

A KÁRPÁTALJAI MAGYAROK ÉS NÉMETEK
internálása és deportálása
1944 és 1955 között

Levéltári iratok és anyagok

KÁRPÁTALJAI MEGYEI ÁLLAMI KÖZIGAZGATÁSI HIVATAL
KÁRPÁTALJAI MEGYEI TANÁCS
KÁRPÁTALJAI TERÜLETI ÁLLAMI LEVÉLTÁR

AZ UKRÁN NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT KÁRPÁTALJAI MEGYEI ARCHÍVUMA

UKRAJNA BELÜGYMINISZTERIUMA
KÁRPÁTALJAI MEGYEI FŐIGAZGATÓSÁGÁNAK ARCHÍVUMA

A KÁRPÁTALJAI MAGYAROK ÉS NÉMETEK
internálása és deportálása
1944 és 1955 között

Levéltári iratok és anyagok

Uzshorod
(Ungvár)
Ukrán Országos Állami Kárpáti Kiadó

2012

UDK 94-054 74(477.87)''1944/1955''
BBK 63. 3(4UKR-43AK)62-38
3 18

„A kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között” című kötet egy olyan alapmű, amely teljes körűen feldolgozza Kárpátalja II. világháborút követő korszakának egyik letragikusabb fejezetét. A kötet azon eseményeket tárja fel, amelyek során az Belügyi Népbiztosság (NKVD) frontcsapatai és a SZMERS Különleges Módszerű Katonai Kémelhárítás által az állambiztonsági és NKVD, később belügyi szervek helyi alegységei közreműködésével végrehajtott, nemzeti hovatartozás miatti politikai üldözésnek és célirányos megtorló intézkedéseknek több mint harmincezer ártatlan magyar, illetve német nemzetiségű helyi lakos esett áldozatul.

A kötet számos olyan egyedi iratot tartalmaz, amelyek felkutatása a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KMÁL), az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat és a Belügyminisztérium Kárpátaljai Megyei Igazgatóságának Irattára, a Szovjetunió Központi Levéltárának mára megszűnt „Különleges Archívuma”, a Történeti Levéltár Iratgyűjteménye (TLI), az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára (OFÁL), az Orosz Állami Társadalom- és Politikátörténeti Archívum (OÁTPM), az Orosz Állami Katonai Levéltár (OÁKL), az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Levéltára (OFVMKL) alapgyűjteményeiben, illetve egyes magángyűjteményekben több mint két évtizedet vett igénybe.

Szerkesztő: Korszun O. M.

A szerkesztőbizottság:

Kacsur I. I. (a szerkesztőbizottság elnöke), Hvargyionov B. O., Dupka György, Kizman Z. M.,
Korszun O. M. (kiadói szerkesztőcsoport-vezető), Korsinszkij I. Ju.,
Miszjuk M. D., Olasin M. V., Riskó O. M., Fuksz A. M., Salda Sz. V.

*„A kárpátaljai magyarok és németek...”
a Népek Barátsága Érdemrenddel Kitüntetett
Ukrán Országos Állami Kárpáti Kiadó
1945. évi alapítása óta megjelent 4407. könyv*

ISBN 978-966-671-347-9

- Előszó: Kacsur I. I., 2012
- Szerkesztő: Korszun O. M., 2012
- Iratokkal kapcsolatos észrevételek:
Korszun O. M., 2012
- Kárpáti Kiadó, 2012

Előszó

Felidézve Kárpátalja történetének 1944 és 1946 közötti, az idegen megszállás alóli felszabadítással és népének az ukrán néppel való újraegyesítésével kapcsolatos eseményeit, amelyekről az évfordulókon minden évben ünnepélyesen emlékeznek meg a népes helyi közösség, fájdalommal szorul össze szívünk és bánat tölti el lelkünket, amikor eszünkbe jut földijeink azon népes csoportja, akik áldozatul estek a második világháborúban tanúsított elszánt fegyveres ellenállás mindkét oldalán. Több ezer elesett és eltűnt ember, családok százainak kényszer-kitelepítése a szülőföldről, akik ma a világ számos országában szétszóródva élnek, a szociális és politikai berendezkedés erőszakos megváltoztatása, nemzetek megalázása, számos büntetőakció, amelyek következtében alig volt olyan család, ahol valamelyik családtag ne vált volna az uralkodó rezsim áldozatává, foglyává... Mi mindent voltak kénytelenek elszenvedni a kárpátaljaiak?!

A legutóbbi két évtized során szűkebb hazánk történeti múltjáról alkotott ismereteink jelentős mértékben gazdagodtak a levéltárakban felkutatott, korábban a tudományos kutatók számára gyakorlatilag hozzáférhetetlen, a nyilvánosság elől elzárt információknak köszönhetően. Az NKVD frontcsapatai és a SZMERS Katonai Kémelhárítás szervei részéről a kárpátaljai lakosság egyes, a terület szovjetesítése, Csehszlovákiából való kiválása és a szovjet állammal való egyesülése érdekében folytatott agitációs és propagandakampány során ellenségesnek titulált rétegeivel szemben tanúsított teljes politikai bizalmatlanság, a nemzetiségi hovatartozás miatti üldözés konkrét esetei kerülnek feltárára. Az újraegyesítés állítólagos ellenségei által feltételezett szervezett ellenállás képzelt mértékének szándékos felnagyítása mellett az ilyen intézkedések alapján szították az NKVD frontcsapatai az általános gyanakvást, keltettek félelmet, idézték elő a nemzeti és vallási ellenségeskedés légkörét, hogy biztosítsák a teljes engedelmességet az új hatalomnak.

Éppen az ilyen mesterségesen fokozott feszültség tette lehetővé a szovjet büntetőszervezetek részére, hogy 1944. október végétől kezdve, 1945 végéig a helyi lakosság ellen példátlan méretű politikai megtorlóssorozatot hajtson végre.

A Harctéri Katonai Parancsnokság a megye magyar, illetve német ajkú lakosságát, a Szovjetunióval hadban álló Magyarországot, illetve Németország lakosságával azonos nemzeti hovatartozásuk miatt, tekintettel arra, hogy egyes személyek a fenti országok politikájával való szimpatizálásnak adtak hangot, és ezen országok katonai alakulatainál teljesítettek szolgálatot, a „kollektív bűnösség” megalapozatlan vádjával sújtotta, és „kollektív felelősségre vonásukat” döntötte el.

Ma már tudjuk, mibe is kerültek ezek a lényegüket tekintve népellenes intézkedések: a 4. Ukrán Front Politikai Parancsnokságának 1945. július 10-én kelt hivatalos jelentése szerint több mint 30 ezer kárpátaljai magyart és németet különítettek el NKVD-lágerekbe, internáltak, fogtak kényszer munkára vagy száműztek zárt kényszerlakhelyekre. Már 1946 márciusában, majd utána 1949 folyamán, ugyanazon „kollektív bűnösség” miatt mintegy 700 kárpátaljai német családot, összesen 2670 főt deportáltak „véglegesen” a Tyumenyi területre.

A német nemzetiségű lakosság képviselői ellen indított egyéni büntetőeljárások, a Szovjetunió távoli vidékeire való száműzésük, egész nemzetük megvetésére utaló tömeges letartóztatásuk, állampolgári és személyiségi jogaik, nevezetesen a szabad lakhelyválasztáshoz és munkavállaláshoz való joguk és más jogaik korlátozása csak Sztálin halálával és a szovjet állam politikai irányvonalának némi demokratizálódásával ért véget.

Napjainkban a megye lakossága nagy kegyelettel adózik a soknemzetiségű Kárpátalja háború után ártatlanul meghurcolt magyar, német és más nemzetiségű lakói emléke előtt. Számos tudományos kutató, publicista, illetve magánszemély törekszik arra, hogy dokumentumokra támaszkodva írja le a múlt eseményeit, lehetőséget biztosítva ezzel mind a ma emberének, mind a

jövő nemzedékeinek arra, hogy hiteles történeti dokumentumok alapján szerezzenek tudomást a múlt eseményeiről.

Ugyanezen célt hivatott szolgálni „A kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között” című, különleges levéltári dokumentumokat bemutató tematikus iratgyűjtemény (szerkesztő: Korszun O. M.), amely az „Akiket a történelem rehabilitált” című, a megyében kiadott Könyv szerkesztőbizottságának gondozásában jelent meg.

A mű tudományos újdonsága abban rejlik, hogy a benne közzétett dokumentumok többsége most kerül első ízben közlésre, az iratok, tartalmuk szerint lépésről lépésre követhetjük a Kárpátalján lezajlott sorsfordító történelmi eseményeket. Figyelemmel a kötetben foglalt levéltári anyag különösen nagy terjedelmére és tartalmuk forrásértékére, egyelőre ez a mű tekinthető a kárpátaljai magyar és német lakosság internálását, deportálását és ellenük a szovjet biztonsági és belügyi szervek által elkövetett egyéb megtorló akciókat bemutató múltbéli eseményeiről megjelent legteljesebb információt tartalmazó forráskiadásnak.

Remélem, hogy „A kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között” című kötet hasznos információt szolgáltat a tudományos kutatóknak, tanároknak és diákoknak, megyei és járási könyvtárak dolgozóinak, és mindazoknak, akik érdeklődnek szülőföldjük történelme iránt.

Kacsur Iván,
a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal helyettes elnöke,
az „Akiket a történelem rehabilitált” című könyv
szerkesztőbizottságának elnöke

Bevezető

A kárpát-ukrajnai¹ lakosság széles köreinek a 4. Ukrán Front Parancsnoksága által 1944 októberében-novemberében, azaz közvetlenül a megye külföldi megszállás alóli felszabadítását követően elkezdett politikai üldözését kiváltó okok és a tragikus következményeivel kapcsolatos történelmi igazság feltárása napjainkban is a közvélemény figyelmének középpontjában áll. Nagy érdeklődésre tart számot minden egyes, e témakörben megjelent tudományos mű, iratgyűjtemény vagy a múltbéli eseményeket átélte emberek visszaemlékezése, ami a kárpátaljaiak öntudatáról tanúskodik, és bizonyítja, hogy szülőföldjük múltja nem közömbös számukra.

Léteznek ugyanakkor más, a hiteles adatok felkutatását és nyilvánosságra hozatalának tendenciáit befolyásoló, az átélteket bemutató teljes körű információ iránti igényt megjelenítő tényezők is. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mindenekelőtt, hogy az emberek többségének tudatában nehezen egyeztethető össze Kárpát-Ukrajnának a szovjet állammal egy „össznépi” szavazás eredményeképpen született Manifesztum alapján történő egyesítése, és a szovjet NKVD-frontesapatok, illetve a SZMERS Katonai Kémelhárítás által ugyanezen időszakban a helyi lakosság ellen foganatosított kegyetlen megtorlások. Nem egészen érthető a Népi Tanácsnak, Kárpát-Ukrajna központi szervének álláspontja sem, amely nem lépett fel polgárai védelmében, miközben a szovjet állam berkeiben induló élet első éveiben egyre szélesebb körben foganatosított megtorlások gyakorlatilag kivétel nélkül az egész lakosságot érintették, az egykori Podkarpatszká Rusz és Kárpát-Ukrajna állami hivatalnokaitól a magyar megszállás alatt működő helyi vezetőkön keresztül, a Kárpátalja lakosságát alkotó etnikai közösségekhez tartozó egyszerű emberekig. Nem létezik megalapozott indoklása, és ismeretlenek azok a kritériumok, amelyek mentén a katonai frontparancsnokság és helyi hatalom 1944 novemberében-decemberében, illetve 1946 márciusában végre merete hajtani deportálási akcióit a magyar és német lakosság ellen.

Mint ismeretes, a SZMERS Katonai Kémelhárítás Frontparancsnokságának munkatársai a Podkarpatszká Rusz és Kárpát-Ukrajna egykori – most letartóztatott – hivatalnokai és a szervezet aktív támogatói voltak. Megtalálható közöttük számos, a kárpátaljaiak számára jól ismert politikus, állami és közéleti személyiség, mint pl. Révay Ferenc, Brascsják Gyula, Bacsinszky Ödön, Boron András, a Klimpus fivérek – Dmitro, Vaszil és Iván, Januta Péter, Banduszjak Mikola, Harajda János, Bródy András, Fenczik István. Ugyanilyen sorsra jutottak a Volosin Avgusztinnak (*Ágoston*)²,

---

¹ A terület neve: Podkarpatszká Rusz, Kárpát-Ukrajna, Kárpátontúli Ukrajna – a modern ukrán historiográfia szerint Kárpátaljának a különböző történelmi korszakokban viselt nevét jelenti. 1939 januárjával datálódik Podkarpatszká Rusz új történelmi fejezetének kezdete, amikor a megye a Kárpát-Ukrajnai Országgyűlés által 1939. március 15-én hivatalosan kihirdetett, Kárpát-Ukrajnának nevezett független államként kezdte meg működését. Erre utal, hogy az 1944 augusztusában keletkezett egyes iratokban – pl. partizánok által a „kárpát-ukrán hazafiakhoz”, „ruszin testvérekhez” intézett felhívásokban – az ország neve még Kárpát-Ukrajnaként szerepel (Október Útján, Iratgyűjtemény... – VI. kötet – Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1965 – p. 15-18.) 1944. október 3. – Kárpát-Ukrajna

A terület nevét – Podkarpatszká Rusz vagy Kárpát-Ukrajna – illetően a szovjet sajtóban már 1929 tavaszán vita indult, amely kapcsán Litvinov M. M., a Szovjetunió megbízott (később kinevezett) külügyi népbiztosa a következő nyilatkozta: „...Podkarpatszká Rusz átkeresztelése mit sem változtat e terület helyzetén, ugyanakkor elégedetlenségre adhat okot Csehszlovákia részéről, amely ezt részünkről felmerülő politikai követelésként értelmezheti... A többé-kevésbé hivatalos közleményekben a terület régi nevének használatát tartjuk helyesnek” (Orosz Állami Társadalom- és Politikátörténeti Levéltár – F. 82, op. 2, ügyiratszám: 1356, p. 1-2)

Ugyanakkor, az 1944 őszen kialakult körülmények között a szovjet kormányzat szemszögéből sem a Podkarpatszká Rusz, sem a Kárpát-Ukrajna elnevezés nem volt politikailag kívánatos, minthogy akaratlanul is a korábbi autonóm állami berendezkedésre emlékeztette a kárpátaljaiakat. Ami pedig a Litvinov szovjet népbiztos által egykor palástolni kívánt, Csehszlovákiával szemben támasztott politikai igényeket illeti, amelyek területi mivolta ez időre már mindenki számára nyilvánvalóvá vált, nos, ezeket az igényeket az újonnan kialakult helyzetben nyíltan érvényesítették – „újraegyesítés” formájában.

² Volosin Avgusztin (*Ágoston*) Ivanovics (1874–1945) – Kárpát-Ukrajna elnöke, Ukrajna Hőse (2002), tudós tanár, kárpátaljai társadalmi, kulturális és egyházi személyiség. Az Ökörmezei járási Kelecsényen született. Lelkészi tevékenysége 1897-től tudományos és kulturális ismeretterjesztő tevékenységgel bővül. 1912-től 1938-ig az Ungvári Görög Katolikus Tanítóképző igazgatója. Számos könyv szerzője, szerkesztője a „Nauka”, a „Szvoboda”, a „Nova Svoboda” folyóiratoknak, illetve a „Miszjaceszlov” évkönyvnek. Társalapítója a Proszvita Területi Ismeretterjesztő

Kárpát-Ukrajna elnökének a közvetlen környezetéhez tartozó személyek, Kárpát-Ukrajna Országgyűlésének képviselői és katonai alakulatának, a Kárpáti Szics-nek a tagjai is. Ezen kívül, banki dolgozók, vállalkozók, folyóirat-tulajdonosok, akik egy része korábban támogatta a Podkarpatszka Rusz és Kárpát-Ukrajna közigazgatási intézményeit. Körükből sokakat, mint „a nép ádáz ellenségeit” és „ukrán burzsoá nacionalistákat”, kihallgatásuk után kivégezték, másokat speciális NKVD-táborokba deportáltak, sokan hosszan tartó lelki és fizikai nyomás hatására behódoltak, és ideig-óráig szabadlábban maradtak, folytatva munkájukat intézményeknél, vállalatoknál, a mezőgazdaságban, esetenként titkos együttműködésre kényszerítve a szovjet és helyi biztonsági szervekkel. Azon hivatalnokok és műszaki szakemberek sorsa sem volt kevésbé kegyetlen, akik Magyarországról jöttek Kárpátaljára dolgozni vagy kárpátaljai magyar családból származtak³.

A Kárpát-Ukrajna helyi lakossága elleni megtorló intézkedések végrehajtására irányuló törekvések a Frantisek Nemecek, a csehszlovák államigazgatási apparátus vezetőjétől sem álltak távol, aki a terület jövőbeni állami hovatartozásáért vívott harcban a szovjetekkel egyidejűleg fellépő másik reális erőt képviselte. A csehszlovák kormányt képviselő állami hivatalnok, hivatali hatalmának stabilizálása érdekében még 1944. november 7-én aláírt egy rendeletet, amelyben arra utasította a „körzeti és helyi nemzeti tanácsokat⁴ és biztonsági szerveket, hogy ... haladéktalanul fogjanak el és zárjanak a körzeti bíróságok börtöneibe ... valamennyi olyan személyt, aki ... államérdeket sértő szándéknak adott hangot vagy bármilyen más módon vétett a lakótársai ellen és segítséget nyújtott a megszállóknak”⁵. Ilyen személyekhez sorolta, többek között, a helyi magyar, német, ruszin és ukrán civil szervezetek tagjait, nevezetesen, a Levente, a Volksbund der Deutschen, a Kurtyák-Bródy-Fenczik-párt, nemkülönben a Kárpát-Ukrajna felállítására és védelmére létrehozott SZICS fegyveres alakulat tagjait is.

Fél évvel később a csehszlovák tisztviselők által a háborúban őket ért sérelmek megtorlásaként a csehszlovákiai magyarok és németek ellen végrehajtott bosszúhadjárattal az ország a maradékát is elveszítette a múltbéli demokratikus értékeinek.

Kárpát-Ukrajnában viszont az események már szovjet forgatókönyv szerint zajlottak. František Němec fenti irányelve tulajdonképpen valóra vált, csak nem a cseh fél valósította meg. A szovjet büntetőapparátus nem várt a csehszlovák hivatalnok kezdeményezésére, már rég elkezdte a Kárpátalján korábban működő szervezetek, pártok kivétel nélkül valamennyi tagjának üldözését, és magát František Němecet, illetve „kormányképviselőnek” többi tagját sem veszítette szem elől⁶.

Társaságnak. A Csehszlovák Országgyűlés parlamenti képviselője. 1938 októbertől a Podkarpatszka Rusz autonóm kormányának miniszterelnöke. A magyar megszállás alatt (1939–1945) Prágába emigrált, ahol az ukrán szabadegyetemen oktatott. 1945 májusában a szovjet SZMERS letartóztatta és Moszkvába hurcolta, ahol a vallatások következtében életét veszítette. Végöss nyughelye ismeretlen.

³ A független Ukrajna létrejöttének már az első éveiben ezeknek a személyeknek, mint ártatlan embereknek a sorsáról számos iratokat bemutató kiadvány jelent meg.

– „Kiket a történelem rehabilitált. Kárpátalja”. Levéltári iratok és anyagok két kötetben. I. Kötet – Szerkesztette: Dovhanics O. D., Hlanta O. V., Korszun O. M. / II. Kötet – Szerkesztette: Babidorics M. I., Vehes M. M., Dovhanics O. D., Kerecsanin V. M., Pipás-Koszivszkij V. O., Prunicja Sz. Ju., Hlanta O. V., Hudanics V. I., Popovics P. P., Ungvár, Kárpátalja – 2003, 2004

– „Tövises út Ukrajnáig”. Levéltári iratok és anyagok gyűjteménye. Szerkesztette: Dovhanics O. D., Korszun O. M., Ungvár, Kárpátalja, 2007

– Kárpát-Ukrajna. Iratok és anyagok. Az események krónikája. Perszonáliák” két kötetben. I. Kötet – Szerkesztő: Dovhanics O. D., Korszun O. M., Pahirja O. M., / II. Kötet – Szerkesztő: Fedaka Sz. D. – Ungvár, Kárpátalja, 2009, 2010

⁴ Nemzeti Tanács – helyi közigazgatási hatóság Kárpátalján a csehszlovák fennhatóság ideje alatt.

⁵ Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma, F. 244, op. 2980, Ügyiratszám: 67, p. 180 – Nyomtatott példányok cseh és ukrán nyelven

⁶ Korszun O. O. „1944 ősze. A történelem tragikus lapjai” című dokumentumkarcolata alapján. – „Novini Zakarpattya”, 1998. november 12. „Frantisek Nemecek, a csehszlovák miniszterelnökhöz 1944. december 29-én intézett levelében elismerte az Ukrajna Kárpátontúli területén élő lakosság („ukrán nép”) jogát ahhoz, hogy újraegyesüljön a szovjet állammal: „(...) A Podkarpatszka Ukrajnának a köztársaságból való kilépése és Szovjetunióhoz való csatlakozása érdekében indult mozgalom a jelenlegi fázisában népinek és spontánnak minősíthető. ... Tekintettel a kialakult helyzetre azt javaslom a kormánynak, hogy haladéktalanul kezdjen el foglalkozni Kárpát-Ukrajna kérdésével. Kizárt, hogy a csehszlovák államigazgatási szervek Kárpát-Ukrajnában a helyi lakosság akaratával ellentétesen járjanak el. ... Az ukrán

Úgy tűnhet, a külföldi megszállás alól felszabadított Kárpátalja a háború alatt majdnem egyharmadával megfogyatkozott lakossága részére, amelynek létszáma tovább csökkent a Vörös Hadseregbe önkéntesen belépő, illetve közvetlen kényszermozgósítás keretében besorozott (több mint 20 ezer fő), a csehszlovák hadtesthez besorozott (közel 7 ezer fő)⁷, a SZMERS Katonai Kémelhárítás által letartóztatott helyi lakosok elvesztésével és egyéb veszteségekkel, kellő erővel érzékeltették a szovjet állam erejét és megingathatatlanságát a terület szovjetesítésének sikeres befejezését illetően. Az iratok tanúsága szerint azonban az eseményeket rendületlenül kezében tartó frontparancsnokság ezzel nem érte be. Rendszeres megelőző intézkedéseket hajtott végre, amelyeket a katonai csapatoknak egy lehetséges ellenséges támadás elhárítására való felkészítésével indokolt.. Folytatódott az „ellenséges elemek” letartóztatása, lezárva tartottak egyes településeket, rendszeresek voltak a razziák. Mindenütt operatív műveleti csoportok működtek és helyőrségi járőrszolgálat járőrözött. A Kárpát-Ukrajnai Népi Tanácsok felügyelete alatt működő katonai alakulatokkal, a későbbiek folyamán a helybeliek életének szovjet módra való átállításában való együttműködés céljából korábban bevetett ún. „partizánok” részvételével megújultak a helyhatalmi szervek, lecserélték a népi milícia személyi állományát, lezajlott a vagyon újrafelosztása stb.

Szándékosan felnagyítva a helyi lakosság egyes csoportjai részéről feltételezett ellenállás mértékét, a frontparancsnokság kezdettől fogva a terület magyar és német lakosságára összpontosította figyelmét, ellenséges beállítottságú, illetve a hatalmi szervek előtti engedetlenség bármilyen jelét mutató személyekre vadászva. Az NKVD-csapatok frontparancsnokságának hátországvédelmi alegységei által a központi szerveknek küldött napi jelentések tele vannak hasonló jellegű, ám tényeket nélkülöző információval. Konkrét személyek megnevezése nélkül jelentenek a beregszászi és szőlősi magyarok „ellenséges”, „provokatív” hangulatáról, az „orosz” és „ukrán” lakosság fenyegetéséről, továbbá arról, hogy valamennyi ellenséges fasiszta párt illegalitásba vonult⁸, bár semmilyen párt részéről semmilyen megnyilvánulásra, mi több, bármilyen pártnak a területen való reális létezésére utaló adatot sem ez időben, sem később, sem az NKVD, sem a SZMERS egyáltalán nem jegyzett le. Ezzel egy időben pedig zajlott a magyaroknak a munkahelyükről való eltávolítása, a helyi önkormányzati szerveknél viselt, már Kárpátaljának a szovjet hadsereg általi felszabadítását követően elfoglalt vezető tisztségekből való elmozdítása. Ugyanakkor az „igazi magyar kommunisták körében ... folytatták a „felvilágosító munkát”, amely során arra sarkallták őket, hogy értessék meg és magyarázzák el minden magyarnak, a magyar népet bűn terheli azért, mert megtámadták a Szovjetuniót...”⁹ stb. Mindez egyértelműen utalt arra, hogy a katonai frontparancsnokságnak és a tőle függő helyhatalmi szerveknek a magyarok és németek iránt tanúsított figyelme rájuk nézve bármikor reális fenyegetésbe csaphat át.

Pedig mindez csupán a kezdetét jelentette az „ellenséges elemektől” való egyéni „tisztogatásoknak”, és gyakorlatilag egy másik ország más világnézetű, más politikai beállítottságú állampolgárainak tömeges politikai üldözésévé fajult, akik magatartását sorkatonától a tábournokig, a Szovjetuniót képviselő egyetlen személy sem értette meg, bűnösségük pedig legfeljebb feltételezésen alapulhatott.

Köztudott, hogy a múlt eseményeinek felderítése, a népcsoportok nemzeti hovatartozásuk miatti üldözése jellegének és okainak megállapítása nemigen élvezett támogatást a szovjet pártfunkcionáriusok és hatalmi szervek részéről, a kutatók pedig, érthetően, személyi szabadságukat tették kockára. A provokatív politikai rágalomok, a méltóságot sértő megbélyegzés és alaptalan

---

nép az állami hovatartozás kérdésének eldöntésére a történelem során szerzett jogot. Szükségét látom annak, hogy – tekintettel az ország presztízisére és további kül- és belpolitikai fejlődésére – a kormány hivatalosan jelentse be a Szovjetunióknak, miszerint figyelembe véve Kárpát-Ukrajna helyi bizottságai közgyűlésének 1944. november 26-án kelt határozatát, a kormány kész eleget tenni követeléseknek, és arra kéri a Szovjetuniót, hogy ezzel kapcsolatban kezdjenek tárgyalásokat.” (Szovjet-csehszlovák kapcsolatok a Nagy Honvédő Háború idején, 1941 és 1945 között. Iratok és anyagok, Moszkva, 1960, p. 215-217).

⁷ „Ukrajna Emlékére. Kárpátalja” c. könyv, T. I. – Ungvár: Kárpáti Kiadó, 1995, p. 80-81

⁸ Orosz Állami Katonai Archívum – F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 68, p. 232-234

⁹ Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma – F. 244, op. 2980, ügyiratszám: 97, p. 339-340

politikai vádak megcáfolása iránti törekvésekkel a helyi magyarok és németek – a szovjet biztonsági szolgálatok részéről tanúsított heves ellenállás ellenére – sosem hagytak fel. E cél elérése érdekében a nyílt fellépésekig bezárólag, ahogy az 1956 őszén is történt, a hatalom elleni tiltakozás legkülönbözőbb formáihoz folyamodtak. E nehéz helyzetben a magyar közösség társadalmi vezetőire és etnikai egységére támaszkodott, a német lakosság egy része, ugyanakkor, szörnyű hányattatások után, csalódottan és kiábrándultan emigrációba kényszerült. A szovjet rendszer megszűnésének eredményeképpen kialakult körülmények között a polgári elégedetlenség ezen megnyilvánulásai és az 1944–1946 évek tragikus eseményeinek emléke képezte a megye lakossága által a szovjet rezsim ellen tartott tömeges megmozdulásokon elhangzott felszólalások vezérfonalát. A magyar közösség, ügyesen élve a legális tevékenységre megnyílt lehetőséggel, támaszkodva a helyi lakosokra, többek között irreálisnak tűnő követelményekkel is fellépett a hatalommal szemben, amikor követelte a magyar és német lakosság ellen foganatosított tömeges megtorlásokkal kapcsolatos teljes körű információ nyilvánosságra hozatalát, illetve az ártatlan emberek rehabilitálását. És lám, elérte első győzelmét. A hatalom kénytelen volt nyilvánosságra hozni a nép elől évtizedekig titkolt, a kárpátaljai magyaroknak és németeknek közvetlenül a háborút követő években a szovjet büntetőszervek által végrehajtott következetes üldözését tanúsító iratokat¹⁰.

A megye magyar és német lakosságának internálásával és deportálásával kapcsolatos múltbéli események, amelyek később érezhető változást eredményeztek Kárpátalja lakosságának etnikai összetételében, és az egykor jelentős helyi német közösség felmorzsolódásához vezettek, napjainkban mind a tudományos kutatók, mind a közösség széles köreinek részéről újabb együttes értelmezést igényelnek. Gondolok itt, mindenekelőtt, a helyi és külföldi szerzők magyar, illetve német nyelvű publikációinak mielőbbi fordítására, a szovjet büntetőtáborokat megjárt egykori rabok korábban megjelent visszaemlékezéseinek tematikus gyűjtemények formájában történő kiadására, stb.

Az e témakörben folytatott eredményes tevékenységét illetően említésre méltó Dupka Györgynek, az Ukrán Nemzeti Újságíró-szövetség és Magyar Újságírók Országos Szövetsége tagjának, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége elnökének a munkássága. Többtucatnyi magyar nyelvű dokumentum-kiadványban és cikkben a legteljesebb körben összegzi a szovjet katonai parancsnokság népellenes intézkedéseinek tragikus következményeit. Munkásságának eredménye, többek közt, a több mint ötezer helyi magyar és német áldozat emléket megőrkítő Szolyvai Emlékpark létrehozásában nyilvánult meg. Az utóbbi években egy olyan új könyvsorozat megjelentetésén munkálkodik, amelyben – egyidejűleg magyar és ukrán nyelven – kerülnének közzétételre a múltunk kevésbé ismert történelmi eseményeinek bemutatása témakörében évente rendezett nemzetközi konferenciákon magyar, ukrán, szlovák, illetve német tudományos kutatóktól elhangzott előadások vagy eltérő módon értelmezett közlemények. Ezt a sort gazdagítja „A mi golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben” címen idén megjelent könyve is.

A háború és a sztálini totalitárius rezsim áldozatainak emlékét nagy kegyelettel ápolják a helyi civil szervezetek, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége és az Újjászületés Kárpátaljai Német Szövetség (elnöke: Kizman Zoltán), illetve a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre, amelyek között szoros kapcsolat épült ki. Az utóbbi elnöke, Matkovics-Kretz Eleonóra egyike «A magyar-ukrán közös múlt és jelen: összekötő és elválasztó „fehér foltok”» jelmondatral szervezett nemzetközi tudományos konferenciák szervezőinek, aki évről évre nagy odaadással szervezi az egyesület aktivistái és a háború után az NKVD által meghurcolt családok tagjai részére a volt Szovjetunió területén található kényszermunkatáborok helyszínének felkeresését, tömegsírok látogatását.

---

¹⁰ Korszun Olekszij. Gondolatok a kárpátaljai magyarok és németek ellen 1944-ben és az azt követő években foganatosított megtorló intézkedésekre vonatkozóan a szovjet biztonsági szolgálatok archívumaiban fellelhető iratok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos kezdeményezésről (magyar nyelven). – Dupka György. A mi golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2012

A könyörtelenül múltó idő mára alig hagyott meg számunkra a múltbéli eseményeket felidézni képes szemtanút, kiváltképp azon családok köréből, amelyek kénytelenek voltak átélni a politikai megtorlásokat, olyan embereket, akik meg kívánják örökíteni utódaik számára visszaemlékezéseiket a személyesen átéltekről, szeretteik hányattatásáról, még ha azok irodalmi vagy nyelvi szempontból némi segítségre szorulnak is. Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk néhány újságíró, illetve más honfitársat, akik sok embernek nyújtottak segítséget abban, hogy gazdagítsák a nép emlékezetét a múlt korszakról szóló visszaemlékezéseikkel. Hálával adózunk – többek közt – az immár jobblétre szenderült Guti Évának, Dupka Editnek, Keresztény Balázsnak, Kovács Vilmosnak, Torbics Endrének, Fodó Sándornak, Fazekas Elemérnek, Csapódi Ivánnak, továbbá, Bornemissza Eszternek, Horváth Sándornak, Dalmay Árpádnak, Zubánics Lászlónak, Móricz Kálmánnak, Kövér Györgynek, Kovács Elemérnek, Nagy Zoltán Mihálynak, Nitka Lászlónak, Tóth Mihálynak, és végül, de nem utolsó sorban Mankovics Tamás magyarországi, miskolci lakosnak, aki egyike volt azon kezdeményezőknél, akik szervezték a helyi magyarok és németek ellen a Szovjetunió egykori állambiztonsági szervei által végrehajtott megtorlásokról szóló iratok nyilvánosságra hozatalát célzó intézkedéseket. Köszönettel tartozunk az ügy valamennyi odaadó támogatójának, akik jelenleg is e rendkívül érzékeny téma tisztázásán szorgoskodnak.

Egyúttal megragadom az alkalmat, hogy köszönetünket fejezzem ki a kutatók új nemzedékének, az Ungvári Nemzeti Tudományegyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara elsőéves hallgatóinak és tudományos vezetőjüket, Lizanec Péter professzor úrnak, akik közvetlen részt vállaltak a honfitársaink által egykor a munkatáborokban elszenvedett viszontagságairól szóló anyagok rendezésében.

Ezt a sort gazdagítja az egyedülálló levéltári dokumentumokat tartalmazó, „A kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között” címen az „Akiket a történelem rehabilitált” című, a megyében kiadott könyv szerkesztőbizottsága által közreadott jelen gyűjtemény is, amellyel azon kárpátaljai magyar és német honfitársainknak emlékének adózunk, akiket ártatlanul meghurcoltak a háború utáni időkben. E kötet rendszerezi első alkalommal a Szovjet Állambiztonsági Szolgálat és Belügyminisztérium vezető szervei, a 4. Ukrán Front Katonai Parancsnoksága, illetve a helyi államhatalmi szerveknek azon alapvető levéltári dokumentumait – rendeleteket, parancsokat, utasításokat, jegyzőkönyveket, jelentéseket stb., amelyek alapján az NKVD frontszervei és a SZMERS Katonai Kémelhárítás alegységei, majd később a Belügyminisztérium szervei 1944 és 1946 között végrehajtották a jellegét tekintve népellenes deportálási akcióikat Kárpát-Ukrajna helyi lakossága ellen. Az iratok részletesen meghatározzák a katonai parancsnokság és helyhatalmi szervek által végrehajtható megtorlási akciókat, amelyek a magyar és német lakosokra nézve letartóztatásokkal, büntetőeljárásokkal, sokéves munkatáborral, a Szovjetunió távoli vidékeire való száműzetéssel végződtek.

A kötet iratai és anyagai betekintést engednek a háború utáni időszak eseményeit feltáró, napjainkban egyelőre kevésbé ismert történeti források teljes spektrumába, amelyek alapján elfogulatlan következtetések vonhatók le.

A gyűjtemény szerkezetiileg három fejezetből épül fel. Az első fejezetben kaptak helyet a törvények és egyéb normatív jogszabályok – rendeletek, határozatok, parancsok, utasítások, elvi állásfoglalások, rendelkezések, irányelvek –, amelyek a katonai frontparancsnokság cselekményeinek szolgáltattak „jogalapot”, és szabályozták az NKVD adott struktúráinak, frontcsapatainak, munkatábori intézményeik és azon alegységeinek működését, meghatározták a fogvatartottak tartásának feltételeit, jogállásukat stb. E fejezet iratai teszik lehetővé a kutatók számára azon kérdésnek a mélyebb elemzését, amely teljes körű feltárását célozza e kötet. Lehetőséget adnak okozati elemeinek megállapítására, az NKVD és a BM által a helyi lakosság ellen végrehajtott egyes deportálási akciók részleteinek megismerésére. Az egyes akciók tekintetében meghatározó iratok hiányára (a szovjet NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú, a letartóztatott polgári személyek internálását elrendelő parancs, a Szovjetunió Belügyminisztériuma által 1946. március 15-én kelt, 1034. számú, a kárpátaljai németeknek 1946 márciusában végrehajtott, Tyumenyi területre való száműzetését kimondó rendelkezés) a kötet szerkesztője a bevezetés vonatkozó részeiben ad

magyarázatot. A kötet első és második fejezetében közzétett számos irat tartalmának lényegére, illetve arra vonatkozóan, hogy az adott irat milyen szerepet játszott egy-egy deportálási akcióban, a szerkesztő az adott irathoz fűzött megjegyzésben tesz közzé kommentárt.

A második fejezet tartalmazza azokat az iratokat, amelyek közvetlenül az NKVD és a BM, illetve a velük együttműködő helyi hatalmi szerveknek által végrehajtott kárpát-ukrajnai deportálási akciókra vonatkoznak. Első csoportjába tartoznak a jelentések, az NKVD és a BM működési területén fennálló politikai helyzetet vázoló anyagok, az alárendelt operatív alegységek vezetőinek szóló eligazítások stb. E fejezet következő iratcsoportja a polgári lakosság politikai bűncselekmény elkövetésével vádolt egyes képviselőinek vagy egyes csoportjainak egyéni helyzetét ismerteti büntetőügy megindítását elrendelő határozatok, kihallgatási jegyzőkönyvek, vádindítványok, kérelmek, fellebbviteli bíróságoknak címzett kegyelmi kérelmek, büntetőügy felülvizsgálata iránti kérelmek, bíróságok és ügyészségek által kiadott rehabilitációs határozatok bemutatása útján. Egy-egy ember sorsát, pl. Resch Barbara kitelepítésbeli családgyegetését, Knaus Anna börtönhalálát, Schnelczer József halálos ítéletét stb. a kötet részletesebben is ismerteti. A fejezet záró része azon személyek visszaemlékezéseit tartalmazza, akik kénytelenek voltak átélni mindezen borzalmat, rokonok és ismerősök elbeszéléseit azokról, akiknek nem adatott meg, hogy visszatérjenek a fogságból, továbbá szemelvényes fordítását Georg Melika, Georg Pfister és Leonard Kovacs német nyelven megjelent, a helyi német lakosság tyumenyi száműzetésének és későbbi hazatérésének körülményeit feltáró könyveiből.

A könyv harmadik fejezete konkrét iratok beszkenelt másolatát tartalmazza. Tartalmukat tekintve ezen iratok akár különálló könyvként is megjelentethetők. Minden egyes irat mögött egy emberi sors rejlik. A levéltári anyagokon kívül itt kapott helyet egy-egy szerzőnek az adott tárgykörben írt cikke, valamint a Permi, Szverdlovszki, Cseljabinszki területen, az Oroszországi Föderáció-beli Baskíriában, azon internáló táborok helyén található tömegsírokon emelt emlékművek fényképei, amelyekben a háború után elzárva tartották a magyar, német és más nemzetiségű fogvatartottakat.

* * *

Az „oszd meg és uralkodj” elvét alkalmazva a katonai és politikai frontparancsnokság céltudatosan kihasználta azt a körülményt, hogy a korabeli lakosság eltérő szimpátiát tanúsított a Kárpátalján abban az időben uralkodó rezsimek iránt, nem kevésbé a felszabadítás első napjaiban tapasztalt szabadságérzettől megmámorosodott emberek eufórikus hangulatát, amelyet a szovjet propaganda céltudatosan alakított. Az örökös értekezletek, végtelen gyűlések, az újraegyesítéshez való felhívást hangoztató tüntetések, „Sztálin apánkhoz” a felszabadításért intézett köszönetnyilvánítások, a „Szovjetek Országában” az emberekre váró jólétről szóló ígéretésekben megnyilvánuló ködösítés közepette aligha akadt, aki észrevette, és még kevésbé olyan, ki tiltakozni merészelt volna a lakosság bizonyos rétegei iránt tanúsított nyilvánvaló megvetés, a területen eluralkodó általános gyanúsítgatási légkör, az alaptalan vádaskodások, letartóztatások ellen.

Az ilyen, mesterségesen szított feszültségben élő és a „kollektív bűnösség” alaptalan vádjával illetett, következésképpen „kollektív felelősség” terhét viselő helyi magyarok és németek vonatkozásában a front Katonai Tanácsát már semmi nem akadályozta abban, hogy 1944. november 13-án meghozza a 0036. számú határozatot¹¹, és jóváhagyja az ungvári helyőrségparancsnok által jegyzett 2. számú parancsot, amellyel elrendeli a magyar és német hadseregben korábban szolgálatot teljesítő, a megyében élő egykori katonák és tisztek, valamint a 18 és 50 év közötti „katonaköteles” férfiak és más kategóriájú, katonai szolgálatot teljesített személyek összeírását, akiket fegyveres őrsgnek kellett a gyűjtőállomásokra kísérni. A következő napokban, 1944. december közepéig a magyar és német lakosság köréből közel 30 ezer férfi¹² „kiemelését” célzó művelet befejeződött, és

¹¹ Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 35-37

¹² Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma, F. 244, op. 2980, ügyiratszám: 97, p. 298. A levéltári iratok szerint 1946. december 26-ig a 4. Ukrán Front védelmét ellátó belügyi frontcsapatok összesen 22.951

valamennyi őrizetbe vett személy a hadifoglyok számára kialakított gyűjtőtáborokba, a kárpátaljai szolvai 2. számú gyűjtőtáborba és a perecsenyi 22. számú elosztótáborba, továbbá Lvovi területi szambori és más hátszági fogolytáborba, pl. a fehéroroszországi, Minszki területi (183. sz.) Novij Boriszov-i, a Donyec-medence és Harkov környékén található fogolytáborokba került.

Bár „kiemelni” nem csupán az ellenséges hadseregek egykori katonáit kellett, akik a frontról visszatértek otthonukba, hanem az ún. „katonaköteles” férfiakat is, tehát a hadköteles korú férfilakosságot, de velük együtt összefogdosták az idős, fogyatékos, krónikus betegségben szenvedő embereket, ami hamarosan jelentős bonyodalmat okozott a fogolytáborok – különösen a szolvai és szambori – közegészségügyi állapotán. A tábori zsúfoltság és járványok közepette az alultáplált, a Kárpátok hegyi vasútvonalainak újjáépítésén megfelelő ruházat és lábbeli nélkül végzett embertelen munkában kimerült foglyok között 1944 decemberében tömeges elhalálozás kezdődött¹³.

A többi táborban uralkodó közegészségügyi állapotokat illetően is hasonló információval rendelkezünk. A Minszki területi, Novij Boriszovi 183. sz. táborról, amely foglyainak túlnyomó részét szintén a Kárpátalján „kiemelt” magyarok és németek képezték, egy 1945. április 21-én kelt jelentésben az alábbiakat olvashatjuk: „1945. január 1-jére a tábor fogolyállománya 4039 fő, elhalt – 405 fő, a fogolylétszáma 1945. február 1-jén 6060 fő, elhalt – 805 fő, 1945. március 1-jén a fogolyállomány 5260 fő, elhalt – 1052 fő.”¹⁴

A „kiemelt” vagy „előállított” fogalmakat a Kárpátalján november-decemberben tömegesen elfogott magyarok és németek tekintetében a 4. Ukrán Front parancsnoksága és alárendelt intézményei a hivatali levelezésben 1944. december végéig használták, azaz mindaddig, amíg a Szovjetunió Védelmi Minisztériumának Állami Bizottsága nem hozta meg a frontparancsnokság által kötelezően végrehajtandó 1944. december 16-án kelt, Sztálin által aláírt 7. sz. rendeletét, amely elrendelte a felszabadított Csehszlovákia területén a munkaképes német nemzetiségű személyek mozgósítását és internálását, ez időben ezeknek a területeknek valójában pedig csupán Kárpát-Ukrajna és Szlovákia egy-egy vele határos járása minősült. E rendelet példájára a Front Katonai Parancsnokságának 1944. december 13-án kelt 0036. számú határozata alapján „kiemelt” kategóriája „internáltakra” változott, és az is maradt mindaddig, amíg a foglyok nem szabadultak – már aki túlélte a hadifogolytábor – megőrizve egyidejűleg a „hadifogoly” státust is, amely „igazolta” az e táborokban való jelenlétüket. Itt arról van szó, hogy a Szovjetunió Népi Népbiztosi Tanácsának 1941. július 1-jén kelt, 1798-800sz. számú, és a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1941. július 21-én kelt 0342. számú parancsával kihirdetett kormányrendelet értelmében hadifogolynak nem csupán a Szovjetunióval hadban álló országok fegyveres testületeinek állományához tartozó, és hadi

---

személyt vettek őrizetbe. Ebből a magyar és német hadseregben szolgált sorkatona, tiszthelyettes és tiszt – 14.202 fő, magyar és német nemzetiségű katonaköteles személy – 8564 fő, csendőr és rendőr – 185 fő. (Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32855, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 48-50)

¹³ A 4. Ukrán Front Hátszág-parancsnoksága Mellett Működő NKVD-osztály parancsnoka által Moszkvába, a Szovjet NKVD hadifogoly- és internáltügyi parancsnoka részére 1945 januárjában-márciusában küldött jelentésből:

[...] 1944. 12. 04-én a munkából visszatérő 46. vasúti brigád (34556. táboriposta-számú katonai alakulat) 594 fő, amelyből 373 fő beteg: súlyosan kimerült – 209 fő, lázas – 5 fő, hasmenéses – 25 fő, rühös – 32 fő, feltört lábú – 102 fő. A teljes létszámból teljesen meztlábás – 150 fő...

1944. 12. 19. Borovkov százados, a 46. számú vasúti építőbrigád őrkíséret-parancsnoka kísérte a szambori vasútállomásig a szerelvényt, amellyel több, mint 600 hadifoglyot és internáltat vittek a 22. sz. Elosztótáborba. Útközben elhalt 6 fő, holttestüket kidobták a vonatból. A táborba érkezett 610 főből a kapu előtt elhalt 15 fő, a 2149. speciális tábori kórházban való elhelyezés napján elhalt még 9 fő, 180 beteg azonnal gyengélkedőre került. A többiek kimerültek és fizikailag legyengültek, a hátszágba szállításhoz szükséges fizikai állapotuknak helyreállítása mintegy 2 hónapot vesz igénybe...

[...] A 1945. 01. 01-jén a 45. vasúti brigádból érkezett egy 127 fős hadifogoly-szállítmányból útközben elhalt 13 fő, kórházba utalva 79 fő, a táborban nyilvántartásba véve 35 fő.

1945. 01. 04-én a 45. vasúti brigádból érkezett egy 704 fős hadifogoly-szállítmányból I. és III-fokú fagyási sérüléssel 350 fő, gyomor- és bélpanaszokkal 63 fő, egyéb – 36 fő, disztrófiás – 71 fő. A fenti beteglétszámból agonizáló 34 fő, ebből kirakodásnál elhalt 12 fő, az első 24 óra alatt (a tábori nyilvántartásba vétel előtt) elhalt 13 fő.

[...] 1945. 03. 23. ... A 2. sz. Gyűjtőtáborban 1944. 12. 10-én mintegy 6 ezer lábbeli és téli ruha nélküli internáltat van. ... a gyengélkedőkön közel 700 ember található különböző diagnózissal.

Történeti Dokumentációs Központ – F. 425 p., op. 1, ügyiratszám: 9, p. 1-2, 7-8, 32

¹⁴ Történeti Dokumentációs Központ – F. 425 p., ügyiratszám: 9, p. 1-2, 7-8

cselekmények során elfogott személyek minősültek, hanem ezen országok Szovjetunióba internált állampolgárai is.¹⁵ A Szovjetunióban aligha figyelt fel bárki is az „internált” szóra. A hadsereg győztes nyugati hadjáratát követően, Kárpát-Ukrajnának a Szovjetunióval való, „várva-várt újraegyesítése” közepette ez csupán jelentéktelen apróságnak tűnhetett. Nos, a „kiemeltnek”, most már „internáltaknak” a német és magyar hadifogoly katonákkal közös hadifogolytáborba való elzárása „törvényes” tényezőnek minősült.

A kárpátaljaiak internált státusa csak Ratusnij vezérőrnagy, a Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökség helyettes parancsnokának 1945. június 6-án kelt, 28/35. sz. parancsával vált hivatalossá. Ez a parancs, többek közt, kiemelte, hogy „...Ezentúl a hadifogolyokkal kapcsolatban leadott jegyzékekben őket (az internáltakat) nem kell internáltként megkülönböztetni, azaz jelezni, hogy nem a hadifogolyokhoz tartoznak ... Szigorúan oda kell figyelni arra, hogy a nyilvántartásokban ne keveredjenek a hadifogolyok és az internáltak.¹⁶ Ugyanakkor, az internáltaknak a hadifogolyoktól más táborokban való elkülönítését nem szorgalmazták.

Ami pedig a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának a kárpátaljai magyarok és németek 1944. novemberi-decemberi „kiemeléséhez” („internálásához”) való jogát illeti, a Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségének a fasiszta Németországgal kezdődött háborúval kapcsolatban a Szovjetunióban kihirdetett hadiállapot tárgyában 1941. január 21-én kelt rendelete 3. szakaszának h) pontjára vagyunk kénytelenek hivatkozni, amely szerint a katonai hatóságok (2. pont)¹⁷ ... azon térségekből, amelyeken hadiállapotot hirdettek ki, illetve e térségek egyes településeiről közigazgatási úton jogosult kiemelni mind a bűnös tevékenységet folytató, mind a bűnös közeggel kapcsolatot fenntartó, szociálisan veszélyesnek minősített személyeket ...”¹⁸

Figyelembe véve, hogy Kárpát-Ukrajnában „szociálisan veszélyes személyek” jelenlétére, illetve ellenséges tevékenységük megnyilvánulására egyetlen irat sem utal, az igazság kedvéért el kell ismerni, hogy a Front Katonai Tanácsa az akkor Kárpátalján élő magyar és német lakosság egy részének internálásához való „jogát”, enyhén szólva, alaptalanul érvényesítette. A Front Katonai Tanácsa által hozott határozat, amely a rendkívül fontos események – a Kárpátaljai Megyei Kommunista Pártszervezet Első Konferenciája, a Népi Bizottságok Első Kongresszusa és Kárpát-Ukrajna Ukrajnával, mint a Szovjetunió egyik tagköztársaságával való újraegyesülését kimondó Kiáltvány – előkészítésének és biztosításának keretében született, az adott időszakban fennálló valós helyzetnek meg nem felelő, nyilvánvalóan eltúlzott politikai megelőző biztonsági intézkedésnek minősíthető. És egyidejűleg a térségben ezen időszakban elkezdett újjáépítési munkák elvégzéséhez biztosított ingyenes kényszermunkásokat, ami széles körben alkalmazott szovjet gyakorlat volt.

Meghozva 1944. november 13-án a magyar és német hadsereg volt katonáinak elfogását kimondó, 0036. számú határozata, a Front Katonai Tanácsa teljes mértékben figyelmen kívül hagyta előljárójának, Petrov Ivan vezérezredesnek az 1944. október 22-én kelt parancsát¹⁹, amelyben Petrov Dálnoki Miklós Béla vezérezredesnek, az 1. Magyar Hadsereg parancsnokának és törzskarának 1944. október 17-ei, szovjet oldalra történő átállására, és valamennyi katonai alakulathoz intézett, a szovjet támadás elleni ellenállás megszüntetésére felszólító felhívására tekintettel azt ígérte e hadsereg katonáinak és tisztjeinek, hogy amennyiben végrehajtják előljárójuk parancsát, és átállnak a szovjet oldalra, nem fognak hadifogolynak minősülni. A frontot elhagyó volt magyar és német katonák, éppen, ezen körülményre tekintettel, nem bujkáltak, hazatértek, és félelem nélkül jelentek meg az összeíráson, vagyis sétáltak be a nekik felállított csapdába.

¹⁵ Magyar hadifogolyok a Szovjetunióban. Iratok, 1941–1953, Moszkva, ROSSZPEN Politikai Lexikon Kiadó, 2005, p. 53-54

¹⁶ A BM Kárpátaljai Megyei Igazgatóságának Archívuma, F. 14, op. 1, ügyiratszám: 5 (utasítások), Nyomtatott példány

¹⁷ Az említett rendelet 3. szakaszának h) pontja értelmében „katonai hatóságnak” minősültek a frontok katonai tanácsai is.

¹⁸ A pártszervezetek tevékenysége a Nagy Honvédő Háború (1941–1945) időszakában. Iratok és anyagok – I. kötet, Moszkva, Pravda, 1982, p. 59-62

¹⁹ Magyar hadifogolyok a Szovjetunióban, 1941 és 1953 között keletkezett iratok, Moszkva, ROSSZPEN Politikai Lexikon Kiadó, 2005, p. 34

A Front Katonai Tanácsa figyelmen kívül hagyta azt a tény is, miszerint a frontok és partizánosok politikai parancsnokságai a szovjet hadsereg előrenyomulásának térségeiben terjesztett röplapokban közvetlenül fordultak a lakossághoz, amelyekben arra kérték a népet, hogy „segítsen a Vörös Hadsereg elleni harcot megtagadó magyar katonáknak, és bújtsa el őket”.²⁰

A 4. Ukrán Front katonai és politikai parancsnoksága az ellenséges hadseregek volt katonáinak, illetve a hadviselés törvényei szerint katonának nem minősülő „katonaköteles” lakosság őrizetbe vételének leple alatt valójában az első deportálási akciók egyikét hajtotta végre a térségben. A művelet valamennyi összetevője egyértelműen erre utal.²¹

* * *

A Kárpát-Ukrajna ügyészsége és a szovjet és helyi állambiztonsági szervek közötti együttműködés keretében a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács mellett már 1944. december közepén létrejött a „saját” Rendkívüli Bíróság. Tekintettel arra, hogy a Népi Tanács teljes mértékben a Front katonai és politikai parancsnokságától függött, amely a népképviselői szerv egységeként legalizált fedéssel az ő sajátos végrehajtó alegységét képezte. Nem nehéz kitalálni, kinek a kezdeményezésére is jött létre a Rendkívüli Bíróság. Egy olyan bíróság működése, amely a helyi hatalom nevében jár el, nem csupán a Népi Tanács ambícióit elégítette ki, egyidejűleg elvonta a figyelmet az NKVD frontcsapatai és a SZMERS Katonai Kémelhárítás által a térségben végrehajtott büntetőakciókról.

A Bíróság az előző rendszerekben működő intézmények vezetői és politikai pártok tagjai ellen irányuló intézkedések tekintetében teljes körű illetékességgel rendelkezett, tevékenysége lényegét tekintve azonban az volt a feladata, hogy megbüntesse „a megszálló rezsimet támogató, kárpátaljai lakosság köréből származó árulókat és bűnsegédjeiket”, „azokat a személyeket, akik szabotálják a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács tevékenységét és a felszabadító Vörös Hadsereg ellen agitálnak és folytatnak irányított propagandatevékenységet”, továbbá, mindazokat, akik a Népi Tanács hivatalnokai vagy a társadalmi aktivisták életére törnek”. A Rendkívüli Bíróság illetékességgel rendelkezett más olyan büntetőügyek elbírálására is, „amelyek elbírálására a Rendkívüli Bíróságot vélték alkalmasnak”.²²

A büntetőügyek levéltárban fellelhető iratainak tanúsága szerint a Rendkívüli Bíróság Ruszin V. P. elnökletével működő büntetőtanácsa „szükségesnek tartotta”, hogy „a kárpát-ukrán nép ellen elkövetett árulásért” halálra elítélje mindenekelőtt a helyi németek lehető legnagyobb csoportját, a Volksbund szervezet egykori tagjait, közülük azokat, akiket 1944 őszén, mint kiképzetlen katonákat, mozgósítás keretében besoroztak vagy „önkéntesként beálltak” fuvarozónak, kerékgyártónak, lovásznak, ácsnak, szakácsnak, szanitécnek stb. a visszavonuló magyar és német seregbe.²³

Ruszin V. P., a Rendkívüli, később a Kárpátaljai Megyei Bíróság elnökének működése a kutatók számára napjainkban jól ismert. Már annak említése is elegendő, hogy a Rendkívüli Bíróság 1944 decembere és 1946 januárja közötti működése alatt büntetőkollégiuma több tucat halálos ítéletet szabott ki Kárpát-Ukrajna lakosai ellen. Az áldozatai, a körülmények szerencsétlen alakulása folytán bírói tanácsa elé kerülő emberek emlékében is kegyetlensége, könyörtelensége maradt meg.

---

²⁰ Menetelés a Kárpátokban. Visszaemlékezés a Nagy Honvédó Háborúról, Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1985, p. 30-33. Október útján, Iratgyűjtemény, VI. kötet, Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1985, p. 18

²¹ A „deportálási művelet” fogalma magában foglalja a lakosság pontosan meghatározott kontingensének kitelepítési folyamatát, amelyet rögzített időben és meghatározott területen, erőszakos úton vagy kényszerintézkedésként, előzetesen részletesen kidolgozott forgatókönyv vagy terv szerint hajtanak végre. Az ilyen forgatókönyvek megjelenhetnek hivatalos államhatalmi normatív jogszabályok vagy pártszervek által hozott rendeletek, irányelvek és határozatok, illetve parancsok, utasítások és rendelkezések formájában. Sztálini deportálások 1928-1953 folyamán, Iratok, Moszkva, Materik Kiadó, 2005, p. 11

²² Kárpát-Ukrajna Kárpáti Tanácsának Közlönye, Ungvár, 1944. december 30., p. 1-2

²³ Ukrajna függetlenségének kikiáltását követően a Kárpátontúli terület ügyészsége és bírósága a Volksbund-nak a háború alatt a kárpátaljai településeken működő szervezeteit kulturális és ismeretterjesztő német társadalmi szervezetnek ismerte el, és az ezekben való részvételt nem minősítette bűncselekménynek. Ennek alapján rehabilitáltak valamennyi helyi lakost, akit a háború után a Volksbund szervezetben való részvétel miatt ítélték el.

A 4. Ukrán Front katonai Parancsnokságát és, mellesleg, a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanácsot a szovjet NKVD speciális egységei képviselőinek megjelenése azzal a feladattal, hogy írják össze a térségben élő teljes német nemzetiségű lakosságot, azon időszakban, amikor csupán elkezdődött a helyi magyarok és németek, illetve az ún. „katonaköteles” személyek „kiemelése” és internálása, úgy tűnik, némileg váratlanul érte. Legalábbis, azon szempontból, hogy már 1944. november 24-én, amikor ezek a képviselők megjelentek, az NKVD-Frontcsapatok törzstisztjeinek kezdeményezésére a Frontparancsnokság elé terjesztették az addigra előkészített, a „német nemzetiségű, 16 és 50 év közötti kárpát-ukrajnai lakos, férfi és nő, mint „a Vörös Hadsereghez ellenségesen viszonyuló, kémkedő és hírszerző tevékenységet folytató személy Kárpátaljáról speciális táborokba való internálásáról” szóló határozat²⁴ tervezetét, és a Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának szóló azon határozattervezetet, amely elrendelte a kitelepített németek teljes vagyonának elkobzását és „a szegények közötti ingyenes szétosztását”, illetve „a köz szükségleteinek céljaiban való felhasználását”.²⁵

Ugyanakkor, a német lakosság összeírásával kapcsolatos akció, amelyet valamennyi felszabadított kelet-európai országban (Romániában, Jugoszláviában, Magyarországon, Bulgáriában és Csehszlovákiában) egy időben hajtottak végre, csupán első szakasza volt a nemzetiségi kritériumok alapján végrehajtott legnagyobb deportálási műveletnek, amelyet bármilyen jogi indoklás nélkül, a szovjet ipar bizonyos munkaerő-igényes ágazatainak (kohóipar, szén- és ércbányászat stb.) munkaerővel való ellátása érdekében hajtottak végre úgy, hogy állampolgárságtól függetlenül mozgósították és internálták a német nemzetiségű lakosságot.

A Szovjetunió Védelmi Állami Bizottságának 1947. december 16-án kelt, 7161szsz. számú rendelete²⁶ értelmében a 2., 3. és 4. Ukrán Front parancsnokai a csapataik által felszabadított területeken kötelesek voltak mozgósítani és munkatáborokba internálni a fenti országok munkaképes német lakosságát, azaz a 17 és 45 év közötti férfiakat és a 17 és 30 év közötti nőket.

A deportálási művelet irányításával a Szovjetunió különleges képviselőket bízott meg. A feladat végrehajtását Apollonov A. M. vezérezredes, a Szovjetunió Belügyi Népbizottságának helyettes népbiztosa, az NKVD Belügyi Csapatának főparancsnoka, illetve Gorbatyuk I. M. vezérőrnagy, a Szovjetunió NKVD-csapatának hátszázparancsnoka felügyelte a mellékelt rendelt Szladkevics M. I. vezérőrnaggyal, a Szovjetunió belügyi csapatainak parancsnokhelyettesével együtt.

A német nemzetiségű lakosság egy részének mozgósításával és „az ország belsejébe” való internálásával kapcsolatos akció a katonai parancsnokság által végrehajtott más megtorló akciókhoz és az azokat elszennvedő személyek számához képest Kárpátalján követelte a legkevesebb áldozatot. Innen mindössze 215 főt, 49 férfit és 166 nőt deportáltak, miközben a kelet-európai országokban mozgósított és onnan deportált németek száma 1945. január 19-én 135 860 főt tett ki. Ilyen szemszögből azonban aligha érdemes vizsgálni ezt az ügyet. A kötetben helyt kapott dokumentumok meggyőzően tanúsítják, hogy a szovjet állami vezetők és a Front katonai és politikai parancsnoksága a szovjet ipar egyes ágazatainak pótmunkaerővel való ellátásánál sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonított annak, hogy a szovjet állammal újraegyesülő Kárpátalján, és Európa más országaiban demonstrálja a Szovjetunió győztes hatalmi mivoltát. Ez esetben nem csupán a mozgósítottak és internáltak számának volt jelentősége, fontosabb volt, hogy őket, mint németeket, mint ellenséget, nemzeti öntudatukban alázzák meg az erőszakkal megteremtett „szovjet népek rendíthetetlen barátsága” nevében, azon „rendíthetetlen barátság” nevében, amely – ki hitte volna akkor?.. – idővel a szovjet állammal együtt vész a semmibe.²⁷

²⁴ Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 557, p. 173-175

²⁵ U.o. – p. 176

²⁶ Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 68, p. 154-156

²⁷ Korszun O. M. „Ismeretlen humanisták vagy ismert bűnözők” c. dokumentum karcolata, Novini Zakarpattya, 1997. október 11. – Ugyanazon szerző „A lehetőségét is kizárni annak, hogy akárcsak egyetlen német maradjon e térségben...”, Novini Zakarpattya, 2003. december 6., 13.

Az operatív műveleti csoportok által végrehajtott razziákban, rajtaütésekben, áteresztő-ponti ellenőrzésekben, a települések és környékük „átfésülésében”, a szökevények letartóztatásában az NKVD frontcsapatok katonáinak és tisztjeinek, illetve helyi aktivistáinak százai vettek részt és „vitték sikerre” a mozgósítási és internálási hadműveletet. 1945. január 7-én a volóci vasútállomásról mind a 215 személyt a Szovjetunió távoli vidékeire szállították. Többségük sorsára máig sem derült fény. Néhányukról, pl. a gorlovkai (ma Donyecki terület) kokszgyártó üzembe internált nők egy csoportjáról csak 1947-ben érkeztek hírek. Helyzetük javulásában szerepe volt a megváltozott helyzetnek, nevezetesen annak, hogy Kárpátalja Ukrajnához való csatolásával a szovjet állam berkeibe került, így a mozgósított és internált németek automatikusan szovjet állampolgárságot szereztek. Megváltozott a megítélésük is, most már polgári lakosságnak minősültek. Kárpát-Ukrajna számos községi és körzeti népi bizottsága elég sikeresen élt képviseleti jogkörével, és a helyi, illetve központi hatalmi szervekhez, sőt, az állami szervek legmagasabb beosztású vezetőihez, valamint a munkatáborok és építőzászlóaljok parancsnokaihoz fordult, kérve az internáltak szabadon bocsátását és hazatérésük engedélyezését. Eközben a kárpátaljai németekre már vártak a hatalom által kiagyalt újabb megpróbáltatások.

* * *

A Szovjetunió lakossága és külföldi állampolgárok ellen a 1918 és 1952 közötti időszakban – amelybe beletartozik Kárpátalja csehszlovák és szovjet államokhoz tartozásának időszaka is – végrehajtott deportálási kampányok és akciók felsorolása, összesen 52 ilyen akciót tartalmaz²⁸, a Kárpátalján végrehajtottak vagy azokkal kapcsolatosak közül azonban a jegyzékben egyik sem szerepel. Említés sem található arról, hogy a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. sz. határozata alapján a magyar és német civil lakosság köréből 30 ezer főt „emeltek ki” (internáltak). Érthető, hogy a Szovjetunió Védelmi Állami Bizottsága 1944. december 16-án kelt, 7161szsz. számú határozatának alapján végrehajtott, a kárpátaljai magyarok és németek mozgósítását és internálását célzó hadművelet valahol Csehszlovákiában, nem pedig Kárpát-Ukrajnában zajlott. A letartóztatott személyeknek az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. sz. parancsa alapján történő internálásáról az iratokban az található, hogy ilyen akciókat Kelet-Németországnak a szovjet csapatok által megszállt területein hajtottak végre. Mindeközben a letartóztatott polgári lakosság internálását célzó műveleteket Kelet-Európa felszabadított (megszállt) térségeiben a fenti parancs alapján megtorló intézkedésként éppen Kárpát-Ukrajnában hajtották végre. Ezt számos irat támasztja alá. A térségben végrehajtott letartóztatásokkal kapcsolatban „szerzett tapasztalatokra épül” az NKVD egyik későbbi parancsa, amely alapján végrehajtották Kelet-Németországban az internált polgári lakosság deportálását.²⁹ Mindebből kiderül, ilyen módon is eltüntethetők, törölhetők az emberek emlékezetéből és a történelem lapjairól olyan valós tények, amelyek a szovjet büntetőosztagok által a megye lakossága ellen elkövetett, erőszakos cselekményeket rögzítenek, megteremthető ezzel a lehetőség arra, hogy a legcsekélyebb mértékben se számoljanak az akkor meghurcolt emberek ezreivel.

Az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú, a hadban álló Vörös Hadsereg hátszágának ellenséges elemektől való megtisztításáról és az NKVD frontfelelős biztosainak kinevezéséről szóló parancsa³⁰ az elfogott személyekkel szemben foganatosítandó kiegészítő megtorló intézkedések előírásával „tökéletesítette” a szovjet csapatok által felszabadított területek „megtisztításának” folyamatát, az esetek többségében előírva a nemzetiségükre és állampolgárságukra tekintet nélkül letartóztatott emberek kivégzését. A parancs lerövidítette a vád alá helyezettük ügyeinek vizsgálati

²⁸ Sztálini deportálások 1928 és 1953 között. Iratok, Demokrácia Nemzetközi Fond, Moszkva, Materik Kiadó, 2005, p. 789-795

²⁹ Az NKVD 1945. április 18-ai 00315. parancsáról, mint az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú, részben módosított parancsáról van szó. (Az Oroszországi Föderáció Központi Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 95, p. 256-259)

³⁰ Sztálini deportálások 1928 és 1953 között, Iratok, Demokrácia Nemzetközi Fond, Moszkva, Materik Kiadó, 2005, p. 596

idejét, és előírta a Szovjetunió hátszágában található „speciális” táborokban való izolálásukat olyan életfeltételek biztosításával, amelyek a fogvatartottak tömeges megbetegedését és végül halálát eredményezték.

Egyes kutatók véleménye szerint a front hátszágában végrehajtott totális „tisztogatásokat” a Szovjetunió ellen harcoló országokban korábban fennálló politikai rendszerek híveinek megbüntetésén kívül és a munkaerő-igényes vállalatok munkaerővel való ellátásán túlmenően a szovjet félnek az egyes európai országokban esetlegesen meginduló földalatti ellenállástól (partizánmozgalomtól) való félelme idézte elő.³¹

Az 1. és 4. Ukrán Front által felszabadított Lengyelország és Csehszlovákia területét képező hátszágban a SZMERS Katonai Kémelhárítás és az NKVD frontcsapatai által végrehajtott „tisztogatások” befejezésével kapcsolatos hadművelet általános irányításával Szelivanovszkij vezérőrnagyot, a szovjet NKVD különleges képviselőjét bízták meg.

Kárpát-Ukrajnában, a korábbiakhoz hasonlóan, elrendelték a „fasiszta szervezetnek” minősülő Volksbund der Deutschen egyesület, a Levente, a Proszvita, a Plaszt társadalmi szervezetek, a polgári pártok, mint az Autonóm Agrárszövetség, az Orosz Nemzeti Agrárpárt, az Ukrán Nemzeti Egyesülés, a Kárpáti Szics tagjainak, és velük együtt a gazdasági és közigazgatási intézmények vezetőinek, a kiadók dolgozóinak, a „szovjetellenes” cikkek szerzőinek, továbbá „egyéb ellenséges elemeknek” és más nemzetiségű embereknek a letartóztatását. Ilyen formában bárkit a körhöz lehetett sorolni.³² 1945 januárjától márciusáig összesen 2443 személyt tartóztattak le. Közülük 600 főt átadtak a SZMERS szerveinek, 1202 főt hátszági táborokba internáltak, 124 kórházba került, 8 személyt elengedtek, 509 a gyűjtőállomásokon maradt.³³

Az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsának szövege a kutatók számára a kárpátaljai lakosok üldözésére irányuló intézkedéseket tartalmazó számos más dokumentumhoz hasonlóan „hivatalosan” mind a mai napig hozzáférhetetlen. Mindamellett, tartalmi lényege és tragikus következményei megismerhetők Berijának., a szovjet NKVD népbiztosa által a fenti parancs végrehajtása tárgyában Sztálinnak, a Szovjetunió Védelmi Bizottsága elnökének előterjesztett jelentéséből.³⁴

A front hátszágában végrehajtott „tisztogatás” eredményeiről Sztálinnak készített jelentésben Berija nem csupán a letartóztatottak tömeges elhalálózását volt kénytelen elismerni, de azt is, hogy a letartóztatottak között meglehetősen magas a „különböző fasiszta szervezetek – szakszervezetek, dolgozói és ifjúsági szervezetek egyszerű tagjainak” a száma. Megjegyzi továbbá, hogy a letartóztatottak „összlétszámának legfeljebb a fele alkalmazható fizikai munkára, mivel a másik felét idős korú és munkaképtelen személyek alkotják”. Mindez a szovjet büntetőszerveknek az „ellenséges elemek” felkutatása során tett indokolatlan intézkedéseire és a letartóztatottak ellen felhozható konkrét vádak hiányára utal. Berija indoklása szerint „az e kategóriához tartozó személyek kiemelésének szükségességét az indokolta, hogy minél rövidebb idő alatt megtisztítsák a front hátszágát az ellenséges elemektől”.³⁵

* * *

1945 tavaszán a kárpát-ukrajnai lakosság elleni demonstratív megtorló intézkedések hulláma némileg gyengült. A helyi biztonsági és belügyi szervek falai mögött a nyilvánosság elől elzártan folytatott munka egy percre sem állt meg. Nem tétlenkedett a Népi Tanács sem. A levéltári

³¹ U.a., p. 596

³² Az NKVD 1945. január 11-ei 0016. sz. parancsának teljesítése során már az első néhány nap alatt – 1945. január 19. és 23. között 91 főt tartóztattak le. Ezek között volt 44 magyar, 25 szlovák, 16 ukrán, 1 szerb, 1 cigány, 1 orosz, 3 más nemzetiségű személy. 1945. január 23. és 25. között letartóztatva 116 fő, köztük 5 német, 35 magyar, 43 kárpátaljai ukrán, 20 szlovák, 5 cigány, 1 zsidó, 2 cseh, 5 más nemzetiségű. Történeti Dokumentációs Központ, F. 425p, op. 1, ügyiratszám: 12, p. 19-21

³³ Történeti Dokumentációs Központ, F. 9401, op. 1, ügyiratszám 95, p. 253-255

³⁴ Az Oroszországi Föderáció Központi Levéltára, F. 9401, op. 1, ügyiratszám: 95, p. 253-255

³⁵ Az Oroszországi Föderáció Központi Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 68, p. 154-156

dokumentumok egyértelműen bizonyítják, hogy a helyi magas beosztású vezetők részt vettek a jogkörükön kívül esőnek tűnő egyes rendelkezések utasítások, esetenként állásfoglalások kidolgozásában. Példának okáért, 1945. január 12-én Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának Elnöksége megvitatta Szova Petro, a Népi Tanács elnökhelyettesének javaslatát, és megszavazta a magyar lakosok egy csoportjának, az ún. székely határvadászoknak a „megye határain kívülre” való kitelepítéséről szóló állásfoglalást. A székely határvadászok a háború idején Magyarországról érkeztek Kárpátaljára az Árpád-vonal kiépítésében való részvétel, vasútvonalak védelmének ellátása és más objektumok építése céljából.³⁶

Ez a „dekrétum”, nyilvánvalóan a kárpát-ukrajnai hivatalnokokban is kételyeket ébresztett, mindenekelőtt azért, mert Magyarország tekintetében, amely területén még folytak a harcok, nem volt joghatálya, nem voltak meghatározva „(saját) országának határai”, stb. A Front Katonai Parancsnoksága, amely fő erői már a morvaországi Ostrava alatt folytatták a támadást, a maga részéről szintén gondterhelt volt az 1945. január 11-én kelt, 0016. sz. parancs végrehajtását illetően. Úgy tűnik, egyáltalán nem szándékozott részt venni a Népi Tanács ilyen jellegű akcióiban.

Kárpátalja e népcsoportja kitelepítésének ötletétől azonban nem álltak el. Már ugyanezen év januárjában Turjanica, a Népi Tanács elnöke személyes levelet intézett Vas Ivanhoz, a biztonsági ügyek megbízottjához³⁷, amelyben kérte, hogy helyesbítsék a Népi Tanács által hozott, székely határvadászokról szóló „dekrétumot”, azaz „olyan tervezetet készítsenek elő, amely előírja a Kárpátalján élő valamennyi magyar kitelepítését is”³⁸.

A következő kísérletet a magyarok e csoportjának, és velük együtt az 1944 őszén a támadó szovjet csapatok elől Nyugatra szökött, most pedig visszaszivárgó helyi németek kitelepítésére a Turjanica Iván, a Népi Tanács elnöke által 1944. augusztus 4-én aláírt, 2322. és 2324. számú határozatai „törvényesítették”³⁹.

Míg „az összes magyar” kitelepítése, amit a kárpát-ukrajnai belügyi szerveknek kellett megvalósítani 1945 augusztusában, legalább valamilyen mértékben meg volt tervezve – a „határukig” a Népi Bizottságok költségén, „a határtól a kitelepítettek saját költségükön utazhatnak tovább” feltételekkel, az 1945 augusztusában szintén kitelepítendő helyi németek tekintetében a határozat általános megfogalmazásokra korlátozódott, és sem a mozgásuk irányára, sem a kitelepítésük helyére utaló adatot nem tartalmazott.

Ugyanakkor, a térség német lakosságának kitelepítését elrendelő népi tanácsi határozat, ha közvetve is, de „meg volt alapozva”. Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa hivatalnokainak, valószínűleg eszébe sem jutott, hogy a helyi németek kitelepítésére vonatkozó kezdeményezésük a lehető legalkalmasabb időben született, és teljes mértékben megfelelt a Szovjetunió Belügyminisztériuma 1945. február 7-én kelt, 1-2120. számú, a németek Baltikumból, Fehéroroszországból, a Moldáviai Köztársaságból, valamint a Szovjetunió nyugati határai mentén található térségekből a Szovjetunió távoli területeire való kitelepítéséről szóló határozatának.⁴⁰

Arra vonatkozó információ, hogy a Belügyminisztérium Kárpátaljai Területi Főosztálya a kárpátaljai németeket 1946 márciusában kitelepítette a Tyumenyi területre, első alkalommal a fenti intézmény vezetőjének 1959. szeptember 19-én kelt jelentésében került nyilvánosságra. A

³⁶ Kárpátaljai Állami Levéltár, F. 14, op. 1, ügyiratszám: 14, p. 2,3

³⁷ Vas Ivan Mihajlovics (1904-1966). Az Ilosvai járási Füzesmezőről (*Loza*) származott. 1931 és 1934 között a Szovjetunióban folytatta tanulmányait. Hazatérését követően a Kommunista Párt Nagybereznai, Rahói és Técsői járási szervezetének instruktora. A terület magyar hadsereg általi megszállása után illegálisan a Szovjetunióba menekült, megjárta a GULÁG táborait, harcolt a Ludvig Svoboda által vezetett Csehszlovák Hadtest soraiban. 1944 októberében visszatért Kárpátaljára, és mint a Népi Tanács tagja a Kárpát-Ukrajnai Állambiztonsági Szolgálat élére került, majd Ukrajna Kommunista Párja Kárpátaljai Megyei Bizottságának titkáráként, első titkáráként, később a Megyei Népi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökeként tevékenykedett. 1946 és 1958 között négy alkalommal választották a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának küldöttévé.

³⁸ Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár, F. 14, op. 1, ügyiratszám: 14, p. 2-3

³⁹ Uo. ügyiratszám: 68, p. 1, 4

⁴⁰ Bugaj N. F. „A 40-es évek: „A Volga-menti németek autonómiáját megszüntetni! ...” A Szovjetunió története, Moszkva, 2. sz., 1991, március-április, p. 177

Szovjetunió Legfelső Tanácsának 1955. december 13-án kelt, a kijelölt kényszerlakhelyre kitelepített németek és családtagjaik jogkorlátozásának megszüntetéséről szóló rendelete kapcsán el kellett dönteni, hogy engedélyezik-e a Tyumenyi területéről visszatérő, kárpátaljai származású német családoknak a Kárpátaljára való visszatérést. A jelentés szerint a mintegy kétezer fő kárpátaljai németet⁴¹ a szovjet NKVD 1946. január 15-én kelt, 1034. számú rendelete alapján telepítették ki. A helyi németek Szibériába való kitelepítésének okaként a hatalmi szervek, többek közt, arra hivatkoztak, hogy e családok részt vettek a német Volksbund szervezet tevékenységében, tagjai szolgáltak a német katonai alakulatokban, egyes családok pedig a szovjet csapatoknak a térségbe való bevonulása előtt Németországba szöktek.

A mintegy 700 helyi német család, összesen 2670 fő Tyumenyi területre való deportálásának körülményei a szovjet büntetőegységek által a helyi lakosság egyes csoportjai és **kategóriái** ellen végrehajtott valamennyi megtorló akciók közül a legkevésbé feltártak egyike. A levéltári iratok tanulmányozását nem csupán az akadályozta, hogy a múltbéli eseményekre fényt derítő iratokat csak kis részletekben hozták nyilvánosságra, de a szovjet rezsim politikai és hatalmi szervei különös figyelmet fordítottak az ebben az időszakban Kárpátalján lezajlott eseményekre. Különböznél is, mivel lenne magyarázható, hogy 1990 szeptembere-októberében a Kárpátaljai Állami Pártarchívum levéltári fondjainak az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága képviselőinek részvételével való „szelektálása” során megsemmisítettek gyakorlatilag valamennyi olyan iratot, amely a Megyei Tanácsnak és a Belügyminisztérium Kárpátaljai Megyei Főosztályának a helyi németek Tyumenybe való kitelepítése tárgyában foganatosított intézkedésekről tartalmazott információt. Erre utal az is, hogy a Lavrentyij Berija által az 1946. március 30-án Sztálinnak írt, a kárpátaljai németek, mint „szovjetellenes elemek” kitelepítésének eredményeiről szóló, köztudottan meglévő jelentés a kutatók számára hivatalosan a mai napig hozzáférhetetlen.⁴² Az eseményeket felidézni képes, egykor deportált, és 1955-től apránként a Tyumenyből Kárpátaljára visszatérő németek, akiket a szovjet biztonsági szervek még mindig nem tévesztettek szem elől, az 1960-80-as években Németországba emigráltak.

Tekintettel arra, hogy egyes, rendelkezéseket tartalmazó iratok, pl. a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1945. február 7-én kelt, 1-2120. számú utasítása, a szovjet NKVD 1946. január 15-én kelt, 1034. számú irányelve (direktívája), a szovjet NKVD 1946. február 24-én kelt, 1-2749. számú irányelve, amelyek a kárpátaljai németek Tyumenyi területre történő, 1946 márciusában végrehajtott „végleges kitelepítéséről” (deportálásáról) rendelkeznek, a szovjet NKVD-nek az ukrán és orosz levéltárakban található, titkosítás alól feloldott iratok között nem lelhető fel,⁴³ feltáratlan marad ezen deportálási művelet hivatalos iratokkal alátámasztott mikéntje is.

* * *

A kárpátaljai német férfiak, azaz az egykori ellenséges német hadseregben szolgálatot teljesítő személyek kollektív felelősségre vonásának egyik formáját képezte a már a „Kárpátaljai magyarok és németek...” című kötet szerkesztése közben ismertté vált gyakorlat, amely szerint a BM Kárpátaljai Megyei Főosztálya kényszerlakhely kijelölésével 6 évre kitelepítette őket, eljárva ennek során a

⁴¹ Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár, F. 195sz, op. 13., ügyiratszám: 75, p. 3-5. Bugaj N. F. tudományos kutatásai szerint a szovjet NKVD 1946. február 24-én kelt, 1-2749. számú rendelete alapján 1946 márciusában Kárpátaljáról 1969 személyt telepítettek ki Tyumenybe. 1949-ben Kárpátaljáról még 701 németet telepítettek ki. (ld. Bugaj N. F., „A 40-es évek: A Volga-menti németek autonómiáját megszüntetni...”. A Szovjetunió története, Moszkva, 2. sz., 1991, március-április, p. 177).

⁴² Az említett jelentés az Oroszországi Föderáció Központi Levéltárában található, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 145, p. 225

⁴³ Ld. az „Akiket a történelem rehabilitált” címmel a megyében megjelent könyv szerkesztő bizottságának az Ukrajna Legfelső Államhatalmi és Államigazgatási Szerveinek Központi Levéltára által 2012. szeptember 11., 486. szám alatt, Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálatának Kárpátaljai Archívuma által 2012. szeptember 26-án, K-23. szám alatt, Ukrajna Belügyminisztériumának Állami Ágazati Archívuma által 2012. október 16-án, 33/2316. számmal, illetve az Oroszországi Föderáció Központi Állami Levéltára által 2012. november 29-én, 10955-T. szám alatt küldött válaszokat (Az „Akiket a történelem rehabilitált” című, megyében megjelent könyv szerkesztőbizottságának irattára.)

Szovjetunió Védelmi Bizottságának 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú, a „vlaszovisták”, a német katonai alakulatok soraiban szolgálatot teljesítők, a légionáriusok és rendőrök 6 évre történő kitelepítéséről szóló határozata⁴⁴, a szovjet BM 1946. április 20-án kelt, 97. számú, a tárgykorban hozott irányelve (direktívája)⁴⁵ alapján. Lényegüket tekintve a fenti határozatok, illetve irányelvek voltak hivatottak biztosítani a Szovjetunió Minisztertanácsa által 1946. március 29-én hozott, 691-271. számú, a Kohóipari Minisztérium vállalatai számára biztosított különleges munkaerő-kontingensnek a Szovjetunió északi vidékeire való áttelepítéséről hozott rendelet végrehajtását⁴⁶. Vagyis, a büntetésen túlmenően egy sokkal fontosabb ügy megoldását szolgálta – ellátta a kohóipari vállalatokat olcsó munkaerővel.

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Megyei Főosztályának levéltári jegyzékei szerint a mintegy 40 ezer főt számláló kitelepítettek kategóriájához azon kárpátaljai lakosok tartoztak, akik már megszerezték a szovjet állampolgárságot, mindazok, akik a háború idején, többnyire 1944 őszétől Németország katonai alakulatainál teljesítettek szolgálatot, és gyakran e körülményt eltitkolva Németországból és más európai országokból, vagy szovjet fogolytáborokból különböző szovjet szűrőállomásokon keresztül visszatértek otthonukba. Ezen személyeket, miután áttestek a helyi állambiztonsági és belügyi szervek kiegészítő ellenőrzésén, és kiderült, hogy a német hadseregben szolgáltak, letartóztatták és kitelepítették. Egyetlen előnyt élvezhettek, lehetőségük volt arra, hogy a kitelepítésük helyére kitelepíttessék a családtagjaikat is. És a Kárpát-Ukrajnai Különleges Bíróság által az ugyanezen kategóriájú személyekkel szemben hozott, sokévi szabadságvesztést vagy halálos büntetést kiszabó ítéletekhez képest még ez volt a büntetések „leghumánabb” formája.

* * *

A kötet iratai meggyőzően bizonyítják, hogy az NKVD Frontcsapat-parancsnoksága és a SZMERS Katonai Kémelhárítás, később a BM Kárpátaljai Megyei Belügyi Főosztálya által 1944 és 1946 között végrehajtott deportálási műveleteket nem hadi cselekményekkel kapcsolatos körülmények indokolták, azokat mindenekelőtt szubjektív indítékok generálták, büntetés célját szolgálták, következésképpen, politikai megtorlásnak minősülnek,⁴⁷

– valamennyit katonai alegységek részvételével, kényszerítés alkalmazásával, fenyegetéssel élve hajtották végre. Bizonyos esetekben ezek az intézkedések csupán a lakosság „ellenséges elemeknek” minősített egyes csoportjainak kiirtását szolgálták,

– a Kárpátalján végrehajtott valamennyi deportálási akciót közigazgatási intézkedés keretében, vagyis, bírósági ítélet nélkül hajtottak végre, egyik sem konkrét személy, meghatározott állampolgár ellen, hanem előzetesen bizonyos kontingens, személyek meghatározott csoportja ellen irányult. A deportálásokat elrendelő határozatokat a szovjet kormány pártvezetői és kormányzati struktúrák funkcionáriusai hozták, minden esetben az NKVD, esetenként más hivatalok indítványára. A deportálásnak, a megtorlásra utaló speciális sajátosságai emelik ki ezt az intézkedést a szovjet igazságszolgáltatás jogköréből, illetve a nemzetközi és szövetségi jogszabályok tárgyköréből, minthogy a kényszerlakhelyül kijelölt települések nem sorolhatók sem a büntetés-végrehajtási intézmények vagy táborok, sem az internáló vagy hadifogolytáborok köréhez,

– a megtorlás célját szolgáló deportálás harmadik speciális sajátossága, hogy embertömegeknek a lakhelyükről való kiemelését, és új, számukra ismeretlen közegbe történő

⁴⁴ A Sztálini GULÁG története. 1920 vége – 1950 első feléve. Iratgyűjtemény 7 kötetben, 5. Kötet, Moszkva, ROSSZPEN Politikai Lexikon Kiadó, 2004, p. 757-758, 771

⁴⁵ Uo., p. 485-487

⁴⁶ Uo., p. 757

⁴⁷ Polja P. M., „A sztálini deportálások 1928 és 1953 között – Iratok” címmel megjelent alapmű egyik szerkesztője, a „Deportálások és etnikumok” c. kötet előszavában megállapítja, hogy az NKVD Frontcsapat-parancsnoksága és a SZMERS Katonai Kémelhárítás, később a BM Kárpátaljai Megyei Belügyi Főosztálya által 1944 és 1946 között a kárpátaljai magyar és német lakosság ellen végrehajtott deportálási műveletek kísérteties hasonlóságot mutatnak a politikai megtorlásként alkalmazott deportálás klasszikus jellemzőivel. Moszkva, Demokrácia Nemzetközi Fond, 2005, p. 5-19

áthelyezését szolgálta, magában hordozva a túléléssel kapcsolatos kétségeket, több ezer kilométerre eltávolítva embereket a szülőföldjüktől.

* * *

„A Kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között” c. kötet megjelenésével a mű szerkesztőinek majdnem negyed évszázadig tartó, a háború utáni Kárpátalja népe számára örömet és bánatot, a szebb jövőhöz fűzött nagy reményeket és keserű kiábrándulást eredményező, egyik legdrámaibb korszakát feldolgozó levéltári kutatómunkáját zárja le. Ez egy olyan időszak volt, amely egyeseknek mindent megadott, másokat az életüktől is megfosztott. Ez magyarázza a múltbéli események megítélésében tapasztalható két végletet is, az igazságot feltáró információ iránti mohóságot, és annak kategorikus elutasítását.

A Kárpátaljai Badaló lakosai 1990-ben egy csendes augusztusi délutánon első alkalommal adóztak nyíltan az elpusztult földjeik emlékének, mindazon majd 100 ember emlékének, akiket az NKVD frontcsapatai 1944 novemberében elfogtak, nemzeti hovatartozásuk miatt elhurcoltak, és akik rövid időn belül elpusztultak a szovjet lágerekben. A jelenlévők közül sokan csak most értesültek hozzátartozójuk – testvérük, gyermekük, apjuk halálának körülményeiről. A zsúfolásig megtelt terem feszült csendjét csak az emberekből feltörő sírás, és Komlós Attila lelkésznek, a Magyarok Világszövetsége főtitkárának a záróbeszédében elhangzott szavak törték meg: „... Be kell gyógyítani a még mindig tátongó sebeket, ez pedig az igazság elmondásával lehetséges...”. Nem kizárt, hogy éppen ez a beszéd sarkallt a szovjet büntetőszerveknek az egyszerű emberekkel szembeni büntetlen önkényéről, a megye lakosságának, köztük a „kollektív bűnösség” vádjával sújtott magyarok és németek alaptalan megalázásáról és bántalmazásáról szóló igazság kiderítésére.

Emlékezetes, milyen óvatosan, mint egy forró fémlapot, vették kezükbe az emberek a levéltári iratmásolatok egy-egy példányát, milyen figyelmesen merültek el a közelmúltig titkos szövegük olvasásában. Gyötrelmes volt látni emberek tucatjainak lélekmarcangoló fájdalmát, akik ráleltek a családtagjaik tragikus sorsát tanúsító iratokra.

Mindamellet, hogy a szükséges iratok felkutatása gyakran komoly nehézségekbe ütközött, úgy tűnik, gyakorlatilag mégis sikerült feltárni a múlt eseményeit, a Kárpátalja lakossága ellen alkalmazott tömeges megtorló intézkedéseket leleplező igazságot. Korábban szigorúan titkosított iratok százai állnak ma a kutatók rendelkezésére. Ilyen iratok alapján rehabilitáltak a megye lakosságának ezreit, akik emlékéit az „Akiket a történelem rehabilitált” című, a megyében kiadott kétkötetes könyv, több tucat más kiadvány és cikkek százai örökítik meg.

„A kárpátaljai magyarok és németek...” gyűjtemény a kérdéssel kapcsolatos rendelkezéseket meghatározó, olyan iratokat tartalmaz, amelyek egykor – vagy akár jelenleg is – az Oroszországi Föderáció központi levéltáraiban – a Szovjetunió Központi Levéltárának Különleges Archívumában, a Történeti Dokumentációs Központban, az Oroszországi Föderáció Központi Katonai Archívumában, az Oroszországi Föderáció Központi Állami Levéltárában, az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívumában, az Orosz Állami Társadalom és Politikátörténeti Archívumban és más levéltárakban található.

Egyes iratokat a szerkesztőbizottság olyan történeti alaplakományokból kölcsönzött, mint „A sztálini GULÁG története 1920 végétől 1950 első feléig hétkötetes dokumentumgyűjtemény (2004), a „Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban” (2005), a „Sztálini deportálások, 1928–1953. Dokumentumok” (2005), a „Lubjanka. Sztálin és az NKVD-NKGB-SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnökség, 1939. március, 1946, Dokumentumok” (2006), stb.

A kötetben közzétett dokumentumok többségét az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Megyei Igazgatóságának Archívumában, a Kárpátaljai Megyei Állami Levéltárban, illetve az Ukrán Belügyminisztérium Kárpátaljai Megyei Igazgatóságának Archívumában tárolt iratok képezik. Ezek kisebb része már helyt kapott a szintén e kötet szerkesztő bizottságának gondozásában a megyében megjelent, „Akiket a történelem rehabilitált” című könyvben, továbbá, olyan tematikus gyűjteményekben, mint az „Újraegyesülés” (1998), a „Tövises út Ukrajna felé” (2007), a „Kárpát-Ukrajna”, I. kötet (2009) című kiadványokban.

A gyűjtemény kronológiai kereteit a szerkesztőbizottság „a kárpátaljai magyar és német nemzetiségű lakosság 1944 novemberében végrehajtott „kiemelése” (internálása)” és a Szovjetunió Legfelső Tanácsának 1955. december 13-án kelt, a kijelölt kényszerlakhelyre kitelepített németek és családtagjaik jogkorlátozásának megszüntetéséről szóló rendelete meghozatalának időpontja között szabja meg.

A fejezetekben közreadott valamennyi dokumentumot, többek közt azokat is, amelyekre a szerkesztő a bevezetőben hivatkozik, a kötet kronológiai sorrendben tartalmazza. Minden egyes irat esetén fel van tüntetve a dokumentum sorszáma, címe, kelte, jelmagyarázat, amely feltünteti az irat tárolási helyét, a fonszámot, lajstromszámot, ügyiratszámot, kötetszámot, lapszámot, továbbá, az iratok autentikus mivoltára utaló jelzést (eredeti, másolat, nyomtatott példány), valamint az írásba foglalás módját (kézirat, gépelt szöveg) és azon kiadványokat, amelyekben az irat korábban már nyilvánosságra került.

A kötetet szerkesztő tudományos kutatókat a megyei szerkesztőbizottság elnöke mutatja be az előszóban, illetve a szerkesztő a bevezetésében. A mű tartalmaz továbbá rövidítések jegyzékét, bibliográfiai és névmutatót, illetve az iratokhoz fűzött megjegyzéseket.

A szerkesztők megőrizték az iratok stilisztikai, nyelvi, nyelvjárási sajátosságait, csupán a helyesírási hibákat javították ki, kerek zárójelben az értelemszerűen hiányzó szavakat vagy szórészeket pótolták. A kivonatos mondatrészeket szögletes zárójelbe helyezett hármaspont jelöli.

* * *

A szerkesztő háláját fejezi ki mindazoknak, akik a kutatás különböző szakaszaiban bekapcsolódtak a levéltári kutatómunkába, és baráti támogatást nyújtottak a kötet szerkesztőjének. Köszönet Braszlavec Viktor Volodimirovicsnak, Burinyin Viktor Hrihorovicsnak, Vas Sztepan Karlovicsnak, Vjazmityinov Vjacseszlav Ivanovicsnak, Dobóczi Emeric Karlovicsnak, Dovhanics Omeljan Dmitrovicsnak, Dupka Györgynek, Grohalsuk Viktor Kuzmicsnak, Zsolcsák Andrij Andrijovicsnak, Kövér Györgynek, Komarnickij Vaszil Mironovicsnak, Korsinszkij Iván Jurijovicsnak, Koszty Andronak, Kocur Ivan Mihajlovicsnak, Kusnyir Borisz Hrihorovicsnak, Mankovics Tamásnak, Markánics Mihajlo Vasziljovicsnak, Martin Viktor Ivanovicsnak, Miszjuk Mihajlo Dmitrovicsnak, Nitz Vaszil Ivanovicsnak, Matkovics-Kretz Eleonóranak, Pohoriljak Olekszandr Deniszovicsnak, Popovics Mihajlo Andrijovicsnak, Posztolaki Olena Olekszijivnának, Riskó Olekszandr Mikolajovicsnak, Tóth Mihajlo Mihajlovicsnak, Usztics Iván Ivánovicsnak, Uszta Iván Petrovicsnak, Fedaka Dmitro Mihajlovicsnak, Fodó Sándornak, Hlanta Olekszij Vasziljovicsnak, Hrapko Tetyana Olekszijivnának, Csapódi Jánosnak, Seketi Andrij Mihajlovicsnak, Scsebrjuk Ivan Andrijovicsnak, Jascsiscsák Vitalij Sztepanovicsnak.

Külön köszönet illeti meg az Oroszországi Föderáció központi levéltárai, nevezetesen, a Szovjetunió Központi Levéltára egykori Különleges Archívumának, az Orosz Állami Katonai Levéltár Történeti Dokumentációs Központjának, az Oroszországi Föderáció Központi Levéltárának, az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériuma Központi Archívumának, az Orosz Állami Társadalom- és Politikátörténeti Archívumnak, a Kárpátaljai Megyei Állami Levéltárnak, az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Megyei Igazgatósága Archívumának, a Belügyminisztérium Kárpátaljai Megyei Igazgatósága Archívumának vezetőit és dolgozóit, valamint a kárpátaljai megyei napilapok szerkesztősegit, a rádiós és televíziós társaságot.

Korszun Olekszij,
az „*Akiket a történelem rehabilitált*” megyében kiadott könyv
kiadó és szerkesztőbizottságának vezetője

Fejezetcím hiányzik

Szám: 1

1927. június 8. – Kivonat az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyvéből (1927. évi módosításokkal egységes szerkezetben). Az ellenforradalmi bűncselekményekre vonatkozó szakaszok

[...]

KÜLÖNÖS RÉSZ

I. Fejezet

Államellenes bűncselekmények

1. Ellenforradalmi bűncselekmények

54-1.⁴⁸ Ellenforradalminak minősül minden olyan cselekmény, amely a munkás-paraszt tanácsok és az általuk a Szovjetunió Alkotmánya és a szövetségi köztársaságok alkotmányai értelmében a Szovjetunió, a szövetségi és az autonóm köztársaságokban megválasztott kormányok hatalmának megdöntésére, aláaknázására vagy gyengítésére, a Szovjetunió külső biztonságának, a proletár forradalom alapvető gazdasági, politikai és nemzeti vívmányainak aláaknázására vagy gyengítésére irányul.

Az összes munkás érdekeinek képviselőjére vonatkozó nemzetközi szolidaritás jegyében e cselekmények ellenforradalminak minősülnek akkor is, ha bármilyen más, akár a Szovjetunió határain kívüli munkásállam ellen irányulnak.

54-1a. A hazaárulásnak, vagyis a Szovjetunió állampolgára által elkövetett, a Szovjetunió katonai hatalmának meggyengítésére, állami függetlenségének vagy területe érinthetlenségének sérelmére elkövetett bűncselekménynek minősül a kémkedés, a katonai vagy államtitok megsértése, az ellenség oldalára való átállás, a külföldre disszidálás vagy szökés, és a társadalom védelmében alkalmazható legszigorúbb büntetéssel, golyó általi halállal és teljes vagyonekobjzással, enyhítő körülmények fennállása esetén pedig tízévi szabadságvesztéssel és teljes vagyonekobjzással sújtandó. (az Ukrán SZSZK 1934. július 20-án kiadott, 1934. évi Jogszabálygyűjteménye, szám: 28, 239)

54-1b. Ha ugyanezen bűncselekményeket katonai szolgálatot teljesítő személy követi el, az a társadalom védelmében alkalmazható legszigorúbb büntetéssel, golyó általi halállal és teljes vagyonekobjzással sújtandó. (az Ukrán SZSZK 1932. július 20-án kiadott, 1934. évi Jogszabálygyűjteménye, szám: 28, 239)

54-1c. Katonai szolgálatot teljesítő személy disszidálása vagy szökése esetén az a nagykorú családtagja, aki bármivel is segédkezett az árulás előkészítésében vagy végrehajtásában, vagy akár csak tudomással bírt róla, de azt nem jelentette a hatóságoknak, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel és teljes vagyonekobjzással sújtandó.

Az árulóval a bűncselekmény időpontjáig egy háztartásban élő nagykorú, vagy általa eltartott többi családtag választójogától való megfosztással és öt évig tartó, Szibéria távoli térségeibe való száműzetéssel sújtandó. (az Ukrán SZSZK 1934. július 20-án kiadott, 1934. évi Jogszabálygyűjteménye, szám: 28, 239)

54-d. Ha a katonai szolgálatot teljesítő személy árulás előkészítéséről vagy végrehajtásáról szerez tudomást, és azt nem jelenti, tízévi szabadságvesztéssel sújtandó.

⁴⁸ Az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyvének 54-1. – 54-14. szakaszaiban meghatározott, ellenforradalmi bűncselekmények az Oroszországi SZSZSZK Büntető Törvénykönyvének 581. – 58-14. szakaszaiban kerülnek meghatározásra.

Ha ugyanezen bűncselekményről polgári (nem katonai szolgálatot teljesítő) személy mulasztja el a jelentéstételt, legalább hat havi szabadságvesztéssel sújtandó. (az Ukrán SZSZK 1934. július 20-án kiadott, 1934. évi Jogszabálygyűjteménye, szám: 28, 239)

54-2. Fegyveres felkelés vagy felfegyverzett csoport szovjet területre való behatolása ellenforradalmi szándékkal, a központi vagy helyi hatalom megszerzése ugyanezen célból, kiváltképp, a Szovjetuniótól vagy szovjet tagköztársaságtól területe valamely részének erőszakos elszakítása, illetve a Szovjetunió által más államokkal kötött államközi szerződések felbontása céljából, a társadalom védelmében alkalmazható legszigorúbb büntetéssel, golyó általi halállal vagy a nép ellenségének nyilvánításával és teljes vagyonekobjzással, a szövetségi köztársasági, következésképpen a szovjet állampolgárság megvonásával és a Szovjetunió területéről történő végleges kitoloncolással sújtandó. Enyhítő körülmény esetén a büntetés legkevesebb háromévi szabadságvesztésre és teljes vagy részleges vagyonekobjzásra enyhíthető.

54-3. A más államokkal vagy azok képviselőivel, ellenforradalmi szándékkal való kapcsolattartás, továbbá, a Szovjetunióval hadban álló, ellene intervenció, illetve blokád alkalmazásával harcoló államok törekvéseinek elősegítése a társadalom védelmében alkalmazható, 54-2. szakaszban meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-4. A nemzetközi burzsoázia azon részének bármilyen módon való támogatása, amely a tőkés rendszer leváltására hivatott kommunista rendszer egyenértékűségének tagadásával annak megdöntésére törekszik, továbbá, a burzsoázia által befolyásolt vagy általa közvetlenül szervezett társadalmi csoportok és szervezetek támogatása a Szovjetunió ellen folytatott ellenséges tevékenységükben legkevesebb háromévi szabadságvesztéssel és teljes vagy részleges vagyonekobjzással, különös súlyosbító körülmény esetén a társadalom védelmében alkalmazható legszigorúbb büntetéssel – golyó általi halállal vagy a nép ellenségének való minősítéssel és vagyonekobjzással, illetve a szovjet köztársasági, ezzel együtt a szovjet állampolgárságtól való megfosztással és Szovjetunió területéről történő végleges kitoloncolással sújtandó.

54.5. Az, aki más országok, azokban élő bármilyen csoportok képviselőivel fenntartott kapcsolatok, illetve hamis iratok felhasználásával, vagy más módon ezeket hadüzenet küldésére, a Szovjetunió területére való fegyveres behatolásra, továbbá, más olyan ellenséges cselekmény elkövetésére készített, mint a blokád, a Szovjetunió vagy tagköztársaságai állami vagyonának megszerzése, a diplomáciai kapcsolatok megszüntetése, a Szovjetunióval kötött szerződések felbontása, a társadalom védelmében alkalmazható, 54-2. szakaszban meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-6. Az, aki tartalmilag szigorúan védett államtitoknak minősülő adatokat szerez meg vagy gyűjt és ad át más államoknak, ellenforradalmi szervezeteknek vagy magánszemélyeknek, kémkedés bűncselekményét követi el, ami legalább háromévi szabadságvesztéssel és teljes vagy részleges vagyonekobjzással, azon esetben pedig, ha a kémkedés a Szovjetunióra nézve különösen súlyos következményekkel járt vagy járhatott volna, a társadalom védelmében alkalmazható legszigorúbb büntetéssel – golyó általi halállal vagy a nép ellenségének való minősítéssel és vagyonekobjzással, illetve a szovjet köztársasági, ezzel együtt a szovjet állampolgárságtól való megfosztással és Szovjetunió területéről történő végleges kitoloncolással sújtandó.

Az, aki tartalmilag szigorúan védett, de államtitoknak nem minősülő olyan gazdasági adatokat szerez meg vagy gyűjt és ad át ellenszolgáltatás fejében vagy anélkül más államoknak, ellenforradalmi szervezeteknek vagy magánszemélyeknek, amely adatok bizalmas kezelését törvény vagy hivatali, intézményi, illetve vállalati utasítás írja elő, három évig terjedő szabadságvesztéssel sújtandó.

1. Megjegyzés: Szigorúan védett államtitoknak minősülnek a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa által a szövetségi köztársaságok népbiztosai tanácsaival való egyeztetés alapján elfogadott közzététel útján nyilvánosságra hozott külön jegyzékben felsorolt adatok.

2. megjegyzés: A 206. szakaszban felsorolt személyek által elkövetett kémkedés tekintetében a 206. szakasz rendelkezései maradnak hatályban. (az 1928. január 25-ei módosítás, az Ukrán SZSZK Jogszabálygyűjteménye, 1928, Szám: 28, 104)

54-6a. Ha az államtitkot az ilyen adatok kezelésével megbízott hivatali személy vagy olyan személy szegi meg, akinek hivatali beosztásából kifolyólag kerülnek tudomására ilyen adatok, cselekményük azonban nem minősül hazaárulásnak vagy kémkedésnek, az elkövető nyolc évtől tizenkét évig terjedő javító-nevelő munkára ítéendő.

A magánszemély által elkövetett államtitok-sértés – amennyiben az nem minősíthető hazaárulásnak vagy kémkedésnek – öt évtől tíz évig terjedő javító-nevelő munkával sújtandó.

A Szovjetunióban, vagy szovjet állampolgárok által külföldi kiküldetésük során kifejlesztett, államtitoknak minősülő találmány, feltalálás, műszaki fejlesztés adatainak nyilvánosságra hozatala vagy külföldre juttatása – amennyiben az nem minősíthető hazaárulásnak vagy kémkedésnek – tíz évtől tizenöt évig terjedő javító-nevelő munkával sújtandó.

Megjegyzés: Az állam által különösen védett államtitoknak minősülő adatok jegyzékét az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa által 1947. június 8-án kelt rendelet tartalmazza.) (Az Ukrán SZSZK Legfelső Tanácsa Elnöksége 1948. február 23-án kelt rendeletének megfogalmazásában, „Az Ukrán SZSZK Legfelső Tanácsának Közlönye, 1948, 3. sz.)

54-7. Az állami ipar, kereskedelem, pénzforgalom vagy hitelrendszer és szövetkezetek ellenforradalmi szándékkal történő, ellenforradalmi célokat szolgáló megingatása, állami intézmények és vállalatok ilyen célra való felhasználása, vagy akadálytalan működésük megzavarása útján, továbbá, állami intézményeknek és vállalatoknak felhasználása vagy tevékenységük megzavarása az egykori tulajdonosaik vagy érdekelt kapitalista szervezetek érdekében a társadalom védelmében alkalmazható, 54-2. szakaszban meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-8. A szovjet hatalom képviselői, illetve a forradalmi munkásparaszt szervezetek részvevői ellen elkövetett terrorista akcióban, az ilyen akció végrehajtásában való részvétel, – akár ellenforradalmi szervezethez nem tartozó személy esetén is a társadalom védelmében alkalmazható, a jelen törvény 54-2. szakaszában meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-9. A vasútvonalak, közutak és más közlekedési útvonalak, távközlés, vízvezeték, közraktárak és más létesítmények, illetve egyéb állami vagy közvagyon ellenforradalmi céllal, robbantás, gyújtogatás vagy más módon történő megsemmisítése vagy rongálása a társadalom védelmében alkalmazható, 54-2. szakaszban meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-10. A szovjethatalom megdöntésére, aláaknázására vagy gyengítésére, illetve ellenforradalmi bűncselekmények (54-2.–54.9.) elkövetésére való felhívásra irányuló propaganda és agitációs tevékenység, ilyen témakörű irodalom terjesztése, készítése és tárolása hat hónapot meghaladó idejű szabadságvesztéssel sújtandó.

A fenti cselekményeknek tömegzavargások idején, a nép vallási, illetve nemzeti hiedelmeinek felhasználásával, háborús körülmények közötti, vagy olyan térségek területén való elkövetése, amelyekben hadiállapotot van érvényben, a társadalom védelmében alkalmazható, 54-2. szakaszban meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-11. A jelen fejezetben felsorolt bűncselekmények előkészítésével vagy végrehajtásával kapcsolatos szervezkedés, ilyen bűncselekmények valamelyikének végrehajtása céljából létrehozott szervezetben való részvétel a társadalom védelmében alkalmazandó, jelen fejezet vonatkozó szakaszaiban meghatározott büntetéssel sújtandó.

54-12. Az, aki az ellenforradalmi bűncselekmény előkészítéséről vagy végrehajtásáról nyilvánvalóan rendelkezésre álló ismeretekről nem tesz feljelentést, hat hónapot meghaladó idejű szabadságvesztéssel sújtandó.

54-13. A cári kormány vagy az ellenforradalmi kormányok alatt betöltött felelős tisztségekben vagy fedett munkakörben (ügynök) a polgárháború ideje alatt a munkásosztály és a forradalmi mozgalom ellen végrehajtott aktív cselekmények vagy harci cselekedetek a társadalom védelmében alkalmazható, 54-2. szakaszban meghatározott büntetéssel sújtandók.

54-14. Az ellenforradalmi szabotázs, azaz, ha bárki szándékosan nem teljesíti vagy szándékosan hanyagul teljesíti bizonyos kötelességét azon határozott céllal, hogy gyengítse a kormány hatalmát és megzavarja az államapparátus tevékenységét, legalább egy évi szabadságvesztéssel és teljes vagy részbeni vagyoneklobzással, különös súlyosbító körülmények

fennállása esetén a társadalom védelmében alkalmazható legszigorúbb büntetéssel – golyó általi halállal és teljes vagyonelkobzással sújtandó.

[...]

Az Ukrán SZSZK Központi Végrehajtó Bizottságának 1927. június 8-án kelt határozata (Az Ukrán SZSZK Jogszabálygyűjteménye, 1927, 26-27., 131. szám)

Szám: 2

1937. április 8. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Mellett Szervezet Különleges Értekezlet Szabályzata

A SZOVJETUNIÓ BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁGA MELLETT SZERVEZET KÜLÖNLEGES ÉRTEKEZLET SZABÁLYZATA

Elfogadta az Össz-szövetségi Kommunista (bolsevik) Párt
Központi Bizottságának Politikai Bizottsága
az 1937. április 8-án kelt határozatával
Melléklet
a Politikai Bizottság 48. sz. jegyzőkönyvének 3. pontjához

1. Feljogosítjuk a belügyi népbiztost, hogy a társadalomra veszélyesnek minősített személyeket 5 évet meg nem haladó időszakra nyílt rendőri felügyelet mellett telepítse ki az NKVD által összeállított jegyzékben feltüntetett térségekre; továbbá, 5 évet meg nem haladó időszakra nyílt rendőri felügyelettel telepítse ki és megtiltsa számukra a Szovjetunió fővárosaiban, nagyvárosaiban és iparközpontjaiban való tartózkodást, a személyeket 5 évet meg nem haladó időszakra javító-nevelő táborba, illetve a táborok speciális elkülönített részlegeibe zárja, valamint kitoloncolja a Szovjetunióból a társadalomra veszélyes külföldi állampolgárokat.

2. Feljogosítjuk a belügyi népbiztost, hogy a kémkedéssel, károkozással, felforgatással és terrorista tevékenységgel vádolt személyeket 5 évtől 8 évi időszakra börtönbe zárassa.

3. Az 1. és 2. pontban feltüntetettek végrehajtása érdekében a Belügyi Népbiztosságon belül nevezett elnökletével Különleges Értekezletet kell létrehozni, amelynek tagjai:

- a) a helyettes belügyi népbiztos;
- b) az NKVD Oroszországi SZSZSZK területi meghatalmazottja;
- c) a Munkásparaszt Milícia főparancsnoka;
- d) azon tagköztársaság népbiztosa, amely területén zajlott a cselekmény.

4. A Különleges Értekezlet ülésein kötelező az ügyész vagy helyettesének jelenléte, aki az esetben, ha nem ért egyet a Különleges Értekezlet határozatával, vagy egy adott ügynek a Különleges Értekezlet elé utalásával, a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága Elnökségénél óvással élhet.

Ilyen esetben a Különleges Értekezlet határozatának végrehajtását fel kell függeszteni mindaddig, amíg a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottságának Elnöksége meg nem hozza az adott ügygel kapcsolatos határozatát.

5. A Különleges Értekezlet minden egyes személy száműzését, javító-nevelő táborba zárását vagy bebörtönzését elrendelő határozatát az intézkedés okának, a száműzés helyének és idejének feltüntetését tartalmazó indoklással köteles ellátni.

[...]

Oroszországi Legújabb Kori Történelmi Dokumentációs Központ
F. 17, op. 3, gyűjteményszám: 986

Szám: 3

1941. június 22. – Kivonat a Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségének a Szovjetunióban a fasiszta Németországgal kitört háború miatti hadiállapot kihirdetéséről szóló rendeletéből

**KIVONAT A SZOVJETUNIÓ LEGFELSŐ TANÁCSA ELNÖKSÉGÉNEK
A HADIÁLLAPOT KIHIRDETÉSÉRŐL SZÓLÓ RENDELETÉBŐL**

1941. június 22.

1. A Szovjetunió Alkotmánya 49. szakaszának r) pontja értelmében hadiállapot a Szovjetunió egyes térségeiben vagy az ország egészében a Szovjetunió védelme és a közrend, illetve állambiztonság biztosítása érdekében hirdethető ki.

2. Azon térségekben, ahol hadiállapot van érvényben, az államhatalmi szerveknek a térség védelmével, közrendjének és állambiztonságának biztosításával kapcsolatos valamennyi funkcióját a frontok, a hadsereg és a katonai körzetek katonai tanácsai, katonai tanács hiányában pedig a legfőbb hadsereg-parancsnokság veszi át.

3. Azon térségekben, ahol hadiállapot van érvényben, a katonai közigazgatás (2. pont) jogosult:

- a) a hatályos törvények és kormányrendeletek alapján munkaszolgálatra kötelezni a lakosságot védelmi munkák elvégzése, a vasutak, létesítmények, távközlési hálózat, erőművek, villamos hálózatok és más fontos objektumok védelmének ellátása, tűzoltás, járványok és természeti csapások elleni védelem ellátása céljából,
- b) a katonai alakulatok és intézmények tagjainak elszállásolása céljából előírni katonai beszállásolási kötelezettséget,
- c) katonai szükségletek kielégítése céljából előírni munka- és járműállítási kötelezettséget,
- d) állami, társadalmi, szövetkezeti vállalatoktól és szervezetektől, illetve a polgári lakosságtól lefoglalni járműveket és a védelmi célok eléréséhez szükséges egyéb vagyontárgyakat,
- e) szabályozni intézmények, és vállalatok, ezen belül színházak és mozik stb. munkarendjét; minden nemű gyülekezés, felvonulás stb. szervezését; meghatározott napszakra kijárási tilalmat rendelni el, korlátozni a közterületi forgalmat, továbbá, szükség esetén házkutatást, motozást végezni és feltartóztatni a gyanús személyeket;
- f) szabályozni a kereskedelmet és kereskedelmi szervezetek (piacok, üzletek, raktárak, vendéglátó-ipari intézmények), közszolgáltatási vállalatok (fürdők, mosodák, fodrászatok stb.) munkarendjét, a lakosság számára értékesíthető élelmiszerek és iparcikkek tekintetében fejadagokat megállapítani,
- g) megtiltani a be- és kiutazást azon térségekből, amelyekben hadiállapot van érvényben;
- h) azon térségből, amelyen hadiállapot van érvényben, illetve annak meghatározott településeiről közigazgatási intézkedés keretében kitelepíteni azon személyeket, akik bűnös tevékenységük vagy bűnös közeggel való kapcsolattartásuk miatt társadalmilag veszélyesnek minősülnek.

4. A katonai közigazgatás a jelen kormányrendelet 3. pontjában meghatározott valamennyi ügyben jogosult:

- a) a teljes lakosság tekintetében kötelező érvényű rendeleteket hozni és meghatározni az ilyen rendeletek nem-teljesítése esetén közigazgatási úton, legfeljebb 6 havi szabadságvesztés vagy 3000 rubelt meg nem haladó összegű pénzbüntetés formájában kiszabható büntetést,

- b) utasítani a helyi hatalmi szerveket, állami és társadalmi intézményeket és szervezeteket, és megkövetelni tőlük az ilyen utasítások feltétel nélküli és azonnali végrehajtását.

5. A helyi államhatalmi szervek, állami, társadalmi intézmények, szervezetek és vállalatok kötelesek teljes körűen támogatni a katonai parancsnokságot a térség erőinek és eszközeinek az ország védelmi céljaira történő felhasználása, a közrend és közbiztonság biztosítása terén.

6. A katonai közigazgatás rendeletei és parancsai szembeni engedetlenséget, továbbá az olyan térségekben elkövetett bűncselekményeket, amelyekben hadiállapot van érvényben, a háborús törvények alapján kell elbírálni.

7. A hadiállapot érvénye alatt az ilyen térségben elkövetett valamennyi, védelem, közrend és állambiztonság elleni bűncselekmény elbírálásának hatáskörét a rendes bíróságoktól a haditörvényszék veszi át.

Fentieken kívül, a katonai hatóságok jogosultak a haditörvényszék hatásköréhez utalni az üzérkedést, a szándékos garázdaságot, a szövetségi köztársaságok büntető törvénykönyveiben meghatározott egyéb bűncselekményeket, amennyiben azt a hadiállapot körülményei indokolják.

8. A haditörvényszék a hatásköréhez utalt ügyeket a hadi cselekmények helyszínén működő haditörvényszékek ügyrendjében meghatározott szabályok szerint bírálja el.

9. A haditörvényszék ítélete ellen fellebbezésnek helye nincs, az kizárólag felülvizsgálati eljárás keretében helyezhető hatályon kívül vagy módosítható.

10. A jelen rendelet hatálya alá tartozik mindazon térség is, ahol rendkívüli körülmények folytán nem működnek szovjet államhatalmi vagy államigazgatási szervek.

Gazdasági tárgykörben hozott kormány- és párthatározatok
öt kötetben. 3. kötet, 1941-1952., Moszkva, 1968, p. 35-37
A pártszervezetek működése a Nagy Honvédő Háború alatt, 1941 és 1945 között,
Iratok és anyagok két kötetben, I. kötet, Moszkva, Pravda Kiadó, 1982, p. 59-62

Szám: 4

1941. július 21. – A Szovjetunió belügyi népbiztosának parancsa a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa 1941. július 1-jén kelt, 1798-800sz. számú, a hadifoglyokról szóló rendeletnek elfogadásáról hozott határozat kihirdetéséről

Titkos!

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosok Tanácsának 0372. számú
PARANCSA

Moszkva, 1941. július 21.

Tárgy: a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa 1941. július 1-jén kelt, 1798-800sz. számú, a hadifoglyokról szóló rendeletének elfogadásáról hozott határozat kihirdetése

A Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1941. július 1-jén kelt
1798-800sz. számú, a hadifoglyokról szóló rendelete

Moszkva, Kreml, 1941. július 1.

Tárgy: A hadifoglyokról szóló rendelet

A Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa ezennel:

1. elfogadja a hadifoglyokról szóló, mellékelt rendeletet.
2. a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága és a Népbiztosainak Tanácsa által az 1931. március 19-én kelt, 46. számú határozatával elfogadott, a hadifoglyokról szóló rendeletet hatályon kívül helyezi.

Joszif Sztálin, a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának elnöke
Csadajev Ja., Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának titkárságvezetője

Mellékelt a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1941. július 1-jén kelt,
1798-800sz. számú határozatához

A HADIFOGLYOKRÓL SZÓLÓ RENDELET

1. Általános rendelkezések

1. Hadifogolynak minősül:
  - a) a Szovjetunióval hadban álló ország fegyveres erői kötelékéhez tartozó, hadi cselekmények során elfogott valamennyi személy, illetve ezen országoknak a Szovjetunió területére internált állampolgárai⁴⁹,
  - b) az ellenfél fegyveres erőinek kötelékéhez nem tartozó, felfegyverzett osztagokhoz tartozó személyek, amennyiben nyíltan viselnek fegyvert,
  - c) megfelelő engedély birtokában az ellenség hadseregét vagy flottáját kísérő olyan polgári személyek, mint a haditudósítók, beszállítók és más, hadi cselekményes során elfogott személyek.
2. Tilos:
  - a) hadifoglyot megalázni vagy kegyetlenkedni vele,
  - b) kényszerítő intézkedést vagy fenyegetést alkalmazni hadifogollyal szemben az országuk katonai vagy más helyzetére vonatkozó információ kikényszerítése céljából,
  - c) megfosztani a hadifoglyot egyenruhájától, fehérneműjétől, lábbelijétől és más személyes használatú holmijától, személyi irataitól és kitüntetéseitől.Hadifogolynál talált értékes holmit és készpénzt az arra felhatalmazott személyek nyugta ellenében megőrzésre vehetnek át.

---

⁴⁹ A Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1941. július 1-jén kelt 1798-800sz. számú, a hadifoglyokról szóló, meglehetősen terjedelmes rendeletének szövegében az „internált” szó, mint ilyen személyt meghatározó fogalom, többé nem fordult elő. Tehát, ezt a fogalmat teljes mértékben elnyeli a „hadifogoly” definíció. Ami az „internáltak-hadifoglyok” szovjet körülmények közötti kezelésének a kárpátaljai lakosok szomorú tapasztalata által is bizonyított gyakorlatát illeti, az NKVD-frontesapatok a 4. Ukrán Front 1944. november 13-án kelt, 0036. sz. rendelete értelmében nem csupán a magyar, illetve német hadifoglyokat, de az ilyen nemzetiségű helyi polgári lakosságot is elfogták és közös hadifoglyótáborokban különítették el. Mindeközben nem különítették el az internáltakat és hadifoglyokat, ami tábori létüknek már a kezdeti szakaszban is félreértésekre adott okot. Még az „internáltakkal” közösen elhelyezett hadifoglyok sem értették fogva tartásuk okát. A hadifoglyótáborok személyzete is gyakran úgy kezelte őket, mint külföldi „partizánokat” vagy ellenséges népfelkelőket. A helyi lakosság – a Lvovi területen és más térségekben – a közelmúltig létező Kárpát-Ukrajnáról alkotott elképzeléseiből eredendően az Ukrajnával, mint önálló független állammal való egyesülésért küzdő ukrán nacionalista szervezet tagjainak képzelte őket. Maguk az internált magyarok és németek, ugyanakkor, a hadifoglyótábori elzárásukat egyszerűbben és pontosabban határozták meg, mondván, azért vannak itt, mert ők magyarok, illetve németek.

Egyértelmű értelmezés a tekintetben, hogy a táborok foglyai hadifoglyokra és internáltakra oszlanak meg, utóbbiakat pedig más táborokba kell elkülöníteni, első alkalommal Ratusnij vezérőrnagynak, a szovjet NKVD hadifogly- és internáltügyi főparancsnokának 1945. június 6-án kelt parancsában olvasható, ahol arra utasít, hogy adatokat tartalmazó ugyanazon jelentésben nem keverendők össze a hadifoglyok és az internáltakra vonatkozó adatok.

3. A jelen rendelet módosítása tárgyában a szovjet NKVD által hozott parancsokat és szabályzatokat valamennyi hadifogoly által hozzáférhető helyen kell kifüggeszteni. A hadifoglyokat érintő parancsokat és szabályzatokat, valamint utasításokat és rendelkezéseket orosz nyelven, illetve a hadifoglyok által ismert nyelven kell ismertetni.

[...]

III. A hadifoglyok tartásának feltételei és jogállásuk

8. A hadifogolytáborok hadifogoly-befogadó állomásai a katonai háterszágban a hadsereg-parancsnokság parancsára kerülnek létesítésre, hadifogolytábor a hadi cselekmények térségén kívül eső területen, a szovjet NKVD-nek a védelmi népbiztossal való egyeztetés alapján meghatározott helyen létesíthető.

9. A hadifoglyok részére lakóhelyiséget, fehérneműt, felsőruházatot, lábbelít, élelmiszert és más, létfontosságú szükségleteinek biztosítását szolgáló ellátmányt, valamint a szovjet NKVD Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökség által megállapított mértékű zsoldot kell biztosítani.

A hadifoglyok ellátását szolgáló felszerelés és élelmiszerek, illetve azon vonatkozásában meghatározott normák listáját jól látható helyen kell kifüggeszteni a barakkokban, kórházakban és más olyan helyiségekben, ahol hadifoglyok tartózkodnak.

A hadifoglyok által kívülről kapott élelmiszerek és más támogatás az állam által számukra biztosított ellátmány mennyiségét nem csökkentheti.

10. A hadifogly tiszteket és velük azonos elbírálás alá eső személyeket a többi hadifoglytól elkülönítve kell elhelyezni, és ellátni alsó- és felsőruházattal, lábbelivel, élelmiszerekkel és más létfontosságú szükségletit biztosító ellátmánnyal, illetve meghatározott mértékű zsolddal.

11. A hadifoglyok jogosultak saját egyenruhájukat, megkülönböztető jelzéseiket és kitüntetéseiket viselni. Tilos a hadifoglynak fegyvert viselni vagy tárolni.

12. A hadifoglyokat a Vörös hadsereg katonáival azonos orvosi ellátásban kell részesíteni.

A hadifoglyok közegészségügyi és orvosi ellátásába a táborok állományát képező egészségügyi személyzetten kívül bevonható az ellenséges hadseregek katonai alakulatainál egészségügyi szolgálatot teljesített hadifoglyok is.

[...]

Történeti Dokumentációs Központ, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 1, p. 140. Másolat, Gépírás

Szám: 5

1941. augusztus 7. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának (NKVD)

1941. augusztus 7-én kelt, 001067. számú parancsa a hadifoglyoknak az NKVD táboraiiban való nyilvántartásáról és fogva tartási körülményeinek meghatározásáról szóló szabályzat kihirdetéséről

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 001067. sz. parancsa
a hadifoglyoknak az NKVD táboraiiban való nyilvántartásáról és
fogva tartási körülményeinek meghatározásáról szóló szabályzat
hatályba léptetéséről

Az NKVD táboraiiban fogva tartott hadifoglyok nyilvántartásáról és tartási körülményeinek meghatározásáról szóló szabályzatot hatályba léptetem.

Szerov 3. osztályú belbiztonsági népbiztos,
a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa

[...]

„Jóváhagyom”

Szerov 3. osztályú belbiztonsági népbiztos,
a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa

„Jóváhagyom”

Szerov 3. osztályú belbiztonsági népbiztos,
a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa

SZABÁLYZAT AZ NKVD TÁBORAIKON FOGVA TARTOTT HADIFOGLYOK NYILVÁNTARTÁSÁRÓL ÉS A HADIFOGOLYTÁBOROK RENDJÉRŐL

I. Általános rendelkezések

1. A hadifoglyok elhelyezésére speciális táborokat kell létrehozni.
2. A jelen szabályzat meghatározza a hadifoglyok NKVD-táborokbeli tartásának rendjét, amely szerint:

- a) a hadifoglyokat az adott térség lakosságától elkülönítve kell elhelyezni,
- b) biztosítani kell a hadifoglyok táborokból való szökését megakadályozó rendet.

3. A hadifogolytábort megfelelő biztonságot nyújtó, legalább 2,5 m magas szögesdrót-, fa- vagy kőkerítéssel kell körülvenni, és biztosítani a megfelelő világítótesteket a tábor teljes területének éjszakai megvilágításához.

4. A tábort szabályos téglalap vagy négyzet alakban kell körbekeríteni, ami biztosítja területének megfelelő átláthatóságát. A kerítés belső oldalán, attól 5 m távolságra három sor drótból készített biztonsági övezetet kell kialakítani.

5. A terület megfigyelése és őrzése céljából őrtornyokat kell felállítani.

6. A személy- és tehergépjármű-forgalom, illetve a személyzet és látogatók ki és beléptetése céljából portaszolgálatot kell létrehozni.

A tábor személyzetének, illetve az NKVD részéről tábori ellenőrzést tartó személyek ki- és beléptetése szolgálati igazolvány alapján történik, a táborba látogató valamennyi más személy kizárólag a táborparancsnok, a helyettese, illetve segédje által kiadott, meghatározott alakú belépővel léptethető be és ki.

7. A hadifoglyok barakkjait hálókocsikhoz hasonló rendszer szerint elhelyezett kétszintes priccsekkel, a helyiségen belül megfelelő hőmérséklet biztosítására alkalmas, megfelelő számú fűtőalkalmatossággal, illetve berendezési tárggyal: asztalokkal, padokkal, mosdókkal, hulladékártató edényekkel, ivóvíz-tartályokkal, a személyi használatú tárgyak tárolására szolgáló éjjeliszekrényekkel vagy polcokkal kell berendezni.

8. A hadifoglyok orvosi ellátásáról külön szabályzat rendelkezik.

9. A hadifoglyok a megállapított normáknak megfelelő élelmezési és személyi ellátmányban részesülnek.

II. A hadifoglyok befogadása

10. A hadifoglyokat az őrkisérettől a tábor és az őrkiséret parancsnoka által aláírt névjegyzék alapján fogadja be. A névjegyzékben fel kell tüntetni a hadifoglyok családi és utónevét, születési évét, anyakönyvi számát.

11. A táborba érkező valamennyi hadifoglyot regisztrálni kell. Minden egyes hadifoglyra a hadifoglyok nyilvántartásáról szóló szabályzatnak megfelelő befogadási rendelvényt kell kitölteni.

12. A nyilvántartásba vett hadifoglyok személyes holmiját a barakkokban való elhelyezésük előtt át kell vizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy nem tartalmaz-e fegyvert vagy a fogvatartott birtokában nem tartható tárgyakat.

13. A talált fegyverekről, a katonai dokumentumokról, illetve a fogvatartott birtokában nem tartható tárgyakról jegyzőkönyvet kell felvenni. A hadifoglynál talált értékeket jegyzőkönyv alapján megőrzésre a tábor parancsnokságának kell átadni.

14. A befogadást követően a hadifoglyokat teljes körű közegészségügyi vizsgálatnak kell alávetni, amely után a korábban érkezett hadifoglyoktól elkülönítve (karanténba) kell őket helyezni.

A karantén feltételeit a hadifoglyok orvosi és közegészségügyi ellátásáról szóló szabályzat határozza meg.

III. A hadifoglytábor rendje

15. A sorkatonai és tiszthelyettesi állományú hadifoglyokat a tiszti állományú és tisztekkel egyenlő elbírálás alá eső hadifoglyoktól elkülönítve kell elhelyezni.

16. A hadifoglyok barakkjait nem kell egész nap zárva tartani.

17. A tábor területén az ébresztő és takarodó között engedélyezett a hadifoglyok szabad mozgása. A takarodótól az ébresztőig tilos minden táboron belüli mozgás. Kivételt a táborparancsnokságtól arra engedéllyel rendelkező hadifoglyok képeznek.

Megjegyzés. Az ébresztő és takarodó idejét a hadifoglyok napi tevékenységét a hadifoglytábor napirendje határozza meg.

18. A hadifoglyok barakkok közötti átjárása tilos.

19. Szigorúan tilos a hadifoglyok táboron kívüli, magánlakásban való elszállásolása.

20. Szigorúan tilos a tábor személyzetének és az őrszolgálat tagjainak táboron belüli elszállásolása.

21. Az ügyeletes táborparancsnok vezetésével naponta reggeli és esti ellenőrzést kell tartani.

22. A táborparancsnokság meghatározott időközönként, de legalább havi egy alkalommal a hadifogly birtokában nem tartható tárgyak elvétele érdekében váratlan barakkellenőrzést köteles tartani. Az ellenőrzés eredményét jegyzőkönyvben köteles rögzíteni. A vétkesekre büntetést kell kiszabni.

23. A napirend betartatása és a hadifoglyok, illetve a táborparancsnokság közötti érintkezés biztosítása érdekében a táborparancsnokság a hadifoglyok köréből szobafelelőst, tömbfelelőst, barakkfelelőst nevez ki, akiken keresztül a hadifoglyok bármilyen ügyben a táborparancsnoksághoz fordulhatnak.

A tábor működési és napirendjét a tábor napirendje szabályozza, amelyet a táborparancsnok parancsban hirdet ki, és amelyet jól látható helyen kell kifüggeszteni orosz, illetve a hadifoglyok anyanyelvén.

IV. A hadifoglyok kötelezettségei és jogosultságai

24. A hadifoglyok kötelesek szigorúan betartani a tábor napirendjét és feltétlen engedelmséggel teljesíteni a táborparancsnokság és őrszolgálat parancsait.

25. A sorkatonai és tiszthelyettesi állományú hadifoglyok a táborparancsnok utasítására kötelesek munkát végezni.

A tisztek és velük azonos elbírálás alá eső hadifoglyok beleegyezésük esetén szintén munkára foghatók.

Hadifoglyok a hadifoglytábor személyzete személyi szükségleteinek kiszolgálására, illetve más hadifoglyok kiszolgálására (tisztiszolgai feladatok ellátására) nem kötelezhetők.

26. A munkába állított hadifoglyokra ugyanazon munkavédelmi és munkarendi szabályok vonatkoznak, mint az ugyanazon térségben azonos ágazatban dolgozó szovjet állampolgárokra.

27. A hadifoglyok kötelesek gondoskodni lakókörletük rendjéről és tisztaságáról, óvni a tábor által számukra biztosított személyi felszerelést, berendezési és személyi szükségleteinek biztosítására szolgáló felszerelést, gondoskodni a rongálásuk elkerüléséről.

28. A hadifoglyok személyi szükségleteinek biztosítására kiadott valamennyi tárgyról (alsó- és felsőruházat, lábbeli, ágynemű) a nyilvántartást a hadifogly személyi számláján és felszerelési jegyzékében kell vezetni.

29. A személyi szükségletek biztosítására kiadott tárgyak visszaszolgáltatását a hadifogly felszerelési jegyzékében jelölni kell, amely bejegyzést a hadifogly is köteles aláírni.

A hadifogoly egyik táborból másikba való áthelyezése esetén felszerelési jegyzékét a személyi anyagával együtt szintén át kell küldeni.

30. A hadifogoly egyik barakkból másik barakkba költöztetése esetén kizárólag személyes holmiját, illetve a tábor által számára, a személyi szükségleteinek biztosítása céljából kiadott, a felszerelési jegyzékében nyilvántartott tárgyakat jogosult magával vinni.

31. Az alsó-, illetve felsőruházat apró javítását a hadifoglyok személyesen végzik. A hadifogolytábor parancsnoksága köteles gondoskodni a hadifoglyok rendezett megjelenéséről és a számukra biztosított ruházati ellátmány megóvásáról.

32. A felszerelési és berendezési tárgyak rongálásáért, illetve az okozott anyagi kárért a hadifoglyokat anyagi és büntetőjogi felelősség terheli.

33. Az anyagi kár okozásával kapcsolatos valamennyi esetet ki kell vizsgálni. Ennek során ki kell hallgatni a hadifoglyot, a vizsgálat eredményének függvényében meg kell hozni a megfelelő határozatot és ki kell szabni a büntetést.

A határozatban a büntetésen kívül meg kell határozni az okozott kár megtérítésére szolgáló összeg mértékét is.

34. A keletkezett anyagi kár megtérítése céljából a táborparancsnokság vezetője jogosult levonni a megfelelő összeget a hadifogoly folyószámlájáról.

35. A hadifogolytábor személyzetével való érintkezésükben a hadifoglyoknak udvarias magatartást kell tanúsítaniuk, és tartózkodni kötelesek a vitába bocsátkozástól.

36. A hadifogolytábor látogatására és ellenőrzésére jogosult parancsnoki állomány által foganatosított barakk szemle, illetve ellenőrzés során a hadifoglyok a „Figyelem” parancsra kötelesek felállni.

37. A hadifogolynak tilos:

- a) engedély nélkül elhagyni a tábor területét,
- b) kártyázni és más hazard játékot játszani,
- c) szeszes italt és kábítószer fogyasztani,
- d) hadifogoly birtokában nem tartható tárgyakat birtokolni,
- e) eladni a tábor tulajdonát képező felszerelési és vagyontárgyakat.

38. A hadifogoly jogosult:

- a) a táborparancsnokság engedélyével értesíteni családját hadifogságban való tartózkodásáról,
- b) illeték- és engedélymentesen, jövedéki adó lerovása nélkül kapni élelmiszert, ruhaneműt és más személyi szükségleti cikkeket tartalmazó csomagot a hazájából, semleges országokból,
- c) pénzáttalást kapni hazájából, illetve semleges országokból,
- d) viselni hazája és más semleges ország egyenruháját és megkülönböztető jelzéseit,
- e) hozzáférni könyvhöz, folyóirathoz, újsághoz, játszani sakk, dáma, dominó és más, hazardnak nem minősülő játékot, használni javítóeszközöket (tű, cérna) és más higiéniai eszközöket,

Megjegyzés: A személyi szükségletek kielégítésére engedélyezett valamennyi tárgyat kimondottan e célra kialakított helyen (szekrény, éjjeliszekrény, polc, fogas) kell tárolni.

- f) akadálytalanul mozogni a tábor területén és nyitvatartási időben szabadon látogatni az ott található egészségügyi, illetve művelődési és nevelőintézményeket,
- g) tornázni és sportolni,
- h) a táborban található kávéházakban személyi szükségleteinek kielégítése céljából saját költségén élelmiszert, alsó- és felsőruházatot, lábbelit és más személyi szükségleti cikket vásárolni,

- i) szabadon elkölteni a hadifogoly rendelkezésére álló, havi 50,- rubelnek megfelelő összegű készpénzt. A megállapított összegben felüli készpénz kiadására a táborparancsnok jogosult engedélyt adni,
- j) végrendeletet készíteni.

V. Levelezés, csomag, pénzáttalás, látogatás

- 39. A hadifogoly jogosult levelezni.
- 40. Minden hadifogoly jogosult havonta egy levelet küldeni és korlátlan számú levelet fogadni.
- 41. A hadifogoly által feladott és fogadott postai küldemények (zárt és nyílt levél, pénzáttalás, határozott értékű értéklevél) díjmentesen kerül kézbesítésre.
- 42. A hadifoglyok valamennyi bejövő és kimenő küldeményét a tábor különleges osztályának politikai felügyelete átvizsgálni köteles.
- 43. A vizsgálatra átadott, hadifoglyoknak érkező és általuk feladott leveleket az érkezésüket, illetve feladásukat követő öt napon belül kell átvizsgálni és kézbesíteni a hadifogolynak, illetve továbbítani a címzettnek.
- 44. A levelekben tilos olyan adatokat közölni, amelyek kárt okozhatnak vagy árthatnak a Szovjetunióknak. Az ilyen levelek elkobzásra kerülnek, amiről jegyzőkönyvet kell felvenni, amelyet csatolni kell a hadifogoly személyi anyagához.
- 45. A hadifoglyok leveleiket kizárólag a tábor irodáján keresztül jogosultak feladni. Szigorúan tilos a levelek más módon történő feladása.
- 46. Illegális levélfeladás esetén a hadifogolytól legfeljebb két havi időszakra megvonandó a levelezési engedély. A szabálysértés ismétlődése esetén a hadifogoly a levelezési jog megvonásán kívül fogdával sújtható.
- 47. Azon hadifogolynak, akitől fenyegetésként megvonták a levelezési jogot, a meghatározott idő alatt nem kerülnek kiosztásra a neki címzett levelek. A büntetés idejének lejártá után a hadifogoly számára ez idő alatt érkezett valamennyi levelet kézbesíteni kell.
- 48. A hadifogoly másik táborba való áthelyezése esetén a számára érkezett valamennyi levelet, pénzküldeményt és csomagot áthelyezésének helyére legfeljebb öt napon belül tovább kell küldeni. A hadifogoly halála esetén leveleit a személyi anyagához kell csatolni.
- 49. A hadifogolytábor levelek és csomagok kézbesítésével, illetve feladásával megbízott személyzete szigorú felelősséggel tartozik minden egyes kézbesítetlen levélért és csomagért, különös módon azok eltűnése vagy lopása esetén. Ilyen esetben a felelősségre vonás akár büntetőeljárás megindításig is terjedhet.
- 50. A beérkező csomagokat a hadifogolytábor parancsnoksága felbontani, majd a címzettnek kézbesíteni köteles.
- 51. A csomagban talált, hadifogoly által nem birtokolható tárgyakat el kell venni, arról jegyzőkönyvet kell felvenni, amelyben fel kell tüntetni, hogy jellegük függvényében hova kerülnek az elvett tárgyak. A jegyzőkönyvet a hadifogollyal ismertetni kell.
- 52. Az elhalt hadifoglyok részére érkezett, élelmiszert tartalmazó csomagokat, vizsgálatukat követően a tömbfelelősökön (barakkfelelősökön) keresztül a hadifoglyok között kell szétosztani. Az egyéb tárgyakat tartalmazó csomagokat és pénzküldeményeket vissza kell küldeni a feladónak.
- 53. A fogdában büntetését töltő hadifogoly címére érkező csomag a kiszabott büntetés letöltése után kerülhet kézbesítésre.
- 54. A külföldi valutában a hadifogoly részére érkezett pénzküldeményt az érvényben lévő árfolyamon szovjet valutára kell átváltani.
- 55. A hadifogolynak a megengedett összegben felüli pénzét a személyi számláján kell nyilvántartani.
- 56. A hadifogolynak a táborból való elbocsátása esetén számára vissza kell szolgáltatni valamennyi pénzét és értékét.

57. A hadifogoly látogatására minden egyes esetben kizárólag a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága (NKVD) Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének írásos engedélye alapján kerülhet sor.

VI. A fegyelmi eljárás

58. A fogolytábor napirendjének megszegéséért, illetve büntetőjogi felelősségre vonással nem fenyegetett fegyelmi vétség elkövetéséért a hadifogoly fenyítéssel sújtandó.

59. A fenyítések fajtáit, kiszabásuk rendjét, illetve végrehajtásuk szabályait illetően a Vörös Hadsereg Fegyelmi Szabályzata az irányadó.

60. A hadifogolytábor parancsnoka a hadifoglyokra a Fegyelmi Szabályzat 22. szakaszában foglaltak keretén belül jogosult kiszabni az alábbi fenyítéseket:

- a) a fegyelmi vétség elkövetőjét az ellenőrzés során a felsorakoztatott alakzat előtt megrovásban részesíteni,
- b) a vétséget elkövetőt parancsban megrovásban részesíteni,
- c) legfeljebb 20 napi egyszerű fogdára vagy legfeljebb 10 napi szigorított fogdára ítélni.

Fentiekén kívül jogosult a fegyelemsértést elkövető hadifogolytól:

- a) 2 hónapra megvonni a levelezés jogát,
- b) 2 hónapra megvonni a vásárlás jogát.

61. Meghatározott idejű, egyszerű vagy szigorított fogdával azok a hadifoglyok fenyíthetők, akik szándékosan megszegik a tábor napirendjét és nem teljesítik a táborparancsnokság utasításait.

62. A felettes személyek által kiadott parancs megtagadása, ezeknek a személyeknek való ellenszegülés, a parancsnoki vagy őrszemélyzet szolgálati kötelességének teljesítése közbeni sértegetése a hasonló katonai bűncselekménnyel azonos elbírálás alá esik.

A hadifoglyok által elkövetett bűncselekmények elbírálására hatáskörrel a haditörvényszék rendelkezik, amely az ügyet a Szovjetunió vagy szovjet tagköztársaság törvényei alapján bírálja el.

63. Egyszerű fenyítés esetén a hadifogoly naponta munkába áll és naponta meleg ételt kap.

64. Szigorú fenyítés esetén a hadifogoly fogdába, magánzárkába zárandó, munkát nem végezhet, és minden másnap kaphat meleg ételt.

Azokon a napokon, amelyeken melegétel-megvonásban részesül, élelmezése a normának megfelelő kenyéradagból, forró-, illetve hidegvízből áll. Szigorú fenyítés esetén a hadifogolynak ágynemű nem jár.

65. A szabad levegőn való tartózkodás időtartama az egyszerű fenyítés alatt álló hadifogoly számára azokon a napokon, amelyeken nem áll elő munkára, 50 perc, szigorú fenyítés esetén – napi 30 perc.

66. A fogdában az éjszakai pihenésre kiszabott idő 6 óra.

67. A fenyítését fogdában töltő hadifogoly nem élhet levelezési jogával, nem használhat játékot (sakk, dáma, dominó), nem dohányozhat, énekelhet, és nem hallgathat rádiót.

68. A fogdába zárás előtt a hadifogolytól el kell venni valamennyi szűrő-vágó eszközt, a nadrágszíját, nadrágtartóját, cigarettát, gyufát.

69. A fogda a hadifoglyot kizárólag a hadifogolytábor parancsnoka által aláírt, elzárást elrendelő parancs kivonata alapján jogosult befogadni.

70. A fogdára ítélt hadifogoly adatait a fogdaügyeletes bejegyzi a fogdanaplóba, amelyben feltünteti a dátumot, pontos időpontot, a fogdai fenyítés elrendelését tartalmazó okiratot, és figyelemmel kíséri a fenyítés idejét.

71. A fogdát külön épületben, a tábor többi épületétől tömör fakerítéssel elválasztott helyen elhelyezkedő kell kialakítani. A zárkák ablakainak külső oldalát ráccsal kell ellátni.

VII. A hadifoglyok által előterjeszhető kérelmek és panaszok

72. Valamennyi hadifogoly jogosult mind írásban, mind szóban panaszt vagy kérelmet előterjeszteni.

73. Kérelem vagy panasz benyújtható közvetlenül a tábor irodájában, vagy bedobható a kimondottan erre a célra kifüggesztett panaszládákba. A panaszládákat a táborparancsnokság pecsétjével kell lepecsételni, azokat kizárólag a táborparancsnok jogosult felnyitni.

74. Kérelmet vagy panaszt a hadifoglyok címezhetnek:

- a) a táborparancsnoknak – amennyiben tárgyát a hadifoglytábor személyzetének szabálytalan magatartása képezi,
- b) a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága (*NKVD, a fordító megjegyzése*) Hadifogly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének – amennyiben a hadifoglytábor parancsnokságát érinti.

75. A táborparancsnokság törvénytelen magatartásával kapcsolatos, ismert tartalmú kérelmek, illetve panaszok továbbítása esetén azokhoz a táborparancsnok mellékelni köteles a panasz vagy kérelem lényegére vonatkozó kimerítő indoklást.

A panasz vagy kérelem továbbításával egyidejűleg a hadifoglytábor parancsnoka köteles haladéktalanul megtenni minden lehetséges intézkedést a kérelemben vagy panaszban kifogásolt szabálysértés megszüntetése érdekében.

76. A táborparancsnoknak címzett valamennyi kérelmet és panaszt 15 napon belül ki kell vizsgálni.

77. A hadifoglyoktól átvett kérelmeket és panaszokat e célra rendszeresített naplóba való bejegyzés útján nyilvántartásba kell venni, amelyben fel kell tüntetni a benyújtás időpontját, rövid tartalmát, címzettjét, illetve a tárgyában tett intézkedéseket. Az elbírálás eredményét a hadifogollyal ismertetni kell. Ugyanezen naplóban kell nyilvántartásba venni a panaszládában összegyűjtött kérelmeket és panaszokat is.

VIII. A hadifogly haláláról szóló értesítés, a temetés és értékei hozzátartozója részére történő kiadásának rendje

78. Hadifogly halála esetén, a halál tényét és okát kötelezően halottvizsgálati jegyzőkönyvben kell rögzíteni.

79. A hadifogly sírhelyét az elhalt anyakönyvi és nyilvántartási számának feltüntetésével kell megjelölni.

80. Az elhalt hadifogly haláláról hozzátartozóit a Vörös Kereszt és Vörös Félhold Társaságok Szövetsége Végrehajtó Bizottságának Tudakozó Irodáján keresztül kell értesíteni.

81. Az elhalt hadifoglyok pénzét és személyes iratait a Vörös Kereszt és Vörös Félhold Társaságok Szövetsége Végrehajtó Bizottságának Tudakozó Irodáján keresztül kell továbbítani örökösöknek.⁵⁰

Szoprnyenko állambiztonsági százados,
a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának

---

⁵⁰ A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1941. augusztus 7-én kelt, 00167. számú, az NKVD táboraiban fogva tartott hadifoglyok nyilvántartásáról és a hadifoglytábor rendjéről szóló parancs a későbbi módosításaival a Szovjetunió, illetve Németország és csatlósai között folyó háború végéig irányadó maradt. Ugyanakkor, rendelkezéseinek túlnyomó része megrekedt a kinyilatkoztatás szintjén. A háború alatt a hadifoglyok tábori életkörülményei – azon hadifoglytáborok kivételével, amelyekben a szovjethatalommal lojális személyek ideológiai átnevelése folyt – az esetek többségében elviselhetetlenek voltak. A hadifogly személye osztályideológiai szempontok alapján került megítélésre. A tábori barakkok felszereltségének, gyakran maguknak a barakkoknak a huzamos hiánya, a végtelen, kimerítő munka, élelemhiány, betegség, az orvosi ellátás hiánya gyakran a hadifoglyok tömeges elhalálózásához vezetett.

Még ennél is bonyolultabb volt a polgári személyek, un. nemzetiségi ismérvek alapján „internáltak” – helyi magyarok és németek – tábori léte, kiváltképp a 4. Ukrán Front hadszíntér mögötti övezetében, azaz Kárpátalján és a Lvovi (*Lemberg, a fordító megjegyzése*) terület nyugati részén működő, túlszűfolt hadifoglytáborokban. Ezeknek az elszigeteléshez, tömeges összezsúfóláshoz, tábori fegyelemhez nem szokott, váratlanul utcán összefogdosott embereknek a hadifoglyokkal közös lágerekben való izolálása számukra most már külön lelki terhet jelentett, annak minden hátrányos következményével.

Orosz Állami Katona Archívum, F. 1, op. 5e, ügyiratszám: 2, lapszám: 2ob – 10ob, Nyomdai példány
Közzétéve: Hadifoglyok a Szovjetunióban, 1939-1956, p. 169-168

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban,
Iratok, 141-1953, Moszkva, Rosszpen, 2005., p. 58-70

Szám: 6

1944. augusztus 24. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének 1944. augusztus 24-én kelt, 28/2/23. számú irányelve a hadifoglyok temetésének rendjéről

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének 28/2/23. számú irányelve
a hadifoglyok temetésének rendjéről

Moszkva, 1944. augusztus 24.

Valamennyi NKVD-tábor parancsnokának!

A Védelmi Népbiztosság és az Egészségügyi Népbiztosság valamennyi hadifogoly-kórház parancsnokának!

Számos NKVD-tábor és a Védelmi, illetve Egészségügyi Népbiztosságok egyes hadifogoly-kórházainak gyakorlata szerint az elhalt hadifoglyokat véletlenszerűen kiválasztott helyeken temetik el. Külön temető céljára kijelölt hely az ilyen táborokban és kórházakban nincs.

Javaslom, hogy:

1. Az elhalt hadifoglyok temetése céljából a táborok vagy hadifogoly-kórházak közvetlen közelében külön üres területet jelöljenek ki temető céljára, és vegyenek körül szögesdróttal.

2. Parcellázzák fel egyenként 25 sírhelyet tartalmazó négyzetekre. Minden parcellát számozzanak be, 1. számmal kezdve. A temetkezést a parcellák száma szerint végezzék – az első 25-öt az első parcellában, a következőt a következőben, stb.

Minden parcellának egyenként öt sírtől álló öt sort kell tartalmaznia. Parcellán belül a temetkezést felső sorral kell kezdeni (az alaprajz szerint) balról jobbra haladva.

3. Minden egyes sírhelyet a felső részéhez erősített, lehetőleg furnérlemezből készült, névtáblával ellátott fejfával kell jelölni. A táblán tartós festékekkel fel kell tüntetni a sír sorszámát, majd per jelet követően a parcellaszámot. A számozás minden egyes parcellában 1-től kezdődik és 25-ig tart.

4. Az elhalt hadifoglyok nyilvántartása céljából temetőnaplót kell vezetni, amelyben az alábbiakat kell feltüntetni:

- a) sorszám
- b) az elhalt családi és utóneve

⁵¹ Szoprnyenko (Szuprunyenko) Pjotr Karpovics (1908–1992) vezérőrnagy (1945). 1939. szeptember 19-től a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főparancsnokságának vezetője, egyike volt azoknak, akik kezdeményezték a Szmolenszk területi Katinban, Harkivi területi Sztarobelszkben, illetve a Kalinyin melletti Osztaskovban felállított hadifoglytáborokba zárt lengyel hadifoglyok, többségükben tisztok és internáltak (15-22 ezer ember) 1940-es kivégzését. A háború alatt az NKVD hadifogoly- és internáltügyi területén dolgozott. 1944 közepétől az NKVD Kamjanyec-Podolszki Területi Parancsnokságának vezetője, 1945 szeptemberétől a Kárpátaljai Megyei Belügyi Főosztály, vagyis azon intézmény vezetője, amely elsődleges célját az illegalitásba vonult ukrán nacionalisták megsemmisítése, a kárpátaljai németek száműzetése, Kárpát-Ukrajna magyar megszállása következményeinek felszámolása képezte. 1947-től az NKVD speciális tábori létesítményeinek kiépítését irányító vezetőként dolgozott, 1960-ban vonult nyugállományba.

- c) nemzetisége
- d) születési éve
- e) katonai rendfokozata
- f) halának ideje
- g) temetésének ideje
- h) sírhely- és parcellaszám.

5. A temetőnaplóhoz kötelezően hozzá kell fűzni a temető kemény papíron elkészített alaprajzát a számozott parcellák, illetve a már meglévő sírok feltüntetésével. A továbbiakban a temetkezések sorrendjében a megfelelő parcellába növekvő sorrendben be kell jegyezni az új sírokat.

6. Az eltemetett hadifoglyok sírjának hollétére vonatkozó adat minél egyszerűbb kikeresése céljából a temetőnaplón kívül, külön naplót kell vezetni, amelyben ábécésorrendben kell feltüntetni az elhalt hadifoglyok családi és utónevét, illetve a temetőnapló szerinti sírhely- és parcellaszámát.

7. A temető esetén gondoskodni kell arról, hogy területükre ne hatolhassanak be háziállatok, és ne rongálhassák meg a fejfákat, illetve, hogy azokat ne hurcolja szét a lakosság.⁵²

Ratusnij vezérezredes, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
hadifogoly- és internáltügyi főcsoportfőnöke

Orosz Állami Katonai Archívum, F. fondfőcsoport, op. 5e,
ügyiratszám 2, lapszám 1160b-117, nyomdai pld.
Közzétéve: Hadifoglyok a Szovjetunióban, 1939–1956, p. 452–463

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban, p. 152–153

Szám: 7

1944. október 18. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 001282. számú parancsa a hadifoglyok élelmezési normáinak módosításáról

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 001282. számú parancsa
a hadifoglyok élelmezési normáinak módosításáról

A Szovjetunió Védelmi Bizottságának 1944. október 14-én kelt, 6725szsz. számú, a hadifoglyok foglalkoztatásának rendezéséről és termelékenységük növeléséről szóló határozata értelmében elrendelem:

1. A hadifoglyok élelmezési normáinak alábbiak szerinti módosítását.
2. Az NKVD-hadifoglytáborok parancsnokai kötelesek:
  - a) gondoskodni a jelen parancs tartalmának a táborok személyzeti állománya részére történő ismertetéséről,
  - b) tájékoztatni az új élelmezési normákról a hadifogly-állományt,

⁵² Nem nehéz rájönni, hogy még a tartós, furnérlemezből készült, névtáblával ellátott fejfa (ld. az irányelv 3. pontját) sem képes hosszú ideig jelölni egy sírhelyet. Figyelembe véve, hogy az ilyen temetőket közvetlenül a hadifogly-kórházak mellett, a településekhez közeli iparterületek közelében alakították ki, ahol a hadifoglyok és internáltak dolgoztak és tömegesen pusztultak, ezeken a területeken az egykori hadifogly-temetők helyén már réges-rég modern ipari létesítmények és lakónegyedek állnak.

Az urali területen található Perm, Jekatyerinburg, Nyizsnyij Tagil, Miassz, továbbá, Cseljabinszk és Ufa térségében található, összesen 32 hadifogly-temető feltárása (2012. július 1–9.) során erről volt alkalmunk meggyőződni.

Ugyanakkor, az utóbbi 20 év alatt, a német és magyar hadisír-gondozó szövetségek a helyi orosz önkormányzatok támogatásával német, magyar és orosz nyelvű felirattal ellátott fém, márvány vagy terméskő emlékkereszteket állítottak számos olyan helyen, ahol egykor nagyszámú hadifoglyt és internáltat temettek el.

Ami a valamikori ellenség sírjaihoz való – remélhetőleg már csak múltbéli – általános viszonyulásunkat illeti, vannak eltérő tapasztalataink is (ld. a kötet iratai között – 1953 elejére vonatkozókat, vagy az 1953. január 3-án kelt iratot)

- c) biztosítani a hadifoglyok új normák szerinti élelmezésére vonatkozó szabályok betartása feletti napi felügyeletet, és gondoskodni arról, hogy a megállapított napi élelmiszer-ellátmány eljusson a hadifoglyokhoz.
3. A hadifoglytáborok, befogadó és gyűjtőállomások parancsnokai személyes felelősséggel tartoznak azért, hogy a hadifoglyok a számukra megállapított élelmezési normáknak megfelelő élelmiszer-ellátmányban részesüljenek.
4. A Belügyi Népbiztosságnak a Frontparancsnokságok Hadtápparancsnokságai mellett működő hadifoglyügyi parancsnokai kötelesek gondoskodni arról, hogy:
- a befogadó és gyűjtőállomásokon, illetve frontvonalai hadifoglytáborokban a hadifoglyok az alább részletezett élelmezési normának megfelelő élelmiszer-ellátmányban részesüljenek,
  - a hadifoglyok naponta meleg ételben részesüljenek, és ne romoljon fizikai állapotuk,
  - a hátszági hadifoglytáborokba való szállításuk esetén ne lehessen őket útnak indítani a táborba való befogadásukig elegendő, útra szükséges élelmiszer-ellátmány, illetve az út közbeni melegétel-készítéshez szükséges felszerelés nélkül.
5. Szigorú felelősségre vonásban részesíteni az élelmiszerrel való visszaélést, lopást, a hadifoglyoknak szánt élelmiszereknek nem közvetlen e célra történő felhasználásában vétkes személyeket.
6. Petrov altábornagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága hadifogly- és internáltügyi főcsoportfőnöke köteles gondoskodni arról, hogy:
- a szerelvényparancsnokok az indulás előtt, illetve az út közbeni élelmiszer-felvételi pontokon átvehessék az élelmezési normáknak megfelelő élelmiszer-ellátmányt,
  - a hadifoglyok számára útközben naponta biztosítva legyen a meleg étel, ivóvíz és a hadifoglyok számára előírt közegészségügyi ellátás, amelyek kizárják fizikai állapotuk romlását.
7. Gurgaft vezérőrnagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöke, az intendánsszolgálat vezetője gondoskodni köteles arról, hogy az NKVD hadifoglytáborokban rendelkezésre álljon a fenti normák szerinti élelmezéshez szükséges élelmiszer-ellátmány.
8. Belügyi Népbiztossága Hadifogly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének vezetője, illetve a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadtápszolgálati csoportfőnöke 1944. október 25-ig köteles új jelentést küldeni a tábor személyzeti és hadifogly-állományának létszámáról az új élelmezési normáknak megfelelő élelmiszer-ellátmány meghatározása céljából.
9. A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1943. április 9-én kelt, 00683. számú parancsának 1. sz. Mellékletét visszavonom.

Kruglov, 2. osztályú állambiztonsági népbiztos,
a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa

1. sz. Norma
a hadifoglyok élelmiszer-ellátmánya
az NKVD hadifoglytáboraiban és befogadó-állomásain
(1 fő napi adagja grammban)

Sorszám	Az élelmiszer megnevezése	Mennyiség
1.	Rozskenyér, 98% kiórlésű	600
2.	Búzaliszt, 2. osztályú	10
3.	Dara, különböző	70
4.	Szárastészta, makaróni	10
5.	Hús	30
6.	Hal	50

7.	Szalonna vagy kombinált zsír ⁵³	10
8.	Növényi olaj	10
9.	Paradicsompüré	10
10.	Cukor	17
11.	Teapótló	2
12.	Só	10
13.	Babérlevél	0,1
14.	Paprika	0,1
15.	Ecet	0,7
16.	Burgonya	400
17.	Fejes és savanyú káposzta	100
18.	Sárgarépa	30
19.	Cékla	50
20.	Főzőhagyma	10
21.	Fűszer, zöldség, uborka	10
22.	Mosószappan (1 havi adag minden célra)	300

Megjegyzés: 1. A fenti élelmezési norma szerint részesül élelmiszer-ellátmányban a hadifogolytáborokban, befogadó- és gyűjtőállomásokon, illetve más NKVD-lágerekben valamennyi hadifogoly. Ez alól kivételt képeznek:

- a) tisztai állományú,
- b) beteg,
- c) legyengült,
- d) nehéz fizikai munkát végző,
- e) fenyítésüket a munkavégzés jogának megvonásával fogdában töltőhadifoglyok.

2. A nehéz fizikai munkán foglalkoztatott hadifoglyokat az alábbi kenyéradagok illetik meg:

- a hadifoglyok számára megállapított teljesítménynorma 50%-a alatt teljesítők részére 650 g
- a hadifoglyok számára megállapított teljesítménynorma 50%-80%-át teljesítők részére 700 g
- a hadifoglyok számára megállapított teljesítménynorma 80%-100%-át teljesítők részére 750 g
- a hadifoglyok számára megállapított teljesítménynorma 100%-át és a fölött teljesítők részére 800 g.

3. A valamennyi más munkán foglalkoztatott hadifogoly napi kenyéradagja 600 g.

4. A tábori szolgáltatásokkal kapcsolatos, meghatározott teljesítményhez nem köthető könnyű munkákon foglalkoztatott, normát nem teljesítő, munkák hiánya miatt nem foglalkoztatott, továbbszállításra várakozó hadifoglyok napi kenyéradagja 600 g.

5. A brigádvezetők és (munkavégzés alól felmentett) felvigyázók, amennyiben a vezetésük alatt dolgozó brigádok teljesítik a fenti normákat, 100 g-mal magasabb kenyéradagra jogosultak.

6. A szállítás alatt a hadifoglyok élelmezése a fizikai állapotuktól függ:

- az egészségesek az élelmezési alapellátmánynak,
- a legyengülteket a leromlott fizikai állapotú hadifoglyok ellátmányának,
- a betegeket a hadifogoly-kórházi ellátmánynak

megfelelő élelmezési ellátmányban részesülnek.

Amennyiben útközben nincs lehetőség meleg étellel való ellátásra, a hadifoglyokat az útra élelmiszercsomaggal (hidegélélemmel) kell ellátni. A csomagnak tartalmaznia kell a megállapított

⁵³ A Szovjetunióban a '60-as évek végéig használt növényi és állati eredetű vegyes zsirkeverék, a fordító megjegyzése

norma szerinti étellemezési ellátmányt, amely az étellemezercserére vonatkozó normák betartásával összeállított, olyan étellemezert tartalmaz, amelyek a leginkább alkalmasak az út közbeni étellemezésre.

7. A legyengült állapotú hadifoglyok étellemezési ellátmánya 25%-kal nagyobb adagot tartalmaz. Az étellemezertöbblet teljesíthető egygel több fogás, vagy a magasabb norma figyelembevételével készített étel formájában.

8. A nehéz fizikai munkákon foglalkoztatott hadifoglyok étellemezési-ellátmánya – a kenyér kivételével – 25%-kal nagyobb. A kenyéradag mértéke a 2. pontban részletezettek szerint a teljesítménytől függ.

9. A nehéz és más munkák tekintetében megállapított normát teljesítő vagy túlteljesítő valamennyi hadifogoly kiegészítőleg 1 főre megállapított 1 napi étellemezési ellátmányt meg nem haladó alábbi pótellátmány illeti meg:

–	dara (különböző gabonából)	50 g
–	hús	25 g
–	hal	25 g
–	zsiradék	10 g

10. A munkába állítás előtt az egészségügyi elkülönítőben a hadifoglyok étellemezési-ellátmánya a legyengült fizikai állapotú hadifoglyok étellemezési-ellátmányának felel meg.

11. A munkavégzés jogának megvonásával fenytésüket töltő vagy vizsgálati fogdában tartózkodó hadifoglyokat az alábbi étellemezési-ellátmány illeti meg:

–	kenyér	400 g
–	85%-os kiörlésű búzaliszt	7 g
–	dara	55 g
–	hal	55 g
–	növényi olaj	7 g
–	burgonya	200 g
–	zöldség	150 g
–	só	7 g
–	cukor	7 g

7. A havi összesen 300 g szappanadag

- a) kézmosdási
- b) fürdési
- c) mosási

célt szolgál.

13. A csökkent munkaképességű és rokkant hadifoglyok normakövetelményének meghatározása során a munkaképesség csökkenésének foka szerinti csoportok tekintetében 25–50%-os korrekciós szorzó alkalmazandó. A munkaegészségügyi orvosi bizottság által megállapított szorzóval csökkentett teljesítmény 100%-osnak minősül. A munkavégzés alól teljesen felmentett rokkantak napi kenyéradagja 600 g.

14. A hadifoglyok a szabadnapokon, illetve állási napokon az azt megelőző munkanapra érvényes étellemezési norma szerint részesülnek étellemezési-ellátmányban.

15. Az egészségügyi okból a munkavégzés alól felmentett, korábban dolgozó hadifoglyok azon termelési csoport részére megállapított norma szerint részesülnek étellemezési-ellátmányban, amelyhez megbetegedésük előtt tartoztak.

A napi kenyéradagot a megbetegedést megelőző utolsó 5 napi átlagteljesítmény alapján kell meghatározni, az adag azonban nem lehet 600 grammnál alacsonyabb.

16. A hadifogly katonaiskolai növendékek napi kenyéradagja 700 g.

17. A magukat önként megadókat a befogadó és gyűjtőállomásokon, illetve frontvezeti lágerekben 100 grammal nagyobb napi kenyéradagban részesülnek (700 g), a munkatáborokban napi kenyéradagjukat a munkateljesítményüktől függően kell megállapítani.

18. Friss zöldség hiányát a hadifoglyoknál fejenként 1 emberadag C-vitaminnal kell pótolni.⁵⁴

Vurgraft altábornagy, az intendánsszolgálat parancsnoka,
a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának hadtápszolgálati csoportfőnöke

Petrov altábornagy, Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
hadifogoly- és internáltügyi főcsoportfőnöke

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 1p, op. 37a, ügyiratszám: 1, p. 127-129, Nyomdai példány
Közzétéve: Hadifoglyok a Szovjetunióban 1939-1956, p. 370-372

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban, p. 123–127

Szám: 8

1944. november 5. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 029. számú határozata a Sztrij-Lavocsnoje-Munkács-Sátoraljaújhely vasútvonal helyreállításáról

A 4. UKRÁN FRONT KATONAI TANÁCSÁNAK HATÁROZATA

1944. november 5.

Működő hadsereg

Szám: 029

Tárgy: Vasútvonal helyreállítása

Sztrij – Lavocsnoje – 1944. november 08-ig

Lavocsnoje – Munkács – 1944. november 20-ig

Munkács – Sátoraljaújhely – 1944. november 25-ig

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa meghozta az alábbi RENDELETET:

---

⁵⁴⁵⁴ A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 001282. parancsát figyelmesen áttanulmányozó olvasóban egyszerre több kérdés is felmerülhet. Felmerül, mindenekelőtt a kérdés, miért kellett „Szigorúan titkos” jelzéssel olyan nagy titokban tartani ezt a parancsot? Azt hinnénk, inkább közhírré kellett volna tenni, tudatni az egész világgal. Hiszen, ha a hadifoglyok számára megállapított ételmezési normák nem is minősülhettek kimondottan megfelelőek, háború idején ki lehetett vele egyezni.

Vagy, miért tarolt a halál, követelte sok ezer hadifogoly, és köztük a szintén hadifogolynak minősülő internált (ld. az 1941. július 21-én kelt iratot) életét, mind a frontövezetben, mind a hátszágban található hadifogolytáborokban? Az ehhez hasonló kérdések gyötrik a kárpátaljaiak nagy részét a háború utolsó hónapjai óta, amikor 1944 őszén az NKVD-frontcsapatok és a szovjet katonai kémelhárítás a térség lakosságának köréből több mint 30 ezer embert – internáltat, ún. „hadifoglyot”, „hadkötelest”, tömegesen „letartóztatottat” „emeltetett ki” és izolált 1944 őszén hadifogolytáborokba, ahol többségük el is pusztult. Ismert pusztulásuk oka is: „disztrófia”, vagyis a szervezet általános kimerültsége az elégtelen táplálkozás és emberfeletti munka következtében, amit ez az NKVD-parancs lett volna hivatott elkerülni, vagy legalább javítani a „disztrófiások” meg a legyengült „hadifoglyok” helyzetén az „eggyel több fogással”, hogy az „emelt norma figyelembe vételével külön készített ételekről”, amit, mellest, ez a parancs előírt (ld. 7. és 8. pontja), már ne is tegyünk említést. Mint kiderült, a hadifoglyok disztrófiás állapotba kerülésének, majd halálának voltak sokkal lényegesebb okai is. Az amúgy is nyomorúságos hadifogolytábori ételmiszer-ellátmányt szándékosan tovább csökkentése a hadifogolytáborok személyzete, aki gátlástalanul lopta a hadifoglyok ételmezését szolgálni hivatott ételmiszereket. A lopás méreteit tekintve kétségek merülnek fel a tekintetben, hogy le volt-e egyáltalán szállítva a hadifogolytáborok raktáraiba az a többtonnányi ételmiszer – hús, dara, zsír, hal, burgonya, cukor, olaj, ami hiányzott a hadifoglyok fejadagjából, vagy csupán az NKVD 1944. október 18-án kelt, 001282. számú parancsával szentesített fikció volt? Hiszen ez a parancs éppen abban az időszakban született, amikor végéhez közeledett Kárpátalja győztes felszabadítása, és kezdődött Kárpátalja lakosságának a szovjet rezsim általi alaptalan üldözése (ld. a kötetben 31. szám alatt közzétett iratot a Lvovi területi Szamborban működő 22. számú befogadó- és gyűjtőtáborról, illetve más fogolytáborokról, köztük a 2. számú kárpátaljai szolvai gyűjtőtáborról, vagy a 183. sz. tábor Novij Boriszovban, Fehéroroszországban működő táborról).

1. Elrendelem, hogy Siskin vezérőrnagy, a 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság vezetője vesse be a fenti feladat megoldására valamennyi vasúti csapatát és speciális alakulatait, állítsa össze a munkák ütemtervét, és elfogadás végett 1944. 11. 05-ig terjessze a Katonai Tanács elé.

2. Utasítom a hátország-parancsnokot, hogy az 1944. 12. 01-jéig tartó időszakra helyezzen a 6. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság rendelkezésére egy szállítózászlóaljat.

3. Utasítom Silo alezredest, a front hadizsákmány-parancsnokságának vezetőjét, hogy a hidak helyreállítása céljából haladéktalanul adja át a 6. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokságnak a rendelkezésére álló valamennyi, 6 métert meghaladó hosszúságú kettős t-profilú gerendát.

4. Utasítom Szmolnyik ezredest, a front üzemanyag-ellátási szolgálatvezetőjét, hogy a gépjárművek üzemeltetése céljából biztosítson a 6. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság részére a jóváhagyott keretnek megfelelő mennyiségű üzem- és kenőanyagot, és haladéktalanul gondoskodjon arról, hogy a lerakatok biztosítsák a folyamatos üzemanyag-ellátást.

5. Utasítom a közlekedési csoportfőnökség parancsnokát, hogy a fenti szakaszokon folyó munkák befejezéséig helyezzen a 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság alárendeltségébe egy műszaki zászlóaljat.

6. Engedélyezem a 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokságnak, hogy a fenti munkák elvégzéséhez használjon fel a Szolyvai Vasútállomáson tárolt 18.500 m³ gömbfát, illetve a Munkácsi Vasútállomáson található 7.000 m³ fűrészárut és 31.000 db talpgát. megparancsolom Siskin vezérőrnagynak, hogy jelentse, a fenti anyagok milyen része hadizsákmány, és mennyi képez magántulajdont.

A front hadizsákmány-parancsnoksága gondoskodjon a faanyag 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság részére való átadásáról.

7. A Sztrij-Lavocsnoje útszakasz határidőre való helyreállításának biztosítása érdekében engedélyezem Siskin vezérőrnagynak, a 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság vezetőjének, hogy a helyreállítás alatt álló Szambor-Szjanki vasúti útvonalszakasról 10 km sint vegyen el.

8. Utasítom Siskin vezérőrnagyot, a 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság vezetőjét, hogy kétnaponta jelentsen a Katonai Tanácsnak a munkák folyamatáról.⁵⁵

---

⁵⁵ A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 5-én kelt rendelete egyike az első olyan okiratoknak, amelyek a Kárpátalján korábban létező vasúti hálózat külföldre – Magyarországra, Csehszlovákiába, Lengyelországba – átnyúló szakaszainak helyreállítására irányulnak. Egészen pontosan ennek a határozatnak a végrehajtása biztosította a lehetőséget a 2. és 4. Ukrán Front emberi erőforrással, haditechnikával és más felszereléssel való akadálymentes ellátására.

A reguláris csapatok alakulatain (ld. az NKVD vasúti csapategysége), a katonai helyreállítási parancsnokságokon és azok alegységein, az utászbrigádokon, katonai vasút-üzemeltetési egységeken, vasút-helyreállító, hídépítő, építő, távírász- és gépkocsi-zászlóaljakon, szállítási és gépjármű-századokon, azok parancsnokságain, illetve a kiszolgálásukra hivatott egészségügyi, aknamentesítő és kémelhárító alegységeken kívül. A Kárpátokon átvezető vasútvonalak helyreállításán, nap mint nap 4 és 6 ezer fő közötti létszámú hadifogoly dolgozott, akik túlnyomó többségét a nemzetiségi hovatartozásuk miatt „kiemelt” és hadifoglyok közé sorolt kárpátaljai magyarok és németek, valamint az ideiglenesen romeltakarításra mozgósított mintegy 10 ezer helyi civil lakosság képezte.

A 4. Ukrán Hadsereg térségében található vasútvonalak helyreállítását a 19. és 45. vasútépítő brigádjaival bővített 3. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság, illetve a 14. és 46. vasútépítési brigádjaival bővített 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság volt megbízva.

A jelen iratgyűjteményben található iratok meggyőzően mutatják, milyen ütemben, és milyen emberáldozatok árán valósult meg ez a helyreállítás.

A vasúthálózat helyreállításával kapcsolatos, határidőket tekintve megvalósíthatatlannak tűnő központi állami stratégiát a Szovjetunió Honvédelmi Állami Bizottsága határozta meg, és az a Vasúti Közlekedési Népbiztosság megfelelő határozatai alapján került megvalósításra. A fenti bizottságnak az 1944. április 27-én kelt, stratégiai fontosságú vasútvonalak soron kívüli helyreállításáról szóló irányelve szerint mindenekelőtt az Orsa–Mogilnoje, Mogilnoje–Zslobin–Kalinovicsi, Vityebszk–Orsa, Lvov–Szambor, Sztrij–Szambor szakaszokon kellett befejezni a helyreállítási munkálatokat, mégpedig úgy, hogy bizonyos részük még az ellenség által megszállt területeken helyezkedett el. Ami Magyarországra, Csehszlovákiába és Lengyelországba vezető vasútvonalaknak a Kárpátokban található, hegyi szakaszait illeti, a Szovjetunió Védelmi Népbiztossága 1944. december 13-án – miközben már folyt e munkálatok dandárja – hozta meg a Kárpátok hágóin átvezető vasútvonalak helyreállítását elrendelő parancsát, amely szerint a 4. Ukrán Front parancsnoksága köteles volt befejezni valamennyi helyreállítási munkálatot a Lvov–Szambor–Sztrij–Lavocsnoje–

Petrov Ivan hadseregparancsnok,
a 4. Ukrán Front parancsnoka

I. Mehliusz vezérezredes,
Novikov vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának
tagjai

az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának
Központi Archívuma, F. 244, op. 2996, ügyiratszám: 5, p. 259-260,
eredeti gépelt példány

Szám: 9

1944. november 7. – František Němec miniszternek, a csehszlovák kormány megbízottjának a körzeti és helyi nemzeti tanácsokhoz intézet körlevele

CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG
A Köztársasági Megbízott Hivatala

Ügyszám: 140/1944

Huszt, 1944. november 7.

Tárgy: Személyek letartóztatására vonatkozó eligazítás

VALAMENNYI KÖRZETI ÉS HELYI NEMZETI TANÁCS RÉSZÉRE!

Ezennel elrendelem valamennyi olyan személy haladéktalan letartóztatását és az illetékes körzeti bíróságok börtöneibe való elzárását, akik 1938. szeptember 29-ig államellenes szándékokat nyilatkoztattak ki, vagy bármilyen más módon vétett honfitársaik ellen, illetve támogatta a megszállókat. A letartóztatásokat a helyi nemzeti tanácsok, valamint a biztonsági szervek kötelesek végrehajtani.

A jelen rendelkezés vonatkozik mindenekelőtt az 1938. szeptember 29-ig kormányzati tisztséget betöltött és közügyekkel foglalkozó személyekre, besúgókra, valamennyi fasiszta szervezet (Nyilaskeresztes Párt, Fajvédő Szervezet, Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség) valamennyi egykori tagjára, a Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetettjeire, a Volksbund der Deutschen, a Levente, a Szics, a Kurtyák-Bródy-Fenczik Párt, az SS, SA, Gestapo szervezetek tagjaira, továbbá mindazokra, akik emberek bántalmazását vagy kínzását rendelték el, vagy részt vettek ilyenben, mindenkire, aki Csehszlovák Köztársaság törvényeibe ütköző módon parancsot adott letartóztatás, vagyonelkobzás, a csehszlovák városiak vagy vagyonának eltüntetését célzó intézkedések foganatosítására vagy részt vett ilyenekben.

A fenti parancs végrehatását célzó intézkedések haladéktalanul foganatosítandók. Az őrizetbe vett személyek letartóztatásáról a Nemzeti Tanács Elnökségének soron következő ülése köteles határozni. Az ilyen határozatokat előzetesen jegyzőkönyvbe kell foglalni. A jegyzőkönyvek mindegyikét az Elnökség elnöke és legalább két tagja köteles aláírni. A jegyzőkönyvről az őrizetbe vételt követő három napon belül átirat küldendő az illetékes körzeti hatóságoknak.⁵⁶

Munkács–Csap–Sátoraljaújhely, illetve a Lvov–Przemysl–Hirov–Zagus–Lukov (hágó)–Banovce–Mihalovce vonalakon. Ugyanezen határozat rendelkezett a Csapi Vasútállomás melletti híd újjáépítéséről, és a közvetlen Csap–Nyíregyháza–Debrecen közvetlen vasúti összeköttetés megindításáról is. (Forrásanyag: az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma, F. 244, op. 2996, ügyiratszám 1., 2., 3., F. 26-a. vasútépítő brigád, op. 401513, F. 27037, op. 40065, ügyiratszám 99, F. 244, op. 3007, ügyiratszám: 72, „Mentek a frontra a szerelvények” c. könyv /Katonai Könyvkiadó, a Szovjetunió Védelmi Minisztériuma, Moszkva, 1974/, „A Szovjetunió Védelmi Minisztériuma elrendeli...”. Iratok, Visszaemlékezések, Kommentárok. Katonai Könyvkiadó, 1990. Vasutasok a Nagy Honvédő Háborúban, Transzport, Moszkva, 1987)

⁵⁶ František Němec (1898-1963) – a háború előtt a Csehszlovák Szociáldemokrata Párt politikusa. 1936-tól tagja volt a spanyol polgárháborúban harcoló internacionalista brigádnak. 1939-től emigrálásba kényszerült, 1940-től 1944-ig a

Szám: 10

1944. november 13. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 0036. számú határozata a német és magyar hadsereg katonáinak és tisztjeinek, a katonaköteles férfiaknak, a magyar rendőrség és csendőrség hivatalnokainak és tisztviselőinek Kárpát-Ukrajna területén végrehajtandó regisztrálásáról

A 4. UKRÁN FRONT KATONAI TANÁCSÁNAK HATÁROZATA⁵⁷

Szám: 0036

1944. november 13.

Működő hadsereg!

A front hátszágában a német és magyar hadsereg jelentős számú volt katonája és tisztje húzódott meg, akik jelenleg a felszabadított Kárpát-Ukrajna településein élnek.

Számos településen tömegesen tartózkodnak német és magyar nemzetiségű katonaköteles férfiak, akik, mint az ellenfél hadseregének katonái, szintén őrizetbe veendőek és hadifogolytáborba zárandók.

A magyar rendőrség és csendőrség hivatalnokai és tisztviselői nemhogy nincsenek őrizetbe véve, de róluk még nyilvántartás sem készült.

A Front Katonai Tanácsa ezennel meghozza az alábbi HATÁROZATOT:

1. A november 14-től bezárólag 16-ig tartó időszakban a városok, kisvárosok és nagyobb települések katonai parancsnokai kötelesek nyilvántartásba venni a német és magyar hadseregekben szolgálatot teljesített bármilyen nemzetiségű katonákat és tiszteket.

2. Kötelesek nyilvántartásba venni valamennyi német és magyar nemzetiségű, jelenleg a felszabadított Kárpát-Ukrajna területén élő 18 és 50 év közötti férfit, továbbá, a magyar rendőrség és csendőrség valamennyi, a felszabadított Kárpát-Ukrajna területén tartózkodó hivatalnokát és tisztviselőjét.

A katonai helyőrség-parancsnoknak a fenti személyek nyilvántartásba vételét elrendelő parancsát ezennel JÓVÁHAGYJUK.

3. A katonai helyőrség-parancsnokok a regisztráció során kötelesek kihirdetni, hogy 1944. november 18-án mindenki köteles ismét megjelenni, és a november 18-án megjelentek közül:

a) a német és magyar hadseregben szolgált katonákat és tiszteket, mint ellenséges hadseregek katonáit vegyék őrizetbe és állítsák elő hadifogoly-gyűjtőállomásokon,

b) a felszabadított Kárpát-Ukrajnában élő magyar és német nemzetiségű katonaköteles személyeket külön csapatokban őrizet mellett kísérik hadifogoly-gyűjtőállomásokra.

---

csehszlovák emigráns kormány minisztere Londonban. 1944 júliusában Beneš kormányfő a felszabadított csehszlovák területek kormány megbízottjának nevezi ki. Ugyanezen év októberében Kárpátjára érkezik, ahol Huszton kezdi kibontakoztatni tevékenységét. Miután Kárpát-Ukrajna Népi Bizottságainak Első Kongresszusa megszavazza Kárpát-Ukrajna Szovjetunióval való újraegyesítését, és kiadja a Csehszlovák Államból való kiválását kimondó Kiáltványát (Manifesztum), a szlovákiai Baska Bystricába (Besztercebánya) menekül. 1948-ban, a kommunisták hatalomra jutását követően Kanadába emigrál. Montrealban hunyt el. (Kárpát-Ukrajna, 1. kötet, p. 709)

⁵⁷ A 4. Ukrán front Katonai Tanácsa 0036. számú, a német és magyar férfilakosság, nevezetesen az un. „katonaköteles” férfiak nemzetiségi hovatartozásuk miatti, nyilvánvalóan megtorló jellegű „kiemelésének” (kivonásának) a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége által 1941. június 22-én, a hadiállapot kihirdetése tárgyában hozott rendelet 2. pontja szolgáltatott alapot (ld. az 1941. június 22-én kelt iratot).

A magyar rendőrség és csendőrség hivatalnokairól és tisztviselőiről összeállított nyilvántartási anyagot, a november 18-19-én őrizetbe vett személyekkel együtt adják át a SZMERS legközelebbi körzeti egységeinek és a front hátszágvédelmi parancsnokságai felderítő egységeinek.

4. A művelet végrehajtása érdekében 1944. november 17-ig létesítsenek még két hadifogoly-gyűjtőállomást, az egyiket Perecseny, a másikat Guszt – *így az eredetiben, a fordító megjegyzése* – környékén.⁵⁸

5. Fagyjev vezérőrnagy, az NKVD hátszágvédelmi csapatainak parancsnoka köteles mozgósítani csapatait az fent felsorolt személyek felkutatásával és őrizetbe vételével kapcsolatos intézkedés hatékonyságának fokozása érdekében.

6. Kacnelson vezérezredes hadtápparancsnok a fenti parancs végrehajtása érdekében engedélyezni köteles a katonai parancsnokoknak a front toborzóállomásain található Villis gépjárművek használatát.

7. A gyűjtőállomásokra előállított hadifoglyok fegyveres kíséretének megerősítése érdekében a városok, települések és nagyobb községek katonai parancsnokai engedélyt kapnak a helyi helyőrségi csapatok bevetésére.

8. A front hadtápparancsnoka 1944. november 18-ig az Ungvár–Szambor és Szolyva–Szambor útvonalakon köteles gondoskodni a megfelelő számú ételmezési pont létrehozásáról.

9. Fagyjev hátszágvédelmi csapatparancsnok 1944. november 12-én 15:00 órára értekezletre köteles összehívni valamennyi katonai városparancsnokot és parancsnokhelyettesét.

Melléklet: a katonai parancsnok parancsa

Ivan Petrov, a 4. Ukrán Front hadseregearcparancsnoka

Mehlisz L. vezérezredes,
Novikov vezérőrnagy,
Kariofilli tüzér-altábornagy,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagjai

A kiadmány hitelül:
Usztyinov gárdaőrnagy s.k.,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának titkára

---

⁵⁸ Guszt alatt a kárpátaljai Huszt város értendő

PETROV Ivan Juhimovics (1896-1958) – hadseregtábornok, a Szovjetunió hőse (1945). 1918-tól töltött be különböző parancsnoki beosztásokat a Vörös Hadseregben. A háború idején, mint a 2. Belarusz, illetve a 4. Ukrán Front katonai parancsnoka, Odessza, Szevasztopol, Észak-Kaukázus védelmét irányította. 1945. április 3-tól az 1. Ukrán Front törzsparancsnoka, 1945. szeptember 3-tól a Turkesztáni Katonai Körzet parancsnoka. Petrovnak, mint a 4. Ukrán Front parancsnokának a neve fémjelzi Kárpátalja történelmének egyik jelentős eseményét, a megye külföldi megszállás alóli felszabadítását a szovjet államhoz való csatlakoztatását, amibe, viszont, beletartoznak az NKVD frontcsapatai által a helyi lakosság meghatározott csoportjai ellen végrehajtott megtorló intézkedések is.

MEHLISZ Lev Zaharovics (1889-1953) – politikus, vezérezredes (1944). 1937-től a Munkás-paraszt Vörös Hadsereg Politikai Főcsoportfőnökségének parancsnoka, a Szovjetunió helyettes védelmi népbiztosa. 1940 és 1950 között a Szovjetunió Állami Ellenőrzési Bizottságának, majd Minisztériumának népbiztosa, illetve minisztere. A háború alatt a Főhadiszállás képviselője, a hadsereg és a Voronyezsi, Volhovi, Brjanszki, a 2. Baltikumi, Nyugati, 2. Belarusz Frontok, 1944 augusztusától a 2. Ukrán Front katonai tanácsaink tagja. Közvetlen hatást gyakorolt Kárpátaljának a Szovjetunióhoz való csatlakozása érdekében lezajlott folyamatokra (1944-1946), ugyanakkor, aktív kezdeményezője a térség lakossága, nevezetesen a magyar és német lakosság ellen elkövetett tömeges megtorlásoknak. Kegyetlen, környezetével szemben brutális magatartást tanúsító, névtelen feljelentések küldözgetésére hajlamos emberként vált hírhedté.

Fagyjev Szergej Makszimovics vezérezredes (született 1905-ben). 1942. december 3-tól ezredes, az NKVD-csapatok Fekete-tengeri Hadseregcsoportjának hadtápparancsnoka, 1944 áprilisában a Permi Elkülönített Hadseregcsoport, idővel a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka. 1944 novemberében-decemberében személyesen kezdeményezte azon kárpátaljai magyarok és németek NKVD-táborokba való elzárását, akik korábban ellenséges hadseregeknél szolgáltak, de megtagadták a szovjet csapatok elleni harcot. Részt vettek csapatai a helyi munkaképes németeknek a Szovjetunióba, kényszermunkára való mozgósításában és internálásában is. 1945 januárjában-februárjában a SZMERS Katonai Kémelhárítás csapataival együtt részt vett az „ellenforradalmi bűncselekményekkel” meggyanúsított helyi lakosok, egykori állami hivatalnokok, a Kárpátalján korábban uralkodó rezsimiek pártjai és szervezetei tagjainak letartóztatásában.

Szám: 11

1944. november 13. – Az Ungvári városparancsnoknak⁵⁹ címzett parancs a német és magyar hadseregből dezertált egykori katonák és tisztek, illetve a magyar és német nemzetiségű, „katonaköteles” korú kárpátaljai lakosok összeírásáról

A katonai parancsnok 2. számú
PARANCSA

1944. november 13.

1. Folyó év november 14-től kezdődően a német és magyar hadsereg valamennyi, jelenleg a felszabadított Kárpát-Ukrajna területén tartózkodó volt katonája és tiszte három nap leforgása alatt köteles a legközelebbi katonai parancsnokságon nyilvántartásba vétetni magát.

Ugyanekkor össze kell írni valamennyi 18 és 50 év közötti katonaköteles német és magyar nemzetiségű férfit.

2. A fenti időpontban összeírás céljából meg kell jelennie a magyar megszállás alatt Kárpát-Ukrajnában a rendőrségnél, illetve csendőrségnél alkalmazásba álló valamennyi hivatalnoknak és tisztviselőnek.

3. Az összeírást kizárólag a katonai parancsnokság jogosult végezni a reggel 9-től du. 7 óráig tartó időben.

Az összeírás utolsó napja 1944. november 16.

4. Az összeíráson meg nem jelent valamennyi személyt őrizetbe veendő, és büntetőjogi felelősségre vonandó. Az eljárás tekintetében a hadiállapot alatt hatályos törvények az irányadók.

Katonai helyőrség-parancsnok

Korszun O. M. magánarchívuma, Gépírás

Szám: 12

1944. november 24. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának az összes 16 és 50 év közötti életkorú német lakosság speciális táborokba való internálására vonatkozó határozat-tervezete

Szigorúan titkos!

Példányszám: 2

Az 1. Gárda, 18. és 8. Légi Hadsereg katonai tanácsának,

---

⁵⁹ Krugljakov A. D., Ungvár katonai parancsnokának 2. számú parancsát orosz és magyar nyelven hirdették ki.

Krugljakov Andrej Davidovics ezredes (1910–2003). A Novoszibirszki területi, Vengerovói járási Krasznojében született. Részt vett a második világháborúban, harcolt a finn „fehérek” ellen, részt vett a Nyugat-Ukrajnában és Besszarábiában szervezett „felszabadító” kampányokban. 1943-ban a 396. Lövészezred parancsnoka, 1943 márciusától 1944 januárjáig az M. V. Frunze Katonai Akadémia hallgatója, 1944. november 1-jétől 1946 októberéig Ungvár katonai helyőrség-parancsnoka. Ő írta alá a 2. számú parancsot, amely a német és magyar hadseregből dezertált egykori katonák és tisztek, illetve a magyar és német nemzetiségű, „katonaköteles” korú kárpátaljai lakosok összeírását és későbbi hadifogolytáborokba való internálását rendelte el.

a SZMERS Frontcsapatok Kémelhárítási Csoportfőnöksége parancsnokának
Az NKVD-csapatok hadtáp-parancsnokságának
a Front hadtáp-parancsnokának
a helyőrség-parancsnokoknak
a frontok katonai parancsnokainak
a front katonai ügyészének

Kárpát-Ukrajna lakosságának figyelemre méltó hányadát német nemzetiségű lakosok teszik ki, akik mindannyian ellenséges érzelmeket táplálnak a Vörös Hadsereggel szemben, és kémkedési, illetve felderítési tevékenységet folytatnak.

A Front Katonai Tanácsa ELRENDELI⁶⁰:

1. A jelenleg a felszabadított Kárpát-Ukrajna területén élő, 16 és 50 év közötti életkorú teljes német nemzetiségű lakosság, nők és férfiak felkutatását és speciális táborokba való internálását.

2. A kitelepítettek számára engedélyezi, hogy kézipoggyászként szállítható mennyiségű holmit és élelmiszert vigyenek magukkal.

3. A helyőrségparancsnokok, katonai parancsnokok és frontövezeti hadtápcsoportok kötelesek figyelemmel kísérni, hogy a kitelepített németek valamennyi más ingó és ingatlan vagyona átadás-átvételi jegyzőkönyv alapján, a szegények és a német-magyar megszállás károsultjai között való későbbi felosztás céljából a népi tanácsok képviselőinek kerüljön átadásra.

4. Kacnelson vezérőrnagy, a front hadtápparancsnoka a művelet idejére a fenti személyek részére köteles gyűjtőállomásokat létesíteni az alábbi helységekben:

- a) Rahó
- b) Guszt (*így az eredetiben, a fordító megjegyzése*)
- c) Beregszász
- d) Munkács
- e) Ungvár,

és a művelet végrehajtása érdekében Fagyjev vezérőrnagy rendelkezésére bocsátani 40 gépjárművet és 15 tonna üzemanyagot.

5. A kitelepített németek központi gyűjtőhelyét Szolyván, (a 2. sz. Gyűjtő- és Elosztótábor), a hadifogolytábor mellett alakítandó ki.

6. A kilakoltatásért és a gyűjtőhelyekre kísérésükért a katonai helyőrség-parancsnokok és a front hátszázárvédelmi csapatai viselik a felelősséget.

7. Az előállítási és kitelepítési akció valamennyi településen egyidejűleg, 1944. november ...-én hajtandó végre.

8. Fagyjev vezérezredes, az NKVD-csapatok hátszázárvédelmi parancsnoka folyó év november ...-én köteles elvégezni az ismételt ellenőrzést, és előállítani, illetve kitelepíteni azon német nemzetiségű személyeket, akik elkerülték a kitelepítést.

Megjegyzés: A kitelepítendőkhöz számára lehetőséget kell biztosítani annak eldöntésére, hogy gyermekeiket – azok életkorától függetlenül –, magukkal viszik, vagy a kitelepítéssel nem érintett (50 évnél idősebb) családtagjaikkal hagyják.

7. A határozat végrehajtásáról szóló jelentés, külön jelentésbe foglalva 1944. november ...-ig terjesztendő elő.

Petrov Ivan hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front csapatparancsnoka

⁶⁰ A 4. Ukrán Front Parancsnoksága által a 16 és 50 év közötti kárpátaljai német lakosság kitelepítésével kapcsolatos kezdeményezés tervbe foglalására azzal kapcsolatban került sor, hogy az NKVD központi apparátusából tisztek egy csoportját várták, akik azzal a céllal jöttek, hogy Csehszlovákia frontcsapatok által elfoglalt területein, illetve a Romániát, Jugoszláviát és Magyarországot elfoglalt más szovjet frontok térségében felmérjék a munkaképes németek számát, ami egyidejűleg meg is történt. A „mozgósítási és internálási” műveletnek végrehajtására viszont csak 1944. december 16-án, a Szovjetunió Védelmi Népbiztosságának maga Sztálin által aláírt 7161. számú rendelete alapján került sor.

Korzsanyejevics altábornagy,
törzsparancsnok

Kinyomtatva 2 pld.
1944. 11. 24.

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 57, p. 173-175,
Másolat, gépirás

Szám: 13

1944. november 24. – Kárpát-Ukrajna Népi Bizottságának a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa által tervezett, Kárpátalja ellenséges beállítottágú német nemzetiségű lakosainak internálására irányuló művelet végrehajtását megelőző „Határozata”

Kárpát-Ukrajna Népi Bizottságának HATÁROZATA

1944. november ... .

A Vörös Hadsereg Vezérkarának határozata alapján, a Kárpát-Ukrajna területén élő valamennyi német nemzetiségű lakos kitelepítésre került. Ezért

A Népi Bizottság ELRENDELI:

1. Az eredetileg a kitelepített németek tulajdonát képező valamennyi ingó és ingatlan vagyon elkobzását.
2. A kitelepített német családok valamennyi vagyonáról ingatlanleltár elkészítését. A vagyon őrzésével a népi milíciát bízza meg.
3. Kötelezi a helyi népi tanácsokat, hogy a teljes elkobzott vagyonról készítsenek teljes vagyonleltárt, majd azt követően a vagyont INGYEN osszák szét a szegények között. A vagyonból mindenekelőtt a német megszállás következtében károsult személyek jogosultak részesedni.

A felszabadult lakóházakat társadalmi célokra (iskola, kórház, stb.), illetve a rászorultak megsegítésére kerüljenek felhasználásra.⁶¹

⁶¹ A Kárpát-Ukrajnai Népi Bizottságnak un. határozata, amelyen nem található sem „hatályba lépésének” ideje, sem iktatószáma, nem más, mint a 4. Ukrán Front NKVD-csapatok Politikai Csoportfőnökségén és Csoportparancsnokságán szolgálatot teljesítő tisztek szerzeménye, amelyet a németek, mint „a Vörös Hadsereggel szemben ellenséges beállítású, kémkedéssel és felderítő tevékenységgel foglalkozó” személyek kitelepítését elrendelő moszkvai parancsra várva készítettek. (ld. az előző, 1944. november 24-én kelt iratot.) Kétségtelen, hogy ez a határozat mintaként készült a „Népi Tanács” számára a helyhatalmi szervek hasonló határozatainak elkészítéséhez. A kutatók számára ez a „határozat”, akár a front katonai parancsnokságai által produkált többi hasonló irat, egyértelmű bizonyítékot szolgáltat arra vonatkozóan, hogy ki is írta a mi történelmünket, és fűzött bele szégyenletes oldalakat.

Kárpát-Ukrajna területén „Kárpát-Ukrajnai Népi Bizottság” néven semmilyen központi irányítási szerv nem létezett. Működtek körzeti, városi és községi népi bizottságok, amelyek a szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulását követő első napokban (egy-egy községben valamivel korábban) alakultak a Front Politikai Csoportfőnöksége tisztjeinek, illetve az 1944 szeptembere-októbere folyamán, éppen ilyen célból bevetett un. partizánoknak a közreműködésével.

A helyi népi bizottságok 1944. november 26-án tartott első (és, mellel, utolsó) kongresszusán a küldöttek létrehozták vezető szervüket – Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsát. A kongresszus előtt ideiglenesen Szervezőbizottság működött, amely a kongresszus előkészítésével foglalkozott.

(Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma, F. 244, op. 2980, ügyiratszám: 97, p. 294-298)

Szám: 14

1944. november 27. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 048. számú határozata a front vasútvonalainak helyreállításáról

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának
HATÁROZATA
Szám 048

1944. november 2.

Működő hadsereg

Tárgy: A front vasútvonalainak helyreállítása

A megváltozott operatív körülményekre tekintettel, a front szükségleteinek ellátása érdekében a katonai Tanács MEGÁLLAPÍTJA, hogy

1. A front fő összeköttetési vasútvonalainak a Nowy Zagórz – Jyslo – Zagorzany – Struze – Nowy Sacz – Chabówka, illetve a Nowy Zagórz – Vydrany – Humenné – Michalovce – Bánovce frontvasútvonal minősül.

2. Kötelezi Kabanov mérnök-altábornagyot, a 3. sz. Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség parancsnokát, hogy Kaganovics elvtárs parancsának megfelelően szorgalmazza a Lupkow – Vydrany – Humenné – Michalovce – Banovce vasúti vonalszakasz helyreállítását. A vonalszakasz helyreállítási ütemtervéről 1944. november 30-ig köteles jelentést tenni.

3. Kötelezi Siskin mérnök-vezérezredet, a 8. sz. Katonai Helyreállítási Parancsnokság parancsnokát, hogy

- a) szorgalmazza a Lavocsnoje – Munkács vasúti vonalszakasz helyreállításának befejezését,
- b) haladéktalanul indítsa el a helyreállítási munkálatokat a Csap – Ungvár vonalszakaszon, majd a Bánovcei vasútállomáson,
- c) kezdje el az előkészületi munkálatokat a Nowy Zagórz – Jaslo – Zagorzany – Struze – Nowy Sacz – Chabówka vasútvonalon.

4. A Lavocsnoje – Munkács – Csap – Ungvár – Vydrany – Nowy Zagórz vasútvonal üzemeltetésének biztosítása érdekében forduljon Kaganovics műszaki csapatparancsnokhoz azzal, hogy rendeljen ki a 4. Ukrán Frontra üzemeltetési alakulatokat.

Petrov Ivan hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front csapatparancsnoka

Mehlisz I. vezérezredes,
Novikov vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagjai

A Védelmi Minisztérium Központi Archívuma,
F. 244, op. 2996, ügyiratszám 5, p. 315-318. Eredeti, Gépelt irat

Szám: 15

1944. november 30 – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának a Vydrany – Bánovce vasúti vonalszakasz helyreállítási tervének jóváhagyása tárgyában hozott határozata

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának
HATÁROZATA

1944. november 30.

Működő hadsereg

Tárgy: A Vydrany – Banovce vasúti vonalszakasz helyreállítási tervének jóváhagyása

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa

1. a Kabanov altábornagy, a Katonai Helyreállítási és Műszaki Csoportfőnökség parancsnoka által a

a) Vydrany – Humenné, 1944. 12. 14.

b) Humenné – Banovce, 1944. 12. 20.

vasúti vonalszakaszok helyreállítása tárgyában előterjesztett terv
jóváhagyja.

2. Utasítja Kabanov altábornagyot, a Katonai Helyreállítási és Műszaki Csoportfőnökség parancsnokát, hogy a 45. vasúti brigádot teljes létszámban közúton szállíttassa át a Humenné – Banovce vasúti vonalszakasz helyreállítására oly módon, hogy 1944. 12. 02-ig legalább két zászlóalj a helyszínre érkezzon.

Kacnelszon vezérőrnagy a szállítás végrehajtására legalább 50 gépjárművet kiállítani köteles.

3. Kaganovics L. M. vasúti közlekedési népbiztoshoz kérelem intézését rendeli el a Vadrany – Banovce szakaszon a vonal 1524 mm nyomtávra való átépítésének engedélyezése iránt, minthogy nem rendelkezünk az európai szabványnak megfelelő mozdonyokkal és gördülő állománnyal.

4. Kacnelszon vezérőrnagy hadtáparancsnok bocsásson Kabanov rendelkezésére:

a) egy teherszállító századot

b) 100 t benzin üzemanyagot

c) 3000 fő hadifoglyot

és a december havi keretbe számítsa be 19. és 45. vasútépítő brigád számára kiadandó vodkaellátmányt.

5. Rosszalov vezérőrnagy, katonai közlekedési parancsnoknak biztosítani köteles, hogy a hadifoglyokat 1944. 12. 02-ig átszállítsák a Vydrany vasútállomásra.

Petrov Ivan hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front csapatparancsnoka

Mehlisz I. vezérezredes,
Novikov vezérőrnagy,
a 4. Ukrán front Katonai Tanácsának tagjai

A Védelmi Minisztérium Központi Archívuma,
F. 244, op. 2996, ügyiratszám 5, p. 318-319. Eredeti, Gépelt irat

Szám: 16

1944. december 15. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 0058. számú határozata az ungvári repülőtéren fel- és leszállópálya építésének elrendeléséről

Szigorúan titkos!

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának
HATÁROZATA

1944. december 15.

Működő Hadsereg

Tárgy: Fel- és leszállópálya építése az ungvári repülőtéren

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa
ELRENDELI:

az alábbiakat:

1. Zsdanov repülő altábornagy, a 8. Légi Hadsereg parancsnoka, a munkácsi repülőtéren fel- és leszállópálya építésével kapcsolatos munkálatok befejezésével kezdje meg az ungvári repülőtér ugyanolyan szerkezetű fel- és leszállósávjának megépítését. A munkálatok befejezésének határideje: 1945. január 10. Az építkezés első szakaszában, 1944. december 28-ig alkalmassá köteles tenni a pályát a nem tartós esőzések alatti üzemeltetésére.

[...]

2. A helyi bizottságokon keresztül az ungvári fel- és leszállópálya építésére biztosítani köteles 1500 munkást, ezen belül 400 ácsot és 500 fogatot fogatossal.

Petrov Ivan hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front csapatparancsnoka

Mehlisz I. vezérezredes,
Novikov vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagjai

Zsdanov repülő altábornagy,
a 8. Légi Hadsereg parancsnoka

A Védelmi Minisztérium Központi Archívuma,
F. 244, op. 2996, ügyiratszám 5, p. 350. Eredeti, Gépelt irat

Szám: 17

1944. december 16. – A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának a Vörös Hadsereg által felszabadított romániai, bulgáriai, jugoszláviai, csehszlovákiai és magyarországi területeken élő munkaképes német lakosság mozgósítása és internálása tárgyában Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosa által 1944. december 16-án Sztálinnak aláírásra előterjesztett határozattervezete

Állami Védelmi Bizottság

1944. december 16.
Ügyszám: 1360/6

SZTÁLIN I. I. ELVTÁRS részére

Ezennel előterjesztem az Állami Védelmi Bizottság által előkészített határozattervezetet a Vörös Hadsereg által felszabadított romániai, bulgáriai, jugoszláviai, csehszlovákiai és magyarországi területeken élő munkaképes német lakosság – 17 és 45 év közötti férfiak, illetve 18 és 30 év közötti nők – mozgósításáról és Szovjetunióban való internálásáról.

Kérem döntését az ügyben.

Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosa

Az okiratra rávezetve az „Ügyintéző: Csernisov et.”, illetve a „Mamulov et. parancsára a különleges dossziében való elhelyezés céljából elkészítve egy másolat” szövegű utasítások
Kihirdetve az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161szsz. számú határozataként

Szigorúan titkos

A SZOVJETUNIÓ ÁLLAMI VÉDELMI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA

Moszkva, Kreml, 1944, december

A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága ELRENDELI:

1. A Vörös Hadsereg által felszabadított romániai, bulgáriai, jugoszláviai, csehszlovákiai és magyarországi területeken élő munkaképes német lakosság – 17 és 45 év közötti férfiak, illetve 18 és 30 év közötti nők – mozgósítását és internálását a Szovjetunióban való munkavégzés céljából.

Megállapítja, hogy az internálandók köréhez tartoznak mind a német és magyar állampolgárságú, mind a román, jugoszláv, bolgár és csehszlovák állampolgárságú németek.

2. A mozgósítás irányításával a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságát (Berija et.) bízta meg.

Utasítja a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságát, hogy létesítsen gyűjtőállomásokat, amelyek fogadni képesek a mozgósítottakat, szállító szerelvényeket és út közbeni őrizetet ellátó fegyveres kíséretet.

A mozgósítottak, a németek gyűjtőállomásokra való érkezésének ütemében, szerelvényeken indítandók a Szovjetunióba.

3. Malinovszkij és Vinogradov elvtársakat Románia, illetve Tolbuhin és Birjuzov elvtársakat Bulgária és Jugoszlávia tekintetében utasítja, hogy

a) az adott országok kormányservein keresztül szervezzék meg a fenti 1. pontban feltüntetett németek mozgósítását és internálását

b) Apollonov és Gorbatyuk elvtársakkal, hogy a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának képviselőivel együtt biztosítsák a mozgósított németek gyűjtőállomásokon való megjelenése érdekében szükséges intézkedéseknek a megfelelő katonai és polgári hatóságok általi végrehatását.

Magyarország tekintetében Malinovszkij és Tolbuhin elvtársakat, Csehszlovákia tekintetében pedig Petrov elvtársat kötelezi, hogy a megfelelő katonai parancsnokságokon keresztül a frontparancsnokság nevében hozassák nyilvánosságra a jelen határozat 1. pontjában felsorolt németek mozgósítására vonatkozó rendelkezéseket, és Apollonov, illetve Gorbatyuk elvtársakkal, a szovjet NKVD képviselőivel együtt biztosítsák a mozgósított németek gyűjtőállomásokon való megjelenéséhez szükséges intézkedések foganatosítását.

4. Engedélyezi, hogy a mozgósított németek személyenként 200 kg súlyhatárig meleg felsőruhát, alsóruhát, ágyneműt, személyi használatú edénykészletet, élelmiszert hozzanak magukkal.

5. Utasítja Hrulev elvtársat, a Vörös Hadsereg hadtápparancsnokát, illetve Kovaljov elvtársat, a Katonai Szállítási Parancsnokság vezetőjét, hogy állítsanak ki vasúti szerelvényeket és közúti gépjárműveket a mozgósított németek szállítása és út közbeni étellemezése céljára.

Valamennyi mozgósított német a Doni-medence Szénbányaipari és a Szovjetunió déli vidékein található vaskohászati üzemek helyreállításán foglalkoztatandó.

A munkavégzés helyére érkezett németekből 1000 fős munkászászlóaljakat állítsanak össze.

Szovjetunió Védelmi Népbiztossága (Golikov et.) a Vörös Hadseregben való szolgálatra korlátozottan alkalmas tisztek közül minden egyes zászlóalj mellé rendeljen 12 tisztet.

7. A munkavégzés helyén az internált németek fogadásának, elhelyezésének, étellemezésének és minden egyéb anyagi, illetve létszükségleteinek biztosításával, valamint munkavégzésük megszervezésével a Szénbányaipari, illetve a Vas- és Kohóipari Népbiztosságokat bízta meg.

Kötelezi a Szénbányaipari Népbiztosságot (Vahrusev et.), illetve a Vas- és Kohóipari Népbiztosságot (Tevoszjan et.), hogy gondoskodjanak a hozzájuk érkező internált németek fogadásához szükséges helyiségek előkészítéséről.

Megbízta a Belügyi Népbiztosságot, hogy a Szénbányaipari, illetve a Vas- és Kohóipari Népbiztosságokkal együtt határozzák meg az internált németek tartásának és dolgoztatásának rendjét.

8. Kötelezi a Szovjetunió Állami Tervhivatalát (Voznyeszenszkij et.), hogy 1945 első negyedétől kezdődően a Szénbányaipari, illetve a Vas- és Kohóipari Népbiztosságok élelmiszer- és iparcikk-ellátmányának keretét emelje meg a munkavégzés céljából hozzájuk érkezett német internáltaknak az említett népbiztosságok vállalatainál dolgozók számára megállapított normák szerinti ellátása céljából.

Kötelezi az egészségügyi népbiztost (Mityerev et.), hogy szervezze meg a Szénbányaipari, illetve a Vas- és Kohóipari népbiztosok vállalatainál dolgozó internált németek közegészségügyi és orvosi ellátását, a Szénbányaipari, illetve a Vas- és Kohóipari Népbiztosságokat pedig arra, hogy bocsássanak az Egészségügyi Népbiztosság rendelkezésére megfelelő helyiségeket.

10. A németek mozgósítása és internálása⁶² 1944 decembere és 1945 januárja között hajtandó végre. A munkavégzés helyére történő szállításukat 1945. február 15-ig be kell fejezni.

Joszif Sztálin, a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának elnöke⁶³

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401 (Különleges dosszié),
op. 2, ügyiratszám: 68, p. 154-156, Másolat, Gépelt irat

---

⁶² Internálás (lat. „belső”) – a szabadságkorlátozás különleges rendje (kényszerlakhely-kijelölés), amit hadviselő állam az ellenséges állam területén tartózkodó állampolgáraival, illetve semleges állam a hadban álló felek fegyveres erőihez tartozó, területére behatoló személyekkel szemben alkalmaz. Internálásra, azaz bizonyos személyek meghatározott helyen való kényszer-letelepítése a külföldiekkel szemben akkor került alkalmazásra, ha ilyen intézkedést a területen uralkodó állam biztonsága tesz szükségessé, illetve ha bármilyen személy szabad akaratából kéri internálását. (Diplomáciai szótár, Moszkva, Nauka Kiadó, 1984)

⁶³ A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága – 1941. június 30-án létrehozott különleges legfelsőbb állami szerv, amely kezében összpontosult a Nagy Honvédő Háború alatt az teljes hatalom. Testületéhez tartozott Joszif Sztálin (az elnöke), Molotov V. M. (alelnöke), Vorosilov K. Je., Malenkov G. M. Idővel az Állami Védelmi Bizottság tagjává vált Bulgarin O. M., Voznyeszenszkij M. O., Kaganovics L. M., Mikojan A. I. A Nagy Honvédő Háború után a Szovjetunió Legfelsőbb Tanának Elnöksége az 1945. szeptember 4-én kelt rendeletével az Állami Védelmi Bizottságot megszüntette.

Szám: 18

1944. december 17. – Kivonat a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának a felszabadított Csehszlovákiában élő munkaképes német lakosság mozgósítása és internálása tárgyában hozott határozatából

Szigorúan titkos

Moszkva, 1944. 12. 17.
Szám: 23791, 23792

Petrov elvtársnak, a 4. Ukrán front parancsnokának

Ezennel tudomására hozzuk az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161szsz. számú határozatának 1., 2., 3., 4. és 5. pontját.

1. A Bizottság Elrendeli a Vörös Hadsereg által felszabadított Csehszlovákia területén élő munkaképes német lakosság – 17 és 45 év közötti férfiak, illetve 18 és 30 év közötti nők – mozgósítását és internálását a Szovjetunióban való munkavégzés céljából.

Megállapítja, hogy az internálandók köréhez tartoznak mind a német és magyar állampolgárságú, mind a román, jugoszláv, bolgár és csehszlovák állampolgárságú németek.

2. A mozgósítás irányításával a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságát (Berija et.) bizza meg. Utasítja a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságát, hogy szervezze meg a gyűjtőállomásokat, a mozgósítottak fogadását, szerelvényekkel való elszállításukat és út közbeni őrizetüket. A mozgósítottak, a németek gyűjtőállomásokra való érkezésének ütemében, szerelvényeken indítandók a Szovjetunióba.

3. Malinovszkij és Vinogradov elvtársakat Románia, illetve Tolbuhin és Birjuzov elvtársakat Bulgária és Jugoszlávia tekintetében utasítja, hogy

a) az adott országok kormányservein keresztül szervezzék meg a fenti 1. pontban feltüntetett németek mozgósítását és internálását,

b) Apollonov és Gorbatyuk elvtársakat, hogy a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának képviselőivel együtt biztosítsák a mozgósított németek gyűjtőállomásokon való megjelenése érdekében szükséges intézkedéseknek a megfelelő katonai és polgári hatóságok általi végrehatását.

Magyarország tekintetében Malinovszkij és Tolbuhin elvtársakat, Csehszlovákia tekintetében pedig Petrov elvtársat kötelezi, hogy a megfelelő katonai parancsnokságokon keresztül a frontparancsnokság nevében hozassák nyilvánosságra a jelen határozat 1. pontjában felsorolt németek mozgósítására vonatkozó rendelkezéseket, és Apollonov, illetve Gorbatyuk elvtársak a szovjet NKVD képviselőivel együtt biztosítsák a mozgósított németek gyűjtőállomásokon való megjelenéséhez szükséges intézkedések foganatosítását.

4. Engedélyezi, hogy a mozgósított németek személyenként 200 kg súlyhatárig meleg felsőruhát, alsóruhát, ágyneműt, személyi használatú edénykészletet, élelmiszert hozzanak magukkal.

5. Utasítja Hrulev elvtársat, a Vörös Hadsereg hadtáparancsnokát, illetve Kovaljov elvtársat, a Katonai Szállítási Parancsnokság vezetőjét, hogy állítsanak ki vasúti szerelvényeket és közúti gépjárműveket a mozgósított németek szállítása és út közbeni ételmezése céljára.

Ügyiratszám: 1630

Joszif Sztálin, az Állami Védelmi Bizottság elnöke

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 1, Eredeti, Gépelt irat

Szám: 19

1944. december 18. – 22. számú Kormányrendelet a Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa Mellett Működő Rendkívüli Bíróság létrehozásáról

A Kormányrendelet száma: 22

Tárgy: A Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa Mellett Működő Rendkívüli Bíróság létrehozása

A magyar és német megszállók leigázták földünket, véres önkényuralom bevezetésével öt évig uralkodtak rajta, gúnyt űzve népükből, feldúlva családi fészkeket, kirabolva városainkat és falvainkat, felégetve a nép vagyonát. Meggyötört népünk fiainak és lányainak ezreit Magyarországra és cinkosának országába, Németországba hajtották kényszermunkára. A fasiszta csendőrség és rendőrség kínzókamráiban a magyar és német pribékek elviselhetetlen kínzásainak következtében békés emberek tucatjai és százai lelték halálukat.

A velünk vérrokon szovjet nép dicső Vörös Hadserege kiszabadított bennünket a rabságból és elűzte a magyar és német megszállókat. A Vörös Hadsereg csapásaitól kergetve a magyar és német bitorlók földünkön hagyták ügynökeiket.

Követve népünk akaratát, az állambiztonság megszilárdítása céljából Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa a népünk ellenségeivel vívott harc győzelme érdekében megfelelő bírósági intézmény létrehozását tartja indokoltnak.

Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa a Kárpát-Ukrajnai Népi Bizottságai Küldöttjeinek I. Kongresszusa által 1944. november 26-án elfogadott, Kárpát-Ukrajnának a Szovjet Ukrajnával való újraegyesülését és Csehszlovákiából való kiválását kimondó Kiáltványnak megfelelően az alábbiakat rendeli el:

1. §

Létrehozza a Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa Mellett Működő Rendkívüli Bíróságot, amelynek tagjait a Népi Tanács választja.

2. §

A Rendkívüli Bíróság illetékessége kiterjed Kárpát-Ukrajna teljes területére.

3. §

A Rendkívüli Bíróság tevékenységében kizárólag a néptömegek érdekei vezérlik, működésében a Kárpát-Ukrajnai Népi Bizottságai Küldöttjeinek I. Kongresszusa által elfogadott Kiáltványban megfogalmazott alapelvek az irányadók.

4. §

A magyar és más megszálló kormányok valamennyi törvényét és jogszabályát hatályon kívül helyezi.

5. §

A büntető, büntető eljárásjogi és más törvények hatályba lépéséig a Rendkívüli Bíróság tevékenységében a kormány szuverenitásának és a városlakók személyi jogainak védelme által diktált népi jogtudat és belső meggyőződés az irányadó.

6. §

A Különleges Bíróság hatásköréhez tartoznak a:

- a) megszálló kormányok vezetői
- b) magyar rendőrség és csendőrség tisztviselői
- c) kárpát-ukrajnai lakosok köréből kikerült, tevékenységükkel a megszálló hatalmat erősítő, és ezzel saját népüknek kárt okozó árulók és azok bűnsegédjei
- d) magyar és német szervek titkos ügynökei
- e) megszállás alatt a békés lakosság ellen brutalitást és erőszakot elkövető személyek

- f) Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának tevékenységét szabotáló, a felszabadító Vörös Hadsereg ellen irányuló agitációs és propagandatevékenységet folytató személyek
- g) a kormány képviselőire és társadalmi szervezetek tagjaira törő személyek
- h) nemzetiségi és vallási ellenségeskedés szítására irányuló tevékenységet folytató személyek
- i) fasiszta pártok tagjai ellen indított ügyek, illetve
- j) valamennyi más büntetőügy, amely ügy ítéltetik meg, hogy elbírálására a Rendkívüli Bíróság illetékes.

7. §

A Rendkívüli Bíróság ítéleteiben büntetésként 10 évet meg nem haladó szabadságvesztést vagy golyó általi halált és teljes vagyonekzabzást jogosult kiszabni.

8. §

A Rendkívüli Bíróság ítéleteit a Kárpát-Ukrajna Népi Tanács nevében hozza, ellenük fellebbezésnek nincs helye. A golyó általi halált kimondó ítéletet Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa hagyja jóvá.

9. §

A 6. §-ban meghatározott ügyekben a vizsgálat lefolytatása érdekében a Rendkívüli Bíróság vizsgálóbizottságot hoz létre. A Rendkívüli Bíróság és vizsgálóbizottsága ügyrendjét a jelen Kormányrendelet melléklete tartalmazza.

10. §

A jelen kormányrendelet a kihirdetése napján lép hatályba, végrehajtásának jogát Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa a bírósági ügyekkel megbízott képviselőjére ruházza.

Ungvár, 1944. december 18.

Turjanica I. I. s.k. Szova P. P. s.k. Lintur P. I. s.k. Vas I. M s.k. Ivaskó Ju. I. s.k. Moldavcsuk M. V. s.k. Cuperjak M. V. s.k. Weiss Sz. L. s.k. Boreckij Sz. V. s.k. Kerca I. Ju. s.k. Ruszin H. I. s.k. Kerecsanin I. Ju. s. Csekan F. I. s.k. Tarahonics D. M. s.k. Borkanyukova Sz. I. s.k. Kolopovics I. I. s.k. Teszlovics V. M. s.k.

Ukrajna Népi Tanácsának Közlönye, Ungvár, 1944. december 30., p. 1-2

Szám: 20

1944. december 21. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának határozata a 17 és 45 év közötti életkorú, munkaképes német mozgósításáról és kitelepítéséről

Szigorúan titkos

Az I. Gárdahadsereg, a 18. Hadsereg, illetve a 8. Légi Hadsereg katonai tanácsainak,
a SZMERS Frontcsapatok kémelhárítási csoportfőnökének,
az NKVD-frontcsapatok Hátország-védelmi csapatparancsnokának,
a Front hadtápparancsnokának,
a Front haditörvényszéke elnökének,
a Front katonai ügyészének,
a Front hadifogolyügyi szakaszparancsnokának

Az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161szsz. számú, a Csehszlovákia Vörös Hadsereg által felszabadított területein élő valamennyi munkaképes német mozgósításáról és internálásáról szóló határozatának végrehajtása céljából a

FRONT KATONAI TANÁCSA ELRENDELI:

1. A Csehszlovákia Vörös Hadsereg által felszabadított területein élő valamennyi munkaképes német, azaz 17 és 45 év közötti német férfi, illetve 18 és 30 év közötti német nő mozgósítását és munkavégzés céljából a Szovjetunióba való internálását.

Mozgósítandó és kitelepítendő a fenti korcsoportokhoz tartozó valamennyi német, függetlenül állampolgárságától, vagyoni helyzetétől és foglalkozásától.

2. A felsorolt csoporthoz tartozó személyek mozgósításának és internálásának végrehajtásával Fagyjev vezérőrnagyot, az NKVD-frontcsapatok hátországvédelmi parancsnokát bízta meg.

3. Minden mozgósított személy köteles magával hozni 2-3 pár lábbelit, meleg felsőruhát, legalább 3 váltás alsóruhát, ágyneműt (matrac, paplan, párna, három váltás ágyneműhuzat), továbbá bográcsot, csuprot, kanalat, kést, villát és más konyhai felszerelést. Minden egyes személy 200 kg ingóságot hozhat magával, amely tartalmaz 15 napra elegendő élelmiszert az útra.

4. A mozgósítás nem terjed ki:

- a) a 7 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő nőkre, amennyiben nincs olyan családtagjuk, akire hagyhatják gyermeküket
- b) azon rokkantakra és betegekre, akik iratokkal tudják igazolni rokkantságukat vagy betegségüket. E célból minden körzet egészségügyi megfigyelés alá vonandó.

Fagyjev vezérőrnagy, az NKVD-frontcsapatok hátországvédelmi parancsnoka, köteles gondoskodni arról, hogy a folyó év évdecember 23-tól 26-ig tartó időszakban összeírásra kerüljön a fenti határozatban jelzett teljes kontingens. Az összeírás során az internálásra kerülő mozgósítottakat ki kell oktatni arról, hogy a határozatnak megfelelően hogyan kell felkészülniük a mozgósításra.

6. Kötelezi a helyi hatalmi szerveket, hogy gondoskodjon kivétel nélkül valamennyi mozgósított személynek a gyűjtőállomásokra való előállításáról, és biztosítson teherjárműveket a gyűjtőállomásokra, illetve berakodó-állomásokra való szállítás céljára.

7. A helyi hatalmi szervek a korábban kiemelt⁶⁴ és jelenleg légerekben tartózkodó, a jelen határozat értelmében mozgósítandó németek családjaival tudatni kötelesek, hogy lássák el őket az útra meleg ruhaneművel és étellel.

8. Az útra való felkészülésre a mozgósítottaknak a kihirdetéstől számított 5 napot kell biztosítani.

9. Rasszalov vezérőrnagy, a Front csapatszállítási parancsnoka, az NKVD-frontcsapatok hátországvédelmi parancsnokának igénylésére biztosítani köteles kiállítani az indulóállomásokon a téli időszakban személyszállításra alkalmas gördülőállományt.

10. Kacnelszon vezérőrnagy, a Front hadtápparancsnoka köteles út közben gondoskodni a mozgósítottaknak a katonai csapatszállítás szabályainak megfelelő étellemezéséről, illetve ellátni őket a megfelelő iratokkal.

11. A Front hadifogoly- és internáltügyi részlegparancsnoka az NKVD-frontcsapatok hátországvédelmi parancsnokának igénylésére alapján az őrkíséretet ellátó csapatoktól a mozgósítottaknak az indulópontoktól a célállomásokig való őrkíséréte céljából igényeljen őrkíséretet.

12. A mozgósítottak út közbeni egészségügyi ellátása céljára az egészségügyi szolgálat biztosítson egy orvost és egy felcsert.

Minden szerelvényekben létesíteni kell egy elkülönítőt.

13. Az egyedülálló mozgósítottak vagyonát a helyi hatóságoknak rendelkezésére kell bocsátani.

---

⁶⁴ A korábban a Front Katonai Tanácsa 1944. november 13-án kelt, 0036. sz. határozata alapján „kiemelt” helyi németekre utal. E pont rendelkezése merőben formális, minthogy ezeket a németeket 5 nap alatt felkutatni gyakorlatilag lehetetlen volt. Egy részük már elpusztulhatott a légerekben, hiszen ez abban az időben tömeges jelenség volt, a másik részük tartózkodhatott elkülönítő barakkokban, hadifogoly-kórházakban, vagy már kiszállításra került a Szovjetunió távoli vidékeire. Így, az ilyen személyek családtagjaival szemben támasztott követelmény, miszerint „kötelesek az ilyen személyek részére biztosítani az útra étellemet és meleg ruhát”, lényegét tekintve igencsak súrolta a közönséges sarc fogalmát.

14. A mozgósítás elkerülését megkísérelőket és családtagjaikat hadbíróóság elé kell állítani, ügyüket 24 órán belül el kell bírálni.

Engedélyezni a bíróság ítéletének kihirdetését azokon a településeken, amelyeken az elítéltek éltek vagy élnek.

15. A katonai ügyész, illetve a Front Hadbíróóságának elnöke biztosítani köteles, hogy a mozgósítást elkerülni megkísérélőkkel szembeni ügyek 24 órán belül elbírálásra kerüljenek.

16. Jóváhagyja az összeírási formanyomtatvány alakját.

17. Fagyeejev vezérőrnagy, az NKVD-csapatok hátországvédelmi parancsnoka 1944. 12. 25-ig köteles benyújtani az intézkedéssel kapcsolatos valamennyi elszámolást.

Ivan Petrov hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front parancsnoka

Mehlisz L. vezérezredes,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja

Korovjakov tábornok, a 4. Ukrán Front helyettes törzsparancsnoka

Szám: 00520
1944. december 21.

A kiadmány hitelélül:
Usztyinov gárdaőrnagy, a 4. Ukrán Front
Katonai Tanácsának titkára

Az okirat első oldalán látható Boszij ezredesnek, a az NKVD-frontcsapatok törzsparancsnokának utasítása: „Átadni Apollonov Vezérezredesnek, az Ukrán Front 2-ének. Parancsának megfelelően továbbítom a Katonai Tanács határozatának szövegét. Boszij, 1944. 12. 21.”

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 1-5. Másolat, Gépelt irat

Szám: 21

1944. december 22. – Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának a német lakosság részbeni mozgósítása tárgyában a körzeti és helyi népi bizottságokhoz intézett levele

Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa
Iktatószám: 76/1944 prez.

Ungvár, 1944. december 22.

Tárgy: A német lakosság részbeni mozgósítása

VALAMENNYI KÖRZETI ÉS VÁROSI NÉPI BIZOTTSÁG RÉSZÉRE!

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa elrendelte a német lakosság részbeni mozgósítását.

A mozgósítás, állampolgárságtól, vallástól és társadalmi helyzettől függetlenül kiterjed valamennyi német nemzetiségű

1. 17 és 45 év közötti férfire, illetve
2. 18 és 30 év közötti nőre.

A fentiek szerinti részbeni mozgósítás alá eső személyek az 1944. december 22-től 25-ig terjedő időszakban összeírás céljából kötelesek megjelenni a városi és körzeti népi bizottságok által e célra kijelölt helyeken.

A mozgósítás céljai szempontjából alkalmasnak minősülő személyek 2-3 pár lábbelit, meleg felsőruházatot, legalább 3 váltás alsóruhát, legalább 3 váltás ágyneműhuzatot és ágyneműt (takaró, matrac, párna, stb.), edényt (bogrács, csupor, tányér, kés, villa, kanál, élelmiszer), és 15 napi út közbeni étkezésre elegendő élelmiszert hozzanak magukkal, összesen 200 kg súlyhatárig.

Azon németek családjai, akiket a jelen mozgósítás előtt vittek el katonai munkákra, illetve akik a fenti mozgósítási összeírás alá esnek, kötelesek családtagjaik részére is biztosítani a szükséges holmit és élelmiszert.

Aki az összeíráson, vagy a gyűjtőállomáson nem jelenik meg, azt letartóztatják, haditörvényszék elé állítják, és a hadi törvények szerint elítélik.

Felhívjuk a körzeti és városi népi bizottságokat, hogy a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa képviselőinek adjanak meg minden támogatást, és működjenek közre a mozgósítás sikeres végrehajtásában.

A városi és körzeti bizottságok kötelesek kezelésükbe venni és megóvni a pusztulástól azon német családok ingó és ingatlan vagyonát, amelyek nem hagynak hátra egyetlen családtagot sem. Az ilyen vagyonnal kapcsolatban intézkedések később kerülnek fogantatásra.

A kiadmány hitelül: Turjanica I. I.⁶⁵, Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának elnöke

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 19. Eredeti, Gépelt irat

Szám: 22

1944. december 29. – A Szovjetunió Védelmi Bizottságának 7252szsz. számú, az internált németek munkavégzésre való alkalmazásáról szóló határozata

Szigorúan titkos!

A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága
A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának
7252szsz. számú HATÁROZATA

Moszkva, Kreml, 1944. december 29.

Tárgy: Az internált németek munkavégzésre való alkalmazása

Az Állami Védelmi Bizottság a folyó év december 16-án kelt, 7161szsz. számú határozatának kiegészítésképpen az alábbiakat RENDELI EL:

1. Az érkező internált németek az alábbi vállalatok között kerülnek felosztásra:
Szénbányaipari Népbiztosság – 80 000 fő
Vaskohóipari Népbiztosság – 40 000 fő
Színesfémkohászati Népbiztosság – 20 000 fő

ezen belül a Sztálini területre – 56 000 fő, a Vorosilovgrádi területre 28 000 fő, a Dnyepropetrovszki területre 22 500 fő, a Rosztovi területre 8500 fő, a Csernyigovi területre 2500 fő, a Szumi területre 1000 fő, a Harkovi területre 1500 fő, a Zaporozsjei területre 2000 fő, a Sztálingrádi területre 1000 fő, a Cseljabinszki területre 2000 fő, a Szverdlovszki területre 5000 fő, a Cskalovi területre 2000 fő, a Leningrádi területre 2000 fő, a Tadzsik SZSZK-ba 1000 fő, az Üzbég SZSZK-ba 1000 fő, az Észak-Oszét Autonóm SZSZK-ba 2000 fő, illetve a Kazah SZSZK-ba 2000 fő telepítendő ki.

2. A szénbányaipari népbiztost (Vahrusev et.), a vaskohóipari népbiztost (Tevoszjan et.) és a színesfémkohászati népbiztost (Lomako et.) utasítja, hogy az internált németek érkezési helyein biztosítsák képviselőik jelenlétét az internáltak fogadásával, elhelyezésével és munkába állításával kapcsolatos intézkedések végrehajtása érdekében.

---

⁶⁵ Turjanica Ivan Ivanovics (1901-1955) – a kárpátaljai kommunista és munkásmozgalom ismert alakja. Munkácson született, az első világháború idején az osztrák-magyar hadseregben harcolt, 1930 és 1933 között a Harkovi Kommunista Újságírói Főiskolán folytatta tanulmányait. 1933-tól 1938-ig a vörös szakszervezetek titkára. 1939 márciusában, a megye megszállását követően a Szovjetunióba emigrált, ahol Vorosilovgradban (ma Luganszk) gyárban dolgozott. Ludvig Svoboda Csehszlovák Hadtestének tagjaként részt vett az Ukrajna felszabadításáért folytatott harcokban. Kárpátalja felszabadítását követően megválasztották Kárpát-Ukrajna Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkárává és Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának elnökévé. Valamivel később Ukrajna kommunista Pártja Kárpátaljai Megyei Bizottságának titkáráként, a Megyei Végrehajtó Bizottság elnökeként működött. Megválasztották a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa küldöttjének (1946), az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségi tagjának (1947) is.

A helyiségek előkészítésével és céloknak megfelelő átalakításával kapcsolatos intézkedések befejezésének időpontja: 1945. január 15.

3. A Sztálini, Vorosilovgrádi, Rosztovi, Dnyepropetrovszki területen a területi tanácsok titkárainak elnökletével, a területi végrehajtó bizottságok elnökeinek, az NKVD-csoportfőnököknek, illetve a megfelelő területeken a Szénbányaipari, a Vaskohóipari, valamint a Színesfémkohászati Népbizottság képviselőinek részvételével működő bizottságok létrehozását rendeli el.

A fenti bizottságok kötelesek végrehajtani valamennyi intézkedést a helyiségek előkészítésével, a vállalatoknak a hozzájuk irányított internáltak fogadására való felkészítésével, illetve a zászlóaljok szervezéséhez szükséges tisztii állomány biztosításával kapcsolatban.

Engedélyezi a területi bizottságok számára, hogy az internáltak elhelyezése céljából nem csupán a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottság rendelkezésére álló, de a közelükben található, más szervezetek helyiségeit is felhasználják.

1945. január 3-ig jelentsék a Szovjetunió Belügyi Népbizottságának, hogy milyen ütemben haladnak a munkálatok, és melyik vasútállomásokon fogadják az internáltakat szállító szerelvényeket.

4. Kötelezi a Szverdlovszki, Cskalovi, Csernyigovi és Zaporozsjei Területi Tanácsok titkárait, hogy nyújtsanak segítséget a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságoknak az ezen népbizottságok vállalataihoz érkező internáltak fogadásában, elszállásolásában és munkára való alkalmazásában.

Az internáltak fogadására való felkészülés befejezéséről szóló jelentést a Szovjetunió Belügyi Népbizottságának 1945. január 3-ig köteles mindenki megküldeni.

5. Kötelezi az Ukrán SZSZK Belügyi Népbiztosainak Tanácsát (Hruscsov et.), hogy a helyi készletek és anyagok rendelkezésre bocsátásával nyújtson segítséget a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságok számára az internáltaknak az Ukrán SZSZK vállalatainál való munkába állítása érdekében történő elszállásához szükséges helyiségek előkészítésében.

6. Kötelezi a Szovjetunió Kereskedelmi Népbiztosát (Ljubimov et.), hogy az internáltak számára a szállítás során biztosítson étkeztetést a hadifoglyok számára előírt normák szerint.

Kötelezi a Szovjetunió Tervhivatalát, hogy a Kereskedelmi Népbizottság részére a célra rendelje ki a tényleges felhasználásnak megfelelő élelmiszer-ellátmányt.

Kötelezi a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságokat, hogy összevontan, a Szovjetunió Belügyi Népbizottságán keresztül fizessék meg a Kereskedelmi Népbizottságának az internáltak út közbeni étellemezésével kapcsolatban felmerült költségeket.

7. Kötelezi a Vasútközlekedési Népbizottságot (Kovaljov et.), a Vörös Hadsereg Katonai Vasútforgalmi Parancsnokságát és a Szovjetunió Belügyi Népbizottságát, hogy az internáltak szállításához szükséges szerelvények összeállítása céljából utalja ki a megfelelő számú téliesített üres vasúti kocsit, és biztosítsa az út közbeni üzemanyag-ellátást.

8. Az Állami Védelmi Bizottság 7161. számú határozata alapján a Szovjetunió Védelmi Népbizottságától a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságokhoz, az internáltakból szervezett zászlóaljok tisztii állományának létrehozása céljából átirányításra kerülő valamennyi tiszt a működő Vörös Hadseregben tényleges szolgálatot teljesítőnek minősül, a tényleges szolgálatot teljesítő tisztekkel azonos köteleességekkel, jogokkal és kiváltságokkal, beleértve a szolgálati időre vonatkozókat.

Az internáltak alkotta zászlóaljok tisztii állományának javadalmazásáról a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságok kötelesek gondoskodni.

Utasítja a Szovjetunió Állami Tervhivatalát (Voznyeszenszkij et.), hogy a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságokhoz irányított tisztii állomány részére a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbizottságok által benyújtott igénylések alapján a Vörös Hadsereg Főintendánsi Csoportfőnökségén keresztül biztosítsa a Védelmi Népbizottság által megállapított normáknak megfelelő ellátmányhoz szükséges anyagi fedezetet.

9. Jóváhagyja a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága által benyújtott szabályzatot az internáltak ellátásáról és munkáltatásáról.

Joszif Sztálin, az Állami Védelmi Bizottság elnöke

Továbbítva Molotov, Berija, Malenkov, Voznyeszenszkij, Csernisev, Bulganyin, Hrososov, Vahrusev, Tevoszjan, Lomako, Csadajev elvtársaknak – a teljes anyag; Pogrebnoj, Zverev, a Sztalinszki, Vorosilovgrádi, Dnyepropetrovszki, Rosztovi, Szverdlovszki, Cskalovi, Csernyigovi, Zaporozsjei, Szumi, Harkovi, Sztálingárdi, Csdeljabinszki, Leningrádi, Észak-Oszétiai Területi Pártbizottságoknak, a Kommunista (bolsevik) Párt Tadzsikisztáni, Üzbegisztáni, Kazahsztáni központi bizottságainak, Ljubimov, Kovaljov elvtársaknak (Vasútközlekedési Népbiztosság), Dmitrijev elvtársnak (Katonai Szállítási Főcsoportfőnökség), Polikarpov, Golikov, Dracsov, Hrulev részére – a vonatkozó részek.

Az Oroszországi Föderáció Elnökének Archívuma, op. 58, ügyiratszám: 500, p. 111-114.
Hiteles másolat az Állami Védelmi Bizottság fejleces nyomtatványán

Másodpéldány: Orosz Állami Legújabb Kori Történeti Levéltár, F. 89, op. 75, ügyiratszám: 2, p. 1-4 (a névsorból hiányzik Pogrebnoj és Zverev neve); Orosz Állami Társadalom- és politikatörténeti Levéltár, F. 644, op. 1, ügyiratszám: 348, p. 6-8 (említi: Knisevszkij, 1994, p. 60-65), első alkalommal közzétéve: ... Gyűjtemény, 1999, II. kötet, p. 241-243).

Sztálini deportálások, 1928-1953. Moszkva, Matyerik Kiadó, 2005, p. 590-591.
(a XX. századi Oroszország. Iratok).

Szám: 23

1944. december 29. – A mozgósított és internált németek fogadásáról, ellátásáról és munkáltatásáról szóló szabályzat

Szigorúan titkos!

2. számú MELLÉKLET

az Állami Védelmi Bizottság 1944. december 29-én kelt, 7252szsz. számú,
a mozgósított és internált németek fogadásáról, ellátásáról és munkáltatásáról szóló
HATÁROZATÁHOZ

1. A mozgósított és internált németek helyreállítási és építési munkákon, bányai kitermelésen, a népbiztosságok főüzemeiben és melléküzemágaiban állíthatók munkába.

2. Az internált németekből három-öt ezredből álló 1000 fős zászlóaljok szervezendők, mindegyikük az Állami Védelmi Bizottság által e célból a helyszínre irányított tiszti állományból kinevezett tisztek parancsnoksága alatt működik.

A zászlóaljok személyi állománytáblázatát a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága az illetékes népbiztosságokkal egyeztetve állítja össze és hagyja jóvá.

3. A mozgósított és internált németek elszállásolása, élelmezése, munkaruhával, iparcikkokkal, tüzelőanyaggal, világítási eszközökkel, gazdasági szállítóeszközzel, konyhai felszereléssel és edényekkel, valamint ágyneművel való ellátása, számukra más kulturális, háztartási és közegészségügyi szolgáltatások biztosítása a mozgósított németeket foglalkoztató népbiztosságok feladatát képezi.

4. Az internáltak laktanyaszerűen barakk típusú és más ideiglenes, illetve állandó épületekben szállásolandók el. Az épületeket az udvarokkal együtt szögesdróttal vagy kerítéssel kerítendő be.

Egy bekerített területen férfiak és nők vegyesen is elszállásolhatók, de más-más barakkokban.

5. Az internáltak állandó szálláshelyét a népbiztosságok őrszolgálati kötelesek őrséget biztosítani.

A munkavégzés helyszíne és a szállás között az internáltak őrszolgálati felügyelet nélkül, de a zászlóalj vezetéséhez vagy a portácsszolgálathoz tartozó személyek kíséretében, szervezeten közlekednek.

6. A mozgósítottak étkeztetése a vállalatok munkásellátó osztályai által kimondottan e célra szervezett étkezdékben történik, az adott vállalat munkásai számára megállapított normák szerint, figyelembe véve a jól teljesítők számára adható kiegészítő élelmiszer-ellátmányt is.

7. A termelési normák, a munkaidő hossza, illetve a bérezési feltételek tekintetében az adott vállalatnál a többi dolgozó számára megállapított normák az irányadók.

A munkabér az internáltak egyéni teljesítményének függvényében, az internált eltartásával kapcsolatos valamennyi költség (étkeztetés, a munkásszálló fenntartása, ágynemű, a zászlóalja személyi állományának fenntartásával kapcsolatos költségek), valamint a központi kiadások (ideiglenesen munkaképtelen betegek eltartása, a kulturális munka költségei) fedezésére szolgáló 10% átalány levonását követően havonta fizetendő.

Az internáltak első havi termelési normáját az új munkaerő számára megállapított norma szerint kell megszabni, ami az érvényes norma 60%-ának felel meg, a második hónapban, 80%-ot, a következőekben 100% normát kötelesek teljesíteni.

8. A beteg és munkaképtelen internáltak részére – a hazatérésükkel kapcsolatos kérdés eldöntéséig – az a vállalat köteles ellátást biztosítani, amelyen dolgoztak és munkaképtelenné vált személyek.

A beteg és munkaképtelen internáltak ellátása a levont átalányösszeg terhére valósítandó meg.

9. Az internáltak szállásául szolgáló helyiségekben házirendet kell kifüggeszteni. A házirend rendelkezéseinek meghatározása tekintetében az NKVD hadifogolytáboraiában érvényes házirend az irányadó.

A lakókörletekben és a munkahelyen tanúsítandó magatartásra vonatkozó rendszabályok megszegése esetén az internáltakat a zászlóalj parancsnoksága a Vörös Hadsereg Fegyelmi Szabályzatának megfelelően fegyelmi bírsággal jogosult sújtani.

Szökés, munkamegtagadás, a munkavégzés szabályainak többszöri vagy súlyos megszegése esetén az internáltakat a Szovjetunió távoli, illetve északi vidékein található, szigorított rendű NKVD-táborba száműzendő.

A Büntető törvénykönyvben meghatározott bűncselekmény elkövetése esetén az internáltakat büntetőjogi felelősség terheli, amelynek megállapításában a Haditörvényszék hatásköréhez tartozik.

10. Az internáltak lakókörletbeli magatartásának szabályait és munkahelyi fegyelmi szabályokat, ezek megszegéséért, illetve a szökéséért viselt felelősségre vonatkozó rendszabályokat, valamint az internáltak büntetőjogi felelősségére vonatkozó felvilágosítást a helyiségekben kifüggesztet, az internáltak anyanyelvén megfogalmazott hirdetések formájában kell közzétenni.

11. Minden egyes zászlóalj a munkaerőt foglalkoztató népbiztosság állományában működő szervezetnek minősül, és ennek a népbiztosságnak a teljes körű alárendeltségében és teljes ellátása mellett működik.

Az őrzés szervezeti rendjének meghatározása, az internáltak magatartási szabályainak és munkarendjének biztosítása, valamint az internáltak körében végzendő speciális munka tekintetében a zászlóalj parancsnoksága operatív tekintetben az NKVD alárendeltségében működik.

12. A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága felügyeletet köteles gyakorolni a zászlóaljak felállítására, az internáltak élelmezésére, anyagi, életviteli, valamint közegészségügyi ellátására és munkavégzésre való alkalmazására felett.

A fentiek teljesítése során a vállalati igazgatók és zászlóaljparancsnokok kötelesek teljesíteni az NKVD vonatkozó utasításait és követelményeit.

13. Az internáltak egészségügyi ellátásáról az Egészségügyi Népbiztosság helyi szervei kötelesek gondoskodni a Szovjetunió Egészségügyi Népbiztossága irányadó utasításainak megfelelően.

A kiadmány hitelül: Kszerofontova

Az Oroszországi Föderáció Kormányának Archívuma,

F. 3, op. 58, ügyiratszám: 5020, p. 116-119

Másodpéldány: Orosz Állami Legújabb Kori Történeti Levéltár, F. 89, op. 75, ügyiratszám: 2, p. 6-9; Orosz Állami Társadalom- és Politikátörténeti Levéltár, F. 644, op. 1, ügyiratszám: 348, p. 10-13. Első alkalommal közzétéve: ... Gyűjtemény, 1999, II. kötet, p. 245-247

Szám: 24

1944. december 30. – Kruglov Sz.⁶⁶, a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosának az internált németekre vonatkozóan az NKVD regionális szervei részére kiadott irányelve

KRUGLOV SZ. N., A SZOVJETUNIÓ HELYETTES BELÜGYI NÉPBIZTOSÁNAK AZ INTERNÁLT NÉMETEKRE VONATKOZÓAN AZ NKVD REGIONÁLIS SZERVEI RÉSZÉRE KIADOTT IRÁNYELVE

1944. december 30.

A szövetségi és autonóm köztársaságok belügyi népbiztosainak,
A Belügyi Népbiztosság megyei parancsnokainak
(névsor szerint)

1945 januárjában-februárjában Jugoszláviából, Romániából, Bulgáriából, illetve Csehszlovákia és Magyarország felszabadított területeiről mozgósított és internált németek fognak érkezni, akik munkaerőként kerülnek alkalmazásra a szénbányaipari, színesfém- és vaskohóipari népbiztosságok vállalatainál és bányáinál (részletek mellékelve).

Az internáltakból a helyszínen 750–1000-1250 fős, 3-5 századra felosztott zászlóaljok kerülnek felállításra, amelyek vezetését a Védelmi Népbiztosság által e célra kirendelt tisztii állomány látja el.

Az internáltak étellemezése, elszállásolása, ruházattal, háztartási eszközzel, tüzelőanyaggal, világítási eszközökkel, gazdasági szállítóeszközzel, konyhai felszereléssel és edénnyel, valamint ágyneművel való ellátása, számukra kulturális, háztartási és közegészségügyi szolgáltatások, továbbá az őrszolgálati feladatok ellátásának biztosítása a Szénbányaipari, a Vaskohóipari és a Színesfémkohászati Népbiztosságok azon vállalatainak feladatát képezi, amelyek az internáltakat foglalkoztatják. Az NKVD-szervek feladatát képezi az internáltak nyilvántartása, a körükben végzendő operatív és politikai intézkedések foganatosítása, az internáltak javadalmazási és munkáltatási rendjének a gazdasági szervezetek részéről történő betartása feletti felügyelet gyakorlása.

Az internáltak laktanyaszerűen, szögesdróttal vagy kerítéssel körülvett, barakk típusú épületekben szállásolandók el, amelyeken a fenti népbiztosságok őrszolgálatot kötelesek biztosítani.

A szabotázs, károkozás, felforgatás és más, a munka megzavarását célzó, az internáltak részéről esetlegesen előforduló akciók, illetve szökések megelőzése céljából az alábbiakat

AJÁNLOM:

1. Az internált németek helyszínre érkezését követően haladéktalanul szervezzék meg a kihallgatásukat, szociálpolitikai arculatuk és beállítottságuk, magatartásuk, korábbi foglalkozásuk, kapcsolataik megállapítása, az együttműködésre alkalmas személyek kiválasztása érdekében.

---

⁶⁶ Kruglov Szergej Nyikiforovics (1907-1977). 1938-tól a Belügyi Népbiztosság – Belügyminisztérium munkatársa, 1928-tól tagja a Kommunista Pártnak, 1939 és 1943 között helyettes népbiztos, majd a Szovjetunió belügyi népbiztosa, egyidejűleg a tartalékos hadseregek és a Nyugati Front katonai tanácsainak tagja. 1945-től a Szovjetunió belügyi népbiztosa, 1953 és 1956 között a Szovjetunió belügyminisztere, vezérezredes (1945)

2. A jelöltek köréből kezdjék meg az ügynökök felkészítését és toborzását, biztosítva ennek során, hogy az ügynöki hálózat kiterjedjen az internáltak valamennyi munkavégzési és szálláshelyére.

Tekintettel arra, hogy az internáltak a munkahelyeken brigádokra felosztva kerülnek foglalkoztatásra, minden egyes brigádban megfelelő számú ügynök jelenléte biztosítandó annak érdekében, hogy a termelésen idejekorán felfedhető legyen minden ellenséges előkészület és rosszindulatú akció (károkozás, diverzió, szabotázsra való felbujtás, szimuláció, öncsonkítás munkakerülés céljából, a norma nem-teljesítése, stb.).

3. Az ügynökhálózatot teljes körűen használják fel a szökési szándékot mutató internáltak körében végzendő bomlasztási tevékenységre. Az ügynöki hálózat és őrszolgálat törekedjen a szökés lehetőségét kizáró körülmények megteremtésére.

4. A beszervezett és leellenőrzött ügynökök figyelmét rá kell irányítani arra, hogy az internáltak körében tárják fel a fasiszta német felderítés titkos ügynökeit, a szabotázsakciók, károkozás, diverziók, késleltetések, tömeges szökések szervezése céljából alakuló illegális csoportosulásokat.

5. A termelésen vagy lakókörletben ellenséges akciók végrehajtását tervelő, illetve ilyen bizonyos mértékig már megvalósító csoportok vagy személyek bűnösségét részletes nyomozás keretében kell feltárni. Az elkövetőket az elkövetett bűncselekmény súlyának függvényében a büntető törvénykönyv alapján kell felelősségre vonni, az ilyen büntetőügyeket az ügyészségi szervek elbírálására a hadbíróságok elő kötelesek tární.

6. Folyamatos munkakapcsolat alakítsanak ki az Állambiztonsági Népbiztosságnak (KGB) az internáltakat foglalkoztató vállalatokat felügyelő helyi szerveivel annak érdekében, hogy kölcsönösen informálják egymást olyan esetekről, amikor az internáltak az adott vállalatnál dolgozó munkásokkal vagy műszaki, irodai személyzettel, illetve a környék helyi lakosaival létesítenek kapcsolatot. Az ellenséges akciók végrehajtására irányuló kísérletek 0 időben történő megghiúsítása érdekében összehangoltan dolgozzák fel a gyanús internáltak, valamint a velük bűnös kapcsolatot fenntartó szovjet állampolgárok kapcsolatáról szerzett információt.

6¹. Valamennyi feltárt, károkozással, szabotázzsal, diverzióval kapcsolatos akcióról és megelőzésük érdekében tett intézkedésekről rejtjelzett távirat útján haladéktalanul jelentés kell küldeni a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Csoportfőnökségének.

Az operatív szempontból látószögbe került személyekről, feldolgozásuk és az ellenük folyó vizsgálat folyamatáról a Hadifogoly- és Internáltügyi Csoportfőnökségének különleges közlemény továbbítandó, amelynek az ügy tényállásán kívül tartalmazniuk kell a foganatosított vagy tervezett intézkedéseket is.

7. Az internáltak körében végzendő ügynöki és operatív munka szervezése és végrehajtása érdekében a Belügyi Népbiztosság, illetve főcsoportfőnökségei apparátusában dolgozó, tapasztalt operatív munkatársak és szakképzett tolmácsok-fordítók részvételével működő operatív csoportok létrehozása ajánlott.

8. Az elvégzett munkáról a Hadifogoly- és Internáltügyi Csoportfőnökség részére 1945. február 15-ig részletes jelentés küldendő, amely tartalmazza a munka során látókörbe került operatív célszemélyek részletes jegyzékét.

Kruglov 2. osztályú állambiztonsági népbiztos, a Szovjetunió
helyettes belügyi népbiztosa,
1944. december 30. Ügyiratszám: 27

... Gyűjtemény, 1999, Cs. P., p. 247-250

Sztálini deportálások 1928 és 1953 között, p. 594-596

Szám: 25

1945. január 8. – A Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 34-41sz. számú határozata a különleges parancsnokságokról szóló szabályzat és mellékletei jóváhagyásáról

Titkos
13. sz. példány

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosainak Tanácsa

34-14sz. számú HATÁROZAT

Moszkva, Kreml, 1945. január 8.

Tárgy: Az NKVD különleges parancsnokságairól szóló szabályzat jóváhagyása

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosainak Tanácsa ezennel meghozta az alábbi HATÁROZATOT:

Az NKVD különleges parancsnokságairól szóló szabályzatot jóváhagyja.

Molotov V., a Szovjetunió Belügyi Népbiztosai Tanácsának elnökhelyettese
Csadajev Ja., a Szovjetunió Belügyi Népbiztosai Tanácsának titkárságvezetője

Jóváhagyta a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa
az 1945. január 8-án kelt, 34-14sz. számú határozatával

Titkos!

**AZ BELÜGYI NÉPBIZTOSSÁG (NKVD) KÜLÖNLEGES PARANCSNOKSÁGAINAK
MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA**

I. Általános rendelkezések

1. Az állambiztonsági érdekek érvényesülése, a közbiztonság védelme, illetve a különleges kitelepítettek⁶⁷ számukra kijelölt kényszerlakhelyekről való szökésének megakadályozása, valamint a gazdasági és munkaszervezetük működése feletti felügyelet gyakorlása érdekében az NKVD különleges parancsnokságokat hoz létre.
2. Az NKVD Különleges parancsnokságai a különleges kitelepítettek tartózkodási helyein jönnek létre, és azon területek központi településein helyezkednek el, amely területekre telepítették a különleges kitelepítettek általuk kiszolgált kontingensét.
3. A különleges parancsnokságok igazgatási és operatív tevékenységében a hatályos törvények, a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának a különleges kitelepítettek jogállását szabályozó határozata, valamint a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának, a szövetségi és autonóm köztársaságok belügyi népbiztosságainak, a Belügyi Népbiztosságok területi és megyei parancsnokságainak utasításai és irányelvei az irányadók.

---

⁶⁷ Kondratov M.-nek, a munkástelepülések parancsnokának a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Büntetés-végrehajtási Javítóábrorai és Munkástelepei Főparancsnokságának címzett, 1940. 04. 27-én kelt magyarázata szerint az Ukrán SZSZK és a Belarusz SZSZK nyugati területeiről deportáltakat „különleges kitelepítetteknek” kell nevezni annak érdekében, hogy meg lehessen őket különböztetni a régi munkástelepek „munkára kitelepítettjeitől”, vagyis a kulákoktól. (az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-9479, op. 1, ügyiratszám: 68, p. 37). „Sztálini Deportálások. 1928-1953” című iratgyűjtemény – Iratok – Gyemokratyija Nemzetközi Alap – Moszkva, Matyerik, 2005, p. 6

Különleges kitelepített alatt a deportált személyek meghatározott kategóriája értendő. Ilye „különleges kitelepítettek” voltak pl. azok a kárpátaljai németek is, akiket Szovjetunió Belügyminisztériumának és a helyi szerveknek a kezdeményezésére 1946-ban, majd 1949-ben erőszakkal kitelepítettek Tyumenybe, valamint egyes olyan személyek, akik a fogva tartásuk idejének lejártát követően szabadultak a szovjet lágerekből, de életüket különleges telepeken voltak kénytelenek folytatni. (Ld. az 1945. október 11-én kelt iratot. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 181. számú Irányelve).

4. Az NKVD különleges parancsnokságai közvetlen irányítását az NKVD területileg illetékes járási parancsnokságai látják el.

5. Az NKVD különleges parancsnokságainak dolgozói mind jogaik, mind javadalmazásuk tekintetében az NKVD járási parancsnokságain dolgozó, azonos beosztású munkatársakkal azonos elbírálás alá esnek.

II. Az NKVD különleges parancsnokságai komendánsainak kötelességei és jogai

6. A különleges parancsnokságok komendánsai kötelesek:

- a) nyilvántartást vezetni a különleges kitelepítettekről és felügyeletet gyakorolni a kényszerlakhelyükről való szökésük megakadályozása, a körükben előforduló szovjetellenes és bűnöző elemek feltárása érdekében,
- b) szervezni és végrehajtani a szökött különleges kitelepítettek elfogását,
- c) megelőzni és megszüntetni a különleges kitelepítettek tartózkodási helyén előforduló rendzavarásokat,
- d) felügyeletet gyakorolni a különleges kitelepítettek felett,
- e) felügyeletet gyakorolni a különleges kitelepítettek által a kényszerlakhelyükön működő gazdasági és munkarendszer felett,
- f) befogadni a különleges kitelepítettek panaszait, kérelmeit, intézkedések fogatosítani azokkal kapcsolatban,
- g) engedélyezni a különleges kitelepítettek részére az adott parancsnokság hatásköréhez tartozó körletük ideiglenes elhagyását, amely engedély hatálya nem terjed ki a járás elhagyására.

7. Amennyiben a különleges kitelepítettek megszegik és a tartózkodási helyükön érvényes rendszabályokat és közrendet, az NKVD különleges parancsnokságainak komendánsai a vétkest 100 rubel összegig terjedő szabálysértési bírsággal vagy 5 napi elzárással sújthatják.

A szabálysértési bírság kiszabáság elrendelését kimondó intézkedést az NKVD járási parancsnokságának jóvá kell hagyni, az elzárás-kiszabását ügyési jóváhagyással kell ellátatni.

A szabálysértési eljárásban büntetést a különleges parancsnokság komendánsa határozatban köteles kiszabni. A határozatot a szabálysértés elkövetőjének védekezésével együtt az NKVD járási parancsnoksága köteles jóváhagyni.

8. A különleges parancsnokságok komendánsainak hatásköréhez tartozik a szökési ügyek, illetve a különleges kitelepítettek által elkövetett más bűncselekmények kivizsgálása.

A komendáns minden egyes ügyről köteles jelenteni az NKVD járási parancsnokságának és a járási ügyésznek. A bonyolultabb ügyeket az NKVD járási parancsnoksága saját hatásköréhez vonhatja, vagy az ügyész indítványozására utóbbinak adhatja át.

Az ellenforradalmi bűncselekményekkel kapcsolatos ügyeket a különleges parancsnokságok komendánsai kizárólag előzetes nyomozati cselekményeket jogosultak fogatosítani. Ezt követően a nyomozati anyagot kötelesek továbbítani az NKVD járási parancsnokságainak.

9. A szökéssel, banditizmussal, ellenforradalmi bűncselekményekkel kapcsolatos ügyeket az NKVD különböző intézményein keresztül elbírálás végett a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának Különleges Tanácsa elé kell tární.

Valamennyi egyéb ügy a szokásos úton továbbítandó a bírósági szervekhez.

10. A felügyeletet az NKVD különleges parancsnokságainak tevékenysége felett az illetékes ügyészségi szervek gyakorolják.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága

Az iraton található széljegyzet: „Ivanov et. részére az NKVD-csoport ügyirataihoz”
„Iráttár. Ivanov. 1945, 01. 20.”

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-5446, op. 47a, ügyiratszám: 3205, p. 25-28
Másolat (a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsa Protokollosztályának körbélyegzőjével)

Első közzététel: A Szovjetunió népeinek deportálása, 1992, p. 77-80, Szám: 18

Sztálini deportálások. 1928-1953, ... p. 561-562

Szám: 26

1945. január 8. – A Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 34-41sz. számú határozata a különleges kitelepítettek jogállásáról

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosainak Tanácsa

35. számú HATÁROZAT

Moszkva, Kreml, 1945. január 8.

Tárgy: A különleges kitelepítettek jogállása

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosainak Tanácsa ezennel meghozta az alábbi HATÁROZATOT:

1. A különleges kitelepítetteket a Szovjetunió állampolgáraival azonos jogok illetik meg. Kivételt a jelen Határozatban megállapított korlátozások képeznek.

2. Valamennyi különleges kitelepített köteles társadalmilag hasznos munkát végezni. E cél érdekében a helyi tanácsok, együttműködve az NKVD szervekkel kötelesek megszervezni a különleges kitelepítettek foglalkoztatását a mezőgazdaságban, ipari vállalatoknál, építkezéseken, gazdasági és szövetkezeti szervezeteknél és intézményeknél.

A munkafegyelem megszegéséért a különleges kitelepítetteket a vonatkozó jogszabályok által meghatározott felelősség terheli.

3. A különleges kitelepítettek az NKVD különleges parancsnokságának komendánsa által kiadott engedély nélkül a tartózkodási helyükként szolgáló, az NKVD illetékes különleges parancsnokságának felügyelete alá tartozó területet nem jogosultak elhagyni. A különleges parancsnokság által felügyelt terület önkényes elhagyása szökésnek minősül, és büntetőjogi következményeket von maga után.

4. Azon különleges kitelepítettek, akik családfői, vagy családfőt helyettesítő szerepet töltenek be, 3 napon belül kötelesek jelenteni az NKVD különleges parancsnokságának a család összetételét érintő valamennyi változást (gyermek születése, családtag halála, szökése, stb.).

5. A különleges kitelepítettek a szálláshelyükön kötelesek szigorúan betartani a számukra megállapított rendszabályokat és közrendet, és végrehajtani az NKVD különleges parancsnokságának valamennyi rendelkezését.

A szálláshelyen érvényes rendszabályok és közrendvédelmi szabályok megszegése esetén a különleges kitelepítettek 100 rubel összegig terjedő pénzbüntetéssel vagy 5 napi elzárással sújthatók.

Molotov V., a Szovjetunió Belügyi Népbiztosai Tanácsának elnökhelyettese
Csadajev Ja., a Szovjetunió Belügyi Népbiztosai Tanácsának titkárságvezetője

Ügyiratszám: 40- 10

Az iraton található széljegyzet: „Ivanov et. részére az NKVD-csoport ügyirataihoz”

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-5446, op. 47a, ügyiratszám: 3205, p. 13-14

Másolat (a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsa Protokollostályának körbélyegzőjével)

Első közzététel: A Szovjetunió népeinek deportálása, 1992, p. 76-77, Szám: 17.

Bugaj, 1994 (V), p. 49-50. Hivatkozás: az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára,

F. R-9401, op. 1, ügyiratszám: 213, p. 1. Bugaj, Koconyisz, 1999, p. 92.

Hivatkozás: az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-9479, op. 1,

ügyiratszám: 263, p. 1.

Sztálini deportálások. 1928-1953, ... p. 563

Szám: 27

1945. január 12. – A székely határőröknek⁶⁸ az országból való kitelepítéséről szóló rendelet tervezete

... számú RENDELET
a székely határőröknek az országból való kitelepítéséről

Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa elrendeli:

1. §

A szlávellenes elemek betelepítése útján történő elnemzetietlenítés céljából a fasiszta magyar kormány által Kárpát-Ukrajnába betelepített székely határőrök családjukkal együtt azonnali hatállyal kitelepítendőek az országból.

2. §

A székely határőrök kitelepítésével és a magyar hatóságnak való átadásuk céljából az államhatárig való szállításával kapcsolatos intézkedések végrehajtására a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács állam- és belbiztonsági megbízottját kötelezi.

3. §

---

⁶⁸ „Székely határőrök” – Magyarország lakosságának egy különálló, foglalkozását tekintve őrszolgálat teljesítésére hivatott társadalmi csoportja (a hazájuk fegyveres védelmét ellátó ukrán vagy orosz kozákokhoz hasonlíthatók). A székely határőrök – nevük a magyar „szék” szóból ered –, amelyen a foglalkozásukat illetően avatatlanok elképzelésében a székely határőrök ültek. *(Így az eredetiben, a fordító megjegyzése.)* Kárpát-Ukrajnában (Podkarpatszka Rusz) a magyar fennhatóság alatt – 1939 és 1944 között – a székely határőröket a vasútvonalak őrzésére, az Árpád védelmi vonal építésére, stb. alkalmazták.

A székely határőrök kitelepítését Szova Petro, a Népi Tanács elnökének első helyettese, településgazdálkodási megbízottja kezdeményezte, és ő is terjesztette a Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának Elnöksége elé a székely határőrök kitelepítésére vonatkozó rendelet-tervezetet.

A székely határőrök kitelepítéséről szóló, 1945. január 12-én kelt rendeletet (néhány helyesbítéssel) a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács Elnöksége elé csupán egyeztetés céljából került, de nem lépett hatályba. Turjanica Ivan, a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács elnöke már 1945. január 18-án ezzel kapcsolatban megfogalmazta a Vas Ivannak, a Népi Tanács állambiztonsági megbízottjához címzett sajtólevelét, amelyben állásfoglalást kért nem csupán a „székely határőrök”, hanem velük együtt az ide érkezett többi „magyar” Kárpátaljáról való kitelepítését illetően.

Kárpát-Ukrajna Népi tanácsa
Szám: 144/1945 prez.

Tárgy: A székely határőrök határon túli kitelepítése

A határidő Ungváron, 1945. január 18-án meghosszabbítva 1945. 04. 14-ig

Ungvár állambiztonsági megbízottja részére

Mellékelve továbbítom tájékoztatás céljából a rendelet 1 példányát.

A rendeletet a Népi Tanács Elnökségi Ülése folyó hó 12-én jóváhagyta azzal, hogy készítsen el egy olyan tervezetet, amely a megyénkben letelepedett valamennyi magyarra vonatkozik.

Kérem, hogy mielőbb tegyen javaslatot egy ilyen tervezetre.

Turjaniwa Ivan, az elnöki osztály vezetője (olvashatatlan aláírás)

Kárpátaljai Állami Levéltár, F. H-14, op. 1, ügyiratszám: 14, p. 4. Eredeti. Kézirat

Nincs kizárva, hogy éppen az ilyen „javaslatok” hatására fogadta el Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa 1945. augusztus 4-én a 3234. számú, Turjanica Ivan, a Népi Tanács elnöke által aláírt határozatát, amely elrendeli „azon magyarok kitelepítését, akik Kárpát-Ukrajnanépet és magyar hadseregek általi megszállása idején érkeztek Kárpátaljára”. (ld. az 1945. augusztus 4-én kelt iratot.)

A kitelepített székely határőrök kötelesek épségben hátrahagyni valamennyi berendezést és felszerelést, és kizárólag a személyi használatú ingóságait vihetik magukkal.

4. §

A községi népi bizottságok az őrházakat kötelesek haladéktalanul birtokba venni, épségük megőrzéséért teljes körű felelősséggel tartoznak.

5. §

A jelen rendelet a kihirdetése napján lép hatályba. A rendeletet a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács településgazdálkodási megbízottjával való egyeztetés mellett a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács állam- és belbiztonsági megbízottja köteles végrehajtani.

Ungvár, 1945. január 12.

Turjanica Ivan, a Népi Tanács elnöke
Szova Pjotr, első helyettes

A Népi Tanács tagjai:

*Vas Ivan, Ivasko Heorhij, Boreckij Sztepan, Vajsz Szamuil,
Ruszin Havrilo, Kercsa Ivan, Ciperjak Mikola, Tarahonics, Csekan Foma,
Kelecsanin Ilko (és mások – olvashatatlan aláírások)*

Kárpátaljai Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 14, p. 2-3. Eredeti. Kézirat

Szám: 28

1945. március 8. – A Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosának az NKVD regionális szerveinek címzett 35. számú utasítása a hadifogolytáborok napirendjének hadifoglyok általi szigorú betartásáról

Kruglov Sz. N., a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosának
az NKVD regionális szerveinek címzett 35. számú utasítása
a hadifogolytáborok napirendjének hadifoglyok általi szigorú betartásáról

1945. március 8.

*A szövetségi és autonóm köztársaságok belügyi népbiztosainak
Az NKVD területi és megyei parancsnokainak (névsor szerint)*

Megállapításra került, hogy az NKVD hadifogolytáborokban nem tartják be a Szovjetunió Belügyi Népbiztosának utasítását, amely meghatározza a hadifoglyok szigorú napirendjét és előírja a megszakítás nélküli nyolc órás alvási időt. Ezek a szabálytalanságok a hadifoglyok elgyengüléséhez az a munkába állítható állományuk létszámának csökkenéséhez vezetnek.

Ajánlás:

Először – minden táborigénység szigorú napirendet köteles meghatározni, amely 8 órás folyamatos alvási időt biztosít a hadifoglyok részére.

Másodszor – a szálláshely és a munkavégzés helye közötti távolság gyalogos megközelítés esetén nem haladhatja meg az 5 km-t. A 3 km-t meghaladó gyalogos útidő beleszámít a munkaidőbe. Amennyiben a távolság meghaladja az 5 km-t, a gazdasági szervek saját költségükön kötelesek szállítóeszközt biztosítani. Ezzel egyidejűleg át kell tekinteni azokat a munkatípusokat és objektumokat, amelyek számára a táborok biztosítanak munkaerőt.

Harmadszor – az élelem hadifoglyoknak való kiosztási idejét a táborokban és az üzemekben minimálisra kell csökkenteni, nap közben el kell kerülni a két étkeztetés közötti túl nagy időközöket.

Negyedszer – le kell rövidíteni a reggeli és esti ellenőrzések idejét, a két ellenőrzés ideje nem haladhatja meg a 30 percet. Az ellenőrzéseket barakkonként kel végezni.

Ötödször – A hadifoglyok barakkokban való elhelyezésének a műszakokhoz kell igazodnia. A hadifoglyok számára a pihenés és alvás idejére teljes nyugalmat kell biztosítani, szigorúan betartva a megállapított napirendet.

A fenti intézkedések végrehajtása érdekében a táborokba ki kell küldeni az NKVD, illetve parancsnokságainak dolgozót, az utasítás végrehajtásáról szóló jelentést legfeljebb 1945. március 20-ig a Szovjetunió Belügyi Népbiztossághoz kell eljuttatni.

Kruglov 2. osztályú állambiztonsági népbiztos, a Szovjetunió
helyettes belügyi népbiztosa,

Orosz Állami katonai Archívum, f. 1, op. 3i, ügyiratszám: 1, p. 13. Hiteles másolat

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban ... p. 82

Szám: 29

1945. április 17. – Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosának jelentése Joszif Sztálinnak és V. Molotovnak, a Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága Politikai Bizottságának és a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága tagjainak

1945. április 17.
Szám: 437/b

Másolat
Szigorúan titkos!
2. sz. példány
Állami Védelmi Bizottsága
Sztálin elvtárs részére
Molotov et., a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa

A működő Vörös Hadsereg arcvonala mögötti területeinek ellenséges elemektől való megtisztítására kiadott parancs teljesítéseképpen a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága a folyó év januárjától április 15-ig tartó időszakban 215.540 főt emelt ki.

Ezen belül:

- ügynök, az ellenség felderítő és kémelhárító szerveinek nyílt állományú tagjai, terrorista, diverzáns 8.470 fő
- fasiszta szervezetek tagjai 123.166 fő
- a Szovjetunió ellen harcoló hadseregek parancsnoki és sorállományának tagjai 31.190 fő
- rendőri, büntetés-végrehajtási, koncentrációs tábori parancsnoki és operatív állomány, ügyészségi és bírósági szervek munkatársai 3.319 fő
- gazdasági nagyvállalatok, közigazgatási szervezetek és sajtómunkatársak 2.272 fő
- hazaárulók, árulók, a megszállóknak a német fasisztacsapatokkal együtt menekülő védenceik és bűntársaik 17.495 fő
- más ellenséges elemek 29.628 fő

A kiemelt személyek közül 138.200 fő német, lengyel – 38.660 fő, magyar – 3.200 fő, szlovák – 1.130 fő, olasz – 390 fő, szovjet állampolgár (orosz, ukrán, belorusz, litván, lett, kazah, stb.) – 27.880 fő.

A kiemelt személyek összlétszámából, ami 215.540 fő, NKVD-táborokba irányítva 148.540 fő, frontvonalai börtönökben és NKVD-lágerekben tartózkodik 62.000 fő, a művelet során vagy a táborba szállítás során útközben elhalt 5.000 fő.

Az NKVD által végzett nyomozati és ellenőrzési munka eredményeképpen megállapítást nyert, hogy a letartóztatottak között található számos olyan személy, aki különböző fasiszta szervezeteknek (szakszervezet, munkaszervezet, ifjúsági szervezetek) volt egyszerű tagja.

Ezen személyek kiemelését annak idején az indokolta, hogy a front arcvonala mögötti területeket mielőbb megtisztítsák az ellenséges elemektől.

Meg kell jegyezni, hogy az NKVD-táborokba irányított letartóztatottak közül fizikai munkára az állománynak legfeljebb a fele használható, minthogy a fennmaradó részét idős és fizikai munkára alkalmatlan személyek képezik.

Egyelőre mintegy 25.000 főt alkalmaznak a szénbánya- illetve színesfémiparban, illetve az erőművek által használt tüzegek kitermelésén és építkezéseken.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága az NKVD frontvonalai megbízottjait az alábbiakra utasítja:

1. A jövőben a Vörös Hadsereg Németország területén való előrenyomulásával a működő alakulatok mögötti területeket megtisztítsa során szorítkozzanak az alábbi kategóriájú személyek kiemelésére a:

- a) német felderítő szervek felforgató és kémtevékenységet, illetve terrorista akciók végrehajtó ügynökök,
- b) valamennyi olyan szervezet és csoportosulás tagjai, akiket a német hadsereg-parancsnokság és az ellenség felderítő szervei a Vörös Hadsereg mögötti területeken folytatandó bomlasztó tevékenység céljából hagyott hátra,
- c) illegális rádióállomások, fegyverraktárak, nyomdák üzemeltetői és fenntartói, amelyek kiemelése során le kell foglalni az ellenséges aknamunkára szolgáló anyagi eszközöket és műszaki berendezéseket,
- d) nemzetiszocialista párt aktív tagjait,
- e) fasiszta ifjúsági szervezetek megyei, városi és járási vezetői,
- f) GESTAPO, az SD biztonsági szolgálat és más német büntetőszervek munkatársai,
- g) megyei, városi és járási igazgatási szervek vezetői, újságok és folyóiratok szerkesztői, szovjetellenes cikkek szerzői.

2. A Vörös Hadsereg működő alakulatai mögötti területek megtisztítása során letartóztatottak fogva tartása céljából helyben hozzanak létre börtönöket és lágereket, megszüntet a Szovjetunióba való kiszállításukat. A Szovjetunióba a letartóztatottak közül kizárólag azok kerüljenek kiszállításra, akikhez operatív érdekek fűződnek.

3. Vizsgálják át a letartóztatottak valamennyi fenti kategóriájához tartozó, fizikai munkára alkalmatlan olyan személyek anyagát, akik tekintetében nem áll rendelkezésre ellenséges tevékenység folytatására utaló adat. Ezeket engedjék szabadon, és – lehetőség szerint – szervezeten indítsák lakhelyükre.

Mellékelve betérjesztem a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának parancstervezetét, és kérem hozzájárulását.

Berija L. a Szovjetunió belügyi népbiztosa
A másolat hitelül: Csernisov

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F 9401, op. 2,
ügyiratszám: 95, p. 253-255. Különleges dosszié: 1-1. másolat. Gépírás

---

Berijának a front háterszága „megtisztításáról” szóló jelentése tulajdonképpen egy összegző jelentés azon operatív intézkedések megvalósításáról, amelyeket a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának (NKVD) 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa alapján hajtottak végre. A kézírással rávezetett, „Személyes előterjesztés során jóváhagyta Sztálin et., 1945. 04. 17. Berija L.” szövegű széljegyzet a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt, 0016. számú

parancsának „részbeni” módosítása tárgyában 1945. április 18-án kiadott, 00315. számú NKVD-parancsra vonatkozik. (Ld. az 1945. április 18-án kelt iratot.)

Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa egyelőre (azaz 2016. június 25-én) tudományos kutatásra még nem hozzáférhető. Az ezzel kapcsolatban az Oroszországi Föderáció Állami Levéltárához intézett többszöri (1998, 2006) kérelmekre, illetve a Kárpátaljai Területi Állami Közigazgatási Hivatal 2012. június 22-én kelt, 06-31/1396. számú levelére történő reflektálásként a fenti levéltár vezetőitől az a válasz érkezett, hogy Berija L. „különleges dossziéjában” található egyes levéltári iratok, amelyekhez tartozik a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa is, a kutatók számára egyelőre nem hozzáférhetők.

Ugyanakkor, a fenti parancs végrehajtására vonatkozó számos más operatív iratból – pl. magának Berijának az 1945. április 17-én kelt jelentéséből, illetve a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának a 0016. számú parancs részbeni módosítása tárgyában kiadott, 1945. április 18-án kelt parancsából – egyértelműen kiderül a fenti parancs tartalma és lényegét tekintve megtorlásra irányuló célja.

Krugljakov A. D. ezredesnek, Ungvár katonai városparancsnokának és a Doni-medence területén folyó munkákra való alkalmazása” címen maradt meg emlékezetében. visszaemlékezései szerint az NKVD 0016. számú parancsa „A Kárpát-Ukrajna helyi hivatalnokainak ideiglenes elkülönítéséről

1945 januárjában a SZMERS katonai kémelhárítás Szelivanovszkij vezérőrnagynak, az NKVD különleges képviselőjének általános irányításával, az NKVD 0016. számú parancsának végrehajtásaképpen valóban tömeges letartóztatásokat hajtott végre a Kárpát-Ukrajna (Podkarpatszka Rusz) korábbi politikai és államrendszerei idején hivatalnoki tisztségeket betöltő személyek körében. E körhöz tartoztak mindenekelőtt a vállalatvezetők, banktisztviselők, „polgári” sajtótermékek szerkesztői, az ellenség felderítő szerveivel való együttműködéssel gyanúsított személyek, különösen a különböző politikai pártok funkcionáriusai, de Kárpát-Ukrajna fejlődéséért küzdő, a megye hazafias érzelmű egyszerű lakosai is. Egy részüket a Front haditörvényszékei 1945 januárjában ellenséges tevékenység folytatásában bűnösnek találták és kivégeztették, másokat a Doni-medencében található, pl. a jenakijevől NKVD-táborokba száműztek.

Az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa alapján Európában a gyakorlatban első alkalommal Kárpátalján hajtottak végre megtorló intézkedéseket. Ennek a parancsnak az alapján indult az NKVD-frontcsapatok és a SZMERS katonai kémelhárítás harmadik megtorlóakciója, amely a helyi, főleg magyar és német lakosság, mint a Kárpátalján korábban fennálló rezsimék cinkostársai, valamint Kárpát-Ukrajna függetlenségéért küzdők és az ukrán területek egyesítése alapján újjászülető független ukrán állam eszméjét hirdetőik ellen irányultak.

Berija Lavrentyij Pavlovics (1899–1953) – állami és pártfunkcionárius, 1941 és 1945 között az Állambiztonsági Népbiztosság főparancsnoka, a Szovjetunió marsallja (1945). 1921-től az Össz-oroszországi Rendkívüli Bizottság – Egyesített Állami Politikai Igazgatóság szerveinél dolgozik. 1931 és 1938 között titkára, majd első titkára az Össz-szövetségi Kommunista (bolsevik) Párt Kaukázuson Túli Területi Bizottságának, Grúzia Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának. 1938-tól a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának helyettes népbiztosa, később népbiztosa. 1941 és 1945 között egyidejűleg a Szovjetunió Védelmi Bizottságának elnökhelyettese, az 1941 és 1953 közötti időszakban a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsa (Minisztertanácsa) elnökének helyettese, első helyettese. 1953. március 3-tól júniusáig a Szovjetunió Belügyminisztere. 1953 júniusában szovjetellenes tevékenységért letartóztatták. Ugyanezen év decemberében a különleges bíróság ítélete alapján agyonlőtték. Nem rehabilitálták. Az állami levéltárak soktucatnyi iratot őriznek az NKVD-frontcsapatoknak a Kárpátalja magyar és német lakossága ellen végrehajtott megtorló intézkedéseiről, büntetőakcióiról, és ezek mindegyikéhez Berijának is köze volt.

Szelivanovszkij Nyikolaj Nyikolajevics (1901-1997) – 1946 és 1951 között a Szovjetunió állambiztonsági miniszterhelyettese, altábornagy (1943). A fehéroroszországi, Poleszje tartományi

Hojnyiki nevű kisvárosban született. 1922-től dolgozott az állambiztonság különböző területein, 1945 januárja és április között a 4. Ukrán Front NKVD-megbízottja. Közvetlen köze volt a Kárpát-Ukrajnában végrehajtott, mintegy 3 ezer embert érintő letartóztatásokhoz és az NKVD különleges légereibe való elhurcolásukhoz, amit a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága (NKVD) 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa alapján hajtottak végre. 1951 augusztusában leváltották és ugyanezen év novemberében az Abakumov, a Szovjetunió állambiztonsági minisztere ügyével kapcsolatban letartóztatták. 1953 márciusában „bűncselekmény hiányában” szabadon engedték, azonban „mint olyam személyt, amely tekintetében a BM parancsnoki állományát diszkreditáló adatok merültek fel”, felmentették. (Kárpát-Ukrajna, 1. kötet ... p. 713

Szám: 30

1945. április 18. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. április 18-án kelt, 00315. számú parancsa a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsának az ellenséges hadseregektől felszabadított területeken végrehajtandó csekista akciók kapcsán az NKVD-frontmegbízottakra háruló kötelelességeket illető részbeni módosításáról

*Szigorúan titkos
3. sz. példány*

A Szovjetunió belügyi népbiztosának
PARANCSA
1945
Tartalom:

Szám: 00315

Tárgy: A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. április 18-án kelt, 00315. számú parancsa a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsának részbeni módosítása

Moszkva, 1945. április 18.

Szám: 00315

Részben módosítva
az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsát
ELRENDELEM,

hogy

1. az NKVD frontmegbízottjai, a Vörös Hadsereg alakulatainak az ellenséges hadseregektől felszabadított területeken való mozgásának üzemében, a Vörös Hadsereg működő alakulatai mögötti területeknek az ellenséges elemektől való megtisztítása érdekében végrehajtandó csekista intézkedések során tartóztassák le a:

- a) német felderítő szervek felforgató és kémtevékenységgel, illetve terrorista akciók végrehajtásával fenyegető ügynökeit,
- b) valamennyi olyan szervezet és csoportosulás tagjait, akiket a német hadsereg-parancsnokság és az ellenség felderítő szervei a Vörös Hadsereg mögötti területeken folytatandó bomlasztó tevékenység céljából hagyott hátra,
- c) illegális rádióállomások, fegyverraktárak, nyomdák üzemeltetőit és fenntartóit, lefoglalva ennek során az ellenséges aknamunkára szolgáló anyagi eszközöket és műszaki berendezéseket,
- d) nemzetiszocialista párt aktív tagjait,
- e) fasiszta ifjúsági szervezetek megyei, városi és járási vezetőit,

- f) GESTAPO, az SD biztonsági szolgálat és más német büntetőszervek munkatársait,
- g) megyei, városi és járási igazgatási szervek vezetőit, újságok és folyóiratok szerkesztőit, szovjetellenes cikkek szerzőit.

2. Az NKVD 1945. február 6-án kelt, 0061. számú parancsa alapján bűncselekményhelyszínén semmisítsenek meg valamennyi, terrorista vagy felforgató tevékenységben miatt leleplezett személyt.

3. Az ellenséges hadseregek politikai vezetési, parancsnoki és sorállományát, a Volkssturm, SS, SA fegyveres szervezetek tagjait, a börtönök, koncentrációs táborok, katonai városparancsnokságok, katonai ügyészségi és bírósági szervezetek személyi állományához tartozó személyeket a meghatározott rendben a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának hadifogolytáborába internálják.

4. Az u.n. „Orosz Felszabadító Hadsereg” parancsnoki és sorállományát az NKVD ellenőrző szűrőtáborába különítsék el.

5. A Vörös Hadsereg mögötti területek megtisztítása során letartóztatott személyek Szovjetunióba való kiszállítását szüntessék meg.

Azon letartóztatottak Szovjetunióba való kiszállítását, akikhez operatív érdekek fűződnek, a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának jóváhagyásával történhet.

6. A letartóztatottak fogva tartása érdekében az NKVD megbízottjai helyben kötelesek intézkedni a megfelelő számú börtön és lágér létrehozásáról. Ezen börtönök és lágerek őrzését az NKVD-frontmegbízottak rendelkezésére álló NKVD-kísérőosztagok kötelesek ellátni.

Csernisov et., a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa, együttműködve az NKVD-frontmegbízottjával tizenöt napon belül köteles elkészíteni és jóváhagyás végett benyújtani a frontokon létrehozandó börtönök és lágerek elhelyezési tervét.

7. Az NKVD-frontmegbízottjai kötelesek átnézni valamennyi, a felügyelete alá eső fogdában tartózkodó letartóztatott anyagát. Valamennyi olyan rokkant, beteg, munkaképtelen, 60 évnél idősebb férfit, illetve a nőket, akik nem esnek a jelen parancs 12. pontjának hatálya alá, szabadon kell engedni.

8. Csernisov és Kobulov elvtársak, 2. osztályú állambiztonsági népbiztosok Krivenko elvtárssal, az NKVD hadifogoly- és internáltügyi csoportfőnökével, illetve Sityikov elvtárssal, az NKVS ellenőrző és szűrőtáborai csoportfőnökével együtt kötelesek megtenni a szükséges intézkedéseket a frontokról az NKVD-táborokba szállítandó letartóztatottak szűrésének megszervezése és végrehajtása érdekében. Ennek során az alábbiakat kötelesek figyelembe venni:

- a) a jelen parancs 1. pontjának hatálya alá tartozó személyek internálttáborokban különítendőek el,
- b) a jelen parancs 1. pontjának hatálya alá nem tartozó azon személyek, akik tekintetében nem szerezhető be több anyag, fizikai állapotukat tekintve azonban alkalmasnak minősülnek, ipari munkákra irányítandók, a rokkantak, idősek és munkaképtelenek az ellenőrzés befejezését követően szabadon engedhetők, éket szervezett műdon kell hazaküldeni.

Berija L. a Szovjetunió belügyi népbiztosa,
állambiztonsági főbiztos

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 95, p. 256-25*9. Másolat Gépírás

Szám: 31

1945. június 6. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága által a hadifoglyoknak az internáltaktól való elkülönítése és utóbbiak külön táborokban való tartása tárgyában valamennyi NKVD-tábor és hadifogoly-kórház parancsnokának kiadott utasítás

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökség

Moszkva, 1945. június 6.

Szám: 28/35

A Hadifogoly- és Internáltügyi Csoportfőnökségek, Hadifogoly- és Internáltügyi
Részlegek, a köztársaságok, területek és megyék belügyi népbiztosságainak és belügyi
csoportfőnökségeinek, a frontok hátországvédelmi parancsnokságai
hadifogoly- és internáltügyi parancsnokságai részre

A frontokról a hátországi NKVD-táborokba érkező szerelvényekkel az NKVD-hadifogolytáborokba a hadifoglyokkal együtt internáltak (a Szovjetunióval hadban álló államok állampolgársági kötelékéhez tartozó, az ellenség szeregében katonai szolgálatot nem teljesített polgári személyek) is érkeztek, akiket nem hadifogolytáborokban, hanem internálttáborokban kell tartani.⁶⁹

Egyes táborparancsnokok, ismerve azt a körülményt, hogy táborukban a hadifoglyok mellett ismert számú internált is tartózkodik, a benyújtott jelentésekben a táboruk létszámát egy számmal tüntetik fel, nem különítve el az internáltakat a hadifoglyoktól, ez pedig a zavart okoz a hadifoglyok nyilvántartásában.

Mindaddig, amíg nincs lehetőség arra, hogy az internáltakat eltávolítsák a hadifogolytáborokból, és külön internálttáborokban helyezték el,
ajánlom,

hogyan:

1. A parancsnokságuk alatt lévő területeken elhelyezkedő valamennyi tábor és hadifogoly-kórház parancsnokának adjanak parancsot arra, hogy állapítsák meg, kik az internáltak – a különböző ellenséges szervezetek tagjai, megyei, járási tanácsok tagjai, jegyzők, polgármesterek, gazdasági és igazgatási szervezetek vezetői, újság- és folyóirat-szerkesztők, szovjetellenes cikkek szerzői, kiadványok szerkesztői, stb.⁷⁰, és őket, mint a hadifoglyokhoz nem tartozó létszámot a hadifoglyok tekintetében továbbítandó jelentésekben nem kell feltüntetni.

2. A táborban található valamennyi internált személyről (kivéve a szovjet állampolgárokat) az NKVD 00125. számú parancsában feltüntetett alakú külön jelentést kell készíteni. Ezeket a jelentéseket a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 2. számú Hadifogoly- és Internáltügyi Csoportfőnökség parancsnokának kell címezni.

3. A táborokban és hadifogolykórházakban talált valamennyi internált tekintetében a hadifoglyokra leadandó következő jelentésben külön rovatban fel kell tüntetni az „Átvezetve az internáltak nyilvántartásába” bejegyzést, az internáltakra készítendő jelentésben pedig ugyanezen rovatban az „Átvezetve a hadifoglyok nyilvántartásából” bejegyzést kell feltüntetni.

---

⁶⁹ A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága hadifogoly- és internáltügyi helyettes népbiztosának észrevétele teljes mértékben megfelel a háborús törvényeknek. Ugyanakkor, a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1941. július 1-jén kelt, az NKVD szervei részére a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1941. július 1-jén kelt, 0342. számú parancsával kihirdetett határozatában a következők olvashatók: „Hadifogolynak minősülnek: a) azon személyek, akik a Szovjetunióval hadban álló államok fegyveres erőihez tartoznak, és akik a hadi cselekmények során fogságba estek, valamint ezen országoknak a Szovjetunióba internált állampolgárai ...” (ld. az 1941. július 21-én kelt iratot), és erre tekintettel tartották őket a hadifogoly-gyűjtőállomásokon és a fronttáborokban a hadifoglyokkal együtt. Ezt a helyzetet jól szemlélteti a Kárpátalján a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján „kiemelt” magyar és német hadifoglyok és polgári lakosság (mintegy 30 ezer fő) helyzete, akiket a 1944 novemberében–decemberében zártak a Szolvyvai 2. számú Gyűjtőtáborba, amikor Kárpátalja még nem is tartozott a Szovjetunióhoz.

⁷⁰ Hasonló helyzetbe kerültek azon polgári személyek is (több mint 3 ezer fő), akiket Kárpátalján a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosának utasítása szerint, mint „ellenséges” szervezetek tagjait, intézményvezetőket, polgármestereket, stb. a SZMERS Katonai Kémelhárítás tartóztatott le az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa alapján, és őket szintén el kellett volna különíteni a hadifoglyoktól, de azokkal együtt kerültek az NKVD speciális lágereibe (ld. az NKVD Jenakijevóban működő speciális lágereire vonatkozó iratokat, pl. Banduszjak M. M. visszaemlékezéseit, 1991 szeptembere)

4. A táborok és hadifogolykórházak parancsnokai kötelesek szigorúan figyelni a nyilvántartások naprakész vezetését, és gondoskodni arról, hogy a hadifoglyokra, illetve internáltakra vonatkozó adatok ne keveredjenek ugyanazon jelentésben.

Ratusnij vezérőrnagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
Hadifogoly- és Internáltügyi helyettes csoportfőnöke

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Területi Igazgatóságának
Archívuma, F. 14, op. 1, ügyiratszám: 3. Eredeti, Gépírás

Szám: 32

1945. június 29. – A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság által Kárpát-Ukrajnáról kötött szerződés

[...]

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság elnöke attól az óhajtól áthatva, hogy Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság népei egymással örök és őszinte barátságban éljenek, és hogy részükre szoros együttműködésük révén boldog jövőt biztosítsanak, elhatározták, hogy szerződést kötnek, és meghatalmazottaikká kinevezték:

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége részéről Molotov Vjacseszláv Mihajlovicsot, Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosai Tanácsának elnökhelyettesét, külügyi népbiztost,

a Csehszlovák Köztársaság elnöke részéről Zdenek Fierlinger miniszterelnököt és Vladimír Clementis külügyi államtitkárt, akik a kölcsönösen megfelelő alakúnak minősített meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

1. cikk

Kárpát-Ukrajna (a csehszlovák alkotmány megnevezése szerint: Podkarpatská Rus), amelyet a Saint Germain-en-Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötött szerződés alapján autonóm területként a Csehszlovák Köztársasághoz csatoltak, a lakosság részéről kinyilvánított óhajnak megfelelően, és a két Magas Szerződő Fél közötti baráti megegyezés alapján egyesül ősi hazájával, Ukrajnával, és ennél fogva az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság részévé válik. A Szlovákia és Kárpát-Ukrajna között 1938. szeptember 29. napján fennállott határok, az eszközölt módosításokkal, a mellékelt térkép szerint a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság közötti határokká válnak.

2. cikk

A jelen szerződést a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének és a Csehszlovák Nemzetgyűlésnek meg kell erősítenie. A megerősítő okiratokat a felek Prágában cserélik ki. A jelen szerződés készült Moszkvában, három példányban, mindegyik orosz, ukrán és szlovák nyelven. Értelmezés szempontjából mindhárom szöveg egyenlő érvényű.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének megbízásából:

V. Molotov

A Csehszlovák Köztársaság elnökének megbízásából:

Zd. Fierlinger, V. Clementis

1945. június 29.

Október Útján ... p. 283-284

Szám: 33

1945. augusztus 4. – Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának 3233. számú határozata a németek és az ellenség csapataival együtt elmenekült személyek kitelepítéséről

Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának
HATÁROZATA
az ellenség csapataival együtt elmenekült személyek kitelepítéséről
Szám: 3233
Kelt: 1945. augusztus 4-én

Szem előtt tartva a nép érdekeit és abbéli akaratát, hogy Kárpát-Ukrajna területét megtisztítsák azon németektől és más személyektől, akik a német és magyar csapatokkal együtt menekültek el, majd visszatértek Kárpát-Ukrajnába, Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa

ELRENDELI:

1. a német és magyar csapatokkal együtt elmenekült, majd Kárpát-Ukrajnába visszatért személyek kitelepítését.
2. A kitelepítésükkel kapcsolatos intézkedések foganatosításával megbízza Kárpát-Ukrajna belügyi szerveit.
3. Az ellenséges csapatokkal együtt elmenekült németek kitelepítésével kapcsolatban felmerülő költségeket a körzeti népi bizottságok viselik.
4. A kitelepített személyek jogosultak magukkal vinni ruhaneműiket, háztartási felszereléseiket, apró háztartási eszközeiket, mint az edény, családtagonként 2 hétre elegendő élelmiszer.
5. A kitelepítettek hátramaradó ingó és ingatlan vagyonát vagyonleltár szerint a körzeti népi bizottságok veszik át.
6. A körzeti népi bizottságok gyakorlati segítséget kötelesek nyújtani Kárpát-Ukrajna Belügyi Parancsnokságának.
7. A kitelepítés folyó év augusztus folyamán hajtandó végre.⁷¹

Turjanica I., Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának elnöke

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 168, p. 1. Eredeti, Gépírás

Szám: 34

1945. augusztus 4. – Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának 3234. számú határozata a magyar megszállás alatt Kárpátaljára betelepített magyarok kitelepítéséről

---

⁷¹ Turjanica I., Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa elnökének, a szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulása előtt Németországa és a vele szomszédos országokba menekült, majd onnan visszatérő kárpátaljai németek 1945 augusztusában végrehajtott kitelepítésére vonatkozó kezdeményezéséből, mint az általa a kárpátaljai magyarok tekintetében aláírt határozatból is (1945. augusztus 4-én kelt, 3234. számú határozat), egyértelműen kitűnik, hogy közvetlenül kapcsolódnak a németek ezen kategóriájához tartozó személyek (mintegy 700 család) 1946 márciusában végrehajtott részbeni deportálásához a Tyumenyi területre. Felmerül a kérdés, vajon hova szándékozta kitelepíteni ezeket a németeket és magyarokat? Hogy hova is akarta kitelepíteni Turjanica ezeket a németeket és magyarokat 1945 augusztusában, amikor Kárpát-Ukrajna Csehszlovákiától majdnem függetlenített területnek pozicionálta magát, a szovjet állammal való „újraegyesítése” még nem történt meg, mindeközben a saját határain kívül nem rendelkezett semmilyen fennhatósággal, a mai napig „történelmi rejtély” marad, és legfeljebb a kárpátaljaiak e népcsoportjához való viszonyulását tükröző érzelmi kitörésnek minősíthető.

Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának
HATÁROZATA
a magyar megszállás alatt Kárpátaljára betelepített magyarok kitelepítéséről
Szám: 3234
Kelt: 1945. augusztus 4-én

Szem előtt tartva a nép érdekeit és abbéli akaratát, hogy Kárpát-Ukrajna területét megtisztítsák a magyar és német megszálló csapatokkal együtt érkezett magyaroktól, megszállóktól, Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa

ELRENDELI:

1. a Kárpát-Ukrajnába ellenséges csapatok általi megszállása során velük együtt érkezett magyarok kitelepítését.
2. A kitelepítésükkel kapcsolatos intézkedések foganatosításával megbízza Kárpát-Ukrajna belügyi szerveit.
3. A magyarok kitelepítésével kapcsolatban felmerülő költségekből a határig való elszállításával kapcsolatban felmerülteket a körzeti népi bizottságok viselik. A határtól a kitelepítettek saját költségükön utaznak tovább.
4. A kitelepített személyek jogosultak magukkal vinni ruhaneműiket, apró háztartási eszközeiket, mint az edény, családtagonként 1 hónapra elegendő élelmiszer.
5. A kitelepítettek hátramaradó ingó és ingatlan vagyonát vagyonleltár szerint a körzeti népi bizottságok veszik át.
6. A körzeti népi bizottságok gyakorlati segítséget kötelesek nyújtani Kárpát-Ukrajna Belügyi Parancsnokságának.
7. A kitelepítés folyó év augusztus folyamán hajtandó végre.

Turjanica I., Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának elnöke

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 168, p. 4. Eredeti, Gépírás

Szám: 35

1945. szeptember 12. – Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsának Körlevele a Kárpát-Ukrajna területén a magyar és német megszállók által elkövetett bűncselekményekre és károokra vonatkozó kiegészítő adatgyűjtésről

Ungvár, 1945. szeptember 12.

Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa az 1945. február 9-én kelt határozatával a magyar és német megszállók által Kárpát-Ukrajnában elkövetett bűncselekmények és okozott károk felderítése, illetve helyreállítása céljából Rendkívüli Bizottságot hozott létre.

A Rendkívüli Bizottság munkájában elért eredmények kiegészítése céljából a magyar és német megszállók által kárpát-ukrajnai lakosok, állami és társadalmi szervezetek, intézmények és vállalatok ellen az 1939. november 2-tól a Kárpát-Ukrajna Vörös Hadsereg általi felszabadításának időpontjáig terjedő időszakban elkövetett bűncselekmények és nekik okozott károk kiegészítő pontos összeírását rendeli el.

E munka keretében el kell készíteni:

1. Azon személyek jegyzékét, akiket az 1938. november 2-tól a Kárpát-Ukrajna Vörös Hadsereg általi felszabadításának időpontjáig terjedő időszakban megöltek, lelőttek vagy halálra kínoztak, feltüntetve a haláluk pontos időpontját (év, hó, nap).

2. Azon személyek jegyzékét, akiket ismert vagy ismeretlen helyre kitelepítettek, internáltak vagy deportáltak, eltűntek, külön jegyzőkben tüntetve fel a feltehetőleg zsidó lakosságot, illetve valamennyijük internálásának vagy deportálásának időpontját.

3. Külön jegyzéket azon, 2. pontban feltüntetett személyekről, akiket deportáltak, kiszállítottak vagy internáltak, de hazatértek.

4. Azon személyek jegyzékét, akik magyar rendőrségi felügyelet alatt álltak, feltüntetve a kényszerelszámoltatás idejét.

5. Azon hivatalnokok jegyzékét, akik a magyar hatóságoktól nem kapták meg, vagy csak későn kapták meg a felmentést, feltüntetve, hogy mennyi ideig nem álltak szolgálatban.

6. Azon hivatalnokok jegyzékét, akiket megtorlásképpen Kárpát-Ukrajnából erőszakkal Magyarország belsejébe helyeztek át.

7. Azon személyek jegyzékét, akik a megszállás vagy háború ideje alatt az un. magyar vagy német büntető zászlóaljokhoz vagy munkaszolgálatra sorozták be.

8. Azon személyek jegyzékét, akiket a magyar és német megszállók letartóztattak, akik ellen nyomozást folytattak, de nem ítélték el, feltüntetve a letartóztatásuk időpontját.

9. Azon személyek jegyzékét, akiket un. magyarelleses tevékenységért tartóztattak le és ítélték el, feltüntetve vád tárgyát és a kiszabott büntetést.

10. Azon személyek jegyzékét, akik rokkanttá váltak, elesetek a Vörös Hadseregben teljesített szolgálat során a német-magyar megszállók ellen folytatott harcokban, az általuk eltartott, járadékra jogosult személyek számának és életkorának, lehetőleg az eltartó halála időpontjának feltüntetésével.

11. Azon személyek jegyzékét, akik partizánosztagek tagjaiként estek el vagy váltak rokkanttá a német és magyar megszállók ellen folytatott harcokban, az általuk eltartott, járadékra jogosult személyek számának és életkorának, lehetőleg az eltartó halála időpontjának feltüntetésével.

12. Azon személyek jegyzékét, akik a csehszlovák hadseregben teljesített szolgálat során váltak rokkanttá vagy estek el a német és magyar megszállók ellen folytatott harcokban, az általuk eltartott, járadékra jogosult személyek számának és életkorának, lehetőleg az eltartó halála időpontjának feltüntetésével.

13. Azon személyek jegyzékét, akik a megtorlástól és üldöztetéstől való félelmükben Kárpát-Ukrajnából külföldre emigráltak, feltüntetve azon országokat, ahova emigráltak, illetve visszatérésük időpontját.

14. Azon személyek jegyzékét, akik az 1938. november 2-tól a Kárpát-Ukrajna Vörös Hadsereg általi felszabadításának időpontjáig terjedő időszakban a magyar hadseregben teljesített szolgálat során életüket veszítették vagy rokkanttá váltak, az általuk eltartott, járadékra jogosult személyek számának és életkorának feltüntetésével.

15. Az 1-14. pontokban sorolt azon személyek jegyzékét, akik Kárpát-Ukrajna háború alatti megszállása során bombázások, fasiszta terrorakciók következtében veszítették életüket, az általuk eltartott, járadékra jogosult személyek számának és életkorának feltüntetésével.

Az 1-15. pontokban felsorolt jegyzékekben az alábbi rovatokat kell kitölteni: családi és utónév, nemzetiség, párttagság, születési hely, foglalkozás, családi állapot.

Valamennyi jegyzéket 1945. október 1-jéig kell elkészíteni és megküldeni a Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa mellett Ungváron működő Különleges Bizottságnak.

A helyben készített jegyzékekben feltüntetett adatok hitelét a községi (városi) népi bizottságok elnökei, azon tanítók, tanárok igazolják, akiket az iskolaigazgatók, -vezetők a jegyzékek összeállításával megbíztak, továbbá a községi (városi) népi bizottságok azon hivatalnokai, akiket ezen munka felügyeletével megbíztak.

A körzetekben található valamennyi községi népi bizottságnak haladéktalanul kézbesítendő a jelen körlevél egy példánya, tagjait ki kell oktatni a jelen körlevél kézbesítését követően elvégzendő munkáról.

A körzeti (városi) népi bizottságok elnökei e munka elvégzése céljából kötelesek kinevezni egy-egy hivatalnokot, aki kizárólag azon szervek munkáját fogja irányítani és felügyelni, amelyek a fenti jegyzékek elkészítésével vannak megbízva.

Egyidejűleg közöljük, hogy a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács oktatásügyi megbízottja a mai napon utasított valamennyi körzeti és városi oktatási osztályt, hogy nevezzenek ki egy vagy több tanárt, akiket az adatgyűjtés és a jelen körlevélben felsorolt jegyzékek összeállítása során az oktatás alól felmentést kapnak annak érdekében, hogy a községi, illetve városi népi bizottságok segítségére legyenek e munka elvégzésében. Erre tekintettel, a körzeti és városi nemzeti bizottságok elnökei által e munka irányításával és felügyeletével megbízott hivatalnokai segítségért közvetlenül az iskolák igazgatóihoz vagy vezetőihez fordulhatnak. Az oktatási intézményeknek részére a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács oktatásügyi megbízottja körlevelet küldött szét, amelyből egy példányt tájékoztató jelleggel a jelen körlevélhez is csatolásra kerül.

A pontos jegyzékek késedelem nélküli elkészítésével a felelősséget a körzeti (városi) népi bizottságok viselik. Minden körzeti népi bizottsági elnök köteles haladéktalanul megtenni minden intézkedést a jegyzékek késedelem nélküli pontos elkészítéséért. A fenti munka elvégzésével megbízott valamennyi szerv szem előtt kell tartsa, hogy a fasiszta terror áldozatairól szóló anyagok rendkívüli történelmi és társadalmi jelentőséggel bírnak, ettől függ a német és magyar megszállók által Kárpát-Ukrajna lakosságának, társadalmi és magánszervezeteinek, intézményeinek és vállalatainak okozott kár mértékének és a kártalanítás összegének megállapítása.

Utasítjuk valamennyi községi és városi népi bizottság elnökét, hogy a jelen körlevél tartalmáról a megfelelő módon – kidobolás, templomi kiprédikálás, stb. – útján haladéktalanul hozzák a lakosság tudomására.

E munkával megbízott valamennyi szerv köteles a munkához kezdeményezően hozzáállni, senki nem elégedhet meg a már meglévő statisztikai adatokkal, és köteles megtenni mindent annak érdekében, hogy az összes áldozat és valamennyi kár megállapítást nyerjen.

A jegyzékeket a mellékelt minták szerint kell elkészíteni, a formanyomtatványok valamennyi, a jelen körlevélben említett rovatát ki kell tölteni.

A fenti jegyzékeken kívül valamennyi község, illetve város tekintetében külön jegyzéket kell készíteni, amelyben feltüntetésre kerülnek az alábbi adatok:

1. lakóházak számát, és
2. ezek közül hány égett le vagy pusztult el teljesen,
3. hányat rongáltak meg részben a német és magyar megszállók.

Popovics, Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa Elnökségének vezetője

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, P. R-64, op. 1, ügyiratszám: 8, p. 26-27, rotaprint másolat

„Október útján” ... p. 346-350

Szám: 36

1945. október 11. – A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 181. számú, a visszahonosított német nemzetiségű szovjet állampolgárok nyilvántartásba vételéről és belbiztonsági operatív feldolgozásáról szóló irányelve

[...]

Szigorúan titkos

Címzettek: a szövetségi és autonóm köztársaságok belügyi népbiztosai, a területek és megyék belbiztonsági (NKVD) parancsnokai (jegyzék szerint)

Az NKVD, illetve helyi NKVD-parancsnokságoknak a kijelölt lakhelyre megérkező visszahonosított német nemzetiségű szovjet állampolgárok nyilvántartásba vételére és belbiztonsági operatív feldolgozására irányuló igényével kapcsolatban a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága (NKVD) az alábbi irányelvet adja ki:

1. Valamennyi, kijelölt lakhelyre megérkező visszahonosított német nemzetiségű szovjet állampolgár kényszerletelepítettnek minősül. Az ilyen személyeket az NKVD különleges parancsnokságait nyilvántartásba kell venni és a többi kényszerletelepítetthez hasonlóan NKVD-ügynöki feldolgozásnak kell alávetni.⁷²

2. Minden 10 éves és annál idősebb visszahonosított német nemzetiségű szovjet állampolgárra a mellékelt minta szerinti személyi nyilvántartási kartont kell kitölteni, amelyet kitöltést követően az NKVD-lágerek ellenőrző és szűrőosztályának kell továbbítani, ahol a visszahonosítottak általános kartotékjába kerülnek.

3. A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága által 1944-ben kiadott 0170. számú parancsával hatályba léptetett, a kényszerletelepítettek nyilvántartására vonatkozó útmutatónak megfelelően a fenti visszahonosított németeket az NKVD különleges parancsnokságai a meghatározott alakú jegyzékek szerint, az NKVD járási osztályai, illetve a kényszerlakhelyek NKVD-parancsnokságai vagy NKVD-osztályai (részlegei) az 1., 2., illetve 3. számú formanyomtatvány szerint kötelesek nyilvántartásba venni.

4. A visszahonosított németeknek a visszahonosított szovjet állampolgárok nyilvántartási és regisztrálási rendjéről szóló, a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. évi 00865. parancsával kihirdetett irányelve szerint az NKVD járási osztályai mellett létrehozott ellenőrző és szűrőbizottságok általi nyilvántartásba vételére és ellenőrzésére nincs szükség, szűrésükkel kapcsolatos ügyek nem indítandók.

5. A visszahonosított németek személyazonosító iratait a nyilvántartásba vételül alkalmából be kell vonni. Új iratok számukra, mint kényszerkitelepítettek számára az általános szabályoknak megfelelően állítandók ki.

6. A köztársaságok belügyi népbiztosságai, illetve a területek és megyék NKVD-parancsnokságai a szűrőtáborok, illetve elosztó és gyűjtőtáborok által a visszahonosítottak nyilvántartásba vételéről és ellenőrzéséről készített és számukra megküldött anyagokat operatív felhasználás céljából a visszahonosítottak kényszerlakhelye szerint illetékes járási, illetve városi NKVD-osztályoknak (-részlegeknek) továbbítják.

7. Valamennyi újonnan érkező visszahonosított németet kötelezően le kell priorálni, megkeresve a korábbi lakóhelyük szerint illetékes NKVD vagy állambiztonsági szerveket, és lekérve az operatív nyilvántartásukban esetlegesen meglévő anyagokat.

8. Valamennyi olyan visszahonosított német nemzetiségű személyt, akivel kapcsolatban felmerül annak gyanúja, hogy a fasiszta német megszállók oldalán ellenséges tevékenységet fejtett ki, operatív nyilvántartásba kell venni, és profi ügynököket kell rájuk állítani.

9. Az NKVD járási osztályainak és különleges alegységeinek operatív állománya köteles kiszűrni a visszahonosítottak köréből a:

- a) hírszerző, diverziós vagy kémelhárító iskolát végzett német ügynököket, illetve a szovjet háttérben a németek számára tevékenységet végző személyeket,

---

⁷² Visszahonosított szovjet állampolgárnak azok a német nemzetiségű szovjet állampolgárok minősültek, akik a visszavonuló német csapatokkal együtt távoztak, majd visszatértek hazájukba. Az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871. számú határozata, illetve a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága és a Szovjetunió Állambiztonsági Népbiztossága 1945. december 14-én kelt, 240/134. számú irányelve szerint azokat a visszahonosított németeket, akik nem szolgáltak a német hadsereg fegyveres alakulatainál, 6 évre erdőkitermelésen, építkezéseken, szénbányákban, illetve olajkitermelésben végzendő kényszermunkára küldték (Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, Op. 1, ügyiratszám: 215, p. 150)

- b) a Szovjetunió elleni felderítőmunkára más külföldi hírszerző szolgálatok által felbérelt ügynököket. Ehhez a kategóriához tartozó személyek mindenekelőtt a visszahonosítottak, illetve a szövetségesek által megszállt övezetektől átadottak vagy visszatérők körében keresendők,
- c) hazaárulókat, árulókat és a német megszállók cinkosait.

10. A fenti bűncselekmények elkövetésében leleplezett személyeket le kell tartóztatni és büntetőjogi felelősségre kell vonni.

11. A visszahonosított németekkel kapcsolatos jelentések a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1944. évi 001152. számú parancsának megfelelően a többi német kényszerkitelepitettekről szóló jelentésekkel egyesítve készítendőek el.

Csernisev vezérezredes, a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-9401, op. 12, ügyiratszám: 207, 2. kötet, 1945, p. 20-20 zv.

Közzétéve: A Sztálini GULÁG története, Moszkva, 2004, 5. kötet, p. 473-474, Odesszkij Martirolog, Odessza, 2006, 4. kötet, p. 893-894

Akiket a történelem rehabilitált. Odeszai terület. – Első kötet, Odesza, 2010, p. 471-472

Azokat a helyi németeket, akik 1941 őszén a visszavonuló magyar és német csapatokkal nyugatra szöktek, és ideiglenesen Kelet-Németországban, Lengyelországban, illetve Csehszlovákiában éltek, és többségükben 1944-1949 folyamán visszatértek Kárpátaljára, most, mint kárpá-ukrán, majd szovjet állampolgárokat, szintén a visszahonosítottak kategóriájához sorolták. Az ő ügyükben a Kárpátöntúli Területi Belügyi Igazgatóság Különleges Visszahonosítási Osztálya foglalkozott. Bizonyos részüket, ahogy azt már korábban említettük, a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1946. január 15-én kelt, 1034. számú rendelete, illetve a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1946. február 24-én kelt, 1-2749. számú irányelve (ld. az 1991. március-áprilisi jelentést) alapján még ugyanazon év márciusában, majd még 1949-ben „végleges kényszerletelepítés” céljából a Tyumenyi területre deportálták. A német férfi lakosság másik részét, akik korábban a német, túlnyomó többségükben az SS segédcapatainál, mint ácsok, lovászok, pécek, fuvarosok szolgáltak, a háború után pedig visszatértek Kárpátaljára, a Szovjetunió Védelmi Bizottságának 1945. augusztus 18-án kelt, 9871. számú határozata, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. április 20-án kelt, 97. számú határozata alapján 6 évre a Szovjetunió távoli vidékeire telepítették ki.

Ezen csoportok közül azokat, akik 1944 végén – 1945 elején tértek haza Kárpátaljára, mint az SS-csapatok volt katonái, tekintettel a német Volksbund szervezetben való tagságukra, a Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa mellett működő Rendkívüli Bíróság különböző tartamú szabadságvesztére vagy halálra ítélte.

Szám: 37

1945. október 11. – A Szovjetunió Belügyminisztériumának 90. számú, a magyar és román hadifoglyok elhelyezési, tartási és ellátási körülményeinek javításáról szóló irányelve

A Szovjetunió Belügyminisztériumának 90. számú,
a magyar és román hadifoglyok elhelyezési, tartási és ellátási körülményeinek javításáról szóló
irányelve

Moszkva, 1946. április 11.

A szövetségi köztársaságok belügyminisztériumai,
a belügyminisztériumok területi és megyei igazgatóság-vezetői,
a Belügyminisztérium hadifogolytábor-parancsnokai részére

Tekintettel arra, hogy a Szovjetunió Kormánya és Magyarország, illetve Csehszlovákia kormányai között rendeződtek a diplomáciai kapcsolatok a Belügyminisztérium hadifogolytáborokban tartott magyar és román hadifoglyok számára, a német hadifoglyokhoz képest

kedvezőbb elhelyezési, élelmezési, illetve lakhatási körülményeket és ruházatot kell biztosítani. Ennek érdekében javasoljuk, hogy:

1. Valamennyi magyar és román hadifogoly a német hadifoglyoktól elkülönítve, külön táborban vagy tábori részlegben, jobb minőségű helyiségekben kerüljön elhelyezésre.

A fentiek teljesítése érdekében szükségessé váló, táboron belüli, vagy – szükség esetén – megyén belüli táborok közötti hadifogoly-áthelyezések oly módon hajtandók végre, hogy ezzel kapcsolatban ne származzon kára azoknak a gazdasági szervezeteknek, amelyek részére a hadifogolytáborok munkaerőt biztosítanak.

Az áthelyezés vagy gépjárművekkal vagy menetben hajtandó végre.

2. A magyar és román hadifoglyok elszállásolására szolgáló barakkokat priccsekkel, illetve laktanyai berendezésekkel, a hadifoglyokat ágyneművel és személyi használatú edényekkel (bogrács, csupor, kanál, stb.) kell ellátni.

3. A magyar és román hadifoglyok elsőként részesüljenek ruházati ellátásban, számukra jobb minőségű ruházat, élelmiszer-ellátmány, jóléti és egészségügyi szolgáltatás biztosítandó.

4. A táborok személyzete részére eligazítást kell tartani, amely során kötelezni kell arra, hogy a magyar és román hadifoglyokkal szemben tanúsítsanak tapintatos, figyelmes és feltétel nélküli udvarias magatartást, betartva ugyanakkor a rendfenntartás és őrzés szabályait.

5. A foganatosított intézkedésekről jelentés készítendő.

Kruglov vezérezredes, a Szovjetunió belügyminisztere

Közzétéve: Hadifoglyok a Szovjetunióban. 1969-1956, p. 265

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban, p. 92

Szám: 38

1946. április 20. – A Szovjetunió Belügyminisztériumának 97. számú irányelve a korábban a német hadseregben szolgáló személyek, „vlaszovisták”, légionáriusok és rendőrök anyagának összeállításának és kényszer-kitelepítésének rendjéről

A Szovjetunió Belügyminisztériumának 97. számú irányelve
a korábban a német hadseregben szolgáló személyek, „vlaszovisták”,
légionáriusok és rendőrök anyagának összeállításának és kényszer-kitelepítésének rendjéről⁷³

1946. április 20.
Szigorúan titkos

Az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozata,⁷⁴ a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1945. december 21-én kelt, 3141-950szsz. számú, illetve a

⁷³ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. április 20-án kelt, 97. számú irányelve, illetve a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozatához, amelyekre ezt az irányelvet alapozzák, eredetileg azokra a szovjet állampolgárookra vonatkozott, akik a második világháború idején Németországban szolgáltak különböző német katonai alakulatoknál.

1947-től a kárpátaljai németek jelentős hányadát, mint korábban a német hadseregben szolgált személyeket, akik Kárpátaljának a szovjet állammal való újraegyesítése következtében szovjet állampolgárságot szereztek, az Ukrajna Belügyminisztériumának Kárpátontúli Területi Igazgatósága által hozott határozat szerint 6 évre „kényszerlakhelyre kitelepítendő” személyeknek minősültek. (ld. a jelen kötet 1946. augusztus 14-én, 1947. április 1-jén, július 9-én, december 31-én, 1948. augusztus 27-én kelt iratait). Mindamelllett, a kárpátaljaiak, mint egykor a német fegyveres alakulatoknál szolgálatot teljesítő személyek büntetésének ez a formája, úgy tűnik, mégis „humánusabb” volt a Kárpát-Ukrajnai Különleges Bíróság vagy a Kárpátontúli Területi Bíróság által a közvetlenül a háborút követő években hozott ítéleteknél, amelyek sokévi szabadságvesztést, számos esetben pedig a legszigorúbb, vagyis golyó általi halálbüntetést szabtak ki.

⁷⁴ A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának a korábban a német hadseregben szolgáló személyek, „vlaszovisták”,

Szovjetunió Minisztertanácsának 1946. március 29-én kelt, 691-271szsz. számú határozata alapján 6 évi időszakra kényszerlakhelyre kitelepítendő, a német hadseregben és más német alakulatoknál (kivéve a munkásszázadokat) szolgálatot teljesítő személyek, légionáriusok, „vlaszovisták” és rendőrök anyagainak összeállítása és rendezése céljából az alábbi irányelvek követendők:

1. Kényszerkitelepítettként 6 évre kijelölt lakhelyre telepítendő ki valamennyi alább felsorolt olyan személy, akivel kapcsolatban nem állnak rendelkezésre arra utaló adatok, hogy aktív szovjetellenes tevékenységet folytatott, azaz letartóztatás és bíróság elé állítás alapjául szolgáló anyagok, vagyis:

- a) valamennyi, a német hadseregben, német alakulatoknál szolgálatot teljesítő, illetve munkásalakulat (Todt Szervezete) parancsnoki állományában szolgáló személy,
- b) az Orosz Felszabadító Hadseregben szolgált, „vlaszovisták”, kozák alakulatok tagjai, az u.n. nemzeti légionáriusok, az „ukrán alakulatok”, „fehérorosz területvédelmi alakulatok”, illetve a Vörös Hadsereg ellen harcoló más alakulatok tagjai,
- c) a visszavonuló német csapatokkal együtt szökött rendőrök.

2. Nem telepítendő kényszerlakhelyre:

- a) az 1. pontban felsorolt hadtesteknél és alakulatoknál szolgált azon személyek, akik a fogságból való kiszabadulásukat követően a Vörös Hadsereg kötelékében, vagy partizánosztagok tagjaiként vettek részt a német fasiszta csapatok elleni harcban,
- b) azon rendőrök, akik nem szöktek meg a visszavonuló német csapatokkal,
- c) a litván, lett és észt nemzetiségű szovjet állampolgárságú litvániai, lettországi, illetve észtországi lakosok, akiket mozgósítás keretében soroztak be a német hadseregbe, légionárius vagy rendőrségi alakulatokhoz, de azokban sorkatonaként vagy tiszthelyettesi állományban szolgáltak,
- d) a rokkantak és más, súlyos betegség miatt munkaképtelen személyek.

3. Az 1. szakaszban, illetve 2. szakasz b), c), d) pontjaiban felsorolt azon személyeket, akik tekintetében szovjetellenes tevékenységre, illetve az ellenséggel való együttműködésre utaló adatok, vagyis olyan anyagok állnak rendelkezésre, amelyek letartóztatásnak szolgáltatnak alapot, le kell tartóztatni és hagyományos módon bíróság elé kell állítani.

4. A jelen irányelv 1. szakaszában felsorolt valamennyi, kényszerlakhelyre kitelepítendő, a Javító-nevelő unkatáborok parancsnoksága (*GULÁG*), illetve ellenőrző és szűrőtáborokban, a Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökség táborokban, ellenőrző és gyűjtőállomásain, munkásszázadokban fogva tartott, gyárakban, vállalatoknál, intézményeknél, kolhozokban és egyéni gazdaságokban dolgoztatott, visszahonosítás után a Szovjetunióba visszatért, illetve más körülmények folytán hazatért személyre nyilvántartási dossziét kell nyitni, amelynek az alábbi iratokat kell tartalmaznia:

---

légionáriusok és rendőrök 6 évre való kényszer-kitelepítéséről szóló, 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozata, illetve a Szovjetunió Minisztertanácsa 1946. március 29-én kelt, 691-271. számú, a Szovjetunió északi vidékeire kitelepített személyeknek a kohóipari vállalatokhoz való beosztásáról szóló rendelete, az egykori ellenségének hagyományos megbüntetésén kívül elsődlegesen azt a célt szolgálta, hogy lássa el munkaerővel a Szovjetunió stratégiai jelentőségű iparvállalatait.

Az internáltak e csoportjához tartoztak a feltételeken „vlaszovisták”-nak nevezett személyek. Ebbe a csoportba nem csupán a háború alatt Adrej Vlaszov, a fogságba esett szovjet tábornok által vezetett Orosz Felszabadító Hadsereg egykori katonái tartoztak, de más olyan emberek is, akik a németek által megszállt területeken a német katonai alakulatoknál vagy rendőrségi szerveknél szolgáltak. Később ebbe a kategóriába kerültek azok a kárpátaljai németek is, akik a német hadseregben teljesítettek szolgálatot.

A kényszer-kitelepítettektől bevonták személyi igazolványukat, helyette „A kényszerlakhely elhagyására nem jogosult” bejegyzéssel ellátott ideiglenes igazolványt kaptak. Jogosultak voltak kitelepítetni magukhoz családjukat. Családtagjaikra elviekben nem vonatkozott a különleges nyilvántartásba vételt illető előírás.

A hatéves időszak leteltével a kényszerkitelepítetteket – a Litvániából, Lettországból, Észtországból, illetve Ukrajna és Fehéroroszország nyugati területeiről kitelepített, un. bűntársak és családtagjaik kivételével – szabadon bocsáthatták (A sztálini *GULÁG* története. Iratgyűjtemény, ö. 757-578, 771).

- a) a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának és a Szovjetunió Állambiztonsági Népbiztosságának, illetve a Szovjetunió Védelmi Bizottsága SZMERS⁷⁵ Katonai Kémelhárítási Főcsoportfőnökségének 1946. szeptember 8-án kelt, 001027/00381/00169szs. számú parancsában meghatározott adatlap,
- b) a kényszerlakhelyre kitelepítendő személy kihallgatási jegyzőkönyvei, illetve a tanúkihallgatási jegyzőkönyvek,
- c) a különböző német alakulatoknál teljesített szolgálatot igazoló iratok,
- d) a gyárakban, vállalatoknál, intézményekben és kolhozokban dolgoztatott személyek részletes jellemzése,
- e) az orvosi bizottság igazolása az egészségi állapotról, illetve munkavégzésre való alkalmasságról,
- f) egyéb ellenőrzési és tájékoztató iratok.

5. A 3. pontban felsorolt terhelő anyagok a kényszerlakhelyre kitelepítendő személyek előtt konspirálva gyűjtendőek, hogy meg lehessen előzni a szökésüket, elrejtőzködésüket, illegalitásba vonulásukat.

6. A rendelkezésre álló anyagok alapján a városi, illetve járási belügyi osztályok, részlegek, valamint ellenőrző és szűrőállomások szakvéleményt kötelesek készíteni, amelynek tartalmaznia kell a kényszerlakhelyre való kitelepítést megalapozó teljes körű adatokat és indoklást.

A Javító-nevelő Munkatáborok Főparancsnoksága, illetve a Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökség táborainak illetékes operatív osztályvezetői a mellékelt mintának megfelelő alakú, indoklással ellátott határozatot kötelesek hozni.

7. Az összeállítás után a dossziék a Belügyminisztérium, illetve a köztársaságok, területek és megyék belügyi főosztályai a banditizmus elleni védelmi főosztályoknak és osztályoknak továbbítandók. Utóbbiak, amennyiben megalapozottnak találják az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozatának alkalmazását, indoklással látják el a határozatokat, amelyeket a köztársaságok belügyminiszterei – a területek és megyék belügyi főosztályvezetői, egyeztetve a köztársasági, területi, illetve megyei ügyészekkel, személyesen kötelesek jóváhagyni.

A Javító-nevelő Munkatáborok Főparancsnoksága, illetve a Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökség táborainak illetékes operatív osztályvezetői a határozatokat az ügyészséggel való egyeztetés és jóváhagyás céljából a Belügyminisztérium, illetve a területileg illetékes köztársasági, területi vagy megyei belügyi főosztályok részére továbbítják.

A kitelepítést a kényszerlakhelyekre a Belügyminisztérium, illetve belügyi főosztályok határozata alapján, a Szovjetunió Belügyminisztériuma Kényszermunkatáborok Osztályának utasítása szerint, lépcsőzetes kiszállítás útján lépcsőzetesen hajtandó végre. E célból a Belügyminisztérium, illetve belügyi főosztályok kötelesek bejelenteni a Szovjetunió Kényszermunkatáborok Osztályának a gyűjtőállomásokra indítandó személyek létszámát.

A szerelvényparancsnok köteles kézhez kapni a szerelvény létszámáruk névsorát, és egy külön dossziében a minden egyes kitelepítettre kiállított határozatot.

9. A nyilvántartási dossziék a határozatokkal együtt megküldendőek a Belügyminisztérium, illetve azon belügyi főosztályok illetékes szerveinek, amelyek illetékességéhez tartozó kényszermunkatáborba kerülnek a kitelepítettek.

⁷⁵ A Szovjetunió Védelmi Bizottságának SZMERS (HALÁL A KÉMEKRE) Katonai Kémelhárítási Főcsoportfőnöksége – a katonai kémelhárító szervek hivatalos neve. 1943 és 1946 között a Szovjetunió állambiztonsági szerveinek egyikeként működött. A Szovjetunió Védelmi Népbiztossága berkein belül működő szerként a Szovjetunió Védelmi Népbiztossága az 1943. április 14-én kelt határozatával hozta létre, parancsnoki tisztjét a Szovjetunió helyettes védelmi népbiztosa látta el. Azonos csoportfőnökségek alakultak a Szovjetunió Haditengerészeti Népbiztosságán is. A SZMERS tevékenységét a hadsereg és hadiflotta politikai parancsnokai irányították. A háború után, 1946 májusában a SZMERS szervei átszervezésre kerültek, helyettük megalakultak a különleges ügyosztályok, amelyek a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának alárendeltségében működtek.

10. A kitelepítettek minden egyes kontingensének út közbeni élelmezéséről a Javító-nevelő Munkatáborok Főparancsnoksága, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériuma köteles gondoskodni.

11. A kényszerlakhelyre való kitelepítettek jogosultak magukkal vinni ruhaneműt, háztartási felszerelést, kézműipari szerszámokat, egy hónapra elegendő élelmiszert, készpénzt és korlátlan mennyiségű értékeiket.

12. A kitelepítendő személyeknek tudomására kell hozni, hogy őket a német hadseregben, illetve német alakulatoknál, légiókban és rendőrségénél teljesített szolgálat miatt a kormány határozata alapján 6 évre kényszerlakhelyre telepítik ki. Ennek során ki kell hangsúlyozni, hogy a hazaárulásért ennél súlyosabb büntetést érdemelnének, a Németország felett aratott győzelemre tekintettel azonban a szovjet kormány velük szemben kegyet gyakorolt, és megelégedett a kényszerlakhelyre való kitelepítésükkel.

A kitelepítendő személyekkel és családtagjaikkal tudatni kell azt is, hogy a családfők a kényszerlakhelyére való megérkezésüket követően engedélyt kapnak a családjaik kitelepítésére. Ennek során a kényszer-kitelepítettek családjaikat a szovjet állampolgárokkal azonos jogok fogják megilletni, számukra lakhatás lesz biztosítva.

13. A kényszer-kitelepítettek e kontingensének a letelepítésük helyén történő operatív felderítési feldolgozását, nyilvántartását és adminisztratív felügyeletét a Belügyminisztérium és belügyi főosztályok kényszermunka-tábori parancsnokságai, járási osztályai, illetve különleges parancsnokságai látják el a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1946. évi 0027-1946. számú parancsának, illetve a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1946. január 24-én kelt, 21. számú irányelvének megfelelően.

A jelen irányelv teljesítésének folyamatáról a Szovjetunió Belügyminisztériuma Javító-nevelő Munkatáborok Főparancsnokságának 15-ig meg kell küldeni a mellékelt 1. formanyomtatvány szerinti jelentést. A munka teljes befejezését követően (legfeljebb 1946. július 1-jéig) összegző jelentést kell készíteni.

Kruglov Sz. vezérezredes,
a Szovjetunió belügyminisztere

A Sztálini GULÁG története. Az 1920. évek vége – 1950. évek első fele. 5. kötet, p. 485-487

Szám: 39

1947. február 14. – A Szovjetunió Belügyminisztériumának és a Szovjetunió legfőbb ügyészének 32/39 szsz. számú körlevele a kitelepítettek kényszerlakhelyről való szökésével kapcsolatos büntetőjogi felelősségre vonás rendjéről

A Szovjetunió Belügyminisztériumának és a Szovjetunió legfőbb ügyészének
32/39 szsz. számú körlevele
a kitelepítettek kényszerlakhelyről való szökésével
kapcsolatos büntetőjogi felelősségre vonás rendjéről

1947. február 14.
Szigorúan titkos

Tekintettel a kitelepítettek kényszerlakhelyről való szökésével kapcsolatos büntetőjogi felelősségre vonás rendjével kapcsolatos szabályokra vonatkozó megkeresésekre javasoljuk az alábbi szabályok alkalmazását.

1. A volt „vlaszovisták”, légionáriusok, rendőrök és más, német hadseregben szolgálatot teljesített kitelepített személyek, a kényszerlakhelyről való szökésük esetén az Oroszországi

SZSZSZK Büntető törvénykönyve 83. szakaszának (2) bekezdése, illetve a szövetségi köztársaságok büntető törvénykönyvei azonos szakaszainak alapján vonandók büntetőjogi felelősségre.

2. A Nagy Honvédő Háború alatt kitelepített észak-kaukázusi, kalmük, krimi tatár, stb. kényszerkitelepítettek szökés esetén az Oroszországi SZSZSZK Büntető törvénykönyve 82. szakaszának (1) bekezdése, illetve a szövetségi köztársaságok büntető törvénykönyvei azonos szakaszainak alapján vonandók büntetőjogi felelősségre.

3. A jelen irányelv 1. és 2. szakaszaiban felsorolt kényszerkitelepítettek szökése miatt indított büntetőügyekben a nyomozást azon belügyi szervek kötelesek lefolytatni, ahol a szökés elkövetőjét elfogják, a vizsgálat lezárását követően az ilyen ügyeket a Szovjetunió Belügyminisztériuma Mellett Működő Különleges Értekezlet tárgyalja.

4. A Szovjetunió Belügyminisztériuma Mellett Működő Különleges Értekezlet által a szökött kényszerkitelepítettek ügyeiben hozott határozatok a Belügyminisztérium azon belügyi főosztályaihoz küldendők meg, amely illetékességi területén a szökött kényszerkitelepítettet elfogták, illetve ahonnan megszökött.

5. A Nagy Honvédő Háború alatt ipari munkára mozgósított, és onnan dezertált német kényszerkitelepítetteket, annak függvényében, hogy milyen jellegű vállalattól dezertált, vagy a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1940. június 26-án kelt rendelete vagy a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1941. december 26-án kelt rendelete alapján kell büntetőjogi felelősségre vonni.

Ezeket a kényszerkitelepítetteket a büntetésük letöltését követően vissza kell toloncolni oda, ahová a családját telepítették.

6. A munkaképtelen, kiskorú, valamint sokgyermekes – kiskorú családtagjaikkal együtt szökött – kényszerkitelepítetteket elfogásuk helyszínén nem vonandók felelősségre. Éket a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1944. december 29-én kelt, 275. számú körlevelének 2. pontja szerint rendes személyvonaton vagy külön vagonban fegyveres kíséret nélkül, de a Belügyminisztérium belügyi főosztálya munkatársának kíséretében vissza kell szállítani azon munkatáborba, ahonnan megszöktek, és ott kell átadni a BM helyileg illetékes belügyi főosztályának.⁷⁶

Az ilyen kényszerkitelepítettek szökése esetén a kényszerkitelepítettek visszaszállítását követően igazgatási vagy büntetőeljárás keretében a kényszer-kitelepítés helye szerint illetékes BM és ügyészség azon helyi szervei járnak el.

[...]

Kruglov Sz. vezérezredes,
a Szovjetunió belügyminisztere
Gorsvinyin, tényleges állami igazságügyi tanácsos,
legfőbb ügyész

A Sztálini GULÁG története ... p. 530-531

Szám: 40

1947. május 26. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete a halálbüntetés eltörléséről

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete
a halálbüntetés eltörléséről⁷⁷

⁷⁶ A kárpátaljai Fischer Mária családjával előfordult hasonló eset leírását ld. az 1992-ben kiadott gyűjteményben

⁷⁷ A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének fenti rendelete a német hadseregben teljesített szolgálatuk miatt az állambiztonsági szervek által gyakorlatilag 1953 októberéig üldözött kárpátaljai németek tucatjainak mentette meg az életét.

1. A Szovjetunió hatályos törvényei által meghatározott bűncselekményekért kiszabható halálbüntetést békeidőben eltörölni rendljük.
2. A hatályos törvények által halálbüntetéssel sújtandó bűncselekmények elkövetéséért békeidőben nevelő munkatáborban letöltendő 25 évi szabadságvesztés szabható ki.
3. A jelen rendelet hatályba lépéséig végre nem hajtott, halálbüntetést kiszabó ítéleteket a fellebbviteli bíróságok végzésükkel a jelen rendelet 2. pontjában meghatározott ítéletre kötelesek változtatni.

Svernyik N., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke,
Gorkin A., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének titkára

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Közlönye, 1947, 17. szám,
Izvesztyija, 1947. május 27.

Szám: 41

1948. február 21. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete a különösen veszélyes bűnözőknek a büntetés letöltése utáni száműzéséről a Szovjetunió távoli vidékeire

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1948. február 21-én kelt rendelete a különösen veszélyes, államelleni bűncselekményeket elkövető bűnözőknek a büntetés letöltése utáni száműzéséről a Szovjetunió távoli vidékeire

1. A jelen rendelet értelmében a Szovjetunió Belügyminisztériuma valamennyi, büntetését különleges táborban vagy börtönben letöltött kémet, diverzánst, terroristát, trockistát, jobboldalit, menseviket, eszert, anarchistát, nacionalistát, fehér emigránst, más szovjetellenes csoportosulások tagjait, szovjetellenes kapcsolataik és ellenséges tevékenységük révén veszélyt jelentő személyt a büntetés idejének leteltét követően száműzni köteles, a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának elrendelése szerint az Állambiztonsági Minisztérium felügyelete alá tartozó településre: a távol-keleti Kolimára, Krasznojarszki területnek, illetve Novoszibirszki területnek a transzszibériai vasúttól 50 km-rel északabbra fekvő részeire, a Kazah SZSZK-ba, kivéve az Alma-Atali, Gurjevi, Dél-Kazahsztáni, Kelet-Kazahsztáni, Szemipalatyinszki területeket.

2. Kötelezi az Állambiztonsági Minisztériumot, hogy küldje száműzetésbe azokat az 1. szakaszban feltüntetett, államellenes bűncselekményeket elkövetett bűnözőket, akik a Nagy Honvédő Háború végét követően letöltötték börtönbüntetésüket és szabadlábra kerültek.

A fenti személyek száműzetését a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Mellett Működő Különleges Értekezlet köteles elrendelni.

Közzétéve: A politikai megtorlások áldozatainak meghurcolásáról és rehabilitálásáról rendelkező törvények és normatív jogszabályok gyűjteménye. Moszkva, 1993, p. 46 (Az 1948. február 21-én kelt rendeletet az 1956. március 10-én kelt rendelet hatályon kívül helyezte. – A szerkesztő megjegyzése)

Akiket a történelem rehabilitált, Odesszai terület, ... p. 472

Szám: 42

1948. november 26. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete a Honvédő Háború alatt kitelepített személyeknek a Szovjetunió távoli területein kijelölt kötelező és végleges kényszerlakhelyről való szökéséért viselt büntetőjogi felelősségéről

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1948. november 26-án kelt rendelete a Honvédő Háború alatt kitelepített személyeknek a Szovjetunió távoli területein kijelölt kötelező és végleges kényszerlakhelyről való szökéséért viselt büntetőjogi felelősségéről

A Szovjetunió legfelsőbb szerve⁷⁸ által Honvédő Háború alatt kitelepített csecsenek, karacsajok, ingusok, balkárok, kalmükok, németek, krimi tatárok, stb. letelepítési rendjének megerősítése céljából, tekintettel arra, hogy kitelepítésük időpontjában nem került meghatározásra, mennyi dőre szól a kitelepítés, megállapítjuk, hogy fenti személyeknek a Szovjetunió távoli vidékeire való kitelepítése végleges, korábbi lakhelyükre való visszatérésre nincs joguk.

A fenti kitelepítettek számára kijelölt kényszerlakhely elhagyása (szökés) esetén a bűnösök büntetőjogi felelősségre vonandók. E bűncselekmény 20 évi kényszermunkával sújtandó.

A kitelepítettek büntetőügyeinek elbírálására a Szovjetunió Belügyminisztériuma Mellett Működő Különleges Értekezlet rendelkezik hatáskörrel.

A kijelölt kényszerlakhelyről megszökött személyeket bűjtató vagy szökésüket elősegítő, a kitelepítettek számára a korábbi lakhelyükre való visszatérést engedélyező igazolások kiállításáért felelős, illetve korábbi lakhelyükön visszailleszkedésüket elősegítő személyek büntetőjogi felelősségre vonandók. E bűncselekmény 5 évi szabadságvesztéssel sújtandó.

Svernyik N., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke,
Gorkin A., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének titkára

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-7523, op. 36, ügyiratszám: 450, p. 87

A fenti rendelet hatályát az 1950. április 6-án kelt rendelet kiterjesztette a Szovjetunió Minisztertanácsának 1949. május 29-én kelt, 2214-856. számú rendelete alapján kitelepítettek (törökökre, görögökre, dasnákokra, stb.), valamint az ukrán nacionalisták családtagjaira, az 1951. november 17-én kelt rendelet pedig a különösen súlyos államellenes bűncselekmények elkövetőire, akik az 1948. február 21-én kelt rendelet értelmében büntetésük letöltését követően szintén száműzetésbe kerültek. Közzétéve: A politikai üldözések keretében végrehajtott megtorlásokkal és az áldozatok rehabilitációjával kapcsolatos törvények és normatív jogszabályok gyűjteménye. Moszkva, 1993, p. 124-125; A sztálini GULÁG története, Moszkva, 2004, 1. kötet, p. 585-586. (Az 1948. november 26-án kelt rendeletet az 1954. július 13-én kelt rendelet hatályon kívül helyezte – A Szerkesztő megjegyzése.)

Akiket a történelem rehabilitált. Odesszai terület ... p. 473

Szám: 43

1948. november 26. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete az amnesztiáról

AMNESZTIARENDELET⁷⁹

Kelt: 1953. március 27-én

(A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Közlönye, 1953, 4. szám)

⁷⁸ A németek ellen vívott háború ideje alatt a Szovjetunió legfelsőbb szerve a Szovjetunió Védelmi Bizottsága minősült, amely Sztálin vezetésével működött.

⁷⁹ A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1953. március 17-én kelt amnesztiarendelete az első, Sztálin halála után született közokirat, amely „ellenforradalmi bűncselekményekért elítélt” személyekről tesz említést, bár szerepel benne a kitétel, miszerint ezek közül „az amnesztia hatálya nem terjed ki az 5 évnél súlyosabb szabadságvesztéssel sújtandókra nem terjed ki” (a jelen rendelet 7. szakasza).

Tekintettel arra, hogy forradalomellenes bűncselekmény elkövetéséért 5 évet meg nem haladó szabadságvesztés rendkívül ritkán került kiszabásra, a megye lakossága köréből származó elítéltek közül gyakorlatilag alig néhányan élvezhették e rendelet által biztosított kedvezményeket, hiszen túlnyomó többségüket 10 évtől 25 évig terjedő szabadságvesztésre ítélték. A rendelet fontosságához azonban nem fér kétség, mivel ez indította el a szovjet GULÁG-on sínylődő politikai foglyok százezreinek amnesztia keretében való szabadulásával és rehabilitálásával kapcsolatos folyamatokat, és jelentette a Sztálin utáni új politikai korszak kezdetét.

A szovjet társadalmi és államrend megszilárdulása, a lakosság jólétének és kulturális színvonalának emelkedése, tudatának fejlődése, társadalmi kötelességének teljesítéséhez való becsületes hozzáállása eredményeképpen az országban megerősödött a törvényesség és szocialista jogrend, jelentős mértékben csökkent a bűnözés.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének véleménye szerint a jelenlegi körülmények nem indokolják, hogy továbbra is büntetés-végrehajtási intézményben maradjanak azon elítéltek, akik olyan bűncselekményeket követtek el, amelyek az államra nézve nem képeznek nagy veszélyt, és munkához való lelkiismeretes hozzáállásukkal bizonyították alkalmasságukat arra, hogy becsületes dolgozó emberként és a társadalom hasznos tagjaként folytassák életüket.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége a következőket rendeli el:

1. Kiszabadul mindazon személy, akit bezárólag 5 évi időtartamú szabadságvesztéssel vagy szabadságkorlátozással nem járó más büntetéssel sújtottak.

2. Kiszabadul – a büntetés idejétől függetlenül – mindazon elítélt, akit hivatali, gazdasági vagy az Oroszországi SZSZSZK Büntető Törvénykönyvének 193. szakasza (4) bekezdésének a) pontjába, 193. szakaszának (7) bekezdésébe, 193. szakaszának (8) bekezdésébe, 193. szakaszának (10) bekezdésébe, 193. szakaszának (10/a) bekezdésébe, 193. szakaszának (14) bekezdésébe, 193. szakaszának (15) bekezdésébe, 193. szakaszának (16) bekezdésébe, illetve 193. szakasza (17) bekezdésének a) pontjába, vagy a szövetségi köztársaságok büntető törvénykönyveinek azonos szakaszaiba ütköző bűncselekmény elkövetéséért ítélték el.

3. Kiszabadulnak – a büntetés idejétől függetlenül – mindazon elítélt nők, akiknek 10 évnél fiatalabb gyermekük van, a terhes nők, a 18 életévüket be nem töltött fiatalok, az 55 évnél idősebb férfiak, illetve 50 évnél idősebb nők, valamint a súlyos gyógyíthatatlan betegségben szenvedő elítéltek.

4. Az 5 évnél hosszabb szabadságvesztésre ítélt büntetési tétele a felére csökken.

5. Meg kell szüntetni a vizsgálati, illetve bírósági szakaszban lévő, a jelen rendelet hatályba lépése előtt elkövetett következő ügyeket:

a) amelyeket a törvény 5 évig terjedő szabadságvesztéssel, illetve szabadságvesztéssel nem járó egyéb büntetési tétellel rendel büntetni,

b) a jelen rendelet 2. szakaszában meghatározott hivatali, gazdasági és katonai bűncselekményekkel kapcsolatos ügyeket,

c) a jelen rendelet 3. szakaszában felsorolt személyek által elkövetett ügyeket.

A jelen rendelet hatályba lépése előtt elkövetett, a törvény által 5 évnél súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények esetén, amennyiben a bíróság 5 évnél rövidebb szabadságvesztés kiszabását tartja indokoltnak, a vádlottat fel kell menteni, amennyiben pedig a bíróság az 5 évnél magasabb büntetési tétel kiszabását tartja indokoltnak, azt a megalapozott büntetési tétel felében kell megállapítani.

6. A jelen rendelet alapján a korábban elítélt és büntetésüket már letöltött vagy kedvezményesen szabadult személyek mentesülnek a büntetett előélet joghátrányai és az állampolgári jogok megvonása alól.

7. Nem terjed ki az amnesztia hatálya azon személyekre, akiket forradalomellenes bűncselekmény, a szocialista tulajdonban jelentős kárt okozó sikkasztás, rablás és szándékos emberölés miatt ítélték el.

8. Elrendeli a Szovjetunió Büntető törvénykönyvéről szóló törvény, illetve a szövetségi köztársaságok azonos törvényeinek felülvizsgálatát az egyes hivatali, gazdasági, garázdasággal és családon belüli erőszak elkövetésével kapcsolatos és más, kevésbé veszélyes bűncselekmények igazgatási vagy fegyelmi eljárás keretében való elbírálása, bizonyos bűncselekmények enyhébb megítélése érdekében.

Utasítja a Szovjetunió Belügyminisztériumát, hogy egy hónapon belül dolgozza ki és megvitassa, majd a Szovjetunió Minisztertanácsának Elnöksége elé terjesztés érdekében nyújtsa be javaslatait a Szovjetunió Minisztertanácsának.

Szám: 44

1953 júliusa – Részletek Krtuglov Sz. N., a Szovjetunió belügyminiszterének Malenkov G. M., a Szovjetunió Minisztertanácsa elnökéhez a kényszerlakhelyre való végleges kitelepítés visszavonása, a kényszermunkatáborok számának csökkentése és a BM szervei által a kényszermunkatáborokban végzett felügyeleti tevékenység szabályozása tárgyában foganatosítandó intézkedések tárgyában intézett leveléből

[...]

1953 júliusa
Szigorúan titkos

A Szovjetunió Belügyminisztériuma azzal a kéréssel fordult a Szovjetunió Minisztertanácsának elnökségéhez, hogy vizsgálják meg a kényszerlakhelyre való végleges kitelepítés visszavonásának lehetőségét, a kényszermunkatáborok száma jelentős csökkentését, illetve a BM szervei által a kényszermunkatáborokban végzett felügyeleti tevékenység szabályozását érintő ügyeket.

A Nagy Honvédő Háború elején a kényszermunkatáborokban a BM-szervek felügyelete alatt mintegy 977 ezer embert tartottak fogva. Ezek túlnyomó többségét (90,9%-át) a volt kulákok és családtagjaik képezték. Az következő években a volt kulákokat a kormány egyes rendeletei alapján a kényszerlakhelyekről elengedték, így, a BM-szervek felügyelete alatt 24.686 személy maradt. A háború alatt, illetve a háború utáni időszakban végrehajtott újabb kényszer-kitelepítések következtében a kitelepítettek létszáma az 1940. évhez képest a háromszorosára nőtt, számok jelenleg 2.819.776 fő.

A kényszerkitelepítettek közül 884.057 fő a kiskorú gyermek, akiket 16 éves korukig a családi kartonban tartunk nyilván, 16. életévüknek elérését követően mindegyikük külön személyi nyilvántartásba vételre kerül. Az 1945 és 1952 közötti időszakban a családi kartonokban 360.545 született, személyi nyilvántartásba pedig 332.739 nagykorúságot elért gyermek került nyilvántartásba vételre. Ennek következtében, a kényszerkitelepítettek létszáma, annak ellenére, hogy az új kényszerkitelepítettek létszáma csökken, a gyermekeik egyéni nyilvántartásba kerülésével évről évre nő.

A kényszerkitelepítettek gyermekeit nem sorozzák be a Szovjet Hadseregbe sorkatonai szolgálatra, tanulmányok folytatása, sportversenyekben való részvétel, stb. céljából sem jogosultak elhagyni a kényszerlakhelyül kijelölt körzeteket. A kényszerkitelepítettek gyermekei számos panaszt és kérelmet intéznek, amelyekben kéri, hogy mentse fel őket a korlátozások alól, biztosítsák számukra a lehetőséget a Szovjet Hadseregben való sorkatonai szolgálat teljesítésére és a kívánt szakma elsajátítására.

A BM szervei által teljesített felügyelet tapasztalatai szerint a kényszerkitelepítettek zöme kedvezően viszonyul a szovjet hatalom intézkedéseire, megtelepedett a kényszerlakhelyül kijelölt térségekben, becsületesen dolgozik és részt vesz a társadalmi és gazdasági életben.

Ugyanakkor, a kényszermunkatáborokban gyakran sérülnek a kényszerkitelepítettek jogai: indokolatlanul szigorú rend van érvényben, korlátozzák a kényszerkitelepítettek szabad mozgását a számukra létfontosságú területeken, gyakran kell jelentkezniük a különleges parancsnokságokon, akadályokat gördítenek a kényszerlakhely kiküldetés, gyógykezelés, tanulás miatti elhagyása elé, ami nyomasztóan hat a kényszerkitelepítettekre, és számos panasz felmerülésére szolgált okot. 1952 folyamán a kényszerkitelepítettektől több mint 70 ezer panasz és kérelem érkezett. Az utóbbi időben

a kényszerkitelepitettek részéről érkező panaszok és kérelmek száma ugrásszerűen megnőtt. A Szovjetunió Belügyminisztériumához csupán folyó év májusa-júniusa folyamán a 27.363 panasz és kérelem érkezett.

Figyelembe véve, hogy a kényszer-kitelepitést, különösen a háború idején, állambiztonsági érdekek indokolták, jelenleg viszont, a társadalmi és államrend megszilárdulásának köszönhetően ilyen nagy számú kényszerkitelepitett felügyelet alatti tartását semmi nem indokolja, tekintettel arra, hogy az országban végrehajtott amnesztia a kényszerkitelepitetteket gyakorlatilag nem érintette, a Szovjetunió Belügyminisztériuma az alábbiakat javasolja:

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1948. november 26-án kelt rendelete alapján az állampolgárok bizonyos kategóriái, illetve egyes személyek ellen alkalmazott, határidő megjelölése nélküli végleges kényszer-kitelepitést, mint különleges adminisztratív intézkedést szüntessék meg.

A Szovjetunió Minisztertanácsának 1950. április 6-án kelt, 1398-508szsz. számú, az 1944 és 1949 között kitelepített ukrán nacionalisták (az OUN – Ukrán Nacionalista Szervezet tagjai), banditák, cinkosaik és családtagjaik végleges kényszer-kitelepitését elrendelő határozatát, valamint a Szovjetunió Minisztertanácsa valamennyi későbbi határozatainak a Szovjetunió távoli vidékeire 1948 és 1952 között kitelepített más kontingensek kényszer-kitelepitésének véglegesítését kimondó rendelkezéseit vonják vissza.

A kényszerlakhelyekről engedjék el az

- a) háború idején kitelepített német nemzetiségű szovjet állampolgárokat – 1.016.543 fő,
- b) 1929 és 1933 között a totális kollektivizálás területeiről kitelepített, volt kulákokat – 24.686 fő,
- c) Ukrán és Belorusz SZSZK határterületeiről 1936-ban kitelepített lengyeleket – 36.045 fő,

[...]

- e) szovjetellenes tevékenységért elítélt személyek családtagjait ... – 11.573 fő,
- f) Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1948. február 21-én, illetve június 2-án kelt rendeletei alapján, a társadalomellenes, élösködő vidéki életmód miatt kitelepített személyeket – 27.275 fő,

[...]

- h) töröljenek a BM-szervek nyilvántartásaiból valamennyi 16 életévét el nem érő, más kategóriához tartozó, kényszer-kitelepitésben élő gyermeket (516.608 fő), és a jövőben gyermekeket ne vegyenek BM-nyilvántartásba.

Javasoljuk, hogy összesen 1.643.741 személyt töröljenek a nyilvántartásokból.

Mint olyanok, akik felmentése a BM-felügyelet alól még korai, ideiglenesen maradjanak kijelölt lakhelyükön az alábbi kényszerkitelepitettek:

[...]

az 1944 és 1952 között kitelepített ukrán nacionalisták (az OUN – Ukrán Nacionalista Szervezet tagjai), banditák, szovjetellenes bandák cinkosai és családtagjaik – 134.816 fő,

[...]

a Baltikumbók, Ukrajna és Fehéroroszország nyugati területeiről, a Pszkovi területről 1945 és 1952 között banditák, szovjetellenes bandák cinkosai és családtagjaik – 124.802 fő,

[...]

a nacionalista, forradalomellenes és felkelő tevékenységet folytató, 1940 és 1941 között a Baltikumbók, Moldáviából, illetve Ukrajna és Fehéroroszország nyugati területeiről kitelepített személyek családtagjai – 25.630 fő,

az 1945-ben visszahonosított, Németországból visszatért német nemzetiségű szovjet állampolgárok – 138.669 fő,

[...]

Egyelőre összesen 1 046.503 főt kényszer-kitelepitett személy tekintetében javasoljuk fenntartani az intézkedést.

Javasoljuk, hogy e csoport további sorsának megvitatására térjünk vissza 1954-ben.

A fenti csoportok kényszer-kitelepítésének ideiglenes fenntartását a kényszermunkatáborok fokozatos kiürítésének célszerűsége indokolja. Annak érdekében, hogy a kényszermunkatáborok térségében ne boruljon fel a gazdasági élet, az illetékes minisztériumoknak lehetőségük legyen azon intézkedések megtételére, amelyek marasztalni tudják a szabadult személyeket a kitelepítés helyén, és képesek megakadályozni, hogy tömegesen térjenek vissza korábbi lakhelyükre, mivel ezek a személyek még szilárdan nem telepedtek meg új lakhelyükön, és fennáll a veszélye, hogy a BM-nyilvántartásból való törlésük után visszatérnek oda, ahonnan őket kitelepítették. [...]

Kruglov Sz., a Szovjetunió belügyminisztere

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-9479, op. 1, ügyiratszám: 611, p. 6-13

Közzétéve: A Sztálini GULÁG története, Moszkva, 2004. 5. kötet, p. 708-712, Odesszkij Martirolog, Odessza, 2006, 4. kötet, p. 897-900

Akiket a történelem rehabilitált, Odesszai terület, Első Könyv, Odessza, 2010, p. 505-507

Szám: 45

1955. szeptember 17. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete a Nagy Honvédő Háború idején 1941 és 1945 között a német megszállókkal együttműködött szovjet állampolgárok amnesztiában való részesítéséről

RENDELET

a Nagy Honvédő Háború idején 1941 és 1945 között
a német megszállókkal együttműködött szovjet állampolgárok
amnesztiában való részesítéséről⁸⁰

---

⁸⁰ A Nagy Honvédő Háború idején a német megszállókkal együttműködött szovjet állampolgárok amnesztiában való részesítéséről szóló rendelet, amely mindenekelőtt a szovjet állam által Sztálin halála után kialakított új irányvonal eredményeképpen született, a kárpátaljai lakosok számára különös jelentőséggel bírt. Arról van szó, hogy 1939 márciusától, vagyis Kárpátalja magyar csapatok általi megszállásától kezdve, 1944 októberéig, azaz a szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulásáig Kárpátalja lakosai magyar állampolgárnak, 1944 novemberétől pedig a nem hivatalosan létrehozott, a kormány minőségében eljáró Népi Tanács irányította Kárpát-Ukrajna állampolgárainak minősültek. 1946 januárjától, azaz a Kárpát-Ukrajna Szovjet Ukrajnával való újraegyesítését kimondó okmány legitimitációját követően az utóbbi állampolgárává váltak.

Ugyanakkor, Csehszlovákia kormánya, nem ismerve el Kárpát-Ukrajna (Podkarpátszka Rusz) 1939 márciusában történt magyar megszállásának szabályszerű következményeit, a kárpátaljai lakosokat 1946 januárjáig saját országa állampolgárainak tekintette.

A 4. Ukrán Front katonai és politikai vezetése ugyanakkor, a Kárpátalja gyorsított szovjetesítésére és mielőbbi Szovjet Államhoz való csatolására számára kiszabott rendkívül szűkös idő alatt végrehajtandó intézkedések keretében a szovjet front hadbírósaival és a helyi állambiztonsági szervekkel és bíróságokkal 1944 októberétől 1946 januárjáig a helyi lakosság ellen számos tömeges büntetőakciót hatattak végre, azzal vádolva a helyi lakosságot, hogy cinkosai voltak Kárpát-Ukrajna „nacionalista” kormányának, amely a háború előtti Németország és a megszálló Magyarország és Németország irányába orientálódott, figyelembe véve, hogy a helyi német lakosság jelentős része ezen országok hadseregeiben volt kénytelen szolgálni.

1946-tól kezdve a helyi állambiztonsági szervek, a központi struktúrák által támasztott követelmények teljesítéseképpen, de saját kezdeményezésük alapján is folytatták a megye lakosságának üldözését, arra gyanakodva, hogy a lakosság együttműködik a megszálló rezsimmel.

Nos, ez a rendelet, a többi szovjet rendelettől eltérően, talán első alkalommal nyújtott lehetőséget a károsult személyeknek és családtagjaiknak, hogy a segítségért forduljanak – leginkább a központi – szovjet hatalmi szervekhez,

1955. szeptember 17-én kelt rendelet
(A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Közlönye, 1955, 17. szám)

A Nagy Honvédő Háború győztes befejezése óta a szovjet nép új jelentős sikereket ért el a népgazdaság, kulturális fejlesztés, a teljes szocialista állam további megerősítése területén.

Fentiekre tekintettel, figyelembe véve továbbá a Szovjetunió és Németország közötti háború megszűnését, a humanizmus elveivel vezérelve a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa lehetőséget lát azon szovjet állampolgárok amnesztiában való részesítésére, akik a nagy Honvédő Háború idején, 1941 és 1945 között, gyávaságból vagy kishitűségből hagyták magukat rávenni a megszállókkal való együttműködésre.

Annak érdekében, hogy segítséget nyújtsunk ezeknek az embereknek a becsületes dolgozói életbe való visszailleszkedésben, támogassuk őket a társadalom hasznos tagjává válásának folyamatában, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége elrendeli, hogy:

1. A kényszerlakhelyekről és más büntetés-végrehajtási intézményekből engedjék szabadon azon személyeket, akik a Nagy Honvédő Háború alatt, 1941 és 1945 között együttműködtek az ellenséggel, illetve más Oroszországi SZSZSZK Büntető Törvénykönyvének 58. szakasza (1) bekezdésébe, 58. szakaszának (3) bekezdésébe, 58. szakaszának (4) bekezdésébe, 58. szakaszának (6) bekezdésébe, 58. szakaszának (10) bekezdésébe, illetve 58. szakaszának (12) bekezdésébe, vagy a szövetségi köztársaságok büntető törvénykönyveinek azonos szakaszaiba ütköző bűncselekményt követtek el, amiért őket bezárólag 10 évig terjedő szabadságvesztésre ítélték.

2. Csökkentsék a felére azon személyek büntetést, akiket a jelen rendelet 1. szakaszában feltüntetett bűncselekmények elkövetéséért 10 évet meghaladó szabadságvesztésre ítélték.

3. A büntetési tételtől függetlenül engedjék szabadon azon személyeket, akik a német hadseregben, rendőrségnél, különleges német alakulatoknál teljesítettek szolgálatot.

4. Az amnesztia hatálya nem terjed ki a gyilkosságért és a szovjet emberek megkínzásáért elítélt hóhérokra.

5. Szüntessenek meg mindazon, vizsgálati vagy bírói szakaszban lévő büntetőeljárást, amelyet Nagy Honvédő Háború alatt, 1941 és 1945 között a Oroszországi SZSZSZK Büntető Törvénykönyvének 58. szakasza (1) bekezdésébe, 58. szakaszának (3) bekezdésébe, 58. szakaszának (4) bekezdésébe, 58. szakaszának (6) bekezdésébe, 58. szakaszának (10) bekezdésébe, illetve 58. szakaszának (12) bekezdésébe, vagy a szövetségi köztársaságok büntető törvénykönyveinek azonos szakaszaiba ütköző bűncselekmények elkövetése miatt indítottak, kivéve a jelen rendelet 4. szakaszában említett ügyeket.

6. A jelen rendelet alapján szabadult személyek mentesülnek a büntetett előélet joghátrányai és az ahhoz fűződő jogkorlátozások alól.

Mentesülnek a büntetett előélet joghátrányai és az ahhoz fűződő jogkorlátozások alól azon személyek is, akik a jelen rendelet 1. szakaszában feltüntetett bűncselekmények valamelyikének elkövetéséért kiszabott büntetést már letöltötték.

7. Mentésülnek a büntetőjogi felelősség alól azon külföldön tartózkodó szovjet állampolgárok, akik a Nagy Honvédő Háború alatt, 1941 és 1945 között megadták magukat és az ellenségnek fogságába kerültek vagy a német hadseregben, rendőrségnél vagy különleges német alakulatoknál szolgáltak.

Mentesülnek a műbüntetőjogi felelősség alól azok a jelenleg külföldön tartózkodó szovjet állampolgárok is, akik a háború alatt vezető tisztséget töltöttek be a megszállók által szervezett

---

most már, mint a „saját” országuk szerveihez, ami politikai szemszögből legalább olyan jelentőséggel bírt, mint maga az amnesztia, amelyhez nagy reményeket fűztek.

Ezzel egyidejűleg, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége által 1955. szeptember 17-én hozott rendeletnek köszönhetően rendeződni kezdtek a hagyományos együttélést mesterséges félelemkeltéssel, kölcsönös gyanakvással és viszályal mérgező körülmények miatt korlátozódott kapcsolatok a megye lakossága között. Csökkent a politikai nyomás, gyengült az ereje büntetőszervezeteknek, amelyek a háború utáni évtizedben kegyetlenül visszaéltek a „cinkosság” fogalmával, alkalmazva azt bármilyen rezsim tekintetében, gyakran teljesen figyelmen kívül hagyva, hogy a miben nyilvánult meg az együttműködés, és milyen mértékben volt ártalmas a népnek.

rendőrségi, csendőrségi vagy más propagandaszerveknél, ezen belül, akiket a háború utáni időkben szovjetellenes propagandaszervezetekbe vontak be, amennyiben bűnüket a későbbiekben a hon javára kifejtett hazafias cselekedetekkel tették jóvá vagy beismerték bűnösségüket.

A hatályos jogszabályoknak megfelelően enyhítő körülményként kell értékelni a bűnösség beismerését olyan külföldről visszatérő szovjet állampolgárok esetén, akik Nagy Honvédő Háború alatt, 1941 és 1945 között a szovjet állam ellen súlyos bűncselekményt követtek el. Az ilyen ügyekben hozott ítéletekben nem szabható ki öt és száműzetésnél súlyosabb étélet.

8. Utasítja a Szovjetunió Minisztertanácsát, hogy tegye meg a megfelelő intézkedéseket a külföldön tartózkodó szovjet állampolgárok és bármilyen más állampolgárságú családtagjaik Szovjetunióba való beutazásának és a Szovjetunió területén való munkavállalásának megkönnyítése érdekében.

A Szovjetunió törvényeinek és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa rendeleteinek gyűjteménye,
1938–1967, 2. kötet, p. 629-631

Szám: 46

1955. december 13. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete a kényszerkitelepített németeket és családtagjaik jogi helyzetét érintő korlátozások megszüntetéséről

Szám: 129/23

Nyomatásban nem tehető közzé

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének RENDELETE a kényszerkitelepített németeket és családtagjaik jogi helyzetét érintő korlátozások megszüntetéséről

Tekintettel arra, hogy az ország különböző területeire kitelepített németek és családtagjaik jogi helyzetét érintő, jelenleg hatályban lévő korlátozások a jövőre nézve szükségtelenné váltak, a Legfelsőbb Tanács Elnöksége elrendeli, hogy:

1. A kényszerlakhelyek nyilvántartásából töröljék és mentesítsék a BM-szervek által gyakorolt adminisztratív felügyelet alól a kényszerlakhelyekre a Nagy Honvédő Háború alatt kitelepített németeket és családtagjaikat, illetve azokat a német nemzetiségű szovjet állampolgárokat, akiket Németországból való visszatérésük után visszahonosítottak, majd kényszerlakhelyekre telepítettek ki.

2. A jelen rendelet értelmében németek kényszer-kitelepítésének megszüntetése nem vonja maga után a kitelepítéskor elkobzott vagyonuk visszaszolgáltatását. A kitelepítettek arra a helyre, ahonnan érkeztek, nem térhetnek vissza.

Vorosilov K. a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke,
Pegov N., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének titkára

Moszkva, Kreml,
1955. december 13.

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. R-7523, op. 72, ügyiratszám: 576, p. 79

Szám: 47

1958. március 03. – Az Ukrán SZSZK Belügyminisztériumának javaslata az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. december 15-én kelt, 1501-050. számú, a kényszer-kitelepítés helyszínéről visszatérő személyek letelepítéséről szóló rendelete hatályának valamennyi németre való kiterjesztéséről

AZ UKRÁN SZSZK MINISZTERTANÁCSA

HATÁROZAT

Kijev, 1985

Az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. december 15-én kelt⁸¹,
1501-050. számú rendelete hatályának
a kényszer-kitelepítés helyszínéről visszatérő német nemzetiségű személyekre

Tekintettel arra, hogy a kényszer-kitelepítés alóli szabadulás kapcsán az Odesszai, Zaporozsjei, Herszoni, Nyikolajevi, Krimi, illetve Kárpátontúli területre jelentős számú német nemzetiségű személy érkezik, akik korábban ezen megyékben, illetve az Ukrán SZSZK és a Szovjetunió területein éltek, ez pedig nehézségeket okoz a foglalkoztatásukban és letelepedésükben, az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa

az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. december 15-én kelt, 1501-050. számú, a tatárok, németek, görögök, bulgárok, örmények és korábban a Krimi területen élt, és most a kényszer-lakhelyekről visszatérő más személyek letelepítéséről szóló határozatának hatályát kiterjeszti valamennyi német nemzetiségű személyre, aki a kényszer-lakhelyről visszatér az Odesszai, Zaporozsjei, Herszoni, Nyikolajevi, Krimi, illetve Kárpátontúli területre.

Ukrajna Fekete Könyve, Iratok, levéltári anyagok, levelek, jelentések, cikkek, tanulmányok, esszék gyűjteménye, Kijev, Proszvita Kiadóközpont, 1998., p. 273

Szám: 48

1959. szeptember 19.⁸² – A Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának a kényszer-kitelepítésből visszatérő német nemzetiségű személyek kárpátaljai lakcímbeljelentéséről és letelepedéséről szóló határozattervezete

Ungvár

Titkos

A MUNKÁSKÜLDÖTTÉK KÁRPÁTONTÚLI TERÜLETI TANÁCSA
VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGÁNAK
HATÁROZATA
1959. szeptember ....

⁸¹ Az okirat kelte a szövegében feltüntetett, illetve az Ukrajna Fekete Könyve Gyűjtemény kísérszövegében feltüntetett dátum alapján került feltüntetésre, 1998, p. 273

⁸² Az okirat kelt a tartalma alapján került megállapításra

A kényszer-kitelepítésből visszatérő kárpátaljai németek megyében való letelepedését engedélyező határozattervezetet a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának tagjai nem fogadták el, így az elnökség azt nem is hagyta jóvá, bár, mint ismeretes, a határozat valamennyi pontja egyeztetésre került, az ismert tények szerint pedig az ilyen személyek Kárpátalján való lakhatásának a későbbiekben nem voltak elvi akadályai. Ezt bizonyítja a Harahonics I. által a járási végrehajtó bizottságok elnökeihez intézett titkos levél is, amelyben, ha nem is egyenesen, de kifejezésre juttatta ez üggyel kapcsolatos álláspontját.

Tárgy: Az 1946-ban kényszerlakhelyre kitelepített, az utóbbi évek folyamán pedig a Kárpátontúli területre visszatérő és itt letelepedő német nemzetiségű személyek lakhelybejelentéséről

A Munkásküldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsának Végrehajtó Bizottsága Ljalko et., a Végrehajtó Bizottság belügyi főosztályvezetőjének jelentése kapcsán rögzíti, hogy a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1955. december 13-án kelt, 121/23. számú, a német-magyar megszállás alatt leginkább kompromittálódott németek és családtagjaik tekintetében alkalmazott korlátozások feloldását elrendelő, az eredeti lakhelyükre való visszatérésüket azonban nem engedélyező rendelete hatályba lépése óta a kitelepítettek bizonyos hányada visszatért a Kárpátontúli területre.

Ezen kategóriához tartozó személyek visszatérése a mai napig folytatódik.

A területre visszatértek többségét a kitelepítés időszakában még kiskorú, a kényszerlakhelyen született, és most szüleikkel együtt Kárpátontúli területre visszatérő, illetve időskorú személyek alkotják.

A munkaképes személyek egy része a kolhozokban idénymunkákon dolgozik, másik része lakcímbjelentés nélkül állandó munkán helyezkedett el.

A rendőrség által foganatosított adminisztratív intézkedések körükben méltatlankodást keltenek, amelynek pártpolitikai szerveknek címzett számtalan panaszban és kérelemben adnak hangot.

A pártpolitikai szervek az emberek e kategóriájának állandó lakhelybejelentése ellen nem emelnek kifogást.

Tekintettel a fenti körülményekre, leszögezve abnormális mivoltát annak a helyzetnek, amelyben az egykor kényszerkitelepített német nemzetiségű személyek az utóbbi években lakhelybejelentés nélkül élnek, a Munkásküldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsának Végrehajtó Bizottsága meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

1. Kivételesen engedélyezi a mellékelt névsorban feltüntetett, kényszer-kitelepítésből visszatért német nemzetiségű személyek lakhelybejelentését az általuk választott lakhelyen, amennyiben ott biztosított a lakhatásuk.

2. A kényszer-kitelepítésből a jövőben a területre visszatérő személyek lakhelybejelentése tárgyában döntéshozatalra feljogosítja a Tanács Végrehajtó Bizottságának belügyi főosztályvezetőjét, aki a kérelmező személy jellemzését tartalmazó adatlapja alapján jogosult döntést hozni.

3. A határozat végrehatása feletti felügyelet gyakorlásával a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága Belügyi Főosztályának okmányirodai osztályát, illetve a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának 1. osztályát bízta meg.

Harahonics I., a Munkásküldöttek Területi Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának elnöke
(alírást nem szerepel)

Seketa A., a Munkásküldöttek Területi Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának titkára
(alírást nem szerepel)

Kárpátaljai területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, p. 13-14. Eredeti. Gépírás

*A Munkásküldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsának
Végrehajtó Bizottsága*

*Titkos
1. sz. példány*

_____
a mellékelt jegyzék szerinti városi / járási tanács elnöke
részére

Tekintettel arra, hogy a Területi Tanács Végrehajtó Bizottságához, illetve a szovjet pártszervekhez nagymennyiségű panasz és kérelem érkezik azon német nemzetiségű személyek lakhelybejelentése tárgyában, akiket 1946-ban az ország keleti vidékein található kényszerlakhelyekre telepítettek ki, és a kényszer-kitelepítés feloldását követően önkényesen visszatértek a Kárpátontúli területre, és jelenleg járásainkban (városainkban) élnek,

a Munkásküldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsának Végrehajtó Bizottsága javasolja, hogy a helyi végrehajtó bizottságok a milícia azon járási (városi) osztályaival együtt, amelyek rendelkeznek adatokkal arról, hogy az adott településen ilyen kategóriájú személyek élnek, készítsenek részletes jellemzést tartalmazó adatlapot minden egyes családról és annak tagjairól, és az összegyűjtött anyagot, a lakhelybejelentés engedélyezése iránti kérelem kedvező elbírálásának lehetőségére utaló véleményükkel együtt október 20-ig küldjék meg a Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának.

Harahonics I., a Munkásküldöttek Területi Tanácsának elnöke

Kinyomtatva 9 pld. Továbbítva: a jegyzék szerint

Kárpátaljai területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 13-15. Eredeti. Gépírás

Szám: 49

1989. január 16. – A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete a 30-40., illetve az 50. évek elején végrehajtott megtorlások áldozataival szembeni igazságtétel érdekében foganatosítandó kiegészítő intézkedésekről

A SZOVJETUNIÓ LEGFELSŐBB TANÁCSA ELNÖKSÉGÉNEK RENDELETE

a 30-40., illetve az 50. évek elején végrehajtott megtorlások áldozataival szembeni igazságtétel érdekében foganatosítandó kiegészítő intézkedésekről

A 30-40., illetve az 50. évek elején történt törvénytelenések következményeinek felszámolása és a társadalmi igazságosság helyreállítása céljából a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége elrendeli:

1. a 30-40., illetve az 50. évek elején, az akkor működő „trojka” – „triumvirátus” – (NKVD – Belügyi Népbiztosságok kollégiumai és NKVD-parancsnokságok, Egyesített Állami Politikai Parancsnokság, valamint az NKVD, a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának és Belügyminisztériumának „Különleges Értekezlete”) által, mint a bírósági szervezethez nem tartozó szervek által hozott, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége, által meghozott rendelet hatályba lépésének időpontjában még hatályos ítéletek hatályon kívül helyezését. A fenti szervek megtorló intézkedései által meghurcolt valamennyi személy rehabilitáltnak minősül.

Ez a szabály nem terjed ki a Nagy Honvédő Háború idején hazaárulást, megtorlást elkövetőkre, a nácista bűnözőkre, nacionalista bandák tagjaira és azok bűntársaira, a büntetőügyek meghamisításával foglalkozó dolgozókra, valamint szándékos emberölést és más bűncselekményt elkövető személyekre. Ezen személyeket illetően hatályban maradnak az ítélet és más bírósági határozat jogorvoslatára vonatkozó jogszabályok.

A jelen rendelet alkalmazásával kapcsolatban felmerülő vitás kérdéseket a Szovjetunió Legfőbb Ügyésze, a szövetségi és autonóm köztársaságok, területek, megyék, illetve Moszkva és Leningrád főügyésze jogosult eljárni.

2. A Szovjetunió Minisztertanácsa a jelen rendelet 1. szakasza alapján rehabilitált személyek tekintetében köteles megvizsgálni az ilyen személyek nyugdíj-jogosultságával, lakásigényével és egyéb ellátásra való jogosultságával kapcsolatos kérdéseket.

3. A Szovjetunió Igazságügyi Minisztérium és a Szovjetunió Legfőbb Ügyészsége, együttműködve a Szovjetunió Belügyminisztériumával és a Szovjetunió Állambiztonsági Bizottságával, köteles meghatározni a jelen rendelet alapján történt rehabilitálásukra vonatkozó tények érintettekkel való közlésének rendjét.

4. A népi küldöttek helyi tanácsai, együttműködve a társadalmi és közérdekeket képviselő civil szervezetekkel, nyújtsanak támogatást a rehabilitáltaknak a jogaik és érdekeik érvényesítésében, a megtorlások áldozatainak emlékének megörökítését szolgáló emlékművek felállításában, sírhelyeik gondozásában.

A fenti célok érdekében a népi tanácsok területi, megyei, illetve városi tanácsok, a szövetségi és autonóm köztársaságok legfelsőbb tanácsai a népi küldöttek és a köz képviselőinek köréből bizottságokat hozhatnak létre.

Gormacsov M., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke,
Mentesasvili T., a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének titkára

Moszkva, Kreml, 1989. január 16.

Szám: 10036-XI

A Szovjetunió (FÁK) Legfelsőbb Tanácsa Népi Küldöttei Kongresszusának Közlönye, 1989, Szám: 9, p. 202

Szám: 50

1990. augusztus 13. – A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége elnökének rendelete az 1920–1950. években végrehajtott megtorlások áldozatai valamennyi jogának helyreállításáról

A SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGOK ELNÖKÉNEK RENDELETE

az 1920–1950. években végrehajtott megtorlások áldozatai jogainak helyreállításáról

A múlt súlyos örökségként nehezdednek ránk a sztálini vezetés által a forradalom, párt és nép nevében végrehajtott tömeges megtorlások, önkény és törvénytelenység. Honfitársaink becsületének, sőt, életének meggyalázása a 20-as évektől kezdve a legkegyetlenebb következetességgel folytatódott évtizedeken keresztül. Emberek ezrei voltak kitéve kegyetlen lelki és testi gyötrelmeknek, jelentős részük elpusztult. Családjuk és hozzátartozói élete megaláztatástól és szenvedéstől teli kilátástalan pokollá változott.

Sztálin és környezete gyakorlatilag korlátlan hatalmat bitorolt, megfosztva a szovjet népet a demokratikus társadalmakban természetesnek és elidegeníthetetlen szabadságjogoktól.

A tömeges megtorlásokat az esetek többségében bíróságot megkerülő úton, az un. különleges értekezletek, kollégiumok, „trojkák” és „dvojkák” által hozott határozatok alapján hajtották végre. Ugyanakkor, a bíróságok is lábbal tiporták még az elemi eljárásjogi szabályokat is.

A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusa által az igazság helyreállítása céljából megkezdett intézkedések következetlenek voltak, és a '60-as végek második feléig gyakorlatilag meg is szűntek.

A megtorlásokkal kapcsolatos iratok felülvizsgálatával megbízott Különleges Bizottság ártatlanul elítélt személyek ezreit rehabilitálta, a szülőföldjükről törvénytelenül kitelepített népek ellen hozott jogszabályokat hatályon kívül helyezte, az igazságszolgáltatáshoz nem tartozó intézmények, azaz az Egyesített Állami Politikai Parancsnokság, a Belügyi Népbiztosság (NKVD),

illetve az Állambiztonsági Minisztérium által a '30–50-es években hozott ítéleteket törvénytelennek mondta ki, az önkényuralom áldozatainak jogait visszaállító dokumentumokat fogadott el.

Ugyanakkor, periratok ezrei még mindig felülvizsgálatra várnak. Az erőszakos kollektivizálás során ártatlanul meghurcolt, börtönbe zárt, családjukkal együtt az alapvető létfeltételek biztosítása nélkül a messzi távolba kitelepített, szavazati joguktól megfosztott, még a szabadságvesztés idejéről sem tájékoztatott szovjet embereknek a nap napig nem mosták le az igazságtalanság bélyegét. Rehabilitálni kell az egyházak képviselőit és a vallási hovatartozásuk miatt meghurcolt embereket is.

A hatalommal való visszaéléssel elkövetett törvényteleniségek, politikai bűncselekmények következményeinek mielőbbi felszámolására mindnyájunknak, az erkölcsi újjászületés, demokrácia és törvényesség útjára lépett társadalom egészének szüksége van.

Elvként szögezem le, hogy elítélem a tömeges megtorlást, mint a civilizáció normáival összeegyeztethetetlen jelenséget, és a Szovjetunió Alkotmányának 127. és 114. cikkelyei alapján:

1. Törvénytelennek és az alapvető polgári, szociális és gazdasági jogokba ütközőnek minősítem a kollektivizálás időszakában a parasztok, illetve politikai, szociális, nemzetiségi, vallási és más kritériumok alapján más állampolgárok ellen a '20–50-es években elkövetett megtorlásokat, és elrendelem valamennyi meghurcolt személy jogainak maradéktalan helyreállítását.

Elrendelem, hogy a Szovjetunió Minisztertanácsa, a szövetségi köztársaságok kormányai a jelen rendeletnek megfelelően 1990. október 1-jéig terjesszék a törvényhozó testületek elé javaslataikat a megtorlások során károsult személyek jogainak helyreállítási rendjéről.

2. A jelen rendelet hatálya nem terjed ki azon személyekre, a Nagy Honvédő Háború idején, illetve előtte és utána a haza és a szovjet emberek ellen elkövetett bűncselekményekért megalapozottan elítélt személyekre.

A Szovjetunió Minisztertanácsa terjessze a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elé a fentiekben meghatározott bűncselekmények jegyzékét, illetve azon jogszabály-tervezetet, amely megállapítja annak az eljárásnak a rendjét, amely keretében a bíróság megállapíthatja, hogy az ilyen bűncselekményért elítélt személy a jelen rendelet értelmében nem rehabilitálható.

3. Tekintettel a '20–30-as években végrehajtott megtorlásokat elszenvedő emberek polgári jogainak helyreállításával kapcsolatos valamennyi kérdés maradéktalan megoldásának politikai és szociális jelentőségére, az ezzel kapcsolatos folyamat felügyeletével a Szovjetunió Elnöki Tanácsát bízom meg.

M. Gorbacsov, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének elnöke

Moszkva, Kreml, 1990. augusztus 13.

Izvesztyija, 1990, 227. szám, március 15.

Szám: 51

1991 március – áprilisa – Szemelvények Bugaj N. F. „A '40-es évek: A Volga-vidéki németek autonómiáját megszüntetni...” című cikkéből a háború utáni években a helyi németeknek a kitelepítését elrendelő jogszabályokról⁸³

[...]

1945-ben kezdődött a harmadik szakasz, amely a Vörös Hadsereg által felszabadított területeken maradtakat, valamint azokat a szovjet németeket érintette, akik külföldről tértek vissza. A deportálásukra vonatkozó pontos adatokat az 1957-ben Novikov B. V., a Szovjetunió

⁸³ Bugaj N. F. cikkének alábbi részlete a kárpátaljai németek háború utáni deportálása tekintetében olyan iratokra tartalmaz hivatkozást, amelyek nem álltak az „Akiket a történelem rehabilitált. Kárpátalja” című kötet szerkesztőbizottságának rendelkezésére.

Belügyminisztériuma 4. Különleges Ügyosztályának vezetője által készített jelentés tartalmaz, amelyből kitűnik, hogy 1945-ben főleg a Baltikumból, a Belorusz, az Ukrán és a Moldáv Köztársaságból telepítettek ki németeket. Ez a kitelepítés a '40-es évek második felének majdnem a végéig tartott.

1945. február 7-én a Szovjetunió Belügyminisztériuma kiadta az 1-2120. számú utasítását, amelyben elrendelte a fenti köztársaságok határsávjában élő németek kitelepítését. A Litván SZSZK Belügyminisztériumának adatai szerint Klaipeda megyéből 264 német családot (850 főt) telepítettek ki. A Szovjetunió Belügyminisztériumának 1945. április 13-án kelt utasítása alapján a Tadzsik SZSZK területén kijelölt kényszerlakhelyre telepítették le őket. A 65086. számú szerelvénnyel a Litván SZSZK-ból 261 család (219 férfi, 372 nő és 263 gyermek) érkezett. Az NKVD 2144. számú irányelve alapján még ugyanezen a napon elkezdődött a németek kitelepítése az Észt, illetve a Lett SZSZK-ból (430 család –1400 fő). A Komi Autonóm SZSZK és más északi térségek területén kijelölt kényszerlakhelyre telepítették a többségükben visszahonosított szovjet állampolgárokat.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának (NKVD) 1946. február 24-én kelt, 1-2749. számú rendelete alapján Kárpátaljáról 1969 németet telepítettek ki a Tyumenyi területre. 1949-ben Kárpátaljáról még 701 német nemzetiségű lakost deportáltak. ...

A Szovjetunió története, Moszkva, 2. szám, 1991 március-április, p. 177

Szám: 52

1991. április 17. – Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye az Ukrajnában végrehajtott politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról (az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa által hatályba léptetett módosításokkal és kiegészítésekkel egységes szerkezetbe foglalva)

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye
az Ukrajnában végrehajtott politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról

(A Legfelsőbb Tanács Közlönye, 1991, 22. szám, p. 262; Hatályba léptette a Legfelsőbb Tanács az 1992.05. 15-én kelt, 963-XII. számú határozatával; a Legfelsőbb Tanács Közlönye, 1992, 32. szám, p. 263; 1992. 11. 19-én kelt, 2803-XII. számú határozat; a Legfelsőbb Tanács Közlönye, 1993, 2. szám, p. 9)

(A törvény címében és szövegében az „Ukrán SZSZK, Ukrán SZSZK Minisztertanácsa” szakkifejezéseket az 1992. 05. 15-én kelt, 2354-XII. számú törvénynek megfelelően „Ukrajna és Ukrajna Miniszteri Kabinetje (*Kormánya*)” azonos jelentésű szakkifejezések helyettesítik.)

1917 után, a polgárháború idején és az azt követő évtizedek során tengernyi emberi vér áztatta Ukrajna földjét. Embertelen és antidemokratikus törvények alapján, a totális törvénytelenység és önkény következtében ártatlan emberek millióit hurcolták meg politikai tevékenységükért, vallásos megnyilvánulásukért vagy meggyőződésükért. A múlt szomorú örökségén különösen nagy súllyal nehezednek ránk a sztálini rezsim és ukrain vezérei által elkövetett tömeges megtorlások. A bíróságok és bíróságon kívüli szervek által hozott ítéletek súlyosan megszegik az Alkotmány emberi jogokat és szabadságjogokat biztosító rendelkezéseit, az elemi eljárásjogi szabályokat.

A '30-40-es években illetve az '50-es évek elején végrehajtott megtorlások kárvallottainak egy részét a Szovjetunió jogszabályai már visszahelyezték jogaikba. Ugyanakkor, Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa szerint a politikai megtorlások áldozatainak rehabilitációját ki kell terjeszteni az 1917-et követő teljes, a jelen törvény hatályba lépéséig terjedő időszakra, és valamennyi olyan személyre, akit ezen idő alatt az Ukrán SZSZK bíróságai megalapozatlanul ítélték el, vagy a köztársaság területén működő bármilyen más állami szervek, bármilyen formájú megtorlását szenvedték el, beleértve a halálbüntetést, szabadságvesztést, kényszerlakhelyre való kitelepítést, a köztársaság területéről való kitelepítést, az állampolgárság megvonását, a zárt intézeti

kényszergyógykezelést, a polgári jogok vagy szabadságjogok korlátozását vagy megvonását politikai, szociális, osztálybeli, nemzetiségi vagy vallási hovatartozási ismérvek alapján.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa elítéli a megtorlásokat, elhatárolódik a társadalomirányítás terrorista módszereitől. Együttérzését fejezi ki a megalapozatlan megtorlások áldozatainak, azok családjainak és hozzátartozóinak, tolmácsolja abbéli óhaját, hogy rendületlenül kiálljon az igazság érvényesülése mellett, biztosítsa az önkényuralom, a polgári jogok megsértése következményeinek felszámolását. A jelenlegi lehetőségeihez mérten törekszik a törvénytelen megtorlásokat elszenvedett személyeknek és családtagjaiknak okozott erkölcsi és anyagi kár megtérítésére, és biztosítja Ukrajna népét, hogy hasonló soha többé nem ismétlődik meg, hogy az emberi jogokat és törvényességet szentül be fogják tartani.

A jelen törvény hivatott felszámolni a politikai indíttatású önkény miatt az Ukrán SZSZK állampolgárainak által elszenvedett törvénytelen ségek következményeit, visszaállítani jogaikat, kártalanítani a megtorlásokat elszenvedő állampolgárokat és kedvezményekben részesíteni a rehabilitáltakat.

1. SZAKASZ. Rehabilitálnak minősülnek mindazon személyek, akiket politikai indíttatásból, megalapozatlanul ítétek el bíróságok vagy szenvedtek el megtorlásokat bíróságon kívüli szervek ezen belül a „trojkák”, illetve „dvojkák”, a különleges értekezletek eljárása, valamint az igazságszolgáltatási szervekhez nem tartozó más intézmények intézkedései következtében, olyan cselekmények Ukrajna területén való elkövetéséért, amelyeket az Ukrán SZSZK 1958. december 5-én kelt, az államellenes bűncselekmények elkövetői büntetőjogi felelősségre vonásáról szóló törvényének hatályba lépése előtti ukrán büntető jogszabályok forradalomellenes bűncselekménynek minősítettek. Kivételt képeznek a jelen törvény 2. szakaszában feltüntetett személyek.

Rehabilitálnak minősülnek azok, akiket:

- az Ukrán SZSZK 1958. december 25-ei, az államellenes bűncselekményekért viselt büntetőjogi felelősségről szóló törvénye 7. szakaszába, illetve az Ukrán SZSZK 1989. október 28-án kelt, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa által 1989. április 14-én elfogadott, a Büntető törvénykönyvről és büntetőeljárásról szóló törvény módosítását és kiegészítését elrendelő törvény elfogadása előtt hatályban lévő Büntető törvénykönyv 62. szakaszába ütköző, szovjetellenes agitációért és propagandáért,
- az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyvének 1871. szakaszába ütköző, a szovjet társadalmi és államrend rossz hírét keltő, tudatosan hamis hírek terjesztéséért,
- az egyház és az állam, illetve az iskolák és az egyház szétválasztásáról szóló törvény megszegéséért, emberi egészség károsításával, illetve fajtalankodással nem súlyosbított, vallási szertartás címén a személyiség és az emberi jogok ellen elkövetett bűncselekmények elkövetéséért ítétek el.

A jelen szakasz hatálya kiterjed mind az állandóan Ukrajnában élő, mind a Szovjetunió területét különböző okok miatt meghatározott időre elhagyni kényszerült azon ukrán állampolgárokra, akiket haditörvényszékek vagy a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága megalapozatlanul ítétek el, illetve akik bíróságon kívüli szervek határozatai alapján szenvedtek megtorló intézkedésektől. (az 1992. 05. 15-ei törvény alapján az 1. szakasza harmadik bekezdéssel egészült ki.)

Rehabilitálandók azon személyek is, akik ellen politikai okok miatt egészségügyi kényszerintézkedéseket foganatosítottak.

2. SZAKASZ. Nem rehabilitálandók azon személyek, akik büntetőügyeiben a periratok bűnösségüket alátámasztó bizonyítékokat tartalmaznak a tekintetben, hogy megalapozottan vonták őket büntetőjogi felelősségre:

- hazaárulás, kémkedés, felforgatás, károkozás, szabotázs, terrorista akció elkövetéséért,
- a Nagy Honvédő Háború alatt elkövetett emberiség vagy emberiesség elleni bűncselekmény, a békés lakosság elleni megtorlóakciók, emberölés, emberkínzás és a megszállók által elkövetett ilyen bűncselekményekben való bűnrészesség miatt,

- gyilkosságokat, fegyveres rablást, rablást és más erőszakos bűncselekményt elkövető fegyveres alakulatok szervezéséért,
- Ukrajna területére való fegyveres behatolásért vagy ilyen bűncselekményekben való személyes részvételért ítélték el.

Nem rehabilitálhatók azok a személyek sem, akik megtorlások végrehajtása kapcsán igazságszolgáltatás elleni bűncselekményt követtek el, még akkor sem, ha később maguk is megtorlás szenvedtek el.

3. SZAKASZ. Rehabilitálandó valamennyi olyan személy, akit az állami hatalom és hatalmi szervek határozatai alapján politikai nézete, szociális helyzete, nemzetisége, vallási hovatartozása vagy más indokok miatt, a kulákok, a kollektivizálás, a szovjetellenes bandák támogatói és családtagjaik ellen folytatott harcra hivatkozással száműzték, kitelepítettek állandó lakhelyéről és megfosztották vagyonától.

4. SZAKASZ. Valamennyi rehabilitált személy visszahelyezendő polgári jogaiban, visszaszerzi, többek között, ahhoz való jogát is, hogy azon településen vagy térségben éljen, ahol a kitelepítés előtt, és ez a jog kiterjed családtagjaikra is.

Érvénytelenné minősül mindazon határozat, amely a megtorlásokkal kapcsolatban megfosztotta a megtorlást elszenvedő személyeket az állami kitüntetéseiktől, tudományos fokozatuktól, katonai rendfokozatuktól, különleges és tiszteletbeli címüktől, nyugdíjuktól és más jogaiktól.

A rehabilitált személy, vagy halála esetén családtagjainak kérésére a rehabilitálását kimondó határozatot térítésmentesen közzé kell tenni a sajtóban vagy más módon az emberek tudomására hozni a rehabilitált munkahelyén, illetve lakókönyvezetében.

5. SZAKASZ. A szabadságvesztés vagy zárt intézeti kényszergyógykezelés formában kiszabott büntetést letöltött, rehabilitált személyeket a jelen törvény 1. szakaszának megfelelően a szabadságvesztés minden egyes hónapjára egy havi minimálbér összegű kárpótlás illeti meg. A kárpótlás teljes összege, ugyanakkor, nem haladhatja meg a 75 havi minimálbért. Egy összegben alkalmanként legfeljebb 15 havi minimálbérnek megfelelő összeg fizethető ki. A rehabilitáltat megillető kárpótlás fennmaradó összegét az ezt követő 5 év folyamán fizetendő ki. Lehetőség esetén, a rehabilitált kérelmére a felszámolt kárpótlás teljes összege kifizethető egy összegben. Azon esetek kivételével, amikor a kárpótlást felszámították, de a rehabilitált személy már nem vette át, a kárpótlás az örökösök részére nem fizethető ki.

A rehabilitáltaktól elkobzott ingó és ingatlan vagyont (amennyiben házuk nem foglalt, az ingóságok pedig fennmaradtak) vissza kell szolgáltatni a rehabilitált személynek vagy örököseinek. Amennyiben ilyen lehetőség nem áll fenn, az ingó és ingatlan vagyon értéke kérelem alapján pénzben kerül megtérítésre.

Nem szolgáltatható vissza és nem jár kárpótlás azon ingó és ingatlan vagyonért, amely a vonatkozó jogszabályok alapján került államosításra vagy községi kezelésbe adásra.

Kárpótlás vagy vagyon visszaszolgáltatása iránti kérelem a jelen törvény hatályba lépésének vagy a jelen törvény alapján történt rehabilitációról szóló igazolás kiállításának napját követő három éven belül nyújtható be.

A rehabilitáltak részére a kárpótlás kifizetésének, a vagyon visszaszolgáltatásának, illetve értéke megtérítésének módjáról az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa által jóváhagyott Szabályzat rendelkezik.

6. SZAKASZ. A jelen törvény 1. szakasza alapján rehabilitált személyek esetében a fogva tartás, büntetés-végrehajtási intézményben letöltött szabadságvesztés, száműzetésben vagy kényszergyógykezelésen töltött időt a nyugdíjjogosultság megállapításánál figyelembe vehető szolgálati időbe háromszoros szorzóval kell beszámítani.

A lakhatási körülmények javítását igénylő rehabilitált személyek számára soron kívül kell kiutalni lakást.

A rehabilitált személy elhalálása esetén ezek a jogok a házastársra – amennyiben az nem kötött újabb házasságot –, illetve a letartóztatásáig a rehabilitálttal egy háztartásba élt szülőkre vagy

gyermekre szállnak át, amennyiben a rehabilitált személy ellen fogatosított megtorló intézkedések következtében ők is elveszítették jogukat arra a lakóhelyiségre, amelyben addig éltek, és indokolt lakáskörülményeik javítása.

A vidéken élő rehabilitáltak kamatmentes kölcsönre, a lakásépítéshez szükséges építőanyagok biztosításában elsőbbséget élveznek.

Amennyiben a jelen törvény 1. szakasza alapján rehabilitált személy a megtorlások következtében rokkanttá, illetve rokkantnyugdíjassá vált, szintén jogosult

- kedvezményes árú szanatóriumi, illetve üdülési beutalóra,
- megfelelő orvosi indoklás esetén a ZAZ-968M. típusú gépjármű térítésmentes kiutalására,
- a taxi kivételével valamennyi városi tömegközlekedési eszköz, illetve – a taxi kivételével – a közigazgatási terület határain belül közlekedő valamennyi helyközi járat térítésmentes igénybevételére,
- a jelen törvény által meghatározott normákon belül 50%-os lakbér- és rezsikedvezményre,
- soron kívüli orvosi ellátásra, illetve a vényköteles gyógyszerekre 50%-os árkedvezményre,
- elővásárlási joggal rendelkeznek a kertészeti társaságok üzlet részének megszerzésében, elsőbbségi jogot élveznek a lakásépítő szövetkezetekbe való belépésre,
- soron kívül kérhetik telefonigényük kielégítését.

A jelen törvény 1. szakasza alapján rehabilitált személyek a rehabilitálással kapcsolatos jogi tanácsadás igénybevétele esetén jogosultak ingyenes ügyvédi szolgáltatások igénybevételére.

A jelen törvény által meghatározott kedvezmények igénybevételére jogosult rehabilitáltak számára az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa által jóváhagyott egységes alakú igazolványt kell kiállítani.

Az igazolványt a rehabilitált személy számára a lakhelye szerint illetékes tanács végrehajtó bizottsága köteles kiállítani.

A jelen törvény 4., 5., illetve 6. szakaszainak hatálya kiterjed a politikai megtorlások azon áldozataira is, akiket a jelen törvény hatályba lépése előtt rehabilitáltak.

7. SZAKASZ. A jelen törvény 1. és 2. szakaszainak alkalmazásában az alábbi ügyrend az irányadó.

Az ügyészszégi szervek, együttműködve az állambiztonsági szervekkel felülvizsgálják és véleményezik a jelen törvény 1. és 2. szakaszaiban felsorolt mindazon ügyet, amelyben az ítéletet a jelen törvény hatályba lépéséig még nem helyezték hatályon kívül.

A rehabilitált személyek részére az ügyészszégek kiállítják a megfelelő igazolást.

Amennyiben a periratok alapján kiderül, hogy az adott személy a jelen törvény 2. szakasza értelmében nem rehabilitálható, az ügyész az elítéltet érintő indoklással ellátott igazolást a végső ítéletet meghozó bíróságnak küldi meg. Azok az ügyek, amelyekben a polgári személy elleni ítéletet, végzést, határozatot megszünt vagy átszervezett bíróság, haditörvényszék hozta meg, a hatályos jogszabályok szerint területileg illetékes rendes bíróságokhoz továbbítandók.

A bíróságon kívüli szervek határozataival kiszabott büntetésekkel kapcsolatos ügyeket az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának, továbbá azon területi bíróságoknak vagy a Kijivi Fővárosi Bíróságnak, körzeti katonai törvényszékeknek, a Feketetengeri Haditengerészetnek kell megküldeni, amely területen az adott megtorlásra sor került.

Az ügyek felülvizsgálata során a bíróságok az alábbi ítéleteket hozhatják:

– megállapíthatják, hogy az adott személy megalapozottan ítélték el, és rá nem terjed ki a jelen törvény 1. szakasza,

– megállapíthatják, hogy az adott személyt megalapozatlanul ítélték el bíróság vagy büntették meg bíróságon kívüli szerv határozata alapján, ezért a jelen törvény 1. szakasza alapján rehabilitálandó.

A felülvizsgálat során a bíróság a korábban meghozott bírósági ítéletet, végzést, határozatot, illetve bíróságon kívüli szervezet határozatát módosítani is jogosult.

A törvény feljogosítja az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságát, hogy törvényességi felügyeletet gyakorlósa, illetve a büntetőügyekben újonnan feltárt körülmények esetén, perújrafelvétel alapján járjon el az Ukrán SZSZK, illetve a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága, a volt Szovjetunió területén és azon kívül működött haditörvényszékei, bíróságon kívüli szervei által olyan személyek ellen hozott ítéleteket, akik a megtorlások idején ukrán állampolgárok voltak. (Az 1992. 05. 15-én kelt, 2353-12. számú törvény 7. szakasza hetes bekezdéssel egészül ki.)

A jelen törvény 4-6. szakaszait alkalmazhatják a bíróságok az általános szabályok alapján rehabilitáltak vonatkozásában is, amennyiben megalapozottan feltételezhető, hogy az Ukrán SZSZK 1927. évi Büntető törvénykönyve 58. szakaszának (1) bekezdése, illetve 80. szakasza alapján történő büntetőjogi felelősségre vonásuk politikai megtorlásnak minősíthető. (Az 1992. 05. 15-én kelt, 2353-12. számú törvény 7. szakasza hetes bekezdéssel egészül ki.)

8. SZAKASZ. A bíróság vagy katonai törvényszék által nem rehabilitálhatónak minősített személyeknek a végzés (határozat), a megalapozatlanul elítélt vagy bíróságon kívüli szerv határozata alapján büntetett személyeknek a rehabilitálásról szóló igazolás kézbesítendő.

A bíróság vagy katonai törvényszék végzése (határozata) ellen az ügyész, illetve az illetékes bíróság elnöke óvással, az rehabilitálás megtagadásával érintett személy, fellebbezéssel élhet.

A törvényességi felügyelet keretében benyújtott óvással, illetve az újonnan feltárt körülmények alapján történő perújrafelvétellel kapcsolatos ügyekben az eljárást az Ukrán SZSZK büntetőeljárás törvénye alapján kell lefolytatni.

9. SZAKASZ. A jelen törvény alapján rehabilitált, a kulákság felszámolása, az adminisztratív úton elrendelt kitelepítések következtében károsult személyek kártalanításával, szolgálati idejének megállapításával, lakáshoz, nyugdíjhoz fűződő és más jogaik visszaállításával kapcsolatos ügyeket a törvény a területi, városi, járási tanácsok hatásköréhez utalja. Az ilyen ügyek megoldása céljából a tanácsok az állományi munkatársakból bizottságot kötelesek létrehozni, amely bizottságok működési szabályzatát Ukrajna Miniszteri Kabinetje hagyja jóvá.

Ezen bizottságok megbízásából a belügyi szervek jogosultak megállapítani az alaptalan megtorlások keretében végrehajtott száműzések, kényszer-kitelepítések, kényszerlakhely-kijelölések, továbbá vagyonelkobzás és elvétel megalapozatlan mivoltát. A felülvizsgálat anyagai a bizottságoknak továbbítandók.

Kravcsuk L.,
Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának elnöke

Kijev, 1991. április 17.
Szám: 962-XII

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának Közlönye, 1991. 22. szám, p. 262

Szám: 53

1993. december 24. – Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának rendelete az Ukrajnában végrehajtott politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló, 1991. április 17-én kelt törvény értelmezéséről

UKRAJNA LEGFELSŐBB TANÁCSÁNAK RENDELETE AZ UKRAJNÁBAN VÉGREHAJTOTT POLITIKAI MEGTORLÁSOK ÁLDOZATAINAK REHABILITÁLÁSÁRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY ÉRTELMEZÉSÉRŐL

Tekintettel a rehabilitált személyek, a rehabilitáltak jogainak visszaállítását végző bizottságok, más hivatali személyek által feltett számos kérdésre, a törvény egységes értelmezése és

helyes alkalmazása érdekében Ukrajna Legfelsőbb Tanács az alábbi fogalommagyarázatot teszi közzé:

1. Politikai indíttatásból végrehajtott megtorlásnak (1. szakasz) minősülnek az állam által a szovjet hatalom ellenségei ellen foganatosított azon kényszerintézkedések, amelyek keretében az ilyen személyeket politikai (forradalomellenes) bűncselekmények elkövetésével vádolták, hiteles anyagok megléte esetén, politikai szempontból a társadalomra veszélyessé nyilvánították, majd ellenük az Ukrán SZSZK 1927-ben hatályos Büntető törvénykönyve 33-34. szakaszaiba ütköző bűncselekményekért hozott bírósági elítéltek vagy adminisztratív határozatok alapján eszközöltek megtorlást.

2. Az Ukrán SZSZK területe (1. szakasz) alatt értendő az a terület, amely az Ukrajnában végrehajtott politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló, 1991. április 17-ei törvény hatályba lépésének időpontjában Ukrajna területének minősült.

3. Ukrajna állampolgár az a személy, aki az ellene alkalmazott törvénytelen megtorló intézkedésig életvitelszerűen Ukrajnában élt, illetve akit különböző okok miatt Ukrajna határain kívülre kerültek.

4. Alkalmazott (foganatosított) megtorlásnak (1. szakasz) minősülnek a:

- büntetőjogi felelősségre vonást, száműzést, konkrét bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos vádemelés nélküli kényszer-kitelepítést elrendelő elsőfokú bírósági ítéletek, végzések (határozatok), vagy bíróságon kívüli szervek által hozott határozatok (rendelkezések),
- bíróságok vagy bíróságon kívüli szervek által hozott, indokolatlan kényszergyógykezelést elrendelő határozatok,
- letartóztatást vagy őrizetet elrendelő parancsok a megindított büntetőeljárás nyomozati vagy bírósági szakaszban történő lezárása esetén,
- helyhatalmi szervek, hivatali személyek vagy társadalmi szervezetek által hozott határozatok adminisztratív úton foganatosítandó kényszerintézkedésekről.

5. Nem rehabilitálhatók azon személyek (2. szakasz (1) bekezdése), amelyek tekintetében azon büntetőügy periratai között, amely alapján elítélték, rendelkezésre állnak a bizonyítékok arra vonatkozóan, hogy a vádlott, az Ukrán SZSZK 1922., 1927. vagy 1961. évi, a Büntető törvénykönyvről szóló törvénye szakaszaiba ütköző módon hazaárulást követett el.

Béke és emberiség elleni bűncselekménynek (2. szakasz (2) bekezdése) minősülnek a németországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1945. december 20-án kelt, 10. számú, a katonai bűncselekményeket, béke és emberiség elleni bűncselekményeket elkövetők büntetőjogi felelősségre vonásáról szóló, 10. számú határozata 11. szakasz (1) bekezdésének a), b) és c) pontjaiban, valamint a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának 1943. április 19-én kelt, a civil szovjet lakosság, illetve a Vörös Hadsereg fogságba esett katonái ellen gyilkosságokat és kínzásokat elkövető német fasiszta bűnözők, szovjet állampolgárságú kémek, hazaárulók, illetve bűntársaik büntetőjogi felelősségre vonásáról szóló törvényerejű rendeletében meghatározott bűncselekmények.

A nemzetközi jog általánosan elfogadott elvei, illetve a fentebb említett jogszabályok értelmében az Ukrajnában végrehajtott politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló törvény alapján nem rehabilitálhatók azok a volt szovjet, illetve külföldi állampolgárok és hontalan személyek, akik a második világháború alatt a fasiszta Németország és csatlósainak katonai alakulatainál, SS-csapatoknál, rendőrségénél, illetve a megszállók igazgatási szerveinél teljesítettek szolgálatot.

Rehabilitálandók azon személyek, akik Ukrajna ideiglenes német megszállása alatt hivatalnoki munkakörben álltak alkalmazásban, amennyiben megállapítható, hogy partizánoknak, illegális csoportoknak és szovjet fegyveres alakulatoknak nyújtottak segítséget, vagy szabotálták a megszálló hatalom által támasztott követelmények teljesítését, támogatták a lakosságot az élelmiszerkészletek és vagyontárgyak elrejtésében, vagy más módon segítették elő a megszállók elleni harcot.

6. Fegyveres alakulatnak (2. szakasz (3) bekezdése) minősülnek azon állandó felfegyverzett alakulatok, amelyek államhatalom elleni harc folytatása céljából jöttek létre, függetlenül attól, hogyan minősíthető szervezőik vagy tagjaik tevékenysége.

7. Száműzés, kényszer-kitelepítés, kényszerlakhely-kijelölés (3. szakasz) – a helyi hatalmi, igazgatási szervek, hivatali személyek vagy társadalmi szervezetek határozataival elrendelt, politikai indíttatású megtorló intézkedés forradalomellenes bűncselekmények elkövetésével vádolt, politikai szempontból a társadalomra veszélyesnek minősített, kollektivizálást ellenző, az un. „nép ellenségeivel” való kapcsolat fenntartásával, politikai pártokban való tagsággal, stb. vádolt személyek ellen.

A törvénytelenül száműzött vagy kényszerkitelepitett, idővel azonban rehabilitált személyek valamennyi polgári joga visszaállítandó, rájuk azonban nem terjednek ki a törvény 6. szakaszában meghatározott kedvezmények.

Nem rehabilitálandóak azok az adminisztratív határozatok alapján kijelölt kényszerlakhelyre kitelepített szovjet állampolgárok, akik a háború alatt fogságban voltak, illetve azon visszahonosított szovjet állampolgárok, akik a német hadsereg, rendőrség, speciális katonai alakulatok soraiban szolgáltak, a Vörös Hadsereg, partizánok, a Hitler-ellenes koalíció hadseregei vagy civil lakosság elleni felderítési, illetve büntetőakciókban vagy hadműveletekben vettek részt. Kivételt azon személyek képeznek, akik később a Vörös Hadsereg soraiban vagy partizánosztagok tagjaiként, illetve más országok ellenállómozgalmaiban részt vettek a német fasiszta csapatok és csatlósáik elleni harcokban.

A törvény 3. szakaszában meghatározott rehabilitációs igazolást a rehabilitált kérelmére a belügyi szerv állítja ki, amennyiben az érintett rendelkezik a megfelelő irattal (száműzetést elrendelő határozat, kitelepített személyi adatlapja, stb.). Ilyen iratok hiányában az igazolást a rehabilitáltak jogainak visszaállítására szervezett bizottságok állítják ki, miután megállapították a kitelepítés tényét.

8. Azok a többször elítélt személyek, vagy akik ellen politikai (ellenforradalmi) és köztörvényes bűncselekmény elkövetése miatt halmazati büntetést szabtak ki, és akiket a politikai (forradalomellenes) bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban később a törvény 1. szakasza alapján részben rehabilitáltak, a rehabilitálási igazolás alapján, minden egyes megtorlásért a törvény 5. szakaszában meghatározott pénzbeli kárpótlásra jogosultak.

9. A törvény 1. és 3. szakasza alapján rehabilitált személyek (egyenes ági örökösök) a törvény 5. szakasza alapján jogosultak a tőlük elkobzott ingó és ingatlan vagyon visszaszolgáltatására (értékének megtérítésére). Az ingatlan (ingatlanhányad) természetben való visszaszolgáltatásának lehetőségét a konkrét helyzet határozza meg, nevezetesen az, hogy jogszerűen foglalja-e azt a jelenlegi lakó, nem haladja-e meg a felújítás költsége az ingatlan értékét, indokolt-e a szociális szükségletek kielégítése céljából történő felhasználásának meghosszabbítása (gyermekintézmény, kórház, stb.).

Nem szolgáltatható vissza a rehabilitált személynek (egyenes ágú örökösöknek) a lakóház, amennyiben az jogszerűen került az elsődleges megszerzőjéhez és jelenleg is az ő tulajdonában található, vagy nem lakóingatlan, illetve egyéb célra építették át.

Amennyiben az ingó vagy ingatlan vagyon természetben nem szolgáltatható vissza a rehabilitált személynek (egyenes ági örökösöknek), az értékét az intézmények, szervezetek, illetve azok jogutódjai, illetve magánszemélyek vagy örökösök kötelesek megtéríteni, amennyiben pedig ezen jogi vagy természetes személyek nem ismertek, az Ukrajna Miniszteri Kabinetje által meghatározott mértékű kárpótlást a pénzügyi szervek a helyi költségvetés terhére kötelesek teljesíteni.

A rehabilitált személynek visszaszolgáltatandó vagyon összetételét az elkobzásról, illetve értékesítéséről szóló levéltári és más iratok alapján kell megállapítani. A vagyon (vagy annak értékét) a rehabilitált egyenes ági örökösöknek öröklési bizonyítvány bemutatása alapján adható ki, az örökség a rehabilitáltak jogainak visszaállításával megbízott járási bizottság erről szóló határozatának meghozatalával nyílik meg. Az egyenes ági örökösök körét a határozat meghozatalával egyidejűleg kell megállapítani.

Az öröklési bizonyítvány kiállítására a rehabilitáltak jogainak visszaállításával megbízott járási bizottság határozata alapján közjegyzői iroda állítja ki. A bizonyítványnak tartalmaznia kell a hagyaték összetételére (a minimálbér megfelelő hónapszámmal szorzott összegében megállapított

kárpótlásra), az egyenes ági örökösi státusz igazolására szolgáló, illetve a rehabilitált halálát tanúsító iratokat.

A rehabilitált egyenes ági örököseinek jelentkezése esetén azok jogosultak követelni a hagyaték (kárpótlás) őket megillető hányadát attól az örököstől, akinek a hagyaték átadásra került. Amennyiben feleknek az ügy kapcsán nem sikerül megegyezni, jogaikat jogosultak bíróságon keresztül érvényesíteni.

Amennyiben nem lakás célú ingatlan esetén a hagyaték átadása után jelentkeznek egyenes ági örökösök, ők jogaikat bírói úton jogosultak érvényesíteni.

10. Térítésmentes rokkantgépjármű-ellátásra (6. szakasz) a törvény 1. szakasza alapján kizárólag azok a rehabilitált rokkantak jogosultak, akik a megtorlások következtében rokkantak meg, és erről rendelkeznek a megfelelő iratokkal.

11. A volt Szovjetunió egykori tagköztársaságai vagy azok állami szervei által kiállított rehabilitációs igazolások, tanúsítványok Ukrajna területén is érvényesek. Szükség esetén Ukrajna ügyészségi vagy belügyi szervei megkeresik a volt Szovjetunió tagköztársaságainak a rehabilitációs igazolást kiállító illetékes szerveit a rehabilitálás alapjául szolgáló és más szükséges iratok rendelkezésre bocsátása iránti kérelemmel.

Ukrajna igazságszolgáltatási szervei, levéltári és más intézményei a volt Szovjetunió tagköztársaságainak állami vagy civil szervezetei, illetve az azokban élő magánszemélyek megkeresésére alapján kötelesek segítséget nyújtani a rehabilitációs ügyekben.

12. A törvény 7. szakaszának negyedik és hetedik bekezdése értelmében a területi bíróságok, illetve a kijevi városi bíróság, a regionális katonai bíróságok, továbbá Ukrajna Haditengerészeti Bírósága törvényességi felügyelet gyakorlása, valamint újonnan felmerült, perújrafelvételt megalapozó körülmények feltárása esetén jogosultak újratárgyalni azokat, a megtorlások idején szovjet állampolgárságú személyek ellen indított büntetőügyeket, amelyeket egykoron a haditörvényszékek, illetve bíróságon kívüli szervek tárgyaltak, és a végső ítéleteket a volt Szovjetunió területén kívül működött szervek, a frontok haditörvényszékei, az Ukrán Katonai Körzet belügyi csapatainak törvényszéke és más katonai alakulatok haditörvényszékei hozták. Ez alól kivételt a volt Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiuma által hozott ítéletek képeznek.

13. Amennyiben a törvény 7. szakaszának negyedik bekezdése, illetve 8. szakasza értelmében az adott személy a törvény 2. szakasza szerint nem rehabilitálható, az ügyész szakvéleményt ad ki, amelyet közöl az érdekeltekkel. Az ügyész az ügyet csak akkor továbbítja a bíróságnak újratárgyalás céljából, ha azt a rehabilitálás megtagadását nehezményező érdekelt fél kéri.

14. A törvény hatályba lépése előtt (1991. április 17. előtt) jogszabálynak megfelelően rehabilitált, rehabilitálási igazolással nem rendelkező vagy azt elveszített személyek részére az igazolást Ukrajna Biztonsági Szolgálatának vagy Ukrajna Állami Levéltárának szervei adhatják ki, azzal a feltétellel, hogy a rehabilitálást kimondó bírósági vagy ügyészségi határozat megtalálható a büntetőügy levéltári anyagai között.

15. A rehabilitált személy, illetve hozzájárulásával vagy halála esetén a közeli hozzátartozója jogosult betekinteni a lezárt büntetőeljárási vagy adminisztratív eljárású ügyek perirataiba, és másolatot kérni a nem eljárású jellegű iratokról. Irattanulmányozás kizárólag az esetben engedélyezhető, ha a periratok nem tartalmaznak olyan adatokat, amelyek sértik a sértett, a családtagjai vagy más személyek emberi méltóságát, törvényes jogait vagy érdekeit.

A rehabilitált személyek és azok örökösei jogosultak átvenni a periratok között fellelhető kéziratokat, fényképeket, más személyes tárgyakat. Az állami szervek, amennyiben rendelkeznek a megfelelő adatokkal, kötelesek közölni a rehabilitált személy hozzátartozóival, hogy hol esett el (halt meg) a családtagjuk.

Pljuscus I., Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának elnöke

Kijev, 1993. december 24.

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának Közlönye, 1994, 15. szám, p. 88

1944. szeptember vége – Horthy Miklós, Magyarország kormányzója által Sztálinhoz intézett levél, amelyben kéri Magyarország támogatását az előzetes békefeltételek kidolgozásában⁸⁴

Horthy Miklós, Magyarország kormányzója által
Sztálinhoz intézett levél, amelyben kéri Magyarország támogatását
az ELŐZETES BÉKEFELTÉTELEK kidolgozásában

Budapest, 1944. szeptember vége
Fordítás angol nyelvről

Tábornagy úr!

A végveszélyben lévő népem nevében és érdekében fordulok Önhöz. Ezt a magyar nép nevében teszem, amely nem felelős ezért a háborúért. Egy évezred és különösen az utolsó évtized során a szomszédos német kolosszus volt hatással népünk sorsára. Megint csak éppen e hatás alatt kerültünk bele ebbe a sajnálatra méltó háborúba a Szovjetunió ellen.

Külön ki kell hangsúlyoznom azt a tényt, hogy szegény országomat a német „ötödik hadoszlop” ténylegesen megszállta. Ez a nagymértékű megszállás éppen abban az időben kezdődött, amikor a német haderők Románia és Bulgária területére léptek. Végeredményben a német ügynökök Magyarországon gondosan nyomom követtek minden mozgást és minden lépést, és a legfontosabb hírek és jelentések soha nem jutottak el hozzám. Most jutott tudomásomra, hogy a Kassára és Munkácsra mért légitámadás után Molotov külügyminiszter a magyar követtel folytatott egyik

---

⁸⁴ Horthy levelét a Szovjetunió képviselőinek az 1944. október 7-én érkezett, az akkor Kárpát-Ukrajna területén elhelyezkedő 4. Ukrán Front hadműveleti kapcsán tárgyalásokat kezdeményező magyar delegáció adta át. A delegációnak Farago Gábor vezérezredes, gróf Teleki Géza és Szent-Iványi Domokos volt tagja.

Miután Románia és Bulgária csatlakozik a Háromhatalmi Szerződéshez, így Németország szövetségesévé válnak, a német csapatok 1940 októberében bevonultak Romániába, 1941 márciusában – Bulgáriába.

Magyarország Szovjetunióval szembeni hadba lépésére Kassa és Munkács 1941. június 27-ei bombázása szolgáltatót okot a Szovjetunióval szembeni hadba lépésre. A Bombázásért a magyar kormány a Szovjetuniót tette felelőssé.

Németország oldalán belépve a háborúba a magyar kormány a Magyarország státusát és új területi határait meghatározó 1920. évi Trianoni Szerződés felülvizsgálatát remélte. Legkedvezőbb esetben a Magyar Királyság történelmi határainak visszaállítását, az 1920-ban Romániához, Csehszlovákiához, Jugoszláviához és Ausztriához csatolt tüztek visszaszerzését tűzte ki célul.

A második bécsi döntés (1940 augusztusa) alapján Magyarország visszaszerezte Erdély északi részét, ami több mint 2,5 millió lakosságú mintegy 43 km² területet jelentett. (Valamennyi megjegyzés idézet az „Erdély kérdése”.. c. könyvből, p 251-252)

Sztálin (Dzsugasvili) Joszif Visszarionovics (1879-1953) – kommunista funkcionárius, szovjet államférfi, a nemzetközi kommunista mozgalom alakja, a Szovjetunió generalisszimusa (1945). 1922-től a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának főtitkára, 1941 májusától egyidejűleg a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának elnöke. A háború ideje alatt (1941-1945) a Szovjetunió Védelmi Bizottságának elnöke, a Szovjetunió védelmi népbiztosa, a hadsereg legfelsőbb főparancsnoka. Mint diktátor és politikai megtorlások kezdeményezője, Sztálint és az általa vezetett kommunista pártot terheli a történelmi felelősség a szovjet állam által elkövetett tömeges bűncselekményekért, kényszer-kitelepítésekért, száműzetésekért, deportálásokért, emberek millióinak kiirtásáért, a kényszer-kollektivizálásért, az Ukrajnai éhínség előidézéséért, az ukrán nép ellen elkövetett népirtásért. Sztálin felügyelte a Kárpát-Ukrajnában zajló eseményeket is, minthogy jövőjét kizárólag a Szovjetunió belüli területként tudta elképzelni.

Horthy Miklós (1868-1957) – magyar államférfi és hadvezér, ellentengernagy. 1919-be a Nemzeti Hadsereg fővezérévé nevezték ki. Élén állt a Magyar Tanácsköztársaság (1919 márciusa-augusztusa) leverésének. 1920 és 1944 között a Magyar Királyság kormányzója. Miután Magyarország hadba lépett a Szovjetunió ellen, 1943-tól kereste a kiugrás lehetőségét, különtárgyalásokat folytatott a nyugati államokkal. 1944 októberében eltávolították a hatalomból, amikor Szálasi Ferenc, a Horogkereszties Párt vezére jutott hatalomra. A háború után internálták, 1949-ben Portugáliába emigrál. 1993-ban földi maradványait szülővárosában, Kenderesen helyezték örök nyugalomra.

beszélgetése során kihangsúlyozta a Szovjetunió békés szándékait Magyarország iránt. Ha ez valóban így volt, ez balsorszerű, mert abban az időben erről nem kaptam hírt.

Az igazság érdekében közölni szeretném Önnel, hogy mi soha senkitől nem akartunk egy hüvelyknyit sem elvenni olyan területből, ami jog szerint nem lenne a mienk. Ellenkezőleg, a románok foglalták el Besszarábiát a saját orosz szövetségesüktől az első világháború után, és ők akarták Szovjet-Oroszország jelentős részét elfoglalni a németek segítségével a második világháború ideje alatt. Tovább, amikor 1940-ben szándékunkban állt a magyarok iránt Erdélyben tanúsított szörnyűséges magatartásnak véget vetni, a románok újból segítséget kértek Németországtól, megkérték Hitlert, hogy segítsen nekik megkapniuk ennek a földterületnek legalább egy részét a bécsi döntés révén.

Küldöm a teljes jogkörrel rendelkező delegációm a béketárgyalások lefolytatására, és kérem Önt, hogy kegyelmezzen meg szerencsétlen országunknak, melynek történelmi érdemei vannak, és melynek népe az orosz néppel oly sok közös vonással rendelkezik. Legyen szíves, használja fel befolyását a szövetségeseire azzal a céllal, hogy a feltételek, amelyeket kidolgoznak, összeegyeztethetők legyenek népeink érdekeivel és becsületével, és azok valóban a békés életet és a biztos jövőt szolgálják.

Megragadom az alkalmat, hogy kifejezzem Önnek, Sztálin Tábournagy úr, legmélyebb tiszteletemet.

Őszinte híve: Horthy

U.i.: Tekintettel arra, hogy hadseregeink még mindig a határokon vannak és országunkba jelentős német haderők törtek be, kérem, hogy leveletem diszkréten kezelje mindaddig, míg képesek nem leszünk úrrá lenni a helyzeten.

Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma, F. 06, op. 6, ügyiratszám: 419, p. 1-2,
Hiteles fordítás

Erdély kérdése. Magyar-román területi vita és a Szovjetunió. 1940-1946.
Iratok, „Polityicseskaja Enciklopedyija” Orosz Tudományos Kiadó. 2000, p. 251-252

Szám: 55

***1944. október eleje – A Vörös Hadsereg Parancsnokságának Kárpátalja lakosaihoz intézett kiáltványa, amelyben felhívja a lakosságot, hogy fokozza az ellenállást a magyar és német hadseregek ellen és segítse azokat a magyar katonákat, akik megtagadják a Vörös Hadsereggel szembeni harcot*⁸⁵**

[...]

Eljő a béke, igazság és szabadság!
Ruszin testvéreink!

A béke és szabadság hazátok küszöbén áll! Segítséget hát minden erőttökkel a testvéri Vörös Hadsereget! Akkor a béke és szabadság előbb beköszönt otthonaitokba!

⁸⁵ Az irat (röpirat) keltére a tartalma enged következtetni.

Tekintettel arra, hogy Miklós Béla, az 1. hadsereg parancsnoka és vezérkara 1944. október közepén átállt a szovjet oldalra, e hadsereg katonáinak és tisztjeinek ezrei, köztük számos kárpátaljai lakos dezertált és tér haza otthonába. Egy hónappal később a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának határozata alapján valamennyiüket NKVD-táborokba zárták (ld. az 1944. november-decemberében kelt iratokat), ahol többségük rövid időn belül elpusztult. Tehát, a szovjet katonai parancsnokok által a helyi lakosoknak címzett felhívása – „segítsétek”, „bújtassátok” a Vörös Hadsereg elleni harcot megtagadó magyar katonákat – az első nyilvánvaló példája a „felszabadítóknak” a kárpátaljaiakkal szembeni szemérmetlen cinikus csalárdságának.

Vágjátok át a német-magyar telefon- és távíróvezetékeket, robbantsátok a levegőbe a hidakat, rongáljátok meg az utakat!

Szabotáljátok a német-magyar hatalom rendelkezéseit!

Segítsétek azokat a magyar katonákat, akik nem akarnak harcolni a Vörös Hadsereg ellen, bújtasstátok őket!

Menjetek a partizánokhoz – segítsétek nekik!

Csatlakozzatok az összes szláv nép által a zsarnok Hitler és Horthy ellen vívott általános felszabadító harchoz!

A Kárpáti Rusz felszabadításának szent ügyéért!

Október útján, p. 17-18

Szám: 56

1944. október 3. – Mehliusz vezérezredesnek, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának, és Pronyin⁸⁶ altábornagynak, a front politikai csoportfőnökének címzett tájékoztatás az ellenséges hadsereg körében 1944. október 1-jén és 2-án elvégzett munkáról

Szigorúan titkos

Mehliusz vezérezredes, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja,
Pronyin altábornagy a 4. Ukrán Front politikai csoportfőnöke részére

TÁJÉKOZTATÁS

az ellenséges hadsereg körében

1944. október 1-jén és 2-án elvégzett munkáról

1. *Hadifoglyok bevetése*

Az 1. Magyar Hadsereg tisztjei és katonái tudomással bírnak arról, hogy hadifogoly tiszték küldöttsége levéllel fordult az 1. Magyar Hadsereg parancsnokához⁸⁷.

Varga Gábor, a 19. lövészezred 2. zászlóalja 5. századának katonája, a következőt mondta: „Szeptember 25-én 10 katonával együtt láttunk három magyar tisztet zászlóval, akiket bekísértek a hadosztály-parancsnokhoz. Ezen kívül, a szakaszunkhoz orosz fogságból érkezett 25 magyar katonai. A századparancsnok átkísértette őket az ezredparancsnokságra”.

⁸⁶ Pronyin Mihail Mihajlovics altábornagy, a 4. Ukrán Front Politikai Csoportfőnökségének parancsnoka, egyike a szovjet vezér Kárpátaljára kapcsolatos nagyratörő tervei ihletőinek és megvalósítónak, legalábbis, ami a Kárpát-Ukrajna Kommunista Pártja pártkonferenciájának, Kárpát-Ukrajna Népi Bizottságai Kongresszusának és Kárpát-Ukrajna Ifjúsági Szövetsége Kongresszusának összehívásában és lebonyolításában nyújtott segítséget, a térség Ukrajnával való újraegyesítéséről szóló kiáltvány előkészítését és aláírásának megszervezését, valamint a Vörös Hadsereg valamennyi fenti ügyre kiterjedő, teljes körű, a tárgykör minden kérdésre kiterjedő jelentésekben megtestesülő informálását illeti.

Tyulpanov Szergej Ivanovics ezredes – 1944. augusztusa-októberében a 4. Ukrán Front Politikai Csoportfőnöksége 4. osztályának vezetője. Feladatköréhez tartozott az 1. Magyar Hadsereg katonái és tisztjei körében végzendő politikai propaganda. 1944. novemberében-decemberében, a front politikai csoportfőnökségének és vezérkarának tiszteivel együtt fogantatosított a Kárpátalja szovjetesítését célzó intézkedéseket, jelen volt Kárpát-Ukrajna Népi Bizottságainak első Kongresszusán, ő volt Turjanica Ivan, Kárpát-Ukrajna Népi Tanácsa elnökének a tanácsosa is. 1945 májusától 1947-ig a Németországi Szovjet Katonai Közigazgatás információs főosztályvezetője.

⁸⁷ Az 1. Magyar Hadsereg parancsnoka (Dálnoki) Miklós Béla (1890-1958) magyar katonatiszt és államférfi volt. 1921-ben fejezte be tanulmányait a Vezérkari Akadémián Budapesten. 1929 és 1933 között Horthy Miklós, Magyarország kormányzója katonai irodájának főnökhelyettese, 1933-tól 1936-ig Berlinben katonai attasé. 1941 augusztusától az 1. Magyar Gyorshadtest parancsnoka, amely hadtest részt vett a Szovjetunió elleni támadásban. 1942-től a Kormányzó Katonai irodájának főnöke. 1944 augusztusától az 1. Magyar Hadsereg parancsnoka. 1944 októberében átvállal a szovjetek oldalára, rész a Magyarország és a Szovjetunió között Moszkvában folyó fegyverszüneti tárgyalásokban. 1944. december 22-től az 1944. december 20-án Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke. 1945. január 20-án ő írta alá a Magyarország és a Szovjetunió közötti fegyverszüneti egyezményt. 1948 novemberében visszavonult.

[Ideiglenes Nemzeti Kormányt](#), amelynek elnöke

Kovács Lajos, a 2. lövészezred 2. zászlóaljának katonája elmondta, hogy orosz fogságból visszatért három katona, akik jelentkeztek az ezredparancsnoknál. A parancsnok elvette a levelüket, a katonákat pedig visszaküldte az alakulathoz. Parancsot adott, hogy adjanak nekik fegyvert, és nem alkalmazott velük szemben semmilyen megtorló intézkedést.

Az 1. hadseregbe 1944. 09. 22-én egy magyar antifasisztákból álló 16 fős csoport került bevetésre. A bevetett katonák azt a feladatot kapták, hogy támadják meg a parancsnokságokat, katonák csoportjait, tiszteket, és minden lehetséges módon keltsenek zavart a hadosztály hátszágában.

Bódis antifasiszta katona, aki 1944. 09. 25-én tért vissza, a csoport tevékenységéről elmondta a következőket: „A bevetésüket követő reggelen Magyarosi, a csoport vezetője, felsorakoztatott bennünket, és azt parancsolta, hogy kövessük őt a faluba. Ott találkoztunk egy magyar alezredessel, akinek gyanúsak voltunk, ezért igazoltatott, és különböző kérdéseket tett fel, majd megparancsolta, hogy vegyenek őrizetbe bennünket. Magyarosi az alezredesnek szegezte a kérdést, hogy ki ellen is harcol, mondván, hogy „nekünk nem az oroszok, hanem a németek az ellenségeink”. Nemsokára erős tűzérési támadás kezdődött, és a járőrök szétszaladtak. Ezt kihasználva mi is megszöktünk. Én azt ajánlottam, hogy menjünk vissza az oroszokhoz, és vállaljunk újabb bevetési feladatot, de a többiek azt mondták, hogy a háborúnak lassan vége, miért mennénk megint fogságba? Menjünk inkább haza. És mindenki elment haza. Csak én tértem vissza”.

A magyar katonák jól tudják, hogy sok társuk sértetlenül tér vissza az orosz fogságból, a tisztek azonban arról igyekeznek meggyőzni őket, hogy a magyar hadifoglyokat aknamezők felderítésére küldik vissza. Ezt sok hadifogoly tanúsítja.

2. Röplapok szövege

1. „A 16. lövészezred 1. zászlóaljának katonái a németekkel való szakítást követelik!” A katonák így reagáltak az 1. magyar Hadsereg parancsnokához intézet levélre.

2. „A 22. lövészezred 2. zászlóaljának katonái nem az oroszok, hanem a németek ellen akarnak harcolni!” – ez is az 1. magyar Hadsereg parancsnokához intézet levél kapcsán megfogalmazott vélemény.

3. „Az 1. magyar Hadsereg tisztjei és katonái!”

4. „Mi felszabadítani jöttünk benneteket!” – Kárpát-Ukrajna lakosságához címzett röplap
Ezen kívül, ismételten kinyomtatották az alábbi szövegű röplapokat:

a) Az 1. magyar Hadsereg parancsnokához intézet levél

b) „Elvtársak, kezünket nyújtjuk felétek!” – a népbiztosság nevében terjesztett röplap

c) „Az Észak-Ukrajna csoport tisztjeihez és katonáihoz intézet röplap” – a népbiztosság nevében.

Az 1. Gárdahadsereg 7. részlege három röplapot készített:

1. „Minden erőnket a Hitler elleni harcra!” – a népbiztosság nevében terjesztett röplap

2. „Nem félünk a fogságtól!” – a 357. gyalogshadosztály 96. ezredének katonáinak címzett röplap

3. „Kár meghalni, amikor már majdnem vége!” – a 254. gyalogshadosztály katonáinak címzett röplap

3. Röplapok terjesztése

A reptérre kiszállítva 164 500 röplap. A terjesztés célterülete: Humenne, Ungvár, Takcsán és a környező utak.

A 17. gárdai lövészalakulatnak, földi terjesztés céljára feladva 16 000 példány röplap.

4. Verbális agitáció

A 13. magyar gyalogshadosztály számára a 18. hadsereg a lövészárkokból hangosbemondón 13 adást sugárzott.

Az 1. gárdahadsereg hordozható rádióállomásról 20 adást adott le, amelyekben a legfrissebb híreket, illetve az ellenséges alakulatok fogságba esett katonáinak névsorát közölték.

Sok hadifogoly jelezte, hogy rádióadásaink, különösen az általunk felolvasott hírek nagy érdeklődésre tartanak számot.

Álet Ervin hadifogoly, a 101. Hegyivadász Zászlóalj 228. hegyivadász ezredének őrmestere a következőket vallotta: „A mi Biterle nevű hadnagyunk meghallgatta a Szovjet Távirati Iroda hírösszefoglalóját, és felírt minden várost, amelyet elfoglaltak az oroszok. Egyszer, egy adás végét követően azt mondta, hogy „ha az oroszok igatát mondanak, a dolgaink igen rosszul állnak”. Két nap múlva elismerte, hogy tényleg nagy a baj, mivel a német rádió, bár késedelemmel, de közölte, hogy a német csapatok kivonultak ezekből a városokból...”

5. *Az ellenfél csapatainak politikai és erkölcsi állapota*

Szeptember 26-án ellenállás nélkül megadta magát egy a 484., gyalogosezred Hunek Gusztáv tizedes által vezetett 10 fős raja.

A szövetségesek németországi partraszállásáról szóló hír nagymértékben rontotta a német alakulatok állományának politikai és erkölcsi állapotát.

Az Oroszországban fogva tartott német hadifoglyok tömegétől érkező hírek nagy hatással vannak az orosz fogságba esett német katonákra, és arról győzik meg őket, hogy hadifogság valóban létezik.

Tyulpanov ezredes,
a 4. Ukrán Front Politikai csoportfőnöksége 7. osztályának vezetője

1944. 10. 03. Ügyiratszám: 381, Hiv. szám: 011814

Iktatószám: 24193, kelt: 1944. 12. 31-én

Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma,
F. 244, op. 29801, ügyiratszám: 67, p. 209-212
Másolat. Gépírás

Szám: 57

1944. október 11. – A magyar küldöttség által elfogadott előzetes fegyverszüneti megállapodás

A magyar küldöttség által elfogadott
előzetes fegyverszüneti megállapodás⁸⁸

Moszkva, 1944. október 2.

A Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Amerikai Egyesült Államok Kormányai követelményeinek megfelelően, Horthy Miklós kormányzó és a Magyar Kormány meghatalmazott képviselőikén eljáró, alulírott Faragho Gábor vezérezredes, Dr. Szent-Iványi Domokos meghatalmazott miniszter és gróf Teleki Géza egyetemi tanár, ezennel elfogadjuk az alábbi előzetes feltételeket:

Magyarországnak ki kell vonnia minden csapatot és minden tisztviselőjét mindazon területekről, amelyeket Csehszlovákiától, Romániától és Jugoszláviától foglalt el, azokon a határokon belülre, amelyek 1937. december 31-ig fennálltak. A kiürítésnek azonnal meg kell kezdődnie, és attól a naptól számított tíz napon belül, amelyen a magyar kormány ezen nyilatkozatot átvette, be kell végződnie. E kiürítés megfigyelése és ellenőrzése céljából a három szövetséges kormány képviselőit Magyarországra fogja küldeni, akik a szovjet kiküldött elnöklete alatt a szövetséges a szövetséges hatalmak küldöttségének minőségében fognak működni.

---

⁸⁸ Az okiraton a következő széljegyzet olvasható: „Aláírta a magyar bizottság Molotov V. M. és Gyekanozov V. G. jelenlétében, 1944. október 11-én.”

Magyarország kötelezi magát, hogy minden kapcsolatot megszakít Németországgal, és azonnal hadat üzen Németországnak⁸⁹. A szovjet kormány továbbá kész csapataival Magyarországnak segítséget nyújtani.

Magyarország kormányzójának küldöttjei:
Szent-Iványi Domokos rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter,
V. Faragho Gábor vezérezredes,
Gróf Teleki Géza egyetemi tanár

Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma, F. 06, op. 6, P. 34, ügyiratszám: 418, p. 31,
Hiteles másolat, közzétéve: „Kelet-Európa az orosz levéltárak irataiban”,
1944-1953, 1. kötet – 1944-1948, Moszkva-Novoszibirszk,
1977, ügyiratszám: 17; „A szovjet tényező Kelet-Európában. 1944-1953, 1. kötet,
1944-1948, Moszkva, 1999, ügyiratszám: 17

Erdély kérdése. Magyar-román területi vita és a Szovjetunió.
1940-1946. p. 253-254

Szám: 58

1944. október 15. – Horthy Miklós 1944. október 15-i kiáltványa a magyar nemzethez⁹⁰

Budapest, 1944. október 15.

HORTHY MIKLÓS 1944. OKTÓBER 15-I KIÁLTVÁNYA A MAGYAR NEMZETHEZ

[...]

Magyarország a szövetséges államok elleni háborúban a geográfiai helyzetünk következtében reánk nehezedő német nyomás folytán sodródott bele, de ennek kertében sem voltak hatalmi céljaink, és senkitől sem akartunk elvenni egy négyzetméternyi területet sem.

Ma már minden józanul gondolkodó előtt kétségtelen, hogy a Német Birodalom ezt a háborút elvesztette. A hazájuk sorsáért felelős kormányzatok le kell, hogy vonják ennek következményeit, mert amint azt a nagy német államférfi, Bismarck mondotta: egy nép sem áldozhatja fel magát a szövetségi hűség oltárán. Történelmi felelősségem tudatában meg kell, hogy tegyek minden lépést abban az irányban, hogy a további felesleges vérontást elkerüljük. Olyan nép, amely egy már elvesztett háborúban szolgálkészséggel idegen érdekek védelmében utóvédharcok színterévé engedi tenni apáitól örökölt földjét, elveszteni a világ közvéleménye előtt megbecsülését.

Szomorúan kell megállapítanom, hogy a Német Birodalom a szövetségi hűséget a maga részéről velünk szemben már régen megszegte. Már hosszabb idő óta a magyar haderőnek egyre újabb és újabb részeit kívánságom és akaratom ellenére az ország határain túl vetette harcba. Ez év március

⁸⁹ 1944. november 14-én a magyar delegáció a moszkvai béketárgyalásokon átnyújtott a szovjet kormánynak egy jegyzéket, amelyben kérték a szovjet csapatok Budapest felé vonulásának leállítását, biztosítva azzal a lehetőséget, hogy „a frontról átdobják a magyar csapatokat Budapestre a német túlerő ellen, minthogy fennáll annak a veszélye, hogy a németek támadásba lendülnek, amit gyilkosságok és pogromok követnek, amit meg kell akadályozni”. (Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma, F. 06, P. 34, ügyiratszám: 418, p. 25)

⁹⁰ A Kiáltvány, illetve Horthy Miklós által jegyzett más iratoknak, így, Sztálinhoz intézett, Magyarország és a Szovjetunió közötti fegyverszüneti megállapodás megkötésére irányuló javaslatát tartalmazó levelének (ld. az 1944. szeptember végén kelt iratot) közzétételével kívántuk érzékeltetni a magyarországi politikai helyzet bonyolultságát, minthogy a magyar csapatok által 1939 márciusában megszállt Kárpát-Ukrajna (Podkarpatszka Rusz) is ehhez az országhoz tartozott, és hadseregének soraiban számos kárpátaljai szolgált. Ennek érdekében, természetesen, be kellett mutatnunk a Magyarországon hatalmat gyakorló körök, így Horthy Miklós szerepét, akinek határozatlan helyzete a stabilan németbarát közvetlen környezetétől függött.

havában pedig a Német Birodalom vezére, éppen a magyar haderő visszahozatalára irányuló sürgetéseim folytán, tárgyalásra hívott meg Klessheimbe, és ott közölte velem, hogy Magyarországot német csapatok szállják meg, és tiltakozásom dacára ezt foganatosította azalatt, míg engem odakint visszatartottak. Egyidejűleg az országba benyomult a német politikai rendőrség is, és letartóztatott számos magyar állampolgárt, közöttük a törvényhozó testület több tagját, valamint akkori kormányom belügyminiszterét, és a miniszterelnök is csupán úgy tudta a letartóztatást elkerülni, hogy egy semleges követségre menekült.

A Német Birodalom vezérétől kapott arra a határozott ígéretre, hogy ha olyan kormányt nevezek ki, amely a németek bizalmát bírja, megszünteti a magyar szuverenitást ért sérelmeket és korlátozásokat, kineveztem a Sztójay-kormányt. A németek azonban nem tartották meg ígéretüket. A német megszállás védelme alatt a Gestapo az általa e téren másutt is követett módszerek alkalmazásával kezébe vette a zsidókérdésnek az emberiség követelményeivel ellenkező, ismert módon való intézését. Amidőn a háború az ország határához közeledett, sőt azt át is lépte, ismételten megfelelő segítséget ígértek a németek, de ezt az ígéretüket sem tartották meg az ígért módon és mértékben. Az ország területét visszavonulásaik alkalmával fosztogatások és rombolások színterévé tették.

A szövetségi hűséggel ellenkező mindezen cselekményeiket azzal a nyílt kihívással tetézték, hogy a budapesti hadtestparancsnokot, Bakay Szilárd altábornagyot a belső rend fenntartása érdekében tett intézkedései közben a német Gestapo ügynökei egy ködös októberi reggelen, a rossz látási viszonyok felhasználásával, lakása előtt autójából kiszállásakor orvul megtámadva, elhurcolták. Ezt követően német repülőgépekről a mai kormányzat ellen lázító röpcédulákat dobáltak. Megbízható értesítéseket kaptam arra nézve, hogy német politikai színezetű csapatok erőszakos felfordulás útján az általam időközben kinevezett törvényes magyar kormány megbuktatásával saját emberüket szándékoztak uralomra segíteni, miközben az ország területét a Német Birodalom utóvédharcainak színterévé kívánták tenni.

Elhatároztam, hogy a magyar nemzet becsületét megőrzöm a volt szövetségessel szemben is, midőn az a kilátásba helyezett megfelelő katonai segítség helyett a magyar nemzetet legnagyobb kincsétől, szabadságától, függetlenségétől akarja végleg megfosztani. Ezért közöltem a Német Birodalom itteni képviselőjével, hogy eddigi ellenfeinkkel előzetes fegyverszünetet kötünk, s velük szemben minden ellenségeskedést beszüntetnek. Bízva igazságérzetükben, velük egyetértésben kívánom a nemzet jövő életének folytonosságát és békés céljainak megvalósítását biztosítani.

A honvédség előljáróit megfelelően utasítottam, ezért a csapatok esküjükhöz híven, egyidejűleg kibocsátott hadparancsom értelmében az általam kinevezett parancsnokoknak kötelesek engedelmessékedni.

Minden becsületesen gondolkodó magyar embert pedig felhívok, hogy kövessen a magyarság megmentésének áldozatos útján.

Horthy Miklós

Nagybacsoni Nagy Vilmos. Végzetes esztendő. 1938-1945, 235-237. old.

Magyarország és a második világháború... p. 340-341

Szám: 59

1944. október 15. – Horthy Miklós 1944. október 15-i hadparancsa

HORTHY MIKLÓS
1944. OKTÓBER 15-I HADPARANCSA

Honvédek!

Hón szeretett hazánk szívében folyó pusztító harctól, a küzdő erőket számba véve, immár döntő, az országra nézve kedvező fordulatot nem várok. Ezért elhatároztam, hogy fegyverszünetet kérek. Mint a fegyveres hatalom legfőbb hadura, felszólítalak benneteket, hogy honvédeskütközbe híven,

hűséggel és feltétlen engedelmességgel teljesítsétek előjáró parancsnokaitok útján kiadott parancsaimat. További létünk attól függ, hogy a honvédség minden tagja a súlyos helyzetben kötelességtudó és végsőkig menő fegyelmezett magatartást tanúsítson.

Horthy Miklós

Nagybacsoni Nagy Vilmos. Végzetes esztendők. 1938-1945, 237. old.
Magyarország és a második világháború, p. 341

Szám: 60

1944. október 15. – Horthy Miklós 1944. október 16. – Horthy Miklós lemondó nyilatkozata

HORTHY MIKLÓS LEMONDÓ NYILATKOZATA
1944. október 16.

A magyar törvényhozás két Háza nagyméltóságú Elnökének!

A magyar országgyűlésnek kormányzói üdvözlétemet!

A magyar történelem súlyos nehéz órájában ezennel kinyilatkoztatom azt az elhatározásomat, hogy a hadvezetés eredményes folytatása és a nemzet belső egysége és összefogása érdekében kormányzói tisztemről és a kormányzói hatalommal kapcsolatos minden törvényes jogomról lemondok. Egyidejűleg Szálasi Ferencet a nemzeti összefogás kormányának megalakításával megbízom.

Horthy

Pesti Hírlap, 1944. október 18.

Magyarország és a második világháború, p. 342

Szám: 61

1944. október 16. – Horthy Miklós 1944. október 16-i kiáltványa

Budapest, 1944. október 16.

HORTHY MIKLÓS LEMONDÓ KIÁLTVÁNYA
1944. október 16.

A magyar nemzethez 1944. október 15-én intézett kiáltványomat ezennel semmisnek nyilvánítom, és megerősítem a vezérkari főnök hadparancsát, amelyben határozottan a harc folytatására utasít. A nehéz katonai helyzet azt kívánja, hogy a dicső hagyományaihoz hű hadsereg folytassa a harcot. Isten vezérelje a hadsereget és Magyarországot a jobb jövőhöz vezető úton.

Horthy Miklós

Pesti Hírlap, 1944. október 18.

Magyarország és a második világháború, p. 342

Szám: 62

1944. november 11. – Siska Sz. V. ungvári lakos kihallgatási jegyzőkönyve a magyar propagandaszervek tevékenységében való részvétele tárgyában

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1944. november 11.

Alulírott Tolkacsov főhadnagy, a SZMERS Katonai Kémelhárítás operatív megbízottja, kihallgatta:

Siska Sztefan (*István*) Vasziljevics (születési éve: 1900, születési helye: Munkács, apja a Munkácsi Vasútállomáson mozdonyvezetőként dolgozott, nemzetisége: magyar, állampolgársága: magyar, végzettsége: egyetemi, jogász doktor, párton kívüli, bemondás alapján büntetlen előéletű, nős, lakhelye: Ungvár, Dombalja⁹¹ u. 42.)

Kérdés: Mondja el életrajzát!

Válasz: 1900-ban születtem Munkácson. Apám szegény munkás volt, 6 osztály elemi iskolát végzett. 1912-ben beírtak a Munkácsi Gimnáziumba, amelyet 1919-ben végeztem el. 1918 márciusában behívtak a magyar hadseregbe, ahol tiszthelyettesként szolgáltam 1918 októberéig. 1919-ben beiratkoztam a Sárospataki Főiskolára (Sátoraljaújhely mellett). Sárospatakon egyidejűleg gyerekeket tanítottam otthon, hogy megkeressem vele a megélhetéshez szükséges pénzt. Miután elvégeztem a főiskola 4 évfolyamát, 1928-ban ugyanabban a községben Dr. Horovicz Gyula Ügyvédi Irodájában helyezkedtem el ügyvédbojtárként, ahol 4 évig dolgoztam. 1928-ban Sárospatakon megházasodtam, és ügyvédként folytattam munkámat 1939-ig. 1939-ben átköltöztem Ungvárra, ahol jelenleg is lakom. Ungváron hivatásos megyei ügyvédként dolgozom. A magyar hadseregben hadnagyi rendfokozatom van.

Kérdés: Ön a Kárpáti Híradó újság tulajdonosa?

Válasz: Igen, én vagyok a Kárpáti Híradó újság tulajdonosa és a Kárpátaljai Közlönynek is, ami csupán platform.

Kérdés: És ki ezeknek az újságfoknak a valódi tulajdonosa?

Válasz: A valódi tulajdonosuk a kormányzói biztos, vagyis ezek állami folyóiratok.

Kérdés: Ha nem ön a tulajdonosuk, miért jegyezte az újságot tulajdonosként?

Válasz: A magyar törvénykönyv szerint a kormányzói biztos, mint miniszter, nem jegyezhetett újságot, ezért Kozma Miklós kormányzói biztos ajánlotta fel nekem, hogy jegyezzem az újságot.

Kérdés: Milyen párt vett részt a Kárpáti Híradóban?

Válasz: Teleki Pál magyar miniszterelnök alatt, Bartossy miniszterelnök, illetve Károlyi miniszterelnök alatt részt vett a MEP, Sztójay alatt, 1944 márciusától a Imrédy pártja, vagyis félfasiszta párt. Szálasi alatt pártok nem vettek részt, de az volt feltüntetve, hogy a MEP párt.

Kérdés: Ön melyik pártnak volt tagja?

Válasz: Egyik pártnak sem voltam tagja.

Kérdés: Ön nem mond igazat, mivel a nyomozati anyagok szerint ön tagja volt a MEP-nek.

Válasz: Igazat mondok. Kükemezeitől, a párt ungvári főtitkárától, aki a városban pékként dolgozik, meg lehet tudakolni, hogy tagja voltam-e a pártnak.

Kérdés: Mondja el, milyen tevékenységet folytatott a Kémelhárító Osztályon?

---

⁹¹ Dombalja utca – jelenleg Pidhirna utca. *Itt a helységneveket továbbra is a jelenlegi közigazgatási felosztás szerint tüntetjük fel.*

Siska István (*Sztepan Vasziljevics*) – 1900-ban született a kárpátaljai Munkácson, magyar nemzetiségű, felsőfokú végzettségű, párton kívüli. A kárpátaljai Ungváron élt tisztviselő, a Kárpáti Híradó és a Kárpátaljai Közlöny kiadója. Egyike magyar „ideológiai” szervek hivatalnokainak, akit a SZMERS Katonai Kémelhárítás letartóztatott. A SZMERS nyomozói 1945. január 21-én az ellene indított büntetőügyet megszüntették, őt pedig hadifogolytáborba internálták. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Könyv, p. 756)

Válasz: A Kémelhárító Osztály tevékenységében nem volt semmilyen részem

Kérdés: Kit ismer a Kémelhárító Osztály munkatársai közül?

Válasz: A következő személyeket ismerem:

1. Szatmáry-Dobrovolszky Béla
2. Barna Béla
3. Boros Zsigmond
4. Karacsényi István
5. Luták Ferenc

Kérdés: Honnan tudja, hogy a fenti személyek a Kémelhárító Osztályon dolgoztak?

Válasz: A megyeháza épületében dolgoztam, ugyanott, működött a Kémelhárító Osztály is. Láttam őket bejárni a Kémelhárító Osztály irodájába, Barna Béla pedig mondta is, hogy gépészmérnökként dolgozik a Kémelhárító Osztályon.

Kérdés: Jól ismeri Karacsényi Istvánt? Milyen kapcsolatban állt vele?

Válasz: Karacsényi Istvánt négy éve ismerem, jártam a lakásán is, és ő is nálunk.

Kérdés: Ön jól ismeri Marinát (a papot), és milyen viszonyban van vele?

Válasz: Marina Gyulát (a papot) jól ismerem, barátok voltunk, és gyakran jártunk együtt vadászni meg horgászni.

Kérdés: Tudja, hol van most Marina Gyula?

Válasz: Marina Gyula valamikor 1944. október 21. és 23. között Magyarországra, Ózdra szökött. Az Miskolc mellett van.

Kérdés: Az ön Kárpáti Híradó című újságja nap mint nap nyilvánvalóan szovjetellenes cikkeket jelentetett meg. Elismeri ezzel kapcsolatos bűnösségét?

Válasz: Nem ismerem el bűnösségemet, mivel az újságnak Sajtos Gyula volt a főszerkesztője, neki is kell viselnie a felelősséget.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt orosz nyelven felolvasták és az általam értett magyar nyelvre lefordították, amit saját kezű aláírással igazolok: *Siska István*

Tolmács: Szabó

A kihallgatást vezette: *Tolkacsov főhadnagy*

Ukrajna Biztonsági Szolgálat Kárpátaljai Megyei Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, ügyiratszám: 1836, p. 27-29,

Eredeti, Kézirat

Szám: 63

1944. november 14. – Kivonat a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatparancsnokság operatív jelentéséből a kárpátaljai lakosság hangulatáról

[...]

Szigorúan titkos

Példányszám: 2

A 4. UKRÁN FRONT HÁTORSZÁGVÉDELMI NKVD-CSAPATPARANCSNOKSÁG 0098. SZÁMÚ OPERATÍV JELENTÉSE A KÁRPÁTALJAI LAKOSSÁG HANGULATÁRÓL

A 90., 92., 88. és 215. politikai parancsnokság és a 112. OMCs⁹²-től 1944. november 14-én 24:00 óráig kapott jelentések

[...]

⁹² OMCs – Operatív Műveleti csoport

b) A lakosság hangulata

Kárpát-Ukrajna orosz és ukrán nemzetiségű fiatalsága hatalmas lelkesedéssel lép be önkéntesként a Vörös Hadsereg soraiba. Néhány nap alatt több mint 5000 fő önkéntest toboroztunk, közülük 470 főt Ungváron, 400 főt Munkácson, 350 főt Perecsenyben, 172 főt Szolyván, stb.

Ugyanakkor, Beregszász, Szöllős, stb. magyar lakossága részéről ellenséges, néha szinte provokatív magatartás tapasztalható.

Beregszászon fasiszta szimpatizáns elemek kirabolták a szökött magyarok által hátrahagyott házakat, és azt terjesztik, hogy ezt a Vörös Hadsereg csapatai tették.

Ugyanezen az elemek azzal fenyegetik az orosz és ukrán lakosokat, hogy elbánnak velük, amikor majd visszajön a magyar hadsereg, letépkedik a katonai parancsnokságok által kiragasztott parancsokat, hirdetések.

Hasonló esetek történtek november 4-én Beregszászon és Szöllösön is.

A helyi önkormányzati szervek tagjainak többségét magyar nemzetiségű munkások, értelmiségiek, illetve parasztok alkotják, akiknek sikerült bejuttatniuk képviselőiket a polenai, illetve szolyvai önkormányzatokba is.

A Beregszászi Rendőrkapitányság 146 fős állományából 110 fő magyar nemzetiségű volt, akiket folyó év november 13-án lefegyvereztünk és feloszlattunk⁹³.

Valamennyi fasiszta, köztük a Szállasi-párt illegálisba vonult, jelenleg különös aktivitás részükről nem tapasztalható...

Fagyjev vezérezredes, a 4. Ukrán Front NKVD-hátországvédelmi csapatparancsnoka,
Boszij ezredes, törzsparancsnok

Orosz Állami Katonai Levéltár, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 68, p. 232
Másolat. Gépírás

Szám: 64

1944. november 14. – A Magyar Operatív Csoport vezetőjének jelentése 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának a kárpát-ukrajnai magyar lakosság hangulatáról

Mehlisz vezérezredes, a 4. Ukrán Front
Katonai Tanácsának tagja részére

JELENTÉS A MAGYAR LAKOSSÁG HANGULATÁRÓL

Kárpát-Ukrajna felszabadításának ügyében a magyar kérdés, természetesen, nem tartozik az elsőrendű kérdések közé, tehát, ezzel kapcsolatban felmerülő valamennyi probléma ebből a szemszögből közelítendő meg. Tekintettel azonban arra, hogy Munkács, Ungvár, Beregszász és más városok lakosságának jelentős része magyar nemzetiségű, az ügynek mégis figyelmet kell szentelni, mégpedig a következő okokra tekintettel.

⁹³ A helyi népi bizottságok tagjainak, a rendőrség, vezető hírlapok, bankok, vállalatok és civil szervezetek magyar nemzetiségű vezetőinek tömeges elbocsátása és letartóztatása 1944. november elején kezdődött, a Front Politikai Parancsnoksága átfogó intézkedési termék részeként, amely a területi pártkonferencia, illetve a Kárpát-Ukrajnai Népi Bizottságok Kongresszusa előtt volt hivatott biztosítani a közrendet, és hamarosan mintegy 30 ezer magyar és német „kiemelésébe” és hadifogolytáborokba való internálásába torkollott.

Boszij Pavlo Ivanovics – vezérőrnagy, 1941 júniusában a 94. határőr ezred parancsnoka. Részt vett Kijev védelmében, 1944 áprilisától, még ezredesi rendfokozatban a Tenger-melléki Hadsereg, majd a Fagyjev vezérőrnagy parancsnoksága által vezetett 4. Ukrán Front HKVD hátországvédelmi csapatok törzsparancsnoka, utóbbival együtt irányította a Kaukázus, Krim és Kárpátalja „kis népeinek” deportálására irányuló, NKVD-csapatok által végrehajtott akciókat. A háború után tábornoki beosztásokban szolgált a Szovjetunió határőr csapatainál.

A magyar lakosság széles tömegei mind 1939 előtt, mind Kárpát-Ukrajna magyar megszállása alatt szimpatizáltak a kommunista mozgalommal és a Szovjetunióval. Ez kifejezésre jutott a választási eredményekben, az antifasiszta mozgalomban, stb. Megalapozottan feltételezhetjük, hogy ha Magyarország, Csehszlovákia és a Szovjetunió között kellene választani, a térségben maradt magyar lakosság többsége a Szovjetuniót választaná.

E körülményre tekintettel célszerű volna elejét venni

- a) a fogatosított intézkedések meg nem értése,
- b) a fel nem tárt vagy szovjetbarátnak álcázott magyar fasiszta elemek által folytatott propaganda (fasiszta röplapterjesztés),
- c) a mi részünkről a magyar lakosság körében végzett munka hiánya miatt kialakuló hangulatnak.

A magyar lakosság hangulatát befolyásolják

- olyan híresztelések, hogy a magyar lakosságra kirótt adók a Vörös Hadseregnek fizetendő jóvátételt szolgálják. (A vagyontalan rétegek sok esetben nagyobb adóterhet viselnek, mint a gazdagok),
- ismert fasiszták még mindig szabadlábban vannak, közülük néhányan még vezető tisztségeket is betöltenek, egyáltalán nem vehető észre fasiszta elemek elleni megtorló intézkedések,
- ijedelmet keltenek a katonaköteles, illetve a teljes férfilakosság összeírásával kapcsolatos híresztelések,
- olyan hírek terjengenek, hogy a teljes magyar lakosság oroszországi kényszermunkára való kitelepítését csak vagonhiány miatt halasztották el,
- a lakosság nem érti, miért nem nyílhattak meg a magyar iskolák, miért nincs munka, stb.

Hatással van a magyar lakosságra a fasiszta agitáció is, amely azt híreszteli, hogy az Anglia és Németország egyezményben szövetkezett a Szovjetunió ellen, Törökország hadat üzent a Szovjetunióval, Roosevelttel veszített a választásokon, és a németek nagy ellentámadást indítanak Ungvár és Munkács visszaszerzéséért, stb.

Ha mi nem kezdünk dolgozni a magyar lakosság körében, például, nem terjesztünk magyar újságot, válasz nélkül marad az ellenséges agitáció.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a fasiszta agitáció kompromittálni próbálja a helyi kommunistákat, azzal vádolva őket, hogy ígéreteik hazugságnak bizonyultak.

Ugyanakkor olyan hírek terjengenek, hogy a cseh szocialista párt (a Benes-párt) és a szociáldemokraták a magyarok körében folytatnak agitációt, például Beregszászon, állítólag magyar röplapokat és más magyar nyelvű irodalmat nyomtattak ki.

Figyelembe kell venni azt is, hogy ezek a pártok nagy pénzekkel rendelkeznek, nyilvánvaló célokra kívánják felhasználni a megye magyar lakosságát, mégpedig meg akarják előzni a kommunistákat.

Hogy milyen kedvező hatást lehet gyakorolni a lakosság hangulatára, jól szemlélteti a Sztálin elvtárs jelentését tartalmazó magyar nyelvű újság terjesztése, amelyet jóformán szétkapkodtak. Sztálin elvtárs jelentését elolvasták és megvitatták. A jelentés hatalmas hatást gyakorolt a népre, különösen azon részei, amelyekben Sztálin elvtárs a szovjet népek más népekhez való viszonyulásáról szól. Ezzel kapcsolatban szó esett a Szovjetunió népeinek egyenrangúságáról. Olyan vélemény is elhangzott, hogy ha Kárpát-Ukrajna a Szovjetunióhoz tartozna, nem oldódna meg a nemzetisége kérdés.

Figyelemre méltó, hogy milyen hatást gyakorolt a lakosságra az ugyanezen újságszámban megjelent nemzetközi információ. Az információ láttán az egyik magyar a jelenlétemben mondta az alábbiakat mondta: „Ezek szerint hazugság, hogy Roosevelttel megbukott!”

Mindazok alapján, ami érzékelhető a kárpát-ukrajnai magyar lakosság hangulatának kedvező és kedvezőtlen befolyásolásával kapcsolatban, a távlati szovjet politika érdekében arra van szükség, hogy

- a) határozottan ártalmatlanítsuk a különböző módon bujdosó magyar fasisztákat,

b) fektessünk nagyobb hangsúlyt a magyar lakosság körében végzendő munkára. E munka igen termékeny talajra talál, hiánya pedig igencsak érezhető,

Javaslom, többek közt, hogy engedélyezzük a „Magyar Újság” terjesztését a magyar lakosság körében is. Lehetséges olyan megoldás is, hogy a Kárpát-Ukrajna magyar lakosságának körében történő terjesztésre szánt példányokban egyes cikkek bizonyos módosításokkal jelenjenek meg.

Szám nélkül. Oldner G. a magyar operatív csoport vezetője

1944. november 14.

Az Oroszországi Föderáció Szociálpolitika-történeti Levéltára, F. 495., op. 147, p. 1-7.
Eredeti. Gépírás

Szám: 65

1944. november 14. – A Kárpátaljai Határőr Ezred zászlóaljparancsnokának jelentése az Ungvári Városi Kórház épületében felfedezett hadikórházról, amelyben beteg és sérült zsidókat, magyarokat és románokat ápolnak

Titkos

Szám: 1374
1944. 11. 14.

Bljumin ezredes,
a Vörös Zászlóval Kitüntetett 92. Kárpáti Határőr Ezred parancsnoka részére

A 4. határőrs őrszolgálat 1944. 11. 05-én kelt a Nyugat-ukrajnai Ungváron, a Városi Kórház épületében ez hadikórházat fedezett fel. Megállapította, hogy a hadikórházban 79 beteget és sérültet, ezen belül mintegy 60 zsidót, és 15 főnél több románt és magyart ápolnak. Katonai alakulatokhoz való tartozásukra vonatkozó adatok megállapítani nem volt mód, mivel 90%-uk polgári ruhát visel. A hadikórházban tartózkodók közül senki nem beszél oroszul. Nevezettek egészségügyi ellátásáról Varga doktor, a Városi Kórház igazgatója gondoskodik. A Varga doktornál, a kórház igazgatójánál rendelkezésre álló iratok szerint az ápoltak között vannak olyan személyek, akiket a városparancsnok⁹⁴ irányított ide gyógykezelésre. A betegeket és sérülteket senki nem őrzi, csoportfelelősük nincs, nyilvántartást róluk senki nem vezet. Az emberek magukra vannak hagyva, szabadon mozognak a városban.

A 79 főből 35 egészséges, hadifogolytáborba irányítható.

1944. 11. 11.

Mitrjukov százados, zászlóaljparancsnok
Bljumin utasítása: „Fegyveres őrizettel mindenkit a hadifogoly-gyűjtőállomásra kísérni!
A betegekről és sérültekről jelenteni a csapatparancsnoknak!”

1944. 11. 15.

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32883, op. 1, ügyiratszám: 67, p. 1.
Másolat. Gépírás.

Szám: 66

⁹⁴ Abban az időben Ungvár katonai városparancsnoka Krugljakov Andrej Davidovics volt.

1944. november 15. – Kivonat a 4. Ukrán Front NKVD-csapatok Hátországvédelmi Törzsparancsnokságának 0099. számú, 1944. november 15-én kelt operatív jelentésből

Szigorúan titkos
Példányszám: 2

**A 4. UKRÁN FRONT NKVD-CSAPATOK HÁTORSZÁGVÉDELMI
TÖRZSPARANCSNOKSÁGÁNAK 0099. SZÁMÚ OPERATÍV JELENTÉSE**

A 90., a2., 88. és 215. gyalogosezredek, illetve a
112. operatív Műveleti Csoport parancsnokainak
jelentéseiből az 1944. november 15-én, 24:00 óráig
tapasztalt helyzetről

OPERATÍV JELENTÉS A FRONT HÁTORSZÁGÁRÓL

- a) Az ellenséges erők és ügynökök műveletei
1. A 90. Kárpáti határőr Ezred parancsnokának jelentése
Myczków (7000) községben bújkál Szkurcsak T. V., az Ukrán felkelő Hadsereg gépirónője.
Felkutatására és letartóztatására az 1. lövészezredtől a térségbe vezényelve egy felderítő tiszt által vezetett felderítő csoport.
  2. A Vörös Zászlóval Kitüntetett 92. Kárpáti Határőr Ezred parancsnokának jelentése szerint:
A Perecsenyi Vegyi Üzemben (0000) 11 magyar foglal el vezető beosztást. A magyarok szovjetellenes propagandát folytatnak, dicsérik a német rezsimit és rendet.
Közülük Viser Nado (*így az eredetiben, a fordító megjegyzése*) vegyészeti osztályvezető, Kul József irodavezető, Viser-Nauch raktárvezető, Kul János, a gyár villanyszerelője a legaktívabb.
A 2. lövészezred felderítőszakasza – későbbi kiemelésük érdekében – megfigyelés alatt tartja a fasiszta agitátorokat.
- b) A lakosság hangulata – a Vörös Hadsereghez való viszonyulása
Kárpátalja orosz és ukrán nemzetiségű lakossága hatalmas lelkesedéssel és örömmel fogadja a Vörös Hadsereget. Perecseny, illetve Szolyva munkásai és szakemberei aktívan bekapcsolódtak a vállalatok tatarozásába, helyreállításába és újraindításába.
A nyugat-ukrajnai⁹⁵ falvak lakossága nagy segítséget nyújt a közutak, hidak, vasútvonalak, távközlési vezetékek hálózatának helyreállításában.
így, például, Polena (8040) község lakossága egy éjszaka alatt két hidat állított helyre a Pinya folyón, biztosítva ezzel a lehetőséget a Vörös Hadsereg csapatainak fegyverrel és lőszerrel való késedelem nélküli ellátására.
- c) Az ellenség egy egész napon át módszeresen lőtte Ungvár⁹⁶ nyugati szélét. Jelentéktelen mértékben megsérült néhány épület.

⁹⁵ Kárpát-Ukrajna területéről van szó.

⁹⁶ Krugljakov A. D., Ungvár egykori városparancsnokának emlékiratai szerint a városi szovjet csapatok általi felszabadítása után „Ungvár nyugati városszélének céltalan módszeres lövésére”, ellene indított tűzérési vagy aknavetővel elkövetett támadásra, bombázásra egyáltalán nem került sor. Naponta két-három robbanást lehetett hallani, ezekről azonban senki nem feltételezte, hogy ellenség tüzelését jelentik. Semmilyen hasonló manőver a Humenné és Michalovce térségében elhelyezkedő szovjet csapatok részéről nem történt, és a nehezen védhető ellenséges állások elleni támadásra parancsot nem vártak.

Maga Krugljakov A. D. is azt a következtetést vonta le, hogy mindezen „robbanások”, mint ahogy „az ellenség esetleges támadásáról” időnként szárnyra kapó híresztelések, csupán a fontos politikai események, azaz a Kárpát-Ukrajna Kommunista Pártjának tevékenységét legalizálni hivatott területi pártkonferencia, a Kárpát-Ukrajnai Népi Bizottságok 1. Kongresszusa, a Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséről szóló Kiáltvány kihirdetése, és a helyi magyarok és németek elleni megtorló akciók előtti helyzetnek a szovjet parancsnokság által elkövetett mesterséges bonyolítását szolgálták, és ezt közvetve bizonyítja az akkortájt Kárpátalján tapasztalható általános helyzet is.

d) A frontvonalai és katonai használatú közutak alkalmasak bármilyen csapatok mozgására.

A mezei és földutak gépjárművek részére nehezen járhatók.

[...]

F. EGYÉB

A front hátországában a német és magyar hadsereg számos volt katonája és tisztje húzódott meg, akik jelenleg a felszabadított Kárpát-Ukrajnaterületén telepedtem le.

Számos településen élnek német és magyar nemzetiségű katonaköteles férfiak, akik, az ellenség katonáihoz hasonlóan, elfogandók és hadifogolytáborba irányítandók.

A magyar kormány rendőrségénél és csendőrségénél szolgált tisztviselők és hivatalnokok nemhogy nincsenek letartóztatva, de őket még nyilvántartásba sem vették.

Fentiekre tekintettel a Front Katonai Tanácsa előterjesztésem alapján elrendelte, hogy a folyó év november 14. és 17. közötti időszakban írják össze a német és magyar hadsereg valamennyi katonáját, tisztjét és alkalmazottját, a magyar rendőrség és csendőrség valamennyi tisztviselőjét és hivatalnokát, illetve valamennyi 15 és 50 év közötti katonaköteles lakost azzal, hogy a november 18-án végrehajtandó ismételt regisztrálás során valamennyi katonát és tisztet, illetve rendőrségi és csendőrségi hivatalnokot és alkalmazottat, valamint 18 és 50 év közötti, magyar és német nemzetiségű katonaköteles lakost őrizetbe vegyenek és fegyveres kísérettel hadifogolygyűjtőállomásokra kíséjjenek.

Fagyeyev vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
HKVD-csapatának parancsnoka,
Levityin ezredes, helyettes törzsparancsnok

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 68, p. 233-234.
Eredeti. Gépírás

Szám: 67

1944. november 15. – A 4. Ukrán Front Hátországvédelmi Parancsnoksága mellett működő Hadifogolyügyi NKVD-osztályának szóló parancsa a Katonai Tanács 1944. november 13-án kelt, 0036. számú rendeletének végrehajtásáról

Szigorúan titkos

A 4. Ukrán Front Hátországvédelmi Parancsnoksága mellett működő
Hadifogolyügyi NKVD-osztályának szóló
PARANCS

*1944. november 15.
Szám: 0047 DA*

Tartalom: A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. 11. 13-án kelt, 0036. számú parancsának végrehajtását célzó intézkedések

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. 11. 13-án kelt, 0036. számú parancsának végrehajtása érdekében

UTASÍTJUK:

1. Jermilov százados elvtársat, a 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomás parancsnokát, hogy 1944. 11. 17-ig alakítson ki Gusztón (*helyesen: Husztón, a fordító megjegyzés*) a német és magyar hadsereg valamennyi felderített egykori katonája és tisztje, katonaköteles német és magyar nemzetiségű személy, illetve a magyar kormány rendőrségénél és csendőrségénél egykor szolgálatot teljesítő hivatalnok és alkalmazott befogadására alkalmas hadifogoly-gyűjtőállomást.

Dohin százados elvtársat, a 3. számú hadifogoly-gyűjtőállomás parancsnokát, hogy ugyanazon időpontig alakítson ki Malomréten (*Zsornava*) – Fenyvesvölgytől (*Sztavnoje*) 4 km-re nyugati irányban – egy befogadó állomást.

2. Jelmilov és Dohin százados elvtársakat, hogy ezen gyűjtőállomások mindegyikére vezényeljen 15-15 embert, ezen belül 1 állomásparancsnokot, 1 parancsnokhelyettest, 1 egészségügyi dolgozót, 1 raktáros, illetve 1 őrt.

Ezen belül a 66. számú hadifogoly-befogadó állomásról vezényeljen a 3. számú hadifogoly-gyűjtőállomásra egy őrt és egy egészségügyi dolgozót.

A 97. számú hadifogoly-befogadó állomás vezényeljen a 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomásra egy őrt és egy ügyeletes parancsnokot.

3. A 66. és 96. számú hadifogoly-gyűjtőállomások parancsnokai gondoskodjanak az NKVD-csapatok által jelzett hadifogoly-kontingens fogadásáról a parancsnokságuk alá helyezett gyűjtőállomásokon.

4. A 4. Ukrán Front hátszágvédelmi NKVD-csapatái gondoskodnak jelzett hadifogoly-kontingens őrizet melletti elszállításáról:

a 3. számú, malomréti hadifogoly-gyűjtőállomásról Turkába,

a 2. számú, huszti hadifogoly-gyűjtőállomásról, illetve a 97. és 66. számú hadifogoly-befogadó állomásokról a szolyvai hadifogoly-gyűjtőállomásra.

5. A hadifoglyok fegyveres őrizettel való szállítása során a 97. és a 66. számú hadifogoly-befogadó állomásokról a szolyvai 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomásra való szállítása során a hadifoglyokat 2 napi élelmiszer-ellátmánnyal kell ellátni.

6. Jermilov százados elvtársat, a 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomás parancsnokát, hogy legkésőbb 1944. 11. 17-ig szállíttasson le a huszti befogadó-állomásra 15 000 napi fejadag élelmiszer-ellátmányt.

Dohin százados elvtársat, a 3. számú hadifogoly-gyűjtőállomás parancsnokát, hogy 1944. 11. 17-ig szállíttasson le a malomréti befogadó-állomásra 10 000 napi fejadag élelmiszer-ellátmányt.

7. A hadifoglyok befogadására szolgáló állomások kialakításával és a hadifoglyok befogadásával, illetve elszállításával kapcsolatos, a 2., illetve 3. számú hadifogoly-gyűjtőállomásokon elvégzendő munkában való segítségnyújtás céljából a 2. gyűjtőállomásra Szavcsuk főhadnagyot, a 3. gyűjtőállomásra Amplejev őrnagyot vezényeljük.

8. Amplejev őrnagy, Dohin százados, Szavcsuk főhadnagy és Jermilov százados 1944. 11. 17-én 12:00 óráig köteles megtenni a jelentést az elvégzett munkáról.

Portnyagin őrnagy, a 4. Ukrán Front Hátszág-parancsnoka
mellett működő hadifogolyügyi NKVD-osztály parancsnoka

Történeti Dokumentumközpont, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 3, p. 80.

Eredeti. Gépírás.

Szám: 68

1944. november 17. – Az NKVD 88. kárpáti határőrezredeti parancs a hadifoglyok és katonaköteles magyar és német nemzetiségű személyek gyűjtőhelyeinek őrzéséről és fegyveres kísérettel való szállításának biztosításáról szóló parancs

A 4. Ukrán Front 88. kárpáti határőr ezredének szóló
PARANCS

1944. november 17.

Szám: 0075 DA

Tartalom: A hadifoglyok és katonaköteles magyar és német nemzetiségű személyek gyűjtőpontjai őrzésének és fegyveres kísérettel való szállításának biztosítását célzó intézkedések

A front hátszágában, az ott található városokban és falvakban megbúvó, korábban a magyar és német hadseregben szolgált hadifoglyoktól, a Kárpát-Ukrajna felszabadított területein élő csendőröktől és rendőröktől, illetve a német és magyar nemzetiségű katonaköteles lakosoktól való megtisztításával kapcsolatos intézkedések kapcsán nem kizárt a magyar és német diverzáns és banditacsoportok aktiválódása az ezred területén.

A művelet végrehajtásának biztosítása és bármilyen lehetséges megnyilvánulás csírájában való elfojtása érdekében elrendelem, hogy:

1. A művelet végrehajtásának ideje alatt, azaz folyó év november 17-én 20:00 órától november 20-ig erősítsék meg a törzsparancsnokságok, szolgálatok, fegyver- üzemanyag- és élelmiszerraktárak, illetve más objektumok őrzés-védelmét, növeljék az őrszemek számát és erősítsék meg azokat.

2. Valamennyi, a katonai parancsnokságokon 1944. 11. 18-án megjelenni köteles, felsorolt magyar és német nemzetiségű személyt kísérjenek hadifogolytáborba: a Munkácsról, Bátyúból, Beregszászról, Nagyberegből és Tiszaújlakról érkezőket – a sztrabicsói hadifogoly-befogadó táborba, összegyűjtésüket követően pedig a szolyvai 2. számú hadifogoly-gyűjtőtáborba. A Kövesligetről (*Dragovo*) és Szöllősről érkezőket a huszti ideiglenes hadifogoly-befogadó táborba, összegyűjtésüket követően pedig a szolyvai 2. számú hadifogoly-gyűjtőtáborba.

1944. november 19-től az ismételt összeíráson meg nem jelent fenti személyeket őrizetbe kell venni, és fegyveres kísérettel a legközelebbi hadifogoly-gyűjtőtáborban vagy a városparancsnokságon kell előállítani.

3. A Tiszaújlakról, Beregszászról, Szöllősről, Kövesligetről, fegyveres kísérettel való elszállításukról és a huszti ideiglenes hadifogoly-gyűjtőállomáson való őrzésük megszervezéséről Lebegyev őrnagy, az 1. zászlóalj parancsnoka köteles gondoskodni, ezen belül:

a) valamennyi fenti gyűjtőpontra 10-15 fős őrszolgálatot vezérelni, mindegyiket 1-2 golyószórával,

b) 1944. 11. 17-én a nap végére a teljes őrcsapatot diszlokálni Huszton, Szöllősön, Tiszaújlakon,

c) biztosítani a Beregszász–Huszt és Huszt–Szolyva vonalszakaszokat,

d) kirendelni egy tartalék őrcsapatot.

4. A Bátyúból induló transzport feletti felügyelettel Tyurjakov őrnagyot, a 2. zászlóalj parancsnokát bízuk meg, aki köteles

a) a Bátyúból Sztrabicsóra irányuló transzport kíséretére kivezényelni egy 10-15 fős őrcsapatot golyószórával,

b) egy őrcsapatot a Sztrabicsói 97. hadifogoly-befogadó táborba vezérelni, amely 1944. 11. 17-én a nap végére köteles Sztrabicsóra érkezni. Az őrcsapat az utasításomra vonható vissza.

c) a hadtest hátszágában, az Agovo – Kisdobrony – Nagydobrony határán legalább három őrcsapat kivezénylésével megerősíteni a védelmet.

5. A Munkácsról induló menetoszlop fegyveres kíséretének és a 97. hadifogoly-befogadó állomás védelmének biztosításával Sackij őrnagyot, a 3. zászlóalj parancsnokát bíttuk meg, aki köteles:

- a) őrcsapatot kivezényelni a munkácsi regisztrációs ponton való rendfenntartás céljára,
- b) két 10-15 fős őrcsapatot 1-2 golyószórával a Munkácsról Sztrabicsóba irányuló transzport őrzésére vezényelni,
- c) a hadtest háterszágában, a Denkuvci –Pupka – Chlmeč határán legalább két őrcsapat kivezénylésével megerősíteni az védelmet,
- d) biztosítani a Szolyva–Munkács és Munkács–Sztrabicsó vonalszakaszokat.

6. A Beregszászból Sztrabicsóra induló transzport fegyveres kíséretéről Konovalov őrnagy, műveleti csoportfőnök köteles gondoskodni, ezen belül:

- a) biztosítani a rendet a Beregszászi Katona Városparancsnokságon működtetett regisztrációs ponton, ahova legalább két szakaszt köteles kivezényelni 2 golyószórával,
- b) három őrcsapatot vezényelni a Beregszászból Sztrabicsóra irányuló transzport kíséretére.

7. A 1944. november 17-én 20:00 órától november 18-án 07:00 óráig tartó időszakra kijárási és lakhelyelhagyási tilalmat rendelni el a polgári lakosság számára.

8. A katonai városparancsnokságok regisztrációs pontjain, illetve a hadifogolytáborokba szállítandó személyek gyűjtőhelyein szigorúan tilos idegen személyek, ezen belül nők vagy családtagok tartózkodása.

9. A mozgósítás következtében a magyar és német hadseregben szolgált ukrán (rutén), orosz, cseh, szlovák és zsidó személyek hadifogolytáborba nem deportálandók, az utakon nem tartóztathatók fel.

10. A jelen rendelkezésről a tiszti kar részére haladéktalanul, a tiszthelyettesek és sorkatonák részére 1944. 11. 20-ig eligazítás tartandó.

11. Bolgyin százados, hadtápfelölős szárnysegédem minden zászlóaljparancsnok részére egy-egy ZISZ gépjárművel köteles biztosítani a mozgó tartalékok kiszállítása céljára. A gépjárművek egy alkalommal megtankolt állapotban bocsátandók rendelkezésre.

12. A zászlóaljparancsnokok mindegyike köteles a jelen parancsról tájékoztatni a saját körzetében található katonai városparancsnokokat.

13. A jelen parancs kézhezvételét mindenki köteles visszaigazolni. A jelentéseken minden nap 18:00 óráig kötelesek leadni.

Avramcsuk alezredes, a 88. Kárpáti Határőr Ezred parancsnoka,
Hizsnyak százados, az ezred törzsparancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 52, p. 164-166. Eredeti. Gépírás

Szám: 69

1944. november 18. – 00102. számú operatív jelentés a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok Törzsparancsnoksága részére

[...]

Szigorúan titkos
Példányszám: 2

00102. számú operatív jelentés a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok
Törzsparancsnoksága részére az 1944. 11. 18-ai állapotokról

A. A front háterszágában tapasztalható operatív helyzet

a. Az ellenfél ellenséges erőinek és ügynökeinek tevékenysége

1. A Vörös Zászlóval Kitüntetett 92. Kárpáti Határőr Ezred adatai szerint...

1936-ban a Bantlinchimisise (*helyesen: Bauchemische, a fordító megjegyzése*) Company Perecsenyi Vegyipari Gyára megalapította a „Brode” Pártot, amelynek a gyár német és magyar nemzetiségű munkásai és szakemberei lettek a tagjai.

Jelenleg a szervezet 13 tagja dolgozik a gyárban, egy részüket a magyar hatóságokkal való aktív együttműködésért különböző magyar kitüntetésekkel tüntették ki.

A perecsenyi „Brode” Pártnak Petenkó Julij (Gyula)⁹⁷ magyar iskolaigazgató a vezetője.

A lövészezred alegységei az egész csoportot letartóztatták.

Levityin százados, a 4. Ukrán Front

Hátországvédelmi Csapatparancsnokságának parancsnokhelyettese

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 68, p. 242. Eredeti. Gépírás.

Szám: 70

1944. november 20. – A fegyveres őrkíséret parancsnokának jegyzőkönyve a hadifoglyok és deportáltak csoportjának szökéséről a Szolyva – Turka* szakaszon

JEGYZŐKÖNYV

1944. november 20.

Alulírott Kulik hadnagy, mint a fegyveres őrkíséret parancsnoka, Belickij alhadnagy, a fegyveres őrkíséret parancsnokhelyettese, valamint Bozin őrmester, Zub őrmester, illetve Pizsikov és Zseludkov vöröskatona jelenlétében, felvettem az alábbi jegyzőkönyvet.

Alulírott Kulik hadnagy, az elsősorban Szolyváról Turkába tartó fegyveres őrkíséret kinevezett parancsnoka lévén, átvettem a szolyvai hadifogolytáborban fogva tartott hadifoglyokat és deportáltakat, és 16 óra 30 perckor útnak indultam velük. A menetoszlop 2000 főből, a fegyveres őrkíséret 42 főből állt.

Amikor besötétedett, a 19-ről 20-ra virradó éjszaka nem tudtunk szálláshelyet találni: körös-körül erdő, folyók, patakok voltak, a településeken pedig nem volt szálláshely. Úgy határoztam, hogy folytatjuk tovább az utunkat. A sötét éjszakában Polena és Alsóverecke település között, a befogadótábortól 24 km-re két gépjárműoszloppal találkoztunk. Az egyik velünk azonos irányban haladt, a másik pedig visszafelé. A hadifoglyokból és deportáltakból álló menetoszlopunkat három részre szakították. Az erdőből, a hegyről sorozatlövéseket adtak le a menetoszlop végére célozva, és ketten a hadifoglyok közül megsebesültek – az egyik a kezén, a másik a lábán.

Néhány kilométer megtételét követően hajnalban létszámellenőrzést rendeltem el. Az ellenőrzéskor kiderült, hogy a deportáltak közül 51 fő, többségében zsidó nemzetiségű egyén hiányzik.

---

^{97/97} Petenkó Julij Vasziljevics (Gyula) 1898-ban született a kárpátaljai, Perecsenyi járási Poroskón, rutén nemzetiségű, párton kívüli, középfokú végzettségű, perecsenyi lakos, tanító. Kárpát-Ukrajna Különleges Bírósága 1945. április 21-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet, p. 554)

Az újraellenőrzést és 51 fő hiányzásának megállapítását követően, én, mint a fegyveres őrkísért parancsnoka, haladéktalanul megtettem a megfelelő intézkedéseket. Itt, a lengyel-csehszlovák határon helyezkedett el a határőrosztag. Segítséget kértem a határőrosztag parancsnokától és a fegyveres őrkíséretből három emberemet felderítésre küldtem. November 22-én értesítettek, hogy a határőrosztag az én három emberemmel együtt 65 fő okmányokkal nem rendelkező ismeretlen személyt vett őrizetbe, akiket a szolyvai hadifogolytáborba küldtek.

Kérem a 159. egészségügyi zászlóalj parancsnokságát, hogy derítse ki a határőrosztag és a mi katonáink által őrizetbe vett és a szolyvai hadifogolytáborba leadott ismeretlen személyek nevét, amit aláírással igazolok.

Kulik hadnagy, a fegyveres őrkíséret parancsnoka,
Belickij alhadnagy, a fegyveres őrkíséret parancsnokhelyettese,
Bozin törzsőrmester,
Zub őrmester,
Pizsikov vöröskatona,
Zseludkov vöröskatona

1944. 11. 20.

Orosz Állami Katonai Archívum,
F. 32201, op.: 1, ügyiratszám: 10, p. 133,
Eredeti. Kézirat.

Szám: 71

1944. november 20. – A hátországvédelmi csapatparancsnok jelentése Petrov I. Ju. generálisnak, a 4. Ukrán Front parancsnokának az Uzsoki-hágó és a Vereckei-hágó lezárásáról a csehszlovák hadseregbe besorozott és oda tartó kárpátaljaiak előtt

PETROV HADSEREGTÁBORNOK, A 4. UKRÁN FRONT PARANCSNOKA RÉSZÉRE

Mivel a 4. Ukrán Front alakulatai megsemmisítették a Kárpátokban a német-magyar csapatokat és felszabadították Kárpát-Ukrajnát, az 1. magyar hadsereg jelentős része felbomlott és hazatért Kárpát-Ukrajnába úgy, hogy továbbra is fegyverrel rendelkezik és ebből következően fenyegetést jelent a frontvonal mögötti hátországra.

A lakosság széleskörű tájékoztatására a városparancsnok – a fegyverek meghatározott határidőn belüli leadásáról szóló – 1. számú parancsának kifüggesztése által tett intézkedések közel sem voltak hatékonyak, többen a Kárpát-Ukrajnában lakók közül, főleg a német-magyar nemzetiségűek továbbra is fegyvert tartanak otthon. Ez akkor bizonyosodott be, amikor csak néhány településen végzet szűrőpróbaszerű ellenőrzés során a Kövesligeti, Huszti, Szöllösi, Tiszaújlaki, Beregszászi, stb. Városparancsnokság 26 db aknavetőt, 195 db különböző géppuskát, 1393 db puskát és géppisztolyt, 33 db pisztolyt, 721 db gránátot, 24 500 db töltényt, 50 láda aknát és 60 kg robbanószert talált és foglalt le.

1944. 11. 13-án Kisgút községben a Szabad Csapatok fasiszta szervezet terroristái megölték Szaforov Sz. M.-et, a 344. lövészezred őrmesterét, az egyik elkövetőt megtaláltuk és letartóztattuk, a többiek körözés alatt állnak. Hasonló terrorcselekmények más településeken is előfordultak.

A frontvonal hátszágának eme helyzete nehézségekhez vezethet a csapatok rendes tevékenységében, ezért a városparancsnokok azt az utasítást kapták, hogy Kárpát-Ukrajna teljes területén írják össze a magyar és német hadseregben korábban katonai szolgálatot teljesítő egyéneket, a magyar kormány rendőreit és csendőreit, valamint a magyar és német nemzetiségű hadköteles személyeket.

De, a lakosságnak a városparancsnok 2. számú parancsa által történő széleskörű tájékoztatása ellenére, még a mai napig sem jelentkezett összeírásra minden említett személy, és a helyi igazgatási szervek nemzeti bizottságai semmilyen segítséget nem nyújtanak nemhogy abban, hogy összegyűjtsék a német és magyar hadsereg elbujdosott katonáit, hogy hadifogolyként átadják őket a városparancsnokságoknak, de még arra sem tesznek intézkedéseket, hogy nyilvántartásba vetessék őket a városparancsnokságokon, ezáltal megszegik a szovjet főparancsnok és a csehszlovák igazgatási szerv közötti kapcsolatokra vonatkozó megállapodás „B” pontjának 2. szakaszát.

Ezen kívül az Ön által kijelölt katonai zónát – amelynek területén tilos a szabad megjelenés és áthaladás a csehszlovák szolgálat tisztségviselői számára – rendszeresen megsértik. Csak néhányat említek a legutóbbiak közül:

1. Az utóbbi tíz nap folyamán Albert Elcich, a csehszlovák szolgálat hadnagya, többször megjelent Ungváron, Munkácson, Beregszászon és más településeken és két alkalommal megszállt Beregszászon.
2. November 10. és 18. között a csehszlovák szolgálat tisztjei és katonái tömegesen érkeznek Kárpát-Ukrajnába a kiküldetési cél megadása nélkül, nevezetesen Ungvárra, Munkácsra és Csendes, Volóc településre, és néhány napot ott töltenek.
3. November 17-én az Uzsoki-hágón és tovább az Ungvár felé vezető útvonalon haladt át a csehszlovák szolgálat 20 gépjárműve Josef Rolinek lovaskapitány és Arnoist Molkovic lovaskapitány vezetésével, ezekkel a gépjárművekkel 1000 db egyenruhát, 500 db puskát, lőszerket, élelmiszert és rádióállomást, valamint a csehszlovák szolgálat 15 sorkatonáját szállították, akik Kárpát-Ukrajnába tartottak szabadságra.
4. Majdnem naponta az Ungvár – Uzsoki-hágó és Munkács – Vereckei-hágó főútvonalon nagy csoportokban haladnak a csehszlovák hadseregbe behívottak gépjárművel és gyalogosan is. Így, például november 20-án Ondrej Lobanic lovaskapitány vezetésével Husztról és még Rahóról is Ungváron keresztül haladt egy csoport mozgósított személy, megnehezítve ezzel a lőszerke és élelmiszerek eljuttatását a 4. Ukrán Front csapatainak.

A fentiekről történő jelentéstétellel egyidejűleg megparancsoltam csapataimnak, hogy zárják le az Uzsoki-hágót és a Vereckei-hágót a csehszlovák szolgálat tisztségviselői és a Kárpát-Ukrajnából a csehszlovák hadseregbe behívottak csoportjai előtt, ezen kívül felállítok még három városparancsnokságot Rahón, Técsőn és Volove községen.

Kérem a kárpát-ukrajnai csehszlovák csapatok parancsnokának és a Csehszlovák Kormány megbízottjának a tájékoztatását.

Fagyjev vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátszágvédelmi csapatparancsnoka
1944. november 20.

Orosz Állami Katonai Archívum,
F. 32885, op.: 1, ügyiratszám: 57, p. 160-162.,
Eredeti, Gépírás

Szám: 72

1944. november 21. – A 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatparancsnokságának jelentése Mehlsiz L., a Front Katonai Tanácsának tagja részére a Front Katonai Tanácsa által 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozat végrehajtásáról

Szigorúan titkos
Példányszám: 1

Mehlsiz vezérezredes,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja részére

JELENTÉS

A FRONT KATONAI TANÁCSA ÁLTAL 1944. NOVEMBER 13-ÁN KELT, 0036. SZÁMÚ HATÁROZAT VÉGREHAJTÁSÁRÓL

A Front Katonai Tanácsának határozata értelmében a csapatparancsnokság kidolgozott egy konkrét intézkedési tervet, amely alapján november 14-én az alakulatok és a városparancsnokok megkezdték a felszabadított Kárpát-Ukrajnában maradt német és magyar nemzetiségű katonák és tisztek, valamint a magyar rendőrség és csendőrség valamennyi hivatalnokának és alkalmazottjának összeírását.

A művelet elvégzéséhez a városparancsnokok segítségével a törzsbe beosztott tiszteket vezényeltek ki a csapatparancsnokságtól.

A rend és a fent említett kategóriába tartozó személyek őrzésének és fegyveres őr kíséretének biztosítására a városparancsnokok részére megfelelő létszámú fegyveres határőrállományt bocsátottak rendelkezésre.

Az összeírás 16 parancsnokságon folyt: Ungváron, Munkácson, Beregszászon, Beregen, Gúton, Tiszaújlakon, Szöllösön, Bátyuban, Kövesligeten, Perecsenyben, Poroskón, Polenán, Szolván, Szerednyén, Kisbereznán és Nagybereznán.

1944. 11. 14-től 16-ig összesen 15324 főt vettek nyilvántartásba, közülük:

1. Tiszt – 308 fő	2. Katona – 9820 fő
közülük:	közülük:
magyar – 215	magyar – 5801
ukrán – 8	német – 50
orosz – 55	ukrán – 413
ruszin – 9	ruszin – 1692
szlovák – 12	orosz – 1397
román – 4	szlovák – 361
cseh – 5	zsidó – 35
	olasz – 1
	román – 4
	cigány – 21
	lengyel – 2
	cseh – 43

1. Hadköteles – 4893

közülük:
magyar – 4820
német – 63

2. Rendőr és csendőr – 303

közülük:
magyar – 203
német – 2
ruszin – 60
ukrán – 13
szlovák – 22
cseh – 2
orosz – 1

November 18-tól 21-ig az ismételt összeíráson megjelent és a hadifogoly-gyűjtőtáborokba elindítva 9291 fő, közülük:

1. Tiszt – 139

közülük:
magyar – 125
ruszin – 9

2. Katona – 4881

közülük:
magyar – 4444
német – 19
szlovák – 5

2. Csendőr és rendőr – 96

közülük:
szlovák – 3
magyar – 84
német – 1
ukrán – 6
román – 1
ruszin – 1
Ezen kívül letartóztatott csendőr és rendőr – 31.

4. Hadköteles – 4175

közülük:
magyar – 4147
német – 28

A művelet végrehajtása során semmilyen rendbontás nem történt.

Előfordultak olyan esetek, amikor a német és magyar nemzetiségű személyek a nyilvántartásba vételt követően nem jelentkeztek a gyűjtőtáborokban.

Például – Szöllősen 1239 főnek kellett volna jelentkeznie, és 133 fő jelentkezett, akiket útnak indítottak a hadifogoly-gyűjtőtáborba.

Beregen 543 főnek kellett volna jelentkeznie, és csak 308 fő jelentkezett. Munkácson 1858 főnek kellett volna jelentkeznie, de csak 600 fő jelentkezett.

Az említett kategóriába tartozó személyek őrizetbe vétele céljából razziát, házkutatásokat tartottak, átkutatták a vízmosságokat, erdőket, elhagyatott épületeket és a rejtőzködésre alkalmas más helyeket. Így, a november 18-ról 19-re virradó éjjel a 92. határőrezred és a 112. mozgókülönítmény által tartott razzia alkalmával Ungváron 177 főt vettek őrizetbe, akik közül 44 német és 43 magyar volt, 16 főt a SZMERS Katonai Kémelhárításhoz küldtek átvilágításra és 84 főt szabadon engedtek.

Az ismételt összeíráson meg nem jelenő német és magyar nemzetiségű személyek felkutatása és őrizetbe vétele folytatódik.

Fagyjev vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi csapatparancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum,
F. 32885, op.: 1, ügyiratszám: 57, p. 165.
Eredeti, Gépírás

Szám: 72

1944. november 22. – Jelentés a SZMERS Katonai Kémelhárítás által a magyar és német személyek kiemelésével és a Szolyvai hadifogolygyűjtőtáborban való elhelyezésével kapcsolatban Munkácson végrehajtott művelet összegzéséről

Szigorúan titkos

Szám: 23436 1944. 11. 25.
Hiv. szám: 006425 1944. 11. 27.

Kovalcsuk altábornagy,
a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási
Csoportfőnökségének parancsnoka részére

A magyar és német személyek kiemelésével és a Szolyvai hadifogoly-gyűjtőtáborban való elhelyezésével kapcsolatban Munkácson az utasításának megfelelően végrehajtott művelet keretében a mellékelt tervben felvázolt intézkedést végrehajtottunk.

A magyar és német személyek kiemelésére irányuló műveletben részt tett:

1. A 8. Légi Hadsereg csapatainak állományából – 157 fő
2. A helyőrség-parancsnokság állományából – 60 fő
3. A Munkácsi Milícia által kivezérelt egység – 20 fő
4. A városi katonai parancsnokságtól kivezérelve – 6 fő
5. A háterszág-védelmi zászlóaljtól kivezérelve – 8 fő

A művelet során kiemelve 430 fő. Közülük 80 fő városi lakos, 350 fő a környékbeli falvakból. Mind a 350 fő vidéki lakost a 8. Légi Hadsereg állománya emelte ki.

Meg kell jegyezni, hogy a művelet végrehajtásához Sackih őrnagy, a háterszág-védelmi csapatok 88. gyalogezred parancsnokától támogatást nem kaptunk. Nevezett a műveletben nem vett részt, támogatása 8 fő vöröskatona kivezérélsére, és az előállítottaknak a szolyvai gyűjtőtáborba való transzportálására korlátozódott.

Lényeges hiányosságként tapasztaltuk, hogy nem állt rendelkezésünkre a kiemelő személyek jegyzéke, névsora, ezért előfordult, hogy fölöslegesen jártunk be olyan címeket, ahonnan a személyeket már kiemelték és hadifogolytáborba szállították. Jelenleg komoly nehézségekbe ütközik azon személyek számának megállapítása, akik megszöktek a hadifogolytáborba szállítás elől, mint ahogyan a tartózkodási helyük felkutatása is.

A felvázolt körülmény a Lazarev alezredes, Munkács városparancsnoka részéről tapasztalt passzivitásnak tudható be.

A településekre kivezérelt operatív állománynak parancsba adtam, hogy folytassák megfelelő nemű korú és a magyar és német személyek tartózkodási helyének felkutatását és kiemelését.

Melléklet: Intézkedési terv

Marszkij ezredes, a 8. Légi Hadsereg

SZMERS Katonai Kémelhárítási főcsoportfőnöke

Szám: 3608/2, 1944. november 22.

Az okiraton látható két feljegyzés:

„Fagyjev vezérőrnagy saját kezéhez, 1944. 11. 25. Kovalcsuk⁹⁸”, „Nem tudja, de Fagyjevet ír”.
Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 335-335zv.

Eredeti. Gépírás.

Szám: 73

1944. november 22. – Jelentés a SZMERS Katonai Kémelhárítás által a magyar és német személyek kiemelésével és a Szolyvai hadifogoly-gyűjtőtáborban való elhelyezésével kapcsolatban Munkácson végrehajtott művelet összegzéséről

Szigorúan titkos

Szám: 23436 1944. 11. 25.

Hiv. szám: 006425 1944. 11. 27.

Kovalcsuk altábornagy,
a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási
Csoportfőnökségének parancsnoka részére

A magyar és német személyek kiemelésével és a Szolyvai hadifogoly-gyűjtőtáborban való elhelyezésével kapcsolatban Munkácson az utasításának megfelelően végrehajtott művelet keretében a mellékelt tervben felvázolt intézkedést végrehajtottunk.

A magyar és német személyek kiemelésére irányuló műveletben részt tett:

1. A 8. Légi Hadsereg csapatainak állományából – 157 fő
2. A helyőrség-parancsnokság állományából – 60 fő
3. A Munkácsi Milícia által kivezért egység – 20 fő
4. A városi katonai parancsnokságtól kivezértelve – 6 fő
5. A hátszág-védelmi zászlóaljtól kivezértelve – 8 fő

A művelet során kiemelve 430 fő. Közülük 80 fő városi lakos, 350 fő a környékbeli falvakból. Mind a 350 fő vidéki lakost a 8. Légi Hadsereg állománya emelte ki.

Meg kell jegyezni, hogy a művelet végrehajtásához Sackih őrnagy, a hátszág-védelmi csapatok 88. gyalogezred parancsnokától támogatást nem kaptunk. Nevezett a műveletben nem vett részt, támogatása 8 fő vöröskatona kivezértelésére, és az előállítottaknak a szolyvai gyűjtőtáborba való transzportálására korlátozódott.

Lényeges hiányossággént tapasztaltuk, hogy nem állt rendelkezésünkre a kiemelő személyek jegyzéke, névsora, ezért előfordult, hogy fölöslegesen jártunk be olyan címeket, ahonnan a személyeket már kiemelték és hadifogolytáborba szállították. Jelenleg komoly nehézségekbe ütközik azon személyek számának megállapítása, akik megszöktek a hadifogolytáborba szállítás elől, mint ahogyan a tartózkodási helyük felkutatása is.

⁹⁸ Kovalcsuk Nyikolaj Kuzmics (1902-1972) – altábornagy (1944). A lengyelországi Chelmi járásban. A háború alatt a NKVD hátszágvédelmi és frontcsapatainál szolgált. 1944 áprilisa óta a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárításának főcsoportfőnöke. Az szovjet csapatok Kárpátalja területére való bevonulásának idején részt vett a helyi lakosság ellen elkövetett tömeges megtorlásokban. A SZMERS iratanyaga szerint a letartóztatott helyi lakosok jelentős része ellen a Front 1. Gárdahadseregének, 8. Légi Hadseregének és 38. Hadseregének haditörvényszékei hoztak különböző idejű szabadságvesztést vagy golyó általi halált kimondó ítéleteket. A háború után a Belügyminisztérium, az Állambiztonsági Minisztérium, illetve az Állambiztonsági Bizottság (KGB) szerveinél dolgozott 1954-ig, amikor magatartásával kapcsolatban a tiszti rangot diszkreditáló tények váltak ismertté, ezért megfosztották tábornoki rangjától.

A felvázolt körülmény a Lazarev alezredes, Munkács városparancsnoka részéről tapasztalt passzivitásnak tudható be.

A településekre kivezérelt operatív állománynak parancsba adtam, hogy folytassák megfelelő nemű korú és a magyar és német személyek tartózkodási helyének felkutatását és kiemelését.

Melléklet: Intézkedési terv

*Marszkij ezredes, a 8. Légi Hadsereg
SZMERS Katonai Kémelhárítási főcsoportfőnöke*

Szám: 3608/2, 1944. november 22.

Az okiraton látható két feljegyzés:

„Fagyjev vezérőrnagy saját kezéhez, 1944. 11. 25. Kovalcsuk⁹⁹”, „Nem tudja, de Fagyjevet ír”.

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 335-335zv.

Eredeti. Gépírás.

Szám: 74

1944. november 24. – Berija L. P., a Szovjetunió belügy népbiztosának jelentése Sztálin J. V. részére a Vörös Hadsereg által felszabadított területeken élő németek nyilvántartásba vételének szervezéséről

Berija L. P., a Szovjetunió belügy népbiztosának jelentése
Sztálin J. V. részére a Vörös Hadsereg által felszabadított területeken
élő németek nyilvántartásba vételének szervezéséről

1944. november 24.

Szigorúan titkos

1944. november 24.
Szám: 1262/b

Állami Védelmi Bizottság
Sztálin I. V. részére

Utasításainak megfelelően, a 2., 3. és 4. Ukrán Front által felszabadított területeken élő német nemzetiségű személyek nyilvántartásba vétele érdekében a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 3 csoport operatív munkatársat vezényel a helyszínre.

Az operatív csoportok számára kitűzött feladatot a településeken élő német nemzetiségű személyek előzetes nyilvántartásba vétele képezi.

Az operatív csoportok számára e feladat elvégzésére 10 napot határoztunk meg.

A feladat végrehajtásának irányításával Apollonov elvtárs, helyettes belügyi népbiztost, illetve Gorbatyuk elvtársat, az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokát bíztuk meg, akiket az operatív csoportokkal együtt a helyszínre vezényeltünk.

A német lakosság összeírásával kapcsolatos munkát a megfelelő frontok katonai tanácsaival összehangolva rendeltük elvégezni. Az eredményről jelentés készül.

*Berija L.,
a Szovjetunió belügyi népbiztosa*

⁹⁹ Kovalcsuk Nyikolaj Kuzmics (1902-1972) – altábornagy (1944). A lengyelországi Chelmi járásban. A háború alatt a NKVD hátországvédelmi és frontcsapatainál szolgált. 1944 áprilisa óta a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárításának főcsoportfőnöke. Az szovjet csapatok Kárpátalja területére való bevonulásának idején részt vett a helyi lakosság ellen elkövetett tömeges megtorlásokban. A SZMERS iratanyaga szerint a letartóztatott helyi lakosok jelentős része ellen a Front 1. Gárdahadseregének, 8. Légi Hadseregének és 38. Hadseregének haditörvényszékei hoztak különböző idejű szabadságvesztést vagy golyó általi halált kimondó ítéleteket. A háború után a Belügyminisztérium, az Állambiztonsági Minisztérium, illetve az Állambiztonsági Bizottság (KGB) szerveinél dolgozott 1954-ig, amikor magatartásával kapcsolatban a tiszti rangot diszkreditáló tények váltak ismertté, ezért megfosztották tábornoki rangjától.

Szám: 75

1944. november 26. – Turjanicja I. I., a Kárpátontúli Ukrajnai Népi Bizottságok Első Kongresszusa küldöttjének jelentése Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséről

Kárpátontúli Ukrajna újraegyesítése
Szovjet Ukrajnával

Kedves testvéreim, Kárpátontúli Ukrajnai Népi Bizottságok Első Kongresszusának küldöttjei!

A dicső Vörös Hadsereg a Nagy Sztálin, a Szovjetunió marsalljának bölcs vezetésével felszabadított bennünket az ezeréves rabság, önkény és kegyetlen elnyomás alól. Véget vetett a Kárpátontúli Ukrajnára nehezedő sok száz éves idegen elnyomásnak. Hálás köszönetünk a Vörös Hadseregnek a Nagy Sztálin atyánknak, amiért elkergették a német és magyar megszállókat. az örömeért és boldogságért, amit népünknek szereztek.

Az ukrán anyaországunktól elszakítva töltött évszázadokon keresztül hallatszott a nyomorúságos verhovinai kunyhókból a haldokló gyermekek és éhező felnőttek elcsukló hangja. A magyar földesurak leigázták népünket, megfojtották szabadságunkat és függetlenségünket. Kárpátontúli Ukrajna magyar földesurak általi leigázása következtében megyénk Közép-Európa délkeleti szögletében egy elmaradott, kihalásra ítélt térséggé vált. A magyar elnyomók erőszakkal magyarosították iskoláinkat, elfojtották a testvéreinktől elszakított népünk minden nemzetiségi és kulturális megnyilvánulását.

Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesését követően népünk számára nem hozott sem gazdasági, sem kulturális újjászületést. Kárpátontúli Ukrajnát, gyengességének következtében, elszakították az Ukrán Anyaországtól. Népünk óhajával ellentétesen Kárpát-Ukrajnát a Csehszlovák Köztársasághoz csatolták, amely berkein belül mi soha nem éreztük magunkat sem egyenjogúaknak, sem szabadoknak. Már az ország neve, a Csehszlovák Köztársaság is jelzi, hogy a kárpátontúli nép berkein belül nem minősült szabad népnek.

A cseh nyelv volt a hivatalos nyelv. Vezető hivatalnoki tisztséget betöltő személyek között a mi értelmiségi honfitársainknak nem volt helye. Olyan ukrán falvakban, ahol a csendőr gyermekein kívül egyetlen cseh gyermek sem volt, mintegy 200 cseh iskola épült. 27.932 fő ukrán lakosra egy ukrán polgári iskola jutott, miközben cseh polgári iskolából minden 3371 térségünkben letelepedett cseh nemzetiségű lakosra jutott egy. 111.928 fő ukrán lakosra egy ukrán tannyelvű gimnázium jutott, cseh viszonylatban ugyanakkor 15.772 lakosra jutott egy gimnázium. A Kárpát-Ukrajna területén található állami intézményekben foglalkoztatott 4200 hivatalnokból 3582 volt cseh nemzetiségű, és csupán 484 helyi ukrán lakos.

A nagy gyárak és üzemek cseh kézben voltak. A lefolytatott földreform nem a nincstelen vagy kevés földdel rendelkező parasztok, hanem a cseh gyarmatosítók és gazdagok érdekeit szolgálta. Népünk élete valóban egy mostoha házában élni kénytelet árváéhoz volt hasonlítható. Bennünket megcsúfoltak. Falvainkra büntetőosztásokat küldtek, többször rálöttek munkásainkra és parasztjainkra. Soha nem feledjük, mi történt Dulfalván, Szolyván, Husztbaranyán, Huszton, Beregszászon, Turjavágáson, Volócon.

1938-ban, a „mostoha” kegyetlen politikájának következtében ismét a véreskezű német és magyar megszállók kezére jutottunk. Ez csak azért következhetett be, mert Kárpátontúli Ukrajna el volt szakítva Szovjet Ukrajnától. Csak azért részesülhettünk ilyen bánásmódban, mert nem vittük győzelemre Kárpát-Ukrajnának a Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséért vívott harcunkat.

Számos alkalommal felkelt népünk az idegen elnyomók ellen. 1919. január 21-én Huszton a Kárpátaljai Ukránok Népgyűlése kihirdette Kárpát-Ukrajna Ukrajnával való újraegyesülését.

Ma, november 26-án, pontosan egy hónap telt el attól a naptól, amikor a dicső Vörös Hadsereg kiszabadított bennünket a német és magyar megszállók igájából.

A kárpát-ukrán nép egyszer és mindenkorra megvalósította örök álmát, hogy újraegyesüljön Szovjet Ukrajnával. Ez a gondolat vezérelte, amikor megválasztotta küldöttjeit a községi, járási és városi bizottságokban, meghagyva nekik, hogy harcolják ki Kárpátontúli Ukrajna újraegyesítését Szovjet Ukrajnával.

A Kárpátontúli Ukrajna, illetve a Kárpáti Igaz Szó című újságokból tegnapelőtt értesülhettünk arról, hogy az cseh tiszt letartóztatta Selever Georgij tiszteletest azért, mert utóbbi a népgyűlésen támogatta a nép akaratát, hogy Kárpátontúli Ukrajna újraegyesüljön Szovjet Ukrajnával. A tiszteletest csupán tömeges tiltakozásoknak köszönhetően engedték szabadon.

Tegnapelőtt értesültünk arról is, hogy egy cseh tiszt lelőtte az egyik rendőrünket csupán azért, mert utóbbi piros szalagot viselt a karján. Vagyis, a jól bevált régi véres módszerekkel akarták az úrfik elnyomni a népnek, Szovjet Ukrajnával való egyesülésére irányuló akaratát, amelynek Kárpátontúli Ukrajna egészének, városainak és falvainak munkásai, értelmiségi rétegei, egyházi személyei petíciókba adtak hangot.

Nincs olyan erő, amely most képes lenne elfojtani sokat szenvedett népünk akaratát.

Tisztelt Küldöttek!

Kérem a Kárpátontúli Ukrán Népi Bizottságok Első Kongresszusát, határozza el, hogy:

1. Kárpátontúli Ukrajna újraegyesüljön a teljes anyaországgal – a Szovjet Ukrajnával, és lépjen ki a Csehszlovák Állam kötelékéből.

2. Forduljon az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsához és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Legfelsőbb Tanácsához azzal a kéréssel, hogy Kárpátontúli Ukrajnát csatolják az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz.

Éljen szabadon népünk egy családban a nagy ukrán néppel!

Éljen a legyőzhetetlen dicső Vörös Hadsereg!

Éljen a felszabadítónk, Joszif Visszarionovics Sztálin apánk!

A Kárpátontúli Ukrán Népi Bizottságok Első Kongresszusa. Előterjesztések és határozatok.
Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának kiadványa, 1944, p. 11-13

Szám: 76

1944. november 26. – A Kárpátontúli Ukrán Népi Bizottságok Első Kongresszusának Kiáltványa Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesülése tárgyában

Vidám történelmi nap köszöntött Kárpátontúli Ukrajnára. A hős Vörös Hadsereg segítségével megszabadultunk a német-magyar igától. Véget vetettünk a sok száz éves magyar és mindennemű egyéb idegen uralomnak Kárpátontúli Ukrajna ősi ukrán földjén.

Kárpátontúli Ukrajna újraegyesüljön a teljes anyaországgal – a Szovjet Ukrajnával, és lépjen ki a Csehszlovák Állam kötelékéből.

2. Forduljon az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsához és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Legfelsőbb Tanácsához azzal a kéréssel, hogy Kárpátontúli Ukrajnát csatolják az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz. A Kárpátontúli Ukrán Népi Bizottságok Első Kongresszusa az egész nép nevében tiszta szívből szóló hálás köszönetét fejezi ki a dicső Vörös Hadseregnek, amely elűzte a német-magyar megszállókat, és harci zászlajával örömet és boldogságot hozott népünknek. Éljen Joszif Visszarionovics Sztálin apánk, a Szovjetunió marsallja, a Vörös Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnoka!

Évszázadokon keresztül távol az Ukrán anyaországtól a kárpátontúli ukrán nép nélkülözésre és kihalásra volt ítélve. A kárpátontúli ukránok többségét képező parasztságnak nem volt földje. Népünk vérrel és verejtékkel termelt értékei a magyar és más idegen elnyomókat gazdagították. Nyelvünket tiltották, iskoláinkat bezárták, az ukrán nemzeti kultúrát tönkretették és megsemmisítésre ítélték. Az idegenek által földjéről elűzött nép haldoklott. Az 1846 óta eltelt évszázad alatt, menekülve az éhezéstől, nyomortól, viszontagságoktól kárpátontúli ukránok százezrei emigráltak idegenbe.

Az összefércelt Osztrák-Magyar Monarchia, amelyben Kárpátontúli Ukrajna gyarmatosított létre kényszerült, nem vezetett a térség nemzeti, gazdasági és kulturális újjászületéséhez. Pátriánk továbbra is az Ukrán Anyaországtól elszakítva maradt. Kárpátontúli Ukrajnának a Saint-germaini Békeszerződés által kihirdetett, úgynevezett „autonómiája” a Csehszlovák Köztársaság berkeiben végül nem valósult meg. Még az Osztrák-Magyar Monarchia romjaira épülő Csehszlovák Köztársaságban sem találtak helye a mi kárpát-ukrán népünknek. Az ukránokat eltávolították valamennyi vezető állami tisztségből.

A legnehezebb a kárpátontúli ukránok számára az 1938 és az azt követő hat évig tartó magyar rabság bizonyult. A csehszlovák kormány, engedve a hitleri Németország nyomásának, a magyar fasiszták rabságába vetett bennünket. Egyetlen tiltakozás, egyetlen lövés nélkül mi szolgáltunk fizetségül a német-magyar imperialisták részére, hogy ezzel mentsék meg Csehszlovákiát. Kárpátontúli Ukrajna váltópénzzé vált a nemzetközi porondon.

Mindezt azért tehették meg velünk, mert elszakadva anyaországunktól, Szovjet Ukrainától Kárpátontúli Ukrajna védtelen volt. Mindezt azért tehették meg velünk, mert nem vittük győzelemre Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet Ukrainával való újraegyesítéséért vívott harcunkat, mert a Szovjet Oroszország népeinek családján kívül rekedtünk.

Történelme során a kárpátontúli ukrán nép többször harcra kelt az idegen elnyomók ellen, hogy kivívja szabadságát. Nem törlődött nemzedékünk emlékezetéből Kárpátontúli Ukrajnának Oroszországhoz, majd Szovjet Ukrainához való csatlolásáért felemelt hangja. Az 1918. december 18-ai máramarosi, illetve az 1919. január 21-ei huszti népgyűlés, amelyeken 420 közösség képviseltette magát, Kárpátontúli Ukrajnának a nagy Ukrainával való újraegyesítése mellett tette le voksát. A népnek a nemzeti függetlenség kivívását célzó megmozdulásait kegyetlenül elnyomták. Megmaradnak emlékezetünkben a Máramaroson 1904-ben, majd 1913/14-ben zajló folyamatok, az 1929-ben Huszton lelőtt munkások, a Huszton és Turjavágáson, illetve más falvakban 1932. február 10. és 18. között szétlőtt demonstrációk.

Kárpátontúli Ukrajna egész története tanúsítja, hogy nemzeti függetlenségétől megfosztott, évszázadokon keresztül rabságban senyvedő népünk elpusztul, ha továbbra is idegen állam berkeiben marad. Vagy a Szovjet Ukrainával való újraegyesülés és a nemzeti feltámadás, vagy az elnyomás, sorstalanság és fokozatos pusztulás.

Most, amikor Európa népei a náciizmus és hitleri zsarnokság, a faji gyűlölet ellen, a nemzeti függetlenségükért harcolnak, hatalmas méltánytalanság lenne, ha a mi népünk továbbra is Szovjet Ukrainától, az anyaországtól elszakítva vegetálna. csakis a Szovjet Ukrainával újraegyesülve, a Szovjetunió testvéri népeinek családjában biztosított számunkra a nemzeti fejlődés szabadsága, a belső gazdasági felvirágoztatás és külső biztonság.

A német-magyar fogságból kiszabadított kárpátontúli ukrán nép szilárd elhatározása, hogy egyszer és mindenkorra megvalósítja örök álmát, hogy újraegyesüljön Szovjet Ukrainával. Ezekkel a gondolatokkal vezérelve választotta a községi, járási és városi népi bizottságok tagjait és bízta meg őket azzal, hogy harcolják ki Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrainával való újraegyesítését.

Támaszkodva a népnek a Szovjet Ukrainával való egyesülésére irányuló megingathatatlan akaratára, amelynek Kárpátontúli Ukrajna egészének, városainak és falvainak munkásai, értelmiségi rétegei, egyházi személyei petíciókba adtak hangot, a Kárpátontúli Ukrajnai Népi Bizottságok Első Kongresszusa elrendeli, hogy:

1. Kárpátontúli Ukrajna újraegyesüljön a teljes anyaországgal – a Szovjet Ukrainával, és lépjen ki a Csehszlovák Állam kötelékéből.

2. Forduljon az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsához és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Legfelsőbb Tanácsához azzal a kéréssel, hogy Kárpátontúli Ukrajnát csatolják az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz.

3. Megválasztja Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsát, mint egyedüli központi hatalmi szervet, amely a nép akaratából jár el Kárpátontúli Ukrajna területén.

4. Felhatalmazza és kötelezi Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsát, hogy hajtsa végre a Kongresszusnak a Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnával való újraegyesítését célzó határozatát.

A határozatot a Kárpátontúli Ukrajnai Népi Bizottságok Első Kongresszusa egyhangúlag elfogadta

Munkács, 1944. november 26.

Kárpátaljai Állami Levéltár, F. R-190, op. 2, p. 5. Nyomtatott lenyomat.
Kárpátontúli Ukrajna folyóirat, 1944. november 27., 7. szám

Szám: 77

1944. november 27. – A huszti katonai városparancsnok jelentése a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi Parancsnoksága NKVD-csapatok törzsparancsnokságának olyan esetekről, amelyek során magyarokat alkalmaztak katonai szolgálatra a csehszlovák hadtestnél

November 27. 12:45

Idézet a „Szilá”-ból, Szám: 8300/285-101

Jelentem, annak ellenére, hogy figyelmeztettem a csehszlovák delegáció katonai parancsnokát, illetve a felszabadított területen állomásozó csehszlovák hadtestparancsnokság vezetőjét, miszerint magyarokat tilos a hadseregben szolgálatra állítani, illetve a az apparátusukban alkalmazni, a katonai hatóságok és maga a delegáció is folytatja ezt a gyakorlatot. 1944. 11. 23-án a felvették a hadseregbe a magyar Lévai Józsefet, akit és a 11. 27-ére virradó éjszaka őrizetbe vettem, mint olyan személyt, aki nem jelent meg az 1944. 11. 18-án esedékes jelentkezésem.

A csehszlovák delegáció, illetve a katonai hatóságok magatartása megszegi a Csehszlovák Köztársaság és a Szovjetunió közötti megállapodást, amely tény a csehszlovák katonai parancsnoknak jelenteni engedélyezem.

Krutzszih gárdaórnagy, huszti városparancsnok

Az okiraton látható a következő rendelkezés: „Az okirat a csehek által elkövetett szabálysértések dossziéjába helyezendő. 1944. 12. 04. Levityin”

Orosz Állami katonai Archívum, F. 3285, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 247. Eredeti. Gépírás

Szám: 78

1944. november 30. – Tájékoztató a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának a Szolyvai járási Polenai Katonai Parancsnoksághoz tartozó magyar és német nemzetiségű lakosság ismételt összeírásáról

Titkos
Mehlisz vezérezredes et.,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának

Hiv. szám: 01764 30.
1944 november

A lakosság ismételt nyilvántartásba vételét Polenán, illetve az alább felsorolt falvakban, azaz Polenán, Királyfiszálláson, Akloson, Szarvaskúton, Kispáloson, Deskófalván, Beregforráson, Mezőhután, illetve Dombostelken utasításának megfelelően határidőben elvégeztük. Felni falvak lakosságának összlétszáma 2400 fő.

Az összeírás során a lakosság részéről lelkes hangulatot tapasztaltunk. Turjanica Ivan Ivanovics¹⁰⁰ és Kunya Mihajlo 1944. 11. 18-án tömeg előtt időszerűnek nevezte az összeírást, mondván, kívánatos, hogy a bennünket évszázadokig elnyomókat eltüntessük.

Az összeírásán megjelent a 18 és 50 év közötti teljes férfilakosság, összesen 942 fő.

1. A hadseregben szolgálatot teljesítettek létszáma – 245 fő, közülük tiszt – 1 fő (rutén), sorkatona – 244 fő.

2. Sorkatona – 244 fő, közülük: 3 magyar, 4 zsidó, 1 rutén.

3. Tiszt – 1 fő (rutén).

4. Katonaköteles – 8 fő, közülük 3 német, 4 magyar, 1 román

Hivatalnok és csendőr nincs.

Ez idő alatt Királyfiszálláson és Szarvaskúton össznépi gyűlést tartottak, amelyeken a lakosság petíciót írt alá a térség Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséért (a petíciót 1944. 11. 18-án megküldtük Önnek).

1944. 11. 14-én 18 fő, az 1944. 11. 08-tól eltelt időszakban összesen 73 fő jelentkezett a Munkásparaszt Vörös Hadseregbe.

Nem teljes körű adatok szerint 1944. 11. 18-án a csehszlovák hadsereg egy őrmestere, miközben átutazott Polenán, beszélgetésbe elegyedett az önkéntesen a Munkásparaszt Vörös Hadseregbe jelentkezett fiatalokkal, és azt mondta nekik, hogy a Munkásparaszt Vörös Hadseregbe jelentkezett valamennyi személy úgyszólván át lesz vezényelve a csehszlovák hadseregbe. Az esetet jelentettük a 215. határőr ezred 1. zászlóaljának.

Adataink szerint az az őrmester a Szolyvától dél-nyugati irányban 10 km távolságban található Zajgón tartózkodik.

A Vörös Hadseregbe önként jelentkezők családjainak a községi elöljárókon keresztül segélyként tüzelőt és a hadi cselekmények során megrongálódott házaik javítására építőanyagot osztottunk ki. Sokuknak élelmiszersegélyre van szükségük, ennek biztosítására helyben nincs lehetőségünk.

A katonai parancsnokság valamennyi községben felolvasót jelölt ki, akik kollektív felolvasás keretében felolvassák a kapott újságokat. E célra a tanítókat, illetve az írástudó ifjúságot vettük igénybe. Újságot 1944. 11. 18-án kaptunk, és felolvasás céljára szétosztottuk a falvakban. „Harc a Szovjet Ukrajnáért” címmel elkészült egy film, a film bemutatása előtt vetítésre kerül „A Vörös Hadsereg és feladatai a német megszállók megsemmisítésével kapcsolatos feladatai” című híradó.

Kispáloson, Dombostelken és Polenán a katonai parancsnokság utasítására elkezdték az iskola tatarozását.

Primcsenko százados
Polena katonai parancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum,
F. 62885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 250-251. Eredeti. Gépirás

Szám: 79

1944. december 02. – Az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokának jelentése a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozatának végrehajtásáról

¹⁰⁰ Turjanica Ivan Ivanovics, a Kárpátontúli Ukrajnai Népi Tanács elnöke

JELENTÉS

a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt,
0036. számú határozatának végrehajtásáról

A Katonai Tanács határozatának teljesítése keretében az NKVD-csapatok operatív fennhatósága alá tartozó, Kárpátontúli Ukrajna-i Ungváron, Munkácson, Beregszászon, Huszton, Tiszaójlakon, Szöllösön, Bányuban, Köves-ligeten, Perecsenyben, Poroskón, Polenán, Szolyván, Szerednyén, Kisbereznán, Nagybereznán, Ökörmezőn, Técsőn, Rahón folyó év november 14. és 30. között összeírtuk a német és magyar nemzetiségű tiszteket, katonákat és katonaköteles férfilakosságot, illetve hivatalnokokat, rendőrségi tisztviselőket és csendőröket.

Ennek eredményeképpen nyilvántartásba vettünk 20.242 főt, közöttük:

a) tiszt – 315, ezen belül:

- 237 magyar
- 4 cseh
- 50 rutén
- 18 szlovák
- 13 ukrán
- 1 román

b) sorkatona – 12.438 fő, ezen belül:

- 76 német
- 8244 magyar
- 362 szlovák
- 2243 rutén
- 1162 ukrán
- 82 zsidó
- 94 szerb
- 162 cseh
- 13 más nemzetiségű

c) Katonaköteles – 7222 fő, ezen belül:

- 83 német
- 6974 magyar
- 74 rutén
- 91 ukrán

d) csendőr és rendőr – 267 fő, ezen belül:

- 210 magyar
- 17 ukrán
- 23 rutén
- 8 szlovák
- 1 német
- 7 cseh
- 1 román

A Kárpátontúli Ukrajnában 1944. november 18. és 30. között végrehajtott ismételt összeíráson megjelent és a hadifogoly-gyűjtőállomásokon megjelent 10.673 fő, ezen belül:

- 144 tiszt
- 5583 sorkatona
- 4788 fő katonaköteles férfi
- 158 csendőr és rendőr

Szabadon engedve – 4280 fő, ezen belül 4115 sorkatona, közülük:

- 362 szlovák
- 2243 rutén
- 1201 ukrán
- 43 zsidó
- 100 szerb
- 156 cseh
- 3 lengyel
- 4 román
- 1 olasz
- 2 cigány

165 fő katonaköteles férfi, közülük:

- 74 rutén
- 88 ukrán
- 3 olasz

Az ismételt összeíráson nem jelent meg – 5269 fő, ezen belül:

- 171 tiszt
- 2220 sorkatona
- 2069 katonaköteles férfi
- 109 csendőr és rendőr

A fenti személyek elfogása érdekében razziákat, házkutatásokat, átkutattunk szakadékokat, erdőségeket, elhagyott épületeket és más olyan helyeket, ahol ezek a bűnöző elemek megbújhatnak.

A razziák eredményeképpen Beregszászon, Nagyberegen, Huszon, Szöllösön, Bátyuban, Munkácsonm Técsőn és más településeken Az NKVD Hátországvédelmi Csapatai elfogtak és hadifogoly-gyűjtőállomásokon előállítottak 3524 főt, ezen belül:

- 10 tisztet (magyarok)
- 2146 sorkatonát (11 német, 2135 magyar)
- 1359 (magyar) katonaköteles személyt
- 9 (magyar) csendőrt és rendőrt

A művelet során elfogva és hadifogoly-gyűjtőállomásokra előállítva összesen 14.197 fő, ezen belül:

- 154 tiszt
- 7729 sorkatona
- 6147 katonaköteles férfi
- 167 csendőr és rendőr

Ezen kívül az NKFDV hátországvédelmi csapatai elfogták és leleplezték a magyar csendőrség és rendőrség 55 munkatársát

A német és magyar nemzetiségű személyek kiemelését célzó művelet folytatódik.

Melléklet: összesítő táblázat

Fagyjev vezérezredes, a 4. Ukrán Front
NKVD hátországvédelmi csapatparancsnoka
Levityin ezredes,

az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnok-helyettese

1944. december 2.

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 57, p. 187-190. Eredeti. Gépírás

Szám: 80

1944. december 05. – Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának értesítése a Csehszlovák Köztársaság elnöke¹⁰¹ részére a Kárpátontúli Ukrajna Első Népi Tanácsi Kongresszusa által Kárpátontúli Ukrajnának a Csehszlovák Köztársaságból való kiválásáról és Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről hozott kiáltványáról

[...]

London

Tisztelt Elnök Úr!

Kárpátontúli Ukrajna Első Népi Tanácsi Kongresszusának megbízásából van szerencsén tudomására hozni, hogy a Kárpátontúli Ukrajna városi, körzeti és községi népi bizottságai által delegált küldöttek által 1944. november 26-án egyhangúlag elfogadott Kiáltvány Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről és a csehszlovák Köztársaságból való kiválásáról.

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa, amely a Kongresszus határozatának értelmében Kárpátontúli Ukrajna egyetlen központi hatalmának minősül, megkezdte a Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről szóló kongresszusi határozat végrehajtását. Reméljük, Elnök úr, nem szab gátat annak, hogy ukrán népünk megvalósítsa évezredes akaratát, és egyesüljön anyaországával, a Szovjet Ukrajnával.

A Kárpátontúli Ukrajna Első Népi Tanácsa által képviselt falvak, városok és körzetek mindennemű támogatást megadnak nagy felszabadítójuknak, a hősi Vörös Hadseregnek a német-magyar megszállók teljes megsemmisítésére és a szomszédos baráti szláv államok – a közös Csehszlovák Köztársaságban egyesült Szlovákia és Csehország felszabadítására irányuló történelmi küldetésének megvalósítása érdekében.

Kárpátontúli Ukrajna Első Népi Tanácsa elvárja Öntől, tisztelt Elnök úr, hogy haladéktalanul utasítja Nemeceket, a Csehszlovák Köztársaság kormány megbízottját Kárpátontúli Ukrajna elhagyására.

Maradok tisztelettel:

Turjanica I., Kárpátontúli Ukrajna Első Népi Tanácsának elnöke,
Kárpátontúli Ukrajna Első Népi Tanácsának tagjai

Munkács, 1944. december 5.

Kárpátaljai Állami Levéltár, F. 4, op. 1, p. 11, Nyomtatott lenyomat

Szám: 81

1944. december 05. – Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa megbízottjának utasítása az idegen sajtótermékek elkobzásáról és kivonásáról

VALAMENNYI ISKOLASZÉKNEK, VALAMENNYI
KÖRZETI TANFELÜGYELŐSÉGNEK HELYBEN!

¹⁰¹ Eduard Beneš (1884–1948) – ismert csehszlovák politikus. A független Csehszlovák Köztársaság kikiáltását (1918) követően külügyminiszter (1935 decemberéig). Az 1919. évi Párizsi Békekonferencián elérte, hogy Kárpátalját Csehszlovákiához csatolják. 1945 és 1948 között a Csehszlovák Köztársaság elnöke, 1940. és 1945 között az emigráció elnöke, 1945-től és 1948-ig a Csehszlovák Köztársaság elnöke. A második világháború végső fázisában Kárpátontúli Ukrajnáról folytatott tárgyalásokat a Szovjetunióval. 1945. június 29-én Zdeněk Fierlinger csehszlovák miniszterelnök aláírta a szovjet-magyar szerződést, amely értelmében Kárpát-Ukrajnát a Szovjetunióhoz csatolták.

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának megbízottja elrendeli, hogy:

1. Hogy valamennyi elemi, közép- és szakiskola haladéktalanul végezzen könyvtár- és helyiségellenőrzést, és kobozzon el valamennyi idegen nyelvű tankönyvet, szépirodalmi művet és műszaki irodalmat, illetve földrajzi térképet, szemléltető irodalmat és az idegen megszállással kapcsolatos arcképeket.

Kivonandó és elkobzandó:

- a) valamennyi magyar és német nyelvű tankönyv
- b) eredeti nyelven vagy fordításban kiadott magyar és német irodalom
- c) népellenes irodalom, függetlenül attól, hogy milyen nyelven és hol adták ki
- d) a magyar megszálló revizionisták által kiadott térképek
- e) népellenes fasiszta illusztrációk és plakátok,
- f) magyar hivatalnokokat és Kárpátontúli Ukrajna idegen megszállására emlékeztető politikusokat ábrázoló arcképek.

2. Az iskolaigazgatóságok 7 napon belül jelenteni köteleesen az illetékes tanfelügyelőnek, milyen intézkedéseket fogantatosítottak a jelen rendelet 1. pontjának végrehajtása érdekében. A jelentéshez mellékelendő az elkobzott irodalom jegyzéke.

3. A kivont és elkobzott kiadványokat az iskolaszékek további intézkedésig elzárni kötelesek.

A jelen rendelet a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának hivatalos sajtóorgánumban való kihirdetése napján lép hatályba.

Munkács, 1944. december 5.

*Kercsa I. Ju., Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának
oktatásügyi megbízottja*

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának Közlönye, 1944. december 15., 2. szám

Szám: 82

1944. december 05. – Információ Kárpátontúli Ukrajna német nemzetiségű lakosságáról korcsoportok és települések szerint

Szigorúan titkos

Apollonov vezérezredes et.,
a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosa részére

Szám: 10/00514, kelt: 1944. december 5-én

Ezennel továbbítom a Kárpátontúli Ukrajna német nemzetiségű lakosságáról szóló adatokat korcsoportok és települések szerint.

Kárpátontúli Ukrajna valamennyi településének ellenőrzése során 4355 fő német nemzetiségű lakos került nyilvántartásba vételre, ebből 16 és 50 év közötti életkorú 1876 fő.

Valamennyi német nemzetiségű személy 93 településen él.

A Szlovákia felszabadított területein végzett ellenőrzés eredménye szerint és németek nincsenek.

Magyarország 4. Ukrán Front által elfoglalt területein ellenőrzés folyt, minthogy ezen térség még hadműveleti területnek minősül.

Melléklet: névsor és a terület térképe

Fagyjev vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front NKVD hátszágvédelmi csapatparancsnoka

Szám: 83

1944. december 05. – Apollonov A. helyettes belügyi népbiztos és Gorbatyuk O., az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokának jelentése Berija L. P. a Szovjetunió belügyi népbiztosa részére a Vörös Hadsereg által felszabadított területeken élő németek összeírásáról

Apollonov A. helyettes belügyi népbiztos és Gorbatyuk O.,
az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokának jelentése
Berija L. P. a Szovjetunió belügyi népbiztosa részére a Vörös Hadsereg
által felszabadított területeken élő németek összeírásáról

1944. december 5.

Moszkva, Belügyi Népbiztosság, Berija et. részére

A 2. 3., illetve 4. Ukrán Front által felszabadított területeken élő német nemzetiségű lakosság összeírása tárgyában kiadott parancsának teljesítésével kapcsolatban jelentjük, hogy 1944. 12. 05-én az alábbi előzetes adatok állnak rendelkezésre.

1. Valamennyi front területén 187.042 fő német nemzetiségű lakos vettünk nyilvántartásba, ezen belül:

a) Románia területén – 83.815 főt, Magyarországon – 43.312 főt, Jugoszlávia területén – 52.697 főt, Csehszlovákiában – 2.375 főt, Bulgáriában – 953 főt.

b) a németeket befogadó, nyilvántartásba vett internálótáborok:

Romániában egy tábor Bukarestben – 258 fő, Jugoszláviában 22 tábor különböző településeken, összesen 15.981 fő.

2. Az általunk nyilvántartásba vett 187.042 német közül 16 és 50 év közötti életkorú személy 115.086 fő, ebből:

a) 48.061 férfi

b) 67.025 nő.

3. Az Erdélyre vonatkozó adatok 1944. 12. 05-ig nem érkeztek meg.

4. A német lakossággal rendelkező települések számát és jegyzékét, illetve a 16 és 30, 30 és 40, valamint 40 és 50 év közötti korcsoportokra vonatkozó adatokat az összegző jelentésben közöljük.

5. A 2. és 3. Ukrán Front területén a frontparancsnokokkal való egyeztetés mellett még folyik a munka. Utóbbiakkal személyesen találkoztunk.

A németek nyilvántartásba vételével kapcsolatos intézkedés elvégzése végrehajtásába bevontuk a Vörös Hadsereg tisztjeit, 200 főt a 2. és 3. Ukrán Front létszámából, az NKVD-csapatok tisztjeit, illetve az NKVD SZMERS Katonai Kémelhárításának szerveiből 616 főt, összesen 816 személyt. Belőlük 186 csoportot alkottunk annak érdekében, hogy segítsék a 2., 3. és 4. Ukrán Front operatív csoportjainak munkáját.

6. A Bulgáriára vonatkozó adatok pontosítása érdekében indulunk Szófiába.

Apollonov, Gorbatyuk

1944. december 5.

Szám: 84

1944. december 06. – Berija L. P., a Szovjetunió belügyi népbiztosa részére a 4. Ukrán Front parancsnoksága által készített jelentés a magyar és német hadseregben szolgálatot teljesített, onnan dezertált katonák és tisztek, illetve magyar és német „katonaköteles” személyek Kárpátontúli Ukrajna területén történő kiemeléséről és hátszágbeli táborokba való internálásáról

Berija L. P. et., a Szovjetunió belügyi népbiztosa részre,
Moszkva, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága

Jelentjük:

A 4. Ukrán Front előrenyomulása során kiderült, hogy mögötte a magyar hadseregből szétszéledt nagyszámú Kárpátontúli Ukrajna-i származású katona és tiszt húzta meg magát lakhelyén.

Kárpátontúli Ukrajna felszabadított területén ezen kívül nagyszámú magyar nemzetiségű katonaköteles, 18 és 50 év közötti életkorú személy található.

A 4. Ukrán Front katonai Tanácsa a folyó év november 13-án kelt, 0036. számú határozatával elrendelte a magyar és német hadsereg volt katonáinak és tisztjeinek (kivéve a cseh és rutén-ukrán nemzetiségűeket), illetve az e nemzetiségű, katonaköteles, vagyis 18 és 80 év közötti személyek kiemelésére és hadifogolytáborban való elzárására irányuló művelet végrehajtását.

Az NKVD hátszágvédelmi csapatai folyó év november 18-án kezdték a fenti művelet végrehajtását, amely jelenleg is folyamatban van, mostanáig 7729 volt katonát, 154 tisztet, 7201 18 és 50 év közötti katonaköteles személyt, a magyar kormány 176 csendőret, a folyó év december 4-ei adatok szerint összesen 15.260 főt emeltek ki és állítottak elő hadifogoly-gyűjtőállomásokon, illetve helyeztek hadifogolytáborokba.

Nemzetiségüket tekintve: 137 német, a többi magyar.

A magyar hadsereg volt katonáinak regisztrálása során kiderült, hogy van köztük 362 szlovák, 2243 rutén, 1201 ukrán, 43 zsidó, 100 szerb, 156 cseh, illetve 10 más szláv nemzetiségű személy, összesen 4280 fő, akiket szabadon engedtek és visszatérhettek lakhelyükre.

Az elvégzett regisztrálás adatai szerint 20.240 főt vettek nyilvántartásba, ebből 15.260 fő már gyűjtőállomáson vagy táborban tartózkodik, 4280 főt szabadon engedtek.

A front előrehaladásával a fenti személyek kiemelését célzó művelet folytatódik.

Mind a 15.260 kiemelt személyt – hátszágbeli táborokba irányítás céljából – gyűjtőállomáson vagy hadifogolytáborban helyeztük el.

A folyó év december 4-én rendelkezésre álló adatok szerint a táborban, illetve gyűjtőállomásokon fogva tartottak közül a front Katonai Tanácsának határozata alapján 5000 főt a vasútvonalak helyreállításán dolgoztatnak.

A többi hadifogoly hátszágbeli táborokba való indítása vagonhiány miatt késik.

A jelentést utasításának megfelelően terjesztjük fel.

Petrov, Fagyevjev

Ungvár, 1944. 12. 06.

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32.885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 146-147.
Eredeti. Gépírás

Szám: 85

1944. december 15. – A 88. Kárpáti Határőr Ezred parancsnokának jelentése¹⁰² a német nemzetiségű férfiak kiemeléséről Kárpátontúli Ukrajna területén

[...]

1944. december 15.

Szám: 00894

Működő hadsereg

Szigorúan titkos

Fagyeyev vezérőrnagy et.,
a 4. Ukrán front NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokának

JELENTÉS

a Kárpátontúli Ukrajna területén élő 18 és 50 év közötti
német nemzetiségű férfiak kiemelését célzó intézkedések végrehajtásáról

A 10/00545. parancs tárgyában jelentem, a Kárpátontúli Ukrajna területén élő 18 és 50 év közötti német nemzetiségű férfiak kiemelését célzó művelet végrehajtásában a Kárpáti Határőr Ezred 88 tagja,

- a) 60 tiszt
  - b) 90 tiszthelyettes
  - c) 600 sorkatona
- összesen 750 fő vett részt.

A végrehajtott művelet eredményeképpen 292 fő német nemzetiségű, 18 és 50 év közötti személy került kiemelésre, ezen belül: 32 Szolyván, 226 Munkácson, 26 Ilosván, 1 Szöllősön, 3 Huszton, illetve 4 fő Rahón. Összesen 577 személyt kellett volna kiemelni. Hiányzik 285 fő az alábbi okok miatt:

a) a németek számára vonatkozó nyilvántartási adatok az akkori helyi szerveket képviselő helybéli lakosok által szolgáltatott információ alapján kerültek feltüntetésre, és a településeket élő teljes német lakosságra vonatkoztak, a létszám tartalmazta azon németek számát is, akiket a helyi katonai parancsnokok már kiemeltek és a katonai parancsnok 2. számú parancsa alapján hadifogoly-gyűjtőállomásokra, illetve hadifogolytáborba zártak, vagy más okból hiányoznak.

b) A nyilvántartási adatokban szerepelnek a 16-17 éves korú német nemzetiségű személyek, akiket a hadsereg vezérkarának 10/00545. parancsa értelmében nem kell kiemelni.

c) a művelet végrehajtásának időpontjáig 10 német elrejtőzött. Egy részük, kihasználva, hogy a városnak nincs katonai parancsnoka, Szigeten rejtőzködik.

d) a művelet végrehajtásának időpontjáig 25 német – a helyi lakosok által szolgáltatott adatok szerint – önként beállt a cseh hadseregbe, különösen a Huszti és Szöllősi körzetben.

e) a településeken élő németek létszámáról szóló adatokat a csapatoknak és az ezrednek szolgáltató helyhatalmi szervek németnek minősítették mindazokat a cseheket, ruténokat és szlovákokat is, akik Kárpátontúli Ukrajna magyar és német csapatok általi megszállása alatt fasiszta horogkeresztet viseltek.

f) 32 német távozott a visszavonuló magyar csapatokkal. Ők szintén szerepelnek a települések (Munkácsi, Szolyvai körzet) adataiban, mint ahogy az a 64 német is, akiket a helyi hatóság a munkácsi központi hatalom utasítására az 1944. 12. 10. és 12. között emelt ki.

A művelet során előállításra került 181 magyar, akik nem jelentek meg az összeíráson: 36 a Szolyvai, 17 a Munkácsi, 3 az Ilosvai, 6 a Szöllősi, 19 a Huszti, illetve 100 a Rahói körzetben.

¹⁰² A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 88. Kárpáti Határőr Ezrede parancsnokának jelentése csak a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozatának, illetve az ungvári katonai városparancsnok vonatkozó parancsának teljesítése céljából a fenti ezred által végrehajtott intézkedéseket tartalmazza.

Ezen kívül, a művelet során az ügynöki hálózattól kapott adatok, illetve a körözési listák szerint az ezred felderítési osztályán 30 főt állítottak elő vizsgálat céljából, köztük 17 magyar, 12 rután, 1 cseh személyt, 9-et a Rahói, 4-et az Ilosvai, 17-et a Szöllősi körzetből.

A műveletet végrehajtotta: a Szolyvai körzetben a 2., a Munkácsi körzetben a 3., a Huszti, Szöllősi, illetve Ilosvai körzetben az 1. zászlóalj, a rahói körzetben – műveleti csoport. A művelet végrehajtására 8 gépjármű és 1,5 üzem- és kenőanyag került kiutalásra.

*Avramcsuk ezredes, a 88. Kárpáti Határőr Ezred parancsnoka,
Hiznyak százados, az ezred törzsparancsnoka*

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 234, p. 63. Eredeti. Gépírás

Szám: 86

1944. december 15. – Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosának jelentése Sztálin J. és Molotov V. a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága tagjai részére a felszabadított kelet-európai területeken élő német lakosság nyilvántartásba vételéről

Másolat
Szigorúan titkos
Példányszám: 3

1944. december 15.

Szám: 1356/6

Állami Védelmi Bizottság – Sztálin I. V. részére
a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsa – Molotov V. M. részére

A rendelkezésüknek megfelelően a 2., 3. és 4. Ukrán Front területére kiküldött Apollonov et., helyettes belügyi népbiztos, illetve Gorbatyuk et., az NKVD Hátországvédelmi Főparancsnokságának helyettes vezetője jelentette, hogy a 2., 3. és 4. Ukrán Front által felszabadított területeken összesen 551.049 német nemzetiségű lakos vettek nyilvántartásba, ebből 240,236 férfi, 310.613 nő. A 17 és 45 év közötti férfiak száma 97.484.

Korcsoportokat tekintve ez a szám az alábbiak szerint oszlik meg:

A 16 évnél fiatalabbak és 50 évnél idősebbek száma – 249.027

16 éves

– férfiak 5878

– nők 7597

17 éves

– férfiak 6271

– nők 7771

18 és 30 év közötti

– férfiak 32.989

– nők 58.321

30 és 40 év közötti

– férfiak 35.797

– nők 52.831

40 és 45 év közötti

– férfiak 22.427

– nők 27.949

45 és 50 év közötti

– férfiak 20.608

– nők 53.583

Német nemzetiségű lakosság legnagyobb számban Romániában él, ahol összesen 412.846 főt vettünk nyilvántartásba, ebből 186.509 férfi, 235.337 nő, ezen belül a 17 és 45 év közötti férfiak száma 70.476 fő.

Jugoszlávia 3. Ukrán Front által felszabadított területén 73.572 főt vettünk nyilvántartásba, ebből 32.966 férfi, 40.606 nő, ezen belül a 17 és 45 év közötti férfiak száma 16 474 fő.

Magyarország 2. Ukrán Front által felszabadított területén 50.292 főt vettünk nyilvántartásba, ebből 19.024 férfi, 31.268 nő, ezen belül a 17 és 45 év közötti férfiak száma 9517 fő.

Csehszlovákia 4. Ukrán Front által felszabadított területén 4.250 főt vettünk nyilvántartásba, ebből 1412 férfi, 2837 nő, ezen belül a 17 és 45 év közötti férfiak száma 404 fő.

Bulgária területén 1089 főt vettünk nyilvántartásba, ebből 524 férfi, 565 nő, ezen belül a 17 és 45 év közötti férfiak száma 249 fő.

A nyilvántartásba vett németek túlnyomó többsége annak az államnak az állampolgára, amely területén él, azaz román, bolgár, jugoszláv, csehszlovák, illetve magyar állampolgár.

A Románia és Jugoszlávia területén élt német állampolgárokat már internálták és táborokban tartózkodnak.

Jugoszláviában és Romániában és a nyilvántartásba vett német nemzetiségű személyek közül 24.694 már internálótáborban tartózkodik, nevezetesen:

a) Romániában 15 táborban 7890 fő tartózkodik, ebből 6472 férfi, 1418 nő, korcsoportok szerint:

A 16 évnél fiatalabbak és 50 évnél idősebbek száma – 1676

16 éves

– férfiak 15

– nők 14

17 éves

– férfiak 404

– nők 15

18 és 30 év közötti

– férfiak 1400

– nők 308

30 és 40 év közötti

– férfiak 1875

– nők 225

40 és 45 év közötti

– férfiak 1062

– nők 170

45 és 50 év közötti

– férfiak 663

– nők 163

b) Jugoszláviában 22 táborban 16.804 fő tartózkodik, ebből 9897 férfi, 6907 nő, korcsoportok szerint:

16 éves

– férfiak 722

– nők 201

17 éves

– férfiak 1345

– nők 354

18 és 30 év közötti

– férfiak 2348

– nők 1645

30 és 40 év közötti

– férfiak	2419
– nők	2447
40 és 45 év közötti	
– férfiak	1493
– nők	1652
45 és 50 év közötti	
– férfiak	1570
– nők	608

A Szovjetunióban végzendő munkára a 17 és 45 év közötti férfiakat volna célszerű mozgósítani.

A fenti életkorú németek összlétszáma 97.484 fő.

Figyelembe véve a különböző okok miatt munkaképtelen német nemzetiségű személyek létszámát az alábbi javaslat elfogadását ajánlom:

1. A 2., 3. és 4. Ukrán Front területéről internálandó németek mozgósításának végrehajtásával, az őket szállító vasúti konvojok elindításának, illetve a konvojok út közbeni őrzésének megszervezésével a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságát (NKVD, Berija et.) bízuk meg.

A Romániában, Bulgáriában és Jugoszláviában végrehajtandó mozgósítást elrendelő parancsokat az ezen országok területén működő katonai hatóságokkal adassuk ki. Magyarországon és Csehszlovákiában a parancs kiadásával a frontok törzsparancsnokságait bízuk meg.

2. Engedélyezzük a mozgósítandó németeknek, hogy vigyenek magukkal meleg felső és alsóruhát, ágyneműt, edényt és élelmiszert az útra, személyenként összesen 150 kg súlyhatárig.

3. Hrulev et., a Vörös Hadsereg hadtápparancsnokát utasítsunk arra, hogy az NKVD utasításainak megfelelő berakodási helyekre állítson ki a megfelelő vasúti szerelvényeket és szervezze meg az út közbeni ételmezést.

4. A mozgósított németek a Doni-medencei szénbányaipar, a déli vaskohóipar helyreállításával kapcsolatos munkákon alkalmazandók. Ezen belül a Szénbányaipari Népbiztosság rendelkezésébe 50 ezer, a Vaskohóipari Népbiztosság rendelkezésébe 20 ezer fő irányítandó, amely létszámból 1000 fős építőzászlóalj alakítandók ki.

Golikov et. (Védelmi Népbiztosság) minden egyes zászlóalj mellé 12 tisztet köteles vezényelni a Vörös Hadseregben való szolgálatra korlátozottan alkalmas tisztek közül.

5. A Doni-medencébe irányított internáltak fogadásának, elhelyezésének, ételmezésének szervezésével, és az internáltakkal kapcsolatos minden egyéb anyagi ellátás biztosításával a Szénbányaipari, illetve a Vaskohóipari Népbiztosságot bízuk meg.

Az internált németek tartásának rendjét a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága a Vaskohóipari, illetve a Szénbányaipari Népbiztossággal egyeztetve köteles megállítani.

Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosa

Az okiraton látható széljegyzet: „Mamulov et. utasítására, a különleges dossziéban való elhelyezés céljából 1 másolat készült. A másolat hitelül: *Csernisov*”

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 68, p. 144-147
(Személyi dosszié) Másolat. Gépírás.

Szám: 87

1944. december 16. – Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosának, Sztálin, az Állami Védelmi Bizottság elnöke részére címzett kísérőlevele a Bulgária, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Magyarország Vörös Hadsereg által felszabadított területein élő német nemzetiségű lakosság mozgósításáról és internálásáról szóló határozattervezet

Különleges dosszié

1944. december 16.
Szám: 1360/b

Állami Védelmi Bizottság
Sztálin I. V. et. részére

Mellékelve előterjesztem az Állami Védelmi Bizottság határozattervezetét a Bulgária, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Magyarország Vörös Hadsereg által felszabadított területein élő német nemzetiségű lakosság – 17 és 45 év közötti férfiak, illetve 18 és 30 év közötti nők – mozgósításáról, internálásáról és a Szovjetunióban való kiszállításáról.

Kérem döntését a tárgyat illetően.

Berija L., a Szovjetunió Belügyi Népbiztosa

Az okiraton látható utasítás: „Helyes. *Csernisov*”. Az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kiadta a 7161. számú határozatot”. *Mamulov*¹⁰³ utasítására, a Különleges Dossziében való elhelyezés céljából készült 1 másolat”.

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 68, p. 185
Másolat. Gépírás.

Szám: 88

1944. december 17. – Összegző tájékoztatás a 4. Ukrán Front Parancsnokának az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokától a Katonai Tanács 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozatának végrehajtásáról

Szigorúan titkos
Példányszám: 1

Petrov hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front hadseregpáncsnoka részére

A front Katonai Tanácsa 1944. 11. 13-án kelt, 0036. számú határozatának végrehajtásaként Kárpátontúli Ukrajna területén izoláltuk az ellenfél itt meghúzódó tisztjeit és katonáit, katonaköteles német és magyar nemzetiségű személyeket, a magyar csendőrség és rendőrség csendőrjeit, rendőrjeit és hivatalnokait, és hadifogoly-gyűjtőállomásra irányítottunk összesen 15.152 főt, ezen belül:

- a) 154 tisztet, közülük
132 magyar
3 cseh
3 szlovák
16 rutén
- b) 7729 katonát, közülük
60 német
7669 magyar
- c) 7093 katonaköteles személy, közülük
68 német

¹⁰³ Mamulov (Mamuljan) Sztjepan Szolomonovics (1902-?). 1921-től tagja a Kommunista Pártnak. 1938-ig az Összszövetségi Kommunista (bolsevik) Párt Grúziai Központi Bizottságánál végez pártmunkát, később a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának – Belügyminisztériumának titkárságvezető-helyettese, majd titkárságvezetője. 1946-tól a Szovjetunió belügyminiszter-helyettese. Altábornagy (1945). 1953 áprilisában-májusában Grúzia Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának osztályvezetője. 1954-ben a Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiuma 15 év szabadságvesztésre ítélte. 1968-ban szabadult. (M. Tumsisz. Össz-Oroszországi Rendkívüli Bizottság. Klánok háborúja. Lubjanka retusálás nélkül, Moszkva, Jauza Kiadó, EK SZMO Kiadó, 2004)

- 7025 magyar
d) 176 csendőrt és rendőrt, közülük
164 magyar
1 német
4 ukrán
1 szlovák
1 román

A műveleten kívül az NKVD háterszágvédelmi csapatainak járőrszolgálati a front mögötti erdőségek és települések átfésülése során november 18. és december 16. között őrizetbe vettek:

- a) 6319 ellenséges katonát és tisztet
b) 1179 német és magyar nemzetiségű katonaköteles személyt
c) 9 csendőrt és rendőrt

A őrizetbe vett személyektől lefoglaltak:

- 5 golyószórót
76 puskát
5 pisztoly
2 távcsövet

Az őrizetbe vettek hadifogoly-gyűjtőállomásokra állították elő.

Folyó és december 13-én és 14-én az NKVD-csapatok Szolyván, Munkácson, Ilosván, Szöllösön, Huszton és Rahón végrehajtották a 18 és 50 év közötti német férfiak őrizetbe vételét célzó műveletet.

A művelet eredményeképpen őrizetbe vettek és hadifogoly-gyűjtőállomásokra előállítottak 292 személyt.

A folyó év november 18. és december 16. között az NKVD háterszágvédelmi alakulatai összesen 22.951 főt vettek őrizetbe és állítottak elő hadifogoly-gyűjtőállomásokra, ezen belül:

- 14.202 katonát, tiszthelyettest és tisztet
8.564 német és magyar nemzetiségű katonaköteles személyt
185 csendőrt és rendőrt

A háterszág megtisztítását célzó művelet folytatódik.

Az okirat 1. oldalán látható utasítás: „A fenti létszámból külön nyilvántartást készíteni a németekről, akik külön táborokban, más nemzetiségű személyektől elkülönítve gyűjtendőek össze. 1944. 12. 17. Iv. Petrov” „Oper. A Fagyjev-dossziéba 12. 18.”

Fagyjev vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front NKVD háterszágvédelmi csapatparancsnoka
Boszij ezredes, törzsparancsnok

1944. december 17.

Szám: 0327

A Szovjet Hadsereg Központi Állami Archívuma, F. 32885, op. 1, ügyiratszám 243, p. 48-50.
Eredeti. Gépirás.

Szám: 89

1944. december 20. – A 4. Ukrán Front NKVD háterszágvédelmi csapatparancsnokának a német nemzetiségű lakosság mozgósítására és internálására vonatkozó eligazítása a 88., 90., 92., 215. határőr ezred és a front valamennyi helyőrségparancsnoka részére

A 4. Ukrán Front NKVD-Parancsnoksága
1944. december 20. Szám: 10/00569 DA

Az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161. számú határozatának megfelelően a Csehszlovákia felszabadított területein élő valamennyi munkaképes német nemzetiségű személy – 17 és 45 év közötti férfi, illetve 18 és 30 év közötti nő – mozgósítandó, internálandó és munkavégzés céljából a Szovjetunióba szállítandó.

Mozgósítandó és internálandó a fenti életkorcsoportokhoz tartozó valamennyi német, függetlenül állampolgárságától, vagyoni helyzetétől és foglalkozásától.

A mozgósítást és internálást célzó művelet sikeres végrehajtása érdekében az alábbi intézkedések foganatosítandók:

1. Az ezredparancsnokok a folyó év december 23. és 26. közötti időszakban kötelesek elvégeztetni a fenti korcsoportú személyek összeírását, amely során a mozgósítandó és internálandó személyekkel közölni kell, hogy készüljenek fel a mozgósításra.

2. A mozgósítandó személyek számára a felkészülésre az értesítéstől számítva 5 nap áll rendelkezésre.

Valamennyi mozgósított személy 1945. január 3-án köteles megjelenni azon a vasútállomáson, amelyről történik az indulás.

3. Minden mozgósított köteles magával hozni 2-3 pár lábbelit, meleg felsőruhát, legalább 3 váltás fehérneműt, ágyneműt (matrac, paplan, párna, 3 váltás ágyneműhuzat), edényt: bogrács, teáskanna, csupor, kanál, kés, villa, egyéb konyhai felszerelés. Személyenként összesen 200 kg súlyban, beleértve a 15 napra elegendő élelmet az útra.

Nem mozgósítandók a:

a) 7 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő nők, ha a családban nincs olyan személy, akire hagyhatják gyermeküket,

b) rokkantak és betegek, akik okirattal tudják bizonyítani betegségüket vagy rokkantságukat. E célból a körzeteket egészségügyi megfigyelés alá kell vonni.

4. A helyhatalmi szervek tehergépjárműveket kötelesek biztosítani a mozgósított személyeknek, illetve málhájuknak a gyűjtőállomásokra, illetve indulópontokra való elszállítása céljából.

5. Minden egyes körzetben gyűjtőállomást kell létesíteni. Ennek érdekében az ezred- és helyőrségparancsnokok idejekorán kötelesek kiválasztani és leellenőrizni a megfelelő helyiségeket.

6. Az internáltak elszállítása a volóci vasútállomásról történik, itt lesz kiállítva a téli körülmények közötti személyszállításra kialakított, szükséges számú vasúti szerelvény.

7. Az Állami Védelmi Bizottság 7161szsz. számú határozatának megfelelően mozgósítandó, korábban őrizetbe vett, illetve jelenleg táborokban tartózkodó németek családjait a helyhatalmi szervek kötelesek értesíteni arról, hogy számukra is biztosítsák az útra a jelen határozat 3. pontjának megfelelő élelmet és meleg ruhaneműt.

Az élelmet és egyéb holmit a körzeti gyűjtőállomásokon kell összegyűjteni, ahonnan a volóci vasútállomásra szállítandó. E célból a felelős tisztek jelenléte biztosítandó.

8. A regisztrációt a melléklet alakú formanyomtatvány kitöltése útján kell végrehajtani.

A karton két példányban töltendő ki, amelyből az egyik példányt a szerelvény parancsnoka kapja kézhez, a másikat a hadsereg-parancsnokság rendelkezésére kell bocsátani.

9. Az egyedülálló mozgósítottak hátrahagyott vagyontárgyai a helyhatalmi szervek rendelkezésébe utalandók.

10. A mozgósítást elkerülni próbáló személyek és családtagjaik ügyeit haladéktalanul az ügyészségre továbbítandók, amely a Front Katonai Tanácsának határozata alapján 24 órán belül köteles az ügyeket feldolgozni és a bűnösöket haditörvényszék elé állítani.

11. Határozott intézkedések foganatosítandók a mozgósítás elől elrejtőző személyek

felkutatása és előállítása céljából, annak érdekében, hogy egy német se maradjon ezen a területen.

12. Figyelmet kell fordítani arra, hogy egyetlen mozgósítandó személy ne szimulálhasson betegséget. Ilyen esetben a körzet egészségügyi ellátására hivatott egészségügyi személyzethez kell fordulni.

13. A mozgósítottak gyűjtőállomásokra érkezését követően az általuk magukkal hozott élelmiszert és holmit tüzetes ellenőrzésnek kell alávetni. Valamennyi élelmiszerről és holmiról 2 példányban jegyzéket kell összeállítani, amely egyik példányt a szerelvény parancsnoka kapja kézhez, a másikat a hadsereg-parancsnokság rendelkezésére kell bocsátani.

14. A mozgósítás menete és a mozgósítottak gyűjtőállomásokon való megjelenése fölötti felügyeletet a kivezényelt tisztek gyakorolják.

15. A mozgósítás menetéről minden nap 18:00 óráig jelentés küldendő a hadsereg-parancsnokság részére, amelyben körzetenként kell feltüntetni és nők és férfiak számát.

Az első jelentés határideje 1944. 12. 23.

Fagyjev vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front NKVD hátszágvédelmi parancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 47, p. 132-134.

Eredeti. Gépirás

Szám: 90

1944. december 22. – A 4. Ukrán Front NKVD-csapatok törzsparancsnok-helyettesének utasítása a 88. és 92. határőr ezred parancsnokának a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának határozatait tartalmazó, a Kárpátontúli Ukrajna német nemzetiségű lakosságának mozgósításáról szóló iratsomag haladéktalan kézbesítéséről

Titkos

A 4. Ukrán Front Hátszágvédelmi
NKVD-csapatok Parancsnoksága

1944. december 22.

Szám: 10/0574

A 88. és 92. Határőr Ezred parancsnokának!

A Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa által a Kárpátontúli Ukrajna német nemzetiségű lakosságának mozgósításáról kiadott, ___ db¹⁰⁴ iratsomag az alábbiak szerint kézbesítendő:

A határozat haladéktalanul kézbesítendő a címzetteknek¹⁰⁵.

Mellékletek:

92. határőr ezred – 5 iratsomag

88. határőr ezred – 9 iratsomag

*Levityin ezredes, az NKVD Csapatparancsnokságának
helyettes törzsparancsnoka*

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 321

Eredeti. Gépirás

Szám: 91

¹⁰⁴ Az iratsomagok száma nincs feltüntetve.

¹⁰⁵ Címzettek alatt a Körzeti Népi Bizottságok elnökei értendők.

1944. december 22. – A Kárpátontúli Népi Tanács nevében kiadott „eligazítás” a körzeti és helyi bizottságok részére a helyi német nemzetiségű lakosság részleges mozgósításáról¹⁰⁶

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa
Szám: 76/1944

Ungvár, 1944. november 22.

A német lakosság részleges mozgósítása

**VALAMENNYI KÖRZETI ÉS HELYI
NEMZETI BIZOTTSÁG RÉSZÉRE**

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa elrendelte a német nemzetiségű lakosság részleges mozgósítását.

Mozgósítandó valamennyi német, függetlenül állampolgárságától, vallásától és szociális helyzetétől, mégpedig a:

1. 17 és 45 év közötti férfiak
2. 18 és 30 év közötti nők.

A fentiek szerint mozgósított személyek az 1944. december 22. és 25. közötti időszakban kötelesek nyilvántartásba vétel céljából megjelenni a városi és körzeti népi bizottságok által kijelölt helyen. A mozgósítás céljára alkalmasnak minősített személyek kötelesek magukkal hozni 2-3 pár lábbelit, meleg felsőruhát, legalább 3 váltás fehérneműt, ágyneműhuzatot és ágyneműt (matrac, paplan, stb.), edényt: lábas, tányér, kés, villa, kanál, 15 napi útra elegendő élelmiszer.

Azon németek családja, akiket még a jelen mozgósítás előtt soroltak be hadi munkálatokra, de a jelen mozgósítási létszámhoz tartoznak, köteles számukra is gondoskodni a szükséges holmi és élelmiszer biztosításáról.

Az összeíráson vagy a gyűjtőállomáson való megjelenéssel kapcsolatos kötelességüket nem teljesítő személyek letartóztatással és hadbíróság elé állítással sújtandók, és a hadiállapot idején hatályos törvények alapján ítéltetnek el. A körzeti és városi népi bizottságok kötelesek mindennemű segítséget nyújtani a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa képviselőinek a mozgósítás sikeres végrehajtása érdekében.

A városi és körzeti bizottságok kötelesek őrzésükbe venni azon mozgósított németek vagyonát, akik nem hagytak hátra családtagot. Az említett vagyonnak kapcsolatban intézkedés később történik.

A Népi Bizottság elnöke

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 21
Másolat. Gépírás

Szám: 92

¹⁰⁶ A Kárpátontúli Népi Tanács nevében kiadott „eligazítás” a körzeti és helyi bizottságok részére a helyi német nemzetiségű lakosság részleges mozgósításáról – következő „példája” a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa nevében kiadott, a Front NKVD-csapatok Törzsparancsnoksága által készített, és nyilvánosságra hozatal céljából „helyi” nyelvre lefordított iratoknak.

Bár ennek az iratnak a keltezése 1944. november 22., tartalmát tekintve a kárpátaljai németek „mozgósítására” és „internálására” vonatkozik, amit 1944 december végén hajtottak végre a Szovjetunió Védelmi Bizottságának 1944. december 16-án kelt, 7161. számú határozata alapján.

Az 1944 novemberére való hivatkozás, valószínűleg, technikai okokra vezethető vissza, minthogy a térség német lakosságának, mint a Vörös Hadsereggel szemben ellenséges érzelmeket tápláló elem deportálását, a 4. Ukrán Front parancsnoksága 1944. november huszonvalahányadikára tervezte (ld. az 1944. november 24-én kelt okiratot).

1944. december 22. – Az őrizetbe vett Nagy F. M.¹⁰⁷ perecsenyi lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1944. december 22. Alulírott Vaszilevszkij gárdaszázadot, a SZMERS Katonai Kémelhárítás 1. Gárdahadseregének vizsgálója, a mai napon kihallgatom az előállított

Nagy Ferencet (*Fjodor Mihajlovicsot*) – születési éve: 1912, születési helye: Marcelháza (Marcelová), Sztarogyagszkij körzet, Csehszlovákia, nemzetisége: szlovák, származása: szegényparaszt, foglalkozása: hivatalnok, párttagsága: párton kívüli, végzettsége: középfokú, családi állapota: nős, bemondás szerint büntetlen előéletű, családja: felesége, Bukovszki Etelka Andrejevna, 27 éves, leánya, Katalin, született 1944-ben, lakhelye: Perecseny, Fő u. 2.).

Kérdés: Kik a hozzátartozói, jelenleg hol tartózkodnak és mivel foglalkoznak?

Válasz: Hozzátartozóim: apám, Nagy Mihály, 71 éves, és anyám, Nagy Erzsébet, 67 éves, jelenleg a csehszlovákiai, Poznani körzeti Mega községben élnek, földműveléssel foglalkoznak, 3-4 gablin (*így az eredetiben, a fordító megjegyzése*) földjük (1 gablin = 200 m²) és 1 tehenük van. Fivérem, Nagy Lajos (Ljudvig Mihajlovics), munkásként dolgozik a tokodi szénbányában, nővérem, Etelka, férje Kukola Ferenc, földműves Mega községben, a Poznani járásban.

Feleségem hozzátartozói: apja, Bukovszki András (Andrej), 62 éves, nyugdíjas, korábban vasutas volt, lakcíme: perecseny, 2. Főút, a házsámot nem tudom. Az anyja 1931-ben meghalt. Fivérei: Mihály, 39 éves, gépkezelő az ókemencei kőbányában, László, 32 éves, a perecsenyi közjegyző írnoka, Jenő, 23 éves, asztalos a Zahudi faipari üzemben, József, 25 éves, pilóta volt a cseh hadseregben, jelenleg Moszkvában pilótanövendék, András, 21 éves, önkéntesen beállt a Vörös Hadseregbe, Sándor, 17 éves, lakatos a zahudi faipari üzemben, nővérei, Júlia, 27 éves, haztartásbeli, az apjával lakik, Ilona, 34 éves, férjezett. Férje a zahudi faipari üzemben munkás, Mária, 33 éves, férjezett, férje szintén a zahudi faipari üzemben munkás, Erzsébet, 1937 óta Belgiumban él, férje szénbányában dolgozik. Más rokonaim nincsenek.

A kihallgatás kezdete: 10 óra 15 perc

A kihallgatás vége: 12 óra 30 perc

A jegyzőkönyvet számomra felolvasták, az általam előadottakat helyesen tartalmazza, amit aláírással tanúsítok: *Nagy Ferenc*

A kihallgatást vezette:

Vaszilevszkij gárdaszázadot, a SZMERS Katonai Kémelhárítás

1. Gárdahadseregének vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1845, p. 15-16. Eredeti. Gépírás

Szám: 93

1944. december 25. – A 4. Ukrán Front Hadifogolyügyi Osztályának igazolása a Szolyvai 2. Hadifogoly-gyűjtőállomáson járvány miatt elrendelt vesztésgár idejének meghosszabbításáról

Szigorúan titkos

¹⁰⁷ Nagy Ferenc (Fegyir Mihajlovics), született 1912-ben a szlovákiai Marcelován, szlovák nemzetiségű, középiskolai végzettségű, párton kívüli perecsenyi (Kárpátalja terület) lakos, a vegyipari üzemben. A SZMERS Katonai Kémelhárítás parancsnokának határozata alapján 1945. január 20-án tábortáborba internálták. 1992-ben rehabilitálták. („Akiket a történelem rehabilitált” c. könyv, Első kötet, p. 528)

TÁJÉKOZTATÁS

A 22. számú Hadifogoly-befogadó és –elosztótábor Szolyvai 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomásán fertőző betegségek észlelése miatt az 1944. 12. 11-től 1945. 01. 01-jéig terjedő időszakra vesztegzár alá helyezték.

Tekintettel arra, hogy újabb kiütéses és hastífusz megbetegedéseket észleltek. 1944. 12. 24-én 51 fertőző beteget, illetve 91 lázas személyt regisztráltak. A karantént 1945. 01. 01-jét követően meghosszabbítják.

A 2. számú Hadifogoly-gyűjtőállomáson 18 és 45 év közötti, nagy többségükben magyar és német nemzetiségű hadifogoly tartózkodik, akiket a Front Katonai Tanácsának 1944. 11. 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján vettek őrizetbe. Ők a vesztegzár feloldásáig nem evakuálhatók a hátszágba.

A tájékoztatás a 4. Ukrán Front Hátszágvédelmi NKVD-csapatparancsnoksága részére készült

*Molcsnov*¹⁰⁸ állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadifogoly-ügyi osztályvezető

1944. 12. 25.
Szám: 001242

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 23.

Szám: 94

1944. december 26. – Kivonat a Berija belügyi népbiztos részére az NKVD Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége által a szovjet NKVD-táborokban tartott magyar hadifoglyok számáról és a magyar hadosztály kialakításáról készített jelentésből

Petrov I., a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége vezetőjének jelentése
Berija L. belügyi népbiztos részére
a magyar hadifoglyok számáról és a magyar hadosztály kialakításáról

1944. december 26.

[...]

5. 1944-ben a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségéhez ...¹⁰⁹ olyan táborból, ahol magyar hadifoglyok vannak, ... kérelem érkezett, amelyben ... tiszt és ... katona kéri, hogy a Vörös Hadsereggel együtt a fasizmus ellen és a hazájuk felszabadítása és függetlensége érdekében folytatandó harcra sorozzuk őket be az önkéntes magyar hadosztályba.

6. A magyar hadifoglyok politikai hangulatát tekintve elmondható, hogy általában ellenséges érzelmeket táplálnak a németekkel szemben, és fegyverrel a kézben készek aktív részt

---

¹⁰⁸ Molcsanov Nyikolaj Ivanovics, az állambiztonsági szolgálat őrnagya. 1944. december 10-én kinevezték a 4. Ukrán Front Hátszágvédelmi NKVD-csapatparancsnokságának hadifogoly-ügyi osztályvezetőjévé. Az állami levéltárakban számos olyan irat található, amely fényt derít ennek az osztálynak a tevékenységére és teljes spektrumában mutatja be frontparancsnokság és az NKVD-frontcsapatok által Kárpátalján 1944 novembere és 1945 februárja között végrehajtott megtorló akciók lendületét. A fellelhető iratok alapján megállapítható 22. számú Hadifogoly-befogadó és –elosztótábor Szolyvai 2. számú és Szambori hadifogoly-gyűjtőállomásainak tevékenysége, a ott fogva tartott vett személyek kategóriái, a kiszállításuk körülményei és létfeltételei, stb.

¹⁰⁹ Ebből a mondatból az eredeti okiratban hiányoznak a számok.

vállalni a németek elleni harcban. Nevezetesen:

– Sztomm¹¹⁰ és Deseő tábornok 1944. november 9-én a felhívással fordult a magyar néphez és hadsereghez (azt 1944. november 25-én jelentettük Önnek).

– a 150., 27., 74. és 160. tábor tisztjei kérelmezték, hogy engedélyezzék egy önkéntes magyar zászlóalj megszervezését.

– A katonák többségének a tisztetekhez képest demokratikusabb és forradalmibb a beállítottsága, megnyilvánulásaik szerint a Magyar Állam teljes demokratizálására törekszenek.

A katonák vállalatainknál jól dolgoznak. Legtöbbjük túlteljesíti a normát.

A németek ellen harcolni kívánó katonák jelentkeztek a 101., 188., 241., 153., 27., 84., illetve 68. táborokban is.

A magyar gyalogos zászlóalj létrehozásával kapcsolatban az alábbi intézkedések foganatosítását tartom szükségesnek:

1) A magyar zászlóaljat Debrecenben (Magyarország) javasolom létrehozni.

2) A zászlóalj sorállományának 25%-át a hátszágban található NKVD-táborok régi hadifoglyaiból, 75%-át pedig a magukat önként megadó, debreceni, szolyvai, szambori, temesvári fronttáborokban lévő, mintegy 23.892 fő magyar hadifogollyal javasolom feltölteni.

3) Az NKVD parancsnokságok, táborparancsnokok és frontosztályok táviratilag igazítandók el az önkéntesek kiválasztásának és a zászlóalj felállításának helyére vezénylésének rendjéről.

4) A magyar zászlóaljat a 2., 3. és 4. Ukrán Front által zsákmányolt fegyverrel kell felfegyverezni.

5) A Vasútközlekedési Népbiztosság köteles a magyar önkénteseket a Szovjetunió Belügyi Népbiztosság igénylése szerint Debrecenbe szállítani.

6) A magyar zászlóalj felállításának idejére Debrecenbe vezénylendő a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának felelős képviselője, munkatársaik egy csoportjával együtt, akit fel kell hatalmazni arra, hogy a 2. Ukrán front parancsnokságával együtt vitassák meg az ideiglenes magyar kormánnyal a zászlóalj felállításával kapcsolatos kérdéseket.

Petrov Ivan altábornagy

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 1p, op. 28a, ügyiratszám: 6, p. 236-237. Eredeti.

Magyar Hadifoglyok a Szovjetunióban, p. 268-270

Szám: 95

---

¹¹⁰ Helyesen: Stomm

A Németország oldalán a Szovjetunió elleni hadműveletek megszüntetésére való felhívással, majd később, a magyar nemzeti hadtest felállításának javaslatával a magyar néphez és hadsereghez forduló magyar főtisztek csoportjához tartozott Miklós Béla vezérezredes, a szovjet csapatoknak a Kárpátokban ellenálló 1. Magyar Hadsereg volt parancsnoka is. A Miklós Béla tábornoknak és törzstisztjeinek 1944. október 16-18-ai szovjet oldalra való átállításáról szóló információt, illetve a katonákhoz és tisztetekhez intézett felhívását, hogy szüntessék meg a szovjet hadsereggel szemben a fegyveres ellenállást, repülőről szétszórótt röplapok formájában, illetve a röplapokkal az alakulatukhoz visszaküldött magyar hadifoglyokon keresztül azonnal közhírré tették, ami gyakorlatilag szétbomlasztotta az ellenséges védelmet, és lehetővé tette a 4. Ukrán Front részére, hogy jelentős veszteség nélkül folytassa az előrenyomulást Kárpátalja teljes területén. Éppen ebben az időszakban tette le a fegyvert és tért haza az 1. Magyar Hadseregbe mozgósított kárpátaljai katonák többsége. További sorsuk már ismert – majdhogynem valamennyien, az ún. katonaköteles polgári személyekkel együtt a Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján 1944 novemberében-decemberében hadifogolytáborba, többek közt a 2. számú szolyvai hadifogoly-gyűjtőtáborba kerültek.

Ami magát Miklós Bélát illeti, őt a szovjet politikai szervek és megfelelő szolgálatok bevonták az első magyar kormány szerv – az Ideiglenes Nemzeti Kormány szervezésébe és megalapításába, amely 1944. december 21-én alakult Debrecenben, és amelynek a került az élére (A Szovjet Fegyveres Erők felszabadító küldetése a második világháborúban, Moszkva, 1974, Grecsko A. A., „A Kárpátokon át”, Moszkva, 1972, „A tizennyolcadik a Hazáért vívott harcban”, Moszkva, 1982, „Menetelés a Kárpátokon át”, Ungvár, 1985).

1944. december 26. – A Munkácsi Népi Tanácsi elnökének utasítása a munkácsi körzet valamennyi községi népi bizottságának a német lakosság részbeni mozgósítása tárgyában

A Munkácsi Körzeti Bizottság nevében

Szám: 32/1944 prez.

Tárgy: A német lakosság részbeni mozgósítása

UTASÍTÁS

Mozgósítandók a német nemzetiségű személyek, függetlenül állampolgárságuktól, vallásuktól és szociális helyzetüktől, mégpedig:

- 1) a 17 és 45 év közötti férfiak
- 2) 18 és 30 év közötti nők.

A jelen utasítás nem terjed ki azokra a nőkre, akik 7 évnél fiatalabb gyermeke gondozó nélkül maradna.

Mindazon személyek, akikre kiterjed a jelen részbeni mozgósítás hatálya, nyilvántartásba vétel céljából kötelesek megjelenni a községi bizottságok előtt. A névsorok szerinti valamennyi személy a Cs-22. katonai parancs alapján Munkácsra irányítandó.

A mozgósítás céljainak megfelelően minősített személyek kötelesek magukkal hozni 2-3 párlábbelit, meleg felső ruhát, legalább 3 váltás fehérneműt, 3 garnitúra ágyneműt (takaró, matrac, párna, stb.), egyént, lábast, csuprot, tányért, kést, villát, kanalat, 15 napi útra elegendő élelmiszert, összesen 200 kg súlyhatárig.

A jelenlegi mozgósítás előtt katonai munkákra mozgósított, illetve az újabb mozgósítási összeírásban szereplő németek családja köteles számukra is gondoskodni a szükséges holmiról és élelmiszerről.

Az összeíráson vagy a gyűjtőpontokon meg nem jelent személyek letartóztatandók és a hadiállapot alatt hatályos törvények szerint elítélendőek.

Munkács, 1944. december 26.

Lednej, a Körzeti Népi Bizottság elnöke

Kelt: 1944. 12. 26-án

Kárpátaljai Állami Levéltár, F. R-377, op. zr. 20, p. 2. Eredeti. Gépirás.

Szám: 96

1944. december 26. – A 21240. Katonai Alakulat parancsnokának a Munkácsi Városi Parancsnokság elnökéhez intézett kérelme Schepenthal T. I. és Nusser M. I. helyi német lakosok munkavállalásának engedélyezése iránt

A Munkácsi Városi parancsnokság
elnöke részére

21240. táboriposta-számú Katonai Alakulat
1944. 12. 26.
Szám: 325

A munkácsváraljai községi polgármester részére kérem utasítását Schepenthal Tereza Ivanovna és Nusser Maria Ivanovna munkácsváraljai lakosoknak a 21240. táboriposta-számú Katonai Alakulatnál való alkalmazása tárgyában.

Maszkín,

Az okiraton látható utasítás: „A két fenti dolgozó katonai munkán való alkalmazását engedélyezem. *Lednej Ivan*, a Munkácsi Bizottság Népi Tanácsának elnöke”¹¹¹

Kárpátaljai Megyei Állami Levéltár, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 11. Eredeti. Gépírás.

Szám: 97

1944. december 26. – A Szöllősi¹¹² Körzeti Bizottság valamennyi községi népi bizottsághoz intézett utasítása a német nemzetiségű lakosság nyilvántartásba vétele tárgyában

Szöllősi Körzeti Népi Bizottság
Szám: 422/1944

Tárgy: A német nemzetiségű lakosság
nyilvántartásba vétele

Valamennyi helyi népi bizottság részére!

Ezennel elrendelem, hogy ki-ki saját településén hívjon fel valamennyi 17 és 45 év közötti német nemzetiségű férfit és nőt, hogy nyilvántartásba vétel céljából 1944. december 26-ig jelentkezzenek a Szöllősi Városi Katonai Parancsnokságon.

Adott esetben német nemzetiségűnek minősül mindenki, akinek apja német vagy német nemzetiségű, vagy az volt. Fentiek értelmében nyilvántartásba vétel céljából jelentkezni kötelesek mindazon nők is, akik nem német nemzetiségű személyhez mentek férjhez.

Elrendelem továbbá, hogy a saját településén mindenki haladéktalanul vegye nyilvántartásba az alábbi nyomtatvány szerint a 17 és 45 év közötti német nemzetiségű lakosokat, függetlenül attól, hogy férfi vagy nő, és 1944. december 26-ig bocsássa a jegyzéket vagy a negatív jelentést (*így az eredetiben, a fordító megjegyzése*) az itteni bizottság rendelkezésére.

A fenti utasítás nem-teljesítése hadbíróóság elé állítással sújtandó, ami nem csupán a csupán a magukat nyilvántartásba vétetni köteles személyekre, de a helyi népi bizottságok elnökeire és titkáira is vonatkozik.

Fedorcanics I. s.k., titkár

Handera s.k., elnök

... Népi Bizottság

A német 17 és 45 év közötti nemzetiségű lakosok jegyzéke

Folyó- szám	Családi és utónév	Születési év	A személy neve (férfi, nő)	Rokoni fokozat (apa, anya, stb.)	Megjegyzés (otthon található, megszökött)

¹¹¹ A fenti személyek „alkalmazásának” okai teljesen nyilvánvalóak: megpróbálják elkerülni internálásukat és mozgósításukat”, amit ezen időszakban hajtottak végre Kárpátalján a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága 1944. december 16-án kelt, 7161. számú határozata alapján. Ennek ellenére mindkettőjüket „mozgósították” és „hátszági munkára” fogták a Doni-medence szánbányaiparában.

¹¹² Jelenleg Vinohragyiv

A jelen okirat csupán egy példa a legalsóbbtól a legfelsőbb szintig elhelyezkedő helyi hivatalnokok tudatos elvtelen együttműködésére a szovjet katonai vezetéssel a kárpátaljai lakosság ellen foganatosított megtorló intézkedések végrehajtásában. És még kendőzötten sem hangzik el egyetlen együtt érző szó sem.

Szám: 98

1944. december 27. – Határozat büntetőeljárás megindításáról Franz J. P.¹¹³ ellen

HATÁROZAT
(büntetőeljárás megindításáról)

1944. december 27. napján

Működő Hadsereg

Satrov igazságügyi alezredes, a 8. Légi Hadsereg katonai ügyésze, tanulmányozva az NKVD-csapatok Vörös Csillaggal Kitüntetett 88. Kárpáti Határőr Ezrede által Franz József (*Joszif Filippovics*) beregnagyalmási (Munkácsi körzet) lakos ellen, a népi milícia képviselője ellen tanúsított terrorista megnyilvánulás miatt indított büntetőügyben rendelkezésre álló iratokat, amelyek alapján az alábbi

tényállást

állapítom meg:

Az NKVD-csapatok 88. Kárpáti Határőr Ezrede a Munkácsi körzeti Beregnagyalmáson nyilvántartásba vette Franz Józsefet, mint német nemzetiségű személyt, és kötelezte, hogy 1944. 07. 29-én jelenjen meg a Munkácsi Városi Katonai Parancsnokságon.

Bizonyos idő elteltével Franz a községben működő népi milícia képviselőivel szembeni elégedetlenségének adott hangot, és még ugyanazon napot, 1944. 07. 24-én 17:00 órakor, amikor a portája előtt elhaladt a népi milícia képviselője, elővette a házában rejtegetett magyar gyártmányú puskát, és az udvaráról néhányszor rálőtt vele az utóbbira, a terrorista cselekmény azonban, tőle független okok miatt nem valósult meg.

Franz ezen kívül, a határőr csapatok általi őrizetbe vétele során ellenállást tanúsított, és Makusev vörös katonára ütést mérve tettleg bántalmazta.

Tekintettel arra, hogy fenti magatartás alkalmas az Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság Büntető törvénykönyve 19-58-8. szakaszába ütköző bűncselekmény megállapítására, az Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság Büntetőeljárás törvénykönyvének 95-96. szakaszai alapján meghoztam az alábbi

határozatot:

1. Franz József (*Joszif Filippovics*) ellen az Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság Büntető törvénykönyvének 19-58-8. szakaszába ütköző bűncselekmény miatt büntetőeljárás megindítását rendelem el.

2. A vizsgálat lefolytatásával Scsur igazságügyi őrnagyot, a 8. Légi Hadsereg katonai ügyészét bízom meg, aki 24 órán belül köteles lezárni a vizsgálatot.

Satrov igazságügyi alezredes, a 8. Légi Hadsereg katonai ügyésze

A Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma, F. 7, ügyiratszám: 5449-sz, p. 1
Eredeti. Gépírás

Szám: 99

¹¹³ Franz József (*Joszif Filippovics*), született 1908-ban a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Beregnagyalmáson. Nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, párton kívüli. Beregnagyalmáson élt, földműveléssel foglalkozott. A 8. Légi Hadsereg haditörvényszéke 1944. december 30-án golyó általi halálra ítélte. 1945. január 9-én kivégezték. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első kötet... p. 711)

1944. december 28. – A Katonai Tanács 1944. december 21-én kelt, 00216. számú határozatának végrehajtásával kapcsolatban a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok parancsnokának címzett utasítás

FAGYEJEV VEZÉRŐRNAGY RÉSZÉRE

Jelentést kérek a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. 12. 21-én kelt, 00216. számú határozatának végrehajtásáról.

- 1.) a mozgósítandó németek ismételt összeírásának adatairól,
- 2) a gyűjtőpontok diszlokációjáról és a szállítás módjáról,
- 3) a transzportokat indító vasútállomásokról és az egyes vasútállomásra kiállítandó vagonok számáról,
- 4) a mozgósítottak téli ruházattal és élelemmel való ellátásának mértékéről,
- 5) a mozgósítottak gyűjtőállomásokra és a transzportokat indító vasútállomásokra szállításával kapcsolatos művelet végrehajtásához szükséges katonaság létszámáról,
- 6) minden egyes transzport indítási helyéről és idejéről,
- 7) a mozgósítottak részéről tapasztalható nehézségekről és akadályokról.

A továbbiakról a művelet végrehajtásával kapcsolatos előző napi eseményekről naponta 18:00 óráig kérek jelentést.

Bukarestbe a jelentés rádión és a katonai alakulaton keresztül kérem továbbítani, összeköttetés hiányában a 2. Ukrán Front Parancsnokságán keresztül.

Aláírta: *Szladkevics*¹¹⁴ tábornok

Továbbította: *Sevaga*

Átvette: *Szirotyin* főhadnagy

1944. 12. 28., 18:45

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 146. Eredeti. Gépirás.

Szám: 100

1944. december 28. – 1945. január 7. – Kivonat a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok által a német nemzetiségű személyek „mozgósításával” kapcsolatban végrehajtott katonai műveletre vonatkozó különböző iratokból

Titkos

[...]

A mozgósított német nők által a szüleiknél hagyott gyermekek:

- Lieb Gertrud, született 1918-ban, Pósháza 72. szám, gyermeke az apjánál maradt
- Vogel Borbála, született 1919-ben, Pósháza 78. szám, gyermeke az anyjánál maradt
- Keinz Margit, született 1921-ben, Várpalánka 76. szám, gyermeke az apjánál maradt
- Huser Júlia, született 1922-ben, Várpalánka 109 szám, gyermeke az anyjánál maradt
- Gerber Mária, született 1916-ban, Várpalánka 180 szám, gyermeke az anyjánál maradt

[...]

---

¹¹⁴ Szladkevics Mojszej Joszipovics (1906-1980). A Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Katonai Főcsoportfőnökségének vezetőhelyettese, a háború alatt (1944-1945-ben) a kelet-európai országok német lakossága ellen, illetve 1949-ben a Kaukázus végrehajtott deportálási folyamatok szervezője és részvevője. Állambiztonsági altábornagy. (Sztálini megterhelések 1928 és 1953 között. Iratok, p. 703)

A szerelvény a mozgósított németekkel Volócról 1945. 01. 07-én futott ki. [...]

A németek nyilvántartásba vételével és regisztrálásával kapcsolatban műveletben 17 törzsparancsnoksági gépjármű vett részt, futásuk 38.065 km-t tett ki, az üzemanyag-fogyasztás 5433 kg volt.

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 171-179.
Eredeti. Gépírás

Szám: 101

1944. december 29. – F. Němec, a csehszlovák kormány megbízottjának távirata a Csehszlovák Köztársaság elnökének és kormányának

[...]

A Moszkvában folytatott tárgyalások tükrében az általános helyzet tekintetében az alábbiakat ajánlom szíves figyelmükbe.

A Podkarpatszka Ukrajnában a köztársaságból való kiválásért és a Szovjetunióhoz csatlakozásért indított mozgalmat a jelenlegi szakaszában népinek és spontánnak minősíthető. A Szovjetunió a nemzeti törekvések megnyilvánulásának tekinti és tiszteletben tartja, mint ahogyan általában tiszteletben tartja a szláv népek nemzetiségi törekvéseit. Ugyanakkor, természetesen, ragaszkodik a nemzetközi szerződések és egyezmények betartásához, és ezt bizonyítják az országunk felszabadított területein működő vezető katonai szerveinek intézkedései is. Az e tekintetben mind a szovjet fél, mind a mi alárendelt szerveink részéről felmerült hiányosságokat a tegnapi napon Molotovval folytatott tárgyalások során megvitattuk. Ezzel kapcsolatban felhívtam figyelmét, hogy részünkről felmerültek bizonyos mulasztások, ezek azonban a helyzet tisztázatlanságából fakadtak. Ő ezzel szemben azt szögezte le, hogy egy olyan időszakban, amikor az emberek már belefáradtak a háborúba, a mulasztások elkerülhetetlenek, a múltban és jövőben egyaránt elő fognak fordulni, ezek a szabadság első napjainak érzelmi felfokozottságával magyarázhatók. Tekintettel a kialakult helyzetre javaslom a kormánynak, hogy haladéktalanul foglalkozzék Kárpát-Ukrajna problémájával. Kizártnak tartom, hogy a csehszlovák közigazgatási szervek Kárpát-Ukrajnában a helyi lakosság akarata ellenére tudnának cselekedni. Az adott helyzetben ez a nép felett gyakorolt erőszak útján, a front mögötti területeken teljes nyugalom megteremtésére törekvő szovjet katonai szervek szándékával ellentétesen megvalósított uralmat jelentene. Az ukrán nép államjogi hovatartozásának kérdése a köztársaságban mindig is különleges problémaként vetődött fel. Az ukrán népet az állami hovatartozásával kapcsolatos kérdés eldöntésére a történelmi fejlődése jogosítja fel. Okvetlen szükségét látom annak, hogy – figyelembe véve az állam presztízsét és jövőbeli kül- és belpolitikai fejlődését – a kormány döntse el és hivatalosan értesítse a Szovjetuniót, miszerint, figyelembe véve a Kárpát-Ukrajna helyi bizottságai által 1944. november 26-án tartott gyűlésen hozott határozatnak megfelelően kész eleget tenni követelésüknek, és e kérdés kapcsán tárgyalásokat kezdeményez a Szovjetunióval. Az e kérdéssel kapcsolatos tárgyalásoknak a békekonferenciáig vagy az azt követő időszakig való elhalasztására, véleményem szerint, lehetetlen. A Szovjetunió maga is megoldja ezt a kérdést, akár okoz az nemzetközi bonyodalmat, akár nem. Óva intem Önöket attól, hogy köreink ezt a mozgalmat ne a kárpát-ukrajnai nép által az ország felszabadítását követően kezdeményezett és fokozatosan fejlődő mozgalom eredményeként és a nép nemzeti öntudataként tüntessék fel. [...]

Véleményem szerint, most arról van szó, hogy felhasználjuk-e a kárpáti nép szándékait a pozícióink megerősítésére, vagy várunk addig, amíg a kárpáti nép azt a hozzájárulásunk nélkül, vagy akár akarata ellenére is megvalósítja. Most egy bátor döntéssel nagyot nyerhetünk, egy ésszerűtlen döntéssel vagy ingadozással sokat veszíthetünk. A fenti javaslatok egyrészt a Kárpát-Ukrajnában, Banská Bystricán, illetve a helyi küldöttekkel és a Szlovák Nemzeti Tanács tagjaival folytatott beszélgetések alapján szerzett tapasztalatok, másrészt az utóbbiak által a szovjet fél képviselőivel folytatott beszélgetések alapján fogalmazódtak meg. Szerintem az itteni képviselők világosan,

egyértelműen és határozottan képviselik a cseh és szlovák néppel kapcsolatos kérdés megoldásának köszönhetően belső erővel felvértezett Csehszlovák Köztársaság elveit, és támogatják a Szovjetunióval való lojális együttműködés politikáját.

Némec

A Szovjetunió és Csehszlovákia közötti viszony a Nagy Honvédő Háború idején, 1941 és 1945 között.
Iratok és anyagok. Moszkva, 1960, p. 215-217

Szám: 102

1944. december 29. – Értesítés a front hadtápfőnökének a Hátországvédelmi NKVD-csapatparancsnokság különítményének Munkácsról Volcra szállítását szolgáló szállítóeszközök megrendelésére vonatkozó parancsáról

B. Sürgős
Titkos

A Szovjetunió Védelmi Népbiztossága
A 4. Ukrán Front Hadtápfőnöksége
1944. december 29. Szám: 2/02455

A 4. Ukrán Front híradóparancsnokának

Másolatot kap: a 4. Ukrán Front
Hátországvédelmi NKVD-csapatparancsnoka

A 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatparancsnokság különítményének késedelem nélküli átszállítása érdekében a hadtápparancsnok elrendeli, hogy 1945. január 2-én és 3-án a Munkácsi Vasútállomásról szállítsák le a Volóci Vasútállomásig az NKVD-csapatok 185 fős különítményét. Enne érdekében a fenti időpontokban a hadtápparancsnok igénylésére állítsanak ki üres szerelvényeket.

Kuzmicsov ezredes, a 4. Ukrán Front hadtáp-törzsparancsnoka
Baldaszarov ezredes, a 4. Ukrán Front hadtáp-törzsparancsnoksága 2. részlegének parancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 350. Eredeti. Gépírás

Szám: 103

1944. december 29. – Feljelentés a 4. Ukrán Front hadtápparancsnokának a az Ungvári Vágóhíd állatorvosának és igazgatójának a magyar hadseregben teljesített szolgálatáról

A Szovjetunió Védelmi Népbiztossága
A 4. Ukrán Front Állatorvosi Szolgálat
1944. december 29. Szám: 1/02255

Titkos
A 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka részére

Jelentem, a városi vágóhídon dolgozik egy Baján János nevű állatorvos, aki nemzetiségét tekintve rutén. Egyetemi végzettsége van, Brnóban végezte az Állatorvos-tudományi Egyetemet.

Baján 1937 óta dolgozik a vágóhídon állatorvosként, a magyar megszállás óta egyidejűleg állatorvosi és vágóhíd-igazgatói munkakörben.

1942-ben Bajánt mozgósítás keretében besorozták a magyar hadseregbe, ahol a 8. Gyalogos Zászlóaljban állatorvosként teljesített szolgálatot a zászlóalj állatkórházában. Baján elmondása szerint 1944-ben dezertált a hadseregből, és a Vörös Hadsereg Ungvárra való bevonulásáig rejtőzködött.

Az 1944. 12. 23-án kelt, 0339. számú parancsának teljesítéseképpen az állatok vágása és a hús állatorvosi vizsgálata feletti felügyelettel Berzsenov alezredest, az Ungvárra telepített 282. Táborig Állatkórház állategészségügyi szolgálatának vezetőjét bíztam meg.

Rugyisin alezredes, a 4. Ukrán Front állatorvosi részlegparancsnoka

Az okiraton a következő utasítások láthatók: Kacnelson, a 4. Ukrán Front hadtápparancsnokának utasítása Fagyjev részére: „Úgy tűnik, Baján, mint a magyar hadseregben szolgálatot teljesített személy, internálandó. 1944. 12. 29.” Fagyjev utasítása: „A 88. Határőr Ezred részére. Internálandó, mint tiszt. Annál is inkább, hogy még az összeírásra sem jelentkezett. 1945. 01. 02.”

Egyéb utasítások: „Szkobjakov et. Utasítsa a 88. Határőr Ezredet, hogy Bajánt állítsák elő a táborba. A végrehatást jelentsék (olvashatatlan név) részére. A 88. Határőr Ezredet parancsnoka az utasítást rejtjelezve kapja. 1945. 01. 03. *Szkobnyakov*”

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 345. Eredeti. Gépírás

Szám: 104

1944. december 30. – Eligazítás Jermilov százados, a 2. számú Hadifogolygyűjtőállomás parancsnoka részére a táborban fogvatartott internáltak egy csoportja szabadon bocsátásának előkészítéséről

Szigorúan titkos

Jermilov százados, a 2. számú Hadifogolygyűjtőállomás parancsnoka részére

A Front Katonai Tanácsa utasításának megfelelően, mint tévesen őrizetbe vett személyek, szabadon bocsátandók az internáltak alábbi csoportjai¹¹⁵:

a) azon rutének, ukránok, csehek, szlovákok, zsidók, akik nem szolgáltak a csendőrségnél, rendőrségnél, illetve más büntetőosztagnál, szolgáltak viszont a magyar hadseregben, de nem tiszti rendokozatban,

b) nemzetiségétől függetlenül valamennyi 45 évnél idősebb személy vagy rokkant, aki orvosi szakvélemény értelmében nem alkalmas a hátszágba való szállításra, nem rendelkezik tiszti rendfokozattal, és nem szolgált a csendőrségnél, rendőrségnél, illetve más büntetőosztagnál,

c) azon magyar nemzetiségű internáltak, akik tagjai voltak a kommunista pártnak (Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja Központi Bizottságának tanúsítása szerint),

Ezen kívül, szabadon kell engedni azon magyar nemzetiségű internáltakat, akik az Aknaszlatinai Sóbányában dolgoztak (Goloduhin százados által kiválasztott 43 fő).

Javasolom, hogy a fenti csoportokhoz tartozó internáltakat haladéktalanul különítsék el a hadifogolygyűjtőtáborban tartott többi fogvatartottól. Lehetőség szerint alakítsanak ki egy külön övezetet és tartsák őket vesztegár alatt, amely ideje az elkülönítés napjától indul.

A fenti személyek részére biztosított helyiségeket alapos fertőtlenítést igényelnek. A helyiségekbe a személyek alapos fertőtlenítést követően léphetnek be. Az új helyiségekben nem helyezhető el egyetlen beteg vagy lázas személy sem.

A szabadon bocsátásról a jegyzékek ellenőrzését követően külön parancsban rendelkezünk.

Az internált zsidók, szláv származású, magyar nemzetiségű, 45 évnél idősebb személyek jegyzékét 1945. 01. 04-ig továbbítani kötelesek a hadifogolyügyi osztálynak.

A fenti személyek új körletekben való elhelyezésének idejéről jelenték készítendő.

¹¹⁵ Itt az 1944 novemberében-decemberében „kiemelt” személyekről van szó, akiket a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján internáltak, de csak most kezdték „internált”-ként, illetve „tévesen őrizetbe vett személyekként” jelölni (az „internált és mozgósított németek” példájára, akik indítása és a Szovjetunió hátszágai térségeibe való kiszállítása ebben az időszakban zajlott).

Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője

Történeti Dokumentációs Központ, F. 425p, op. 1, ügyiratszám: 11, p. 6. Eredeti. Gépírás.

Szám: 105

1944. december 30. – A golyó általi halálra ítélt Franz J. P. kegyelmi kérelme

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének
a golyó általi halálra ítélt
Franz Josef Filippovics

Rendőrr ellen elkövetett emberülési kísérlet és a Vörös Hadsereg katonájának bántalmazásáért
1944. december 30-án golyó általi halálra ítélték.

Kérem, hogy enyhítsék büntetésemet. Nem vagyok a Vörös Hadsereg ellensége, a feleségem
is orosz, és négy gyermekem van. Részeg voltam, és nem tudtam, mit teszek. Soha többé nem csinálom
ilyet.

Még egyszer kérem, hogy kegyelmezzenek nekem.

1944. 12. 30.

Franz Josef

Az ítéletet a periratok alátámasztják, kérem helybenhagyását.

Mjasznyikov vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front
Haditörvényszékének elnöke

Izrailjan V. igazságügyi ezredes,
a 4. Ukrán Front katonai ügyésze

1945.

Szám nélkül

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Megyei Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 5449-Sz, p. 52. Eredeti, Kézírás (Franz J. kérelme. Egyéb – Gépírás)

Szám: 106

1944. december 31. – A 8. Légi Hadsereg Haditörvényszéke elnökének kísérőlevele a golyó általi halálra ítélt Franz J. P. büntetőügyének perirataihoz

A Szovjetunió Igazságügyi Népbiztossága
A 8. Légi Hadsereg Haditörvényszéke
1944. december 31. Szám: 00520

Szigorúan titkos
Példányszám: 1

Mjasznyikov igazságügyi vezérőrnagy, 4. Ukrán Front
Haditörvényszéke elnökének
Másolatot kap: Satrov et. igazságügyi alezredes,
a 8. Légi Hadsereg katonai ügyésze

Az ítélet jóváhagyása végett ezennel felterjesztem a hadsereg Haditörvényszéke által 1944.
december 30-án az OSZSZSZK Btk. 19-58-8. szakaszába ütköző bűncselekmény elkövetése miatt
golyó általi halálra ítélt Franz Josef (Jozsif Filippovics) büntetőügyének anyagát.

Franz Josef elítéltet az NKVD-csapatok 88. Határőr Ezredének fogdájában tartjuk őrizetben.

Melléklet: A 00234-1944. számú ügy periratai, 51 oldal, ítélet-másolat, kegyelmi kérelem

Filonyenko A. igazságügyi gárdaőrnagy,
a 8. Légi Hadsereg Haditörvényszékének elnöke

1944. 12. 31.

Szám: 107

1944. december 31. – Jelentés a 4. Ukrán Front katonai ügyésze részére a mozgósítást elkerülése céljából a csehszlovák hadseregbe önként beállt német nemzetiségű személyekről

Titkos
Példányszám: 3

A 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi
NKVD-csapatparancsnoksága
1944. december 31. Szám: 10/0601

Másolat: Izrailjanc alezredes, a 4. Ukrán Front katonai ügyésze,
Jemeljanov alezredes, a 4. Ukrán Front
Háterszágvédelmi NKVD-csapatok katonai ügyésze részére

A 88. Határőr Ezred parancsnokának jelentése szerint Garbas Anna Andrejevna, Garbas Maria Andrejevna és SCHWIEZLI Alice Ferencovna bustyaházai (Técsői körzet) lakosok, annak érdekében, hogy elkerüljék a Szovjetunióban végzendő munkára való kiutazást, önként beálltak a csehszlovák hadseregbe. A csehszlovák hadseregbe való felvételüket a Huszti Csehszlovák Hadtest egyik tisztje hajtotta végre.

Maszkin hadnagy, a 21240. táboriposta-számú katonai alakulat törzsparancsnoka, a folyó év december 26-án kelt, 325. számú igénylése szerint arra kérte a munkácsi katonai városparancsnokot, hogy engedélyezze a katonai alakulatnál való alkalmazását a Szovjetunióban végzendő munkára irányított Schepenthal Teresa Ivanovna és Nusser Maria Ivanovna váraljai (Munkácsi körzet) lakost. Nevezettek a városparancsnok utasítása alapján az alakulatnál tartózkodnak.

Az ezredparancsnokság megtette a szükséges intézkedéseket nevezettek visszatérése és a Szovjetunióba való munkára irányítása céljából.

Az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161szsz. számú határozata, illetve a Front Katonai Tanácsa 00520. számú határozata alapján tegyék meg a megfelelő intézkedéseket a mozgósítás elkerülését megkísérlő fenti személyekkel szemben.

*Boszij ezredes, a 4. Ukrán front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok parancsnokhelyettese
Levityin ezredes, törzsparancsnok-helyettes*

Orosz Állami Katonai Levéltár, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 50, p. 349. Eredeti. Gépírás.

Szám: 108

1944. december 31. – A Front Politikai Parancsnoksága ügyviteli szekcióvezetőjének jelentése a helyi népi bizottságokkal és helyi aktivistákkal végzett munkáról

A 4. UKRÁN
POLITIKAI PARANCSNOKSÁGA RÉSZÉRE

JELENTÉS

1944. 12. 03-án ülést tartott az ökörmezei helyi pártbizottság. Jelen volt 25 fő. Tarahonics et., a körzeti bizottság elnöke, előadásában beszámolt a kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságai Első Kongresszusának határozatairól. Az ülés meghozta az alábbi határozatokat:

1. Elkoboz valamennyi földesúri földet, és azt szétosztja a szegény parasztok között.
2. Nyilvántartásba vesz valamennyi erőt és a rászorulókat rendelkezésére bocsátja.
3. A helyi pártbizottság tagjai között felosztja a város utcáit, hogy ki-ki a rábízott területen propagálja a Kiáltványt.
4. Bizottságot jelöl ki járási orvosi rendelő megszervezése céljából.

Az ülés megalapította Ökörmező városka pártszervezetét, megválasztotta elnökét, titkárát és a pártbizottság tagjait.

5. 1944 decemberében ifjúsági gyűlést tartottunk Ökörmezőn, létrehoztuk Kárpátontúli Ukrajna Ifjúsági Szövetségét, megválasztottunk Kárpátontúli Ukrajna Ifjúsági Szövetsége kongresszusára 5 küldöttet. Az ifjúsági bizottság hozzálatott a munkához az olvasóklubban, toborozzák a fiatalokat az 1. kórus-, 2. zenei, 3. tánc-, 4. sakk-, 5. sportszakkörbe.

Megvizsgáltuk a milícia létszámát. 30 főből 20 főt hagytunk meg. Zareckij százados, a városka katonai parancsnoka kijelölt egy hadnagyot, aki majd katonapolitikai foglalkozást tart a milícia munkatársainak.

6. 1944 decemberében megvizsgáltuk az ökörmezei körzeti és helyi pártbizottság tagjait. Az Ökörmezei Helyi Pártbizottságnak három tagja van. Egyik tagja egy bizonyos Kleinné, annak német Kleinnek a felesége, akinek 10 napot adtunk a korábban a tulajdonát képező fafeldolgozó és mozi helyrehozatalára, ő viszont és a teljes berendezés Husztra szállította. Ezután le fogjuk tartóztatni és lágerbe zárjuk.

Ülést tartottak a bizottság tagjai, amelyen részt vettek a helyi pártbizottság titkárai és aktivistái. Az ülés meghallgatta Tarahonics beszámolóját a Kárpátontúli Ukrajna Első Pártkongresszusáról, megvitatta az önkéntesek mozgósításának menetével kapcsolatos kérdést, a hídépítéssel, a kenyér beszállításával és elosztásával kapcsolatos problémát, a Kiáltvány népszerűsítését, a Kiáltványt támogató aláírásgyűjtést és össznépi felvonulást.

7. 1944 decemberében megszerveztünk két szövetséget, az Ifjúsági Szövetséget és a Faipari Szövetséget.

1944. 12. 09-ig összegyűjtöttünk 5000 aláírást a Kiáltvány mellett. A munkát folytatjuk, A nép lelkesen üdvözli Kárpátontúli Ukrajna Első Pártkongresszusának határozatait.

1944. december 10-re kitűztük a felvonulás időpontját.

Gyűlést tartottunk a tanárok számára. Ez ideig nem került sor a nők gyűlésére, nem találtunk megfelelő nőket, aki ezt végre tudná hajtani.

Valamennyi magyar feliratot, fasiszta jelképet eltávolítottunk, lefestettünk. A városkában új neveket kapnak az utcák: 1. Sevcenko utca, 2. Vörös Hadsereg utca, 3. Gogol utca, 4. Kocjubinszkij utca, 5. Gorkij utca, stb.

Két hét múlva beindul a faipari üzem.

A csehek mozgósítanak, a népnek azonban nemigen hajlandó beállni a csehszlovák hadseregbe, inkább a Vörös Hadseregbe állnának be (önkéntesen).

Intézkedem, hogy minél több önkéntes lépjen be a Vörös Hadseregbe) tartom a kapcsolatot a mozgósító bizottság munkatársaival).

A cseh hadsereg egy Grecuha nevű hadnagya (a múltban orosz ortodox tiszteletes) jelentette a körzeti bizottság elnökének, hogy a csehek megbízták a nép körében való agitálással a csehek mellett, és azzal, hogy szolgáltatson nekik információt azon személyekről, akik Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnához való csatlolásáért munkálkodnak. Taharonics megtiltotta neki, hogy bármelyik községben mutakozzon.

A csehek agitációjukban azt terjesztik, hogy a csehek utólag lelőnek mindenkit, aki Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnával való egyesítése mellett agitál. Azt mondta Tarahonicsról is.

Ökörmezőre az utóbbi napokban cseh harcosok érkeztek, akik szintén Csehszlovákia mellett agitálnak.

Az utolsó két napban 70 tonna kenyér érkezett, egy részét az autók egyenesen a falvakba szállították.

Továbbítom Nemeč miniszter fegyveres erőknek címzett utasítását.¹¹⁶

Dmitrij atya, az orosz ortodox templom lelkésze közölte, hogy a huszti görög katolikus templom lelkésze azt terjeszti, hogy a Kiáltványt Sztálin et. nem ismerte el és állítólag kijelentette, hogy most ezzel a kérdéssel nem kell foglalkozni, majd eldönti, ha vége a háborúnak.

A körzeti tanács értekezletet tartott a tanács dolgozói részére.

Intézkedéseket teszünk annak érdekében, hogy minél előbb helyreállítsunk valamennyi hidat és utat.

Újságok és irodalom rendkívül szabálytalan időközönként érkezik.

1944. 12. 09.

Rasszada,
Botvinov, a Front Politikai Parancsnoksága ügyviteli szekcióvezetője

az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma,
F. 244, op. 2980, ügyiratszám: 67, p. 175-178. Eredeti. Gépirás

Szám: 109

1945. január 1. – Jelentés Mehlisz L., a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának címzett jelentés a hadifogoly-táborokban tartott „szláv nemzetiségű” személyek szabadon bocsátását célzó intézkedésekről

Szigorúan titkos

Mehlisz vezérezredes,
a 4. Ukrán front Katonai Tanácsa tagjának

IGAZOLÓ JELENTÉS

Tárgy: A 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok hadifogolyügyi osztálya által a 22. táborban, illetve a gyűjtőtáborokban fogva tartott szláv (rutén, ukrán, cseh, szlovák) nemzetiségű internáltak szabadon bocsátásának előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos intézkedések

[...]

1945. január 1-jei adatok.

1. A táborokban és gyűjtőállomásokon fogva tartott hadifoglyok és internáltak összlétszáma: 20.663 fő.

2. Szabadon bocsátandó:

a 2. gyűjtőállomásról – 831 fő

a perecsenyi befogadó-állomásról – 130 fő

a 66. befogadó-állomásról – 30 fő

Összesen: 991 fő

3. A korábban az aknaszlatinai sóbányában dolgozott magyarok közül kiválasztva 43 fő.

4. Összesen szabadon bocsátandó: 1034 fő.

Az elbocsátást a jegyzékeknek a Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatparancsnoksággal való egyeztetését követően hajtjuk végre.

A 2. számú Gyűjtőtáborban (Szolyva) fogva tartottak a vesztegzár feloldását, azaz 1945. január 14-ét követően bocsáthatók szabadon.

Szám nélkül

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,

¹¹⁶ Ld. az 1944. november 7-én kelt iratot.

1945. 01. 01.

a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p, op. 1,
ügyiratszám: 10, p. 17. Másolat. Gépírás

Szám: 110

1945. január 3. – Jelentés a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi Parancsnoksága 1. osztálya vezetőjének a front mögötti övezetben munkába állított hadifoglyok létszámáról

Titkos

Sijan őrnagy, a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
Parancsnoksága 1. osztálya vezetőjének

Ezennel mellékelem az 1944 decemberében a front mögötti övezetben munkába állított hadifoglyok számára vonatkozó jelentést, amely szerint:

a) a 8. számú Helyreállítási és Újjáépítési Parancsnoksághoz, a Volóc-Munkács vasúti szakasz helyreállítására a hónap első felében 5000, a második felében 2900 főt, azaz havi átlagban 4000 főt irányítottunk.

b) a 3. számú Helyreállítási és Újjáépítési Parancsnoksághoz, a Vidrany-Humenné vasúti szakasz helyreállítására 1944. december 10-én 1000 főt irányítottunk.

c) A 2516. élelmiszer-raktárban 30 fő dolgozik.

A front mögötti övezetben munkába állítottak száma összesen 5080 fő.¹¹⁷

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi osztályvezetője

Szám: 019, 1945. 01. 03.

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p, op. 1,
ügyiratszám: 12, p. 4. Másolat. Gépírás

Szám: 111

1945. január 3. – A 90. Kárpáti Határőr Ezred parancsnokságának jelentése a 4. Ukrán front Hátországvédelmi NKVD-csapatok parancsnokának a Szovjetunió hátországi területein végzendő munkára mozgósított személyek őrizetbe vételéről

Titkos

Boszij ezredes, a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatparancsnokának

Szám: S/012

1945. 01. 03.

¹¹⁷ A hadifoglyok – többségükben a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján a helyi civil lakosság köréből „kiemelt” magyarok és németek segédmunkásként dolgoztak a 3. és 8. számú Helyreállítási és Újjáépítési Parancsnoksághoz tartozó, vasútvonalak helyreállítását végző NKVD-utászcsapatok 14., 44., 45. és 46. brigádjában.

A korábban kapott utasításnak megfelelően a 90. Kárpáti Határőr Ezred által felügyelt területen 6 fő mozgósítandó német nemzetiségű személyt állítottunk elő. Közülük kettőt, az 1914-ben született Engelmann Jan Mihajlovicsot és Langer Viktort gépjárművel a Volóci vasútállomásra szállítottuk.

3 főről – Fischer Illés Jurjevics, Harvány Alzbeta Jurjevna és Lichmann Jolán (Julana) Mihajlovna, valamennyien myslíni (2060) lakosok – kiderült, hogy szlovák nemzetiségűek, akik szlovák származásukat a Humennéi Népi Bizottság által kiállított hivatalos tanúsítvánnyal és a megfelelő okmányokkal igazolták.

A német nemzetiségű Edoner Wilhelm Germanovics nagyereblyési (1090) lakos, a gyűjtőállomáson való megjelenési kötelezettségére való figyelmeztetése ellenére nem jelent meg, állítólag Ungvárra utazott.

1945. 01. 03-án Ljakin hadnagyot, a felderítő ezred parancsnokának első segédtszjtjét gépjárművel Nagyereblyésre vezényelték azzal a feladattal, hogy kutassa fel és állítsa elő a bevagonírozó vasútállomásra a fenti német személyt.

A mozgósított és gyűjtőállomásokra előállított németekről a regisztrációs kartonjaiknak megfelelően összeállított listát mellékelni nem áll módomban, minthogy a regisztrációs kartonok egyik példányát Önnek továbbítottuk, a másikat pedig a bevagonírozási vasútállomáson a németek összegyűjtését végző tisztnek adtuk át.

Mellékelve a mozgósítás alól mentesítő iratok 6 lap terjedelemben és málhajjegyzék 2 lapon.

Zopko alezredes, ezredparancsnok,
Peskov őrnagy, ezredtörzs-parancsnok

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 156. Eredeti. Gépírás.

Szám: 112

1945. január 3. – A 92. Határőr Ezred parancsnokának jelentése az internált német nemzetiségű személyek Volóci Vasútállomásra való átszállításáról

Szigorúan titkos

Szám: 1/0022, kelt: 1945. 01. 03-án

Boszij ezredes, a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok törzsparancsnoka részére

Iktatószám: 0061, kelt: 1945. 01. 03-án

Jelentem, hogy 1945. 02. 03-án 09:00 órakor a német nemzetiségű Stibor Rudolf Francevicset, Schmidt Anna Andrejevna-t, Hanske Robert Robertovicset Hanske Stefan REobertovicset, Hanske Anna Robertovna-t, Straus Jan (Ivan) Vasziljevicsset alindítottuk a voloveci transzportindító vasútállomásra.

Egyidejűleg mellékelem a fenti személyek vagyonleltárát.

Ezen kívül mellékelem a korábban internált német nemzetiségű BREZ Lugvig Ludvigovics vagyonleltárát a családja által kézbesítés végett átadott vagyonról. A gyűjtőállomásokon való megjelenést elmulasztó személyek nincsenek.

Összegyűjtésre került azon családok csomagjai is, akik indulásra köteles tagjai nem jelentek meg.

Szmirnov őrnagy, a 92. Határőr Ezred parancsnoka,
Kuzmenko százados, törzsparancsnok-helyettes

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 27. Eredeti. Gépírás.

Szám: 113

1945. január 3. – A 4. Ukrán Front katonai ügyészének felterjesztése a Front Katonai Tanácsának Franz J. P. golyó általi halálát kimondó ítéletének jóváhagyása tárgyában

Szigorúan titkos
Példányszám: 2
A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa részére

ELŐTERJESZTÉS

Tárgy: A 8. Légi Hadsereg Haditörvényszéke által 1944. december 30-án az Oroszországi SZSZSZK Btk. 19-58-8. szakaszába ütköző bűncselekmény elkövetése miatt golyó általi halálra ítélt, Franz Josef (Joszif Filippovics, születési éve: 1980, születési és lakhelye: Beregnagyalmás, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, nemzetisége: német, párttagsága: párton kívüli, végzettsége: alapfokú, családi állapota: nős, 6 hónapig szolgált a magyar hadseregben) büntetőügyében, jóváhagyás végett felterjesztett ítélet jóváhagyása

A vizsgálat és a bírósági tárgyalás az alábbi tényállást állapította meg:

Franz Josef vádlottat az NKVD-csapatok 88. Határőr Ezredének és a beregnagyalmási milícia képviselője 1944. december 24-én német nemzetiségű személyként regisztrálta, és kötelezte, hogy december 29-én jelenjen meg a Mukacsevői Városi Katonai Parancsnokságon.

Franz ezt rosszindulatúan és ellenségesen fogadta, és Sirige polgártárson, a népi milícia helyi képviselőjén akarta megtorolni úgy, hogy elővette a törvénytelenül tartott puskáját, megtöltötte, kiment házának udvarára, és 4 alkalommal rálőtt Sirigére, aki a háza előtt az utcán haladt.

Sirige feljelentése nyomán a 88. Határőr Ezred katonái kivonultak Franz házához és őrizetbe vették.

Háza bejáratánál Franz vádlott fegyveres ellenállást próbált tanúsítani, kézbe fogta a sarokban lévő puskát, de haladéktalanul lefegyverezték.

A lefegyverzés során Franz szemén ütötte Makusevet, a Vörös Hadsereg katonáját.

Az ítéletet a periratok alátámasztják. Kérjük jóváhagyását.

Mjasznyikov A. igazságügyi vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Hadsereg Haditörvényszékének elnöke

Izrailjan V. igazságügyi ezredes,
katonai ügyész

1945. január 3.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 5449, p. 54. Másolat. Gépírás.

Szám: 114

1945. január 4. – A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának határozata a Franz J. P. ellen hozott halálos ítélet jóváhagyásáról

A 4. UKRÁN FRONT KATONAI TANÁCSÁNAK HATÁROZATA

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1941. június 27-én kelt Rendelete értelmében a 8. Légi Hadsereg Haditörvényszéke által 1944. december 30-án Franz Josef Filippovics ügyében, az Oroszországi SZSZSZK Btk. 19-58-8. szakaszába ütköző bűncselekmény elkövetése

miatt hozott ítéletét, amellyel a Haditörvényszék vádlottal szemben a legsúlyosabb ítéletet hozta, és golyó általi halálra ítélte, a Katonai Tanács helybenhagyja és elrendeli azonnali végrehajtását.

Petrov Ivan hadseregtábornok,
a 4. Ukrán Front hadseregarancsnoka

Novikov vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja

A másolat hitelül: igazságügyi százados, a 4. Ukrán Front Haditörvényszékének titkára
(*olvashatatlan aláírás*)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 5449, p. 55. Másolat. Gépirás.

Szám: 115

1945. január 4. – Jelentés a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége vezetőhelyettesének a szolyvai 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomáson fogva tartottak tartási és a helyreállítási munkákon való alkalmazási szabályainak súlyos megszegéséről

Voronov ezredes, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének
vezetőhelyettese részére

[...]

A Vasúti Csapatok 45. és 46. utászbrigádjának a Volóc–Munkács vasúti vonalszakasz helyreállítása céljából a szolyvai 2. számú hadifogoly-gyűjtőállomásról 5430 fő hadifoglyot és internált személyt rendeltek ki.

6 hét alatt 3 ezer hadifogoly vált munkaképtelenné. Jelentős részüket kórosan lesoványodva, szakadt, viselésre alkalmatlan lábbeliben küldtük vissza a táborba.

A munkálatokon alkalmazott hadifoglyok körében rendkívül magas a halálozási arány.

Tények:

1. 1944. 12. 04-én a 46. számú vasúti utászbrigádtól (34556. táboriposta-számú katonai alakulat) 594 főt fogadtunk vissza. Közülük: 373 fő beteg, 209 kórosan alultáplált, 5 lázas, 25 enterokolitiszes, 32 rühös, 102 feltört lábú. A teljes létszámból 150 fő mezítlábas.

2. 1944. 12. 19-én a Borovkov százados, a 45. vasúti utászbrigád oszlopparancsnoka a szombori vasútállomásra kísérte a 22. befogadó és elosztótáborba tartó, 600 főt meghaladó létszámú hadifoglyot és internáltat szállító szerelvényt. Út közben elhalt 6 fő, holtestüket kidobták a szerelvényből.

A táborba megérkezett 610 főből 15 fő elhalt a kapu előtt, 9 fő elhalt a 2149. hadifogoly-kórházba való átadásuk napján. 180 fő azonnal kórházba került.

Az összes többi hadifogoly és internált lesoványodott és fizikailag legyengült állapotban van, fizikai állapotuknak a megkívánt szintre való helyreállítása legalább 2 hónapot vesz igénybe...

3. 1944. 12. 27-én a vasútépítő utászszázalój által leszállított transzportból 13 fő elhalt, 89 fő különböző betegségben szenved, őket a 2149. hadifogoly-kórházban helyezték el, és csupán 96 kórosan alultáplált főt fogadott be a tábor.

A két transzportból 43 fő szenvedett fagyási sérüléseket.

Mindezen jelenségek a hadifoglyok tartására és munkára való alkalmazására vonatkozó szabályoknak a Katonai Helyreállítási Parancsnokság vezetői részéről elkövetett súlyos megszegésére utal.

A munkálatokon alkalmazott hadifoglyos hiányos élelmezésének, közegészségügyi és orvosi ellátásának következményeként a fennmaradó 2500 fő hadifogoly is olyan állapotba kerül, hogy alkalmatlanná válik munkaerőként való felhasználásra.

A munkálatokról visszatérő beteg és súlyosan lesoványodott hadifoglyok visszafogadása következtében a front egészségügyi szolgálata által biztosított gyengélkedők és kórházak túlszűfoltak, mintegy 3 ezer embert látnak el.

Kérem, hogy:

1. A Vörös Hadsereg Intendáns Főcsoportfőnöksége a január-februári hónapokra 3 ezerrel növelje meg a fejadagokat a 4. Ukrán Front fronthálózatának területén fogva tartott, súlyosan lesoványodott és legyengült hadifoglyok fizikai állapotának helyreállítása érdekében.

2. A frontkórházaknak a sérült és beteg hadifoglyoktól való mentesítése érdekében a Vörös Hadsereg Hadtápparancsnokságától 1945 januárjának második felére kérjük 2 – egy 800, illetve egy 900 fős kórházszerelvény kiállítását.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hadtápparancsnoksága
NKVD Hadifogoly és Internáltügyi osztályvezetője

Szám: 0028, 1945. 01. 04.

Történeti Dokumentumközpont, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 9, p. 1-2.

Szám: 116

1945. január 5. – Apollonov A. M., a Belügyi Népbiztosság népbiztos-helyettesének és Szladkevics M. J., az NKVD Belügyi Csapatok parancsnokhelyettesének jelentése Berija L. P. részére a Magyarország és Erdély területén internálandó németek létszámáról és a művelet végrehajtásának szabályairól

1945. január 5. – Apollonov A. M., a Belügyi Népbiztosság népbiztos-helyettesének és Szladkevics M. J., az NKVD Belügyi Csapatok parancsnokhelyettesének jelentése Berija L. P. részére a Magyarország és Erdély területén internálandó németek létszámáról és a művelet végrehajtásának szabályairól¹¹⁸

Bukarest-Moszkva, 1945. január 5.

Szigorúan titkos
Moszkva, NKVD, Berija L. P. et. részére

A németek internálására vonatkozó adatok pontosítása tárgyában kiadott utasításának megfelelően, valamint hivatkozva Oszokin et. Debrecenből érkezett táviratára, jelentjük:

1. Magyarország területén 17 és 45 év közötti férfi és 18 és 30 év közötti nő, összesen 25 020 német szerepel a nyilvántartásban.

Közülük 9 592 fő található a 3. Ukrán Front, 15 428 fő pedig a 2. Ukrán Front által ellenőrzött magyarországi területen.

2. A német nemzetiségű személyek internálása – a fent említett korcsoportok és nemek alapján összeállított névjegyzékek alapján, a következő szabályok betartásával történik:

a) kizárólag német nemzetiségű személyek – állampolgárságuktól függetlenül – kerülnek internálásra;

b) magyarok illetve más nemzetiségű személyek nem kerülnek internálásra, ahogyan nem internálandók német állampolgárságú magyar nemzetiségű személyek sem;

c) az internálandó németek névjegyzékének összeállítása a nemzetiséget feltüntető

¹¹⁸ Megküldve Sztálin J. és Molotov V. részére

okiratok: személyazonosító igazolványok, állami és egyházi anyakönyvek, illetve a helyi rendőrkapitányságok által vezetett bejelentő lapok alapján történik;

d) a családok egy adott nemzetiséghez való besorolása a családfő nemzetiségi hovatartozásának megállapítása szerint történik.

Németként internálásra kerülnek például azon család tagjai, amelyben az apa német, az anya pedig magyar nemzetiségű, amennyiben a családtagok a meghatározott korhatár-besorolás alá esnek. Nem kerül ugyanakkor internálásra az a család, amelyben az apa magyar, az anya pedig német nemzetiségű;

e) a helyi munkatársaink által esetlegesen elkövetett egyedi elbírálási tévedések kizárásának érdekében, a bevagonírozás előtt elvégezzük a német internáltak nemzetiségi hovatartozásának végső ellenőrzését, és a tévesen odakerült, nem német nemzetiségű személyeket szabadon bocsátjuk és visszaküldjük a lakóhelyükre;

f) amennyiben a Magyarországon és Romániában élő németek között vannak olyanok, akik szerteágazó rokon szálai révén rokon kapcsolatban állnak a helyi hatóságok magas beosztású munkatársaival, utasítást adtunk, hogy ezen németek vonatkozásában kivételeket tegyenek és felmentést adjanak nekik az internálás alól.

Bizonyos esetekben német személyek vezető tisztséget töltenek be a helyi szervezetekben: ezen személyeknek egyelőre úgyszintén felmentést adunk az internálás alól. Felmentést kapott az internálás alól például Balcaciu (*Bolkács*, Temes megye) alpolgármestere is – a 1914-es születésű Johann Weber német nemzetiségű román állampolgár.

3. Oszokin et. által rendelkezésünkre bocsátott, Erdélyre vonatkozó adatok ellenőrzése során megállapítottuk, hogy a magyar hatóságok képviselői közül senki sem fordult panasszal Grigorjev ezredeshez, az erdélyi operatív szektor parancsnokához, aki jelenleg Kolozsváron tartózkodik, és megalapozatlan az a bejelentés is, miszerint Erdélyben a német lakossággal együtt magyar nemzetiségű személyeket is kitelepítenek az országból, mivel ez ideig a gyakorlatban még nem került sor németek Erdélyből való kitelepítésére.

A német nemzetiségű személyek kiemelésének megkezdése január 10-ére van kitűzve.

Az internálási névjegyzékbe való felvétel ugyanazon iratok és előírások alapján történik, amelyek fentebb már leírásra kerültek.

Erdélyben egy nap alatt összesen az internálandók jegyzékében 873 fő került nyilvántartásba vételre, emellett még egy pótellenőrzést is végeztek, amely során megállapítást nyert, hogy egyetlen egy magyar nemzetiségű személy sem volt köztük.

4. Repülésre alkalmatlan időjárás miatt Szladkevics et. nem tudott elrepülni Bukarestből Debrecenbe, Gorbatyuk et. pedig még nem tért vissza a 3. Ukrán Frontról a 2. Ukrán Frontra tartó útvjáról. Ennek következtében az Oszokin et. által rendelkezésünkre bocsátott, Debrecenre, Gyulára és Békéscsabára vonatkozó adatok ellenőrzését a 2. Ukrán Front Háterszágvédelmi csapatparancsnoka, Kuznyecov vezérőrnagy végzi, aki ma érkezett Debrecenbe, majd Oszokin elvtárrsal együtt Gyulára és Békéscsabára utazott az adatok helyszínen történő ellenőrzése céljából.¹¹⁹

---

¹¹⁹ 1945. január 6-án Apollonov A. és Szladkevics M. J. Bukarestből értesítette Beriját, hogy végezzék el a német lakosság mozgósításának ellenőrzését.

Az ellenőrzés eredményeiről az ellenőrzést végző Kuznyecov vezérőrnagy és Oszokin et. Apollonovnak és Sldkevicsnek címzett, 1945. január 6-án keltezett jelentésben számolt be, amely többek között a következőket tartalmazta:

1. A békéscsabai körzet tekintetében nyilvánvalóan provokációs célú dezinformáció történt (a helyi kommunisták szerint) a Gyulai járás kormányzója részéről, minthogy Békéscsabáról egyetlen embert sem emeltek ki, és január 6-ig még a német lakosság összeírása sem történt meg, amit a város polgármestere, a rendőrfőnök, a kommunista párt bizottságának titkára, Szobek úr, az Országgyűlés képviselője, valamint Goncsaruk őrnagy, a háterszágvédelmi csapatok képviselője is aláírt.

2. A gyulai városi gyűjtőállomáson mintegy ezer ember található.

A kiemelő németek névjegyzékét a város polgármestere, a saját 20 fős apparátusának bevonásával, valamint a járás vezetőjének, a rendőrpáncsnok és a helyi kommunista pártbizottság titkárának egyeztetésével állította össze.

Megállapítottuk, hogy ebben a kérdésben a hadsereg részéről semmilyen túlkapas nem történt.

A névsor összeállítása során a város hatóságai tévesen 10 magyart is felvettek a névsorba, akiket azóta már szabadon

Az ellenőrzés eredményeit a nap végére várjuk, kézhezvételük után azonnal jelentünk Önöknek.

APOLLONOV
SZLADKEVCS

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára,
F. 9401, op. 2, ügyiratszám 92, p. 41-43. Hiteles másolat.

„Erdély kérdése. Magyar-román területi viták
és a Szovjetunió 1940–1946.”, p. 288-289

Szám: 117

1945. január 6. – Az NKVD-csapatok Vörös Csillag Érdemrenddel Kitüntetett 88. Kárpáti Határőrezredének jelentése a Szovjetunió hátországi területeken végzendő kényszermunkára internálandó és mozgósítandó helyi német lakosok nyilvántartásba vételére és összegyűjtésére irányuló intézkedések eredményéről

[...]

1945. január 6, Szám: 1/0029

*Működő Hadsereg
Szigorúan titkos
Példányszám: 1*

*Fagyjev vezérőrnagy et.,
a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok parancsnoka részére*

JELENTÉS

Az Ön által kibocsátott, 1944. 12. 20-án kelt, 10/00569. számú irányelv végrehajtása során az alábbi intézkedések fogantatására került sor:

1. 1944. 12. 23-án megtartottuk a Kárpátontúli Ukrajna területén élő német lakosság nyilvántartásba vételének, mozgósításának és internálásának végrehajtásába bevont tisztii állomány számára szervezett értekezletet. Az értekezleten ismertettük az irányelv rendelkezéseit és gyakorlati utasításokat adtunk annak végrehajtására.
2. Az ezrednek kiadott, 1944. 12. 22-én kelt, 77. számú parancsban körzetek szerint kijelöltük a német lakosság mozgósításáért felelős tiszteket:
  - a) Rahói – Konovalov őrnagy, a manővercsoport parancsnoka
  - b) Técsői – Konovalov hadnagy, utász szakaszparancsnok

---

bocsátottak. Gyula felelős vezetőitől egyéb panasz nem érkezett. (Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2., ügyiratszám 92, p. 72)

Apollonov és Szladkevics megerősítette a Magyarország területén a németek mozgósításáért felelős Kuznyecov vezérőrnagynak (2. Ukrán Front) és Pavlov vezérőrnagynak (3. Ukrán Front) adott következő utasításokat:

- a) állampolgárságuktól függetlenül kizárólag német nemzetiségűeket kell mozgósítani;
- b) magyarokat illetve más nemzetiségű személyeket nem kell mozgósítani;
- c) a mozgósítandók névsorába való felvétel alapjául nemzetiséget igazoló iratok: személyazonosító okmányok, állami és egyházi anyakönyvi kivonatok és más dokumentumok szolgálnak.
- d) a németek mozgósításával kapcsolatos további munka Magyarország területén a helyi magyar hatóságokkal közösen, illetve azok segítségével végzendő. (Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám 92, p. 73).

- c) Huszti – Lebegyev őrnagy, az 1. Lövészászlóalj parancsnoka
- d) Nagyszöllősi – Reznicsenko százados, az 1. Lövészászlóalj törzsparancsnoka
- e) Beregszászi – Tretyak őrnagy, katonai helyőrségparancsnok
- f) Csapi – Ujmin hadnagy, a törzsparancsnok szárnysegédje
- g) Ilosvai – Matyuhin százados, híradós parancsnok
- h) Munkácsi – Sackij őrnagy, a 3. Lövészászlóalj parancsnoka
- i) Szolyvai – Gyemicsev hadnagy, a 3. Lövészászlóalj parancsnokhelyettese

A fent említett tisztek megfelelő iratokkal ellátva, katonai parancsnokokként végezték a rájuk bízott munkát. Ezen kívül, az 1. és 3. zászlóalj és a manővercsoport sorállománya és tiszthelyettesei is be voltak vonva az szállítás biztosításába, az ő létszámuk 36 tisztet, 73 tiszthelyettest és 239 sorkatonát tett ki. Mindent összevetve, összesen 348 főt került bevonásra.

3. Az összeírásra 1944. 12. 24. és 25. között került sor. Ebben az időszakban minden internálás alá eső német személyt figyelmeztettek arra, hogy munkavégzésre való irányítás céljából 1944. 12. 30. és 31. között köteles megjelenni a kijelölt gyűjtőhelyen és utasítottak, hogy személyes tárgyakat illetve élelmiszertartálékot vigyen magával. Az összeírás megkezdése előtt a helyi hatóságokat (nemzeti bizottságokat, rendőrségi tisztviselőket és községi elöljárókat) megbízták azzal, hogy működjenek közre az intézkedések végrehajtásában, illetve figyelmeztették arra, hogy kötelesek biztosítani a nyilvántartásba vett németeknek a gyűjtőállomásokra való késedelem nélküli előállítását.

4. A Rahón, Huszton, Ilosván, Munkácson és Szolyván felállított gyűjtőállomásokon az elszállításra megjelent németek elhelyezésére alkalmas helyiségeket alakítottunk ki. A gyűjtőállomások őrizetét az ezred személyi állománya biztosítja.

1944. 12. 30-án minden olyan településre, ahol nyilvántartásba vett németek tartózkodtak, megerősített őrszolgálatot küldtünk ki, tisztek és tapasztalt tiszthelyettesek vezetésével, akik kötelesek biztosítani valamennyi nyilvántartásba vett német személy megjelenését a gyűjtőpontokon és ellenőrizni, hogy rendelkeznek-e az előírt felszereléssel, ruhaneművel és élelmiszerral.

6. A németek 1944. 12. 30-án lezajlott összegyűjtése során kiderült, hogy a nyilvántartásba vett személyek zöme nem jelent meg a gyűjtőhelyeken. Ez leginkább a munkácsi és a szolyvai körzetre volt jellemző, ahol a legnagyobb létszámú német kisebbség élt. Itt többségük megpróbálta kivonni magát a mozgósítás alól. Ezt követően újabb feladatot tűztünk ki, melynek keretében minden településen teljes körű razziát tartottunk. Ennek eredményeképpen, a 1944. 12. 30. és 1945. 01. 01. között tartott razziák során a munkácsi körzetben 63 főt (7 férfi és 56 nő), a szolyvai körzetben 6 főt (1 férfi és 5 nő) kutattunk fel és állítottunk elő a gyűjtőállomásokon.

A mozgósítás alól elrejtőző személyek túlnyomó részét a Munkácsról Ilosvára vezető úton, illetve Huszton és Szuóllősön fptgák el és vették őrizetbe, ahol ez időben a csehszlovák hadsereg alegységek helyezkedtek el, melyek önkéntesekként befogadták a náluk jelentkező menekülő németeket. A nyilvántartásba vett németek sorából önkéntesként jelentkezők befogadásáért Grabovsky ezredes, a Csehszlovák Hadsereg vezérkari főnöke volt a felelős. Az internálás elől megszökött Pilzer Rudolfot (szolyvai körzet) és Lukács Ivánt a Homonnán állomásozó alegységekhez küldték.

Ezen kívül befogadták az általunk később előállított szolyvai körzetből származó Pilzer Lujza nevű német nemzetiségű nőt és az ilosvai körzetből származó Ziranko German nevű német nemzetiségű férfit. Az utóbbiakat hadbíróság elé állították.

A január 2-án, 3-án és 4-én tartott razziák során a técsői körzetben 3 főt, a munkácsi körzetben 3 főt, a szolyvai körzetben 2 főt állítottunk elő. 1944. 12. 30. és 1945. 01. 04. között összesen 213 fő került előállításra (elsősorban a helyőrségi csapatok által), akiket a Volóci gyűjtőállomásra irányítottak, ebből 4 fő haditörvényszék elé állítás céljából átadásra került a 8. Légi Hadsereg Katonai Ügyészségének. Összesen 217 fő került előállításra.

7. A nyilvántartásba vételt végző egyes személyek hanyagsága következtében – mindenekelőtt a Munkácsi körzetben – olyan személyeket is nyilvántartásba vettek, akik nem feleltek meg az Irányelvben foglalt feltételeknek. Ennek következtében a gyűjtőállomásokon 34 főt morzsoltak le.

8. A foganatosított intézkedések sorozata ellenére 34 német nemzetiségű személy megszökött a mozgósítás elől. Ezen személyek jelenleg is körözés alatt állnak.

A mozgósítás alól elrejtőző személyek nagy része a munkácsi körzetből származik.

9. A különleges osztag átirányítása céljából 1945. 01. 02-án 12:00 órakor a 19. gépesített ezred 12 db. Studebaker gépkocsit bocsátott rendelkezésemre nem teljesen feltöltött üzemanyagtartállyal és üzemanyag-szállító tartálykocsi nélkül, amit azzal indokoltak, hogy az általuk kapott parancs szerint rakományt kell felvenniük Munkácson, azt el kell szállítaniuk Volócra majd vissza kell térniük az alakulatukhoz. A gépkocsik tankolására 1,5 tonna benzint használtam fel. 1945. 01. 03-án 12:00-kor a 19. gépesített ezred parancsnokának utasítására a gépkocsik elindultak Ungvárra anélkül, hogy befejezték volna a különleges egység átszállítását. Ezért az állomány fennmaradó részének a razziák helyszínére való elszállítását és visszaszállítását az ezred járműveivel végeztük és 2,5 tonna üzemanyagot használtunk fel.

Melléklet: Összegző adatok 1 lapon

Avramcsuk alezredes, az NKVD-csapatok
Vörös Csillag Érdemrenddel Kitüntetett
88. Határőrezredének parancsnoka
Hizsnyak százados, az ezred törzsparancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 168. Eredeti. Gépirás

Szám: 118

1945. január 6. – Az internálás elől rejtőzködő német lakosság előállítására irányuló razziák végrehajtási terve

Szigorúan titkos
Példányszám: 1

„Jóváhagyom”

Avramcsuk alezredes, az NPVD-csapatok
Vörös Csillag Érdemrenddel Kitüntetett Kárpáti
88. számú Határőrezredének parancsnoka

AZ ORSZÁG BELSEJÉBE VALÓ INTERNÁLÁS ELŐL AZ NPVD-CSAPATOK
VÖRÖS CSILLAG ÉRDEMRENDDDEL KITÜNTETETT 88. SZÁMÚ
KÁRPÁTI HATÁRŐREZREDÉNEK MŰVELETI TERÜLETÉN REJTŐZKÖDŐ
NÉMET LAKOSSÁG ELŐÁLLÍTÁSÁRA IRÁNYULÓ RAZZIÁK VÉGREHAJTÁSI

TERVE

1945. 01. 07. – 1945. 01. 15.
Térkép: 1:100000, 1942

Helyzetjelentés

A 4. Ukrán Front NKDV-csapatparancsnoka által 1944. 12. 20-án kiadott, 10/00569. számú irányelv, illetve az ezred által 1944. 12. 22-én kapott 0077. számú, a német nemzetiségű férfiaknak és nőknek az 1944. 12. 23. és 1945. 01. 04. közötti időszakban az ország belsejébe való internálására vonatkozó parancs teljesítése során kiderült, hogy számos német nemzetiségű személy az internálás elől más községekben és városokban élő rokonoknál, ismerősöknél rejtőzött el, a németek egy része pedig beállt a cseh hadseregbe.

Határozat:

1. Az 1. és 3. zászlóalj , illetve az ezred műveleti csoportjának részvételével a fenti időszakban razziák hajtandók végre a Técsői, Huszti, Szöllösi, Beregszászi, Munkácsi és Szolyvai körzetek településein, amelyek során átfésülendők a lakóházak és egyéb épületek.

A fenti körzetek két szektorra osztandók fel.

Az 1. szektorhoz tartozik a:

Técsői, Huszti, Szöllösi és Beregszászi körzet.

A német nemzetiségű személyek felkutatását és előállítását célzó razziák végrehajtását a fenti körzetekben az 1. zászlóalj és az ezred műveleti csoportjához tartozó erőinek egy része köteles végrehajtani.

A zászlóalj-parancsnokság Beregszászba diszlokálódik.

Az 2. szektorhoz tartozik a:

Munkácsi és Szolyvai körzet.

A német nemzetiségű személyek felkutatását és előállítását célzó razziák végrehajtását a fenti körzetekben az 3. zászlóalj és az ezred műveleti csoportjához tartozó erőinek egy része köteles végrehajtani.

A zászlóalj-parancsnokság Munkácsra diszlokálódik.

3.¹²⁰ Az ügynöki tevékenység megerősítése céljából a fenti intézkedések idejére az ezred felderítési részlegéről 3 felderítő vezénylendő a 3. zászlóalj 1. felderítési részlegére.

4. A felderítő és kutatócsoportokhoz 4-5 napra legalább 15 fős, tisztek által vezetett csoportok vezénylendők, amelyek ellátandók 1-2 golyószóróval.

Melléklet: A felderítő és kutatócsoportok vezénylési terve, 1 lap

Hiznyak százados, az ezred törzsparancsnoka

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 246, p. 31. Eredeti. Gépirás.

Szám: 119

1945. január 6. – Utasítás a 22. számú Frontvezetői Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka számára a Szovjetunió hátországi vidékeire vasúti vagonokban kiszállításra kerülő hadifoglyoknak és internáltaknak ruházati és ételmezési ellátmányáról

Mkervalidze őrnagy,
a 2. számú Frontvezetői Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka részére

A frontvezetőből az ország belsejébe fegyveres őrizettel kiszállított hadifoglyok között az út során tömeges elhalálozás, végtagfagyás, súlyos meghűléses betegségek tapasztalhatók.

Az elhalálozást és munkaképtelenséget az a körülmény váltotta ki, hogy a hadifoglyokat személyszállításra alkalmatlan, vékony falú és tetejű, szimpla burkolattal ellátott, az esetek többségében fűtőtesttel vagy tüzelőanyaggal el nem látott vagonokban szállították.

A hadifoglyok szállítására vonatkozó szabályok megszegése abban is megnyilvánult, hogy a hadifoglyokat nem az évszaknak megfelelő ruházatban indították útnak, amely során nem részesültek egészségügyi ellátásban, nem kaptak meleg ételt.

¹²⁰ 2. pontot az okirat nem tartalmaz.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége 1944. 12. 20-án kelt, 281/5/1861. számú irányelvnek megfelelően, a fenti jelenségek elkerülése érdekében kategorikusan megkövetelem, hogy:

1. A hadifoglyok szállítására alkalmazott mozgóállományt téliesítsék és lássák el tüzelőanyaggal.

2. Lássák el konyhai felszereléssel, edénnyel, legalább 10 napi útra elegendő élelmiszer-ellátmánnyal. Ezen kívül, a szerelvényparancsnokok számára adjanak ki élelmiszer-utalványt, amely alapján a katonai élelmiszerraktárakban élelmiszer-ellátmányt tudnak vételezni a hadifoglyok ellátása érdekében.

3. A szerelvényeket lássák el megfelelő gyógyszerkészlettel.

4. A kitelepítendő hadifoglyok részére biztosítsanak az évszaknak megfelelő ruházatot.

5. Beteg és legyengült hadifoglyokat ne indítsanak útnak, őket helyi hadikórházakban helyezték el.

6. A szerelvények indítását azonnal jelentsék, feltüntetve a jelentésben, hogy hova, milyen számú és állapotú hadifoglyot indítottak, és milyen ellátmányt biztosítottak számukra.

A fenti követelmények betartásáért Önt személyes felelősség terheli.

Szám: 0051. 1945. 01. 06.

Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtáparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője

Történeti Dokumentációs Központ, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 11, p. 17. Eredeti. Gépirás.

Szám: 120

1945. január 9. – Az NKVD hátországvédelmi csapatparancsnokának jelentése Mehlisz L., a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja részére az Állami Védelmi Bizottság német nemzetiségű lakosság kitelepítésére vonatkozó határozatának végrehajtásáról

Szám: 1/0080

1945. 01. 09.

Szigorúan titkos

Mehlisz L. vezérezredes,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja részére

Az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161. számú, illetve a Front katonai Tanácsa 1944. 12. 21-én kelt, 00520. számú, a munkaképes német nemzetiségű csehszlovákiai lakosoknak mozgósítására a munkavégzés céljából a Szovjetunióba internálására vonatkozó határozatának végrehajtása tárgyában az alábbi intézkedéseket fogantatosítottuk.

1. Az 1944. 12. 21. és 12. 27. közötti időszakban a NKVD fenti feladat végrehajtására vezényelt tiszti állománya elvégezte a fenti kontingenshez tartozó személyek egyéni nyilvántartásba vételét.

A regisztrálás során 301 személyt, azaz 60 férfit és 241 nőt vettek nyilvántartásba az alábbi körzetekben:

1. Munkácsi körzet – 23 férfi, 138 nő
2. Szolyvai körzet – 4 férfi, 24 nő
3. Huszti Körzet – 2 férfi, 18 nő
4. Técső körzet – 8 férfi, 18 nő
5. Beregszászi körzet – 3 férfi, 3 nő

6. Csapi körzet – 2 férfi, 2 nő
7. Trebišovi¹²¹ körzet – 3 férfi, 2 nő
8. Perecsenyi körzet – 1 férfi, 0 nő
9. Rahói körzet – 5 férfi, 18 nő,
10. Humennéi körzet – 2 férfi, 3 nő
11. Szöllősi körzet – 5 férfi, 7 nő
12. Ilosvai körzet – 2 férfi, 5 nő
13. Ungvári körzet – 0 férfi, 1 nő
14. Nagybereznai körzet – 0 férfi, 2 nő

2. A regisztrálás során nyilvántartásba vettek közül betegség, illetve rokkantság miatt felmentve 46 fő (43 nő és 3 férfi). A többieknek kihirdetve, hogy mozgósítva vannak, és 1945. január 02-án kötelesek megjelenni a gyűjtőállomásokon.

3. A gyűjtőállomásokon megjelent összesen 215 személy, 49 férfi és 166 nő.

1. Munkácsi körzet – 14 férfi, 92 nő
2. Szolyvai körzet – 3 férfi, 8 nő
3. Técső körzet – 8 férfi, 14 nő
4. Huszti Körzet – 2 férfi, 18 nő
5. Beregszászi körzet – 1 férfi, 2 nő
6. Csapi körzet – 2 férfi, 2 nő
7. Trebišovi körzet – 3 férfi, 2 nő
8. Perecsenyi körzet – 1 férfi, 0 nő
9. Rahói körzet – 5 férfi, 18 nő,
10. Humennéi körzet – 2 férfi, 0 nő
11. Szöllősi körzet – 5 férfi, 6 nő
12. Ilosvai körzet – 2 férfi, 5 nő

4. A gyűjtőállomásokon nem jelent meg 36 fő, 10 férfi és 26 nő

a következő körzetekből:

1. Munkácsi körzet – 9 férfi, 19 nő
2. Szolyvai körzet – 0 férfi, 2 nő
3. Técsői körzet – 0 férfi, 3 nő
4. Szöllősi körzet – 0 férfi, 2 nő
5. Ilosvai körzet – 1 férfi, 0 nő

5. A művelet végrehajtása során az alábbi jellemző tények kerültek megállapításra:

a) A gyűjtőállomásokon való megjelenés első napján, 1945. 01. 02-án a mozgósítottak megkíséreltek elrejtőzni a megjelenés előtt. Az időben fogatosított intézkedések során őket lakhelyükről előállították a gyűjtőállomásokra. Ezen személyek száma mintegy 70-et tett ki.

A Munkácsi és Huszti körzetekben tartott razziák során 17 személyt állítottak elő. Közülük 4 személyt különböző idejű szabadságvesztésre ítélték. A többit fegyveres kísérettel előállították az indulóállomásokra,

b) a mozgósítandó német nemzetiségű személyek közül Grabarovski csehszlovák ezredes engedélyével 4 fő beállt a csehszlovák hadseregbe. Közülük 2 főt őrizetbe vettek, a többi felelősségre vonás céljából körözés alatt áll.

A mozgósítás előtt elrejtőzött személyek körözése folyamatban van. A 215 személyt szállító szerelvény 1945. 01. 07-én a vólóci vasútállomásról útnak indult a célállomás felé.

Melléklet: 23791-92. számú táblázat

*Fagyjev vezérezredes, a 4. Ukrán Front NKVD-hátországvédelmi csapatparancsnoka,
Boszij ezredes, törzsparancsnok*

¹²¹ A Tirebišov és Humennéi körzet jelenleg Kelet-Szlovákiához tartozik.

Az okiraton az alábbi utasítás látható: „Fagyjejev a CSHT¹²²-n keresztül vegye őrizetbe és internálja a németeket. 01. 11. Mehlisz L.” „Operatív parancs: A 90. Határőr Ezred kutassa fel a németeket, és ügyeiket adja át az ügyésznek. 1945. 01. 12. Boszjij”

Orosz Állami Katonai Levéltár, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 243, p. 205-207
Másolat. Gépírás.

Szám: 121

1945. január 9. – Eligazítás a 22. számú Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor, illetve a 2. számú Befogadó- és Elosztótábor és a Perecsenyi Befogadó-tábor parancsnoka részére a táborokban fogva tartott internált személyek egy részének szabadon bocsátása tárgyában

Szigorúan titkos

22. számú Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka
a 2. számú Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka,
a Perecsenyi Befogadó-tábor parancsnoka
részére

Ezennel kézbesíttem az intézményeikben fogva tartott azon személyek névsorát, amellyel kapcsolatban azonnali, ismétlem, azonnali ellenőrzést rendelék el a tekintetben, hogy jelen vannak-e intézményeikben ezek a személyek.

A 22. számú Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka a táborban fogva tartott hadifoglyok és internáltak névsor szerinti ellenőrzésén felül köteles egy tisztet a 2149., illetve 5557. hadikórházba vezényelni annak megállapítása céljából, hogy nem tartózkodnak-e ott a jegyzékben feltüntetett személyek. Amennyiben a névsorban feltüntetett személyeket talál, és azok nem hadifoglyok, hanem internáltak és megfelelő az egészségi állapotuk, köteles őket a 2. számú Elosztó- és Gyűjtőtáborba vitetni, mihelyt gépjárművet bocsátanak az osztály rendelkezésére.

A 8. számú Katonai Helyreállítási Parancsnokság által alkalmazott transzport visszaérkezését követően szintén figyelmesen leellenőrizendő, nem található-e közöttük a névsorban feltüntetett személy.

A 2. számú Elosztó- és Gyűjtőtábor parancsnoka valamennyi névsorban feltüntetett személyt köteles az újonnan létrehozott karantén-övezetbe helyezni, és ott tartani a karantén idejének lejártáig.

Ellenőrizendő szintén, hogy nem tartózkodik-e a névjegyzékben feltüntetett személy a 4292. Hadikórházban.

A Perecsenyi Befogadó-tábor parancsnoka szintén köteles egyeztetni a névsorral a létszámot. Amennyiben a névjegyzékben feltüntetett személyek közül tartózkodik valaki a táborban, rendkívüli különítménnyel köteles őket a 2. számú Befogadó és Elosztótáborba (Szolyva) vitetni.

Amennyiben nem áll rendelkezésére fegyveres kíséret, igényelni köteles.

A névjegyzékben feltüntetett személyek szabadon bocsátásának időpontjáig a Nagybockói Vegyipari Üzem gépjárművel állít ki.

A parancs végrehajtásáról jelentést kérek. A jelentésben feltüntetendő, hogy kit találtak meg, ki milyen nemzetiségű, és milyen kategóriához tartozik: hadifogoly vagy internált.

Melléklet: Névsor

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtáparancsnoka
mellett működő NKVD
hadifogolyügyi osztályvezetője

¹²² CSHT – Csehszlovák Hadtest

Szám: 0077, 1945. 01. 09.

A korábban a Nagybecskői Vegyipari Üzem által foglalkoztatott
internáltak névjegyzéke

Családi és utónév	Foglalkozás	Megjegyzés
Stark Ferdinánd	Fűrészáru-raktárvezető	2. sz. tábor
Olsánszki Ferenc	Mester	Vasút-helyreállítás
Valdi Péter	Mester	Vasút-helyreállítás
Kozág József	Rézműves	Vasút-helyreállítás
Hoffniger Jan	Rézműves	Vasút-helyreállítás
Polián Antal	Lakatos	2. sz. tábor
Karmánszki Ferenc	Pék	Vasút-helyreállítás
Mutter János	Gépkocsivezető	Vasút-helyreállítás
Mutter Jakab	Gépkocsivezető	Vasút-helyreállítás
Fajdár Ferenc	Mozdonyvezető	2. sz. tábor
Ring Ferenc	Pallér	2. sz. tábor
Pelion Péter	Burkoló	Vasút-helyreállítás
Pelion József	Burkoló	Vasút-helyreállítás
Biteri József	Formalinüzem-vezető	Vasút-helyreállítás
Schmiller Zoltán	Formalinüzem-vezető	2. sz. tábor
Schmiller Albert	Formalinüzem-vezető	Vasút-helyreállítás

Szelivanov százados, osztálytitkár

Történeti Dokumentumközpont,
F. 425p, op.: 1, ügyiratszám: 11, p. 27-28,
Másolat, Gépírás

122. szám

1945. január 09. - május 31. – Kivonatok a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka mellett működő NKVD hadifogolyügyi csoportfőnökének utasításaiból (a személyi állományt illetően)

[...]

Szám: 05, 1945. január 09.

Titkos

Komarcsov százados, az NKVD 22. számú Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor Hadtápparancsnokságának hadtápfőnöke, hivatali helyzetét kihasználva, elvett a tábor raktárából 3 db zsákmányolt német egyenruhát, amelyet 1.200 rubelért eladott.

Az említett összegből Komarcsov 600 rubel kenőpénzt adott a raktárosnak...

[...]

Szám: 09, 1945. január 23.

Titkos

Baszenko T. V. főportás a 2149. számú kórházban történő alkalmazása során visszaélt hivatali helyzetével, rendszeresen eltulajdonította a beteg hadifoglyok személyes tárgyait.

Így, 1944-ben karórákat, inget, civil zakót, atlétát, selyeminget, magyar egyenruhát, magyar nadrágot tulajdonított el.

Büntetés: 2 hónap a büntetőszázadban

[...]

Szám: 0018, 1945. január 26.

Szigorúan titkos

Pankin másodhadnagy, a 9. számú Hadifogoly-gyűjtőállomás vezetője, 1945. február 12-én engedély nélkül 700 hadifoglyot indított el a 22. számú Olhovci táborba, miközben a 200 km távolságra előírt 8 napi élelem helyett 4 napi ételmezt biztosított számukra.

A hadifoglyok 4 napi élelem nélkül hagyása elég idő ahhoz, hogy az egészséges állomány beteggé és legyengültté váljon.

Fomin, az 1. számú Hadifogoly-gyűjtőállomás vezetője, ahelyett, hogy megerősítette volna a legyengült hadifoglyokat és a munkavégzéshez egészséges állományt adott volna a népgazdaságnak, nem adta ki a hadifoglyoknak a számukra előírt fejadagot, és elkezdte eltulajdonítani a hadifoglyoknak járó ételkészleteket saját maga és a gyűjtőállomás dolgozói számára. Ennek eredményeképpen az 1. számú Hadifogoly-gyűjtőállomáson február 13-tól 20-ig 13 fő halt meg.

Büntetés: Mindkettőt 10 napi elzárásra ítélték és a fogdában töltött időre személyi alapbérük 50 %-nak megvonását rendelték el.

[...]

Az étkeztetésben és ételkészítésben történő fennakadásokat rendkívüli állapotként kell kezelni. A legyengült állomány és a disztrófiás betegek számára a következő fejadagot kell meghatározni:

- legyengültek: 1. sz. fejadag + 25%, kiegészítő ételek készítése által,
- disztrófiás betegek: 2. számú fejadag vagy külön ételek készítése a növelés figyelembe vételével.

[...]

A téli időszakban 1° C: legalább +18° C, a lábadozóban: +18° C, a katonai kórházakban: +20° C.

A gyűjtő- és elosztóállomások vezetői kötelesek kioktatni a hozzájuk tartozó hivatalok személyi állományát arra vonatkozóan, hogy a hadifoglyok halálózása elleni harc, fizikai állapotuk romlása továbbra is a munkájuk központi feladatát képezi.

Szám: 027, 1945. március 07.

Titkos

A 2. számú Hadifogoly-gyűjtőállomáson a könyvelésért felelős előadót, Fomenko Pjotr Romanovics főhadnagyot, az ideiglenes ételkészítési állomás vezetőjeként Husztra küldték, ahol az újonnan érkező internáltak átvizsgálásakor elszedte a náluk lévő pénzt (pengőt) és anyagi javakat (óra, gyűrű), de erről idejében nem vett fel jegyzőkönyvet, aminek eredményeképpen pénzlopás fordult elő. Ezen kívül, Fomenko az internáltaktól elvett órákat az állomás személyi állományánál egyéb árucikkekre cserélte.

Büntetés: 10 napi elzárás és az elzárás idejére a személyi alapbér 50 %-nak megvonása.

Szám: 030, 1945. március 08.

Titkos

A 48. számú Hadifogoly-befogadó állomás személyzeti állománya az állomás tisztjei és szakaszvezetői körében továbbra is folytatja a hadifoglyok személyes tárgyainak az eltulajdonítását.

1945. 01. 31. Az állomás könyvelője, Anfinogenov 2. rangú intendáns technikus, ittas állapotban bement az övezetbe, elvett a hadifoglyoktól egy pár katonai bőrcsizmát, egy szőrme mellényt és egy paplant.

Az állomás ügyeletes tisztje, Gabruk alhadnagy, elvett a hadifoglyoktól egy zsebórát és egy karórát, egy borotvakészletet, egy pipereszappant és egy cigarettatárcát.

Az állomás portása, Vlaszov, Gabruk közreműködésével zsebórát, cigarettatárcát és bőrkésztyűt vett el a hadifoglyoktól.

[...]

Megállapítást nyert, hogy az állomás vezetője, Apihanov gárdaszázados, és helyettese, Novikov főhadnagy, csak 1944. december 25. és 30. között az előírt fejadagon felül a következő mennyiségben vett el ételkészletet a raktárból saját szükségleteire: cukor - 3 kg, uborka - 4,5 kg, liszt - 1,5 kg, húskonzerv - 9 kg, kenyér - 4 vekni, só - 1,4 kg, fehér liszt, 5 kg, paradicsom - 0,5 kg.

A raktárból eltulajdonított élelmiszereket a hadifoglyoktól történő megvonással fedezték.

Az állomás áthelyezése során 22 db zsákmányolt német egyenruha tűnt el...

Büntetés: mindegyikük számára 10 napig terjedő elzárás, és az elzárás idejére személyi alapbérük 50 %-nak megvonása.

Szám: 042, 1945. március 21.

Titkos

A 22. sz. Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor ügyeletes tisztje, Volovenko Andrej Konsztantyinovics (születési éve: 1914, lakhelye: Kijevi terület, Obuhovi járás, Halenyja), rendszeresen elszedte és eltulajdonította a hadifoglyoktól személyes tárgyaikat és értékeiket.

Büntetés: az Oroszországi SZSZSZK Büntető törvénykönyvének 193-17.a szakasza alapján 7 év szabadságvesztésre ítélték.

Szám: 046, 1945. április 08.

Titkos

A 22. sz. tábor 3. sz. Hadifogly-gyűjtőállomásának portása, Szpiridonov Grigorij Nyikolajevics, rendszeresen eltulajdonította a hadifoglyoktól elvett dolgokat: 2 órát, 2 paplant, 3 m kockás anyagot, 1 paplanhuzatot, 3 párnahuzatot, 2 pár női harisnyát, 1 női ruhát, 1 sálkendőt, 1 női trikónadrágot, 1 gyermekinget, 44 gombolyag cernát, 13 m szalagot, 16 aranytárgyat, külföldi pénzt.

Büntetés: 2 hónap büntetőszázad

[...]

Szám: 047, 1945. április 10.

Titkos

Szalov P. I. főhadnagy, ügyeletes tisztként visszaélt hivatali helyzetével.

Így, 1944 decemberében a hadifogly-szállítmányt Boriszovba kísérő rangidősként az élelmiszert szeszes itallal cserélte, a szállítmány ellátására nem figyelt, a vagonokat nem alakította személyi szállításra alkalmassá.

Ennek eredményeképpen az úton 430 fő hadifogly betegedett meg, 70 fő meghalt.

A 3. sz. Hadifogly-gyűjtőállomásra történő áthelyezését követően folytatta a hadifoglyok zsarolását, elszedte tőlük a dolgaikat és értékeiket, italozott a személyi állománnyal.

Büntetés: 20 nap házi őrizet, az őrizet idején a személyi alapbér 50 %-nak megvonása. Munkaviszony megszüntetése

[...]

Szám: 081, 1945. május 31.

Titkos

A 22. sz. Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor vezetője, Grobovoj őrnagy és élelmezésért felelős helyettese, Judajev gárdaőrnagy 1945 márciusában, a 22. sz. Frontővezeti Befogadó- és Elosztótáborban az élelmezés helyzetének vizsgálata során, az élelmiszereknek az előírástól eltérő, kevesebb mennyiségben történő felhasználása miatt figyelmeztetést kapott az NKVD Belügyi Igazgatóságának Felügyeletétől.

1945. április 27-én a 4. Ukrán Front hátországának katonai ügyésze szintén felhívta a 22. sz. Frontővezeti Befogadó- és Elosztótábor vezetőjének a figyelmét arra, hogy az élelmiszerek indokolatlanul kevesebb mennyiségben kerülnek felhasználásra.

1945. május 27-én a szovjet NKVD Belügyi Igazgatóságának Felügyelete ismét ellenőrzést tartott. Az 1945. május 13-tól május 25-ig terjedő időszakban a hadifoglyoktól a következő élelmiszermennyiséget vonták meg: 9936 kg hús, 2077 kg zsír, 346 kg kolbász, 249 kg cukor, 33 tonna 638 kg krumpli, avagy a hús-zsír norma szerint 70 %, cukor - 8 %, krumpli és zöldség - 21% került megvonásra.

Büntetés: Mindkettő számára 10 napos elzárás, az elzárás idejére személyi alapbérük 50 %-nak megvonása¹²³.

Történeti Dokumentumközpont, F 425p., op. 1., ügyiratszám: 8., p. 4-68.
Másolat. Gépirás.

Szám: 123

1945. január 10. – Utasítás a 22. számú Frontvezetési Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka számára hadifoglyoknak és internáltaknak a Szovjetunió hátsországi vidékeire telepítése tárgyában

Titkos
Mkervalidze őrnagy,
a 2. számú Frontvezetési Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka részére

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága engedélyezi a magyar nemzetiségű hadifoglyok és internáltak hátsországi táborokba küldését.

Csak az önkéntes magyar hadosztályba beválogatott magyarok nem tartoznak a küldhető személyekhez.

A front Katonai Vasúti Összeköttetési Parancsnoksága elfogadta a Szambor állomáson gördülőállomány rendelkezésre bocsátása iránti igénybejelentésemet a hadifoglyok és internáltak alábbi rendeltetési helyre történő szállítása céljából:

január 12. – Krjazs állomás

január 15. – Aszbeszt állomás

január 18. – Overjatov állomás

A 48082., 48084. és 48085. számú szerelvényekkel Önnek 6500 főt kell elindítania, de amennyiben nem lesz ennyi hadifogly és internált, akkor úgy intézze, hogy mind a három szerelvényt használja ki és az önkéntes magyar hadosztályba beválogatott magyarok kivételével minden hadifoglyot indítson el.

[...]

Vegye figyelembe, hogy január 16-án vagy 17-én 1000 hadifogly érkezik Önhöz Perecsenyből. Figyeljen arra, hogy a hadifogly-szállítmányban ne legyenek betegek, ezen belül lázas betegek.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka
mellett működő NKVD
hadifoglyügyi osztályvezetője

Szám: 091, 1945. 01. 10.

Történeti Dokumentumközpont,
F. 425p., op.: 1, ügyiratszám: 11, p. 33,
Másolat, Gépirás

Szám: 124

1945. január 10. – a 4. Ukrán Front Hadbíróháza elnökének értesítése Franc J. P. halálos ítéletének végrehajtásáról

¹²³ Az NKVD osztály valamennyi utasítását Mocsalov állambiztonsági őrnagy, a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka mellett működő NKVD hadifoglyügyi osztályvezetője írta alá.

Iktatószám: 0069, 1945. 01. 10.

Szigorúan titkos

Mjasznyikov A. vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Hadbíróságának
elnöke részére

Hiv. sz.: 0030

Tájékoztatásul közöljük, hogy a Légierő Hadbíróságának 1944. 12. 30-án kelt, Franz Josef Filippovics elítélt halálbüntetését, elrendelő ítéletét 1945. január 09-én Ungváron végrehajtották.

Dubrovszkij ezredes,
a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárításának parancsnokhelyettese
Limar őrnagy,
a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárításának parancsnoka

1945. január 10.
Szám: 1175/ucs.

Az Ukrán Biztonsági Szolgálat Kárpátalja Területi Igazgatóságának Irattára
F. 7, ügyiratszám: 5449, p. 57,
Eredeti, Gépírás

Szám: 125

1945. január 11. – Jelentés és információszolgáltatás Mehlsiz L., a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja részére a hadifoglyok szállításáról és a front menti gyűjtőállomások állapotáról (az 1945. január 11-ei állapot szerint)

Szigorúan titkos
Példányszám: 1
Mehlsiz vezérezredes,
a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja részére

JELENTÉS ÉS INFORMÁCIÓSZOLGÁLTATÁS
a hadifoglyok szállításáról és a 4. Ukrán Front hadifogoly-gyűjtőállomásainak állapotáról

az 1945. január 11-ei állapot szerint

1945. 01. 05-én a fronton lévő hadifoglyok száma	– 24097
Közülük kórházban	– 2246
1945. 01. 06-tól 01. 11-ig érkezett	– 103
Elszállítva	– 2403
Közülük:	
A hátszágba evakuálva	– 2000
Meghalt	– 429
Szabadon engedve	– 274
Vasútépítésen dolgozó hadifoglyok száma	– 2384
kórházban	– 3097

[...]

1945. január 08-án a Szovjet NKVD Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének utasítását megelőzően 2000 hadifogoly, köztük 1500 magyar nemzetiségű indult el a 281. számú hátszágbeli táborba, Volkoviszk rendeltetési állomásra.

A Szovjet NKVD Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége az 1945. január 10-én megküldött utasításában engedélyezte a magyar nemzetiségű hadifoglyok hátországba történő evakuálását, az önkéntes magyar hadosztályba beválogatott személyek kivételével.

1945. 01. 11-én a fronthálózat befogadó- és gyűjtőállomásain 12900 fő magyar nemzetiségű hadifogoly és internált személy van, és a vasút-helyreállítási munkákról még 2100 magyar várható vissza.

Nem evakuálhatóak a hátországba:

- a) az önkéntes magyar hadosztályba beválogatott személyek – 2500
- b) a 2. számú Hadifogoly-gyűjtőállomáson járvány miatt karanténban lévő magyarok – 7800

A hátországba 4700 magyart kell evakuálni 1945. 01. 12-ei és 1945. 01. 15-ei indulással, ami akkor lesz teljesítve, ha Szambor állomáson rendelkezésre bocsátják a gördülőállományt (a vasúti kocsikra az igényt 1945. 01. 09-én nyújtottuk be a Katonai Vasúti Összeköttetési Parancsnoksághoz).

Figyelmet kíván a kórházi ellátásra szorulóknak számának jelentős növekedése, ami annak a következménye, hogy 422 beteget átszállítottak a 2. sz. Hadifogoly-gyűjtőállomásról a 4292. számú kórházba, illetve a front térségében lévő vasút-helyreállítási munkákról folyamatosan érkezik a betegáradat.

A terv szerint 1945. 01. 15-ig 800 fő kórházban ápolt, tartós kezelésre szoruló beteget indítunk el kórházvonattal a hátországba, ami némileg lehetővé teszi a 2149. és az 5557. számú kórház tehermentesítését.

A 2. sz. Hadifogoly-gyűjtőállomáson a karantén folytatódik.

1945. 01. 10-én a táborban a betegek száma – 479

közülük

7. kódszám-gyanús (hastífusz) – 32

kruppos tüdőgyulladás – 4

disztrófia (legyengülés) – 340

lázás beteg – 46

egyéb betegségben szenvedő – 57

A fertőzés elterjedésének megakadályozására a 2. sz. Hadifogoly-gyűjtőállomáson a front Katonai Közegészségügyi Szolgálatának járványügyi szakértőjétől kapott utasítások alapján járnak el. A hadifoglyok között tetvesség nincs.

Az Ön utasítása szerint szabadon bocsátandó kontingens el van különítve, számára a karantén 1945. 01. 04-én kezdődött és szerencsés végkimenetel esetén 1945. 01. 18-án ér véget.

A hadifoglyok és internáltak ruházati felszerelése folytatódik.

Az ötnapos időszak alatt egyetlen gépjárművet sem kaptunk.

A Front Katonai Tanácsának határozata alapján a Szambori 22. számú Frontvezetői Befogadó- és Elosztótábor és a Szolyvai 2. sz. Hadifogoly-gyűjtőállomás munkarendjének ellenőrzésére felállított bizottság 1945. 01. 11-én megkezdte munkáját, és 1945. 01. 20-ig köteles azt befejezni.

Szám: 00101

1945. január 11.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka
mellett működő NKVD-csapatok
hadifogolyügyi osztályvezetője

Az iraton a következő utasítások szerepelnek: „A front Katonai Vasúti Összeköttetési parancsnoka részére. Kérem, fokozott erővel küldje a szerelvényeket a hadifoglyok hátországbeli területekre történő szállítása érdekében. Mehlisz L.”; „A front Katonai Közegészségügyi Szolgálatának vezetője részére. Kérem, sürgősen bocsásson rendelkezésre kórházvonatot X fő hátországbeli területekre történő szállítása céljából. Még egy szerelvényvel számoljon január második felében. Mikor szünteti meg a tífuszjárványt? 1945. 01. 12. Mehlisz L.”

Szám: 126

1945. január 11. – A 92. Kárpáti Határőrezred parancsnokának jelentése a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok parancsnokának

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának
Vörös Zászlóval Kitüntetett 92. számú Határőrezrede
1945. január 11. Szám: 1/00157 DA
Iktatószám: 00301 1945. 01. 11.

Fagyjev vezérezredes, a 4. Ukrán Front
NKVD-hátországvédelmi csapatparancsnoka részére

Jelentem, hogy az 1944. december 30-án kelt, 10/00 594. irányelvet az ezred valamennyi alegységének teljes tiszti állománya áttanulmányozta és kötelezően követendőként tudomásul vette.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Katonai Csapat-főparancsnokságának 15/10-003189., illetve 15/10-0031. irányelvét az ezred teljes tiszti, tiszthelyettesi és sorállománya ismételt áttanulmányozta.

A fenti irányelvek ismeretéről és pontos teljesítésének módjáról a teljes tiszti állományt beszámoltattuk.

Az őrizetbe vettek (letartóztatottak)¹²⁴ őrizetére, illetve fegyveres kíséretére valamennyi alegység a tapasztalt tisztek és tiszthelyettesek vezetésével a legjobb határőreit vezényelte ki.

Az ezred valamennyi alegységénél ismételt ellenőriztük a fogdákat, azok berendezését, az őrizetbe vett (letartóztatott) személyek őrizetének rendjét. A zászlóaljparancsnokok parancsba kapták, hogy tartsanak foglalkozásokat az őrizetbe vett (letartóztatott) személyek őrizetére és fegyveres kíséretére vezényelt állománynak a fegyveres kíséret rendjéről, intézkedéseiről. Különös figyelmet fordítottunk az őrizetesek éjszakai pihenő és öt közbeni étkezések alatti őrzésére.

Bljumin alezredes,
a Vörös Zászlóval Kitüntetett 92. számú Határőrezred parancsnoka
Szmironov őrnagy, az ezred törzsparancsnoka
Artyomenko ügyintéző

Szám: 002048

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 244, P. 17. Másolat. Gépírás.

Szám: 127

1945. január 13. – A 4. Ukrán Front NKVD-hátországvédelmi Csapatok Törzsparancsnoksága hadifogolyügyi osztályvezetőjének a gyűjtőállomás parancsnokához címzett igénylés az élelmiszerellátás javítása tárgyában

Jermilov százados,
a 2. sz. hadifogoly-gyűjtőállomás parancsnokának

¹²⁴ A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága részéről várt, 1945. január 11-én kelt, 0016. számú, meghatározott kategóriájú személyeknek, mint nemzetiségtől függetlenül ellenséges beállítottságú elemeknek a helyi lakosság köréből való kiemelésére irányuló előállításának és letartóztatásának rendjéről, a művelet végrehajtására az NKVD-frontcsapatok alegységeitől, pl. a határőrcsapatoktól vezényelt különítmények felkészítése céljából a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának Főcsoportfőnöksége által kiadott előzetes utasításokról van szó.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadtáparancsnokságának Felügyelete jelentette, hogy Ön személyesen, illetve az Önnek alárendelt, élelmiszer-ellátmány biztosítására hivatott apparátus nem fordít kellő figyelmet a hadifoglyok élelmiszer-ellátására. A meglévő pékség nem teljes kapacitással üzemel. A napi 5 tonna kenyér helyett, amit a pékség képes előállítani, gyakran naponta csupán 3 tonna kenyér készül.

Január 9-én a hadifoglyok nem kaptak kenyeret, helyette élelmiszer-ellátmányként liszt szerepelt. A hadifoglyok hiányos ellátását Ön továbbra is a hadifoglyoknak érkező nagy számú csomaggal magyarázza.

Csomagokkal csupán egy rövidlátó ember figyelmét lehet elterelni. A csomagok nem alkotnak rendszert, csupán egy részletét képezhetik az egyes internáltak bizonyos fokú ellátmánykiegészítésének.

Tisztában kell lennie azzal, hogy a gyűjtőtábor nem mind az 5 ezer hadifoglyra kap csomagot, hogy számos internált nem kap ilyen csomagot.

Azon magyarázata ellenére, hogy a hadifoglyok nem eszik meg a kenyeret, és egy része kárba vész, a kórosan lesoványodott hadifoglyok száma nem csökken.

Megkövetelem Öntől, hogy:

1. Gondoskodják arról, hogy minden egyes hadifogoly és internált hiánytalanul megkapja az élelmiszer-ellátmányból megállapított teljes fejadagot.
2. Biztosítsa, hogy a pékség előállítsa a teljes igényt fedező mennyiségű kenyeret.
3. Vezesse be, hogy azon személyek, akik csomagot kapnak, a kenyéradagjukat átadják azon hadifoglyoknak, akik legyengült fizikai állapotban vannak.
4. Személyesen és összefogottabban ellenőrizze a teljes hadtáp-apparátus munkáját.

Vegye tudomásul, hogy a Belügyi Népbiztosság Hadtáparancsnokságának Felügyelete által vezényelt bizottság észrevételeit a hadifoglyok ellátásával kapcsolatban komolyan kell venni, minthogy az kezdetben csupán észrevételt tesz, tanácsot ad, utána megnézi, hogyan reagálnak az észrevételeire, azt követően azonban felveti azon személyek felelősségre vonásának kérdését, akik gondatlanságukkal megghiúsítják a hadifoglyok megfelelő ellátását.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtáparancsnoka
mellett működő NKVD-csapatok
hadifogolyügyi osztályvezetője

Szám: 0118, kelt: 1945. 01. 13-án

Történeti Dokumentumközpont. F. 425, op. 1, ügyiratszám: 43. Másolat. Gépírás

Szám: 128

1945. január 14. – A 4. Ukrán Front NKVD-hátországvédelmi Csapatok Törzsparancsnoksága hadifogolyügyi osztályvezetőjének jelentése az NKVD-frontcsapatok Parancsnokságának az Önkéntes Magyar Zászlóaljba kiválasztott hadifoglyok indításának rendjéről

Titkos

Fagyjev vezérezredes, a 4. Ukrán Front
NKVD-hátországvédelmi csapatparancsnoka részére

A perecsenyi hadifogolybefogadó-tábor parancsnoka jelentette, hogy visszavezénylik a gyűjtőtábor őrségét ellátó őrszolgálatot.

Tekintettel arra, hogy a perecsenyi tábor jelenleg az Önkéntes Magyar Zászlóaljba kiválasztott hadifoglyok gyűjtőhelyéül szolgál, kérem, adjon parancsot arra, hogy a gyűjtőtábor őrzésére

vezényelt őrszolgálat maradjon a helyén mindaddig, amíg a Magyar Nemzeti Kormány Hadseregparancsnokságának képviselői nem állítják elő a magyarokat.

Szám: 0124
1945. 01. 14.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p, op. 1,
ügyiratszám: 10, p. 44. Másolat. Gépirás

Szám: 129

1945. január 14. – Jelentés a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége 4. osztályvezetőjének az újjáépítési munkálatokon foglalkoztatott hadifoglyok megbetegedésének és halálozásának okairól

Jezsov et. egészségügyi gárdaezredes,
a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága
Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége
4. osztályvezetője részére

[...]

1. A 45. számú vasúti brigád egy 600 fős transzportot indított útnak, amelyből a volóci vasútállomástól a szambori vasútállomásig tartó úton elhalt 6 fő. A transzportnak a vasútállomásról a 22. számú Frontövezeti Befogadó- és Elosztótáborig való szállítása során elhalt további 26 fő. A táborba érkező 568 főből 180 beteget helyeztek hadifogoly-kórházba.

2. 1944. 12. 27-én az ezer hadifogolyból 200 főt küldtek vissza a táborba, mint fizikai munkára alkalmatlant. Ebből 96 főt fogadtunk be a táborba, közülük 11 disztrófiás, 43 főnek fagysérült, 5 emésztési panaszokban, 38 egyéb betegségben szenved. Kórházba átadva 89, út közben elhalt 15 fő. Ez alatt az idő alatt megkaptuk a jegyzőkönyvet a munkavégzés során elhalt 22 főről is.

3. 1945. 01. 01-jén a 45. vasúti brigádtól 127 fő hadifogoly érkezett, akik közül út közben elhalt 13 fő, kórházba került 79, a táborba visszafogadva 35 fő.

4. 1945. 01. 04-én a 45. vasúti brigádtól 704 fő hadifogoly érkezett, köztük 1. és 3. fokú fagysérüléssel 350 fő, emésztőszervi panaszos 63 fő, egyéb betegségben szenvedő 36 fő, disztrófiás 71 fő. A betegek közül 34 fő agonizáló állapotban érkezett, közülük a kiszálláskor elhalt 12 fő, az első 24 óra alatt (a táborba való visszafogadás előtt) – további 13 fő.

Ugyanilyen fizikai állapotban érkezne a hadifoglyok a gyűjtőállomásokra is. A 46. és 14. vasúti brigádból 1944. 11. 29-én és 12. 22-én 1330 fő érkezett a 2. hadifogoly-gyűjtőtáborba. Közülük 3. fokú disztrófiás 585 fő, legyengült 48 fő, emésztőszervi panaszos 82 fő, lázas 12 fő, rühös 1 fő.

Okok: A parancsnokok felelőtlenül bánnak a hadifoglyokkal, nem biztosítanak számukra megfelelő tartási körülményeket (gyakran a szabad ég alatt vagy fűtetlen helyiségekben tartják őket), a fizikai munka tekintetében hiányzik a norma-megállapítás, helyben a hadifoglyok nem részesülnek orvosi ellátásban annak ellenére, hogy a katonai egységek igénylése alapján e célra biztosítva voltak számukra a gyógyszerek, a hadifoglyokkal nehéz fizikai munkát végeztettek, élelmezésük pedig az 1. norma szerint történt.

Szám: 0127, kelt: 1945. 01. 14-én

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője
Allahverdov egészségügyi gárdaőrnagy,
az NKVD Egészségügyi Főcsoportfőnöksége
osztályvezetőjének vezető segédje

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p, op. 1,
ügyiratszám: 9, p. 7-8. Másolat. Gépírás.

Szám: 130

1945. január 15. – Boszj ezredes, a 4. Ukrán front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok parancsnokhelyettesének a német nemzetiségű személyek mozgósításával kapcsolatos további intézkedésekre vonatkozó utasítása

Szigorúan titkos

A 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi
NKVD-csapatok Csapatparancsnoksága részére

Kizárólag 90., 92., 215. táboriposta-számú
alakulatok valamennyi parancsnokának

Iránymutatásként, és végrehajtás céljából ezennel továbbítom Apollonov vezérezredes et., a Szovjetunió helyettes belügyi népbiztosának az egyes nem német nemzetiségű személyeknek az Állami Védelmi Bizottság 7161szsz. számú parancsa végrehajtása keretében történő kiemelésére és internálására vonatkozó utasítását.

A csapatparancsnok parancsa:

1. A Vörös Hadsereg alakulatai által felszabadított újabb területeken folytatandó a német nemzetiségű személyek felkutatásával, mozgósításával és internálásával kapcsolatos munka, amely során nem vehető figyelembe e személyek állampolgársága, különös figyelem fordítandó azonban arra, hogy semmi esetben sem emelhetők ki más nemzetiségű személyek.

2. Minden ezredben kijelölendő egy zászlóalj (az internálások végrehajtása céljára). A jelzett életkorú németek felkutatásába ugyanakkor bevonandó az alegységek valamennyi alakulata.

A parancs átvételét valamennyi illetékes visszaigazolni köteles.

1945. 01. 15.

Boszj ezredes, törzsparancsnok
Levityin ezredes, törzsparancsnok-helyettes

Orosz Állami Katonai Levéltár, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 245, p. 20
Másolat. Gépírás.

Szám: 131

1945. január 15. – Az NKVD-csapatok törzsparancsnokának a 90. határőrezrednek címzett, a mozgósítás és internálás elől elrejtőzött személyek „kiemelésére” és hadbírótság elé állítására vonatkozó utasítása

Titkos

Példányszám: 2

Zolko alezredes et., a 90. határőrezred parancsnoka részére

1945. január 15.

Szám: 1/0119

Működő Hadsereg

Ezennel továbbítom azon németek névsorát, akik elrejtöztek az Állami Védelmi Bizottság 1944. 12. 16-án kelt, 7161szsz. számú határozata értelmében elrendelt mozgósítás elől, és Grabovski csehszlovák ezredes engedélyével beálltak a Humennében állomásozó csehszlovák hadtestbe.

Javaslat:

1. Javaslom, hogy haladéktalanul vegyék fel a kapcsolatot a SZMERS kémelhárítási osztályának Humennében állomásozó csehszlovákiai tartalékos ezredével.

2. A névjegyzékben feltüntetett, mozgósítást és internálást elkerülni szándékozó személyeket emeljék ki és állítsák bíróság elé.

A parancs végrehajtásáról jelentést kérek.

Melléklet: Névjegyzék

Boszij ezredes, törzsparancsnok

Levityin ezredes, törzsparancsnok-helyettes

Melléklet az 1/0119. irathoz

Kelt: 1945. január 15-én

A Szovjetunióban végzendő munkára való
mozgósítást és internálást elkerülni szándékozó személyek

NÉVJEGYZÉKE

Sorszám	Családi és utónév	Lakhely
1.	Dore Georg	Munkácsi körzet, Várpalánka
2.	Kitskril Bergbel	u.a.
3.	Zilor Riegeleb	u.a.
4.	Müser Gigerit	u.a.
5.	Pilzer Rudolf	Szolyvai körzet, Bisztra
6.	Pilzer Maria Ferodovna	u.a.

Levityin százados, a 4. Ukrán Front

Hátországvédelmi Csapatparancsnokságának parancsnokhelyettese

Orosz Állami Katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 248, p. 14-15. Eredeti. Gépírás.

Szám: 132

1945. január 16. – Igazoló jelentés Mehlsiz L., a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának a hadifoglyok áthelyezéséről és a frontvezetői hadifogolygyűjtőtáborok állapotáról (az 1945. január 16-ai állapot szerint)

Szigorúan titkos

Példányszám: 2

Mehlsiz et.,

a 4. Ukrán front Katonai Tanácsa tagjának

IGAZOLÓ JELENTÉS

a hadifoglyok mozgásáról és

a 4. Ukrán Front hadifogoly-gyűjtőtáborainak állapotáról

1945. január 16.

[...]

A Front Hadtápparancsnokának 1945. 01. 02-án kelt, ... számú parancsának megfelelően a Szombori Vasútállomáson folyamatban van a 2149. hadikórházban, az 5557., könnyebb sérülteket ellátó kórházban, illetve a 22. számú Frontvezetési Befogadó és Elosztótábor gyengélkedőjén tartózkodó, sérült, illetve beteg hadifoglyok bevagónirozása a Kujbisevi Vasutak Penzai Allomására való szállításuk céljából.

A Frontvezetési Befogadó- és Elosztótáborban (Szombor) az egészséges kontingensből is felkészítve az evakuálásra 2500 hadifogoly.

A hadifoglyok szállításához szükséges üres vasúti kocsik kiállítása tárgyában naponta kerestem a Katonai Vasúti Szállítási Parancsnokság szombori részlegéhez, a vasút azonban az utóbbi öt napban nem állított ki kocsikat, ezért az 1945. 01. 08-tól 01. 15-ig terjedő időszakban szerelvényt indítani nem tudtunk.

A Lavocsnoje és Munkács közötti vasúti vonalszakasz helyreállításán foglalkoztatott hadifoglyokat a munkából kivontuk, és fegyveres kísérettel Szomborba szállítjuk.

Az elmúlt öt nap alatt a kórházakban jelentősen csökkent a beteg hadifoglyok száma, ami annak köszönhető, hogy a sérült és beteg hadifoglyok jelentős hányadát az ország belsejébe való evakuálás céljából felszállítottuk speciális szerelvényekre.

Az 1945. 01. 06. és 01. 15. közötti időszakban a frontvezetési befogadó és elosztótáborban, illetve befogadó- és gyűjtőállomásokon fogva tartott internáltak közül szabadon engedtünk 1766 főt.

Ebből:

- szláv nemzetiségű Kárpátontúli Ukrajna-i lakos – 486 fő
- zsidó Kárpátontúli Ukrajna-i lakos – 6 fő
- 45 évnél idősebb magyar – 1099 fő
- rokkant magyar – 130 fő
- kommunista – 3 fő
- sóbányai szakmunkás – 39 fő
- a Bocskói Vegyi Üzem szakmunkása – 3 fő

A Nagybocskói Vegyi Üzem 17 főt tartalmazó szakmunkás-jegyzékéből 1945. 01. 16-ig mindössze 4 főt találtunk meg, közülük 1 főről, nevezetesen Stock Ferdinand Josefról kiderült, hogy az ellenséges hadsereg tisztje, ezért nem engedtük szabadon.

A vegyi üzem többi 13 szakembere helyreállítási munkákra a 8. Katonai Helyreállítási Parancsnoksághoz vezényelve.

A munkavégzés helyéről a táborba való visszaszállításukat követően megtesszük a szükséges intézkedéseket a névjegyzékben szereplő szakembereknek a Nagybocskói Vegyi Üzembe irányítása érdekében.

A Szolyvai 2. számú Gyűjtő- és Elosztótáborban a Front harcoló állományának feltöltését végző osztály képviselői az internáltak köréből önkénteseket toboroznak a Vörös Hadseregbe.

1945. január 13-ig 194 főt választottak ki, későbbi adat nem áll rendelkezésünkre.

A Szolyvai 2. számú Gyűjtő- és Elosztótáborban meghosszabbították a karantén idejét.

A Szolyvai 2. számú Gyűjtő- és Elosztótáborban elterjedt fertőzés forrásának felkutatása és a fertőzöttség mértékének megállapítása érdekében 1945. január 12-től 14-ig kiküldetés keretében ott tartózkodott Szinaj professzor, orvos alezredes, a Front járványügyi főparancsnoka, illetve Allahverdov orvos őrnagy, az én egészségügyi szolgálati parancsnokhelyettesem. Nevezettek megállapították, hogy a Szolyvai 2. számú Gyűjtő- és Elosztótáborban elterjedt fertőzést a járvány sújtotta körzetekből (Beregzász, Munkács, Ungvár) érkezett bacilushordozó személyek hurcolták be.

Szinaj professzor és Allahverdov őrnagy feloldotta a vesztegzárat a 8. körletben, amelyben 9171 fő tartózkodik. Ez hozzájárult az elbocsátandó kontingens szabadon engedésének felgyorsítására.

A közegészségügyi és járványügyi vizsgálat eredményeképpen a Front Közegészségügyi és Járványügyi Parancsnoksága egy laboratóriumot telepít a szolyvai 2. számú Gyűjtő- és Elosztótáborba, hogy szűrőpróbaszerűen kiszűrjék a bacilushordozókat, megvizsgálják és élelmezési

szolgálat valamennyi dolgozóját, illetve a betegeket, pontosítsák a diagnózisokat, és állapítsák meg a kiugró arányú halálozás okait.

Fertőző betegségeket észleltek a szambori 22. számú Frontővezeti Befogadó- és Elosztótáborban fogva tartott hadifoglyok körében is.

A fertőzés forrását az 1944 decemberében a vasút-helyreállítási munkákról visszatért hadifoglyok és internáltak képezték. A visszaérkezett transzportban a megérkezés napján f-4, illetve f-7-re gyanús 8 főt észleltek.

Az azt követő napokban észleltek még más tifuszigyanús beteget is. A betegeket az 5557. számú, könnyebb sérülteket ellátó kórházban (Sztarij Szambor) izolálták.

Azokban a körletekben, amelyekben betegeket találtak, karantént rendeltek el.

A szambori 22. számú Frontővezeti Befogadó- és Elosztótáborba tart a Front Közegészségügyi és Járványügyi Parancsnokságának egy brigádja.

A Front Katonai Tanácsának határozata alapján létrehozott bizottság elvégezte a szolyvai 2. számú Gyűjtő- és Elosztótábor működési rendszerét, és 1945. 01. 14-én ugyanezen célból elindult a 22. táborba.

A 2. számú Gyűjtő- és Elosztótábor tekintetében szükségesnek találja egy tíz napi élelmezésre elegendő élelmiszer-tartalékalap létrehozását, illetve ruhaipari bőrhulladék kiutalását a hadifoglyok ruházatának javítása céljából.

Szám: 00144
1945. 01. 01.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Az okirat hitelül: *Melnyikov* hadnagy, osztálytitkár

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p, op. 1,
ügyiratszám: 10, p. 33-34. Másolat. Gépirás.

Szám: 133

1945. január 16. – Jelentés a 4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok parancsnokának a hadifogoly-gyűjtőtáborokban fogva tartott internáltak nemzetiségi összetételéről

Szigorúan titkos
Példányszám:

Fagyejev vezérőrnagy et., a
4. Ukrán Front Háterszágvédelmi NKVD-csapatok parancsnoka részére
IGAZOLÁS

Az internáltak nemzetiségi összetétele
a 2. számú Frontővezeti Gyűjtő- és Elosztótáborban, és
a 4. Ukrán Front gyűjtőállomásain

1945. január 3-ai adatok

[...]

Az intézmény neve	Inter-náltak össze-sen	Ebből:							
		Német	Magyar	Csehszl.	Román	Zsidó	Ruszin	Kárpát-ukrán	Egyéb

22. tábor, Szombor	3518	–	3021	471	–	12	14	–	–
2. tábor, Szolyva	4969	3	4042	206	284	130	293	–	11
3. tábor, Szinna	314	–	16	282	–	4	16	–	–
Perecsenyi tábor	199	–	55	86	–	–	–	54	–
66. tábor, Cergov	60	–	6	41	–	–	–	13	–
Vasút-helyreállítás	2011	–	1932	15	50	14	–	–	–
ÖSSZESEN:	11071	3	9072	1101	334	160	67	67	11

Megjegyzés: Az 1945. 01. 16-án érvényes állapot szerint a frontövezetben az internáltak száma összesen 8455 fő.

Az internáltak nemzeti összetételét illetően pontos adattal 1945. 01. 16-án nem rendelkezünk, mivel a nemzetiségre vonatkozó adatok a hadifoglyokat is magában foglalják.

1945. 01. 01. és 15. között a befogadó táborok összesen 358 fő internáltat fogadtak be.

1945. 01. 16. AP
Szám: 00146

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátszázágvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Történeti Dokumentumközpont, F, 425
1, op. 1, ügyiratszám: 10, p. 45. Másolat. Gépírás.

Szám: 134

***1945. január 16. – Nagy F. M. perecsenyi lakos kihallgatási jegyzőkönyve,
operatív nyomozati cselekménnyel kapcsolatban***

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Működő Hadsereg

1945. január 16.

Alulírott Vaszilevszkij százados, az 1. Gárdahadsereg SZMERS Katonai Kémelhárító Osztályának vezető vizsgálója, kihallgattam Nagy Ferencet (*Fjodor Mihajlovicsot*) (azonosító adatait ld. az 1944. 12. 22-én kelt kihallgatási jegyzőkönyvben)

A kihallgatás kezdete: 12:00 óra
A kihallgatás vége: 15:00 óra

Kérdés: Mondjon el mindent részletesen a magyar csendőrségnél történő szolgálatáról.

Válasz: Mivel 1935 októberétől 1938 novemberéig a csehszlovák csendőrségnél szakaszvezetőként szolgáltam, és miután Magyarország megszállta Kárpát-Ukrajnát¹²⁵, 1939. január 27-én idézésre meg kellett jelennem a Sabotincei 3. számú Körzeti Magyar Csendőrségre, ahol felajánlották, hogy önként álljak a magyar csendőrség szolgálatába. És én beleegyeztem abba, hogy egy évre a magyar csendőrség szolgálatába állok. Ezt követően írásban kötelezettséget kellett vállalnom arra, hogy hajlandó vagyok egy éven keresztül önként a magyar csendőrségnél szolgálni. Bekérték a születési anyakönyvi kivonatomban, a csehszlovák csendőrségnél való szolgálatról szóló okiratot, és beírták a

¹²⁵ Podkarpatszka Rusz meghatározott hányadának az 1938. november 2-án, a bécsi döntőbíróóság által a Belvedere-palotában (Bécs, Ausztria) kihirdetett döntés értelmében Magyarországhoz csatolásáról van szó. Podkarpatszka Rusz szavazati joggal nem rendelkező delegációjának élén Volosin Avgusztin (*Agoston*), Kárpát-Ukrajna leendő elnöke állt. Ezen döntés alapján Podkarpatszka Rusz (Kárpát-Ukrajna) elvesztett a 12600 km² összterületéből elveszített 1500 km²-t, és 725 ezer fős lakosságából 173 ezret. Ebből 85 ezer fő magyar, 40 ezer – ukrán, 30 ezer – zsidó, 18 ezer – egyéb nemzetiségű volt (Kárpát-Ukrajna. 2. kötet, Ungvár, Zakarpattya Nyrt., 2010, p. 57). Magyarország csapatai 1939. március 15-18-án szállták meg Kárpát-Ukrajnát.

Sabotincai Körzeti Csendőrség csendőriskolájába, ahol 6 hónapig, azaz 1939. január 01-től július 31-ig tanultam.

Az iskola befejeztével a csendőrség Ungvári Kirendeltségére irányítottak, ahol kéthetes szabadságot kaptam, melynek leteltét követően megkaptam a kinevezésemet, és a Perecsenyi Csendőrségen állítottak csendőri szolgálatba. 1940. január 31-én letelt a kötelezettségem. Beadtam a felmondásomat és elbocsátottak a csendőrségtől.

Kérdés: Ön azt állítja, hogy 1940. január 31-én Önt, felmondása alapján, elbocsátották a magyar csendőrségtől, miután letelt az Ön által aláírt kötelezettségvállalás?

Válasz: Igen, miután letelt az általam vállalt önkéntes szolgálat a magyar csendőrségnél, mivel nem kívántam tovább szolgálatban maradni, 4 vagy 5 felmondási kérelmet nyújtottam be a csendőrségen teljesített szolgálat alóli felmentésem tárgyában, és ezt követően elbocsátottak.

Kérdés: Az 1944. december 19-ei kihallgatáson Ön azt vallotta, hogy azért bocsátották el a magyar csendőrségtől, mert korábban a csehszlovák csendőrségnél szolgált, most meg azt mondja, hogy saját felmondása miatt bocsátották el a magyar csendőrségtől. Pontosítsa a körülményeket.

Válasz: A magyar csendőrségtől saját felmondásom alapján bocsátottak el. De 1939 decemberében a kerületi csendőrség úgy véleményezett engem, hogy a csehszlovák csendőrség volt csendőreként nem váltottam be a hozzám fűzött reményeket a magyar csendőrségnél, ezért el kell bocsátaniuk. Később, 1940 júniusában az említett véleményt visszavonták.

Kérdés: Mennyi ideig és milyen beosztásban állt ön a magyar csendőrség szolgálatában az 1944 évi időszakban?

1944 augusztusában hadkötelesként mozgósítottak és Perecsenyben a magyar csendőrséghez soroltak katonaként, ugyanazon év október 24-én megszöktem a csendőrségtől, beálltam a partizáncsaphoz, ahol 1944. október 01-jéig, a Vörös Hadsereg bejöveteleig tartózkodtam.

Kérdés: Mi tartozott a munkaköri köteletségéhez a magyar csendőrségnél 1939-ben teljesített szolgálata során?

Válasz: A magyar csendőrségnél teljesített szolgálatom során 1939-ben, mint csendőrnek főleg biztonsági feladatokat teljesítettem, azaz ellenőriztem az ismeretlen személyeket, előállítottam azokat a személyeket, akiknek nem voltak irataik. Felügyeltem, hogy a meghatározott időben zárjanak a boltok, kávéházak, vendéglők, vigyáztam arra, hogy a városban ne történjen gyilkosság, lopás, rendbontás. Felügyeltem a város köztisztasági állapotát.

Kérdés: Milyen célból volt köteles ellenőrizni és előállítani az iratokkal nem rendelkező személyeket?

Válasz: A parancsnokom utasítására. Minden csendőr köteles figyelni a körzetében megjelenő gyanús vagy magukat igazolni nem tudó személyekre annak érdekében, hogy megelőzze a tolvajok, banditák, kémek és más bűnös szándékú egyének beszivárgását.

Kérdés: Az ilyen egyének felderítése céljából a csendőröknek titkos ügynökökkel kellett rendelkezniük?

Válasz: Igen, minden csendőrnek kellett legyenek bizalmas emberei (ügynökei) a lakosság körében, akik titokban jelentették neki, mi történik a városban, és a gyanús személyekről is informáltak.

Kérdés: Önnek is voltak bizalmasai, vagyis titkos ügynökei?

Válasz: Nem, nekem személyesen nem voltak titkos ügynökeim, mivel engem a magyar csendőrség próbaidőre alkalmazott, és gyakorlatilag összesen 6 hónapig dolgoztam ott, és ez alatt az idő alatt is sokat betegeskedtem. Ügynökei különben is a magasabb beosztású csendőröknek voltak, akik már több éve szolgáltak a csendőrségnél és megbízhatónak minősültek.

Kérdés: Mi tartozott munkaköri feladataihoz a csendőrségnél 1944-ben folytatott szolgálata során?

Válasz: 1944 augusztusában a csendőrségnél sorkatonaként teljesítettem szolgálatot, és azt tettem, amit parancsba kaptam, vagyis a csendőrökkel együtt járőröztem a városban, ügyeltem az elsötétítésre, hogy este 8 után a lakosság betartsa a kijárási tilalmat, igazoltattam valamennyi 8 óra után az utcán tartózkodó személyt.

Kérdés: Feladatát képezte a csendőrségnek a partizánok, szovjet felderítők, illetve ejtőernyősök elleni harc?

Válasz: Igen, a csendőrség feladatai közé tartozott a partizánokkal és a szovjet ejtőernyősökkel folytatandó harc, és, mivel az én csendőrségi szolgálatom idején, 1944 augusztusában, az erdőkben már nagyon sok partizán volt, Perecsenyben viszont mindössze csak 10 csendőr, nem harcoltunk a partizánokkal és ejtőernyősökkel, csak ügyeltünk a rendre és figyeltük a városban felbukkanó idegeneket és gyanús személyeket.

A jegyzőkönyvet számomra felolvasták,
a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
amit aláírással igazolok: *Nagy Ferenc*

A kihallgatást vezette: *Vaszilevszkij* alhadnagy,
a Kárpátontúli Ukrajnai Állambiztonsági Hivatal Vizsgálói Osztályának vizsgálója

Az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma
F. 7, ügyiratszám: Sz-1845, p. 23-25.zv. Eredeti, Kézirat.

Szám: 135

1945. január 17. – Részletek a 46. vasúti utászbrigád 1944. évi termelési és műszaki jelentéséből

[...]

Vasútvonal: Lavocsnoje-Munkács-Csap

[...]

Nehézségek. [...] A térség erős tagoltsága, és a viaduktokhoz vezető utak hiánya nagy mértékben megnehezítette a faanyag szállítását. December első felében különösen sok volt az eső, ami még jobban megnehezítette az amúgy is különösen nehéz munkafeltételeket. A faanyagot meredek hegyi terepen és szakadékokon 800 méteres távolságra kézi erővel kellett mozgatni. (...) A gerenda mozgatására 6 lovat kellett befogni. Kézi mozgatáshoz 25-30 emberre volt szükség. ...

Szmirnov ezredes, brigádaparancsnok
Litvinovics mérnök alezredes, műszaki brigádaparancsnok-helyettes

Az Oroszországi Föderáció Honvédelmi Minisztériumának Központi Archívuma,
F. 46. vasúti utászbrigád, op. 401513, ügyiratszám: 1, p. 125-163. Eredeti. Gépírás.

Szám: 136

1945. január 17. – A Belügyi Népbiztosság hadifogolyügyi osztályvezetőjének eligazítása a hadifogoly-gyűjtőtáborok parancsnokai részére a Kárpátontúli Ukrajna internált lakosainak regisztrálását illető változásokról

Szigorúan titkos
A 22. sz. Frontvezetői Befogadó és Elosztótábor parancsnokának
az 1., 2., 3. gyűjtőtábor parancsnokainak
a 48., 66., 90. és a perecsenyi befogadó tábor parancsnokainak

Az NKVD operatív csapatai a táborokba fogják szállítani Kárpátontúli Ukrajna internált lakosait, akiket a hadifogolyoktól elkülönítve javaslok nyilvántartásba venni, az ő regisztrálásukra külön könyvet kell rendszerezíteni.¹²⁶

¹²⁶ Az 1945. január 11-én kelt, 0016. sz. parancs végrehajtásáról van szó, amely az „internáltak” meghatározott kategóriájához tartozó, a SZMERS katonai Kémelhárítás által letartóztatott személyek hadifogoly- és gyűjtőtáborokban való tartásának rendjét határozta meg.

Minden beszállított személyre a mellékelt mintának megfelelő alakú formanyomtatványt kell kitölteni, amelyet az operatív csoport vezetője köteles aláírni.

Ennek a kontingensnek a feldolgozását a SZMERS Katonai Kémelhárítás és az Hátszágvédelmi NKVD-csapatok operatív munkatársai végzik.

Valamennyi beszállított és a táborokba formanyomtatvány kitöltése mellett befogadott ilyen személyt a hadifoglyoktól elkülönítve kell elhelyezni (kerülhetnek a többi internálthoz), és a csapatoknál felállított gyűjtőhelyekről a gyűjtőtáborokba, illetve a gyűjtőtáborokból a légerekbe külön transzporttal, kizárólag a SZMERS Katonai Kémelhárítás és az Hátszágvédelmi NKVD-csapatok operatív munkatársainak kíséretében kell szállítani.

[...] A speciális formanyomtatványoknak az alábbi adatokat kell tartalmazniuk: 1. utónév, 2. családi név, 3. Születési év, 4. Lakhely, 5. Nemzetiség, 6. A letartóztatás oka (pl. csendőr, bíró, nagyvállalati igazgató, szovjetellenes tevékenység, kémkedés gyanúja).

Szám: 00153
1945. 01. 17.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátszágvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Történeti Dokumentumközpont, F. 425,
op. 1, ügyiratszám: 11, p. 57. Másolat. Gépírás.

Szám: 137

1945. január 19. – A Belügyi Népbiztosság hadifogolyügyi osztályvezetőjének a 4. Ukrán Front SZMERS katonai képelhárítási főcsoportfőnökéhez intézett értesítése, amelyben közli, hogy a parancsnoksága alatt működő osztályképes foganatosítani a „letartóztatottak” kontingensével kapcsolatban szükséges intézkedéseket

Iktatószám: 00179
1945. 01. 19.

Szigorúan titkos
Példányszám: 3

Kovalcsuk altábornagy et.,
a 4. Ukrán Front SZMERS katonai képelhárítási főcsoportfőnöke részére,
másolatot kap Szelivanovszkij vezérőrnagy,
a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának képviselője

A Kárpátontúli Ukrajna-i¹²⁷ helyi lakosok meghatározott kategóriájának internálására irányuló, Ön által végzett munkával kapcsolatban a táborparancsnokot, illetve a befogadó-állomások parancsnokait elláttam a másolatban mellékelt utasítással.

¹²⁷ A SZMERS Katonai Kémelhárítás frontcsapatai által Szelivanovszkij vezérőrnagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága különleges képviselőjének általános irányításával, az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa alapján végrehajtott megtorló intézkedéseket, úgy tűnik, nem a 4. Ukrán Front hátszágában, nevezetesen Kárpátalján kialakult körülmények valamilyen kedvezőtlen változása, vagy „a helyi lakosság bizonyos kategóriáinak” letartóztatásokat vagy internálást indokoló ellenséges cselekményei váltották ki. Ezen Front hátszágvédelmi alakulatainak mindennapos összevonásai sem szolgáltattak alapot az ilyen megtorlások előirányzásához, különösképpen, ha figyelembe vesszük a Moszkvába irányuló, teljes nyugalomról szóló információkat. Ez a megtorlóakció, tehát, kimondottan a helyi lakosok előre meghatározott „bizonyos kategóriái” ellen irányuló akció volt, akiket, függetlenül a fronton kialakult helyzettől izolálni vagy megsemmisíteni kellett, mint a Kárpátalján szovjet mintára végrehajtandó „átépítési” folyamatok kezdeményezőinek potenciális ellenségeit. (Ld.: Megjegyzések az az NKVD 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsához, illetve Berija Jelentését a Szovjetunió belügyi népbiztosának, Sztálinnak és Molotovnak címzett, 1945. április 14-én kelt jelentését a fenti parancs végrehajtásáról.)

Hasznosnak tartom biztosítani az Ön, illetve a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának képviselője részére az alábbi adatokat:

a) az osztálynak alárendelt intézmények diszlokációja és kapacitása

[...]

Tekintettel arra, hogy a tábor és az állomások helyiségeinek befogadóképessége viszonylag alacsony, kívánatos volna, hogy a letartóztatottak adatlappal érkező kontingenseit huzamosabb ideig ne tartsuk ott, hanem fegyveres kísérettel küldjük tovább Szamborba, ahonnan az érkezésüknek megfelelő üzemben, döntésüknek megfelelően kerülnének továbbszállításra.

Annak érdekében, hogy helyiségeinket felszabadítsuk a korábban befogadott kontingenstől, hasznunkra válna közbenjárása annak érdekében, hogy a katonai csapatszállítás, illetve a vasutak biztosítsák a szükséges vagonokat a hadifoglyoknak Szamborból a hátszországba való evakuálása céljából.

b) a kontingens fegyveres őrséggel ellátott transzportjainak szállítása a frontvonal mögötti területeken

A hadifoglyok táborban és állomásokon, valamint a hadifogoly-transzportoknak a front hátvédővezetein keresztüli szállítása közbeni őrzése céljára rendelkezésre áll az osztálynak alárendelt 159. Elkülönített Őrzészlóalj, amely nagyszámú hadifogolytranszport érkezése esetén a kis létszáma miatt nem tud megbirkózni feladatával.

Az adatlappal érkező letartóztatottak kontingenseiből összeállított transzportok zökkenőmentes továbbszállítása érdekében arra volna szükség, hogy rendelkezzen egy speciális fegyveres alakulat kivezényléséről a gyűjtőpontokra, amelyet a transzportok érkezésének megfelelően alegységekre bontva a befogadó állomásokra helyeznének ki.

Szamborban a 22. számú Frontvezetői Befogadó és Elosztótábor mellé az érkező hadifogoly-transzportok fogadása és a hátszországban való szállításuk közben a fegyveres kíséret ellátása céljából ki van vezényelve néhány őrcsapat.

Ezek az őrcsapatok nem az osztálynak vannak alárendelve.

Feltételezem, hogy amennyiben az Ön parancsnoksága alatt álló szervek rendelkezésében álló kontingenst Szamborból Mosztiszkába kellene szállítani fegyveres kísérettel, e célra felhasználhatók lennének a Szamborban rendelkezésre álló őrcsapatok, azt azonban egyeztetni kellene Bocskov vezérőrnaggyal.

Amennyiben az Ön parancsa alapján felállításra kerül egy fegyveres alakulat, amelyet csapatokra bontva kivezényelnek a táborhoz, illetve állomásokhoz, a Front Hadtápfőnökségénél a csapatokat hadtápellátás céljából nyilvántartásba kell vétetni.

Melléklet. Utasítások másolata.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátszorgvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője
A másolat hitelül:
Melnikov hadnagy, osztálytitkár
Ügyintéző: Mocsalov

1945. 01. 19. AP.

Történeti Dokumentumközpont, F. 425,
op. 1, ügyiratszám: 10, p. 55-55 zv.
Másolat. Gépírás.

Szám: 138

1945. január 20. – A Belügyi Népbiztosság 4. Ukrán Front mellett működő hadifogolyügyi osztályvezetőjének eligazítása az NKVD szervei által előállított Kárpátontúli Ukrajna-i lakosok nyilvántartásba vételéről

Szigorúan titkos

Mkervalidze őrnagy,
a 22. sz. Frontvezetői Befogadó és Elosztótábor
parancsnoka részére

Az 1945. január 17-én kelt, 00153. számú eligazítás kiegészítéseként tájékoztatom, hogy valamennyi újonnan érkező internált nem a Katonai Tanács 0036. számú rendelete, hanem a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa szerint érkezőnek minősül.

A hadsereg gyűjtőpontjairól és a gyűjtőállomásokról érkezők nem internáltaknak, hanem előállítottaknak minősülnek, róluk a hadifoglyoktól elkülönített nyilvántartást kell vezetni.

A hadifoglyok mozgásáról készítendő általános adatok között a letartóztatottak adatai nem szerepeltethetők, tekintetükben az adatszolgáltatás a mellékelt formanyomtatvány szerint teljesítendő ugyanazon határidők betartásával, amelyek a hadifoglyok mozgásával kapcsolatos adatszolgáltatásra vonatkoznak.

A letartóztatottaknak a hátszágba való evakuálása érdekében önköz különleges alegység kerül kivezénylésre, amely megérkezéséig az első transzportok a hadtápcsoportoktól átvezényelt őrcsoportok őrökiséretében evakuálhatók.

Az evakuálásra Mosztiszkb, Szelivanovszkij vezérőrnagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága képviselőjének parancsára kerül sor.

A letartóztatottak feldolgozása és hátszági táborokba való kíséréte érdekében Szelivanovszkij vezérőrnagy 7-8 fős operatív csoportokat vezényel a Frontvezetői Befogadó és Elosztótáborba.

A letartóztatottak megbetegedése esetén a betegek a hadifoglyok tekintetében meghatározott módon kórházakban helyezendők el.

Melléklet: a letartóztatottak mozgását nyilvántartó nyomtatvány

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátszágvédelmi
NKVD-csoportok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Szám: 00174, 1945. 01. 20.

Történeti Dokumentumközpont, F. 425,
op. 1, ügyiratszám: 11, p. 59.
Másolat. Gépírás.

Szám: 139

1945. január 20. – Berija jelentése Sztálin és Molotov részére az 1945. január 19-én rendelkezésre álló adatok szerint az európai országokból a Szovjetunióba internált németek számáról

BERIJA JELENTÉSE SZTÁLIN ÉS MOLOTOV RÉSZÉRE
A MAGYARORSZÁGRÓL, ROMÁNIÁBÓL, CSEHSZLOVÁKIÁBÓL ÉS JUGOSZLÁVIÁBÓL
MUNKAVÉGZÉS CÉLJÁBÓL A SZOVJETUNIÓBA INTERNÁLT NÉMETEK SZÁMÁRÓL

Moszkva, 1945. január 20.

Szigorúan titkos
Sztálin et., az Állami Védelmi Bizottság,
Molotov et., a Szovjetunió Belügyi Népbiztosai Tanácsa
részére

A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága jelenti, hogy a folyó év január 19-én érvényes állapot szerint a balkáni országokból 67 930 fő német nemzetiségű személy, ezen belül 35 350 férfi és 32 580 nő került internálásra a Szovjetunióba.

Jugoszláviából 10 935 fő, ezen belül 3 692 férfi és 7 243 nő

Magyarországról 23 707 fő, ezen belül 15 098 férfi és 8 609 nő

Csehszlovákiából 215 fő, ezen belül 49 férfi és 166 nő

Romániából 33 073 fő, ezen belül 16 515 férfi és 16 558 nő

A célállomásra megérkezett 7 193 fő. Az érkezettek közül 6 193 főt a Szénipari Népbiztosság, 1 000 főt a Vaskohászati Népbiztosság rendelkezésébe irányítottunk.¹²⁸

Berija L. népbiztos,
a Szovjetunió belügyi népbiztosa

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 92, p. 152

Hiteles másolat.

A szovjet tényező Kelet-Európában. 1944-1953. I. kötet. 1944-1948: Iratok. Moszkva.
ROSSZPEN Politikai Lexikon Kiadó, 1999, p. 132

Szám: 140

1945. január 21. – Tájékoztatás a hadifoglyok mozgásáról és a gyűjtőállomásaik állapotáról a 4. Ukrán Front térségében

Szigorúan titkos

Másolat

Mehlisz vezérezredes, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa tagjának

IGAZOLÓ JELENTÉS

a hadifoglyok mozgásáról és a gyűjtőállomásaik állapotáról a 4. Ukrán Front térségében
az 1945. 01. 20-ai adatok alapján

[...]

1945. 01. 18-án a szabóvári vasútállomásról a Dél-Donyecki Vasutak Sztalino állomására a 47571. transzport 2000 (kétezer) hadifoglyot szállított.

A következő transzport előkészítéseképpen jelenleg folyik a hadifoglyok átszállítása a különböző gyűjtőállomásokról a 22. sz. Frontvezetési Befogadó és Elosztótáborba.

Az 1945. 01. 06. és 01. 20. közötti időszakban az elosztótáborból, gyűjtő- és befogadó állomásokról az internáltak közül 2535 főt engedtek szabadon, köztük:

- 674 fő szláv nemzetiségű
- 13 fő zsidó
- 1378 fő 45 évnél idősebb magyar nemzetiségű
- 425 fő magyar nemzetiségű rokkant
- 3 fő kommunista

¹²⁸ 1945. 01. 27-ig Romániából, Bulgáriából, Jugoszláviából, Magyarországról és Csehszlovákiából 65 szerelvényt indítottak, amellyel 97 213 főt, 50 636 férfit, illetve 46 577 nőt szállítottak a Szovjetunióba. A gyűjtőállomásokon 9 604 fő maradt.

1945. 01. 29-ig 67 szerelvény érkezett a Szovjetunióba, amellyel 101 286 főt internáltak a Szovjetunióban. Magyarországról 1945. 01. 27-ig 17 szerelvény indult, amely 23 707 főt szállított. A gyűjtőállomásokon 5 502 fő maradt. Történeti Dokumentumközpont, F. 1, op. 13-A, 5. külön gyűjtemény, p. 21.

- 39 fő sóbányai szakember
- 3 fő a Nagybocksói Vegyi Üzem dolgozója.

Szelivanovszkij altábornagynak, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága megbízottjának, illetve Kacnelson vezérőrnagynak, a front hadtáparancsnokának parancsára 1945. 01. 19-től a befogadó és gyűjtőállomások fogadják a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa értelmében letartóztatott személyeket.

A letartóztatottak számára vonatkozólag információ egyelőre nem érkezett.

[...]

a 2. sz. Befogadó és Gyűjtőállomáson a fogadatosított közegészségügyi intézkedése eredményeképpen 8 körletben feloldották a vesztegzárat, ami lehetővé tette, hogy a gyűjtőállomásról elszállítsanak 3443 fő hadifoglyot és internáltat.

A 22. sz. Táborban 2. sz. Gyűjtőállomáson észlelt fertőzés terjedését megakadályozó intézkedéseket folytatjuk.

Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtáparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője

Szám: 00186

1945. 01. 21.

Történeti Dokumentációs Központ, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 10, p. 69. Másolat, Gépírás

Szám: 141

1945. január 22. – 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnökségének határozata a Sisko Sz. V. ellen folytatott nyomozás megszüntetéséről és nevezettnek hadifogolytáborba való irányításáról

„Jóváhagyom”

Kovalcsuk vezérőrnagy,

a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási

Csoportfőnökségének parancsnoka

NYOMOZÁSMEGSZÜNTETŐ HATÁROZAT¹²⁹

Működő Hadsereg

1945. január 21.

Alulírott Gluhov százados, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága 4. osztályának munkatársa, a

Sisko Sztefan Vasziljevics (*Siska István, a fordító megjegyzése*),

(születési éve: 1900, születési helye: Munkács, nemzetisége: magyar, állampolgársága: magyar, foglalkozása: jogász, családi állapota: nős, büntetlen előéletű)

ellen 913. számon indított büntetőügyben folytatott nyomozás során az alábbi tényállást

állapítottam meg:

Sisko Sz. V. az Oroszországi SZSZSZK Btk. 58. szakaszának (3) bekezdésébe ütköző cselekmény miatt tartóztatták le.

Az nyomozás anyagai alapján megállapítható, hogy Sisko 1941 júliusától 1944. október 27-ig a Kárpáti Hírmondó újság kiadójaként tevékenykedett, amely Kárpátontúli Ukrajnában a kormány sajtóorgánusaként működött, és Ungváron adták ki.

¹²⁹ Sisko Sz. V., más ilyen jellegű ügyekhez hasonlóan, a nyomozást a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsra tekintettel szüntették meg. Az ilyen büntetőügyek szereplőit speciális NKVD-táborokba zárták. Ilyen volt a Donyec-medencei Jenakijevóban található tábor. Ide került a SZMERS által letartóztatott kárpátaljaiak többsége.

A Kárpáti Hírmondóban jelentek meg a Szovjetunió, Anglia és Amerika ellen irányuló rágalmozó cikkek.

Az újság kiadásának költségeit a kormányzói biztos által szolgáltatott eszközök fedezték, amelyeknek az újság szerkesztői általi felhasználását Sisko felügyelte.

Sisko tollából több cikk jelent meg az újságban, amelyek igazolták Kárpátontúli Ukrajnának a magyar csapatok általi megszállását és azt bizonygatták, hogy az ukránoknak és magyaroknak, úgymond, közösek az érdekeik.

1939-ben, Kárpátontúli Ukrajna a magyar csapatok általi megszállását követően, Siskót Magyarország Igazságügyi Minisztériuma kinevezte jogi referensnek Kárpátontúli Ukrajna Állami Bankjába.

Sisko képelhárítási szervekkel való kapcsolatára vagy fasiszta párttagságára utaló adat nem merült fel.

Nevezett, mint magas rangú magyar tisztviselő, táborba irányítandó, ezért, az Oroszországi SZSZSZK Be. 204. szakasza alapján meghoztam az alábbi

Határozatot:

A Sisko Sz. V. ellen indított büntetőügyben a nyomozást megszüntetem, és nevezettet hadifogolytáborba irányítani rendelem.

A jelen határozat másolatát kapja: a 4. Ukrán Front katonai ügyésze.

Gluhov százados, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 4. osztályának munkatársa
Jóváhagyta: *Kazancev* őrnagy, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 1. osztályának vezetője,
Mescerjakov alezderes, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 4. osztályának vezetője

Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1836, p. 52-54. Eredeti. Gépírás

Szám: 142

1945. január 22. – 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége vezető nyomozójának határozata a Nagy F. M. ellen folytatott nyomozás megszüntetéséről és nevezetnek hadifogolytáborba való irányításáról

„Jóváhagyom”
Kovalcsuk vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási
Csoportfőnökségének parancsnoka
1945. január 22.

NYOMOZÁSMEGSZÜNTETŐ HATÁROZAT

Működő Hadsereg

1945. január 20.

Alulírott, *Vaszilevszkij* százados, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokságának vezető nyomozója, az alábbi

tényállást

állapította meg:

a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítása 1945. január 16-án letartóztatta Nagy Fjodor Mihajlovicsot (*Nagy Ferenc, a fordító megjegyzése*) annak gyanújával, hogy nevezett a magyar kémelhárítás ügynöke és a magyar csendőrségnél teljesített szolgálatot.

A nyomozás megállapította, hogy nagy 1939. február 1-jétől 1940. január 31-ig teljesített szolgálatot a magyar csendőrségnél, amikor elbocsátották, mivel Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállásáig a csehszlovák csendőrségnél teljesített szolgálatot.

Az 1942 decemberéről 1944 augusztusáig terjedő időszakban Nagy hivatalnoki munkakörben állt a Perecsenyi Vegyi Üzem alkalmazásában.

1944 augusztusában Nagyt mozgósítás keretében behívták sorkatonai szolgálatra a Perecsenyi Városi Csendőrséghez, a front közeledése miatt azonban 1944 októberében beállt a "A Csehszlovák Szövetségi Köztársaság szabadságáért" nevet viselő partizánosztagnak, amelyben Perecseny Vörös Hadsereg általi felszabadításáig harcolt. Ezt követően ismét a korábbi munkahelyén állt munkába.

Tekintettel arra, hogy Nagy bíróság elé állításához a katonai törvényszék nem rendelkezik kellő megalapozottságú gyanúval, az Oroszországi SZSZSZK Büntető eljárása alapján meghoztam az alábbi

Határozatot:

A Nagy Fjodor Mihajlovics ellen indított nyomozást megszüntetem, az ellene alkalmazott kényszerintézkedést hatályon kívül helyezem, és nevezett szabadlábra helyezését és hadifogolytáborba irányítását rendelem el.

A jelen határozat másolatát kapja: a 4. Ukrán Front katonai ügyésze.

Vaszilevszkij százados, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 4. osztályának munkatársa
Jóváhagyta: *Kazancev* őrnagy, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 1. osztályának vezetője,
Mescserjakov alezredes, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 4. osztályának vezetője

Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1845, p. 39. Eredeti. Gépírás

Szám: 143

1945. január 23. – J. V. Sztálin által E. Benes, a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez a Kárpátontúli Ukrajnában történt események kapcsán intézett levele

J. V. Sztálin által E. Benes, a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez
a Kárpátontúli Ukrajnában történt események kapcsán intézett levele¹³⁰

---

¹³⁰ Csicsajev I. A., a Szovjetunió csehszlovákiai megbízottja ezt a levelet 1945. január 25-én nyújtotta át Benesnek. 1944. november 26-án Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságainak Első Kongresszusa elfogadta a Manifesztumot, amely Kárpátontúli Ukrajna népe nevében fogalmazta meg „a Szovjet Ukrajnával, mint anyaországgal való újraegyesülés és Csehszlovákiából való kiválás iránti követelést”.

Kárpátontúli Ukrajna Szovjetunióhoz való csatolásának lehetőségét először Benes vetette fel 1939 szeptemberében, Majszkij I. I.-vel, a Szovjetunió nagy-britanniai nagykövetével folytatott beszélgetés során. 1941-1942 folyamán Benes mind egyenesen, mind utalásokban fenntartotta eme álláspontját. A Molotov V. M.-mel 1942 júniusában folytatott beszélgetést követően, amely alkalmából Molotov kijelentette, hogy a Szovjetunió elismeri Csehszlovákia müncheni egyezmény előtti határait, Kárpátontúli Ukrajna kérdése ideiglenesen lekerült a napirendről. 1944 júliusában ugyanakkor Benes a Kárpátontúli Ukrajnával kapcsolatos kérdést ismét felvetette a Szovjetunió Londonban tartózkodó diplomatái előtt. Kijelentette, hogy nem fogja ellenezni Kárpátontúli Ukrajna Szovjetunióhoz való csatolását, e kérdésre

Moszkva, 1945. január 23.

Tisztelt Benes Elnök Úr!

A mai napon értesültem Gottwald elvtárstól arról, hogy a Csehszlovák Kormány a Kárpátontúli Ukrajna-i események miatt kellemetlenül érzi magát, azt feltételezi, hogy a Szovjet Kormány az országaink közötti szerződés ellenére egyoldalú döntést kíván hozni Kárpátontúli Ukrajna kérdésében.

Ki kell jelentenem Önnek, hogy amennyiben Önnek is ilyen feltételezése alakult ki, az csupán valamilyen félreértés következménye lehet.

A Szovjet Kormány nem tiltotta, mint ahogy nem is tilthatta meg Kárpátontúli Ukrajna lakosságának, hogy érvényre juttassák nemzeti akarukat. Ez az is magyarázza, hogy Ön Moszkvában személyesen tett nekem említést arról, hogy Kárpátontúli Ukrajnát kész átadni a Szovjetunióknak, ugyanakkor – s erre Ön bizonyára jól emlékszik – ehhez én akkor nem adtam hozzájárulásomat. Abból azonban, hogy a Szovjet Kormány nem tiltotta meg a kárpátontúli ukránoknak a szabad akaratnyilvánítást, semmi esetben sem vonható le az a következtetés, miszerint a Szovjet Kormány megszegi az országaink közötti szerződést, és egyoldalúan dönti el a Kárpátontúli Ukrajnával kapcsolatos ügyet. Egy ilyen feltételezés sértő a Szovjet Kormányra nézve.

Tekintettel arra, hogy a Kárpátontúli Ukrajnával kapcsolatos kérdést Kárpátontúli Ukrajna lakossága vetette fel, azt kétségtelenül meg kell oldani. Ez a kérdés ugyanakkor csakis a Németország ellen folyamatban lévő háború vége előtt vagy azt követően, a kormányaink által célszerűnek ítélt időben a Csehszlovákia és a Szovjetunió közötti megállapodással dönthető el.

Kérem, higgye el, a Szovjet Kormánynak nem áll szándékában, hogy megsértse a Csehszlovák Köztársaság érdekeit vagy presztízsét. Ellenkezőleg, a Szovjet Kormány határozott szándéka, hogy mindennemű támogatást megadjon a Csehszlovák Köztársaságnak a ország felszabadítása és helyreállítása ügyében.

Tisztelettel: J. Sztálin

Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma, F. 06. op. 7, ügyiratszám: 820, p. 1, Másolat
„A szovjet tényező Kelet-Európában”, 1944-1953, I. kötet, 1944-1948. Iratgyűjtemény,
ROSSZPEN Kiadó, Moszkva, 1999, p. 132-133

Szám: 144

1945. január 23. – február 17. – Kivonat a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa¹³¹ alapján „letartóztatott” személyeknek a 22. számú Frontvezetői Befogadó és Elosztótábor, illetve az

---

ugyanakkor Csehszlovákia felszabadítása és a kormány hazatérése után kíván visszatérni (Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma, F. 07, op. 5, P. 50, ügyiratszám: 198, p. 2-3)

A Sztálinnak 1945. január 29-én írt válaszlevelében Benes egyetértett ezzel a javaslattal: „Teljes egészében osztom véleményét a tekintetben, hogy ez a kérdés kizárólag Csehszlovákia és a Szovjetunió közös megegyezése, és a mindkét kormány által alkalmasnak ítélt időpontban kerüljön megoldásra, ahogy annak Ön is hangot adott levelében”. (Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma, F. 06, op. 7, P. 51, ügyiratszám: 820, p. 4)

„A szovjet tényező Kelet-Európában” Iratgyűjtemény, p. 132-133

¹³¹ A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt, 0016. számú – jelenleg az Oroszországi Föderáció Állami Levéltárának fondjában őrzött, és jelenleg (2012. 07. 26-én) a kutatók számára még hozzáférhetetlen – parancsa alapján Kárpátontúli Ukrajnában és Lengyelország a vele határos, szintén a 4. Ukrán Front művelési területén található területeken a lakosság körében elrendelt letartóztatásokat a SZMERS Katonai Kémelhárítás frontegységei, Szelivanovszkij altábornagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának a 4. Ukrán frontra vezényelt megbízottjának parancsnokságával hajtották végre. Ami a letartóztatandó személyek kategóriáját illetően ld. az 1945. április 17-én kelt dokumentumot.

NKVD frontövezeti hadifogoly-befogadó és –elosztótáboraiiban regisztrált mozgásáról

[...]

Szám: 00205, 1945. 01. 23.

1. Korábbi létszám: 0
2. 1945. 01. 19-én érkezett: 91 fő (44 magyar, 25 szlovák, 16 ukrán, 1 szerb, 1 cigány, 1 orosz), Közülük a perecsenyi hadifogolybefogadó-állomásra érkezett 43, fő, a szolyvai 3. táborba (Sznina) – 48 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Jelenlegi létszám: 91 fő

[...]

Szám: 00215, 1945. 01. 25.

1. Létszám 1945. 01. 22-én: 91 fő
2. 1945. 01. 22. és 25. között érkezett: 116 fő Közülük a perecsenyi hadifogolybefogadó-állomásra érkezett 109 fő, a 90. sz. hadifogolybefogadó-állomásra (Haraltovce) – 7 fő. (nemzetiség szerint: 5 német, 35 magyar, 43 kárpátaljai ukrán, 20 szlovák, 5 cigány, 1 zsidó, 2 cseh)
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám 1945. 01. 25-én: 207 fő

[...]

Szám: 00249, 1945. 01. 28.

1. Létszám 1945. 01. 25-én: 207 fő
2. 1945. 01. 25. és 29. között érkezett: 209 fő. Közülük a perecsenyi hadifogolybefogadó-állomásra érkezett 93 fő, a 66. sz. hadifogolybefogadó-állomásra 58 fő,, a 90. sz. hadifogolybefogadó-állomásra – 58 fő.
3. Elbocsátva: 65 fő
4. Létszám 416 fő

[...]

Szám: 00265, 1945. 01. 30.

1. Létszám: 416 fő
2. 1945. 01. 28. és 30. között érkezett: 76 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám: 492 fő

[...]

Szám: 00272, 1945. 01. 31.

1. Létszám 1945. 01. 30-án: 492 fő
2. 1945. 01. 30. és 31. között érkezett: 41 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám: 533 fő

[...]

Szám: 00280, 1945. 02. 01.

1. Létszám 1945. 01. 31-én: 533 fő
2. 1945. 01. 31. és 02. 01. között érkezett: 74 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám 1945. 02. 01-jén: 607 fő

[...]

Szám: 00290, 1945. 02. 02.

1. Létszám 1945. 02. 01-jén: 607 fő
2. 1945. 02. 01. és 02. 02. között érkezett: 61 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám: 668 fő

[...]

Szám: 00295, 1945. 02. 03.

1. Létszám 1945. 02. 02-án: 668 fő
2. 1945. 02. 01. és 02. 02. között érkezett: 61 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám: 709 fő

[...]

Szám: 00317, 1945. 02. 07.

1. Létszám 1945. 02. 03-án: 709 fő
2. 1945. 02. 03. és 02. 07. között érkezett: 148 fő.
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám 1945. 02. 07-én: 857 fő

[...]

Szám: 00331, 1945. 02. 09.

1. Létszám 1945. 02. 07-én: 857 fő
2. 1945. 02. 07. és 09. között érkezett: 102 fő.
3. Elbocsátva: 6 fő (kórházba utalva)
4. Létszám 1945. 02. 09-én: 953 fő

[...]

Szám: 00333, 1945. 02. 10.

1. Létszám 1945. 02. 09-én: 953 fő
2. 1945. 02. 09. és 10. között érkezett: 23 fő.
3. Elbocsátva: 195 fő (a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokságára – 192 fő, kórházba utalva – 3 fő)
4. Létszám: 781 fő

[...]

Szám: 00350, 1945. 02. 12.

1. Létszám: 781 fő
2. 1945. 02. 10. és 12. között érkezett: senki
3. Elbocsátva: 41 fő (a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokságára – 41 fő)
4. Létszám: 740 fő

[...]

Szám: 00335, 1945. 02. 13.

1. Létszám: 740 fő
2. 1945. 02. 12. és 13. között érkezett: 19 fő
3. Elbocsátva: senki
4. Létszám: 759 fő

[...]

Szám: 00361, 1945. 02. 15.

1. Létszám 1945. 02. 13-án: 759 fő
2. 1945. 02. 13. és 15. között érkezett: 103 fő
3. Elbocsátva: 367 fő (a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokságára – 364 fő, kórházba utalva – 2 fő)
4. Létszám 1945. 02. 09-én: 495 fő

[...]

Szám: 00378, 1945. 02. 17.

1. Létszám 1945. 02. 15-én: 495 fő
2. 1945. 02. 15. és 17. között érkezett: 1274 fő
3. Elbocsátva: 1260 fő (hátszági táborokba – 1202 fő, kórházba utalva – 50 fő, szabadon engedve – 8 fő)
4. Létszám: 509 fő

Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtáparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője

Történeti Dokumentációs Központ, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 12,
p. 19, 21., 23, 26, 27, 30-331, 33, 36, 38, 40, 47. Másolat. Gépirás.

Szám: 145

1945. január 24. – 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnökségének határozata a Kutlán A. A.¹³² ellen folytatott nyomozás megszüntetéséről és nevezettnek NKVD-táborba való irányításáról

„Jóváhagyom”

Kovalcsuk vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási
Csoportfőnökségének parancsnoka
1945. január 24.

NYOMOZÁSMEGSZÜNTETŐ HATÁROZAT

Működő Hadsereg,

1945. január 23.

Alulírott Kazancev őrnagy, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága 4. osztályának 1. csoportvezetője, a

Kutlán Andrej Vasziljevics – *Kutlán András, a fordító megjegyzése* – (születési éve: 1907, születési helye: Fancsika, Szöllősi körzet, Csehszlovákia, származása: középparaszti, nemzetisége: ukrán, párttagsága: párton kívüli, végzettsége: középfokú, foglalkozása: tanító, állampolgársága: csehszlovák, családi állapota: nős, lakhelye: Ungvár, előélete: büntetlen)

ellen indított vizsgálat során az alábbi

tényállást

állapítottam meg:

---

¹³² Kutlán Andrij Vasziljevics 1907-ben született a Kárpátalja területi, Nagyöllősi járási Fancsikán, ukrán nemzetiségű, középiskolai végzettségű, párton kívüli tanító volt, aki a Kárpátalja területi, Nagyszöllősi járási Péterfalván élt. 1945. január 23-án a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítása NKVD-táborba hurcoltatta. A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1949. november 5-én kelt ítéletével 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, I. kötet, p. 430)

A nyomozás során megállapítottam, hogy Kutlán 1941 szeptemberétől 1942. július 16-ig az „A Hét” című keresztény folyóirat szerkesztőjeként dolgozott, amelye újság magyarbarát és fasisztabarát sikkeket jelentetett meg.

1942. július 23-tól 1943 májusáig Kutlán rajzolóként dolgozott a 10. magyar könnyű gyalogsági hadosztálynál, amely a szovjet fronton volt bevetve.

Leszerelését követően, 1943 júliusától mindaddig, amíg a magyar és német megszállókat a Vörös Hadsereg ki nem űzte Ungvárról, Kutlán ugyanazon fasisztabarát újságnak volt a szerkesztője.

Kutlán fasiszta pártban való tagságára, ellenséges felderítő szolgálatokkal való együttműködésére utaló, fasisztabarát irodalmi tevékenységére vonatkozó adat nem volt megállapítható.

Fentiek alapján, tekintettel a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának a speciális NKVD-t borokba való izolálásra vonatkozó parancsát, meghoztam az alábbi

Határozatot:

A Kutlán Andrej Vasziljevics ellen indított nyomozást megszüntetem, és nevezett speciális NKVD-táborba¹³³ irányítását rendelem el.

A jelen határozat másolatát kapja: a 4. Ukrán Front katonai ügyésze.

Kazancev őrnagy, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága
4. osztályának 1. csoportvezetője
„Jóváhagyom”

Mescserjakov alezredes, a 4. Ukrán Front SZMERS
Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 4. osztályának vezetője

Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1831, p. 39-39/a. Eredeti. Gépírás

Szám: 146

1945. január 24. – STEFICKI M. I. munkácsváraljai lakos kihallgatási jegyzőkönyve a magyar titkosszolgálatokkal való együttműködésével kapcsolatban indított eljárásban

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Alulírott, Szosznovij százados, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága 4. osztályának 1. alosztályának nyomozója, 1945. január 24-én gyanúsítottként kihallgattam STEFICKI Nyikolaj (*Miklós, a fordító megjegyzése*) Ivanovicsot (születési éve: 1910)¹³⁴.

¹³³ A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsáról van szó, amely alapján a SZMERS szovjet katonai kémelhárítás nemzetiségtől függetlenül, válogatás nélkül letartóztatta a térség valamennyi lakosát, akik a magyar rezsim helyi hatóságainál, bíróságainál, banki intézményeinél álltak alkalmazásban, pártok – a kommunista párt kivételével –, civil szervezetek, reakciós közösségek, stb. vezetői, illetve aktivistái voltak. „Vétjük” megállapítását követően, a katonai és haditörvényszékek golyó általi halálra vagy speciális NKVD-táborokba való elzárásra ítélte őket. Az ilyen táborok egyike a Sztálin (jelenleg Donyeck) megyei Jenakijevóban működött. A konkrét személyek ellen indított nyomozás megszüntetésére és ezen személyek speciális NKVD-táborokba való bezárására a felső szintű intézményeken kívül a SZMERS azon alsóbb szintű operatív alegységeinek nevetői is jogosultak voltak, akik a konkrét ügyeket vizsgálták.

¹³⁴ Steficki (Steficka) Mikola (*Miklós*) Ivanovics 1910-ben született a kárpátaljai Munkácson, ukrán nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, párton kívüli poroskői (Perecsenyi járás, Kárpátalja) lakos volt, tisztviselőként dolgozott. A SZMERS Nyomozati parancsnokságának 1945. január 25-én határozata alapján kerül táborba. 1991-ben rehabilitálták (Akiket a történelem rehabilitált. I. kötet, p. 768).

Úgy tűnik, Steficki életét, függetlenül a tanúvallomásoktól, kizárólag az mentette meg, hogy határozottan tagadta a magyar titkosszolgálatokkal való kapcsolatát. További tábori sorsa máig ismeretlen.

Kérdés: Ön mind a nyomozás során, mind a bírósági tárgyaláson tagadta mind a bűncselekmény elkövetését, mind azokat a tényeket, amelyeket tanúvallomások támasztottak alá. Hajlandó-e elmondani az igazságot az ügy tényállását illetően?

Válasz: Mint ahogyan azt a nyomozás során és a bírósági tárgyaláson is elmondtam, semmiben nem vagyok bűnös, és most is ezt állítom.

Kérdés: A tanúk vallomásaikban leleplezték az ön által Asztalos (*Asztalos, a fordító megjegyzése*) csendőrparancsnokkal fenntartott bűnös kapcsolatát. Hajlandó erről elmondani az igazat?

Válasz: Nem álltam kapcsolatban Asztalossal.

Kérdés: Ön nem mond igazat. Ön rendszeresen találkozott Asztalossal, együtt iszogattak, találkoztak a csendőrségen és lakáson is. Követelem, hogy mondja el az igazságot!

Válasz: Nem álltam kapcsolatban Asztalossal.

Kérdés: Megbízottja volt ön a csendőrségnek, vele együtt részt vett a partizánok ellen végrehajtott razziákban? Erről beszéljen!

Válasz: Nem voltam a csendőrség megbízottja, és partizánok elleni razziákban nem vettem részt. Egy alkalommal, másokkal együtt a csendőrség engem is mozgósított a partizánok ellen, én azonban nem akartam részt venni razziában, elmentem a legközelebbi faluig, Turjamezőig, és onnan visszajöttem. Semmilyen más razziában nem vettem részt.

Kérdés: Akkor mi célból tartott hadipuskát, és tartotta meg azt a katonai hatóságok parancsa ellenére?

Válasz: magyarok alatt volt rá fegyvertartási engedélyem, amikor bevonultak az orosz csapatok, nem volt tudomásom a parancsról, miszerint le kell adnom. Ezért nem adtam le és maradt nálam.

[...]

A kihallgatást vezette: Szosznovij százados, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága 4. osztályának 1. alosztályának nyomozója

Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1838, p. 53-53zv. Eredeti. Gépírás

Szám: 147

1945. január 25. – 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnökségének határozata Sterficki M. I. NKVD-táborba való irányításáról

„Jóváhagyom”

Kovalcsuk vezérőrnagy,

a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási

Csoportfőnökségének parancsnoka

1945. január 25.

NYOMOZÁSMEGSZÜNTETŐ HATÁROZAT

Működő Hadsereg

1945. január 20.

Alulírott, Szosznovij százados, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága 4. osztályának 1. alosztályának nyomozója, a Sterficki Nyikolaj Ivanovics (születési éve: 1910, születési helye: Munkácsváralja, Munkácsi körzet, nemzetisége: ukrán, párttagsága: párton

kívüli, végzettsége: 6 osztály, lakhelye: Poroskő, Perecsenyi körzet) ellen 923. szám alatt indított büntetőeljárásban az alábbi

tényállást

állapítottam meg:

Steficki 1940-ig a Munkácsi körzeti Munkácsváralján lakott, és gépjárművezetőként dolgozott. 1940-ben Poroskőre irányították, ahol írnokként dolgozott a jegyzői irodában mindaddig, amíg Kárpátontúli Ukrajnából ki nem űzték a magyarokat.

Hivatalnokként dolgozva a jegyzői hivatalban kapcsolatban állt Asztalos csendőrparancsnokkal. Fennáll a gyanúja, hogy jelentett neki a magyarokkal szemben ellenségesen beállított személyekről, és részt vett szovjet partizánok elfogására irányuló razziákban.

Magyarok alatt rendelkezett harci puskával, amelyet a Vörös Hadsereg bevonulását követően a katonai hatóságok elől elrejtett.

Steficki bűnös tevékenységét Remetancsik, Szofiljaka, Fedorsika I., illetve Fedorsika Ju. tanúk vallomásai leplezik le, a gyanúsított által elkövetett bűncselekmények tekintetében azonban közvetlen bizonyítékkal nem szolgálnak.

A Steficki elleni nyomozás január 12-én lezárult, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokságának Haditörvényszéke január 20-án tárgyalást tartott azt ügyben, és azt pótnyomozás, a tanúkkal ügyész jelenlétében végrehajtandó szembesítések céljából visszautalta a nyomozóhatósághoz. Tekintettel azonban arra, hogy az ügy tanúinak egy része ismeretlen helyen tartózkodnak, a többi pedig beállt a Vörös Hadseregbe, minek következtében előállításuk nem volt lehetséges, meghoztam az alábbi

HATÁROZATOT:

A Steficki N. I. ellen indított büntetőeljárást megszüntetem, és a Szovjetunió Belügyi Népbiztonságának parancsa¹³⁵ alapján Steficki Nyikolaj Ivanovicsot NKVD-táborba záratni rendelem.

Szosznovij százados, a 4. Ukrán front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága 4. osztályának 1. alosztályának nyomozója

Jóváhagyom: *Kazancev* őrnagy, a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 1. osztályának vezetője,
Mescserjakov alezredes, a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Csoportfőnöksége 4. osztályának vezetője

Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1838, p. 54-55. Eredeti. Gépírás

Szám: 148

1945. január 28. – Részlet a 4. Ukrán Front Katonai Közlekedési Parancsnokságának az 1944. november 1. és 1945. január 1. közötti időszakra vonatkozó jelentéséből

[...]

A november közepétől kezdődő időszakban a 60. km-től a 69/80. és 77. km-ig tartó vonalszakaszra, mint a 14 km hosszú, legmunkaigényesebb szakaszra a Vasútközlekedési Népbiztonság frontalakulatai által odavezényelt, mozgósított lakosságból és hadifoglyokból álló speciális alakulatokból álló, egyidejűleg 10 ezer főt számláló három vasútépítő brigádot vontunk össze.

Vlaszov vezérőrnagy műszaki csapatparancsnok,
a 4. Ukrán Front katonai közlekedési parancsnoka

¹³⁵ A Szovjetunió Belügyi Népbiztonságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsáról van szó.

Szám: 149

1945. január 29. – E. Benes, a Csehszlovák Köztársaság elnöke által a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsa elnökéhez címzett levél

Tisztelt Elnök Úr!

Megkaptam január 23-án kelt személyes üzenetét, és őszinte köszönetemet fejezem ki Önnek érte.

Külön köszönöm Önnek, hogy olyan egyértelműen és pontosan fogalmazta meg véleményét, ezzel lehetővé téve számomra, hogy ugyanolyan világosan kifejtsem saját álláspontomat. Ez felel meg az országaink és népeink közötti őszinte baráti viszonynak.

Megerősíthetem, hogy a Kárpátontúli Ukrajnával kapcsolatos események egyes köreinkben valóban nyugtalanságot okoztak. Ez kifejezetten lokális jellegű eseményekkel függött össze, s annak következménye, hogy azokban kizárólag helyi vezetők vettek részt. Ehhez hozzájárultak a kijevi rádió egyes közleményei is, amelyeket a Szovjetunió és Csehszlovákia ellenségei rosszhiszeműen használtak fel nemzetközi sajtóban. A leghatározottabban biztosíthatom Önt, Elnök Úr, hogy sem én, sem a csehszlovák kormány egy percre sem feltételezte, hogy a szovjet kormány egyoldalú döntést kívánna hozni Kárpátontúli Ukrajna ügyében, vagy pedig meg akarná szegni az országaink közötti szerződést. Jól ismerem a Szovjetunió politikájának alapelveit, és tudom, hogy ez teljes egészében kizárható. Kérem Önt, higgyen szavaimnak.

Továbbá, teljes egészében osztom az Ön véleményét a tekintetben, hogy ezt az ügyet, csakis Csehszlovákia és a Szovjetunió közötti megegyezés alapján lehet rendezni, és csakis „akkor, amikor azt a két kormány célszerűnek találja”, amint azt Ön a levelében megfogalmazta.

Mi azt szeretnénk, hogy a Kárpátontúli Ukrajna hovatartozásának eldöntésére a Németország elleni háború befejezése után kerüljön sor, azt követően, hogy helyreállnak München előtti határaink Németországgal és Lengyelországgal, és miután alkalmam nyílik arra, hogy e kérdést megvitassam vezető politikusainkkal Prágában.

A fentiekhez két megjegyzést szeretnék fűzni:

1. E kérdéssel kapcsolatos véleményemet nem változtattam meg azóta, hogy 1939 szeptemberében Londonban beszéltem I. Majszkij Úrral, az Önök követével, és álláspontom a jövőben sem fog megváltozni. Ebben a szellemben fogom kifejtteni véleményemet Prágában is.

2. A magam részéről, e kérdés megvitatásába nem vonnék be más államokat, és nem tenném lehetővé, hogy más államok vitát nyissanak róla vagy beavatkozhatnak ebbe. Az esetleges békekonferenciára úgy akarunk elmenni, hogy ezt a kérdést Önnel baráti szellemben már véglegesen rendeztük. Jómagam és kormányom úgy véljük, hogy ez az ügy közöttünk soha nem fogja vita tárgyát képezni.

Őszinte tisztelettel: *dr. Edvard Benes*

Szovjet-csehszlovák kapcsolatok a Nagy Honvédó Háború idején, 1941-1945.
Iratok és anyagok, Moszkva, 1960, p. 223-224

Szám: 150

1945 januárja – Részletek a 46. Vasúti utászbrigád 1944. évi üzemi jelentéshez fűzött magyarázatokból

Magyarázatok a 46. vasúti utászbrigád 1944. évi üzemi és műszaki jelentéshez

[...]

Közegészségügyi helyzet és közszolgáltatás. A brigád egységei általában a helyi lakosságtól elkülönítve kerültek elszállásolásra. A szállások általános állapota kielégítő. A Zaguzs-Komancsa-Tuhlja-Grebenuv vonalszakaszon, illetve a Szkotarszka és Volóc állomásoknál található viaduktok környékén az egységek elszállásolási körülményei elég kedvezőtlenek, mivel koncentrálnak a helyi lakosság, és nagyon sérültek a polgári létesítmények.

[...]

A állomány fizikai állapota kielégítő. Ugyanakkor, a Kárpátaljai vonalszakasz helyreállításával kapcsolatos rendkívül megerőltető munka, ahol a munkaidő a napi 18 órát és elérte, ezt eredményezte, hogy az állomány elfáradt, és kiújultak a krónikus betegségek. Ennek következtében, a betegségek és sérülések miatt az év utolsó hónapjaiban megemelkedett a munkaerő-vesztesség szintje.

Közegészségügyi ellátás. A Lengyelország, Csehszlovákia és Kárpátontúli Ukrajna területén állomásozó csapatoknál a járványügyi helyzet nem teljesen szerencsés. A helyi lakosság körében regisztráltak kiütéses és hastífusz, illetve vérhas megbetegedéseket. A brigád egységeinél megbetegedést nem észleltünk.

[...]

A brigád egységeinek munkakörülményei és anyagellátása. ... A közeli földutak a földcsuszamlások és szakadatlan esőzések miatt járhatatlanná váltak. Traktorokat sem lehetett használni, mivel a lánctalpak elmerültek az átgázolhatatlan sárban. Ezért a berendezéseket és faanyagot kézi erővel kellett szállítani. Ilyen módon vitték fel 45 méter magasra és állították üzembe a berendezéseket, illetve az állványokat. Legnehezebb feladatnak az ácsolatok elkészítése és több tíz méteres magasságban való felállítása bizonyult.

Szmirnov ezredes, a 46. vasúti utászbrigád parancsnoka

Litvinovics mérnök ezredes, a brigád műszaki parancsnokhelyettese

Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Archívuma,
F. 27037, op. 40065, ügyiratszám: 99, p. 1-59. Eredeti. Gépirás

Szám: 151

1945. február 2. – A 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokság táborigazgatásának igazolása Nagy F. M. NKVD-táborba irányításáról

IGAZOLÁS

4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnokság 1945. január 22-én kelt határozata alapján NAGY Fjodor Mihajlovicsot (Nagy Ferenc, a fordító megjegyzése) 1945. január 24-ével NKVD-táborba irányítom.

Rudasz főhadnagy, a 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítási Parancsnoksága táborigazgatásának parancsnoka

1945. február 2.

Ukrajna Állambiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 1845, p. 40. Eredeti. Géppel kitöltött formanyomtatvány.

Szám: 152

1945. február 8. – A Beregszászi járási Nagyberég község lakosainak folyamodványa a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsához a helyi lakosok hadifogolytáborokból való szabadon engedése tárgyában

KÉRELEM

Tárgy: Kérelem, hogy engedjék haza azokat a nagyberegi lakosokat, akik régóta tagjai a Kommunista Pártnak¹³⁶

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának ungvári megbízottja részére

Nagyberég Kommunista Pártja és Helyi Népi Bizottsága a saját, illetve azon helybéli lakosok nevében, akik már régóta pártunk hűséges tagjai, de hadifogolytáborban tartózkodnak, kérelemmel fordulunk Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának elnökéhez, hogy hallgassa meg kérésünket, és nyújtson nekünk segítséget. Kérésünk arra vonatkozik, hogy engedjék haza azokat a falubéli lakosokat, akik már régóta tagjai a Kommunista Pártnak, és még mindig a szolyvai vagy sztanburi lágerben vannak.

Kérjük, hogy a szolyvai táborból engedjék haza az alábbi személyeket:

1. Somi Gyula	23. Orbán János
2. Jugai András	24. Kovács Béla
3. Jógai József	25. Ádám László
4. Kovács Béla	26. Ádám Andro
5. Baba Sándor	27. if. Fábián Béla
6. Marucán Ferkó	28. Füzesi-Bolins Zs.
7. Schmer K. József	29. Géczy Elemér
8. Varjú József	30. Füzesi Bertalan
9. if. Gyurkó Lajos	31. Kovács Gedeon
10. Kopor Géza	32. Hély Károly
11. Orbán Sándor	33. if. Bodnár Bolins
12. Géczy Béla	34. Véla Béla
13. id. Kaszonyi Endre	35. id. Kovács Bertalan
14. Zán Albert	36. Kovács Bertalan
15. Ferkó János	37. Füzesi Lajos
16. Derczeni Károly	38. Füzesi Tibor
17. Marucán Sándor	39. Füzesi Gedeon
18. Marucán Béla	40. Nagy Gusztáv
19. Kaszonyi Elemér	41. Marinka Tivadar
20. Berni Károly	42. Kós Kálmán
21. Fol András	43. Kopor Balázs
22. Somi Sándor	

A sztanburi¹³⁷ táborban tartózkodik:

1. Bodnár Sándor	5. Bodnár Géza
2. Koszos Bálint	6. Szorna Sándor
3. Koszos Sándor	7. Füzes Sándor
4. Kun Tihamér	8. Füzesi János
	9. Kozma József
	10. if. Koszos Elek
	11. if. Koszos Henrik

¹³⁶ Az okiratot eredeti megfogalmazásban adjuk közre.

¹³⁷ Helyesen valószínűleg Szambort kellett volna írni.

12. Naszár Bertalan
13. Bodnár Zoltán
14. Géczi Károly
15. Kun Bálint
16. Szeredi Gyula
17. if. Mátyás Gyula
18. Mátyás Gusztáv
19. Füzes Albert
20. Kenéz Gedeon
21. Kovács E. András
22. Hertl Nerkó
23. id. ... Lajos
24. Kun Balázs
25. Bába Mihály
26. Bába Lajos
27. Nagy József
28. Végh Gusztáv
29. Sas Sándor
30. Végh bertalan
31. Homonyi Zsigmond
32. Kovács Sándor
33. Füzesi Sándor
34. Farkas József
35. Kovács Tamás
36. Kósa Tihamér

Kérésünket az alábbiakkal indokoljuk:

1. A katonai alakulatoknak emberekre van szükségük a községünk környékén található hidak újraépítéséhez.
2. Újjá kell építeni a német banditák által lerombolt saját hídjainkat.
3. Kell ember az erdőkitermelésre, mivel a környékünkre a falunk termeli ki a fát, de nincs, aki kivágja.
4. Nincs se kovács, se kerékgyártó, a katonai munkákra nap mind nap lovas, meg ökrös szekereket kell kiállítani, de nincs, aki megpatkolná a lovakat vagy megcsinálná a kerekeket.
5. Falunkban van malom, a környék öt községének öröl, de nincs jó molnár, mert a hozzáértő molnár nincs itthon.
6. Jön a jaro¹³⁸, de nincs, aki megművelje a földet. Ősszel nem vetettünk, és most se fogunk, ez pedig az államnak okoz kárt.

A fenti 6 pontban összefoglalt munkákat ezekkel az emberekkel el tudnánk végezni.

Annak érdekében, hogy lakosainkat hazaengedjék, még a következő indokokat sorakoztatjuk fel. Községünk lakosainak többsége református vallású, ezért tőlünk különösen sok férfi került fogságba, függetlenül attól, hogy kik voltak, és mivel foglalkoztak¹³⁹. Ezen kívül, azok a falubéliek, akiknek kérjük a szabadon engedését, az erdőkitermelési meg a földművelési brigádokban dolgoztak. A környékbeli falvak közül Nagyberég régóta a legtöbb tagot adja a Kommunista Pártnak, és a néhai Csáki Endre szenátor is tőlünk származik.

A falubéli lakosok, akiket hazaengedni kérünk, a megszállás alatt becsületes nagyberegi lakosként viselkedtek. Semmi közük nem volt sem a német, sem a magyar megszállókhöz. Valamennyien kommunisták, szegények és munkások. Türelmetlenül várták a Vörös Hadsereg bevonulását, és a fasiszta megszállás alóli felszabadítást. A megszállás alatt hárman lehetőségeikhez mérten megpróbáltak ártani és kárt okozni a németeknek és magyaroknak.

Ismételten kérjük, tegyenek eleget folyamodványunknak, hiszen ezek az emberek a nagy tömegben véletlenül kerültek hadifogolytáborba, függetlenül attól, hogy ki és mi volt.

Mi, a község alulírott lakosai, kérjük, nyújtson segítséget abban, hogy az embereket engedjék szabadon, és bízzák a mi felelősségünkre, mivel mind nekünk, mind az államunknak szükségünk van rájuk.

Szavatoljuk becsületességüket, amit aláírásunkkal tanúsítunk. Reméljük, hogy kérésünk meghallgatásra talál.

Tisztelettel:

(olvashatatlan aláírások)

A Kommunista Párt körzeti titkársága a fenti személyeket igazolja.

Beregszász, 1945. 02. 08.

(az okirat 9 aláírást tartalmaz)

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár,

F. 14, op. 1, ügyiratszám: 212, p. 9-11. Eredeti, Gépírás.

Szám: 153

1945. február 10. – Munkácsi lakosok egy csoportja által aláírt „Tanúsítvány” Lautner Rudolfnak a Kárpátalja magyarok alatt

¹³⁸ Jön a jaro – Jön a tavasz, itt az ideje a tavaszi vetésnek.

¹³⁹ A német és magyar nemzetiségű lakosságnak a Front Katonai Tanácsa által 1944. november 13-án hozott, 0036. számú határozata alapján történő izolálásáról van szó.

végrehajtott jótetteiről és a zsidó Schagrin Blanka helybéli lakos bűjtatásáról, fasiszta német „haláltáborba” való deportálástok idején

Tanúsítvány

Alulírottak, ezennel tanúsítjuk, hogy Lautner Rudolf Georgijevics pékségtulajdonos, 1900-ban született munkácsi lakos, 3 gyermek apja, mind a Csehszlovákiához tartozás, mind magyarok alatt abszolút korrekt módon viszonyult mind az orosz, mind a zsidó lakossághoz. Soha nem politizált, és soha nem volt tagja semmilyen antidemokratikus szervezetnek. Csak a családjának és vállalkozásának élt. Soha semmilyen módon nem tanúsított kommunistaelenes magatartást, és semmiben nem vétett sem a Szovjetunió, sem a Vörös Hadsereg ellen. Alkalmazottainak mindig késedelem nélkül fizette a lehető legmagasabb bért. A zsidók német fasiszták általi üldözésének idején titokban kenyeret juttatott a gettóba, és szőlőskertjében bűjtatott egy zsidó nőt, a jelen tanúsítvány aláíróinak egyikét, Schagrin Blankát, a gyermekével együtt. Ezen kívül, fenti személyt a magyar megszállás alatt a magyar kémelhárítás letartóztatta szabotázs miatt, és három hónapig vallatta.

Nevezettet 1945. január 31-én elfogták és a szolyvai táborba küldték, úgymond azért, mert „német”. A szükség esetén becsatolható iratokból azonban kitűnik, hogy ez nem felel meg a valóságnak.

Kelt Munkácson, 1945. február 10. napján

*Weiss Zoltán
Gasparok Lajos
Kleinemann Sigamon
(további két aláírás)*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár,
F. 14, op. 1, ügyiratszám: 213, p. 14. Eredeti, Gépírás.

Szám: 154

1945. február 15. – Elismervény a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok által letartóztatott hadifoglyoknak a frontvezetési befogadó- és elosztótáborba való befogadásáról

ELISMERVÉNY¹⁴⁰

Az NKVD 22. számú Frontvezetési Befogadó- és Elosztótáborba a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok képviselőjében eljáró Szkobljakov őrnagytól átvételre került egy kétezer-egyszáznyolcvanhárom (2183) fős, letartóztatottakból álló speciális kontingens.

Gyeribas, a 2. sz. Frontvezetési Befogadó- és Elosztótábor parancsnoka

1945. 02. 15.

Orosz Állami katonai Archívum, F. 32885, op. 1, ügyiratszám: 247, p. 20. Eredeti. Kézírás.

Szám: 155

¹⁴⁰ Az elismervényt „A Szovjetunió belügyi Népbiztosságának Hadifogoly- és Internáltügyi Főosztálya, 22. számú Frontvezetési Befogadó- és Elosztótábor” szövegű körpecsét hitelesíti.

1945. február 15. – Jelentés a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főosztályának egy letartóztatott személyeket szállító szerelvénynek a mandrikinói vasútállomásra való elindításáról

Titkos

Petrov vezérőrnagy et., a Szovjetunió belügyi Népbiztosságának
Hadifogoly- és Internáltügyi főosztályvezetője részére

[...]

A szabombi vasútállomásról a mandrikinói vasútállomásra, mint célállomásra 1945. február 17-én elindítottuk a 2159 letartóztatott személyt szállító, 47429. számú szerelvényt.

A transzport 10 napi élelemmel és az egész útra elegendő tüzelővel van ellátva.

Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője

Történelmi Dokumentációs Központ, F. 425, op. 1, ügyiratszám: 9,
p. 50. Másolat. Gépírás.

Szám: 156

1945. február 20. – A 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok eligazítása a szabadult internáltak részére hadifogolytábori igazolás kiállításának tilalmáról

A 22. 42. 44. Frontvezetői Befogadó- és Elosztótáborok parancsnokainak,
az 1., 2. és 3. Gyűjtőtáborok parancsnokainak

[...]

A szabadult internáltak részére előre semmilyen igazolás nem adható ki.

Szám: 0392 Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtápparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője
1945. 02. 20.

Történelmi Dokumentációs Központ, F. 425p, op. 1, ügyiratszám: 11,
p. 37a. Másolat. Gépírás.

Szám: 157

1945. február 20. – Jelentés a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi NKVD-csapatok parancsnoka részére egy hadifogoly-szerelvény Debrecenbe (Magyarország), az önkéntes magyar hadosztályba való elindításáról

Titkos

Kacnelson vezérőrnagynak,
a 4. Ukrán Front hadtápparancsnokának

JELENTÉS

1945. február 18-ára virradó éjszaka a Szambori 22. számú Frontövezeti Befogadó- és Elosztótáborból elindítottunk Debrecenbe a 47442. számú szerelvényt, amely 1709 fő, az önkéntes magyar hadosztályba irányított hadifoglyot szállít.

1945. 02. 19-én reggel a Perecsenyi befogadó- és Elosztótáborból elindítottunk az önkéntes magyar hadosztályba egy 830 fős transzporthoz szállító szerelvényt.

Szám: 0392
1945. 02. 20.

Molcsanov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front hadtáparancsnoka mellett működő
NKVD hadifogolyügyi osztályvezetője

Történeti Dokumentációs Központ, F. 425 p, op. 10, ügyiratszám: 10,
p. 108. Másolat. Gépírás.

Szám: 158

1945. február 23. – Lautner Antónia munkácsi lakosnak Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa megbízottjához intézett kérelme férjének, Lautner Rudolfnak az NKVD-táborból való szabadon bocsátása tárgyában

Lautner, szül. Sax Antónia, Munkács, Havlicskó u. 46. szám alatti lakos

Lautner Rudolf szabadon bocsátása iránti kérelem

Az Ungvári belügyi megbízott részére

Alulírott, Lautner, szül. Sax Antónia, azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy legyenek szívesek, engedjék szabadon a szolyvai táborból férjemet, Lautner Rudolfot.

Kérésemet az alábbiakkal indokolom: férjem, Lautner Rudolf soha nem foglalkozott politikával. Pékként folytatott munkájában mindig igyekezett ellátni kenyérrel a nincsteleneket, késedelmes szállítással szabotálta a front kenyérellátását, amiért 3 hónap börtönre ítélték. Ezen kívül mindkettőnket megkínóztak. Férjen segített továbbá a gettóba zárt nincstelen zsidóknak, amivel veszélybe sodorta magát. Zsidó munkásoknak és alkalmazottaknak adott munkát, ami ellentétes volt a magyar törvényekkel.

1945. január 31-én férjemet a szolyvai táborba zárták.

Férjem jó pék, jó szakember, akit nehéz kitüntetni.¹⁴¹ Nevezett hajlandó a jövőben is a nép és az egész Kárpátontúli Ukrajna hasznára dolgozni.

Ezen kívül, férjem okleveles építész, sokat tudna segíteni az újjáépítésben. Nevezett mindig támogatta a kommunista pártot, mindig szimpatizált a Szovjetunióval.

Kérem Önöket, hogy ellenőrizzék le az általam felvázolt tényeket, és ezek alapján hozzanak igazságos döntést férjemnek, Lautner Rudolfnak a szolyvai táborból való szabadon bocsátása ügyében.

Egyidejűleg csatolom a fenti tényeket alátámasztó tanúvallomásokat.

Remélem, hogy kérésemet méltányos elbírálásban részesítik, és férjemet a közeljövőben szabadon engedik, hogy folytatni tudja a kárpátaljai nép javára végzett munkáját.

Maradok őszinte tisztelettel:

*Lautner Antónia*¹⁴²

¹⁴¹ Értsd: értékelni

¹⁴² A Kárpátaljai Állami Levéltárban fellelhető anyagot tanúsága szerint 1945 januárjáról kezdődően, 1946–1947 folyamán kárpátaljaiak számai fordultak hasonló folyamodványokkal a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának

Szám: 159

1945. február 28. – Az NKVD frontövezeti hadifogoly-ügyi osztályvezetőjének utasítása a szambori táborba érkező letartóztatottak elhelyezésének és ellátásának rendjéről

Titkos

A 22. tábor operatív csoportvezetője részére

A napokban Szelivanovszkij altábornagy operatív csoportjai mintegy 1000 fő letartóztatott személyt irányítanak a táborba, akik előreláthatólag 3-5 napig tartózkodnak majd a szambori tábor területén. Ezzel kapcsolatban az alábbiakat

Parancsolom:

1. A táborban valamennyi letartóztatott részére biztosítsanak elhelyezést és ellátást.
2. A melléklet étel- és italkiutalások alapján haladéktalanul gondoskodjanak az étel- és italbeszerzéséről. E célra használják a Szelivanovszkij altábornagy által kiutalt gépjárműveket.
3. A letartóztatottak által fel nem használt étel- és italkiutalható a hadifoglyok részére.

A jelentést a kiutalások regisztrálásáról, illetve az érkező letartóztatottak létszámáról az osztály részére rendelem továbbítani.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátszázvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője
Szám: 0906, Kelt: 1945. 02. 28-
án

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p,
op. 1, ügyiratszám: 11, p. 121. Másolat. Gépírás

Szám: 160

1945. március 5. – A Munkácsi körzeti Beregsárrét (Kalnik) Népi Bizottságának tanúsítványa (jellemezése) a romániai temesvári NKVD hadifogolytáborban raboskodó Ruscsák I. V. községi lakosról, nevezett kiszabadítása céljából

TANÚSÍTVÁNY

---

elnökéhez, illetve, belügyi, állambiztonsági megbízottjához, vagy közvetlenül a Szovjet Ukrajna és a Szovjetunió, illetve az NKVD hadifogolytáborainak vezetőihez. Az esetek többségében az ilyen folyamodványok kitöltött formanyomtatványok formájában érkeztek a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsához. El kell ismerni, hogy Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa és maga Turjanicja is támogatta ezeket a kérelmeket a legfelső állami vezetéshez és a hadifogolytáborok katonai vezetőihez intézett leveleiben.

A kárpátontúli ukrainai Beregsárrét Népi Bizottsága ezennel tanúsítja, hogy RUSCSÁK Iván Vasziljevics ukrán nemzetiségű kárpátaljai, beregsárréti lakos. 1920. július 7-én született Beregsárréten.

Nevezett mindig szovjet szimpatizáns volt, ellenségesen viszonyult a magyar és német fasisztákhoz. Ellenséges magatartása miatt a magyarok koncentrációs táborba zárták, onnan pedig Magyarország belsejében állomásozó csapatokhoz irányították.

Jelenleg a temesvári (Románia) hadifogolytáborban tartózkodik, ahonnan reményeink szerint a közeljövőben hazaengedik.

Duda I., a Népi Bizottság elnöke,
járási titkár *(olvashatatlan aláírás)*

Hitelesítve a Kommunista Párt sárréti pártbizottságának körpecsétjével

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám 205, p. 4. Eredeti. Gépírás.

Szám: 161

1945. március 12. – A német SS és Deutschland szervezetekben való részvétellel vádolt Schnelzer J. I. kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Alulírott, Opalenik M., a Kárpátontúli Ukrajna állambiztonsági apparátusának munkatársa, 1945. március 12-én foganatosítottam az előállított Schnelzer Jozsif (*József*) Ivanovics (születési éve és helye: 1926, Szolyva, nemzetisége: német, családi állapota: nőtlen, írástudó, párton kívüli, foglalkozása: asztalos, lakhelye: Szolyva, Malom utca)¹⁴³ kihallgatását.

Az ügy tényállását tekintve az alábbiakat vallotta:

Kérdés: Mivel foglalkozott az ön apja?

Válasz: Apám kovács volt Szolyván.

Kérdés: Jelenleg hány testvére van, és hol élnek?

Válasz: Egy öcsém és három húgom van, apámmal élnek.

Kérdés: Mondja el az önéletrajzát.

Válasz: Schnelzer József vagyok, 1926. április 21-én születtem Szolyván. 1933-ban kezdtem elemi iskolai tanulmányimat, majd 1940-től polgári iskolában tanultam Munkácson. 1942-ben beálltam asztalos tanulónak a Latorca céghez, ahol 1944-ig dolgoztam.

Kérdés: Mit csinált 1944-ben?

Válasz: 1944. szeptember 17-én beálltam a német hadseregbe, a 22. „Búzavirág” Hadosztályba.

Kérdés: Önként jelentkezett a 22. „Búzavirág” Hadosztályba?

Válasz: Nem, nem jelentkeztem önként, a németek egész Magyarországról mozgósították a német nemzetiségű lakosságot, így engem is besoroztak 1944. szeptember 17-én a 22. „Búzavirág” Hadosztályba.

Kérdés: Kik voltak az előjáró tisztjei a német hadseregben?

Válasz: A „Búzavirág” Hadosztályba Budapestenél soroztak be, Buartov Gaty (*feltehetőleg Biatorbágy, a fordító megjegyzése*) községben, ahol egy napig tartózkodtam, innen Szentendrére vezényeltek, ahol 14 napig voltunk. Szentendréről a 22. hadosztályt

---

¹⁴³ Schnelzer Jozsif (*József*) Ivanovics, születési éve és helye: 1926, Szolyva, Kárpátalja, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, párton kívüli, szolyvai lakos, munkás. Kárpátontúli Ukrajna Különleges Bírósága 1945. április 20-án golyó általi halálra ítélte. 1945. június 1-jén kivégezték. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet, p. 760)

Nagykovácsiba vezényelték, itt állomásoztunk novemberig, Budapest alól 1944. november 4-én vonultunk vissza.

Kérdés: Hol vetették be az önök 22. „Búzavirág” hadosztályát a Vörös Hadsereg ellen?

Válasz: 22. „Búzavirág” hadosztály a Vörös Hadsereg ellen Budapesten harcolt 1944 novemberében. Itt szét is esett az egész hadosztályunk.

Kérdés: Milyen feladatot látott ön el a 22. hadosztályban?

Válasz: Mint asztalos, a lovakhoz voltam beosztva. Szekereket javítottam vagy konyhaszolgálatos voltam.

Kérdés: A falubeliek közül ki szolgált még a 22. hadosztállyal?

Válasz: Velem együtt még Kampi Vaszil (*László*)¹⁴⁴ és Polancsik Iván (*János*)¹⁴⁵, mindkettőjüket velem együtt fogták el.

Kérdés: Milyen szervezeteknek volt ön tagja?

Válasz: A Deutschland szervezetnek voltam tagja.

Kérdés: Miért lépett be ebbe a szervezetbe?

Válasz: Azért léptem be a Deutschland szervezetbe, mert a többi német is tagja volt.

Kérdés: Ki volt a Deutschland szolvai szervezője?

Válasz: A Deutschland Szervezetet Szolván a 27 éves Boch Fedor (*Franz*) szervezte. Hogy ő jelenleg hol tartózkodik, azt nem tudom.

Kérdés: Hányan voltak a Deutschland tagjai?

Válasz: A Deutschland Szervezetnek mintegy 30 tagja volt.

Kérdés: Mi volt e szervezet célja?

Válasz: A Deutschland Szervezetnek az volt a célja, hogy összetartsa a németeket.

Kérdés: Mennyi ideig volt tagja e szervezetnek?

Válasz: A Deutschlandnak összesen 4 hónapig voltam tagja, azaz május elejétől augusztus végéig.

Kérdés: Miben érzi magát bűnösnek?

Válasz: Abban érzem magam bűnösnek, hogy a Deutschland szervezetnek voltam a tagja, illetve, hogy segítettem a német hadseregnek.

Kérdés: Mit tud még elmondani az ügyel kapcsolatban?

Válasz: Az ügyel kapcsolatban semmi többen nem tudok elmondani.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt az általam beszélt nyelven felolvasták, amit aláírással tanúsítok: *Schnelzer s.k.*
A jegyzőkönyvet *Opalenik*, a Kárpátontúli Ukrajna állambiztonsági apparátusának munkatársa vette fel.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 7, ügyiratszám 5343, p. 7. Eredeti. Kézírás.

Szám: 162

1945. március 17. – Értesítés Fagyjev vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front NKVD hátországvédelmi csapatainak parancsnoka részére, internáltak egy csoportjának a táborokból való szabadon engedése tárgyában

¹⁴⁴ Kampi Vaszil, azaz Kampi Vaszil Vasziljovics, 1925-ben született a Kárpátalja területi Szolván, nemzetisége ukrán, elemi iskolai végzettségű, párton kívüli szolvai lakos, munkás foglalkozású. a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. április 12-én 20 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet, p. 356)

¹⁴⁵ Polancsik Iván, azaz Polancsik Iván Mihajlovics, 1926-ban született a Kárpátalja területi Szolván, szlovák nemzetisége, elemi iskolai végzettségű, párton kívüli szolvai lakos, földműves. Kárpátontúli Ukrajna Különleges Bírósága 1945. április 12-én golyó általi halálra ítélte. 1945. április 25-én kivégezték. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet, p. 574)

Titkos

Fagyjev vezérezredes, a 4. Ukrán Front NKVD-hátországvédelmi csapatparancsnoka részére

Jelentem, hogy az 1945. február 16-án kelt, 9-00102. számú utasításának, illetve Tyulpanov ezredes 1945. február 15-én kelt, 36. számú táviratának megfelelően az alábbi internáltakat helyeztük szabadlábra:

1. Vargo Sztyefan (*Varga István*), 2. Sándor László, 3. Móra Sámuel, 4. Steszely Artúr, 5. Memenyák Gusztáv. Valamennyit 1945. március 5-én szabadon engedtük.

6. Tóth János, 7. Tóth Nyikolaj (*Miklós*) – szabadon engedve 1945. február 9-én.

8. Ferencz Alekszandr (Sándor) kezelésen tartózkodik a szolvyvai 4292. kórházban. Gyógyulását követően haladéktalanul szabadon engedjük.

A 9-00102. utasításában feltüntetett többi internált felkutatása érdekében megtettem a szükséges intézkedéseket, minden alapunk megvan annak feltételezésére, hogy őket már az ország belsejébe szállították.

Iktatószám: 0129/00, 1945. március 17.

Érkeztetési szám: 01714, érkezett: 1945.03. 19-én

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Orosz Állami Katonai Archívum, F.
32885, op. 1, ügyiratszám: 248, p. 80. Másolat.
Gépirás.

Szám: 163

1945. március 23. – Jelentés a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége részére a hadifoglyok befogadására szolgáló intézmények frontövezeti hálózatának közegészségügyi állapotáról

Titkos

Petrov altábornagy, Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának
hadifogoly- és internáltügyi helyettes főcsoportfőnöke részére
Moszkva

A 4. Ukrán Front hadifoglyok befogadására szolgáló intézményei frontövezeti hálózatának
1945. január-februárjára kialakult közegészségügyi állapotáról

[...]

A kontingens befogadása kedvezőtlen közegészségügyi körülmények között zajlott. A befogadó-állomásokra érkező internáltak nem voltak felöltözve, lesoványodva és betegen, érkeztek, gyakran kiütéses és hastífuszban szenvednek.

A helyzetet bonyolítja, hogy több mint 6 ezer hadifoglyot és internáltat a frontszakaszon átvezető vasútvonal helyreállítási munkálataira alkalmaztak, ahonnan a befogadó állomásokra, illetve hadifogly-kórházakba vagy vészesen lesoványodva, vagy lázas betegen érkeztek vissza.

A 2. sz. befogadó és elosztótáborban 1944. 12 10-én 6 ezer fő internált tartózkodott lábbeli és téli ruha nélkül, a hadifogoly-kórházak mintegy 700 főt kezelnek különböző diagnózissal.

Jelenleg a 22. sz. frontvezetési hadifogoly-befogadó és -elosztótáborban a legsúlyosabb a helyzet, ahol a 1405 hadifogolyból 371 fő igényel kórházi ellátást, közülük 80 szenved vérhasban.

Januárban a 2149. hadifogolykórházban elhalt 286 fő, a könnyű sérülteket ellátó kórházban – 428 fő, a 4292. sz. kórházban – 119 fő. Összesen elhalt 883 fő. Közülük kiütéses tífuszban – 93 fő, hastífuszban – 75 fő, vérhasban – 2 fő, disztrófiában – 418 fő, enterokolitiszban – 39 fő, sérülésben – 7 fő, egyéb okok miatt – 199 fő.

A gyomor- és bélrendszeri megbetegedések miatt kórházba kerültek többsége a kórházi elhelyezésük első napjaiban elhalt.

A februárban elhaltak száma 379 fő.

Számos internálnál már a befogadás során tüdő-, vese-, szívbetegséget, illetve más betegséget állapítottak meg.

Kérem, hogy vezényeljenek ki 19 orvos és adjanak parancsot a szambori és olhoveci táborokban tartózkodó 2 ezer lesoványodott és legyengült hadifogoly gyógytáborban való elhelyezésére.

Szám: 0376
1945. 03. 23.

Mocsalov állambiztonsági őrnagy,
a 4. Ukrán Front Hátországvédelmi
NKVD-csapatok hadifogolyügyi
osztályvezetője

Történeti Dokumentumközpont, F. 425p,
op. 1, ügyiratszám: 9, p. 32a. Másolat. Gépírás

Szám: 164

1945. március 23. – A Volksbund¹⁴⁶ szervezetben való tagsággal és az SS csapatokban teljesített szolgálattal gyanúsított Schnelzer J. I. kiegészítő kihallgatási jegyzőkönyve

KIEGÉSZÍTŐ KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. március 23.

[...]

Kérdés: Hányban és milyen körülmények között lépett be az SS csapatokhoz?

Válasz: 1944. szeptember 17-én önkéntesként léptem be az SS csapatok Kornblumen (Búzavirág) gyalogos egységéhez Buotorbáton (*helyesen: Biatorbágy, a fordító megjegyzése*), Magyarországon. Biatorbáton 2 napig tartózkodtam, utána csapatokra osztottak bennünket. Engem Szentendrre (Magyarország) vezényeltek. Szentendrén német egyenruhát kaptunk és

---

¹⁴⁶ Volksbund – Magyarországi Németek Népi Szövetsége (németül: Volksbund der Deutschen in Ungarn) – a magyarországi, ezen belül az 1939-ben magyar állampolgárságot szerzett kárpátaljai németek érdekeit képviselő, 1938-ban létrehozott, vezető társadalompolitikai szövetség. Nemzetiszocialista propagandával foglalkozott, agitációs tevékenységet folytatott a németek körében a német hadseregbe, nevezetesen az SS csapatokba való toborzásuk érdekében, akik, mint magyar állampolgárok, e csapatokba önkéntesként jelentkeztek. Ezen személyek büntetőjogi felelősségre vonása a Potsdami Egyezmény (1945) értelmében alaptalannak bizonyult.

lőni tanultunk. Szentendréről Kovági (*helyesen: Kovácsi, a fordító megjegyzése*) községbe szállítottak bennünket, ahol asztalosmunkát végeztem, szekereket javítottam. Innen Budapestre vezényeltek Kőbánya irányába, mivel a Vörös Hadsereg Budapesthez közeledett. Kőbányán egy hónapig voltam, itt gépjárműveket és hadiraktárakat őriztem. Az utolsó ideig, azaz január 5-ig őrszolgálatot láttam el, ekkor elbújtam egy pincében, ahol átöltöztem polgári ruhába. Itt 1945. január 23-ig tartózkodtam. Amikor feljöttem a pincéből, már mindent elfoglalt a Vörös Hadsereg. Ekkor jelentkeztem a katonai parancsnokságon, mint a német hadseregből szökött katona. Ott kihallgattak, jegyzőkönyvet vettek fel és hazaengedtek. 1945. február 28-án érkeztem haza. Ekkor azonnal jelentkeztem a körzeti parancsnoknál, aki kihallgatott és azt mondta, hogy minden nap jelentkeznem mellé nála. Már egy hete minden nap jelentkeztem, miután előállítottak és Ungvárra hoztak.

Kérdés: Milyen céllal lépett be a német SS csapatokhoz?

Válasz: Azért léptem be a német SS csapatokhoz, hogy segítsek a német hadseregnek mielőbb legyőzni a Vörös Hadsereget és hatalmukba keríteni a szláv népeket. Amikor beléptünk az SS hadseregbe, nekünk azt mondták, hogy keményen legyőzzük a Vörös Hadsereget, utána pedig azt ígérték, hogy mi gyakoroljuk majd a hatalmat az orosz nép fölött. Korábban, amikor még nem álltam be a hadseregbe, A Volksbund gyűlésein Boch Fedor (*feltehetőleg Basch Ferenc, a fordító megjegyzése*), a szövetség vezetője arra buzdított, hogy mielőbb jelentkezünk az SS csapatainál való szolgálatra és nyújtsunk segítséget más német csapatoknak, hogy mielőbb legyőzzék a Vörös Hadsereget és uralják az orosz népet. Mi is elhittük, hogy legyőzzük a Vörös Hadsereget és hatalmunkba kerítjük az orosz népet, ezért jelentkeztem önként a német SS csapatokhoz.

Kérdés: Miben vallja magát bűnösnek?

Válasz: Abban érzem magam bűnösnek, hogy önként csatlakoztam a fasiszta Volksbund szervezetbe, és fasiszta szellemmel telítődve szintén önként jelentkeztem a német SS csapatokhoz és segítettem a német csapatoknak harcolni a Vörös Hadsereg ellen.

Kérdés: Mit tud még elmondani a német SS csapatoknál és a Volksbund szervezetnél folytatott tevékenységéről?

Válasz: Tevékenységemről semmi többen nem tudok elmondani.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt az általam beszélt nyelven felolvasták, amit aláírással tanúsítok: *Schnelzer József*
A jegyzőkönyvet Máriás M., a Kárpátontúli Ukrajna állambiztonsági apparátusának munkatársa vette fel.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5343, p. 12-13. Eredeti. Kézírás.

Szám: 165

1945. március 29. – Seiler M. M., beregleányfalvai (Munkácsi járás) lakosnak a Volksbund helyi szervezetében való tagságával, illetve az SS csapatok soraiban való szolgálatával kapcsolatban tartott kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
Seiler Mátvás

Munkács, 1945. március 29.

Seiler Mátyás (*Matvij Matvijovics*), születési ideje és helye: 1925. III. 25., Beregleányfalva, Munkácsi járás, nemzetisége német, végzettsége: általános iskolai, foglalkozása földműves, letartóztatásáig lakhelye: Pósháza (*Pavsino*), Munkácsi járás

Kérdés: Mesélje el életútját.

Válasz: 1925-ben születtem a Munkácsi járási Beregleányfalván, földműves gyermekeként. 1938-ban elvégeztem a beregleányfalvai német általános iskola 8 osztályát. Iskolai tanulmányim befejezését követően apám gazdaságában dolgoztam Beregleányfalván.

Kérdés: Ismertesse családi körülményeit.

Válasz: Apám jelenlegi tartózkodási helye számomra ismeretlen, mivel nem voltam otthon Beregleányfalván azóta, amióta beálltam az SS csapatokhoz. Anyám még 1942-ben meghalt. A családban én vagyok az egyedüli fiúgyermek, van még 3 lánytestvérem, a legidősebb Mária. Ő Brünbe ment férjhez egy Grüsinger nevű némethez. Magdolna közel 40 éves, az ő férje is német, Glasnak hívják. Férje a magyar hadseregben szolgál. Anna testvérem 25 éves. Az ő férje szintén német, Resch a neve.

Kérdés: Mondja el, milyen pártnak volt tagja?

Válasz: 1943 októberében apámat felkereste a Volksbund fasiszta párt beregleányfalvai szervezetének vezetője, Pfeifer, és elmondta, hogy a Volksbund kapott lisztet, babot és ruhaneműt. Agitálta apámat, hogy lépjen be a pártba. Apám akkor mindnyájunkat beléptetett, mi azonban se lisztet, se ruhaneműt nem kaptunk.

Kérdés: Mennyi ideig volt tagja a Volksbund német fasiszta szervezetnek?

Válasz: A Volksbundnak 1943 novemberétől 1944 szeptemberéig voltam tagja.

Kérdés: Kik voltak a Volksbund vezetői Beregleányfalván?

Válasz: Beregleányfalván a Volksbundnak csak egy vezetője volt, Pfeifer György.

Kérdés: Hol tartották a Volksbund tagjai az összejöveteleket?

Válasz: Az összejöveteleket általában a szomszéd községben, Kerepecen tartották.

Kérdés: Ön tagja volt a német SS csapatoknak, besorozták-e az SS csapatokba?

Válasz: Igen besoroztak az SS-hez és szolgáltam az SS csapatoknál.

Kérdés: Hol és mikor volt SS sorozáson?

Válasz: Munkácson, 1944 júliusában.

Kérdés: Van-e tudomása arról, hogy attól az időponttól kezdve, amikor alkalmasnak minősítették az SS csapatoknál való szolgálatra, azaz nyilvántartásba vették, mi az SS önkéntes csapata tagjának minősítjük?

Válasz: Igen.

Kérdés: Mennyi ideig volt tagja az SS csapatoknak?

Válasz: 2 hónapig voltam tagja az SS csapatoknak.

Kérdés: Hova és mikor vonult be az SS csapatokhoz?

Válasz: Az SS csapatokhoz 1944 szeptemberében Biatorbágyra (Magyarország) vonultam be.

Kérdés: Mennyi ideig teljesített tényleges szolgálatot az SS csapatoknál, és meddig tartózkodott Biatorbágyon?

Válasz: 20 napig voltam Biatorbágyon.

Kérdés: Hogy került haza Munkácsra?

Válasz: Biatorbágyról megszöktem, felszálltam egy vonatra, amellyel Miskolcra mentem. Ott feltartóztatott a rendőrség. Ők mondták el, hogy Kárpátontúli Ukrajnára már bevonult a Vörös Hadsereg. Engem munkatáborba zártak, és Debrecenbe vittek.

Kérdés: Mit csinált Debrecenben?

Válasz: Debrecenben először deckungokat¹⁴⁷ csináltunk, utána a vasúton dolgoztunk. Ott két hétig voltunk, majd Budapestre vittek bennünket. Budapesten először a vasúton dolgoztunk, majd barikádokat építettünk Budapest utcáin.

Kérdés: Mennyi ideig volt Budapesten?

Válasz: Budapesten 2 hónapig, 1945. február 28-ig voltam.

Kérdés: Mit csinált, miután a Vörös Hadsereg felszabadította Budapestet?

Válasz: Miután a Vörös Hadsereg felszabadította Budapestet, különböző munkákon dolgoztunk egész 1945. február 28-ig. A következő napon hazaindultam. Március 6-án érkeztem haza, egészen pontosan a nővéremhez, a Munkács melletti Pósházára, ott tartóztatott le a rendőrség és adott át Munkácson az Állambiztonsági Szolgálatnak.

Kérdés: Meséljen valamit a pártban végzett tevékenységéről.

Válasz: Párttevékenységem abban merült ki, hogy vasárnaponként eljártam a német ifjúság összejöveteleire Beregleányfalvára, ahol propaganda jellegű dalokat énekeltünk. Ezen kívül mi, németek, karlendítéssel, „Heil Hitler!” szavakkal üdvözlöttük egymást.

Kérdés: Bűnösnek érzi magát?

Válasz: Igen, bűnösnek érzem magam.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt az általam beszélt nyelven felolvasták, amit aláírással tanúsítok: *Seiler Mátyás*
A jegyzőkönyvet a Kárpátontúli Ukrajna állambiztonsági apparátusának munkatársa vette fel.
(olvashatatlan aláírás)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5840, p. 7-10. Eredeti. Kézírás.

Szám: 166

1945. április 10. – Kárpátontúli Ukrajna Főügyészének Tóbis A. M.¹⁴⁸ szolyvai lakos büntetőügyében hozott határozata

Előterjesztés száma: 240/45-2

Kárpátontúli Ukrajna Főügyésze

HATÁROZAT

Kárpátontúli Ukrajna főügyésze megvizsgálta a Tóbis Ágoston (*Avgusztin Mihajlovics*) ellen, a Volksbund Szervezet szolyvai alelnöki tisztség betöltése és fiataloknak az SS önkéntes zászlóaljába való belépésre verbuválása miatt indított büntetőügyet, és meghozta az alábbi

HATÁROZATOT:

1. A rendelkezésre álló nyomozati anyagok megfelelő mértékben megalapozzák a vádat.
2. A vizsgálat teljes körűen zajlott, a vádindítvány megfelel az ügyben rendelkezésre álló anyagoknak.

¹⁴⁷ Deckung – lövészárók

Seiler Mátyás (Matvij Matvijovics) – született 1925-ben, a Kárpátalja területi, Munkácsi járási, Beregleányfalván, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, párton kívüli, lakhelye: Pósafalva (Munkácsi járás, Kárpátalja terület), foglalkozása: földműves. A Kárpátontúli Ukrajna Különleges Bírósága 1945. május 22-én 10 évi szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet... P. 525)

¹⁴⁸ Tóbis Ágoston (Avgusztin Mihajlovics) 1884-ben született a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubi községben, nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, párton kívüli, foglalkozása: erdész, a Kárpátalja területi Szolyván lakott. A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. április 20-án golyó általi halálra ítélte. 1945. december 18-án kivégezték. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet... p. 677)

3. Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. december 18-én kelt, 22. számú Dekrétuma 6. szakaszának a), b), d), illetve k) pontja értelmében az ügy elbírálása a Különleges Bíróság hatásköréhez tartozik.

Fentiekre tekintettel meghozom az alábbi

HATÁROZATOT:

1. Az Állambiztonsági Igazgatóság által megfogalmazott vádiratot jóváhagyom, és az 1884-ben született, német nemzetiségű, erdész foglalkozású Tóbis Ágoston (Avgusztin Mihajlovics) szolvai lakos ellen indított büntetőügyet a Rendkívüli Bíróság elé utalom.
2. Az előzetes foganatosított biztonsági intézkedéseket helyben hagyom.
3. Az ügyet a felek távollétében elbírálandónak minősítem.

1945. április 10.

Kárpátontúli Ukrajna Főügyésze (olvashatatlan aláírás)¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ Az iraton Andrásó I. V. aláírása látható. Andrásó Ivan Vasziljovics (1909–1984). 1945 januárjától 1952 augusztusáig Kárpátontúli Ukrajna főügyésze, Kárpátontúli Ukrajna ügyésze, később a Kárpátaljai Választottbíróság elnöke. Az Ilosvai járási Bilkén született paraszt családban. A polgári iskola elvégzését követően a Prágai Károly Egyetem Jogtudományi Karán folytatta tanulmányait. 26 évesen a jogtudományból doktori címet szerzett. 1935 októberétől az Ungvári Városi Magisztrátus, később a Megyei Önkormányzat közigazgatási és kommunális osztályán dolgozott. A második világháború idején a kormányzói biztos hivatalában a magyar törvényeket fordítja, majd a Huszti Gyámhivatal munkatársa. 1944. október 29-én megválasztották a Huszti Népi Bizottság titkárának, majd a Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottsága ipari és kereskedelmi megbízottja helyettesévé nevezték ki.

Ruszin V. P., a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága elnökének, Vas I. M., a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Igazgatósága elnökének, illetve Turjanicja I. I., a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa elnökének ítéleteket hitelesítő aláírása mellett az ítéletek többségén, köztük azokon a Kárpátontúli Ukrajna Különleges Bírósága által hozott halálbüntetést kiszabó ítéleteken is látható Andrásó I. V., a Kárpátontúli Ukrajna főügyészenek aláírása is. Jellemző, hogy Andrásó I. ezen ítéleteket csupán olvashatatlan aláírással látta el. A levéltári iratok szerint egyetlen alkalommal sem tett észrevételt a meghozott ítéletekkel kapcsolatban, még a nyilvánvalóan koholt vádakra alapozott halálos ítéletek esetében sem.

Ruszin Vaszil Pavlovics 1919-ben született a kárpátaljai Munkácsi járási Kislécfalván, ruszin nemzetiségű, általános iskolai végzettségű, párton kívüli. Kislécfalván lakott, a Munkácsi Gimnáziumban folytatta tanulmányait. A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának Különleges Értekezlete 1940. július 2-án 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első kötet, p. 614) A csehszlovák Hadtestben teljesített szolgálatot. 1944 szeptemberében deszantosként Kárpátalja területén vetették be, mint a („csehszlovák”) partizánosztag parancsnokát „különleges feladatok” végrehajtása céljából. A terület felszabadítását követően a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa Különleges Bíróságának, majd a Megyei Bíróság elnökévé, ezt követően a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökévé választják. Később az Ukrán SZSZK társadalombiztosítási miniszterhelyettesének tisztjét látja el. 1958-ban az ukrán delegáció tagjaként részt vett az ENSZ XIII. Közgyűlésén. A különleges Bíróság, illetve a Megyei Bíróság elnökeként különlegesen kegyetlenül bánt a vádlottakkal, számos halálos és a megfelelőnél sokkal szigorúbb ítéletnek ő volt a kezdeményezője. Politikai áldozatait rehabilitálták. (a „Kárpátaljai szökevények a Szovjetunióban: A GULÁG és BUZULUK táboraiból haza, Kárpátaljára – 1939–1949” című könyvből, Ungvár, Kárpáti Kiadó, 2011, p. 157)

Egy ostobán ítéleteket pecsételő ügyész hivatalnoknak ez a személy aligha minősíthető, minthogy egy kimondottan kegyetlen, kíméletlen ember volt, aki még azt is megengedte magának, hogy konkrét ügyekben személyes utasításokat adjon a Különleges Bíróságnak, halálra ítélve ezekkel a gyanúsított személyeket. A Tóbis A. M. ügyében általa eszközölt rendelkezés csupán egy példa a számtalan hasonló közül. Ami pedig az emberi tulajdonságait illeti, elég, ha a hozzá egykor közel álló, egykori politikai elítélt Mészáros Georgina Ivanyivna visszaemlékezéseiből idézünk. „1945. november 5-én tárgyalták a férjem és barátja, Gajdos András (Andrij) erdész ügyét. 8, illetve 5 év börtönben, illetve lágerben letöltendő szabadságvesztésre és (ha túlélék) további 5 év közügyektől eltiltásra ítélték őket. Akkor a volt gimnáziumi osztálytársam, Andrásó Iván volt a főügyész. Én vettem a bátorságot, hogy felkeressem, reménykedve abban, hogy segít ennek a két ártatlanul elítélt embernek. Ő olyan gögös és nagyképu ábrázattal fogadott, hogy azonnal rájöttem, aligha számíthatok emberi irtalmasságra, ez ugyan senkít nem kímél meg... Amikor említést tettem a gimnázium két éve alatt ápolat baráti kapcsolatunkról, olyan nyilvánvaló kárörvendő nevetés tört fel belőle, hogy beleborzongtam. Utána, egy mindenható ember hangnemében a következőt mondta: „Semmit nem tehetek ez ügyben, mert ők (mármint a férjem és Gajdos) ezt a büntetést megérdemelték, annál is inkább, hogy eddig már eleget uralkodtak! Most végezzenek egy kis fizikai munkát is! Még egészségesen fognak visszatérni.” Amikor megemlítettem neki, hogy a férjem szívbeteg és nem

Az okiraton látható Ruszin V., a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága elnökének alábbi rendelkezése „Titkos! Megindítani a büntetőügyet és előkészíteni ügyész és védő távollétében, 1945. 04. 20-án 12:00 órakor tartandó zárt tárgyalásra! Tanúkat beidézni! A vádlottal ismertetni a vádiratot, ismertetését vádlott elismervény aláírásával tanúsítsa! Ruszin V., Kárpátontúli Ukrajna Főügyésze”

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5334, p. 16. Eredeti. Gépírás

Szám: 167

1945. április 12. – Hensel J. I.¹⁵⁰, várpalánkai (Munkácsi járás) lakosnak a Volksbund helyi szervezetében való tagságával kapcsolatban tartott kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Munkács 1

1945. 04. 02.

Hensel Josef (születési ideje: 1891. október 20., születési helye: Várpalánka, Munkácsi járás, nemzetisége: német, foglalkozása: kőműves, végzettsége: 5 osztály, vallása: római katolikus, lakhelye: Várpalánka)

Kérdés: Mondja, mivel foglalkozott az elemi iskola elvégzése után?

Válasz: Az elemi iskola után 1907-ben beálltam kőműves-tanulónak Tirpoiper Ivánhoz. 1910-ig tanultam nála, és mesterlevelet kaptam, mint kőműves, majd 1912-ig kőművesként dolgoztam Munkácson. Ezután katonai szolgálatot teljesítettem Munkácson, 1918-ig folyamatosan katona voltam. 1918-ban leszereltem és ismét a kőműves szakmámat gyakoroltam Munkácson.

Kérdés: Hány testvére van, és hol tartózkodnak?

Válasz: Egy fivérem van, Georg, és egy nővérem, Anna, illetve az ő férje Glatz Márton. Georg fivérem otthon van, Anna nővérem a férjével, Glatz Mártonnal együtt megszökött a németekkel, mielőtt bevonult Kárpátontúli Ukrajnára a Vörös Hadsereg.

Kérdés: Hol tartózkodott ön, Kárpátontúli Ukrajna magyar csapatok általi megszállásakor 1938-ban?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar csapatok általi megszállásakor otthon voltam Várpalánkán.

Kérdés: Milyen pártokat ismer?

Válasz: Ismerem a nyilas Pártot, a magyar Élet Pártját.

Kérdés: Melyik pártnak volt tagja?

---

fogja kibírni a gályát, Andraskó még mérgesebb lett! Akkor nem tudtam visszafogni magamat, és azt mondtam neki, hogy „Tudja, Iván (akaratlanul áttértem magázódásra), a sors kereke forog, aki a csúcson van, kerülhet még gödörbe is!” És valóban jóslatként hatottak szavaim, mert egy idő után leváltották ügyészi munkaköréből és munkaügyi választottbíró lett. Úgy is halt meg, jelentéktelen hivatalnokként, de átkozott természetét megőrizte élete végéig. Sok évvel később, miután a sors engem is a GULÁG poklaiba küldött, de valamilyen csoda folytán visszatértem, Andraskó a véletlen találkozások alkalmából még csak nem is köszönt és elfordult tőlem...” (Murányi-Mészáros G. I. „Nem említ majd bennünket senki... Az „Akiket a történelem rehabilitált. Kárpátalja. Második kötet, p. 294 alapján)

¹⁵⁰ Hansel Jozsif (Josef, József) Ivanovics 1891-ben született a Kárpátalja területi, Munkácson, nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, párton kívüli, kőműves foglalkozású munkácsi lakos. A Kárpátontúli Ukrajna Különleges Bírósága 1945. július 26-án 1 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Az „Akiket a történelem rehabilitált” c. könyv első kötete alapján, p. 259). Egy év szabadságvesztést kiszabó ítélet a Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottsága Rendkívüli Bíróságának ítélezési gyakorlatában rendkívül ritka.

Válasz: Nem voltam tagja semmilyen pártnak, tagja voltam viszont a német Volksbund Szervezetnek.

Kérdés: Hányban lépett be a német Volksbund Szervezetbe?

Válasz: 1941. február 30-án önként léptem be a német Volksbund Szervezetbe.

Kérdés: MI volt a Volksbund fasiszta szervezet célja?

Válasz: A német Volksbund Szervezetnek az volt a célja, hogy minél több fiatalat szervezzen be az SS csapatokhoz, és hogy a Vörös Hadsereg ellen harcoljanak.

Kérdés: Részt vett ön a Volksbund fasiszta német szervezet ülésein?

Válasz: Igen, én, mint a Volksbund szervezet tagja sokszor vettem részt a Várpalánkán tartott ülésein.

Kérdés: Ki tartott beszédet a Volksbund szervezet várpalánkai ülésein?

Válasz: A Volksbund várpalánkai ülésein Kreiz Jurkó és Kovács Mihály ifjúsági titkár, mindketten várpalánkai lakosok tartottak beszédet.

Kérdés: Miről beszéltek a Volksbund német fasiszta szervezet vezetői Várpalánkán?

Válasz: Azt mondták, hogy az ifjúságot kommunistaelenes szellemben kell nevelni. Hadi tudományokat kell elsajátítaniuk, hogy megkönnyítsük a katonai szolgálatra való felkészítésüket. Olyan szellemben kell az ifjúságot nevelnünk, hogy önként jelentkezzen az SS csapatokhoz, és kivonuljon a frontra a Szovjetunió ellen.

Kérdés: Mi alapján volt meggyőződve a Szovjetunió legyőzéséről?

Válasz: Azért voltam meggyőződve róla, mert a rádióban azt hallottam, hogy a németek már Moszkva alatt vannak és hamarosan megnyerik a háborút.

Kérdés: Hol mesélte ön, hogy a németek már Moszkva alatt vannak, és hogy nemsokára legyőzik a Szovjetuniót?

Válasz: Nem emlékszem rá, hogy bárhol is meséltem volna, csak hallottam, hogy a várpalánkai emberek többsége a szállodánál arról beszélt, hogy a németek Moszkva alatt vannak és hamarosan legyőzik a Szovjetuniót.

Kérdés: Amikor ön belépett a Volksbund szervezetbe, volt tudomása arról, hogy az egy szovjet- és kommunizmusellenes szervezet?

Válasz: Igen, amikor beiratkoztam a Volksbund szervezetbe, jól tudtam, hogy az a kommunista Szovjetunió elleni beállítású szervezet.

Kérdés: Milyen céllal lépett be a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: Azért léptem be a német Volksbund szervezetbe, mert meggyőződésem volt, hogy a németek legyőzik a Szovjetuniót, és a győzelmet követően segély fogok kapni a németektől.

Kérdés: Ön most is meg van arról győződve, hogy a németek legyőzik a Szovjetuniót?

Válasz: Mist nem tudom, ki fog győzni, mert a német hadsereg legyengült, a Vörös Hadsereg pedig Berlin alatt van.

Kérdés: Hogyan köszöntötték önök egymást, amikor találkoztak az utcán?

Válasz: Amikor az utcán találkoztam a Volksbund szervezet tagjával, jobb kezemet előre lendítettem, és „Heil Hitler!” – Éljen Hitler! – szavakkal üdvözöltem.

[...]

Kérdés: Kit ismer a Nyilas Pártból?

Válasz: A Nyilas Pártból nem ismerek senkit.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt számomra felolvasták, amit aláírással tanúsítok: *Hensel József*

A kihallgatást vezette Okály, az Állambiztonsági Szolgálat hivatalnok

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5009, p. 7-11. Eredeti. Kézírás.

Szám: 168

1945. április 16. – Hennel I. I.¹⁵¹, várpalánkai (Munkácsi járás) lakosnak a Volksbund helyi szervezetében való tagságával kapcsolatban tartott kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Munkács,

1945. 04. 16.

Hennel János – *Ivan Ivanovics* – (születési ideje: 1907. szeptember 07., születési helye: Várpalánka, Munkácsi járás, nemzetisége: német, foglalkozása: kőműves, végzettsége: 6 osztály, vallása: római katolikus, lakhelye: Várpalánka, 125. szám)

Kérdés: Mondja, mivel foglalkozott az elemi iskola elvégzése után?

Válasz: Az elemi iskola elvégzése után kőművesek mellett dolgoztam Munkácson, majd beálltam tanulónap Litt Josef kőműveshez. Nála 1930-ig tanultam, és a kőműves szakmában szabadulólevelet. Októberben behívtak katonai szolgálatra, Huszton szolgáltam mind a Csehszlovák Hadsereg aktív katonája 1932. április 25-ig.

Kérdés: Mivel foglalkozott, miután hazatért a Csehszlovák Hadseregből?

Válasz: A Csehszlovák Hadseregből való hazatérésem után 1936-ig képzett kőművesként dolgoztam Munkácson Kornleinnél, majd megbetegedtem, és szanatóriumba küldtek Szlovákiába, a Magas Tátrába. Ott 1937. május 15-ig tartózkodtam, majd hazatértem Várpalánkára, és Munkácson kőművesként dolgoztam különböző épületek építésén. Majd ismét megbetegedtem, és 1938. május 20-án ismét szanatóriumba kerültem a Szlovákiai Magas Tátrába. Szeptember 15-ig tartó kezelésemet követően visszatértem Várpalánkára.

Kérdés: Hol tartózkodott, amikor a magyarok megszállták Kárpátontúli Ukrajnát?

Válasz: Otthon, Várpalánkán.

Kérdés: Hány testvére van?

Válasz: 4 fivérem és 3 nővérem van.

Kérdés: Hol vannak a fivérei?

Válasz: Két fivére, Hennel Rudolf és Hennel Josef, akik 1909-ben, illetve 1923-ban születtek Várpalánkán, a magyar hadseregben szolgálnak, Hennel Vilmos, aki 1916-ban született, a szolvai táborban van, negyedik fivérem, Hennel Béla (Adalbert) 1942. május 25-én önkéntesen belépett a német SS csapatokhoz.

Kérdés: Nővéreinek a férjei hol vannak?

Válasz: Két nővérem férje otthon van, harmadik nővéremnek, Hennel Margitnak a férje, Kékel Mátyás a német hadseregben szolgál.

Kérdés: Ismeretei szerint milyen pártok működtek Kárpátalján a magyar rezsim alatt?

Válasz: A magyar rezsim alatt a Magyar Élet Párt, a Nyilas Párt és a Volksbund Szervezet működött.

Kérdés: Ön melyik pártnak volt tagja?

Válasz: A Volksbund német szervezetnek voltam tagja.

Kérdés: Mikor lépett be a német Volksbund szervezetbe?

Válasz: A német Volksbund szervezetbe 1939. október 25-én léptem be.

---

¹⁵¹ Hennel János (Ivan Ivanovics) 1907-ben született a Kárpátalja területi, Munkácson, nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, párton kívüli, munkás foglalkozású munkácsi lakos. A Kárpátontúli Ukrajna Különleges Birósága 1945. június 30-án 3 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Az „Akiket a történelem rehabilitált” c. könyv első kötete alapján, p. 259).

Kérdés: Mi volt a Volksbund fasiszta német szervezet célja?

Válasz: A német Volksbund szervezetnek az volt a célja, hogy minél nagyobb számú német fiatalat szervezzen be és részesítsen katonai kiképzésben, hogy minél előbb képesek legyenek a német SS csapatoknál szolgálatba állni, és harcolni Kárpátontúli Ukrajnában a kommunista mozgalom ellen.

Kérdés: Részt vett ön a Volksbund fasiszta német szervezet várpalánkai gyűlésein?

Válasz: Igen, sokszor vettem részt a Volksbund fasiszta német szervezet várpalánkai gyűlésein.

Kérdés: Ki tartotta a Volksbund fasiszta német szervezet várpalánkai gyűléseit?

Válasz: Amikor és jelen voltam a Volksbund fasiszta német szervezet várpalánkai gyűlésein, Zepezauer és Keinz Jurko várpalánkai lakos tartott beszédet, ő volt a Volksbund elnöke.

[...]

Kérdés: Mit várt ön a Volksbund német fasiszta szervezeti tagságától?

Válasz: Azért, mert német vagyok és a Volksbund szervezet tagja voltam, támogatást vártam a Volksbund szervezettől.

Kérdés: És kapott támogatást a Volksbund német fasiszta szervezettől?

Válasz: Igen, három éven keresztül a Volksbund német fasiszta szervezet havi száz pengőt kaptam.

Kérdés: A Volksbund német fasiszta szervezet minden tagja kapott támogatást?

Válasz: Minden tagja kapott, de nem mindenki pénzt, volt, aki lisztet, olajt, egyebet, de én beteg voltam, és tbc-vel németországi szanatóriumban kezeltek. Amikor hazatértem 300 pengőt kaptam a Volksbund szervezettől.

Kérdés: Miért kapta a Volksbund szervezettől a támogatást?

Válasz: Ezt a támogatást ezért kaptam a németektől, mert német vagyok, és hosszú időn keresztül voltam a Volksbund szervezet tagja, majd megbetegedtem, és a németek németországi szanatóriumba küldtek, ahol 22 hónapig kezeltek, amikor pedig hazatértem, kaptam támogatást.

[...]

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt felolvasták, amit aláírással tanúsítok: *Hennel*

A kihallgatást vezette Okály, az Állambiztonsági Szolgálat Munkácsi Hivatalának hivatalnok

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5498, p. 7-13. Eredeti. Kézírás.

Szám: 169

1945. április 20. – A golyó általi halálra ítélt Erhardt M. J.¹⁵² Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának címzett kegyelmi kérelme

A Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának,
Ungvár

Engem, alulírott, Erhardt Mádejt a Rendkívüli Bíróság 1945. április 20-án golyó általi halálra ítélt azért, mert a német hadsereg SS csapatainál szolgáltam.

---

¹⁵² Erhardt (Erhat) Mátyás Jozsifovics, született 1907-ben a lengyelországi Skolében, nemzetisége lengyel, írástudatlan, párton kívüli, munkás, a kárpátaljai Szolyván lakott. A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. április 20-án golyó általi halálra ítélte. 1945. május 10-én kivégezték. 1991-ben rehabilitálták. (akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 330)

Én magam léptem be a Volksbundba, és magam voltam...¹⁵³

Ezért kérem a méltóságos Népi Tanácsot, hogy halálbüntetésemet a méltóságos Népi Tanács által lehetségesnek tartott idejű szabadságvesztésre változtassa meg.

Ezért nem jelentkeztem¹⁵⁴ önként a német hadseregbe. Csak, hogy a családom¹⁵⁵, 4 gyermekem támogatást kapjon a Volksbundtól, ahogy azt nekünk ígérték.

Kérem szintén, engedélyezzék belépésemet a Vörös Hadseregbe, hogy harcolhassak a németek ellen, akik engem ebbe a kalamajkába belesodortak.

Mivel 4 gyermekem van, kérem, kegyelmezzenek meg nekem, hogy a családommal lehessenek és etethessem a gyermekeimet.

Uzshorod, 1945. április 21.

Tisztelettel: Erhardt

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 5633, p. 26. Eredeti. Kézírás.

Szám: 170

1945. április 20. – A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által Schnelzer J. I. ellen a Volksbund fasiszta német szervezetben való tagsága miatt indított büntetőügyében tartott tárgyalás jegyzőkönyve

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága

Ügyszám: 34/1945

JEGYZŐKÖNYV

Készült Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának Schnelzer József (*Joszip Ivanovics*) ellen a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa által hozott Dekrétum 6. szakaszába ütköző bűncselekmény miatt indított büntetőügyben 1945. április 20-án, a Rendkívüli Bíróságon tartott tárgyaláson.

Jelen van: Ruszin Vaszil, P., a Rendkívüli Bíróság elnöke, mint a tanács elnöke, Kalinov Mihajlo Ju., Lednej Ivan D., a tanács tagjai, Kampov Mihajlo I., jegyzőkönyvvezető, Schnelzer József vádlott, Erhat Wilhelm tanú.

A tanács elnöke, miután meggyőződött arról, hogy a jegyzőkönyvvezető és a vádlott jelen van, megnyitja a tárgyalást és bejelenti, hogy Schnelzer József ügyét a bíróság a felek részvétele nélkül tartott nyilvános tárgyalás keretében tárgyalja.

A tanács elnöke megállapítja a vádlott személyazonosságát: Schnelzer József (*Joszip Ivanovics*), született 1926-ban Szolyván, szolyvai lakos, nemzetisége német, nőtlen családi állapotú, végzettsége 2 polgári iskolai osztály, vagyontalan, foglalkozása asztalos, apja lakatos, katonaviselt, büntetlen előéletű.

Megállapítja, hogy az idézett tanúk közül Selechmann Stefan nem jelent meg.

A bíróság meghozta az alábbi végzést: A bíróság az ügyet a meg nem jelent tanú távollétében tárgyalja.

¹⁵³ Az okiratban a mondat befejezetlen

¹⁵⁴ Nem álltam be (nem mentem önként)

¹⁵⁵ A családom, az Erhardt család

A tanács elnöke kioktatja a megjelent tanút arról, hogy köteles elmondani mindent, amit az ügyel kapcsolatban el tud mondani, figyelmezteti a hamis tanúzás törvényi következményeiről, és eltávolíttatja a tárgyalóteremből.¹⁵⁶

A tanács elnökének kérdésére vádlott: A vádiratot számomra felolvasták, az részben helyes. A továbbiakban, a kioktatást követően kijelenti, hogy a bírák egyike ellen sem jelent be elfogultságot.

A tanács elnöke, kioktatja vádlottat, hogy jogában áll ártatlanságát alátámasztó bizonyítékokat előterjeszteni, a tanúknak kérdéseket feltenni, vallomást tenni mind az ügy tárgyát, mind a bírósági eljárás bármilyen körülményeit illetően.

A bíróság ismerteti vádlott számára a vádiratot.

A vád ismertetését követően vádlott kijelenti, hogy nincs olyan bizonyíték, amely alátámasztaná bűnösségét, de vallomást kíván tenni.

A bíróság meghozza az alábbi végzést: Elrendeli, hogy előbb a vádlottat hallgatja meg, majd csak ezt követően a tanúkat.

A vádlott vallomása:

A vádat megértettem. Abban érzem magam bűnösnek, hogy tagja voltam a Volksbund német fasiszta szervezet szolyvai tagozatának, illetve az SS német fasiszta alakulatnak.

A Volksbund német fasiszta szervezet szolyvai tagozatát Boch Ferenc szervezte. Egy helyiségben összegyűlt minden szolyvai német, és meggyőztek engem arról, hogy én is lépjek be a szervezetbe. Én 1943-ban léptem be. A Volksbundban vidámság volt, mert ott volt rádió, zene, énekeltünk, táncoltunk, kártyáztunk, stb. Egy ideig nem látogattam a Volksbundot, mivel szegény vagyok, és nem tudtam megfelelően öltözködni ahhoz, hogy szórakozó emberek járjak.

1944 szeptemberében a Volksbund valamennyi tagját behívták orvosi vizsgálatra, és hamarosan behívták az SS német alakulathoz. Engem is behívtak ehhez a katonai szervezethez, annak a Kornblumen (Búzavirág) nevű gyalogos zászlóaljához Biatorbágyra. Amikor ezt a zászlóaljat osztagokra osztották, engem az osztagommal Szentendrére vezényeltek, onnan pedig Nagykovácsiba, ahol én, mint asztalos, szekereket javítottam.¹⁵⁷ Amikor a Vörös Hadsereg közeledett Budapesthez, bennünket Kőbányára vezényeltek, ahol és autókat és hadianyag-raktárakat őriztem. Ott 1945. január 5-ig voltunk. Ekkor teljesen körülrárt bennünket a Vörös Hadsereg. Én átöltöztem civil ruhába, elbújtam egy pincében, és csak akkor jöttem elő, amikor a Vörös Hadsereg már teljesen elfoglalta a várost. Azonnal jelentkeztem a városparancsnoknál azzal, hogy megszöktem a német hadseregből, és hazaengedtek, hogy itthon álljak be a Vörös Hadseregbe. Hazatérésem után a katonai városparancsnokság utasítására minden nap jelentkeztem, néhány nap után azonban letartóztattak.

A tanács elnökének kérdésére vádlott: 1943. május 1-jétől voltam tagja a Volksbundnak. Ismertem a szervezet programját, mert a gyűléseken a Volksbund vezetői gyakran beszéltek róla. A szervezet helyiségében megtanítottak bennünket német dalokat énekelni, Hitlerről beszéltünk, arról, hogy ő harcolt, felhívtak bennünket arra, hogy legyünk Hitlerhez hasonlók. Azt ígérték, hogy miután a németek megnyerik a háborút, valamennyien könnyű szolgálatot kapunk, és jól fogunk élni. Ahhoz, hogy ezt elérjük, felhívtak, hogy lépjünk be az SS német katonai szervezetbe, és segítsünk a németeknek legyőzni a Szovjetuniót.

¹⁵⁶ A jelen gyűjtemény az azon időszakban keletkezett iratokhoz hasonlóan megőrzi a Schnelzer J. I. büntetőügyében közreadott tárgyalási jegyzőkönyv nyelvhelyességi sajátosságait és stílusát.

¹⁵⁷ A Schnelzer J. I., Kampi V. V., Poloncsák I. M. és a Deutschland, illetve Volksbund helyi ifjúsági szervezetek más, később a német alakulatokhoz behívott tagjai ellen indított büntetőügyekben rendelkezésre álló levéltári iratok arról tanúskodnak, hogy majdhogynem mindannyijukat, mint katonai kiképzésben nem részesülteket, fuvaros, lovasz, szíjgyártó, ácsként alkalmazták, és csak egyesek láttak el szanitéc, sorkatonai feladatokat. A Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa Különleges Bírósága számára azonban, úgy tűnik, az volt a meghatározó, hogy ezen személyek tagjai voltak a német ifjúsági szervezeteknek, illetve, hogy német nemzetiségűek voltak. Függetlenül attól, hogy fiatalok voltak, és mindössze néhány hónapot töltöttek a német csapatoknál, a legsúlyosabb büntetéseket – 15, 20 évet, illetve halálbüntetést szabtak ki rájuk.

A bíróság kihallgatja a tanúkat.

Erhat Wilhelm Joszipovics, 17 éve, szolyvai születésű szolyvai lakos, diák, nőtlen családi állapotú, lengyel nemzetiségű, érdektelen, az alábbiakat vallja: Jól ismerem a vádlottat, mivel az osztálytársam volt. Tudom, hogy tagja volt a Volksbund szervezetnek, 1944-ben pedig jelentkezett az SS német katonai szervezetbe. A Volksbund szervezetben való tagsága idején folytatott tevékenységéről nem tudok semmit. Annak sem tudom az okát, hogy miért lépett be az SS szervezetbe.

Vádlott a tanú vallomásával kapcsolatban észrevételt nem tett.

Ezt követően a bíróság ismerteti a nyomozóhatóság által Selechmann Stefan tanúvallomásáról felvett jegyzőkönyvet.

Vádlottnak ezzel kapcsolatban sincs észrevétele.

A tanács elnökének kérdésére vádlott: A bírósági eljárás anyagait kiegészíteni nem kívánja.

A tanács elnöke berekeszti a tárgyalást, és megadja vádlottnak az utolsó szó jogát.

Vádlott bűnösnek vallja magát, és arra kéri a bíróságot, büntetés helyett adjon neki lehetőséget arra, hogy bűnét a Vörös Hadseregben teljesített önkéntes szolgálattal és a németek elleni harccal tegye jóvá.

A bíróság visszavonul ítélethozatalra.

Visszatérve a tanács elnöke kihirdeti az

ítéletet.

Kioktatja vádlottat, hogy az ítélet ellen fellebbezésnek helye nincs.

Jegyzőkönyv lezárva és az alábbi személyek által hitelesítve.

Kampov jegyzőkönyvvezető

Ruszin, a Rendkívüli Bíróság elnöke,
a tanács elnöke

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5343, p. 19-20. Eredeti. Gépírás.

Szám: 171

1945. április 20. – A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által Schnelzer J. I. ellen, a Volksbund fasiszta német szervezetben való tagsága és az SS csapatoknál teljesített szolgálat miatt indított büntetőügyében hozott ítélet

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Ruszin V. P., a tanács tagjai: Kampov Mih. és Lednej Ivan) Kampov Mihail jegyzőkönyvvezető jelenlétében, Ungváron tartott tárgyaláson tárgyalta a Schnelzer József – Joszip Ivanovics – 1926-ban, Szolyván született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, asztalos foglalkozású, nőtlen családi állapotú szolyvai lakos ellen folyamatban lévő bűnügyet. Vádlott Kárpátontúli Ukrajna fasiszta megszállása alatt, 1943 májusától aktív tagja volt a Volksbund fasiszta szervezetnek, majd önként beállt a német hadsereg SS csapataiba, és a Szovjetunió ellen harcolt, amivel nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek.

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghallgatta a vádlottat, kihallgatta a periratokban szereplő tanúkat, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Schnelzer Joszip Ivanovics:

1. 1943. május 1-jén Szolyván önként belépett a Volksbund fasiszta szervezetbe, és annak aktív tagja volt.

2. 1944. szeptember 17-én önként belépett a német hadsereg SS csapataihoz, ahol a 22. Búzavirág Lovashadosztályhoz vezényelték. Budapesten és környékén mindaddig részt vett a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg elleni harcokban, amíg a zászlóalj 1945. január 5-én szét nem verték.

Polgári ruhát öltve mindaddig pincében bujkált, amíg a front tovább nem vonult.

Eltitkolva az SS csapatoknál teljesített szolgálatának tényét a Vörös Hadsereg bizottsága előtt átcúsúzott az ellenőrzésen és hazatért.

Cselekedeteivel nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek.

Schnelzer Joszif Ivanovics bűnösségét a periratok, tanúvallomások, illetve a vádlott vallomása maradéktalanul bizonyítják.

Ezért fentiek alapján, hivatkozással Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétumára, Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Schnelzer Joszif Ivanovics bűnös a 6. szakasz (i), (j) bekezdéseibe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért őt a bíróság a legsúlyosabb büntetéssel sújtja, golyó általi halálra és teljes vagyonekzárásra ítéli.

Az ítélet végrehajtásáig a vádlott őrizetét fenntartja.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.¹⁵⁸

Ruszin, a Rendkívüli Bíróság elnöke,
a tanács elnöke,

Mih. Kalinov (így az eredetiben, a fordító), *Iv. Lednej*, a tanács tagjai

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5343, p. 21-22. Eredeti. Kézírás.

Szám: 172

1945. április 20. – A golyó általi halálra ítélt Schnelzer J. I.¹⁵⁹ Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának címzett kérelme az ellene hozott halálos ítélet visszavonása iránt

A Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának

Alulírott, Schnelzer Joszif, 1926. 04. 21-én, Szolyván született, szolyvai lakos, nagyon szépen kérem a Népi Tanácsot. Szegény családból származom..., nagyon szépen kérem a Népi Tanácsot, hogy vonja vissza a halálbüntetésemet, mert én mindig az orosz nép mellett álltam, és Szolyván nem árultam el senkit. Tanúim vannak, akik igazolni tudják, hogy viselkedtem Szolván. Ezek a tanúk Popovics Iván, Haljavka Mihail, Szilihman Sztéf.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Az okiraton látható felüljegyzés: Az ítéletet jóváhagyom. 1945. 04. 27. *Turjanicja*

¹⁵⁹ Erhardt (Erhat) Mátyás Joszifovics, született 1907-ben a lengyelországi Skolében, nemzetisége lengyel, írástudatlan, párton kívüli, munkás, a kárpátaljai Szolyván lakott. A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. április 20-án golyó általi halálra ítélte. 1945. május 10-én kivégezték. 1991-ben rehabilitálták. (Akitet a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 330)

¹⁶⁰ A büntetőügyek, különösképpen a halálos ítélettel záruló ügyek archívumban fellelhető aktái arról tanúskodnak, hogy a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa Rendkívüli Bíróságának ítélkezési gyakorlatában a vádlott védelmében tanúskodni képes tanúkat, illetve olyanokat, akik vallomását a vádlottak saját javukra tudták volna vitatni,

Szám: 173

1945. április 21. – Jelentés a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnöksége vezetőjének a kárpátaljai internáltak többségét befogadó Minszki területi, Novij Boriszov-i 183. számú Hadifogolytábor¹⁶¹ állapotáról

Másolat

Krivenko vezérőrnagy,
az NKVD hadifogoly- és internáltügyi főcsoportfőnökének
Moszkva

Tárgy: A 183. Hadifogolytábor állapota 1945 első negyedében
(Novij Boriszov, Minszki terület)

A tábor két részlegről áll, normál körülmények között 11 ezer hadifogoly befogadására alkalmas. Az egy főre jutó mozgástér megtartott. A tábor két részlegében összesen 17 ideiglenes elhelyezésre alkalmas, illetve 3 kétszintes téglapépület található. A többi – zsindefedésű fa barakk. Négy barakk nagyjavításra szorul. A kórházként működő barakk kivételével valamennyi két-, illetve háromszintű priccsekkal van berendezve.

A felszereltség hiányos. A két részlegben mindössze 161 asztal, 182 pad, 66 hokedli található.

A két részlegben a hadifoglyok számára három fürdővel rendelkezik, kapacitásuk napi 2 ezer fő. Ezen kívül van két fürdő a személyzet részére, 2 fertőtlenítőhelyiség, amelyek kapacitása 295 adag/óra, 2 szárítóval felszerelt mosoda, amelynek kapacitása napi 700 pár fehérnemű.

A tábor ételmezési blokkjai a hadifoglyok számára 5 konyhát tartalmaznak, napi 11 ezer fős kapacitással. Külön két konyha van a tábor 600 fős személyzete részére. A hadifoglyok részére nincs 6 étkező, a tábor személyzetének 2 étkezőáll a rendelkezésére.

A konyhák teljesen felszereltek, a felszerelésből csak a mérlegek hiányoznak. A személyzeti étkezdében kevés a tálalóedény.

A tábor területén három élelmiszerraktár található. Ezek az élelmiszerek tárolására alkalmas polcokkal vannak ellátva, a kenyeret külön polcokon tárolják.

A tábor 1. részlegében a vizet a hadifoglyok hordókban szállítják a Berezina folyóból.

A 2. részlegben van egy víztorony, amelybe a vizet kézi erővel pumpálják. A víz csővezetéken keresztül kerül az ételmezési blokkokba, tisztálkodási helyiségekbe, illetve a tábor területén található csapokhoz.

A tábor egyik részlegében sincs elektromos áram, a világítás mindkét részlegben petróleumlámpával oldják meg.

1944-1945 őszén-telén felépült egy téglapépület a személyzeti fürdő céljára, egy pékség, víztorony, veremházas fertőtlenítőhelyiség, illetve veremházas fürdő.

---

jóformán soha nem idézték be a tárgyalásra. A tárgyalási jegyzőkönyvbe ilyen esetben azt a szabványos frázist rögzítették, hogy „A tanú (tanúk) ismeretlen okból a tárgyaláson nem jelent/ek meg”.

¹⁶¹ 183. számú „Zöld tábornak” nevezett hadifogolytábor a Minszki területi Novij Boriszovban, mocsaras, erdős, magas páratartalmú levegőjű, helyenként maláriagóccokkal fertőzött vidéken volt. (részletek a 183. tábor jellemzéséről szóló igazolásból. Történeti Dokumentumközpont, F. 1 a-p, op. 15, ügyiratszám: 158)

1945-ben egy pékség, a parancsnoksághoz tartozó őrség számára egy laktanya, illetve egy fürdő építése van tervbe véve. A költségvetési dokumentációt felterjesztették a Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökséghez.

A tábor élelmiszer-ellátmánnyal, tárgyi eszközökkel, tüzelővel és üzemanyaggal való ellátása általában akadálymentes, kivételt képez az az eset, amikor a tábor egy negyedévig nem kapott burgonyát és más zöldséget. Nagyon akadozott a hús, cukor és tejtermékek szállítása a betegek számára, és különösen a fehérkenyér sütéséhez és kovász készítéséhez szükséges minőségi liszt szállítása.

A tábor az élelmiszerrel az NKVD 27. számú Hadtápparancsnoksága látja el. Tekintettel arra, hogy a tábor az 1. negyedévben nem rendelkezett szállítóeszközökkel, késett a diszpozíciók teljesítése is.

A tábor részére gazdálkodás céljából kiutalásra került egy, a tábortól 35 km-re található 300 hektáros földterület.

A gazdaság nincs ellátva megfelelő számú lovas fogattal, nem elegendő a mezőgazdasági felszerelés.

Ezen kívül, a részlegeken vannak konyhakertek és melegház. Az 1. negyedévben folytak az előkészületi munkák.

A tábornak rossz a járműellátása: az 1. negyedévben a jegyzékben szereplő 5 gépjárműből két GAZ teljesen üzemképtelen volt, mivel a tábor már üzemképtelen állapotban kapta őket. A 3 db Ford-6 február közepétől szintén üzemképtelen volt, mert nem volt főtengely-, illetve hajtókar-csapágy.

Közegészségügyi állapot. A hadifoglyok mozgása.

1945. 01. 01-jei létszám – 4039 hadifogoly

Januárban érkezett – 2434 fő

Létszámcsökkenés – 413 fő

Ebből elhalt – 405 fő

1945. 02. 01-jei létszám – 6060 hadifogoly

Februárban érkezett – 5 fő

Februárban elhalt – 805 fő

1945. 03. 01-jei létszám – 5260 hadifogoly

Márciusban érkezett – 1108 fő

Létszámcsökkenés – 1213 fő

Ebből elhalt – 1052 fő

Az 1. negyedévben érkezett összesen – 3547 fő

Létszámcsökkenés – 169 fő

Elhalt – 2262 fő

A halálozás elemzése

Disztrófia: január – 107, február – 307, március – 640 fő

Vérhas: január – 90, február – 34, március – 15 fő

Kiütéses tifusz: január – 71, február – 426, március – 305 fő

Egyéb: január – 137, február – 32, március – 96 fő

A helyiségek és általában a tábor közegészségügyi állapota elfogadható.

Az 1. részlegnél tapasztalható vízhiány korlátozza a padlók felmosására felhasználható vizet.

A hadifoglyok fertőtlenítése folyamatosan, ütemterv szerint havi négy alkalommal történik. Tetvesség észlelése esetén az érintett csoportokat haladéktalanul fertőtlenítik.

A negyedév során érkezett kontingensek teljesen tetvesek voltak, tele serkével. Március végére az érintettség egyedi esetekre korlátozódott.

Az élelmiszerek raktári tárolása közegészségügyi szempontból megfelelő módon történik. Az élelmiszerek valamennyi kezelési folyamatát az erre külön kivezényelt közegészségügyi különítmény, illetve a konyhaügyeletes tiszt felügyeli.

Az étkeztetés a kiszabot szerint történik, tekintettel azonban arra, hogy nem áll rendelkezésre a teljes élelmiszer-szortiment, a kiszabot szerinti élelmiszereket azonos értékű más élelmiszerekre cserélik.

Tehát, januártól kezdődően a zöldségek helyett a hadifoglyok gabonaféléket kapnak. A vésszesen lesoványodottak (disztrófiások) a fehérkenyér sütéséhez szükséges liszt hiánya miatt fehérkenyeret csak márciustól kapnak. Január-februárban fehér helyett feketekenyeret kaptak.

Tekintettel arra, hogy az érkező kontingensekben vésszesen lesoványodott hadifoglyok vannak, az élelmezés hatékonysága alig vehető észre.

A táborban egy 230 ágyas gyengélkedő, egy 125 ágyas kórház, két elkülönítő, illetve a betegek számára fenntartott öt barakk található. Ez összesen 2380 hely.

Valamennyi beteg számára biztosítva van matrac és párna, a súlyos betegek más ágyneművel is el vannak látva, kivétel a paplan és a lepedő, amivel a tábor csupán részben tudja ellátni a betegeket.

A gyógyszerellátás – beleértve a nagy hiánycikknek minősülő sulfidint és streptocidot is – megfelelő.

Ápolási cikkekkel az egészségügyi intézmények csak a fekvőbetegeket tudják ellátni. Orvosi felszerelés, sebészeti eszközök alig vannak, a laborvizsgálatok elvégzéséhez szükséges laboratóriumi felszerelés, illetve a desztillált víz készítéséhez szükséges lepárló készülék egyáltalán nincs.

A tábor egészségügyi személyzete az 1. negyedévben hiányos volt, Az 1945. április 1-jei állapot szerint az állománytáblában feltüntetethez képest hiányzik 12 orvos, 4 felcser. Ez egészségügyi személyzet alulképzett. A nagy beteglétszámra tekintettel a létszámtáblában feltüntetettekhez képest is jelentős mértékben nőtt az egészségügyi szakemberek iránti igény.

A hadifoglyok teljes kontingense fizikai állapotuk szerint megállapított munkaképességük figyelembe vételével csoportokra van osztva. A beérkező kontingensekben a hadifoglyok nagyon le vannak gyengülve, sokan hasmenésesek, fagysérültek, disztrófiások, bakteriális bőrgyulladásoktól szenvednek, stb.

Az 1945. 02. 01-jei állapot szerint fizikai állapotuk figyelembe vételével a hadifoglyok az alábbi csoportokra oszthatók fel: 1. csoport – 368 fő, 2. csoport – 636 fő, 3. csoport – 774 fő, 4. csoport – 2 fő, roboráló csoport – 1989 fő, fekvőbeteg – 1280 fő.

A felerősítésre szoruló csoportot külön kényelmes helyiségekben helyezték el az előírásnak megfelelő renddel. Az emberi kontingens dinamikája a roboráló csoportban állandó értékeket mutat, a roboráló csoportban való kezelés hatékonysága egyelőre nem mérhető. Az egészségügyi felügyelet gyakorlása keretében az egészségügyi személyzet naponta vizsgálja a munkára vezényelt hadifoglyokat.

A tárgyidőszak alatt az egészségügyi intézkedések – tekintettel a kiütéses tífuszjárványra – a folyamatos komplex fertőtlenítésre, a tetvesség megszüntetésére, az új betegek vagy tífusz- vagy más betegséggyanús személyek felderítésére korlátozódtak. Az intézkedések napi vizitet, tetvesség-szűrést és általános hőmérőzést foglaltak magukban.

A gyógyszerek kezelés orvoshiány miatt nem volt kellőképpen megszervezve.

A tábor, tekintettel arra, hogy nincs hozzárendelve szakkórházhoz, és nem áll módjában kórházba továbbítani a súlyos betegeket, számukra nem képes hathatós segítséget nyújtani, aminek meg is vannak a megfelelő következményei.

Az egészségügyi ellátás javítása érdekében a tábor segítségre szorul a bakteriológiai laboratórium felállításában és az orvosi állomány feltöltésében.

Az őrszolgálat állapota és rendfenntartás. A táborban az őrszolgálatot az 1. negyedévben az NKVD Őrzászlóalja 37. Őrezredének 226. őrszázada látta el. A helyőrség őrzése szabályosan zajlott, a szolgálat során szabálysértésre, rendkívüli eseményre nem került sor. Még mindig megoldatlan a fegyveres kíséret kérdése.

A tábor részlegeinek külső őrzését 10 nappali és 9 éjszakai őrhely látta el. A belső őrzést a tábor- és a részlegparancsnokságok kapuügyelete látta el 6 nappali és 2 éjszakai őrhellyel. A kapuügyeletet ellátó csapat létszáma 16 fő.

A vizsgált negyedévben a helyőrség-parancsnokság vezénylése alapján a Vörös Hadseregbe vezényelve tényleges katonai szolgálatra alkalmas 28 fő. Helyettük érkezett 32 fő korlátozottan alkalmas. A közeljövőben a létszám a státustáblázatnak megfelelőre lesz feltöltve.

A vizsgált időszakban egy kapuügyeletes dezertált, amikor a Vörös Hadseregbe vezényelték.

A fegyverellátás az előírásoknak megfelelő. A szolgálat tiszti létszáma teljes, és megfelel rendeltetésének.

A negyedév alatt három szökés történt. Ennek során négy magyar nemzetiségű hadifogoly szökött meg. A hadifoglyok mindhárom alkalommal a munkahelyükről, az erdőben végzett fakitermelésről szöktek meg. Minden szökevényt elfogtak. Egyiküket az üldözés során megölték. A szökött hadifoglyok felkutatását a tábor tiszti és őrállományából, illetve a helyőrség állományából felállított öt operatív kutatócsoport végzi, akik a helyi körözési terv szerint járnak el.

Körözési bázisként 30 km-es körben a helyi lakosság köréből 82 együttműködő csoport került létrehozásra, amelyben 592 fő vesz részt.

A város vállalatainál dolgozó, illetve a tábor üzemeltetésében foglalkoztatott hadifoglyok őrzését a belső őrszolgálat látja el. A hadifoglyokat alkalmazó vállalatok igazgatóságai a hadifoglyok megfelelő őrzése tekintetében teljesítették a táborparancsnokság valamennyi követelményét (örtornyok felállítása, kerítés, egyéb). A vállalatoknál az őrzés feltételei megfelelően biztosítottak.

Tekintettel a gépjárművek hiányára télen a fakitermelés és a tüzelő szállítását a hadifoglyok végezték, ami rendkívül nagy létszámú hadifogly kivezénylését igényelte, ezért megváltoztatta az őrszemélyzet létszámát illető normákat.

Máig megoldatlan a vállalatoknál dolgozó hadifoglyoknak az őrcsapatok általi őrzése. A zászlóalj parancsnoksága nem lát arra lehetőséget, hogy ilyen őrszemélyzetet vezényeljen ki, annak ellenére, hogy a tábor bizonyos mértékig termelőtevékenységet folytat. Ennek következménye, hogy az őrszemélyzet alacsony létszáma miatt nem tartották be az őrzés tekintetében megállapított normákat.

A tábor mindkét részlegét körülvevő kerítés állapotát a tavasz beálltával bizottságok vizsgálták meg. A kerítések állapota teljes mértékben kielégítő. Komoly hiányosság, hogy az őrhelyek között nincs technikai kapcsolat és riasztás. Szükségesek 1) 12 telefonkészülékek tápegységgel, és legjobb esetben ugyanilyen, az őrhelyek számának megfelelő számú csengőkészülék, 2) hangos riasztók az övezet határai megsértésének esetére, 3) két nyomkövető kutya.

A hadifoglyok munkára való alkalmazása.

A Központ által megállapított, egy fő hadifogolyra eső, egy ledolgozott embernapra számított 6,00 rubeles teljesítmény-normához képest a negyedévre vetített tényleges teljesítmény 8,43 rubel. A negyedév alatt ténylegesen ledolgozott embernapok száma 36.864 a terv szerinti 52.5000-hez (így az eredetiben, a fordító) képest. Ez az egészséges hadifoglykontingens hiányával magyarázható.

Mindamellet, hogy a ledolgozott embernapok alatt a teljesítmény meghaladta a normát, a bruttó teljesítmény 310.260,19 rubelnek felel meg., és közelít a rubelben megállapított terv szerinti értékhez, ami 315 ezer rubel. A vállalatok többsége speciális bérezést vezetett be. A könyvelést egy külön számviteli osztály végzi. Rögzítésre kerültek olyan esetek, amikor egyes vállalatok késedelemmel fizették ki a munkabért. Három esetben a vitát választottbíróság elé terelték.

Szám: 1/037
1945. 04. 21.

Noszov állambiztonsági őrnagy,
a 183. Hadifogolytábor parancsnoka

Történeti Dokumentumközpont, F. 1 a-p, op. 15., ügyiratszám: 158, p. 4-8. Eredeti. Gépírás

Szám: 174

1945. május 11. – A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által Pfeifer G. M.¹⁶² beregleányfalvai (Munkácsi járás) lakos ellen, a Volksbund helyi szervezetben való tagsága miatt indított büntetőügyében hozott ítélet

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága

Szám: 67/45

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Ruszin V. P., a tanács tagjai: Varga Petro és Logojda Alekszej) Tokar Georgij jegyzőkönyvvezető jelenlétében, az Ungváron, 1945. június 11-én tartott tárgyaláson tárgyalta a

Pfeifer György – Georgij Mihajlovics –1903-ban, a Munkácsi járási Beregleányfalván született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, nős családi állapotú – felesége és 4 gyermeke megszökött a németekkel – beregleányfalvai lakos ellen folyamatban lévő bűnügyet. Vádolt Kárpátontúli Ukrajna fasiszta megszállása alatt elnöke és szervezője volt a Volksbund fasiszta szervezetnek, tagokat toborzott a szervezetbe, ellenséges magatartást tanúsított a Szovjetunió és a kommunistákkal szemben.

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghallgatta a vádlottat, kihallgatta a periratokban szereplő tanúkat, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

- 1) Pfeifer Georgij Mihajlovics önkéntesként lépett be a Volksbund német fasiszta szervezetbe, amely elnökévé választotta.
- 2) A Volksbund elnökeként vasárnaponként, illetve ünnepek alkalmából gyűléseket hívott össze a saját udvarába, ahol beszédet tartott, újságokat, hirdetményeket

---

¹⁶² Pfeifer György (Georgij Mihajlovics) 1903-ban született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Beregleányfalván, nemzetisége német, elemi iskolai végzettségű, párton kívüli földműves, beregleányfalvai lakos. Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának Rendkívüli Bírósága 1945. június 11-én 15 év szabadságvesztésre ítélte. 1993-ban rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 592)

olvasott fel, agitálta a fiatalokat a Volksbundba való belépésre, dicsőítette a fasiszta cselekményeket és a német hadsereg sikereit.

3) 1945 januárjában, hazatérve a magyar hadseregből Bárdházán, Németkucsován és más helyeken bujkált.

Cselekedeteivel nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek.

Pfeifer Georgij Mihajlovics bűnösségét a periratok, tanúvallomások, illetve a vádlott vallomása maradéktalanul bizonyítják.

Ezért fentiek alapján, hivatkozással Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétumára, Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Pfeifer Georgij Mihajlovics bűnös a 6. szakasz (i) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért őt a bíróság 15 év szabadságvesztésre és 3 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekzobzásra ítéli.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.

A másolat hitelül:

1945. május 11.

Tokar G., a rendkívüli Bíróság titkára

Ruszin Vaszilij P., a tanács elnöke,

A tanács tagjai: 1. Varga s.k., 2. Logojda A. F. s.k.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 295, p. 29. Eredeti. Gépírás.

Szám: 175

1945. május 13. – Kivonat a Salánki Népi Bizottság ülésének a tanács tevékenységét tárgyaló jegyzőkönyvéből

[...]

Az elnök az ülés végén rámutat, hogy a jelenleg még észlelhető hiányosságok a háború következményei. A faluban munkaerőhiány tapasztalható, reménykedni lehet, hogy a magyar hadseregben szolgált, jelenleg munkatáborokban dolgozók a hitlerista Németországgal vívott háború befejezésével hazatérnek, és ismét itthon dolgozhatnak...

Tárkányi, a Népi Bizottság elnöke,

Kis, titkár,

Terpai M., Miskó Mihály, hitelesítők

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-10, op. 1, ügyiratszám: 47, p. 263-265. Eredeti. Gépírás.
A szöveg latin betűvel van legépelve.

Szám: 176

1945. május 16. – A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által Priboj A. F.¹⁶³ munkácsi lakos, a Latorca cég alkalmazottja ellen indított büntetőügyében hozott ítélet

---

¹⁶³ Priboj András – Andrej Fjodorovics, született 1909-ben, Dombóváron, Magyarországon, nemzetisége magyar, középfokú iskolai végzettségű, pártonkívüli, a kárpátaljai Munkácson élt, hivatalnokként dolgozott a Latorca cégnél. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. május 16-án golyó általi halálra ítélte. 1945. június 1-jén

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Ruszin V. P., a tanács tagjai: Kalinov M. és Varga Petro) Tokár jegyzőkönyvvezető, illetve Kampov M. tolmács jelenlétében, az Ungváron, 1945. május 16-án tartott tárgyaláson tárgyalta a

Priboj András – Andrej Fjodorovics – (születési éve: 1909, születési helye: Dombóvár, Magyarország, lakhelye: Munkács, nemzetisége: magyar, végzettsége: középfokú, foglalkozása: hivatalnok, családi állapota: nőtlen)

ellen indított bűnügyet, aki fanatikus meggyőződésből 1940-ben érkezett Kárpátaljára. A megszállókkal együtt részt vett a Kárpátontúli Ukrajna leigázásában, majd, a Vörös Hadsereg általi felszabadítása után letelepedett Munkácson, és aktív szovjetellenes propagandát folytatott a lakosság körében, agitált a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának Manifesztuma ellen, és tevékenységével nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek.

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghallgatta a vádlottat, kihallgatta az ügy tanúit, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Priboj András

1. 1940-ben a megszállókkal együtt érkezett Kárpátontúli Ukrajna területére, a megszállókkal együtt aktív részt vett a leigázásban, és, mint hivatásos erőrabló, közrejátszott a Kárpátontúli Ukrajna erdőiben kivágott faáru elrablásában.

2. Azután is Munkácson maradt, miután a Vörös Hadsereg kiűzte Kárpátontúli Ukrajnából a fasiszta megszállókat, mégpedig azzal a céllal, hogy folytassa alantas tevékenységét.

3. Mint fasiszta ideológiai ügynök, 1944 novemberétől nyíltan támadta a Szovjetuniót, fellépett Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának Manifesztuma ellen, a német csapatok győzelméről terjesztett híreszteléseket, a nép bomlasztása érdekében terjesztette a Szent István-i eszméket.

4. Ugyanakkor jegyzéket készített Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának tagjairól és a kárpátukrán nép más kiemelkedő egyéniségeiről azzal a céllal, hogy visszatérjen Magyarországra és beszámoljon a Kárpátontúli Ukrajnában végzett aknamunkájáról.

5. Az ügyben rendelkezésre álló anyagokból kitűnik, hogy vádlott a fasiszta propagandán kívül kémkedett is a fasiszta fattyak javára. Erre utal a Barankai Tibor magyar tiszttel fenntartott kapcsolata is. Cselekedeteivel diszkreditálta Kárpátontúli Ukrajna népi hatalmát és nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek.

Priboj András bűnösségét az ügyben rendelkezésre álló iratok, tanúvallomások, illetve a vádlott részbeni beismerő vallomása teljes körűen bizonyítják.

---

kivégezték. (Akiiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 587). A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége az 1991. június 21-én kelt határozatával a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának ítéletét bűncselekmény hiányában hatályon kívül helyezte. (Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma, F. 7, op. 1, ügyiratszám 5726, p. 44)

A Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának Rendkívüli Bírósága az általa hozott számos ítéletének stílusához hasonlóan a Priboj A. F. ellen hozott ítéletét is különleges stílusban fogalmazza meg. Szembetűnő, milyen mértékben meg voltak fosztva ezen vádlottak a védekezéshez való joguktól, személyiségi jogaiktól. A bizonyítatlan vádak, az olyan jellegű fordulatok, mint a „meggyőződéses fasisztaként”, „nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek”, „hivatásos erőrabló”, „itt maradt, hogy folytassa aljas tevékenységét” – a szabadulás minden esélyétől, illetve az ügy objektív elbírálásának és méltányos ítéletben a reményétől is megfosztották a vádlottakat.

Fentiekre tekintettel, hivatkozással Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétumára, Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi ÍTÉLETET:

PRIBOJ András bűnös a 6. szakasz d), f) és i) pontjaiba ütköző bűncselekmények elkövetésében, ezért őt a bíróság a legsúlyosabb büntetésre, golyó általi halálra és teljes vagyonek Kobzásra ítéli.

A büntetés végrehajtásáig letartóztatását fenntartja.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.

Ruszin Vasziliij P., a tanács elnöke,

A tanács tagjai: 1. Kalinov Mihail G. 2. Varga P. Iljics

Az okiraton a következő kézzel írott felüljegyzős látható: „Az ítéletet jóváhagyva. 1945. 05. 23.

Turjanica, Vas” (a többi aláírás olvashatatlan)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 5726, p. 33-33 zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 177

1945. május 22. – Az Ilosvai Népi Bizottságnak a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácshoz intézett folyamodványa az internált helyi lakosok hadifogolytáborokból való szabadon bocsátásának elősegítése tárgyában

Ilosvai Körzeti Népi Bizottság
Hiv. szám: 3122/1945

A Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának
(Az Elnökség részére!)

Ungvár

Az Ilosvai Körzeti Népi Bizottság azzal a kéréssel fordul a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsához, hogy járjon el a Vörös Hadsereg illetékes szerveinél a Vörös Hadsereg által a magyar katonákkal együtt internált helybéli lakosaink hazaengedése ügyében.

Körzeti Népi Bizottság fölöslegesnek tartja annak részletes kifejtését, hogy a magyarok népünk túlnyomó többségét erőszakkal vonták be a testvéri szovjet nép ellen folytatott háborúba, hogy Kárpátontúli Ukrajna fiainak mindegyike megragadott minden alkalmat, hogy átálljon a Vörös Hadsereg oldalára, a korszerű hadviselési módszerek és gyakori tömeges előállítások következtében a magyar katonákkal együtt a mi embereink is fogságba estek.

Mindnyájai tanúi voltunk annak, amikor a dicső Vörös Hadsereg a feltarthatatlan, határozott előrenyomulása során hatalmas területeket foglalt el, és ez alkalomból a szétvert ellenséges hadsereg katonáinak tömegével együtt a magyar koncentrációs táborokból a mi embereink is fogságba estek.

Aligha kell arra külön rámutatnunk, hogy mennyire időszerű az e kategóriájú emberek szabadon bocsátásának és hazatérésének ügye.

Ezen kívül, sok ezer munkás kéz kerülne haza, és vehetne részt felszabadított Hazánk újjáépítésében, hazatérnének a családapák, és levennék az államról a családfenntartó nélkül maradt családok eltartásának terhét. Minden túlzás nélkül elmondható, hogy akkor feloszlana az utolsó felhő, amely elhomályosítja az ezeréves rabságból felszabadított kárpátukrán nép körében tapasztalt össznépi lelkesedését.

Ilosva, 1945. május 22.

Az Ilosvai Népi Bizottság elnöke

Szám: 178

1945. május 24. – Turjanica I., a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa elnökének kérelme Kidora Vaszil vorocsói (Perecsenyi járás) lakos hadifogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa
Szám: 1689-1945 prez.

Ungvár, 1945. május 24.

Tárgy: Kidora Vaszil állami tanító
táborból való szabadon bocsátása

A budapesti hadifogolytábor parancsnoka részére
Mária Terézia Laktanya

Azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy a engedje szabadon a táborából Kidora Vaszil hadifoglyot, aki vorocsói illetőségű kárpátukrán állampolgár.

Nevezett ukrán nemzetiségű lakos, akit a magyarok, mint számukra megbízhatatlant személyt annak idején munkatáborba zártak.

Végül, tájékoztatásul közlöm, hogy Tyulpanov ezredest, a 4. Ukrán Frontnak a Kárpátontúli Ukrajna népi tanácsi megbízottját időközben a katonai hatóságok visszahívták, de távozása előtt elintézés végett átadta nekünk a mellékelt kérelmet. Tekintettel arra, hogy jelenleg a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa mellett nem működik katonai helyettes, a jövőben a hasonló kérdések elintézése a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának elnökére hárul.¹⁶⁴

Melléklet: 2 db

Turjanica I. I., Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának elnöke

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 52, p. 37. Eredeti. Gépírás.

Szám: 179

1945. május 26. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal, illetve az SS csapatokban való szolgálatteljesítéssel vádolt Piller J. J.¹⁶⁵ pósházai (Perecsenyi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. május 26

Alulírott Popovics, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálatának apparátusának munkatársa, a mai napon kihallgattam az előállított

¹⁶⁴ Turjanica I. I. ugyanezen napon, Tyulpanov ezredesnek, mint tanácsadójának „mellékelt kérelemre” való hivatkozással hasonló tartalmú folyamodványokat nyújtott be a budapesti hadifogolytáborban tartózkodó Gutics Andrij vorocsói (Perecsenyi járás), illetve a romániai, focsani fogolytáborban tartózkodó Lesko Mihajlo perecsenyi lakos kiszabadítása érdekében is.

¹⁶⁵ Piller Josef – Jozsif Jozsifovics – 1908-ban született a kárpátaljai, Munkácsi járási Pósházán, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, kőműves foglalkozási pósházai lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. június 16-án golyó általi halálra ítélte. 1945. június 16-án öngyilkosságot követett el. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 652)

Piller Josefet – Joszif Joszifovics – (születési éve: 1908, születési helye: Pósháza, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, foglalkozása: kőműves, lakhelye: Pósháza, 94. szám, Mukácsi körzet), aki az ügy tárgyát illetően az alábbiakat vallotta:

Kérdés: Mikor lépett be a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezetbe 1940 februárjában Pósházán léptem be.

Kérdés: Önként lépett be a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: Igen, önként lépett be, mert a szervezet a tagjait élelmiszerrel támogatta.

Kérdés: Mennyi tagdíjat fizetett a Volksbund szervezetnek?

Válasz: A Volksbund szervezetnek havi 50 fillér tagdíjat fizettem.

Kérdés: Mi volt a Volksbund német fasiszta szervezet célja?

Válasz: A szervezetnek az volt a célja, hogy minél több tag toborzásával erősítse a szervezetet, hogy összevonjon valamennyi német nemzetiségű magyarországi lakost, és egyesítse őket a nagy német állammal, szükség esetén pedig a faj védelme érdekében a népért, a németek ellenségei elleni harcra alkalmazza őket.

Kérdés: Ki volt a Volksbund szervezet elnöke?

Válasz: A Volksbund szervezet elnöke Kismann József, a titkára pedig Kismann Mihály volt.

Kérdés: Ki foglalkozott a Volksbund szervezetnél az új tagok toborzásával?

Válasz: A tagok toborzásával Kismann József, a szervezet elnöke foglalkozott.

Kérdés: Ön részt vett a Volksbund szervezet összejövetelein és taggyűlésein?

Válasz: Igen, én néhány alkalommal rész vettem a Volksbund szervezet összejövetelein és taggyűlésein.

Kérdés: Mikor jelentkezett önként a német hadsereg SS csapataihoz?

Válasz: A német SS hadseregbe 1944. szeptember 20-án léptem be Biatorbágyon (Magyarország).

Kérdés: Miért jelentkezett önként és lépett be a német SS hadseregbe?

Válasz: Én, mint a Volksbund szervezet tagja, kénytelen voltam belépni a német SS csapatokhoz, mert a Volksbund valamennyi tagja köteles volt önként belépni a német hadsereg SS csapataihoz, mi pedig mentünk, aki akart, önként jelentkezett.

Kérdés: Ön, mint a német hadsereg SS csapatainak önkéntese, hol harcolt a Vörös Hadsereg ellen?

Válasz: Én a szlovákiai Nitra környéki erdőkben harcoltam a szovjet partizánok ellen.

Kérdés: Hány ütközetben vett részt a Nitra környéki erdőkben?

Válasz: Az erdőkben három éjszakán keresztül folytattuk a harcot a partizánokkal.

Kérdés: Hány partizánt fogott el és ölt meg ez alatt a három éjszaka alatt?

Válasz: Élve egy partizánt se fogtunk el, hogy hány esett el, azt nem tudom, mert minden éjszaka, a sötétben zajlott, én nem láttam.

Kérdés: Nagy harcok folytak az erdőben a partizánok ellen?

Válasz: Elég nagy harc volt, mi lőttük a partizánokat, ők pedig minket.

Kérdés: Hány német SS-önkéntes harcolt a partizánok ellen?

Válasz: Ott csak a partizánok ellen bevetett egy zászlóalj volt, és a német SS csapatok a partizánok elleni razziára minden éjjel egy pitát (*ismeretlen szó, a fordító megjegyzése*) vezényeltek ki.

Kérdés: Ami volt a neve annak a zászlóaljnak, amelyet a partizánok elleni harcra vezényeltek ki?

Válasz: A mi zászlóaljunk az 18. SS hadosztályhoz tartozott, és bennünket szlovák területen a partizánok ellen vetettek be.

Kérdés: Kik voltak a tisztek az ön SS hadosztályában?

Válasz: A mi SS hadosztályunknál ..., németországi német tisztak voltak.

Kérdés: Milyen módon került haza és hagyta ott a hadsereget?

Válasz: Egyik alkalommal a partizánok ellen nagy harcok folytak, és a mi pitánkat szétverték. Ekkor én megszöktem, átöltöztem polgári ruhába, és így hazajutottam.

Kérdés: A családja hol tartózkodott?

Válasz: A családom otthon, Pósházán volt.

Kérdés: Hol voltak a testvérei?

Válasz: Az egyik fivérem a családjával együtt elszökött a németekkel, az egyik nővérem még 1941-ben elment Bécsbe, a másik nővérem Pósházán maradt, a férjét elvitték a katonák munkára.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt számomra az általam beszélt nyelven felolvasták,
amit aláírással tanúsítok: Piller Josef

A kihallgatást vezette Popovics, a
Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálatának apparátusának munkatársa

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálatának Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 5008, p. 14-15 zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 180

***1945. június 1. – Az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli
Ukrajna-i Területi Főosztálya „A” osztályának igazolása Schnelzer J. I.
halálos ítéletének végrehajtásáról***

[...]

IGAZOLÁS

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának 1945. április 20-án kelt, Schnelzer Josef – Joszif Ivanovics – (születési éve: 1926, születési helye: Szolyva, Szolyvai körzet) elítélt ellen, a legsúlyosabb büntetést – golyó általi halált kiszabó ítélet Ungváron, 1945. június 1-jén végrehajtva.

A kiadmány hitelül: Fomicsev alezredes, az Állambiztonsági Minisztérium
Főosztálya „A” osztályának vezetője

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálatának Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 5343, p. 29. Eredeti. Kézrel kitöltött formanyomtatvány.

Szám: 181

1945. június 6. – Fedelescsák Julianna nagyajdosi (Ungvári körzet) lakosak az NKVD zsabjei hadifogolytáborának parancsnokságához intézett folyamodványa férjének, Fedelescsák M. F.-nek szabadon engedése tárgyában

A Zsabjei Hadifogolytábor parancsnoksága részére

Alulírott, Fedelescsák Julianna, nagyajdosi (Szerednyei körzet, Kárpátontúli Ukrajna) lakos, kérem, hogy engedjék szabadon az önök hadifogolytáborában fogva tartott férjemet, Fedelescsák Mikola Fedorovicsot, hogy haza tudjon térni a Vörös Hadsereg által felszabadított szülőföldjére.

Kérésemet az alábbiakkal indokolom:

Férjem mindig is baloldali érzelmű, szocialista beállítottságú volt, amiért őt a fasiszta megszállók Kárpátontúli terület megszállása után, már 1939 márciusában bebörtönözték, majd koncentrációs táborba hurcolták, ahonnan a mai napig sem tudott hazatérni.

Miután értesültem arról, hogy férjem a Zsabjei hadifogolytáborban van, bátorkodtam levélben a tábor tisztelt parancsnokságához fordulni, minthogy két, egy 4, illetve egy 2 éves kisgyermekkel, illetve a férjem 76 éves édesanyjával maradtam itthon, és igen nehezen tudom megkeresni számukra a mindennapi kenyeret. Van egy kis földünk is, de azt sincs, aki megművelje, egy része műveletlen marad. Mivel a házunkat se volt kinek megjavítani több mint 5 éve, erősen beázik, csöpög, mint a szűrő.

Nagyon kérem Önöket, hallgassák meg kérésemet, hogy a felszabadított, szabad boldog földünkön és is boldog és vidám lehessenek, mert mindenki szabadon vigad, csak én sírok, mert kicsiny gyermekeim, mint az árvák, nem tudják kivárni apjukat.

Kérésem kedvező elbírálásában reménykedve, maradok

Nagyajdos, 1945. június 6.

őszinte tisztelettel:
Fedelescsák Julianna

Nagyajdos, 1945. Kárpátalja 6.

Nagyajdosi Községi Népi Bizottság

A Nagyajdosi Községi Népi Bizottság tanúsítja, hogy a fenti kérelemben feltüntetett adatok megfelelnek a valóságnak.

A Népi Bizottság csatlakozik a kérelemhez. Tanúsítjuk, hogy Fedelescsák Mikola mindig becsületes tagja volt a falu közösségének, és a munkások javát igyekezett szolgálni. Fenti kérelmet a legteljesebb mértékben támogatjuk.

A Községi Népi Bizottság elnöke (olvashatatlan aláírás)

Terpák Anna, a Községi Népi Bizottság titkára

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 205, p. 60. Eredeti. Gépírás.

Szám: 182

1945. június 15. – Vádirat a Hensel J. I. várpalánkai (Munkácsi járás) lakos ellen indított büntetőügyben

„Jóváhagyom”

Vas L., Kárpátontúli Ukrajna
belügyi és állambiztonsági megbízottja
(Vas I.)
1945. 06. 15.

VÁDIRAT

Az Állambiztonsági Szolgálat Munkácsi Körzeti Osztálya 1945. április 5-én letartóztatta Hensel Josefet – Jozsif Ivanovics –, a Volksbund német fasiszta szervezet aktív tagját.

Az ügyben lefolytatott nyomozás megállapította, hogy Hensel Jozsif Ivanovics 1941 február végétől 1941 november végéig aktív tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek.

Nevezett gyakran eljárta a Volksbund összejöveteleire, ahol a szovjet- és kommunistaellenes fasiszta propagandabeszédeket hallgatott.

Meggyőződéssel hitte, hogy a németek győzni fognak, ezért propagandatevékenységében azt hirdette, hogy a Szovjetunió elveszíti a háborút és a kommunizmus elvész.

A német fasizmusban való hitét azzal is kifejezésre juttattak, hogy „Heil Hitler” szavakkal köszönt.

Részt vett Erdély magyarok általi megszállásában, amiért éremmel tüntették ki.

Hensel Jozsif Ivanovics bűnösségét teljes körben elismerte, azt ezen kívül Wiesinger Franz (Fedor), Kismann János (Ivan) és Kovács tanúsítja.

Fentiek alapján

Hezsel Jozsif Ivanovicsot (születési éve: 1891, születési helye: Várpalánka, nemzetisége: német, foglalkozása: kőműves, végzettsége: elemi iskola 5 osztálya, Volksbund-tag, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, családi állapota: nős, két gyermek apja, vallása: római katolikus, lakhelye: Várpalánka, 161. szám, Munkácsi körzet)

vádolom azzal, hogy 1941 február végétől 1941 november végéig aktív tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, és szovjet- és kommunistaellenes propagandát folytatott.

Az ügyben folytatott nyomozást lezárom, és az ügyet a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. december 18-án kelt, 22. számú Dekrétuma 6. szakaszának i) pontja szerint, az illetékes bírósághoz továbbítása céljából Kárpátontúli Ukrajna főügyésze elé terjesztem.

Tivadar, az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i
Igazgatósága vizsgálati osztályának hivatalnok

Jóváhagyom: az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i
Igazgatósága vizsgálati osztályának vezetője

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5009, p. 28-29 zv. Eredeti. Gépírás.

Szám: 183

1945. június 16. – Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának a Piller J. J. ellen indított büntetőügyében hozott ítélete

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága, Ungvár

Szám: 78/45

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Ruszin V. P., a tanács tagjai: Varga Petro és Kalinov M.) Tokár Georgij jegyzőkönyvvezető, illetve Kalinov Mihail tolmács jelenlétében, az Ungváron, 1945. június 16-án tartott tárgyaláson tárgyalta a

Piller Josef – Jozsif Jozsifovics – (születési éve: 1908, születési helye: Pósháza, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, foglalkozása: kőműves, családi állapota: nős, 2 gyermek apja) ellen indított büntetőügyet, aki a vádirat szerint fasiszta beállítottságú, aktív tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, és 1944-ben önként jelentkezett az SS csapatokhoz.

A Rendkívüli Bíróság kihallgatta a vádlottat, illetve az ügyben beidézett tanúkat, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Piller Jozsif Jozsifovics vádlott

1. 1940-ben önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, és annak aktív tagja volt.

2. 1944 szeptemberében önként jelentkezett szolgálatra az SS német terrorista szervezet csapataihoz, amelyek a szovjet partizánok ellen harcoltak Nitra térségében. Részt vett a harcokban, a csapatok szétverése után, azaz 1945. április 16-án pedig hazaszökött Kárpátontúli Ukrajnába.

Tevékenységevel nevezett nagy kárt okozott a kárpátukrán népnek.

Piller Jozsif Jozsifovics vádlott bűnösségét a perben rendelkezésre álló iratok, tanúvallomások, illetve a vádlott beismerő vallomása bizonyítja.

Fentiekre tekintettel, hivatkozással Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétumára, Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Piller Jozsif Jozsifovics bűnös a 6. szakasz (i), (j) bekezdéseibe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért őt a bíróság a legsúlyosabb büntetéssel sújtja, golyó általi halálra és teljes vagyonának az állam javára történő elkobzására ítéli.

Az ítélet végrehajtásáig a vádlott őrizetét fenntartja.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.

Ruszin Vaszilij P., a tanács elnöke,

A tanács tagjai: I. Varga s.k.

Mihail G. Kalinov s.k.

Ungvár, 1945. június 18.

A Rendkívüli Bíróság titkára

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz. 5008, p. 38. Eredeti. Gépírás.

Szám: 184

1945. június 16. – Jegyzőkönyv a halálra ítélt Piller J. J. által az ungvári börtönben elkövetett öngyilkosság tárgyában

JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1945. június 16.

Alulírott, Lenisinec Ivan, az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajnai parancsnoka, Pop Demire (*Pap Demeter, a fordító megjegyzése*), a az Ungvári Börtön parancsnoka, és Glik Vaszilij, városi orvos, az alábbi jegyzőkönyvet

veszi fel:

Piller Jozsif Jozsifovicsot (születési éve: 1908, születési helye: Pósháza, Munkácsi járás, nemzetisége: német, foglalkozása: kőműves, családi állapota: nős, 2 gyermek apja)

1945. június 16-án 10 óra 20 perckor büntetőügyének tárgyalására a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának felsőbb Rendkívüli Bíróságára szállították, amely nevezettet bűnösnek találta, és ellene a legsúlyosabb ítéletet alkalmazva, golyó általi halálra ítélte.

Ugyanezen napon, 11 óra 40 perckor visszatérve a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának Rendkívüli Bíróságáról az Ungvári Börtön 180. számú zárkájába, Piller Jozsif Jozsifovics öngyilkosságot követett el oly módon, hogy a mellékhelyiség bejárata melletti léthez erősített két összekötött zsebkendővel megfojtotta önmagát, így vetve véget életének.

Glik V. városi orvos megállapította, hogy Piller Jozsif Jozsifovics halála saját torkának elszorítása következtében állt be. Nevezett holttestét eltemettük.

A jegyzőkönyvet 2 példányban felvette: 1. Lesinec

Aláírások: 2. Pop D.

3. Glik V.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz. 5008, p. 40. Eredeti. Gépírás.

Szám: 185

1945. június 19. – Stefanszkij O. I.¹⁶⁶ pósházai (Munkácsi járás) lakos büntetőügyében hozott ítélet

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Ruszin Vasz. Pavl., a tanács tagjai: Lednej Ivan és Kalinov Mihail) Resetár Mária jegyzőkönyvvezető jelenlétében, Ungváron tartott tárgyaláson tárgyalta a Stefánszki Sándor – Stefanszkij Alekszandr Ivanovics – (születési éve: 1909, születési helye: Várpalánka, lakhelye: a Munkács melletti Pósháza, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, foglalkozása: kőműves, családi állapota: nős, 2 gyermek apja) ellen folyamatban lévő büntetőügyet. Vádlott Kárpátontúli Ukrajna fasiszta megszállása alatt aktív tagja volt a Volksbund fasiszta szervezetnek, propagandát folytatott a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg ellen, részt vett a partizánok elleni razziákban, majd önként beállt a német hadsereg SS csapataiba.

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghallgatta a vádlottat, kihallgatta a periratokban szereplő tanúkat, és az alábbi

---

¹⁶⁶ Stefanszkij Alekszandr Ivanovics (születési éve: 1909, születési helye: Munkács, Kárpátalja, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, pártonkívüli, kőműves foglalkozású pósházai (Munkácsi járás, Kárpátalja) lakos. Kárpátontúli Ukrajna rendkívüli Bírósága 1945. június 19-én golyó általi halálra ítélte. 1945. július 24-én kivégezték. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet... p. 767)

tényállást

állapította meg:

Stefanszkij Alekszandr Ivanovics:

1. Kárpátontúli Ukrajna megszállása alatt, 1942-ben önként belépett a Volksbund fasiszta szervezetbe.

2. 1943. január 10-én, mint magyar utászcsapatok katonája, Ukrajnában, Szumi térségében részt vett a partizánok elleni razziákban... Összekötői, tolmácsfeladatokat látott el a német és magyar csapatok részére.

3. 1944-ben belépett a német fasiszta hadsereg SS csapataihoz, és Budapest környékén részt vett a Vörös Hadsereg elleni harcokban, majd polgári ruhába öltözve hazatért Kárpátontúli Ukrajnába.

4. A magyar hadseregben hamis híreket terjesztett a németek oroszok feletti győzelméről, otthon, dicsőítve az új német fegyvert, a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg ellen folytatott propagandát.

5. 1940 és 1942 között főállású kőművesként részt vett a védvonal vasbeton erődítményeinek építési munkálataiban, ahol csak megbízható embereket alkalmaztak.

Stefanszkij Alekszandr Ivanovics bűnösségét a periratok, tanúvallomások, illetve a vádlott részbeni beismerő vallomása maradéktalanul bizonyítják.

Ezért, fentiek alapján, hivatkozással Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétumára, Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Stefanszkij Alekszandr Ivanovics bűnös a 6. szakasz (i, j, d) bekezdéseibe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért őt a bíróság a legsúlyosabb büntetéssel sújtja, golyó általi halálra és teljes vagyonekzobzásra ítéli.

Az ítélet végrehajtásáig a vádlott őrizetét fenntartja.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.

Ruszin, a Rendkívüli Bíróság elnöke,
a tanács elnöke,
A tanács tagjai: 1. *Lednej*
2. *Kalinov*

Az okiraton látható, kézzel írott feljegyzés:

„Az ítéletet jóváhagyom”

1945. 07. 02. *Turjanica*

(*más olvashatatlan aláírások*)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5273, p. 37-38. Eredeti. Kézírás.

Szám: 186

1945. június 25. – Részletek Steiner Ferenc Ljudvigovics (Gáspárovics)¹⁶⁷, az NKVD miskolci (Magyarország) internálótábor

¹⁶⁷ Steiner Ferenc Gáspárovics (Ljudvigovics), született 1912-ben Kreichben, Ausztriában, nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, pártunkívüli. a Kárpátalja területi Ungváron élt, gépkocsivezetőként dolgozott. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 9-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet... p. 766)

Steiner F. L. feleségéhez intézett levelét Elefánt E. fordításában adjuk közre.

Elefánt E. – feltehetőleg tábori tolmács és fordító (informátor). Ruszin (Steiner) G. F. közlése szerint Elefánt korábban a Csehszlovák Hadtestnél teljesített szolgálatot.

A Gaszparics (Gasparovics) Szeiner F. L. anyjának leánykori neve volt, aki ezen a néven írta alá a miskolci internálótáborból a feleségének küldött levelét (ld. még a 2012. november 12-én kelt iratot).

fogvatartottjának a feleségéhez, Steiner Anna ungvári lakoshoz intézett leveléből

Szigorúan titkos

Feladó:
Gaszparics
Kun Tábor
Miskolc
Huszárlaktanya

Címzett: Steiner Francovics,
Ungvár, Olasz u. 7/1.

Miskolc, 1945. 06. 25.

[...]

Kedves Annácskám!

Miskolcon vagyok az internálttáborban. Ne ess kétségbe, minden rendben, csak egyet kérnék tőled nagyon. Te nyugodtan meglátogathatsz engem, és, ha teheted, minél előbb gyere el, mert sürgős ügyeket kellene megbeszelnünk. Hála istennek, hogy így történt, mert látom, úgy lesz a legjobb, ha így halad tovább az ügyem. Minden esetre, sok függ az ungváriaktól, végül is és senkit nem bántottam. Az nem jelent semmit, hogy tagja voltam a pártnak, hiszen akkor Magyarország 90%-át le kellene tartóztatni. Mellesleg, különbség van a rendeletek, jelenlegi és régi (8 hónappal ezelőtti) törvények között, ezért örülnék annak, ha véletlenül ezt a kis büntetést kapnám, amit gyorsan leülnék, és ismét szabad ember lehetnék. Hiszen nincs más kívánságom, mint hogy veletek legyek és szerény megélhetést biztosítsak nektek. Édes szívem, ha tudsz, gyere el hozzám, hogy mindent megbeszéljünk, hiszen már 8 hónapja nem láttalak, vagy már nem is érdekellek? Ha eljössz, hozd magaddal valamelyik gyermeket. Nagyon fogok örülni, ha egy kicsit veletek lehetek, ezért jártam el így. Mit csinálnak a drága gyermekeim? Biztosan türelmetlenül várnak haza. Hogy vannak a szüleim? Mindenesetre, értesítsd őket az ügyemről. Hogy van „ocska”? Figyelj, Grétike őt nagyon szereti. Hogy fáj nekem, hogy nem láthatom azt a fiút, biztosan nagyon aranyos. Nagyon kérlek, vigyázz mindenkire, és in is elvárlak mielőbb. Csókolom kezeidet.

Szerető férjed, Ferenc

Üdvözlöm és csókolom kedves szüleimet.

Drága gyermekeim! Ottó, Éva, Cseti és Gréti! Nagyon kérlek benneteket, legyetek jók és fogadjatok szót anyukátoknak, tanuljatok szorgalmasan. Nemsokára otthon leszek, és meglátom, mit tudtok.

Csókol benneteket apátok, Írjátok.

Figyelj, közeledik az ebéd.

Felülvizsgálva. 1945. 04. 27. (olvashatatlan aláírás)

U. I. A levél írója, az általunk ismert Steiner, aki a politikai internáltak miskolci táborában van, levelét még nem a saját nevére írja alá. Abban reménykedik, hogy kisebb büntetést kap, mert azt hiszi, hogy az Ungváron folytatott Hitler-barát és képtevékenységről a miskolci hatóságok nem tudnak. Ugyanakkor azt írja levelében, hogy „sok függ az ungváriaktól”, azaz fél az ungvári tanúktól és hatóságoktól. Fenti okok miatt át kell szállítani a táborbók Ungvárra. Valószínűleg itt leleplezhető lesz a német kémek és ügynökök egész ungvári hálózata.

Elefánt

Szám: 187

1945. június 26. – Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja Ungvári Körzeti Bizottsága titkárának folyamodványa a szegedi (Magyarország) hadifogolytábor parancsnokához Haziszta István – Sztepan – gerényi (Ungvári járás) lakos szabadon bocsátása tárgyában

Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja
Ungvári Körzeti Bizottság
A hadifogolytábor parancsnoka részére

Szeged, Magyarország

Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártjának Ungvári Körzeti Bizottsága az igazoló bizottság határozata alapján hozott döntésével Haziszta Istvánt (születési éve: 1905, születési helye: Gerény, Kárpátontúli Ukrajna, nemzetisége: ukrán), aki jelenleg a szegedi hadifogolytáborban tartózkodik, megbízható embernek minősíti, és egyidejűleg politikai szempontból igazolja.

Nevezett folyamatosan hű fia volt az egész szláv népnek, mindenekfelett szereti hazáját, mindig is nagy ellensége volt a faszizmusnak és a szlávok ellenségeinek.

Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártjának Ungvári Körzeti Bizottsága arra kéri a hadifogolytábor parancsnokát, hogy nevezettet engedje szabadon a hadifogolytáborból, mivel ő ezt, politikai magatartását figyelembe véve, megérdemli.

Ungvár, 1945. június 26.

*Edelmann, Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja
Ungvári Körzeti Bizottságának titkára*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 207, p. 70. Eredeti. Gépírás.

Szám: 188

1945. július 10. – Részletek Pronyin M. M. vezérőrnagynak, a 4. Ukrán Front Politikai Főcsoportfőnöksége parancsnokának a Vörös Hadsereg Politikai Főparancsnoksága részére címzett jelentéséből

Iktatószám: 005224
1945. 07. 18.

A Vörös Hadsereg Politikai Főparancsnokságának vezetője részére
Moszkva

Jelentés

A Kárpátontúli Ukrajna népe által a Szovjet Ukrajnával való egyesülés
érdekében vívott harc

[...]

A Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságainak Első Kongresszusát követően a területen a Manifesztum aláírását illetően össznépi kampány bontakozott ki. Ezen időszakra jelentős mértékben megváltoztak és bonyolultabbá váltak a politikai körülmények. A kongresszus előtt még a magyarok is, ha nem is örömmel, de legalább nem ellenségesen fogadták a Vörös Hadsereg bevonulását Kárpátontúli Ukrajnába, most azonban, miután a Vörös Hadsereg biztonsági szervei mintegy 30.000 katonaköteles magyart emeltek ki, a magyar lakosság, de még az asszimilálódott, magyar érzelmű ukránok jelentős része is bizonyos mértékben elégedetlenségének ad hangot és negatívan viszonyul az oroszokhoz. Ez mindenekelőtt a Manifesztum elleni agitációban nyilvánult meg.

Amíg az újraegyesülésért folyó kampány első szakaszában, amikor a nép Sztálin elvtártnak címzett levelekben és táviratokban fejezte ki óhaját, a gyűléseken, röpgyűléseken, kongresszusokon és konferenciákon a csehek viszonylag nyugodt magatartást tanúsítottak, nem tulajdonítva különösebb jelentőséget e mozgalomnak. Most azonban, az állami dokumentum, a Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnával való újraegyesítését és Csehszlovákiából való kiválását kikiáltó Manifesztum elfogadását követően a csehek az újraegyesítés, és főleg a Manifesztum aláírása ellen aktív harcba kezdtek.

Az a nép körében egyre erősödő csehellenes hangulat ellensúlyozza. A csehekben reális ellenfelet és a Manifesztum megvalósításának akadályát látják. Közkedvelté vált az első alkalommal a Tasnád ukrán község asszonyai által szervezett gyűlésen elhangzott jelmondat, amely így hangzik: „Nem a mostoha Csehszlovákiát, az édes Szovjet Ukrajnát akarjuk”.

A pártszervezetek, népi bizottságok és a szerveződés alatt álló ifjúsági és szakszervezetek teljes figyelmüket a Manifesztum aláírására való agitálásnak szentelték. Valamennyi politikai, állami és társadalmi szerv munkájának az vált a kritériumává, hogyan biztosították saját körükben a Manifesztum aláírását.

A Manifesztum aláírásával kapcsolatos tevékenység sikeresebb megszervezése érdekében a körzetekbe „tapasztalt” partizánokat vezényeltek, akik segítettek a népi bizottságoknak és pártszervezeteknek, oktatták őket a tömegekkel végzendő munkára.

A Manifesztum melletti aláírásgyűjtést Kárpátontúli Ukrajna egész területén a lakosság körében folytatott széleskörű tömegpolitikai és felvilágosító munka kísérte. Ungváron két nappal a Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságainak Első Kongresszusa után, 1944. november 28-án a Manifesztumot támogató felvonulásokat, röpgyűléseket tartottak. A város, illetve környékének falvaiból mintegy 8000 felvonuló gyűlt össze. A felvonulás és röpgyűlés rendkívül sikeres volt, és a környéken a Manifesztum tömeges aláírásának a kezdetét jelentette.

[...]

Számításba véve a Vörös Hadsereg bevonulásának lehetőségét a Vatikán 1944 júniusában magyar püspök helyet egy ukrán püspököt, Romzsát nevezte ki. Romzsa a Vatikánban végezte tanulmányait a keleti tagozaton. Arra szánták, hogy a Szovjetunióban hirdesse a vallásos propagandát. Közvetlen környezete (Murányi, Chira kanonokok, Punka titkár) reakciós beállítottsága közismert.

Mihelyt a Vörös Hadsereg elfoglalta Kárpátontúli Ukrajnát, a görög katolikus egyház, úgymond, Róma utasítását követve, elkezdett tüntetőleg kivonulni a politikai életből. Püspöke és papjai ezt valamennyi lehetséges módon, mind magatartásukkal, mind hivatalos megnyilvánulásaik során kiemelik. Valójában, ugyanakkor, a görög katolikus egyház „politikától való tartózkodása” csupán a Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséért indult népi mozgalomnak való ellenszegülés palástolását szolgálja.

A görög katolikus papok majdhogynem egységesen megtagadták az újraegyesítésről szóló Manifesztum aláírását.

[...]

És mindamelllett, hogy a népi és pártbizottságokon dolgozó magyarok közül sokan becsületes kommunisták voltak, akik a fasizmus és a megszállás ellen harcoltak, a magyarok

részvételét a lakosság ukrán része mindenütt rendkívül elutasítóan fogadta. Az ukránok úgy vélekedtek, hogy Kárpátontúli Ukrajna megszállás alóli felszabadítása óta nem történtek jelentős változások, változatlanul mindenütt a magyarok gazdálkodnak. És ez többnyire igaz is volt.

Fenti tények, illetve azon körülményt, hogy Magyarországgal szemben még folyt a háború, amely az ukrán néptől megkövetelte valamennyi érzelmének és erejének az ellenség, azaz a magyarok és németek elleni harcra való összpontosítását, intézkedéseket követelt. A Népi Tanács ezekben a járásokban kénytelen volt felosztatni a népi bizottságokat és olyan újakat választani, helyenként pedig kinevezni, amelyek testületét oroszok, illetve ukránok alkotják.

[...]

A fenti intézkedések után az orosz és ukrán lakosságnak még a Vörös Hadsereg bevonulását követően is fennmaradó félelme a magyaroktól eloszlott. Az ukránok kezdtek gazdának érezni magukat. A magyarokat, köztük a kommunistákat is el kellett távolítani a vezetésből. A valódi magyar kommunisták ezt a helyzetet valódi személyes tragédiaként élték meg, politikailag, ugyanakkor, ez az intézkedés teljes mértékben helyesnek bizonyult. A magyar kommunisták körében felvilágosító munkát végeztünk. Rámutattunk arra, hogy meg kell érteniük, és valamennyi magyarral meg kell értetniük a magyar lakosság bűnrészességét a Szovjetunió megtámadásában, Kárpátontúli Ukrajna leigázásában és gyarmatosításában, ami a magyarokkal szemben érthetően ellenszenvet keltet az ukrán nép körében.

[...]

A csehszlovák kormány engedékenysége a Kárpátontúli Ukrajnával kapcsolatos ügyben, illetve a kérdés diplomáciai úton való megoldása lehetőségének kirajzolódása lehetőséget nyújtott a Népi Tanácsnak arra, hogy figyelmét mindenekelőtt a belső problémák megoldására, azaz a gazdaság feltámasztására, a kereskedelem beindítására, az állami apparátus felállítására, stb. irányítsa.

Már nem kellett további politikai indulatokat szítani Csehszlovákia ellen. Miután megfosztottuk a cseheket annak lehetőségétől, hogy békés úton csatlólják Kárpátontúli Ukrajnát a Csehszlovák Köztársasághoz, a csehszlovák kormány, mint a németek ellen velünk harcoló szövetséges szláv állam kormányza irányában megfelelő tiszteletet kellett tanúsítani. Ezért a csehek ellen irányuló sajtókirohanások megszűntek. A Népi Tanács nem a régi paraszti szokások szerint osztozott meg (amikor a paraszti család megosztja a földjét, elkerülhetetlen, hogy a testvérek össze ne vesszenek), hanem békésen és szerencsésen, bicskanyitogatás nélkül.

[...]

Kárpátontúli Ukrajna felszabadításának első napjaitól kezdve a városok és falvak ukrán és orosz lakossága nagy érdeklődést mutatott a szovjet élet iránt. A lakosság közelebből meg akart ismerkedni a Szovjetunió gazdaságban, tudományban, művészetben, közoktatásban elért vívmányaival.

Kielégítendő a nép eme igényeit az alakulatok politikai osztályai és a front politikai parancsnokságai számos előadást, beszélgetést szerveztek, amelyek általában a Vörös Hadsereg műkedvelő együtteseinek fellépésével, szovjet filmek vetítésével fejeződtek be.

A Katonai Tanács és a Politikai Főcsoportfőnökség határozottan megtiltotta, hogy a Vörös Hadsereg nevében és annak képviselői által folytatott politikai tevékenységben Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajna újraegyesítésével kapcsolatos kérdéseket érintsenek. A Szovjetunió életének, és államrendszerének megismertetésével, a Vörös Hadsereg sikereinek és erejének propagálásával kapcsolatos kérdéseken túl külön figyelmet fordítottunk a fasizmus és magyar válfájának leleplezésére. A Vörös Hadsereg által tartott előadásokon és beszélgetéseken a magyarokat úgy mutatták be, mint a kárpátukrán nép legádázabb ellenségeit és évszázados elnyomóit. Kétségtelen, hogy a magyarok ilyen jellemzése nagymértékben

hozzájárult a nemzeti öntudat fejlesztéséhez, következőképpen és áttételesen pedig erősítette Kárpátontúli Ukrajna Szovjet Ukrajnához való csatolása iránti igényt.

[...]

Pronyin vezérőrnagy,
a 4. Ukrán Front Politikai Főcsoportfőnökségének vezetője

*Elküldve 3 pld.: 1. pld. a Vörös Hadsereg Politikai Főparancsnoksága,
2. pld. a Katonai tanács, 3. pld. az irattárba.
Ügyintéző: Tyulpanov ezredes, Kosovenko alezredes
1945. 07. 10. Szám: 250*

Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériumának Központi Archívuma,
F. 244, op. 2980, ügyiratszám: 97, p. 282, 298-299, 316, 338-339, 352, 361, 363. Másolat. Gépírás

Szám: 189

1945. július 12. – Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosának különleges értesítése Molotov V., a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának elnöke részére Turjanica I., Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának elnöke által a 2. és 3. Ukrán Front hadifogolytáborokban tartózkodó kárpátaljai ukránok és ruténok szabadon bocsátásával kapcsolatban intézet folyamódványa tárgyában

Másolat
Szigorúan titkos
Példányszáma: 2

Szám: 830/b
1945. július 2.

Molotov V. M. et.,
a Szovjetunió Belügyi Népbiztosai Tanácsának elnöke részére

A folyó év július 7-án kelt, 1320. számú, Gyekanozov et. és Hruscsov et. nevére címzett távirat szerint Turjanica, Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának elnöke kérelmet intézett a Szövetségi Ellenőrző Bizottsághoz, amelyben a 2. és 3. Ukrán Front hadifogolytáborokban tartózkodó kárpátaljai ukránok és ruténok szabadon bocsátását kérte.

Ezzel kapcsolatban a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága közli, hogy a hátországi és frontvonalai NKVD-táborokban fogva tartott

- ruszinok száma: 3787 fő,
    - ebből:
      - frontvonalai táborokban – 1831 fő
      - hátországi táborokban – 1875 fő
      - speciális kórházakban kezelésen – 81 fő
  - kárpátaljai ukránok száma: 2793 fő,
    - ebből:
      - frontvonalai táborokban – 1564 fő
      - hátországi táborokban – 669 fő
      - speciális kórházakban kezelésen – 560 fő
- tartózkodik.

Berija L., a Szovjetunió belügyi népbiztosa

Az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára, F. 9401, op. 2, ügyiratszám: 103, p. 259

Szám: 190

1945. július 23. – A magyar megszálló rezsimmel való együttműködéssel vádolt Straus L. J.¹⁶⁸ munkácsváraljai (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Felvette 1945. július 23-án a BM Munkácsi Belügyi Osztályának vizsgálója, az előállított Straus Lőrinc kihallgatásáról, aki magáról az alábbi adatokat közölte:

Straus Lőrinc (születési ideje: 1894. szeptember 12., születési helye: Munkácsváralja (Munkácsi körzet), származása: munkás, nemzetisége: német, végzettsége: 8 osztály, vallása: római katolikus, a múltban, 1918-tól 1927-ig tagja a kommunista pártnak, jelenleg pártonkívüli, 1941 és 1943 között sorkatonaként szolgált a magyar hadsereg őrzászlóaljában, büntetlen előéletű, nős családi állapotú, Munkácsváralja, 134. szám alatti lakos).

Viselem a felelősséget
a valótlan adatok közléséért,
amit aláírásommal igazolok: *Straus Lőrinc*

Kérdés: Mivel foglalkozott 1938 után?

Válasz: 1938-ban, amikor a magyarok megszállták a falumat, én otthon gazdálkodtam. 1939 márciusában besoroztak a magyar hadseregbe, és tolmácként vonultam a magyar hadsereggel együtt Kárpátontúli Ukrajnára, annak megszállása céljából. Egyenruhát nem kaptam, kaptam viszont fegyvert.

Kérdés: Mennyi ideig volt akkor a hadseregben, és mikor tért haza?

Válasz: A magyar hadseregben akkor mindössze két hétig voltam, akkor teljesen megszállták Kárpátontúli Ukrajnát, és én március végén hazatértem.

Kérdés: Mit kapott azért, mert tolmácként teljesített szolgálatot?

Válasz: Semmilyen javadalmazást nem kaptam.

Kérdés: Önt azzal vádolják, hogy ön tagja volt a Szabadcsapatok magyar terrorista szervezetnek.

Válasz: A fenti szervezetbe a katonai hatóságok parancsára léptem be, és polgári szolgálatosként viseltem fegyvert.

Kérdés: Mit csinált, miután hazatért a hadseregből?

Válasz: Hazatérésem után otthon gazdálkodtam.

Kérdés: Hiteles adatokkal rendelkezünk arról, hogy ön fasiszta katonai szervezetnek volt tagja. Pontosan melyik szervezetnek volt a tagja?

Válasz: Igen, én valóban tagja voltam a Magyar Országos Véderő Egyletnek (MOVE).

Kérdés: Mi volt ennek az egyletnek a feladata?

Válasz: A MOVE legfontosabb feladata az volt, hogy elnyomjon mindennemű lázadást, fenntartsa a belső rendet, és az országot ért külső támadás esetén fegyveres ellenállást tanúsítson.

Kérdés: Ki válhatott a MOVE tagjává?

Válasz: Ennek a szervezetnek csak a Magyar Királyság legmegbízhatóbb polgárai lehettek a tagjai.

---

¹⁶⁸ Straus Lőrinc Joszipovics, született 1894-ben, a Kárpátalja területi Munkácson, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, pártonkívüli, munkanélküli munkácsi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 700)

Kérdés: Adatokkal rendelkezünk arról, hogy ön Munkácsváralján vizzályban volt az egész faluval, egy ember sincs, aki azt tudná állítani, hogy rendes ember volt. Ezt mivel magyarázza?

Válasz: Nem tagadom, hogy engem a faluban senki nem szeretett, mivel most is mindenki gyűlöl, de, hogy ennek mi az oka, azt nem tudom.

Kérdés: Pontos adatokkal rendelkezünk arról, hogy ön a Vörös Hadsereg elől Németországba szökött. Miért tette ezt?

Válasz: így volt, nem tagadom, hogy a Vörös Hadsereg elől a németekkel együtt Németországba szöktem. Ezt azért tettem, mert félttem, hogy ha jönnek az oroszok, a nép az orosz kezére ad, és agyonlőnek.

Kérdés: Miért bujkált hazatérését követően?

Válasz: Azért bujkáltam, mert azt mondták, hogy valamennyi voltnémetbarát személyt lelőnek vagy elküldenek Szibériába, és mint az ilyenek egyike, félttem tőle, hogy agyonlőnek.
[...]

A kihallgatást vezette a BM Munkácsi Belügyi Osztályának vizsgálója
(olvashatatlan aláírás)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5896, p. 26-26zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 191

1945. július 23. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Knaus-Peterlik M. F.¹⁶⁹ szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. május 26.

Alulírott, Vinokurov, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálata vizsgálati osztályának munkatársa, a mai napon vádlottként kihallgattam

Knaus-Peterlik Maria Franzevnát, aki 1903-ban született a Munkácsi járási Szarvasréten, munkás származású, nemzetisége: német, családos, férje és két fia szolgált a német SS hadosztályokban, letartóztatásáig a Munkácsi járási Szarvasréten lakott.

Kérdés: Hányban lépett be a Volksbund szovjetellenes szervezetbe?

Válasz: A Volksbund szovjetellenes szervezetbe 1942-ben léptem be, és a Munkácsi körzet Vörös Hadsereg általi felszabadításáig voltam tagja.

Kérdés: Ön, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagja, rendelkezett tagsági igazolvánnyal?

Válasz: Igen, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagjának, volt tagsági igazolványom, és havonta fizettem a tagdíjat.

Kérdés: Ki szervezte be önt a Volksbund szervezetbe?

Válasz: A Volksbund szervezetbe Peterlik Katalin szervezet be, aki a nők szervezésével foglalkozott, jelenleg a Munkácsi járási Szarvasréten lakik.

Kérdés: Milyen feladatokat tűzött ki a Volksbund szovjetellenes szervezet a tagjai elé?

---

¹⁶⁹ Peterlik Maria Fedorivna, született 1903-ban a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szarvasréten, német nemzetiségű, írástudatlan, pártonkívüli, munkás foglalkozású szarvasréti lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 16-án 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 554)

Válasz: A Volksbund szovjetellenes szervezet tagjainak azt a feladatot adta, hogy – kiváltképp a fiatalság köréből – minél több tagot toborozzanak a Volksbund szervezetbe, fasisztabarát szellemben neveljék az ifjúságot, és utóbb irányítsák a fiatalokat az SS csapatokhoz. Sarkallják a lakosságot a Volksbund szovjetellenes szervezetbe való belépésre, terjesszék, hogy a tagok gyermekei német iskolákban tanulhatnak, a tagok minden lehetséges módon támogassák a német hadsereget, hogy minél előbb szétverje a Vörös Hadsereget.

Kérdés: Ön, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagja, ténylegesen mit hajtott véghez?

Válasz: Én, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagja, fasisztabarát propagandát folytattam a lakosság körében, azt terjesztettem, hogy a Volksbund szovjetellenes szervezet tagjainak gyermekei német iskolában tanulhatnak majd, azok a családok, amelyek tagjai önként jelentkeztek az német SS hadosztályhoz, előnyökben részesülnek a német hatóságok részéről

Kérdés: Ön személyesen kit szervezett be a Volksbundba?

Válasz: Én, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagja, személyesen senkit nem szerveztem be a Volksbundba.

Kérdés: Az ön családjából ki lépett be önként az SS hadosztályba?

Válasz: Az én családomból a német SS hadosztályba önként jelentkezett a férjem, Knaus Ernest, illetve két fiam, Knaus Rudolf és Alois, akikről a mai napig sem tudok semmit.

Kérdés: Férje és fiai szintén tagjai voltak a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Igen, férjem, Knaus Ernest, illetve Knaus Rudolf és Alois fiaim a Munkácsi járási Szarvasréten szintén tagjai voltak a Volksbund szovjetellenes szervezetnek.

Kérdés: Hányban állt be a férje és fiai az SS csapatokhoz?

Válasz: Fiam, Knaus Rudolf, 1943 októberében, férje, Knaus Ernest, és Knaus Alois fiam pedig 1944 februárjában.

[...]

Kérdés: Kapott a férje és fiai után támogatást a német hatóságoktól?

Válasz: A gyermekek után nem kaptam, a férjem után kaptam havi 100 márkát.

Kérdés: Mi készítette önt arra, hogy a német csapatokkal együtt elhagyja Szarvasréteket?

Válasz: Félttem a szovjet hatalom általi felelősségre vonástól, amiért az egész családom tagja volt a Volksbund szervezetnek, ráadásul Rudolf fiam 1943-ban önként beállt az SS hadosztályba. Ezért az egész család úgy döntött, hogy elmegyünk a német csapatokkal Németországba, hogy elkerüljük a felelősségre vonást az általunk a Kárpátontúli Ukrajna megszállása alatt elkövetett tettekért.

Kérdés: Milyen sors vezérelte vissza a lakhelyére?

Válasz: Németországban a Vörös Hadsereg gyűrűjébe kerültünk, ott lágerbe zártak bennünket, ahol nekem, illetve a fiaim nevére engedély állítottak ki a korábbi lakhelyünkre, azaz a Munkácsi járási Szarvasrétre való hazautazásra. Ott is éltem a letartóztatásomig.

A kihallgatási jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
számomra felolvasták.

Tekintettel írástudatlanságomra három kereszttel írom alá: +++¹⁷⁰

A kihallgatás befejezve 24:00 órakor

A kihallgatást vezette: *Vinokurov*, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálati osztályának munkatársa

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5084, p. 44-45. Eredeti. Kézírás.

¹⁷⁰ +++ – Az írástudatlan Knaus-Peterlik M. F. aláírása

Szám: 192

1945. július 24. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Knaus A. Ja.¹⁷¹ szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. 07. 24.
20:00

A kihallgatás kezdete:

Alulírott, Vinokurov, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának munkatársa, a mai napon vádlottként kihallgattam

Knaus Anna Jakovlevnát, aki 1909-ben született a Munkácsi járási Szarvasréten, munkás származású, német nemzetiségű, pártonkívüli, családos, férjét az állambiztonsági szolgálat szervei letartóztatták, letartóztatásáig a Munkácsi járási Szarvasréten lakott.

Kérdés: Mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt a Munkács környéki erdőkben fakitermelésen dolgoztam.

Kérdés: Ki tartozik a családjához, és hol vannak jelenleg a családtagjai?

Válasz: A családim 2 személyből áll. A férjem, Knaus Alois [*így az eredetiben, a fordító megjegyzés*] Ivanovics, jelenleg le van tartóztatva, az állambiztonsági szolgálat szervei tartóztatták le, és én, Knaus Anna Jakovlevna. Gyermekeink nem voltak.

Kérdés: Miért tartóztatták le a férjét?

Válasz: Hogy miért tartóztatták le a férjemet, azt nem tudom.

Kérdés: Milyen szovjetellenes szervezet működött a községükben, Szarvasréten?

Válasz: Szarvasréten 1940-ben szerveződött a Volksbund szovjetellenes szervezetet, szervezője a férjem, Knaus Alois Ivanovics volt.

Kérdés: Mennyi ideig volt a férje a Volksbund szovjetellenes szervezetet vezetője?

Válasz: A férjem a Volksbund szovjetellenes szervezetet egy évig, 1940 elejétől 1941-ig vezette, utána átadta a vezetést Kampert Aloisnak, aki Munkácsi körzet Vörös Hadsereg általi elfoglalásáig volt a szervezet vezetője.

Kérdés: Honnan tudja ön, hogy a férje volt a Volksbund szovjetellenes szervezetet szervezője?

Válasz: A Volksbund szervezetet valamennyi tagja járt a lakásunkra, ahol tanácskozásokat folytattak, az üléseken a férjem, Peterlik Alois elnökölt, ezért volt a Volksbund szervezetet szervezője és vezetője.

Kérdés: Miért csak egy évig volt a férje a Volksbund szervezetet vezetője?

Válasz: Mivel a férjem beteg volt, a szervezet vezetőjeként viszont sokszor fel kellett járnia Munkácsra, a továbbiakban nem tudta vállalni a szervezet vezetését, és átadta Kampert Aloisnak, ő pedig a Volksbund szervezet egyszerű tagja maradt.

Kérdés: A férjének, mint a Volksbund szervezet tagjának volt-e tagsági igazolványa?

Válasz: Hogy volt-e a férjemnek Volksbund szervezeti tagsági igazolványa, nem tudom, tudom viszont azt, hogy ő, mint a Volksbund tagja, viselte a Volksbund szervezet tagjainak jelvényét, amely azt jelentette, hogy a tagja a Volksbund szervezetnek.

---

¹⁷¹ Knaus Anna Jakovlevna, született 1909-ben a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szarvasréten, német nemzetiségű, írástudatlan, pártonkívüli, munkás foglalkozású szarvasréti lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 16-án 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 379)

Kérdés: A tanácskozások alkalmából a Volksbund szovjetellenes szervezet hány tagja járt a lakásukra?

Válasz: A teljes taglétszám meghaladta a 30 főt, de egyszerre mindnyájan nem gyűltek össze, különböző időben jártak.

Kérdés: Ön tagja volt a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Igen, tagja voltam a Volksbund szervezetnek, 1940-ben szervezett be Peterlik Katalin, aki a nőket szervezte.

Kérdés: Önnek, mint a Volksbund szervezet tagjának, volt-e tagsági igazolványa?

Válasz: Tagja voltam a Volksbund szervezetnek, havonta fizettem a tagdíjat, de tagsági igazolvány nem volt a kezemben.

Kérdés: Milyen feladatokat tűzött ki a Volksbund szervezet?

Válasz: A Volksbund szervezet célja az emberek toborzása volt azzal, hogy a szervezet tagjainak gyermekeit felveszik a német iskolákba.

Kérdés: Ön milyen feladatot kapott a Volksbund szervezettől?

Válasz: Én a Volksbund szervezet vezetőjétől semmilyen feladatot nem kaptam.

Kérdés: Ön nem mond igazat, a vizsgálat rendelkezésére álló anyagok szerint ön nőket toborzott a Volksbund szovjetellenes szervezetbe. Tegyen valós vallomást az ügy lényegét illetően.

Válasz: Igazat mondok, mert senkit nem szerveztem be a szervezetbe.

[...]

Kérdés: Kívánja valamivel kiegészíteni a vallomását?

Válasz: Az ügy lényegét illetően semmi többet elmondani nem tudok.

A kihallgatási jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
számomra felolvasták.

Tekintettel írástudatlanságomra három kereszttel írom alá: +++¹⁷²

A kihallgatás befejezve 24:00 órakor

A kihallgatást vezette: *Vinokurov*, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálati osztályának munkatársa

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5084, p. 10-11. Eredeti. Kézírás.

---

¹⁷² +++ – Az írástudatlan Knaus A. Ja. aláírása

Szám: 193

1945. július 24. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Scheipner L. G.¹⁷³ szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. 07. 24.
10:30

A kihallgatás kezdete:

Alulírott, Vinokurov, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának munkatársa, a mai napon vádlottként kihallgattam

Scheipner Ludvig Georijevicset, aki 1897-ben, a Kárpátontúli Ukrajna-i, Rahói körzeti Kőrösmezőn született munkás családban, munkás, pártonkívüli, német nemzetiségű, pártonkívüli, nős, írástudatlan, letartóztatásáig a Munkácsi körzeti Szarvasréten lakott.

Kérdés: Mondja, mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt a Munkács körüli erdőkben fakitermelésen dolgoztam.

Kérdés: Ki tartozik a családjához, és hol vannak jelenleg a családtagjai?

Válasz: A családom négy főből áll, tagja vagyok én, Schneiper Ludvig Georgijevics, a feleségem, Schneiper Róza és két lányunk, Schneiper Margaréta, aki 12 éve, illetve a 9 éves Schneiper Etus Ludvigovna. Ők jelenleg a Munkácsi körzeti Szarvasréten élnek.

Kérdés: Elköltözött bármikor a Munkácsi körzetből?

Válasz: Igen, Kárpátontúli Ukrajna Vörös Hadsereg általi elfoglalása előtt családimmal együtt a német csapatokkal Németországba mentünk, ahol 8 hónapig éltünk. Ezt követően a családimmal együtt visszatértem a Munkácsi körzeti Szarvasrétre.

Kérdés: Mi készítette önöket arra, hogy a visszavonuló német csapatokkal Németországba menjenek?

Válasz: Félttem a szovjet hatalom szerveinek felelősségre vonásától, ezért úgy döntöttem, hogy családommal együtt elhagyom a Munkácsi járási Szarvasrétet.

Kérdés: Miért feltételezte, hogy a szovjet hatalom szervei felelősségre fogják vonni?

Válasz: 1942-ben mi a feleségemmel együtt beléptünk a Volksbund szovjetellenes szervezetbe, és tagjai voltunk e szervezetnek. Mint a szervezet tagjai, mi is kaptunk kereszt alapú jelvényt, ami azt jelképezte, hogy tagjai vagyunk a Volksbund szovjetellenes szervezetnek.

Kérdés: Volt-e önnek és a feleségének Volksbund tagsági igazolványa?

Válasz: Amikor én és a feleségem beléptünk a Volksbund szovjetellenes szervezetbe, tagsági igazolvány még nem létezett, a tagdíjat havonta jegyzék alapján fizettük.

Kérdés: Ki szervezte be önt a Volksbund szovjetellenes szervezetbe?

Válasz: E szervezetbe mind engem, mind a feleségemet Peterlik Alois – Alois – szarvasréti lakos szervezett be, aki a Volksbund szovjetellenes szervezet szervezője volt, az állambiztonsági szervek letartóztatták, jelenleg börtönben van.

Kérdés: Milyen feladatok álltak a Volksbund szervezet és tagjai előtt?

Válasz: A Volksbund szervezet általános feladata számomra ismeretlen, minden egyes tagjától azonban azt várták el, hogy minél több tagot toborozzanak a Volksbund szervezetbe

---

¹⁷³Scheipner Ludvig Georijevics (született 1897-ben). Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. június 26-án 8 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Ld. a Kárpátontúli Ügyészség 1990. június 26-án kelt fellebbezését)

azzal, hogy a szervezet tagjai a német hatóságoktól élelmiszer- és pénztámogatást fognak kapni, és a Volksbund tagjainak gyermekei járhatnak majd német iskolába.

Kérdés: Ön, mint a Volksbund szervezet tagja, kapott a német hatóságoktól élelmiszert és pénztámogatást?

Válasz: Igen én, mint a szervezet tagja, kaptam élelmiszert, pontosan lisztet és babot, illetve pénztámogatást.

Kérdés: Ön, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagja, személyesen mit végzett?

Válasz: Én, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagja, személyesen gyakorlatilag semmit nem csináltam.

Kérdés: A gyermekei német iskolába jártak?

Válasz: Igen, az idősebb lányom, Schneiper Margareta német iskolába járt.

Kérdés: El kíván még mondani valamit az ügy lényegét illetően?

Válasz: Az ügy lényegét illetően semmi többet elmondani nem kívánok.

A kihallgatási jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra felolvasták.

Tekintettel írástudatlanságomra három kereszttel írom alá: +++¹⁷⁴

A kihallgatás befejezve 14:30 órakor

A kihallgatást vezette: *Vinokurov*, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának munkatársa

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5084, p. 138-139. Eredeti. Kézírás.

Szám: 194

1945. július 25. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Penzestadler F. M.¹⁷⁵ szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. 07. 25.
10:30

A kihallgatás kezdete:

Alulírott, *Vinokurov*, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának munkatársa, a mai napon vádlottként kihallgattam

Penzestadler Franz – *Fjodor Mátyásevics* –, aki 1927-ben, a Munkácsi körzeti Szarvasréten született munkás családban, munkás, pártonkívüli, német nemzetiségű, pártonkívüli, letartóztatásáig a Munkácsi körzeti Szarvasréten lakott.

Kérdés: Mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt a Munkács környéki erdőkben fakitermelőként dolgoztam.

Kérdés: Ki tartozik a családjához, és jelenleg hol vannak a családtagjai?

¹⁷⁴ +++ – Az írástudatlan *Schneiper* aláírása

¹⁷⁵ *Penzestadler Franz* – *Fjodor Mátyásovics*, 1927-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szarvasréten, Nemzetisége német, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, munkás foglalkozású szarvasréti lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 16-án 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 551)

Válasz: A családom 10 tagból áll: apám, Penzestadler Mátyás, 1944-ben meghalt, anyám, Penzestadler Veronka, Szarvasréten él, fivéreim, Penzestadler Josef, Ferdinand, Johann, Mátyás, Ernest, és nővéreim, Maria és Veronka. Én jelenleg le vagyok tartóztatva. Josef fivérem kivételével, aki a magyar hadseregben szolgált, az összes fivéremet elvitte az előrenyomuló Vörös Hadsereg. A fivéreim sorsa számomra jelenleg ismeretlen.

Kérdés: Milyen szovjetellenes szervezet működött Szarvasréten Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt Szarvasréten a Volksbund szovjetellenes szervezet működött, amelyet Peterlik Alois szervezett, majd később a szervezetet Kampert Alois vette át.

Kérdés: Hányban szerveződött a Volksbund szervezet?

Válasz: Hogy hányban szerveződött a Volksbund szervezet, pontosan nem emlékszem.

Kérdés: Tagja volt ön a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Én nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek. Nem is lehettem tagja, mivel akkor 16 éves voltam, a szervezetbe pedig a 18. életévüket betöltött személyek léphettek be.

Kérdés: Honnan tudja, hogy a szervezetbe csak a 18. életévüket betöltött személyek léphettek be?

Válasz: A volksbundisták Peterlik Alois lakásán tartották összejöveteleiket, mi pedig a szomszédban lakunk, és amikor Munkácsról jött a Volksbund szervezet szarvasréti képviselője, ő felolvasta azt a parancsot, amely elrendelte, hogy 18 évnél fiatalabb tagok a Volksbund szervezetbe nem vehetők fel. A gyűlés után a szervezet tagjai mesélték a faluban, hogy ott mi hangzott el.

Kérdés: Ön látogatta a volksbundisták összejöveteleit?

Válasz: Én a Volksbund szervezet tagjainak összejöveteleit nem látogattam, mert azokon csak a Volksbund tagjai lehetek jelen.

Kérdés: A nyomozati anyagok szerint ön tagja volt a Volksbund szervezetnek, és látogatta az összejöveteleiket. Tegyen őszinte vallomást az ügy lényegét illetően!

Válasz: Én őszintén beszélek és igazat mondok: nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek, és soha nem jártam a Volksbund szervezet összejöveteleire.

Kérdés: Mondja el, mikor és kivel járt a szovjet partizánok elleni razziára?

Válasz: Soha senkivel nem jártam szovjet partizánok elleni razziákra!

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozásnak tudomása van arról, hogy rész vett szovjet partizánok elleni razziákban. Követelem, hogy mondja el az igazat!

Válasz: Igazat mondok! Soha nem jártam szovjet partizánok elleni razziákra!

Kérdés: Önnek felolvasták Toronyi János tanú vallomását, aki leleplezte önt, mint a Volksbund szervezet tagját, és azt vallotta, hogy ön részt vett a volksbundisták összejöveteleiben. Elismeri a Toronyi János vallomásában foglaltakat?

Válasz: Toronyi János vallomását számomra felolvasták, de cáfolum az általa állítottakat, mert én neki soha semmit nem meséltem, nem voltam a Volksbund szervezet tagja és nem jártam az összejöveteleikre. A tanú valótlán dolgokat állít.

Kérdés: Önnek felolvasták Koszty László vallomását, aki leleplezi önt, mint a Volksbund szervezet tagját, tanúsítja, hogy ön látogatta a volksbundisták összejöveteleit, és, mint aktív volksbundista, részt vett a szovjet partizánok ellen szervezett razziákban. Elismeri a Koszty László tanúvallomásában foglaltakat?

Válasz: Koszty László tanúvallomását számomra felolvasták, de az általa állítottakat nem ismerem el, mert én soha nem voltam a Volksbund szervezet tagja, nem jártam az összejöveteleikre, és nem vettem rész szovjet partizánok elleni razziákban.

Kérdés: El kíván még mondani valamit az ügy lényegét illetően?

Válasz: Semmi többet elmondani nem kívánok.

A kihallgatás befejezve 15:00 órakor

A kihallgatást vezette: *Vinokurov*, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálati osztályának munkatársa

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5084, p. 161-162. Eredeti. Kézírás.

Szám: 195

1945. július 26. – A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága Hensel J. I.¹⁷⁶ várpalánkai (Munkácsi járás) lakos vádlott büntetőügyében tartott tárgyalásának jegyzőkönyve

[...]

JEGYZŐKÖNYV

Készült Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa által a Rendkívüli Bíróságról hozott dekrétum 6. szakaszába ütköző bűncselekmény elkövetésével vádolt Hensel Josef – Jozsif Ivanovics – ellen indított büntetőügyben Ungváron, 1945. július 26-án tartott tárgyalásán.

Az ügyet a bíróság zárt tárgyaláson, a felek távollétében tárgyalja.

Jelen van:

Kalinov Mihail G., a tanács elnöke

Nyamescsuk Vaszilij, Varga Pjotr, a tanács tagjai

Tokar Georgij, a Rendkívüli Bíróság titkára, jegyzőkönyvvezető

Hensel Jozsif Ivanovics, vádlott

Kovács György – Georgij Ivanovics – tanú

A tanács elnöke, miután meggyőződött arról hogy a bírák, a jegyzőkönyvvezető, illetve a vádlott egyaránt jelen van, megnyitja a tárgyalást, és bejelenti, hogy a bíróság a Hensel Jozsif Ivanovics vádlott büntetőügyét tárgyalja.

A tanács elnöke rögzíti a vádlott személyi adatait:

Hensel Josef – Jozsif Ivanovics – (születési éve: 1891, születési és lakhelye: Várpalánka, nemzetisége: német, foglalkozása: kőműves, családi állapota: nős, 2 gyermek apja, végzettsége: 5 elemi iskolai osztály, vallása: római katolikus, katonaviselt, büntetlen előéletű).

A tanács elnökének kérdésére bejelenti, hogy a vádiratot számára ismertették és elmagyarázták.

---

¹⁷⁶ HENSEL Josef – Jozsif Ivanovics – 1891-ben született a Kárpátalja területi Munkácson, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártontkívüli, kőműves foglalkozású munkácsi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága a 1945. július 26-án kelt ítéletével 1 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 259)

A Hensel J. I. büntetőügyének tárgyalásáról felvett jegyzőkönyv részben gépelve (első oldala), részben kézírással (a második oldalától kezdve) készült. Egy a hasonló ügyek tárgyalásáról felvett jegyzőkönyvek tekintetében gyakran fordul elő. Ugyanilyen jellemző „az ügyet a bíróság zárt tárgyaláson, a felek távollétében bírálja el” egy tanú kihallgatása mellett kitétel, illetve annak rögzítése, hogy „A bíróság úgy dönt, hogy a tárgyalást a meg nem jelent tanúk mellőzésével folytatja.”

A Hensel J. I. ellen hozott ítéletben kiszabott 1 év szabadságvesztés legfeljebb azzal magyarázható, hogy nevezett 20 évig volt tagja a kommunista párt kárpátaljai szervezetének.

A bíróság megállapítja, hogy a beidézett tanúk közül ketten nem jelentek meg.

A bíróság úgy dönt, hogy a tárgyalást a meg nem jelent tanúk mellőzésével folytatja.

A tanács elnöke kioktatja a megjelent tanút az igazmondás kötelezettségéről, és figyelmezteti a hamis tanúzás büntetőjogi következményeire, majd a tanú elhagyja a tárgyalótermet.

A tanács elnöke kioktatja vádlottat a jogaira, amelyeket a tárgyalás során gyakorolhat.

A vádlott részére felolvassa a vádiratot.

A vádirat ismertetését követően vádlott kijelenti, hogy a vádat helytelennek tartja és vallomást kíván tenni.

A bíróság úgy dönt, hogy előbb a vádlottat, majd a tanút hallgatja ki.

Vádlott a következőket vallja:

Csak abban tartom magam bűnösnek, hogy 1941 novemberétől tagja voltam a Volksbund szervezetnek. A szervezetbe Kismann András rábeszélésére léptem be, aki azzal agitált, hogy ha belépek a Volksbund szervezetbe, támogatást fogok kapni és jó álláshoz jutok. A szervezet gyűléseire nagyon ritkán jártam, mert nagyon el voltam foglalva. Havi 1 pengő tagdíjat fizettem.

Nem felel meg a valóságnak, hogy szovjetellenes propagandát folytattam. Ezt alátámasztja az a körülmény is, hogy 20 évig voltam tagja a kommunista pártnak.

A tanács elnökének kérdése: Miért lépett be a Volksbund fasiszta szervezetbe, miközben, mint kommunistának, tudnia kellett, hogy ezzel árt a munkásosztálynak?

Válasz: A Volksbund szervezetbe egyrészt azért léptem be, mert félttem, hogy mint kommunistát, koncentrációs táborba zárnak, másrészt azért, mert támogatást és munkát ígértek.

Kérdés: Tisztában volt ön a Volksbund szervezet céljaival?

Válasz: Amikor beléptem a szervezetbe, nem ismertem annak céljait, és, miután megismertem céljait, ki is léptem belőle.

Kérdés: Hogyan köszöntötték egymást?

Válasz: A Volksbund tagjai, köztük én is, egymást „Heil Hitler” szavakkal köszöntöttük. E szavak jelentése számomra a mai napig sem világos.

Ezután a tanú kihallgatása következik.

Előlép Kovács György – Georgij – (születési éve: 1890, születési helye: Várpalánka, lakhelye: Munkács, ul. Dobrjanszkogo 95. szám), érdektelen, az alábbiakat vallja:

Vádlottat jól ismerem, ő abban az időszakban, amikor Csehszlovákiához tartoztunk, tagja volt a kommunista pártnak. Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállók általi megszállása idején rövid ideig tagja volt a német Volksbund szervezetnek, de egy idő után kivált belőle. Nem tudok olyanról, hogy vádlott szovjetellenes propagandát folytatott volna vagy a Vörös Hadsereg ellen agitált. Ő semmilyen kárt nem okozott a kárpátukrán népnek. Az ügyvel kapcsolatban többet elmondani nem tudok.

Ezt követően a bíróság ismerteti Kismann Johann – Ivan – és Wiesinger Franz – Fjodor – meg nem jelent tanúk vizsgálati szervek által felvett vallomását.

Az ismertett vallomásokat illetően vádlott észrevételezi, hogy ő a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg ellen semmilyen propagandát nem folytatott.

A tanács elnökének kérdésére vádlott bejelenti, hogy a bírósági tárgyaláson elhangzottakat kiegészíteni nem kívánja.

A tanács elnöke berekeszti a tárgyalást, és megadja vádlottnak az utolsó szó jogát.

Vádlott az utolsó szó jogán arra kéri a bíróságot, hogy ügyét jóindulattal bírálja el, minthogy összes bűne abban áll, hogy egy rövid ideig tagja volt a Volksbund szervezetnek, amelynek tevékenységében semmilyen aktív szerepet nem teljesített.

A bíróság visszavonul ítélelhozatalra.

Tanácskozást követően a bíróság meghozta, a tanács elnöke pedig kihirdette az

Ítéletet.

Vádlottat kioktatta, hogy az ítélet ellen fellebbezésnek helye nincs.

*Kalinov M. G., a tanács elnöke
Tokar G., jegyzőkönyvvezető*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5009, p. 37-38 zv. Eredeti. Gép- és kézirás.

Szám: 196

1945. július 28. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Staschko I. F.¹⁷⁷ szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

*Ungvár, 1945. július 28.
11:00*

A kihallgatás kezdete:

Alulírott, Vinokurov, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálata vizsgálati osztályának munkatársa, a mai napon vádlottként kihallgattam

Staschko Jan – Ivan Francevics – (születési éve: 1928, születési és lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi körzet, munkás családból származik, foglalkozása: munkás, nemzetisége: német, pártunkívüli, családi állapota: nőtlen, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, letartóztatásáig lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi körzet).

Kérdés: Mondja el röviden az önéletrajzát.

Válasz: Én, Staschko Jan, 1928-ban születtem a Munkácsi járási Szarvasréten, munkás szülők gyermekeként. 1935-ig a szüleim neveltek, 1935-ben kezdtem el elemi iskolai tanulmányaimat, ahol 5 osztály végeztem el, és 1940-ben, az 5. osztály után a fivéreimmal együtt elkezdtem a Munkács környéki erdőkben, fakitermelésen dolgozni. Itt dolgoztam letartóztatásomig.

Kérdés: Milyen szervezet működött Szarvasréten a német-magyar megszállás idején?

Válasz: Működött Szarvasréten egy szervezet, de hogy mi volt a neve, azt nem tudom. Peterlik Alois volt a vezetője.

Kérdés: Honnan tudja, hogy az ön által említett szervezetnek Peterlik Alois volt a vezetője?

Válasz: Az emberektől hallottam, hogy a szervezetnek Peterlik Alois volt a vezetője.

Kérdés: Ki szervezte be önt ebbe a szervezetbe?

Válasz: Engem a szervezetbe nem szervezett be senki.

Kérdés: A nyomozás olyan adatokkal rendelkezik, hogy ön tagja volt a Volksbund szovjetellenes szervezet Szarvasréten működő egységének.

Válasz: Én nem voltam tagja a Volksbund szovjetellenes szervezetnek.

---

¹⁷⁷ A tisztelt Olvasó feltehetőleg észrevette, hogy Staschko Jant 17 évesen ítélték el, ugyanakkor az események, amelyekről olyan elfogultan igyekeznek tudomást szerezni a nyomozó, akkor történtek, amikor a gyanúsított csupán 12-15 éves volt.

Staschko Jan – Ivan Francovics – 1928-ban született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szarvasréten, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, munkás foglalkozású szarvasréti lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága a 1945. október 16-án kelt ítéletével 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 654)

Kérdés: Ön adott őszinte választ, a nyomozati adatok szerint ön tagja volt a Volksbund szervezetnek és látogatta a Volksbund tagjainak összejöveteleit. Válaszoljon a kérdésre!

Válasz: Őszintén válaszolok és csak az igazat mondom. Nem voltam tagja a Volksbund szervezet, és egyetlen alkalommal sem vettem részt volksbundista összejövetelen.

Kérdés: Felolvassam önnek Hutnik Vaszilij tanúvallomását, aki leleplezi önt, mint a Volksbund szovjetellenes szervezet tagját? Elismeri a tanúvallomás valódiságát.

Válasz: Hutnik Vaszilij tanú vallomása számomra felolvasásra került, állításait azonban cáfolom, és Hutnik Vaszil nevű személyt nem is ismerem.

Kérdés: Ön nem mond igazat. Önt Koszty Vaszilij is leleplezi, mint a Volksbund szervezet tagját és a volksbundista összejövetelek részvevőjét. Elismeri a Koszty Vaszilij által állítottakat?

Válasz: Koszty Vaszilij tanú vallomása számomra felolvasásra került, állításait azonban cáfolom.

Kérdés: Mi készítette önt arra, hogy a Vörös Hadsereg csapatainak Kárpátontúli Ukrajnára való bevonulása előtt elmenjen a németekkel?

Válasz: Én nem mentem sehova, folyamatosan Szarvasréten voltam.

Kérdés: Fivére, Staschko Franz, hányban lépett be a Volksbund szervezetbe?

Válasz: Staschko Franz fivéren nem volt tagja a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozás adatokkal rendelkezik arra vonatkozóan, hogy mind ön, mind fivére, Staschko Franz tagja volt a Volksbund szovjetellenes szervezetnek, és látogatták a volksbundista összejöveteleket. Adjon lényegi választ!

Válasz: Sem én, sem fivérem, Staschko Franz, nem voltunk tagjai a Volksbund szervezetnek, és nem jártunk a volksbundista összejövetelekre.

Kérdés: Kit ismer a Volksbund szovjetellenes szervezet tagjai közül?

Válasz: A Volksbund szovjetellenes szervezet tagjai közül nem ismerem senkit, de hallottam, hogy Peterlik Alois volt a szervezőjük.

Kérdés: Ön személyesen ismeri Peterlik Aloist?

Válasz: Igen, Peterlik Aloist személyesen ismerem, az átlagosnál magasabb, vékony testalkatú.

A kihallgatási jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
számomra felolvasták:

Staschko Jan

A kihallgatás befejezve 13:00 órakor

A kihallgatást vezette: *Vinokurov*, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálati osztályának munkatársa

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5084, p. 190-191. Eredeti. Kézírás.

Szám: 197

1945. július 31. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Staschko I. F.¹⁷⁸ szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

¹⁷⁸ A tisztelt Olvasó feltehetőleg észrevette, hogy Staschko Jant 17 évesen ítélték el, ugyanakkor az események, amelyekről olyan elfogultan igyekeznek tudomást szerezni a nyomozó, akkor történtek, amikor a gyanúsított csupán 12-15 éves volt.

Staschko Jan – Ivan Francovics – 1928-ban született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szarvasréten, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, munkás foglalkozású szarvasréti lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága a 1945. október 16-án kelt ítéletével 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első Kötet, p. 654)

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
Vádlott: Staschko Ivan Francevics

Kelt: 1945. július 31-én
14:00

A kihallgatás kezdete:

Kérdés: Milyen szervezetek működtek Szarvasréten Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása idején?

Válasz: Szarvasréten én csak egy szervezetről tudok, annak Volksbund volt a neve, és Peterlik Alois szarvasréti lakos volt a vezetője.

Kérdés: Háyban alapították a Volksbund szervezete?

Válasz: A Volksbund szervezetet 1940-ben kezdték szervezni, Peterlik Alois volt a szervezője.

Kérdés: Meddig működött Szarvasréten a Volksbund szovjetellenes szervezet?

Válasz: A Volksbund szovjetellenes szervezet Szarvasréten 1944-ig, azaz Kárpátontúli Ukrajna Vörös Hadsereg általi elfoglalásáig működött.

Kérdés: A szervezetnek végig Peterlik Alois volt a vezetője?

Válasz: Nem. Peterlik Alois 1942-ig vezette a szervezetet, 1942-ben átadta a vezetést Kampert Alois szarvasréti lakosnak, és 1944-ben a megszállókkal együtt elment Németországba. Hogy jelenleg hol tartózkodik, arról nincsenek ismereteim.

Kérdés: Kit ismer ön a Volksbund szovjetellenes szervezet szarvasréti tagjai közül?

Válasz: A Volksbund szervezet alábbi tagjait ismerem:

1. Peterlik Alois szarvasréti lakos, ő volt a Volksbund szervezet szervezője, jelenleg az állambiztonsági szervek őrizetében van.
2. Kampert Alois szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
3. Fischer Johann szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
4. Fischer Michael szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
5. Kovács Ernestina szarvasréti lakos, ugyanott él.
6. Matussek Lujza szarvasréti lakos, ugyanott él.
7. Inder Karolina szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
8. Inder Maria szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
9. Inder Verona szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
10. Hensel Maria szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel, ő talán hazatért.
11. Matuschek Franz szarvasréti lakos, ugyanott él.
12. Matuschek Rudolf szarvasréti lakos, 1943-ban beállt a magyar hadseregbe.
13. Matuschek Maria szarvasréti lakos, Szarvasréten él.
14. Fischer Maria, Fischer Johann felesége. 1944-ben elment a németekkel.
15. Kampert Rosa, Alois felesége, férjével együtt 1944-ben elment a németekkel.
16. Peterlik Anna szarvasréti lakos, az állambiztonsági szolgálat letartóztatásában van.
17. Peterlik Johann szarvasréti lakos, ugyanott él.
18. Peterlik Klara Szarvasréten él.
19. Fischer Alois szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
20. Fischer Anna szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
21. Greiner Albert szarvasréti lakos, 1944-ben elment a németekkel.
22. Greiner Franz szarvasréti lakos, beállt a német SS hadosztályba.
23. Heisel Karl szarvasréti lakos, elvitték a Vörös Hadsereg elsőlépcsős alakulatai.
24. Penzestadler Ferdinand szarvasréti lakos, elvitték a Vörös Hadsereg elsőlépcsős alakulatai.
25. Greiner Josef szarvasréti lakos, beállt a német SS hadosztályba.
26. Greiner Maria, Josef felesége, 1944-ben elment a németekkel.

27. Peterlik Rudolf szarvasréti lakos, beállt a német SS hadosztályba.
28. Peterlik Katalin, Rudolf felesége, a szervezte a Volksbund szervezetben a nőket, 1944-ben elment a németekkel.
29. Penzestadler Johann szarvasréti lakos, elvitték a Vörös Hadsereg elsőlépcsős alakulatai.
30. Penzestadler Ernst szarvasréti lakos, elvitték a Vörös Hadsereg elsőlépcsős alakulatai.
31. Penzestadler Josef szarvasréti lakos, 1943-ban beállt a magyar hadseregbe.

Valamennyi fenti személy tagja volt a Volksbund szovjetellenes szervezetnek, részt vett volksbundista értekezleteken, amelyeket Peterlik Alois lakásán tartottak.

Kérdés: Ön honnan tudja, hogy a fenti személyek tagjai voltak a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Én magam is jelen voltam 4-5 alkalommal Peterlik Alois lakásán tartott volksbundista összejövetelen, ahol találkoztam ezekkel a személyekkel, ezért feltételezem, hogy ők tagjai voltak a Volksbund szovjetellenes szervezetnek.

Kérdés: Következésképpen, ön is tagja volt a Volksbund szervezetnek.

Válasz: Nem, én nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A Volksbund értekezletekre csak a Volksbund szervezet tagjai jártak, ezért ön is tagja volt a fenti szervezetnek. Adjon valós választ a kérdésre!

Válasz: Igen, a volksbundista értekezletekre a Volksbund tagjai jártak, de én nem voltam a Volksbund tagja, én csak azért jártam el, hogy meghallgassam, miről beszélnek a gyűléseken.

Kérdés: Mondja el, milyen ügyeket tűztek napirendre a Volksbund tagjai elé a szervezet vezetői?

Válasz: A Volksbund tagjai elé olyan feladatokat bízta meg, hogy minél több tagot toborozzanak a Volksbund szervezetbe, mert a Volksbund szervezet tagjainak gyermekei majd járhatnak német iskolába.

Ezen kívül, napirenden volt az ifjúság kérdése, hogy a fiatalok önként álljanak be a német SS csapatokhoz, azért nekik a győzelem után jó életet ígértek.

Kérdés: Milyen idősön állhattak be a fiatalok az SS csapatokhoz?

Válasz: Szarvasrétről 18 és 25 év közötti fiatalok álltak be az SS csapatokhoz, akiket feljebb felsoroltam.

Kérdés: Honnan szedte a horogkeresztes volksbundista jelvényt?

Válasz: Nem volt horogkeresztes volksbundista jelvényem, ilyet senkitől nem kaptam.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozati adatok szerint ön a mellén viselte horogkeresztes volksbundista jelvényt. Vallja be az igazat!

Válasz: Igazat mondtam, nem volt, és nem viseltem horogkeresztes volksbundista jelvényt.

Kérdés: Mondja, hányban ment ön el Németországba, és milyen okból?

Válasz: 1944-ben, amikor a német csapatok kivonultak Kárpátontúli Ukrajnából, vitték magukkal Németországba a német nemzetiségűeket. Mivel az én szüleim németek, az anyám mind a 6 gyermekével vonult vissza a német csapatokkal, ezért hagytuk el Szarvasrétet.

Kérdés: A nyomozati adatok szerint ön Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt szovjetellenes agitációs tevékenységet folytatott, és félve a szovjet hatalom általi felelősségre vonástól ment el a német csapatokkal. Adjon tárgyszerű választ!

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt én semmilyen szovjetellenes agitálást nem folytattam, és nem ezért mentünk Németországba, csak azért mentünk, mert német nemzetiségűek vagyunk.

Kérdés: Ön nem mond igazat. Önnek felolvasásra került Hutnik Vaszilij tanúvallomása, aki vallomásában leleplezi önt azzal kapcsolatban, hogy az ellenséges csapatok által megszállt

területen élve, tagja volt a Volksbund szovjetellenes szervezetnek, látogatta a Volksbund összejöveteleit, és, mint a szervezet tagja, viselte a horogkeresztes jelvényt. Ezen kívül, szovjetellenes agitációt folytatott. Elismeri a tanúvallomásokban elhangzottakat?

Válasz: Igen Hutnik Vaszilij tanúvallomását számomra felolvasták. Az általa vallottakat annyiban ismerem el, hogy 4-5 alkalommal valóban jelen voltam volksbundista összejövetelen, tagadom viszont azt, hogy tagja voltam a Volksbund szervezetnek, horogkeresztes jelvényt viseltem és szovjetellenes agitációt folytattam.

Kérdés: Önnek felolvasták Koszty Vaszilij tanú vallomását, aki szentén leleplezi önt, mint a Volksbund tagját, és állítja, hogy ön több alkalommal jelen volt a volksbundisták összejövetelein, szovjetellenes dalokat énekelt. Elismeri a vallomás valós mivoltát?

Válasz: Koszty Vaszilij tanú vallomását számomra valóban felolvasták. Csupán annyiban felelek meg a valóságnak, hogy 4-5 alkalommal jelen voltam a Volksbund tagjainak összejövetelein, énekeltam szovjetellenes dalokat, ez igaz.

Kérdés: A körzet vezetői közül ki látogatta a Volksbund összejöveteleit?

Válasz: Azon alkalmakkor, amikor én jelen voltam a Volksbund összejövetelein, a körzet vezetői közül senki nem volt ott, de tudom, hogy Munkácsról járt ki Zepelzauer, de, hogy ő kicsoda, és mi hangzott el a gyűlésen, azt nem tudom.

Kérdés: Ön azt vallotta, hogy nem volt tagja a Volksbund szervezetnek. Mi készítette arra, hogy eljárjon a Volksbund gyűléseire, ha nem volt tagja a szervezetnek.?

Válasz: Valóban nem voltam tagja a Bolksbund szovjetellenes szervezetnek, az összejöveteleire azonban azért jártam, mert a falu ifjúsága az iskolában német nyelvű dalokat tanult, az iskola viszont abban a házban volt, ahol Peterlik Alois is lakott, azért, amikor nem volt ott a tanítónő, mi bejártunk az értekezletre, és hallgattuk, hogy ott miről beszélnek.

Kérdés: Ki tanította az ifjúságot?

Válasz: Két tanítónk volt, az első Penzestadler Ernst, akit elvitt a Kárpátontúli Ukrajnába bevonuló Vörös Hadsereg. Nem tudom, jelenleg hol van. A másik tanító Eider Johann volt, ő 1943-ban önként beállt az SS csapatokhoz, sorsa számomra ismeretlen.

A kihallgatási jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
számomra felolvasták:

Staschko Johann

A kihallgatás befejezve 23:00 órakor

A kihallgatást vezette: a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálati osztályának munkatársa:

(olvashatatlan aláírás)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5084, p. 194-197. Eredeti. Kézírás.

Szám: 198

1945. augusztus 5. – Csontos Antalné nagyszőlősi lakosnak a Sanoki (Lengyelország) Hadifogolytábor parancsnokságához intézett folyamodványa, férje, Csontos Antal szabadon bocsátása tárgyában

A Sanoki Tábor parancsnoksága részére

Alulírott, Csontos Antalné – Antoninova – azzal a kéréssel fordulok Önökhöz, hogy engedjék haza a börtönből férjemet, Csontos Antal – Antonin– nagyszőlősi lakos, a Kárpátontúli Ukrajna állampolgárát.

Nagy családunk van – 4 kisgyermek, én beteg vagyok, amit a mellékelt igazolással tanúsítok. Férjem is gyenge, beteges. Politikával soha sem foglalkozott, nem volt tagja

semmilyen pártnak, mindig rendesen viselkedett, soha nem okozott kárt Kárpátontúli Ukrajnának. Erről is mellékelek igazolást.

Nagyszőlős, 1945. augusztus 5.
Csontos Antalné

Az okiraton látható, kézzel írott rendelkezés: „Tárgytalan, mivel a Népi Tanács kizárólag azon hadifoglyok szabadon bocsátásában közvetít, akiket hadifogolytáborokban tartanak fogva, nem jár el ugyanakkor internálttáborokban fogva tartott személyek ügyében. *Bandurka*”

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 210, p. 90. Eredeti. Gépírás.

Szám: 199

1945. augusztus 7 – VASS D. beregrákosi (Munkácsi járás) lakosnak a Községi Népi Bizottság vezetősége által hitelesített, hadifogolytábor parancsnokságához intézett folyamodványa, férje, Vass Dezső szabadon bocsátása tárgyában

A Velikij Sztambur-i¹⁷⁹ tábor parancsnoksága részére

Alulírott, Vass Dezsőné – Deziderijevna – beregrákosi (Munkácsi körzet) lakos, ezennel nagyon szépen kérem a tábor parancsnokságát, hogy engedjék szabadon férjemet, Vass Dezsőt, aki beregrákoson született 1903. december 10-én. Kérelmemet az alábbiakkal támasztom alá:

Falunkban 1944 novemberében kidobolták, hogy minden munkaképes férfi jelentkezzen hadimunkára. Férjem, aki 1928 óta tagja a kommunista pártnak, azonnal jelentkezett, hogy segítséget nyújtson a Vörös Hadseregnek. Azóta, a mai napig azon a munkán van. A férjem mindig lojális volt a Szovjetunióval, még a Csehszlovákiához tartozásunk alatt vezetője volt a kommunista párt szervezetének, amit Kárpátontúli Ukrajna számos vezetője tanúsítani tud.

Remélem, hogy kérésem meghallgatásra és kedvező elbírálásra talál.

Beregrákos, 1945. augusztus 7.

Tisztelettel: *Dezsőné*

Doktor Mihály
Vass Sándor
Holod János

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 212, p. 26. Eredeti. Kézírás.

Szám: 200

1945. augusztus 11. – A Volksbund¹⁸⁰ szervezetben való tagsággal és az SS csapatokban teljesített szolgálattal gyanúsított Schnelzer J. I. kiegészítő kihallgatási jegyzőkönyve

¹⁷⁹ A folyamodványt feltehetőleg a Szabó (u.a. Nagyszabó) táborparancsnokságnak címezték.

¹⁸⁰ Volksbund – Magyarországi Németek Népi Szövetsége (németül: Volksbund der Deutschen in Ungarn) – a magyarországi, ezen belül az 1939-ben magyar állampolgárságot szerzett kárpátaljai németek érdekeit képviselő, 1938-ban létrehozott, vezető társadalompolitikai szövetség. Nemzetiszocialista propagandával foglalkozott, agitációs tevékenységet folytatott a németek körében a német hadseregbe, nevezetesen az SS csapatokba való toborzásuk érdekében, akik, mint magyar állampolgárok, e csapatokba önkéntesként jelentkeztek. Ezen személyek büntetőjogi felelősségre vonása a Potsdami Egyezmény (1945) értelmében alaptalannak bizonyult.

KIEGÉSZÍTŐ KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1945. március 23.

[...]

Kérdés: Hányban és milyen körülmények között lépett be az SS csapatokhoz?

Válasz: 1944. szeptember 17-én önkéntesként léptem be az SS csapatok Kornblumen (Búzavirág) gyalogos egységéhez Buotorbáton (*helyesen: Biatorbágy, a fordító megjegyzése*), Magyarországon. Biotorbáton 2 napig tartózkodtam, utána csapatokra osztottak bennünket. Engem Szentendrére (Magyarország) vezényeltek. Szentendrén német egyenruhát kaptunk és löni tanultunk. Szentendréről Kovági (*helyesen: Kovácsi, a fordító megjegyzése*) községbe szállítottak bennünket, ahol asztalosmunkát végeztem, szekereket javítottam. Innen Budapestre vezényeltek Kőbánya irányába, mivel a Vörös Hadsereg Budapesthez közeledett. Kőbányán egy hónapig voltam, itt gépjárműveket és hadraktárakat őriztem. Az utolsó ideig, azaz január 5-ig őrszolgálatot láttam el, ekkor elbújtam egy pincében, ahol átöltöztem polgári ruhába. Itt 1945. január 23-ig tartózkodtam. Amikor feljöttem a pincéből, már mindent elfoglalt a Vörös Hadsereg. Ekkor jelentkeztem a katonai parancsnokságon, mint a német hadseregből szökött katona. Ott kihallgattak, jegyzőkönyvet vettek fel és hazaengedtek. 1945. február 28-án érkeztem haza. Ekkor azonnal jelentkeztem a körzeti parancsnoknál, aki kihallgatott és azt mondta, hogy minden nap jelentkeznem kell nála. Már egy hete minden nap jelentkeztem, miután előállítottak és Ungvárra hoztak.

Kérdés: Milyen céllal lépett be a német SS csapatokhoz?

Válasz: Azért léptem be a német SS csapatokhoz, hogy segítsek a német hadseregnek mielőbb legyőzni a Vörös Hadsereget és hatalmukba keríteni a szláv népeket. Amikor beléptünk az SS hadseregbe, nekünk azt mondták, hogy keményen legyőzzük a Vörös Hadsereget, utána pedig azt ígérték, hogy mi gyakoroljuk majd a hatalmat az orosz nép fölött. Korábban, amikor még nem álltam be a hadseregbe, A Volksbund gyűlésein Boch Fedor (*feltehetőleg Basch Ferenc, a fordító megjegyzése*), a szövetség vezetője arra buzdított, hogy mielőbb jelentkezünk az SS csapatainál való szolgálatra és nyújtsunk segítséget más német csapatoknak, hogy mielőbb legyőzzék a Vörös Hadsereget és uralják az orosz népet. Mi is elhittük, hogy legyőzzük a Vörös Hadsereget és hatalmunkba kerítjük az orosz népet, ezért jelentkeztem önként a német SS csapatokhoz.

Kérdés: Miben vallja magát bűnösnek?

Válasz: Abban érzem magam bűnösnek, hogy önként csatlakoztam a fasiszta Volksbund szervezetbe, és fasiszta szellemmel telítődve szintén önként jelentkeztem a német SS csapatokhoz és segítettem a német csapatoknak harcolni a Vörös Hadsereg ellen.

Kérdés: Mit tud még elmondani a német SS csapatoknál és a Volksbund szervezetnél folytatott tevékenységéről?

Válasz: Tevékenységemről semmi többet nem tudok elmondani.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, számomra azt az általam beszélt nyelven felolvasták, amit aláírással tanúsítok: *Schnelzer József*
A jegyzőkönyvet Máriás M., a Kárpátontúli Ukrajna állambiztonsági apparátusának munkatársa vette fel.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám 212, p. 26. Eredeti. Kézírás.

1945. augusztus 13. – Weihert M. I.¹⁸¹ alsógerebeni (Szolyvai járás) lakos vádlott kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1945. augusztus 13.

Alulírott, Opalenik, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálatának vizsgálója, a mai napon vádlottként kihallgattam

Weihert Máté Ivanovicsot (születési éve:1907, születési és lakhelye: Alsógereben, Szolyvai járás, nemzetisége: német, foglalkozása: asztalos, végzettsége: elemi iskolai, 3 gyermek apja, bejelentése szerint büntetlen előéletű, Alsógereben 71. szám alatti lakos)

A vád tárgyát illetően az alábbi vallomást teszi:

Kérdés: Mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt Alsógerebenen éltem és kerékgyártóként dolgoztam, vagyis kerekeket csináltam.

Kérdés: Hol vannak a rokonai, és mivel foglalkoznak?

Válasz: A feleségem, Plibner Mária, mind a három gyerekkel 1941-ben Németországba szökött, hogy jelenleg hol vannak, nem tudom. Minden fivérem Németországba menekült. Bátyám, a 44 éves Weihert Ludwig, és öcsém, a 42 éves Jan is Németországba szökött. Hogy milyen okból menekültek Németországba, nem tudom.

Kérdés: Ismeretei szerint milyen pártok működtek Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Én semmilyen pártra nem emlékszem, és semmilyen pártnak nem voltam tagja. Alsógerebenen német szervezetként csak a Volksbund működött.

Kérdés: Mi volt a Volksbund szervezet célja, és ön mikor lépett be ebbe a szervezetbe?

Válasz: A német Volksbund szervezet céljával valamennyi német náci német szellemben való nevelését tűzte ki, arra tanított, hogy higgyenek a hitlerizmus győzelmében, önkénteseket toborzott az SS német csapatok támadóosztagaiba. Kárpátontúli Ukrajna békés lakosságának körében a Volksbund szervezet szovjetellenes propagandát folytatott. Én beléptem a Volksbund szervezetbe. Ezért a feleségem a Volksbund szervezetnek 8 pengőt fizetett.

[...]

Kérdés: Letartóztattak-e valakit 1941-ben az alsógerebeni lakosok közül?

Válasz: Nem, én nem tudok olyanról, hogy valakit letartóztattak volna.

Kérdés: Hányban lépett be a német SS csapatokhoz?

Válasz: A német SS csapatokhoz 1944-ben jelentkeztem.

Kérdés: Ki szervezte be önt a német SS csapatokhoz?

Válasz: Engem senki nem szervezett be, bennünket Weihert Rudolf Munkácson egyszerűen behívott a német SS csapatokhoz.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt az általam beszélt nyelven számomra felolvasták,
amit aláírással tanúsítok: *Weihert Máté*

A kihallgatást vezette *Opalenik*, Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálói osztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

¹⁸¹ Weihert Máté – Matvej Ivanovics – 1907-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szentmiklóson, ukrán nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, asztalos foglalkozású szentmiklósi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 10-én 20 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 220)

Szám: 202

1945. augusztus 14. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és az SS csapatoknál teljesített szolgálattal vádolt Gridl M. V.¹⁸² alsógerebeni lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Gridl Mátyás – Matfej Vilmosovics – kihallgatásáról felvett
JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1945. augusztus 14.

A kihallgatást vezette Opalenik, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálatának vizsgálója

A kihallgatás kezdete: 11:00

A kihallgatás vége: 18:00

Kérdés: Mivel foglalkozott ön Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt alsógerebenen éltem a szüleimmel. 1940-ben önként beléptem a német Volkdbund szervezetbe, ekkor, 1940 és 1944 között az erdőszetben dolgoztam.

Kérdés: Mondja el részletesen, mit tud a Volksbund német szervezet alsógerebeni tevékenységéről?

Válasz: A Volksbund német szervezet szervezője Weiner Rudolf volt. Alsógerebenen a Volksbund szervezet aktív tevékenységet még 1940-ben kezdett. Fő célja az volt, hogy minél több tagját szervezze be a német SS csapatokhoz. A Volkdbund német szervezet minden tagjának volt tagsági igazolványa, és minden hónapban fizettek tagdíjat, amelynek mértéke kategória-besorolástól függött.

Kérdés: Mikor és milyen körülmények között lépett be a német SS csapatokhoz?

Válasz: A német SS csapatokhoz 1944. szeptember 24-én léptem be. Az alsógerebeni községi előljárótól kaptam egy idézést arról, hogy 1944. július 26-án jelentkezsek Munkácson. Munkácson ekkor velem együtt jelent meg Weiner Mátyás, Markó János és Strauss Josef. Mindnyájunkat összeírtak és hazaengedtek. 1944. szeptember 24-én a magyar csendőrség vonatra ültetett bennünket, és Munkácsra vitt, és átadott a németeknek, akik Biatorbágyra vezényeltek. Ott szétválasztottak bennünket. Weiner Mátyás, Markó János és Strauss Josef ottmaradt, engem pedig Bicskére küldtek, ahol október 6-án katonai olyan egyenruhába öltöztettek, amely alig takarta el az alsóneműmet. Fegyvert nem kaptam. 1944. október 8-án a bicskei hadikórházba mentem, mivel sérült volt a lábam, mert ráesett egy nagy fa, még amikor az erdőben dolgoztam. 1944. október 7-től 13-ig kórházban kezeltek.

Ezt követően a kórházban maradtam, és elkezdtem kitanulni a szanitéc szolgálatot, géppisztolyt nem kaptam, csak szuronyt és töltényt, amíg begyógyulnak a sebek. 1944. október 13-tól 28-ig voltam szanitéc-tanfolyamon.

Kérdés: Hol, a front melyik szakaszán vett részt a Vörös Hadsereg elleni harcokban?

Válasz: Sehol és a front semmilyen szakaszán nem vettem részt a Vörös Hadsereg elleni harcokban. Amikor rájöttem, hogy a a front arcvonalában akarnak bennünket bevetni a Vörös

---

¹⁸² Gridl Mátyás – Matfej Vilmosovics –1924-ben született Szentmiklóson (Munkácsi járás, Kárpátalja terület), német nemzetiségű, általános iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású szentmiklósi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. október 10-én 20 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 287)

Hadsereg ellen, a front még Kárpátontúli Ukrajna vonalában volt. Én akkor megszöktem a csapatomtól, és 1944. október 28-án egy magyar teherautóval Budapestre szöktem.

Kérdés: Mennyi ideig volt Budapesten, és mivel foglalkozott?

Válasz: 1944 októberétől 1945 januárjáig, vagyis addig voltam Budapesten, amíg Budapestet el nem foglalta a Vörös Hadsereg. Egy szétbombázott házban tizenhárman gyűltünk össze. Mindnyájan ukránok voltunk Kárpátontúli Ukrajnából. A többiek munkaszolgálatból szöktek, és velem együtt bujkáltak. Név szerint csak Legeza Lászlót ismertem, ő a Huszti járásból származott, de a lakhelyét nem ismerem. Popovics János, egy 25 éves huszti származású fiú. A többiek családi nevét nem tudom, csak keresztnéven szólítottuk egymást. Én a többi ukránnak a házak romjai között kerestem krumplit, lóhúst, régi konzerveket, ilyeneket ettünk. Ezen kívül, segítettünk a az uraknak bontani a szétvert házakat, ezért kaptunk tőlük enni. Magyar rendőrök hozzánk nem jöttek be, mert mi Budapest külvárosában laktunk. Mindnyájan civil ruhában voltunk.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt az általam beszélt nyelven számomra felolvasták,
amit aláírással tanúsítok: *Gridl Mátvás*

A jegyzőkönyvet felvette *Opalenik*, Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat
vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5413, p. 40-42zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 203

1945. augusztus 18. – Balázs Sz. Szürtei (Ungvári járás) lakosnak a Tóth F. I.¹⁸³ u. o. lakos ellen indított büntetőügyben tanúként történt kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Szürte, 1945. augusztus 18.

Alulírott, Kurocskin hadnagy, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálatának operatív megbízottja, a mai napon tanúként kihallgattam

Balázs Istvánt – Sztyepan – (születési éve: 1912, nemzetisége: magyar, születési helye: Szürte, Ungvári járás, pártonkívüli, a Cseh Kommunista Párt volt tagja, végzettsége: 6 osztály, bejelentése szerint büntetlen előéletű, hadseregben nem szolgált, lakhelye: Szürte, Ungvári járás)

A hamis tanúzás következményeire Balázs Istvánt figyelmeztettem.

Kérdés: Tud ön arról, hogy a Vörös Hadsereg elővéd csapatai falubeli lakosokat tartóztattak le, és milyen körülmények között zajlottak a letartóztatások?

Válasz: Én három évig építőmunkásként a vasútállomáson dolgoztam. Kárpátontúli Ukrajna Vörös Hadsereg általi felszabadítása után munkámat ugyanott folytattam. A napra pontosan nem emlékszem, valamikor 1945. december elején, a vasúton dolgozó társaimmal együtt – vagy tizenketten voltunk ott – moszkvai idő szerint este 6 óra körül hazafelé tartottunk. Az úton talákoztunk Nagy Sándor és Iller Sándor Szürtei rendőrökkel, akik feltartóztattak

---

¹⁸³ Tóth Ferenc Ivanovics – született 1894-ben a Kárpátalja területi, Ungvári járási Szürtén, magyar nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású Szürtei lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. november 14-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 679)

bennünket, majd Nagy Sándor mindnyájunkat egy zsidó házba terelt, amelynek Liebermann János volt a gazdája. A házban vagy száz falubeli lakos volt. A ház mellett állt Tóth Ferenc és a Vörös Hadsereg egyik parancsnoka. A házat Szürtei rendőrök őrizték, akik senkit nem engedtek ki. Amikor mindnyájunkat összegyűjtöttek, Tóth Ferenc kihirdette, hogy két napra munkára visznek bennünket a Csap melletti híd helyreállítására. Utána, moszkvai idő szerint hajnali négy óra körül bennünket fegyveres őrizettel a csapi vasútállomásra kísérték. Ott szétválogatták az embereket. Egy részüket hazaengedték, a többieket pedig Beregszászba vitték. A Beregszászba vezető úton, Bányó közelében engem és még néhány személyt szabadon engedtek és hazamehettünk. Hogy mi lett a többiek sorsa, azt nem tudom.

Kérdés: Önt mivel vádolták meg, amikor feltartóztatták?

Válasz: A vasútállomáson velem együtt dolgozott a fivérem, Balázs Lajos. Őt is feltartóztatták velem együtt. Mialatt bennünket a fivérémmel és a többiekkel feltartóztattak, apám a halálán volt. Tóth Izabella kérésére engem és a fivéremet, Lajost hazaengedték éjszakára azzal a feltétellel, hogy kora reggel visszajövünk. Amikor reggel, mint már említettem, hajnali 4-kor visszajöttünk, Csapra indítottak bennünket. Arról, hogy mi történt az alatt, mialatt mi távol voltunk, és mivel vádolták a többieket, nem tudok semmit.

Én csak egyet tudok. Amikor mindnyájunkat összegyűjtöttek abban a zsidó házban, a Vörös Hadsereg parancsnoka megkérdezte Tóth Ferencet: „Kezességet vállalsz ezekért az emberekért? Szavatolod, hogy ők politikailag megbízhatók?” Tóth Ferenc azt válaszolta, hogy nem. Akkor a lánya, Tóth Izabella kérlelni kezdte. mondván, hogy: „Apa, hiszen ők jó emberek és nincs semmi bűnük. Miért viszik el őket? Hagyd őket!” Tóth Ferenc a következőt mondta: „Nem, nem kezeskedem értük, és nem hagyhatom itt őket!”

Többet elmondani nem kívánok,
a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt számomra felolvasták: *Balázs István*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5430, p. 26-28. Eredeti. Kézírás.

Szám: 204

1945. augusztus 18. – Ivanova M. I. Szürtei (Ungvári járás) lakos tanúkenti kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Uzshorodi körzet, Szürte, 1945. augusztus 18.

Alulírott, Gavrilov Z. U., a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának vizsgálója, a mai napon tanúként kihallgattam

Ivanova Mária Ivanovná (születési éve:1907, születési helye: Szürte, nemzetisége: magyar, végzettsége: 6 osztály, pártonkívüli, büntetlen előéletű, földműves, lakhelye: Szürte, 78. szám)

Az igazmondási kötelességére figyelmeztettek: *Mészáros Mária*

Kérdés: Mióta ismeri Tóth Ferencet és milyen kapcsolatban állnak egymással?

Válasz: Tóth Ferencet kiskora óta ismerem, kapcsolatunk teljesen hétköznapi.

Kérdés: Mesélje el, mikor és milyen büntetést fizetett Tóth Ferencnek?

Válasz: 1945 januárjában eladtam egy borjúmat. Erről tudomást szerzett Tóth Ferenc előljáró, aki behívatott hivatalába, ahol felszólított, hogy fizessek 100 pengő büntetést, mert eladtam a borjút. Miután elbeszélgettem velem, Tóth Ferenc előljáró Domaszko Jurkóhoz, a jegyzőjéhez küldött, aki a borjú eladásáért szintén 100 pengő büntetést szabott ki. Én eleinte

arra hivatkoztam, hogy nincs pénzem, ekkor Domaszko azt javasolta, hogy 100 helyett fizessek meg 70 pengő büntetést. Én kifizettem neki a fenti összeget, amiről Domaszko igazolást állított ki nekem, amelyben igazolta, hogy a borjú eladásáért megfizettem 70 pengő büntetést.

Kérdés: Mondja, kitől származott az az utasítás, hogy a Szürteiek nem jogosultak élelmiszert eladni?

Válasz: Én úgy tudom, hogy Tóth Ferenc, a falu előljárója adta utasításba adta Lakatos Andrásnak és Varga Jánosnak, a falu dobosainak, hogy dobolják ki rendelkezését, akik 5-6 napig járták a falut, és lakosainak tudomására hozták, hogy Tóth Ferenc előljáró megtiltja, hogy a faluból bárki élelmiszert vigyen ki és áruljon.¹⁸⁴

Kérdés: Mondja el, hol van jelenleg az ön férje?

Válasz: Férjemet, Ivanov Ivánt 1944. december 6-án Tóth Ferenc Szürtei előljáró utasítására letartóztatta a Vörös Hadsereg. Amikor a Vörös Hadsereg bevonult a faluba, Tóth Ferenc a Nyilaskeresztes Párt vezére volt. Tóth Ferencről a Vörös Hadsereg azt követelte, hogy szolgáltatson listát a Vörös Hadsereggel nem lojális falubeli lakosokról. Tóth annak érdekében, hogy fedezze magát és a Nyilaskeresztes Párt valódi tagjait, a listában azokat tüntette fel, akik nem voltak tagjai a Nyilaskeresztes Pártnak, és ezt a 16 főt tartalmazó jegyzéket adta át a Vörös hadseregnek. Ezen személyek között volt a férjem, Ivanov Iván is. Tudomásom van arról is, hogy amikor Tóth leadta a listáját, amelyben feltüntetett személyeket, mint a Nyilaskeresztes Párt tagjait tüntette fel, valamennyiüket a perecsenyi táborba zárták. Hogy onnan hova vitték őket, nem tudom. Jelenleg a férjemmel nem levelezek.

Kérdés: Ön mindezt honnan tudja?

Válasz: 1944 decemberében Tóth Ferenc, Szürte előljárója összegyűjtötte a falu férfinépét azzal, hogy a híd helyreállítására irányítja őket. Amikor a községi népi bizottság épülete előtt összegyűlt a falunkból az összes férfi, a Vörös Hadsereg képviselői a jelenlétemen szólították fel Tóthot, hogy nevezze meg a Vörös Hadsereggel szemben nem lojális személyeket. Tóth ekkor nevezte meg ezt a 16 személyt.

Tóth valójában fedezte a Vörös Hadsereggel szemben nem lojális személyeket, és azokat nevezte meg, akik várták a Vörös Hadsereg bevonulását, és nem voltak tagjai a Nyilaskeresztes Pártnak.

A Tóth által megbízhatatlannak nevezettek között az alábbi személyek voltak:

1. Férjem, Ivanov Iván Ivánovics	9. Balázs József
2. Palkó Miklós	10. Balázs Lajos (fivérek)
3. Kovács Ernő	11. Tóth András
4. Sztaniszláv Lajos	12. Varga Pista
5. Varga Balázs	13. Balázs Bertalan
6. Nagy Sándor	14. Pálfi Miklós
7. Major Sándor	15. Ádám József
8. Kovács Ferenc	A tizenhatodik nevére nem emlékszem.

Kérdés: Kívánja még valamivel kiegészíteni vallomását?

Válasz: Vallomásomat a következővel kívánom kiegészíteni: Amikor a férjem a perecsenyi táborban volt, én kértem Tóth Ferenc előljárót, hogy segítsen kiszabadítani. Kérésemre Tóth kijelentette, hogy csak azzal a feltétellel szabadíthatja ki a férjemet, ha fizetek neki 2500 (kétezer-ötszáz) pengőt. Én akkor ezt az összeget megfizettem neki. Miután Tóth készpénzben megkapta a 2500 pengőt, néhány alkalommal járt Perecsenyben¹⁸⁵, de a férjemet kiszabadítatnia nem sikerült, mivel őt nemsokára egy másik táborba vitték, de hogy hova, azt

¹⁸⁴ A jelen iratot a Kárpátontúli Ukrajnában a háború után (1944-1945) kialakult helyzet bemutatása céljából csatoltuk a gyűjteményhez.

¹⁸⁵ A perecsenyi hadifogoly-gyűjtőtábor az NKVD frontcsapatok parancsnoksága arra használta, hogy a hadifoglyok köréből önkénteseket toborozzon az Önkéntes Magyar Zászlóaljba, amelyet az ideiglenes magyar kormány a szovjet fél képviselőivel együtt szervezett Debrecenben (Magyarország).

nem tudom. Ezután Tóth Ferenc¹⁸⁶ visszaadott nekem 1450 pengőt, és azt mondta, hogy erről előbb kellett volna gondoskodnom.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt számomra felolvasták: *Mészáros Mária*

A kihallgatást vezette: *Gavrilov* hadnagy, Kárpátontúli Ukrajna
Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5430, p. 30-32zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 205

1945. szeptember 7. – Az őrizetbe vett Eder (Ider) M. J.¹⁸⁷ bárdházai (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Uzshorod, 1945. szeptember 7.

Alulírott, Krecsko, a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálati Vizsgálati Osztályának vizsgálója, a mai napon őrizetesként kihallgattam

Ider Michael Jozzifovicsot (születési éve: 1919, születési és lakhelye: Bárdháza, Munkácsi körzet, nemzetisége: német, származása: tehetős, foglalkozás nélküli, bejelentése szerint büntetlen előéletű, szolgált a német SS csapatoknál)

Kérdés: Ön tagja a Volksbund német fasiszta szervezetnek. Hajlandó erről elmondani az igazat?

Válasz: Igen, hajlandó vagyok elmondani az igazat. Valóban tagja voltam a Volksbund német fasiszta szervezetnek. Ebbe a pártba 1939-ben léptem be.

Kérdés: Mikor, ki és milyen körülmények között vonta be önt a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: 1939 májusában a Volksbund párt a mi falunkban, Bárdházán tartott egy pártgyűlést, amelyre engem Schinn Josef, a Volksbund párt helyi községi szervezetének az elnöke hívott meg. Ezen a gyűlésen vagy 8-10 falubeli, német nemzetiségű bárdházai lakos vett részt, köztük Schinn Josef, aki beszédet mondott, amelyben felhívott bennünket, összegyűlteket a Volksbund pártba való belépésre, és egyidejűleg ismertette számunkra a párt programját. Én, miután megismerkedtem a Volksbund párt céljával és programjával, beleegyeztem a pártba való belépésbe. Schinn Joseftől kaptam egy kérdőívet, amelyet kitöltöttem és aláírtam. Tagsági igazolványt nem kaptam, de 1941 júliusáig, amikor beléptem a német SS csapatokhoz, havonta fizettem 1 pengő tagdíjat.

---

¹⁸⁶ Tóth Ferenc magatartására az 1945. szeptember 13-án kelt irat szolgál magyarázattal.

¹⁸⁷ Eder (Ider) Michael – Mihail Ioszifovics – 1919-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Bárdházán, német nemzetiségű_ elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli. Hadifogolytáborba zárták. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. november 30-án 20 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akitet a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 329)

A szovjet vizsgálati szervek által német fasiszta szervezetnek vagy német fasiszta pártnak minősített Volksbund szervezetet, amelyben való tagságuk miatt kárpátaljaiak tömegeit ítélték a leghosszabb időtartamú szabadságvesztésre, 1991 elejétől a Kárpátaljai Területi Bíróság már német nemzeti (civil) szervezetnek tartja (ld. Seiler M. M. lezárt büntetőügyének felülvizsgálata során 1991. április 11-én emelt óvást, a Preifer G. M. lezárt büntetőügyének felülvizsgálatában 1991. február 25-én kelt szakvéleményt, Weiger M. M. lezárt büntetőügyének felülvizsgálata keretében a Kárpátaljai Területi Bíróság által 1991. február 22-én hozott határozatot, stb.).

Kérdés: Mint a Volksbund párt tagja, hány alkalommal vett részt a párt gyűlésein?

Válasz: Én, mint a Volksbund párt tagja, csupán két alkalommal vettem részt a gyűlésein.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozás elegendő adattal rendelkezik arra vonatkozóan, hogy ön hetente látogatta a Volksbund fasiszta párt gyűléseit. Hajlandó erről elmondani az igazat?

Válasz: Igazat mondok! A Volksbund fasiszta párt gyűlésein 1939-1940 folyamán csupán két alkalommal voltam jelen.

Kérdés: Önnel együtt ki lépett még be a Volksbund német fasiszta pártba?

Válasz: A Volksbund német fasiszta pártba velem együtt senki nem lépett be.

Kérdés: Ki volt Bárdházán a Volksbund párt fővezére?

Válasz: Bárdházán a Volksbund párt fővezére Schinn Josef volt. Ő jelenleg valahol Magyarországon van.

Kérdés: Gyakorlatilag ön milyen tevékenységet folytatott a Volksbund párton belül?

Válasz: A Volksbund párton belül gyakorlatilag semmilyen tevékenységet nem folytattam, csupán aktívan támogattam azzal, hogy havonta fizettem a tagdíjat és két alkalommal részt vettem a gyűlésein.

Kérdés: Ki szónokolt a Volksbund párt gyűlésein?

Válasz: Ahogy már mondtam, a Volksbund párt Bárdházán tartott gyűlésein Schinn Josef szónokolt.

Kérdés: Milyen ügyeket tárgyaltak és oldottak meg a Volksbund német fasiszta párt gyűlésein?

Válasz: A Volksbund párt azon gyűlésein, amelyeken és jelen voltam, valamennyi németet a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg elleni harcra buzdítottak, új kádereket toboroztak a német SS csapatokhoz, arra sarkalltak, hogy nyújtsunk segítséget a német hadseregnek. A Szovjetunió és a Vörös Hadsereg elleni háború mielőbbi befejezésével kecsegtettek, és azt ígérték, hogy mi, mint a Volksbund párt tagjai majd valamennyien vezető beosztásokhoz jutunk.

Kérdés: Ismertesse a Volksbund német fasiszta párt programját és célját.

Válasz: A Volksbund német fasiszta pártnak az volt a célja, hogy minél több német nemzetiségű személyt vonjon be tagjai közé azzal, hogy ez a párt legyen a legerősebb a Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt ott működő valamennyi párt közül. Hogy a háború után a Volksbund párt vezető szerepet töltsön be, mivel a tagjai német nemzetiségű személyek. Ezen kívül, a Volksbund párt valamennyi tagja szintén feladatul kapta, hogy minél több személyt léptessen be ebbe a pártba.

Kérdés: Ön, mint a Volksbund német fasiszta párt tagja, milyen szovjetellenes agitációt folytatott?

Válasz: Én szovjetellenes agitációt nem folytattam.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozás elegendő anyaggal rendelkezik arról, hogy ön, mint a Volksbund német fasiszta párttagja, szovjetellenes agitációt folytatott, és rágalmakat terjesztett a Vörös Hadseregről.

Válasz: Ez nem felel meg a valóságnak, és nem folytattam szovjetellenes propagandát és nem terjesztettem rágalmakat a Vörös Hadseregről.

Kérdés: Hány személyt toborzott a Volksbund német fasiszta pártba?

Válasz: A Volksbund német fasiszta pártba egy személyt sem toboroztam.

A jegyzőkönyvet az általam értett orosz nyelven számomra felolvasták, az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Ider Michael*

A kihallgatást vezette: *Krečko*, Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálatának vizsgálati osztályának vizsgálója

Szám: 206

***1945. szeptember 12. – Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa
Állambiztonsági Szolgálatának Vizsgálati Osztálya által a letartóztatott
Knaus G. Ja., Peterlik M. F. és más személyek ellen indított nyomozás
egyesítése tárgyában hozott határozat***

Jóváhagyom:

Akszjonov alezredes, az Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályvezetője
1945. 09. 12.

HATÁROZAT

(nyomozati ügyek egyesítése tárgyában)

Uzshorod, 1945. 09. 12.

Alulírott Szimir Z. U., az Állambiztonsági Szolgálat vizsgálati osztályának munkatársa, megvizsgáltam a Knaus Anna, Maria lánya (N.6.¹⁸⁸), Peterlik Maria Fjodorvna (N.12.), Peterlik Josef Fjodorovics (N.33.), Staschko Pejda¹⁸⁹ Ivanovics (N.32.), Scheipner Ludwig Georgijevics (N.27.), Penzestadler Franz Mátyásevics (N.3.) és Staschko Jan Fjodorovics (N.5.) letartóztatottakkal szemben indított büntetőügyek nyomozati anyagait, és a következőket

állapítom meg:

Knaus Anna, Maria lánya, Peterlik Maria Fjodorvna, Peterlik Josef Fjodorovics, Staschko Pejda Ivanovics, Scheipner Ludwig Georgijevics, Penzestadler Franz Mátyásevics és Staschko Jan Fjodorovics Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt (1940 és 1944 között) aktív tagjai voltak a Volksbund és a Hitlerjugend német fasiszta szervezeteknek és bűnös szovjetellenes tevékenységet folytattak.

A nyomozati adatok a fenti személyek által ugyanazon időben és helyen, Szarvasréten elkövetett bűncselekmények azonosságát, ezért meghozta az alábbi

határozatot:

A letartóztatott Knaus Anna, Maria lánya, Peterlik Maria Fjodorvna, Peterlik Josef Fjodorovics, Staschko Pejda Ivanovics, Scheipner Ludwig Georgijevics, Penzestadler Franz Mátyásevics és Staschko Jan Fjodorovics ellen indított büntetőügyeket N.12. ügyszám alatt egyesítenem.

A jelen határozat másolatát Kárpátontúli Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata „A” osztályának, illetve Kárpátontúli Ukrajna főügyészének megküldeni rendelem.

Szimir, Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálata
vizsgálati osztályának vizsgálója

Szám: 207

¹⁸⁸ N.6, N.12, N.33. – a fenti személyek ellen indított egyes nyomozati ügyek száma.

¹⁸⁹ Így az eredetiben, a fordító megjegyzése.

**1945. szeptember 13. – Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa
Állambiztonsági Szolgálatának Vizsgálati Osztályának a Vaszilevszkij M.
I.¹⁹⁰ Szürtei (Ungvári járás) lakos ellen indított büntetőeljárás
megszüntetését elrendelő határozata**

„Jóváhagyom”
Szuprunenko¹⁹¹ vezérőrnagy,
a Kárpátontúli Ukrajna-i Belügyi Főosztály vezetője
Ungvár, 1945. szeptember 13.

HATÁROZAT
(büntetőeljárás megszüntetéséről)

Ungvár, 1945. szeptember 13.

Alulírott, Gavrilov hadnagy, Kárpátontúli Ukrajna-i Belügyi Főosztály banditizmus-felszámolási osztálya 3. alosztályának vizsgálója, a mai napon megvizsgáltam a Vaszilevszkij Nyikolaj Ivanovics (1918-ban, Huszton, földműves családban született, ukrán nemzetiségű, pártonkívüli, fejezetlen egyetemi végzettségű, büntetlen előéletű, Ungvári járási szürtei lakos) ellen 6. ügyszám alatt indított büntetőeljárásban keletkezett iratokat, és az alábbiakat állapítottam meg:

Vaszilevszkij N. I. az Ungvári körzeti Szürte községben élt, és a községi komisszár tisztségét látta el. Elrendelte a szürtei lakosok körében az élelmiszer-kiviteli tilalmat, amellyel megtiltotta, hogy az ott élők Ungváron értékesítsék az élelmiszereket. Üzleti kapcsolatban állt Tóth Ferencsel, a Nyilaskereszt fasiszta párt vezetőjével.

Ezen adatok alapján Vaszilevszkij N. I.-t 1945. augusztus 4-én letartóztatták, és ellene Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétumának 6. szakaszába bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárást indítottak.

A nyomozás során megállapítottuk, hogy Vaszilevszkij N. I., szürtei községi komisszár tisztségét töltötte be. Tekintettel arra, hogy a községben fertőző megbetegedések fordultak elő, a Népi Bizottság Körzeti Elnöksége a fenti község lakosainak az 1945. február 7-én kelt határozatával megtiltotta, hogy Ungváron való árusítás céljából élelmiszert vigyenek ki a faluból. Vaszilevszkij, miután kézhez kapta e határozatot, azt ismertette a szürtei lakosoknak. Vaszilevszkijnek Tóth Ferencsel, a Nyilaskeresztes párt vezérével fennálló kapcsolatát illetően a nyomozás bizonyítékokat nem tárt fel.

A nyomozás rendjéről szóló szabályzat 76. szakasza értelmében meghoztam az alábbi határozatot:

A Vaszilevszkij Nyikolaj Ivanovics ellen indított büntetőeljárást megszüntetem, a személye tekintetében elrendelt őrizetet visszavonom. Egyidejűleg elrendelem Vaszilevszkij Nyikolaj Ivanovics szabadlábra helyezését.

A jelen határozat másolati példányát, végrehajtás céljából az ügyészek, illetve a börtönparancsnoknak továbbítani rendelem.

Gavrilov hadnagy, Kárpátontúli Ukrajna-i Belügyi Főosztály
banditizmus-felszámolási osztálya 3. alosztályának vizsgálója
„Támogatom”
Tverkin alhadnagy, Kárpátontúli Ukrajna-i Belügyi Főosztály

¹⁹⁰ A Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Főosztálya által letartóztatott Vaszilevszkij M. I. ellen indított büntetőeljárás megindításáról szóló határozatból kitűnik, hogy a Tóth F. I. ellen indított büntetőeljárásban az ellene emelt vád tárgyát (ld. Balázs Sz. és Ivanova M. I. 1945. augusztus 18-án kelt kihallgatási jegyzőkönyvét) nevezettnek a Nyilaskeresztes párttagsága képezte.

¹⁹¹ Szuprunenko – helyesen: Szoprunenko

banditizmus-felszámolási osztálya 3. alosztályának vezetője,
Glusczenko őrnagy, Kárpátontúli Ukrajna-i Belügyi Főosztály
banditizmus-felszámolási osztálya 3. alosztályának vezetője

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5430, p. 153. Eredeti. Gépírás.

Szám: 208

1945. szeptember 20. – Jelentés a Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának rendelkezésére álló központi magyar sajtó szemléjéről

A Szovjetunió Külügyi Népbiztosságának rendelkezésére álló
központi magyar sajtó szemléje

Budapest, 1945. szeptember 20.

Titkos

Az 1945 augusztusában megjelent budapesti újságok szemléje

Augusztus első felében a sajtót három fő kérdés foglalkoztatta: a berlini háromhatalmi konferenciáról, az angol parlamenti választások eredményéről, illetve a Szovjetunió Japán elleni háborúba való belépéséről szóló közlemények.

Az újságok kiemelték a Berliini Konferencia jelentőségét, szerepét a népek közötti béke megerősítésében. Különösen élénken kommentálta a sajtó a békeszerződések megkötéséről szóló közleményeket, a SZEB¹⁹² Romániával, Bulgáriával és Magyarországgal szembeni eljárását, mivel az közvetlenül érinti Magyarország létfontosságú érdekeit.

[...]

Ami a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon élő németek kitelepítését illeti, a sajtó változatlanul élesen bírálja a magyarok tömeges kitelepítését Csehszlovákiából. A magyarok fel vannak háborodva, és, mondhatni, jogosan, a magyar lakosság kitelepítésének módszerein (a csehszlovák hatóságok a magyaroknak csupán 50 kg súlyú vagyontárgyat engednek magukkal vinni). E a kérdést nem csupán a sajtó taglalja, a magyar politikusok is ezzel foglalkoznak nyilvános szerepléseik során, és tárgyát képezi a kormány SZEB elé terjesztett számos jegyzéke.

A magyarok a területi kérdést illetően is aggódnak. Reménykednek, hogy a békekonferencia kijebbi tolja Magyarország trianoni határait, kibővíti területét Csehszlovákia, Jugoszlávia és Erdély azon megyéivel, amelyek területén a lakosság túlnyomó többsége magyar nemzetiségű.

[...]

Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Archívuma,
F. 077, op. 25, P. 114, Ügyiratszám: 20, p. 6-8. Másolat.

Az iraton látható megjegyzés: „Grjaznov et. részére. Észrevételei. A. Visinszkij. 1945. 09. 24.”

„Erdélyi kérdése. A magyar-román területi vita és a Szovjetunió, 1940-1946” c. könyvből, p. 322-324

Szám: 209

¹⁹² SZEB – Nemzetközi Szövetségi Ellenőrző Bizottság, Euróba háború utáni konszolidálásával kapcsolatban felmerült számos kérdés, köztük a területi kérdések megoldásával foglalkozott.

1945. október 4. – Wiener A. F., dubi (Ilosvai járás) lakosnak a Volksbund helyi szervezetéhez tartozó személyekről tanúként tett vallomásának jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ilosvai körzet, Dubi, 1945. október 4. napján

Alulírott, Mjagkogolov, az Állambiztonsági Szolgálat Ilosvai Járási Osztályának operatív megbízottja, tanúként kihallgattam

Wiener August Franzovicsot (születési éve: 1906, nemzetisége: német, születési és lakóhelye: Dubi, Ilosvai járás, Kárpátontúli Ukrajna, bejelentés szerint büntetlen előéletű, a magyar megszállás alatt tagja a Volksbund fasiszta szervezetnek, jelenleg dubi lakos, saját gazdaságában dolgozik).

A hamis tanúzás következményeire kioktattak: *Wiener*

Kérdés: Mondja el, hol élt, és mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása előtt és alatt is én, Wiener, folyamatosan Dubiban éltem és mezőgazdasággal foglalkoztam.

Kérdés: Tagja volt-e bármilyen politikai pártnak, mielőtt Kárpátontúli Ukrajnába bejöttek a magyarok?

Válasz: Igen, 1931-től a magyarok bejöveteléig tagja voltam a Kommunista Pártnak, amikor Kellermann Alois, a falu előljárója felszólította a Kommunista Párt valamennyi tagját, hogy álljon be hozzá magyar csendőrnek.

Dibuban a Kommunista Pártnak tagja voltam én, Wiener August, a fivérem, Wiener Rudolf, Wiener Lajos, Paulik Mihály, Paulik Vencel. Más névre nem emlékszem.

Amikor megjelentem a falu előljárójánál, ott jelen volt 3 magyar csendőr, akik felszólítottak, hogy adjuk le a párttagsági igazolványunkat. Én is leadtam a csendőrnek a párttagsági igazolványomat. Miután leadtam a tagsági igazolványomat, semmilyen üldözést a csendőrök részéről nem tapasztaltam.

Kérdés: Mondja el, mikor és milyen körülmények között lépett be a Volksbund fasiszta szervezetbe?

Válasz: Igen, én 1942-től 1944-ig valóban tagja voltam a Volksbund német fasiszta szervezetnek. A Volksbund szervezetbe a következő körülmények között léptem be. 1942 októberében Munkácsról eljött a faluba egy német, akit Zipil Seier, aki Goiss Ferdinánd lakásán szállt meg. Goiss Ferdinánd összehívta a lakására Dubi valamennyi felnőtt lakosát, és az ideérkezett némettel együtt gyűlést tartott.

A német beszédet mondott az összegyűlteket előtt, amelyben elmondta, hogy az összes németnek egyesülnie kell a Volksbund szervezetbe. Ezen a napon majdnem a teljes felnőtt lakosság belépett ebbe a szervezetbe. Köztük voltam és is. Foiss Ferdinándot választottuk meg a Volksbund elnökének, ő is vezette a szervezetet mindaddig, amíg Kárpátontúli Ukrajnára bejött a Vörös Hadsereg.

Ezt követően a Volksbund tagjai hetente egy alkalommal, néha még gyakrabban, gyűltek össze Ferdinánd lakásán, ahol gyűlést tartott, felolvasta a Volksbund német újságját, amelyet rendszeresen Budapestről vagy Erdélyből kapott.

Kérdés: Ismeri ön Schuster Alois, Plüsn (...), Plüsn Rudolf, Schuster Simon, Kellermann (...), Paulik Mihály gálfalvai lakosokat? Amennyiben igen, mit tud az általuk a Volksbund szervezetben végzett munkáról?

Válasz: Igen, ismerem a felsorolt személyeket, valamennyien tagjai voltak a Volksbund szervezetnek.

[...]

*Válasz:*¹⁹³ Milyen célokat és feladatokat tűzött ki a Volksbund?

Kérdés: A Volksbund célja és feladata volt, hogy egyesítsen valamennyi németet és fasiszta szellemben nevelje őket, gyűlöletet keltsen a szláv népek iránt, tagja közül önkénteseket neveljen az SS csapatoknak. Ez a szervezet különösen a fiatalok körében végzett aktív tevékenységet, amely a németekre és ukránokra egyaránt kiterjedt.

Válasz: Ön, mint a Volksbund tagja, jelen volt e szervezet gyűlésein? Milyen kérdéseket vitattak meg azokon a gyűléseken?

Kérdés: Ezeken a gyűléseken néha gazdasági ügyeket is megvitattunk, többnyire azonban politikai kérdésekkel foglalkoztunk. A szervezetrendszeresen megkapta a Volksbund német újságot, amelyet Budapesten és Erdélyben adtak ki. Az újságot Gois Ferdinánd olvasta fel, aki most le van tartóztatva. Az újságban Németország győzelméről, a német csapatok előrenyomulásáról írtak, arról, hogy a Szovjetunió elveszítette a háborút, és a németek hamarosan győzelmet aratnak.

Válasz: Dubi teljes lakossága belépett a Volksbund szervezetbe?

Kérdés: Igen, Dubi valamennyi, 16. életévét betöltött (német nemzetiségű) lakosa tagja volt a Volksbund szervezetnek, a férfiak és nők egyaránt.

A felnőtt férfiakat Gois Ferdinánd (la van tartóztatva) vezette, a nőket pedig Wagner Maria. Az ő férjét, Schuster Aloist, a biztonsági szervek letartóztatták. Az ifjúságot Janó Anna vezette, aki jelenleg Bubiban él.

Válasz: Volt-e a Volksbund szervezetnek saját fegyvere? Amennyiben igen, mennyi fegyvere volt, és mi volt a rendeltetése?

Válasz: Igen a Volksbund szervezetnek volt 10 magyar puskája, amelyek Kellermann Aloisnál, a község előljárójánál voltak, és a partizánok elleni harcra szánták őket. A község előljárója minden éjjel őrhelyeket állított fel. Minden őrhelyen 2-2 ember őrködött, akit ezekkel a puskákkal fegyverzett fel.

Hogy részt vett-e bárki a Volksbund tagjai közül partizánvadászaton, arról nincs tudomásom, mivel én a partizán megmozdulások idején Magyarország, Szombathelyen voltam.

Kérdés: A fenti személyek közül folytat-e jelenleg valaki szovjetellenes agitációt? Amennyiben tudomása van ilyenről, ki az a személy?

Válasz: Semmit nem tudok arról, hogy a fenti személyek jelenleg mivel foglalkoznak.

Kérdés: A németek és magyarok Kárpátontúli Ukrajnából való visszavonulása alatt ön személyesen szintén velük szökött Németországba?

Válasz: Nem, a németek visszavonulásakor és nem szöktem Németországba, Dubiban maradtam, miközben a falu teljes német lakossága Németországba szökött.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmi mással kiegészíteni nem tudom.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt számomra felolvasták: *Wiener*

A kihallgatást vezette: *Mjagkogolov*, az
Állambiztonsági Szolgálat ilosvai operatív megbízottja

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5500, p. 71-71zv, 74-75. Eredeti. Kézírás.

Szám: 210

¹⁹³ A következő 4 kérdés és válasz az eredeti szövegben fel van cserélve, a fordító megjegyzése.

1945. október 5. – A magyar csendőrség ügynöki hálózatához való tartozással vádolt és őrizetbe vett Freilich M. J.¹⁹⁴ fenyvesvölgyi (Nagybereznai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Alulírott, Proszkurin, az Állambiztonsági Szolgálat 2. Osztálya 5. alosztályának operatív megbízottja, 1945. október 5-én vádlottként kihallgattam

Freilich Michael Jozsifovicsot (születési éve: 1900, születési helye: Fenyvesvölgy, Nagybereznai körzet, nemzetisége: német, származása: munkás, végzettsége: népi iskola 7 osztálya, családi állapota: nős, 1932-ben a Nagybereznai Körzeti Bíróság az állami erdő rongálásáért 700 korona bírságra ítélte, suszterként lakásán dolgozik, lakhelye: Nagyberezna járás, Fenyvesvölgy, 228. szám)

A hamis vallomás következményeire figyelmeztettek: *Freilich Michael*

[...]

1944 júliusában elvittek védőmű-építésre, Malomrétre, ahol 14 napig dolgoztam. Ezt követően hazaengedtek, mivel megbetegedett a feleségem. Ezután, a Vörös Hadsereg Fenyvesvölgybe való bevonulásáig még öt (napot) dolgoztam fakitermelésen.

A Vörös Hadsereg bevonulása után mozgósítás keretében még 26 napot dolgoztam útjavításon, a többi időben suszterként dolgoztam otthon.

Kérdés: Milyen kapcsolatban állt a csendőrséggel?

Válasz: 1940 őszén, talán szeptemberében, olyan 12. körül lakásomon megjelent két polgári ruhába öltözött férfi. Egyikük orosz nyelven megkérdezett, hogyan tud eljutni a hegyeken keresztül Oroszországba, azaz melyik úton kell mennie? Azt mondták nekem, hogy oda akarnak menni. Én azt válaszoltam, hogy nem tudom az utat.

Abban az időben, a magyarok által folytatott üldözések miatt sok csehszlovákiai lakos járt illegálisan Oroszországba. Oroszországba az út a hegyeken át vezetett, községünk, Fenyvesvölgy mellett, de az Oroszországba tartók többsége nem ismerte az utat, és Fenyvesvölgy lakosságától kértek útbaigazítást. Én ismertem ezt az utat, de nem mondtam meg nekik.

Miután azt válaszoltam, hogy nem tudom az Oroszországba vezető utat, elmentek.

A következő napon lakásomon felkeresett a postás, Ivanica Nyikolaj Iljics (jelenleg Fenyvesvölgyben erdészként dolgozik), aki értesített, hogy sürgősen Malomrétre hívnak csendőrségre. Én azonnal odaindultam. Miután megérkeztem a csendőrségre, beléptem egy szobába, ahol a malomréti csendőrparancsnok és még két férfi tartózkodott. Az a két férfi ugyanaz a két személy volt, aki előző nap a házamban járt, és az o ugyanaz a két személy volt, aki előző nap a házamban járt, és az Oroszországba vezető útról érdeklődött. Jelen volt még két csendőr.

Vásárhelyi, értesülve érkezésemről, megkérdezte, miért nem mutattam meg az Oroszországba vezető utat ennek a két férfinak, és arra a két személyre mutatott, akik előző nap nálam jártak. Én azt válaszolta, hogy nem akartam megmutatni az Oroszországba vezető utat, aki oda akar menni, keressem meg az utat egyedül. A nálam járt férfiak egyike erre azt kérdezte, hogy ha az Oroszországba vezető utat egy helybéli lakos kereste volna, megmutattam volna? Én azt válaszoltam, hogy az Oroszországba vezető utat senkinek nem mutattam volna meg.

---

¹⁹⁴ Freilich Michael Jozsifovics, 1900-ban s Kárpátalja területi, Nagybereznai járási fenyvesvölgyben született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, szabó foglalkozású fenyvesvölgyi lakos. Kárpáton túli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1946. január 15-én 2 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 711)

Ezután Vásárhelyi az életrajzom iránt kezdett érdeklődni. Elmondtam magamról, hogy német nemzetiségű vagyok, római katolikus vallású, kik a családtagjaim. Vásárhelyi mindent feljegyzett egy papírra.

Ezt követően Vásárhelyi azt mondta, hogy köteles vagyok jelenteni a csendőrségnek mindenkiről, akit meglátok a Szovjetunió felé vezető úton. Ekkor elmondtam, hogy a Szovjetunióba szökő minden személy kommunista, azért ők mindenkit fel fognak tartóztatni.

Kérdés: Miért éppen önt bízták meg ezzel a feladattal?

Válasz: Azért kaptam ezt a feladatot, mert én egy különálló tanyán lakom három kilométerre Fenyvesvölgytől, közel a szovjet határhoz. A házam előtt kell elmennie mindenkinek, aki a Szovjetunió felé tart, ezért, amikor otthon voltam, láttam mindenkit, aki átment a határon a Szovjetunióba.

Ezen körülmény folytán bízott meg Vásárhelyi, a Malomréti Csendőrőrs parancsnoka azzal a feladattal, hogy jelentsek mindenkiről, aki illegálisan készül átlépni a Szovjetunió felé vezető határon.

Kérdés: Ön mit válaszolt Vásárhelyinek, a Malomréti Csendőrőrs parancsnokának a csendőrséggel való együttműködésre vonatkozó ajánlatára?

Válasz: Vásárhelyinek, a Malomréti Csendőrőrs parancsnokának azon ajánlatára, hogy jelentsek mindenkiről, aki a Szovjetunió irányában szándékozik vagy megkísérli átlépni a magyar határt, azt válaszoltam, hogy hajlandó vagyok megtenni. Elmondtam Vásárhelyinek, hogy mihelyt tudomást szerzek arról, hogy valaki a Szovjetunió felé akarja átlépni a határt, haladéktalanul értesítem a csendőrséget.

Kérdés: Eszerint önt Vásárhelyi beépítette a csendőrséghez ügynöknek?

Válasz: Igen, engem Vásárhelyi, a Malomréti Csendőrőrs parancsnoka beépített titkos ügynöknek a csendőrséghez. Ezenkívül Vásárhelyi, a Malomréti Csendőrőrs parancsnoka azt mondta nekem, hogy senkinek nem mondjam el, hogy a csendőrség ügynöke vagyok, és dolgozzak titokban.

Kérdés: Milyen keretek között működött ön együtt a csendőrséggel?

Válasz: Az együttműködésről és a csendőrséggel csupán szóban állapodtam meg. Ez azt jelenti, hogy Vásárhelyi csendőrparancsnok szóban kért fel a csendőrséggel való együttműködésre, én pedig az általa adott feladatok teljesítése tekintetében semmilyen írásba foglalt kötelezettségvállalást nem írtam alá.

Én az együttműködést illetően semmit nem írtam le és nem írtam alá.

Kérdés: Adott-e önnek Vásárhelyi még valamilyen feladatot, amikor beszervezte önt?

Válasz: Nem, a beszerzés során és Vásárhelyitől semmilyen feladatot nem kaptam.

Kérdés: Kapott-e ön a csendőrséghez való beszerzése során valamilyen fedőnevet?

Válasz: Nem, semmilyen fedőnevet nem kaptam.

Kérdés: Mondja el, hogyan határozta meg a csendőrség az önnel, mint ügynökkel fenntartandó kapcsolat módját?

Válasz: Nekem Vásárhelyi azt mondta, hogy minden egyes alkalommal, amikor tudomást szerzek arról, hogy valaki át szándékozik vagy készül lépni a határon, azonnal a Malomréti Csendőrőrsre kell mennem, és neki személyesen kell jelentenem. A megjelenésre konkrét napot nem határozott meg.

Kérdés: Mondja el, a gyakorlatban hogyan látta el csendőrségi ügynöki feladatait?

Válasz: Én, mint a Malomréti Csendőrőrs ügynöke, gyakorlatilag nem csináltam semmit.

Kérdés: A nyomozás nem hisz önnek, és visszatér erre a kérdésre. Azonnal mondja el, milyen fasiszta pártnak volt tagja?

Válasz: Én semmilyen fasiszta pártnak nem voltam tagja, ugyanakkor Tumer Wilhelm, a Nyilaskeresztes Párt fenyvesvölgyi vezére fasisztabarát szellemben próbált rám hatni, és engem is megkísérelt beléptetni ebbe a pártba. Ez a következőképpen történt.

Valamikor 1943 novemberében a munkából mentem haza. Útközben azt kezdte nekem mesélni, hogy nemsokára Munkácsról eljön Fenyvesvölgyre a Nyilas Párt képviselője, hogy pártsejtet szervezzen Fenyvesvölgyben.

Tumer ugyanekkor felajánlotta nekem, hogy én is lépjek be ebbe a pártba, közölve, hogy a párt valamennyi tagja részére jó életkörülményeket fog teremteni, azaz a munkában jobb beosztást, magasabb munkabért biztosít, stb.

Tumer még azt mondta, hogy amikor megérkezik Fenyvesvölgyre a Nyilas Párt képviselője, elküld értem valakit vagy személyesen jön el értem, hogy részt vegyek azon a gyűlésen, amelyen megalakulnak a pártsejtek, és új személyeket választanak párttaggá.

Én azt válaszoltam neki, hogy nem megyek ilyen gyűlésre, ne jöjjön érte, és ne küldjön értem senkit.

*Kérdés:*¹⁹⁵ Ily módon én a Nyilas Párt gyűlésén nem voltam jelen.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra az általam értett nyelven felolvasták: *Freilich Michael*

A kihallgatást vezette: Proszkurin, az Állambiztonsági Szolgálat 2. osztálya 5. alosztályának vezető operatív megbízottja

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma, F. 7, ügyiratszám 5891, p. 183-188, 74-75. Eredeti. Kézírás.

Szám: 211

1945. október 10-11. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Schin J. J.¹⁹⁶ zsófiafalvai (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Schin Josef Josefovics vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

1945. október 10.

A kihallgatás kezdete: 21:00

A kihallgatás vége: 17:00

Kérdés: Hol lakott és mivel foglalkozott ön Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatta Munkácsi körzeti Zsófiafalván laktam, és molnárként dolgoztam a saját malmomban.

Kérdés: Szolgált valamilyen hadseregben?

Válasz: A csehszlovák Köztársaság idején, 1920 és 1922 között a Csehszlovák Hadsereg 1. Hegyi Zászlóaljában sorkatonaként szolgáltam Turócszentmárnonban. 1940 júniusában mozgósítottak a magyar hadseregbe, betegségem miatt azonban azonnal leszereltek.

Kérdés: Részt vett ön a szovjet-német fronton folyó harcokban?

Válasz: Nem, a szovjet-német fronton nem vettem részt harcokban, mivel a szovjet-német háború idején semmilyen hadseregben nem szolgáltam.

¹⁹⁵ Így az eredetiben, helyesen: „Válasz:”, a fordító megjegyzése

¹⁹⁶ Schin Josef Josefovics – 1901-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Zsófiafalván, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártönkívüli, molnár foglalkozású, zsófiafalvai lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. november 30-án 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 756)

Kérdés: Milyen kitüntetésekert kapott ön a magyar kormánytól?

Válasz: Én a magyar kormánytól semmilyen kitüntetést nem kaptam.

A kihallgatás felfüggesztve 24 órákor

A kihallgatás folytatva 1945. 10. 11-én 10 órákor

Kérdés: Meséljen arról, a Volksbund német fasiszta szervezet tagjaként milyen népellenes propagandát folytatott, és milyen rágalmakat terjesztett a Vörös Hadseregre vonatkozóan?

Válasz: Én a Volksbund német fasiszta szervezet tagjaként a zsófiafalvai malmomban összegyűlt embereknek több alkalommal mondtam, hogy Hitler a hadseregével legyőzi Oroszországot, mert a Vörös Hadseregnek nincs elég fegyvere, felszerelése, stb., hogy a Szovjetunióban mindent a zsidók irányítanak, ezért a Vörös hadsereg katonái nem akarnak harcolni, és tízezzrel adják meg magukat hadifogságba. Ezen kívül, olyan magyar újságokat olvastam fel az embereknek, amelyek népellenes propagandát és a Vörös Hadsereggel kapcsolatos rágalmakat tartalmaztak. Ebben elismerem bűnösségemet.

Kérdés: Milyen megbízásokat kapott ön, mint a Volksbund tagja?

Válasz: A Volksbund fasiszta szervezet tagjaként és a szervezettől semmilyen megbízást nem kaptam.

Kérdés: Mondja el, milyen gyakorlati feladatokat teljesített a Volksbund német fasiszta szervezet tagjaként?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet tagjaként azzal támogattam a szervezetet, hogy havonta fizettem a tagdíjat, és látogattam a gyűléseit, a Volksbund szervezetben gyakorlatilag semmi mást nem csináltam.

Kérdés: Ön személyesen hány új tagot toborzott ön és léptetett be a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: A Volksbund szervezetbe és személyesen egyetlen tagot sem toboroztam.

Kérdés: Mondja el részletesen, milyen volt a Volksbund német fasiszta szervezet szerkezete?

Válasz: Volksbund német fasiszta szervezet szerkezetét ismertetni nem tudom, mert nem ismerem.

Kérdés: Mondja el, mi volt a Volksbund német fasiszta szervezet programja és célja?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet azt a célt és feladatot tűzte ki, hogy minél több tagot toborozzon, jelöltek neveljen ki a német SS csapatokhoz, támogassa a német fasiszta kormányt. A háború után a Volksbund szervezetnek vezető szerepet kellett volna betöltenie.

Kérdés: Hány alkalommal szónokolt ön a Volksbund német fasiszta szervezet gyűlésein?

Válasz: Én a Volksbund német fasiszta szervezet gyűlésein egyetlen alkalommal sem mondtam beszédet.

Kérdés: Ki szónokolt a Volksbund német fasiszta szervezet Zsófiafalván tartott gyűlésein?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet Zsófiafalván tartott gyűlésein a Volksbund szervezet munkácsi körzeti szervezetének vezetője tartott beszédet, akit Zipelnek vagy talán Zauernek hívtak, illetve Kuschnir Jan, a Volksbund szervezet Zsófiafalvai titkára.

Kérdés: Milyen ügyekben döntöttek a Volksbund német fasiszta szervezet gyűlésein?

Válasz: Volksbund szervezet gyűlésein valamennyi felszólaló arra buzdította a németeket, hogy aktívan támogassák a Volksbund szervezetet, önkéntesként lépjenek be a német hadsereg SS csapataihoz és harcoljanak a Vörös Hadsereg ellen, dolgozzanak minél többet és a kenyeret szolgáltatassák be az államnak, mert csak így lehet legyőzni a bolsevikokat. Ezen kívül népellenes propagandát folytattak és rágalmazták a Vörös Hadsereget, illetve a Kommunista Párt vezérét.

Kérdés: Miért festette fel 1944 februárjában a zsófiafalvai malmának a falára a Kommunista Párt és a szovjet kormány vezetőinek karikatúráját?

Válasz: a Kommunista Párt és a szovjet kormány tagjainak karikatúráját én sose rajzoltam a malmom falára.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozás elegendő anyaggal rendelkezik arra vonatkozóan, hogy ön a zsófiafalvai malmának falára felfestette a Kommunista Párt és a szovjet kormány tagjainak karikatúráját.

Válasz: Még egyszer kijelentem a nyomozásnak, hogy fenti állításuk nem felel meg a valóságnak!

Kérdés: Felolvastam önnek Szabó Iván, Tokár Mihajlo és Dankánics Mihajlo tanúk 1945. szeptember 24-én, 25-én, illetve 26-án tett vallomását. Megfelelnek a valóságnak?

Válasz: Szabó Iván, Tokár Mihajlo és Dankánics Mihajlo tanúk számomra felolvasott vallomásai annyiban megfelelnek a valóságnak, hogy én valóban tagja voltam a Volksbund német fasiszta szervezetnek, látogattam a Volksbund gyűléseit, szovjetellenes propagandát folytattam a falu lakosságának körében és rágalmaztam a Vörös Hadsereget. Cáfolom viszont a tanúk által állított azon állításukat, hogy én a zsófiafalvai malmom falára felfestettem a Kommunista Párt és a szovjet kormány tagjainak karikatúráját.

Kérdés: A hozzátartozói közül ki szolgált német-magyar büntetőosztagokban?

Válasz: Az én hozzátartozóim közül német-magyar büntetőosztagokban senki sem szolgált.

Kérdés: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt hányszor idézték be önt a magyar csendőrségre?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt a magyar csendőrségre engem egyszer sem idéztek be.

Kérdés: Milyen kapcsolatban állt ön a magyar csendőrséggel és a német Gestapóval?

Válasz: A magyar csendőrséggel és a német Gestapóval én semmilyen kapcsolatban nem álltam.

Kérdés: Kárpátontúli Ukrajna területének magyar megszállása alatt tagja volt ön a Szabadcsapatok¹⁹⁷ és a Nemzetőrs¹⁹⁸ magyar büntetőosztagoknak?

Válasz: Soha nem voltam tagja sem a Szabadcsapatoknak, sem a Nemzetőrsnek.

Kérdés: 1944-ben részt vett ön szovjet partizánok, illetve ejtőernyősök elfogására irányuló razziákban?

Válasz: Nem, szovjet partizánok, illetve ejtőernyősök elfogására irányuló razziákban nem vettem részt.

Kérdés: Milyen agitációt folytatott ön a lakosság körében a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa, vagyis az állam részére történő gabonaszállítások ellen?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa, és az állam részére történő gabonaszállítások ellen én a lakosság körében semmilyen agitációt nem folytattam.

Kérdés: Ön miért nem települt ki nyugatra mielőtt a Vörös Hadsereg bevonult kárpátontúli Ukrajnába?

Válasz: A Vörös Hadsereg bevonulása előtt azért nem mentem el a németekkel együtt, mert nem volt hozzá elég pénzem, de el akartam elmenni, mert német nemzetiségű vagyok, tagja voltam a Volksbund fasiszta szervezetnek, és félttem a kárpátukrán nép részéről történő felelősségre vonástól.

Kérdés: Milyen kapcsolatban állt ön a magyar és német katonai felderítéssel és kémelhárítással?

Válasz: A magyar és német katonai felderítéssel és kémelhárítással nem álltam semmilyen kapcsolatban.

---

¹⁹⁷ Ukránul: szabad csapatok

¹⁹⁸ Ukránul: nemzeti őrség

Kérdés: A Vörös Hadsereg Kárpátontúli Ukrajnába való bevonulását követően ön illegálisan tartózkodott itt?

Válasz: Nem, Vörös Hadsereg Kárpátontúli Ukrajnába való bevonulását követően legálisan éltem Zsófiafalván, ahol molnárként dolgoztam.

Kérdés: Kit ismer ön a magyar büntetőosztagok besúgóí közül?

Válasz: A magyar büntetőosztagok besúgóí közül nem ismerek senkit.

Kérdés: Ismeri ön Tadler Josef és Tadler Martin bárdházai (Munkácsi körzet) lakosokat?

Válasz: Igen, Tadler Josef és Tadler Martin bárdházai (Munkácsi körzet) lakosokat jól ismerem, ők is tagjai voltak a Volksbund német fasiszta szervezetnek.

Kérdés: Az ön falujában, Zsófiafalván a magyar megszállás alatt milyen néPELLenes fasiszta pártok és szervezetek működtek?

Válasz: Nálunk, Zsófiafalván a magyar megszállás alatt csak egy német fasiszta szervezet, a Volksbund működött, mivel a falunak sok német nemzetiségű lakosa volt.

Kérdés: Ki válhatott a Volksbund német fasiszta szervezet tagjává?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet tagjai közé csak németek léphettek be.

Kérdés: Ön toborzott önkénteseket az SS csapatatokhoz?

Válasz: Nem, az SS csapatatokhoz én önkénteseket nem toboroztam.

[...]

Kérdés: Hogyan zajlott az ön felvétele a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: 1940 nyarán a Volksbund gyűlést tartott nálunk, Zsófiafalván, amelyre engem is meghívtak. Ekkor a Volksbund helyi szervezetének titkára felajánlotta nekem, mint németnek, hogy lépjek be a Volksbund szervezetbe. Én megismerkedtem a Volksbund programjával, illetve céljaival, és elmondtam Kuschirnak, hogy hajlandó vagyok belépni a szervezetbe, miután kitöltöttem és aláírtam egy jelentkezési lapot. Ettől kezdve fizettem a havi 1 pengő tagdíjat, és Kárpátontúli Ukrajna Vörös Hadsereg általi felszabadításáig tagja voltam a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Mivel kívánja még kiegészíteni vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmi mással nem kívánom és nem is tudom kiegészíteni.

A jegyzőkönyvet az általam számomra az általam értett orosz nyelven felolvasták az elmondottakat helyesen tartalmazza: *Schin Josef*

A kihallgatást vezette: *Kricsko*, az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága Vizsgálati Osztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 286, p. 175-184. Eredeti. Kézírás.

Szám: 212

1945. október 15. – Az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága Vizsgálati Osztályának határozata a Neigibauer F. G., Freilich O. A. és mások ellen indított büntetőeljárások egy ügybe való egyesítése tárgyában

„Jóváhagyom”

Akszjonov alezredes,

Az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatóságának vizsgálati osztályvezetője

1945. október 15.

HATÁROZAT
(ügyek egyesítése tárgyában)

Uzshorod, 1945. október 15.

Alulírott, Jeremicsev százados, az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága vizsgálati osztályának vezető vizsgálója, megvizsgáltam a Neigibauer Franz – *Fjodor Gusztávovics* –, Freilich Alex – *Alekszej Andrejevics* –, Freilich Jan – *Ivan Joszifovics* – és Freilich Michael – *Mihail Joszifovics* – ellen indított büntetőügyeket, és az alábbi tényállást

állapítottam meg:

Neigibauer F. G., Freilich A. A., Freilich I. I. és Freilich M. I. a magyar megszállás alatt tagja volt a Nyilaskeresztes Pártnak, amelyet Neigibauer F. G. vezetett.

Ugyanezen időszakaszban Freilich A. A., Freilich I. I. és Freilich M. I. a csendőrség titkos ügynöke volt, és Neigibauer F. G. volt a kapcsolattartójuk, azért őket különleges célok érdekében a Vörös Hadsereg háttérországában hagyták.

Fentiek alapján meghoztam az alábbi

Határozatot:

A Neigibauer Franz, Freilich Alex, Freilich Jan és Freilich Michael ellen indított büntetőügyeket egy büntetőügybe egyesíteni rendelem, amelyet N173. ügyszámon a Kárpátontúli Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat A osztályához utalok.

A határozat másolatát Kárpátontúli Ukrajna főügyészének és az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága A osztályának megküldeni rendelem.

Jeremicsev százados, az Állambiztonsági Szolgálat
Kárpátontúli Területi Igazgatósága Vizsgálati Osztályának vezető vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 5891, p. 4-5. Eredeti. Gépírás.

Szám: 213

1945. október 19. – Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa elnökének a női munkatábor parancsnokságának címzett levele Wisinger V. J.¹⁹⁹ munkácsvár-aljai (Munkácsi járás) lakos szabadon bocsátása tárgyában

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa
Szám: 5053/1945 prez.

Ungvár, 1945. október 19.

Tárgy: Wisinger Borbála – *Varvara* – munkatáborból való szabadon bocsátása

A gorlovkai női munkatábor
parancsnoksága részére

Wisinger Borbálát – *Varvara Joszipovná* – (született 1922. december 3-án a Kárpátontúli Ukrajna-i Munkácsvár-aljában) 1945 januárjában munkavégzés céljából a Szovjetunióba vitték, jelenleg a gorlovkai női munkatáborban dolgozik.

Nevezett apja, Wisinger Josef, 1922 óta tagja a kommunista pártnak, Kárpátontúli Ukrajna német-magyar megszállása alatt Borbála lányával együtt a népnek az idegen kapitalista megszállók Alóli felszabadításán munkálkodott.

---

¹⁹⁹ Wisinger V. J.-t feltehetőleg a Szovjetunió Védelmi Bizottsága 1944. december 16-án kelt, 716. számú határozata alapján vették őrizetbe és vitték a Szovjetunió háttérországában található munkatáborba.

Fentiekre tekintettel kérem, hogy nevezett lányát a munkatáborból szabadon bocsátani és a szülőföldjére, Kárpátontúli Ukrajnába való hazatérésére jogosító engedély kiállítására céljából a Területi Végrehajtó Bizottság elnökéhez irányítani szíveskedjenek.

Turjanica I. I., Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának elnöke

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-14, op. 1, ügyiratszám: 215, p. 2. Eredeti. Gépírás.

Szám: 214

1945. október 25. – A Henlein német szervezetében (pártban) való tagsággal vádolt Kuschnir I. I.²⁰⁰ zsófiafalvat²⁰¹ (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Kuschnir Ivan Ivanovics vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

1945. október 25.

A kihallgatás kezdete: 12:00

A kihallgatás vége: 24:00

Kérdés: Az előző kihallgatáson ön azt vallotta, hogy 1932-től 1939-ig tagja volt a Henlein német fasiszta pártnak. Mondja el részletesen, mi volt ennek a pártnak a célja és programja?

Válasz: A Henlein német fasiszta párt egy hódító jellegű párt volt, vagyis minden tekintetben a hitleri Németország hódító politikájával azonosult, harcolt valamennyi demokratikus párt, ezen belül a kommunista párt ellen, arra törekedett, hogy teljes körű autonóm jogokat teremtsen a Csehszlovák Köztársaság területén élő németek részére.

Kérdés: Ismertesse részletesen a Henlein német fasiszta párt szerkezetét.

Válasz: A Henlein párt szerkezetét ismertetni nem tudom, mert nem ismerem.

Kérdés: Kik voltak a Henlein német fasiszta párt szervezői és vezetői?

Válasz: A Henlein német fasiszta párt szervezője maga Henlein volt, azért is viselte a párt a nevét.

Kérdés: Miből tartotta fenn magát Csehszlovákiában a Henlein párt?

Válasz: A Henlein német fasiszta párt a tagok tagdíjaiból tartotta fenn magát, ezen kívül, ismereteim szerint, jelentős támogatásokat kapott a hitleri Németországtól.

Kérdés: Miben merült ki az ön gyakorlati tevékenysége a Henlein német fasiszta pártban?

Válasz: Én, mint a Henlein német fasiszta párttagja, fizettem a tagdíjat és látogattam a pártgyűléseket. Ezen kívül a Henlein német fasiszta pártban gyakorlatilag semmit nem csináltam.

Kérdés: Mi készítette ön arra, hogy kilépjen a Henlein német fasiszta pártból?

Válasz: A Henlein német fasiszta pártból én nem léptem ki. 1939-ben, Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállását követően a Henlein párt megszűnt létezni, helyét a németek által

---

²⁰⁰ Kuschnir Jan – *Ivan Ivanovics* – 1897-ben a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Zsófiafalván született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, kerékgyártó foglalkozású zsófiafalvai lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. november 30-án 15 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 433)

²⁰¹ Szófia, Zsófiafalva – ugyanaz a község a Munkácsi járásban.

a Németország határain kívül élő német nemzetiségű lakosság részére szervezett Volksbund német fasiszta szervezet vette át.

Kérdés: Mikor, ki és milyen körülmények között vonta önt be a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: Volksbund német fasiszta szervezetnek a következőképpen lettem tagja. Valamikor 1940 májusában megérkezett Zsófiafalvára Zepel-Zauel, a Volksbund munkácsi körzeti szervezetének vezetője, azzal, hogy megszervezze a mi községünkben a Volksbund alapszervezetét. Zepel-Zauel, miután megérkezett Zsófiafalvára, felhívta a község teljes német nemzetiségű lakosságát, hogy jelenjenek meg a Heim német klub helyiségében. A Zsófiafalván élő összes német, köztük én, Kuschnir is, megjelentünk a gyűlésen, ahol Zepel-Zauel beszédet mondott, és felhívott valamennyi megjelentet, hogy lépjen be a Volksbund német fasiszta szervezetbe. Én, miután megismerkedtem a szervezet céljaival és programjával, beleegyeztem abba, hogy e párt tagjává váljak. Ezt követően kitöltöttem egy jelentkezési lapot, később kaptam tagsági igazolványt, és fizettem a tagdíjat. Ily módon és 1940-től 1944-ig tagja, és egyidejűleg titkára voltam a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Mondja el részletesen, mikor, ki és milyen körülmények között nevezte ki önt a Volksbund német fasiszta szervezet zsófiafalvai szervezetének titkárává?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet zsófiafalvai szervezetének titkárává a szervezet tagjai 1940 júniusában választottak, megválasztásomat pedig Zepel-Zauel, a Volksbund munkácsi körzeti szervezetének vezetője hagyta jóvá.

Kérdés: Miben merült ki az ön által, mint a Volksbund német fasiszta szervezet zsófiafalvai (Munkácsi járás) egységének titkáraként végzett gyakorlati tevékenység?

Válasz: Én, mint a Volksbund német fasiszta szervezet zsófiafalvai egységének titkára, teljesítettem a Volksbund körzeti szervezetének valamennyi utasítását és ajánlását. Tagokat toboroztam a szervezetbe, gyűléseket tartottam a Volksbund szervezet tagjai részére, ahol beszédet tartottam, jelentéseket tettem, amelyekben felhívtam mindenkit, hogy aktívan támogassák a Vörös Hadsereg ellen harcoló német hadsereget, a Szovjetunió ellen irányuló népellenes propagandát folytattam az összegyűltek körében, rágalmaztam a Szovjetuniót. A szovjet-német háború idején meleg ruhát és pénzt gyűjtöttem a szovjet-német fronton a Vörös Hadsereg ellen harcoló német hadseregnek, önkénteseket toboroztam az SS csapatokhoz, hogy a Vörös Hadsereg ellen harcoljanak.

Kérdés: Mondja el részletesen, milyen népellenes propagandát folytatott, és milyen rágalmakat terjesztett a Vörös Hadseregről?

Válasz: Amint mondtam, a Volksbund helyi szervezetének titkára voltam, a szervezet taggyűlésein arról beszéltem, hogy a német hadsereg legyőzi a Vörös Hadsereget, mivel az utóbbinak nincs elég fegyvere, lőszer, felszerelése. Beszéltem arról is, hogy a Szovjetunióban mindent a zsidók irányítanak, ezért elégedetlen a szovjet nép a szovjet hatalommal, és mindenki átáll a németek oldalára. Mindemellett, dicsőítettem a hitleri Németország fasiszta rendszerét, és mindenkit a németek Szovjetunió felett hamarosan bekövetkező győzelméről győzködtem. Ezen kívül még sok mindenről beszéltem, de mindenre részletesen nem emlékszem.

Kérdés: Hány személyt léptetett be ön a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezetbe én személyesen mintegy hat-tíz embert léptettem be, ők mindnyájan zsófiafalvai (Munkácsi járás) lakosok voltak. Köztük volt Schin Josef is, aki jelenleg az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajnai szerveinek őrizetében van.

Kérdés: Hány önkéntest toborzott ön az SS csapatokhoz?

Válasz: Én személyesen 4 főt toboroztam, akik önként beléptek szolgálatra az SS csapatokhoz.

1. Beckert Antonius, zsófiafalvai (Munkácsi járás) születésű u.o. lakos a szovjet-német fronton részt vett a Vörös Hadsereg elleni harcokban megsérült, és kezelés céljából Budapestre irányították, ahol 1943-ban meghalt.

2. Neupauer Antonius, zsófiafalvai (Munkácsi járás) születésű u.o. lakos

3. Maurer Georg, u.a.

4. Maurer Jan, u.a.

Kérdés: Hogyan toborozta az embereket az SS csapatokhoz való beállásra?

Válasz: A német SS csapatokhoz való jelentkezésre az önkénteseket a következőképpen szerveztem: 1942-ben a Volksbund körzeti szervezetének vezetőjétől azt a feladatot kaptam, hogy toborozzak önkénteseket az német SS csapatokhoz, akik a Vörös Hadsereg ellen fognak harcolni. A Zepel-Zaueltől kapott feladatot teljesítve felhívtam valamennyi fiatal német nemzetiségű zsófiafalvai lakost, hogy önkéntesen lépjen be az SS csapatokhoz. Ennek során azt ígértem, hogy az SS csapatok önkéntesei jól fogják magukat érezni az SS kötelékében, és a háború után vezető beosztáshoz jutnak, mivel mi, németek, megnyerjük a háborút és legyőzzük a Szovjetuniót. Ahhoz azonban, hogy ezt elérjük, mielőbb be kell lépni az SS csapatokhoz, és kegyelem nélkül kell harcolni a Vörös Hadsereg ellen. Így, mint mondtam, az agitálásom eredményeképpen Zsófiafalváról a fent felsorolt négy személy jelentkezett szolgálatra az SS csapatokhoz.

Kérdés: Mi készítette önt arra, hogy beismerte bűnös tevékenységét?

Válasz: Tisztában vagyok azzal, hogy az általam folytatott bűnös agitációs, népellenes tevékenységről sokak embernek van tudomása, akik ezt bizonyítani tudják, úgy döntöttem, hogy magam mondom el a nyomozásnak az igazságot.

[...]

A kihallgatást vezette: *Krecsko*, az Állambiztonság Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 286sz, p. 215-220. Eredeti. Kézírás.

Szám: 215

1945. október 30. – Jegyzőkönyv az Ider M. J. bárdfalvai (Munkácsi járás) lakostól lefoglalt, német nyelvű irodalom és fényképek megsemmisítéséről

JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1945. október 30.

Alulírott *Krecsko*, az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága Vizsgálati Osztályának vizsgálója, Tokmacsov et., az Kárpátontúli Ukrajna-i Állambiztonsági Igazgatóság Vizsgálati Osztálya 2. alosztályvezetőjének jelenlétében átnéztem az Ider Michael – Mihail Joszipovics – letartóztatása és a nála foganatosított házkutatás során lefoglalt német nyelvű irodalmat (stb.). Tekintettel arra, hogy ez az irodalom és fényképek a nevezett ellen indított büntetőeljárás anyagaihoz való csatolás szempontjából irrelevánsak, azokat égetés útján megsemmisítem.

Krecsko, az Állambiztonsági Szolgálat
Kárpátontúli Ukrajna-i Igazgatósága Vizsgálati Osztályának vizsgálója
Tokmacsov, megbízott alosztályvezető

Szám: 216

1945. november 5. – Vencel P. J., dubi (Ilosvai járás) lakosnak a Volksbund helyi szervezetéhez tartozó személyekkel kapcsolatos tanúkihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ilosvai körzet, Dubi, 1945. november 5.

Alulírott, Mjagkogolov, az Állambiztonsági Szolgálat Ilosvai Járási Osztályának operatív megbízottja, tanúként kihallgattam

Vencel Paulik²⁰² Jozsipovicsot (születési éve: 1907, születési helye: Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, pártunkívüli, családi állapota: nős, bejelentés szerint büntetlen előéletű, foglalkozása: egyéni gazdálkodó).

A hamis tanúzásért viselt büntetőjogi felelősségre kioktattak: *Paulik Vencel*

Kérdés: Mondja el, hol élt és mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállásának idején.

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállásának idején, mint ahogy azután is, földműveléssel foglalkoztam Dubi községben.

Kérdés: 1944. szeptember 18-án, mielőtt a Vörös Hadsereg elfoglalta Kárpátontúli Ukrainát, családommal együtt kiutaztam Németországba, ahova, másokhoz hasonlóan, engem is a magyarok erőszakkal telepítettek ki. Tübingen környékén éltünk, én egy Bauer nevű német gazdaságában dolgoztam. 1945. augusztus 27-én családommal együtt hazatértem az Ilosvai körzeti Dubiba.

Kérdés: Hol és milyen körülmények között lépett be a Volksbund fasiszta szervezetbe?

Válasz: A Volksbund fasiszta szervezetnek 1942-től 1944 szeptemberéig voltam tagja. A szervezetbe a következő körülmények között lettem tagja.

1942 októberében megjelent a falunkban egy német, aki Munkácsról jött, és Ziler Seiernek hívták. Geus Ferdinándnál szállt meg, majd összehívta a falu valamennyi felnőtt lakosát, és Geus Ferdinánddal együtt megalapította a Volksbund helyi szervezetét. A Volksbund tagjai ugyanitt megválasztották a szervezet elnökét, azaz vezetőjét. E tisztelet Geus Ferdinand töltötte be. A női szervezet vezetőjévé Wagner Mariát, az ifjúsági pedig Jankó Anna lett. Én ekkor otthon feküdtem betegen, Geus Ferdinand azonban ennek ellenére beíratott a Volksbund szervezetbe.

Kérdés: Közvetlenül honnan kapta a szervezetük az instrukciókat, utasításokat, illetve a Volksbund német nyelvű újságot. Mondja el, miről szóltak a Volksbund dubi szervezetéhez érkező sajtótermékek cikkei?

Válasz: A mi szervezetünk a sajtótermékeket Munkácsról kapta. Minden héten megérkezett Munkácsról a Volksbund újság, amelyet Budapesten és Erdélyben nyomtattak. Az ajánlások és utasítások egy része gazdasági jellegű volt, többségük azonban inkább politikai színezetű, amelyekben bennünket, németeket, arra hívtak fel, hogy minél többen tömörüljünk a szervezetben, „folyamatosan Németország javára tevékenykedjünk annak érdekében, hogy mielőbb győzelmet arassunk a Szovjetunió fölött.

Kérdés: Milyen célokat és feladatokat tűzött ki a Volksbund fasiszta szervezet?

---

²⁰² *Vencel Paulik Jozsipovics – helyesen feltehetőleg Paulik Vencel, a fordító megjegyzése*

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezetnek az volt a célja, hogy együvé tömörítse a németeket, a faszizmus és az egész orosz nép iránt táplált gyűlölet szellemében nevelje őket, főleg az ifjúságot, akik köréből önkénteseket neveljen az SS csapatok részére.

A szervezet valóban hetente tartott gyűléseket, ahol német újságokat olvastak fel, amelyekben a németek keleti fronton elért sikereiről írtak, illetve arról, hogy Németország hamarosan legyőzi az egész világot.

Kérdés: A Volksbund dubi helyi szervezete hány személyt készített fel és küldött önkéntesként az SS csapatokhoz?

Válasz: Én annyit tudok, hogy a Volksbund dubi helyi szervezetétől 1942 elején mintegy 15 fő ment el önkéntesnek.

[...]

Kérdés: Tudja-e ön, hogy kik azok a dubi és a környező falvak lakossága közül, akik tagjai voltak a Volksbund szervezetnek, hányan tértek haza és élnek ott jelenleg?

Válasz: Ismereteim szerint a Volksbund tagjai közül jelenleg Dubiban Blaskó Kondrát, Geus August, Sasovec Gyula, Wiener August, Gálfalván pedig Plous Alois? Plous Rudolf? Schuster Simon, Paulik Michael, Kelerman Teodor él.

Kérdés: Mit tud ezekről a személyekről, mint a Volksbund tagjairól?

Válasz: Ismereteim szerint valamennyi fenti személy tagja volt a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Paulik Michael volt a technikai titkár, a gyűléseken ő vezette a jegyzőkönyveket, ő gyűjtötte be a tagdíjakat és adta ki a tagsági igazolványokat, Plous Rudolf volt a földreferens, ő kapta Munkácsról a vetőmagot, az élelmiszert, műtrágyát – szuperfoszfátot – a Volksbund tagjai részére. Paulik Michaelt és Plous Rudolfot 1944-ben mozgósították a hadseregbe, de Németországba küldték őket dolgozni, ahol fakitermelésen dolgoztak. Jelenleg Gálfalván élnek, és Hátmegen munkásként dolgoznak az erőben.

Blaskó Antal a magyar hadseregben, Ungváron szanitécként szolgált, jelenleg ő is Hátmegen munkásként dolgoznak az erőben.

Sasovec Gyula hadseregben nem szolgált, a Volksbundban nem vállalt aktív szerepet. 1944-ben Németországba szökött, 1945 augusztusában visszatért Dubiba, jelenleg Hátmegen munkásként dolgozik az erdőben.

A többieket 1944-ben behívták a hadseregbe, de egészségi állapotuk miatt alkalmatlanok voltak, és Németországba küldték őket. Hogy melyik városba, arról nincsenek ismereteim, erdőben dolgoztak fakitermelésen.

Kérdés: Rendelkezett-e a Volksbund saját fegyverrel, amennyiben igen, mennyi, illetve milyen fegyvere volt, és mire szánták?

Válasz: Igen, a mi szervezetünknek volt 10 magyar géppuskája, de hogy honnan kapták, azt nem tudom.

Ezek a fegyverek Kelermann Aloisnál, a falu előljárójánál voltak, aki most le van tartóztatva. Ő minden éjszaka két járőrt állított a faluba, akiknek az volt a feladatuk, hogy védjék a falut. Arra az esetre, ha partizánok jönnének, felfegyverezte őket.

Kérdés: Jártak-e a Volksbund tagjai partizánvadászatra, és előfordult-e, hogy elfogtak partizánokat?

Válasz: Én nem tudok olyan esetről, hogy partizánokat fogtak volna.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni a vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmi mással kiegészíteni nem tudom, a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra az általam értett nyelven felolvasták.

Paulik Vencel

A kihallgatást vezette: *Mjagkogolov*, az Állambiztonsági Szolgálat Ilosvai

Szám: 217

1945. november 5. – Miszlo J. M. által a Volksbund szervezetben való tagsággal vádolt Geus F. F.²⁰³, Paulik M. J.²⁰⁴, Plous R. R.²⁰⁵ és Blaskó A. I.²⁰⁶ ellen indított büntetőügyben tett tanúvallomás jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Dubi, 1945. november 5.

Alulírott, Fjodorov hadnagy, az Állambiztonsági Szolgálat Ilosvai Járási Osztályának vezető operatív megbízottja, tanúként kihallgattam

Miszlo Jozsif Mihajlovicsot (születési éve: 1907, születési helye: Szolyva, u.o. körzet, Kárpátontúli Ukrajna, nemzetisége: ukrán, származása: paraszt, jelenleg és korábban pártonkívüli, végzettsége: középfokú, nő, büntetlen előéletű, lakhelye: Dubi, Ilosvai körzet, foglalkozása: erdész)

A hamis tanúzás következményeire kioktattak: *Miszlo József*

Kérdés: Mióta él Dubiban?

Válasz: 1936 májusa óta élek Dubiban, és folyamatosan erdészként dolgozom.

Kérdés: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt Dubiban élve volt ismerete itt működő politikai pártokról vagy szervezetekről?

Válasz: Dubi német falu, a magyar megszállás alatt is a Volksbund német fasiszta szervezet működött, amelyet 1941 novemberében szerveztek, még mielőtt Németország hadba lépett volna a Szovjetunióval.

Kérdés: A dubi lakosok közül ki volt tagja ennek a Volksbund szervezetnek?

Válasz: A Volksbund szervezetnek tagja volt a község valamennyi lakosa, létszámuk abban az időben mintegy 45-47 családot tett ki. Valamennyi német nemzetiségű nagykorú férfi tagja volt a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Ismeretes-e az ön számára, hogy abban az időben milyen politikai tevékenységet folytatott a Volksbund?

Válasz: A Volksbund szervezet, amelynek Dubi községben Geus Ferdinánd volt a vezetője, hetente, leginkább vasárnaponként gyűlést tartott, amelyen Budapestről, illetve még

²⁰³ Geus Ferdinand Franzovics – 1882-ben, a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, favágó foglalkozási dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 272)

²⁰⁴ Paulik Michael – Mihail Jozsifovics – 1901-ben, a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, favágó foglalkozási dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 538)

²⁰⁵ Plous Rudolf Rudolfovics – 1914-ben, a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, favágó foglalkozási dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 568)

²⁰⁶ Blaskó Antal – Anton Ivanovics – 1903-ban a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, favágó foglalkozási dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 194)

valamilyen csehszlovák városból kapott német újságokat olvastak fel, politikai kérdéseket vitattak meg, méltatták a német hadsereg által a háború különböző frontjain aratott győzelmet, dicsőítették Hitlert, a győzelmek vezérét, stb. Az utasításokat Munkácsról, a Volksbund körzeti vezetőjétől kapták. Azok egy része katonai jellegű volt, arra készítette fel a német fiatalokat, hogy önként lépjenek be az SS csapatokhoz. A Volksbund fasiszta hazafias szellemben nevelte az ifjúságot, és 1942-ben Dubiból 20 fő önkéntest soroztak be a német hadsereg SS csapataihoz. Azon személyek közül, akik önként beálltak az SS csapatokhoz, a mai napig jóformán senki nem tért haza a hadseregből. Az összes önkéntes közül Dubiba 1945 augusztusában csupán ketten, Kelerman Johann és Geus Alois tért haza, akiket a biztonsági szolgálat letartóztatott.

Kérdés: Ismeri ön Schuster Aloist,²⁰⁷ Plous Aloist, Blaskó Kondratot, Plous Rudolfot, Schuster Simont, Kelerman Teodort,²⁰⁸ Geus Johann, Paulik Michaelt, Geus Augustint, Blaskó Antalt, Sasovics Gyulát, Kapitán Josefet?

Válasz: A felsorolt személyeket jól ismerem, valamennyien dubi lakosok, és 1944 októberében, amikor a Vörös Hadsereg nyomására a német és magyar hadsereg visszavonult, valamennyien elszöktek velük együtt Németországba, és 1945 júliusában tértek haza Németországból. Ekkor ismét Dubiban és a szomszédos Gálfalván telepedtek le. A felsorolt személyek közül ez ideig csupán Kapitán Josef és Geus Johann nem tért haza.

Valamennyi fenti személy tagja volt a Volksbund szervezetnek, részt vett a Volksbund tagjainak gyűlésein, újságfelolvasást tartott, dicsőítette a fasiszta rezsimit, Hitlert, a német hadsereg győzelmeit a szovjet népek felett. Valamennyi korosabb fenti személy fasiszta szellemben nevelkedett, és a fiatalokat az SS csapatoknál való szolgálatra nevelte. A Volksbund szervezet gyűlésein előfordult – én is hallottam –, hogy dicsőítették Hitlert, ami ezen kívül elhangzott, azt nem értettem, mivel német nyelven olvastak fel és beszélgettek, én pedig nem tudok németül.

Kérdés: Ön nem volt tagja a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Én nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek, én ukrán vagyok, a Volksbund szervezetet németek alkották, ukrán nem lehetett a tagja.

Kérdés: Volt fegyvere a Volksbund jelen jegyzőkönyvben felsorolt tagjainak?

Válasz: A Volksbund egyes tagjai fegyvert nem viseltek. Fegyverük volt, de azt Kelerman Luis, a község elöljárója tárolta. Ő jelenleg le van tartóztatva. Volt vagy 10 géppuskájuk, és az elöljáró szükség esetén osztotta ki a szervezet tagjainak. A fegyvert a partizánoktól való védelem céljára kapták, ha azok megjelenének a faluban vagy a környékén.

Kérdés: Járt-e valaki a Volksbund tagjai közül partizánvadászatra?

Válasz: Partizánvadászatra a Volksbund tagjai nem jártak, ők leginkább a falujukat, Dubit védték a partizánoktól, őrköt állítottak a falu szélére és járőröztek a faluban. 1943 nyarán, talán október végén vagy november elején az esti órákban Hátmegről tartottam haza, amikor a házamhoz közeledve, Dubi szélén feltartóztatott a járőrszolgálat, amelynek tagjai németek voltak, Wiener Wilhelm és Koritan Josef (ők elmenekültek a németekkel Németországba, és nem tértek haza). Fel voltak fegyverkezve géppuskákkal, és, miután hangosan bemondtam a nevemet, azt válaszolták: „Azt hittük, hogy partizán jön.” Ebből rájöttem, hogy járőröznek, védik a falut a partizánoktól.

Kérdés: Hol gyülekeztek Volksbund tagjai?

---

²⁰⁷ Schuster Alois Aloisovics (Alekszandrovics) – 1907-ben, Pittsburghban (USA) született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozási dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. november 2-án 14 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 771)

²⁰⁸ Kelerman Teodor – Fjodor Ivanovics – 1911-ben a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, munkás foglalkozású munkácsi lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1951. november 10-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége 1956. február 3-án a szabadságvesztés időtartamát 8 évre csökkentette. 1992-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 365)

Válasz: A Volksbund tagjai a Gyűléseiket, felolvasásaikat Geus Ferdinand házában tartották. Minden vasárnap összegyűltek ebéd után, előfordult azonban, hogy ünnepenként hét közben is tartottak gyűlést, ahol nevelőmunkát folytattak, ezzel Geus Ferdinand foglalkozott (ő le van tartóztatva).

Kérdés: Milyen ismeretei vannak a Volksbund jelen jegyzőkönyvben felsorolt tagjai által folytatott szovjetellenes tevékenységről?

Válasz: A Volksbund jelen jegyzőkönyvben felsorolt tagjaim nevezetesen Schuster Alois, Plous Alois, Blaskó Kondrat, Plous Rudolf, Schuster Simon, Kelerman Teodor, Geus Johann, Paulik Michael, Geus Augustin, Blaskó Antal, Sasovics Gyula aktív népellenes tevékenységéről azon kívül, hogy tagjai voltak a Volksbund szervezetnek, aktív fasiszta propagandát folytattak, dicsőítették a német rendszert, hirdették a német hadsereg legyőzhetetlenségét, áhították győzelmét a Vörös Hadsereg felett, más ismereteim nincsenek.

Többet elmondani nem kívánok, a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Miszlo Jozsif*

A kihallgatást vezette:

Fjodorov hadnagy, az Állambiztonsági Szolgálat Ilosvai Járási Osztályának vezető operatív megbízottja

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám Sz-5500, p. 51-55zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 218

1945. november 12. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Blaskó A. I.²⁰⁹ dubi (Ilosvai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

A kihallgatás kezdete: 1945. november 12. 10:00

Alulírott, Fjodorov hadnagy, az Állambiztonsági Szolgálat Ilosvai Járási Osztályának vezető operatív megbízottja, vádlottként kihallgattam:

BLASKÓ Antalt – Anton Ivanovics – (születési éve: 1903, születési helye: Dubi, Ilosvai járás, Kárpátontúli Ukrajna, pártonkívüli, nemzetisége: német, Kárpátontúli Ukrajna állampolgára, paraszt származású, iskolai végzettsége: 4 osztály, foglalkozása: favágó, büntetlen előéletű. Családja: felesége, Blaskó Mária, született 1898-ban, gyermekei: fia, Blaskó Alois, 17 éves, fia, Jan, 15 éves, leánya, Maria, 11 éves, leánya, Ilse, 9 éves, fia, Antal, 5 éves, 1944-ig Dubi községi lakos, aki 1944-ben Németországba szökött, ahol 7 hónapot töltött, Dubiba 1945 augusztusában tért vissza.)

Kérdés: Mondja önéletrajzát.

Válasz: 1903-ban születtem a Kárpátontúli Ukrajna-i, Ilosvai járási Dubiban. 1920-ig Dubiban éltem és dolgoztam a szüleim gazdaságában. 1920-ban behívtak tényleges katonai szolgálatra a Csehszlovák Hadseregbe. 18 hónapig szanitécként szolgáltam Ungváron és Kassán a katonai kórház egészségügyi századában. 1922-ben, leszerelésemet követően

---

²⁰⁹ Blaskó Antal – Anton Ivanovics – 1903-ban a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, favágó foglalkozási dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 194)

hazatértem, megházasodtam, és önálló életet kezdtem. Volt 4 hold földem, részben fakitermelésen, részben a gazdaságban dolgoztam. Volt két tehenem, más állatom nem volt.

1944 júniusáig dolgoztam a saját gazdaságomban. 1944. június végén mozgósítottak a magyar hadseregbe, Umváron²¹⁰ (Magyarország) szolgáltam ápolóként a kórházban. A német és magyar hadsereg visszavonulásakor megtudtam, hogy a családom Németországba menekült. Umvárról én is elmentem Németországba, hogy megkeressem a családomat, útközben meg is találtam őket. A családommal együtt egy németországi faluba, Milzre vittek bennünket, és az erdőbe, fakitermelésre küldtek dolgozni. 7 hónapig dolgoztam a fakitermelésen. Ezután Milzet elfoglalta a Vörös Hadsereg, és engem a családommal és más menekültekkel együtt hazaengedtek. Visszatérve Dubiba visszamentem a fakitermelésre, ahol a mai napig dolgozom.

Kérdés: Milyen kötelességet teljesített ön, mint a Volksbund tagja?

Válasz: Nekem semmilyen kötelességem nem volt, egyszerű tagja voltam a Volksbundnak, részt vettem a gyűlésein és fizettem a tagdíjat.

Többet elmondani nem kívánok, a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Blaskó Antal*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 5500, p. 86-88. Eredeti. Kézírás.

Szám: 219

1945. november 23. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Plous R. R. dubi (Técsői járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

Ungvár, 1945. november 23.

Alulírott, Maligin alhadnagy, az Állambiztonsági Szolgálat Vizsgálati Osztályának vizsgálója, vádlottként kihallgattam:

Plous Rudolf Rudolfovicsot.

A kihallgatás kezdete: 20:00

Kérdés: Fenntartja a november 12-ei kihallgatáson tett vallomását?

Válasz: Igen, az 1945. november 12-ei kihallgatáson tett vallomásomat fenntartom.

Kérdés: Az 1945. november 12-ei kihallgatáson azt vallotta, hogy tagja volt a Volksbund fasiszta szervezetnek. Mondja el, milyen népellenes tevékenységet folytatott a Volksbund tagjaként?

Válasz: Én, mint a Volksbund szervezet tagja, látogattam a gyűléseket, amelyeken fasiszta öjságokat, folyóiratokat olvastak fel, dicsőítették a német fasiszta rezsimet, német hadsereget, amely győzelmet fog aratni a Vörös Hadsereg felett. Én, mint a Volksbund szervezet tagja, szorgalmasan fizette, a tagdíjat. Én személyesen népellenes agitációt nem folytattam, ilyen nem történt.

Kérdés: Miért tagadja, hogy népellenes agitációt folytatott, és dicsőítette a fasiszta rendszert és a német hadsereget.

Válasz: Igazat mondok, népellenes agitációval nem foglalkoztam, a fasiszta rendszert és a német hadsereget nem dicsőítettem.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Plous Rudolf*

²¹⁰ *Umvár – helyesen: Ingvár, a fordító megjegyzése*

A kihallgatás vége: 22:00

A kihallgatást vezette:
Malign alhadnagy, az Állambiztonsági Szolgálat
Vizsgálati Osztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám Sz-5500, p. 65. Eredeti. Kézírás.

Szám: 220

1945. november 29. – Az 414. NKVD táborban²¹¹ fogva tartott volt hadifoglyoknak a Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Igazgatósága részére való átadásáról felvett jegyzőkönyv

JEGYZŐKÖNYV

Berezany, 1945. november 29.

Alulírott, Tur százados, a 414. tábor parancsnokságának vezetője, Loszev százados, operatív osztályvezető, Tur főhadnagy, az egészségügyi szolgálat részéről, egyrészt, és az NKVD Területi Igazgatóságának (Ungvár) képviselője, másrészt, az alábbiakat foglalja jegyzőkönyvbe. Előzők átadnak, utóbbi pedig átvesz négy fő kárpátukrán hadifoglyot, akik szülőföldjükre tartanak.

A hadifoglyokkal együtt átadásra kerül az átadás-átvételi jegyzőkönyv, a névjegyzék, a nyilvántartási személyi akták, felszerelési és élelmiszerjegyzék, egészségügyi igazolás.

Átadta: *Tur* százados, a 414. tábor parancsnokságának vezetője,
Loszev százados, a 414. tábor operatív osztályvezetője,
Filimonov főhadnagy, nyilvántartási osztályvezető,
Tur főhadnagy, közegészségügyi osztályvezető

Átvette: NKVD Területi Igazgatóságának (Ungvár) képviselője (*olvashatatlan aláírás*)

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 18°L°, op. 1, ügyiratszám 4, p. 75. Eredeti. Gépírás.

Szám: 221

1945. november 29. – Az 5998. számú hadifogoly-kórházból érkezett hadifoglyoknak a Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Igazgatósága részére való átadásáról felvett jegyzőkönyv

JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1945. november 29.

Alulírott, Tyimosenko G. G. főhadnagy és Omelcsuk N. Je., Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Igazgatósága²¹¹ osztályának vezetője, alábbiakat foglalja jegyzőkönyvbe. Tyimosenko átadja átad az 5998. hadifogoly-táborból fegyveres őrizettel átkísért 32 (harminckét) fő volt hadifogoly, Kárpátontúli Ukrajna-i lakost Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Igazgatóságának, Omelcsuk N. Je. pedig a fenti személyeket átveszi.

---

²¹¹ A 414. NKVD-tábor a Kijevi területi Berezanyi Vasútállomáson volt.

A hadifogoly-kórház jegyzékében feltüntetett

1. Lenard Dezső – Dezider Sztefanovics –, illetve 2. Tóth Gyula Ferencovics átszállítására és Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Igazgatóságának való átadására nem került sor.

Átadta: *Tyimosenko* főhadnagy

Átvette: *Omelcsuk* főhadnagy, Kárpátontúli Ukrajna
Belügyi Igazgatósága”K” osztályának vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 18”L”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 46. Eredeti. Gépírás.

Szám: 222

1945. november 29. – Az 110. NKVD táborból²¹² fegyveres kísérettel átszállított volt hadifoglyoknak a Kárpátontúli Ukrajna Belügyi Igazgatósága részére való átadásáról felvett jegyzőkönyv

JEGYZŐKÖNYV

Koroszteny, 1945. november 29.

Alulírott, *Szirota* gárda-alezredes, a 110. tábor parancsnoka, *Ceszarszkij* főhadnagy, a 110. tábor ellátási parancsnoka, *Rejzman* egészségügyi százados, a 110. tábor egészségügyi szolgálatának parancsnoka, egyrészt, és *Dremov* őrmester, a konvoj fegyveres őrsége részéről, másrészt, az alábbiakat foglalja jegyzőkönyvbe. A Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Hadifogoly- és Internáltügyi Főcsoportfőnökségének 1945. október ...-én kelt, 28(2)2294. számú utasítása, illetve *Laburenko* II. osztályú rendőrkomiszár, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága helyettes népbiztosának 1945. ok 29-én kelt, 18/15048. számú rendelkezése alapján, a mai napon előbb felsoroltak átadnak, utóbbiak pedig fegyveres kísérettel való szállítás céljából átvesznek egy 55 főből álló, Ungvárra (Kárpátontúli Ukrajna) irányított transzportot.

1. Az átadás-átvételre a létszámjegyzék alapján került sor, eltérést nem észleltek.
  2. A hadifoglyok évszaknak megfelelő, felszerelési jegyzék szerinti ruházattal vannak ellátva.
  3. A hadifoglyok 8 napra elegendő élelmiszer-ellátmánnyal rendelkeznek.
  4. A hadifoglyokat az NKVD 110. táborának parancsnoksága komplex fertőtlenítésnek vetette alá.
  5. A hadifogoly-transzportra kiállításra kerültek az alábbi iratok: transzportjegyzék, élelmiszer- és felszerelésjegyzék, közegészségügyi bizonyítvány.
- Fentiek tanúsítására alulírottak a jelen jegyzőkönyvet írják alá.

Átadta: *Szirota* gárda-alezredes, a 110. tábor parancsnokságának vezetője,
Ceszarszkij hadnagy, a 110. tábor ellátási parancsnoka,
Rejzman egészségügyi százados, a 110. tábor egészségügyi szolgálatának parancsnoka,
Kíséret céljára átvette: *Dremov* őrmester

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 18”L”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 35. Eredeti. Gépírás.

²¹² A 110. NKVD-tábor a Zsitomiri területi Korosztenyben volt.

Szám: 223

1945. november 29. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal vádolt Müller M. I.²¹³ nyírhalmi (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1945. november 29.

Müller Michael – Mihail Mihajlovics – kihallgatása.

A kihallgatás kezdete: 10:10

A kihallgatás vége: 15:00

Kérdés: A folyó év november 21-én tartott kihallgatás jegyzőkönyve szerint ön azt vallotta, hogy 1942 óta tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek. Mondja el, milyen tevékenységet folytatott a fenti szervezet tagjaként?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezetnek én egyszerűtagja voltam, fizettem a tagdíjat, eljártam a gyűléseire és összejöveteleire, más funkcióm nem volt.

Kérdés: Milyen feladatokat kapott a Volksbund szervezettől?

Válasz: Nekem, mint a Volksbund szervezet tagjának, senki nem adott feladatot, a szervezet részéről és semmilyen megbízást nem kaptam.

Kérdés: Mondja elé, milyen körülmények között lépett be a Volksbund német fasiszta szervezetbe?

Válasz: A körülmények az alábbiak voltak: 1941 tavaszán a Munkácsi körzeti Nyírhalomra megérkezett Zeperzauer, a Volksbund német fasiszta szervezet képviselője, aki Kovács Mihály nyírhalmi lakos házába összegyűjtötte a falu valamennyi német nemzetiségű lakosát, és elmondta a jelenlévőknek, hogy létre kell hozni a Volksbund német fasiszta szervezetet, amely célul tűzi ki a német hadsereg teljes körű támogatását a Vörös Hadsereg ellen vívott harcban. További céljaként a Kárpátontúli Ukrajnában élő német lakosság anyagi támogatását jelölte meg. Ezt követően összeállították a Volksbund szervezetbe belépni kívánó személyek jegyzékét. Rajtam kívül még 15-17 személy kívánt belépni a szervezetbe, mindnyájunkat bejegyeztek a jegyzékbe. Ettől kezdve vagyok tagja a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Nevezze meg a Volksbund szervezet ön által ismert többi nyírhalmi tagját.

Válasz: A Volksbund szervezetnek a következő személyek voltak tagjai: Én, Müller Michael, Kovács Mihály, Telinger Gregor, Fister Iván, Müller Iván, Müller Menyhért, Csucsvár Iván, Preifer Menyhért, Zimert Josef, Fister Georg, Kovács Menyhért, Kul Iván, Keckert Andreas, Schepenthal Michael, Falfer Menyhért. Valamennyien nyírhalmi lakosok. Én jelenleg is Nyírhalmon élek.

Kérdés: Ki volt a Volksbund szervezet elnöke és pénztárosa?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet elnöke Fister Iván, pénztárosa Kovács Mihály volt. Mindketten jelenleg is Nyírhalmon lagnak.

Kérdés: Milyen tevékenységet folytatott a Volksbund német fasiszta szervezet a lakosság körében?

Válasz: A Volksbund német fasiszta szervezet a gyűlésein, amelyre nem csupán a szervezet valamennyi tagját hívták meg, rendszeresen fasiszta propagandát folytattak,

---

²¹³ Müller Michael – Mihajlo Ivanovics – (a letartóztatási parancsban: Grigorjevics) 1902-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Nyírhalmon, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású nyírhalmi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1946. január 28-án 3 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 517)

dicsőítették a német hadsereget és hadfelszerelését, valamint Németország fasiszta rendszerét, ugyanakkor rágalmazták a szovjet rendszert és a Vörös Hadsereget. Ezen kívül, a szervezet arra buzdította a lakosságot, hogy gyűjtsön meleg ruhát, pénzt és küldjön csomagokat a német hadseregnek.

Kérdés: Milyen gyakran tartott a Volksbund szervezet olyan gyűléseket, amelyeken fasiszta jellegű propaganda zajlott és a lakosságot a német hadsereg megsegítésére hívták fel?

Válasz: Ilyen gyűléseket hetente tartottak.

Kérdés: Ki vezette a Volksbund szervezet gyűléseit?

Válasz: A Volksbund szervezet gyűléseit az elnök, Fister Iván tartotta. Beszédet is ő mondott. Néha jött Munkácsról a Volksbund valamelyik képviselője, a nevére csak az egyiknek emlékszem, őt Zeperzauernek hívták.

Kérdés: A Volksbund szervezet tagjai közül ki gyűjtötte a meleg ruhákat és a pénzt a német hadsereg részére?

Válasz: A meleg ruhákat és a pénzt a német hadsereg részére Fister Iván és Kovács Mihály gyűjtötte.

Kérdés: A folyó év november 21-én tartott kihallgatás jegyzőkönyve szerint ön azt vallotta, hogy 1942 ősze óta volt tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek. A mai kihallgatáson azt állította, hogy 1942 tavasza óta. Pontosítsa vallomását.

Válasz: Pontosán nem tudom megmondani, mikor léptem be a Volksbund szervezetbe, de feltételezem, hogy 1941 tavaszán történt.

Kérdés: Mit tud elmondani a Telinger Gregornak, mint a Volksbund szervezet tagjának tevékenységéről?

Válasz: Telinger Gregorral mindketten a Volksbund nyírhalmi szervezetének voltunk a tagjai, ezért tudomásom van arról, hogy ő is látogatta a gyűléseket, fizette a tagdíjat, és jelen volt azokon az összejöveteleken, amelyeken fasisztabarát propaganda folyt. Hogy ezen kívül folytatott-e még más tevékenységet is, arról nincs tudomásom.

Kérdés: Mit tud még elmondani a Volksbund szervezetről?

Válasz: Azt tudom még elmondani, hogy a gyűlések befejezése után a szervezet tagjai német dalokat tanultak és énekeltek.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Müller Michael*

A kihallgatást vezette: *olvashatatlan aláírás*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 375-Sz, p. 48-49zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 224

1945. december 7. – Fister I. M.²¹⁴, nyírhalmi (Munkácsi járás) lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Nyírhalom, 1945. december 7.

---

²¹⁴ Fister Iván Milherovics – máshol Pfister I. M.-ként említik – (1881-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Nyírhalmon, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású nyírhalmi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1946. január 28-án 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 706)

Alulírott, Sadrin őrnagy, az Állambiztonsági Szolgálat Vizsgálati Osztályának alosztályvezetője, tanúként kihallgattam

Fister Iván Melcherovicsot (születési éve:1881, születési helye: Nyírhalom, Munkácsi körzet, származása: földműves, nemzetisége: német, 1941 óta tagja a Volksbund szervezetnek, írástudó, nős, saját gazdaságában dolgozik, lakhelye: Nyírhalom, Munkácsi körzet)

A hamis tanúzásért visel felelősségemre kioktattak: *Fister Iván*

Kérdés: Mondja el, milyen politikai pártoknak a tagja?

Válasz: Semmilyen politikai pártnak nem voltam, és jelenleg sem vagyok tagja.

Kérdés: Tagja ön a Volksbund német fasiszta szervezetnek?

Válasz: Igen, 1941 óta tagja vagyok a Volksbund német fasiszta szervezetnek.

Kérdés: Milyen funkciót töltött ön be, mint a Volksbund német fasiszta szervezet tagja?

Válasz: Én voltam a Volksbund német fasiszta szervezet Nyírhalmi szervezetének az elnöke.

Kérdés: Mennyi ideig volt ön a Volksbund német fasiszta szervezet Nyírhalmi szervezetének az elnöke?

Válasz: Volksbund német fasiszta szervezet Nyírhalmi szervezetének 1941-től 1944 októberéig voltam az elnöke. A német-magyar hadsereg visszavonulása miatt, a Volksbund német más tagjaival együtt én is a fasiszta német hátországba menekültem, és 1945 júniusáig Csehszlovákiában, a Szudétavidéken tartózkodtam.

Kérdés: Ki volt Nyírhalmon önnek, mint a Volksbund szervezet elnökének a helyettese?

Válasz: A Volksbund szervezet elnökhelyettese Müller Melehir²¹⁵, pénztárosa pedig Kovács Mihály volt. Utóbbi, a falubeli Kovács 1944-ben a német hátországba való evakuálás alatt meghalt Csehszlovákiában, Müller Melehir még nem tért vissza az evakuációból.

Kérdés: Nevezze meg a Volksbund német fasiszta szervezet nyírhalmi tagjait.

Válasz: Nyírhalmon rajtam kívül a Volksbund német fasiszta szervezet tagja volt még Fister Iván, Müller Melehir, Müller Michael, Kul Iván²¹⁶, Müller Iván, Resch Michael²¹⁷, Kovács Milehir, Beckert Andreas.

Kérdés: Mikor és ki hozta létre Nyírhalmon a Volksbund német fasiszta szervezetet?

Válasz: 1941 őszén Munkácsról Nyírhalomra érkezett Zeperzauer, a Volksbund német fasiszta szervezet elnöke, aki összegyűjtötte Kovács Mihály házába a összes Nyírhalmon élő németet, és elmondta a jelenlévőknek, hogy Nyírhalmon létre kell hozni a Volksbund német fasiszta szervezet helyi egységét, amely köteles a német hadseregnek megadni minden segítséget a Szovjetunió elleni háborúban. A gyűlés végén a jelenlévő németek kijelentették, hogy be kívánnak lépni a fenti szervezetbe, odamentek az asztalhoz és feliratkoztak a szervezet tagjegyzékébe. Ettől kezdve mindazok, akik benne voltak a névsorban, a Volksbund német fasiszta szervezet tagjainak minősültek. Mihelyt megalakult a szervezet, a következő gyűlésen engem megválasztottak a Volksbund szervezet elnökének.

Kérdés: Volt a Volksbund szervezet tagjainak tagsági igazolványa és fizettek tagdíjat?

Válasz: Igen, a Volksbund német fasiszta szervezet valamennyi tagjának volt tagsági igazolványa és mindenki fizetett tagdíjat. Nekem is volt igazolványom, de az evakuációban elégettem.

Kérdés: Ki volt az ön közvetlen felettese, és, mint a Volksbund szervezet elnöke, kitől kapta az utasításokat?

---

²¹⁵ *Helyesen: Meinhard, Menyhért, a fordító megjegyzése.*

²¹⁶ Kul Iván Ivanovics. 1924-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Nyírhalmon, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, földműves foglalkozású nyírhalmi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1946. február 15-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 424)

²¹⁷ Resch Melchior Ferdinándovics, 1906-ban született (ld. az 1950. április 28-án kelt, illetve 1952. és 1956. évi iratokat).

Válasz: Én, mint a nyírhalmi Volksbund szervezet elnöke, Zeperzaernek, a Volksbund munkácsi körzeti szervezete elnökének voltam alárendelve, és tőle kapta az utasításokat.

Kérdés: Milyen utasításokat kapott a munkáját illetően?

Válasz: Mint a nyírhalmi Volksbund német fasiszta szervezet elnöke, a Volksbund körzeti szervezetétől írásban és szóban egyaránt kaptam utasításokat. Ezen utasítások lényegében azt rendelték el, hogy nem csak a tagjaink, de az egész lakosság körében folytassunk fasiszta propagandát. dicsőítsük a Németországban uralkodó német fasiszta rendszert, a német hadsereget, annak hadfelszerelését, sugalmazzuk a lakosságnak, hogy Németország legyőzi a Szovjetuniót és világhatalmat fog szerezni, hívjuk fel a lakosságot arra, hogy nyújtson segítséget a német hadseregnek, gyűjtsön meleg ruhaneműt, pénzt, kenyeret, hústermékeket. Ezen kívül felszólítottak bennünket, hogy rágalmassuk a Szovjetunióban hatalmon lévő rendszert, a Vörös Hadsereget, a Kommunista Pártot, és általában a szovjet valóságot.

Kérdés: Ön hogyan teljesítette a Volksbund körzeti szervezetétől kapott, a fasiszta német rendszer dicsőítésére, illetve a szovjet valóság rágalmozására vonatkozó feladatokat?²¹⁸

Válasz: Én maradéktalanul teljesítettem a kapott feladatokat. Mint a Volksbund szervezet elnöke, havonta tartottam gyűléseket a szervezet tagjai részére, hetente tartottam a lakosság részre fasiszta témakörű beszédet, amelyeken arra ösztökéltem a jelenlévőket, hogy támogassák a német hadsereget, gyűjtsenek meleg ruhaneműt, pénzt, küldjenek csomagokat a német hadsereg sebesült katonáinak. Ezen kívül, dicsőítettem a német fasiszta rendszert, a német hadsereget, azt terjesztettem, hogy a Szovjetunió bukása a Németország ellen vívott háborúban elkerülhetetlen. Rágalmakat terjesztettem a Vörös Hadsereg ellen, úgy mutattam be a népnek, mint rablőhadsereget.

Kérdés: Buzdította ön a nyírhalmiakat, hogy jelentkezzenek önkéntesként az SS csapatokhoz?

Válasz: Igen, a gyűléseken és beszédeimben felhívtam a jelenlévőket, hogy jelentkezzenek önként a német hadsereg SS csapataihoz, és harcoljanak a Vörös Hadsereg ellen. Erre vonatkozóan is kaptam utasítást Munkácsról, a Volksbund körzeti szervezetétől.

Kérdés: Nyírhalomról hányan jelentkeztek önként a német hadsereg SS csapataihoz?

Válasz: 1943-ban Nyírhalomról a német hadsereg SS csapataihoz önként jelentkezett a fiam, Fister Franz. Ő nyomtalanul eltűnt Harkov alatt. Schepenthal Michael, jelenlegi holléte számomra ismeretlen. Szintén önként jelentkezett a német hadseregbe Kul Iván. Hogy ő az SS csapatoknál szolgált-e, azt nem tudom. Kul Iván jelenleg Nyírhalmon él.

Kérdés: A Volksbund nyírhalmi szervezete gyűjtött meleg ruhát, pénzt és ajándékokat a német hadsereg számára?

Válasz: Igen, a Volksbund nyírhalmi szervezete gyűjtést szervezett Nyírhalmon, amelynek keretében meleg ruhát, pénzt és ajándékokat gyűjtöttünk a német hadsereg számára. Néhány alkalommal küldtünk ajándékokat Munkácsra a német hadsereg hadikórházban fekvő sebesült katonáinak.

Kérdés: Mennyi meleg ruhát, pénzt és ajándékot gyűjtöttek össze a német hadseregnek?

Válasz: Hogy mennyi meleg ruhát, pénzt és ajándékot gyűjtöttek össze a német hadseregnek, arra már nem emlékszem.

---

²¹⁸ Figyelembe véve, hogy számos más tanú, gyanúsított, illetve vádlott kihallgatási jegyzőkönyvében is előfordul hasonló önvádoló monológ, amelyben mindenki önként és őszintén vall a Volksbund német fasiszta szervezetről, tagjainak feladatáról, hogy „dicsőítsék Németország német fasiszta rendszerét, „rágalmassák a Szovjetuniót, a Vörös Hadsereget, a Kommunista Pártot és egészében a szovjet valóságot”, e szabványosított vádgyűjtemény nagy valószínűséggel a vizsgálok kezdeményezésének eredménye. Nehezen hihető, hogy ezek a falusi német földművesek ilyen tökéletesen ismerték a ezeket szovjet szövegsablonokat.

Ami ezeket a kihallgatásnak alávetett, képzetlen, orosz nyelvet nem ismerő embereket illeti, az ellenük hozott ítéletek alapját képező, tartalmukat tekintve vádiratnak megfelelő jegyzőkönyvek szövege csak jóval később, már az NKVD-táborokban vált számukra világossá.

Kérdés: Ki végezte a német hadseregnek szánt meleg ruha, pénz és ajándék összegyűjtését?

Válasz: A német hadseregnek szánt meleg ruha, pénz és ajándék összegyűjtését a lakosság körében az én utasításomra Kovács Mihály, a szervezet pénztárosa, az ő felesége, illetve az én helyettesem, Müller Milehir végezte. Minden összegyűjtött holmit és pénzt Munkácsra küldtünk a Volksbund körzeti szervezetének.

Kérdés: Mit tud ön Telinger Gregor²¹⁹ és Müller Michael Volksbund-tagok tevékenységéről, milyen feladatokat adott ön nekik?

Válasz: Telinger és Müller tőlem semmilyen feladatot nem kapott. Ők egyszerű tagjai voltak a szervezetnek, látogatták a gyűléseket, fizették a tagdíjat, jelen voltak azokon a beszélgetéseken, amelyeken fasisztaszimpatizáns propaganda folyt. Róluk, illetve általuk, mint a szervezet tagjai által végzett tevékenységről mást elmondani nem tudok.

Kérdés: Mit tud Telingernek és Müllernek a csendőrséggel fenntartott kapcsolatáról?

Válasz: Ezt tudom, hogy Telinger a magyar megszállás egész ideje alatt a falu előjárója volt, ezért gyakran jártak nála a csendőrség dolgozói, eljárak a lakására, valamiről tárgyaltak, de hogy miről, azt nem tudom megmondani. Ami Müllernek a magyar csendőrséggel való kapcsolatát illeti, arról én nem tudok semmit.

Kérdés: A kommunisták és a magyar megszálláshoz ellenségesen viszonyuló személyek közül kit tartóztattak le és vetettek magyar koncentrációs táborba?

Válasz: A kommunisták és a magyar megszálláshoz ellenségesen viszonyuló személyek közül a mi falunkban senkit nem tartóztattak le. 1944 áprilisában a csendőrség és Telinger, a falu előjárója egy zsidó családot, Jofner Józseféket küldte magyar táborba.

Kérdés: Mit tud ön Telinger és Müller által a magyar megszállás alatt folytatott bűnsegédi tevékenységéről?

Válasz: Ami Telinger bűnsegédi tevékenységét illeti, annyit tudok, hogy előjáróként dolgozott, ellenőrizte és biztosította a magyar hadseregnek irányuló kenyér és hússzállítások teljesítését, az én házamban is járt személyesen, és a jegyzővel együtt követelte, hogy teljesítsem a hússzállítási kötelességemet. Emiatt kénytelen voltam venni egy tehenet és beszoigáltatni azt. Müller Michael a magyar megszállás alatt egy rövid ideig a falu pénztárosaként dolgozott, ő tagja a falubizottságnak. A bűnsegédi magatartására vonatkozó konkrét esetről nem tudok, ilyenről nincsenek ismereteim.

Kérdés: Milyen kapcsolatban áll egymással Telinger és Müller?

Válasz: Telinger és Müller jó kapcsolatban állt egymással, a magyar megszállás alatt együtt dolgoztak a falubizottságban. Más jellegű kapcsolatukról nincs tudomásom.

Kérdés: Mondja, voltak Müller Michaelnek ismerősei a csendőrségi dolgozók körében?

Válasz: Erről semmit nem tudok.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Fister Iván*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám 375, p. 11-15zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 225

---

²¹⁹ Telinger Gregor Jozifovics, 1888-ban született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Nyírhalmon, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású nyírhalmi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1946. január 15-én 5 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 669)

1945. december 27. – Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának a Gois F. F., Paulik M. J., Plous R. R. és Blaskó A. I. ellen indított büntetőügyben hozott ítélete

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága, Ungvár

Ügyszám: 284/45

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Ruszin, a tanács tagjai: Popovics és Kampov) Resetár jegyzőkönyvvezető jelenlétében, Ungváron, a felek távollétében tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a

1. Gois Ferdinand Franzevics, 1882-ben, az Ilosvai járási Dubiban született, u.o. lakos, földműves származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, írástudó, büntetlen előéletű);

2. Paulik Michael Joszipovics, 1901-ben az Ilosvai járási Dubiban született, u.o. lakos, földműves származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, írástudó, büntetlen előéletű);

3. Plous Rudolf Rudolfovics, 1914-ben az Ilosvai járási Dubiban született, u.o. lakos, földműves származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, írástudó, büntetlen előéletű); illetve

4. Blaschko Anton Ivanovics, 1903-ban az Ilosvai járási Dubiban született, u.o. lakos, földműves származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, írástudó, büntetlen előéletű);

ellen, a Volksbund német fasiszta szervezetben való tagság miatt folyamatban lévő büntetőügyet, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Gois, Paulik, Plous és Blaschko Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt az Ilosvajjárási Dubiban élve, 1940-ben önként beléptek a Volksbund szervezetbe.

Vádlottak, mint a fenti szervezet tagjai, rendszeresen látogatták a Volksbund tagjainak gyűléseit, aktívan részt vettek ezen összejöveteleken, dicsőítették Németország fasiszta rendszerét, rágalmozó kitalációkkal illették a szovjet valóságot és a Vörös Hadsereget.

Gois Vádlott elnöke, Paulik 1944-től pénztárosa volt a fenti szervezetnek.

A jelen büntetőügy mind a négy vádlottjának bűnösségét bizonyítják mind a rendelkezésre álló anyagok, mind a részleges beismerő vallomások.

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétuma 6. szakaszának (i) bekezdése alapján Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Gois Ferdinand Franzevicset, Paulik Michael Joszipovicsot, Plous Rudolf Rudolfovicsot és Blaschko Anton Ivanovicsot személyenként négy évi szabadságvesztésre, egy év közügyektől való letiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítéli.

A szabadságvesztés letöltését Gois október 1945. október 10-én, Paulik, Plous és Blaschko november 13-án köteles megkezdeni.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.

Ruszin s.k, a Rendkívüli Bíróság elnöke,
A tanács tagjai: 1. Popovics s.k.

Szám: 226

1946. január 28. – Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bíróságának a Fister I. M. és Müller M. I. ellen, a Volksbund helyi szervezetében való tagságuk miatt indított büntetőügyben hozott ítélete

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága

Ügyszám: 20/-45

ÍTÉLET

Kárpátontúli Ukrajna népének nevében!

Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága (a tanács elnöke: Kalinov, a tanács tagjai: Zsupán és Tokar) Resetár jegyzőkönyvvezető jelenlétében, Ungváron, a felek távollétében tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a

1. Fister Iván Milherovics, 1884-ben, a Munkácsi járási Nyírhalmon született, földműves származású és foglalkozású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, írástudó, pártonkívüli, büntetlen előéletű, és

2. Müller Michael Ivanovics, 1902-ben a Munkácsi járási Nyírhalmon született, földműves származású és foglalkozású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, írástudó, pártonkívüli, büntetlen előéletű

vádoltak ellen, a Volksbund német fasiszta szervezetben való tagsággal és Szovjetunió, illetve a Vörös Hadsereg ellen rágalom terjesztése miatt indított büntetőügyben az alábbi tényállást

állapította meg:

Fister és Müller a magyar megszállás idején a Kárpátontúli Ukrajna-i Nyírhalmon 1940-ben önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe.

Fister, mint a Volksbund német fasiszta szervezet vezetője, fasisztabarát propagandát folytatott és rágalmakat terjesztett a Szovjetunió valós helyzetét illetően.

A vádlottak bűnösségét bizonyítják az ügyben rendelkezésre álló anyagok, illetve a vádlottak beismerő vallomásai.

Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt, 22. számú Dekrétuma 6. szakaszának (i) bekezdése alapján Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Fister Iván Milherovicsot öt év szabadságvesztésre, Müller Michael Ivanovicsot három év szabadságvesztésre és három év közügyektől való letiltásra ítéli. A vagyonek kobzás büntetés alkalmazásától a bíróság – a vádlottak vagyontalanságára tekintettel – eltekint.

A szabadságvesztés letöltését Fister Iván Milherovics 1945. december 19-én, Müller Michael Ivanovics 1945. november 16-án köteles megkezdeni.

Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nincs.

Kalinov s.k, a Rendkívüli Bíróság elnöke,

A tanács tagjai: 1. Zsupán s.k.
2. Tokar s.k.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 375sz, p. 76. Eredeti. Gépírás.

Szám: 227

1946. február 3. – Hete V. K., az Ungvári járási Nagydobronyi lakos folyamodványa az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa elnökéhez, férjének, Hete F. F.-nek a Szovjetunió Belügyminisztériuma 271. számú táborából²²⁰ való szabadon bocsátása ügyében

Az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa elnökének,
Kijev

Aláírás: Hete Borbála Kárlovna,
Kárpátalja terület, Uzshorodi járás,
Nagydobrony, 354. szám alatti lakos

Nagyon udvariasan kérem elvtársat, a Minisztertanács elnökét, hogy intézkedje a férjem, Hete Ferenc Fedorovics ügyében, aki jelenleg az orsai (Belorusz SZSZK) 271/9. táboriposta-számú hadifogolytáborban (húskombinát) tartózkodik, utána pedig kérem rendelkezését a hazaszállításával kapcsolatban.

A férjem 1912-ben született a Kárpátontúli Ukrajna-i Nagydobronyban. Mindig a szülőfalujában élt, és kizárólag földműveléssel foglalkozott. Soha nem politizált, fasiszta pártnak, szervezetnek soha nem volt tagja, ingatag egészségi állapota miatt katonai szolgálatot egy napig sem teljesített. Mindig becsületes munkával tartotta fenn családját. 1944. 11. 18-án a katonai parancsnokság összeírta az összes férfit, és a többiekkel együtt a férjemet is Orsába vitték munkára, ahonnan a mai napig sem tért haza.

Én vagyontalan nő vagyok, csak nagy nehézségek árát tudom fenntartani magamat, idős édesanyámat és 9 éves kisfiamat. Nagyon hiányoznak nekünk a férjem dolgozó kezei, azért ismétlem kérem elvtársat, a Minisztertanács elnökét, hogy teljesítse eme udvarias kérésemet.

Nagydobrony, 1946. 02. 03.
Tisztelettel: Hete Borbála

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám 6884, p. 5. Eredeti. Kézírás.

Szám: 228

1946. március 30. – Berija L. jelentése Sztálinnak „Az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli területén élő németek és szovjetellenes elemek Tyumenyi területre való kitelepítésének célszerűségéről”²²¹

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-9401, op. 2, ügyiratszám 145, p. 225

²²⁰ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 271. számú hadifogolytáborába Vityebszkben volt. A 9. számú részlege volt Orsában, a Belorusz SZSZK-ban.

²²¹ A Kárpátaljai Területi Állami Levéltár vezetője által 2012. 09. 13-én 522/2. szám alatt intézett levelére az Oroszországi Föderáció Állami Levéltára az alábbiakat közölte: „Közlöm, hogy a Berija L. által Sztálin J.-nek 1946. március 30-ai kelezéssel küldött jelentés (F. R-9401, op. 2, ügyiratszám: 145, p. 225) titkosítását nem oldották fel, arról másolatot készíteni és önöknek megküldeni nem áll módunkban.”

1946. április 2. – Kivonat a német hadsereg SS csapatainál való szolgálatteljesítéssel vádolt Pfeifer J. A.²²² kihallgatási jegyzőkönyvéből

Pfeifer Jozef Andrejevics vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE
1946. április 2.

[...]

Kérdés: A német hadsereg SS csapatainál teljesített szolgálat során részt vett ön a Vörös Hadsereg elleni harcokban?

Válasz: A német hadsereg SS csapatainál teljesített szolgálat során én nem voltam a fronton, és a Vörös Hadsereg elleni harcokban nem vettem részt.

Kérdés: Mennyi ideig szolgált a német SS csapatoknál?

Válasz: A német SS csapatoknál 1943. november 21-től 1945. május 1-jéig szolgáltam.

Kérdés: Felesküdt ön arra, hogy hűen szolgálja a német kormányt?

Válasz: 1944. január 12-én esküdtem fel arra, hogy hűen szolgálom a német kormányt.

Kérdés: A szolgálat teljesítése során részt vett ön szovjet partizánok elleni razziákban és partizánok elfogásában?

Válasz: Nem, razziákban nem vettem részt.

Kérdés: Én szovjet állampolgárok letartóztatásában és német rabságba hurcolásában részt vett?

Válasz: Az általam az SS csapatok soraiban teljesített szolgálat idején én német csapatok által ideiglenesen megszállt szovjet területeken nem tartózkodtam, és szovjet állampolgárok letartóztatásában és német rabságba való elhurcolásában nem vettem részt.

Kérdés: Nevezze meg azokat a kárpátukrán lakosokat, akik önnek együtt szolgáltak a német SS csapatoknál.

Válasz: A német SS csapatoknál velem együtt az alábbi kárpátukrán lakosok szolgáltak:

1. Bauman Johann – Ivan Joszifovics – 20-21 éves, szolyvai (Kárpátalja terület) születésű, német nemzetiségű. Velem együtt önként jelentkezett a német SS csapatokhoz. 1944 októberéig velem együtt szolgált, ekkor a frontra vezényelték. Bauman Johann jelenlegi sorsa számomra ismeretlen.

2. GREINER Martin Adalbertovics, 18 éves, szolvai (Kárpátontúli Ukrajna) születésű, u.o. lakos. Greiner 1943. november 21-én szintén velem együtt jelentkezett önként a német SS csapatoknál való szolgálatra. 1944. július elején Greinert a 12. lókörházból, ahol szolgálatot teljesített, Hamburgba (Németország) vezényelték, azóta nem tudok róla semmit.

3. Schnelzer Johann – Ivan – az apai utónevét nem tudom, 36 éves Szolyvai születésű, u.o. lakos, német nemzetiségű, velem együtt jelentkezett önként a német SS csapatoknál való szolgálatra. Az 1944 májusa és júliusa közötti időszakban Budapestre a lovasezredhez vezényelték. Hogy jelenleg hol van arról nincsenek ismereteim.

4. Reak Josef – Joszif – apai utónevét nem tudom, 1912-ben született az Kárpátontúli Ukrajna-i, Volóci járási Szarvasházán, német nemzetiségű. Raek 1943. november 21-én velem együtt jelentkezett önként a német SS csapatoknál való szolgálatra. 1944 júliusában őt a mi csapatunktól Hamburgba vezényelték. Hogy jelenleg hol van, nem tudom.

---

²²² Pfeifer Jozef – Joszif Andrejevics – 1911-ben, a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Szentmiklóson született, szlovák nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártönkívüli, munkás foglalkozású szolyvai (Kárpátalja terület) lakos. A Belügyminisztérium Kárpátontúli Körzeti Határőrcsapatának Haditörvényszéke 1946. április 18-án 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 293)

5. Krigel Ludwig, apai utónevét nem tudom, 1910-ben született a Kárpátontúli Ukrajna-i, Szolyvai körzeti Újtövisfalván, u.o. lakos, német nemzetiségű. Krigel velem együtt jelentkezett önként a német SS csapatoknál való szolgálatra. 1943. november 21-én. 1945 januárjában a csehszlovákiai Zsanbergbe²²³ vezényelték. Jelenlegi hollétéről nem tudok.

Más kárpátukránok velem együtt a német SS csapatoknál nem szolgáltak.

Kérdés: Meséljen az amerikaiak által abban az amerikai táborban folytatott politikai munkáról, amelyben ön tartózkodott.

Válasz: Az amerikai fogságban töltött idő alatt én nem hallottam olyanról, hogy bárki is politikai munkát folytatott volna az ő táboraikban tartózkodó hadifoglyok körében.

Kérdés: Az amerikai hadifoglyotáborokban eltöltött idő alatt hány alkalommal hallgatták ki önt, és milyen ügyel kapcsolatban?

Válasz: Engem egyetlen alkalommal sem hallgattak ki.

Kérdés: Milyen feladatot kapott ön az amerikai tisztektől, amikor hazaengedték Kárpátontúli Ukrajnába?

Válasz: Az amerikai tisztektől én semmilyen feladatot nem kaptam.

Pfeifer Josef

A kihallgatást vezette: Fjodorov

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, gyűjteményszám 153, p. 153. Eredeti. Gépírás.

Szám: 230

1946. április 16. – A Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának a Munkácsi Körzeti Belügyi Igazgatóság parancsnokához intézett folyamodványa kárpátaljai lakosok „múltbéli tevékenységének kivizsgálása” tárgyában

Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága

Iktatószám: 1808-1946

Melléklet: 5 db

Ungvár, 1945. április 16.

A Körzeti Belügyi Igazgatóság parancsnoka részére
Munkács

Kérem az alábbi személyek²²⁴ múltbéli tevékenységének vizsgálatát:

1. Vogel Josef (*Joszif Ivanovics*)
2. Vogel Georg (*Georgij Ivanovics*)
3. Kisman Johann (*Ivan Joszifovics*)
4. Mauer Michael (*Mihail Mihajlovics*)
5. Kisman Anton (*Georgijovics*)
6. Vogel Magdalena (*Mihajlovna*)
7. Glas Elisabeth (*Jelizaveta Joszifovna*)
8. Vogel Anni (*Antonovna*)
9. Vogel Elisabeth (*Jelizaveta Joszifovna*)

²²³ Feltehetőleg Žamberk, a fordító megjegyzése.

²²⁴ Feltehetőleg az 1944 decemberében a Szovjetunió Védelmi Bizottságának 7161. számú határozata alapján „mozgósított”, illetve „internált” német nemzetiségű személyekről van szó, mivel a megyei hatóságokhoz érkeztek azok a folyamodványok, amelyekben kérték ezen személyek munkatáborokból (Munkaszázadokból) való szabadon engedését.

10. Vogel Rosalia (*Ivanovna*)
11. Kisman Ilona (*Jelena Ivanovna*)
12. Kisman Rosalia (*Ivanovna*)
13. Lieb Rosalia (*Pavlovna*)
14. Vogel Maria (*Joszifovna*)
15. Dömling Elisabeth (*Jelizaveta Georgijevna*)
16. Vogel Magdalene (*Magdalena Ivanovna*)
17. Albert Elisabeth (*Jelizaveta Antonovna*)
18. Petz Rosalia (*Joszifovna*)
19. Rendl Elisabeth (*Fjodorovna*)
20. Müller, született Kozauer Teresia
21. Glass, született Wenk
22. Kisman Gertrude (*Ivanovna*)
23. Lieb Rosalia (*Florinovna*)
24. Miller Peter (*Karlovics*)
25. Kisman Josef (*Mihajlovics*)

Kérem továbbá, hogy a folyamodvány visszaküldése mellett 15 napon belül tegye meg észrevételeit.

Popovics, a Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának titkára

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 23, ügyiratszám: 39, p. 43. Eredeti. Gépírás.

Szám: 231

1946. május 13. – A Kárpátalja területi, Munkácsi járási Nyírhalmi Népi Bizottság igazolása az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Területi Igazgatósága részére

IGAZOLÁS

A Bizottság az Állambiztonsági Szolgálat Kárpátontúli Területi Igazgatóságának munkatársa kérésére ezennel igazolja, hogy Nyírhalmon olyan lakos, aki régóta ismerné RESCH Melchior Ferdinándovics volt községi lakos, jelenleg nem lelhető fel, minthogy a község valamennyi német nemzetiségű lakosát folyó év március 6-án kitelepítették a Szovjetunió belsejébe.

Nyírhalom, 1946. 05. 13.

Bickó, a Községi Népi Bizottság elnöke
(*A Községi Népi Bizottság pecsétje*)

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, p. 33 (dosszié). Eredeti. Kézírás.

Szám nélkül
Nyírhalom, 1946. 05. 13.

Szám: 232

1946. május 18. – Operatív jelentés Zepezauer J. R. taracközi (Técsői járás) lakosnak az ausztriai 301. táborból elkövetett szökése tárgyában

Szigorúan titkos
A BM Altáji Területi Belügyi igazgatóságának vezetője részére
Barnaul

A Szovjetunió Belügyminisztériumának a Neukircheni (Ausztria) 301. számú Tábor Ellenőrző és Szűrőbizottsága ezennel továbbítja Önöknek a Zepezauer Josef Rudolfovics (születési éve: 1913, születési helye: Taracköz, Técsői járás, Kárpátontúli Ukrajna, nemzetisége: német) tekintetében elvégzett szűrésről összeállított anyagot.

Zepezauer J. R. 1946 februárjában megszökött a 301. táborból, a felkutatását célzó intézkedések nem vezettek eredményre. Nincs kizárva, hogy nevezett, mint német, más táborokon keresztül az Altáji területi Kutundába kerül.

Tekintettel arra, hogy a 301. tábor felszámolásra kerül, ezennel megküldjük Önöknek az operatív felhasználásra szánt anyagokat.²²⁵

Melléklet: Ügyirat, 3 lap

Ügyiratszám: 0265/36 (...) százados, a Szovjetunió Belügyminisztériuma (...) elnöke *(olvashatatlan beosztás és aláírás)*

1946. május 18.

Iktatószám: 52724

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 1, ügyiratszám: 6959, p. 2. Eredeti. Kézírás.

Szám: 233

1946. június 20. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma Kárpátontúli Körzeti Határvédelmi Alakulatának Katonai Törvényszéke által a Volksbund helyi szervezetében való tagsággal, illetve az SS csapatoknál teljesített szolgálattal vádolt Lieb F. F. büntetőügyében hozott ítélet

ÍTÉLET

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége nevében!

1945. június 12.

Szovjetunió Belügyminisztériuma Kárpátontúli Körzeti Határvédelmi Alakulatának Katonai Törvényszéke (a tanács elnöke: Karpljuk őrnagy-hadbíró, a tanács tagjai: Karatajev százados és Bikov alhadnagy, jegyzőkönyvvezető: Davidov őrmester) az Ungváron, a BM Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatóságának helyiségében tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a

Lieb Florian – *Flourian Flourianovics* – (születési éve: 1923, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi körzet, Kárpátontúli terület, nemzetisége: német, származása: földműves középparaszt, foglalkozása: munkás, végzettsége: 8 osztály, pártonkívüli, családi állapota: nőtlen, büntetlen előéletű)

ellen az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4), illetve 54. szakaszának (11) bekezdésébe ütköző bűncselekmények miatt indított büntetőügyet.

²²⁵ A Zepelzauer J. R. elleni ügyben keletkezett szűrési anyagok nem szolgáltatnak információt nevezett további sorsáról, ugyanakkor az eljáró százados ismeretei a tekintetben, hogy őt, „mint németet”, feltehetőleg az Altáji területre internálták, arról tanúskodik, hogy az NKVD régen kialakított módszerrel rendelkezett azon személyek kezelése tekintetében, akik a visszavonuló ellenséges csapatokkal nyugatra szöktek.

A lefolytatott nyomozás és bünvádi eljárás anyagai alapján a Katonai Törvényszék bizonyítottan találja,

hogy Lieb vádlott, mint a Volksbund német fasiszta szervezet tagja, 1942 áprilisában önként jelentkezett szolgálatra az SS csapatok Nord hadosztályához és 1944 decemberéig a szovjet-német front finnországi szakaszán harcolt a Vörös Hadsereg ellen, ahol megsérült.

1944 decemberében az SS hadosztállal Németországba vezényelték, ahol Németország kapitulálásáig részt vett a szövetségi csapatok elleni harcokban, amikor fogságba esett.

Lieb fenti cselekedetet alkalmasak az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4), illetve 54. szakaszának (11) bekezdésében minősített bűncselekmények megállapítására, amelyek elkövetésében a Haditörvényszék nevezettet bűnösnek találta, ezért az Ukrán SZSZK Be. 296. és 297. szakaszai alapján meghozta az alábbi

ítéletet:

Lieb Flourian Flourianovicsot az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján tíz (10) év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, illetve az Ukrán SZSZK Btk. 29. szakaszának a), b), C), d) és f) pontja alapján 5 év közügyektől való eltiltásra ítéle. Vádlott vagyontalanságára tekintettek a vagyonelkobzás büntetés alkalmazását a bíróság mellőzi.

Lieb szabadságvesztése letöltésének idejét 1946. április 25-től számítani rendeli.

Az ítélet jogerős, felülvizsgálatnak helye nincs.

A tanács elnöke: *Karpljuk*
A tanács tagjai: *Karatajev, Bikov*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5220, p. 45-45zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 234

1946. június vége – Az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa visszatelepítési osztályvezetőjének a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának megfelelő osztályához intézett levele

Ukrán SZSZK
A Minisztertanács Titkársága
1946. június
Szám: 61-14-17
Kijev

Csekan F. I. et.,
a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága
visszatelepítési osztályvezetője részére

Az Ukrán SZSZK Minisztertanácsának visszatelepítési osztálya ezennel továbbítja önöknek azon benci²²⁶ (Kárpátontúli terület) lakosok jegyzékét, akiket a Tbiliszi (Grúz SZSZK) Aszfaltbeton-gyár a Benci Községi Nári Tanács kérésének megfelelően elbocsátott és lakhelyükre irányított.

1. Szücs Imre (<i>Emerih Baltazárovics</i>)	25. Orémusz István (<i>Sztefan Danyilovics</i>)
2. Varga András (<i>Andrij Gavrilovics</i>)	26. Putnoki József (<i>Joszif Joszifovics</i>)
3. Zsoldák Miklós (<i>Mikola Amalinovics</i>)	27. Pok Sándor (<i>Alekszandr Nyikolajevics</i>)
4. Józan István (<i>Sztyepan Mojzanovics</i>)	28. Vargin Géza (<i>Andrejevics</i>)
5. Holozsi István (<i>Sztyepan Ivanovics</i>)	29. Gall Lajos (<i>Ljudvig Sztyefanovics</i>)
6. Holozsi István (<i>Sztyepan Alekszandrovics</i>)	30. Bede Bálint (<i>Valentyin Valentyinovics</i>)

²²⁶ Benc – Feltehetőleg Bene

7. Holozsi József (<i>Joszif Alekszandrovics Danyilovics</i>)	31. Orémusz László (<i>Vlagyiszlav</i>)
8. Orémusz Bertalan (<i>Varfolomej Vlagyiszlavovics</i>)	32. Orémusz László (<i>Vlagyiszlav Vlagyiszlavovics</i>)
9. Orémusz László (<i>Vlagyiszlav Vlagyiszlavovics</i>)	33. Orémusz Albert (<i>Vlagyiszlavovics</i>)
10. Molnár Pál (<i>Pavel Antonovics</i>)	34. Balog András (<i>Andrej Sztefanovics</i>)
11. Harangozó Károly (<i>Karl Karlovics</i>)	35. Benke Bálain (<i>Valentin Valentinovics</i>)
12. Horváth Imre (<i>Emerih Marijinovics</i>)	36. Olcsvári István (<i>Sztyefan Antonovics</i>)
13. Haklik Ferenc (<i>Franc Francovics</i>)	37. Pái Gedeon (<i>Ivanovics</i>)
14. Haklik Sándor (<i>Alekszandr Francovics</i>)	38. Hegyi Antal (<i>Anton Albertovics</i>)
15. Váradi János (<i>Ivan Ivanovics</i>)	39. Benics Lajos (<i>Ljudvig Angusztinovics</i>)
16. Vincze János (<i>Ivan Gavrilovics Alekszandrovics</i>)	40. Molnár András (<i>Andrej</i>)
17. Balogh József (<i>Balogh Joszif Ivanovics</i>)	41. Horváth Zoltán (<i>Sztefanovics</i>)
18. Kovács József (<i>Joszif Ivanovics</i>)	42. Vincze István (<i>Sztyefan Gavrilovics</i>)
19. Kovács István (<i>Sztyefan Andrejevics</i>)	43. Balogh Sándor (<i>Alekszandr Ivanovics</i>)
20. Holozsán József (<i>Joszif Karlovics</i>)	44. Tóth Albert (<i>Varfolomejevics</i>)
21. Holozsán Károly (<i>Karl Karlovics</i>)	45. Kovács János (<i>Ivan Andrejevics</i>)
22. Fejér György (<i>Jurko Jelikovics Mernyhértovics</i>)	46. Horváth Lajos (<i>Ljudvik</i>)
23. Balog Sádor (<i>Alekszandr Alekszandrovics</i>)	47. Kocsis István (<i>Sztyefan Sztyefanovics</i>)
24. Balogh István (<i>Sztyefan Sztyefanovics</i>)	48. Kocsis Béla (<i>Adalbert Sztyefanovics</i>)
	49. Sándor Károly (<i>Karl Karlovics</i>)
	50. Hede János (<i>Ivan Francovics</i>)
	51. Gál József (<i>Joszif Antonovics</i>)
	52. Honcsis Pál (<i>Pavel Petrovics</i>)
	53. Molnár József (<i>Joszif Ivanovics</i>)

Azon személyek jegyzéke, akikről nincs információnk, és az bekértük a Belügyminisztériumtól:

1. Balog Ambrus (<i>Ambrum Ambrumovics</i>)	15. Alexander István (<i>Sztyefan Karlovics</i>)
2. Balogh Vincent (<i>Vencent Vencentovics Vlagyiszlavovics</i>)	16. Sütő László (<i>Vlagyiszlav</i>)
3. Horváth Béla (<i>Adalbert Adalbertovics Vlagyiszlavovics</i>)	17. Gecsei Béla (<i>Adalbert</i>)
4. Olcsvári Ödön (<i>Edmund Karlovics</i>)	18. Pércsi István (<i>Sztyefan Sztyefanovics</i>)
5. Mászár Sándor (<i>Alekszandr Sztyefanovics Sztyefanovics</i>)	19. Pércsi Sándor (<i>Alekszandr</i>)
6. Máté Ágoston (<i>Avgusztin Sztyefanovics</i>)	20. Olcsvári Imre (<i>Emerih Antonovics</i>)
7. Révfalvi István (<i>Sztyefan Sztyefanovics Vlagyiszlavovics</i>)	21. Ferku László (<i>Vlagyiszlav</i>)
8. Gazdag Lajos (<i>Gazdacs Ljudvig Ljudvikovics</i>)	22. Mol Hede Ferenc (<i>Franc Francevevics</i>)
9. Harapkó István (<i>Sztyerfan Sztyefanovics</i>)	23. Csókai Károly (<i>Karl Karlovics</i>)
10. Harapkó Béla (<i>Adalbert Sztyefanovics</i>)	24. Vas Gábor (<i>Gavriil Karlovics</i>)
11. Harapkó János (<i>Ivan Sztyefanovics</i>)	25. Szakó Ferenc (<i>Franc Joszipovics</i>)
12. Szuhán András (<i>Andrej Jurjevics</i>)	26. Juhász János (<i>Ivan Alekszandrovics</i>)
13. Putnoki Gyula (<i>Julij Francovics Sztyefanovics</i>)	27. Lipsei István (<i>Lipcsen Szutyefan</i>)
14. Antalóci Pál (<i>Pavel Pavlovics</i>)	

Azon személyek jegyzéke, akik különös rendszabályok miatt a munkából nem engedhetők el:

1. Szabó Sándor (*Alekszandr Emerihovics*)
2. Hórváth László (*Vlagyiszlav Simonovics*)
3. Polyák János (*Ivan Rozinovics*)

Zozulenko, az Ukrán SZSZK Minisztertanácsának
visszatelepítési osztályvezetője

Az okiraton olvasható feljegyzés:
„Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága
Iktatószám: 33/II Érkezett: 1945. 06. 27-én”

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 236, op. 1, kötettség: zb4, p. 36-37. Eredeti. Gépírás.

Szám: 235

1946. június vége²²⁷ – Az Ungvári körzeti Eszenyi Községi Tanácsnak a 27/9. számú orsai hadifogolytábor parancsnokához intézett folyamodványa Balla I. I. szabadon bocsátása ügyében²²⁸

A 27/9. számú hadifogolytábor parancsnoka részére, Orsa

Az önök táborában tartózkodik Balla János (*Ivan Ivanovics*) eszenyi (*javorovói*) – Kárpátontúli területi, Ungvári járási – lakos, akit 1944 októberében vittek el otthonából, és küldtek hadifogolytáborba, ahol jelenleg is tartózkodik.

Berlla I. I. a magyar megszállás alatt semmilyen pártnak nem volt tagja, hadseregben szolgálatot nem teljesített, részéről semmilyen kirohanás a Szovjetunió ellen nem fordult elő.

Szülei és közeli hozzátartozói tekintetében szinten nem rendelkezünk semmilyen kompromittáló anyaggal. Jelenleg, a szovjet hatalom területünkön való kialakításának és a Szovjetunióhoz csatlakozás időszakában lojálisan viszonyulnak valamennyi intézkedéshez, aktív részt vállalnak a község szovjet társadalmi életében.

A Munkásküldöttek Községi Népi Tanácsa azzal a kéréssel fordul önökhöz, hogy Balla János (*Ivan Ivanovics*) eszenyi (*javorovói*) – Kárpátontúli területi, Ungvári járási – lakost engedjék haza, mivel családtagjai megöregedtek és a segítségére szorúlnak.

Balla Sz., a Községi Tanács elnöke
Litkó V., titkár

Az Eszenyi Községi Tanács nevében eszközölt aláírást és adatait tanúsítom.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6812, p. 4. Eredeti. Kézírás.

Szám: 236

1946. július 20. – Huszti lakosoknak Turjanica I. I., a Kárpátontúli Területi Népi Tanács elnökéhez intézett folyamodványa, amelyben segítséget kérnek az 1944 decemberében a Szovjetunió Védelmi

²²⁷ A dátum az okirat tartalma alapján került megállapításra.

²²⁸ A szülők, helyi és megyei államhatalmi szervek hasonló folyamodványai arra utalnak, hogy a hadifogolytáborok parancsnokságai a BM NKVD megfelelő rendeletei alapján szabadon engedtek hadifoglyokat, mindenekelőtt menthetetlen betegeket, vagy maguk kezdeményezték hasonló folyamodványokat, amelyekben engedélyezték a foglyok hazatérését.

Bizottságának 7161szsz. számú parancsa alapján a Szovjetunió hátországában való munkavégzésre „mozgósított” és „internált” gyermekeik szabadon bocsáttatásához²²⁹

Turjanica et.,
a Megyei Végrehajtó Bizottság elnöke részére
Ungvár

Alulírott szolvai lakosok, ezennel azzal a kéréssel fordulunk Turjanica elvtárshoz, a Megyei Végrehajtó Bizottság elnökéhez, hogy segítsen nekünk és kiszabadítsa ki alább felsorolt 12 ártatlan gyermekünket, akik jelenleg a Novaja Gorlovka-i (Sztálini terület, Don-medence, Ukrán SZSZK) 3. számú Kokszyárban alkalmazott munkaszázadban dolgoznak.

1. Gerhart Margit (*Margaréta Ivanovna*), született 1926. április 14-én, Huszton
2. Gerhart Ilona (*Jelena Jurjevna*), született 1925. február 16-án, Huszton
3. Dán Mária (*Joszifovna*), született 1924. augusztus 11-én, Huszton
4. Morgenthal Katalin (*Katyerina Andrejevna*), született 1921. december 29-én, Huszton
5. Hondler Ilona (*Jelena Joszifovna*), született 1927 július 6-án, Huszton
6. Müller Margit (*Margaréta Ivanovna*), született 1921. augusztus 1-jén
7. Dán Ilona (*Jelena Nyikolajevna*), született 1925. szeptember 19-én, Huszton
8. Müller Magdolna (*Magdaléna Joszifovna*), született 1925. olvashatatlan aláírás 26-án
9. Weinrauch Katalin (*Katyerina Fjodorovna*), született 1925. december 27-én
10. Müller Károly (*Karlo Nyikolajevics*), született 1927. június 24-én, Huszton
11. Gerhart Irén (*Irina Fjodorovna*), született 1926. október 12-én Huszton

Kérésünket az alábbiakkal indokoljuk:

Gyermekeinket 1944 decemberében őrizetbe vette a milícia. Mindnyájan fiatalok, soha semmilyen pártnak vagy szervezetnek nem voltak tagjai, Hozzánk, szüleikhez és elődeinkhez hasonlóan ők is Kárpátontúli Ukrajnában, Huszton születtek.

Fenti állításaink alátámasztására mellékeljük a Huszti Végrehajtó Bizottság igazolását. Kelt Huszton, 1946. július 20. napján.

Maradunk tisztelettel:
(12 aláírás)

---

²²⁹ Hasonló folyamodványokkal közvetlenül a Sztálini (ma – Donecki) területi Gorlovkai 3. számú Kokszyárban alkalmazott „munkászászlóalj” parancsnokságát, illetve Turjanica Ivanhoz, a Kárpátontúli Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökét más kárpátaljai lakosok k is megkeresték, köztük:

– Pufler József (*Joszif*) viski (Técsői járás) lakos, aki leánya, az 1916-ban született Pufler Júlia szabadon bocsátását kérte (u.o. p. 8)

– Pécs József (*Joszif Joszifovics*) németkucsovai (Munkácsi járás) lakos, aki leánya, Pécs Mária (*Joszifovna*) szabadon engedésének ügyében (u.o. p. 11)

– Czauner Karolina, gödényházai (Técsői járás) lakos, az 1903-ban született Czauner Károly (Balázsóvics) szabadon bocsátását szorgalmazta (u.o. p. 26)

– Bisinger Ella (Fjodorovna) szállósi lakos leányi, Bisinger Magdolna (*Magdaléna Petrovna*) és Bisinger Imra (*Petrovna*) szabadon bocsátását kérte (u.o. p. 32-33)

– Bogorovna Magdolna (Magdaléna Ivanovna) királymezei (Técsői járás) lakos leánya, Frind Mária (*Antonovna*) szabadon bocsátásáért folyamadt (u.o. p. 40-41)

– Knauer Viktor (*Karlovcics*) dombói l(Técsői járás) lakos fia, Knauer Viktor (*Viktorovics*) és fogadott lánya, Holzberger Gizella (*Antonovna*) szabadon bocsátását szorgalmazta (u.o. p. 44)

Az utolsó három, július 31-én, augusztus 2-án, illetve szeptember 2-án kelt folyamodványt tartalmazza a gyűjtemény. Az emberek a legkülönbözőbb módon próbálták indokolni kérelmüket, eljutva a német hovatartozásuk megtagadásáig, ami, természetesen, a helyben kialakult politikai helyzet diktálta kényszer következménye és az a remény, hogy ily módon ki tudják eszközölni gyermekeik szabadon bocsátását. A hatalommal szemben tanúsított kettős mérce megszokott jelenséggé vált, és megszokott elemét képezte a szovjet valóságnak.

Az 1944 decemberében „mozgósított”-„internált” helyi lakosok között volt az 1924-ben született Evanberger Franz (Fjodor) P. is. (u.o. p. 27)

Szám: 237

1946. július 31. – Bisinger E. F. szőlős²³⁰i lakos által a Sztálini területi²³¹ Gorlovkai Kokszyártó Üzem „munkaszázada” parancsnokához intézett, leányainak, Bisinger M. P. és Bisinger I. P. szabadon bocsátása iránt folyamodványa

Alulírott, mint Bisinger Magdolna és Irén (apjuk Péter) anyja, nagyon szépen kérem a katonai parancsnokságot, hogy a 3. számú kokszyüzemben dolgozó gyermekeimet, akiket másfél éve internáltak, engedjék szabadon.

Kérésemet azzal indokolom, hogy gyermekeimet a helyi hatóságok tévedésből internálták és adták ki a szovjet kormánynak, mivel apjuk soha nem volt tagja semmilyen pártnak és soha semmilyen hadseregben nem szolgált, mert az egyik szemére vak volt. A lakatosműhelyben, ahol dolgozott, az egyik leghasznosabb munkásnak tekintették, Szőlősen senki nem viszonyult hozzá ellenségesen. Gyermekeit ukrán iskolába járatta, bár magyarba is járhattak volna, mivel magyar nemzetiségűek. Mindig támogatott minden szláv kezdeményezést. E törekvését határozottan bizonyítja, hogy egyik fia orosz iskolát végzett, és középiskolai tanárként dolgozik, a másik, miközben a magyar hadseregben szolgált, teljes egységével együtt átállt a Vörös Hadsereg oldalára, és vele együtt harcolt a fasiszta állatok ellen a teljes megsemmisítésükig és a dicső győzelem kivívásáig.

Apjuk már nem [...] és én itt maradtam nyolc gyermekkel egyedül, kilátástalan magányban, ezért esedezve kérem, legyenek tekintettel a fent említett lányok anyjának kilátástalan helyzetére, és engedjék őket szabadon, hogy ha apjuk nem is élhette meg, legalább az én utolsó napjaimat boldoggá tehessek.

Remélem, hogy ezt az önökhöz immár harmadik alkalommal intézet kérésemet kedvező elbírálásban részesítik.

Maradok őszinte tisztelettel:
Bisinger Ella Fjodorovna

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 23, ügyiratszám: 40, p. 32-33. Eredeti. Kézírás.

Szám: 238

1946. augusztus 2. – Balla I. I.²³² eszenyi (Ungvári járás) lakosnak, mint az orsai (Belarusz SZSZK) 27/9. hadifogolytábor foglyának kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Orsa, 1946. augusztus 2.

²³⁰ Szőlős – jelenleg Vinohragyiv

²³¹ Sztálini terület – jelenleg Donecki terület

²³² Balla I. I.-t, mint volt katonát, feltehetőleg az Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. parancsa alapján tartóztatták le és zárták hadifogolytáborba.

Alulírott, Alekszejev tizedes, a 9. táborrészleg operatív megbízottja, a mai napon kihallgattam az alábbi kárpátaljai származású hadifoglyot:

Balla János – *Ivan Ivanovics* – (születési éve: 1922, születési helye: Eszeny, Ungvári járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: magyar, származása: földműves, pártonkívüli, büntetlen előéletű.

Nevezett jelenleg a vityebszki 271. hadifogolytáborban tartózkodik.

A hamis vallomás Belarusz SZSZK Büntető törvénykönyvének 136. szakaszában foglalt következményeire kioktattam.

Kérdés: Mivel foglalkozott ön a szovjetek hatalomra jutása előtt?

Válasz: A szovjet hatalom létrejötte előtt, azaz 1943-ig földműveléssel foglalkoztam. 1943 és 1944 között a magyar hadseregben szolgáltam.

Kérdés: Vannak-e hozzátartozói, ha ige, mivel foglalkoznak?

Válasz: Vannak hozzátartozóim, apám, anyám, nővérem, akik mezőgazdasággal foglalkoznak.

Kérdés: Milyen körülmények között esett fogságba?

Válasz: Mihelyt bevonult hozzánk a Vörös Hadsereg, azonnal mozgósítottak, és elvittek munkára Oroszországba.

A jegyzőkönyv a vallomásomat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták.

A kihallgatást vezette: *Alekszejev*
Tolmács: *Kovács*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6812, p. 3. Eredeti. Kézírás.

Szám: 239

1946. augusztus 6. – A Sztavropoli Területi Hadifogoly- és Internáltügyi Osztály határozata Dikun V. Ju. ungtölgyesi (Ungvári járás) lakosnak a Szovjetunió BM 147. táborából²³³ való szabadon bocsátása tárgyában

JÓVÁHAGYOM

Topilskij III. osztályú rendőrkomiszár, a BM Sztavropoli Területi Belügyi Igazgatóságának parancsnoka
1946. 07. 06.

HATÁROZAT

(szűrési ügy tárgyában)

Sztavropol, 1946. július 6.

Alulírott, Lifanov százados, a BM Sztavropoli Területi Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának operatív megbízottja, megvizsgáltam a BM 147. táborában fogva tartott DIKUN Vaszilij Jurjevics (született 1921-ben az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli területi, Ungvári járási Ungtölgyesen, orosz nemzetiségű²³⁴, pártonkívüli, általános iskolai végzettségű, büntetlen előéletű, középparaszt származású szovjet állampolgár szűrési anyagait, és a következőket állapítom meg:

²³³ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 147. hadifogolytábora a Sztavropoli területi Georgijevszkájában működött.

²³⁴ Az iratok tanúsága szerint az orosz tisztek a „ruszin” (*magyarul: rutén, a fordító megjegyzése*), illetve „ruszkij” szavakat oroszként értelmezték, ebből eredhet az orosz nemzetiség.

Dikun V. Ju., mint Kárpátontúli Ukrajnában született, u.o. lakos, 1938-ig csehszlovák állampolgár volt. 1938-ban, Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállásával Dikun automatikusan magyar állampolgárságot szerzett. 1942-ben mozgósítás keretében besorozták a magyar hadseregbe, majd a 912. munkászászlóaljhoz vezényelték, majd 1945. április 1-jén megadta magát a Vörös Hadseregnek.

1945-ben, tekintettel Kárpátontúli Ukrajna Ukrán SZSZK-val való egyesítésére, Dikun automatikusan szovjet állampolgárságot szerzett.

Dikun előélete tekintetében az Állambiztonsági Szolgálat Ungvári Körzeti Osztályától kapott információ értelmében terhelő adatok nem merültek fel.

A 147. tábor parancsnoksága nevezett magatartásáról kedvezően vélekedett. Fentiek alapján, figyelemmel a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. november 21-én kelt, 213. számú irányelvére, illetve Kobulov altábornagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága hadifogoly- és internáltügyi főcsoportfőnökének 1946. július 1-jén kelt, 8/OU/40998. számú eligazítására, meghoztam az alábbi

Határozatot:

Dikun Vaszilij Jurjevics hadifoglyot (született 1921-ben) a BM 147. számú táborából szabadon engedni, állandó lakhelyére, a Kárpátontúli területi, Ungvári járási Ungtölgyesre irányítani és számára a szükséges iratokat kiállítani rendelem.

Lifanov százados, a BM Sztavropoli Területi Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának operatív megbízottja
EGYETÉRTEK: *Oszipov* őrnagy,
BM Sztavropoli Területi Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának vezetőhelyettese

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6891, p. 9. Eredeti. Kézírás.

Szám: 240

1946. augusztus 9. – Részlet Maurer J. J.²³⁵, a Volksbunv szervezet volt tagjának, illetve 1944. szeptember végétől az SS csapatok katonájának kihallgatási jegyzőkönyvéből

Maurer Josef (Jozif Jozifovics) vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

1946. augusztus 9.

[...]

Kérdés: Pontosítsa, milyen körülmények között esett amerikai fogságba?

Válasz: Azt SS csapatok autósiskolájában kapott hétnapos oktatást követően a Soroksárnál húzódó frontvonalba vezényeltek. Ott megsérült a jobb kezem. Eleinte Budapesten, majd más városokban kezeltek. Amikor a csehszlovákiai Benesovban voltam, egy tiszt azt mondta, hogy az orosz csapatok már Prága alatt, az amerikaiak pedig bevonultak a csehszlovákiai Pilza²³⁶ városba. Látva a kilátástalan helyzetet valamennyi mozogni képes katonával együtt – mintegy 60 fő gyűlt össze – úgy döntöttünk, hogy átmegyünk Pilzába, és megadjuk magukat az amerikaiaknak, így május 6. vagy 7-én amerikai fogságba estünk.

²³⁵ Mauer Josef – Jozif Jozifovics – 1913-ban, a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Zsófiafalván született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, munkás foglalkozású Pósházai (Munkácsi járás, Kárpátalja terület) lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1946. szeptember 11-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 482)

²³⁶ *Pilza – feltehetőleg Plzeň, magyarul: Pilzen, a fordító megjegyzése.*

Amerikai fogságban valamennyien csupán egy napig voltunk, utána átadtak bennünket a Vörös Hadseregnek.

Valamikor május 20. körül a Vörös Hadsereg egységei átadtak bennünket a csehszlovák hatóságoknak, amelyek különböző gazdasági munkákon alkalmaztak, májusban pedig hazaengedtek Pósa házára.

Kérdés: Kik a szülei, hol élnek, jelenleg mivel foglalkoznak?

Válasz: Szüleim a Munkácsi körzeti Zsófiafalván éltek, mindig mezőgazdasággal foglalkoztak. Módos gazdák voltak. Mintegy 8-10 hektár földjük, 0,5 hektár szőlőjük, 2-3 tehénük, aprójószáguk volt. A magyar-német csapatok Kárpátontúli Ukrajnából való visszavonulásakor a szüleim és a fivérem, Mauer Johann felesége elment Zsófiafalváról a németekkel. Németország legyőzése után vissza tudtak jönni saját falujukba, és a mezőgazdaságban folytatták munkájukat.

1946 márciusában apámat, Mauer Josefet, anyámat, Mauer Katalint és a fivérem feleségét kitelepítették a Szovjetunió belsejébe.²³⁷ Hogy jelenleg hol tartózkodnak, arról nincs tudomásom. Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt apámhoz hasonlóan én is tagja voltam a Volksbund német szervezetnek.

Kérdés: Milyen rokonai vannak külföldön és hol?

Válasz: Jelenleg Amerikában él az anyám két nővére, Mária és Anna. Olyan részletekről, hogy mikor mentek ki Amerikába és miért, illetve, hogy milyen városban élnek és mivel foglalkoznak, nincs tudomásom. Ezen kívül, fivérem, Michael 1938-ban kivándorolt Németországba és ott jelentkezett szolgálatra a német hadseregbe. Hogy jelenleg hol van, nem tudom. A másik fivérem, a 24 éves Georg 1939-ben szintén kiment Németországba dolgozni, ő is a német hadseregben szolgált. 1943-ban elesett a leningrádi fronton. Húgom, a 22 éves Teresa, 1941-ben kivándorolt Németországba. 1945-ben meglátogattam, akkor egy németországi, hannoveri kórházban dolgozott. Hogy jelenleg hol van, nem tudom. Említettekkel jelenleg nincs semmilyen kapcsolat.

Kérdés: Hol van jelenleg fivére, Johann (*Ivan Joszifovics*)?

Válasz: Fivérem, az 1915-ben született Johann – a másik fivéremmel, az 1930-ban született Michaellel együtt – kiutazott Németországba. 1939 őszén visszajött, majd 944 szeptemberéig mezőgazdasággal foglalkozott, apánkkal együtt élt. 1944 szeptemberében, mint a Volksbund német fasiszta szervezet tagja, bevonult a német hadsereg SS csapataihoz. 1946 márciusában, szüleinkkel és feleségével együtt kitelepítették a Szovjetunió belsejébe...

A kihallgatást vezette: *Sztroganov* százados,
az Állambiztonsági Szolgálat Munkácsi Városi Osztályának vizsgálati osztályvezetője

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 134-S, p. 14-15a. Eredeti. Kézírás.

Szám: 241

1946. augusztus 14. – Az Ukrán SZSZK Belügyminisztériuma Kárpátontúli Területi Igazgatóságának határozata Schin A. A. alsóschönborni (Munkácsi járás) lakos 6 éves időtartamra való kényszer-kitelepítéséről

JÓVÁHAGYOM:

EGYEZTETVE:

Szoprunyenko vezérőrnagy
ügyész

Kondratyjev, kárpátontúli területi

²³⁷ A kárpátaljai németek Tyumenyi területre való deportálásáról van szó.

Alulírott, Kartasov százados, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága Banditizmussal Szembeni Védelmi Osztályának vezető operatív megbízottja, megvizsgáltam a BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának Munkácsi Körzeti Osztálya által továbbított

Schin Andreas – Andrej Andrejevics – (születési éve: 1920, születési helye: Alsóschönborn, Munkácsi körzet, pártonkívüli, írástudó, büntetlen előéletű alsóschönborni (Munkácsi körzet) lakos

figyelődossziés ügyét, és az alábbiakat

állapítom meg:

Schin A. A. 1944 szeptemberétől 1945 májusáig a német hadsereg SS csapatainál szolgált és részt vett a Budapesten a Vörös Hadsereg ellen folyó harcokban, amit tanúvallomások bizonyítanak.

Fentiek alapján, az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt határozata, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. április 20-án kelt, 97. számú irányelve²³⁸ alapján meghoztam az alábbi

Határozatot:

Elrendelem Schin Andreas – *Andrej Andrejevics* – 6 éves időtartamra szóló kényszer-kitelepítését.

A figyelődossziés ügyét a BM Igazgatósága Kényszer-kitelepítési Osztályához továbbítom.

Kartasov százados, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága
Banditizmussal Szembeni Védelmi Osztályának vezető operatív megbízottja
Egyetértek: Gluscsenko őrnagy, a
a BM Kárpátontúli Terület Igazgatósága
Banditizmussal Szembeni Védelmi Osztályának vezetője
A kiadmány hitelül: *Szergijcsuk*, a BM Kárpátontúli Terület Igazgatósága
Munkácsi Körzeti Osztályának titkára

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „J”, op. 1, ügyiratszám: 1, p. 1zv. Hiteles másolat. Kézírással kitöltött formanyomtatvány.²³⁹

²³⁸ Ezen személyek ellen a BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának operatív munkatársai által előkészített, és Szoprunenko, ugyanezen osztály vezetője által jóváhagyott, 6 évre szóló kényszer-kitelepítést elrendelő határozatok jogalapját az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871. számú határozata, illetve Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. április 20-án kelt, 97. számú irányelve szolgáltatta, amelyek „egyszerűsített eljárás” keletében tették lehetővé ezeknek a személyek 6 évre történő kényszer-kitelepítését.

A kárpátaljai kutatóknak most első alkalommal nyílt lehetőségük betekinteni e két iratba, mint ahogyan a szovjet szervek által a kárpátaljai lakosság egyes kategóriái ellen 1944 és 1946 között végrehajtott megtorló akciók sorát kiegészíteni hivatott eljárásra is most derült fény.

²³⁹ A fenti levéltári fond részét képező iratok 2-19. oldalai Szoprunenko P. által 1946. augusztus 14-én hitelesített, más személyek ügyében hozott határozatokat tartalmaznak, amelyekben csupán a 6 évre kényszer-kitelepített „állományba helyezett” emberek személyi adatai különböznek.

– Csucsvar János – *Ivan Ivanovics* – 1926-ban született, Munkácsi járás, Németkucsova 51. szám alatti lakos, 1944 októberétől 1945 áprilisáig szolgált az SS csapatoknál.

– Konoblock Georg – *Jurko Jurijovics* – 1925-ben született, Munkácsi járás, Németkucsova 12. szám alatti lakos, 1944 szeptemberétől 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál, a Volksbund helyi szervezetének tagja.

– Weiss Johann – *Ivan Joszifovics* – 1919-ben született, Munkácsi járás, Németkucsova 38. szám alatti lakos, 1944 októberétől 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál, a Volksbund helyi szervezetének tagja.

– Vogel Anatol – *Anatolij Mihajlovics* – 1927-ben született, Munkácsi járás, Alsóschönborn 24. szám alatti lakos, 1944 szeptemberétől 1945 januárjáig szolgált az SS csapatoknál, a Volksbund helyi szervezetének tagja.

1946. augusztus 16. – Jegyzőkönyv a korábban a német hadsereg SS csapatainál szolgált személyek „tömeges őrizetbe vétele” során Metto F. D.²⁴⁰ bárdházai (Munkácsi járás) lakos által elkövetett szökésről

JEGYZŐKÖNYV

Bárdháza, 1946. augusztus 16.

Alulírott, Horpko rendőr alhadnagy, a BM Munkácsi Körzeti Osztályának operatív megbízottja, Feszenko, a Biztonsági Szolgálat vezető felügyelőjével, illetve Kosztyiska rendőr alhadnagy operatív megbízottal együtt az alábbiakat foglalom jegyzőkönyvbe:

A korábban a német hadsereg SS csapatainál szolgálatot teljesített személyek ellen a Munkácsi járási Bárdházán 1946. 08. 16-án foganatosított tömeges őrizetbe vétel²⁴¹ elől Metto Franz – Fjodor Danyilovics – házából megszökött. Nevezettnek a Szovjetunió távoli vidékeire 6 évi időtartamra való kényszer-kitelepítése céljából letartóztatási parancs van érvényben.

– Zinzak Josef – *Joszif Karlovics* – 1914-ben született, Munkácsi járás, Halábor községi lakos, 1944 áprilisától 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál, a Volksbund helyi szervezetének tagja.

– Schulz Georg – *Jurij Gusztávovics* – 1907-ben született, Ilosvai járás, Dolha községben, lakatos foglalkozású Frigyesfalvai (Munkácsi körzet) lakos, 1944 januárjától 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál, a Volksbund helyi szervezetének tagja.

– Kismann Michael – *Mihail Pavlovics* – 1927-ben született, Munkácsi járás, Pósháza községi lakos, földműves, 1944 szeptemberétől önkéntesként szolgált az SS csapatoknál.

– Lieb Johann – *Ivan Joszifovics* – 1912-ben született, Munkácsi járás, Órhegyalja községi lakos, borbély, 1944. szeptember 18-tól szolgált az SS csapatoknál.

– Kreits Franz – *Fjodor Andrejevics* – 1907-ben született, Munkácsi járás, Bárdháza lakos, 1944. július 19-től 1945. április 20-ig szolgált az SS csapatok gyalogezredében.

– Schrek Richard – *Rechard Rechardovics* – 1916-ban született, Munkácsi járás, Németkucsova 44. szám alatti lakos, 1944 szeptemberétől 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál

– Fister Johann – *Ivan Anatoljevics* – 1923-ban született, Munkácsi járás, Németkucsova községi lakos, 1944 októberétől 1945 februárjáig szolgált az SS csapatoknál.

– Seiler Josef – *Joszif Mihajlovics* – 1911-ben született, Munkácsi járás, Németkucsova községi lakos, földműves, végzettsége: 7 osztály, 1944-től 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál.

– Gois Franz – *Fjodor Alekszandrovincs* – 1919-ben született az Ilosvai járási Dobón, Munkácsi járás, Bárdháza, 263. szám alatti lakos, 1944 szeptemberétől 1945 áprilisáig szolgált az SS csapatoknál.

– Laskai Nikolaus – *Nyikolaj Vasziljevics* – 1923-ban született a Munkácsi körzeti Kukovisnában (pontatlan), Németkucsova 55. szám alatti lakos, 1944 októberétől 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál, a Volksbund helyi szervezetének tagja.

– TANGEL Peter – *Pkotr Petrovics* – 1927-ben született, Munkácsi körzet, Alsóschönborn 15. szám alatti lakos, 1944. szeptember 20-tól 1945 májusáig szolgált az SS csapatok 22. gyalogos zászlóaljánál.

– Horbas Michael – *Mihail Adalbertovics* – 1926-ban született, Ilosvai járás, Szuhabaranka 378. szám alatti lakos, könyvelő, 1944. szeptember 10-től 1945 májusáig szolgált az SS csapatok utász hadosztályánál.

– Beliak Josef – *Joszif Ivanovics* – 1924-ben született Szolyván, fűrészkezelő, 1944 márciusától 1945 májusáig szolgált önkéntesként az SS csapatok utász hadosztályánál, Hollandiában, Hálában (*feltehetőleg Hága, a fordító megjegyzése*) elvégezte a 360. számú Politikai Iskolát.

²⁴⁰ Metto Franz – Fjodor Danyilovics – 1927-ben születet a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Bárdházán, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású bárdházai lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1949. augusztus 22-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 483)

²⁴¹ Az Állambiztonsági Szolgálat Munkácsi Körzeti Osztályának dolgozói által a jelen jegyzőkönyvben rögzített, a volt SS katonának a Szovjetunió távoli vidékeire 6 éves időtartamra való történő kényszer-kitelepítése céljából 1946 augusztusában foganatosított „tömeges őrizetbe vételéről” és letartóztatásáról szóló információval a kutatók – következésképpen, az olvasók is – itt találkoznak először.

Metto Fjodor Danyilovicsot szökésének napján felkutatni nem sikerült, mivel ismeretlen irányba menekült, ezért a szökés tényéről felvettük a jelen jegyzőkönyv et.

Horpko rendőr alhadnagy, a BM Munkácsi Körzeti Osztályának operatív megbízottja,
Feszenko, a Biztonsági Szolgálat vezető felügyelője,
Kosztyiska rendőr alhadnagy operatív megbízott

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289-sz, p. 35. Eredeti. Kézírás.

Szám: 243

1946. augusztus 27. – Bohorovna M. I. királymezei (Técsői körzet) lakos Turjanica Ivanhoz, a Kárpátontúli Népi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökéhez intézett folyamodványa, amelyben kéri leányának, Frind M. A.-nak a Sztálini területi Gorlovkai Kokszyártó Üzemben foglalkoztatott „munkászászlóaljából” való szabadon bocsátását

Turjanica I. I., a Kárpátontúli Területi Népi Tanács
Végrehajtó Bizottsága elnöke részére

Bohorovna Magdaléna Ivanyivna,
királymezei (Técsői járás) lakos

KÉRELEM²⁴²

Lányomat, Frind Maria Antonyivnát, aki 1920-ban, királymezőn született kárpátaljai német apától és lengyel anyától, 1944 decemberében munkára mozgósították, és még a mai napig is ott van.

Emiatt azzal a kéréssel fordulok önhöz és határozottan kérem, hogy [nyújtsa be] kérelmet a Minisztertanácsnak lányomnak a mozgósítás alóli felszabadítása ügyében. Tartsák szem előtt, hogy két kétéves gyermeket hagyott Bogorovna Magdalénánál. Fizikailag beteg vagyok, és állapotomban ezeket az ártatlan gyermekeket gondoznom nagyon nehéz.

A lányom soha nem foglalkozott politikával, és olyan büntetést, hogy anyaként lassan két éve el legyen szakítva ártatlan gyermekeitől, nem érdemel.

A nehezen átvészelt háború után a lányom kisgyermekai kérik, hogy engedjék hozzájuk haza a szülőanyjukat. A jövőben fognak élni, becsületes emberek lesznek belőlük, szovjet állampolgárok... A lányom most az Ukrán SZSZK, Sztálingárédi területi Don-medencében, Gorlovkában, a kokszyártó üzemben (munkászászlóaljban) dolgozik. Frind Maria Antonyivna.

Kérelmemet fenntartom, és remélem, hogy a lányom gyermekei kivárhatták végre az anyjukat, és remélem, hogy kérelmemet kedvezően bírálja el.

Királymező, 1946. 08. 27.
Aláírás

A kérelem hitelét igazolom.

A Királymezei Községi Tanács elnöke (olvashatatlan aláírás)
A Királymezei Községi Tanács titkára (olvashatatlan aláírás)

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 1, ügyiratszám: 40-41, p. 2. Eredeti. Kézírás.

²⁴² Kohorovna M. I. kérelmének szövegét az eredeti megfogalmazásban tesszük közzé.

Szám: 244

1946. szeptember 2. – Knauer V. K. dombói (Técsői járás) lakos Turjanica Ivanhoz, a Kárpátontúli Népi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökéhez intézett folyamodványa, amelyben kéri fiának, Knauer V. V.-nek a Sztálini területi Gorlovkai Kokszgyártó Üzemben foglalkoztatott „munkásaszlójából” való szabadon bocsátását

Turjanica I. I., a Kárpátontúli Területi Népi Tanács
Végrehajtó Bizottsága elnöke részére
Ungvár

KÉRELEM

1944 októberében, mihelyt a hősi Vörös Hadsereg felszabadította a Kárpátontúli területet, gyermekeimet, név szerint

Knauer Viktor Viktorovicsot és Holzberger Gizella Antonyivnát elvitték munkára, és ismeretlen helyre szállították.

Jelenleg mindketten Ukrán SZSZK, Sztálingrádi területi Don-medencében, Gorlovkában, a kokszgyártó üzemben, munkásaszlójban dolgozik

Knauer Viktor Viktorovics, a vér szerinti fiam, amikor elvitték munkára, még 17 éves sem volt, éppen elvégezte a huszti gimnázium 6. osztályát.

Holzberger Gizella teljesen árva, nincs se anyja, se apja, amikor elvitték a táborba, éppen hogy elmúlt 18 éves.

Sem a fiam, sem az árva Gizella, kinek neveléséről én gondoskodtam, soha életükben nem foglalkoztak politikával, sehol semmiben nem vettek részt, én pedig becsületes munkára neveltem őket.

Én magyarnak tartom magam, annak neveltek, a németek legnagyobb dicsősége idején is tiltakoztam az ellen, hogy engem németnek tartsanak, és ezt hivatali körökben is köztudottá tettem. Ezt a mellékelt igazolással támasztom alá.

Én nem szöktem a hősi felszabadító Vörös Hadsereg elől, örömmel üdvözöltem, ahogy azt a mellékelt tanúsítvány is alátámasztja, még fizettem is a magyar katonáknak, hogy ne rongálják meg Dombón a beton hidat, amely hatalmas szerepet játszott a győzedelmes hadsereg szabad előrenyomulásában.

Én 68 éves vagyok, nincs több gyerekem, szeretném még látni a fiamat és tovább taníttatni őt, tovább gondoskodni nevelt lányomról, ezért kérem udvariasan, hogy engedjék haza a fiamat,

Knauer Viktor és az árva Holzberger Gizellát. Maradok tisztelettel:

Dombó, 1946. 09. 02.

Kárpátalja terület, Dombó, 77. szám

Knaus Viktor Karlovics

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 23, ügyiratszám: 40, p. 44. Eredeti. Gépírás.

Szám: 245

1946. szeptember 6. – Pósházai (Munkácsi járás) lakosok csoportja által megfogalmazott igazolás a német nemzetiségű kárpátaljai lakosoknak a német hadseregben való szolgálatba léptetési rendjéről

IGAZOLÁS

Alulírott, Zipf Josef Ádámovics, a falu volt előljárója, illetve az igazolást aláíró pósaházai lakosok, ezennel igazoljuk, hogy az 1944. április 16-án kihirdetett törvénnyel hatályba léptetett német-magyar szerződés alapján a német nemzetiségű fiatalok 25%-a 1944. szeptember 24-én katonai behívó szerint köteles volt beállni a hadseregbe.

Kiker Georg – *Georgij Mihajlvocs* – (születési éve: 1919), Lieb Georg – *Georgij Georgijevics* – (születési éve: 1923), Vogel Michael – *Mihail Joszifovics* – (születési éve: 1918), Mauer Josef – *Joszif Joszifovics* – (születési éve: 1913), illetve Glass Georg – *Georgij Joszifovics* – (születési éve: 1907) ennek a törvénynek alapján állt be a hadseregbe, nem pedig önként.

Zipf Joszif

Pósaháza, 1946. szeptember 6.

Tanúk: 8 fő *(aláírások)*

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 134-sz, p. 177. Eredeti. Kézírás.

Szám: 246

1946. szeptember 23. – A BM Sztavropoli Területi Belügyi Osztályának határozata Popovics I. P. baranyai (Ungvári járás) lakos szabadon bocsátása tárgyában

„Jóváhagyom”:
Topilskij III. osztályú rendőr komisszár,
a BM Sztavropoli Területi Belügyi Osztályának vezetője²⁴³
1946 23. napján

HATÁROZAT

Sztavropol, 1946 23. napján

Alulírott, Lifanov százados, a BM Sztavropoli Területi Belügyi Igazgatóság Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának operatív megbízottja, a mai napon megvizsgáltam a BM 147. számú táborában fogva tartott POPOVICS János – *Ivan Pavlovics* – (születési éve: 1923, születési helye: Baranya, Ungvári járás, Kárpátalja terület, Ukrán SZSZK, nemzetisége: ukrán) pártonkívüli, büntetlen előéletű, általános iskolai végzettségű hadifogoly figyelődossziés ügyét, és az alábbiakat

állapítom meg:

Popovics I. P., mint a Kárpátontúli Ukrajnában született, u.o. lakos, 1938-ig csehszlovák állampolgár volt.

1938-ban, Kárpátontúli Ukrajna megszállásával Popovics automatikusan magyar állampolgárságot szerzett.

1944-ben behívták a magyar hadseregbe, ahol munkászászlóaljba vezényelték, amellyel együtt 1945 márciusában a Vörös Hadsereg fogságába került.

1945-ben, Kárpátontúli Ukrajna Ukrán SZSZK-hoz csatolásával Popovics automatikusan szovjet állampolgárrá vált.

Popovicsra vonatkozóan lekértem az Állambiztonsági Minisztérium Ungvári Körzeti Osztályán rendelkezésre álló információt, amely értelmében kompromittáló adatokkal

²⁴³ Így az eredetiben, a fordító megjegyzése.

személyét illetően nem rendelkeznek. A 147. tábor parancsnoksága nevezettet kedvezően jellemezte.

Fentiek alapján, figyelemmel a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. november 21-én kelt, 213. számú irányelvére, illetve Kobulov altábornagy, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága hadifogoly- és internáltügyi főcsoportfőnökének 1946. július 1-jén kelt, 8/OU/40998. számú eligazítására, meghoztam az alábbi

Határozatot:

Popovics Ivan Pavlovics hadifoglyot (született 1923-ban) a BM 147. számú táborából szabadon engedni, állandó lakhelyére, a Kárpátontúli területi, Ungvári járási Baranyába irányítani és számára a szükséges iratokat kiállítani rendelem.

Lifanov százados, a BM Sztavropoli Területi Belügyi Igazgatósága
Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának operatív megbízottja
EGYETÉRTEK: Cserunyikov őrnagy,
BM Sztavropoli Területi Belügyi Igazgatósága Hadifogoly-
és Internáltügyi Osztályának vezetőhelyettese

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6829, p. 10. Eredeti. Gépírás.

Szám: 247

1946. szeptember 24. – A BM 263. számú hadifogolytábora²⁴⁴ operatív államvédelmi osztályának megkeresése a szabadon bocsátásra váró foglyok családja kárpátaljai lakhelyének megállapítása iránt

Szigorúan titkos
A BM Kárpátontúli Területi Belügyi Osztályának vezetője részére
Ungvárt

Az 1946. augusztus 15-én kelt, 352. számú megkeresésünk teljesítése során Önök visszaküldték számunkra a 12. fő hadifoglyot tartalmazó jegyzéket azzal, hogy az általuk a fogságba esésüket megelőző lakhelyként feltüntetett címek Kárpátontúli Ukrajnában nincsenek.

Tekintettel arra, hogy a Kárpátontúli Ukrajnából származó hadifoglyok hazaengedés előtt állnak, kérem sürgős válaszukat arra vonatkozóan, hogy a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátontúli Ukrajna lakosai-e a mellékelt jegyzékekben feltüntetett, magyar nemzetiségű hadifoglyok. Kérjük annak közlését is, milyen terhelő anyagokkal rendelkeztek e személyekről.

Az említett magyar nemzetiségű hadifoglyok levelezést folytatnak. A csatolt névsorokban feltüntetett címek igazolása céljából mellékeljük a címeket feltüntető borítékokat és levelezőlapokat.

Melléklet: Névsorok. 8 db boríték és levelezőlap.

Konyuhov őrnagy, a BM 263. táboriposta-számú hadifogolytábor
Operatív Állambiztonsági Osztályának vezetője

**A SZÖLLŐSI VAGY VINOGRADOVÓI KÖRZETBEN LAKÓ HADIFOGLYOK
NÉVSORA**

Sor- szám	Családi és utónév	Születési év	Lakhely
--------------	-------------------	-----------------	---------

²⁴⁴ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 263. számú tábora az oroszországi, Orjoli területi Orjol városban működött.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Oroszi Sándor Pál ²⁴⁵ Nagypalád		1925				Szöllősi körzet
2. Virág Ferenc Imre Nagypalád		1913				Szöllősi körzet
3. Csele Sándor András Nagypalád		1905				Szöllősi körzet
4. Banan Enek Enek ²⁴⁶ Nagypalád			1923			Szöllősi körzet
5. Komáromi Antal Antal Nagypalád		1926				Szöllősi körzet
6. Hevesi Sándor Nagypalád Mihály Gyula		1909				Szöllősi körzet
7. Bályász ²⁴⁷ Sándor György Nagypalád		1908				Szöllősi körzet
8. Bornamissza ²⁴⁸ Zsigmond György Nagypalád			1903			Szöllősi körzet

Gorelov hadnagy, a BM 263. tábora Állambiztonsági Osztályának vezető operatív megbízottja

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18"1", op. 1, ügyiratszám: 4, p. 148-149. Eredeti. Gépírás.

Szám: 248

1946. szeptember 27. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és a német hadsereg SS csapatainál való szolgálatteljesítéssel vádolt Bauman J. A.,²⁴⁹ kishídvégi (Szolyvai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Bauman Johann Adolfovics vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

Szolyva, 1946. szeptember 27.

²⁴⁵ A második utónév feltehetőleg az apai utónevet jelzi, a fordító megjegyzése.

²⁴⁶ Helyesen: Banai Elek Elek, a fordító megjegyzése.

²⁴⁷ Helyesen: Bányász, a fordító megjegyzése.

²⁴⁸ Helyesen: Bornemissza, a fordító megjegyzése.

²⁴⁹ Bauman Johann Adolfovics – 1921-ben, a Kárpátalja területi, Szolyvai járási Kishídvégen született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, ács foglalkozású szarvasházai (Kárpátalja terület, Volóci járás) lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1946. október 30-án 8 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 175)

Hogy valós képet tudjunk alkotni „a német hadsereg SS csapataihoz való önkéntes jelentkezéssel” vádolt személyek gyakorlatilag „futószalagszerűen” végzett kihallgatásairól, Bauman J. A. kihallgatási jegyzőkönyvét érdemes összevetni más vádlottak kihallgatási jegyzőkönyveivel (pl. Kriger L. E. 1946. 09. 27-én kelt kihallgatási jegyzőkönyvével).

A hamis vallomásért viselt büntetőjogi felelősségre kioktatva.

Kérdés: Önt azzal vádolják, hogy önt a magyar hadseregben teljesített szolgálatból visszahívta Heffer és Ulrich, a Volksbund német fasiszta szervezet Szolyvai járási, újtövisfalvai helyi egységének vezetői, akikkel ön közeli kapcsolatot tartott fenn.

Hazatérve a magyar hadseregből ön, a Volksbund német fasiszta szervezet által folytatott agitálásra 1943 novemberében újtövisfalván önként belépett a német hadsereg SS csapataihoz, hogy segítsen a fasiszta Németországnak szétverni a Vörös Hadsereget, és hamarabb teljesíteni Hitler hódítási terveit, arra számítva, hogy a fasiszta Németország Szovjetunió felett szerzett győzelmét követően orosz földekhez jut, és rabként zsákmányolhatja ki az orosz népet. A német hadsereg SS csapatai Westland hadosztályának katonájaként részt vett a Vörös Hadsereg elleni harcokban, melyek során megsérült.

Bűnösnek vallja magát az ön ellen felhozott vádakban?

Válasz: Ideg, az ellenem felhozott vádakban részben érzem magam bűnösnek, mégpedig abban, hogy a magyar hadseregben teljesített szolgálatból Heffer és Ulrich, a Volksbund német fasiszta szervezet Szolyvai járási, újtövisfalvai helyi egységének vezetői, akikkel közeli kapcsolatban voltam, visszahívtak. Hazatérve a magyar hadseregből valóban engedtem a Volksbund német fasiszta szervezet agitálásának, és 1943 novemberében tudatosan, önként jelentkeztem a német fasiszta hadsereg SS csapataihoz, hogy fegyverrel a kezemben harcoljak a fasiszta Németország oldalán, és ezzel segítsek a fasiszta Németországnak, hogy mielőbb valósítsa meg Hitlernek Oroszország leigázását illető terveit. Valóban arra számítottam, hogy Németország Szovjetunió fölötti győzelmét követően földhöz jutok a meghódított orosz területen, és rabként dolgoztathatom az orosz embereket. Valóban szolgáltam az SS csapatok Westland hadosztályában, de a Vörös Hadsereg elleni harcokban nem vettem részt.

A jegyzőkönyv a vallomásomat helyesen tartalmazza, számomra azt felolvasták: Johann Bauman

A kihallgatást vezette: *Kovalenko* alhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium
Szolyvai Körzeti osztályának operatív megbízottja
Ulinec, ügyész

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 806-Sz, p. 49-50. Eredeti. Kézírás.

Szám: 249

1946. szeptember 27. – Krigel L. E.,²⁵⁰ szarvasházai (Volóci járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Krigel Lajos Eduardovics vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

Szolyva, 1946. szeptember 27.

Kérdés: Önt azzal vádolják, hogy 1941 végén önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, és annak aktív tagja volt. 1943. november végén önkéntesként beállt a német fasiszta hadsereg SS csapataihoz, hogy segítsen a fasiszta Németországnak legyőzni a Vörös Hadsereget és mielőbb megvalósítani Hitlernek a Szovjetunió leigázására vonatkozó terveit, arra számítva, hogy Németországnak a Szovjetunió felett aratott győzelme után a

---

²⁵⁰ Krigel Lajos Eduardovics – 1910-ben, a szlovákiai Korompán született, cseh nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, ács foglalkozású szarvasházai (Kárpátalja terület, Volóci járás) lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1946. október 30-án 8 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 417)

fasiszta Németország orosz földek adományozásával és rabságba vetett orosz emberekkel tünteti ki.²⁵¹

A német hadsereg SS csapatainál való szolgálata során részt vett a Vörös Hadsereg elleni harcokban.

Bűnösnek vallja magát az ön elleni vádiratban felsorol bűncselekmények elkövetésében?

Válasz: Igen, az ellenem benyújtott vádiratban felsoroltakból abban vallom magam bűnösnek, hogy 1941 végén önként beléptem a Volksbund német fasiszta szervezetbe, és annak aktív tagja voltam. 1943. november végén önkéntesként jelentkeztem szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz, hogy segítsek a fasiszta Németországnak szétverni a Vörös Hadsereget és mielőbb megvalósítani Hitlernek a szovjet nép leigázásával kapcsolatos hódítási terveit. Valóban arra számítottam, hogy a fasiszta Németország Szovjetunió fölött aratott győzelme után juttatnak nekem a meghódított orosz földekből és kapok rabokat az orosz nép soraiból. 1943 novemberétől 1945 májusáig, azaz a német fasiszta csapatok Vörös Hadsereg általi teljes megsemmisítéséig valóban a német fasiszta hadsereg SS csapatainál szolgáltam, de a Vörös Hadsereg elleni harcokban nem vettem részt.

A jegyzőkönyv a vallomásomat helyesen tartalmazza, számomra azt felolvasták: Krigel

A kihallgatást vezette: *Kovalenko* alhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Szolyvai Körzeti osztályának operatív megbízottja
Ulinec, ügyész

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 806-Sz, p. 20-21. Eredeti. Kézírás.

Szám: 250

1946. október 2. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 256.²⁵² számú táborá parancsnokának értesítése a kárpátaljai származású foglyok szabadon bocsátásáról és kérelme a kárpátaljai települések jegyzékének megküldése iránt, amely meggyorsítaná más személyek szabadon bocsátásának folyamatát

Szigorúan titkos

A BM Kárpátontúli Területi Belügyi Osztálya parancsnokának
Ungvár

Ezennel mellékelem a Kárpátontúli területről származó, jelenleg a táborunkban tartózkodó volt hadifoglyok névsorát.

Közlöm, hogy az említett 5 fő hadifoglyot 1946. október 16-án Krivenko altábornagynak, a Szovjetunió Belügyminisztériuma hadifogoly- és internáltügyi

---

²⁵¹ Úgy tűnik, a tartalmilag túlságosan terjedelmesen megfogalmazott „kérdést” az Állambiztonsági Minisztérium Körzeti Osztályának megbízottja tudatosan volt úgy megfogalmazva, hogy arra a vádlott az előre feltételezett választ adhassa. Pontosan ezek a „mutatók” – amelyeket bizonyítják a más személyek kihallgatási jegyzőkönyvei is – bizonyítják, hogy a bíróságok és haditörvényszékek „a kárpátukrán nép nevében” kegyetlen ítéleteket hoztak kárpátaljai lakosok ellen, akik az esetek többségében alacsonyán képzett, orosz nyelvhez nem szokott áldozataik ellen.

²⁵² A Szovjetunió Belügyminisztériumának 256. számú táborá a Vorosilovgrádi (jelenleg: Luhanszki) területi Krasznyj Lucs városban működött.

főosztályvezetőjének 1946. 08. 27-én kelt, 8/2/3817. számú utasítása alapján bocsátották szabadon és engedték haza fegyveres kíséret nélkül.

A fenti személyeket elláttuk úti okmányokkal, 10 napra elegendő élelemmel és a lágérből való szabadon bocsátást alátámasztó igazolással. A hazaküldötteken kívül a táborban tartózkodik még több olyan hadifogoly, aki kijelentette, hogy szintén Kárpátontúli Ukrajnában lakik, tekintettel azonban arra, hogy nem rendelkezünk Kárpátontúli területi járásokat, körzeteket és településeket helységnévtárral, e személyek hazaengedése részünkről nehézségbe ütközik.

A Kárpátontúli területről származó hadifoglyok mielőbbi hazaengedése érdekében kérjük azon települések, körzetek és járások jegyzékének megküldést, amelyek a Kárpátontúli területen találhatóak.

[...]

Kvasnyejev őrnagy, a BM 256. táborának parancsnoka
Zadorozsnij főhadnagy, nyilvántartási osztályvezető

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 18,,I”, op. 1, ügyiratszám: 4, p. 146. Eredeti. Gépírás.

Szám: 251

1946. november 4. – Bodnár J. M. huszti lakos szüleinek a Szovjetunió Minisztertanácsához intézett kérelme gyermekük szabadon bocsátása tárgyában

A Szovjetunió Minisztertanácsa
Fegyveres Erők Minisztériumának
Moszkva

Alulírottak, Bodnár Jozsif Mihajlovics és felesége, Zatyuk Anna Ivanovna, az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli területi Huszt városában élő munkások, kérjük, hogy engedjék haza, állandó lakhelyére, a Kárpátontúli területi Husztra fiúgyermekünket, BODNÁR Mihail Jozsipovicsot, aki Huszton született 1923-ban (apja: Bodnár Jozsif Mihajlovics, anyja: Zatyuk Anna Ivanovna, nemzetisége: ukrán, foglalkozása: munkás). Nevezett az alábbi címen tartózkodik: Habarovszki terület, Magadan, p/p „Bolshevik”, poiszk. im. Cskalova.

Kérésünket az alábbiakkal indokoljuk:

Mi ukrán munkáscsaládból származunk, csak ez az egy, Mihail nevű gyermekünk van. Anna ellenére, hogy a német-magyar megszállás alatt sok kellemetlenségen mentünk keresztül, már ami a nemzeti érzéseink, és, voltaképpen szocialista érzelmeink kifejezését illeti, fiúnkat jó munkásnak és szláv öntudatú embernek neveltük.

Mihail fiúnk, kiváló labdarúgó lévén, a magyar megszállás alatt végig jobb oldali csatárként játszott az üldözött és elnyomott szláv csapatban, amely a német-magyar megszállók számára rettenetesen hangzó Rusz nevet viselte.

Fiúnkat akkor különböző ígéretekkel próbálták elcsalogatni a csapatból, majd erőszakkal áthelyezték a magyar csapatba, majd amikor a két helyi csapat, azaz az oroszokból és ukránokból álló Rusz és a MOBE magyar csapat egymással mérkőzött, minden erejét és energiáját bevetette a szláv csapat győzelme érdekében. A magyar fasiszták bosszúból besorozták, és elküldték a frontra²⁵³.

²⁵³ Bodnár M. J. magyar, illetve német hadseregben nem szolgált és nem volt a fronton. A kérelemben kifejtett indokok csupán szülői kitalációk, amelyekkel jóindulatot próbáltak kicsikarni. A második világháború alatt különböző körülmények között a szülőföldjüktől távol került különböző nemzetiségű kárpátaljai lakosok

Miután a hősi Vörös Hadsereg felszabadította a német-magyar megszállás alól Kárpátontúli Ukrajnát, hosszú ideig kerestük gyermekünket, mire végre megtudtuk, hogy az Önök hazájában tartózkodik a fentebb jelzett helyen.

Mi már öregek vagyunk, kívártuk, hogy felszabaduljon Kárpátontúli Ukrajna, és valóra váljon ősrégi álmunk, és újraegyesüljön szülőföldünk az anyaországgal, a Szovjet Ukrajnával. Ezért azt szeretnénk, hogy gyermekünk is átérezhesse ezt az érzést, visszatérve szüleihez szülőföldjére, immár boldog hazájába, a Kárpátontúli területre.

Fentiekre hivatkozva kérjük, hogy kérésünket részesítsék kedvező elbírálásban.

Huszt, 1946. november 4.

Maradunk tisztelettel:

*Bodnár Jozsif Mihajlovics
Zatyuk Anna Ivanovna*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6839, p. 13. Eredeti. Gépírás.

Szám: 252

1946. november 5. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 326. Táborparancsnoksága operatív osztályvezetőjének értesítése kárpátaljai lakosok hadifogolytáborból való szabadon bocsátásáról, amelyben kéri az érintett személyek korábbi lakhelyének megállapítását és priorálásukat

[...]

Szigorúan titkos
Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátontúli Területi Belügyi Főosztálya vezetőjének
Ungvár

A BM 326. számú Brjanszki Hadifogolytáborban tartózkodnak a jelen levélhez csatolt névsorban feltüntetett magyar hadifoglyok, akik a magukról közölt adatokban azt állítják, hogy ők kárpátukrán születésű ugyanottani lakosok.

A Szovjetunió Belügyminisztériumának irányelve értelmében a Kárpátontúli Ukrajnából származó hadifoglyokat szabadon kell bocsátani és haza kell engedni, ezért kérjük, hogy lakhelyükön végezzék el a megfelelő ellenőrzést annak megállapítása érdekében, hogy a feltüntetett személyek valóban Kárpátontúli Ukrajnában születtek, és ottani lakosok-e, illetve hogy rendelkeznek-e ezen személyek tekintetében kompromittáló anyagokkal?

Melléklet: Névsor 1 lapon

NÉVSOR

A BM 326. számú Brjanszki Hadifogolytáborban
tartózkodó magyar nemzetiségű hadifoglyok.

Sorszám	Családi és utónév	Lakhely és lakcím
1.	2.	3.

1. Tar Béla György – 1909, Kárpátontúli terület, Munkácsi járás, Beregrákos
2. Baranyi Dgola Dániel – 1904, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Beregsom
3. Kemmen Dgola Dániel – 1906, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Beregsom

---

tekintetében lefolytatott szűrések anyagai között számos olya ukrán, zsidó, román, német, illetve helyi magyar nemzetiségű személy anyaga lelhető fel, akik soha nem szolgáltak sem a magyar, sem a német hadseregben, a „felszabadítás” után, immár szovjet földön mégis kénytelenek voltak átélni a táborok nyomorúságát.

4. Veres Lajos András – 1911, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Mezőkaszony
5. Veres József András – 1920, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Mezőkaszony
6. Veres András András – 1901, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Mezőkaszony
7. Papp Gedeon János – 1920, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Bene
8. Tuba Balázs Károly – 1914, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Beregsom
9. Balla János Bálint – 1919, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Mezőkaszony
10. Hegedűs Miklós János – 1919, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Mezőkaszony
11. Tóth Endre Ferenc – 1922, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Beregsom
12. Kelemen Endre József – 1912, Kárpátontúli terület, Beregszászi járás, Beregsom
13. Bíró Géza Károly – 1912, Kárpátontúli terület, Ungvári járás, Gödényháza
14. Radvánszki Béla István – 1916, Kárpátontúli terület, Ungvári járás, Eszeny
15. Szabó Sándor Gyula – 1919, Kárpátontúli terület, Ungvári járás, Eszeny
16. Bak Sándor Lajos – 1917, Kárpátontúli terület, Szöllősi járás, Nagypalád
17. Cat János János – 1913, Kárpátontúli terület, Ungvári járás, Matnuc
18. Cat József János – 1922, Kárpátontúli terület, Ungvári járás, Matnuc

*Korenyev főhadnagy, a 326. számú tábor parancsnoksága
operatív felderítési osztályának operatív megbízottja*

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Archívuma,
F. 18.,l”, op. 1, ügyiratszám: 4, p. 155-156. Eredeti. Gépírás.

Szám: 253

1946. november 11. – Iván B. Ja. nagyszelmenci lakos hadifogoly kihallgatási jegyzőkönyvének a hadifogoly és családja lakhelyére vonatkozó része

[...]

KIVONAT

Iván Béla János hadifogoly kihallgatási jegyzőkönyvéből

1946. november 11.

Kérdés: Mondja el részletesen, hol született?

Válasz: Nagyszelmencen születtem, az Ungvártól 20 km távolságban található.

Kérdés: mennyi ideig élt Nagyszelmencen?

Válasz: 1943-ig éltem ebben a községben, akkor mozgósítottak a magyar hadseregbe.

Kérdés: A magyar hadseregbe való mozgósításának időpontjában hol éltek a szülei?

Válasz: Apám, Iván János József, anyám, Kiss Erzsébet, apja Ignác, testvérem, Iván Erzsébet Nagyszelmencen maradtak.

Kérdés: A magyar hadseregben teljesített szolgálata alatt volt-e otthon szabadságon?

Válasz: 1943 decemberében voltam otthon szabadságon mindössze 8 napig.

Kérdés: Hol töltötte a szabadságot?

Válasz: A szabadságot Nagyszelmencen töltöttem a szüleimmél.

Kérdés: Ezen kívül járt még otthon?

Válasz: 1944 októberében töltöttem otthon 24 órát.

Kérdés: Evakuáltak valahová a szüleit Nagyszelmencről, vagy végig ott maradtak?

Válasz: Őket sehova nem evakuálták.

Kérdés: Milyen más neve van még a falujának?

Válasz: Nagyszelmencnek nincs más neve.

Kérdés: Ön hol volt hadifogságban?

Válasz: 1945 májusában Csehszlovákiában voltam hadifogságban.

Kérdés: A magyar hadseregben való szolgálata idején kapott levelet a szüleitől?

Válasz: 1944 októberéig gyakran kaptam levelet, 1944 októberétől több levelet nem kaptam.

Kérdés: Honnan és kitől kapta az utolsó levelet?

Válasz: Az utolsó levelet 1944. október 4-én kaptam a szüleimtől Nagyszelmencről.

Kérdés: Jelenleg küld levelet haza:

Válasz: Igen, írok.

Kérdés: És kap választ otthonról?

Válasz: Nem, választ nem kaptam.

Kérdés: Más falvakban ilyen rokonai élnek?

Válasz: Valamennyi rokonom Nagyszelmencen él.

Kérdés: Rokonai közül él valaki külföldön?

Válasz: Más országokban élő rokonaim nincsenek.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra az anyanyelvemen, magyarul felolvasták: *Iván Béla János*

A kihallgatást vezette *Szmirnov* százados
Hitelesítem: *Tamazova*, a Szovjetunió Belügyminisztériuma 379. számú Táborparancsnoksága operatív osztályának titkára

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18, op. 1, ügyiratszám 4, p. 166-166zv. Eredeti. Gépírás.

Szám: 254

1946. november 14. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 217²⁵⁴. számú táborparancsnokhelyettesének megkeresése a táborból szabadon bocsátásra kerülő foglyok családja lakhelyének, illetve személyükkel kapcsolatban rendelkezésre álló terhelő adatok iránt

[...]

Szigorúan titkos
Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátontúli Területi Belügyi Főosztálya vezetőjének
Ungvár

A Szovjetunió Belügyminisztériuma Hadifogoly- és Internáltügyi Főosztályának 1946. 07. 27-én kelt 8/2/2817. számú utasítása szerint a meghatározott kategóriákhoz tartozók kivételével szabadon bocsátandó és családja lakhelyére irányítandó valamennyi Kárpátontúli területről származó hadifogoly.

A fenti utasítás kérem annak közlését, hogy a melléklet névjegyzékben felsorolt hadifoglyok családjai valóban a Szovjetunióhoz csatolt területeken élnek-e. Egyidejűleg kérem ennek közlését, hogy e hadifoglyok tekintetében nem rendelkeznek-e terhelő adatokkal.

---

²⁵⁴ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 217. számú táborparancsnokhelyettesének a Sztálini (jelenleg Donecki) területi Kramatorszkban működött.

Egyidejűleg kérem, hogy a jelentést sürgősen továbbítsák számunkra, mivel a Hadifogoly- és Internáltügyi Főosztály utasításának teljesítéséről a belügyminiszter sürgős jelentést kér.

Szolomin őrnagy, a 217. számú tábor operatív parancsnokhelyettese
Melléklet: 21 fős névsor

NÉVSOR

A 217. táborban fogva tartott Kárpátontúli Ukrajna-i lakos hadifoglyok

Sor- szám	Családi és utónév	Szüle- tési év	Rendfo- kozat	Nemze- tiség	Állampol- gárság	Születési hely	Lakhely
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.

1. Endru István Dániel, 1912, sorkatona, magyar, csehszlovák, Tats., (Tvjatkovo), Szlatinai körzet, Máramaros megye
2. Huszár Árpád György, 1909, sorkatona, magyar, csehszlovák, Nagybockó, Máramarosi járás, Nagybockó, Rahói járás
3. Szabó István István, 1914, sorkatona, magyar, csehszlovák, Losama, Nógrád megye, Magyarország
4. Molnár János János, 1915, sorkatona, magyar, csehszlovák, Tarna Abgadi járás, Csehszlovákia
5. Vaskó György György, 1922, sorkatona, magyar, csehszlovák, Szürte, Ung megye, Ungvári járás
6. Cseh József Lajos, 1920, polgári alkalmazott, magyar, csehszlovák, Barkaszó, Munkácsi körzet
7. Nagy Károly József, 1918, tizedes, magyar, csehszlovák, Madsopai járás, Barkaszó, Mocsola, Beregszászi járás
8. Balogh János Ferenc, 1927, sorkatona, magyar, csehszlovák, Csap, Ungvári járás, Ungvári járás
9. Jakab Lajos Lajos, 1925, sorkatona, magyar, csehszlovák, Tekeháza, Ugocsa megye
10. Antalóczi Pál Pál, 1900, sorkatona, magyar, csehszlovák, Bózs, Bereg megye
11. Papp János János, 1910, sorkatona, magyar, csehszlovák, Tiszapéterfalva, Ugocsa megye, Szlovákia
12. Nagy Lajos Ferenc, 1903, sorkatona, magyar, csehszlovák, Beregszász, Beregszászi járás, Csehszlovákia
13. Gazsi István László, 1925, sorkatona, magyar, csehszlovák, Rozsnyó, Csimmeri²⁵⁵ járás
14. Ors József József, 1917, őrmester, magyar, csehszlovák, Tiszapéterfalva, Ugocsa megye
15. Zsiga Elemér Kálmán, 1925, sorkatona, magyar, csehszlovák, Lice, Csömöri járás
16. Nagy Béla Lajos, 1912, tizedes, magyar, román, Máramaros megye, Hosszúmező, Románia
17. Bíró Károly Károly, 1914. sorkatona, magyar, csehszlovák, Badolzs, Barkaszó, Csehszlovákia
18. Balogh Zoltán Mihály, 1923, sorkatona, magyar, csehszlovák, Csap, Ungvári járás, Szlatina Máramarosi járás
19. Molnár Béla Sándor, 1922, tizedes, magyar, csehszlovák, Bányú, Beregszászi járás, Beregszászi körzet
20. Czuczu Georg Georg, 1916, sorkatona, magyar, csehszlovák, Leles, Zempléni járás, Magyarország
21. Kepics Bertalan, 1922, sorkatona, magyar, csehszlovák, Szalóka, Ungvári járás, Ungvári körzet

²⁵⁵ Helyesen: Gömöri, a fordító megjegyzése.

/Ungvár/

Szemago, az operatív osztály operatív megbízottja

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 139-141zv. Eredeti. Gépírás.

Szám: 255

1946. november 14. – A 379. számú tábor parancsnokának kiegészítő megkeresése Iván Béla János hadifogoly családja Kárpátontúli Ukrajnai lakhelyének megállapítása iránt

A Szovjetunió Belügyminisztériuma 379. számú hadifogolytáborának Parancsnoksága

Szigorúan titkos

Mahacska, 1946. november 14.
Szám: 25/1718

Kusztjikov őrnagy, az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli Területi Hadifogolyügyi Főosztálya
1. különleges ügyosztályának vezetője részére

Ungvár, Kárpátalja terület, Ukrán SZSZK

Az Iván Béla János nagyszelmenci lakos priorálása tárgyában 1946. 10. 29-én kelt, 4/3539. számú levelét megkaptam, és elrendeltem Iván hadifogoly ismételt kihallgatását, aki fenntartotta, hogy az Ungvártól 20 km távolságban található Nagyszelmenc községből származik.

Tájékoztatásul mellékelem Iván hadifogoly kihallgatási jegyzőkönyvének kivonatát, és kérem annak ellenőrzését, hogy Nagyszelmenc nevű község a Kárpátontúli területen található, vagy az Csehszlovákia területén maradt.

Kérem, hogy válaszlevelüket ne tartsák vissza, mivel válaszuk alapján kell eldöntenünk Iván hadifogolynak a hadifogolytáborból való szabadon bocsátásával kapcsolatos ügyet.

Medvegyev alezredes, a Szovjetunió Belügyminisztériuma 379. számú táborának parancsnoka

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 164. Eredeti. Gépírás.

Szám: 256

1946. november 26. – Az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli Területi Hadifogolyügyi Főosztálya 1. különleges ügyosztály-vezetőjének válasza a 379. számú tábor parancsnokának kiegészítő megkeresése

A Belügyminisztérium Kárpátontúli Területi Főosztálya

Ungvár, 1946. november 26.

Szám: 4/4070 gor.

Medvegyev alezredes, a Szovjetunió Belügyminisztériuma
379. számú táborparancsnoka részére
Mahacska

Válaszként az 1946. 11. 14-én kelt, 25/1718. számú megkeresésére közöljük, hogy az Ungvári körzet területén Nagyszelmenc nevű település nincs, van viszont Kisszelmenc²⁵⁶, ezért lehetséges, hogy az önök által priorált Iván Béla János hadifogoly ebből a községből származik.

Kuszyikov őrnagy, az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli Területi Hadifogolyügyi Főosztálya
1. különleges ügyosztályának vezetője részére

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 164. Eredeti. Gépírás.

Szám: 257

1946. november 26. – Egészségügyi utalvány hadifoglyoknak az 5998.²⁵⁷ számú hadifogoly-kórházból fegyveres kísérettel való Ungvárra szállítására

Az Ukrán SZSZK Mezőgazdasági Népbiztossága
5998. Hadifogoly-kórház
1946. november 26.

EGÉSZSÉGÜGYI U TALVÁNY

Az 5998. hadifogoly-kórházból útnak indítandó, 34. főből álló hadifogoly-transzport fertőtlenítését elvégeztük. E vizsgálat során tetves személyt nem találtunk. A hadifogoly-kórház kontingense fertőző betegségben nem szenved.

Goldhaft orvos-őrnagy, az 5998. Hadifogoly-kórház parancsnoka
Nalimcev, fősebész, az 5998. Hadifogoly-kórház egészségügyi vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 218. Eredeti. Kézírás.

Szám: 258

1946. december 16. – Az SS csapatoknál való szolgálattal vádolt Pafkó L. A.²⁵⁸ szarvasházai (Volóci járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Pafkó Ludwig Atanázovics vádlott KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

1946. december 16.

A kihallgatás kezdete: 13:15
A kihallgatás vége: 17:20

²⁵⁶ Annak tisztázása, hogy Nagyszelmenc és Kisszelmenc ugyanazon települést jelenti, amelyben Iván Béla János lakok, másfél hónapot vett igénybe.

²⁵⁷ Az 5998. számú Hadifogoly-kórház működésének helyét megállapítani nem sikerült.

²⁵⁸ Pafkó Ludwig Atanázovics, 1914-ben, a kárpátaljai, Volóci járási Szarvasházán született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású szerednyei (Ungvári járás) lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1947. január 31-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 549)

Kérdés: Az előző kihallgatáson ön azt vallotta, hogy a grodnói hadifogolytáborból betegség miatt engedték szabadon.

Milyen iratokat kapott a táborparancsnokságtól, amelyek igazolják betegségét?

Válasz: Betegségem igazolására a grodnói hadifogolytáborból semmilyen iratom nincs, mert ilyet nem kaptam.

Kérdés: A grodnói hadifogolytáborban ön elárulta a táborparancsnokságnak, hogy a német SS csapatoknál szolgált?

Válasz: Nem, a táborparancsnokságnak az SS csapatoknál való szolgálatomról nem szóltam, mivel erről senki nem kérdezett. A német SS csapatoknál való szolgálatról a szovjet hatóságoknak a Waldheimban (Németország) foganatosított kihallgatáson tettem vallomást. Ezt tartalmazzák az általam aláírt kihallgatási jegyzőkönyvek.

Kérdés: A motozás során önnél találtak egy élelmiszer-utalványt, amelyet a 312. számú tábor állított ki visszahonosított szovjet állampolgár részére. Az utalvány alapján az a következtetés vonható le, hogy ön Waldheimban eltitkolta a szovjet tisztek előtt, miszerint az SS csapatoknál teljesített szolgálatot, mivel ellenkező esetben nem küldték volna Grodnóba a visszahonosított szovjet állampolgárok táborába. Miért hallgatta el ezt?

Válasz: Az igazat vallom. Waldheimban valóban elmondtam a szovjet tiszteknek, hogy szolgáltam az SS csapatoknál. Hogy miért küldtek a visszahonosított szovjet állampolgárok táborába, nem tudom megmondani.

Kérdés: Milyen feladatokat kapott, amikor a német SS csapatoknál szolgált?

Válasz: Az SS csapatoknál teljesített szolgálat során 1944-ig sorkatoná voltam, majd 1944-től, amikor Danzignál állomásoztunk, tizedesi rendfokozatot kaptam.

Kérdés: Mivel érdemelte ki a tizedesi rendfokozatot?

Válasz: A német parancsnokságtól azért kaptam tizedesi rendfokozatot, mert már több mint két évig szolgáltam sorkatonaként.

Kérdés: Kitüntetést kapott a német parancsnokságtól?

Válasz: Nem, kitüntetést a német parancsnokságtól nem kaptam.

Kérdés: A szovjet-német fronton tartózkodva fegyverrel a kezében részt vett a Vörös Hadsereg ellen folytatott harcokban?

Válasz: A Szovjet-német fronton 1945-ben az ukrajnai N. Vodolognál és az SS csapatok hadtáp szolgálatánál teljesítettem szolgálatot, vagyis élelmiszert szállítottam az ezredtől a zászlóaljnak. Fegyverrel a kezemben a Vörös Hadsereg elleni harcokban 1945 februárjában vettem részt Danzig védelme során.

Kérdés: Nevezze meg azt az SS hadosztályt, amelyben szolgált.

Válasz: A szovjet-német fronton N. Vodolog térségében a 2. zászlóalj 8. századában szolgáltam. Az ezred és hadosztály nevét nem tudom. Hogy Danzig védelme során milyen alakulatnál voltam, azt nem tudom, mert ott csupán pár napot töltöttem.

Kérdés: Ön milyen nemzetiségű?

Válasz: Apám, Pafkó Atanáz, lengyel, anyám, Meinhast Anna, német.

A Csehszlovák Köztársaság idején lengyelnek vallottam magam. Kárpátontúli Ukrajna magyar és német csapatok általi megszállását követően németként jegyezték be.

Kérdés: Közeli hozzátartozói közül ki él jelenleg külföldön?

Válasz: A közeli hozzátartozóim közül jelenleg senki nincs külföldön.

Kérdés: Rojek, Eiger és Meinhast, akik szintén az ön falujából származtak, jelenleg hol vannak? Ők önnek együtt szintén önként jelentkeztek szolgálatra a német SS csapatokhoz?

Válasz: Fenti személyek sorsáról nem tudok semmit. Rojek, Eiger és Meinhast a háború végét követően Szarvasházára nem tért vissza.

Kérdés: Amíg angol hadifogolytáborban tartózkodott, kihallgatták önt az angol hatóságok?

Válasz: Igen, kihallgattak. Az angol tisztek két alkalommal hallgattak ki. Először, amikor Kasidorfban voltunk, Aldenburg mellett, másodszer pedig angol tisztek Hamburgban, a hadifogolytáborban hallgattak ki.

Hamburgban mindössze néhány napig tartózkodtam, onnan egy belgiumi hadifogolytáborba vittek bennünket.

Kérdés: Mit kérdeztek öntől az angol tisztek?

Válasz: Mind az első, mind a második kihallgatás során az angol tisztek német tolmács segítségével arról kérdeztek, hogy milyen német fasiszta pártnak voltam tagja, amire én nemleges választ adtam. Azt követően többször nem hallgattak ki.

Kérdés: Írásba foglalták a vallomását?

Válasz: Az angol tiszt felírta a családi és utónevemet, születési időmet és helyemet, azaz a pontos személyi adataimat. Ezen kívül az angoltiszteket különösen az érdekelte, hogy tagja voltam-e fasiszta pártnak, ezért ezt a kérdést többször is feltették nekem. Egy angol tiszt Hamburgban hallgatott ki. A kihallgatás olyan 10-15 percig tartott, utána visszaküldtek a táborba. Hasonló kihallgatásnak a német hadsereg valamennyi katonáját és tisztjét alávetették. A német hadsereg SS csapatainak altisztjeit tőlünk különválasztották, és számunkra ismeretlen helyre szállították. Miután Hamburgban töltöttünk néhány napot, Belgiumba szállítottak minket, ahol később átadtak a szovjet parancsnokságnak.

Kérdés: Azt a papírt, amelyre az angol tiszt felírta az ön által elmondottakat, aláírást írtak önnek?

Válasz: Nem, azt a papírt, amelyre az angol tiszt felírta az általam elmondottakat, nem kellett aláírom.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírásommal igazolok: *Paľko Ludwig*

A kihallgatást vezette *Frolovics* főhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám 788-sz, p. 19-21zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 259

1946. december 19. – A 200.²⁵⁹ számú NKVD-tábor operatív osztálya parancsnokának értesítése a táborban fogva tartott Kárpátontúli Ukrajna-i lakosokról és szabadon bocsátásuk előtti priorálásukról

Szigorúan titkos

A Szovjetunió Belügyi Népbiztonsága
A Szovjetunió BM Hadifogoly- és Internáltügyi Főosztályának
Operatív Felderítési Osztálya
Szám: 200 1946. 12. 19.
Szám: 0716
Alapajevszk, Szverdlovszki terület

A BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának
vezetője részére
Ungvár

A BM 200. táborában vannak kárpátukrán internáltak.

---

²⁵⁹ A Szovjetunió Belügyi Népbiztonságának 200. számú tábora a Szverdlovszki (jelenleg Jekatyerinburgi) területi Alapajevszkben működött.

A Belügyminisztérium 1946. 09. 20-án kelt, 8/3789. számú rendelete javasolja, hogy prioráljuk le valamennyi ukrán nemzetiségű kárpátukrán személyt, és azokat, akik tekintetében nincsenek terhelő adatok, engedjük szabadon.

A teljes körű ellenőrzés elvégzéséhez az érintettek lakhelyéről olyan igazolásokra van szükségünk, amelyek tanúsítják, hogy azt a területet, amelyen az internáltak éltek, az Ukrán SZSZK-hoz csatolták. Szükségünk van továbbá a priorált személyekre vonatkozóan a járási szerveknél fellelhető valamennyi terhelő adatra.

Fentiekre tekintettel mellékelem a priorálandó személyek névsorát és kérem, utasítsák a városi, illetve járási szerveket, hogy tanúsítsanak komoly hozzáállást az ellenőrzés elvégzéséhez, és a lehető legrövidebb időn belül teljesítsék megkeresésünket.

Egyidejűleg közöljük, hogy a megkereséseket valamennyi személyt illetően az illetékes helyi hatóságoknak küldtük meg.

Melléklet: 56 fős névjegyzék

Pitljak főhadnagy, a 2000. tábor megbízott operatív osztályvezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 85. Eredeti. Kézírás.

Szám: 260

1946. december 25. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és a német hadsereg SS csapatainál való szolgálatteljesítéssel vádolt Kreits A. A.²⁶⁰, bárdházai (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Kreits András Andrásévics vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

1946. december 25.

A kihallgatás kezdete: 12 óra

A kihallgatás vége: 16:30

Kérdés: Önt az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4), illetve 54. szakaszának (11) bekezdésébe ütköző bűncselekmények elkövetésével, nevezetesen azzal vádolják, hogy 1944 nyarán belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, és, mint e szervezet tagja, ugyanezen év szeptemberében beállt szolgálatra a német SS csapatokhoz.

Bűnösnek vallja-e magát az önnek felrótt bűncselekmények elkövetésében?

Válasz: Az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4), illetve 54. szakaszának (11) bekezdésébe ütköző bűncselekmények elkövetésében bűnösnek vallom. 1944 nyarán valóban beléptem a Volksbund német fasiszta szervezetbe ugyanezen év szeptemberében beálltam szolgálatra a német SS csapatokhoz, el kell azonban mondanom, hogy sem a Volksbund szervezetbe, se szolgálatra az SS csapatokhoz nem önként jelentkeztem, azt kényszerből tettem, minthogy letartóztatással fenyegettek.

Kérdés: Milyen körülmények között állt szolgálatba az SS csapatoknál?

---

²⁶⁰ Kreits András Andrásévics, 1909-ben, a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Bárdházán született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású Bárdházai lakos. A Kárpátaljai Területi Bíróság 1947. január 23-án 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1993-ban rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 412)

Válasz: 1944 szeptemberében Schelewi Vaszil, a mi falunk, Bárdháza elöljárója leadta a Munkácsi járási Beregleányfalván található körzeti titkárnak a Bárdházán élő németek névsorát.

Ezt követően kaptam egy idézést, hogy jelenjek meg a mozgósítási bizottság előtt. E szerint az idézés szerint és meg is jelenten Munkácson a sorozóbizottság előtt, ahol egészségügyi alkalmassági vizsgálaton vettem részt, majd besoroztak az SS csapatokhoz.

El kívánom még mondani, hogy a sorozóbizottság előtt köteles volt megjelenni valamennyi 17 és 60 (hatvan) év közötti német nemzetiségű férfi.

Nem sokkal a bizottsági vizsgálat után kaptam egy idézést, hogy jelenjek meg Biatorbágyon (asz Budapest közelében van), és 1944. szeptember 12-én, az idézést kapott többi némettel elindultunk Biatorbágyra.

Miután megérkeztünk, engem az SS csapatokhoz vezényeltek szolgálatra.

Kérdés: Nevezze meg azt az alakulatot, amelyben az SS csapatoknál szolgálatot teljesített.

Válasz: Én az SS csapatok 18. munkászászlóaljban teljesítettem szolgálatot.

Kérdés: Az ön szolgálata idején hol vetették be ezt a zászlóaljat, és mivel foglalkozott?

Válasz: Miután engem besoroztak az SS csapatokhoz, a többiekkel, mármint az SS csapatokhoz besorozott többi személlyel együtt Biatorbágyról 30 km távolságra fekvő Tordasra vezényeltek. Itt mintegy három hetet töltöttünk. Itt katonai kiképzésben részesültünk. Katonai egyenruhát nem kaptunk, a saját civil ruhánkat viseltük. Innen Szécsényre (Magyarország) vezényeltek bennünket, ahol vagy négy hónapig állomásoztunk. Ez alatt az idő alatt végig kiképzésben vettünk részt. Itt már kaptunk katonai egyenruhát. Ezután mindnyájunkat különböző alakulatokhoz vezényeltek. Én a 18. munkászászlóaljhoz kerültem, és ezzel a zászlóaljjal Csehszlovákiába, egy Moravská Ostrava melletti faluba, Malá Kuncickába vezényelték, ahol 1945 áprilisi maradtunk. Mindvégig folyt a katonai kiképzés. Innen a zászlóaljunkat a Szudétákba, Smocaidoen községbe vezényelték. Itt a zászlóaljunk védműveket épített mindaddig, amíg szét nem verték német hadsereget.

Kérdés: Hol és milyen körülmények között esett fogságba?

Válasz: Miközben a védműépítésen dolgoztunk, tudomásunkra jutott, hogy a Vörös Hadsereg a mi irányunkban áttört a német hadsereg védvonalán. Mi azonnal abbahagytuk a munkát, és az egész hadosztály megkezdte a visszavonulást Csehszlovákia belsejébe. Melnik vonalában a csehszlovák hadsereg elvágta a visszavonulásunk útját, 1945. május 10-én pedig az egész zászlóalj a Vörös hadsereg fogságába esett.

Kérdés: Milyen fegyverrel volt felfegyverkezve az ön zászlóalja?

Válasz: A zászlóaljunk sorállományának nem volt semmilyen fegyvere, csak a parancsnoki állomány volt felfegyverkezve. Nekem személyesen nem volt semmilyen fegyverem, mivel és sorkatona voltam.

Kérdés: Az ön falujából vagy más kárpátontúli falvakból kik szolgáltak még a német SS csapatoknál?

Válasz: Tőlünk, Bárdházáról velem együtt a német SS csapatokhoz még Huis Ferencet, Teller Josefet, Litsauer Josefet, Kreits Pavel és fivéremet, Kreits Ferdinándot sorozták be.

Hogy ők jelenleg hol vannak, nem tudom. A faluba nem tértek vissza. Hogy Kárpátontúli Ukrajnából még ki szolgált az SS csapatoknál, arról nincsenek ismereteim.

Kérdés: Mondja el, milyen gyakorlati tevékenységet folytatott, mint a Volksbund német fasiszta szervezet tagja?

Válasz: Én csupán egyszerű tagja voltam a Volksbund német fasiszta szervezetnek, mivel e szervezetbe való belépésre kényszerítettek. Így gyakorlatilag semmilyen tevékenységet nem folytattam. Konkrét feladatot a Volksbund szervezettől nem kaptam.

Volksbund tagságom egész ideje alatt mindössze egy alkalommal voltam jelen a szervezet gyűlésén.

Kérdés: Nevezze meg a Volksbund szervezet többi tagját.

Válasz: A mi falunkból a Volksbund szervezetnek tagja volt még Kreits Andreas Franzevics, Kreits Andreas Janovics, Kreits Pavel, Lizar Franz és Pauler Josef. Jelenleg egyikük sincs a faluban. Valamennyiüket elvitte munkára a Vörös Hadsereg. A Volksbund egykori tagjai közül jelenleg senki nem tartózkodik a faluban.

[...]

A kihallgatást vezette: *Karpicsev* alhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósági Vizsgálóosztályának vizsgálója

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 887, p. 25-27. Eredeti. Kézírás.

Szám: 261

1946. december 28. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 183. számú táborában fogva tartott Kárpátontúli Ukrajna-i foglyok lakhelyének igazolása iránti megkeresés kísérőlevele

Szovjetunió Belügyminisztériuma 183. számú Táborparancsnokágának
Operatív Osztálya

Boriszov, 1946. december 28.

Szám: 00601

Titkos
Az Ukrán SZSZK Belügyminisztériuma
Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője részére
Ungvár

Ezennel továbbítom az önök szervei pontatlan címe miatt számunkra visszaküldött megkereséseket és kérem szíves intézkedésüket a megkeresések illetékesekhez való továbbítása érdekében.

Tekintettel arra, hogy a 183.²⁶¹ táborban nagyon sok Kárpátontúli Ukrajnából származó fogoly van, akiket priorálnunk kell, a lehető legkülönbözőbb megkeresésekkel vagyunk kénytelenek a korábbi lakóhelyük illetékes hatóságaihoz fordulni a priorálás kapcsán. Munkánk megkönnyítése érdekében kérjük, hogy küldjék meg számunkra az önök helyi szerveinek címeit. Ezen kívül helységnévtárra is szükségünk volna, különös tekintettel a határ menti régiók településeire, annak érdekében, hogy meg tudjuk állapítani a priorált személyek illetékességét, állampolgárságát, stb.

Janarov őrnagy, a Szovjetunió Belügyminisztériuma 183. számú Hadifogolytáborának operatív parancsnokhelyettese

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 167. Eredeti. Gépírás.

Szám: 262

---

²⁶¹ A Szovjetunió Belügyminisztériuma 183. számú, a Belarusz SZSZK, Minszki területi Boriszovban működő Hadifogolytábor a kárpátaljai kutatók adatai szerint létszámát tekintve a legnagyobb táborokhoz tartozott. A 4. Ukrán Front 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján ide izolálták a „kiemelt” (elkülönített) magyar és német nemzetiségű tősgyökeres kárpátaljai civil lakosságot.

1946. december 28. – Popovics P. V. oroszói (Felsővisói járás, Máramaros megye) lakos tanúkéni kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Irkutszki terület, Irkutszk, 1946. december 28.

Alulírott, Makarov százados, a BM Banditizmus Elleni Osztályának operatív megbízottja, tanúként kihallgattam

Popovics Pavel Vasziljevics²⁶² (születési éve: 1923, születési helye: Oroszkó, Felsővisói járás, Máramaros megye, nemzetisége: ukrán, pártonkívüli, végzettsége: 4 román elemi osztály, lakhelye: u.o. Oroszkó, bejelentés szerint büntetlen előéletű).

A hamis tanúzás Btk. 95. szakasza szerinti büntetőjogi következményeire kioktattak.

Popovics

Az ügy tárgyát illetően az alábbiakat vallja: 1944-ig magyar fennhatóság alatt, magyar állampolgárként éltem, mivel azt a területet, ahol éltünk, 1940-ben Magyarországhoz csatolták. 1944 augusztusában a magyar hatóságok elvittek otthonról és Kecskemétre vittek dolgozni, utána pedig Németországba hajtottak Hopertak²⁶³ városba, ahol 1945. április 15-ig, a város amerikai csapatok általi felszabadításáig maradtam. A felszabadítás után ameini táborba kerültem, ahonnan átadtak a Vörös Hadseregnek, és Luckenwalde városba szállítottak. Ezután Breszt-Litovszkba, majd onnan egy munkászászlóaljjal az Irkutszki területi Irkutszkba kerültem, ide, a 2. Téglagyárba, ahol jelenleg is tartózkodom.

Kérdés: Szolgált ön a magyar hadseregben vagy más hadseregekben?

Válasz: Semmilyen hadseregben nem szolgáltam.

Kérdés: A lakókörnyezetéből kik voltak önnel együtt, illetve kik szolgáltak olyan hadseregekben, amelyek a Vörös hadsereg ellen harcoltak?

Válasz: Senki ilyen nem ismerek.

Kérdés: Ismer olyanokat, akit az ön szülőföldjéről küldtek vagy szintén itt vannak az Irkutszki területen?

Válasz: Nem ismerek ilyet. Csak egy személyt ismerek, aki szintén Németországban volt, és jelenleg velem együtt itt van. Neki Marina a neve, de ő egészen máshonnan származik. A mi vidékünkön nincs itt senki, és nem is lehet, mivel a Máramaros megyei, Felsővisói járási Oroszkó Romániához tartozik, és valamennyi családtagom, anyám, apám, két nővérem Romániában, a fenti községben él. Miután hazaengednek, én is oda szeretnék visszatérni, a Romániában élő családomhoz.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmivel nem tudom kiegészíteni, a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták.

Popovics

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 7061, p. 304. Eredeti. Kézírás.

Szám: 263

1947. január 2. – Badó Ju. Sz., eszenyi (Ungvári járás) lakosnak az Ukrán SZSZK Belügyminisztériumának címzett folyamodványa,

²⁶² A Popovics P. V. priorálásával kapcsolatos anyagok a további sorsáról adatot nem szolgáltatnak. Ugyanakkor, maga a tény, hogy Irkutszki területen volt, mint ahogy az is, hogy kihallgatta a BM Irkutszki Területi Igazgatóságának operatív megbízottja, bizonyítja fogoly mivoltát.

²⁶³ Feltehetőleg Wupperthal, a fordító megjegyzése.

férjének, Badó I. I.-nek a hadifogolytáborból való szabadon bocsátása ügyében

Az Ukrán SZSZK Belügyminisztériumának
Kijev

Aláírás: Badó Júlia Sztepanyivna,
Kárpátalja terület, Uzshorodi járás,
Eszeny, 8. szám alatti lakos

Kérem a Belügyminisztériumot, hogy legyen szíves eljárni a férjem, Badó János – *Ivan Ivanovics* – ügyében, aki jelenleg a Szovjetunió, Moszkva, Krasznoj Kreszt, pf. 410/1. cím alatti hadifogolytáborban tartózkodik, és intézkedni a szabadon bocsátása érdekében.

A férjem 1905-ben született Kárát-Ukrajnában, Eszeny községben. Ő becsületes polgár volt. Fasisztaszimpatizáns politikával nem foglalkozott, fasiszta szervezetnek nem volt tagja, fasiszta mozgalmakban, pártokban nem vett részt, a Szovjetunió ellen nem harcolt.

1944. 11. 18-án, a lakosság összeírása alkalmából munkára irányították, ahonnan még nem tért vissza.

Én gyenge, kétszer operált nő vagyok, aki már 2 éve orvosi kezelés alatt áll. Magam is munkaképtelen vagyok, de eltartom még a férjem 85 éves nagyanyját is, aki majdnem vak, és a 90 éves nagypapját. Ezért kérem, hogy jóindulatúan bírálják el kérésemet.

Tisztelettel:
Badó Júlia Sztep.

Eszeny, 1947. 01. 21.

Alulírottak, mint a községi tanács tagjai, ezennel tanúsítjuk, hogy a kérelem tartalma teljes mértékben megfelel a valóságnak.

*Balla Sz., a Községi Tanács elnöke,
Litkó V., a Községi Tanács titkára,
Badó, az Ukrán Kommunista (bolshevik) Párt szervezetének titkára*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6812, p. 2. Eredeti. Kézírás.

Szám: 264

1947. január 8. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 189.²⁶⁴ számú Hadifogolytábora Operatív Belbiztonsági Osztályának határozata Kulcsár I. A. csapi (Ungvári járás) lakos szabadon bocsátása tárgyában

„Jóváhagyom”
Sunykin alezredes,
a 189. sz. tábor parancsnoka
1947. január 8.

HATÁROZAT
(priorálási ügyben)

Gomel, 1947. január 6.

²⁶⁴ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 189. számú Hadifogolytábora a Fehéroroszországi Gomelben működött.

Alulírott, Dvorocskin törzsőrmester, a Szovjetunió Belügyminisztériuma 189. számú Tábora Operatív Belbiztonsági Osztályának munkatársa, megvizsgáltam a Kulcsár István András hadifogoly priorálási ügyében rendelkezésre álló iratokat, és az alábbiakat

állapítottam meg:

Kulcsár István András, született 1913-ban a Kárpátontúli területi, Ungvári járási Csapon, u.o. lakos, nemzetisége magyar, pártunkívüli, végzettsége: 5 elemi iskolai osztály.

Nevezettet 1944. november 24-én internálták a szovjet hatóságok, azóta a Szovjetunió Belügyminisztériumának 189. számú Táborában tartózkodik. Magatartásával kapcsolatban kifogás nem merült fel.

A BM és Állambiztonsági Minisztérium helyi szervein keresztül végzett priorálás során Kulcsár I. A. tekintetében terhelő adatok nem merültek fel.

A Szovjetunó belügyminisztériuma 1945. 02. 08-án kelt, 20/00/11139. számú, a szovjet állampolgárok priorálásáról szóló irányelvnek megfelelően meghoztam az alábbi

HATÁROZATOT:

Kulcsár István András hadifoglyot a Szovjetunió Belügyminisztériuma 189. számú Táborából elbocsátom, és állandó lakhelyére irányítom, ahova a személyére összeállított priorálási dossziét átküldeni rendelem.

Dvorocskin törzsőrmester, a Szovjetunió Belügyminisztériuma 189. számú Tábora Operatív Belbiztonsági Osztályának munkatársa „Elfogadom”: *Mihalevszkij* százados, a Szovjetunió Belügyminisztériuma 189. számú Tábora Operatív Belbiztonsági Osztályának vezetője

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6894, p. 9. Eredeti. Gépírás.

Szám: 265

1947. január 25. – A BM Kárpátaljai Területi Főigazgatósága Szöllősi Körzeti Belügyi Osztálya vezetőjének válaszlevele Jakab L. L. tekeházai (Szöllősi járás) lakos hadifogolytáborból való szabadon bocsátásával kapcsolatban

Szigorúan titkos

Szolomin őrnagy, a BM 217. Tábora parancsnokságának vezetője részére
Másolat: Kusztjikov őrnagy, a BM 1. számú speciális osztálya vezetőjének
Ungvár

A Jakab Lajos Lajos (születési éve: 1925) hadifogolynak a BM 217. számú hadifogolytáborából való szabadon bocsátása tárgyában 1946. december 11-én 4/4356. szám alatt intézett megkeresésére válaszolva közöljük, hogy Jakab L. L. valóban a Kárpátalja területi, Szöllősi járási Tekeháza község lakosa. Jakab L. L., illetve családtagjai tekintetében a BM Szöllősi Belügyi Osztálya terhelő adatokkal nem rendelkezik.

Melléklet: 4 lapon

Vinnyik főhadnagy, a BM Szöllősi Járási Osztályának vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 191. Eredeti. Kézírás.

Szám: 266

1947. február 5. – Az Ausztriából visszahonosított Erfanyuk V. I. husztbaranyai (Husztí járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Husztbaranya, 1947. február 5. napján

Alulírott Gribalev alhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Husztí Körzeti Osztályának operatív megbízottja a mai napon kihallgattam a visszahonosított Erfanyuk Vaszilij Ivanovics (születési éve: 1914, születési helye: Husztbaranya, lakhelye: Kárpátontúli terület, Husztí körzet, Husztbaranya, 226. szám, pártonkívüli, nemzetisége: ukrán, családi állapota: nős, írástudó, vallása: görög katolikus, származása: középparaszt, foglalkozása: gazdálkodó, a saját gazdaságában, bejelentése szerint büntetlen előéletű).

A hamis vallomásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza szerinti jogkövetkezményekre kioktattak: *Erfanyuk*

Kérdés: Volt-e tagja, ha igen, akkor valamilyen pártnak vagy szervezetnek?

Válasz: 1927-től 1929-ig tagja voltam a Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártjának. Más pártnak vagy szervezetnek nem voltam tagja.

Kérdés: Rokonai vagy ismerősei közül kiél külföldön, és levelezik-e velük?

Válasz: Nincsenek külföldön se rokonaim, se ismerőseim.

Kérdés: Mondja el részletesen, mivel foglalkozott 1939-től?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna 1939. évi magyar megszállásának napjától saját gazdaságomban dolgoztam. 1941-ben általános katonai kiképzésre három hónapra behívtak Komarovba, a 22. lövészezredbe. 1941-től 1943 márciusáig Husztbaranyán laktam, és a saját gazdaságomban dolgoztam.

1943 márciusában mozgósítás folytán besoroztak a magyar hadseregbe és a keleti frontra küldtek Ukrajnába és Fehéroroszországba. ahol sorakatonaként szolgáltam a 31. lövészezredben. Frontharcokban nem vettem részt, vasúti hidakon és más katonai objektumokon teljesítettem őrszolgálatot. 1944 márciusában leszereltek a hadseregből, és ismét otthon dolgoztam a gazdaságomban. 1944 augusztusában mozgósítás keretében ismét besoroztak a német-magyar lágerekbe, ahol különböző munkákat végeztem: földmunkát, fakitermelést, és lovászként szolgáltam. 1945 májusában Salzburgban felszabadítottak az amerikai csapatok, és hazaengedtek Husztbaranyára.

Kérdés: Mondja el részletesen, ki és hol állította ki Önnek a hazaútra érvényes iratokat?

Válasz: 3 nappal a táborból való kiszabadításomat követően én és még 14 fő szereztünk egy autót, felzászlóztuk orosz és cseh zászlókkal, és elindultunk a Vörös Hadsereg elé. Társaimmal együtt így értem el iratok nélkül Sopronba (Magyarország). Itt volt a Vörös Hadseregnek egy képviselője, egy alezredes, akinek a nevét nem tudom, illetve vele voltak magyar polgári személyek. Itt állítottak ki számunkra iratokat, amelyekkel haza tudtunk jönni.

Kérdés: Mikor, hol és milyen üggyel kapcsolatban hallgatta ki önt a rendőrség, csendőrség vagy más hatóság?

Válasz: Soha nem tartóztatott fel és nem hallgatott ki senki.

Kérdés: Mivel tudja kiegészíteni vallomását?

Válasz: Ezt ügyben vallomásomat semmivel nem tudom kiegészíteni.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírásommal igazolok: *Erfanyuk*
A kihallgatást vezette *Gribalev* alhadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Husztí Operatív Osztályának operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6959, p. 3-4. Eredeti. Kézírás.

Szám: 267

1947. február 14. – Szmereka I. M. alsóapsai (Técsői járás) lakos, volt hadifogoly kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV²⁶⁵

Alsóapsa, 1947. május 14. napján

Alulírott Volosz, a Belügyminisztérium Tyacsevói Körzeti Osztályának felügyelőség-vezetője, a mai napon tanúként kihallgattam

Szmereka Ivan Mihajlovicsot (születési éve: 1911, születési és lakóhelye: Alsóapsa, 872. szám, nemzetisége: román, pártunkívüli, végzettsége: 3 osztály, családi állapotra: nős, származása: szegényparaszti, a csehszlovák hatalom alatt állatlopás miatt 1 hónap börtönbüntetésre ítélve).

A hamis vallomásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza szerinti jogkövetkezményekre kioktattak, amit aláírással igazolok: *Szmereka*

Kérdés: Mondja el részletesen önéletrajzát.

Válasz: Én, Szmereka Ivan M., 1911-ben születtem Alsóapsán. 1922-ben elvégeztem az elemi iskola 3 osztályát. Az iskola elvégzése után pásztorként dolgoztam Alsóapsán. 1931-ben behívtak katonai szolgálatra a Csehszlovák Hadseregbe. Piseken szolgáltam a 11. gyalogos ezredben. 1932-ben hazatértem a hadseregből. Itthon a saját gazdaságomban dolgoztam. Garázdaságért 18 hónapra ítélték. 1938-ban mozgósítottak a Cseh Hadseregbe, a hadseregből 1939-ben tértem haza. Itthon ismét a saját gazdaságomban dolgoztam. 1943-ban a magyarok mozgósítottak Budapestre.

[...] A feladatom az volt, hogy lovas szekeret vezessek, és a saját biztonságom érdekében tartottam magamnál egy karabélyt (puskát). Budapesten túl bevártuk a Vörös hadsereget, és én önként megadtam magam, így kerültem fogságba, majd Rosztovba szállítottak. Rosztovban pásztorként dolgoztam. Rosztovból Moszkvába vittek ellenőrzésre, ahol megbetegedtem, a kórházból pedig hazaküldtek.

Kérdés: Mondja, hányszor állították önt elő a fasiszta büntetőalakulatok, milyen feladattal bízták meg, és ön azokat hogyan teljesítette?

Válasz: Engem a fasiszta büntetőalakulatok egyetlen alkalommal se állítottak elő, semmilyen feladatot nem adtak, és én a szekerek melletti munkámat kivéve semmi mást nem csináltam.

Kérdés: Mondja, mivel tudja még kiegészíteni az adatait?

Válasz: A jegyzőkönyvet semmivel nem tudom kiegészíteni.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírással igazolok: *Szmereka*
A kihallgatást vezette Volosz,
a Belügyminisztérium Tyacsevói Körzeti Osztályának felügyelőség-vezetője

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 2951, p. 5-6. Eredeti. Kézírás.

Szám: 268

²⁶⁵ A jegyzőkönyv nyelvezetét megőriztük.

1947. február 14. – A Beregszászi Körzeti Osztály vezetőjének válasza a 234.²⁶⁶ számú Tábor Operatív Belbiztonsági Osztályának egyes foglyok családjának lakhelyére vonatkozó információ iránti megkeresésére

[...]

Szigorúan titkos

Szám: 4/477, kelt: 1947. 01. 20-án

Hiv. szám: 227, kelt: 1947. január 24-én

A 234. számú tábor Operatív belbiztonsági Osztálya vezetőjének

Kujbisev

Másolat: *Kusztjikov* őrnagy, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága
Speciális Osztályának vezetője részére

Mellékelve továbbítjuk az alábbi személyekre vonatkozó speciális jelentéseket:

1. Urbánszki Béla A. lakhelye Beregszász
2. Illés Béla Sándor. lakhelye Beregszász
3. Polles István Jozsif. lakhelye Nagybégány, Beregszászi járás
4. Komáromi Imre Imre. lakhelye Kisbégány
5. Tóth bertalan Károly. lakhelye Csonkapapi
6. Juszku János János. lakhelye Kisbégány
7. Varga István István. lakhely Mezőkaszony
8. Huszti József Miklós. lakhelye Borzsova
9. Kovács Sándor Pál. lakhelye Beregszász
10. Fábíán Balázs Lajos. lakhelye Beregszász

Tóth Béla Béla. Som községben soha nem lakott.

Illés Elek Miklósról adatot szolgáltatni nem áll módunkban, mivel Tiszabökény község külföldön található.

Melléklet: A községi tanácshoz intézet megkeresések és az azokra kapott igazolások, 21 lap

A BM Beregszászi Körzeti Osztályának vezetője (olvashatatlan aláírás)

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 184. Eredeti. Gépírás.

Szám: 269

1947. február 20. – A BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága Ungvári Osztályának vezetője által a BM 198.²⁶⁷ számú Táborának parancsnokának címzett értesítés Balog L. B. nagydobronyi (Ungvári járás) lakos lakhelyének igazolása tárgyában

[...]

1947. 02. 20.

Szám: 244

Ungvár

A BM 198. számú táborának parancsnoka részére

Kisinyov, Moldáv SZSZK

Másolat: a BM Kárpátontúli Igazgatósága speciális osztályának vezetője részére

²⁶⁶ A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 234. számú Hadifogolytábora Kujbisevben működött.

²⁶⁷ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 198. számú Táborának Kisinyovban (Moldáv SZSZK) működött.

Ezennel értesítjük, hogy a 198. táborban fogva tartott Balogh István Bertalanovics (születési éve: 1921) kérelemmel fordult az Ukrán SZSZK Belügyminisztériumához, amelyben kérte fiának táborból való szabadon bocsátását és hazaengedését a Kárpátontúli területi, Ungvári járási Nagydobronyba.

Levelében Balogh Bertalan felvázolta a fia távolléte miatt kialakult nehéz helyzetét. A Balogh által a levélben hivatkozott körülményeket a lakhelyén ellenőriztettük. Az ellenőrzés megállapította, hogy Balogh valóban igen nehéz helyzetben van, mivel ő maga rokkant, idős és négy embert tart el szegényes paraszti gazdaságában.

Az Ungvári Körzeti Osztály a maga részéről Balogh Lajos Bertalanovics táborból való szabadon bocsátása ellen kifogást nem emel, mivel sem rá, sem családtagjaira vonatkozóan terhelő adatokkal nem rendelkezik.

Gyemjanyec, a BM Ungvári Körzeti Osztályának vezetője,
Kanunnyikov alhadnagy, a banditizmus elleni védelmi osztály vezetője operatív megbízottja

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 174. Eredeti. Gépírás.

Szám: 270

1947. február 22. – Az Ukrán SZSZK Ügyészsége ügyészenek előterjesztése Kreits A. A. elítélt büntetőügyében hozott ítélet ellen benyújtott felülvizsgálati kérelem elbírálása tárgyában

„Jóváhagyom”
Sugurov Sz. 3. osztályú állami igazságügyi tanácsos,
az Ukrán SZSZK helyettes ügyésze
1947. február 22.

ELŐTERJESZTÉS FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM TÁRGYÁBAN

A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1947. január 23-án kelt ítéletében Kreits András Andrásévicset (született 1909-ben, származása: kulák paraszt, írástudó, nős, pártonkívüli, büntetlen előéletű) bűnösnek találta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe, illetve 80 szakaszába ütköző bűncselekmények elkövetésében, azért tíz év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és vagyonelkobzásra ítélte. A vád tárgyát az képezte, hogy nevezett 1944 júniusában belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, és még ugyanazon évben beállt a német hadsereg SS csapataihoz, ahol 1945. 05. 10-ig szolgált. Ekkor került a Szovjet Hadsereg fogságába. Itt eltitkolta, hogy az SS csapatoknál szolgált, így a hadifogolytáborból hazaengedték.

Hazaérkezését követően, miután tartott a felelősségre vonástól, Kreits illegálisan Magyarországra szökött, ahol a magyar rendőrség elfogta és átadta a határőr csapatoknak.

Az ítélet ellen benyújtott felülvizsgálati kérelem Kreits elítélt arra hivatkozott, hogy a Volksbund szervezetben aktív tevékenységet nem folytatott, Magyarországra pedig a rokonaihoz ment. Fentiekre tekintettel kéri az ítélet felülvizsgálatát.

Véleményem szerint az felülvizsgálati kérelmet el kell utasítani tekintettel arra, hogy Kreits elítélt bűnösségét mind a beismerő vallomása, mind az ügy többi bizonyítéka teljes körűen bizonyítja.

Az Ukrán SZSZK Be. 343. szakasza alapján

JAVASLOM,

hogy a fellebbviteli bíróság a Területi Bíróság ítéletét változatlanul hagyja helyben, az óvást pedig utasítsa el.

Karablinov igazságügyi altanácsos,
az Ukrán SZSZK Ügyészsége Büntető Kollégiumának ügyésze

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 887, p. 51. Eredeti. Gépírás.

Szám: 271

***1947. április 01. – A BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának
Kuschnir M. M. kendereskei (Munkácsi járás) lakos 6 évre való kényszer-
kitelepitését elrendelő határozata***

„Jóváhagyom”
Szavinov vezérőrnagy,
ügyésze
a BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője
1947. április 10.

„Egyetérték”
a Kárpátontúli terület
(olvashatatlan aláírás)
1947. április

HATÁROZAT

Ungvár, 1947. április 10.

Alulírott, Donyec százados, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága Visszatelepült-
ügyi Osztályának operatív megbízottja, megvizsgáltam a BM Kárpátontúli Területi
Igazgatósága Munkácsi Körzeti Osztálya által

Kuschnir Menyhért Mihajlovics, 1927-ben, Kendereskén (Munkácsi járás, Kárpátontúli
terület) született, u.o. lakos ellenőrző szűrési ügyet, és az alábbi
tényállást

állapítottam meg:

Kuschnir Menyhért Mihajlovics 1944 és 1945 között önkéntesként a német hadsereg
SS csapatainál szolgált.

Fentiekre tekintettel a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1945. augusztus 18-án
kelt határozata, illetve 1946. április 20-án kelt, 97. számú irányelve alapján meghoztam az
alábbi

HATÁROZATOT:

Elrendelem Kuschnir Menyhért Mihajlovics 6 évi időtartamra történő kényszer-
kitelepitését.²⁶⁸

---

²⁶⁸ A Kuschnir M. M. kényszer-kitelepitését elrendelő határozat mellett, az Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatósága Archívumának 18 „I”. számú fondja 1. számú ügyiratának 22-37. oldalai Szavinov vezérőrnagy, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője által 1947. április 5. és 10. között jóváhagyott további, 6 évre szóló kényszer-kitelepitést elrendelő határozatok másolatait tartalmazzák.

– Pfeifer Mihály – Mihail Menyhértovics – (1926-ban Kendereskén született, u.o. lakos, dohánygyári munkás, 1944 elejétől 1945 májusáig önkéntesként szolgált az SS csapatoknál.)

– Kreits Friedrich Ivanovics (1925-ben, a Munkácsi járási Bárdházán született, 7 osztály végzettségű, 1944. szeptember 15-től 1945. február 12-ig teljesített szolgálatot a 22. lövészadosztálynál, Budapesten esett fogságba.)

– Tadler Josef – Joszif Joszifovics (1906-ban, a Munkácsi járási Bárdházán született, Bárdháza 35. szám alatti lakos, 1944 szeptemberétől 1945 áprilisáig önkéntesként szolgált az SS csapatokban, Budapesten szovjet hadifoglyokat toborzott, tagja volt a Volksbund helyi szervezetének.)

A ellenőrző szűrési ügyet a Szovjetunió és az Ukrán SZSZK Belügyminisztériuma Kényszer-kitelepítési Osztályának megküldeni rendelem.

Donyec százados, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága
Visszatelepült-ügyi Osztályának operatív megbízottja
„Egyetértek” Nabatov százados,
a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága
Visszatelepült-ügyi Osztályának ideiglenesen megbízott vezetője

1947. 04. 09.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám: 1, p. 21. Hiteles másolat. Kézzel kitöltött nyomtatvány.

Szám: 272

1947. május 21. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 159.²⁶⁹ számú Hadifogolytábora operatív osztályának előterjesztése az internált Krajnik F. I. eszenyi (Ungvári járás) lakos szabadon bocsátásával kapcsolatban

„Jóváhagyom”

Kuznyecov őrnagy, a BM Odesszai Területi Igazgatóságának vezetőhelyettese
1947. május 21.

– Jaros Ferenc – Fjodor Joszipovics – (1910-ben született a Munkácsi járási Szidorfalván, a Munkácsi járási Selestón lakott, 1944 augusztusától meg nem állapított ideig szolgált önkéntesként az SS csapatoknál.

– Oks Josef – Joszif Ludvigovics – (1925-ben született a Munkácsi járási Frigyesfalván, u.o. 40 szám alatti lakos, lakatos foglalkozású, 1944 októberétől 1945 januárjáig szolgált az SS csapatoknál.

– Oks Rudolf Karlovics (1925-ben született a Munkácsi járási Szélestón, szlovák nemzetiségű, 1944-től önkéntesként szolgált az SS csapatoknál.

– Oks Ludvig Ludvigovics (1923-ban született a Munkácsi járási Frigyesfalván, 1944 augusztusától önkéntesként szolgált az SS csapatoknál.

– Feifer Márton Mihajlovics (1906-ban született a Munkácsi járási Németkucsován, 1944-től 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál.

– Béres György – Jurij Jurjevics (1926-ban született a Munkácsi járási Répigyen, 1944 októberétől 1945 májusáig szolgált az SS csapatoknál).

– Péter János – Iván Ivánovics (1898-ban született a Munkácsi járási Várpalánkán, 1944-től szolgált az SS csapatoknál.

Monyák Mihály – Mihail Mihajlovics – (1916-ban született a Munkácsi járási Pisztraházán, csendőriskolát végzett őrmester. 1941-től 1945-ig állt szolgálatban a magyar csendőrségnél.

– Teips Josef – Joszif Mihajlovics – (1900-ban született Várpalánkán, a Munkácsi járási Munkácsváralján lakott, 1941 óta szolgált az SS csapatoknál.

– Zöldi János – Iván Mihajlovics – (1913-ban született a Kárpátalja területi, Szöllősi járási Feketeardón, 1940-től 1944-ig a magyar csendőrségnél szolgált, a német-magyar csapatok visszavonulásakor velük együtt Ausztriába szökött, ahonnan visszatért szülőföldjére.

– Meskó László – Vaszilij Petrovics – (1923-ban született Várpalánkán, a Munkácsi járási Hegyfarkon, 215. szám alatt lakott, 1944-től szolgált az SS csapatoknál.

²⁶⁹ A Szovjetunió Belügyminisztériumának 159. számú Hadifogolytábora Odesszában működött.

ELŐTERJESZTÉS

Odessza, 1947. május 20.

Alulírott, Broun főhadnagy, a BM 159. számú Hadifogolytábora operatív osztályának vezető operatív megbízottja, megvizsgáltam az internált Krajnik Ferenc József. ellenőrző szűrési ügyét, és az alábbi

tényállást

állapítottam meg.

A nyilvántartásba rendelkezésre álló anyagok és vallomások alapján megállapításra került, hogy Krajnik Ferenc Josef., aki 1926-ban született Eszenyben (Kárpátontúli Ukrajna, Ungvári járás), u.o. lakos, magyar nemzetiségű, volt magyar állampolgár, középfokú végzettségű, pártonkívüli, nőtlen, paraszt származású.

1939-ig elemi iskolában tanult. Tanulmányinak befejezését követően, 1944-ig apja gazdaságában földműveléssel foglalkozott. 1944-ben, a falu megszálló csapatok alóli felszabadítását követően internálták a Szovjet Hadsereg csapatai, és internált-táborba küldték.

Figyelembe véve, hogy Krajnik 1) Kárpátontúli Ukrajna területen született és élt, és 2) a honvédő háború alatt ellenséges hadseregben nem szolgált, a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. június 27-én kelt, 8/2/2817. számú irányelvét,

JAVASLOM:

Krajnik Ferenc József., magyar nemzetiségű internálnak, mint Kárpátontúli Ukrajna-i lakosnak a BM 159. számú Hadifogolytáborából való szabadon bocsátását, és hazaengedését lakhelyére, az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli területi, Ungvári járási Eszenybe.

*Broun főhadnagy, a BM 159. számú Hadifogolytábora
operatív osztályának vezető operatív megbízottja*

*Egyetértek: Svec L. ezredes,
BM 159. számú Hadifogolytábora
operatív osztályának ideiglenese megbízott vezetője*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6893, p. 1. Eredeti. Gépírás.

Szám: 273

1947. május 21. – A Németországból visszatelepült Knaus M. E. szarvasréti (Munkácsi járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Munkács, 1947. május 21.

Alulírott, Szuharev főhadnagy, a BM Munkácsi Városi Igazgatóságának operatív megbízottja, kihallgattam Knaus Maria Ernatovná (születési éve: 1929, születési helye: Szarvasrét, Munkács járás, Kárpátalja terület, nemzetisége német, hajadon, pártonkívüli szovjet állampolgár, végzettsége: elemi iskolai 2 osztály, lakhelyén, gazdaságban dolgozik, lakhelye: Szarvasrét 13. szám, bejelentés szerint büntetlen előéletű).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Knaus*

Kérdés: Milyen körülmények között ment külföldre, hol volt, és mit csinált ott?

Válasz: A következő körülmények között mentem külföldre: 1944. október 17-én Szarvasrétre jött két német tiszt, és megparancsolták apámnak, Knaus Ernatnak, és anyámnak,

Knaus Mariának, hogy gyorsan csomagoljanak és menjenek Munkácsra. Mi nem akartunk csomagolni, de ők ijesztgettek bennünket azzal, hogy jönnek az oroszok és kegyetlenkedni fognak, kiszúrják a szemünket, levágják az orrunkat, fülünket. Apám megpróbált nekik ellentmondani, hivatkozva arra, hogy ő 1914 és 1914 között volt Oroszországban, és semmi ilyet nem tapasztalt, de ekkor a német tiszték megfenyegették, hogy ezért lelövik. Én akkor még kicsi voltam, így kénytelen voltam elhagyni a falunkat. Még ugyanezen a napon, úgy dél körül, jött egy nagy német teherautó, arra felrakták az egész családjunkat, és elvitték Munkácsra. Ugyanaznap este (1944. október 17-én) az egész családjunkat felrakták egy tehervagonra, és német fegyveres kísérettel a Szudétákba vitték. Én az egész családjunkkal Meres²⁷⁰ város mellett voltam. Egy németnél dolgoztunk a mezőgazdaságban, nála is laktunk 1945. május 7-ig.

Kérdés: Szarvasrétről ki volt még ott önökkel, kik azok az emberek, és jelenleg hol vannak?

Válasz: Szarvasrétről még Staschko Peter, Szidorfalváról pedig Ejde Ferenc dolgozott velünk együtt a fakitermelésen. Ők most nincsenek itthon, Oroszországban vannak.

Kérdés: Ki segítette önnek visszatérni a hazájába, a Szovjetunióba?

Válasz: A következő körülmények között tértem haza: 1945. május 7-én a szovjet tiszték megkérdezték anyámat – apám akkor nem volt velünk, őt a németek elvitték Németországba –, hogy kik vagyunk, és honnan jöttünk. Anyám elmondta, hogy Kárpátontúli Ukrajnából jöttünk. A szovjet tiszt, őrnagyi rendfokozata volt, adott egy igazolást, és elküldött haza, Kárpátontúli Ukrajnába. Anyámmal, öcsémmel és húgaimmal 1945. május 28-án értünk vissza Szarvasrétre.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírással igazolok: Knaus Maria
A kihallgatást vezette: Szuharev főhadnagy

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 2906, p. 3-3a. Eredeti. Kézírás.

Szám: 274

1947. május 23. – Belánszki H. I. „hadifogolynak”, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 217. számú hadifogolytábora foglyának kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1947. május 23.

Alulírott, Komov főhadnagy, a BM 217. számú Tábora operatív osztályának vezető operatív megbízottja, kihallgattam a tábor 2. részlegében fogva tartott Belánszki Gusztáv István. hadifoglyot (születési éve: 1910, születési és lakhelye: Mezővári, Beregszászi terület, nemzetisége magyar, állampolgársága magyar. pártunkívüli, végzettsége: 6 osztály, foglalkozása segédmunkás, családi állapota: nős, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: Belánszki

A hamis tolmácsolásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Gvozdivics György*

Kérdés: Mondja el, a gyakorlatban mivel foglalkozott?

---

²⁷⁰ Meres – az eredeti okiratban a városnév részben olvashatatlan.

Válasz: 1916-tól 1922-ig iskolába jártam a lakhelyemen, ahol születtem. 1922 és 1944 között bérmunkásként dolgoztam. November 18-án otthonról fogságba vittek.

Kérdés: Miért nem szolgált a hadseregben?

Válasz: Azért nem szolgáltam a hadseregben, mert a falunkból abban az időben a kommunista párt tagjait nem vitték katonának, én pedig tagja voltam a kommunista pártnak.

Kérdés: Ki tudja alátámasztani a vallomását?

Válasz: Simon József és Jakab Endre hadifoglyok tudják alátámasztani.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni a vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmivel nem tudom kiegészíteni. A jegyzőkönyv a vallomásomat helyesen tartalmazza, azt számomra az anyanyelvemen felolvasták.

Belánszki Gusztáv

Tolmács: *Gvozдовics György*

A kihallgatást vezette: *Komov*

Történeti Dokumentumközpont, F. 460, ügyiratszám: 0762736, p. 13. Eredeti. Kézírás.

Szám: 275

1947. május 26. – Belánszki D. I. „hadifogolynak”, a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 217. számú hadifogolytábor foglyának kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Alulírott, Morenyin főhadnagy, a BM 217. számú Tábora operatív osztályának vezető operatív megbízottja, alulírott napon kihallgattam a BM 217. számú Tábora 4. részlegében fogva tartott Belánszki Dezső István. hadifoglyot (születési éve: 1923, születési és lakhelye: Mezővári, Beregszászi terület, Csehszlovákia, nemzetisége magyar, pártonkívüli, végzettsége: 8 osztály, családi állapota: nőtlen).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Belánszki*

A kihallgatás *Katuna Imre* hadifogoly tolmácskénti közreműködésével zajlott, akit a hamis tolmácsolásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Katuna Imre*

Kérdés: Mivel foglalkozott mindaddig, amíg fogságba nem esett?

Válasz: 1938-ban Mezőváriban elvégeztem a 8 osztályt. Az iskola elvégzése után a saját gazdaságomban dolgoztam 1941-ig, utána pedig a segédmunkásként a Budapesti Útfenntartónál. 1944 decemberében hazatértem szülőfalumba, és amikor 1944. 12. 18-án a Vörös Hadsereg felszabadította a mi falunkat, Mezővárit, engem elvittek hadifogságba, ahonnan oroszországi hadifogolytáborba kerültem.²⁷¹

Kérdés: Ön a háború alatt, vagyis 1941 és 1945 között milyen okból nem szolgált hadseregben?

Válasz: 1941 és 1945 között a korom miatt nem szolgáltam hadseregben.

Kérdés: Mit kíván még elmondani?

²⁷¹ A magyar és német nemzetiségű kárpátaljai lakosok hadifogolytáborba hurcolását a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata írta elő. Ennek értelmében olyan embereket is, akik nem szolgáltak ellenséges hadseregben, mint „katonaköteles” személyeket is hadifogolytáborba hurcoltak. (ld. az 1944. november 13-án kelt iratot).

Válasz: A vallomásomat semmivel nem tudom kiegészíteni, a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt magyar tolmács segítségével számomra felolvasták.

Belánszki Dezső

Tolmács: *Katona*

A kihallgatást vezette: *Morenyin* hadnagy

Történeti Dokumentumközpont, F. 460p, ügyiratszám: 0762735, p. 7-8. Eredeti. Kézírás.

Szám: 276

1947. június 9. – Az Ukrán SZSZK BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztálya vezetőjének címzett kísérőlevél a mellékletként csatolt azon kárpátaljai lakosokra vonatkozó határozatmásolatokat, amelyek 6 évi időtartamra kényszerlakhelyre „irányítják” őket

Szigorúan titkos

Kuszyikov őrnagy, a Kárpátontúli Területi
Igazgatósága 1. különleges ügyosztálya vezetőjének
Helyben

Nyilvántartásba vétel céljából mellékelten küldöm az azon személyekre vonatkozó határozatok²⁷² másolatait, akik a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. 04. 20-án kelt, 97. számú irányelve értelmében 6 éves időtartamra kényszerlakhelyre irányítandók.

1. Kuszir Menyhért Mihajlovics, 1927
2. Pfeifer Friedrich Ivanovics, 1925
3. Kreits Friedrich Ivanovics, 1925
4. Tadler Josef Jozifovics, 1906
5. Tangel Josef Mihajlovics, 1912
6. Jaros Ferenc Jozifovics, 1910
7. Oks József Ludvikovics, 1925
8. Oks Rudolf Karlovics, 1925
9. Oks Ludvig Ludvigovics, 1923
10. Feifer Márton Mihajlovics, 1906
11. Berek György Jurjevics, 1926
12. Péter János Ivanovics, 1898
13. Teips Josef Mihajlovics, 1900
14. Monyák Mihály Vasziljevics, 1916
15. Zöldi János Mihajlovics, 1913
16. Meskó László Petrovics, 1923

Cserevko főhadnagy, az NKVD Kárpátontúli Területi visszatelepült-ügyi osztályának vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 4, p. 20-36. Eredeti. Kézírás.

²⁷² A kényszerlakhelyre „irányítást” elrendelő valamennyi mellékelt határozat-másolat szövege egy minta alapján készült, és valamennyit Szavinov vezérőrnagy, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője írta alá (ld. a Kuschnir M. M. tekintetében 1947. április 10-én hozott határozat másolatát)

Szám: 277

1947. július 24. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma 159. számú Hadifogolytábora operatív osztályának előterjesztése az internált Béres Ja. Sz. palágykomoróci (Ungvári járás) lakos szabadon bocsátásával kapcsolatban

„Jóváhagyom”

Kuznyecov őrnagy, a BM Odesszai Területi Igazgatóságának vezetőhelyettese

1947. július 24.

ELŐTERJESZTÉS

Odessza, 1947. július 23.

Alulírott, Broun főhadnagy, a BM 159. számú Hadifogolytábora operatív osztályának vezető operatív megbízottja, megvizsgáltam az internált Béres János Szilveszter. ellenőrző szűrési ügyét, és az alábbi

tényállást

állapítottam meg.

A nyilvántartásba rendelkezésre álló anyagok és vallomások alapján megállapításra került, hogy Béres János Szilveszter., aki 1912-ben született a Kárpátontúli Ukrajna-i, Palágykomorócon, u.o. lakos, magyar nemzetiségű, volt magyar állampolgár, pártonkívüli, nőtlen, végzettsége: 8 osztály, foglalkozása: kovács.

Tanulmányinak befejezését követően lakhelyén, Palágykomorócon kovácsként állt munkába.

Betegsége miatt sem a magyar, sem a német hadseregben nem szolgált.

Kárpátontúli Ukrajna szovjet csapatok általi felszabadítása során, 1944. november 19-én internálták és a Szovjetunió belsejébe szállították.

Figyelembe véve, hogy Béres János Szilveszter. Kárpátontúli Ukrajna területen született és élt, a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. június 27-én kelt, 8/2/2817. számú irányelvét,

JAVASLOM:

Béres János Szilveszter., magyar nemzetiségű internáltnak, mint Kárpátontúli Ukrajna-i lakosnak a BM 159. számú Hadifogolytáborából való szabadon bocsátását, és hazaengedését lakhelyére, az Ukrán SZSZK-beli Kárpátontúli területre.

Broun főhadnagy, a BM 159. számú Hadifogolytábora
operatív osztályának vezető operatív megbízottja
Egyetértek: Svec L. ezredes,
BM 159. számú Hadifogolytábora
operatív osztályának ideiglenese megbízott vezetője

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6877, p. 1. Eredeti. Gépírás.

Szám: 278

1947. augusztus 1. – A Németországból visszatelepült Gerhardt O. Ju.²⁷³ huszti lakos kihallgatási jegyzőkönyve

²⁷³ Gerhardt O. Ju.-t feltehetőleg német származása miatt internálták – mozgósították – és vitték a Szovjetunió hátszágába az Állami Védelmi Bizottság 1944. december 16-án kelt, 7161. számú határozata alapján. Szabadon

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Huszt, 1947. augusztus 1.

Alulírott, Szitkin hadnagy, a BM Huszti Körzeti Igazgatósága vizsgálati osztályának vezető operatív megbízottja, kihallgattam

Gerhardt Ilonát – Jelena Jurjevana – (születési éve: 1925, születési helye: Huszt, lakcíme: Huszt, Zöld u. 19. szám, pártonkívüli, nemzetisége: magyar, végzettsége: 8 osztály, családi állapota: hajadon, állampolgársága: szovjet, büntetlen előéletű, jelenleg sehol nem dolgozik).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Gerhardt Ilona*

Kérdés: Hol lakott és mivel foglalkozott Kárpátontúli területi magyar-német megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli területi magyar-német megszállása alatt Huszton laktam, a Zöld u. 19. szám alatt, és saját gazdaságunkban dolgoztam 1944. december 30-ig. 1944. december 30-án a Vörös Hadsereg más helybélielket együtt engem is elvitt dolgozni a Szovjetunióba, a Sztálini területi Gorlovkába. Ott a 3. Kokszyártó Üzemben dolgoztam takarítónőként. 1947. február 22-ig. 1947 márciusában hazaengedtek. Mint Kárpátontúli területi lakost engem, más nemzetiségűekkel együtt, fegyveres kísérettel Németországba, Brandenburgba vittek, ahol egy árvaházban dolgoztam óvónőként. Miután megkaptam az iratokat, hazaküldtek Husztra, Kárpátontúli területre, ahova 1947. július 28-án érkeztem meg.

Kérdés: Rokonai közül ki szolgált az ellenség büntetőosztagainál, a rendérségnél vagy csendőrségnél?

Válasz: Rokonaim közül az ellenség büntetőosztagainál senki nem szolgált.

Kérdés: A magyar megszállás alatt volt-e tagja valamilyen pártnak?

Válasz: A magyar megszállás alatt én semmilyen pártnak nem voltam tagja.

Kérdés: Németországi tartózkodása alatt volt-e előállítva, kihallgatva vagy letartóztatva?

Válasz: Németországi tartózkodásom alatt sem előállítva, sem kihallgatva sem letartóztatva nem voltam.

Kérdés: Mivel kívánja kiegészíteni vallomását?

Válasz: A vallomásomat nem tudom kiegészíteni semmivel, a jegyzőkönyv az általa elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Gerhardt Ilona*.

A kihallgatást vezette: Szitkin hadnagy,
a BM Huszti Körzeti Igazgatósága vizsgálati osztályának vezető operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 3924, p. 3-3a. Eredeti. Kézírás.

Szám: 279

***1947. augusztus 2. – A Németországból visszatelepült Weinrauch K. F.
274 huszti lakos kihallgatási jegyzőkönyve***

---

bocsátását követően tévedésből vitték Németországba, más, német nemzetiségűek csoportjával (ld. az 1947. augusztus 2-án kelt iratot).

²⁷⁴ Weinrauch K. F.-et feltehetőleg német származása miatt internálták – mozgósították – és vitték a Szovjetunió hátszágába az a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának 1944. december 16-án kelt, 7161. számú határozata

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Huszt, 1947. augusztus 2.

Alulírott, Szitkin hadnagy, a BM Huszti Körzeti Igazgatósága vizsgálati osztályának vezető operatív megbízottja, kihallgattam

WEINRAUCH Katerina Fjodorovná (születési éve: 1925, születési helye: Huszt, lakhelye: Huszt, Genyerala Petrova u. 38. szám, pártonkívüli, nemzetisége: magyar, végzettsége: 8 osztály, hajadon, büntetlen előéletű, állampolgársága: szovjet, jelenleg sehol nem dolgozik).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: Weinrauch Katarina

Kérdés: Hol lakott és mivel foglalkozott Kárpátontúli területi magyar-német megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli területi magyar-német megszállása alatt Huszton laktam, a Genyerala Petrova²⁷⁵ u. 38. szám alatt, és a saját gazdálkodásunkban dolgoztam 1944. december 30-ig. 1944 decemberében a Vörös Hadsereg, más helybéliekkel együtt engem is elvitt dolgozni a Szovjetunióba, a Sztálini területi Gorlovkába. Ott a 3. Kokszyártó Üzemben dolgoztam segédmunkásként. Márciusában hazaengedtek, mivel Kárpátontúli területi lakos vagyok, és más nemzetiségűekkel együtt, fegyveres kísérettel Németországba, Brandenburgba vittek, ahol egy árvaházban dolgoztam óvónőként. Miután megkaptam az iratokat, hazaküldtek régi lakhelyemre, Husztra, Kárpátontúli területre, ahova 1947. július 28-án érkeztem meg.

Kérdés: Rokonai közül ki szolgált az ellenség büntetőosztagainál, a rendéségnél vagy csendőrségnél?

Kérdés: Rokonai közül ki szolgált az ellenség büntetőosztagainál, a rendéségnél vagy csendőrségnél?

Válasz: Rokonaim közül az ellenség büntetőosztagainál senki nem szolgált.

Kérdés: A magyar megszállás alatt volt-e tagja valamilyen pártnak?

Válasz: A magyar megszállás alatt én semmilyen pártnak nem voltam tagja.

Kérdés: Németországi tartózkodása alatt volt-e előállítva, kihallgatva vagy letartóztatva?

Válasz: Németországi tartózkodásom alatt sem előállítva, sem kihallgatva sem letartóztatva nem voltam.

Kérdés: Mivel kívánja kiegészíteni vallomását?

Válasz: A vallomásomat nem tudom kiegészíteni semmivel, a jegyzőkönyv az általa elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Weinrauch Kátya*

A kihallgatást vezette: Szitkin hadnagy,
a BM Huszti Körzeti Igazgatósága vizsgálati osztályának vezető operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 3086, p. 3-4. Eredeti. Kézírás.

Szám: 280

---

alapján. Szabadon bocsátását követően, Gerhardt O. Ju. földijével együtt tévedésből vitték Németországba, más, német nemzetiségűek csoportjával, így onnan tért haza Kárpátaljára.

²⁷⁵ Huszton a Genyerala Petrova utcanév a háború után, a régi utcanevek megváltoztatásának eredményeképpen keletkezett.

1947. szeptember 13. – A Bodnár M. J. huszti lakos priorálási ügyében a kényszerlakhely²⁷⁶ megszüntetését, és az állandó alkalmazás céljából a „Dalsztrój” (BM Távoli Észak-országi Régió Fejlesztési Igazgatóságához) való átirányítását elrendelő határozat

„Jóváhagyom”
(olvashatatlan név) ezredes, a BM
Távoli Észak-országi Régió
Fejlesztési Igazgatóságának vezetőhelyettese
1947. szeptember 13.

HATÁROZAT
(a 15476. priorálási ügyben)

Habarovszki terület, Magadan, 1947. szeptember 12.

Alulírott, Borozgyin főhadnagy, megvizsgáltam a 15476. számú, BODNÁR Mihály – Mihail Joszifovics – (születési ideje: 1923, születési helye: Huszt, Kárpátontúli Ukrajna, nemzetisége: ukrán, pártunkívüli, családi állapota: nőtlen, végzettsége: 10 osztály, foglalkozása: villanyszerelő) priorálási ügyében rendelkezésre álló iratokat, és az alábbi tényállást

állapítottam meg:

---

²⁷⁶ A 6 évre való kényszer-kitelepítést a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottsága 1945. augusztus 18-án kelt, 9871. számú határozata, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériuma 1946. április 20-án kelt, 97. számú irányelve alapján kizárólag azon szovjet állampolgárok tekintetében alkalmazták, akik a második világháború idején Németországban különböző katonai alakulatokban szolgáltak (ld. az 1946. április 20-án kelt iratot).

Bodnár M. J. a magyar munkaszázadban teljesített szolgálat idején ennek az országnak volt állampolgára, német hadseregben nem szolgált, és nem volt köze a német munkásalakulatokhoz (Todt-szervezet), azért az ellene kiszabott, 6 évi időszakra történő kényszer-kitelepítést megállapító ítélet még szovjet szemszögből is törvénytelen volt.

„Vlaszovisták” – azon kényszerkitelepítettek általános feltételes megnevezése, tekintettel arra, hogy a táborlakók e kategóriájához rendkívül nagyszámú olyan volt katona tartozott, aki abban az Orosz Felszabadító Hadseregben (ROA) szolgált, amelyet a német fogságba esett szovjet Vlaszov tábornok vezetett.

Valamennyien ugyanazon iparvállalatoknál folytatták munkájukat, ahol korábban dolgoztak, csak most már szabad munkavállalóként.

Vlaszov Andrej Andrejevics (1901–1946). 1941-től 1942-ig a Nyugati Front 20. Hadseregének parancsnoka. Részt vett Kijev védelmében. A Volhovi Front parancsnokhelyettese, a 2. Támadóhadsereg parancsnoka. 1942 júliusában német fogságba esett. Rövidesen elkezdett együttműködni a németekkel. 1944-től a KONR (Szovjetunió Népeinek Felszabadító Bizottsága) élén állt. Májusban szovjet katonák fogságba ejtették. a Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiuma 1946. augusztus 1-jén Vlaszov A. A. és 11 társát kötélt általi halálra ítélte. Az u.n. Vlaszov-hadsereg, hivatalosan az Orosz Felszabadító Hadsereg (ROA), amely egymilliót meghaladó létszámú állományának többségét hadifoglyok alkották, nem elhanyagolható erőt képviselt. Fegyverzetét illetően, az általános katonai felszerelésen felül rendelkezett tüzérséggel és csapatlégvédelemmel. 1942. augusztus elején Vlaszov a Németország Külügyminisztériumának képviselőjével folytatott beszélgetésen elég világosan kifejtette katonai eszméjét, amely szerint: „Ahhoz, hogy legyőzzék a Szovjetuniót, a Vörös Hadsereg ellen be kell vetni a hadifoglyokat. Semmi nem gyakorolhat a Vörös Hadsereg katonáira olyan meggyőző hatást, mint az orosz alakulatok fellépése a német csapatok oldalán...”.

Aligha kell feltételezésbe bocsátkozni a tekintetben, milyen fölényt jelenthetett volna a szovjet fronton a német csapatoknak, amikor 1942-ben e nélkül is győztes csatákat vívtak, az előny, amelyhez a volt szovjet katonák milliós tömegének az ő oldalukon való fellépése biztosított volna, nyilvánvaló. Pontosan erre a tényezőre helyezte a hangsúlyt a német felső katonai vezetés, amikor arról igyekezett „meggyőzni” Hitlert, hogy egyezzen bele a ROA harci felhasználásába. Ugyanakkor, áruháztól tartva, csupán 1944 áprilisában vetették be ezen „hadsereg” egyes alakulatait a szovjet csapatok elleni védelmi harcokban (idézet M. Tumsisz, „Lubjanka – nyitott levéltárak. Cseka (Össz-Oroszországi Rendkívüli Bizottság) – klánok háborúja” c. könyvéből, p. 456, illetve „Elháríthatatlan megtorlás. A hazaárulók, fasiszta pribékek és az imperialista kémiszolgálatok ügynökei elleni perek anyagai”..., p. 180-196

Kárpátontúli Ukrajna magyar csapatok általi megszállása alatt Bodnár 1944. szeptember 10-ig szülőhelyén élt, és saját gazdaságában dolgozott. 1944 szeptemberében másokkal együtt mozgósították a magyarok, mezőgazdasági munkára az a 8062. munkászászlóaljba vezényelték és Magyarországra szállították, ahol segédmunkásként dolgozott. 1945. március 28-án a fenti zászlóaljjal Ausztriába került, ahol 1945. május 1-jén felszabadították az amerikai csapatok, és átadták a Vörös Hadseregnek.

Figyelembe véve, hogy a priorálás Bodnár által elkövetett árulásra, illetve bűnsegédi tevékenységére utaló adatokat nem tárt fel, tekintette arra, hogy Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt Bodnár csehszlovák állampolgár volt, meghoztam az alábbi

HATÁROZATOT:

Az 1923-ban, a Kárpátontúli Ukrajna-i Huszton született Bodnár Mihály – Mihail Mihajlovics – a kényszerlakhely-kijelölését megszüntetem, és nevezett állandó alkalmazáscéljából átirányítom a „Dalsztrój” (BM Távoli Észak-oroszországi Régió Fejlesztési Igazgatóságához).

A jelen határozat másolatát megküldeni rendelem a:

1. BM Távoli Észak-oroszországi Régió Fejlesztési Igazgatósága Titkos Politikai Osztályának 3. Alosztálya részére – a nyilvántartásból való törlés céljából,
2. A BM Távoli Észak-oroszországi Régió Fejlesztési Igazgatóságának – tájékoztatás céljából

Borozgyin főhadnagy, a BM Távoli Észak-oroszországi Régió Fejlesztési Igazgatósága Kényszerkitelepítés-ügyi Osztálya 1. alosztályának operatív megbízottja
Egyetértek: *Szmirnov* őrnagy,
a BM Távoli Észak-oroszországi Régió Fejlesztési Igazgatósága Kényszerkitelepítés-ügyi Osztálya 1. Alosztályának operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 7033, p. 14. Eredeti. Gépírás.

Szám: 281

1947. szeptember közepe²⁷⁷ – A BM Habarovszki Területi Igazgatóság Kényszerkitelepítés-ügyi Osztálya vezetőségének javaslata a Bodnár M. J. szüleinek adandó magyarázatról azzal kapcsolatban, hogy miért tartják vissza fiúkat a Magadáni területen a kényszer-kitelepítés feloldása után

Titkos

A BM Huszti Városi Osztályának vezetője részére
Kárpátontúli terület

Bodnár József – Joszif Joszifovics, Kárpátontúli terület, Huszt, ulica Lenina 97. szám alatti lakos kérelemmel fordult az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsához, hogy engedjék szabadon gyermeküket, az 1923-ban született Bodnár Mihályt (Mihail Mihajlovics).

Kérjük közölni kérelmezővel, hogy fiúk a német fogságban hazaárulást követett el²⁷⁸, önként jelentkezett szolgálatra a német hadseregbe, amiért szigorú büntetést érdemel.

²⁷⁷ Az időszak az okirat tartalmából következtetve került megállapításra.

²⁷⁸ 1939 és 1944 között, amikor Kárpátalján magyar közigazgatás működött, a térség lakosai automatikusan magyar állampolgárságot szereztek, amit a szovjet fél is elismert. Következésképpen, ezen állampolgároknak a magyar hadseregben való szolgálata nem minősült „árulásnak”.

A Bodnár J. M. szüleinek küldött, magadáni visszatartásának okait vázoló magyarázatát illető őszintén cinikus javaslat jól jellemzi a GULÁG szocialista rendszerének jegyetlen mivoltát. És ugyanezen „javaslatok”

Figyelembe véve a Németország felett aratott győzelmét a szovjet kormány fiúk tekintetében nagy kegyet gyakorolt, amikor megelégedett a hatévi kényszer-kitelepítésével. Ez alól a büntetés alól jelenleg nem menthető fel.

Tájékoztatásul közöljük, hogy Bodnár 1944. szeptember 10-től 1945. május 1-jéig sorkatonai szolgálatot teljesített a német hadseregben.

Volkov őrnagy, a BM
Távoli Észak-oroszországi Régió
Fejlesztési Igazgatóságának vezetőhelyettese
Gorgyijenko hadnagy, a BM
Távoli Észak-oroszországi Régió
Fejlesztési Igazgatósága
Kényszerkitelepítés-ügyi Osztálya 3. alosztályának vezetőhelyettese

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 7033, p. 13. Eredeti. Gépírás.

Szám: 282

1947. szeptember 18. – Turjanica I. I., a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökének Ny. Sz. Hruscsovnak²⁷⁹ címzett levele, amelyben szorgalmazza a kárpátaljaiak NKVD-táborokból való szabadon bocsátását

Hruscsov Ny. Sz., a Szovjetunió Minisztertanácsa elnökének

A honvédő háború végén, 1944-ben és azt követően a szovjet hatóságok, a Kárpátontúli területről jelentős számú lakost vittek ideiglenes munkavégzés céljából az ország belsejébe. Jelenleg ezek az emberek szét vannak szórva a Szovjetunió valamennyi tagköztársaságában működő munkatáborokban, és senki nem tudja, mikor térnek haza.

A munkára irányítottak összetétele:

I. Többségükben serdülőkorú lányok 16 éves kortól, továbbá idősebb munkaképes emberek, köztük egész családok.²⁸⁰

II. Fentiekén kívül vannak köztük u. n. hadifoglyok. E csoporthoz olyan Kárpátontúli Ukrajna-i személyek tartoznak, akiket a térség magyar megszállása alatt, 1938 és 1944 között

---

valótlan tájékoztatást adnak a BM Kárpátaljai Területi Igazgatóságának, pontosabban a helyi szervezeteinek, amikor Bodnár J. M-et, politikai és katonai bűnözőként, „hazaárulóként”, stb. tüntetik fel, ami nem felel meg sem a prioritási ügyében fellelhető iratok, sem a kényszer-kitelepítés megszüntetését kimondó határozat tartalmának, amely szerint, mint fogoly szabadul. (ld. az előző iratot.)

²⁷⁹ Hruscsov Nyikita Szergejevics (1894–1971) – politikus és államférfi, a Szovjetunió hőse (1964), Szocialista Munkaérdemrenddel háromszor kitüntetett (1954, 1957, 1961), altábornagy (1943). 1939 és 1949 között Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának első titkára, egyidejűleg – 1941 és 1944 között – az Észak-nyugati, Sztálingrádi, Dél-keleti, Déli és 1. Ukrán Front katonai tanácsainak tagja 1944 és 1946 között ő viselte a felelősséget Kárpátalja sikeres „szovjetesítéséért”. 1949-től 1953-ig az SZKP KB titkára. 1953-tól 1964-ig az SZKP KB első titkára, egyidejűleg a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke. 1964-ben az államvezetésben elkövetett „hibák” miatt tisztségéből felmentve. Az SZKP 1956-ban lezajlott XX. Kongresszusán kezdeményezte Sztálin személyi kultuszának elítélését, és a totalitárius rendszer alatt politikai indokokkal elítélt emberek ezreinek táborokból és börtönökből való szabadon bocsátását.

²⁸⁰ Német nemzetiségű kárpátaljaiakról van szó, akiket a Szovjetunió Védelmi Bizottságának 1944. december 16-án kelt, 7161. számú határozata alapján az NKVD-frontesapatok „mozgósítottak” és „internáltak” a Szovjetunió távoli régióiban végzendő kényszermunkára.

vonultattak be a magyar hadseregbe és a németek megszállók oldalán rész vettek a harcokban.²⁸¹

Ezek a személyek vagy önként adták meg magukat, vagy a hadműveletek során kerültek fogságba, erről pontos adatokkal nem rendelkezünk.

III. Említést kell tennem azokról az emberekről, akiket a magyar invázió idején, 1938-ban és később a csendőrök és más biztonsági szervek embertelenül megkínóztak. Életüket mentve kerestek menedéket a Kárpátok másik oldalán, átkelve a Szovjetunió területére.²⁸²

Ők, tehát, politikai menekültek, politikai emigránsok voltak. Fentiekkel kapcsolatban naponta nagy számú kérelem érkezik hozzánk, amelyben lakosaink munkatáborokból való szabadon bocsátását és szülőföldjükre való hazatérésének engedélyezését szorgalmazzák.

Ilyen jellegű kéréseim egyikét, egyébként, a Belügyminisztérium Leninabadi Területi Igazgatóságához intéztem, amelyben kértem Csepák György – Georgij Georgijevics – munka alóli felmentését.

Erre a kérelemre kaptuk a 16/801. számú, alábbi tartalmú választ: Közöljük, hogy Csepák Georgij Georgijevics, aki iránt Önök érdeklődnek, jelenleg a Leninabadi területen lakik. Nevezett az 1943 októberétől 1944 novemberéig sorkatonaként szolgált a magyar hadseregben, magyar egyenruhát viselt, géppuskával volt felfegyverezve, hűséget esküdött a magyar-német hadseregnek, és a Szovjet Hadsereg ellen harcolt. Ezért a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1947. 05. 20-án kelt, 97. számú parancsa alapján vele szemben 6 évi kényszer-kitelepítést alkalmaztak, ezért Csepák tekintetében a kényszer-kitelepítést megszüntetni nem áll módunkban, amit jelen levelünkben tudomásukra hozunk. Szobolev főhadnagy, a Belügyminisztérium Leninabadi Igazgatóságának kényszerkitelepítés-ügyi osztályvezetője”.

Határozott véleményem, hogy az ilyen intézkedések nem helyénvalók. Mert bárhogya is alakult, nehezen vádolható egy szovjet ember, aki sorkatonaként szolgált, azzal, hogy egyenruhát viselt, rész vett a harcokban, stb., hiszen ezek az emberek csupán eszközök voltak a magyar mánások és vezető osztály kezében.

Utóbbiak, pedig, mint ismeretes, az elkövetett katonai bűntetteikért már megkapták megérdemelt büntetésüket magától a magyar kormánytól.

Fentiek alapján kérem szíves intézkedését annak érdekében, hogy:

I. döntés szülessen Csepák G. G. munkatáborból való szabadon bocsátása ügyében,

II. Vonják vissza az olyan rendelkezéseket, amelyek megakadályozzák a Kárpátontúli terület (volt hadifogoly) lakosait azon jogaik gyakorlásában, amelyeket a szovjet törvények biztosítanak számukra.

III. azon állampolgárokat, akik semmilyen bűntényt nem követtek el, a Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának közbenjárására a Kárpátontúli területen végzett munkájuk alól mentsék fel, és irányítsák haza.

Kérem, hogy kérésem elbírálásáról írásos tájékoztatás számomra megküldeni szíveskedjenek.

Turjanica, a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke

²⁸¹ „Úgynevezett hadifoglyok” alatt magyar és német Nemzetiségű kárpátaljaiak értendők, akiket a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0036. számú határozata alapján az NKVD-frontcsapatok nemzetiségi hovatartozásuk miatt „emelték ki” izoláltak és zártak NKVD-táborokba.

²⁸² Azokról a kárpátaljaiakról van szó, akik az 1939 és 1941 közötti időszakban tömegesen (közel 10 ezer fő) szöktek a Szovjetunióba, ahol a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága Rendkívüli Tanácsa majdhogynem mindegyiküket 3-tól 15 évig terjedő szabadságvesztésre ítélte. 1942 novemberében jelentős részük a KP(b) KB Politikai Bizottságának határozata alapján amnesztiában részesült, és a Ludvík Svoboda vezette Csehszlovák Hadtesthez került.

Érdekes, hogy Turjanica I. I. a vezető kárpátaljai politikusok közül elsőként ismerte el, hogy kárpátaljaiak „politikai indokkal” Szovjetunióba szöktek. Ugyanezen, Turjanica által Hruscsovhoz intézett levéből az is kitűnik, hogy ő volt az első, aki elismerte a kárpátaljai „úgynevezett hadifoglyok” és más lakosok NKVD-táborokba zárását és szorgalmazta a táborokból való szabadon bocsátásukat.

Ungvár, 1947. szeptember 18.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 24, ügyiratszám: 7, p. 110. Eredeti. Gépírás.

Szám: 283

1947. október 18. – A BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. számú Speciális Osztálya vezetőjének címzett kísérőlevél a Susman M. A. tiszaborkúti (Rahói járás) lakos kényszer-kitelepítését és a Lembergi elosztóbörtönbe zárását elrendelő határozat másolatához

A BM Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatósága
Szám: 3/245
Szigorúan titkos

1947. október 18.

Kusztjikov őrnagy et., a Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatóság
1. Különleges Ügyosztály vezetője részére
Helyben

Ezennel továbbítom a Susman Miklós – Nyikolaj Andrejevics²⁸³ – kényszer-kitelepítését elrendelő határozat másolatát, akit 1947. október 16-án a Lembergi elosztóbörtönbe irányítottunk.

Cserevko főhadnagy, BM Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatósága
Visszatelepült-ügyi Osztálya 1. különleges alosztályának vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 34, p. 20-36. Eredeti. Gépírás.

Szám: 284

1947. december 11. – Kozauer J. felsőkerepeci (Munkácsi járás) lakos Hruscsov Ny. Sz., az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa elnökéhez címzett levele a falu lakosainak munkatáborokból való szabadon bocsátása tárgyában

Hruscsov Ny. Sz., az Ukrán SZSZK
Minisztertanácsának elnöke részére

Kijev

Tisztelt Nyikita Szergejevics!

1944 végén a Kárpátontúli területi, Munkácsi körzeti Felsőkerepecről az alábbi lakosokat vitték el ideiglenes munkása az ország belsejébe²⁸⁴:

1. Pfister Anna Ivanovna
2. Vogel Johann – Ivan Jozsifovics –
3. Hungreder Veronika
4. Orlovski Mária
5. Maurer Vera

²⁸³ Susman M. A. (ld. az 1947. december 31-én kelt okiratot).

²⁸⁴ A Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának 1944. december 16-án kelt, 7161szsz. számú határozata alapján az NKVD-frontcsapatok által „mozgósított” és „internált” személyekről van szó.

6. Gorondi Margit
7. Maurer Josef – Joszif Jurjevics –

Fenti személyek munkatáborból való szabadon bocsátását és hazatérésük engedélyezését célzó valamennyi intézkedésünk ez ideig sikertelen maradt. Ez ügyvel kapcsolatos folyamatos kéréseinkre és sürgetéseinkre még választ vagy magyarázatot sem kaptunk.

Figyelembe véve, hogy talpig becsületes, szorgos emberekről van szó, olyan szovjet állampolgárokról, akik nem követtek el semmilyen bűncselekményt, és sem bírói hatalom, sem igazgatási hatóság nem rendelkezett az ő Kárpátontúli területen kívül eső munkatáborba irányításukról, ezért szépen kérjük beavatkozását ez ügybe.

Meggyőződésünk, hogy az Ön, tisztelt Nyikita Szergejevics, a szovjet igazságosság szellemében dönti el ezt az ügyet, és, hogy valamennyi felsorolt személy még az 1947. december 21-ére kiírt választások előtt hazatérhet.

Valamennyi 1-7. szám alatt felsorolt személy jelenleg a Don-medencében, a Sztálini területi, Novaja Gorlovkában a 3. számú Kokszygártó Üzemben alkalmazott 1009. munkászászlóaljban dolgozik.

Válaszlevelét az alábbi címre várom: Kozauer Josef, Munkácsi körzet, Felsőkerepec, 43. szám

Előre is köszönöm jóindulatát, őszinte tisztelettel:

Felsőkerepec, 1947. 12. 11.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 23, ügyiratszám: 13, p. 11. Eredeti. Gépírás.

Szám: 285

1947. december 31. – A BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. számú Speciális Osztálya vezetőjének címzett kísérőlevél a Susman M. A. tiszaborkúti (Rahói járás) lakos 6 évi kényszer-kitelepítését elrendelő határozat másolatához

A BM Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatósága

1947. december 31.

Szám: 3/903
Szigorúan titkos

Kusztyikov őrnagy et., a Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatóság
1. Különleges Ügyosztály vezetője részére
Helyben

Ezennel továbbítom a Susman Miklós – Nyikolaj Andrejevics²⁸⁵ – kényszer-kitelepítését elrendelő határozat másolatát, akit 1947. október 16-án a Lembergi elosztóbörtönbe irányítottunk.

Cserevko főhadnagy, BM Kárpátontúli Területi Belügyi Igazgatósága
Visszatelepült-ügyi Osztálya 1. Különleges Ügyosztályának vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

---

²⁸⁵ Susman Miklós – Nyikolaj Andrejevics – 1902-ben született a Rahói járási Felsőkerepecen. 1944 augusztusától sorkatonai szolgálatot teljesít, a működő hadserekek keretében részt vett az olasz fronton folyó harcokban. 1945-ben amerikai fogságba került (u.o. p. 38)

Szám: 286

1948. február 2. – A Németországból visszatelepült Oberbüchler T. S. bustyaházai (Técsői terület) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Técső, 1948. február 2.

Alulírott, Szmirnov főhadnagy, a Técsői Körzeti 1. Különleges Ügyosztály operatív megbízottja, a mai napon kihallgattam az alábbi visszatelepült személyt, aki magáról a következő adatokat közölte:

Oberbüchler Terézia Stefanovna (születési éve: 1919, családi állapota: férjezett, írástudó, nemzetisége: ukrán, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, lakhelye: Bustyaháza, Técsői körzet, Kárpátontúli terület)

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Oberbüchler Terézia*

Kérdés: Mondja, Oberbüchler polgártársnő, mikor utazott el Németországba, és kiindította önt el a Kárpátontúli területről?

Válasz: 1944-ben, amikor az orosz csapatok közeledtek a Kárpátokhoz, férjemet, Stefant Bustyaházára irányították dolgozni, ott működött az erdészeti igazgatóság. Amikor megérkeztünk Bustyaházára, a férjemet elvitték dolgozni Sopronba, Magyarországra. Bennünket felszállítottak egy vagonba, amelyet egy szerelvényhez csatoltak, és Pozsonyon keresztül elvittek Ausztriába. Hosszú vándorlás után megérkeztünk Meiningenbe, ami végcélnak minősült. Még vagonokban laktunk, a férjemet munkára az erdészethez irányították, én pedig különböző gazdáknál különböző munkákat végeztem a gazdaságokban. Meiningenben 1945-ig maradtunk, [majd] elmentünk az oroszok táborához, hogy visszatérhessünk szülőföldünkre, Kárpátontúli területre.

A táborban nekünk azt mondták, hogy folytatnunk kell a munkánkat, és mi visszatértünk Meiningen elővárosába, Wasungenbe, [ahol] a férjemet az erdészethez rendelték dolgozni, én pedig 1947. december 2-ig háztartásbeli voltam. Miután a szovjet konzulátushoz fordultunk, megengedték, hogy elutazzunk.

Kérdés: Hogyan jöttek vissza a Kárpátontúli területre, transzporttal, vagy egyénileg?

Válasz: 1947 decemberében mi más visszatelepülőkkel felszálltunk egy szerelvényre, és elindultunk a Kárpátontúli területre. Velünk még 4 család utazott.

Az ügygel kapcsolatban semmi mást elmondani nem tudok.
A jegyzőkönyvet számomra felolvasták: *Oberbüchler Terézia*

A kihallgatást vezette: Szmirnov főhadnagy, a Técsői Körzeti
1. Különleges Ügyosztály operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 3942, p. 3-5. Eredeti. Kézírás.

Szám: 287

1948. február 6. – A Németországból visszatelepült Sterzel V. M. oroszokrai (Técsői terület) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Técső, 1948. február 6.

Alulírott, Szmirnov főhadnagy, a Técsői Körzeti 1. Különleges Ügyosztály operatív megbízottja, a mai napon kihallgattam az alábbi visszatelepült személyt, aki magáról a következő adatokat közölte:

Sterzel Veronika Maximovna (születési éve: 1915, családi állapota: férjezett, pártonkívüli, nemzetisége ukrán, születési helye: Oroszmokra, legutóbbi lakhelye: Técsői körzet, Bustyaháza, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű)

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: Sterzel Veronika

Kérdés: Mondja, Sterzel asszony, hogy került Németországba?

Válasz: 1944-ben a magyar katonai hatóságok a németekkel együtt Bustyaházaig hajtottak bennünket. A bustyaházai vasútállomáson bevagoníroztak, és Magyarországon, illetve Csehországon keresztül Németországba vittek, ahol Meiningenbe érkeztünk.

Kérdés: Mondja, Sterzel asszony, hova küldték önt dolgozni?

Válasz: Amikor megérkeztünk Németországba, Meiningenbe, nem tudtam dolgozni, mert beteg voltam- 1944-től 1948-ig, amíg el nem jöttünk Németországból, a férjem, Sterzel Ignaz Jusefovics tartott el.

Kérdés: (így az eredetiben, a fordító) 1947 decemberében a férjem a konzulátushoz fordult, hogy engedjenek visszatérni a Kárpátontúli területre, a lakhelyünkre. Miután a konzulátushoz fordultunk, megengedték, hogy hazajöjjünk, és Brandenburgba, táborba küldtek. Ott a helyőrség-parancsnokság felszállított bennünket egy szerelvényre, és elindított a Kárpátontúli területre, így megérkeztünk a Kárpátontúli területi, Técsői körzeti Bustyaházára.

Az üggyel kapcsolatban semmi mást elmondani nem tudok.

A jegyzőkönyvet számomra felolvasták: *Sterzel Veronika*

A kihallgatást vezette: Szmirnov főhadnagy, a Técsői Körzeti

1. Különleges Ügyosztály operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 3949, p. 3-4. Eredeti. Kézírás.

Szám: 288

1948. február 7. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma Krasznodari Területi Igazgatósága Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának előterjesztése Hidi F. F. nagydobronyi (Ungvári járás) lakos hadifogolytáborból való szabadon bocsátása tárgyában

„Jóváhagyom”

Szemjonovih ezredes,

a Szovjetunió Belügyminisztériuma

Krasznodari Területi Igazgatóságának vezetőhelyettese

1948. február 7.

ELŐTERJESZTÉS

Alulírott, Markovszkij főhadnagy, a Belügyminisztérium Krasznodari Területi Igazgatósága Hadifogoly- és Internáltügyi Osztálya vezetőjének első helyettese, 1948. február 4-én megvizsgáltam a BM 148. táborában fogva tartott

HIDI Ferenc Ferenc. (születési éve: 1912, születési helye: Nagydobrony, Ungvári körzet, Kárpátontúli terület, Ukrán SZSZK, nemzetisége: magyar, pártonkívüli, parasztszármazású, végzettsége: 4 osztály, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, 1944 márciusától 1945-ig²⁸⁶ sorkatonaként szolgált lovas hadosztályban) hadifogoly priorálási anyagát, és az alábbi

tényállást

állapítottam meg:

Hidi Ferenc Ferenc. 1944 márciusában Nagydobronyban lakott, és, mint magyar állampolgárt, mozgósították a magyar hadseregbe, ahol sorkatonaként szolgált a 3. lovashadosztályban.

1945 júniusában, alakulata más katonáival együtt a szovjet csapatok fogságába esett és hadifogolytáborba került, amelynek jelenleg is foglya.

Hadifogolytábori tartózkodása alatt Hidi F. F. hadifogolyról kedvező vélemény alakult ki, termelési feladatait 125%-ra teljesíti, amiért a táborparancsnokság részéről több alkalommal ösztönzésben részesült. Terhelő adatokkal Hidi hadifogoly tekintetében nem merültek fel.

Figyelembe véve Hidi F. F. szülő- és lakhelyének, Nagydobronynak az Ukrán SZSZK-hoz csatolására, ahol a priorálási anyagban rendelkezésre álló postai levelezés tanúsága szerint Hidi hadifogoly szülei jelenleg is élnek, tekintettel a Szovjetunió Belügyminisztériuma Hadifogoly- és Internáltügyi Igazgatósága 1946. 07. 27-én kelt, 8/2/2817. számú irányelvére

javaslom:

Hidi Ferenc Ferenc. hadifogoly, mint az Ukrán SZSZK, Kárpátontúli területi születésű, u.o. lakos hadifogolytáborból való szabadon bocsátását, és állandó lakhelyére, az Ungvári járási Nagydobronyba való irányítását. Hidi Ferenc Ferenc. priorálási dossziéjának továbbítását a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztályának (Ungvár).

Markovszkij főhadnagy, a Belügyminisztérium
Krasznodari Területi Igazgatósága Hadifogoly- és Internáltügyi Osztálya
vezetőjének első helyettese

„Egyetértek”

Gellerstein őrnagy, a BM Krasznodari Területi Igazgatósága
internált- és hadifogoly-ügyi osztályvezetője

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6839, p. 13. Eredeti. Gépírás.

Szám: 289

1948. február 16. – A Szovjetunió Belügyminisztériuma Sztálini Területi Igazgatósága Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának előterjesztése Galambus K. P. tizsalamoni (Ungvári járás) lakos hadifogolytáborból való szabadon bocsátása tárgyában

„Jóváhagyom”

Golov 3. osztályú komiszár
a Szovjetunió Belügyminisztériuma
Sztálini Területi Igazgatóságának vezetője
1948. február 16.

²⁸⁶ Az okirat szövege szerint: 1945 júniusáig.

ELŐTERJESZTÉS

Alulírott, Kozlov hadnagy, a Belügyminisztérium Sztálini Területi Igazgatósága Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának a 6029. Hadifogoly-kórháza Mellett Működő operatív alosztályának operatív megbízottja, megvizsgáltam a 6029. Hadifogoly-kórházban tartózkodó

Galambus Károly Péter. hadifogoly (születési éve: 1924, születési és lakhelye: Tiszasalamon, Ungvári körzet, Kárpátontúli terület)
priorálási anyagát, és az alábbi

tényállást

állapítottam meg:

GALAMBUS Károly Péter.-t, mint magyar állampolgárt, 1944 december 5-én internálták a Don-medencében végzendő munkára, ahol a 280., majd a 177.²⁸⁷ számú munkatáborban dolgozott, 1948. január 15-től pedig a 6029. Hadifogoly-kórházban kezelik.

A BM Kárpátontúli Igazgatóságának Ungvári Körzeti Osztályán keresztül elvégzett priorálás megállapította, hogy nevezett valóban a Kárpátontúli területi, Ungvári járási Tiszasalamonban született, és ugyanott lakott. Tekintettel arra, hogy a Szovjetunió Legfelsőbb Bizottsága Elnökségének Nyugat-Ukrajna Ukrajnával való egyesítését elrendelő rendelete szerint e területek valamennyi lakosa szovjet állampolgárnak minősül, Galambus K. P is szovjet állampolgárnak tekintendő.

A priorálás megállapította továbbá, hogy Galambus K. P.-t 1944 decemberében valóban a Don-medence területén végzendő munkára internálták, az ellenfél hadseregében nem szolgált, terhelő adatokkal személye tekintetében sem az Ungvári Körzeti Osztály, sem mi nem rendelkezünk, Galambus K. P. apja és anyja a Kárpátontúli területi, Ungvári Körzeti Tiszasalamonban él.

Fentiek alapján

javaslom,

hogy Galambus Károly Péter.-t a 6029. Hadifogoly-kórházból bocsássák szabadon, és irányítsák szülő- és lakhelyére, a Kárpátontúli területi, Ungvári Körzeti Tiszasalamonba.

Priorálás dossziéját a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága Ungvári Körzeti Osztályának megküldeni javaslom.

Kozlov hadnagy, a BM Sztálini Területi Igazgatósága
Hadifogoly- és Internáltügyi Osztályának a 6029. Hadifogoly-kórháza
Mellett Működő operatív alosztályának operatív megbízottja

Kurocskin főhadnagy, a Hadifogoly- és Internáltügyi Osztály
operatív alosztályvezető-helyettese

1948. február 16.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 6853, p. 1. Eredeti. Gépírás.

Szám: 290

1948. február 16. – Kozauer J. által Korotcsenko D. Sz., az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa elnökéhez címzett levél, amelyben kéri, hogy bocsássák szabadon a munkatáborokból a felsőkerepeci (Munkácsi járás) lakosokat

²⁸⁷ A 177. számú tábor és a 6029. hadifogoly-kórház a Sztálini (jelenleg Donecki) területi Csisztyakovóban működött, és a BM Makejevkaiban működő 471. számú hadifogolytáborához tartozott.

Korotcsenko D. Sz.,
az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa elnökének
Kijev

A Kárpátontúli területi, Munkácsi járási felsőkerepeci lakosok még 1947. december 11-én kérelemmel fordultak Hruscsov elvtárshoz, a Minisztertanács akkori elnökéhez, amelyben kérték 7 falubeli lakosunk munkatáborból való szabadon bocsátását, és hazatérésük engedélyezését.

Tekintettel arra, hogy ezeknek az embereknek a sorsát illetően máig sem kaptunk semmilyen választ, és haza sem tértek, Kozauer Josef – Joszif – megbízottunkon keresztül azzal a kéréssel fordulunk önhöz, tisztelt Demjan Szergejevics, legyen szíves bevetni tekintélyét és közbenjárni ezeknek az embereknek a munkatáborból való szabadon bocsátása és hazaengedése érdekében, amiért előre is végtelen hálánkat fejezzük ki.

A fent említett kérelem másolatát mellékeljük.

Kozauer Josef

Ukrán SZSZK, Kárpátontúli terület,
Munkácsi körzet, Felsőkerepec, 43. szám alatti lakos

*Felsőkerepec,
1948. február 16.*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 23, ügyiratszám: 13, p. 11-12. Másolat. Gépírás.

Szám: 291

1948. február 20. – A Németországból visszatelepült Plakinger M. B. királymezei (Técsői járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Técső, 1948. február 20.

Alulírott, Bas, a BM Técsői Körzeti Osztálya 1. Különleges Alosztályának operatív megbízottja, visszatelepültként kihallgattam Plakinger Margit Brúnóvnát (születési éve: 1929, születési helye: Királymező, Técsői járás, Kárpátontúli terület, nemzetisége ukrán, pártonkívüli, származása: közép munkás *(így az eredetiben, a fordító)*), nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, végzettsége: 8 osztály, lakhelye: Kárpátontúli terület, Técsői járás, Királymező, 133. szám, bejelentés szerint büntetlen előéletű).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Plakinger Margit*

Kérdés: Milyen körülmények között került külföldre?

Válasz: 1944 októberében a magyar csapatok Királymezőről a szüleimmel együtt vonattal elvittek Ausztriába, mert fel akarták robbantani a falut, ezért kellett elhagynunk.

Kérdés: Ausztriából hogy került Németországba, mit csinált és meddig maradt ott?

Válasz: ... Amikor megérkeztem Ausztriába és magyar csapatokkal, ők átadtak bennünket a német csapatoknak, és így kerültem Németországba. Ott 1944-től 1947-ig falusi gazdaságban dolgoztam.

Kérdés: Mondja, Plakinger asszony, milyen hadsereg szabadította önt fel, és melyik városban?

Válasz: 1945 áprilisában szabadítottak fel az amerikai csapatok Meiningenben.

Kérdés: Kihallgatták vagy kapott feladatot külföldön, ha igen, akkor melyet?

Válasz: Engem külföldön sehol nem hallgattak ki, és semmilyen feladatot nem kaptam.

Kérdés: Mivel foglalkozott szabadon bocsátása után?

Válasz: Az amerikai csapatok általi [felszabadításomat] követően sehol nem dolgoztam, majd később, amikor bejöttek a szovjet csapatok, a gazdaságban dolgoztam.

Kérdés: Önszántából jött vissza a Kárpátontúli területre, vagy őrizet alatt bevagonírozva?

Válasz: Én Németországban Anzhausenben éltem, és egyszer csak jött a falu előljárója, és elmondta, hogy a brandenburgi táborba kell mennem, ahonnan bennünket elvisznek a Kárpátontúli területre.

Kérdés: Mivel tudja kiegészíteni vallomását?

Válasz: Semmi mást elmondani nem tudok.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírással igazolok: *Plakinger Margit*
A kihallgatást vezette: *Bas*, a BM Técsői Körzeti Osztálya 1. Különleges Alosztályának operatív megbízottja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 2906, p. 3-3a. Eredeti. Kézírás.

Szám: 292

1948. február 20. – A Németországból visszatelepült Schleiger E. I. királymezei (Técsői járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Técső, 1948. február 20.

Alulírott, Szmirnov főhadnagy, a BM Técsői Körzeti Osztálya 1. Különleges Alosztályának operatív megbízottja, visszatelepülteként kihallgattam

Schleiger Elizabeth – Jelizaveta Ivanovna – (születési éve: 1929, születési és lakhelye: Kárpátontúli terület, Técsői körzet, Királymező, hajadon, pártonkívüli, végzettsége: 8 osztály, nem dolgozik, utolsó lakhelye: Técsői járás, Királymező, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű).

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Schleiger Elizabeth*

Kérdés: Mondja, Schleigert asszony, hogy került Németországba?

Válasz: 1944 szeptemberében a magyar hatóságok erőszakkal kivezényeltek bennünket a taracközi vasútállomásra, felszállítottak egy vasúti szerelvényre, és közölték, hogy Magyarországra, Budapestre megyünk, de Budapestet nem értük el, megálltunk a város előtt. Most már pontosan nem emlékszem, de úgy 3-4 napig álltunk ott, majd tovább indítottak bennünket, de a magyar katonai hatóságok átadtak [bennünket] a német hatóságoknak. A német hatóságok éjszaka továbbküldtek bennünket Németország belsejébe.

Kérdés: Mondja, Schleiger asszony, mit csinált, amikor megérkezett Németországba?

Válasz: 1944 októberében érkeztünk a németországi Meiningenbe, majd Meiningenből továbbküldtek a Meiningentől 40 km-re lévő Berns nevű faluba. Én nem dolgoztam, apám tartott el. 1945 áprilisában bennünket felszabadított az amerikai hadsereg. Bennünket nem vittek táborba, Bernsben maradtunk. Apám favágóként, én pedig otthon dolgoztam a gazdaságban.

Kérdés: Mondja, Schleiger asszony, ön hova utazott, miután 6 hónapig az amerikaiak által megszállt övezetben tartózkodott?

Válasz: 1945 októberében az amerikai csapatok elvonultak, és bevonultak a szovjet csapatok. Én ekkor apámmal együtt a németországi Bernsben laktam. 1947-ig éltünk itt, és én a mezőgazdaságban dolgoztam.

Kérdés: Mondja, hogy került a Szovjetunió területére?

Válasz: Amikor bejöttek a szovjet csapatok, valamennyiünket, akiket a magyar csapatok elhurcoltak, összeírtak, és mi vártuk, hogy mikor küldenek vissza Kárpátontúli területre. 1947-ben apám a szovjet konzulátushoz fordult, és megkaptuk az engedély [hogy elutazzunk]. Ezt követően elküldtek bennünket a visszatelepítendőök táborába.

Kérdés: Mondja, Schleiger asszony, mennyi időt töltött szovjet lágerben és hol?

Válasz: 1947-ben, amikor megengedték nekünk a hazajövetelt, a szovjet katonai helyőrségparancsnok elküldött bennünket a brandenburi lágerbe, ahol 2-3 napot töltöttünk, majd onnan Grodnóba vittek. Grodnóban 3-4 napot töltöttünk, majd a Kárpátontúli területi Ungvárra vittek, ahonnan továbbmentünk a Kárpátontúli területi, Técsői járási Királymezőre. Jelenleg a királymezei kórházban dolgozom.

Semmi mást elmondani nem tudok: *Schleiger Elisabeth*

A kihallgatást vezette: Szmirnov főhadnagy, a BM Técsői Körzeti Osztálya 1. Különleges Alosztályának operatív megbízottja

KÖTELEZVÉNY

Alulírott, Schleiger Elisabeth, ezennel kötelezettséget vállalok arra, hogy a BM szerveinél folytatott beszélgetés tartalmát titokban tartom. A titoktartási nyilatkozatom megszegéséért a törvénynek megfelelően felelősséggel tartozom.

Schleiger Elisabeth

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 3940, p. 4-4a. Eredeti. Kézírás.

Szám: 293

1948. május 06. – A BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Ügyosztályához intézett megkeresés a 6 évre a Jakut Autonóm SZSZK-ba kényszerkitelepített Teips J. M. várpalánkai (Munkácsi járás) lakos ügyében

Szigorúan titkos

Kusztyikov őrnagy, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága
1. különleges ügyosztályvezetője részére
Helyben

Ismertetés céljából kérem megküldeni Teips Josef – Jozsif Mihajlovics – (születési éve: 1900, születési helye: Várpalánka, Munkácsi körzet, Kárpátontúli terület) irattári dossziéját.

Teips J. M.-et, mint a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1947. 04. 20-án kelt, 97. számú irányelve alapján a német SS alakulatoknál teljesített szolgálat miatt 1947. 04. 10-én kényszerkitelepített személyt, a Lvovi gyűjtőállomáson keresztül 6 évi időtartamra a Jakut területre irányították.

Gyejnyicsenko alezredes, az Állambiztonsági Minisztérium
Kárpátontúli Területi Igazgatósága 5. osztályának vezetője

Ukrajna Belügyminisztériuma Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 18 „I”, op. 1, ügyiratszám 1, p. 64a. Eredeti. Gépírás.

1948. augusztus 27. – Az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Minisztériumának szervei által az NKVD-táborból való hazatérését követően ismételen elítélt Jaczkó A. Sz.²⁸⁸ kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1948. augusztus 27.

Alulírott, Jakunyenko hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályának vizsgálója, a mai napon vádlottként kihallgattam Jaczkó Endrét (Andrej Sztjepanovics).

A kihallgatás kezdete: 10:00

A kihallgatás vége: 15:00

Kérdés: Mennyi ideig lakott 1944-ben Nagyráton, és mivel foglalkozott?

Válasz: Nagyráton körülbelül 1945 januárjáig voltam, és a feleségem apjának gazdaságában segítettem.

Kérdés: Miközben 1944 októberétől 1945 januárjáig Nagyráton lakott, merre járt, amikor elhagyta a falut?

Válasz: 1944. november végén megbetegedtem, és kezelésre eljártam a munkácsi kórházba, ahol meg kellett műteniük.

A műtetre várva, mintegy három hétig a Munkácstól 10 km-re található Nagylucskán laktam, mivel haza, Nagyrátra nehéz volt a közlekedés.

Kérdés: Kinél lakott Nagylucskán?

Válasz: A feleségem húgánál laktam, akinek a férje, Újhelyi József görög katolikus pap volt a nagylucskai templomban.

Kérdés: Mikor, és milyen körülmények között vették önt őrizetbe a szovjet hatóságok, és hova vitték ezután?

---

²⁸⁸ Jaczkó Endre – Andrej Sztjepanovics – 1902-ben született a csehszlovákiai, Nagymihályi járási Tarnán, nemzetisége: szlovák, végzettsége: érettségi, pártonkívüli, lakhelye: Rát, Ungvári járás, Kárpátontúli terület, foglalkozása: tisztviselő. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1948. szeptember 30-án 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 785)

Schneider Rudolf Henrikovics – 1907-ben született a Kárpátalja területi Ungváron, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, pártonkívüli, szolvai lakos, gépkocsivezető. A 4. Ukrán Front SZMERS kémelhárítási csoportfőnökének 1945. január 24-én kelt határozata alapján NKVD-internálótáborba hurcolták. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 760)

A levéltárban fellelhető, 2001-Sz. számú büntetőügy periratai, amelyek szerint Jaczkó Endrét 1948-ban az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző, „a nemzetközi tőkés uralkodó osztály azon részének támogatása bármilyen eszközzel, amely nem ismeri el a tőkés rendszert leváltó kommunista rendszer egyenrangúságát, megdöntésére törekszik és azon társadalmi csoportokat és szervezeteket támogatja, amelyek ennek az uralkodó tőkés osztálynak a befolyása alatt állnak, vagy amelyeket közvetlenül ezen szerveznek hoztak létre annak érdekében, hogy szovjetellenes tevékenységet folytassanak” mondattal meghatározott bűncselekmény elkövetése miatt ítélték el, ami arra utal, hogy nevezettnek 1945 januárjában történő őrizetbe vételét a SZMERS katonai kémelhárítási szervei a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. január 11-én kelt, 0016. számú parancsa alapján hajtották végre. Nevezett, tehát a fenti parancs (s) bekezdésében feltüntetett személyek kategóriájához – megyei, városi, járási közigazgatási szervek vezetői – sorolták, utóbbiakat pedig a parancs letartóztatni és az NKVD internálótáborába izolálni rendelte. Az ilyen táborok egyike Jenakijevóban működött. Ugyanerre utal, mellesleg, a Jaczkó Endre 1948. augusztus 27-ei kihallgatásán felvett jegyzőkönyv is, amelyben említést tesz a „munkatábor helyérők, azaz Jenakijevóról, ahol Jaczkó Endre és vele együtt SZMERS szervei által 1944–1945 folyamán elítélt más kárpátaljaiak, köztük németek és magyar „töltötték a büntetésüket”.

Válasz: 1945. január 24-én Nagylucskáról bementem Munkácsra a kórházba. A kórházba vezető úton igazoltatás céljából megállított a szovjet hadsereg két tisztje. Amikor bemutattam a Nagylucskai Községi Tanács igazolását, amely tanúsította, hogy kórházba tartok, engem az említett tisztek őrizetbe vettek és a Munkácsi Katonai Helyőrség-parancsnokságra kísérték.

A Munkácsi Katonai Helyőrség-parancsnokságon kihallgattak az önéletrajzomat, illetve munkahelyemet illetően, majd Munkácsról egy Don-medencei munkatáborba, a Sztálini területi Jenakijevóba vittek, a Junkom bányába. A munkatáborban segédmunkásként dolgoztam a bányában mélyszíni s más munkákon.

Kérdés: Kárpátontúli területről ki volt még magával együtt ebben a munkatáborban?

Válasz: Kárpátontúli területről ki ebben a munkatáborban velem együtt az alábbi személyek voltak, már kinek emlékszem a nevére:

1. Laner Ludwig, született, született Kőrösmezőn, magyarok alatt Polenán volt jegyző
2. Papirnyik József, ungvári lakos
3. Szilvay, az utónevére nem emlékszem, szintén ungvári lakos
4. Adler, az utónevére nem emlékszem, ungvári lakos
5. Schneider Rudolf Henrikovics, ungvári lakos, gépkocsivezető
6. Tonhauser Frantisek, a Munkácsi Egészségbiztosítási Pénztár dolgozója
7. Szenes, utónevére nem emlékszem. Ő jelenleg az Ungvári körzeti Szűrtén él.

Kérdés: Mennyi ideig volt a jenakijevói munkatáborban?

Válasz: A munkatábor Junkom bányájában 1947 októberéig dolgoztam, amikor a táborba német hadifoglyok érkeztek, bennünket pedig mindannyiunkat, akik a németek előtt ebben a táborban voltunk, a Tambovi területi Morsanszki Ellenőrző és Szűrőtáborba kerültem, ahonnan 1947. december 31-én szabadon bocsátottak, amiről számomra igazolást állítottak ki, és 1948. január 6-án hazaérkeztem Nagyrátra a családomhoz.

Kérdés: Mivel kívánja még kiegészíteni a vallomását?

Válasz: A Vallomásomat semmivel nem tudom kiegészíteni.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Jaczkó Endre*
A kihallgatást vezette: *Jakunenko* hadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóság
Vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2001-Sz, p. 32-35. Eredeti. Kézírás.

Szám: 295

1948. november 28. – Gerber A. A.²⁸⁹ várpalánkai (Munkácsi járás) lakos, a német hadsereg egykori katonájának őrizetbe vételi jegyzőkönyve

JEGYZŐKÖNYV

Munkács, 1948. november 28.

Alulírott, Toropov főhadnagy, Lascsenko hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Munkácsi Városi osztályának operatív megbízottjai, illetve Ruszin, a Munkácsi Városi

---

²⁸⁹ Gerber Alexander Alexandrovics – 1915-ben született a Kárpátalja területi Munkácson, nemzetisége: német, végzettsége: középfokú, pártönkívüli, Munkács-Várpalánka-i lakos, foglalkozása: fogtechnikus. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. január 13-án 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróság Kollégiumának 1955. augusztus 18-án kelt határozatával a büntetési tételt 7 év szabadságvesztésre enyhítette. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 260)

Rendőrkapitányság körzeti megbízottja, az alábbiakat foglaljuk jegyzőkönyvbe. A mai napon, a Munkácsi körzeti Várpalánkán, a Gerber Alexander Joszifovics – házában végrehajtott házkutatás során letartóztattuk a házában padlásán rejtőzködő, iratokkal nem rendelkező Gerber Alexander Alexandrovicsot (született 1915-ben, nemzetisége: német).

Ezt megelőzően Gerber A. I., a ház gazdája, és családtagjai az általunk feltett kérdésre azt válaszolták, hogy a házukban rajtuk kívül nincs senki, és kijelentették, hogy a padláson nincs senki. A padlás átkutatása során, ugyanakkor, ráleltünk az elrejtőzött Gerber Alexander Alexandrovicsra. Fenti tényeket a jelen jegyzőkönyvben rögzítjük.

Az Állambiztonsági Minisztérium Munkácsi Városi
osztályának operatív megbízottjai:
Toropov főhadnagy, Lascsenko hadnagy
Órizetes: *Gerber*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2151, p. 4. Eredeti. Kézírás.

Szám: 296

1949. január 13. – A Kárpátaljai Területi Bíróságnak a Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és az SS csapatoknál való szolgálattal vádolt Gerber A. A. ellen hozott ítélete

Titkos
Ügyszám: Szk 002/49

ÍTÉLET
AZ UKRÁN SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa (a tanács elnöke: Solom, ülnökök: Sándor, Marcisin, jegyzőkönyvvezető: Dzsanajeva), Cirikusz ügyész és Judkovics védő részvételével, az Ungváron, 1949. január 13-án tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a Gerber Alexander Alexandrovics (született 1915-ben, Várpalánkán, lakhelye: Várpalánka, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, munkás származású, hivatalnok foglalkozású, német nemzetiségű középfokú végzettségű, nőtlen családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű) vádlott ellen, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény miatt indított büntetőügyet, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Gerber 1941-ben önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, amelynek az volt a célja, hogy felkészítse a fiatalokat az SS német fasiszta csapatokban való szolgálatra.

Vádlott, mint a fenti szervezet tagja, 1942-ben önként jelentkezett az SS német fasiszta csapatokhoz, és a soraiban való szolgálat keretében különböző frontokon részt vett a szovjet hadsereg elleni harcokban.

1945-ben, a német hadsereg megsemmisítését követően vádlott hazaszökött, és, tartva a felelősségre vonástól, 1948. 11. 30-ig illegálisan rejtőzködött Várpalánkán.

Vádlott bűnösségét az utolsó tárgyaláson, illetve a bizonyítási eljárás során tett, objektív bizonyítékokkal szolgáló tanúvallomásokat, illetve a vádlott beismerő vallomását tartalmazó periratok bizonyítják.

A bíróság tanácsa, mérlegelve az alkalmazandó büntetés tételét, súlyosbító körülményként értékelte, hogy nevezett aktív szovjetellenes fasiszta tevékenységet folytatott.

A Be. 296. szakaszának megfelelően, tekintettel az 1947. 05. 26-án kelt kormányrendeletre, GERBER Alexander Alexandrovics vádlottat a bíróság büntetés-

végrehajtási intézményben letöltendő huszonöt év szabadságvesztésre, a Btk. 29 szakaszának a), b), illetve c) pontja alapján öt évre szóló közügyektől eltiltása és teljes vagyonek Kobzásra ítéli.

A szabadságvesztés letöltésének kezdeti idejét 1948. november 30-ában állapítja meg.

Az ítélet kihirdetve, ellene az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságán az ítélet másolatának elítélt részéről történő kézbesítésétől számított 5 napon belül fellebbezésnek van helye.

A tanács elnöke: *Solom*
Ülnökök: *Sándor és Marcisin*

A kiadmány hitelül:
Solom, a Kárpátontúli Területi Bíróság elnökhelyettese

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2151, p. 58. Eredeti. Gépírás.

Szám: 297

1949. január 26. – Az állambiztonsági szervek és rendőrség elől elrejtőzött, korábban az SS csapatoknál szolgálatot teljesített Mettó F. D.²⁹⁰ kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Munkács, 1949. január 26.

Alulírott, Kalinyin alhadnagy, a BM Munkácsi Városi Igazgatóságának operatív megbízottja, tanúként kihallgattam:

Mettó Ferenc – Fjodor Danielovics – (születési éve: 1927, születési helye: Bárdházam Munkácsi járás, Kárpátalja terület, írástudó, pártonkívüli, nemzetisége: német, paraszt származású, nő, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, lakhelye: Bárdháza 41. szám.

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Mettó Ferenc*

Kérdés: Miért szökött meg 1946. 07. 16-án, amikor őrizetbe akarták venni?

Válasz: 1946. 07. 16-án megszöktem otthonról, amikor a BM és az Állambiztonsági Minisztérium Munkácsi Körzeti Igazgatóságának a munkatársai megérkeztek Bárdházára, hogy elvigyenek mindenkit, aki az SS csapatoknál szolgált, mivel én is szolgáltam az SS csapatoknál. Úgy döntöttem, hogy elrejtőzöm a letartóztatás, a BM és az Állambiztonsági Minisztérium Munkácsi Körzeti Igazgatóságának munkatársai elől, így a házamból, pontosabban az apám házából egyenesen az erdőbe menekültem, ahol sokáig bujkáltam, majd később hazamentem, és folyamatosan otthon tartózkodtam, befalaztak apám, azaz Mettó Dániel Fjodorovics kéményébe, mindig ott bújtam meg, amikor a faluban megjelentek az állambiztonság munkatársai. A szüleim tartottak el, ahogy jelenleg is.

Kérdés: Mit kíván még elmondani az ügy lényegét illetően?

Válasz: Semmi mást elmondani nem tudok.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat

---

²⁹⁰ Mettó Ferenc – Fjodor Dánielovics – 1927-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Bárdházán, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású, bárdházai lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. augusztus 22-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 492)

helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták,
amit aláírással igazolok: *Mattó Ferenc*
A kihallgatást vezette: *Kalinyin* alhadnagy,
a BM Munkácsi Körzeti Osztályának
operatív megbízottja

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289, p. 8a-9a.zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 298

1949. február 11. – A Németországból visszatelepült Preinesberger M. T. dombói (Técsői járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Alulírott, Malekin alhadnagy, a BM Técsői Körzeti Igazgatóságának titkára, visszatelepültként kihallgattam:

Preinesberger Márta Tóbiásovná (születési éve: 1931, születési helye: Dombó, Técsői járás, Kárpátontúli terület, nemzetisége: német, végzettsége: 8 osztály, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, nem katonaköteles, hajadon, lakhelye: Dombó, Técsőt járás, Kárpátontúli terület²⁹¹)

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Preinesberger*

Kérdés: Mondja, asszonyom, hogy került Németországba?

Válasz: Még 1944 októberében a családommal mentem Németországba. Akkor, még októberben a magyar hadsereg bejelentette, hogy ki kell települni a német családoknak, és én is köztük voltam.

Kérdés: Mondja, asszonyom, mit csinált és hol lakott Németországban?

Válasz: Németországban nem dolgoztam, iskolába jártam, a Girbogati körzeti Schmigenben éltünk.

Kérdés: Mondja el, hogyan került vissza Dombóra?

Válasz: 1948-ban arról értesültünk, hogy haza lehet térni szülőfalunkra, a Kárpátontúli területi, Técsői járási Dombóra, így mi júliusban felszálltunk egy vonatra, és hazamentünk Dombóra.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni a vallomását?

Válasz: Vallomásomat semmivel nem tudom kiegészíteni, az általam elmondottakat helyesen foglalták jegyzőkönyvbe, amit számomra felolvastak.

Preinesberger

A kihallgatást vezette: *Malekin* alhadnagy,

---

²⁹¹ A kihallgatási jegyzőkönyvhöz mellékletként csatolt kérdőív még az alábbi adatokat tartalmazza:

– családtagok: apja, Preinesberger Tóbiás, született 1906-ban, anyja, Márta, született 1909-ben, fivérei, Gusztáv, született 1932-ben, és Franz, született 1937-ben, húgái, Márta, született 1931-ben, Lujza, született 1935-ben, Mária, született 1938-ban, Hilda, született 1942-ben, Elza, született 1943. Valamennyien a Técsői járási Dombón élnek. Apjuk a Técsői járási Taracközön dolgozik.

Németországban családjával együtt a Hirbogati Schmegeben élt, a mezőgazdaságban dolgozott. A Szovjetunióba, Dombóra 1948 júliusában önként tért haza. Ideiglenes személyi igazolványát Brandenburgban, 1949. július 17-én állítottak ki.

Vallomását alátámasztó tanúként Preinesberger Ignácot tüntette fel.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 4463, p. 1-3. Eredeti. Kézírás.

Szám: 299

1949. február 11. – A Németországból visszatelepült Preinesberger-Ulman O. M. dombói (Técsői járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Alulírott, Malekin alhadnagy, a BM Técsői Körzeti Igazgatóságának titkára, visszatelepültként kihallgattam:

Preinesberger-Ulman Ilona – Jelena Gaspolevna – (születési éve: 1919, születési helye: Szolyva, Kárpátontúli terület, nemzetisége: német, végzettsége: 4 osztály, férjezett, nyilatkozata szerint büntetlen előéletű, foglalkozás nélküli, lakhelye: Técsőt járás, Dombó, 185. szám²⁹²)

A hamis adatok közléséért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségre figyelmeztettek: *Preinesberger*

Kérdés: Mondja, Preinesberger asszony, hogy mikor és ilyen körülmények között került Németországba?

Válasz: Még 1944 októberében a magyar hatóságok valamennyi németet, köztük engem is a férjemmel és családommal, kivittek Németországba.

Kérdés: Mondja, Preinesberger asszony, mivel foglalkozott és hol lakott Németországban?

Válasz: Németországban sehol nem dolgoztam, mert 4 kicsi gyermekem volt, velük voltam. A férje az erdőben dolgozott, ő tartott el bennünket. Az amerikai csapatok szabadítottak fel.

Kérdés: Mondja, Preinesberger asszony, mikor és hogyan tért vissza a Szovjetunióba?

Válasz: A Szovjetunióba a férjemmel és gyermekeinkkel önként tértünk haza 1948. január 30-án brandenburgi szűrőállomáson keresztül, azóta Dombón lakunk.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni a jegyzőkönyvet?

Semmivel nem tudom kiegészíteni, a jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Preinesberger*

A kihallgatást vezette: *Malekin* alhadnagy,
a BM Técsői Körzeti Osztályának
titkára

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 2, ügyiratszám: 4467, p. 1-3. Eredeti. Kézírás.

Szám: 300

---

²⁹² A kihallgatási jegyzőkönyvhöz mellékletként csatolt kérdőívben Preinesberger-Ulman Ilona – Jelena Gaspolivna – még a következő adatokat közli magáról: családtagjaim – férjem, Preinesberger Mihály – Mihail Franzovics –, született 1910-ben, lányaim, Mária, született 1940-ben, és Irén, született 1941-ben, fiaim, Pál, született 1942-ben, és Tihon, született 1944-ben. Mindnyájan Dombón élünk, a férjem favágó Dombón.

Németországban az Oschati körzeti Dalenben éltünk. A Szovjetunióba, Dombóra 1948 júliusában tértünk vissza. Ideiglenes iratokat 1948. június 17-én kaptunk a brandenburgi szűrőállomáson.

A feltüntetett adatok hitelét tanúsító személyként Kichar Ezif 53 éves királymezei lakost tüntette fel.

1949. március 25. – A szovjetellenes tevékenységgel vádolt Sacher (Schön-berger, Ditfurth h) L. D.²⁹³ kereckei (Szolyvai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Sacher-Schönberger-Ditfurth Luiza Donaldovna vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

Ungvár, 1949. március 25.

A kihallgatás kezdete: 10:00

Kérdés: Csanaki birtokán élve mivel foglalkozott abban az időszakban, amikor Kárpátalja a Csehszlovák Köztársasághoz tartozott, illetve magyar megszállás alatt állt?

Válasz: Mint ahogyan azt a korábbi kihallgatáson is vallottam, 1928-ban, anyám halála után a rokonai csanaki birtokára költöztem, amely a Szolyvai járási Kereckén található. Ettől kezdve az én kezembe került a teljes gazdaság irányítása, így, gyakorlatilag, és voltam ennek a birtoknak a birtokosa.

A mintegy 7 ezer hektár földet, teljes gazdaságot és háztájit agában foglaló birtokot szüleimtől örököltem. A birtokhoz tartozó, földekből olyan 25-30 ha a szántó, a többi erdő, következésképpen erdőtulajdonos is voltam, ebből származott az alapjövedelem. Az erő az én birtokomhoz tartozott. A fát azoknak a cégeknek adtam el, amelyek kivágták és feldolgozták. Évente mintegy 40-60 ha fát adtam el, amiből évente 2000 pengő jövedelem származott. Miután az erdőt kivágták és a fát elszállították, a terepet megtisztítottam és újratelepítettem.

Kérdés: Ki felügyelte az erőd?

Válasz: Mivel a birtokhoz sok erdővel betelepített terület tartozott, szakembereket kellett foglalkoztatnom, akik gondoskodtak az erő felügyeletével. Ez a csapat 6 főből állt. Tagja volt egy erdőmérnök, aki értett az erdőgazdálkodáshoz. Gyakorlatilag ő felelt a teljes erdőgazdaságért. A többi 5 fő erdész volt, akik segítették az erdőmérnök munkáját, ugyanakkor ők látták el az erdőőrzéssel kapcsolatos feladatokat. Ők őrizték is és gondozták is az erdőket.

Név szerint megnevezni őket már nem tudnám, valamennyien az Ilosvai járásban laktak. Ezen kívül az irodában foglalkoztattam egy könyvelőt, aki ellátta az erdőgazdasággal kapcsolatos számviteli feladatokat. Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt könyvelői munkakörben Asztalos Gyula dolhai (Ilosvai járás) lakos foglalkoztattam. Ismereteim szerint ő jelenleg az Ilosvai körzeti Erdőipari Gazdaságban dolgozik.

Kérdés: Ki művelte meg a szántóját?

Válasz: Mint említettem, 25-30 ha szántóm volt. Ezt a parasztok művelték, mintegy 14-16 család, akik állandó jelleggel a birtokon laktak, de dolgoztak a gazdaságban a környező falvak lakói is. Kereckéről, illetve Bereznekről jártak be, de csak idénymunkát végeztek, mindenekelőtt a betakarításban vettek részt.

Kérdés: Milyen gazdaság volt a birtokán?

Válasz: Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt a gazdaságomban több mint 20 tehén, 12 pár bivaly volt, amelyeket a gazdaságban alkalmaztunk, 3-4 ló, több mint 25 karakül juh, amelyeket én hozattam be Kárpátaljára. Ezen kívül voltak mezőgazdasági gépek és más, a földműveléshez szükséges felszerelés.

Kérdés: Hol lakott és mivel foglalkozott azt követően, hogy Kárpátontúli területen létrejött a szovjet hatalom, mindaddig, amíg le nem tartóztatták?

---

²⁹³ Sacher-Schönborn – helyesen: Schönberger, a fordító – (Ditfurth) Luisella – Luisa – Donaldivna, 1988-ban született Drezdában, Németországban, német nemzetiségű, középiskolai végzettségű, pártonkívüli, gazdálkodó foglalkozású berezneki (Szolyvai járás, Kárpátalja) lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. május 20-án 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 628)

Válasz: A szovjet hatalom Kárpátontúli területen való létrejöttét követően, a letartóztatásom napjáig a Kárpátontúli területi, Szolyvai járási Kereckén éltem, és a saját gazdaságomban dolgoztam. Metelkánics László – Vaszilij Mihajlovicsnál, ugyanezen község lakójának házában laktam.

Kérdés: A vizsgálati szervek adatokkal rendelkeznek arról, hogy ön a falubeliek körében a szovjet állami által foganatosított intézkedések ellen agitált, szovjetellenes propagandát terjesztett.

Válasz: Én személyesen sem a szovjet hatalom, sem az általa foganatosított intézkedések ellen nem folytattam propagandát, és a falubeliekkel semmilyen politikai témát a beszélgetésekben nem érintettem.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Sacher Luizella D.*

A kihallgatás vége: 19:00

A kihallgatást vezette: *Gurjev* főhadnagy

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2165-sz, p. 17-21. Eredeti. Kézírás.

Szám: 301

1949. március 31. –Sacher (Schönberger, Ditfurth h) L. D.²⁹⁴ kereckei (Szolyvai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

Sacher-Schönberger-Ditfurth Luiza Donaldovna vádlott
KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYVE

Ungvár, 1949. március 31.

A kihallgatás kezdete: 12:00

Kérdés: Önnek ismertették a vádiratot, amely szerint ön 1946 és 1948 között ellenségesen viszonyult a szovjet hatalomhoz, a falubeliek körében szovjetellenes agitálást folytatott, rágalmazta a szovjet valóságot, dicsérte az életkörülményeket a tőkés országokban. Bűnösnek érzi magát az önnel szemben felhozott vádakban?

Válasz: Az ellenem felhozott, az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 5 szakasza (10) bekezdésének 1) pontjába ütköző bűncselekmény elkövetésében, nevezetesen abban, hogy, úgymond, ellenségesen viszonyultam a szovjet hatalomhoz, 1946 és 1948 között szovjetellenes agitációt folytattam a falubeliek között, és rágalmaztam a szovjet valóságot, dicsérve közben a tőkés országok életkörülményeit – nem érzem magam bűnösnek, mert a falubeliek között nem folytattam semmilyen agitációt.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A vizsgálati szervek adatokkal rendelkeznek arra vonatkozóan, hogy ön, miközben a Szolyvai járási Bereznéken lakott, dicsőítette Amerika és Anglia agresszív politikáját és rágalmazta a szovjet valóságot.

Válasz: Miután Kárpátontúli Ukrajna területéről elkergették a magyar megszállókat, és az újraegyesült az Ukrán SZSZK-val, én, miután nem kívántam elhagyni Kárpátontúli területet, itt folytattam életemet, bár a magyar megszállók elűzését követően a korábban a tulajdonomat

---

²⁹⁴ Sacher-Schönborn – *így az eredetiben, a fordító* – (Ditfurt) Luisa Donaldivna, 1988-ban született Drezdában, Németországban, német nemzetiségű, középiskolai végzettségű, pártunkívüli, gazdálkodó foglalkozású berezneki (Szolyvai járás, Kárpátalja) lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. május 20-án 10 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 628)

képező csanaki (Szolyvai járás) birtokot államosították, és ott jelenleg állami szanatórium működik. Én ennem ellenére Kárpátalján maradtam, és a falubeliek között semmilyen szovjetellenes propagandát soha nem folytattam.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Sacher Luisella D.*

A kihallgatás vége: 17:00

A kihallgatást vezette: *Gurjev főhadnagy*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2165-sz, p. 23-24. Eredeti. Kézírás.

Szám: 302

1949. május 12. – Sacher (Schönberger, Ditfurth h) L. D. kereckei (Szolyvai járás) lakos büntetőügyében született vádemelési javaslat

„Jóváhagyom”
2261

Cserneckij ezredes,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi
Igazgatóságának vezetője
1949. május 12.

Nyomozati   ügyszám:

VÁDEMELÉSI JAVASLAT
(előterjesztés)

az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakasza (10) bekezdésének
1) pontjába ütköző bűncselekmény elkövetésével vádolt
Sacher–Schönberger–Ditfurth Luisella Donaldovna

A Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának Szolyvai Körzeti Osztálya 1949. március 22-én letartóztatta a szovjetellenes tevékenységgel vádolt Sacher-Schönberger-Ditfurth Luisella Donaldovná.

Az ügyben lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy Schönberger-Ditfurth Luisella 1945-ig, mint a Szolyvai körzetben található csanaki birtok tulajdonosa, több mint 10 ezer hektár földdel rendelkezett. Nevezett birtokán 40 főt meghaladó létszámú munkavállalót alkalmazott, akiket kegyetlenül kizsákmányolt. Sacher ezen kívül a csanaki birtok környékét található falvakban, Kereckén, illetve Bereznéken élő parasztokat is kizsákmányolta. Elviselhetetlen mértékű adókkal sújtotta a parasztokat, büntette, és az általa meghatározott rend megszegéséért testi fenytetésnek vetette alá.

A szovjet hatalom Kárpátontúli területen való bevezetését követően Sacher birtokát államosították.

Mint a szovjet hatalomhoz ellenségesen viszonyuló személy, 1946 és 1949 között szovjetellenes propagandát folytatott Bereznék parasztjai között, amelynek a kolhozépítés és a szovjet párt és hatalom által foganatosított intézkedések megghiúsítását célozták, a szovjet valóságot illetően rágalmozó kitalációkat terjesztett.

Sacher-Schönberger-Ditfurth Luisella vádlott az előterjesztett vádiratban megfogalmazott, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakasza (10) bekezdésének 1) pontjába ütköző bűncselekmény elkövetésében részben ismerte el bűnösségét.

Bűnös cselekedeteit Matenkanics M. I., Cupanics Sz. Sz., Titinec M. I., Kikalo I. M., Andrela V. V. tanúk vallomásai, Matenkanics M. I. és Cupanics Sz. Sz. tanúkkal végrehajtott szembesítés, illetve a büntetőügyhöz csatolt tárgyi bizonyítékok leplezik le.

Fentiek alapján Sacher-Schönberger-Ditfurth Luisella vádlottat (1988-ban született, volt bárónő és földbirtokos, német nemzetiségű, hontalan, középfokú végzettségű, pártonkívüli, férjezett, letartóztatásáig a Kárpátontúli terület, Szolyvai járás, Bereznik községi lakos, munkahelye meghatározhatatlan)

vádolom

azzal, hogy mint földbirtokos, kegyetlenül kizsákmányolta a parasztokat, adókkal és az általa a birtokon meghatározott rend megszegéséért kegyetlen büntetésekkel sújtotta, a parasztok körében szovjetellenes agitációt folytatott, amely a kolhozépítés megghiúsítását célozták, a szovjet valóságot illetően rágalmozó kitalációkat terjesztett, tehát elkövette az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakasza (10) bekezdésének 1) pontjába ütköző bűncselekményt.

Az Ukrán SZSZK Be. 201. szakasza értelmében a Sacher-Schönberger-Ditfurth Luisella ellen folyamatban lévő büntetőügyben a vádemelési javaslatot, nevezett bíróság elé állítása céljából a Kárpátontúli Területi Ügyészségnek megküldeni javaslom.

A vádemelési javaslat 1949. május 11-én Ungváron készült.

Gurjev főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága
vizsgálati osztályának vezető vizsgálója
„Egyetértek”

Akszjonov főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium
Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályvezetője

Adatszolgáltatás: 1. Sacher-Schönberger-Ditfurth Luisella Donaldovná 1949. 03. 22-én tartóztatták le és a BM Ungvári Városi Igazgatóságának 1. számú börtönében tartózkodik
2. A tárgyi bizonyítékokat külön borítékban mellékeljük az aktához.
3. Személyi iratok nem állnak rendelkezésre.

Gurjev főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága
vizsgálati osztályának vezető vizsgálója

A tárgyalásra beidézni javasolt személyek
jegyzéke

1. Vádlottként Sacher-Schönberger-Ditfurth Luisella Donaldovná a BM Ungvári Városi Igazgatóságának 1. számú börtönéből

Tanúként:

1. Cupanics Sztepan Sztepanovicsot, Szolyvai körzet, Bereznik 166. szám
2. Titinec Mihail Ivanovics, Kerecke 27. szám
3. Kikalo Ivan Mihajlovics, Bereznik 245. szám
4. Andrela Vaszilij Vasziljevics, Bereznik 132. szám
5. Metenkanics Marija Ivanovna, Bereznik 6. szám
6. Metelkanics Vaszilij Mihajlovics, Bereznik 4. szám

Gurjev főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2165-sz, p. 68-69. Eredeti. Kézírás.

Szám: 303

1949. május 23. – A Kárpátaljai Területi Bíróságnak a Zipf G. I.²⁹⁵ ellen indított büntetőügyben hozott ítélete

ÍTÉLET

AZ UKRÁN SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa (a tanács elnöke: Ruszin, ülnökök: Zserebak, Szidun, jegyzőkönyvvezető: Pliszka), Kondratyjev ügyész és Judkovics védő részvételével, 1949. május 23-án tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a Zipf Georg Ivanovics (született 1907-ben, Pósházán, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, paraszt származású, német nemzetiségű szovjet állampolgár, írástudó, nős családi állapotú, büntetlen előéletű) vádlott ellen, az Ukrán SZSZK Btk. 1. rész 54. szakaszának (4) bekezdésébe, illetve 54. szakaszának (10) bekezdésébe ütköző bűncselekmények miatt indított büntetőügyet, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Zipf, a csehszlovák rezsim alatt a Kárpátontúli területi, Munkácsi járási Pósházán lakva, 1933 és 1939 között tagja volt a tőkés Agrárpártnak.

1941-től 1944-ig, azaz Kárpátontúli területi magyar megszállása alatt aktív tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, amelybe önként lépett be. Rendszeresen látogatta a szervezet gyűléseit.

1944 szeptemberében, mint a Volksbund szervezet tagja, önkéntesként jelentkezett szolgálatra a német SS csapatokhoz, ahonnan 1945-ben, a Kárpátontúli terület Vörös Hadsereg általi felszabadítása után tért haza.

A szovjet rendszerrel szembeni ellenséges beállításából kifolyólag a nép körében a szovjet rendszer és kolhozszervezés ellen rendszeres agitációt folytatott.

A házkutatás során lakásában ellenforradalmi irodalmat találtak.

Vádlott bűnösségét a nyomozati anyagok, Zipf, Kisman, illetve Kovács tanúk vallomása, valamint a rendelkezésre álló tárgyi bizonyítékok bizonyítják.

Az Ukrán SZSZK Be. 296., 297. szakaszai alapján a bíróság meghozta az alábbi

Ítéletet:

Zipf Georg Ivanovics bűnös az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe, illetve 54. szakasza (10) bekezdésének 1) pontjába ütköző bűncselekmények elkövetésében, ezért őt a bíróság, tekintettel az Ukrán SZSZK Btk. 1. rész 54. szakaszának (4) bekezdése szerinti bűnhalmazatra, figyelembe véve az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége 1947. 05. 26-án kelt rendeletének 2. pontját, huszonöt év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, és a Btk. 29. szakaszának a), b) és c) pontja alapján öt év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítéli.

A szabadságvesztés büntetés letöltését a bíróság 1949. április 11-től számítani rendeli.

Kötelezi elítéltet, hogy z Ungvári II. számú Ügyvédi Iroda részére 259 rubel ügyvédi munkadíjat fizessen meg.

Az ítélet ellen az ítélet kiadmányának elítélt részére történő kézbesítését követő 5 napon belül az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságán fellebbezésnek van helye.

Ruszin, a tanács elnöke

---

²⁹⁵ Zipf Georgij Ivanovics – 1907-ben született a kárpátaljai, Munkácsi járási Pósházán, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, kolhoztag foglalkozású pósházai lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. május 28-án 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága az 1955. október 14-én kelt ítéletével a büntetési tételt 7 év szabadságvesztésre mérsékelte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 726)

Szám: 304

***1949. május 30. – A Kárpátontúli Területi Ügyvédi Kamarának a Zipf G.
I. ellen hozott ítélet felülvizsgálata iránt benyújtott kérelem***

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának
Büntető Kollégiuma részére
Kijev

Judkovics M. G., a Kárpátontúli Területi Ügyvédi Kamara tagja,
Kettes Ügyvédi Iroda,
Ungvár, ul. Ajvazovszkogo 2. szám

Zipf Georg Ivanovics ügye

FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM

Tárgy: a Kárpátontúli Területi Bíróság
1949.05. 28-án kelt ítélete

A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. 05. 28-án kelt ítéletével védecemet, Zipf Georgij Ivanovicsot az Ukrán SZSZK Btk. 1. rész 54. szakaszának (4) bekezdése és 54. szakaszának (10) bekezdése alapján javító-nevelő táborba letöltendő 25 év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobzásra ítélte.

Fenti ítéletet helytelennek vélem, mivel az Ukrán SZSZK Be. 348. szakasza értelmében változtatást igényel az alábbi okok miatt:

A büntetéstúlzott súlyossága

Az elítélt büntetlen előéletű, az SS csapatokhoz kényszerből lépett be, de valójában e hadseregben soha sem szolgált, mivel olyan súlyos rövidlátásban szenved (14 dioptria), hogy a sorozóbizottság azonnal kórházi kezelésre küldte, utána pedig az ausztriai Welbrusba, majd a csehszlovákiai Prágába vezényelték.

Éppen súlyos rövidlátása miatt maradt védecem fejletlen, és az általa elkövetett bűncselekményeket is részben gondatlanságból, részben tudatlanságból követte el.

Az Ukrán SZSZK Be. 296. szakaszának megszegése

Az elítélt lakásán talált könyvről azt vallotta, hogy azt a házkutatás során az anyja szekrényében találták, aki a vádlottal egy háztartásba élő idős asszony. Vádlott, mint súlyos rövidlátó, ezt a könyvet soha nem olvasta, de még elképzelése sem volt arról, hogy az anyjával közös lakásában van egy ilyen könyv.

Figyelembe véve az elítélt rendkívül súlyos rövidlátását, fenti állításának valós mivolta nem tagadható.

Különösebb súlyosbító körülmények hiányára és fenti enyhítő körülményre tekintettel, a megyei bíróság által a társadalom védelmében kiszabott büntetési tételt túlzottan súlyosnak találjuk, ezért az Ukrán SZSZK Be. 346. szakaszának (3) bekezdése alapján

kérem,

hogy adjanak helyt a felülvizsgálati kérelemnek, és a Kárpátontúli Területi Bíróság ítéletét változtassa meg oly módon, hogy szabadságvesztés idejét, a közügyektől való eltiltás és vagyonelkobzás helyben hagyása mellett 3 évnél rövidebb²⁹⁶ időre mérsékelje.

Judkovics M. G.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 5552, p. 129-129zv. Eredeti. Gépírás.

Szám: 305

1949. június 16. – Mettó F. D. bárdházai (Munkácsi lakos) német nemzetiségének megállapítását célzó kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1949. június 16.

A kihallgatás kezdete: 10:00

A kihallgatás vége: 11:00

Alulírott, Jakunyenko hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályának vizsgálója, a mai napon kihallgattam a letartóztatott

Mettó Fjodor Danilovicsot (születési éve: 1927, születési helye: Bárdháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, írástudó, pártonkívüli, paraszt származású, német nemzetiségű szovjet állampolgár, végzettsége 7 osztály, családi állapota nőtlen, foglalkozása pék, nem szakképzett, lakhelye: Bárdháza 41. szám)

Családjának összetétele: apja, Mettó Daniil Fjodorovics, 50 éves, anyja, Mettó Jekatyerina, 50 éves, fivérei – Martin, született 1929-ben, Daniil, született 1933-ban, Joszif, született 1938-ban, húga, Varvara, született 1944-ben.

Kérdés: Pontosítsa, kérem, hogy írja helyesen a nevét?

Válasz: Mettó Fjodor Danilovics.

Kérdés: Önnek német a családneve, miért orosz a saját és apai utóneve?

Válasz: Apám is és én is itt születünk Kárpátontúli Ukrajnában, és itt élünk Kárpátalján, ezért apámnak is és nekem is orosz nevünk van.

Kérdés: Rokonai közül ki él Németországban?

Válasz: Nem, Németországban nincsenek rokonaim.

Kérdés: Rokonai közül ki él külföldön.

Válasz: Nincsenek rokonaim külföldön.

Kérdés: Kívánja még valamivel kiegészíteni a vallomását?

Válasz: vallomásomat semmivel nem kívánom kiegészíteni.

A jegyzőkönyvet számomra felolvasták, az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Mettó*

A kihallgatást vezette: *Jakunyenko* hadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóság
vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289-Sz, p. 9. Eredeti. Kézírás.

---

²⁹⁶ Így az eredetiben

Szám: 306

1949. június 17. – A letartóztatott Mettó F. D. bárdházai (Munkácsi lakos) kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
Mettó Franz – Fjodor Danilovics letartóztatott

Ungvár, 1949. június 17.

A kihallgatás kezdete: 13:00

A kihallgatás vége: 17:00

Kérdés: Milyen nyelveken beszél?

Válasz: Jól beszélek németül, gyengébben magyarul és ukránul. Utóbbiakat az iskolában tanultam.

Kérdés: Milyen nyelven kíván vallomást tenni?

Válasz: Német vagy magyar nyelven szeretnék vallomást tenni.

Kérdés: A kihallgatáson Rubin Fábían Ignatyjevics tolmács fog részt venni. Van kifogása Rubin tolmács személye ellen?

Válasz: Rubin tolmács személye ellen nincs elfogultságot nem jelentek be.

Alulírott, Rubin F. I. a hamis tolmácsolásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségemre való figyelmeztetést tudomásul vettem: *Rubin*

Kérdés: Mi az ön nemzetisége?

Válasz: Nemzetiségem német. Apám és anyám szintén német nemzetiségű. Én, Mettó Franz, 1927-ben születtem a Kárpátontúli Ukrajna-i, Munkácsi járási Bárdházán. Szüleimmel együtt Bárdházán laktam, amikor 1934-ben elkezdtem iskolai tanulmányomat. 1941-ben kimaradtam a 7. osztályból és nem tanultam tovább, hanem apám gazdaságában dolgoztam. Szüleim: apám, Mettó Daniil Fjodorovics, 50 éves, nemzetisége német, paraszti származású, anyám, Mettó Katalin – Katerina Mártonovna – 50 éves, német nemzetiségű, paraszti származású. Apán és anyám mindketten Bárdházán születtek, és mindig Bárdházán éltek, jelenleg is a Bárdháza 41. szám alatt laknak.

Apán Kárpátontúli Ukrajna Csehszlovákiához tartozása idején, Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt és jelenleg is középgazdaságában gazdálkodott és gazdálkodik. Öt hektár földje, két tehene, két lova és saját háza van.

Apámon és anyámon kívül van még három fivérem és egy nővérem. Martin öcsém 1929-ben született. 1948-ban Bárdházáról behívták egy üzemi iskolába, és a Don-medencébe vitték dolgozni, hogy jelenleg pontosan hol van, arról nincs tudomásom.

Az 1933-ban született Dániel, illetve az 1938-ban született Josef öcsém Bárdházán élnek a szüleimmel. Bárdházán és az 1944-ben született húgom is.

Kérdés: A felsoroltakon kívül voltak még fivérei?

Válasz: Igen, volt még egy bátyám, az 1925-ben született Mettó Jakob Danilovics, aki 1944 szeptemberétől a német hadsereg SS csapatainál, az SS csapatok tüzérségi hadosztályánál sorkatonaként fogatos volt a hadikonyhán, és 1944 novemberében Budapest alatt a szovjet fronton megölték. Erről tudomást szereztem, mert a bátyámmal együtt és is az SS csapatok 22. hadosztályában szolgáltam, és láttam, miután lelőtték.

Kérdés: Ezen kívül milyen rokonai vannak vagy voltak még?

Válasz: Más rokonom nincs és nem is volt.

Kérdés: Rokonai, illetve szülei rokonai közül kik élnek külföldön?

Válasz: Se nekem, se szüleimnek nincsenek rokonaink külföldön.

Kérdés: Családtagjai vagy rokonai közül kit internált a szovjet hatalom?

Válasz: Családtagjaim vagy rokonaim közül a szovjet hatalom senkit nem internált.

Kérdés: Milyen politikai pártoknak volt tagja az apja Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt apám semmilyen pártnak nem volt tagja.

Kérdés: Ugyanezen időszakban ön milyen ifjúsági szervezeteknek volt tagja?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt én semmilyen ifjúsági szervezetnek nem voltam tagja.

Kérdés: Mivel kívánja még kiegészíteni vallomását?

Válasz: Vallomásomat nem kívánom kiegészíteni semmivel.

A jegyzőkönyvet számomra felolvasták, az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Mettó*

A kihallgatást vezette: *Jakunyenko* hadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóság
vizsgálati osztályának vizsgálója

Tolmács: *Rubin*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289, p. 10-14. Eredeti. Kézírás.

Szám: 307

1949. június 24. – A letartóztatott Mettó F. D. bárdházai (Munkácsi lakos) kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Ungvár, 1949. június 24.

Alulírott, *Jakunyenko* hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályának vizsgálója, a mai napon kihallgattam a letartóztatott *Mettó Franz – Fjodor Danilovicsot*.

A kihallgatás kezdete: 10:00

A kihallgatás vége: 13:30

Alulírott, *Rubin F. I.* a hamis tolmácsolásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza értelmében viselt büntetőjogi felelősségemre való figyelmeztetést tudomásul vettem: *Rubin*

Kérdés: Felolvasom önnek a vádindítványt, amelyben az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésével vádoljuk azzal, hogy az Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt szovjetellenes magatartást tanúsított, 1944 szeptemberében önként belépett szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz, és az SS csapatok 22. tüzérségi hadosztályának teljesített szolgálata során, Magyarország területén részt vett a szovjet csapatok elleni harcokban. Miután szovjet fogságba esett, a hadifogolytáborban elhallgatta a szovjet parancsnokság előtt, hogy SS-katona és német nemzetiségű, ennek eredményeképpen szabadon engedték és hazatért Kárpátontúli területre, ahol, tartva a letartóztatástól, illegálisan rejtőzködött Bárdházán mindaddig, amíg őrizetbe nem vették, azaz

1949 januárjáig. Bűnösnek vallja magát az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakasza (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, amellyel vádoljuk?

Válasz: A vádindítványt, amelyben az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésével vádolnak, számomra felolvasták, azt megértettem.

Az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében bűnösnek érzem magam, kivéve azt a pontot, hogy önként jelentkeztem szolgálatra az SS csapatokhoz. Én nem akartam bevonulni az SS csapatokhoz, engem az SS csapatokhoz besoroztak, és kénytelen voltam a német SS csapatoknál szolgálni.

Kérdés: Ez előző kihallgatáson ön azt vallottam, hogy a német SS csapatok tisztjével folytatott beszélgetése során, amikor javasolta, hogy lépjen be az SS csapatokhoz, ön azt válaszolta, hogy nem akar az SS csapatoknál szolgálni. Akkor a behívás alapján miért lépett mégis szolgálatba a német SS csapatokhoz, ki kényszerítette, és ismételten miért nem kereste meg azt a tisztet, akivel beszélgetett, és nem jelentette be neki, hogy nem akar szolgálni az SS csapatoknál? Ezt magyarázza meg.

Válasz: Ismételten nem jelentettem be a német tisztnek, hogy nem akarok szolgálni az SS csapatoknál, mert féltem, hogy ezért megbüntetnek. Akkor különben is sokakat besoroztak az SS csapatokhoz, és tudtam, hogy úgyis elvisznek.

Kérdés: Mint SS katona ilyen büntetőakciókban vett részt az SS csapatokkal a békés lakosság ellen?

Válasz: A szovjet csapatokkal folyó harcokon kívül békés lakosság ellen én, mint SS katona semmilyen büntetőakcióban nem vettem részt.

Kérdés: Miután a szovjet csapatok fogságába esett és hadifogolytáborban tartózkodott, hogyan zajlott a szabadon bocsátása?

Válasz: Miután szovjet fogságba estem és hadifogolytáborba kerültem, ott megtévesztettem a parancsnokságot azzal, hogy magyarnak vallottam magam, és azt mondtam, hogy a magyar Levente Ifjúsági Egyesületnél voltam oktatáson, így más levontékkal együtt elengedtek a táborból.

Kérdés: Magyarázza meg, miért kezdett el 1946-ban Bártházán rejtőzködni a szovjet hatalom elől, és rejtőzködött mindaddig, amíg 1949 januárjában le nem tartóztatták?

Válasz: Miközben Bártházán éltem, 1946 augusztusában a szüleim házában megjelentek a rendőrség dolgozói azzal, hogy letartóztassanak és a Szovjetunió távoli vidékeire telepítsenek. Én akkor a csűrben aludtam, ahova nem mentek be, és nem vettek észre. Ezt követően elhagytam ezt a csűr, és két-három napig a házunk közelében található kukoricásban rejtőzködtem, majd hazatértem, és letartóztatásomig a szüleim házában húztam meg magam. Mivel féltem a letartóztatástól, mintegy három éven keresztül a ház padlásán bujkáltam, ahol a kéményben ki volt alakítva egy búvóhely. A másik búvóhely az istállóban volt kialakítva. Azért rejtőzködtem, mert nem akartam, hogy a Szovjetunió fagyos tájaira hurcoljanak.

Kérdés: Ki akarja még valamivel egészíteni a vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmi mással nem kívánom kiegészíteni.

A jegyzőkönyvet számomra német nyelven felolvasták, az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Mettó*

A kihallgatást vezette: *Jakunjenko* hadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóság
vizsgálati osztályának vizsgálója

Tolmács: *Rubin*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289, p. 15-18. Eredeti. Kézírás.

1949. július 10. – Pavljuk I. I. tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Hoffer A. F., Czauner P. S. és mások ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1949. július 10.

Alulírott, Masnyin, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága 2. osztályának operatív megbízottja, a mai napon tanúként kihallgattam az 1914-ben született Pavljuk Ivan Ivanovics ukrán nemzetiségű erdőkerülő foglalkozású oroszokrai (Técsői járás, Kárpátontúli terület) lakost.

A hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre tanút figyelmeztettem.

Kérdés: Tegyen részletes és valós vallomást azokról az emberekről, akik az ön ismeretei szerint szolgáltak az SS csapatokban.

Válasz: Az alábbi személyekről tudom, hogy önkéntesként szolgáltak a német hadsereg SS csapataiban, jelenleg pedig a Kárpátontúli területi, Técsői járási Oroszokra és Németokra élnek.

Hoffer Leopold (Felixovics)²⁹⁷, kb. 1921-ben született Oroszokra, jelenleg Komszomolsz-kojében (korábban Németokra) él, nemzetisége német, az erdőgazdaságban dolgozik segédmunkásként. 1943 tavaszán önkéntesként jelentkezett az SS csapatokhoz. Azt mesélte, hogy az SS csapatok soraiban sorkatonaként szolgált Lembergben. Valamikor 1943 telén vagy 1944-ben szabadságon volt otthon SS egyenruhában (emberi koponyát ábrázoló jelzéssel). 1946 őszén hazatért Oroszokrára.

2. Czauner Pavel Sztepanovics²⁹⁸, talán 1925-ben született a Kárpátontúli területi, Técsői járási Németokrán. Valamikor 1943 őszén önkéntesként jelentkezett az SS csapatokhoz. Hogy az SS csapatoknál hol és milyen rangban szolgált, nem tudom. 1947-ben tért haza, április-májusban a Nemzetbiztonsági vagy Belügyminisztérium (pontosan nem tudom) szervei letartóztatták. Arról nincsenek ismereteim, hogy jelenleg hol van.

3. Bobrovics Peter Balázsovics²⁹⁹, úgy 1908-ban született a Kárpátontúli területi, Técsői járási, korábban Németokrának nevezett községben, nemzetisége német. 1943 júniusában önként jelentkezett szolgálatra a német SS csapatokhoz. Nem tudom, hol és milyen rangban szolgált az SS csapatokban, 1947 elején tért haza a lágerből, de a láger hollétéről nincsenek ismereteim.

---

²⁹⁷ Hoffer Leopold (Felixovics), 1921-ben a Kárpátontúli területi, Técsői járási született Oroszokrán, nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, favágó foglalkozású, pártunkívüli. A Técsői járási Németokrán favágóként dolgozott. A Kárpátontúli területi, Técsői járási Németokrán élt.

²⁹⁸ Czauner Pavel Pavlovics, 1925-ben született a Kárpátontúli területi, Técsői járási Komszomolszokban, nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, pártunkívüli Németokrán lakott és favágóként dolgozott. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 16-án 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége az 1951. február 16-án kelt ítéletével a szabadságvesztés idejét 5 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 723)

²⁹⁹ Bobrovics Peter Balázsovics 1908-ban született a Kárpátontúli területi, Técsői járási Németokrán (Komszomolszok), nemzetisége német, végzettsége elemi iskolai, pártunkívüli, foglalkozása favágó, lakhelye Németokra, a Királymezei Faipari Kombinátnál favágóként dolgozott. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1955-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 283)

Czauner J. J., Peutinger F. B., Peutinger R. B., illetve Peutinger R. B. vonatkozásában adatok nem állnak rendelkezésre.

4. Czauner Josef Josefovics, 1924-ben született Németmokrán, 1943-ban önként jelentkezett szolgálatra a német SS csapatokhoz. Jelenlegi tartózkodási helyérők nincsenek ismeretem.

5. Peutinger Felix Blazsijevics, 1924 körül született a Kárpátontúli területi, Técsői járási Németmokrán, u. o. lakos, nemzetisége német. 1943-ban önként jelentkezett szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz. Hogy hol és milyen rangban szolgált, nem tudom. 1946-ban tért haza Németországból, hogy melyik megszállási övezetből, szintén nem tudom.

6. Peutinger Raimund Blazsijevics, talán 1920 vagy 1924-ben született a Kárpátontúli területi, Técsői járási Németmokrán, u. o. lakos, nemzetisége német. 1943-ban önként jelentkezett szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz. Hogy az SS csapatoknál hol és milyen rangban szolgált, arról nincsenek ismereteim. 1946-ban tért vissza Németországból.

Kérdés: Mivel tudja bizonyítani, hogy fenti személyek valóban a német SS csapatoknál szolgáltak?

Válasz: 1943-ban, amikor fenti személyek kinyilvánították, hogy önkéntesként szolgáltra szándékoznak jelentkezni az SS csapatokhoz, Hoffer Leopold, Czauner Josef Josefovics és a Peutinger fivérek nekem személyesen mondták, hogy mennek megsemmisíteni a „bolsevikokat”, hogy önkéntesként jelentkeztek szolgálatra az SS csapatokhoz. Ha jól emlékszem, amikor Királymezőn felszálltak a vonatra, különböző karikatúrákat rajzoltak a szovjet nép vezérééről, és azokat kiragasztották a vonatokra.

Kérdés: Mit tud az általuk jelenleg folytatott szovjetellenes tevékenységről?

Válasz: Az általam fentebb felsorolt, az SS csapatoknál szolgálatot teljesített személyek szovjetellenes tevékenységéről nem tudok semmit.

[...]

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 1, ügyiratszám: 343, p. 38-39. Eredeti. Gépírás.

Szám: 309

1949. július 10. – Pajdak V. Ju. oroszokrai lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Hoffer L. F. és mások ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Királymező, 1949. július 10.

Alulírott, Kazar alhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága 2. osztályának operatív megbízottja, a mai napon tanúként kihallgattam

Pajdak Vaszilij Jurjevics (születési éve: 1900, születési helye: Oroszmokra, Técsői körzet, nemzetisége ukrán, nő, pártonkívüli, munkás származású, jelenlegi foglalkozása: gondnok, munkahelye: Oroszmokrai Erdészeti termékeket Begyűjtő Gazdaság, lakhelye: Oroszmokra.

A hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre történő figyelmeztetést megértettem: *Pajdak*

Kérdés: Nevezze meg azokat a személyeket, akik a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt a német hadsereg SS csapatainál szolgáltak.

Válasz: A magyar megszállás alatt a német hadsereg SS csapataiban önkéntesként szolgált személyek közül az alábbiakat ismerem:

1. Hoffer Leopold Felixovics, 27 éve, nemzetisége: német, nő, németmokrai (Técsői körzet) lakos, az erdőgazdaságban dolgozik.

Ismereteim szerint Hoffer 1942-ben önkéntesként szolgálatba lépett a német hadsereg SS csapatainál, és, mint SS katona, Ukrajna területén részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban. Ha jól emlékszem, 1944-ben Hoffer Leopold SS egyenruhában szabadságon volt Németmokrán a szüleinél, majd elment, és csak 1945-ben tért vissza. Hogy 1944 és 1945 között hol volt, nem tudom.

2. Gorbás Reimund Josefovics, 27-28 éves, nemzetisége német, nős, németmokrai (Técsői körzet) születésű, u.o. lakos, brigádvezetőként dolgozik az erdőgazdaságban.

Gorbás neve helyesen Hudinec, 1939-ben illegálisan átszökött a magyar-szovjet határon, és egy bizonyos ideig Sztaniszlávban tartózkodott, majd, állítólag saját kérésére a szovjet kormány 1940-ben Németországba irányította. A Nagy Honvédő Háború idején, miközben Németországban tartózkodott, önként jelentkezett szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz. A Nagy Honvédő Háború idején, mint SS katona, a fronton volt, és Ukrajna területén részt vett a Vörös Hadsereg elleni harcokban.

1942-ben és 1943-ban Gorbás két alkalommal járt itthon szabadságon, ekkor német egyenruhában volt. Szabadságát a Técsői körzeti Németmokrán töltötte az anyjánál, illetve a falubeli Zepezauer Augustinnál, akinek a fiával 1939-ben együtt szökött a Szovjetunióba. Én ebben az időben személyesen találkoztam a szabadságát itthon töltő Gorbással. Gorbás, ha jól tudom, a háború után nem esett fogságba. 1945-ben tért haza, de pontosan nem emlékszem.

Gorbás 1939-ben illegálisan szökött a Szovjetunióba Zepezauer Augustin fiával, Holzberger Ernest fiával és Zepezauer Peter feleségével. Ők mindnyájan németmokrai lakosok voltak. Hogy fenti személyek jelenleg hol laknak, arról nincs tudomásom. Zepezauer Augustin fia szintén beállt önkéntesként az SS csapatokhoz, és elesett a Vörös Hadsereg elleni harcokban.

3. Bobrovics Péter Balázsovics, 32-33 éves, nemzetisége német, németmokrai (Técsői járás) születésű u.o. lakos, fuvarosként dolgozik a németmokrai erdőgazdaságnál.

Bobrovics a magyar megszállás alatt, 1943 végén vagy 1944 elején önként beállt az SS csapatokhoz. Ha jól emlékszem, 1944 nyarán itthon járt szabadságon SS egyenruhában. Orosz fogságban volt, ahonnan 1947 végén vagy 1948 elején tért haza.

4. Peutinger Reimund Antonovics, 28-29 éves, német nemzetiségű, nőtlen családi állapotú, németmokrai (Técsői körzet) születésű, u.o. lakos, az erdőgazdaságban dolgozik.

Ismereteim szerint Peutinger 1942-ben önként állt be szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz. Hogy hol és milyen rangban szolgált, arról nincs tudomásom. Gondolom, mint SS katona, részt vett a Vörös Hadsereg elleni harcokban. Peutinger itthon járt szabadságon Németmokrán, akkor SS egyenruhát viselt, de, hogy ez hányban volt, arra nem emlékszem.

A háború után Németmokrára Peutinger 1945-ben tért vissza. SS katonaként nem esett fogságba.

5. Czauner Pál Sztefanovics, 25-26 éves, német nemzetiségű, nős családi állapotú németmokrai (Técsői körzet) lakos, jelenleg az erdőgazdaságnál dolgozik.

Czauner a magyar megszállás alatt nem lakott Németmokrán, az apjánál élt Szlovákiában, ott jelentkezett önként a német hadsereg SS csapataihoz. Erről csak 1948-ban szereztem tudomást, miután Czauner visszatért Németországból, a fogságból.

Kérdés: Mit tud a fenti személyek által jelenleg folytatott szovjetellenes tevékenységről?

Válasz: Jelenlegi szovjetellenes tevékenységükről nem tudok semmit.

Kérdés: Mivel kívánja kiegészíteni vallomását?

Válasz: Vallomásomat nem tudom kiegészíteni semmivel.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza,
azt számomra felolvasták: *Pajdak*

A kihallgatást vezette: *Kozár* alhadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóság

Szám: 310

1949. augusztus 22. – A Kárpátontúli Területi Bíróság Mettó F. D. bárdházai (Munkácsi járás) büntetőügyében hozott ítélete

Ügyszám: 206

ÍTÉLET

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nevében!

Ungvár, 1949. február 22.

A Kárpátontúli Területi Bíróság Büntető Tanácsa (a tanács elnöke: Solom, népi ülnökök: Lucsenko és Batracsenko, jegyzőkönyvvezető: Csokotilo) Kolcov ügyész, illetve Jurkovics védő részvételével

zárt tárgyaláson tárgyalta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésével vádolt Mettó Franz – Fjodor Danilovics – (született 1927-ben, születési helye: Bárdháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, szegényparaszti származású, német nemzetiségű, írástudó, nőtlen családi állapotú bárdházai lakos ellen indított büntetőügyet, és az alábbi

tényállást

állapította meg:

Mettó 1944 szeptemberében önkéntesként beállt a német hadsereg SS csapataihoz.

Az SS csapatok 22. tüzérségi zászlóaljának soraiban szolgálva Budapest térségében részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban, ahol megsebesült.

1945 februárjában a Szovjet Hadsereg fogságába esett. A fogságban eltitkolta, hogy SS katona volt, minek következtében hazaengedték.

1945 végén, miután hazatért Bárdházára, vádlott, tartva a bűnös tetteiért való felelősségre vonástól, 3 évig rejtőzködött. Vádlott az előző tárgyaláson nem tagadta, hogy önként jelentkezett az SS csapatokhoz, a vizsgálat során pedig, elismerve az SS csapatok soraiban való szolgálatának tényét, azt állította, hogy behívó alapján lépett szolgálatba.

A vallomás megváltoztatását a bíróság bűnének enyhítésére tett kísérletként értékeli, minthogy köztudott ama tény, miszerint a Magyarország területén élő német lakosság abban az időben kizárólag önkéntes alapon léphetett szolgálatra az SS csapatokhoz, ráadásul vádlott akkor 17 éves volt, tehát, nem érte el a sorozási korhatárt.

Vádlott bűnösségét bizonyítják az ügyben rendelkezésre álló anyagok, amelyek bővelkednek objektív tanúvallomásokban, de tartalmazzák a vádlott részleges beismerő vallomását is. A bírósági tanács vádlott cselekedeteit tekintve súlyosbító körülményként értékeli a német fasiszta hatóság érdekében végzett aktív tevékenységet.

Az Ukrán SZSZK Be. 296., 297. szakaszai alapján a bíróság meghozta az alábbi ítéletet:

Mettó Franz – Fjodor Danilovics – vádlottat az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése, illetve az 1947. 05. 26-án kelt kormányrendelet alapján huszonöt év javító-nevelő tábortanítást szabadságvesztésre és teljes vagyonekzárásra ítéli.

A szabadságvesztés letöltésének kezdőnapja: 1949. 06. 15.

A Be. 85. szakaszához fűzött megjegyzésnek megfelelően kötelezi vádlottat, hogy az Ungvári 2. számú Ügyvédi Iroda javára a védelem ellátásáért 250,- rubelt fizessen meg.

A bíróság az ítéletet kihirdette, az ellen az ítélet kiadmányának elítélt részére történő kézbesítését követő 5 napon belül az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságánál fellebbezésnek van helye.

A tanács elnöke: *Solom*
Népi ülnökök: *Lucsenko*
Batracsenko

A kiadmány hitelül: *Solom*, a Kárpátontúli Területi Bíróság elnökhelyettese

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289-Sz, p. 5. Eredeti. Gépírás.

Szám: 311

1949. augusztus 22. – A Mettó F. D. büntetőügyében a védő által benyújtott felülvizsgálati kérelem

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiumának
Kijev
Judkovics M. G., a Kárpátontúli Területi Ügyvédi Kamara tagja,
Uzshorodi 2. számú Ügyvédi Iroda,
Uzshorod, ul. Ajvazovszkogo 2.

Mettó Fjodor Danilovics ügyében

FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM
A Kárpátontúli Területi Bíróság
1949. 08. 22-én kelt ítélete ellen

A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1949. 08. 22-én kelt ítéletével Mettó Franz – Fjodor Danilovics – védecemet az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetéséért 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 évi időtartamra közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte azért, mert elítélt 1944-ben önkéntesként belépett a német fasiszta SS szervezetbe, és annak soraiban részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban. Miután fogságba esett, eltitkolta SS katonai múltját, 1946-ban történt hazatérését követően illegalitásba vonult, és elrejtőzött a Szovjet hatalom elől.

Véleményem szerint az ítélet helytelen és azt az Ukrán SZSZK büntetőeljárásról szóló törvényének 348. szakasza alapján meg kell változtatni az alábbi okokból:

Az alkalmazott büntetés súlyossága

A Területi Bíróság által alkalmazott büntetési tétel nem felel meg az elítélt által elkövetett bűncselekmény helyes minősítésének, mivel sem a nyomozás, sem a bűnvádi eljárás keretében lefolytatott bizonyítási eljárás nem tárt fel olyan bizonyítékot, amely alapján a bűncselekmény elkövetési módját illetően megállapíthatóak lettek volna rendkívüli súlyosbító körülmények, 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztés pedig csak ilyen tények esetén lett volna kiszabható.

Ezen kívül, a Területi Bíróság figyelmen kívül hagyta az enyhítő körülményeket, amelyek szerint elítélt, amikor 1944 őszén önként jelentkezett az SS csapatokhoz, mindössze 17 éves volt, és mindössze 1945. február 15-ig szolgált ott, hogy e bűncselekményt fiatalkorú,

tapasztalatlan emberkét követte el, tudatlanságból, politikai tájékozatlanságból, és végül, hogy a bűncselekmény elkövetése óta jelentős idő telt el.³⁰⁰

Az Ukrán SZSZK Be. 340. szakaszának (3) bekezdése alapján
kérem,

hogy felülvizsgálati kérelmemnek adjanak helyt és a Kárpátontúli Területi Bíróság ítéletét változtassák meg oly módon, hogy a büntetési tételt a Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésében meghatározott, súlyosbító körülmények nélkül elkövetett bűncselekmény tekintetében, az enyhítő körülmények figyelembevételével mellett kiszabandó büntetési tételt szabjanak ki.

Judkovics M. G.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2289-Sz, p. 54-55. Eredeti. Gépírás.

Szám: 312

1949. november 28. – A korábban a német SS csapatoknál szolgált Gerber O. O. várpalánkai (Munkácsi járás) lakos ismételt kihallgatásának jegyzőkönyve

Gerber Alexander Alexandrovics
ISMÉTELT KIHALLGATÁSÁNAK JEGYZŐKÖNYVE

1948. november 29.

Kérdés: Korábban azt vallotta, hogy ön elítélte a német hadbírósg. Poltosítsa, mikor, hol és miért ítélte el?

Válasz: 1944 májusában a német parancsokság Drezdából fogtechnikusként a csehszlovákiai hulmi táborba vezényelt. Ebben a táborban a német hadseregben szolgáló különböző nemzetiségű katonák voltak, akik a fronton valamilyen függelemsértést követtek el. Én, mint fogtechnikus, ezeket a táborlakókat szolgáltam ki. A tábori munkám során magánpraxist folytattam, különböző cseh nemzetiségű személyeknek csináltam a fogait, a tábor parancsnoksága pedig azzal gyanúsított meg, hogy cseh polgári személyekkel tartok fenn kapcsolatot, amiért a németek 1944. augusztus 29-én letartóztattak.

Letartóztatásomat követően 4 napig a tábor zárkájában tartottak, majd Prágába vittek börtönbe. 1944. december 29-ig voltam vizsgálati fogságban.

1944. december 21-én a Német Hadsereg Katonai Törvényszéke Prágában, cseh nemzetiségű személyekkel fenntartott kapcsolatomért golyó általi halálra ítelt.

A tárgyalás után a védelem kegyelmi kérelemmel a Német Kormányhoz fordult, ezért nem lőttek le, hanem várták a kivégzés elrendelésére. Így, a kivégzésemre várva ültem börtönben 1945. május 8-ig, amikor Prágát felszabadította a Szovjet Hadsereg.

Kérdés: Ki tudja bizonyítani, hogy önt golyó általi halálra ítélték?

Válasz: Olyan személy, aki tudná tanúsítani, hogy engem halálra ítélték, Kárpátontúli területen nincs. Prágában él Pavliček Jan, aki tudja, hogy engem golyó általi halálra ítélték. Ezt ő azért tudja, mert az ő barátját, Petr Forstot, egy német rendőrt szintén golyó általi halálra ítélték.

---

³⁰⁰ A Kárpátontúli Területi Bíróság elfogultsága a Mettó F. D. elleni büntetőügyben nyilvánvaló. Még a védő azt a helyénvaló észrevételét sem volt hajlandó figyelembe venni, hogy vádlott a bűnvádi eljárás tárgyát képező cselekmény elkövetése idején kiskorú volt, és a maximálisan kiszabható büntetési időt – 25 év szabadságvesztés szabott ki.

Kérdés: Tehát, ön fenntartja, hogy golyó általi halálra ítélték?

Válasz: Igen, fenntartom, engem valóban golyóáltali halálra ítélték.

Kérdés: Hogyan tért haza a Kárpátontúli területre?

Válasz: Már elmondtam, hogy miután a szovjet csapatok kiszabadítottak a börtönből, jelentkeztem a cseh rendőrségen Prágában, bejelentettem, hogy a Kárpátontúli területről származom, és számomra kiállítottak egy olyan úti okmányt, amellyel haza tudtam menni lakhelyemre, Munkácsra, ahova 1945. május 20-án érkeztem meg.

Kérdés: Miután megérkezett Munkácsra, miért nem jelentkezett a Munkácsi Rendőrségen, miért tartózkodott ott illegálisan?

Válasz: 1945. május 20-tól valóban illegálisan tartózkodtam lakhelyemen, a szüleimnél, Gerber Alexander Joszifovics lakásán, Várpálánkán rejtőzködtem.

Senki nem tudott arról, hogy illegálisan a szüleimnél lakom, a rendőrségen nem jelentkeztem, mert véltem a szovjet hatalomtól, tartottam attól, hogy felelősségre fognak vonni, mert a német hadsereg SS csapatainál szolgáltam önkéntesként.

Kérdés: Az előző kihallgatáson az vallotta, hogy a magyar parancsnokság éremmel tüntette ki. Mondja el, mikor tüntették ki és miért?

Válasz: A Magyar Hadsereg 24. gyalogos lövészezred parancsnoksága 1941. június 18-án tüntetett ki éremmel Erdély felszabadításáért a román megszállás alól. Ezért kaptam érmet és hozzá igazolványt.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra az általam beszélt nyelven felolvasták: *Gerber*

A kihallgatást vezette: főhadnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága
Munkácsi Városi Osztályának operatív megbízottja
(olvashatatlan aláírás)

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 2151, p. 18-19. Eredeti. Kézírás.

Szám: 313

1949. december 16. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és az SS csapatoknál teljesített szolgálattal vádolt Gálóczi J. F.³⁰¹ kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1949. december 16.

Alulírott, Gurjev főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága Vizsgálati Osztályának vezető vizsgálója, letartóztatottként kihallgattam

Gálóczi Józsefet – Joszif Fjodorovics – (születési éve: 1922, születési és lakhelye: helye: Királymező, Técsői járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: német).

A kihallgatás kezdete: 10:30

---

³⁰¹ Gálóczi József – Joszif Fjodorovics – 1922-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, pártonkívüli, középiskolai tanulmányait nem fejezte be. a Kárpátalja területi Szöllösön egy gyermekotthonban éjjeliőrként dolgozott. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. március 23-án 6 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 250)

Kérdés: Milyen nyelven kíván vallomást tenni a nyomozati hatóságok előtt?

Válasz: Bár nemzetisége német és beszélek németül, de ugyanakkor tökéletesen beszélek oroszul és ukránul is, ezért ukránul kívánok vallomást tenni.

Kérdés: Honnan tud oroszul és ukránul?

Válasz: Ukránul azért tudok, mert huzamos ideig éltem Kárpát-Ukrajnában, és 1945-től 1949-ig esti középiskolában, illetve a Szöllösi Kereskedelmi és Szövetkezeti Iskolában tanultam, ezek az oktatási intézmények pedig ukrán tannyelvűek.

Kérdés: Ez előző kihallgatásokon ön azt vallotta, hogy a Nagy Honvédő Háború idején a fasiszta német SS csapatoknál szolgált. Mondja el ezt részletesebben.

Válasz: 1942 őszén, októberben vagy novemberben, pontosan már nem tudom megmondani, és Bécsben dolgoztam. Ott a német nemzetiségű fiatalság köréből a német SS csapatokba toboroztak.

Tekintettel arra, hogy abban az időben nehéz anyagi körülmények között éltem, a sorozóbizottság viszont azt javasolta, hogy jelentkezsek a német hadsereg SS csapataihoz, én ebbe beleegyeztem. Kitöltöttem egy jelentkezési lapot és saját kezűleg aláírtam, átstem az orvosi vizsgálaton, és besoroztak az SS csapatokhoz.

Kérdés: Eszerint, ön, nemde, önként jelentkezett az SS csapatokhoz?

Válasz: Igen, ez így van, az SS csapatoknál való szolgálatra önként jelentkeztem.

Kérdés: Melyik hadosztálynál szolgált, és milyen minőségben?

Válasz: Miután szolgálatba léptem az SS csapatoknál, a Florian Geyer hadosztályhoz kerültem, ahol 3 hónapos kiképzésben vettem részt és elsajátítottam a gépjárművezetést. Ez az SS hadosztály Ausztriában, Bécsben szerveződött és ott is állomásozott.

Kérdés: Mikor tetoválták önre az SS csapatokhoz tartozását igazoló jelzést?

Válasz: Miután beléptem az SS alakulathoz, azaz 1942 őszén. A bal hónaljamba tetováltak egy „A” betűt.

1944 végén, amikor kórházi kezelésen voltam egy bécsi kórházban, megkértem egy ismerős orvost, hogy műtéti úton távolítsa el a tetoválás nyomát, ami ő meg is tett. A műtét után a tetoválás nyoma eltűnt, csupán egy heg (varrat) maradt.

Kérdés: Tagja volt ön a Volksbund fasiszta szervezetnek?

Válasz: Én személyesen soha nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek.

Kérdés: Ön nem mond igazat. A nyomozás hiteles adatokkal rendelkezik arra vonatkozóan, hogy az SS csapatokhoz kizárólag a Volksbund toborozott katonákat, következésképpen, ön is tagja volt a Volksbund szervezetnek.

Válasz: Ismétlem, soha nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek, az SS csapatokhoz, mint német nemzetiségű léptem szolgálatba.

Kérdés: Az SS csapatokkal hol vett részt harcokban?

Válasz: Az SS csapatoknál teljesített szolgálat során 1943 februárjában a hadosztályunkat Bécsből Jugoszláviában, az Esseni körzetbe vezényeltek a jugoszláv partizánok elleni bevetésre, ahol 8-9 hónapig voltunk.

Jugoszláviában alakulatuk több alkalommal vett részt partizánok ellen harcokban. Az alakulat katonájaként én is részt vettem bennük.

Emlékszem, hogy 1943 telén az Esseni körzetben a jugoszláv partizánok felrobbantottak egy 6 autóból álló menetoszlopot, amely benzint szállított. Miután ez a csapatunk tudomására jutott, az alakulatunk, azon belül én is, kivonultunk a helyszínre. Tekintettel arra, hogy ez egy erdős terület volt, partizánokat nem találtunk, azért elkezdtünk céltalanul lövöldözni, utána pedig felraktuk az elesett katonák holttesteit az autóra és hazamentünk.

Én, mint sofőr, az esetek többségében az SS katonákat szállítottam. Előfordult, hogy a jugoszláv partizánok tűz alá vettek bennünket, mi pedig visszalőttünk. Az összes ilyen esetet felidézni már nem tudom.

Kérdés: Ön személyesen milyen fegyverrel volt felszerelve?

Válasz: Nekem egy géppuskám és 2 gránátom volt.
Kérdés: Részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban?
Válasz: Nem, nem vettem részt.

A kihallgatás jegyzőkönyvét számomra az általam értett nyelven felolvasták,
az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Gálóczi*
A kihallgatás vége: 17:30

A kihallgatást vezette: *Gurjev* főhadnagy, vezető vizsgáló

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 5927, p. 17-20. Eredeti. Kézírás.

Szám: 314

1949. december 27. – A Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és az SS csapatoknál teljesített szolgálattal vádolt Holzberger A. J.³⁰², bruszturai³⁰³ (Técsői járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
Holzberger András – Andrej Joszifovics – vádlott

Kelt: 1949. december 27-én

A kihallgatás kezdete: 10:40

Kérdés: Mondja, sok német család lakott a Kárpátontúli területi Bruszturán a magyar megszállás alatt?

Válasz: Csak 5 család.

Kérdés: Jelenleg ők nem laknak ott?

Válasz: Jelenleg Bruszturán mindössze 2 német család él, nevezetesen, mi, az apám családja, és Holzberger Ferenc családja. A másik 3 család átköltözött a Técsői körzeti Királymezőre.

Kérdés: Bruszturán a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt működött a német Volksbund szervezet?

Válasz: Nem, nem működött. Amennyire én tudom, a Volksbund szervezet a Técsői járási Királymezőn működött.

Kérdés: Ön tagja volt ennek a szervezetnek?

Válasz: nem, nem voltam.

Kérdés: A Técsői körzet vagy a Kárpátontúli terület jelenlegi lakosai közül kiről tudja, hogy tagja volt a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Senkiről nem tudom.

Kérdés: Az előző kihallgatáson ön azt vallotta, hogy önkéntesként jelentkezett szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz és Szmolenszk, illetve Harkov, Dnyepropetrovszk alatt, illetve a Szovjetunió más térségeiben részt vett a szovjet csapatok elleni harcokban.

Mondja el, mikor, hol és milyen körülmények között esett a Szovjet Hadsereg fogságába?

---

³⁰² Holzberger András – Andrej Joszifovics – 1924-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Bruszturán, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású bruszturai lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 16-án 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 276)

³⁰³ Jelenleg: Lopuhovo

Válasz: Igen, az előző kihallgatáson elmondtam, hogy 1942-ben önként jelentkeztem szolgálatra a német hadsereg SS csapataihoz, és Szmolenszk, illetve Harkov, Dnyepropetrovszk alatt, illetve a Szovjetunió más térségeiben részt vettem a szovjet csapatok elleni harcokban. Az előző kihallgatásokon tett vallomásomat most is fenntartom.

A szovjet hadsereg fogságába 1945 januárjában estem Budapesten.

Kérdés: Milyen hadifogolytáborokban volt fogva tartva?

Válasz: Soha nem voltam hadifogolytáborban.

Kérdés: Akkor fogságba esését követően hova került?

Válasz: Miután fogságba kerültem, helyben maradtam, mert magyar tolmácsként alkalmaztak a 37. határőr hadosztálynál, amelyik Budapesten (Magyarország) állomásozott.

Kérdés: Sokáig dolgozott magyar tolmácsként?

Válasz: Csak 2 hónapig.

Kérdés: Utána hova vezényelték?

Válasz: Tekintettel arra, hogy azt az ezred, amelynél tolmácsként dolgoztam 2 hónapig, Budapestről Csehszlovákiába vezényelték, ahol már nem volt szükség magyar tolmácsra, nekem a 37. határőr ezred parancsnoka kiállított egy igazolást, amelyben leírta, hogy 2 hónapig tolmácsként dolgoztam és lakhelyemre tartok. Tekintettel azonban arra, hogy a front megrekedt Budapest közelében, nem tudtam átvergődni magam Kárpátaljára irányában, és Budapesttől mintegy 80 kilométerre megálltam Csehszlovákia területén, egy Zselizi járási Pastovce nevű községben. Még Magyarország területén megismerkedtem egy családdal, amelyet Pastovcéről (Zselizi járás, Csehszlovákia) evakuáltak. Ők haza tartottak Pastovcéba. Én velük együtt mentem oda, és 1945 májusától 1946 szeptemberéig náluk laktam. A családi nevük Brovec volt, anya a két lányával. Én feleségül vettem az egyik lányt, Vilmának hívták, és náluk maradtam. 1946-ban kooptálás keretébe hazatértem a Kárpátontúli területi, Técsői járási Bruszturába.

Kérdés: Feleségével együtt tért haza?

Válasz: Nem, egyedül.

Kérdés: Hol maradt a felesége?

Válasz: A feleségem, Brovec Vilma – apai utónevét nem tudom – az anyjával együtt Plastovcében maradt.

Kérdés: Miért maradt ott?

Válasz: Mert nem akart velem jönni az én családomhoz.

Kérdés: A feleségén kívül még milyen rokonai vannak külföldön?

Válasz: Csehszlovákiában, Žilinán él anyám fivére, Zavadszki Jozef, az apai utónevét nem tudom, Amerikában, pedig, de a városnevet nem tudom, apám fivére, Holzberger Stephan.

Kérdés: A motozás során öntől lefoglaltak egy fényképet, amely egy angol egyenruhába öltözött katonát ábrázol, az alján pedig a „Stephan Holzberger” felirat látható. Ki ez az ember?

Válasz: A motozás során valóban elvettek tőlem egy fényképet a fenti angol felirattal. A fénykép a nagybátyám fiát, vagyis az unokatestvéremet ábrázolta, aki a második világháborúban az amerikai hadseregben szolgált, és a nyugati fronton részt vett a Németország elleni harcokban, ahol 1944-ben Franciaország vagy Németország területén elesett, pontosan nem tudom hol.

Kérdés: Hogy került önhöz ez a fénykép?

Válasz: Stephan Holzberger fényképét 1946-ban Pastovcéba az anyja küldte nekem Amerikából.

Kérdés: Milyen volt az apja gazdasága a Kárpátontúli terület magyar megszállásának idején?

Válasz: Apámnak, Holzberger József Georgijevicsnek a Kárpátontúli terület magyar megszállásának idején volt 4 ha földje, 2 tehene, 4 lova, és egy négyszobás faháza melléképületekkel.

Kérdés: A nyomozás adatai szerint az apjának kulákgazdasága volt. Igaz ez?

Válasz: Nem tudom, hogy az apám gazdasága milyen kategóriába sorolható. Az előbb már elmondtam, hogy Kárpátontúli terület magyar megszállásának idején miye volt.

Kérdés: Mint a német hadsereg SS csapatainak tizedese, járt otthon szabadságon a Kárpátontúli területi, Técsői járási Bruszturán?

Válasz: Igen, jártam.

Kérdés: Mikor volt otthon szabadságon?

Válasz: Két alkalommal voltam otthon szabadságon. Első alkalommal a keleti frontról mentem haza 1943-ban, akkor Harkov alatt állomásoztunk. 18 napot töltöttem otthon. Másodszor már Magyarországról voltam otthon szabadságon. A második alkalommal 1944 júniusában töltöttem otthon 18 napot, utána visszatértem a csapatomhoz.

Kérdés: Milyen egyenruhában járt otthon a szabadság alkalmából?

Válasz: Német SS egyenruhában, tizedesi rendfokozattal.

Kérdés: Szabadsága alatt volt önnél fegyver?

Válasz: Nem, nem volt.

A kihallgatás vége: 17:00

A kihallgatás jegyzőkönyve az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták: *Holzberger*

A kihallgatást vezette: ...
az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága
Különleges Ügyosztályának vizsgálati osztályvezető-helyettese

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2943-sz, p. 21-24zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 315

1950. január 4. – A Keis Ja. I. királymezei (Técsői járás) lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Reisenbüchler M. T. ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

A kihallgatás kezdete: 1950. január 4.

Alulírott, Szeliscsev hadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Técsői Körzeti Osztályának vezető vizsgálója, tanúként kihallgattam

Kreis Jakob Ivanovicsot (születési éve: 1891, születési és lakhelye: Királymező, Técsői járás, Kárpátontúli terület, pártonkívüli, német nemzetiségű szovjet állampolgár, végzettsége: 6 osztály, nős családi állapotú, munkás származású, büntetlen előéletű).

A hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre történő figyelmeztetést megértettem.

Kérdés: Mióta ismeri Reisenbüchler Matias Tomasovics³⁰⁴, Reisenbüchler Adolf Tomasovics³⁰⁵, Gálóczi József Fjodorovics³⁰⁶, Ilauszki József Matiasovics³⁰⁷, Csorba János Ivanovics³⁰⁸ és Kuhár János Petrovics³⁰⁹ királymezei lakosokat, és milyen kapcsolatban áll velük?

Válasz: Reisenbüchler Matias Tomasovicsot, Reisenbüchler Adolf Tomasovicsot, Gálóczi József Fjodorovicsot, Ilauszki József Matiasovicsot, Csorba János Ivanovicsot és Kuhár János Petrovicsot, mint falubelieket gyerekkoruk óta ismerem. Kapcsolatom velük átlagosnak mondható, se elszámolnivalónk, se vitáim nem voltak egyikükkel sem.

Kérdés: Kárpátontúli területi magyar megszállása alatt működött-e Királymezőn szervezetet a Volksbund német fasiszta szervezet, és ki volt a vezetője?

Válasz: Igen, Kárpátontúli területi magyar megszállása alatt Királymezőn működött a Volksbund fasiszta szervezetet, és Czauner Albert Joszifovics volt a vezetője. Ő egy 45-50 éves királymezei születésű személy volt, aki 1944 szeptemberében elment Németországba. Jelenlegi tartózkodási helye számomra ismeretlen.

Kérdés: A királymezei lakosok közül ki volt tagja a Volksbund szervezetnek? Reisenbüchler M. T., Reisenbüchler A. T., Gálóczi I. F., Ilauszki I. M., Csorba I. I., illetve Kuhár I. P. tagja volt a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Én arról tudok, hogy a Volksbund szervezetnek tagja volt Reisenbüchler Tomas Joszifovics, ő olyan 60 év körüli, királymezei születési, u.o. lakos, Reisenbüchler Peter Florianovics, 45 éve, szintén királymezei lakos, jelenleg a cukoripari trösztnél az erdőkitermelésen favágóként dolgozik. Hogy még ki volt a szervezet tagja, nem tudom, lehet, hogy tagja volt még Schweiger Stefan Leopoldovics, ő 40-45 éves korú, Plakinger Konrad Stefanovics, 40 éves, Sterzel Johann Fjodorovics, 620 éves, mindnyájan királymezei születésű ugyanottani lakosok, de róluk biztosat nem tudok, mert nem állok velük közeli ismeretségben. Hogy Reisenbüchler M. T., Reisenbüchler A. T., Gálóczi I. F., Ilauszki I. M., Csorba I. I., illetve

---

³⁰⁴ Reisenbüchler Matias Tomasovics, 1925-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású királymezei lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztére ítélte. 1954-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 191)

³⁰⁵ Reisenbüchler Adolf Tomasovics, 1922-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású királymezei lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztére ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1954. október 23-án 5 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 191)

³⁰⁶ Gálóczi József Fjodorovics, 1922-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, általános iskolai végzettségű, pártunkívüli, gyermekotthoni éjjeliőr foglalkozású szöllősi (Kárpátalja terület) lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztére ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. március 23-án 6 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 191)

³⁰⁷ Ilauszki József Matiasovics, 1925-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású királymezei lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztére ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1954. október 25-én 5 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 191)

³⁰⁸ Csorba János Ivanovics, 1915-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású királymezei lakos, az erőgazdaságnál dolgozott. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztére ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. február 9-én 5 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 191)

³⁰⁹ Kuhár János Petrovics, 1915-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Királymezőn, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású királymezei lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év szabadságvesztére ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 191)

Kuhár I. P. tagja volt-e a Volksbund szervezetnek, arról nincs tudomásom. Csupán annyit tudok, hogy ők Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt az SS csapatoknál szolgáltak.

Kérdés: Evakuálták-e Királymezőről 1944-ben a németeket Németországba? Ha igen, milyen módon zajlott az evakuálás?

Válasz: Én, mint német nemzetiségű királymezei lakos, csak annyit tudok, hogy a német nemzetiségű lakosságot sem kötelezően, sem önkéntes alapon nem evakuálták, de a németek többsége 1944 szeptemberében Királymezőről elment Németországba.

A németek többsége azért ment Németországba, mert amikor 1944 augusztusa-szeptemberében a Szovjet Hadsereg csapatai közeledtek Kárpátontúli Ukrajnához, Czauner Albert, a Volksbund szervezet vezetője, azt a javaslatot kezdte terjeszteni, hogy minden német menjen Németországba, mert a magyar megszálló csapatok fel fogják gyűjtani Királymezőt, hogy az orosz csapatok, miután bevonulnak, megsemmisítsenek minden németet. A németek ezt elhitték, és megindultak Németországba. Királymezőn csak 10 német család maradt, köztük és is a családommal.

Kérdés: Mit tud még Reisenbüchler M. T., Reisenbüchler A. T., Gálóczi I. F. és a fent felsorolt többi személyről?

Válasz: Semmi mást nem tudok róluk.

A kihallgatás jegyzőkönyve az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírással igazolok.

A kihallgatást vezette: *Szeliscsev* őrnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Técsői Körzeti osztályának
vezető vizsgálója

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2940-sz, p. 62-63. Eredeti. Gépírás.

Szám: 316

1950. január 5. – A Schweiger M. T. királymezei (Técsői járás) lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Reisenbüchler M. T. ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

A kihallgatás kezdete: 1950. január 5.

Alulírott, Szeliscsev hadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Técsői Körzeti Osztályának vezető vizsgálója, tanúként kihallgattam

Schweiger Leopold Johannovicsot (születési éve: 1882, születési és lakhelye: Királymező, Técsői járás, Kárpátontúli terület, pártonkívüli, német nemzetiségű szovjet állampolgár, végzettsége: 6 osztály, nős családi állapotú, munkás származású, büntetlen előéletű).

A hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre történő figyelmeztetést megértettem.

Kérdés: Működött a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt Volksbund fasiszta szervezet Királymezőn, Németmokrán, illetve Bruszturán? Ha igen, ki volt a szervezet vezetője?

Válasz: Igen, személyes ismereteim vannak arról, hogy a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt Királymezőn és Németmokrán működött Volksbund német fasiszta szervezet,

amelyet Királymezőn a németmokrak születésű Czauner Albert (apai utónevét nem tudom) vezetett, aki 1944 szeptemberében családjával együtt Németországba távozott Királymezőről.

Czauner Albert vezette a Volksbund szervezetet Németmokrán is. Királymezőn Kern Vince Petrovics, Németmokrán pedig Haffer Leopold volt a helyettese. Utóbbit a nemzetbiztonsági Minisztérium szervei letartóztatták. Kern Vince 1944 szeptemberében Németországba távozott.

Kérdés: Királymezőn kik voltak a Volksbund szervezet tagjai?

Válasz: Királymezőn tagja volt a Volksbund szervezetnek Czauner Albert fia – a nevére már nem emlékszem –, Keltonik Georg (apai utónév nélkül), 48 éves életkorú, Keis Stefan, 25 éves életkorú, 1944-ben mindnyájan elhagyták Királymezőt, és elmentek Németországba. Hogy még ki volt a szervezet tagja, nem tudom.

Kérdés: Reisenbüchler Matias Tomasovics, Reisenbüchler Adolf Tomasovics, Gálóczi József Fjodorovics, Kuhár János Petrovics, Bobrovics Peter Balázsovics, Czauner Pavel Stefanovics, Holzberger Andreas Joszifovics tagja volt a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Azt nem tudom megmondani, mivel nincs róla tudomásom. Én csupán azt tudom, hogy 1934 és 1944 között mindnyájan szolgáltak a német SS csapatoknál.

Kérdés: Milyen gyakorlati tevékenységet folytattak a Volksbund szervezet ön által ismert tagjai?

Válasz: Tudomásom van arról, hogy a Volksbund szervezet tagjai, nevezetesen a vezetője, Czauner Adalbert, és tagjai, Kern Vince Petrovics, Keltonik Georg, illetve Kreis Stefan Janovics agitálták a németeket, hogy jelentkezzenek önkéntesnek a német hadsereg SS csapataihoz, hogy az egész német nép harcra keljen a szovjet hadsereg és szövetségesei ellen, és megmentse Németországot.

Haffer Leopold németmokrak lakos, akit személyesen ismerek, gyakran átjárt Németmokráról Királymezőre Czauner Alberthez, a Volksbund szervezet vezetőjéhez, és jelen volt titkos megbeszéléseken. De hogy miről tárgyaltak, nem tudom, mivel nem voltam jelen, és nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek. És hogy Németmokrán milyen tevékenységet folytatott Haffer Leopold, mint a Volksbund szervezet vezetőhelyettese, arról sincs tudomásom. Gondolom, ugyanazt, mint Királymezőn a Volksbund tagjai.

Kérdés: Hogyan zajlott 1944-ben a németek evakuálása Királymezőn és Németmokrán (önkéntes vagy alapon)?

Válasz: Amikor a szovjet hadsereg a Kárpátontúli területre közeledett, a német és magyar csapatok 1944 augusztusában–szeptemberében Királymezőn védművet (lőállásokat, lövészárkokokat, stb.) kezdtek építeni. Ebben az időben a német és magyar katonai parancsnokságok kiadták, hogy az egész lakosság távozzon innen Magyarországra annak érdekében, hogy ne essem a szovjet csapatokkal vívott harcok áldozatává. Amikor azonban bennünket, németeket a taracközi vasútállomáson beszállítottak a vagonokba, egyenesen Németországba, Thüringenbe vittek.

Kérdés: Mivel kívánja még kiegészíteni a vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmivel nem kívánom kiegészíteni.

A kihallgatás jegyzőkönyve az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra felolvasták, amit aláírással igazolok.

A kihallgatást vezette: *Szeliscsev* őrnagy,
az Állambiztonsági Minisztérium Técsői Körzeti osztályának vezető vizsgálója

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2940-sz, p. 66-67. Eredeti. Gépírás.

Szám: 317

1950. január 13. – Kivonat az Eib J. B.³¹⁰ tanúkihallgatási jegyzőkönyvéből a Preinsberger A. F., Kuhár R. V. és társaik ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
(kivonat)

1950. január 13.

Alulírott, Tokarev százados, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Técsői Körzeti Osztályának operatív megbízottja, tanúként kihallgattam Eib Josef Balázsovicst.

Alulírott, Eib I. B. tanút a hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre kioktattam.

[...]

Kérdés: 1948-ban kihallgattam önt a múltbéli tevékenységéről. Miért hallgatta el akkor, hogy a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt ön Dombó a német nemzetiségű fiatalok szervezésével foglalkozott, és személyesen írta őket össze és küldte a német hadsereg SS csapataihoz?

Válasz: Az 1948-ban folytatott kihallgatás során nekem nem tett fel ilyen kérdést, azért nem mondtam akkor semmit a fiataloknak a német hadseregbe és az SS csapatokhoz való szervezésével kapcsolatban.

Kérdés: Mondja el részletesen, hogyan készítette fel Dombón a német nemzetiségű fiatalokat az SS csapatokhoz való jelentkezésre a háború idején, 1941 és 1945 között?

Válasz: 1941 januárjától a Volksbund dombói szervezetének voltam a titkára, és mint titkár, 1942-ben azt a feladatot kaptam, hogy a német nemzetiségű fiatalok körében hirdessem ki, miszerint nálam kell jelentkezniük mindazoknak, akik önként be szeretnének lépni a német hadsereg SS csapataihoz. Én ezt meg is tettem. Miután kihirdettem ezt a dolgot, már néhány nap lefogása alatt jelentkezett nálam 9 fő, akiket Királymezőre irányítottam Czauner Alberthez, Czauner pedig továbbküldte őket a német hadsereg SS csapataihoz, amelyeknél a Szovjet Hadsereg ellen harcoltak.

Kérdés: Nevezze meg azokat a személyeket, akiket az ön vezetése alatt szerveztek be a német hadsereg SS csapataihoz 1942-ben.

Válasz: Én szerveztem be és irányítottam a német hadsereg SS csapataihoz Preinesberger Anton Franzevicset, ő 27-28 éves dombói lakos, jelenleg Németmokrán él, Kuhár Rudolf Venzevicset, Sterzel Franz Franzevicset, Eib Felix Balázsovicst, Ilauszki Julius Josefovicsot, Sterzel Stefan Aloisovicsot, Schweiger Josef Josef Antonovicsot és a fiamat, Eib Josef Josefovicsot.

Jelenleg Preinesberger Anton Franzevics kivételével valamennyien Németországban élnek, pontos címüket nem ismerem.

---

³¹⁰ Eib Josef Balázsovic, 1897-ben született a Kárpátalja területi, Técsői járási Dombón, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, munkás foglalkozású dombói lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. június 29-én 25 év szabadságvesztére ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1954. szeptember 27-én 10 évre mérsékelte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 153)

Preinesberger Anton Franzovics, 1920-ban született a Kárpátalja területi, Técsői járási Dombón, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártunkívüli, favágó foglalkozású németmokrak (Técsői járás, Kárpátalja terület) lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. június 29-én 25 év szabadságvesztére ítélte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 587)

Kérdés: Eszerint ön a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt, 1941-től 1944-ig nem csak a Volksbund szervezet titkára volt, de egyidejűleg a fiataloknak a német hadsereg SS csapataihoz való beszerzésével is foglalkozott.

Válasz: Igen.

Kérdés: 1942-ben ön személyesen kitől kapott utasításokat arra vonatkozóan, hogy fiatalokat toborozzon az SS csapatokhoz?

Válasz: Én Budapestről kaptam az utasításokat Vass doktortól.

[...]

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 1, gyűjtőszám: 4, p. 53-54. Eredeti. Gépírás.

Szám: 318

1950. február 4. – Vádindítvány a Reisenbüchler A. T. királymezei (Técsői járás) lakos ellen indított büntetőügyben

[...]
2565

Nyomozati ügyszám:

VÁDINDÍTVÁNY

Reisenbüchler Adolf Tomasevics ellen
az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe
ütköző bűncselekmény miatt indított bűnügyben

A Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága bűncselekménynek minősülő tevékenység miatt 1949. december 10-én letartóztatta Reisenbüchler Adolf Tomasevicset.

Az ügyben lefolytatott nyomozás megállapította, hogy Reisenbüchler a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt, mint német nemzetiségű személy, önként jelentkezett szolgálatra a német fasiszta hadseregbe, ahol a 133. SS hadosztály századparancsnokának tisztiszolgájaként huzamos ideig Csehszlovákiában és Magyarországon állomásozott.

1945-ben részt vett a nyugati fronton folyó harcokban. Az SS csapatoknál teljesített szolgálat során a századparancsnoktól szabadságot kapott, amikor hazalátogatott Királymezőre, ahova SS egyenruhában érkezett.

Reisenbüchler bűnösségét az ellene az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetéséért emelt vádokban csak részben ismerte el.

[...]

Fentiek alapján Reisenbüchler Adolf Tomasevicset (születési éve: 1922, születési és lakhelye: Királymező, Técsői járás, Kárpátontúli terület, Ukrán SZSZK, pártonkívüli, német nemzetiségű szovjet állampolgár, végzettsége 6 osztály, nő, munkás származású, letartóztatásáig favágóként dolgozott a Királymezei Erdőgazdaságban)

vádolom

azzal, hogy 1942-ben önként jelentkezett szolgálatra a német fasiszta hadsereg SS csapataihoz, és a fasiszta Németország megsemmisítéséig szolgált a 133. SS hadosztály századparancsnokának tisztiszolgájaként, a nyugati fronton részt vett a harcokban, ami alkalmas az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény megállapítására.

Az Ukrán SZSZK Be. 204. szakasza alapján a Reisenbüchler ellen 2565. nyomozati ügyszám alatt indított büntetőügyet a vádlott bíróság elé állítása céljából a Kárpátontúli Területi Ügyésznek megküldeni javaslom.

Gurjev főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága
vizsgálati osztályának vizsgálója
Frolovics százados, a Nemzetbiztonsági Minisztérium
Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályvezető-helyettese
Jóváhagyom: Akszjonov alezredes, a Nemzetbiztonsági Minisztérium
Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályvezetője
A vádindítvány kelte: Ungvár, 1950. február 3.

Tájékoztató: 1. Reisenbüchler Adolf Tomaevics vádlottat 1949. december 10-től előzetes letartóztatás keretében a BM Kárpátontúli Területi Igazgatóságának 1. számú Börtönében tartjuk őrizetben.
2. Az ügyben tárgyi bizonyíték nem áll rendelkezésre.
3. A vádlott személyi iratai a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának "A" osztályának őrzésében találhatók.

A tárgyalásra beidézendő személyek
jegyzéke

Vádlottként:

1. Reisenbüchler Adolf Tomasevics, Ungvári 1. számú Börtön

Tanúként:

1. Reisenbüchler Matias Tomasevics, Ungvári 1. számú Börtön

2. Tüch Georg Andrejevics, Királymező, Técsői járás

3. Rajkó Ferenc Fjodorovics, u.o.

4. Galóczi Mátyás Sztepanovics, u.o.

5. Keis Jakob Ivanovics, u.o.

6. Kuhár Josef Franzovics, u.o.

Gurjev főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága
vizsgálati osztályának vizsgálója

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2940-Sz, p. 102-103. Eredeti. Gépirás.

Szám: 319

***1950. február 16. – A Kárpátaljai Területi Bíróságnak az SS csapatoknál
való szolgálattal vádolt Holzberger A. J. ellen hozott ítélete***

Ügyszám: 15
1950

ÍTÉLET
AZ UKRÁN SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa (a tanács elnöke: Solom, ülnökök: Seljugiv, Zdorenko, jegyzőkönyvvezető: Bubrjak), Ribalko ügyész és Szlovka védő részvételével, az Ungváron, 1950. február 16-án tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a Holzberger András Joszifovics (született 1924-ben, a Kárpátontúli területi Técsői járási Bruszturán, u.o. lakos) középparaszti származású, német nemzetiségű, írástudó, nőtlen családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű vádlott ellen, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény miatt indított büntetőügyet, és az alábbi tényállást

állapította meg:

Holzberger 1942-ben önként belépett a német hadsereg SS német fasiszta csapatokhoz, és 1945 februárjáig teljesített ott szolgálatot, vagyis mindaddig, amíg a szovjet csapatok fogságába esett.

Vádlott, az SS német fasiszta csapatok katonájaként részt vett a szovjet hadsereg elleni harcokban, aktív szolgálataért német fasiszta kormánykitüntetésekben részesült.

Vádlott bűnösségét objektív bizonyítékok, tanúvallomások, illetve a vádlott beismerő vallomása bizonyítja.

A bíróság a Be. 296., 297. szakaszai alapján meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Holzberger András Joszipovics vádlottat a Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján, figyelemmel az 1947. 05. 26-án kelt kormányrendeletre, huszonöt év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, a Btk. 29. szakaszának a), b), illetve c) pontja alapján öt év közügyektől eltiltása és teljes vagyonekzobzásra ítéli.

A szabadságvesztés letöltésének kezdeti idejét 1949. december 11-ben állapítja meg.

A Be. 85. szakaszához fűzött megjegyzésnek megfelelően kötelezi vádlottat, hogy a Munkácsi Ügyvédi Iroda javára a védelem ellátásáért 250,- rubelt fizessen meg.

Az ítélet kihirdetve, ellene az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságán az ítélet másolatának elítélt részéről történő kézbesítésétől számított 5 napon belül fellebbezésnek van helye.

A tanács elnöke: *Solom*
Ülnökök: *Seljugov és Zdorenko*

A kiadmány hitelül:
Solom, a Kárpátontúli Területi Bíróság megbízott elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2943-Sz, p. 84. Eredeti. Gépírás.

Szám: 320

1950. február 17. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Reisenbüchler A. T. királymezei (Técsői járás) lakos büntetőügyében hozott ítélete

Ügyszám: 20
1950

ÍTÉLET

AZ UKRÁN SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa (a tanács elnöke: Solom, ülnökök: Perepelica, Mironyenko, jegyzőkönyvvezető: Kolomijec), Kolcov ügyész és Ribinkova védő részvételével, az Ungváron, 1950. február 07-én tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a Reisenbüchler ADOLF Tomasevics (született 1922-ben, a Kárpátontúli területi Técsői járási Királymezőn, u.o. lakos) paraszti származású, német nemzetiségű, írástudó, nős családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű vádlott ellen, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény miatt indított büntetőügyet, és az alábbi tényállást

állapította meg:

Reisenbüchler 1942-ben, mint német nemzetiségű, önként belépett a német hadsereg SS német fasiszta csapatokhoz, és 1945 februárjáig teljesített ott szolgálatot, vagyis mindaddig, amíg a szovjet csapatok fogságába esett.

Vádlott, az SS német fasiszta csapatok 133. hadosztályának katonájaként részt vett a frontharcokban. Példás szolgálataért szabadságolás formájában megnyilvánuló kedvezményben részesült.

Vádlott bűnösségét a periratokban összegyűjtött objektív bizonyítékok, illetve a vádlott beismerő vallomása bizonyítja.

A bíróság a Be. 296., 297. szakaszai alapján meghozta az alábbi

ÍTÉLETET:

Reisenbüchler Adolf Tomesevics vádlottat a Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján, figyelemmel az 1947. 05. 26-án kelt kormányrendeletre, huszonöt év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, a Btk. 29. szakaszának a), b), illetve c) pontja alapján öt év közügyektől eltiltása és teljes vagyonek Kobzásra ítéli.

A szabadságvesztés letöltésének kezdeti idejét 1949. december 10-ében állapítja meg.

A Be. 85. szakaszához fűzött megjegyzésnek megfelelően kötelezi vádlottat, hogy a Munkácsi Ügyvédi Iroda javára a védelem ellátásáért 250,- rubelt fizessen meg.

Az ítélet kihirdetve, ellene az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságán az ítélet másolatának elítélt részéről történő kézbesítésétől számított 5 napin belül fellebbezésnek van helye.

A tanács elnöke: *Solom P.*
Ülnökök: *Perepelica és Mironyenko*

A kiadmány hitelül:
Solom, a Kárpátontúli Területi Bíróság megbízott elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2940-Sz, p. 114. Eredeti. Gépírás.

Szám: 321

1950. február 19. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Holzberger A. J. volt SS-katona ellen hozott ítélete elleni felülvizsgálati kérelem

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma részére

Szlivka I. M. ügyvéd (Munkács 1. sz. Ügyvédi Iroda)

felülvizsgálati kérelme

Holzberger András Jozsifovics (BM Ungvári 1. sz. Börtöne) büntetőügyében
a Területi Bíróság által 1950. február 16-án hozott ítélet ellen

FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM

A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1950. február 16-án kelt ítéletével Holzberger A. J.-
t
bűnösnek találta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző
bűncselekmény elkövetésében, ezért öt 20 év³¹¹ javító-nevelő táborban letöltendő
szabadságvesztésre, öt év közügyektől eltiltása és teljes vagyonek Kobzásra ítélte.

Az ítélet, véleményem szerint, helytelen az alábbi okok miatt:

Sérti az Ukrán SZSZK Be. 296. és 297. szakaszt.

Vádlott elmondta a bíróságnak, hogy nem önként jelentkezett szolgálatra a német
hadseregbe, oda a hitleri Németország és Magyarország közötti szerződésalapján hívták be
sorkatonai szolgálatra, és 1944-ben szovjet fogságba esett. Átesett a megfelelő vizsgálaton, és
1946-ban hazaengedték. Azóta fakitermelésen dolgozik, ahol élenjáró sztahanovistaként
munkásként tartják számon.

Fenti körülmények ismeretében a bíróságnak törvényes lehetősége lett volna arra, hogy
enyhébb büntetést szabjon ki a vádlottra.

Az Ukrán SZSZK Btk. 346. szakaszának (3) bekezdése alapján kérem, hogy a
felülvizsgálati kérelem tárgyát képező ítéletet vizsgálják felül, és enyhébb büntetést szabjanak
ki.

³¹¹ Holzberger András a bíróság 25, nem pedig 20 év szabadságvesztésre ítélte.

Munkács, 1950. február 19. *Szlivka*

Az okiraton olvasható az alábbi vezetői rendelkezés:
„Felülvizsgálat céljából az ügy aktájával együtt továbbítandó az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának”.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2943-Sz, p. 86. Eredeti. Gépírás.

Szám: 322

1950. február 20. – Holzberger A. J. elítéltnek az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságához címzett felülvizsgálati kérelme a Kárpátaljai Területi Bíróság ítélete ellen

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma részére
Kijev

Holzberger András Joszifovics elítélt
(BM Ungvári 1. sz. Börtöne)

felülvizsgálati kérelme

a Területi Bíróság által 1950. február 16-án hozott ítélet ellen

FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM

A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1950. február 16-án kelt ítéletében engem bűnösnek talált az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, öt év közügyektől eltiltása és teljes vagyonek Kobzása ítélt. Szerintem az ítélet hibás

Az ítélet, véleményem szerint, helytelen és változtatást igényel, mivel sérti az Ukrán SZSZK Be. 296-297. szakaszt.

A Területi Bíróság a büntetés kiszabásánál formálisan értékelte a körülményeket, és figyelmen kívül hagyta az enyhítő körülményeket.

1. Valóban szolgáltam a magyar hadseregben, utána pedig, mint németet, átadtak az SS csapatoknak, ahol 1942 áprilisától sorkatonaként szolgáltam egy élelmiszer-raktárban, majd 1945-ben Budapest alatt megadtam magam és fogságba kerültem. A fogságból elengedtek és hazatértem.

2. Lakhelyemen folyamatos munkát vállaltam az erdőgazdaságban, ahol favágóként dolgoztam. Semmilyen kifogásolható cselekedetet nem követtem el, a normát mindig 150-200%-ra teljesítettem.

Fentiek alapján, tekintettel az Ukrán SZSZK Be. 346. szakaszának III. pontjára
kérem,

hogy az ellenem 1950. február 17-én hozott ítéletben kiszabott büntetést a legalacsonyabb büntetési tételre mérsékeljék.

Holzberger
Mégfogalmazta: Rebenkova Je. G. ügyvéd,
1. sz. Ügyvédi Iroda, Ungvár, ul. Krilova 2. sz.
1950. 02. 20.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2943-Sz, p. 87. Eredeti. Gépírás.

Szám: 323

1950. február 20. – Hoffer L. F. elítéltnek az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságához címzett felülvizsgálati kérelme a Kárpátaljai Területi Bíróság 1950. február 17-én kelt ítélete ellen

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma részére
Kijev
Hoffer Leopold Felixovics elítéltnek (BM Ungvári 1. sz. Börtöne)
az ellene az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző
bűncselekmény miatt indított büntetőügyben
a Kárpátontúli Területi Bíróság által hozott ítélet elleni
felülvizsgálati kérelme

FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM

A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1950. február 17-én kelt ítéletében engem bűnösnek talált az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért huszonöt év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, közügyektől eltiltása és teljes vagyonek Kobzárásra ítélte azért, mert, úgymond, önkéntesként az SS hadseregben szolgáltam.

Az ítélet, véleményem szerint, helytelen és változtatást igényel, mivel sérti az Ukrán SZSZK Be. 296-297. szakaszt.

I. Soha nem szolgáltam az SS csapatoknál. A német parancsnokság 1943 májusában akaratom ellenére valóban behívott, mint németet, és a keleti fronton sorkatonaként szolgáltam a keleti fronton, de 1944 februárjában önként megadtam magam a Vörös Hadseregnek, és 1,5 évig tolmácsként dolgoztam, majd 1945 novemberében felmentést kaptam és hazatértem.

II. A bíróság felületesen tárgyalta az ügyemet, nem vette figyelembe az általam vallottakat, és csupán Pavljuk és Mankul tanúk vallomására alapozta ítéletét, akik engem összetévesztettek egy egész más emberrel, így azt vallották, hogy és az SS csapatoknál szolgáltam. Ezt a körülményt én a nyomozás és a bírósági tárgyalás során folyamatosan cáfoltam, és kértem, hogy az általam előállított tanúkat is hallgassa meg a bíróság, akik bizonyították volna, hogy és az SS csapatoknál nem szolgáltam, de az általam beidézni kért tanúkat – 1. Pogorszkij Pavel Danyilovicsot, 2. Preitenger Isidor Antonovicsot és Pogorszkij Fanyiilt, akik velem egy Técsői járási faluban laktak, nem hallgatták ki.

III. Egész tudatos életemben munkásként dolgoztam, munkás családból származom, a hadseregből való hazatérésemet követően, 1945 óta a letartóztatásom napjáig favágóként dolgoztam az erdőgazdaságban és 200-250%-ra teljesítettem a normát, 1949 márciusában pedig beléptem a kolhozba. Mindezen tények ékesen tanúskodnak szociális helyzetemről, és olyan emberre utalnak, aki semmiképp sem állhatott egy maroknyi fasiszta rabló oldalán, akik a kapitalisták érdekeit szolgálták. Még ha fel is merült bennem, hogy önként beálljak a fasiszta SS csapatokhoz, az csak tudatlanságból és végső kényszerből fordulhatott elő, de nem álltam a szolgálatukba.

IV. A bíróság nem vette figyelembe azt a körülményt sem, hogy van egy kétéves kiskorú gyermekem, és az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény esetére kiszabható legsúlyosabb büntetést szabta ki. Gyermekemen kívül és tartom el a munkaképtelen szüleimet is.

Az általam fentebb felsorol körülmények alapján azzal a kéréssel fordulok tisztelt Legfelsőbb Bírósághoz, hogy vizsgálja felül az ügyemben született ítéletet.

Fentiekre tekintettel, figyelembe véve az Ukrán SZSZK Be. 348. szakaszt
kérem,

hogy a Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én kelt ítéletét helyezték hatályon kívül és a bűnvádi eljárás megisméltése mellett az ügy újratárgyalását rendeljék el.

Hoffer

Megfogalmazta: Rebenkova Je. G. ügyvéd,
1. sz. Ügyvédi Iroda, Ungvár, ul. Krilova 2. sz.
1950. 02. 20.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2931, p. 109-110. Eredeti. Gépírás.

Szám: 324

1950. március 7. – Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának végzése a Holzberger A. J. elleni büntetőügyben

Ügyszám: 186

Előadó bíró: Bobrinyov
Az ítéletet Solom büntetőtanácsa hozta meg

VÉGZÉS

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nevében!

Kijev, 1950. március 7.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának büntető tanácsa (a tanács elnöke: Bujnovics, a tanács tagjai: Bobrinyova, Piszkunova) tárgyalta a Holzberger A. J. ellen a Kárpátontúli Területi Bíróság által 1950. február 16-án hozott ítélet felülvizsgálatával kapcsolatos ügyet.

Az ítélet HOLZBERGER András Joszifovics (születési éve: 1924, születési helye: Técsői járás, Kárpátontúli terület) paraszti származású, német nemzetiségű, írástudó, büntetlen előéletű vádlottat bűnösnek találta, és az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján – tekintettel a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának 1947. május 26-án kelt, a halálos ítélet eltörléséről szóló rendeletére – javító-nevelő táborban letöltendő huszonöt év szabadságvesztésre, teljes vagyonekzobzásra, és az Ukrán SZSZK Btk. 29. szakaszának a), b), illetve c) pontja alapján öt év közügyektől eltiltása ítélte. A vád tárgyát képező cselekmény szerint vádlott 1942-ben önként jelentkezett a német fasiszta SS csapatokhoz, ahol 1945 februárjáig szolgált.

Az SS csapatoknál teljesített szolgálat során Holzberger részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban, amiért fasiszta kitüntetésekert kapott.

A tárgyaláson Holzberger elismerte bűnösségét.

A területi bíróság ítélete ellen Holzberger felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, amelyben kéri a kiszabott ítélet enyhítését.

A bíróság, miután Bobrinszka előadó bíró ismertette az ügyet, megvizsgálta a rendelkezésre tanulmányozta a rendelkezésre álló iratokat, illetve a felülvizsgálati kérelmet, és az Ukrán SZSZK legfelsőbb Bíróságának büntető tanácsa az alábbiakat

állapította meg:

Holzberger elítélt felülvizsgálati kérelmét a bíróság elutasítja.

Az ellene felhozott vád tárgyát képező, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetését mind az elítélt, mind a bíróság által kihallgatott tanúk vallomása bizonyítja.

Elítéltnek a büntetés túlzott szigorára való hivatkozása nem érdemel figyelmet, minthogy a kiszabott büntetés arányos az elkövetett bűncselekmény és az elítélt személye által

társadalomra gyakorolt veszélyességével, ezért, tekintettel a felvázolt körülményekre, a kiszabott büntetés enyhítésének a bíróság nem látja alapját, így az Ukrán SZSZK Be. 345. és 346. szakaszai alapján az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának büntető tanácsa meghozta az alábbi

Végzést:

Holzberger András Joszipovics felülvizsgálati kérelmét a bíróság elutasítja, és a Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 16-án kelt ítéletét helyben hagyja.

A végzés ellen panasznak helye nincs.

Bujnovics, a tanács elnöke,
Bobrinyova, Piszkunova, a tanács tagjai

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2943-sz., p. 91. Eredeti. Kézírás.

Szám: 325

1950. március 11. – A Kizman A. A.³¹² németkucsovai (Munkácsi járás) lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Seiler Ju. I. ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

Munkács, 1950. március 11.

Alulírott, Toropov főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Munkácsi Körzeti Osztályának operatív megbízottja, tanúként kihallgattam

Kizman András – Andrej Andrejevics – (születési éve: 1921, születési és lakhelye: Németkucsova, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, középparaszti származású, szociális helyzete: kolhozparaszt, német nemzetiségű szovjet állampolgár, pártonkívüli, nőtlen családi állapotú, munkahelye: Berija Kolhoz, lakhelye: Munkácsi körzet, Németkucsova 48. szám, végzettsége: 8 osztály).

A hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre kioktatva.

Kérdés: Mondja el, hol lakott és mivel foglalkozott Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt a Munkácsi körzeti Németkucsován laktam és mezőgazdasággal foglalkoztam.

Kérdés: Mondja, milyen magyar-német pártokban szolgált és hol?

Válasz: A magyar megszállás alatt 1942-ben behívtak a magyar hadseregbe és besoroztak a magyar hadsereg tüzérezredébe.

4 hónapig szolgáltam sorkatonaként Budapesten. Még ugyanebben az évben, azaz 1942-ben, tekintettel idős szüleimre, le is szereltek.

1944 októberében behívtak a német hadseregbe és besoroztak az SS csapatok 22. hadosztályba.

---

³¹² Kizman András – Andrej Andrejevics – 1921-ben született a Kárpátaljai területi, Munkácsi járási Németkucsován, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, kolhoztag foglalkozású németkucsovai lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. május 31-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. május 23-án 10 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 371)

Kérdés: Mondja el részletesen, mivel foglalkozott a német hadsereg SS csapatainál teljesített szolgálata során?

Válasz: A német hadsereg SS csapatok 22. hadosztályba 1944 októberében hívtak be. E hadosztályban Biatorbáton³¹³, Budapest elővárosában teljesítettem szolgálatot. Itt először katonai kiképzésen vettem részt, ami úgy másfél hónapig tartott SS tisztek vezetésével. Miután letettük a német esküt, azaz megesküdtünk rá, hogy hűségesen szolgáljuk a hitleri hadsereget, engem a Budapest védelmét szolgáló frontvonalba vezényeltek. Budapest védelme során, 1945 februárjában szovjet fogságba estem, és a hadifogolytáborból a szovjet parancsnokság 1947-ben hazaengedett.

Kérdés: Viselt ön SS egyenruhát?

Válasz: Viseltem a német hadsereg egyenruháját – sötétzöld jelvényes sapkát, kerek német jelvényt, a mellényen „Adler” felirat volt. Öntöltő puskával voltam felfegyverkezve és sorkatona volt a beosztásom.

Kérdés: Mennyi zsoldot kapott az SS csapatoknál teljesített szolgálatért?

Válasz: Az SS csapatoknál teljesített szolgálatért 21 pengőt kaptam.

Kérdés: A Munkácsi körzetből önnel együtt még kit hívtak be szolgálatra az SS csapatokhoz?

Válasz: 1944 októberében a Szolyvai körzeti Újtövissfalváról velem együtt hívták be

1. Seiler Georgot – Jurij Ivanovics – 1924 vagy 1925-ben született Németkucsován, és ugyanott is lakott. Jelenleg a Szolyvai körzeti Újtövissfalván a fafeldolgozó üzemben dolgozik.

2. Kizman Georgot – Jurij Jurjevics – 1927-ben született Németkucsován, és ugyanott is lakott. Jelenleg kolhozban dolgozik.

3. Weiss Johann – Ivan Georgijevics – 1924 vagy 1925-ben született, őt a Nemzetbiztonsági Minisztérium szervei 1946-ban letartóztatták.

4. Knoblauch Georgot – Jurij Jurjevics – 1924-ben született, a Nemzetbiztonsági Minisztérium szervei 1946-ban letartóztatták. Németkucsováról összesen mintegy 10 személyt hívtak be az SS csapatokhoz, valamennyit letartóztatták a Nemzetbiztonsági Minisztérium szervei, és a Szovjetunió különböző térségeiben vannak.

Kérdés: Mondja el, miként szolgált Seiler Georg – Jurij Ivanovics – az SS csapatoknál?

Válasz: Seiler Jurij Ivanovicsot, mint németet, velem együtt 1944 októberében behívták a német hadsereg SS csapataihoz, és a német hadsereg 22. hadosztályához került, ahol katonai kiképzésen vett részt. Velem együtt é a német SS csapatoknál nem szolgált, mert amikor Biatorbátra vittek bennünket, és besoroztak ebbe a hadosztályba, mindkettőnket azonnal más-más alegységhez vezényeltek. Seilerral utána már csak Kijevben találkoztam a hadifogolytáborban.

Találkozásunkkor azt mesélte, hogy Budapest védelmének, 1945-be esett fogságba.

Kérdés: Mondja el, milyen német szervezetnek volt tagja Seiler Jurij Ivanovics?

Válasz: Pontosan nem tudnám megmondani, hogy tagja volt-e Seiler valamilyen német szervezetnek. Azt láttam, hogy másokkal együtt látogatta a Volksbund német fasiszta szervezet gyűléseit, de hogy ott mit csinált, azt nem tudom, mivel én ezekre az összejövetelekre nem jártam.

Kérdés: Mit tud Kizman Jurij Jurjevics SS csapatoknál teljesített szolgálatáról?

Válasz: Kizman Jurij Jurjevicsot a német hadsereg SS csapataihoz velem együtt 44-ben hívták be. Az SS csapatok 22. hadosztályában teljesített szolgálat során velem együtt vett rész a másfél hónapos kiképzésen. A katonai eskü letételét követően megbetegedett, és katonai kórházba került. Utána már csak a háború végét követően, 1948-ban találkoztam vele ismét.

Beszélgetésünk alkalmával elmondta, hogy szolgálata során abban a katonai kórházban szolgált szanitéc vagy munkásként.

---

³¹³ Biatorbát – helyesen: Biatorbágy, a fordító megjegyzése.

Kérdés: Tagja volt Kizman Jurij Jurjevics a Volksbund német fasiszta szervezetnek?

Válasz: Ezt nem tudom, szerintem nem volt, mert akkor még nem volt nagykorú.

Kérdés: Ön tagja volt a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Én nem voltam tagja a Volksbund német fasiszta szervezetnek és az összejöveteleikre nem jártam el.

Kérdés: Mondja el, mit tud Seiler és Kizman jelenlegi szovjetellenes tevékenységéről?

Válasz: Nem tudok arról, hogy Seiler és Kizman jelenleg szovjetellenes tevékenységet folytat.

A kihallgatás jegyzőkönyve az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra az általam értett nyelven felolvasták, amit aláírással igazolok: *Kizman*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5947, p. 49-51. Eredeti. Gépírás.

Szám: 326

1950. április 26. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és az SS csapatoknál való szolgálattal vádolt Seiler Ju. I.³¹⁴ újtövissfalvai (Szolyvai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
Seiler Georg – Jurij Ivanovics – vádlott

A kihallgatást vezeti Balasz M. főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága Vizsgálati Osztályának alosztályvezetője.

Ungvár, 1950. április 26.

A kihallgatás kezdete: 20:00

A kihallgatás vége: 23:50

Kérdés: Milyen nyelven beszél?

Válasz: Németül, oroszul és magyarul.

Kérdés: Milyen nyelven kíván vallomást tenni?

Válasz: Oroszul kívánok vallomást tenni.

Kérdés: Hol élt és mivel foglalkozott a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt?

Válasz: A Kárpátontúli terület magyar megszállásának kezdetétől 1944 szeptemberéig a Munkácsi járási Németkucsován laktam, a szüleim gazdaságában dolgoztam, illetve időnként napszámos munkát vállaltam. 1944 szeptemberében behívtak a német hadsereg SS csapataihoz, ahol 1944 decemberéig szolgáltam.

Kérdés: Milyen politikai pártoknak vagy szervezeteknek volt tagja a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt?

Válasz: A Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt működő politikai pártok egyikének sem voltam tagja. Ami a szervezeti tagságomat illeti, a Levente szervezeten kívül semmilyen más szervezetnek sem voltam tagja.

Kérdés: Milyen vezető tisztséget viselt a Levente szervezetben?

---

³¹⁴ Seiler Georg – Jurij Ivanovics – 2915-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Németkucsován, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, mozdonyvezető foglalkozású kishídvégi (Szolyvai járás, Kárpátalja terület) lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. május 31-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. május 16-án 5 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 625)

Válasz: A Levente szervezetben és semmilyen vezető tisztséget nem viseltem, egyszerű tagja voltam.

Kérdés: Mire tanították önöket a Levente szervezetben?

Válasz: A levente szervezet foglalkozott a magyar honvédség utánpótlás-nevelésével. Ez alaki kiképzésben, a magyar puskák szerkezetének megismertetésében, lőfegyveres lövészgyakorlatban, harcászati ismeretek oktatásában merült ki.

Kérdés: Mennyi ideig volt tagja a Levente szervezetnek?

Válasz: A levente szervezetnek addig voltam tagja, amíg folyt az oktatás, 1941-től 1944-ig.

Kérdés: Mi az ön nemzetisége?

Válasz: Nemzetiségem szerint német vagyok.

Kérdés: Milyen német szervezetek voltak jelen a községükben a Kárpátontúli terület magyar megszállásának idején?

Válasz: A Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt községünkben működött a Volksbund fasiszta szervezet³¹⁵ helyi szervezete, amely a német SS csapatok számára készített elő utánpótlást.

Kérdés: Ön tagja volt a Volksbund szervezetnek?

Válasz: Nem, nem voltam.

Kérdés: Hiszen önt behívták a német hadsereg SS csapataihoz, következésképpen, katonai kiképzésben a Volksbund szervezetben kellett részesülnie, minthogy ez a szervezet foglalkozott a német hadsereg utánpótlás-képzésével.

Válasz: Nem cáfolom, hogy ez a szervezet utánpótlást képezett ki a fasiszta német hadsereg SS csapatai részére, én azonban nem voltam tagja, és nem a szervezeten keresztül hívtak be az SS csapatokhoz, hanem egy behívó alapján.

Kérdés: Ön valótlant állít! A nyomozásadatokkal rendelkezik arra vonatkozóan, hogy ön tagja volt a Volksbund szervezetnek, és több alkalommal látogatta e szervezet gyűléseit. Miért hallgatja ezt el a vizsgálat előtt?

Válasz: Nem tudok más választ adni, mert nem voltam tagja a Volksbund szervezetnek és nem látogattam a szervezet tagjainak gyűléseit.

A kihallgatás jegyzőkönyvét számomra felolvasták, az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Seiler*

A kihallgatást vezette: *Balasz M.*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5947, p. 18-19. Eredeti. Kézírás.

Szám: 327

1950. május 3. – A német Volksbund helyi szervezetében való tagsággal és az SS csapatoknál való szolgálattal vádolt Seiler Ju. I. újtövissfalvai (Szolyvai járás) lakos kihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV
Seiler Georg – Jurij Ivanovics – vádlott

A kihallgatást vezeti Balasz M. főhadnagy, a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága Vizsgálati Osztályának alosztályvezetője.

---

³¹⁵ A Volksbund szervezet német fasiszta szervezetkénti megjelölése a vizsgálótól származik, aki a kihallgatási jegyzőkönyv írásba foglalásakor így tüntette fel a jegyzőkönyvben, amelyet a vádlott mechanikusan írt alá. Ezt a gyakorlatot számos kihallgatást vezető tiszt követte, ami arra utal, hogy az ilyen minősítéssel egyrészt a nyomozás alá volt személyeket akarták róla meggyőzni, másrészt, szakmai „erkölcsüket” védték.

Ungvár, 1950. május 3.

Ön az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján azzal vádolják, hogy a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt a Munkácsi körzeti Németkucsován élve, ön tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek és látogatta a szervezet gyűléseit. Ezen kívül, 1944 októberében önként belépett a német fasiszta hadsereg SS csapataihoz, és e csapatok 22. zászlóaljában teljesített szolgálat során részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban.

Elismeri bűnösségét az ön ellen felhozott vádakban?

Az ellene felhozott vádakban csak abban érzem magam bűnösnek, hogy valóban szolgáltam a német fasiszta hadsereg SS csapatainál, a csapatokhoz viszont nem önként vonultam be, hanem behívót kaptam, amelyet a Németkucsova előljárósága kézbesített. 1944 szeptemberében a behívót Szmereka Meleger, a falu jegyzője hozta ki a lakásomra, amely alapján én köteles voltam megjelenni a biatorbágyi gyűjtőhelyen, amely mintegy 10 km távolságban van Budapesttől. Megérkezésem után a többiekkel együtt orvosi alkalmassági vizsgálaton vettem részt. Utána néhány csoportra osztottak bennünket. Azoknak az embereknek, akiket az én csoportomba osztottak be, kijelentették, hogy bennünket az SS csapatok 22. hadosztályához vezényelnek, és elkezdték katonai kiképzésünket. Egyidejűleg katonai objektumoknak és a magyar hadsereg budapesti raktárainak őrzésén alkalmaztak. 1944 decemberében, amikor a szovjet csapatok már Budapest alatt voltak, én, látva a további ellenállás reménytelenségét, elhagytam az alakulatomat, és elindultam hazafelé, útközben azonban, még Magyarország területén orosz tisztek elfogtak, és hadifogolytáborba zártak.

Az a szovjet hadsereg elleni harcokban való részvételemet illeti, a vádirat erre vonatkozó részével nem értek egyet, mivel nem vettem részt harcokban. Cáfolom a vádirat azon részét is, amely a Volksbund német fasiszta szervezetbeli tagsággal és e szervezet gyűléseiben való részvétellel vádol, mivel e szervezetnek nem voltam tagja és nem látogattam a gyűléseit.

A kihallgatás jegyzőkönyvét számomra felolvasták, az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Seiler*
A kihallgatást vezette: *Balasz M.*

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5947, p. 21-22. Eredeti. Kézírás.

Szám: 328

1950. május 03. – Hartauer L. A.³¹⁶ szolvai lakos elítéltnék felülvizsgálati kérelme

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma részére
Hartauer Ludwig Antonovics elítéltnék
az ellene az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző
bűncselekmény miatt indított büntetőügyben
a Kárpátontúli Területi Bíróság által
1950. 04. 26-án hozott ítélet elleni
felülvizsgálati kérelme

FELÜLVIZSGÁLATI KÉRELEM

---

³¹⁶ Hartauer Ludwig Antonovics – 1907-ben született a Kárpátalja területi Szolván, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, munkás foglalkozású, a Szolvai Erőgazdaságnál alkalmazott szolvai lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1947. december 31-én 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. március 3-én 10 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 253)

A Kárpátontúli Területi Bíróság az 1950. február 17-én kelt ítéletében engem bűnösnek talált az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 25 év közügyektől eltiltása és teljes vagyonek kobzásra ítelt.

Az ítélet, véleményem szerint, helytelen és változtatást igényel, mivel

a) Nem tagadom, hogy szolgáltam az SS csapatoknál, de nem önkéntesként, hanem a szolgálatra a magyar parancsnokság hívott be, utána pedig, mint német nemzetiségű személyt, 1944. november 20-án átirányított az német hadsereg SS csapataihoz. 1945 elején Budapest alatt fogságba estem. Ilyen rövid ideig, ráadásul csupán sorkatonaként teljesített szolgálat alatt nem okozhattam súlyos károkat.

b) Munkás családból származom, magam is munkás vagyok, tanulatlanságom miatt nemigen értek a politikai dolgokhoz. Behívtak a hadseregbe, amiről azt gondoltam, hogy így kell lennie, ilyen következményeket egyáltalán nem feltételeztem, és mai napig sem tudom elképzelni, mit tehettem volna, amikor erőszakkal behívtak szolgálatra, azért szolgáltam.

c) Egész tudatos életemben munkás voltam, 6 gyermeket tartok el, a legkisebb 6, a legidősebb 17 éves, őket fel kell nevelnem.

Kérem, hogy vegyék figyelembe fentieket, és a lehető legenyhébbre mérsékeljék a kiszabott ítéletet.

1950. 05. 03.

Hartauer

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 3033, p. 1179. Eredeti. Kézírás.

Szám: 329

1950. május 11-12. – A Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztályának a banditizmus elleni harcot irányító osztály (OBB) határozata alapján 1946-ban az oroszországi Gorkij területre 6 évre kényszerkitelepített személyekkel kapcsolatos igazolásai

IGAZOLÁS

A Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztályának nyilvántartásában kényszerkitelepítettként szerepel WEISS Johann – Ivan Jurjevics – 1925-ben, a Munkácsi körzeti Németkucsován született személy. A 6 évi időtartamra való kényszer-kitelepítését a Gorkij területen található kényszerlakhelyre a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának banditizmus elleni harcot irányító osztálya az 1946. 08. 24-én kelt határozatával³¹⁷ rendelte el.

Az adatokat lekérdezte: olvashatatlan aláírás

Ungvár, 1950. 05. 11.

IGAZOLÁS

³¹⁷ A térség német nemzetiségű (férfi) lakossága bizonyos hányadának kitelepítésére irányuló határozatokban az operatív dolgozók a kitelepítés jogalapjaként az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozatára, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. április 20-án kelt irányelvére hivatkoznak. (Ld. a Schin A. A. és Kuschnir M. M. kényszer-kitelepítését elrendelő, 1946. augusztus 14., illetve 1947. április 10-én kelt határozatokat.)

A Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztályának nyilvántartásában kényszerkitelepitettként szerepel Csucsvár János – Ivan Vasziljevics – 1925-ben, a Munkácsi körzeti Németkucsován született személy. A 6 évi időtartamra való kényszer-kitelepitését a Gorkij területen található kényszerlakhelyre a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának banditizmus elleni harcot irányító osztálya az 1946. 08. 24-én kelt határozatával rendelte el

Az adatokat lekérdezte: *olvashatatlan aláírás*

Ungvár, 1950. 05. 12.

IGAZOLÁS

A Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztályának nyilvántartásában kényszerkitelepitettként szerepel Fister Johann – Ivan Antonovics – 1923-ban, a Munkácsi körzeti Németkucsován született személy. A 6 évi időtartamra való kényszer-kitelepitését a Gorkij területen található kényszerlakhelyre a Nemzetbiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának banditizmus elleni harcot irányító osztálya az 1946. 08. 24-én kelt határozatával rendelte el

Az adatokat lekérdezte: *olvashatatlan aláírás*

Ungvár, 1950. 05. 11.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 4, p. 82-84. Eredeti. Kézzel kitöltött nyomtatvány.

Szám: 330

1950. május 18. – Szmereka M. Ja. németkucsovai (Munkácsi járás) lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve a Seiler Ju. I. ellen indított büntetőügyben

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

1950. május 18.

Alulírott, Szerkin főhadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatósága vizsgálati osztályának vezető vizsgálója, a mai napon tanúként kihallgattam

SZMEREKA Mihail Jakubovicsot (születési éve: 1904, születési helye: Németkucsova, Munkácsi körzet, Ukrán SZSZK, nemzetisége ukrán, nős, pártonkívüli, szegényparaszti származású, végzettsége: 6 osztály, lakhelye: Németkucsova, Munkácsi körzet).

Szmereka tanút a hamis tanúzásért az Ukrán SZSZK Btk. 89. szakasza alapján viselt büntetőjogi felelősségre történő figyelmeztetést megértettem.

Kérdés: Hol lakott és mivel foglalkozott ön Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt?

Válasz: Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt végig a Munkácsi járási Németkucsován laktam. 1943-ig a Németkucsovai Községi Önkormányzatnál dolgoztam, és egyidejűleg én voltam a faluban a levélkézbesítő. Ezt csináltam 1944 decemberéig.

Kérdés: Lakik Németkucsován Szmereka Meleger nevű személy?

Válasz: Én vagyok Szmereka Meleger, a faluban ez a ragadványnevem. Más ilyen ragadványnevű személy nincs Németkucsován.

Kérdés: Mennyi ideje ismeri ön Kisman Andreas Andrejevics és Seiler Georg Ivanovics németkucsovai (Munkácsi járás) lakosokat, és milyen kapcsolatban van velük?

Válasz: Kisman Andreas Andrejevics és Seiler Georg Ivanovics németkucsovai lakosokat gyermekkorunk óta jól ismerem, mivel falubeliek, és a szokásos kapcsolatban vagyok velük, se személyes elszámoláson nem volt, se haragban nem vagyunk.

Kérdés: Milyen családból származik Kisman Andreas Andrejevics és Seiler Georg Ivanovics?

Válasz: Kisman Andreas középparaszti családból származik, szüleinek volt 3 ha földje, melléképületes portája, két lova, egy tehene és más jószág.

Seiler Georg szegényparaszti családból származik, szüleinek kevés, olyan 2 hektárnyi földje, egy tehene és háza volt. Másuk nem volt.

Kérdés: Milyen politikai pártnak és szervezetnek volt korábban tagja Kisman Andreas és Seiler Georg?

Válasz: Azt határozottan tudom, hogy Kisman Georg Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt tagja volt a magyar Levente szervezetnek, amely Németkucsován működött. Seiler Georg Ivanovics tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, amely a magyar megszállás idején szintén működött Németkucsován.

Kérdés: Mit tud ön Kisman Andreas által a magyar Levente szervezet tagjaként, illetve Seiler Georg által a Volksbund szervezet tagjaként végzett tényleges bűnözői tevékenységéről?

Válasz: Tudomásom van arról, hogy Kisman Andreas tagja volt a magyar Levente szervezetnek, Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt látogatta e szervezet gyűléseit és foglalkozásait. Arról, hogy ezen kívül a Levente szervezet tagjaként mivel foglalkozott, nem tudok semmi mást.

Seiler Georg Kárpátontúli Ukrajna magyar megszállása alatt tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, amely Németkucsován működött. Személyesen több alkalommal láttam őt a Volksbund szervezet más tagjainak társaságában, de hogy konkrétan mit csinált ott, arról nincs tudomásom, mert nem voltam tagja ennek a szervezetnek.

Kérdés: Milyen hadseregekben szolgált Kisman és Seiler?

Válasz: Mint falubelije, arról tudok, hogy Kisman Andreas és Seiler Georg szolgált a német hadsereg SS csapatainál, 1944 szeptemberében mindkettőjüket behívták szolgálatra, és csak 1947-ben tértek haza a szovjet fogságból.

Kérdés: Milyen minőségben teljesített szolgálatot Kisman Andreas és Seiler Georg a német hadsereg SS csapatainak soraiban?

Válasz: Hogy Kisman Andreas és Seiler Georg pontosan hogy teljesített szolgálatot a német hadsereg SS csapatainál, tehát önként, vagy mozgósítás keretében sorozták be, azt nem tudom megmondani. El kell azonban mondanom, hogy elindulásuk előtt – mivel együtt indultak el a hadseregbe 1944 szeptemberében (a napra már nem emlékszem) – a németkucsovai jegyző – az ő nevét sem tudom, 1944-ben Magyarországra szökött – velem kézbesítette számukra a behívót, amely alapján őket behívták szolgálatra az SS csapatokhoz. Én kézbesíttem Kismanak is és Seilernek is a behívót, de hogy mi állt bennük, azt nem tudom, mert nem olvastam el.

Kérdés: Mit tud Kisman Andreasnak és Seiler Georgnak a német hadsereg SS csapatainál teljesített szolgálatáról?

Válasz: Kisman Andreasnak és Seiler Georgnak a német hadsereg SS csapatainál teljesített szolgálatáról nem tudok semmit, ugyanakkor feltételezem, hogy részt vettek a Szovjet Hadsereg elleni harcokban, mivel szovjet hadifogolytáborból jöttek haza. Ellenkező esetben nem estek volna fogságba.

Kérdés: Mit tud a nevezettek által a hazatérésüket követően folytatott szovjetellenes tevékenységről?

Válasz: A Kisman Andreas és Seiler Georg hazatérésük után folytatott szovjetellenes tevékenységről nem tudok semmit.

Kérdés: Mivel tudja még kiegészíteni a vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmi mással nem tudom kiegészíteni.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza: *Szmereka*

Igazolás: A jelen kihallgatási jegyzőkönyv eredeti példánya a Kisman A. A. ellen indított bűnügy iratai között található.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 5947, p. 57-59. Eredeti. Gépírás.

Szám: 331

1930. május 31. – A Kárpátaljai Területi Bíróságnak a Seiler Ju. I. ellen indított büntetőügyben hozott ítélete

Ügyszám: 84/1950

ÍTÉLET
AZ UKRÁN SZOVJET SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Ungvár, 1950. május 31.

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa (a tanács elnöke: Solomov, ülnökök: Parafejnyik és Popova, jegyzőkönyvvezető: Stefanyak), Kolcov ügyész és Rebenkova védő részvételével, 1949. május 23-án tartott zárt tárgyaláson tárgyalta a Seiler Georg Ivanovics (született 1925-ben, a Kárpátontúli területi, Munkácsi járási Németkucsován, szegényparaszti származású, munkás foglalkozású, német nemzetiségű, írástudó, női családi állapotú, büntetlen előéletű, újtövisfalvai /Szolyvai körzet/ lakos) vádlott ellen, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmények miatt indított büntetőügyet, és az alábbi tényállást

állapította meg:

Seiler a Kárpátontúli terület magyar megszállása alatt (1939 és 1944 között) németkucsovai (Munkácsi járás) lakosként 1944 szeptemberében beállt a német fasiszta hadsereg SS csapatainak lovassági zászlóaljába.

Vádlott a zászlóalja katonájaként, fogságba eséséig, azaz 1945. 01. 29-ig részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban.

Vádlott bűnösségét teljes körűen bizonyítják a nyomozati anyagok, objektív tanúvallomások, valamint a vádlott beismerő vallomása.

Az Ukrán SZSZK Be. 296., 297. szakaszai alapján a bíróság meghozta az alábbi ítéletet:

Seiler Georg Ivanovics bűnös az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért őt a bíróság, tekintettel az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége 1947. 05. 26-án kelt rendeletére, huszonöt év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, és a Btk. 29. szakaszának a), b) és c) pontja alapján öt év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítéli.

A szabadságvesztés büntetés letöltését a bíróság 1950. április 24-től számítani rendeli.

Kötelezi elíteltet, hogy z Ungvári 1. számú Ügyvédi Iroda részére 250 rubel ügyvédi munkadíjat fizessen meg.

Az ítéletet a bíróság kihirdette, ellene az ítélet kiadmányának elítelt részére történő kézbesítését követő 5 napon belül az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságán fellebbezésnek van helye.

Solom, a tanács elnöke

Népi ülnökök: 1. Parafejnyik 2. Popova
A kiadmány hitelül: Solom, a Kárpátontúli Területi Bíróság elnökhelyettese

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5947, p. 104. Eredeti. Gépírás.

Szám: 332

1950. október 4. – A Knaus A. Ja. (an. Mária) aktájának adatai alapján készült előterjesztés nevezettnek a száműzetésből való szabadon bocsátása és szabad mozgási területen található rokkantotthonban való elhelyezésének engedélyezése tárgyában

„Jóváhagyom”

Szelivanovszkij altábornagy, a állambiztonsági miniszterhelyettes
1950. október 4.

ELŐTERJESZTÉS

Moszkva, 1950. szeptember ...

Alulírott, Vlagyimirov százados, a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Főosztálya 2-L-2. osztályának operatív megbízottja, megvizsgáltam az elítélt Knaus Anna (an. Mária, születési éve: 1909, születési helye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, nemzetisége: német, lakhelye: azonos a születési helyével) elítélt aktáját, és az alábbi tényállást

állapítottam meg.

Knaus A. M.-et a Volksbund fasiszta szervezetben való részvétele miatt a Kárpátontúli Ukrajna állambiztonsági osztálya 1945. június 20-án tartóztatta le.

A nyomozás és bírósági tényfeltárás megállapította, hogy Knaus a német megszállás alatt a Kárpátontúli területi Szarvasréten élve, részt vett a Volksbund helyi szervezetének létrehozásában. Ezen kívül szovjetellenes agitációt folytatott és dicsőítette Németország fasiszta rendszerét.

A vádirat szerint Knaus a fasiszta szervezetben való részvételben bűnösségét elismerte.

1945. október 16-án Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága Knaus A. M.-et 5 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte.

Knaus, büntetésének 1950. június 20-án letöltését követően kényszerlakhelyre, száműzetésbe irányítandó.

Az 1950. június 5-én végzett orvosi felülvizsgálat megállapította, hogy Knaus kétoldali kavernás fibrózisos tüdőtuberkulózisban, baloldali fibrózisos mellhártyagyulladásban, jobboldali mellhártyagyulladásban szenved, speciális tüdőgondozói kezelést igényel, rokkant egészségi állapotú, ezért nem küldhető száműzhető kényszerlakhelyre.

Knausnak rokonai ellenőrzés alá eső térségben élnek.

Fentiekkel kapcsolatban

JAVASLOM,

hogy a büntetését letöltött Knaus Anna (an. Mária) aktáját terjesszék az Állambiztonsági Minisztérium Különleges Tanács elé azzal a javaslattal, hogy

Knaus Annát a szabadságvesztés idejének letöltését követően a száműzetés alól mentsék fel, és nevezettet nemzetbiztonsági felügyelet mellett nem ellenőrzés alá eső térségben található rokkantotthonban helyezték el.

Vlagyimirov százados, a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Főosztálya
2-L-2. osztályának operatív megbízottja

„Egyetértek”: Csugyin alezredes, a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Főosztályának

Szám: 333

1950. október 10. – A BM Lvovi Vasútigazgatósági Vizsgálati Osztályának a Kelerman D. I.³¹⁸ elleni büntetőüggyel kapcsolatban kapott iratoknak a büntetőügy aktáihoz való csatolását elrendelő határozata

„Jóváhagyom”
Dvuhbabnij őrnagy, az Állambiztonsági Minisztérium
Lvovi Vasútigazgatósági Főosztályának vizsgálati osztályvezetője
1951. október 10.

HATÁROZAT
(Iratok aktához való csatolása tárgyában.)

Lvov, 1951. október 10.

Alulírott, Paszicsev hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium Lvovi Vasútigazgatósági Főosztály vizsgálati osztálya 1. vizsgálati részlegének vezető vizsgálója, az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve I. fejezet 54. szakaszának (4) bekezdésébe, illetve 54. szakaszának (10) bekezdésébe ütköző bűncselekmények elkövetésével vádolt Kelerman Franz – Fjodor Ivanovics – ellen 2691. ügyszámon folyamatban lévő büntetőügyben rendelkezésre álló iratok tanulmányozását követően az alábbiakat

állapítom meg:

A 2691. ügyszámú büntetőügyben folyó nyomozás során az alábbi iratok kerültek beszerzésre:

- 1.) A Kárpátontúli területi, Ilosvai járási Dubi Községi Tanács által 1951. 10. 02-án kiállított igazolás, amely szerint Schuster August, Gois August, illetve Plous Rudolf³¹⁹ 1944-ig Dubiban lakott. A német-magyar hadsereg visszavonulásakor Németországba szöktek, jelenlegi tartózkodási helyük ismeretlen.
- 2.) A Dubi Községi Tanács által 1951. 10. 02-án kiállított igazolás, amely szerint Kelerman F. I. vádlott német nemzetiségű.
- 3.) A Dubi Községi Tanács igazolása, amely szerint a Kárpátontúli területi német-magyar megszállása alatt Dubi teljes lakossága német nemzetiségű volt, és a német hadsereg visszavonulásakor Németországba szökött. Mindazokat, aki visszatért, a Szovjetunió távoli területeire telepítették ki.

---

³¹⁸ Kelerman Franz – Fjodor Ivanovics – 1911-ben született a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártontúli, munkás foglalkozású munkácsi (Kárpátalja terület) lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1951. november 10-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1956. február 3-án 8 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 365)

³¹⁹ Plous Rudolf – 1914-ben született a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Dubiban, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártontúli, favágó foglalkozású dubi lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. december 27-én 4 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 568).

- 4.) A Kárpátontúli területi, Ilosvai járási Martinovkai³²⁰ Községi Tanács igazolása, amely szerint Jungwert Emerich 1944-ig Martinovkában lakott, a német-magyar hadsereg visszavonulásakor Németországba szökött, jelenlegi tartózkodási helye ismeretlen.
- 5.) A Kárpátontúli területi, Ilosvai járási Nagybránkai Községi Tanács igazolása, amely szerint Jankó August 1944-ig az Ilosvai járási Kisábránkán lakott, a német-magyar hadsereg visszavonulásakor Németországba szökött, jelenlegi tartózkodási helye ismeretlen.
- 6.) A Kárpátontúli területi, Ilosvai járási Nagybránkai Községi Tanács igazolása, amely szerint a Kárpátontúli terület megszállása alatt az Ilosvai járási Nagybránkán négy zsidó nemzetiségű család lakott. 1944 áprilisában a magyar csendőrség, Dubi német nemzetiségű lakosaival együtt valamennyiüket letartóztatta.
- 7.) A Munkácsi Erdőgazdaság igazolása, amely szerint a Munkácsi Erdőgazdaságnak a Lvovi Vasútigazgatóság körzetéhez tartozó Kölcsényben található munkásszállóján, a munkások részére 1950 novemberében beállításra került egy „Moszkvics” típusú rádiókészülék.
- 8.) A Lvovi Vasútigazgatóság Munkácsi Vasútállomása 9. vonalszakaszának riasztási és távközlési részlege által 1951. 10. 05-én kiállított igazolás, amely igazolja, hogy a „Moszkvics” rádiókészülék üzemképes állapotban alkalmas más országok rádióadásának vételére.
- 9.) Kivonat Kelerman³²¹ Alois 1945. augusztus 28-án tartott kihallgatásának jegyzőkönyvéből.
- 10.) Kivonat Kelerman János – Ivan Ivanovics – 1945. szeptember 13-án tartott kihallgatásának jegyzőkönyvéből.

HATÁROZAT

Elrendelem fenti iratoknak a Kelerman F. I. ellen 2691. ügyszámon folyamatban lévő büntetőügy aktáihoz való csatolását.

Paszicsev hadnagy, az Állambiztonsági Minisztérium
Lvovi Vasútigazgatósági Főosztály vizsgálati osztálya
1. vizsgálati részlegének vezető vizsgálója

„Egyetértek”: *Pecsenij* százados,
az Állambiztonsági Minisztérium
Lvovi Vasútigazgatósági Főosztály vizsgálati osztálya
1. vizsgálati részlegének vezetőhelyettese

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 5734, p. 132-133. Eredeti. Gépírás.

Szám: 334

1952. április 28. – A Komi Autonóm SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma Vorkutai Városi Osztálya mellett működő Különleges Városparancsnokságnak a kényszerkitelepített Resch M. F.³²² állambiztonsági felügyelet alá vonását elrendelő határozata

³²⁰ *Helyesen: Martinka, magyarul: Végmártonka, a fordító megjegyzése*

³²¹ Kelerman Alois – Ivanovics – 1898-ban született a Kárpátalja területi, Ilosvai járási Hátmegen, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, kereskedő foglalkozású dubi (Kárpátalja, Ilosvai járás) lakos. Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága 1945. november 2-án 15 év szabadságvesztésre ítélte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 365).

³²² Resch Ferdinánd Ferdinándovics – 1906-ban született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Nyírhalmon, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli. Hadifogolytáborban volt. A BM Kárpátontúli Területi Határőr-csapatának Katonai Törvényszéke 1946. július 11-én 6 év szabadságvesztésre ítélte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 600).

„Jóváhagyom”
Hajlov ezredes, a Komi Autonóm SZSZK
állambiztonsági minisztere
1952. április 28.

HATÁROZAT
(szeműzetésre való befogadás tárgyában)

Vorkuta, 1952. április 24.

Alulírott, Tovarnyickij alhadnagy, a Komi Autonóm SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma Vorkutai Városi Osztálya mellett működő Különleges Városparancsnokság parancsnoka, magvizsgáltam a kényszerlakhelyre száműzött Resch Melchior Ferdinandovics aktájában rendelkezésre álló anyagot, és az alábbiakat

állapítom meg:

Resch M. F. a Kárpátontúli területi, Munkácsi járási Nyírhalmon született 1906-ban nemzetisége német, állampolgársága szovjet, a BM Kárpátontúli Területi Határőr-csapatának Katonai Törvényszéke fasisztaszimpatizáns szervezetben való tagság miatt, az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4) bekezdésébe, illetve 80. szakaszába ütköző bűncselekmény miatt 6 év javító-nevelő tábortól letöltendő szabadságvesztésre és 3 év közügyektől való eltiltásra ítélte. A tábortól 1952. március 24-én szabadult.

A javító-nevelő tábortól való szabadulását követően, a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma „A” osztálya nevezett az 1951. december 1-jén kelt, 18/10/3-239084. számú parancsával ____³²³ időre a Komi Autonóm SZSZK-ba való száműzetését rendelte el, azért

elrendelem,

hogy Resch Melchior Ferdinandovicsot az Állambiztonsági Minisztérium szervei helyezték felügyeletük alá, és száműzetésének fenntartásával a Komi SZSZK Vorkutai járásában telepítsék le.

A jelen határozat másolatát a Komi Autonóm SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma „A” osztályának megküldeni rendelem.

Tovarnyickij alhadnagy, a Komi Autonóm SZSZK
Állambiztonsági Minisztériuma Vorkutai Városi Osztálya
mellett működő 62. Különleges Városparancsnokság parancsnoka
Mihajlov, a Komi Autonóm SZSZK
Állambiztonsági Minisztériuma Vorkutai Városi Osztályának vezetője
„Egyetérték” Iszakov ezredes,
a Komi Autonóm SZSZK
Állambiztonsági Minisztériuma 9. Osztályának vezetője

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 5735, kötetszám: 2, p. 8. Eredeti. Kézzel kitöltött nyomtatvány.

Szám: 335

1952. december 5. – A Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Tyumenyi Területi Igazgatósága Jarkovói Járási Osztályának a Komi Autonóm SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma Vorkutai Városi Osztályához Resch M. F.-nek családjegyzés céljából a Tyumenyi területi kényszerlakhelyre való átirányításával kapcsolatos információ iránt

³²³ Resch M. F. száműzetésének ideje a különleges katonai parancsnokság parancsnokának határozatában nincs feltüntetve.

[...]
titkos

Szigorúan

Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának Jarkovói Járási Osztálya
Tyumenyi terület
1952. 12. 05.
Szám: 3439

A Komi Autonóm SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma
Városi Osztályának vezetője részére
Vorkuta

A cseh nemzetiségű Resch Barbara Johannovna³²⁴, aki a mi járásunkban található Lebjazsje településen él, folyamodvánnyal fordult hozzánk, amelyben kérte, hogy családegyesítés céljából férjét, Resch Melchior Ferdinándovics, Vorkuta, Plotina telep 18. szám alatti lakost helyezték át a Jarkovói járásba. Kérem, vizsgálják meg Resch B. I. kérelme kedvező elbírálásának lehetőségét, és közölgék az eredményt a kérelmezővel.

Ügyintéző: *Korotyin*

Csaszoityin százados,
Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma
Jarkovói Járási Osztályának vezetője

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, kötettség: 2, op. 1, p. 11. Eredeti. Gépírás.

Szám: 336

1953 eleje – Kivonat a fehéroroszországi Novij Boriszov-i 2. számú hadifogoly- és internált-temető helyére vonatkozó igazolásból

[...]

Kivonat a 2. számú temetőre vonatkozó igazolásból

[A temető] Boriszovtól dél-nyugatra található, a várostól észak-keleti irányban mintegy 2 km távolságban. A közúti igazgatóság – 2 km 200 m, a Brodnja községbe vezető mellékúttól nyugatra, déli irányban az erdőben, A Boriszovi Helyőrség harckocsi-lőtér térségében. Attól dél-nyugati irányban, mintegy 1,5 km távolságban volt a 1673. hadifogoly-kórház.

A fenti temetőben temették el, többek közt:

– Jeszenszky Józsefet – Jozif Joszifovics – internált, született 1915-ben, elhunyt 1947. 02. 23-án, 8/1. sírhely;

Rasó Lajost – Lajosovics – internált, született 1926-ban, elhunyt 1947. 05. 13-án, 6/3. sírhely;

– Petró Lajost – Juzefovics – internált, született 1925-ben, elhunyt 1947. 05. 24-én, 9/3. sírhely;

– Bojnor Józsefet – Juzef Juzefovics – katona, született 1922-ben, elhunyt 1947. 06. 04-én, eltemették 1947. 06. 05-én, 18/3. sírhely;

– Ferencz Józsefet – Juzef János. – katona, született 1923-ban, elhunyt 1947. 06. 09-én, eltemették 1947. 06. 10-én, 21/3. sírhely;

– Bulát Istvánt – Juzef. – sorkatona, született 1907-ben, elhunyt 1947. 06. 09-én, eltemették 1947. 06. 10-én, 22/3. sírhely;

---

³²⁴ Resch B. J. korábban Kárpátalján élt, 1946-ban gyermekeivel együtt „végleges letelepítés céljából” a Tyumenyi területre deportálták.

– Kerek Sándort – Sándor. – katona, született 1923-ban, elhunyt 1947. 08. 05-én, eltemették 1947. 08. 06-án, 24/5. sírhely;
– Gerhardt Ferencet – István. – katona, született 1899-ben, elhunyt 1947. 08. 10-én, eltemették 1947. 08. 13-án, 6/6. sírhely;
– Kovács Istvánt – István. – katona, született 1922-ben, elhunyt 1947. 09. 12-én, eltemették 1947. 09. 14-én, 4/8. sírhely;
– Szalay Sándort – Sándor. – katona, született 1921-ben, elhunyt 1947. 10. 13-án, eltemették 1947. 10. 15-én, 12/9. sírhely;
– Örlí Zejtét – Jakab. – internált, született 1925-ben, elhunyt 1947. 12. 02-án, eltemették 1947. 12. 04-én, 6/10. sírhely;
– Sípos Jánost – Sándor. – őrzetű, született 1908-ban, elhunyt 1948. 03. 31-én, eltemették 1948. 04. 02-án, 11/11. sírhely;
– Nagy Pál – Pál. – katona, született 1913-ban, elhunyt 1948. 04. 07-én, eltemették 1948. 04. 08-án, 14/11. sírhely;
A temető a tüzérségi lőtérén helyezkedik el, 288 személyt temettek el benne (1948. október 12-ig).
[...]

Történeti Dokumentumközpont, F. 1-p, op. 05e, ügyiratszám: 75- Másolat. Gépírás.

Szám: 337

1953. január 3. – Jegyzőkönyv a fehéroroszországi Boriszovi 2. számú hadifogoly- és internált-temetőnek a 24501. katonai alakulat kérésére való bezárásáról

„Jóváhagyom”
Jakusko, belügyi alezredes, a
a BM Minszki Területi Igazgatóságának vezetőhelyettese
1953. január 3.

JEGYZŐKÖNYV

1953. január 2.

[...] Ez a temető (a 2. szám temető) teljesen megrongálódott, és a földdé vált egyenlővé. Még ha teljes mértékben helyre is állítanánk azt az állapotot, amelyben a kórház működési idején volt, valamennyi biztonsági szabály maradéktalan betartása mellett is változatlanul megrongálódna a lövészetek és hadgyakorlatok során.

a 24501. katonai alakulat kezdeményezi a fenti temető bezárását.

A Belarusz SZSZK Belügyminisztériumának 1952 11. 02-án kelt, 5/15-00217. számú rendelete alapján a bizottság a fenti temetőt megszüntetnek nyilvánítja.

Regyin, belügyi őrnagy,
a Belügyi Igazgatóság 1. Különleges Osztályának vezetője
Avanyko, belügyi őrnagy, a Belarusz Köztársaság Belügyminisztériuma
Javítónevelő-tábori és munkatelepi Igazgatósága Műszaki felügyeletének vezetője

Történeti Dokumentumközpont, F. 1^ep. – op. 05 – p. 76. Másolat. Gépírás.

Szám: 338

1953. április 29. – A Komi SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma Vorkutai városi osztályvezetőjének válasza a Resch család egyesítésére vonatkozóan

Szigorúan titkos. „A” jelzésű
Példányszám: 2

Szám: 1249 29 04. – 53

Hiv. szám: 3439, kelt: 1952. 12. 05-én

Csasovityin százados, az Állambiztonsági Minisztérium
Tyumenyi területi, jarovói járási osztályvezetőjének

Kérem közöljék Resch Barbara kényszerkitelepítettel, hogy a BM Vorkutai Városi Osztályának nem áll módjában teljesíteni kérését, minthogy férje, Resch M. F., száműzetését töltő kényszerkitelepítettnek minősül, a Tyumenyi területre pedig az ilyen kategóriájú kényszerkitelepítettek nem vezényelhetők. Az ellen, ugyanakkor, nincs kifogásunk, hogy családegyesítés céljából nevezett a Komi Autonóm SZSZK-ba, Vorkutába költözzön a férjéhez.

Vodoljanov alezredes,
a BM vorkutai városi osztályvezetője
A kiadmány hitelül: *Tariskin*

Szám: 2658

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, kötetszám: 2, p. 10. Eredeti. Gépírás.

Szám: 339

1953. június 23. – Resch M. F. elismervénye, amelyben igazolja, hogy a Tyumenyi területen való családegyesítése iránti kérelmének elutasítását számára ismertették

ELISMERVÉNY

Ezennel elismerem, hogy az általam Sijan ezredes nevére címzett, a Tyumenyi területen történő családegyesítéssel kapcsolatos kérelmem elbírálására vonatkozó értesítést megkaptam. Kérelmemet azzal az indokkal utasították el, hogy a Tyumenyi terület nem minősül kényszerletelepítési övezetnek.

Resch

Elhelyezendő: a 2658. személyi aktában
1953. június 23.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, kötetszám: 2, p. 14. Eredeti. Kézírás.

Szám: 340

1953. július 27. – Resch Barbara Johannovna³²⁵ folyamodványa, amelyben kérelmezi, hogy családegyesítés céljából engedélyezzék átköltözését gyermekeivel együtt a Vorkutába száműzött férjéhez, Resch M. F.-hez

³²⁵ Az apai utónév így szerepel Resch Barbara Ivanovna kérelmében.

Csasovityin százados,
Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma
Jarkovói Járási Osztályának vezetője részére

Resch Barbara Ivanovna,
Kolimszkij LPH, Poberezsje cím alatti lakos

KÉRELEM

Alulírott, ezennel kérem, hogy engedélyezze átköltözésemet férjemhez Vorkutába, a Plotyina, 2. barakk cím alá, mivel férjemnek a Tyumenyi területre való átköltözését nem engedélyezték. Fentiekre tekintettel kérem, engedélyezzék, hogy gyermekeimmel együtt átköltözzek a férjemhez.

1. Resch Barbara Ivanovna, születési éve 1911
2. Resch János – Ivan Melchiorovics, születési éve 1934
3. Resch Melchior Melchiorovics, születési éve 1938

Kérem, hogy kérésemet ne utasítsák el.

1953. 07. 27.

Resch

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, kötetszám: 2, p. 35. Eredeti. Kézírás.

Szám: 341

1954. február 24. – A Komi Autonóm SZSZK Belügyminisztériuma „P” jelű osztályvezetőjének a Komi Autonóm SZSZK Belügyminisztériuma Vorkutai Városi belügyi osztályvezetőjének címzett, Resch B. J. és gyermekei Vorkutába, a férjéhez való átköltözésével kapcsolatos levele mellékletekkel

1954. 02. 24.
9/2589

Titkos

Példányszám: 1
Portnyagin alezredes, a BM
Vorkutai Városi belügyi osztályvezetője részére
Vorkuta

Ezennel megküldjük az 1911-ben született Resch B. J., az 1934-ben született Resch I. M., illetve az 1938-ban született Resch M. M. kényszerkitelepítettek folyamodványát, akik kéri a Komi Autonóm SZSZK-ban, Vorkutában élő apjukkal, Resch Melchior Ferdinandovicssal való családegyesítésük engedélyezését.

Amennyiben részükről a családegyesítés ellen nem merül fel kifogás, és készek fogadni a családot, kérjük, hogy a Komi Autonóm SZSZK Belügyminisztériuma 1953. 03. 23-án kelt, 1. számú utasításának megfelelően készítsék elő és végleges döntés céljából küldjék meg számunkra az anyagokat.

Melléklet: 9 lap + a 2151. iktatószámú akta

Belov ezredes, a Komi Autonóm SZSZK Belügyminisztériuma
„P” jelzésű osztályának vezetője

Ügyintéző: Andrejev
Szám: 1/1022
1954. 02. 22.

Szám: 342

***1954. május 4. – Czauner P. Sz.-nek a Szovjetunió legfőbb ügyészehez
intézett kérelme büntetőügyének felülvizsgálata tárgyában***

Rugyenko et., a Szovjetunió legfőbb ügyésze részére
az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző
bűncselekmény miatt 25/5 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre ítélt
Czauner Pál 1925-ben született elítélt
(Szov. Gavany, p/f 205/V)
részéről

PANASZLEVÉL

A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 16-án kelt ítéletében bűnösnek talált az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, ezért a fenti szakasz alapján 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve 29. szakaszának a), b) és c) pontjai alapján 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekbobzásra ítélt.

Felülvizsgálati kérelmemet elutasították, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága helyben hagyta a területi bíróság ítéletét, és azonban tévesnek tartom a Területi Bíróság ítéletét, mégpedig az alábbi okok miatt:

1925-ben születtem a Kárpátontúli területen, amely abban az időben Csehszlovákia része volt. Három éves koromban, 1928-ban szüleimmel együtt Szlovákiában, Eperjesre költöztünk. Én ekkor csehszlovák állampolgár voltam. Amikor Szlovákiát 1939-ben megszállták a németek, 14 éves voltam. A szlovák kormány a német kormánnyal kötött megállapodás alapján valamennyi német nemzetiségű állampolgárát a német hatóságok hatásköréhez rendelte.

Ennek következményeképpen, 1943 februárjában engem mozgósítottak a német hadseregbe. Kiképzést Németországban kaptam, majd 1944-ben Franciaországba vezényeltek, ahol részt vettem az amerikai csapatok elleni harcokban. 1946-ban amerikai fogságba estem, ők pedig 1946-ban átadtak a francia hatóságoknak. 1946 novemberében megérkezett hozzánk a szovjet repatriációs bizottság, amelynek bejelentettem, hogy vissza kívánok térni a felszabadított Kárpátontúli területre, a szülőfalumba, Németmokrára, amelynek most Komszomolszk a neve. Ezt követően áthelyeztek a szovjet visszahonosítási táborba, Párizsba, ahonnan 1947 január 19-én repülővel átvittek a Berlin-Brandenburgi Visszahonosítási táborba.

1947. február 28-án fegyveres kísérettel Leninabadba vittek, ahol szűrést követően, 1947 szeptemberében hazaengedtek, és visszatértem a Kárpátontúli területi Komszomolszkba. A Királymezei Erdőgazdaságnál állandó munkát kaptam, ahol az 1949. december 9-én bekövetkezett letartóztatásomig dolgoztam.

Az általam a fentiekben kifejtett és teljes körűen felvázolt tényálláson kívül semmi releváns dolgot sem a nyomozás, sem a bünvádi eljárás nem állapított meg. Ily módon, az ítélet kizárólag a fentebb leírt tényekre támaszkodik.

Az a körülmény, hogy a német hadseregben szolgáltam és részt vettem az amerikaiak elleni harcokban, csupán ahhoz szolgáltat alapot, hogy személyemmel, mint hadifogollyal szemben foganatosítsanak intézkedéseket, minthogy valamennyi német hadifoglyot, aki nem követett el emberiség elleni bűncselekményt, hazaengedtek, és nem ítélték el, mindamellett, hogy ők is részt vettek a szovjet csapatok elleni harcokban.

Még a szovjetellenes beállítottságom is pusztahipotézis, amit megalapozatlanul csupán abból annak alapján feltételeznek, hogy szolgáltam a német hadseregben.

Logikai tévedés azt feltételezni, hogy mindenki, aki a német hadseregben szolgált, szovjetellenes beállítottságú, elítélni azonban egy embert egy ilyen téves feltételezés alapján már egyenes törvénysértés.

Ha ellenséges érzelmeket tápláltam volna a Szovjetunióval szemben, soha nem soha nem jöttem volna önként haza a Szovjetunióba. Már önmagában ez is cáfolja ezt a téves következtetést.

A nekem felrótt bűncselekményekben nem érzem magam bűnösnek, és a teljes nyomozás, illetve bírósági tárgyalás során tagadtam bűnösségemet.

Amennyiben a hatályos törvények értelmében mégis bűnösnek találnának, bűnöm nem lehet ilyen súlyos.

A Területi Bíróság ítélete az általam előadott, illetve a bíróság által megállapított tények téves jogi értékelésének lehet az eredménye.

Fentiekre tekintettel kérem, hogy ügyemet vizsgálják felül és értesítsenek annak eredményéről.

1954. május 4.
Czauner

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F 2558, op. 1, külön gyűjtemény 343, p. 93-94. Eredeti. Gépírás.

Szám: 343

1954. május 28. – A Komi Autonóm SZSZK Belügyminisztériuma „P” jelzésű osztályának értesítése Resch B. J. és gyermekeinek Vorkutába való megérkezéséről

4381
1954. 05. 28.

Titkos
Példányszám: 2

A BM Tyumenyi Területi Igazgatósága
„P” jelzésű osztályának
Tyumeny

Ezennel közöljük, hogy Resch B. J., Resch I. M., illetve Resch M. M., kényszerkitelepitett a május 20-án kiállított, 327. számú menetlevélnek megfelelően megérkezett Vorkutába, akiket nyilvántartásba vettünk.

Kérjük, hogy nyilvántartási kartonjaikat számunkra megküldeni szíveskedjenek.

Nyesztyerov hadnagy, a Komi Autonóm SZSZK Belügyminisztériuma
„P” jelű osztályának operatív megbízottja

Ügyintéző: *Kazakov*
1 pld. – Címzettnek
1 pld. – a kényszerkitelepitett 2658. aktájába

1954. május 24.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, kötetszám: 2, p. 37. Másolat. Kézírás.

Szám: 344

1954. július 10. – Reisenbüchler A. T. által a Szovjetunió Minisztertanácsa elnökének címtett panaszlevél

A Szovjetunió Minisztertanácsa Elnökének

Alulírott, Reisenbüchler Adolf Tomaszovics elítélt, 1922. 09. 27-én születtem Királymezőn (Técsői járás, Kárpátontúli terület). Az ungvári Területi Bíróság az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény miatt javító-nevelő táborban letöltendő 25 év szabadságvesztésre és 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte. 1949. 12. 10-én tartóztattak le. Büntetlen előéletű vagyok, nemzetiségem német, nős családi állapotú, pártonkívüli, munkás foglalkozású, az orosz és ukrán nyelvet nem beszélem. Jelenleg a Kirovi területi Vjatkai Lágerben, Berezovkában (231/17.) töltöm büntetésem.

PANASZLEVÉL

Apám a 2. imperialista háborúban,³²⁶ 1918-ban cseh fogságba esett. Megházasodott és Csehországban maradt (ma Kárpátontúli terület, Királymező). Én 1922-ben születtem Királymezőn. 1927-ben apám a családjával és velem együtt visszatért a hazájába, Németországba, és ismét ott telepedett le. Én akkor 2 éves voltam, és 1944-ig apámmal együtt Németországban éltem.

1944-ben mozgósítottak a német hadseregbe, és egészségi állapotomra tekintettel a munkásszázadba, helyreállítási munkálatokra osztottak be, ahol a háború végéig, azaz 1945. május 5-ig szolgáltam, amikor amerikai fogságba estem és munkavégzés céljából Ausztriába, Bécsbe vittek. Itt dolgoztam 1944-től 1947-ig különböző munkákon. 1947-ben hazaengedtek a hazámba, Németországba, a szüleimhez, akik Leipzig mellett éltek. Amikor megérkeztem Leipzigbe, 14 napra karanténba helyeztek. Tekintettel arra, hogy az irataim szerint a Kárpátontúli területen, Királymezőn születtem, a karantén-bizottság a szülőhelyemre, Kárpátaljára küldött vissza, bár a Kárpátontúli területhez nem volt semmi közöm, mert 2 éves koromban a szüleimmel együtt Leipzigbe költöztem, ahova azonban a bizottság nem engedett vissza a szüleimhez. Kénytelen voltam Kárpátaljára menni.

Felhívom figyelmüket arra, hogy az Állambiztonsági Minisztérium ungvári vizsgálója (a családi nevét nem tudom) egyedül írta a jegyzőkönyveket, nekem azokat nem olvasta fel. Én oroszul nem beszélek, tolmács pedig nem volt. Összeállította az anyagot, de hogy mi állt benne, azt én nem tudom. A mai napig nem tudom, hogy mi a bűnöm. A bírósági tárgyaláson nem volt tolmács, az ítélethirdetés után a tolmács közölte velem, hogy 25 és 5 évet kaptam. Én megkérdeztem a bírót németül, hogy milyen okból ítélnék engem el? A bíró válaszolt valamit, de én nem értettem. Most sem értem, hogy miért izoláltak. Immár 5 éve vagyok börtönben és nem tudom, miért dolgozom 5 éve javító-nevelő táborban?

Kérem, világosítsanak fel az okáról és magyarázzák meg, miért kaptam ilyen súlyos ítéletet? Amennyiben tévedés áldozata vagyok, kérem, engedjenek szabadon.

1954. 07. 10.

Reisenbüchler

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 2940, p. 119-11 zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 345

³²⁶ Így az eredetiben, a fordító megjegyzése.

1954. július 24. – Előterjesztés a Gerber O. O. elítélt büntetőügyében, az elítélt által a Szovjetunió legfőbb ügyészének az ítélet ellen benyújtott panaszára kapcsán

ELŐTERJESZTÉS

Ungvár, 1954. július 12.

Alulírott, Gyigyenko százados, a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. Különleges Ügyosztályának vezető operatív megbízottja, a területi bizottság megbízásából megvizsgáltam a Gerber Sándor – Alekszandr Alekszandrovics – büntetőügyében rendelkezésre álló iratokat, és a következő

tényállást

állapítottam meg:

Gerber Alekszandr Alekszandrovicsot (születési éve: 1915, születési helye: Várpalánka, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület, nemzetisége német, állampolgársága szovjet, pártonkívüli, munkás származású, tisztviselő foglalkozású, 10 osztályos végzettségű, fogtechnikus foglalkozású, nőtlen családi állapotú, letartóztatásáig illegálisan élt) a Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. január 13-án kelt ítéletében bűnösnek találta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, és figyelemmel az 1947. 05. 26-án kelt rendeletre 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekbobzásra ítélte.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának tanácsa az 1949. március 30-án kelt végzésével az elítélt felülvizsgálati kérelmét elutasította, és a Területi Bíróság ítéletét helyben hagyta.

Gerber Alekszandr Alekszandrovicsot a bíróság abban találta bűnösnek, hogy 1941-ben önkéntesként beállt a német fasiszta SS csapatokhoz.

Vádlott, mint a fenti szervezet tagja, 1942-ben önként bevonult a német fasiszta SS csapatokhoz, amelyekkel részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban.

1945-ben, a német hadsereg szétverése után hazaszökött és, tartva a szovjet hatóságok általi felelősségre vonástól, illegálisan tartózkodott Várpalánkán 1948. 11. 30-ig.

Gerber A. A. vádlott elismerte bűnösségét.

Gerber Alekszandr Alekszandrovics elítélt 1954. 05. 07-én panasszal fordult a Szovjetunió legfőbb ügyészéhez, amelyben kérte ügyének felülvizsgálatát.

Panaszában Gerber elítélt rámutatott, hogy 1937-ben a csehszlovák hadseregben szolgált, amely a későbbiekben magyar hadsereggé működött tovább, 1942-ben pedig beolvadt a német hadseregbe. Ezen kívül, mint a német hadsereg katonája, őt, úgymond, a cseh néppel fenntartott kapcsolataiért letartóztatták, és a német haditörvényszék halálra ítélte. Prágában volt börtönben mindaddig, amíg a szovjet hadsereg fel nem szabadította Prágát. Miután hazatért, több mint 3 évig illegálisan tartózkodott itthon, hogy elkerülje a katonai helyőrség-parancsnokságon való jelentkezést.

A panaszban feltüntetett adatok nem felelnek meg a valóságnak, azokat Gerber saját eszmefuttatásai is cáfolják. Így, például, Gerber elítélt a bírósági tárgyaláson azt vallotta, hogy a Volksbund német fasiszta szervezetbe őt Jemcsik Teréz verbuválta be. A szervezet tagjaként fizette a tagdíjat, és látogatta a szervezet klubját.

1942-ben a Volksbund szervezet vezetőjének javaslatára belépett a német fasiszta hadsereg SS csapataihoz és a csapatok katonájaként Lengyelországban, illetve Fehéroroszországban tartózkodott.

1944. december 24-én a német haditörvényszék halálra ítélte a csehekkel fenntartott kapcsolataért, illetve azért, mert „feketén” készített fogakat.

Félve a felelősségre vonástól több mint három és fél évig illegálisan lakott az apja házában.

A nyomozás során Gerber azt vallotta, hogy Csehország demokratikus lakosságával semmilyen kapcsolatot nem tartott fenn, csak a helyi lakosoknak készített fogat.

A nyomozáson, illetve a tárgyaláson teljes körű bizonyítást nyert, hogy Gerber tagja volt a Volksbund fasiszta szervezetnek és önkéntesként lépett be a német SS csapatokhoz. Tartva a felelősségre vonástól az SS csapatoknál teljesített szolgálata miatt, Gerber több mint 3 évig illegálisan tartózkodott otthon.

A periratokból kitűnik, hogy a bíróság a bűncselekményt helyesen minősítette, Gerber bűnössége mind a nyomozati, mind a bírói szakaszban bizonyítást nyert. A területi bíróság Gerber tekintetében által alkalmazott büntetési tétel arányos az általa elkövetett cselekményekkel.

Fentiek alapján arra a

következtetésre

jutottam, hogy a Gerber Alekszandr Alekszandrovcics által elkövetett bűncselekménynek az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütközőkénti minősítése és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa 1947. 05. 26-án kelt rendeletének alkalmazásával kiszabott 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztést, 5 év közügyektől való eltiltást és teljes vagyoneklobzást megállapító ítéletet helyénvalónak tartom.

Az ügy felülvizsgálatára irányuló kérelmet elutasítani javaslom.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 2151, p. 69-72. Eredeti. Gépírás.

Szám: 346

1954. augusztus 30. – Kivonat a Kárpátontúli Területi Bizottság 14. számú jegyzőkönyvéből, készült a forradalomellenes bűncselekmények elkövetése miatt elítélt, szabadságvesztésüket töltő elítéltek ügyeinek felülvizsgálata tárgyában

KIVONAT

a Kárpátontúli Területi Bizottságnak a forradalomellenes bűncselekmények elkövetése miatt elítélt, szabadságvesztésüket töltő elítéltek ügyeinek felülvizsgálata tárgyában

felvett 14. számú jegyzőkönyvből

1954. augusztus 30.

TÁRGY: 7. 2566. számú, Reisenbüchler Adolf Tomasevics (születési éve: 1922, születési és lakhelye: Királymező, Técsői járás, Kárpátontúli terület) munkás származású, német nemzetiségű, szovjet állampolgár, írástudó, nő, pártonkívüli, büntetlen előéletű elítélt ügye, akit a Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. február 17-én 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyoneklobzásra ítélt.

Az ügyet Kovalcsuk 1. osztályú jogász, a kárpátontúli területi főügyész helyettese ismerteti.

HATÁROZAT:

A Reisenbüchler Adolf Tomasevics által elkövetett bűncselekménynek az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütközőnek minősítése helyénvaló. Tekintettel, ugyanakkor, arra, hogy az elítélt munkás szociális státusú, arra utaló adat, hogy az SS csapatoknál teljesített szolgálata során aktív cselekményekben vett volna részt, nem merült fel,

a bizottság indokoltnak találja a büntetési tétel 10 évi, javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztése való mérséklését, azért a Területi Bíróság ítélete, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Felülvizsgálati Kollégiumának határozata ellen az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnökségénél óvást emel.

A bizottság elnöke: *Ruszin* igazságügyi főtanácsos, Kárpátontúli területi főügyész
A bizottsága tagjai: *Logojda*, az Igazságügyi Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője
Gyejnyicsenko ezredes, az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa Állambiztonsági Bizottsága Kárpátontúli Területi Igazgatóságának megbízott vezetője
Grecsina őrnagy, a BM Kárpátontúli Igazgatóságának vezetője
A másolat hitelül: *Vasziljevskij* őrnagy, a Büntetőügy-felülvizsgálati Bizottság titkárságvezetője

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2940-sz., p. 22. Eredeti. Gépírás.

Szám: 347

1954. november 04. – Az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Állami Bizottsága Kárpátontúli Területi Bizottsága dolgozóinak előterjesztése Pafkó L. A. büntetőügyében

ELŐTERJESZTÉS

Ungvár, 1954. november 2.

Alulírott, Udovik Hadnagy, a Kárpátontúli Területi Állambiztonsági Bizottság igazgatóságának vezető operatív megbízottja, a területi bizottság megbízásából megvizsgáltam a Pafkó L. A. 788. számú büntetőügyében rendelkezésre álló iratokat, és a következő tényállást

állapítottam meg:

Pafkó Lajos – Ljudvig Aftanaszovics 1914-ben született a Kárpátontúli területi, Volóci járású Szarvasházán. Paraszti származású, német nemzetiségű, pártonkívüli, szovjet állampolgár, írástudó, büntetlen előéletű.

Pafkót a bíróság abban találta bűnösnek, hogy 1942-ben önként jelentkezett szolgálatra a német SS csapatokhoz, ahol a fasiszta Németország kapitulálásáig szolgált és részt vett a szovjet hadsereg elleni harcokban.

Felülvizsgálati kérelmet Pafkó nem nyújtott be.

A Pafkónak felrótt bűncselekmény elkövetését az ügyben rendelkezésre álló iratok bizonyítják. A bírósági tárgyaláson Pafkó maga is azt vallotta, hogy 1942-ben behívták a német hadseregbe, és az SS csapatokhoz sorozták be. 1943 februárjáig kiképzésben részesült, utána pedig a keleti frontra vezényelték. Harcokban nem vett részt, a zászlóalj törzsparancsnokságán szolgált. 1943-ban megsebesült és különböző kórházakban kezelték. 1944 februárjában, annak érdekében, hogy ne kerüljön a frontra, átlötte a bal kezujját. Kórházban kezelték, amikor angol fogságba esett.

[...]

Ily módon, a Pafkó által elkövetett bűncselekmény elkövetését a bíróság bizonyította, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekménykénti minősítése helyénvaló, a kiszabott 10 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztés arányos az elkövetettekkel.

Javaslom,

hogy a Kárpátontúli Területi Bíróság 1947. január 31-én hozott ítéletét változtatás nélkül hagyják helyben.

Udovik hadnagy, az Állambiztonsági Állami Bizottság
Kárpátontúli Igazgatóságának vezetője operatív megbízottja
Egyetértek: a Büntetőügy-felülvizsgálati Bizottság képviselőjében *Zudov* százados

1954. november 5.

Szám: 2289

1954. 11. 02.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 788., p. 57-58.. Eredeti. Gépírás.

Szám: 348

1954. november 6. – Kivonat a Kárpátontúli Területi Büntetőügy-felülvizsgálati Bizottság forradalomellenes bűncselekmények elkövetéséért elítélt és szabadságvesztésüket töltő elítéltek ügyeinek felülvizsgálatával kapcsolatos ülésének 25. számú jegyzőkönyvéből

Szigorúan titkos

KIVONAT A 25. SZÁMÚ JEGYZŐKÖNYVBŐL

a Kárpátontúli Területi Büntetőügy-felülvizsgálati

Bizottságnak a forradalomellenes bűncselekmények elkövetése miatt elítélt és szabadságvesztésüket töltő elítéltek ügyeinek felülvizsgálatáról

[...]

TÁRGY: 513. büntetőügy, amelynek vádlottja

WAGNER Andreas – Andrej Joszifovics – 1898-ban, a Kárpátontúli területi Ungváron született, német nemzetiségű, munkás származású, pártunkívüli, nős családi állapotú, írástudó, büntetlen előéletű szovjet állampolgár elítélt, akit a BM Határvadász Csapatai Kárpátontúli Területi Határvédelmi Körzetének Haditörvényszéke az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4), 54. szakaszának (11), illetve 54. szakaszának (10) bekezdésébe ütköző bűncselekmények elkövetése miatt 1946. május 10-én 10 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobzásra ítél.

Az elítélt panasszal nem élt.

Az ügyet *Zudov* százados ismerteti.

HATÁROZAT:

Wagner Andrej Joszifovics elítéltnak a bűncselekmény tárgyát képező tevékenysége bizonyítást nyert, a kiszabott 10 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztés büntetés arányos az általa elkövetett cselekményekkel. Ugyanakkor, az elkövetett cselekményeknek az Ukrán SZSZK Btk. II. része 54. szakaszának (10) bekezdése, illetve Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (11) bekezdése szerinti minősítése helytelen, minthogy elítélt a cselekményeket Magyarország által megszállt területen követte el, ezért az általa elkövetett bűncselekmény az minősítésére az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alkalmas.

Figyelembe véve, hogy Wagner büntetési ideje a végéhez közeledik, az Ukrán SZSZK Btk. II. része 54. szakaszának (10) bekezdése, illetve Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (11) bekezdése szerinti minősítések vádból való kizárását kezdeményezni nem volna célszerű. Fentiekre tekintettel az ítélet változtatás nélküli helyben hagyását javaslom.

Szám: 1324, 1954. 11. 19.

A bizottság elnöke: *Ruszin* igazságügyi főtanácsos, Kárpátontúli területi főügyész
A bizottsága tagjai: *Szavcsuk* alezredes, az Ukrán SZSZK Allambiztonsági Bizottsága
Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője
Bojko ezredes, a BM Kárpátontúli Igazgatóságának vezetője
Logojda, az Igazságügyi Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője
A másolat hitelül: *Lazarenko* alezredes, a Bizottság titkárságvezetője

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 130-sz., p. 73. Eredeti. Gépírás.

Szám: 349

1954. december 31. – Kivonat a Kárpátontúli Területi Büntetőügy-felülvizsgálati Bizottság forradalomellenes bűncselekmények elkövetéséért elítélt és szabadságvesztésüket töltő elítéltek ügyeinek felülvizsgálatával kapcsolatos ülésének jegyzőkönyvéből

KIVONAT

a Kárpátontúli Területi Büntetőügy-felülvizsgálati Bizottság forradalomellenes bűncselekmények elkövetéséért elítélt és szabadságvesztésüket töltő elítéltek ügyeinek felülvizsgálatával kapcsolatos ülésének 32. számú jegyzőkönyvéből

TÁRGY: 9. napirendi pont. 295. számú büntetőügy, amelynek vádlottja

Pfeifer Georg – Georgij Mihajlovics – 1903-ban született a Kárpátontúli területi, Munkácsi járási Beregleányfalván, német nemzetiségű, pártonkívüli, elemi iskolai végzettségű, nős családi állapotú, középparaszti származású, büntetlen előéletű elítéltet a Kárpátontúli Ukrajnai Rendkívüli Bíróság a Kárpátontúli Területi Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú rendeletének 6. szakasza alapján 10 év szabadságvesztésre, 3 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte.

Az ügyet Szuhonoszov ismerteti.

HATÁROZAT:

A Pfeifer G. M. elítéltek felrótt, német fasiszta bitorlóknak nyújtott bűnsegédletként meghatározott bűncselekmény elkövetését a bizottság bizonyítottnak, a Kárpátontúli Területi Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú rendeletének – az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésével azonos – 6. szakasza szerinti minősítését helyénvalónak minősíti.

A bíróság által kiszabott, 15 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztés büntetés arányos az elítélt által elkövetett cselekményekkel.

A bizottság az ítélet változtatás nélküli helyben hagyását javasolja.

A bizottság elnöke: *Ruszin* igazságügyi főtanácsos, Kárpátontúli területi főügyész
A bizottsága tagjai: *Szavcsuk* alezredes, az Ukrán SZSZK Allambiztonsági Bizottsága
Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője
Bojko ezredes, a BM Kárpátontúli Igazgatóságának vezetője
Logojda, az Igazságügyi Minisztérium Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezetője
A másolat hitelül: *Lazarenko* alezredes, a Bizottság titkárságvezetője

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 295-sz., p. 44. Eredeti. Gépírás.

Szám: 350

1955. március 23. – Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének határozata Galóczi J. F. büntetésének 6 év szabadságvesztésre való mérsékléséről

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének
HATÁROZATA

1955. március 23.

Elnök: Bujnovics V. M., az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének helyettes elnöke, résztvevők: Panaszjuk D. H. az Ukrán SZSZK ügyésze, jegyzőkönyvvezető: Lavrinyenko M. V.

A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. 02. 17-én kelt ítéletével az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetése miatt 25 év javító-nevelő tábortöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek kobzásra ítélte

Galóczi Józsefet, – Joszif Joszifovics – 1922-ben, a Kárpátontúli területi, Técsői járási Királymezőn született, munkás származású, német nemzetiségű, pártonkívüli büntetlen előéletű, letartóztatásáig a nagyszöllősi kereskedelmi és szövetkezeti iskola diákját.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma az ítéletet az 1950. 03. 17-én kelt végzésével helyben hagyta.

Az Ukrán SZSZK ügyésze óvásában indítványozza a Területi Bíróság ítéletének, illetve a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma végzésének megváltoztatását, és a büntetési tétel 6 évre való csökkentését.

Panaszjuk et. ügyész az óvást fenntartotta.

Az óvásnak az alábbi indokokra tekintettel helyt kell adni.

Mint ahogy az a periratokból kitűnik, Galóczi azért ítélték el, mert amikor 1942-ben Bécsben dolgozott, önkéntesként belépett a német hadseregbe, és a Florian Geyer SS-lovashadosztály katonája – gépkocsivezetőjeként 1942 és 1944 között részt vett a jugoszláv partizánok elleni harcokban.

Azt a tényt, miszerint Galóczi a német hadsereg SS csapatainál szolgált, egyrészt, a periratok bizonyítják, másrészt, e tényt a vádlott maga is elismerte.

A tekintetben, azonban, hogy Galóczi önként jelentkezett a német hadsereg SS csapataihoz, nem áll a bíróság rendelkezésére elegendő bizonyíték.

Figyelembe véve, hogy Galóczi munkás származású, a hadseregben parancsnoki tisztséget nem töltött be, sorkatonaként, gépjárművezetői beosztásban szolgált, és bűnrészessége a német hadsereg által Nyugat-Európában elkövetett bármilyen bűncselekményben nem bizonyított, az Ukrán SZSZK Ukrán Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége lehetségesnek találja a büntetési tétel 6 évre való mérséklését.

Fentiek alapján SZSZK Ukrán Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége meghozza az alábbi
HATÁROZATOT:

A Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. 02. 17-én kelt ítéletét, illetve az Ukrán SZSZK legfelsőbb Bíróságának 1950. 03. 07-én ez ügyben kelt végzését megváltoztatja, és az 1955-ben született Galóczi Joszif Joszifovics elítélre kiszabott, 25 javító-nevelő tábortöltendő szabadságvesztés büntetést 6 javító-nevelő tábortöltendő szabadságvesztésre mérsékli.

Egyebekben az ítéletet változatlanul helyben hagyja.

Bujnovics, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének helyettes elnöke
Lavrinyenko, jegyzőkönyvvezető

Szám: 351

1955. március 27. – Az elítélt Kelerman F. I.³²⁷ dubi (Ilosvai járás) lakosnak az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságához címzett panaszlevele

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának
Kijev

Kelerman Franz – Fjodor Ivanovics – 1911-ben, a Kárpátontúli területi, Ilosvai járási Dubiban született, nős családi állapotú, 6 osztály általános iskolai végzettségű, német nemzetiségű, pártonkívüli, büntetlen előéletű, a Kárpátontúli területi Ungváron az 1951. november 10-én kelt ítélettel, az Ukrán SZSZK Büntető törvénykönyve I. rész 54. szakaszának (4), illetve 54. szakaszának (10) bekezdése alapján 25 év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélt fogva tartott

PANASZLEVELE

Nemzetiségemet tekintve német vagyok, német környezetben nőttem fel és nevelkedtem a Kárpátontúli területen. Az idegen földeket bitorolni kívánó hitleri megszállók „győzedelmes” menetét a németekkel betelepült falunkban nagy izgalommal fogadták. Voltak olyan botcsinálta hazafiak, akik a sietve Hitler szolgálatába áll fiacskáikkal már szintén győztesnek érezték magukat. A sovinszta mámor azokban az időkben már akkora volt, hogy szinte fojtogatott. Ha akár csak egy kételkedést kifejező szót mertem volna szólani, gondolkodás nélkül felakasztottak volna az első fára.

Ezzel csak arra szeretnék rávilágítani, hogy a németek menetelése számos németnek nem okozott kevesebb gondot, mint más megszállt népeknek és országoknak.

Egészségi állapotomat tekintve elég gyenge fizikumú vagyok, és e gyenge fizikumom mentett meg attól, hogy a németeknek szolgáljak. Miközben a falunk fiataljai, de nem is csak a fiatalok, csapatostól vonultak be a hitleri hadseregbe, én nem kis meglepéssel bizonygattam, hogy alkalmatlan vagyok a katonai szolgálatra.

És ha formálisan ki is tudtam bújni a kötelező katonai szolgálat alól, gyakran hívtak a katonai helyőrség-parancsnokságra, ahol kész litániákat kellett végighallgatnom, és azt követelték tőlem, teljesítsem „hazafias kötelességemet” legalább azzal, hogy tagságot vállalok különböző társaságokban.

1944-ben egyszer éjszaka ébresztettek fel azzal, hogy azonnal induljak útnak. Egy büntetőcsapat indult az erdőbe, hogy a partizánokkal harcoljon. Ebben a csapatban való részvétel megtagadása azzal járt volna, hogy helyben lelőnek. Másrészt, azért volt fontos számomra ebben az expedícióban való részvétel, mert az erdészként dolgozó apósom, Jungwert Emerich, kapcsolatban állt a partizánokkal.

---

³²⁷ Kelerman Franz– Fjodor Ivanovics – 1911-ben, a Kárpátontúli területi, Ilosvai járási Dubiban született, német nemzetiségű elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli. A Kárpátalja területi Munkácson élt munkás. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1951. november 10-én 10 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1956. február 3-án 8 évre mérsékelte. 1992-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 365)

Ily módon én ezzel a brigáddal együtt eljutottam az erdőszhez, vagyis az apósomhoz, és, miután felvilágosítottam az expedíció céljairól, elrejtöztem. Mellesleg, az egy igencsak szedett-vetett csapat volt, és az eltűnésem senkinek nem tűnt fel.

Előfordult még egy eset, amikor más falubeliekkel engem is arra kényszerítettek, hogy járőrszolgálatot teljesítsek a tőlünk 3 km-re lévő Nagyábránkán, ahol akkor a zsidók „kiemelése” folyt. Az én feladatom abban merült ki, hogy figyeljek néhány házat, nehogy kivigyenek onnan valamit. Néhány óra őrködést követően, miután meggyőződtem arról, hogy megfeledeztek rólam, hazatértem.

És, végül, 1944. augusztus 31-én, amikor a megszállók talpa alatt már égett a talaj, és egészségi állapotától függetlenül minden férfit elvittek katonának, másokkal együtt engem is elhajtottak otthonról, de az úton már meggyőződtek arról, hogy teljesen alkalmatlan vagyok fegyverviselésre, így a munkászászlóaljba vezényeltek. Azzal haladtam Magyarország területén, és különböző nehéz munkákat végeztünk. České Budějovicébe érve egyenesen a cseh felkelők kezébe kerültünk. Itt bennünket még csak nem is tekintettek hadifogolynak, mert nem volt rajtunk egyenruha, és lágerben tartottak. 1945 októberében mindnyájunkat elengedtek, és én hazajöttem, mivel úgy éreztem, hogy semmilyen bünt nem követtem el.

Hazaérve észleltem, hogy eltűnt a családom, a feleségem és mindhárom gyermekem. A visszavonuló németek elvitték őket Németországba.

Miután egyedül maradtam, a nővéremhez mentem Gálfalvára, ott dolgoztam az erdőben, utána pedig átköltöztem Őrhegyaljára, ahol a Járási Fogyasztási Szövetkezet pékségében dolgoztam.

1951. augusztus 31-én letartóztattak a Nemzetbiztonsági Minisztérium szervei, és Lembergbe vittek, ahol megvádoltak a világ összes halálos bűnével, mintha mindazokat elkövettem volna a háború és a hitleri megszállás alatt.

Az ügyemben eljáró Paszicsev nevű nyomozónak elég sajátos módszerei voltak. Azt javasolta nekem, hogy írjak alá valamennyi általa gyártott jegyzőkönyvet. A legenyhébb ellenkezés, de még feltett kérdés is örvöngést váltott ki Paszicsevből, és nem csak az öklét vetette be, de a keze ügyébe kerülő valamennyi nehéz tárgyat is. A börtönben elviselhetetlen rezsimit teremtettek számomra, és, hogy megmeneküljek a Paszicsev karmaiban rám váró biztos haláltól, aláírtam magam ellen a nyilvánvalóan ostoba vádat, még azt is, hogy a német SS csapatoknál szolgáltam.

Hogy erre miért volt szüksége Paszicsevnek, a mai napig se tudom megérteni. Úgy tűnik, egyetlen megoldást ismert – az erőszakot. Hogy igaz valami vagy sem, az teljesen mindegy.

Természetesen, ha a vizsgálati osztály, vagy akár később a területi bíróság igényét látta volna annak, hogy objektíven tárja fel ügyemet, különös nehézség nélkül meggyőződhetett volna arról, hogy a Paszicsev által költött jegyzőkönyvek az agyrem határát súroló fantazmagóriát tartalmaznak. És mindehhez elegendő lett volna, ha a bíróság tanúként kihallgatja a szomszédjaimat, Simanovszki Mihályt, Kirschbaum Margitot, Wiener Ágostont és a másokat, akik nem csupán bizonyították volna, hogy soha nem voltam tagja a hírhedt Volksbund szervezetnek, az SS csapatoknál pedig aztán végleg nem szolgáltam.

Változatlanul reménykedem abban, hogy a dolgok valódi állására fény derül. Az igazság pedig az, hogy a hitleri megszállásnak és csak kárvallottja voltam, és nem kevésbé szenvedtem tőle, mint az ukránok, lengyelek, magyarok és a többi nemzet.

A Köztársaságom Legfelsőbb Bíróságához fordulva várom az ügyem igazságos elbírálását. Ez az ítélet megteremti számomra annak a lehetőségét, hogy visszatérjek szülőházamba, ahol majd erőmet nem sajnálva fogok dolgozni a Szovjet Hazám dicsőségére.

Kelerman

Kirovi terület, Volosznycia, p/f 231-17 „Berezovka”, Kelerman F. I. részére

Szám: 352

1955. április 13. – Lieb M. G. kérelme, amelyben fia, Lieb F. F. szabadon bocsátását szorgalmazza

Vorosilov K. Je, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnökének
Lieb Magdaléna Georgijevna,
Ukrán SZSZK, Kárpátontúli terület, Munkácsi járás, Pósháza 90. szám alatti lakos

KÉRELEM

Alulírott, legyen szíves engedélyezni, hogy fiam a büntetés letöltése után hazatérhessen hozzám.

Fiamat, az 1923-ban született Lieb Florian Florianovicsot, az Ungvári Katonai Helyőrség-parancsnokság Haditörvényszéke 1946. április 26-án a Btk. 54. szakaszának (11) bekezdése alapján 10 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A szabadságvesztés ideje 1956. április 25-én jár le. Jelenleg a Szovjetunió Belügyminisztériumának Karagandai 11. Táborparancsnokságának Munkatáborában tartózkodik.

A büntetés életöltése során végzett becsületes, lelkiismeretes munkájával a fiam megváltotta a Haza előtti bűnét. A beszámolók bevezetése után jó értékeléseket szerzett, ami lehetőséget biztosít számára, hogy majd egy évvel hamarabb szabaduljon. A szabadságvesztés büntetése folyó év júniusában telik le. Tekintettel idős koromra és egyedüllétemre kérem Önt, hogy járjon közben annak érdekében, hogy engedjék haza fiamat, aki mindenkor reményeimnek megfelelően támaszul szolgál öreg koromban, ahogy arról mindig is álmodtam.

Nagyon kérem Önt, nem utasítsa el kérésemet, egy sokat aggódott idős anya kérését, és tegye lehetővé, hogy hátramaradt éveimet a szeretett fiammal éljem le.

1955. 04. 13.
Georgijevna

Lieb   Magdaléna

Szám: 353

1955. április 16. – Kísérőlevél az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiumának Pfeifer G. M. büntetőügyében 1955. március 30-án hozott határozatának másolatához

[...]
Belügyminisztérium
1. Különleges Ügyosztály
1955. április 18.
Szám: 4/17496
Kijev

Sürgős „MÉRSÉKLÉS”

A Szovjetunió Belügyminisztériuma
„Beregovoj” Javító-nevelő Tábora parancsnokának
Magadan
Másolat: Kárpátontúli Területi Bíróság részére
Ungvár

Azonnali végrehajtás céljából továbbítjuk az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiumának az 1950. 10. 12-én kelt parancs alapján az 5. számú különleges táborban fogva tartott Pfeifer Georg Mihajlovics (születési ideje: 1903) ügyében 1955. március 30-án kelt végzését.

A végzés végrehajtásáról a fogva tartás helyének igazgatási apparátusa, hivatkozással az 1955. április 12-én kelt, 1006. hiv. számra köteles értesíteni az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságát, illetve az ítéletet hozó bíróságot.

Mellékelt: 2 lap + 1 lap orosz nyelvű kivonat

Szemenkov ezredes, az Ukrán SZSZK Belügyminisztériuma
1. Különleges Ügyosztályának vezetője
Rebenkov őrnagy, 4. osztályvezető

Iktatószám: 17489
Ügyszám: 56
Ivanov
1955. 04. 16.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 295-Sz, p. 51. Eredeti. Gépírás.

Szám: 354

1955. május 6. – Kisérőlevél a Lieb M. G. által fia, Lieb F. F. büntetőügyével kapcsolatban intézett folyamodványhoz

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének Titkársága

1955. 05. 06. Szám: pp.-244

A Szovjetunió Belügyminisztériuma Titkárságának
Moszkva

Elbírálás céljából ezennel továbbítjuk Lieb F. F. kérelmét.
A kérelem elbírálásának eredményéről kérjük értesíteni a kérelmezőt.

Titkárságvezető-helyettes (olvashatatlan aláírás)

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5220, p. 55. Eredeti. Kézírás.

Szám: 355

1955. május 11. – Glas G. J. póсахázai (Munkácsi járás) lakos tanúkihallgatási jegyzőkönyve

KIHALLGATÁSI JEGYZŐKÖNYV

A kihallgatás kezdete: 1955. május 11. 17:00
A kihallgatás vége: 20:00

Alulírott, Udovik hadnagy, az Állambiztonsági Bizottság Kárpátontúli Területi Igazgatóságának vezető operatív megbízottja, tanúként kihallgattam

Glas Georg Jozsifovics (születési éve: 1926, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás), pártonkívüli, magyar nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, szegényparaszti származású, nős családi állapotú (családja összetétele: Felesége, Glas Terézia Ivanovna), a járási kórházban segédápoló foglalkozású, bejelentése szerint büntetlen előéletű szovjet állampolgárt.

Kérdés: Milyen hadseregekben szolgált?

Válasz: Semmilyen hadseregben nem szolgáltam.

Kérdés: Kapott-e katonai behívót, ha igen, mikor, hol, és vett részt sorozáson?

Válasz: 1944. szeptember-októberében Pósháza 17. életévét betöltött teljes férfilakosságát felszólították, hogy jelenjen meg a munkácsi sorozóbizottság előtt. Munkácson megvizsgált a sorozóbizottság, és annak ellenére, hogy rossz volt az egészségi állapotom, nem engedtek haza. Azt mondták, hogy Budapesten ismételten orvosi bizottság vizsgálatának vetnek majd alá. Valamennyi sorköteles korú férfit Biatorbágyra (Magyarország) szállítottak, ahol mintegy 3-4 napot töltöttünk. Mialatt itt tartózkodtunk, ebben a városban, mindnyájunknak beletetováltak valamit a bal hónaljunkba, de nem magyarázták el, mit jelentenek ezek a tetoválások. Ezt követően mindnyájunkat Budapestre szállítottak ismételt vizsgálatra. Ez a bizottság megállapította, hogy alkalmatlan vagyok katonai szolgálatra, és egy Prága közeli margaringyárba küldtek dolgozni. Ebben a margaringyárban dolgoztam mindaddig, amíg a szovjet hadsereg fel nem szabadította a térséget.

Kérdés: A falubelijeik közül önnel együtt ki vett még részt a sorozáson?

Válasz: A falubelijeik közül velem együtt Zipf Georg³²⁸, Kismann Pavel és mások is részt vettek a sorozáson.

Kérdés: Mondja el részletesebben, hogyan hívták be és zajlott a sorozóbizottsági vizsgálata a fenti személyeknek?

Válasz: Kismann Pavel velem együtt jelent meg Munkácson a sorozó bizottság előtt, együtt vitték bennünket Biatorbágyra is, de hogy utána hova került, arról nincs tudomásom, mert őt utána valahova elvitték. Ami viszont Zipf Geogra vonatkozik, ő velem együtt volt Munkácson a sorozóbizottság előtt, velem együtt vitték Biatorbágyra, ő is megkapta a tetoválást a bal hónaljába. A budapesti sorozóbizottság őt is alkalmatlannak találta katonai szolgálatra, és velem együtt a margaringyárba vezényelte munkára, ahol velem együtt dolgozott a szovjet csapatok általi felszabadításig.

Kérdés: Mi miatt nyilvánították Zipfet katonai szolgálatra alkalmatlannak?

Válasz: Ugyanazon okból, mint engem, mindkettőnknek nagyon rossz a látása, neki gyermekkor óta.

Kérdés: Kapott-e ön, illetve Zipf katonai egyenruhát, vagy polgári ruhát viseltek?

Válasz: Nem, a sorozás alatt mi katonai egyenruhát nem kaptunk, a saját polgári ruhánkat viseltük. A saját polgári ruhánkban jártunk akkor is, amikor a margaringyárban dolgoztunk.

Kérdés: Kiket hívtak be katonai szolgálatra, amikor önt sorozták, és milyen rendben zajlott a sorozás?

---

³²⁸ Zipf Georg Ivanovics – 1907-ben, a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Pósházán született, német nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, kolhoztag foglalkozású Pósházai lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. május 28-án 25 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. október 14-én 7 évre mérsékelte. 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 726)

Válasz: Ez nem önkéntes, hanem kötelező behívás volt. Mindenkit behívtak, aki elmúlt 17 éves, nemzetiségétől és egészségi állapotától függetlenül. Ezt bizonyítja az a tény is, miszerint én magyar nemzetiségű vagyok, Zipf pedig német, mégis mindketten kötelesek voltunk megjelenni a sorozóbizottság előtt. Nekem is és Zipfnek is gyermekkorunk óta rossz a látásunk. Kisman kisgyermekként ecetsavat ivott, ezért gyermekkorra óta jóformán egyáltalán nem beszél, és beszédét csak a szülei értik, mégis együtt idéztem a sorozóbizottság elé.

Kérdés: Ön azt állítja, hogy Zipf Georg nem szolgált a német hadseregben?

Válasz: Igen, ezt állítom, mivel a háború alatt végig velem volt.

Kérdés: Mivel kívánja kiegészíteni a vallomását?

Válasz: A vallomásomat semmi mással kiegészíteni nem tudom.

A jegyzőkönyv az általam elmondottakat helyesen tartalmazza, azt számomra az általam értett orosz nyelven felolvasták: Glas
A kihallgatás vége: 14:30

A kihallgatást vezette: Udovik, az Állambiztonsági Bizottság Kárpátontúli Területi Igazgatóságának evezető operatív megbízottja

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 147-Sz, p. 122-123. Eredeti. Kézírás.

Szám: 356

1955. május 16. – Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének határozata, amelyben helyt ad a Seiler Ju. I. büntetőügyében hozott ítélet ellen az Ukrán SZSZK ügyésze által emelt, a büntetési tétel 5 évre való mérséklésére vonatkozó óvásnak

HATÁROZAT

Szám: 1460-n-55

Kijev, 1955. május 16.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége
Elnök: Zoscenko P. H., az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága
Elnökségének elnöke

Az Elnökség tagjai: Jaroszlavszkij V. D., Jakimenko O. M., Sevcsenko L. Ja.
jelen van: Sugurov Sz. Sz., az Ukrán SZSZK helyettes ügyésze

Tárgy: az Ukrán SZSZK ügyészének a Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. május 31-én Seiler Ju. I. ellen hozott ítélete ellen emelt óvása

Seiler Jurij Ivanovics, 1925-ben született, német nemzetiségű, pártonkívüli, szegényparaszti származású, büntetlen előéletű elítéltet a bíróság bűnösnek találta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, azért az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1947. május 26-án kelt, a halálos ítélet eltörléséről szóló határozat alkalmazásával javító-nevelő táborban letöltendő huszonöt év szabadságvesztésre, teljes vagyonekobzásra, és az Ukrán SZSZK Btk. 29. szakaszának a), b) és c) pontja szerinti 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte.

A vád tárgyát az képezte, hogy nevezett, a megszállás alatt Németkucsován élve, 1944 szeptemberében szolgálatra jelentkezett a német fasiszta SS csapatokhoz.

Seiler az SS csapatok 22. német lovassági hadosztály katonájaként 1945. ja 29-ig, azaz fogságba eséséig részt vett a Szovjet Hadsereg elleni harcokban.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Kollégiuma (Kurpasz, Szaharov, előadó bíró: Mihajlivszkij) az ítéletet az 1950. július 8-án kelt végzésével helyben hagyta.

Ügyész az óvásában az ítélet és felülvizsgálati végzés megváltoztatását, a kiszabott szabadságvesztés idejének 5 évre való csökkentését és nevezetűre az amnesztia kiterjesztését indítványozza.

Nerus előadó bíró ismertette az ügyet, Sugurov, az Ukrán SZSZK helyettes ügyésze az előterjesztett óvást fenntartotta, így a bíróság kollégiuma, miután megvizsgálta az ügyben rendelkezésre álló periratokat, arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott, mégpedig az alábbiakra tekintettel.

A Seiler elítélt ellen emelt vád megalapozottságát a periratok bizonyítják, az ellene hozott marasztaló ítélet helyénvaló.

Figyelembe véve ugyanakkor Seiler szegényparaszti származását, korábbi büntetlen előéletét, az általa elkövetett cselekmény jellege lehetőséget nyújt arra az ellene kiszabott büntetési tételt a bíróság az óvásban megjelöltre mérsékelje.

Fentiek alapján az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának elnöksége meghozta az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság az Ukrán SZSZK ügyésze óvásának a bíróság helyt ad.

A Seiler Georg – Jurij Ivanovics – büntetőügyében Kárpátontúli Területi Bíróság 1950. május 31-én kelt ítéletét és az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága 1950. július 8-án kelt végzését a bíróság megváltoztatja, és a büntetési tételt öt év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre mérsékli.

Egyebekben a bíróság az ítéletet és felülvizsgálati kérelmet változás nélkül helyben hagyja.

Seiler Jurij Ivanovicsot (születési éve: 1925) a bíróság az 1953. március 27-én kelt amnesztiarendelet 1. és 6. szakasza alapján a bíróság amnesztiában részesíti, azonnali szabadlábra helyezését és a büntetett előélet joghátrányai alóli mentesítését rendeli el.

Zoscsenko P., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5947, p. 120-121. Eredeti. Gépírás.

Szám: 357

1955. május 18. – Kreits A. A. elítéltnék a Szovjetunió belügyminiszteréhez intézett kérelme a táborból való szabadon bocsátása és családjához való visszatérésének engedélyezése iránt

A Szovjetunió belügyminisztere részére

KREITS András Andrejevics,
Magadáni terület, Nyizsnyij Szejman,
Csapajevszkij pereulok 1/a. szám

KÉRELEM

A Kárpátontúli területi, Ungvári Népi Bíróság 1947. január 13-án 10 év szabadságvesztésre és 5 év közügyektől való eltiltásra ítélt, de száműzetést nem alkalmazott. A szabadságvesztés idejét Kolimán becsületesen és lelkiismeretesen letöltöttem.

1954 szeptemberében szabadultam és haza szerettem volna térni a családomhoz, amely a Kárpátontúli területi, Munkácsi járási Bárdházán él. Kérésemre azt a választ kaptam, hogy én száműzött vagyok, és nem engedtek haza.

A Munkácsi Járási Ügyészséghez fordultam, ahol elítéltek, azzal, hogy engedélyezzék hazautazásomat, amire 1955. 03. 03-én 62. szám alatt azt a választ kaptam, hogy hazatérhetek korábbi lakhelyemre, de Nyizsnyij Szejgmanból a helyőrség-parancsnokság nem enged el azzal, hogy én száműzött vagyok.

Fentiekre tekintettel kérem, hogy bírálják el kérésemet, és engedélyezzék a családomhoz való hazatérésemet.

Elmúltam 46 éves, az akaratomból függetlenül kialakult körülmények folytán ártatlanul hurcoltak meg.

Kérem kérésem kedvező elbírálását.

1955. 05. 18.

Tisztelettel: Kreits

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 887, p. 64-64zv. Eredeti. Kézírás.

Szám: 358

1955. május 24. – A BM Krasznnojarszki Területi Igazgatósága rendkívüli ügyosztályvezetőjének, másolatban az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának és a Kárpátontúli Területi Bíróságnak szóló értesítés Seiler Ju. I. és Lenyko I. Ju.³²⁹ szabadlára helyezéséről

Azonnal kézbesítendő

INDOKLÁS

A BM Krasznnojarszki Területi Igazgatósága rendkívüli ügyosztályvezetőjének
Másolat az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának,
a Kárpátontúli Területi Bíróságnak
Krasznnojarszk, Kijev, Ungvár

A norilszki táborban tartják fogva az 1925-ben született SEILER Jurij Ivanovics és az 1921-ben született LENYKO Ivan Jurjevics elítélteket.

Mellékelve kézbesítjük végrehajtás és az elítéltekkel való visszaigazolt közlés céljából az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének 1955. május 16-án kelt 1460-n-55. és 1271-n-55. számú határozatát, amelyek értelmében Seiler Ju. I. és Lenyko I. Ju. azonnali hatállyal szabadlára helyezendő.

A határozat Seiler, illetve Lenyko elítéltekkel való közléséről, illetve szabadlára helyezésük napjáról szóló értesítésüket nevezettek elismervény aláírásával igazolni kötelesek. Az elismervények az 1460-n-55. és 1271-n-55. számra való hivatkozással haladéktalanul megküldendők az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának, amiről értesítendő a Kárpátontúli Területi Bíróság.

---

³²⁹ Lenyko Ivan Jurijovics – 1921-ben született a Kárpátalja területi, Nagybereznai járási Fenyvesvölgyben, ukrán nemzetiségű, elemi iskolai végzettségű, pártonkívüli, földműves foglalkozású, fenyvesvölgyi lakos. A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. április 28-án 10 év szabadságvesztésre ítélte. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a szabadságvesztés idejét 1955. május 16-án 6 évre mérsékelte. 1990-ben rehabilitálták. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 448)

Melléklet: fentiek szerinti 4 lap (orosz fordítással)

Vikanov alezredes,
a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. rendkívüli ügyosztályvezetője

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5947, p. 122. Eredeti. Gépírás.

Szám: 359

1955. május 31. – Értesítés Pfeifer G. M. szabadlára helyezéséről és Magadanba való kényszer-kitelepítéséről

Az AV-261/01. táboriposta-számú tábor
parancsnoksága részére
1955. május 31.
Szám: 2/3587
Magadan

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága elnökének
Szám: Nr-1006, kelt: 1955. április 12-én

Másolat: a Kárpátontúli területi Bíróságnak
Ungvár

Másolat: Akszjonov et., az AV-261. táboriposta-számú tábor
parancsnokának

Szám: 25/10/2/010643, kelt: 1955. május 20-án

Ezennel közöljük, hogy Pfeifer Georgij Mihajlovicsot az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága az 1955. március 30-án kelt végzésével szabadlára helyezte. Nevezett 1955. május 23-án a Magadani területi Magadanba távozott.

Melléklet: Elismervény a 2. címzett részére

Mangazejev,
az AV-261. táboriposta-számú tábor parancsnoksága osztályvezetőjének
Kajdalov, a parancsnokság osztályának főelőadója

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 10, ügyiratszám: 295-Sz, p. 53. Eredeti. Gépírás.

Szám: 360

1955. június 4. – Az Ukrán SZSZK ügyésze által emelt óvás a Hensel Z. I. elleni lezárt büntetőügyen, amelyben az elítélt javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésének idejét 10 évre mérsékelni indítványozza

A Kárpátontúli Területi Bíróság elnökségének

Tárgy: Hensel Z. I. büntetőügye

ÓVÁS

(törvényességi felügyelet keretében)

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető kollégiuma az 1949. május 20-án kelt ítéletével Hensel Zoltán Ivanovicsot (születési éve: 1916, születési helye: Munkácsváralja, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület), kézműves származású, hivatalnok foglalkozású, német nemzetiségű, írástudó, nős családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű ungvári lakost

az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte.

Az ügyet Hensel elítélt felülvizsgálati kérelme alapján az Ukrán SZSZK Legfelső Bírósága felülvizsgálta, az ítéletet helyben hagyta, a felülvizsgálati kérelmet pedig érdemben elutasította.

Henselt a bíróság azért ítélte el, mert 1939-ben önként kiköltözött a Kárpátontúli területről Németországba, ahol beállt a német hadseregbe, amellyel Franciaország területén részt vett a harcokban, majd megsebesült. Ezt követően tolmácsként dolgozott a Hermann Göring lágerben.

A Hensel elleni vád tárgyát az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény képezte, amely elkövetését a perben rendelkezésre álló anyagok bizonyítják, az ellene kiszabott büntetés, ugyanakkor, túlzottan súlyos, és figyelmen kívül hagyja, hogy Hensel a német hadseregben teljesített szolgálata során szovjet csapatok elleni harcokban nem vett részt, a német megszállók által elkövetett semmilyen brutalitásban vagy rémtettben nem vett részt.

Fentiekre tekintettel, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége 1954. augusztus 14-én kelt rendeletének 2. szakasza alapján

INDÍTVÁNYOZOM,

hogy Kárpátontúli Területi Bíróság 1945. május 20-án ítéletét és az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága büntető kollégiumának 1949. július 13-án kelt végzését változtassák meg, és a Hensel Zoltán Ivanovics ellen kiszabott szabadságvesztés idejét 10 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre mérsékeljék, egyebekben az ítéletet hagyják helyben.

Melléklet: Periratok, 128 lap

Panaszjuk D.,
2. osztályú állami igazságügyi tanácsos,
az Ukrán SZSZK ügyésze

Igazolás: Hensel a BM norilszki javító-nevelő táborában tölti szabadságvesztését

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 2164-Sz, p. 129-130. Eredeti. Gépírás.

Szám: 361

1955. augusztus 3. – Az Ukrán SZSZK ügyésze által emelt óvás a Zipf G. I. elleni lezárt büntetőügyen, amelyben az elítélt javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésének idejét 7 évre mérsékelni indítványozza

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének

Tárgy: Zipf G. I. büntetőügye

ÓVÁS
(törvényességi felügyelet keretében)

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető kollégiuma az 1949. május 28-án kelt ítéletével ZIPF Georgij Ivanovicsot (születési éve: 1907, születési helye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület), német nemzetiségű, középparaszti származású, pártonkívüli, csekély írástudású szovjet állampolgárt az Ukrán SZSZK Btk. 1. része 54. szakaszának (4) bekezdése, illetve 54. szakaszának (10) bekezdése alapján 25 év javító-nevelő tábortöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobzásra ítélte.

Az ügyet az Ukrán SZSZK Legfelső Bírósága felülvizsgálta, az ítéletet helyben hagyta, az elítélt felülvizsgálati kérelmét pedig érdemben elutasította.

Zipfet a bíróság azért ítélte el, mert 1933-tól 1944-ig tagja volt az agrárpártnak, és a magyar megszállás alatt, 1941 és 1944 között tagja volt a Volksbund fasisztaszimpatizáns szervezetnek, látogatta annak gyűléseit, 1944 szeptemberében pedig önként belépett az SS csapatokhoz.

A Kárpátontúli terület felszabadítása után hazatérve a német hadseregből Zipf 1946-tól 1949-ig rendszeres szovjetellenes propagandát folytatott a lakosság körében, a nála tartott házkutatás a lakásán forradalomellenes irodalmat foglalt le.

Tanulmányozva a periratokat arra a következtetésre jutottam, hogy a bírósági ítélet az alábbiak miatt változtatásra szorul.

A perben nem állnak rendelkezésre olyan bizonyítékok, amelyek kétséget kizáróan utalnának arra, hogy Zipf az SS csapatoknál szolgált, ezt Glas tanúvallomása is cáfolja, ezért ezt a vádpontot a vádból törölni kell.

Az ügyben rendelkezésre álló anyagok bizonyítják, hogy Zipf 1943 és 1944 között ugyan tagja volt a Volksbund fasisztaszimpatizáns szervezetnek, ugyanakkor, a Szovjetunió, a kommunista párt tagjai, illetve más demokratikus beállítottságú személyek ellen irányuló semmilyen gyakorlati tevékenységet nem folytatott, mindössze 3 alkalommal ellátogatott a fenti szervezett gyűlésére.

3 tanú vallomása bizonyítja azt is, hogy Zipf a falubeliek körében megnyilvánult a kolhozszervezés ellen.

Zipf gazdasága nem minősíthető kulákgazdaságnak, ahogy azt az ítélet is megjegyzi, inkább középparaszti gazdaságnak minősülhet.

Zipf csekély írástudású, gyermekkorában, mint ahogy felnőtté válása idején is, a Kárpátontúli területen tökéletes államrendszer működött, ezért személyével kapcsolatban olyan súlyos büntetés alkalmazása, mint amit a bíróság alkalmazott, nem tűnik szükségszerűnek.

Fentiekre tekintettel, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége 1954. augusztus 14-én kelt rendeletének 2. szakasza alapján

INDÍTVÁNYOZOM,

hogy a fenti ügyben Kárpátontúli Területi Bíróság ítéletét és az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága büntető kollégiumának végzését a bíróság változtassa meg, az SS csapatoknál való szolgálatteljesítésre vonatkozó vádpontot az ítéletből törölje, és a Zipf ellen kiszabott szabadságvesztés idejét 7 év javító-nevelő tábortöltendő szabadságvesztésre mérsékelje.

Melléklet: Periratok, 129 lap

Sz molenszkij V.,
3. osztályú állami igazságügyi tanácsos,
az Ukrán SZSZK megbízott ügyésze

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

Szám: 362

1955. augusztus 31. – Kísérőlevél az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének 1955. augusztus 18-án kelt határozatához, amellyel 7 évre mérsékli a Gerber O. O. ellen kiszabott szabadságvesztés idejét

Meglehetősen sürgős

Nyilvános

Büntetési tétel csökkentése

A BM Krasznnojarszki Területi Igazgatósága
1. számú rendkívüli ügyosztályvezetőjének
Krasznnojarszk
Másolat: a Kárpátontúli Területi Bíróságnak
Ungvár

A Krasznnojarszki területi büntetés-végrehajtási táborban tölti büntetését az 1915-ben született Gerber Alekszandr Alekszandrovics elítélt.

Mellékelve kézbesítjük végrehajtás és az elítélttel való visszaigazolt közlés céljából az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének 1955. augusztus 18-án kelt 1953-n-55. számú határozatát, amelyek értelmében Gerber A. A. elítélt szabadságvesztési idejét a Legfelsőbb Bíróság hét évre mérsékli.

Az elismervényt a határozat Gerberrel való ismertetéséről a Kárpátontúli Területi Bíróság részére haladéktalanul megküldeni rendelem.

Melléklet: fentiek szerinti 43 lap

Koliskin alezredes,
a BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága 1. rendkívüli ügyosztályvezetője

1955. augusztus 31.
Szám: 1/1036
Ungvár

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2151, p. 89. Eredeti. Gépírás.

Szám: 363

1955. október 14. – Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének határozata, amelyben helyt ad a Zipf G. I. büntetőügyében hozott ítélet ellen az Ukrán SZSZK ügyésze által emelt, a büntetési tétel 7 évre való mérséklésére vonatkozó óvásnak

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége
HATÁROZAT

Az Elnökség elnöke: Bujnovics V. M., az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének helyettes elnöke

Az Elnökség tagjai: Jaroslavszkij V. D., Jakimenko O. M., Kurpasz P. D.

Az Ukrán SZSZK ügyésze: Sugurov Sz. Sz.

Tárgy: az Ukrán SZSZK ügyészének a Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. május 28-án Ju. I. ellen hozott ítélete, illetve az Ukrán SZSZK Büntető Kollégiuma által 1949. július 13-án hozott végzése ellen emelt óvása

ZIPF Georg Ivanovics, 1907-ben született, német nemzetiségű, középparaszti származású, gyengén írástudó, pártonkívüli, büntetlen előéletű ukrán állampolgár elítéltet a bíróság

bűnösnek találta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4), illetve 54. szakaszának (10) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, azért az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1947. május 26-án kelt, a halálos ítélet eltörléséről szóló határozat alkalmazásával javító-nevelő táborban letöltendő huszonöt év szabadságvesztésre, teljes vagyonek kobzásra, és az Ukrán SZSZK Btk. 29. szakaszának a), b) és c) pontja szerinti 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte,

amiért nevezett 1933 és 1939 között tagja volt a hazavédelmi³³⁰ pártnak, a magyar megszállás alatt, 1941 és 1944 között – a Volksbund fasisztabarát szervezetnek, 1944 szeptemberében pedig önként belépett az SS csapatokhoz.

A Kárpátontúli terület felszabadítását követően hazatérve a német hadseregből Zopf 1946 és 1949 között a lakosság körében rendszeresen folytatott szovjetellenes agitációt, a lakásán végzett házkutatás során pedig forradalomellenes tartalmú irodalmat foglaltak le.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma (Urizcsenko, Sztecenko, Hromov, előadó bíró) az ítéletet helyben hagyta.

Az Ukrán SZSZK ügyésze az óvásban indítványozta, hogy a Legfelsőbb Bíróság a Zipf elleni vádból törölje az SS csapatoknál való szolgálattal kapcsolatos vádpontot, és a büntetési tételt javító-nevelő munkatáborban letöltendő 7 év szabadságvesztésre mérsékelje.

A bíróság meghallgatta Bujnovics előadó bírónak az ügy ismertetését, Sugurov Sz. Sz., az Ukrán SZSZK helyettes ügyészének szakvéleményét, aki az óvást fenntartotta, miután az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége meghozta az alábbi

tényállást

állapította meg:

A bíróság az Ukrán SZSZK ügyésze óvásának a bíróság helyt ad.

Megállapítja, hogy Zipf ellen az SS csapatoknál való szolgálata miatt emelt vád megalapozatlan, minthogy ezt a vádpontot a perben rendelkezésre álló bizonyítékok nem támasztják alá, Glas tanú pedig vallomásában cáfolja. Helytelenül állapítja meg az ítélet azt is, hogy Zipf gazdasága kulákgazdaságnak minősíthető, mivel a Munkás Küldöttek Munkácsi Járási Tanácsának Végrehajtó Bizottsága által kiállított igazolása szerint Zipf gazdasága a kulákgazdaságok jegyzékében nem szerepel. A Zipf ellen emelt egyéb vádpontok tekintetében a periratok elegendő bizonyítékot tartalmaznak, a büntetőeljárás során maradéktalanul bizonyítást nyert, a bíróság azonban túl szigorú büntetést szabott ki.

Fentiek alapján az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége meghozta az alábbi

HATÁROZATOT:

A Kárpátontúli Területi Bíróság 1949. május 28-án kelt ítéletét és az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiumának 1949. július 13-án kelt végzését a bíróság megváltoztatja. A Zipf elleni vádak közül az SS csapatoknál való szolgálattal kapcsolatos vádpontot törli és a büntetési tételt 25 évről 7 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre mérsékli. Egyebekben a bíróság az ítéletet és felülvizsgálati kérelmet változás nélkül helyben hagyja.

Bujnovics V., a tanács elnöke

³³⁰ Így a Legfelsőbb Bíróság Elnöksége által a Zipf G. I. büntetőügyében hozott határozat szövegében.

Szám: 364

1955. december 23. – Resch M. F. száműzetésből való szabadon bocsátásával kapcsolatban, a periratai alapján készült előterjesztés

„Jóváhagyom”
A Komi Autonóm SZSZK
Belügyminisztériuma
Noginov ezredes
1955. december 23.

Titkos

ELŐTERJESZTÉS

Vorkuta, 1955. december 14.

Alulírott, Zsukov Százados, a Komi Autonóm SZSZK BM Vorkutai 4. Különleges Ügyosztályának vezető operatív megbízottja, a Resch Melchior Ferdinándovics (született 1906-ban a Kárpátontúli területi, Munkácsi járási Nyírhalmon, nemzetisége német) kényszerkitelepitett száműzött 2656. számú aktájában fellelhető anyagokat, és az alábbi tényállást

állapítottam meg:

Resch M. F.-et a Volksbund német fasiszta szervezetben való részvételéért, a magyar hadseregben teljesített szolgálataért és tiltott határátlépésért a Kárpátontúli Határőrség Körzet Haditörvényszéke az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4), 54. szakaszának (11) bekezdése, illetve 80. szakasza alapján 6 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A szabadságvesztés idejének leteltével, 1952. 03. 24-én nevezett, min olyan személyt, akire kiterjed a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége 1948. 02. 21-én kelt rendeletének hatálya, kényszerlakhely-kijelöléssel Vorkutába irányították.

A Resch M. F. által elkövetett bűncselekmények tekintetében, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1955. 09. 17-én kelt amnesztiarendeletere értelmében mentesül a büntetett előélet joghátrányai alól, tekintettel azonban német nemzetiségére, illetve azon körülményre, miszerint családja – felesége, Resch Barbara Johannovna és két gyermeke, mint visszahonosított németek, szintén Vorkutában élnek, az alábbiakat

JAVASLOM:

Resch Melchior Ferdinándovics száműzetés és a büntetett előélet joghátrányai alóli mentesítését, és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1955. március 11-én kelt rendelete értelmében nevezettnek, mint visszahonosított németnek a kényszerlakhelyen való nyilvántartásba vételét.

Zsukov Százados, a Komi Autonóm SZSZK BM Vorkutai
4. Különleges Ügyosztályának vezető operatív megbízottja
Krilov alezredes, a Komi Autonóm SZSZK BM Vorkutai
4. Különleges Ügyosztályának vezetője

Kazakov et. Az 1955. 12. 13-án kelt rendelet
alapján szabadult személy aktája
1956. 01. 31. Zsukov

Szám: 365

1956. február 7. – Resch M. F. által aláírt elismervény a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége által hozott rendelet kihirdetésének nyugtázásáról, amely szerint nevezett szabadul és törlik a kényszerkitelepítettek jegyzékéből

ELISMERVÉNY

Alulírott, Resch Melchior Ferdinándovics, ezennel elismerem, hogy számomra kihirdették, miszerint a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa rendeletének értelmében a kényszerkitelepítettek jegyzékéből töröltek, és a velem szemben alkalmazott rendőrségi felügyeletet megszüntették.

Ismertették számomra továbbá, hogy a kényszerkitelepítettekkel szemben alkalmazott korlátozások megszüntetése nem vonja maga után a kényszer-kitelepítésem során elkobzott vagyonom visszaszolgáltatását, és nincs jogom visszatérni oda, ahonnan kitelepítettek.

1956. február 7.
M. F.

Resch

Kazakov hadnagy

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5235, kötetszám: 2, p. 41. Gépelt nyomtatvány.

Szám: 366

1956. július 16. – Kisman J. J., Vogel P. M., Lieb P. M. és más³³¹, német hadseregben szolgált személyek ügyében készült előterjesztés

„Jóváhagyom”
a Kárpátontúli területi ügyésze 1 pld.
Csopej D. igazságügyi tanácsos
1956. július 16.

Titkos

ELŐTERJESZTÉS

Ungvár, 1956. július 13.

Alulírott, Csikalo 1. osztályú jogász, a Kárpátontúli területi ügyész helyettese, megvizsgáltam a Kisman Jozsif Jozsifovics, Vogel Pavel Mihajlovics és mások elleni, archivált büntetőügyek anyagait, és az alábbi

tényállást

állapítottam meg:

A Kárpátontúli Területi Rendkívüli Bíróság az 1945. december 27-én kelt ítéletében bűnösnek találta:

1. Kisman Jozsif Jozsifovics (születési éve: 1903, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, német nemzetiségű, írástudó, nő családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű, gazdálkodó foglalkozású vádlottat;

2. Vogel Pavel Mihajlovics (születési éve: 1980, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) paraszti származású, német nemzetiségű, írástudó, nő

³³¹ A jelen ügyiratban felsorolt valamennyi személyt – Glas G. J., Kisman J. J., Lieb F. F. és a többieket – a Kárpátalja Területi Ügyészség 1990-1992-ben, mint alaptalanul szabadságvesztésre ítélt személyeket, rehabilitálta. (Akiiket a történelem rehabilitált, Első Kötet, p. 268, 371, 453, 622, 708, 726)

családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű, 3 elemi iskolai osztály végzettségű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat; illetve

3. Glas Georg Jozifovics (születési éve: 1912, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) paraszti származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, pártonkívüli, büntetlen előéletű, 3 elemi iskolai osztály végzettségű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat

bűnösnek találta, és Ukrajna Népi Tanácsa 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétumának 6. szakasza alapján mindegyiküket 15 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte.

4. Kisman Mihail Fjodorovics (születési éve: 1894, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, német nemzetiségű, pártonkívüli, nős családi állapotú, 6 osztály végzettségű, büntetlen előéletű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat;

5. Szabó Miklós – Nyikolaj Ivanovics – (születési éve: 1922, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) munkás származású, magyar nemzetiségű, pártonkívüli, nőtlen családi állapotú, 7 osztály végzettségű, büntetlen előéletű, vádlottat;

6. Lieb Franz – Fjodor Fjodorovicsot – (születési éve: 1904, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, nős családi állapotú, pártonkívüli, 6 osztály végzettségű, büntetlen előéletű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat;

7. Zipf Johann – Ivan Grigorjevics – (születési éve: 1921, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, nős családi állapotú, német nemzetiségű, pártonkívüli, 6 osztály végzettségű, büntetlen előéletű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat

bűnösnek találta, és Ukrajna Népi Tanácsának 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma alapján 8 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre és 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte.

8. Lieb Pavel Mihajlovics (születési éve: 1902, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, pártonkívüli, 8 osztály végzettségű, büntetlen előéletű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat;

9. Vogel Josef – Jozif Ivanovics (születési éve: 1900, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, pártonkívüli, 6 osztály végzettségű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat;

10. Lieb Johann – Ivan Antonovics (születési éve: 1900, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, német nemzetiségű, nős családi állapotú, 8 osztály végzettségű, büntetlen előéletű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat;

11. Lieb Johann – Ivan Fjodorovics – (születési éve: 1907, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátontúli terület) középparaszti származású, nős családi állapotú, német nemzetiségű, büntetlen előéletű, 3 osztály végzettségű, letartóztatásáig magángazdálkodó foglalkozású vádlottat

bűnösnek találta, és Ukrajna Népi Tanácsának 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma alapján 5 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre, teljes vagyonek Kobzásra és 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte.

A Kárpátontúli Területi Rendkívüli Bíróság ítélete végleges és megfellebbezhetetlen volt.

[...]

Megvizsgálva a Kizman I. I., Lieb F. F., Lieb P. M., Glas G. I., Zipf I. G., Vogel I. I., Lieb I. A., Lieb I. F., Vogel P. M., Szabó N. I. elleni büntetőügyek iratait, úgy vélem, hogy a Rendkívüli Bíróság ítélete túlzottan szigorú, nem arányos az elkövetett bűncselekményekkel. A periratokból kitűnik, hogy a bíróság nem szerzett be megfelelő adatokat a tekintetben, hogy a fenti személyek bármilyen segítséget nyújtottak volna a megszállóknak a fiatalok német fasiszta hadsereg SS csapatainál teljesítendő szolgálatra való felkészítésével kapcsolatban, pénzeszközöket és élelmiszert gyűjtöttek a német hadsereg számára.

A nyomozó hatóság nem bizonyította azt sem, hogy Zopf I. G., Vogel M. P., Glas G. I. és Szabó N. I. valóban önként jelentkezett szolgálatra a német SS csapatokhoz.

Az SS csapatoknál teljesített szolgálat során nevezettek semmilyen parancsnoki beosztást nem töltöttek be, sorkatonaként szolgáltak. Arra utaló adat, hogy részt vettek a német SS csapatok által végrehajtott bármilyen gaztettben, a periratokban nem lelhető fel.

Fentiekre tekintettel, véleményem szerint a Rendkívüli Bíróság által a fenti személyek ellen hozott ítéletek túlzottan szigorúak, sőt, a Zipf I. G., Vogel P. M., Glas G. I., Szabó N. I., Lieb I. P., illetve Lieg I. A. vonatkozásában, az általuk elkövetett bűncselekmények jelentéktelen mivoltára tekintettel a nyomozó hatóságok akár el is tekinthettek volna a büntetőügyek megindításától.

Fentiek alapján

INDÍTVÁNYOZOM,

hogy a jelen ügyben a felülvizsgálati eljárást mellőzzék.

Az indítványt és periratokkal együtt Ukrajna Ügyészségének a követelményeknek megfelelően küldjék meg.

Csikalo 1. osztályú jogász, a Kárpátontúli területi ügyésznek
az állambiztonsági nyomozati hatóság által folytatott nyomozati tevékenység
törvényességi felügyeleti helyettese
Csopej D., igazságügyi tanácsos, a Kárpátontúli Területi ügyész helyettese

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 147, p. 313-320. Eredeti. Gépirás.

Szám: 367

1957. március 6. – Adatszolgáltatás az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. 12. 15-én kelt, 1501-050. számú, a krimi tatárok, örmények és a kényszer-kitelepítési helyekről visszatérő más személyek széttelépítéséről szóló rendeletének végrehajtásáról

ADATSZOLGÁLTATÁS

az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. 12. 15-én kelt, 1501-050. számú rendeletének végrehajtásáról

Ivascsenko O. I. et.
Jelentés (aláírás) 7/111

Az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. 12. 15-én kelt, 1501-050. számú, a korábban a Krimi területen élt, és jelenleg a kényszer-kitelepítési helyekről visszatérő tatárok, németek, görögök, bolgárok, örmények és más személyek széttelépítéséről szóló rendeletének megfelelően a területi tanácsok végrehajtó bizottságai határozattal kötelezték a népi küldöttek járási tanácsainak végrehajtó bizottságait arra, hogy szüntessék meg a fenti kategóriához tartozó személyek letelepedésének engedélyezését.

Ezen határozatok alapján a rendőrségi intézmények megszüntették az e kategóriájú személyek lakhelybejelentését, és nyilvántartásba vették a korábban érkezetteket. Az adatokról, az említett kategóriájú személyek széttelepítése érdekében a végrehajtó bizottságok részére jelentés készült.

A Zaporozsjei, Herszoni, Odesszai és Nyikolajevi területeken 1912 fő korábban kitelepített krimi tatárt vettek nyilvántartásba, ezen belül 97 fő Ukrán SZSZK Minisztertanácsa 1956. 12. 15-én kelt rendeletének hatályba lépése után érkezett (közülük a Herszoni területre – 94 fő, a Zaporozsjei területre – 3 fő). E személyek jelentős része a családjához érkezett, még a fenti rendeletek kibocsátása előtt.

A fenti személyek nemzetiségi összetétele:

krimi tatár – 714 fő
német – 348 fő
örmény – 168 fő
bolgár – 338 fő
más nemzetiségű – 80 fő

Ezen belül:

A Zaporozsjei területre érkezett: 1448 fő

krimi tatár – 628 fő
német – 269 fő
örmény – 117 fő
görög – 146 fő
bolgár – 288 fő

A Herszoni területre érkezett: 445 fő

krimi tatár – 86 fő
német – 72 fő
örmény – 51 fő
görög – 117 fő
bolgár – 39 fő
más nemzetiségű – 80 fő

Az Odesszai területre érkezett: 18 fő

német – 7 fő
bolgár – 11 fő

A Nyikolajevi területre érkezett: 1 fő bolgár nemzetiségű személy.

Fenti személyek közül a munkaképes létszám: 10.464 fő, közülük munkába állt – 767 fő. Városokban telepedett le 595 fő, községekben – 1317 fő. A fenti megyék városi és járási tanácsai, illetve a munkaerő-szervező intézmények e személyek körében felvilágosító munkát folytatnak annak érdekében, hogy felkutassák a más területekre kiutazni kívánó személyeket.

A Zaporozsjei területről folyó év februárjában toborzás keretében a Sztálini területre költözött 5 tatár, a Pecsorlesz Erdőipari cégnél való munkavállalás céljából 2 német család, illetve 2 tatár család.

A Herszoni területen a járási tanácsoknál folyamatban van a fenti személyek széttelepítését célzó intézkedések megszervezése, kitelepítésre még nem került sor.

Gajdamak 3. osztályú rendőr komiszár,
az Ukrán SZSZK belügyminiszter-helyettese

1957. március 6.
Szám: 9/10-1389

Szám: 368

1959. szeptember 19. – Ljalko M. P., a Kárpátontúli Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága belügyi főosztályvezetőjének jelentése,³³² amelyben javasolja, hogy engedélyezzék az 1946-ban a Tyumenyi területre deportált (kényszerkitelepített) németek Kárpátalja területén való lakhelybejelentését és letelepedését

A Népi Küldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának Belügyi Főosztálya

Ungvár, 1959. szeptember 17.

Szám: 14/0663

Titkos

Harahonics I. H., a Népi Küldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának elnöke részér
Helyben

JELENTÉS

1946-ban a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1946. január 15-én kelt, 1034. számú rendelkezése alapján a Kárpátontúli területéről azokat a német családokat, amelyek tagjai német-magyar megszállás alatt leginkább kompromittáltak magukat, azaz a Volksbund német nacionalista szervezet pártolói voltak, SS csapatoknál szolgáltak, a visszavonuló fasiszta hadsereggel Németországban szöktek, majd visszatértek korábbi lakhelyükre, a Szovjetunió távoli vidékeire – főleg a Tyumenyi területre – telepítették ki. Mindössze mintegy 22 embert telepítettek ki.

1955. december 13-án a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége rendeletet bocsátott ki, amellyel visszavonta a németek és családtagjaik jogi helyzetét érintő korlátozásokat, ugyanakkor megtiltotta, hogy azokba a megyékbe térjenek vissza, ahonnan kitelepítették őket.

A fenti tilalom ellenére, az 1946-ig a Kárpátontúli területen élő kényszerkitelepítettek egy része visszatért a Kárpátontúli területre, a jelenleg is folyamatosan térnek haza.

Az 1959. 09. 17-én érvényes állapot szerint a Kárpátontúli területem összesen 294 fő, ezek közül 77 család (288 fő) és 46 egyedülálló személy él.

A fenti létszámból – 208 fő felnőtt, 16 éven aluli gyermek – 86 fő.

Közülük a kitelepítés időpontjában 86 fő kiskorú volt, a kényszer-kitelepítés helyén született 73 fő, akik a szüleikkel együtt visszatértek a Kárpátontúli területre.

---

³³² A Kárpátaljai Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága Belügyi Főosztályának vezetője által írt (Csarcev Mihail Ivanovics ezredes, a Kárpátaljai területi tanács Végrehajtó Bizottságának belügyi főosztályvezető-helyettese által is aláírt), a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban őrzött jelentés a kutatók számára rendkívüli jelenőséggel bír, mivel gyakorlatilag az egyetlen olyan dokumentum, amely egyértelműen rámutat arra, milyen okból telepítették ki (deportálták) Kárpátaljáról a helyi német családok lakosság egy részét a Tyumenyi területre, minthogy az intézkedéseket elrendelő vagy köztes iratok (a kényszer-kitelepítés alá eső személyek névsorai, az akció lebonyolításáról szóló jelentések, az abban résztvevő személyek jegyzése, stb.), amelyek alapján feltárhatók lennének a deportálási folyamat körülményei, néhány dokumentum kivételével (ld. az 1947. március 10-én kelt, Kreits I. I. és családjának a Tyumenyi területre való kényszer-kitelepítését elrendelő okiratot) a levéltárak igazgatóinak állítása szerint a területi belügyi archívumokban, Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálatának Archívumában, de a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban sem lelhetők fel.

Ily módon elmondható, hogy Kárpátalja történelmének egyik letragikusabb és legfájóbb fejezete gyakorlatilag tudatosan feledésre van ítélve.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1955. 12. 13-án kelt, 129/23. számú rendelete értelmében a rendőrségi szervek intézkedéseket foganatosítanak a volt kényszerkitelepítetteknek a Kárpátontúli területről való kitelepítése érdekében. E céllal a rendőrhatalóság megtagadja ezen személyek lakcímbeljelentését, a személyi nyilvántartás szabályainak megszegése miatt bírságolja őket, munkaerő verbuválása keretében áttelepülésüket javasolja, stb.

Fentiek ellenére a volt kényszerkitelepítettek, kategorikusan megtagadják, hogy bárhova is áttelepüljenek, hivatkozva pénzeszközök hiányára, idős szüleikre, kiskorú gyermekeikre. A munkaképes személyek különböző időnyomunkákat vállalnak vállalatoknál, kolhozokban. Számtalan panaszlevelet intéztek a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségéhez, a Szovjetunió Minisztertanácsához és más szovjet pártszervekhez, amelyekben kérik, hogy engedélyezzék számukra, hogy a Kárpátontúli területen éljenek és ne utasítsák el lakhely-bejelentkezésüket.

A rendőrség által a folt kényszerkitelepítetteknek a megyén kívüli területekre való kitelepítésük érdekében foganatosított intézkedések dühöt váltanak ki belőlük. Emiatt csoportosulnak, egyesek a Német Szövetségi Köztársaságba szándékoznak kitelepülni, és az ott élő rokonaikhoz intézett levelekben segítséget kérnek tőlük. Tudomásunkra jutott, hogy valamennyi kényszerkitelepített nevébe anonim csoportos levelet intéztek az ENSZ főtitkárához, amelyben segítségét kérik a Szovjetunióból való kitelepüléshez. Az ilyen levelek általában szovjetellenes felhangúak. E személyek megkísérelték felvenni a kapcsolatot az NSZK Moszkvai Nagykövetségével is.

Az 1946-ban kényszerkitelepített családok családfői jelenleg már éltes kosúak. Gyermekeik javarésze a kényszer-kitelepítéskor még kiskorú volt. A kényszerlakhelyen alapítottak családot, és visszatértek a Kárpátontúli területre.

Tekintettel arra, hogy a BM területi igazgatóságaitól megkeresések érkeztek azzal kapcsolatban, hogyan járjanak el a kényszerkitelepítettek nyilvántartásából törölt és a kényszerlakhelyről az eredeti lakhelyükre önkényesen hazatérő személyekkel, a Szovjetunió Belügyminisztériuma az 1958. 04. 25-én kelt, 1134/V. számú eligazító levelében azt a felvilágosítást adja, hogy ezen személyek a kényszerlakhelye erőszakkal nem küldhetők vissza, ugyanakkor, a személyazonosító igazolványok kiállításai rendjéről szóló szabálynak megfelelően, közigazgatási úton távolítandók el azon megyékből, ahonnan kitelepítették őket.

E kérdés megoldása során a BM minden egyes esetben célszerűnek tartja a területi szovjet pártszervekkel, az ügyészséggel, illetve az Állambiztonsági Szolgálattal való konzultálást.

A megye járási szovjet pártszervezetei a fenti kategóriához sorolt személyek lakhelybejelentése ellen nem emelnek kifogást, ilyen csupán egy munkácsi családdal fordult elő.

Fentiek alapján, véleményünk szerint célszerű volna, ha a Népi Küldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsa Végrehajtó Bizottsága megvizsgálná annak lehetőségét, hogy a Kárpátontúli területről kényszerkitelepített személyek bejelentkezzenek és itt éljenek.

Mellékeljük a Kárpátontúli területen élő volt kényszerkitelepítettek jegyzékét, amelyben feltüntetjük a releváns adataikat és csatoljuk a járásonkénti létszámukról szóló igazolásokat.

Ljalko alezredes, a Népi Küldöttek Kárpátaljai Területi Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának belügyi Főosztályvezetője

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195sz, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 3-5. Eredeti. Gépírás.

Szám: 369

1959. szeptember 19. – A BM Kárpátontúli Területi Igazgatósága vezetőjének jelentése a Tyumenyi területről visszatért kényszerkitelepített német nemzetiségű személyek létszámáról

Titkos

IGAZOLÁS

a Tyumenyi területre kényszerkitelepített, a Kárpátontúli területre visszatért és letelepedett német nemzetiségű személyek létszámáról

Az 1959. 09. 17-én érvényes adatok szerint a Kárpátontúli területen nevezettek létszáma 294 fő.

Munkácson:

összesen 57 fő,

ebből:

- családok száma 15
- felnőtt 41 fő
- gyermek 16 fő
- nyugdíjas 2 fő

A Munkácsi járásban:

összesen 59 fő,

ebből:

- családok száma 17
- felnőtt 40 fő
- gyermek 19 fő

A Szolyvai járásban:

összesen 121 fő,

ebből:

- családok száma 29
- felnőtt 80 fő
- gyermek 41 fő

A Técsői járásban:

összesen 38 fő,

ebből:

- családok száma 12
- felnőtt 36 fő
- gyermek 2 fő

A Volóci járásban:

összesen 10 fő,

ebből:

- családok száma 2
- felnőtt 5 fő
- gyermek 5 fő

Az Ilosvai járásban:

összesen 9 fő,

ebből:

- családok száma 2

- felnőtt 6 fő
- gyermek 3 fő

Ljalko, a Kárpátontúli Területi Tanács
Végrehajtó Bizottságának belügyi főosztályvezetője

Ungvár, 1959. szeptember 19.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 6-7. Eredeti. Gépírás.

Szám: 370

**1959. szeptember 19. – A Tyumenyi területről visszatért
kényszerkitelepített német nemzetiségű személyek névsora**

Titkos

A Tyumenyi területi kényszer-kitelepítésből visszatért
és jelenleg a Kárpátontúli területen élő német nemzetiségű személyek
NÉVSORA³³³

Sor- szám	A családfő családi és utóneve	Lakhelye	A család- tagok száma
1.	2.	3.	4.
1.	Pfeifer Martin Mihajlovics	Munkács, Duhnovicsa 66.	3
2.	Tepis Alekszandr Johannovics	Munkács, Kr. ploscsagy 6.	3
3.	Keinz Károly Rudolf	Munkács, Oktyabrszkaja 4.	3
4.	Mauer Johann Johannovics	Munkács, Piszareva 23.	4
5.	Vogel Mihail Georgijevics	Munkács, Donszkogo 2.	4
6.	Teips Emerich Emerichovics	Munkács, Podkanalnaja 15.	5
7.	Gordunko Lőrinc Antonovics	Munkács, Szverdlova 14.	5
8.	Keinz Karl Antonovics	Munkács, Artyilerijszkaja 24.	8
9.	Vogel Jozsif Jozsifovics	Munkács, Oktyabrszkaja 15.	4
10.	Feldeschin Anton Paulevics	Munkács, Lobacsevszkogo 20.	3
11.	Kozauer Mikulás Jakobovics	Munkács, Molotova	4
12.	Teips Johann Johannovics	Munkács, Oktyabrszkaja 23	1
13.	Keiker Mátyás Johannovics	Munkács, Podzamkovaja 18	3
14.	Dóri Károly Jozsifovics	Munkács, Poszelkovaja 11.	2
15.	Mauer Margit Antonovna	Felsőkerepec, Munkácsi járás	5
16.	Fechtel Mihail Ivanovics	Felsőkerepec, Munkácsi járás	6

³³³ A német nemzetiségű személyeknek ezt a névsorát nyújtotta be 1959. szeptember 19-én a BM Kárpátaljai Területi Igazgatóságának vezetője elbírálás céljából a Kárpátaljai Területi Tanács Végrehajtó Bizottságához, mint a megyében kialakult helyzetet szemléltető anyagot, minthogy a helyzet a németek kényszer-kitelepítéséből való visszatérésével és a kárpátaljai lakhelybejelentésük megtagadásával kezdett egyre bonyolultabbá válni.

Mint ismeretes, a Kárpátaljai Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának tagjai, érzékelve, hogy a hatályos jogszabályok ellentétesek a lakhatással kapcsolatos elemi normákkal, megkerülték e jogszabály diszkriminációs mivoltát azzal, hogy jellemzést kérve róluk kikérték a köz véleményét ezekről a személyekről, és így engedélyezték nekik a hazatelepedést (ld. a Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának 1959. szeptember 19-én kelt határozat-tervezetét).

Jelenleg az ilyen névsorok és konkrét személyekre kiállított jellemzések fontos forrásul szolgálnak az 1946 márciusában Szibériába deportált és 1956-tól kezdődően Kárpátaljára visszatérő német nemzetiségű helyi lakosok pontos jegyzékének összeállításában. Néhány jellemzést a kötet is tartalmaz.

17.	Jaros Gizella Ignatyjevna	Felsőkerepec, Munkácsi járás	5
18.	Mauer Georgij Georgijevics	Pósaháza, Munkácsi járás	2
19.	Seiler Anna Petrovna	Pósaháza, Munkácsi járás	4
20.	Schin Tomasz Andrejevics	Bárdháza, Munkácsi járás	5
21.	Tadler Jozsif Jozsifovics	Bárdháza, Munkácsi járás	1
22.	Schreck Jozsif Mihajlovics	Németkucsova, Munkácsi járás	5
23.	Miller Barbara Jozsifovna	Németkucsova, Munkácsi járás	4
24.	Kisman Jelizaveta Mihajlovna	Pósaháza, Munkácsi járás	1
25.	Seiler Anna Petrovna	Alsókerepec, Munkácsi járás	4
26.	Gajdos Anna Emánuelovna	Alsókerepec, Munkácsi járás	2
27.	Kuschnir Menyhért Mihajlovics	Kendereske, Munkácsi járás	3
28.	Wilaschek Franz Arturovics	Kirovo, Munkácsi járás	5
29.	Kozauer August Alekszandrovics	Kirovo, Munkácsi járás	5
30.	Tilmenger Maria Jozsifovna	Németkucsova, Munkácsi járás	1
31.	Staschko Ernst Franzevics	Németkucsova, Munkácsi járás	1
32.	Jáni Anna Györgyevna	Szolyva	2
33.	Peisenstadler Regina Johannovna	Szolyva	4
34.	Peterlik Rudolf Iloisovics	Szolyva	4
35.	Fister Katerina Pavlovna	Szolyva	3
36.	Baumann Jusef Jusefovics	Bányfalu, Szolyvai járás	4
37.	Sasovics János Jánosevics	Bányfalu, Szolyvai járás	7
38.	Sasovics Franz Ivanovics	Bányfalu, Szolyvai járás	8
39.	Resnauer Gyula Rudolfovics	Bányfalu, Szolyvai járás	5
40.	Benk Rudolf Juliuszovics	Bányfalu, Szolyvai járás	9
41.	Talián Mária Rudolfovna	Bányfalu, Szolyvai járás	5
42.	Reisnauer Emil Juliuszovics	Bányfalu, Szolyvai járás	4
43.	Popovics Andrej Iljics	Szolyva	4
44.	Beckert Gusztáv Augusztovics	Dunkófalva, Szolyvai járás	4
45.	Markó Anna Johannovna	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
46.	Dreksler Anasztázia Ivanovna	Alsógereben	5
47.	Weinhert Maria Rudolfovna	Alsógereben	2
48.	Zirsnak Maria Hermanovna	Kékesfüred, Szolyvai járás	3
49.	Zirsnak Jozsif Matiasovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
50.	Zirsnak Maria Matiasovna	Kékesfüred, Szolyvai járás	2
51.	Zirsnak Ferdinand Ivanovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	3
52.	Gois Ferdinand Johannovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	5
53.	Gois Reimond Janovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
54.	Weigert Margarita Jogannovna	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
55.	Gois Margarita Johannovna	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
56.	Jáni Anna Györgyevna	Szolyva	1
57.	Straus Johann Juliousovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	5
58.	Zirsnak Izsef Jánosovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
59.	Zirsnak Franz Mátyászovics	Kékesfüred, Szolyvai járás	4
60.	Schick Jelena Karlovna	Dercen, Szolyvai járás	1
61.	Schwarz Maria Ludwikovna	Dercen, Szolyvai járás	1
62.	Schnelzer Maria Franzevna	Bustyaháza, Técsői járás	6
63.	Holzberger Jozsif Balázsovics	Taracköz, Técsői járás	5
64.	Hoffer Anton Pavlovics	Dombó, Técsői járás	3

65.	Dazer Franciska Jusefovna	Dombó, Técsői járás	4
66.	Galóczi Jozsif Fjodorovics	Királymező, Técsői járás	3
67.	Kuchar Ivan Tóbiásovics	Királymező, Técsői járás	6
68.	Hoffer Jelizaveta Vincevna	Királymező, Técsői járás	4
69.	Zauner Teresa Antonovna	Németmokra, Técsői járás	3
70.	Schweiger Ivan Ivanovics	Királymező, Técsői járás	3
71.	Pilz Sztepan Ludwikovics	Németmokra, Técsői járás	4
72.	Ziller Kindrat Augusztovics	Németmokra, Técsői járás	2
73.	Holzberger Ivan Felixovics	Királymező, Técsői járás	4
74.	Ressler Eduard Ferdinándovics	Vezérszállás, Volóci járás	5
75.	Ressler Vencel Ferdinándovics	Vezérszállás, Volóci járás	5
76.	Wiener Alois Fjodorovics	Dubi, Ilosvai járás	6
77.	Jungwert Teresia Fjodorovna	Dubi, Ilosvai járás	3
78.	Keinz Rudolf Lenhardovics	Munkács, ul. Odesszkaja 42.	7

Ljalko, a Kárpátontúli Területi Tanács
Végrehajtó Bizottságának belügyi főosztályvezetője

Ungvár, 1959. szeptember 19.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 8-12. Eredeti. Gépírás.

Szám: 371

1959. október 3-13. – A Tyumenyi területre és a Szovjetunió más vidékeire deportált, Munkácsi járásból származó, Kárpátaljára hazatérő német nemzetiségű személyek jegyzéke

– Jaros Vilmos Joszipovics – 1920-ban született a Munkácsi járási Szidorfalván, 1941-től a magyar hadseregben teljesített szolgálatot. 1944-ben a Szudétákban találkozott családjával, amely Németországba tartott. 1945-ben családjával együtt visszatért Kárpátaljára. Felesége, Jaros, Nahavicska Gizella Ivanyivna, 1926-ban született. Gyermekai: Joszip (születési éve: 1950), Viktor (születési éve: 1952), Margaréta (születési éve: 1954), Klára (születési éve: 1956), Magdaléna (születési éve: 1959). A Tyumenyi területi, Jarkovói járási Artanomovóba telepítették ki. Kárpátaljára való visszatérésük éve nincs feltüntetve. Jaros V. J. anyja és nővére (személyi adataik nem találhatóak) a Tyumenyi területen maradtak. Jaros V. J. családja Kölcsényben él.

– Zauner August Olekszandrovics – 1925-ben születet a Técsői járási Oroszmokrán. 1944-től az SS csapatoknál teljesített szolgálatot, francia fogságba esett. A szovjet szervek Közép-Ázsiában Csalan-Abatba vitették ki. 1953-ban a Tyumenyi területre deportálták, ahol 1931-ben megházasodott, Wilaschek Franz Arturovics, szintén kényszerkitelepített lányát, Wilaschek Magdaléna Franzivnát (férjzett neve Zauner) vette feleségül. Gyermekük: Gertrud (születési éve: 1955) és Erika (születési éve: 1956). Anyja, Zauner Anna Augusztivna (születési éve: 1896), nagynénje, Jarovics Maria Ludvikivna (születési éve: 1889), apja, kinek adatai nem állapíthatók meg, 1947-ben a kényszer-kitelepítés helyén haltak meg. Zauner családja 1944-ben Németországba szökött. Tyumenyből való hazatérésük ideje nem állapítható meg. Jelenleg Kölcsényben élnek.

– Staschko Ernest Franzovics – 1931-ben született Szarvasréten. Apa nélkül nőtt fel (adatai nem állapíthatók meg). Anyja, gyermekeivel együtt a szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulása előtt Csehszlovákiába, a Szudétákba szökött. 1945-ben tért vissza az anyjával és

fivérével, Staschko K. F.-fel együtt (anyjának és fivérének az adatai nem lelhetők fel). Ők mindketten meghaltak 1947-ben a kényszer-kitelepítés helyén. Staschko E. F.-et a Tyumenyi területi Karbanszkij Mosztba deportálták. Kárpátaljára 1957-ben tért vissza feleségével, a szlovák nemzetiségű Staschko (Mastaler) Olena Ivanyivnával (születési éve: 1935). Lánya, az 1958-ban született Anna Ernesztovna Kölcsényben él.

– Spanbauer Ludwik Mátyásovics – 1913-ban született a Szolyvai járási Alsógerebenen. 1941 és 1944 között a magyar hadseregben szolgált, majd kiutazott Csehszlovákiába. 1945-ben tért haza. Feleségével, Spanbauer Maria Joszipivnával (születési éve: 1922) és fiával együtt a Tyumenyi területi, Jarkovszkij járási Bugriba deportáltak. Gyermekai: Emil (születési éve: 1940), Ludwig (születési éve: 1946), Emma (születési éve: 1954). 1958-ban tértek vissza Kárpátaljára, Kölcsényben élnek.

– Pfeifer Mihajlo Menyhértovics – 1926-ban született Kendereskén. 1944-ben budapesti SS iskolába iskolázták be. 1947-ben Jakutföldre deportálták 5 évre. A kiszabott idő letöltése után Jakutföldön, Jur községben maradt. 1958-ban megházasodott, felesége, Markova Augusztina Mihajlovna (születési éve: 1931), fia, Konsztantyin 1956-ban született. Még ugyanezen évben visszatért Kárpátaljára, Kölcsényben élnek.

Schin Tamás Andrijovics – 1922-ben született Bárdházán. A magyar hadseregben teljesített szolgálatot, amerikai fogságba esett. A szovjet hatóságok 1945-ben a Komi Autonóm SZSZK-ba telepítették ki. 1949-ben házasságot kötött a Herszoni területéről kényszerkitelepített (Schin) Katerina Karlivnával (született 1927-ben). Gyermekük, Andrij (1949), Vlagyimir (1953), Terézia (1956), illetve Mária (1958). Anyja, Schin Magdolna Joszipivna (született 1888-ban), családjával együtt visszatért Kárpátaljára, Bárdházán élnek.

Tadler Joszif Joszifovics – 1906-ban született Bárdházán, 1944-ben behívták az SS csapatokhoz. 1946-ban kitelepítették Jakutföldre. Felesége, Tadler Mária Fridrichovna (született 1912-ben), gyermekei, József (1935) Munkácson él, Johann (1935), Fridrich (1943), Mária (házassági neve Sózer Mária, született 1937-ben, Erzsébet (1947) 1955-ben visszatértek Kárpátaljára, Bárdházán élnek.

Telinger Mária Joszifovna – 1940-ben született Németkucsován. Apja, Telinger Joszif Martinovics (születési éve ismeretlen), 1941 és 1944 között az SS csapatoknál szolgált. 1944-ben feleségével, Telinger Anna Ivanovnával (született 1920-ban), illetve Mária lányával együtt kiutazott Németországba. A háború után visszatért Kárpátaljára (apja, Teliner J. M. Németországban maradt) és 1946-ban mindnyájukat a Tyumenyi területi Jarkovszkij járásba telepítették ki. 1958-ban tértek vissza Kárpátaljára a nagymamájukhoz, Telinger Mária Martinovnához, aki elkerülte a Tyumenybe való kényszer-kitelepítést. Németkucsován élnek

– Schrek Joszif Melicherovics – 1929-ben született Németkucsován. Apja, Schrek Melicher Melicherovics (születési éve nincs feltüntetve) 1943-ig a magyar hadseregben harcolt a fronton, szovjet fogságba esett, a Nyizsnyij Tagil-i Hadifogolytáborba került, 1945-ben tért vissza Kárpátaljára. Anyja, Schrek Anna 1944-ben gyermekeivel együtt kiutazott Németországba, ott is halt meg- Schrek J. M. visszatért Kárpátaljára, de hamarosan a Tyumenyi területi Jarkovszkij járásba deportáltak. Házasságot kötött a szintén kényszerkitelepített (férjezett nevén Schrek) Mária Ivanovnával. gyermekeit, Mária (1953), Erzsébet (1955). 1955-ben a Schrek család a feleség testvérével, Vera Ivanovnával (családi neve és születési éve nincs feltüntetve) együtt visszatért Kárpátaljára, Németkucsován élnek.

– Miller Barbara Joszifovna – 1908-ban, Németkucsován. Az igazolás és jellemzés a férjéről nem tesz említést. Gyermekeivel, Anna Johannovnával (1929), illetve János Jánosovicsal (1939) 1944-ben kiutazott Németországba. 1945-ben tért haza Kárpátaljára. Tekintette arra, hogy házukat akkorra már átadták Luspiny Vaszilij Ivanovicsnak, a nagyanyjuknál, WEISS Barbara Fjodorovnával laktak. 1946-ban valamennyiüket deportálták a Tyumenyi területi, Jarkovszkij járási Sadrihába. Lányának, Annának 1954-ben fia született,

Miller Jozsif Ivanovics. 1957-ben valamennyien hazatértek Kárpátaljára. Németkucsován élnek.

– Seiler Magdaléna Jánosivna – 1894-ben született Repedén. Fia, Seiler Jan Jozsifovics (1937). 1944 őszén kiutaztak Németországba, 1945-ben hazatértek Kárpátaljára, 1946-ban a Tyumenyi területi, Jarkovszkij járási Sadrihába deportálták őket. 1959-ben tértek haza Kárpátaljára, Repedén élnek.

– Mauer Georg Georgijevics – 1930-ban született Beregleányfalván. Felesége, Mauer Margaréta Alekszandrovna 1928-ban született- 1946-ban Tyumenyi területi, Jarkovszkij járásba deportálták mindkettőjüket. 1956-ban tértek haza Kárpátaljára. Póсахázán élnek. Mauer, illetve felesége szintén a Tyumenyi területre deportált családjáról csupán említést tesznek, az igazolásokban róluk több adat nem szerepel.

– Kempert Jozsif Aloisovics – 1930-ban született Szarvasréten. Felesége, Kempert Terézia Jánovna (született 1930-ban), gyermekei, Wilhelm (1951), Mária (1952), felesége anyja, Pfister Mária Jánosovna (1904) – mindnyájukat a Tyumenyi területi, Jarkovszkij járásba deportálták. A száműzetésből való szabadulásukat követően előbb Odesszába érkeztek, majd hazatértek Póсахázára. (Hazatérésük éve nincs feltüntetve.)

– Seiler Melchior Mihajlovics – 1934-ben született Németkucsován. Anyja, Seiler Anna Petrovna (született 1900-ban), illetve testvérei, Anna (1923) és Meinhaschen (Seiler) Magdaléna (1925). Más családtagról adat nem lelhető fel. Mindnyájukat a Tyumenyi területi, Jarkovszkij járási Dubrovnojéba deportálták. 1956-ban tértek vissza Kárpátaljára, Póсахázán élnek.

– Kismann Elisabet Mihajlovna – 1931-ben született Póсахázán. Férje, Demping Josef Josefovics (született 1928-ban), lánya Demping Zita Jozsifovna (1958), 1946-ban a Kismann családot szülőkkel együtt deportálták (a kényszer-kitelepítés helye nincs feltüntetve). Kismann szülei 1959-ben a kényszer-kitelepítés helyén tartózkodtak.

– Gajdos Anna Emánuelivna – 1891-ben született Beregbükkösön. Lányával, Serebák (született Gajdos) Mária Jusefovnaival (1935), illetve férjével, Gajdos A. E.-vel (személyi adatai nem lelhetők fel) együtt a Tyumenyi területre deportálták, aki ott is halt meg. 1958-ban tértek vissza Kárpátaljára, Alsókerepecen élnek.

– Turina (Pfeifer) Margaréte Juzefovna – 1932-ben született Felsőkerepecen. Apja, Turina Juzef (1896) a német hadseregben szolgált és Németországban maradt. Anyja, Turina Elisabet Martinovna (születési ideje nincs feltüntetve), 1944 őszén kiutazott Németországba, de még ugyanezen évben visszatért szülőfalujába. Lányával, Margarétával együtt deportálták (a deportálás helye nincs feltüntetve). 1956-ban mindketten visszatértek Kárpátaljára, 1959-ben kivándorolt Németországa a férjéhez. Lánya, Turina (Pfeifer) M. Ju. házasságot kötött az 1933-ban született.

– Mauer Margaréta Martinovna – 1910-ben született Felsőkerepecen. Leánya, Matilda Mártonovna, született 1938-ban, férje, Mauer Márton Johannovics, született 10909-ben, a magyar hadsereg katonájaként 1944-ben elesett a keleti fronton. Mauer M. M. 1944-ben kiutazott Németországba, de még ugyanazon évben visszatért. 1946-ban lányával együtt a Tyumenyi területi Jarkovszkij járásba deportálták, 1956-ban tért haza Kárpátaljára. Felsőkerepecen élnek.

– Fechtel Michael Ivanovics – 1921-ben született Felsőkerepecen. Felesége – Fechtel Terézia (születési ideje nincs feltüntetve), leánya – Olga (született 1945-ben, Németországban, Péter fia 1951-ben, Rudolf 1953-ban, Irida lánya 1956-ban született. Fechtel M. I. 1944-ig harcolt az SS csapatokkal a keleti fronton, hadirokkant. 1944-ben kiutazott Németországba, de még ugyanazon évben visszatért szülőfalujába. 1946-ban az egész családot a Tyumenyi területi Jarkovszkij járásba deportálták, 1956-ban tértek haza Kárpátaljára. Felsőkerepecen élnek.

– Wilaschek Franz Arturovics – 1903-ban született Selesztovóban. Felesége, Wilaschek Maria Jozsifovna, született 1910-ben, Vilmos fia 1933-ban, Emil 1935-ben, Artúr 1943-ban

született. 1944-ben kiutaztak a Csehszlovákiai Szudéta-vidékre, 1945-ben hazatértek szülőfalujukba. 1946-ban az egész családot a Tyumenyi területi, Szamarovói járási Lugovojéba deportálták, 1958-ban tértek vissza Kárpátaljára, Pósházán élnek.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 24-217.
Eredeti (kiegészítve más levéltári iratokban szereplő személyek személyi adataival). Kézírás.

Szám: 372

1959. október 11. – A Tyumenyi területre deportált, Ilosvai járásból származó, Kárpátaljára hazatérő német nemzetiségű személyek jegyzéke

– Wiener Ludwig Franzovics – 1892-ben született Dubiban, felesége, Wiener Berta Ivanyitna, született 1917-ben. Gyermekai: Ilona (1929), Berta (1940), Alois (1943), Elsa (1955), Maria (1956). 1946-ban az egész családot a Tyumenyi területi, Oszinyevszkij Községi Tanácshoz tartozó Sadrihába deportálták. Ilona lányuk, aki a Tyumenyi területen maradt, illetve a szintén deportált nagynénjéhez (adatai ismeretlenek) a Karagandai területre költözött Berta kivételével 1955 szeptemberében tértek vissza Kárpátaljára.

– Jungwert Teresia Teodorivna – 1899-ben született Dubiban. Férje, kinek adatai ismeretlenek, 1950-ben meghalt a tyumenyi deportálásuk helyén. Gyermekai: Johann Lijbrachtovics, 1927-ben született (1944-ben a magyar csapatokkal együtt elhagyta Kárpátalját, tartózkodási helye ismeretlen), Margaréta Lijbrachtovna (1932), Josef (1934) a kényszer-kitelepítés helyén maradt dolgozni. Az egész Jungwert családot 1946. március 6-án telepítették ki a Tyumenyi területre. Visszatérésük ideje ismeretlen, Dubiban élnek.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 18-20.
Eredeti (kiegészített). Kézírás.

Szám: 373

1959. október 30. – Kísérőlevél és 1946 márciusában a Szolyvai járásból Tyumenyi területre deportált, Kárpátaljára hazatérő német nemzetiségű személyek jegyzéke

Titkos
Példányszám: 1

[...]
Szám: 028

1959. október

30.

Harahonics et.,
a Népi Küldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsa
Végrehajtó Bizottságának elnöke részére

Hivatkozással az 1959. október 3-án kelt, 0200. számú rendelkezésére a Népi Küldöttek Szolyvai Járási Tanácsának Végrehajtó Bizottsága mellékelten két példányban továbbítja azon 25 német nemzetiségű család jegyzékét, amelyet 1946-ban kötelező lakhelykijelöléssel az ország keleti területeire telepítettek ki, és önkényesen visszatér a Kárpátontúli területi Szolyvai járásba. A Szolyvai járásban való lakhelybejelentésük ellen a Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának nincs kifogása.

A jegyzéket mellékeljük.

A KÉNYSZER-KITELEPÍTÉSBŐL VISSZATÉRT NÉMET NEMZETISÉGŰ SZOLYVAI JÁRÁSI LAKOSOK JEGYZÉKE³³⁴

– Czirnzák József Mátyásovics (kiegészítő adatok, azaz születési éve, lakhelye, családjának összetétele, a Tyumenyi területről való visszatérésének ideje, stb. nincs feltüntetve)

– Pensestadler Johann Ernesztovics – 1883-ban született Kékesfüreden. A magyar rezsim idején erdészként dolgozott a Latorca cégnél, egyidejűleg a rádiólokációs megfigyelőállomás vezetője volt. A szovjet csapatok bevonulása előtt, 1944 őszén családjával együtt kiutazott Németországba. 1945-ben hazatért szülőfalujába, Kékesfüredre. Felesége, Pensestadler Barbara Hermanovna (1897), lányaik: Regina (1929), Anna (1933), fiaik: Franz (1941), Ernst (1929). Utóbbi felesége, Pensestadler Katerina Joszipivna (1931) – mindnyájan Szolyvai lakosok.

– Gois Margaréta Johannovna – 1930-ban született Alsógerebenen, gyermekeit egyedül nevelő anya, gyermekei: leánya, Vera Ivanovna, fia, Vlagyimir Antonovics (1954), Oleg Antonovics (1955). 1957-ben tért vissza Alsógerebenre és ott is lakik gyermekeivel együtt.

Litschauer Barbara Joszifovna – 1937-ben született a Munkácsi járási Nyírhalmon. Férje, Tummerf, szolyvai lakos, a Szolyvai Erdőgazdaságnál dolgozott. A házaspárról több adat nem áll rendelkezésre.

– Gois Reimund Janovics – 1937-ben született, felesége, Gois Maria Ferdinandovna, születési éve: 1935, gyermekeik: Ilona (1953), Margaréta (1955). Mint 1946-ban még kiskorú gyermekek, illetve szüleik deportálásának körülményei ismeretlenek. Kékesfüreden élnek.

– Schin Ilona Ferdinandovna – 1912-ben született Újtövisfalván. Három gyermekével, az 1931-ben született Annával, 1933-ban született Máriával, illetve 1935-ben született Jolánnal együtt deportálták a Tyumenyi területre. Kárpátaljára való visszatérésük ideje, illetve lakhelyük ismeretlen.

– Gois Ferdinand Johannovics – 1929-ben született a Munkácsi járásban. 1946-ban egyedül, család nélkül deportálták a Tyumenyi területre. Ott megházasodott, felesége, Gois Maria Franzevna, 1923-ban született. Gyermekeik: Maria (1950), Vera (1951), Ilona (1956). 1957-ben tértek vissza Szibériából, Kékesfüreden élnek.

– Peterlik Rudolf Aloisovics – 1924-ben született a Munkácsi járási Szarvasréten. Szüleivel (adataik nincsenek feltüntetve) együtt deportálták a Tyumenyi területre. Felesége, Peterlik Márta Ludwigovna (1929), Szolyván élnek.

– Weigert Anna Vlagyimirovna – 1918-ban született a Szolyvai járási Alsógerebenen. Férje a magyar hadsereg katonájaként elesett a fronton (családi neve nincs feltüntetve). Gyermekei: Weigert Anna Jánosivna (1940), Weigert Emil Jánosovics (1942), Weigert Márta Jánosovna (1948). 1959-ben tértek haza Kárpátaljára, Alsógerebenen élnek.

– Vikuk Vilhelm Joszifovics – 1901-ben született Újtövisfalván, szlovák nemzetiségű. Felesége, Wikuk V. J. gyermekeikkel (nevük nincs feltüntetve) együtt 1944-ben Németországba menekült, 1945-ben tért vissza szülőfalujába, 1946-ban a férje nélkül,

³³⁴ A Turjanica H., a Szolyvai járási Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke által aláírt jegyzékben csupán azok a családfők kerültek feltüntetésre, akik hazatértek a Tyumenyi területről, családjuk összetételére, illetve Szibériába való deportálásuk körülményeire vonatkozó adat nem szerepel. A családtagokra vonatkozó adatokkal a jegyzékeket kiegészítettük 75. ügyiratszámú levéltári dokumentumban található igazolásokból származó adatokkal.

Az 1946-ban deportált, majd 1955-től kezdődően a Tyumenyi területről Kárpátaljára hazatelepülő német nemzetiségű személyek névsorát tartalmazó jegyzékeket és személyre szóló jellemzések és igazolások Harahonics I., a Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökének igénylésére készültek (ld. az 1959. szeptember 19-én kelt okiratot) annak érdekében, hogy ezek alapján rendezésre kerüljön nevezettek lakcímbejelentése a szülőföldjükön történő letelepedésük érdekében.

gyermekével deportálták Tyumenyi területre. Rövid időn belül férje, saját kezdeményezésére követte családját Szibériába. A család a kényszer-kitelepítés helyén maradt. Vikuk V. J. Szolyván van bejelentkezve.

– Jaros Jozsif Frantiskovics – 1928-ban született Kékesfüreden. Szülei (név szerint nincsenek feltüntetve) 1944-ben Németországba menekültek, 1945-ban tértek haza. Felesége, Jaros Maria Franzivna (1932), felesége apja, Zirnsak Franz Matiasovics (1904), deportálásukig a szentmiklósi erdőszéknél dolgozott. Felesége anyja, Zirnsak Ilona Iltuszovna (1909). A Jaros család gyermekei: Franz (1951), Ilona (1954), Josef (1957). 1958-ban mindnyájan visszatértek a Tyumenyi területre, Kékesfüreden élnek.

– Sasovics Iván Ivánovics (születési éve nincs feltüntetve). 1944 őszétől 1947-ig Németországban tartózkodott. Visszatérése után, 1947-ben családjával együtt a Tyumenyi területre deportálták. Felesége, Sasovics Erzsébet Szemjonovna (1908), gyermekeik: Mária (1927), Kondrat (1935), Károly (1939), Hermina (1941), Helén (1944), unokájuk: Sasovics Hilda Grigorjevna (1944). 1947-ben valamennyien visszatértek Kárpátaljára, Bányfalun élnek.

– Weinert Maria Franzivna (adatok nem állnak rendelkezésre)

– Straus Johann Juliuszovics – 1922-ben született Kékesfüreden. Szülei (nevük nincs feltüntetve) 1944-ben Németországba menekültek. Felesége, Straus Ludmilla Mihajlovna (1928), gyermekeik: Gyula Ivanovics (1949), Franz Ivanovics (1954), Annamária Ivanovna (1957). 1958-ban tértek vissza a Tyumenyi területre, Kékesfüreden élnek.

– Reisnauer Margaréta Ferdinandovna (1898). 1944-től 1947-ig családjával együtt Németországban élt. Visszatérésük után mindnyájukat Szibériába deportálták. Gyermekei: Emil (1929), Regina (1933), Kárl (1937), Julius (1938) – 1959-ben mindketten a szovjet hadseregben teljesítettek szolgálatot. Emil felesége, Elza Ferdinandovna (1930), lányaik, Erika (1950), Margit (1953), fiúk, Ferdinand (1958). Apósa, Sasovics Ferdinand Ivanovics (1900). Valamennyien visszatértek a Tyumenyi területre, Jarkovszkij járásból Kárpátaljára. Bányfalun élnek.

Czirnzák József Jánosovics – 1909-ben született Kékesfüreden. Felesége, Czirnzák Vera Gyulovna (1902). 1944 és 1945 között Németországban tartózkodtak. Gyermekeik: Vera (1939), József (1950). 1958-ban tértek haza a Tyumenyi területre, Kékesfüreden élnek.

Sasovics Ferenc Ivanovics – 1907-ben született Bányfalun szegényparaszti családban. Felesége, Sasovics Erzsébet Ivanovna (1915), gyermekeik: Ferenc (1939), Margaréta (1945), Anna (1949), László (1952), Gusztáv (1954). 1957-ben mindnyájan visszatértek a Tyumenyi területre, Bányfalun élnek.

Greiner Franz Emánuilovics – 1909-ben született Alsógerebenen. Felesége, Anna Jozsifovna (1908). a család 1944-ben Németországba menekült. Gyermekeik: Margaréta (1935), Anna (1941), Emil (1944). 1946-ban a családot Tyumenyi területre deportálták, 1959-ben tértek vissza Kárpátaljára, Alsógerebenen élnek.

– Wenk Rudolf Juliusovics (születési éve nincs feltüntetve), Bányfalun született szegényparaszti családban. Felesége, Wenk Margaréta Rudolfovna (1915). 1947-ben a Tyumenyi területre deportálták a családot. Gyermekeik: Rudolf (1935), Anna (1946), Rita (1949), Irma (1952), Éva (1953), Frida (1956). 1957-ben tértek vissza Kárpátaljára, Bányfalun élnek.

– Markó Mária Johannovna – 1896-ban született Alsógerebenen. 1944-ben Németországba menekült. Családja nem volt. 1946-ban a Tyumenyi területre deportálták. 1958-ban tért vissza Kárpátaljára, Alsógerebenen él.

– Tamján (Talián) Mária Rudolfovna (születési éve nincs feltüntetve). 1947-től 1957-ig a Tyumenyi területen tartózkodott. Lánya, Veronka Rudolfovna, unokája, Rudolf (születési idejük nincs feltüntetve).

Baumann Josef Josefovics – 1928-ban született Szolyván. Szülei nincsenek feltüntetve. Felesége, Baumann Mária Franzivna, gyermekeik: Olga (1950), Josef (1951). 1957-ben tértek

haza a Tyumenyi területéről, Szolyván élnek. Weigert Mária Adalbertovna – 1907-ben született Alsógerebenen. Férje nincs feltüntetve. Gyermekai: Weigert Ostio Matiasovics (1938), Weigert Johann Matiasovics (1943). Tyumenyből való hazatérésük éve nincs feltüntetve.

Pensestadler Johann Wilhelmovics – 1893-ban született Alsógerebenen. Felesége, Pensestadler Maria Josefovna (1905), gyermekeik: Etelka Johannovna (1926), Gertrud Janovna (1938), Leo Janovics (1941), vejük, Mauer Michael Melchiorovics (1931). Tyumenyből való hazatérésük éve nincs feltüntetve. Alsógerebenen élnek.

– Faschimbauer Josef Sztepanovics – 1880-ban született Alsógerebenen. Családja 1944-ben Németországba menekült. Felesége nincs megnevezve. Lánya, Faschimbauer Margaréta Josefovna (1918), férje a német SS csapatoknál szolgált és elesett. Unokahúga, Greiner Margaréta Franzivna (1935), annak férje, Oszovszkij Vlagyimir Joszifovics (1934), ukrán nemzetiségű. 1959-ben tértek haza a Tyumenyi területéről.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 78-185.
Eredeti (kiegészített). Kézírás.

Szám: 374

1959. november 09. – Kísérőlevél és a Técsői járásból Tyumenyi területre való deportálásból Kárpátaljára hazatérő német nemzetiségű személyek jegyzéke³³⁵

[...]

Szám: 38, 1969. november 09.

Titkos

Példányszám: 2

Harahonics I. G. et.,

a Népi Küldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsa

Végrehajtó Bizottságának elnöke részére

Ungvár

Hivatkozási szám: 1200, kelt: 1959. 10. 03-án

Mellékelten két példányban továbbítja azon német nemzetiségű családok jegyzékét, illetve a családokra vonatkozó jellemzéseket, amelyek az ország keleti területeire való deportálásból a Técsői járásba tértek haza.

A helyi hatóságoknak, a rendőrségnek, illetve az állambiztonsági szerveknek nincs kifogása az alább feltüntetett családoknak a Técsői járásban való bejelentkezése ellen.

Melléklet: 54 oldal jegyzék

---

³³⁵ A Técsői Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke által a kényszer-kitelepítésből a Técsői járásba hazatért német nemzetiségű személyekről összeállított jegyzéket kiegészítettük a névsorban feltüntetett személyre vonatkozóan a levéltári iratokban fellelhető személyi adatokkal (75. számú levéltári igazolás)

A KÁRPÁTALJA TERÜLETI TÉCSŐI JÁRÁSI FALVAKBÓL
KÉNYYSZER-KITELEPÍTETT ÉS ODA VISSZATÉRT NÉMET NEMZETISÉGŰ
SZEMÉLYEK JEGYZÉKE³³⁶

– Michel Peter Petrovics, született 1927-ben (születési helye nincs feltüntetve). Felesége, Michel Zsozefin Kondratyivna, született 1927-ben, és két gyermekük (nevük nincs feltüntetve). 1958-ban tértek haza Kárpátaljára. Még ugyanebben az évben saját elhatározásból visszatértek Tyumenybe. A Michel család a Técsői Járási Tanács jegyzékében nincs feltüntetve.

– Schnelzer Maria Franzivna, született 1896-ban, Bustyaházán él (más személyi, illetve családjára vonatkozó adat nem áll rendelkezésre).

– Schnelzer Georg Joszifovics, született 1932-ben, az Ilosvai járási Dolhán. A név szerint fel nem tüntetett szüleivel együtt a Tyumenyi területi Karbaniba deportálták. 1953-ban házasságot kötött az 1932-ben született (Schnelzer) Ilona Johannivnával, akit az anyjával (neve nincs feltüntetve) deportáltak a Tyumenyi területre. Sadrihában laktak. Három kiskorú gyermekükkel (nevük és születési idejük nincs feltüntetve) 1956-ban tértek haza Kárpátaljára. Schnelzer anyjánál telepedtek le. Apja 1957-ben halt meg. Saját házuk beköltözés előtt áll.

– Pendi Maria Joszifovna, született 1924-ben az Ilosvai járási Dolhán. Férje, Pendi Alois Joszifovics 1935-ben született. A Tyumenyi területen Karbaniban éltek, 1954-ben kötöttek házasságot, két gyermekük született (nevük nincs feltüntetve). 1956-ban tértek haza. Saját házzal rendelkeznek.

– Sterzl Katerina Joszifovna, 1940-ben született Alsógerebenen. Szüleivel (nevük nincs feltüntetve) együtt a Tyumenyi területi Karbaniba deportálták. 1957-ben tért haza nővéréhez (neve nincs feltüntetve) Munkácsra. 1958-ban átköltözött bátyjához Bustyaházára, ahol házasságot kötött Sterzl (személyi adatai nincsenek feltüntetve) helyi lakossal. Férje szüleivel (nevük nincs feltüntetve) együtt éltek Bustyaházán.

– Holzberger Josef Balázsijevics, 1919-ben született Taracközön. 1944-től 1946-ig magyar munkatáborban volt, majd szovjet hadifogolytáborba került. Születi 1944-ben Németországba menekültek. A hadifogolytáborból való hazatérését követően a Tyumenyi területi, Szamarovói járási Urmanovóba deportálták, ahol a 20. körzetben telepítették le. Felesége, Szotnyikova Marija Leontyjevna, 1926-ban született a Zaporozsjei területi, Primorszkij járási Komisuvata községben. 1946-ban deportálták a Tyumenyi területre 8 évre. Gyermekük: Peter (1950), Nyikolaj (1953), Ljudmila (1956). 1957-ben tértek vissza Kárpátaljára. Taracközön élnek.

– Hoffer Anton Pavlovics, 1907-ben született Királymezőn. Felesége, Hoffer Ilona Tobiasovna (1909), fiaik: Robert Antonovics (1938) – a Tyumenyi területi Szamarovszki járásban él, Pavel

---

³³⁶ A Turjanica H., a Szolyvai járási Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke által aláírt jegyzékben csupán azok a családfők kerültek feltüntetésre, akik hazatértek a Tyumenyi területről, családjuk összetételére, illetve Szibériába való deportálásuk körülményeire vonatkozó adat nem szerepel. A családtagokra vonatkozó adatokkal a jegyzékeket kiegészítettük 75. ügyiratszámú levéltári dokumentumban található igazolásokból származó adatokkal.

Az 1946-ban deportált, majd 1955-től kezdődően a Tyumenyi területről Kárpátaljára hazatelepülő német nemzetiségű személyek névsorát tartalmazó jegyzékeket és személyre szóló jellemzések és igazolások Harahonics I., a Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökének igénylésére készültek (ld. az 1959. szeptember 19-én kelt okiratot) annak érdekében, hogy ezek alapján rendezésre kerüljön nevezettek lakcímbjelentése a szülőföldjükön történő letelepedésük érdekében.

Andrejevics – így az eredetiben – (1949). A Hoffer család 1944-től 1946-ig Németországban lakott. Dombón élnek.

Dazer (Oláh) Franciska Andrejevna, 1935-ben született Oroszokrán. Szüleivel (adataik nincsenek feltüntetve) együtt 1944 és 1946 között Németországban élt. Kárpátaljára való hazatérésüket követően a családot a Tyumenyi területre deportálták. Férje, Oláh Karl Karlovics (más adata nincs feltüntetve), 1958-ban kötötte házasságot. 1957-ben anyjával és két fivérével (egyikük Dazer Karl Andrejevics) hazatértek Kárpátaljára, Dombóra a rokonságukhoz. Két hónappal később visszatértek a Tyumenyi területre, de rövid időn belül rokonaikkal együtt kivándoroltak Németországba.

Galóczi József Fjodorovics, 1922-ben született Királymezőn. Apja, Galóczi Ferenc Joszifovics, 1889-ben született nyugdíjas, anyja, Galóczi (Schleiger) Antonina Robertovna, 1896-ban született, 1958-ban meghalt Királymezőn. Fivérei, Galóczi Géza Fjodorovics (1924), 1945 óta Németországban él, Galóczi Kálmán Fjodorovics (1929) nős, három gyermek apja (nevük nincs feltüntetve), Galóczi Ottó Fjodorovics (1934), nős, két gyermek apja, nővére, Galóczi (Kuchar) Irma Joszifovna (1919), férjezett, két gyermek anyja. Valamennyien Királymezőn élnek. Galóczi József Fjodorovics 1942-től 1945-ig a német hadseregben szolgált, 1945-ben tért haza. 1948-ban letartóztatták, és az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján 25 év szabadságvesztésre ítélték. 1955-ben szabadult. 1992-ben rehabilitálták.

– Kuchar Johann Tiboasovics, 1899-ben született, rokkant (hiányzik egy lába). Felesége, Kuchar (Rosinec) Maria Ivanovna (1928). Lányuk, Vaszilevszkaja (Kuchar) Maria Ivanovna (1928). Utóbbi férje (neve nincs feltüntetve) 1956-ban elhalálozott. Az akkor 2. osztályos fiával tért haza a Tyumenyi területéről 1955-ben. Királymezőn élnek.

Magej (Kuchar) Magdolna Ivanovna, 1927-ben született, apjával, Kuchar Johann Tiboasovicsal, anyjával, Maria Petrovnával, és húgával, Mariával (1928) 1947-ben önkényesen tértek vissza Kárpátaljára a Tyumenyi területéről. 1948-ban házasságot kötött Magej Ivan Vasziljevics (1921) ukrán nemzetiségű helyi lakossal. 1949-ben az egész családot ismét a Tyumenyi területre deportálták. Magdolna férje Magej I. V. szabad akaratából követte feleségét a Tyumenyi területre, ahol együtt éltek 1955-ben történt hazatérésükig. Négy gyermekük született: Karolina (1949), Magdolna (1951), Iván (1953), Vaszili (1953). Mindnyájan Királymezőn élnek.

– Hoffer Erzsébet Vincevna, 1890-ben született Oroszokrán. Férje, Hoffer Johann Augustovics (születési éve nincs feltüntetve), 1957-be elhalálozott a Hanti-Manyszijszokban. Gyermekük, Ágnes (1934), Ilona (1935), az ő férje, Csernih Vaszili Petrovics, 1935-ben született a Kirovográdi területen. Mindnyájan Királymezőn élnek. Hoffer Erzsébet másik két lánya, Erzsébet (1930), férjezett neve Czauner (más adata nincs feltüntetve), és Margit (1922), illetve az ő férje, Czauner Reimund Ivanovics (1918), 1959-ben még a Tyumenyi területi, Szamarovói járási Urmanovóban éltek.

– Czauner Terézia Antonivna, 1890-ben született Királymezőn. Fia, Czauner Franz Leopoldovics (1921), és felesége, Czauner Stefánia Juzefovna, szintén tyumenyi kényszerkatelepítettek voltak. 1957-ben tértek vissza Kárpátaljára. Valamennyien Királymezőn élnek.

– Czauner Stefan Jusefovics, 1912-ben született Szlovákiában. Felesége, Schweiger (Nagalnaja) Marija Pavlovna (1899), valamint fiúgyermekük, Schweiger Johann Ivanovics (1938), 1957-től a Szovjet hadseregben szolgált. A család a Tyumenyi területi, Jarkovói járási Karban-Novosztrojkában éltek. 1956-ban tértek haza Kárpátaljára.

Pilz Stefan Ludwigovics, 1905-ben született Királymezőn. Felesége, Pilz Anna Izidorovna (Joszifovna), 1909-ben született. Fiúgyermekük, Henrich (1930), Pilz (Holzberger) Katalin Ivanovná vette feleségül. Felesége szülei, Holzberger Johann Felixovics (1903) és Holzberger Sofia Stefanovna (1908). Gyermek: Holzberger Johann Anatoljevics (1952), Pilz Stefan Henrichovics (1955), Pilz Josef Henrichovics (1958), Pilz Mergareta Henrichovna (1959), az ő férje, Menzsul Adolf Josefovics (1934).

A tyumenyi kényszer-kitelepítésben élő Pilz Stefan Ludwigovics családja 1947-ben önkényesen visszatért Kárpátaljára. 1949 februárjában a családfőt letartóztatták, és családjával együtt északra száműzték. 1954-ben szabadon bocsátották és feleségével, illetve gyermekeivel együtt visszatért Tyumenybe. 1956-ban az egész család hazatért Kárpátaljára, Pilz S.- L. anyjához, Pilz Teresia Jozsifovnához (1878). Királymezőn élnek.

Ziller Teresia Petrovna, 1882-ben született Királymezőn (a Técsői Járási tanács jegyzékében nincs feltüntetve). Férje, Ziller Konrad Augusztovics, 1959-ben elhalálozott. A Tyumenyi területen, a Szamarojszkij járási Urmanovóban laktak. Lányát, Ziller Helena Kondratovnáat nem telepítették ki a Tyumenyi területre. Az ő férje, Czauner Ladislau Antonovics. 1957-ben tértek haza Kárpátaljára, Királymezőn élnek.

– Holzberger Johann Felixovics, 1903-ban született Királymezőn. Felesége, Holzberger Stefania Stefanovna (1908). 1947-ben Holzberger családjával együtt önkényesen visszatért a Tyumenyi területről Kárpátaljára, ahol 1949-ig éltek. 1949-ben 20 év szabadságvesztésre ítélték, és családjával együtt északra száműzték. 1954-ben szabadon bocsátották, és családjával együtt visszatért a Tyumenyi területi kényszer-kitelepítésének helyére. Fia, Holzberger Pavel Johannovics (1933) családjával együtt Tyumenyben maradt. Lánya, Holzberger Rosalia Johannovna (1938), férjzett, a Szovjetunió keleti vidékén él. Másik lánya, Holzberger (Pilz) Katerina Johannovna (1927), férjével együtt Királymezőn él. 1957-ben tértek haza Kárpátaljára.

– Zepezauer Klara Tomasovna, 1909-ben született. Férje, Zepezauer Michal Vincevics, 1903-ban született Oroszmokrán, 1948-ban elhalálozott a Tyumenyi területen. Fiai, Zepezauer Vince Michalovics (1929) és Zepezauer Tomas Michalovics (1933), illetve lánya, Zepezauer Gizella Michalovna (1931) családjukkal együtt a Tyumenyi területen maradtak. A másik lánya, Zepezauer K. M. – vera (1937), illetve két fia, Adolf (1941) és Ludwig (1944), 1959-ben az anyjukkal együtt hazatértek Kárpátaljára nagyanyjukhoz, Reisenbüchler Teresia Josefovnához, akit nem deportáltak a Tyumenyi területre. Királymezőn élnek.

– Czauner Gizella Jozsifovna, 1925-ben született (más adata nincs feltüntetve), Királymezőn él.

– Czauner Ludwig Jozsifovics, 1934-ben született (más adata nincs feltüntetve), Királymezőn él.

– Reiss Antonina Ludwigovna, 1904-ben született (más adata nincs feltüntetve), Királymezőn él.

– Reiss (Galóczi) Emma Vincevna, 1934-ben született (más adata nincs feltüntetve), Királymezőn él.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 190-215.

Eredeti. Kézírás (kiegészített).

Szám: 375

1959. december 22. – Kísérőlevél és a Munkácsról a Tyumenyi területre való deportálásból Kárpátaljára hazatérő német nemzetiségű személyek jegyzéke³³⁷

³³⁷ A Munkácsi Városi Tanács által összeállított, Tyumenyi területre való deportálásból visszatért személyek jegyzékét kiegészítettük a 75. ügyiratszámú anyagban található jellemzésükben feltüntetett személyi adataikkal.

[...]

Titkos

Szám: 59

1959. december 22.

A Népi Küldöttek Kárpátontúli Területi Tanácsa

Végrehajtó Bizottságának

A Népi Küldöttek Munkácsi Városi Tanácsának Végrehajtó Bizottsága ezennel továbbítja a kényszer-kitelepítésből visszatért, és lakhelybejelentés nélkül Munkácson élő alábbi családokra vonatkozó, igazoló jellemzéseket és egyéb anyagokat:

1. Schin János Józsefovics
2. Keinz Karl Antonovics
3. Teips Elisabeth Jozzifovna
4. Keinz Maria Leghardtovna
5. Lieb Elisabeth Franzovna
6. Teips Emerich Emerichovics
7. Maurer Johann Józsefovics
8. Csucsvár Anna Menyhértovna
9. Földesi Anton Pavlovics
10. Vogel Michael Georgijevics
11. Wenk (Kismann) Margareta Petrovna

JEGYZÉK

– Schin János Józsefovics, 1904-ben született a Munkácsi járási Zsófiafalván. felesége, Schin Terézia Filippovna (1910), gyermekeik: János (1930), Magdaléna (1938), veje, Maurer József Jozzifovics (1935), ő a Tyumenyi területre nem volt kitelepítve. A Schin család a Tyumenyi területi, Jarkovói járásból 1956-ban tért haza Kárpátaljára.

– Keinz Karl Antonovics, 1928-ban született Munkácson. felesége, Keinz (Weigert) Anna Franzovna (1929), lányaik, Borbála (1951) és Margit (1952). Keinz K. A.-t apjával, Keinz Antonnal (más adatai, illetve a feleségére vonatkozó információk nincs feltüntetve) együtt deportálták a Tyumenyi területre. 1956-ban tértek vissza Kárpátaljára.

– Teips Elisabeth Jozzifovna, 1906-ban született Amerikában, özvegy. Idősebb fia (a neve nincs feltüntetve), aki 1945-ben az SS csapatoknál szolgált, elhalálozott a Tyumenyi területi kényszer-kitelepítésük helyén. 1957-ben tért haza Kárpátaljára a két fiatalabb fiával, Alexander Johannoviccsal, az ő feleségével, Matild Antonovnával, és Johann Johannoviccsal (az ő születési idejük nincs feltüntetve). A tyumenyi deportálástól megmenekülő nagyanyjuk házában telepedtek le.

A Munkácsi Városi Tanács elnöke az általa aláírt jellemzés többségén (pl. Schin Ja. J., Lien Je. F., Teips E. E., Maurer J. J., Csucsvár A. M., Földesi A. P., Fotely M. G.) megjegyzi, hogy munkácsi lakcímbjelentése nem volna célszerű, mivel korábban nem Munkácson éltek, vagy Munkácson nincsenek rokonaik.

Keinz Maria Lenhardivna, 1906-ban született Munkácson. Férje és egyik fia (nevük nincs feltüntetve) a tyumenyi kényszer-kitelepítés helyén pusztult el. 1956-ban tért haza Kárpátaljára Másik fiával, Keinz Tibor Gelboviccsal (1932), aki hamarosan visszaköltözött a Tyumenyi területre. Keinz M. L. Hopak Mária Joszipivnánál lakik Munkácson, a Marx Károly u. 202. szám alatt.

Lieb Elisabeth Franzivna, 1916-ban született Munkácson. Férje (neve nincs feltüntetve) az SS csapatoknál teljesített szolgálatot, deportálását követő sorsa ismeretlen. Lieb E. F.-et, fiával, Lieb Johann Johannoviccsal (1935), illetve lányával, Lieb Elisabeth Johannovnával (1946) a Tyumenyi területi, Jarkovói járásba deportálták. Kárpátaljára való hazatérésük éve ismeretlen.

– Teips Emerich Emerichovics, 1912-ben született Munkácson. Felesége, Teips Klara Johannovna (1923), anyja, Teips Barbara Johannovna, lányai, Teips Barbara Emerichovna (1953) és Maria Emerichovna (1954). Teips E. E. a Volksbund szervezet aktivistája volt. A Tyumenyi területről való hazatérésük éve ismeretlen.

– Maurer Johann Józsefovics, 1915-ben született Zsófiafalván. Felesége, Maurer Teresia (1923), fia, Maurer Fridel Jánosovics – így az eredetiben – (1941). Maurer J. J. 1940 és 1945 között a magyar hadseregben szolgált. Felesége a Szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulása előtt Németországba menekült, ahonnan 1945-ben tért haza. A Tyumenyi területről való hazatérésük éve nincs feltüntetve.

– Csucsvár Anna Menyhértovna, 1919-ben született a Munkácsi járási Nyírhalmon. Férjéről nincsenek adatok. Leánya, Csucsvár Erika Ivanovna (1942). Csucsvár A. M. 1944-ben leányával és anyjával, Telinger Barbarával Németországba menekült, ahonnan 1945-ben tért haza. A Tyumenyi területi, Jarkovói járásba deportálták őket. 1956-ban tértek haza Kárpátaljára, Schina János Józsefovicsnál telepedtek le.

– Földesi Antal Pavlovics, 1900-ban született a Munkácsi járási Pósházán. Felesége, Földesi Erzsébet Pavlovna (1906), fia, Földesi József Antonovics (1925). Földesi A. P. a Volksbund szervezet aktivistája volt, fia, József Antonovics a német hadseregben szolgált. Miközben szüleivel együtt a Tyumenyi területi Jarkovói járásban tartózkodott, elítélték (oka ismeretlen). Szabadulását követően Cziczei családi nevű nagynénjéhez tért vissza Munkácsra, a Marx Károly u. 83. alá. Földesi A. P. Tyumenyből Kárpátaljára való hazatérésének éve nincs feljegyezve.

– Vogel Michael Georgovics, 1919-ben született Nagykerepecen. Felesége, Vogel Teresia Johannovna (1928), fia, Johann Michaelovics (1952), lánya, Margaréta Michaelovna (1954). Vogel M. G. a magyar hadseregben szolgált, szülei 1944-ben Németországba menekültek, majd visszatértek. A szovjet fogságból való szabadulását követően, 1946-ban szüleivel együtt a Tyumenyi területre deportálták. 1956-ban tértek haza Kárpátaljára.

– Wenk (Kismann) Mergareta Petrovna, 1925-ben született a Munkácsi járási Pósházán. 1944-ben házasságot kötött (a férje adatai ismeretlenek). Húga, Kismann Krisztina Petrovna (1937). 1957-ben, Wenk (Kismann) M. P. pedig 1959-ben tért haza a Tyumenyi területről, ahova szüleikkel együtt deportálták őket. A deportálástól megmenekült nagyanyjuknál a Munkács, Kujbisev u. 58. szám alatt telepedtek le.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. R-195, op. 13, ügyiratszám: 75, p. 225-249.

Eredeti. Kézírás (kiegészített).

Szám: 376

1984. szeptember 25. – Zenzinov M. O. nyugállományú ezredes felszólalása a kárpátaljai, lengyelországi, illetve szlovákiai vasútvonalak

1944. novemberében-decemberében történt helyreállításában résztvevő veterán vasutasok találkozásán

[...]

Az 1. és 4. Ukrán Front csapatai 1944. szeptember 8. és október 28. között a keleti fronton végrehajtották a keleti műveletet, amely során az 1. Ukrán Front bal szárnya, illetve az 1. Csehszlovák Hadtest megvívta a Duklai csatát és elfoglalta a Duklai-hágót, a 4. Ukrán Front pedig, végrehajtva a Munkács-Ungvár-Csap elfoglalására irányuló műveletet, a 2. Ukrán Front részvételével elfoglalta a Keleti-Kárpátokat, és, megtörve az ellenség ellenállását, elfoglalták a Kárpát-medencét és a Tisza jobboldali partvidékét.

Mindezen műveletek rendkívül nehéz körülmények között zajlottak. A mindössze néhány közút erősen meg volt rongálva, és a meredek terep, éles kanyarok és rossz időjárási viszonyok miatt a helyreállításuk után és alacsony volt a kapacitásuk. A megoldást a hágókon átvezető vasútvonalak mielőbbi helyreállítása jelentette.

A 4. Ukrán Front előretörési övezetében a Kárpátokon keresztül két vasútvonal vezetett: a Szambor-Turka-Szjanki-Ungvár, illetve a Sztrij-Lavocsnoje-Volóc-Munkács-Csap. A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa és a Vasútközlekedési Népbiztosság a második vasútvonal helyreállítása mellett döntött, minthogy az első útvonalán négy romba döntött alagút újjáépítése nehezítette volna a helyreállítási munkálatokat. A feladat végrehajtásával a Siskin A. D. tábornok parancsnoksága alatt álló, 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökséget bízták meg.

A legjobban a Lavocsnoje-Munkács szakasz volt lerombolva, annak is a hágón átvezető, 23 km hosszú része Lavocsnoje és Volóc között.

Itt a németek felrobbantottak 8 db, 27 és 48 m közötti magasságú, illetve 100 és 270 m közötti hosszúságú völgyhidat, valamint 2 alagutat, amelyek együttes hossza 2,3 km volt. A Volóc és Munkács közötti szakaszon összesen 700 m hosszú, 17 nagy és közepes híd szenvedett háborús károkat vagy volt felrobbantva, a vasútvonal fővezetékének majd a felét megrongálták vagy talpfaszaggatóval megsemmisítették, az vasútállomások sínezetének és váltóberendezéseinek több mint 90%-át evakuálták.

Petrov I. Je., a 4. Ukrán Front parancsnoka légi felmérés keretében személyesen mérte fel a Sztrij-Munkács vonalszakaszt.

Ő fordult a Főhadiszálláshoz, erősítést kérve a 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség részére. A Főhadiszállás vezényelte a helyszínre az 1. Ukrán Front 3. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökségtől a 45. Vasút-helyreállítási Brigádot Natalevics A. I. parancsnokságával. A 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség fő erejét az Ivanov Sz. I. ezredes parancsnoksága alatt működő 14., illetve a Szmirnov M. Sz. ezredes parancsnoksága alatt működő 46. Vasút-helyreállítási Brigád, a Gudkevics P. M. parancsnoksága alatt működő 26. számú hidépítő mozgóbrigád képezte. Az első szakasz helyreállításához csak november 15-18-án lehetett hozzákezdeni, minthogy előbb helyre kellett állítani az oda vezető utakat, és csak nehéz körülmények között volt végrehajtható az erők áthelyezése. Ez alatt az idő alatt a tervezők, illetve a Vojentranszproekt Katonai Tervezőiroda terepfelmérő expedíciója és a 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség már elkészítette a rekonstrukciós terveket és a vasúti pálya műtárgyait. Mindkettőt, azaz a pályát és a műtárgyakat, gyakorlatilag egyszerre kezdték el újjáépíteni. A munkálatokra bevetett nagy erők lehetővé tették, hogy ezt a nagy felelősséggel járó, bonyolult feladat a lehető legrövidebb idő alatt kerüljön megoldásra.

A talpfákhoz és műtárgyakhoz szükséges, 13 ezer köbméter faanyagot az építési területtől 5-15 km távolságban lévő erdőkben termelték ki, ami 21 ezer, a faanyag helyszínre szállítása mintegy 35 ezer

embernapot vett igénybe. A traktorok 500-800 méternél jobban nem tudták megközelíteni a völgyhidak lábát, a meredek hegyoldalakon kizárólag emberi erővel tudták felcipelni a nehéz nyers fagerendákat.

A meredek hegyoldalak, korábbi összedőlt szerkezetek törmelékével teli munkaterület nem tette lehetővé, hogy a szerkezetrészeket a földön állítsák össze, ráadásul a műpillérek magassága nagyobb volt a feszítávolságnál. Mindez néha akár 10 m magas szerelőállványok felhúzását igényelte. Mintegy 12 ezer köbméter szerelőállvány került megépítésre. A pilléreket a völgyhid-építésben hagyományosnak minősülő, 26,2 m magas egyszintű páros ácsszerkezetekből állították össze, amelyek tömege elérte a 25 tonnát. Ezeket csörlőkkel emelték a 14 m magasságot is elérő, cölöpökön fekvő alapzatra.

A felépítmények két pillér közötti szelvényeit egymás után emelték a helyükre egy konzolos daruval.

Hatalmas erőfeszítést igényelt a megrongált alagutak helyreállítása is, kiváltképp a hágón átvezetőé. Abból 200 m hosszan mintegy 40 ezer köbméter kőtörmelékkel kellett kellett eltávolítani, aládúcolni fa állványzattal. A hágón átvezető szakasz helyreállítása 35 napig zajlott. Az első vonat Sztrijból 1944. december 24-én 14:00 órakor futott be Munkácsra. Hogy ezt lehetővé tegyék, a 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség 8., illetve 45. számú vasút-helyreállító brigádja e rövid időszak alatt összesen 1200 m hosszú 8 völgyhidat építettek fel, 2,3 km hosszan 2 alagutat, 17 nagy és közepes hidat, több tíz km vasúti pályát állítottak helyre.

Ezt a teljesítményt kizárólag a helyreállításban résztvevő munkások önfeláldozó alkotómunkájával, a parancsnokok, politikai dolgozók és mérnökök folyamatos szervezőtevékenységével, illetve a Vasútközlekedési Népbiztosság és a 4. Ukrán Front részéről kapott hatalmas segítséggel lehetett véghezvinni.

A Kárpátokon átvezető vasútvonal helyreállításával kapcsolatos összetett feladat sikeres teljesítésének eredményeit a 4. Ukrán Front Parancsnoksága az 1944. december 26-án kelt utasításában összegezte, amelyben köszönetet nyilvánított a 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség vasút-helyreállítási és utászcsapata parancsnokságának a hozzáértő kezdeményezésért és energiáért, és a helyreállításban résztvevő valamennyi embernek a munkájáért.

E parancs alapján terjesztette fel Siskin A. D. tábornok, a 8. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség parancsnoka a 170 legkiemelkedőbb résztvevőt érdemrenddel és éremmel való kitüntetésre.

Érdekességként kívánom megemlíteni, hogy az USA hadsereg 1945 májusában sokkal könnyebb körülmények között állította helyre a 66 m hosszú és 33 m magas, Liège és Aachen között található Chergenfi völgyhidat, mégis 2 hónapot vett igénybe.

A 4. Ukrán Front csapatai számára a Csehszlovákiába vezető másik vasútvonalat a 3. Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség Kabanov P. A. tábornok parancsnoksága alatt állította helyre, ami a Zaluzs–Humenné vonalon a Lupkovszki hágón vezet keresztül. Itt a lengyel-csehszlovák határon található, mintegy 480 m hosszú megrongált alagút képezte az akadályt. A számítások szerint az alagút teljes hosszának a helyreállítása 75 napot és 180 embernapot vesz igénybe, ezért az a döntés született, hogy az alagutat egy 3,5 km hosszú, 38 %-os szintkülönbséggel megépíthető, 70 ezer köbméter földmunkát igénylő módon megépíthető kerülőúttal kell kiváltani. A kerülőút három hét alatt épült meg, és 1944 december 15-én a vonatok átszelték a Kárpátokat.

A hágókon átvezető vasútvonalak építésének nagy figyelmet szentelt az Állami Védelmi Bizottság. 1944 december 13-án hozta meg a Kárpátok hágóin átvezető vasútvonalak helyreállításáról, amely a helyreállítási munkák elvégzésére szoros határidőket szabott ki, és a Csap–Nyíregyháza–Debrecenen keresztül Magyarországra irányuló tranzitforgalom biztosítását irányozta elő (Krasznaja

Zvezda, 1975. február 11.) Az utolsó feladatot a 14. számú Katonai Helyreállítási Csoportfőnökség Beljajev Sz. N. tábornok parancsnokságával oldotta meg.³³⁸

[...]

Zenzinov N. A. nyugállományú ezredes,

a 46. számú Vasút-helyreállítási brigád veteránja

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. P-3233, op. 1, ügyiratszám: 253. Másolat. Gépírás

Szám: 377

1989. szeptember 13. –A Kárpátaljai Területi Ügyészségnek az Állambiztonsági Hivatal Kárpátaljai területi Igazgatóságához intézett levele az NKVD-táborokban elpusztult badalói lakosokról, az emléküik megörökítése céljából összeállított jegyzék ellenőrzése tárgyában

Kárpátaljai Területi Ügyészség

Ungvár, 1989. 09. 13.

Szám: 13/5-14

Korszun A. M. ezredes,

az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Állami Bizottsága

Kárpátaljai Területi Parancsnokságának megbízott vezetőre részére

A Kárpátaljai területi tanács Végrehajtó Bizottsága részére

Levelezési Osztály, Hiv. szám: B-2721

Bodó P. P.,

a Beregszászi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökhelyettesének

Ezennel mellékeljük a Badalói Községi Tanács illetőségéhez tartozó, eltűnt badalói lakosok névsorát, nevüknek emlékművön történő megörökítésére irányuló kérelem kapcsán.

Az ellenőrzés eredményéről kérjük értesíteni a Kárpátaljai Területi Tanács Végrehajtó Bizottságát, illetve a Területi Ügyészséget.

Melléklet: 5 oldal, kizárólag az első címzett részére

Bondarenko A. Ju., 3. osztályú államin igazságügyi tanácsos,

területi főügyész,

---

³³⁸ Annak ellenére, hogy 1944 novemberétől 1945 januárjáig a 4. Ukrán Front műveleti övezetében található vasútvonalak helyreállításán nap mint nap több ezer un. „hadifogoly” és „katonaköteles”, de többségükben valójában civil személy dolgozott, akik a szolyvai és szabori NKVD hadifogoly-táborok foglyai voltak, róluk sem a korabeli hivatalos iratokban, sem az akkori események közvetlen résztvevőinek visszaemlékezéseiben, vagy akár a szovjet éra alatt közzétett tematikus írásokban, semmilyen irodalomban vagy központi sajtóban nem esik szó. (Kivételt azok a cikkek jelentenek, amelyeket kárpátaljai szerzők jelentettek meg 1989 után a Zakarpatszka Pravda, Novini Zakarpattya, Kárpáti Igaz Szó és más sajtótermékekben.)

NÉVSOR³³⁹

A Badalói Községi Tanács illetőségéhez tartozó

Badaló községből deportált lakosok

Sor- szám	Családi és utónév	Szüle- tési év	Lakcím	Halálának helyszíne
1.	Bíró Benjámín Benjámínovics	1906	Badaló, Snirikov u. 182.	tábor
2.	Béres Benjámín Benjámínovics	1905	Badaló, Snirikov u. 166.	tábor
3.	Jakab Gyula Imrejevics	1900	Badaló, Snirikov u. 32.	tábor
4.	Paládi Péter Petrovics	1899	Badaló, Snirikov u. 36.	tábor
5.	Paládi Gyula Petrovics	1907	Badaló, Snirikov u. 40.	tábor
6.	Kovács Béla Lajosovics	1904	Badaló, Snirikov u. 68.	tábor
7.	Kovács Lajos Lajosovics	1905	Badaló, Snirikov u. 38.	tábor
8.	Kovács József Lajosovics	1911	Badaló, Snirikov u. 44.	tábor
9.	Kovács Dezső Deziderovics	1905	Badaló, Snirikov u. 48.	tábor
10.	Nagy Pál Karlovics	1903	Badaló, Snirikov u. 74.	tábor
11.	Péter Albert Albertovics	1926	Badaló, Snirikov u. 54.	tábor
12.	Péter Gyula Albertovics	1919	Badaló, Snirikov u. 54.	tábor
13.	Péter Gusztáv Gáborovics	1898	Badaló, Snirikov u. 72.	tábor
14.	Szabó Elek Bertalanovics	1914	Badaló, Snirikov u. 52.	tábor

³³⁹ A névsor azoknak a badalói lakosoknak a nevét tartalmazza, akiket 1944 novembere-decemberében a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának 1944. november 13-án kelt, 0016. számú határozata alapján hurcoltak el NKVD-táborokba, ahol el is pusztultak. E névsor csak egy a többi kárpátaljai községben és városban összeállított azonos jegyzékek közül, csupán abban különbözik azoktól, hogy ez volt a köz első kezdeményezése. Amit külön ki kell emelni, hogy e kezdeményezést felkarolta Molnár Margit, a helyi hatalom képviselője, Bodó P. P., a Beregszászi Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke, Fodó Sándor és Dupka György, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) vezető képviselői pedig – első alkalommal – közvetlen kezdeményezéssel léptek fel a területi hatalmi struktúrákkal szemben, és követelték a szovjet rezsim áldozatainak rehabilitálását és emléküik megőrkítését.

A Szovjetunió Központi Állami Levéltárának megkeresését az NKVD-táborokban elpusztult badalói lakosokra vonatkozó levéltári anyagok felkutatása iránt az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Állami Bizottsága Kárpátaljai Területi Igazgatóságán dolgozó tisztek egy csoportja kezdeményezte. Eredményképpen a fenti névsorban feltüntetett 23 személyre került elő a tábori iratanyag, ami az állambiztonsági szervek akkori hozzáállását tekintve szintén szokatlan jelenség volt.

1990 augusztus elején, egyes – leginkább középszintű – hivatali vezetők következetes ellenállása ellenére, Badalóban megtartották az elesett falubeliek emlékének szentelt ünnepséget, amelyen nem csupán a környékbeli falvak és városok lakói, beregszászi és ungvári emberek, tucatnyi magyarországi hivatalos személy vett részt, de a badalói közösség meghívására jelen voltak az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Állami Bizottsága Kárpátaljai Területi Igazgatóságának azon képviselői is, akik részt vettek a levéltári anyagok felkutatásában (ld. az 1990. augusztus 14-én kelt iratot).

15.	Szabó Zoltán Ferencovics	1911	Badaló, Snirikov u. 82.	tábor
16.	Nagy Béla Józsefovics	1915	Badaló, Snirikov u. 100.	tábor
17.	Pálfi Móric Móricovics	1904	Badaló, Snirikov u. 110.	tábor
18.	Pápai Balázs Andrejevics	1910	Badaló, Zarja u. 4.	tábor
19.	Veres Károly Gusztávovics	1925	Badaló, Zarja u. 160.	tábor
20.	Kázmér Béla Gusztávovics	1926	Badaló, Snirikov u. 148.	tábor
21.	Sárközi Lajos Lajosovics	1908	Badaló, Korotkaja u. 4.	tábor
22.	Sárközi Gáspár Gáspárovics	1913	Badaló, Snirikov u. 51.	tábor
23.	Bíró Bertalan Karlovics	1910	Badaló, Korotkaja u. 2.	tábor
24.	Kovács Károly Bertalanovics	1906	Badaló, Korotkaja u. 3.	tábor
25.	Ilyés Béla Mihajlovics	1906	Badaló, Korotkaja u. 7.	tábor
26.	Bíró Márton Elekovics	1904	Badaló, Korotkaja u. 2.	tábor
27.	Bíró Béla Lászlóvics	1898	Badaló, Korotkaja u. 22.	tábor
28.	Bíró Bertalan Lászlóvics	1897	Badaló, Korotkaja u. 20.	tábor
29.	Bíró Pál Pavlovics	1905	Badaló, Korotkaja u. 23.	tábor
30.	Béres Imre Imrevics	1887	Badaló, Korotkaja u. 3.	tábor
31.	Szalai Dezső Lászlóvics	1906	Badaló, Korotkaja u. 3.	tábor
32.	Back István Jozsifovics	1887	Badaló, Snirikov u. 202.	tábor
33.	Bíró Elek Karlovics	1908	Badaló, Snirikov u. 165.	tábor
34.	Hajdu Ferenc Elekovics	1903	Badaló, Snirikov u. 167.	tábor
35.	Nagy Gábor Gyulovics	1900	Badaló, Snirikov u. 177.	tábor
36.	Nagy Elek Gáborovics	1929	Badaló, Snirikov u. 177.	tábor
37.	Veres Imre Gyulovics	1912	Badaló, Snirikov u. 180.	tábor
38.	Sárközi Béla Lajosovics	1901	Badaló, Snirikov u. 75.	tábor
39.	Kalló István Lajosovics	1901	Badaló, Snirikov u. 149.	tábor
40.	Szilágyi Elek Antonovics	1910	Badaló, Snirikov u. 18.	tábor
41.	Péter Benjámín Benjámínovics	1924	Badaló, Snirikov u. 151.	tábor
42.	Szabó Károly Andrejevics	1902	Badaló, Snirikov u. 215.	tábor
43.	Bíró Gusztáv Bélovics	1903	Badaló, Snirikov u. 214.	tábor
44.	Virág József Karlovics	1914	Badaló, Snirikov u. 218.	tábor
45.	Székely Gyula Jozsifovics	1902	Badaló, Snirikov u. 208.	tábor

46.	Nagy Elek Balázsovics	1902	Badaló, Snirikov u. 208.	tábor
47.	Péter Imre Imrevics	1901	Badaló, Snirikov u. 101.	tábor
48.	Veres Albert Albertovics	1911	Badaló, Snirikov u. 119.	tábor
49.	Bíró Albert Albertovics	1915	Badaló, Snirikov u. 115.	tábor
50.	Nagy Ferenc Fjodorovics	1905	Badaló, Snirikov u. 121.	tábor
51.	Péter Gyula Fjodorovics	1903	Badaló, Snirikov u. 123.	tábor
52.	Csabi Bertalan Sztjepanovics	1887	Badaló, Snirikov u. 125.	tábor
53.	Bíró László Simonovics	1901	Badaló, Snirikov u. 159.	tábor
54.	Bíró Imre Lászlóvics	1925	Badaló, Snirikov u. 159.	
55.	Bíró Elek Gusztávovics	1917	Badaló, Snirikov u. 33.	tábor
56.	Bíró Kálmán Gusztávovics	1925	Badaló, Snirikov u. 33.	tábor
57.	Diász Dezső Benjáminovics	1899	Badaló, Snirikov u. 41.	tábor
58.	Veres Béla Gáborovics	1907	Badaló, Snirikov u. 6.	tábor
59.	Nagy József Mihajlovics	1921	Badaló, Snirikov u. 89.	tábor
60.	Kovács Gáspár Pavlovics	1911	Badaló, Snirikov u. 22.	tábor
61.	Hajdu István Istvánovics	1909	Badaló, Snirikov u. 25.	tábor
62.	Lőrincz András Gáborovics	1924	Badaló, Grabarovszkaja u. 6.	tábor
63.	Pápai Balázs Balázsovics	1911	Badaló, Snirikov u. 97.	tábor
64.	Samók Ignác Istvánovics	1901	Badaló, tanya	tábor
65.	Esze Elek Gáborovics	1898	Badaló, Zarja u. 6.	tábor
66.	Esze Elek Elekovics	1924	Badaló, Zarja u. 6.	tábor
67.	Veres Lajos Gáborovics	1913	Badaló, Zarja u. 7.	tábor
68.	Bíró Gyula Bélovics	1910	Badaló, Grabarovszkaja u. 11.	tábor
69.	Szoboszlai Ernő Karlovics	1913	Badaló, Zarja u. 15.	tábor
70.	Váradi János Jánosovics	1904	Badaló, Zarja u. 25.	tábor
71.	Polnár Gusztáv Fjodorovics	1901	Badaló, Zarja u. 49.	tábor
72.	Tóth István Istvánovics	1904	Badaló, Zarja u. 40.	tábor
73.	Székely Károly Joszifovics	1911	Badaló, Zarja u. 12.	tábor
74.	Szalai Károly Karlovics	1912	Badaló, Snirikov u. 17.	tábor
75.	Polner Károly Fjodorovics	1898	Badaló, Zarja u. 48.	tábor
76.	Bíró Dezső Pavlovics	1905	Badaló, Zarja u. 51.	tábor

77.	Esze Károly Gáborovics	1913	Badaló, Zarja u. 59.	tábor
78.	Kovács Gusztáv Gusztávovics	1901	Badaló, Zarja u. 20.	tábor
79.	Kállai Dezső Petrovics	1901	Badaló, Petőfi u. 15.	tábor
80.	Bíró Béla Lászlóvics	1902	Badaló, Petőfi u. 27.	tábor
81.	Bíró Miklós Pavlovics	1901	Badaló, Petőfi u. 31.	tábor
82.	Back András Elekovics	1923	Badaló, Petőfi u. 38.	tábor
83.	Szabó Dezső Karlovics	1909	Badaló, Snirikov u. 70.	tábor

Tóth B. Sz., a Végrehajtó Bizottság elnöke

Másolat. Gépírás. Korszun O. M. magángyűjteménye

Szám: 378

1989. november 16. – A Kárpátaljai Területi Ügyészség Galóczi J. F. lezárt büntetőügyével és nevezett rehabilitációjával kapcsolatos indítványa

Nem minősített!

„Jóváhagyom”

Vjazmityinov V. I. állami igazságügyi tanácsos,
megbízott kárpátaljai területi főügyész

1989. november 16.

INDÍTVÁNY

Uzsgorod, 1989. november 16.

Gribov M. A., igazságügyi tanácsos, a kárpátaljai területi főügyész helyettese, eljárva az 1988. 07. 30-án kelt, 420/13/40sz. számú utasítás alapján, felülvizsgálat keretében megvizsgáltam a 2910. számú, Galóczi J. F. elítélt elleni jogerősen lezárt büntetőügyet, és az alábbiakat

állapítottam meg:

A Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa az 1950. február 17-én kelt ítéletével

Galóczi József Fjodorovicsot (születési éve: 1922, születési helye: Királymező, Técsői járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: német, állampolgársága: szovjet, származása: munkás, pártállása: pártunkívüli, végzettsége: középfokú, család állapota: nőtlen, előélete: büntetlen, foglalkozása: szövetkezeti iskolai tanuló)

az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, az Ukrán SZSZK Btk. 29. szakaszának a), b), illetve c) pontja alapján 5 év közügyektől való eltiltásra, valamint teljes vagyonek kobzásra ítélte.

Galóczit a bíróság azért ítélte el, mert mialatt Bécsben dolgozott, önként belépett szolgálatra a német fasiszta SS csapatokhoz.

Galóczi elítélt 1942 és 1944 között az SS Florian Geyer Gépesített Hadosztálynál szolgált, amellyel részt vett a jugoszláv partizánok elleni harcokban.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma az 1950. március 7-én kelt végzésével az ítéletet helybenhagyta, Galóczi felülvizsgálati kérelmét pedig elutasította.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége az Ukrán SZSZK legfőbb ügyészének óvása alapján gyakorolt törvényességi felügyelet keretében az 1955. március 23-án hozott határozatával a Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsának ítéletét és az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiumának végzését megváltoztatta, a Galóczi J. F.-re kiszabott büntetést 6 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre mérsékelte, egyebekben az ítéletet helybenhagyta.

Galóczi 1955. április 27-én szabadult.

Tanulmányozva a periratokat arra a következtetésre jutottam, hogy a Galóczi J. F. ellen hozott ítélet megalapozatlan.

A periratokból kitűnik, hogy Galóczit, mint magyar állampolgárt, kényszersorozás keretében vonultatták be az SS alakulatához, ahol a Florian Geyer Hadosztálynál Ausztria és Jugoszlávia területén gépjárművezetőként teljesített szolgálatot.

Galóczi a tárgyaláson azt vallotta, hogy 1942-ben Bécsben (Ausztria) lakott, ahol a Volksbund sorozóbizottsága sorozta be a német hadseregbe. A hadseregben való szolgálatteljesítés során szerzett tudomást arról, hogy az SS csapatokhoz sorozták be. A német hadseregben eleinte gépjárművezetőként szolgált, majd 1943-ban a Jugoszláviában állomásozó hadosztályhoz vezényelték, amely a partizánokkal harcolt. E hadosztálynál gépkocsivezetőként szolgált, benzint és különböző lőszerellátmányt szállított a frontra. Harci cselekményben nem vett részt. 1944-ben betegség miatt leszerelték, és Kárpátalja Szovjet Hadsereg általi felszabadítását követően hazatért Királymezőre, ahol gépkocsivezetőként dolgozott a helyi óvodában, majd jelentkezett a szövetkezeti kereskedelmi iskolába.

Cjoka M. V. és Kuhar I. I. tanúk a tárgyaláson azt vallotta, hogy amikor Galóczi hazatért, másoktól hallották, hogy ő az SS csapatoknál szolgált, amit nevezett maga sem tagadott. Kuhar tanú azt is elmondta, hogy az SS csapatokhoz őket nem önkéntesen sorozták, hanem „biléta” alapján.

A tekintetben, hogy Galóczi közvetlenül részt vett volna bármilyen, szovjet emberek ellen elkövetett gyilkosságban, kínzásban, rablásban, büntetőintézkedésben vagy más szovjetellenes tevékenységben, az ügyben bizonyíték nem áll rendelkezésre.

Maga az a tény, hogy Galóczi az SS Florian Geyer Gépesített Hadosztálynál teljesített szolgálatot, nem képezi jogalapján büntetőjogi felelősségre vonásnak.

Az Ukrán 1927. évi SZSZK Btk. 2. szakasza értelmében, min a Kárpátalja magyar csapatok általi megszállása idején ott élő személy nem vonható büntetőjogi felelősségre szovjet büntetőjogi törvény szerint.

– Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Területi Igazgatóságának álláspontja szerint Galóczi J. F. rehabilitálandó, mint 1950-ben végrehajtott közvetlen megtorlás áldozata.

Fentiekre tekintettel

indítványozom:

A Galóczi József Fjodorovics elítélt büntetőügyében a Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa 1950. február 17-én kelt ítélete, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiuma 1950. március 7-én kelt végzése, illetve az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének 1955. március 23-án hozott végzése ellen óvást emelését, indítványozom a büntetőügy bűncselekmény hiányában való megszüntetését és nevezett rehabilitálását.

Gribov M. A., igazságügyi tanácsos,
a kárpátaljai területi főügyész helyettese

„Jóváhagyom!” Ratocska Ju. I., igazságügyi főtanácsos,
a kárpátaljai területi főügyésznek az
állambiztonsági vizsgálati eljárás
törvényességi felügyeletéért felelős
első helyettese

Feljegyzés: Ukrajna Nemzetbiztonsági Bizottságága
Kárpátaljai Területi Igazgatóságának adatai szerint
az 1922-ben született Galóczi József Fjodorovics elítélt a Técsői járás,
Királymező, ul. 50 let Szovjetszkoy vlasztyi 231. szám alatt lakik.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, ügyiratszám: 5927, p. 100-103. Eredeti. Gépírás.

Szám: 379

***1989. november 30. – Kivonat a kárpátaljai területi főügyésznek
Czauner P. Sz. ellen lezárt büntetőügyével kapcsolatos indítványából***

„Jóváhagyom”
Bondarenko A. Ju. 3. osztályú állami igazságügyi főtanácsos,
kárpátaljai területi főügyész
1989. november 30.

INDÍTVÁNY

a Czauner P. Sz. elleni, 2933. számú lezárt büntetőügyben
Ungvár, 1989, november 30.,

[...]

Tanulmányozva a büntetőügy periratait, illetve Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának véleményét, óvást emelek, és indítványozom a büntetőügy bűncselekmény hiányában való megszüntetését, mégpedig az alábbi okok miatt.

Czauner P. Sz. elítélt vallomásából megállapítható, hogy 1928-ban szüleivel és családjával együtt Németmokráról Csehszlovákiába költözött, ahol 1943 februárjáig az Eperjesi járási Kolsite³⁴⁰ községben lakott, azaz mindaddig, amíg be nem sorozták a német hadseregbe.

Ez a körülmény nem von maga után semmi kétséget, minthogy az elítélt vallomásán kívül Hoffer L. V., Bobrovics P. B., Pajdák V. Ju., Pilz A. T. németmokrak lakosok tanúvallomása, valamint az Oroszmokrak Községi Tanács 1950. 01. 06-án kelt igazolása egyaránt alátámasztja.

A nyomozati hatóság, illetve a népbíróság egyaránt azzal vádolta elítéltet, hogy önként jelentkezett szolgálatra az SS csapatokhoz, amelyekkel rész vett az amerikai csapatok elleni harcokban. Ezt a körülményt azonban – az egyes tanúk, pl. Hoffer L. V., Bobrovics P. V., azon állításának kivételével, hogy maga Czauner P. Sz. beszéléséből értesültek nevezett önkéntes jelentkezéséről az SS csapatokhoz – e körülmény más bizonyíték nem támasztja alá.

A periratok tanúsága szerint a vizsgálati hatóság semmilyen adatot nem szerzett be annak bizonyítására, hogy Czauner P. Sz. SS-katonaként a szovjet polgári lakosság elleni műveletben vagy más büntetőakcióban vett volna részt.

³⁴⁰ Így az eredetiben, feltehetőleg Kojatice, azaz Kajáta, a fordító megjegyzése.

Nem nyert bizonyítást a Czauner elleni vádként felhozott azon tény sem, hogy az SS csapatoknál teljesített példás szolgálatáért 1945 januárjában örvezetővé léptették elő és rendkívüli szabadságot kapott.

Fenti körülményekre tekintettel a Czauner P. Sz. elleni vád és a népbíróság következtetései, amelyek szerint az elítélt cselekedeteiben az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény tényállását vélte megállapítani, megalapozatlanok.

Ezen kívül, a bíróság figyelmen kívül hagyta, hogy a háború végét követően Czauner P. Sz. az amerikai csapatok fogságában tartózkodva bejelentette, hogy haza kíván térni Kárpátaljára, és önként haza is tért, és munkába állt a királymezei faipari üzemben.

Az SS csapatoknál teljesített szolgálatának tényét Czauner P. Sz. nem hallgatta el, ezt alátámasztja mind a fenti tanúk vallomása, mind az elítélt 1947-1948-ban, még a büntetőügy megindítása előtt foganatosított kihallgatásai. Háborús bűnök miatt az elítélt ellen nyomozás nem folyt.

Fentiek alapján úgy vélem, hogy Czauner P. Sz. cselekedeteiben Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző (forradalomellenes tevékenység) bűncselekményre utaló tevékenység nem állapítható meg. Ezen kívül, mint volt csehszlovák állampolgár és csehszlovákiai lakos, Czauner P. Sz.-t az Ukrán SZSZK 1927-től hatályos Büntető törvénykönyvének 2. szakasza alapján nem lehetett volna elítélni olyan bűncselekmény elkövetéséért, amelyet az Ukrán SZSZK területén kívül követett el.

Opasin

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. 2558, op. 1,
ügyiratszám: 343, p. 119-122. Eredeti. Gépírás.

Szám: 380

1990. március 11. – Vaskó Olga kanadai állampolgár által az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Bizottsága Kárpátaljai Területi Igazgatóságának első helyettese részére címzett levél

Mrs. Olga A. G. VASKO
2963 Scott street
Vistoria, British Columbia
CANADA V8R 4 J7

Tisztelt Korszuny³⁴¹ Úr!

A „Magyar Hírek” folyóiratban a jelenlegi Beregszászt bemutató cikkből szereztem Önről tudomást. A cikk az 1944-ben lágerekbe elhurcoltak rehabilitációjával kapcsolatban az Ön nevét is megemlíti.

Már önmagában az a tény, hogy a KGB mos együttműködik ebben, valamilyen reményt kelt bennem a tekintetben, hogy még az én életemben kiderül számunkra valami édesapám haláláról. 10 éves voltam, amikor elvitték.

Én mindössze a nevét tudom.

BENCS Lajos Joszipovics. Valamikor 1905 körül született Huszton. 1944 október végén vagy november elején éjszaka vitték el huszti otthonunkból. Nem sokkal később valószínűleg agyonlőtték.

---

³⁴¹ Helyesen – Olekszij Korszun

Amennyiben lehetséges, nagyon kérem Önt, küldje meg számomra az ellene hozott ítélet másolatát, mert jelenleg ez minden, amit tudok az apámról. Bármilyen vele kapcsolatos adat gazdagítaná azon csekélyke ismereteimet, amelyeket az édesapámról örök.

Rendkívüli hálával várom válaszát, függetlenül annak jellegétől³⁴²:

Bencs Olga Ljudvigovna

Korszun O. magángyűjteménye

Szám: 381

1990. március 29. – A Kárpátaljai Területi Ügyészség törvényességi óvása Piller J. J. büntetőügyében a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által hozott ítélet ellen, a büntetőügy bűncselekmény hiányában való megszüntetésének indítványozásával

Kárpátaljai Területi Főügyészség
Ungvár, 1990. 03. 29.
Szám: 13/114sz

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége
Piller I. I. büntetőügye tárgyában

TÖRVÉNYESSÉGI ÓVÁS

A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága az 1945. június 16-án hozott ítéletével Piller Josef Joszifovicsot (születési éve: 1908, születési és lakhelye: Pósháza, Munkácsi járás, Kárpátalja, nemzetisége: német, végzettsége: alapfokú, családi állapota: nős, foglalkozása: kőműves)

a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt 22. számú Dekrétumának 6. szakasza alapján golyó általi halálra és teljes vagyonának az állam javára való elkobzásra ítélte. Az ítélet végleges, fellebbezésnek helye nem volt.

[...]

A periratok nem tartalmaznak egyetlen olyan bizonyítékot sem, amely tanúsítaná, hogy Piller J. J. Csehszlovákia kárára segítette a magyar büntetőosztagokat, személyesen részt vett volna letartóztatásban, kivégzésben, kínzásban, a polgári lakosság fosztogatásában.

Ezen kívül, Piller J. J. cselekedetei azon időszakban valósultak meg, amikor Kárpátontúli Ukrajna egy polgári állam része volt, ezért az Ukrán SZSZK 1927-ben hatályba léptetett Polgári törvénykönyve 2. szakasza értelmében szovjet törvény alapján büntetőjogi felelősségre vonása nem lett volna lehetséges.

Fentiek figyelembe vételével, az Ukrán SZSZK Be. 384. szakasza alapján

kérem,

hogy a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által 1945. június 16-án Piller J. J. ellen hozott ítéletét helyezték hatályon kívül a büntetőügyet pedig bűncselekmény hiányában zárják le.

Melléklet: a 2316. számú büntetőügy aktája egy kötetben
Vjazmityinov V. I., igazságügyi tanácsos, megbízott kárpátaljai területi főügyész

³⁴² A Vaskó Olga levelére küldött választ ld. a kötet 1990. május 23. és 1991. decemberi iratai között.

Feljegyzés: Piller Josef Joszifovics (születési éve: 1908)
a börtönben öngyilkosságot követett el.
Pia, Piller Pavel Joszifovics (születési éve: 1933),
a Munkácsi járási Pószakán, a vul. Leszi Ukrajinki 50. szám alatt lakik

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5008, p. 44-45. Eredeti. Gépírás.

Szám: 382

***1990. április 17. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata
a Hensel J. I. elleni lezárt büntetőügy tárgyában***

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT
Szám: 44K-203/90

Ungvár, 1990. április 17.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (a tanács elnöke: Lengyel I. V., az elnökség tagjai: Ripics I. V., Karbovanec E. I.) Vjazmityinov V. I. ügyész részvételével, törvényességi felügyelet keretében, a kárpátaljai területi ügyész óvása alapján felülvizsgálta a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által

HANSEL Josef Ivanovics (születési éve: 1891, születési helye: Várpalánka, Munkácsi járás, Kárpátalja, nemzetisége: német, családi állapota: nős, végzettsége: 5 osztály, foglalkozása: kőműves)

büntetőügyében 1945. július 26-án hozott ítéletét, amellyel nevezett a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsának 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának (i) pontja alapján egy év szabadságvesztésre és egy év közügyektől való eltiltásra ítélte.

Hensel J. I.-t a Rendkívüli Bíróság azért marasztalta, mert a Kárpátontúli területi magyar megszállása alatt, 1941 februárjától 1941 novemberéig Várpalánkán aktív tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, a lakosság körében szovjet- és kommunistaellenes propagandát folytatott, dicsőítve ezzel a német fasizmust, amivel nagy kárt okozott a kárpát-ukrán népnek. Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Az előadó bíró ismertette a tényállást, az ügyész indítványát fenntartotta, a bíróság pedig arra az álláspontra helyezkedett, hogy az óvásnak helyt ad, mégpedig az alábbi okok miatt-

Hensel J. I. elítélt a tárgyaláson bevallotta, hogy 1941 februárjától novemberéig valóban tagja volt a Volksbund szervezetnek, Kismann javaslatára lépett be a szervezetbe annak érdekében, hogy munkát és anyagi támogatást kapjon. A szervezet gyűléseit ritkán látogatta, fizette a tagdíjat. 20 évig tagja volt a kommunista pártnak.

Önmagában az a tény, hogy egy volt magyar állampolgár tagja egy német társadalmi szervezetnek, nem szolgál alapul az elítéléséhez, mivel Hensel elítélt cselekményére abban az időszakban került sor, amikor Kárpátontúli Ukrajna egy polgári állam tagja volt, Hensel pedig nem volt szovjet állampolgár, és az Ukrán SZSZK 1927. évi Büntető törvénykönyvének 2. szakasza értelmében szovjet törvény alapján nem vonhatták büntetőjogi felelősségre.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakaszai alapján a bíróság Elnöksége meghozta az alábbi

végzést:

A bíróság az ügyész óvásnak helyt ad.

A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által 1945. július 26-án Hensel Josef Ivanovics ellen hozott ítéletet hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 2. szakaszának (6) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5009, p. 42. Eredeti. Gépírás.

Szám: 383

1990. május 23. – Tájékoztatás a Bencs L. Ju. elleni, K-110270.³⁴³ számú lezárt büntetőügy tárgyában

TÁJÉKOZTATÁS

a K-110270. számú, Bencs L. Ju. elleni lezárt büntetőügyről

A 4. Ukrán Front 1. Gárdahadseregének Haditörvényszéke az 1945. január 18-án kelt ítéletével

Bencs Lajos Juzefovicsra (születési éve: 1905, születési és lakhelye: Huszt, Kárpátalja, állampolgársága: magyar, pártállása: pártonkívüli, végzettsége: középfokú, letartóztatásáig Huszton kereskedelmi és ipari társaság vezetője)

az OSZSZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján a legsúlyosabb büntetést szabta ki – golyó általi halálra ítélte.

Az ítélet végleges volt, ellene fellebbezésnek helye nem volt.

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa az ítéletet 1945. január 19-én jóváhagyta.

Az ítéletet 1945. január 21-én végrehajtották.

Bencs L. Ju.-t a bíróság bűnösnek találta abban, hogy nevezett 1940-ben, mint a Huszti Kereskedelmi és Ipari Intézmény hivatalnoká belépett a Nyilaskeresztes Pártba, és, miután a párt városi bizottsága épületet biztosított számára a városban, megszervezte a párt kereskedelmi és ipari ágazati csoportját, amelynek vezetője lett. Bencs személyesen legalább 10 embert toborzott a pártba, csoportjának összesen mintegy 20 tagja volt. Csoportja számára rendszeresen gyűléseket szervezett, amelyeken a Nyilaskeresztes Párt feladatairól tartott előadásokat, munkájáról pedig a Nyilaskeresztes Párt Városi Bizottságának jelentett.

Bencs a tárgyaláson a vád tárgyát képező bűncselekmény elkövetésében bűnösnek vallotta magát, és az alábbiakat vallotta:

Huszton éltem, és egy kereskedelmi és ipari irodáján dolgoztam hivatalnokként. 1940-ben, amikor a magyar csapatok megszállták Kárpátontúli Ukrajnát, ezen belül Husztot, itt is megjelent a Nyilaskeresztes Párt nevezetű fasiszta szervezet. E szervezet vezetője az első időszakban Iditer István kereskedő volt, kicsit később Csűrös István, utána pedig doktor Schmitz Sándor.

Miután megjelent ez a szervezet, engem Csűrös István léptetett be. Erre 1940 májusában vagy júniusában került sor. Csűrös, a Nyilaskeresztes Párt vezetője, azt mondta nekem, hogy a párt tagjai előnyt élveznek majd mind a legjobb állások, mind az előléptetés terén, egyidejűleg hozzátéve, hogy a pártba való belépést megtagadó személyek aligha számíthatnak jobb munkára, illetve jobb bérekre. Miután meghallgattam Csűröst, beleegyeztem a párttagságba,

---

³⁴³ A Bencs L. J. ellen K-110270. szám alatt lefolytatott büntetőeljárás periratai 1990-ben az Állambiztonsági Bizottság Vlagyimiri Területi Igazgatóságának Archívumában (Vlagyimir, Oroszország) voltak fellelhetők, azokat az Állambiztonsági Bizottság Kárpátaljai Területi Igazgatósága Bencs O. L. kanadai lakos levele kapcsán kérte ki határozott időre.

kitöltöttem egy kérdőívet, és tagja lettem a Nyilaskeresztes Pártnak, majd párttagkönyvet kaptam.

Miután tagja lettem a Nyilaskeresztes Pártnak, tagságom kezdetétől a végéig fizettem a tagdíjat, ami havi 1 pengő volt. Körülbelül egy hónap múlva Csűrös, mint a Nyilaskeresztes Párt városi pártszervezetének vezetője, azzal bízott meg, hogy szervezzem meg a Nyilaskeresztes Párt kereskedelmi és iparvállalati csoportját, és foglalkozzam új tagok toborzásával. Én teljesítettem a megbízatást. Rövid idő alatt 10 személyt léptettem be a pártba, és rajtam kívül, a Nyilaskeresztes Párt tagjai közül az én csoportomhoz tartozó más párttagok szintén mintegy 10 főt léptettek be a Nyilaskeresztes Pártba. Így a kereskedelmi és ipari irodához tartozó csoportnak mintegy 20 tagja volt, és én voltam a csoport vezetője. A Nyilaskeresztes Pártba való belépésre úgy agitáltam az embereket, hogy mindenkivel külön elbeszélgettem. A Nyilaskeresztes Pártba belépni hajlandó személyekkel nyilatkozatot írtam, amelyet továbbítottam a párt városi szervezetének. A nyilatkozatokat a városi szervezet megvizsgálta, a vezetők egyike kijelölte a pártfelvétel napját, majd a megadott napon és egyedül vagy más, a Nyilaskeresztes Pártba belépni kívánó személyekkel megjelentem a városi pártszervezetnél, ahol a párt titkára és két tagja kikérdezett a tagjelölt személyről, kérdéseket tett fel nekem arról, hogy ismerem-e egyik vagy mások beverbuvált személyt, vállalkoz-e érte kezességet, és kedvező vélemény esetén felvették az adott személyt a Nyilaskeresztes Pártba.

En, mint a Nyilaskeresztes Párt csoportjának vezetője, havi egy alkalommal rendszeresen gyűléseket szerveztem a csoportom tagjai számára, amelyeken hol a Nyilaskeresztes Párt programját népszerűsítettek, hogy új párttagok toborzására buzdítottam a csoportom tagjait. Ezen kívül én, mint csoportvezető, rendszeresen jelentettem a városi pártbizottságnak, hogy milyen munkát végeztem el. Így, 1941 végéig voltam tagja a Nyilaskeresztes Pártnak, amikor kiváltam a pártból...”.

A bíróság kérdésére Bencs elmondta, hogy:

a Nyilaskeresztes Párt 1942-ben feladatául tűzte ki, hogy támogassa a németekkel szövetségben álló magyar kormányt a Vörös Hadsereg elleni harcban, én azonban ebben az időben már nem voltam tagja a Nyilaskeresztes Pártnak, feladatairól pedig a sajtóból értesültem.

A bíróság tanulmányozta a büntetőügyben rendelkezésre álló iratokat, és arra a következtetésre jutott, hogy a fenti ítéletet hatályon kívül kell helyezni, a Bencs L.- Ju. elleni büntetőügyet pedig az OSZSZSZK Btk. 58. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény hiányában meg kell szüntetni az alábbiak miatt.

A periratokból kitűnik, hogy Bencs cselekményei nem ütköznek az OSZSZSZK Btk. 58. szakaszának (4) bekezdésébe, minthogy azokat a Szovjetunió határain kívül hajtották végre, nevezett abban az időszakban magyar állampolgár volt, reá nem terjedt ki a szovjet törvények hatálya.

A Bencs elleni vád a vádlott vallomására épült, más bizonyítékok az nem támasztották alá. Hleba Sz. I. és Fejér I. I. tanúkat a bíróság a tárgyalásra nem idézte, vallomásukat, miszerint Bencs tagja volt a Nyilaskeresztes Pártnak, a bíróság nem ellenőrizte.

A büntetőügy irataiból kitűnik, hogy Bencs 1940-től 1941-ig nem politikai meggyőződésből, hanem haszonszerzés céljából – jobb munka és magasabb bér reményében – volt tagja a Nyilaskeresztes Pártnak.

A periratok híján vannak bárminemű bizonyítéknak a tekintetben, hogy a Nyilaskeresztes Párt abban az időszakban, amikor Bencs a tagja volt, a Szovjetunió elleni harcot tűzte ki céljául, vagy ilyen tevékenységet folytatott.

A Nyilaskeresztes Pártban való tagság önmagában nem képez büntetőjogi tényállást.

A Nyilaskeresztes Párt vezetősége a Szovjetunió elleni háború azon időszakában támogatta a magyar kormányt, amelyben Bencs a pártnak már nem volt tagja.

Fentiek alapján indítványozom Bencs L. Ju. rehabilitálását.

Szám: 383

***1990. június 7. – Indítvány Seiler G. J. büntetőügyében, a büntetőügy
bűncselekmény hiányában való megszüntetése és nevezett rehabilitálása
tárgyában***

„Jóváhagyom”
Vjazmityinov V. I. állami igazságügyi tanácsos,
megbízott kárpátaljai területi főügyész

1990. június 7.

INDÍTVÁNY

Ungvár, 1990. június 7.

Alulírott, Konykova M. A., igazságügyi tanácsos, kárpátaljai területi helyettes főügyész, eljárva az 1988. 07. 30-án kelt, 420/13/40sz. számú utasítás alapján, felülvizsgálat keretében megvizsgáltam a 3355. számú, Seiler G. I. elítélt elleni jogerősen lezárt büntetőügyet, és az alábbiakat

állapítottam meg:

Seiler Georg Janovicsot (születési éve: 1925, születési és lakhelye: Németkucsova, Munkácsi járás, Kárpátalja terület, állampolgársága: szovjet, nemzetisége: német, származása: szegényparaszti, foglalkozása: munkás, végzettsége: 4 osztály, letartóztatásáig lakhelye: Kishídvég, Szolyvai járás, Kárpátalja terület)

a Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa az 1950. május 31-én kelt ítéletével az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján, alkalmazva a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának 1947. május 26-án kelt, a halálbüntetés eltörlését elrendelő rendeletét, javító-nevelő táborban letöltendő 25 év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobzásra ítélte.

Seiler G. J. vádlottat a bíróság abban találta bűnösnek, hogy a német-magyar megszállás után, 1944 szeptemberében behívták a német hadseregbe és besorozták az SS 22. lovasezredébe, ahol 1945 januárjáig teljesített szolgálatot, amikor a Szovjet Hadsereg fogságába esett.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma az 1950. július 8-án kelt végzésével a területi bíróság ítéletét változtatás nélkül helyben hagyta, a fellebbezést pedig elutasította.

Az Ukrán SZSZK Ügyészsége törvényességi óvást nyújtott be. Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1953. március 27-én kelt, az amnesztiáról szóló rendelete 1. szakaszának (6) bekezdése alapján Seiler büntetését az 1955. május 16-án kelt határozatával a javító-nevelő táborban letöltendő 5 év szabadságvesztésre mérsékelte, elrendelte szabadon bocsátását és a büntetett előélet joghátrányai alóli mentesítését.

Megvizsgálva a büntetőügy periratait arra a következtetésre jutottam, hogy a Seiler ellen hozott ítélet megalapozatlan.

[...] A rendelkezésre álló iratok és azok elemzése alapján megállapítható, hogy Seiler nem önként állt be a német-magyar hadseregbe, hanem magyar állampolgárként mozgósították.

A szolgálatot sorkatonaként teljesítette, és az SS csapatok által elkövetett gaztettekben nem vett részt. Arra vonatkozó vallomását, hogy harcokban gyakorlatilag nem vett részt és hadi kartárakban őrszolgálatot teljesített, semmi nem cáfolja.

Ezen kívül, az Ukrán SZSZK 1927. évi Büntető törvénykönyvének 2. szakasza szerint Seiler a fenti cselekményeiért a szovjet törvények alapján nem vonható büntetőjogi felelősségre, minthogy a cselekmények idején nem volt szovjet állampolgár.

Tekintettel fenti körülményekre, a Seiler G. J. elleni büntetőügyet bűncselekmény hiányában meg kell szüntetni.

Ukrajna Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Területi Igazgatóságának vezetősége szükségesnek tartja Seiler G. J.-nek, mint 1950-ben alaptalanul megtorlásnak alávetett személynek a rehabilitálását.

Fentiek alapján

indítványozom:

a Kárpátontúli Területi Bíróság büntető tanácsa által Seiler Georg Janovics ellen 1950. május 31-én hozott ítélet, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiumának 1950. július 8-ai végzése, valamint az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Elnökségének 1955. május 16-án kelt határozata ellen törvényességi felügyelet keretében történő óvás bejelentését, azok hatályon kívül helyezését, a büntetőügy bűncselekmény hiányában való megszüntetését és nevezett rehabilitálását.

Konykova M. A., igazságügyi tanácsos,
a kárpátaljai területi főügyész helyettese

„Jóváhagyom!” Ratocska Ju. I., igazságügyi főtanácsos,
a kárpátaljai területi főügyésznek az
állambiztonsági vizsgálati eljárás
törvényességi felügyeletéért felelős
első helyettese

Feljegyzés: Seiler Greorg Janovics lakhelye: Kárpátalja terület, Munkácsi járás, Tiszaújhely, 28. szám.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: sz-5947, p. 127-129. Eredeti. Gépírással.

Szám: 385

***1990. június 26. – A Kárpátaljai Területi Ügyészség törvényességi óvása
Knaus A. Ja. és mások büntetőügyében az elítéltek rehabilitálásának
indítványozásával***

[...]

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége
Knaus A. Ja. és mások büntetőügy tárgyában

TÖRVÉNYESSÉGI ÓVÁS

A Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága az 1945. október 16-án hozott ítéletével a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanácsa 1944. 12. 18-án kelt 22. számú Dekrétuma 6. szakaszának h) és i) pontja alapján

1. Peterlik Josef Fjodorovicsot (születési éve: 1908, születési és lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: paraszti, iskolai végzettsége: írástudatlan, nemzetisége: német, családi állapota: nő, foglalkozása letartóztatásáig: magánvállalkozó),

2. Sztasko Pejda Ivanovicsot (születési éve: 1896, születési és lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: paraszti, iskolai végzettsége: írástudatlan, nemzetisége: német, családi állapota: nős, pártállása: pártonkívüli, foglalkozása letartóztatásáig: munkás), és

3. Scheipner Ludwig Georgijevicsot (születési éve: 1897, születési helye: Kőrösmező, Rahói járás, lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: paraszti, nemzetisége: német, családi állapota: nős, pártállása: pártonkívüli, foglalkozása letartóztatásáig: munkás) 8-8 év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobjzásra ítélte.

4. Knaus Annát (születési éve: 1909, születési és lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: paraszti, nemzetisége: német, családi állapota: férjezett, foglalkozása letartóztatásáig: háztartásbeli),

5. Peterlik Mária Fjodorovna (születési éve: 1903 születési és lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: paraszti, nemzetisége: német, iskolai végzettsége: írástudatlan, foglalkozása letartóztatásáig: háztartásbeli),

6. Sztasko Ivan Fjodorovicsot (születési éve: 1928, születési helye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: munkás, nemzetisége: német, családi állapota: nős, végzettsége: 4 osztály, foglalkozása letartóztatásáig: fakitermelő munkás), és

7. Penzestadler Ferenc Mátyásovicsot (születési éve: 1927, születési és lakhelye: Szarvasrét, Munkácsi járás, Kárpátontúli Ukrajna, származása: paraszti, nemzetisége: német, családi állapota: nős, foglalkozása letartóztatásáig: fakitermelő munkás) 5-5 év szabadságvesztésre, 3 közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobjzásra ítélte.

[...] A büntetőügy perirataiból kitűnik, hogy Knaus A., Peterlik M. F., Peterlik I. F., Sztasko P. I., Scheipner F. M. és Stasko I. F. szovjetellenes tevékenységét illetően nincsenek bizonyítékok. A periratok között nincs bizonyíték arra sem, hogy a Volksbund, illetve a Hitlerjugend szervezetek tevékenysége sértette volna Kárpátontúli Ukrajna népének érdekeit. Ezenkívül, a felsorolt személyek abban az időszakban voltak a fenti szervezetek tagjai, amikor Kárpátontúli Ukrajna egy polgári állam része volt, és az Ukrán SZSZK Btk. 2. szakasza szerint nevezeték szovjet törvények alapján nem voltak büntetőjogi felelősségre vonhatók, minthogy nem voltak szovjet állampolgárok.

Fentiek értelmében, az Ukrán SZSZK Be. 384. szakasza alapján
kérem,

hogy a Kárpátontúli Ukrajna Rendkívüli Bírósága által 1945. október 16-án Knaus Anna, Peterlik Mária Fjodorovna, Peterlik Josef Fjodorovics, Sztasko Pejda Ivanovics, Scheipner Ludwig Georgijevics, Penszestadler Ferenc Mátyásévics és Sztaski Ivanm Fjodorovics ellen hozott ítéletét helyezték hatályon kívül, és az ügyet bűncselekmény hiányában zárják le.

Melléklet: 275. számú lezárt ügy periratai 1 kötetben

Értesítés:

1. Sztasko P. I. elhalálozott, rokonai kivándoroltak a Német Szövetségi Köztársaságba.
2. Sztasko I. F. elhalálozott, hozzátartozóját a megye területén nem találtunk.
3. Knaus Anna Jakovlevna unokahúga, Penszestadler Klára Aloiszovna a Munkácsi járási Szarvasréten, 124. szám alatt él.
4. Peterlik M. F. elhalálozott, leánya, Hrab Mária Aloiszovna (született 1928-ban) a Munkácsi járási Szarvasréten, 156. szám alatt él.
5. Peterlik I. F. elhalálozott, leánya, Knaus Gizella Joszifovna a Munkácsi járási Szarvasréten, 154. szám alatt él.
6. Penszestadler F. I. elhalálozott, húga, Peterlik Mária Matvejevna a Munkácsi járási Szarvasréten, 137. szám alatt él.
7. Seipner L. G. elhalálozott, közeli hozzátartozót a megye területén nem találtunk.

Szám: 386

1990. július 4. – Muranec H. J. volóci lakos által a Politikai Megtorlások Áldozatainak Rehabilitálási Ügyeiben Eljáró Kárpátaljai Területi Bizottsághoz intézett levele

A Kárpátaljai Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága
Rehabilitációs Bizottságának elnöke részére
Ungvár, pl. Lenina 4. sz.

Alulírott, Muranec született Friedberger Helena Jozsifovna, a Munkácsi járási Alsógerebenen 1932-ben születtem. Apám, Friedberger Josef, született 1904-ben, anyám, Friedberger Anna, született 1906-ban. Rajtam kívül a családban még volt három gyermek: Elsa (1928), Henrich (1930) és Márta (1938). Mindnyájan a Munkácsi járási Alsógerebenen születtünk és éltünk.

1946 márciusában az egész családukat a Tyumenyi területi, Nyizsnyaja Tavda-i járásba deportálták, ahol 1956 januárjáig laktunk, amikor szabadon engedtek, és visszatértünk Kárpátaljára, ahol különböző településein telepedtünk le.

Családuknak kényszer-kitelepítéséről nem rendelkezett semmilyen bírósági ítélet.

Szülőfalunkban, Alsógerebenen saját házunk és más vagyonunk volt, amit általunk befolyásolhatatlan okoknál fogva voltunk kénytelenek otthagyni. A család teljes hátrahagyott vagyona elveszett. Az államtól családtagjaink egyike sem kapott semmilyen kárpótlást.

Fentiekre tekintettel kérem, világosítson fel írásban az alábbi kérdésekről.

1. A rehabilitációs bizottsághoz kell-e fordulnom annak érdekében, hogy rehabilitáltassam magam?
2. Milyen alapon deportáltak bennünket kényszerlakhelyre?
3. Van-e jogom ahhoz, hogy visszaköveteljem a szüleim vagyonát?
4. Amennyiben igen, milyen alapon, milyen jogszabályra hivatkozva, kihez és hova fordulhatok?

Válaszát a Muranec Helena Josefovna, Kárpátalja terület, Volóc, ul. Oktyabrszkaja 25. szám, 19. ajtószám alatti címre várom.

1990. 07. 04.

Muranec

Az okiraton az alábbi feljegyzés található:
„Korszun O. M., a bizottság tagja részére intézkedés végett.
Az eredményről a folyamodót értesíteni rendelem. Molnár³⁴⁴”

Korszun O. M. magángyűjteménye. Másolat. Gépírás.

Szám: 387

---

³⁴⁴ Néhai Molnár Bertalan Alekszandrovics a Kárpátaljai Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökhelyettese és a korábban alaptalanul szabadságvesztésre ítélt megyei lakosok rehabilitálását intéző bizottság elnöke volt.

1990. július 20. – Az Ukrán Kommunista Párt Kárpátaljai Területi Archívumának információja a német nemzetiségű helyi lakosoknak a Tyumenyi területre való 1946. márciusi deportálásával kapcsolatban az archívumban fellelhető anyagokról

Ukrajna Kommunista Pártja Területi Bizottságának
ideológiai osztálya

INFORMÁCIÓ

a párt archívumában a német nemzetiségű lakosoknak
a megye határain kívüli területekre való deportálásával kapcsolatban fellelhető iratokról

A pártarchívum iratállományában a fenti tárgyhoz kapcsolódóan kevés anyag található.

1947-ben a Munkácsi Körzeti Pártbizottság jelentést nyújtott be a párt területi bizottságának a német nemzetiségű lakosokról.

Az a jelentés az alábbiakat tartalmazza:

... Felsőkerepecen 45 német nemzetiségű család él, kulák származásúak, a megszállás alatt ... támogatták a Volksbund fasiszta szervezetet. Ezen kívül, a családok többségéből ... a fiú vagy lány a német SS csapatoknál szolgált. Van olyan család is, amely visszavonult a német csapatokkal együtt, majd visszatért.

Bizonyítékok vannak arra, hogy ezen családok leveleznek azon családokkal, amelyek a német csapatok visszavonulása alatt Németországba szöktek.

A belügyi szervek 1946 márciusában néhány családot a Szovjetunió távoli vidékein található lágerekben izoláltak.³⁴⁵

Az itt maradt német családok propagandatevékenységet folytatnak a kolhoztagok és az ukrán egyéni gazdálkodók körében, és a kolhoz szervezése ellen agitálnak, arra buzdítják az embereket, hogy ne lépjenek be a kolhozba.

Múltbéli szociális és politikai összetételük figyelembe vételével ezen német gazdaságok a közeljövőben nem válhatnak kolhoztagokká...

A fentiekhez hasonló állapotok tapasztalhatók más olyan Munkácsi körzeti településeken is, ahol ottmaradt a németek egy része.

---

³⁴⁵ Ukrajna Kommunista Pártja Kárpátaljai Területi Bizottságának ideológiai osztálya részére 1990. július 20-án készített jelentés az 1990-es évek szovjet korszakának rendkívül ritka dokumentumát képezi. Napjainkban ékes bizonyítékaul szolgál annak, hogy az Ukrán Kommunista Párt Kárpátaljai Területi Bizottságának Pártarchívumában korábban igenis léteztek levéltári anyagok a térségünkben élő német nemzetiségű lakosságnak a nemzeti hovatartozásuk miatti deportálásáról a Tyumenyi területre 1946-ban, ám ezeket az anyagokat később, „jelentéktelen mivoltukra tekintettel” megsemmisítették.

Figyelembe véve, hogy a németek deportálásával kapcsolatos levéltári anyagokat 1990 októberében kivonták és megsemmisítették, ezt pedig bizonyítja az állományban megtalálható „kiadva” bélyegzőlenyomat (vagyis az „ügyirat” kiadva) 1990. 10. 10. dátummal, következésképpen joggal feltételezhető, hogy az Ukrán Kommunista Párt Kárpátaljai Területi Bizottságának ideológiai osztálya esetleg saját szorgalmából idejekoránt, már azon év júliusától előkészítette ezt az akciót, megállapítva, hogy erre vonatkozóan levéltári ügyiratok találhatóak a saját archívumában.

Ama tény, hogy a levéltári állományban található – és nem csupán a németek, köztük az 1990. július 20-ai „információban” feltüntetettek deportálására vonatkozó ügyiratokat (F. 1, op. 1, ügyiratszám: 87, 247, 2803, 3001) az Ukrán Kommunista Párt Kárpátaljai Területi Bizottságának Pártarchívumából kivonták és megsemmisítették, a kötet szerkesztője nyilvánosságra hozta az „1991 augusztusában együtt voltunk” (Ungvár, 2001. augusztus 4.), „A gyógyulatlan lelki sebek csak az igazság kimondásával gyógyíthatók” (Novini Zakarpattya, 2004. november 27.) című írásában. Ugyanezzel kapcsolatban az Ukrán Kommunista Párt Kárpátaljai Területi Bizottsága által 1990. október elején tartott tanácskozásán, az ülés résztvevői, illetve az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottságának képviselői előtt kifejezte aggályait a hasonló intézkedésekkel kapcsolatban, és megtagadta a részvételt hasonló végrehajtásában, számítva ennek során a megfelelő következményekre.

Az Ukrán Kommunista (bolsevik) Párt Munkácsi Körzeti Bizottsága célszerűnek tartja a körzetünkben található falvakban maradt ilyen családok izolálását³⁴⁶, és ... eligazítást kér a fenti kérdést illetően.”

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 247, p. 31.

1947. július 26-án Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártjának Területi Bizottsága részére küldött jelentést a Területi Belügyi Osztály, amelyben értesíti a pártbizottságot arról, hogy Kárpátalja területen összesen 1079 német nemzetiségű család él, ez mindössze 3531 fő, ebből 1089 férfi, 1272 nő, 1170 kiskorú (16 évesnél fiatalabb) gyermek.

Körzetekre bontva:

1. Munkácsi	–	808 család (2417 fő)
2. Huszti	–	58 család (230 fő)
3. Ilosvai	–	31 család (143 fő)
4. Técsői	–	47 család (196 fő)
5. Rahói	–	33 család (140 fő)
6. Szolyvai	–	63 család (251 fő)
7. Volóci	–	12 család (50 fő)
8. Perecsenyi	–	10 család (38 fő)
9. Szöllősi	–	11 család (47 fő)
10. Nagybereznai	–	4 család (16 fő)
12. Beregszászi	–	1 családi (2 fő)
13. Volóci	–	1 családi (2 fő)

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 247, p. 36.

A feljegyzés továbbá az alábbiakat tartalmazza:

„A német-magyar megszállás alatt ... e német családok túlnyomó többsége a németekkel szimpatizált, szolidárisan viseltetett irántuk, dicsérte a fasiszta államrendet.

Valamennyien alkalmasak voltak a német fegyveres erőknél vagy a magyar hadseregben teljesítendő csapatszolgálatra, sokan szolgáltak a német SS csapatoknál és harcoltak a Vörös Hadsereg csapatai ellen.

A jelenleg Kárpátalján élő németek egy része a német-magyar csapatok visszavonulása során velük együtt Németországba, illetve Magyarországra szökött, majd saját elhatározásukból visszatértek.

Felsőkerepecen 43 ilyen család, összesen 105 fő él, ebből szociális helyzetét tekintve 20 család kuláknak minősíthető. A német-magyar megszállás alatt tagjai voltak a Volksbund fasiszta szervezetnek, amelynek tagjai aktív fasiszta tevékenységet folytattak, manifesztációkat szerveztek az SS csapatokhoz besorozott önkéntesek búcsúztatása során, amelyeken fasiszta jelszavakat skandáltak és fasiszta zászlókat lengettek.

---

³⁴⁶ „Néhány család ...”, – Az ismert adatok szerint a Tyumenyi területre valójában mintegy 700 családot, összesen 2670 személyt deportáltak.

„Az Ukrán Kommunista (bolsevik) Párt Munkácsi Körzeti Bizottsága célszerűnek tartja...” – a német nemzetiségű lakosság azon részéről, adott esetben a Munkácsi járásban élőkéről van szó, akiket a megyei felső vezetés és biztonsági szervek kifejezetten politikai megfontolásaiból nem deportáltak 1946 márciusában, minthogy egyes személyek ellen ismételt vizsgálatot indítottak, hogy megállapítsák „bűnösségüket” és bíróság ítékezzen felettük, illetve szabjon ki rájuk büntetést háborús bűntett elkövetéséért, valamint a Szovjetunió Állami Védelmi Bizottságának 1945. augusztus 18-án kelt, 9871. számú határozata, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1946. április 20-án kelt, 97. számú határozata alapján 6 évre kényszer-kitelepítési státusba helyezhetőkké váljanak. A „részleges” deportálás ugyanakkor a maga módján azt a célt is szolgálta, hogy „igazságosnak” állítsa be magát az akciót, amely a „nép ellenségei” ellen irányul.

Jelenleg a Kárpátalján élő németek többsége mezőgazdasággal foglalkozik, ellenségesen viszonyul a párt és kormány intézkedéseihöz, azokban a falvakban, amelyekben kolhozok vannak, a németek egymással csoportosulnak és kolhozellenes aknamunkát folytatnak.”

A belügyi főosztály jelentéséhez mellékelve van a Munkácsi járási Felsőkerepecen élő 34 német nemzetiségű személy – 23 férfi és 11 nő – elleni terhelő anyag jegyzéke.

A kompromittáló anyagok jellegüket tekintve az alábbi csoportokba sorolhatók:

1. 16 férfi kulák származású és támogatta a Volksbund szervezetet. Hármuk fia szolgált az SS csapatoknál, további háromé – a német hadseregben.
2. 5 személy tagja volt a Volksbund szervezetnek.
3. 1 fő személyesen teljesített szolgálatot a magyar hadseregben.
4. 2 fő családja kivándorolt Németországba.
5. 1 fő tekintetében „nincsenek terhelő adatok”
6. A jegyzékben feltüntetett nők férjei vagy a magyar hadseregben szolgáltak, vagy táborokban vannak.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 247, p. 38-40.

1947. október 4. A Kommunista (bolsevik) Párt Kárpátontúli Területi Bizottsága Kaganovics L. M.-hez, a Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága titkárához intézet levelet, amelyben tájékoztatta a Munkácsi Körzeti Pártbizottságnak a felsőkerepeczi német nemzetiségű lakosság magatartásáról szóló jelentéséről.

Ez üggyel kapcsolatban a Területi Pártbizottság javaslatot nem terjesztett elő.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 247, p. 20-21.

A Kommunista (bolsevik) Párt Kárpátontúli Területi Bizottsága a Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottságához címzett, 1947. december 27-én kelt levelében a következő olvasható:

„... A Harahonics et. által felvetett, felsőkerepeczi német nemzetiségű családok kitelepítésére vonatkozó javaslatot a Kommunista (bolsevik) Párt Kárpátontúli Területi Bizottsága nem támogatja.

Véleményünk szerint a német nemzetiségű családok körében differenciált munkát kell folytatni mind a lakosság nevelése, mind az ellenséges elemet izolálása terén.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 247, p. 30.

A Területi Belügyi Osztály 1956. 11. 13-án kelt, a forradalomellenes bűncselekményekért korábban elítélt, és a szabadságvesztés helyéről Kárpátaljára visszatérő személyek számáról és összetételéről szóló, a területi pártbizottságnak címzett igazolása az alábbiakat tartalmazza:

„A megye területén jelentős létszámú német nemzetiségű személy él. Többségük a Nagy Honvédő Háború alatt tagja volt a Volksbund szervezetnek, aktívan támogatták Kárpátalja német-magyar megszállóit, sokan szolgáltak az SS csapatoknál.”

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1946. január 15-én kelt, 1034. számú rendelete alapján Kárpátaljáról 1969 fő Németországból repatriált német nemzetiségű személyt és családtagjaikat telepítettek ki kényszerlakhelyre.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1955. december 13-án kelt rendelete értelmében e személyeket a kényszerlakhelyek nyilvántartásából törölték és megszüntették felettük a BM rendőrségi felügyeletét, elkobzott vagyonukat azonban nem szolgáltatták vissza és megtiltották számukra a korábbi kárpátaljai lakhelyükre való visszatérést.

Tekintettel ugyanakkor arra, hogy Kárpátaljára szabad a beutazás, ... több mint 100 német személy visszatért a kényszer-kitelepítés helyéről. E személyek konokul megtagadják a

rendőri szervek követelésének teljesítését, amelyek a személyeket a megye elhagyására szólítják fel (a BM Belügyi Főosztálya arra utasította a BM Járási Rendőrkapitányságát, hogy e személyeket az Ukrán SZSZK Btk. 78. szakasza alapján vonja büntetőjogi felelősségre).

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 2803, p. 34.

1957. június 10-én a BM és az Állambiztonsági Bizottság területi főosztályai feljegyzést küldött a Területi Pártbizottságnak és Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának, amely szerint: „1946-ban Kárpátaljáról azon német nemzetiségű személyeket és családjaikat, akik a német-magyar megszállás alatt leginkább kompromittálták magukat, támogatták a fasiszta megszállókat, aktív tagjai voltak a Volksbund német nacionalista szervezetnek, akik családtagjai az SS csapatoknál szolgáltak, azokat a családokat, amelyek a visszavonuló fasiszta csapatokkal Németországba szöktek, majd visszatértek korábbi lakhelyükre, a Szovjetunió különböző vidékeire – leginkább a Tyumenyi területre – telepítették ki. A kényszer-kitelepítés mintegy 2000 személyt érintett.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 3001, p. 52.

1955. december 13-án az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége rendeletben vonta vissza a németek és családtagjaik jogállását érintő korlátozásokat, ugyanakkor tiltotta, hogy visszatérjenek kényszer-kitelepítésük előtti lakhelyükre.

A kényszerkitelepítettek egy része azonban a tilalom ellenére letelepedési szándékkal visszatért Kárpátaljára.

Még ugyanezen év május 30-ig 39 család és 29 egyedülálló személy, összesen 188 fő, ezen belül 146 felnőtt és 42 gyermek tért vissza Kárpátaljára.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége által 1955. december 13-án hozott rendelet értelmében a milícia intézkedéseket köteles foganatosítani a volt kényszer-kitelepítetteknek a megye határain túlra való kitelepítése érdekében. E célból megtagadják a lakhely-bejelentésük bejegyzését, büntetést szabnak ki a személyi okmányok kiállításának rendjének és a lakhely-bejelentési rendszabályok megszegése miatt, kitelepülést ajánlanak szervezett munkaerő-toborzás keretében kínált állás elfogadása érdekében.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 3001, p. 53.

A volt kényszer-kitelepítettek azonban kategorikusan megtagadták, hogy elköltözzenek. Hivatkoztak arra, hogy idős szüleik, kiskorú gyermekeik vannak itt. Számtalan panaszlevelet és kérelmet intéznek az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának Elnökségéhez, illetve az Ukrán SZSZK Minisztertanácsának, amelyekben a kárpátaljai letelepedés engedélyezését próbálják kieszközölni.

A milícia részéről a volt kényszer-kitelepítetteknek a megye határain túlra való újbóli kitelepítése érdekében foganatosított intézkedések az érintettekben dühöt váltanak ki, az érintettek csoportosulásokba tömörülnek, többen kijelentik, hogy kivándorolnak a Német Szövetségi Köztársaságba, és az ott élő rokonaik közbenjárását kérik a kivándorlások elősegítése érdekében. Egy alkalommal csoportosan, valamennyi fogságban lévő német nevében névtelen levelet küldtek az ENSZ főtitkárának, amelyben közbenjárását kérték a Szovjetunió elhagyásának engedélyeztetésében. Az ilyen levelek általában szovjetellenes hangvételűek voltak. Előfordult, hogy megpróbálták felvenni a kapcsolatot az NSZK Moszkvai Nagykövetségével.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 3001, p. 53-54.

A Szovjetunió Belügyminisztériumának 1957. március 19-én kelt, 067. számú utasítása a Szovjetunió Minisztertanácsának 1956. 03. 12-én kelt, 342-216ct. számú rendeletének megfelelően meghatározza, hogy a volt kényszer-kitelepítettek közül korábbi lakhelyükre kizárólag a rokkantak, létfenntartáshoz szükséges eszközökkel nem rendelkező idősök, a Nagy Honvédő Háború résztvevői, a Szovjetunió érdemrendjeivel vagy érmeivel kitüntetett személyek, oktatási intézmények tanárai és családtagjaik jelentkezhetnek be.

A Kárpátaljára visszatérő kényszer-kitelepítettek között sem a Nagy Honvédő Háborúban részt vevő, vagy a Szovjetunió érdemrendjeivel vagy érmeivel kitüntetett személyek, sem tanárok nem voltak. Volt köztük 19 fő idős, illetve rokkant személy, akik közül a Szovjetunió Belügyminisztériumának 1957. március 19-én kelt, 067. számú utasítása alapján 7 főt jelentettek be.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 3001, p. 54.

Az 1946-ban kitelepített családok családfői ekkorra már megöregedtek, a kitelepítéskor még kiskorú gyermekeik felnőttek, családot alapítottak, és már nekik is voltak gyermekeik. A kényszer-kitelepítésből Kárpátaljára javarészt ezek az új családok tértek vissza.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 3001, p. 54.

Fentiekre tekintettel, célszerű volna javaslattal fordulni az Ukrán SZSZK Minisztertanácsához, hogy szigorúan egyedi elbírálás alapján engedélyezze a kényszer-kitelepítésből visszatérőknek a Kárpátalján való letelepedést.

Lehetségesnek tartjuk, hogy a fenti kategóriához tartozó személyek közül az alábbi csoportok kapjanak engedélyt a lakhely-bejelentésre:

1. Idős és rokkant személyek, illetve családtagjaik – 117 fő
2. A kényszer-kitelepítés időpontjában kiskorú személyek – 46 fő
3. Azon családok, amelyek tagja tényleges katonai szolgálatot teljesített a Szovjet Hadseregben – 1 fő

Fentieket döntéshozatal céljából ajánljuk figyelmébe.

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 3001, p. 55.

A pártarchívumban fellelhető, továbbá a területi pártbizottságnak a Kommunista Párt Központi Bizottsága 1974. június 26-án kelt, a német nemzetiségű szovjet állampolgárok körében végzett munka javításáról szóló határozatának, illetve az ehhez kapcsolódóan az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottsága által hozott azonos tárgyú határozat végrehajtásáról szóló információ.

A jelentés szerint: „Kárpátalján 4230 fő német nemzetiségű lakos él, legtöbbjük a Munkácsi járásban – 2146 fő, a Técsői járásban 1066 fő, a Szolyvai járásban 290 fő, illetve Munkácson 463 fő.

A megyében működő pártbizottságok, párt-alapszervezetek intézkedéseket foganatosítanak a német nemzetiségű lakosság körében a párttagok számának növelése, a pártszervezeteken, szovjet szerveken, illetve társadalmi szervezeteken belüli vezető beosztásokba való felvételük, a pártpolitikai tömegszervezetekben végzendő munkára ösztönzésük érdekében. Munkácson, például, 16 fő német nemzetiségű helyi lakos működik propagandistaként a komszomol- és pártszervezetek politikai oktatási és tömegoktatási rendszerben, 10 fő előadóként vesz részt a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság tevékenységében, öten politikai információk terjesztnek, 20 fő agitációs munkát végez.

Különös gondot fordítunk a német nemzetiségű lakosság oktatására annak érdekében, hogy közép-, illetve felsőfokú végzettséget szerezzenek... A Munkácsi járásból idén 6 főt irányítottunk továbbtanulásra felsőoktatási intézménybe, illetve technikumba. Egyes szolyvai,

munkácsi járási, illetve munkácsi városi pártszervezetek elérték, hogy valamennyi német nemzetiségű család gyermekei középiskolában folytatják tanulmányaikat.

Fokozzuk a munkát a dolgozóknak a népek közötti barátság, a szovjet hazafiasság és a proletár internacionalizmus szellemében való nevelése terén.

Idén a megyei újságok lapjain több írás jelent meg a Királymezei Faipari Kombinát, az Újtövisfalvai Kézműipari Üzem, a Munkácsi Állami Gazdaság, illetve más, német nemzetiségű munkaerőt alkalmazó vállalat által elért sikerekről. Bővítettük a megyei újságok, televízió, rádióadások szerzői körében működő német nemzetiségű munkatársak körét.

Intézkedéseket foganatosítunk a külföldi turisták, illetve a megye egyes nacionalista beállítottságú lakosai törvénysértő és társadalomellenes cselekményeinek megelőzése érdekében.

Ugyanakkor, nem vált elég lendületessé a német nemzetiségű lakosoknak a németországi emigrálási szándéktól való eltántorítása. Egyes pártszervezetek nem helyeznek kellő hangsúlyt a megye lakossága e részével való foglalkozás sajátosságaira, specifikumára.”

F. 1, op. 1, ügyiratszám: 87, p. 128-130.

Ukrajna Kommunista Pártja Kárpátaljai Területi Bizottságának Pártarchívuma

Nm-2

1990. 07. 20.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. P-3223, op. 1,
ügyiratszám: 478, p. 28-35.

Szám: 388

1990. július 20. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Lieb F. F. elleni büntetőügynek büncselekmény hiánya miatt történő megszüntetéséről [az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján]

AZ UKRÁN SZSZK IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUMA

HATÁROZAT

Szám: 44K-853/90

Ungvár, 1990. augusztus 07.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (elnöke: Lengyel I. V., tagjai: Karbovanec E. I., Drobotov V. V.) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi főügyész óvása alapján felülvizsgálta a Kárpátontúli Körzeti Határőr-csapatok Haditörvényszéke által 1946. június 20-án hozott ítéletet, amellyel

Lieb Flórián Flóriánovicsot (születési éve: 1923, születési helye: Pósháza, Munkácsi járás, nemzetisége: német, származása: paraszti, végzettsége: 8 osztály, családi állapota: nőtlen, pártállása: pártunkívüli, előélete: büntetlen, foglalkozása letartóztatásai: munkás a Munkácsi Terménybegyűjtőben)

az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe, illetve 54. szakaszának (11) bekezdésébe ütköző büncselekmény elkövetéséért 10 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre és az Ukrán SZSZK Btk. 29. szakaszának a), b), c), d), f) pontjai alapján 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte, vagyontalan mivoltára tekintettel a teljes vagyonek kobzást mellőzte.

[...] Lieb F. F., büntetésének letöltésével, 1955. július 16-án szabadult.

A Lieb büntetőügyében hozott ítéletet ellen felülvizsgálati kérelmet nem nyújtottak be, felülvizsgálat vagy törvényességi felügyelet keretében az ügy felülvizsgálatára nem került sor.

Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Miután előadó bíró ismertette az ügyet, ügyész az óvást fenntartotta, a Bíróság Elnöksége arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott az alábbiakra tekintettel.

A tárgyaláson kihallgatott Lieb bűnösségét csak részben ismerte el. Vallomása szerint 1942-ben Kuzmának, a Volksbund szervezet helyi vezetőjének javaslatára jelentkezett az SS csapatokhoz, mivel ezért a jövőre nézve gondtalan életet ígértek neki. Egy hét múlva behívták a hadseregbe, és a Nord SS-hadosztály kötelékében a szovjet-német frontra, Finnországba vezényelték, ahol megsebesült. 1944-ben a nyugati frontra vezényelték, itt részt vett a szovjet csapatok elleni harcokban, és fogságba esett. A Volksbund szervezetnek nem volt tagja, összejövetelét nem látogatta.

A periratokból kitűnően Lieb elítélt cselekményei arra az időszakra tehetők, amikor Kárpátalja egy polgári államnak, Magyarországnak volt része. Nevezett nem volt szovjet állampolgár, ezért az Ukrán SZSZK Be. 2. szakasza értelmében szovjet törvények alapján nem volt büntetőjogi felelősségre vonható.

Fentiekre tekintettel, az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakaszai alapján a bíróság Elnöksége meghozta az alábbi

határozatot:

A bíróság a kárpátaljai területi ügyész óvásának helyt ad.

Kárpátontúli Körzeti Határőrcsapatok Haditörvényszékének Lieb Flórián Flóriánovics ellen 1946. június 20-án hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archivuma,
F. 7, ügyiratszám: Sz-5220, p. 62-63. Eredeti. Gépírás.

Szám: 389

1990. augusztus 14. – Bornemissza Eszter: „Az első megkövetés” című újságcikke a politikai megtorlások áldozatairól a Beregszászi járási Badalóban tartott megemlékezésről

[...]

Lehet-e a tragédiát meg nem történtté tenni? Lehet-e az apát, a testvért, a gyermeket pótolni? Lehet-e ártatlanul elviselt fájdalmat kitörölni lelkünkéből? Nem. Még akkor sem, ha a szomorú események, amelyek ezeket sújtottak, már 45 éves kísértenek bennünket. Még akkor sem, ha eddig némák maradtak a rettenetes bánatot magukban hordozó emberek, ha a hatalom úgy tett, mintha semmiről sem tehetne. Mos végre elérkezett az idő, amikor bátran, a megtorlásoktól való félelem nélkül beszélhetünk az áldozatokról, a rettenetes bűnökről, azokról, amelyeket 1944-ben a kárpátaljai magyarok ellen követett el a hatalom. Nincsenek még pontos adataink arról, hogy 1944 novemberében hány 18 és 50 év közötti magyar nemzetiségű férfit hurcoltak el a fogolytáborokba. a KMKSZ kezdeményezésére azonban tavaly már megindult a kutatás, a területi tanács végrehajtó bizottságában megalakult a sztálini terror áldozatai rehabilitációs bizottságának magyar szakcsoportja. Az óriási, még most is számtalan hivatali akadályba ütköző munka első jelentős állomása szombaton a beregszászi járási Badalón megtartott rehabilitációs emlékest volt.

A kultúrház terme kicsinek bizonyult ahhoz, hogy befogadja az összegyűlteket. A községbelieken kívül a környező falvakból, Beregszászból és Ungvárról, sőt Magyarországról érkezett vendégek történelmi pillanatok szem- és fültanúi voltak: itt, Badalón, a nyilvánosság előtt először ismertették az 1944-ben ártatlanul elhurcoltak és elhalálozottak adatlapjait. A közeli hozzátartozók 46 év után most szereztek tudomást arról, hogyan és milyen körülmények között hunytak el szeretteik. Egyes esetekben örök nyugvóhelyeik pontos megjelölése is megtörtént.

Az egybegyűlteket Molnár Margit, a Badalói Községi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke üdvözölte, majd a szót átadta Fodó Sándornak, a KMKSZ elnökének, aki megnyitotta a rehabilitációs emlékestet. Felszólalásában elítélte a sztálini rezsím gáztetteit, melyek kimerítették a népiertés fogalmát és megfosztottak bennünket még attól a legelemibb jogtól is, hogy gyászolhassuk az önkény áldozatául esett testvéreinket, apáinkat, gyermekeinket. Tavalyig még csak beszélni sem volt szabad fájdalunkról. A KMKSZ erőfeszítésére megkezdődött sok tízezer magyar férfi méltóságának és becsületének helyreállítása. Az első lépések sikereként került sor erre a napra, mely régi sebeket tép fel. Hiszem, mondta befejezésül Fodó Sándor, hogy szívünket nem a bosszúvágy, hanem sokkal inkább a szebb jövőbe vetett hit-remény tölti majd el. Ezt követően Szabó Árpád, a KMKSZ badalói alapszervezetének elnöke lépett a mikrofonhoz, aki többek között szólt a történelmi igazság erejéről, mely lám, számunkra is elhozta ezeket a rég várt, könnyes pillanatokot. Kegyetlen percek ezek, mondta, de meg kell élnünk őket a jövőnkért, azért, hogy soha többé ne pusztuljanak el ártatlan emberek.

Érthető módon a legnagyobb érdeklődés Alekszej Korszun ezredesnek, a Szovjetunió Állambiztonsági Bizottsága területi főosztálya helyettes vezetőjének a beszámolóját kísérte, aki az intézmény kutatása nyomán feltárt tényeket ismertette. S ezzel tulajdonképpen nem kevesebb terhet vállalt magára, mint a badalóiak megkövetését.

A demokratikus szabadságjogok jelenlegi szovjetunióbeli állapota és fejlődési távlatai, az igazsághelyreállítására irányuló általános törekvés módját ad arra – hangsúlyozta többek között –, hogy folytassuk a tavaly Beregszászban megkezdett ügyet, azon dokumentumoknak és bizonyítékoknak a feltárását, amelyek tükrözik a Kárpátalján 1944 novemberében lezajlott eseményeket. Akkor a magyar nemzetiségű férfiak ezreit bírósági ítélet és vizsgálat nélkül hurcolták el a büntetőtáborokba, ahol többségük meg is halt. A fasiszmus által kirobbantott kegyetlen háború időszakában a szenvedéseket tetézte a sztálini diktátori rendszer kegyetlensége és a rendszer kiszolgálóinak erkölcsstelensége. Ma olyan emberként szólok itt, aki megosztja önnel a badalói magyar férfiak elhurcolása miatt érzet fájdalmat és őszinte együttérzést tolmácsolom az elhunytak hozzátartozóinak. És ígérem, mindent megteszünk azért, hogy visszaadjuk az ártatlan áldozatok becsületét és méltóságát.

Alekszej Korszun a továbbiakban elmondta, 83 badalói lakos vesztette életét a táborokban. S vajon hány név szerepelhet akkor az áldozatok területi listáján? Most először nyílik lehetőség arra, hogy erről a listáról nyilvánosságra kerüljön 23 olyan badalói férfi neve, akiknek az életét azokban a kegyetlen években oltották ki. Ezek az adatok a Központi Állami Levéltárból kerültek elő és jelentőségük a feltárt adatokon kívül abban rejlik, hogy bizonyítják: a levéltárakban vannak ilyen dokumentumok. A területi állambiztonsági bizottság birtokába azon személyek adatlapjai kerültek, akik a Minszki Kerületi Boriszovban, továbbá a Donyecki és Harkovi területen az éhség és különböző más megpróbáltatások következtében kerültek kórházakba és ott is hunytak el. A lapok rögzítik a betegek személyi adatait, kórtörténetét, az elhalálozásról és a temetésről szóló tényeket.

Tudom – folytatta Alekszej Korszun –, hogy ma itt jelen vannak az elhunytak hozzátartozói, ismerősei, akik nehéz szívvel hallgatják a tragikus halálesetek leírását. De erre szükség van az igazság helyreállításához, azok becsületos nevének visszaadásához, akik értelmetlenül haltak meg. Emlékezzünk tehát az elhunytakra, életük utolsó óráira. Hogy soha senkinek ne legyen

mersze többé egy hasonló kísérlet megismétlésére, hogy az emberek végre emberhez méltóan viselkedjenek, ne kövessenek el egymás ellen erőszakot.

Fájdalmas percek következtek. Az ezredes a dokumentumok alapján ismertette az elhurcoltak adatait: Bíró Albertét, aki 30, Bíró Béláét, aki 47 évesen halt meg, és a többiekét, akik hozzájuk hasonlóan szörnyű megpróbáltatások következményeként szülőföldjükről távol vesztették életüket... Bíró Elek született 1917-ben, a tábor száma 401, a kórház száma 1673, Boriszov. 1946. július 5-én betegedett meg. Kórházba július 27-én került. Augusztus 2-án 7 órakor halt meg. A diagnózis bélfertőzés, vérömlés. Az 1673. sz. katonai börtönkórház temetőjében temették el... Veres Benjámint született 1905-ban vagy 1904-ben, 183. sz. tábor, Boriszov, Minszki terület. 1944. december 20-án érkezett, ekkor szállították kórházba. 1945. március 15-én halt meg. Nyilvántartási lapján szerepel: neve, Badaló község, református, 6 osztályt végzett, földműves. 1944. november 18-án internálták, felesége Veres Július 36 éves, fiai: Béni 15, Géza 11 éves. Magassága 173 cm, haja sötét, szeme barna, orra egyenes, arca ovális... Nagy Elek született 1929-ben vagy 1924-ben. A 183. sz. táborba 1944. december 29-én érkezett, meghalt 1945. április 27-én. A diagnózis: III. fokú disztrófia, végelgyengülés. Nyilvántartási lapján szerepel neve, születési éve, 1924, Badaló község. 1944. december 1-jén internálták, nőtlen. Apja, Gábor, 45 éves, anyja, Kocsis Eszter, 43 éves. Magassága 165 cm, haja sötét, szeme szürke, orra egyenes, arca ovális. Halotti bizonyítványában szerepel, hogy polgári személy. Temetési bizonyítványa szerint a 3. sz. temető 20. parcellájának 12. sírjában van eltemetve... Nevek, rideg adatok, melyek mögött egy-egy tragikus sors húzódik, egy-egy ember, akinek nem volt más bűne, csak az, hogy magyar és becsületes volt. Mert ha nem lett volna az, akkor nem engedelmeskedett volna az, akkor nem engedelmeskedett volna a parancsnak, nem hitt volna a háromnapos „malenykij robot” mesének és ma is élne.

Alekszej Korszun szomorú beszámolója végéhez érve, kifejezte meggyőződését, hogy idővel rábukkannak a többi elhunyt dokumentumaira is és a hozzátartozók tudomást szerezhetnek haláluk körülményeiről. Ezen a napon, mondotta az ezredes, büntudatot kell érezniük mindazoknak, akik törvénytelenégeket követtek el, akik akarva-akaratlanul elősegítették a gaztettek végrehajtását.

Ferenczi Tünde iskolás lány szavazata után Dupka György, a KMKSZ szervezőtitkára, a területi rehabilitációs bizottság magyar csoportja nevében ismertette az utóbbi hónapok tevékenységét. Új tényként említette, hogy rábukkantak az egykori szolvyvai gyűjtőtábor köztemetőjének maradványaira. Azon a helyen emlékparkot szeretnének létesíteni. Ugyancsak el akarják érni, hogy az 1944-es bűnökért kövessék meg a kárpátaljai magyarokat és kártalanítsák a túlélőket.

Vaszil Sepa, az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsának képviselője szerint a falusi embereknek nemcsak a földet, hanem az igazságot is vissza kell adni. Ma még csak féligazságokat mondunk ki, hiszen még nem mindenkit rehabilitáltak. Az áldozatok kegyeletére olyan emlékművet kell emelnünk, mondta felszólalás befejezéseként Vaszil Sepa, amely unokáink előtt is a szörnyű múlt mementójaként emelkedik a magasba.

A 89 éves Péter Károly szemtanúként elevenítette fel az elhurcolások kegyetlen napjainak emlékét. Ő a szerencsések közé tartozik, hiszen 1945 novemberében hazatérhetett.

A badalói rendezvényre eljött Komlós Attila tiszteletes, a Magyarok Világszövetségének főtitkára is, hogy fejet hajtson az ártatlanul szenvedők emléke előtt. Mint azt felszólalásában kifejtette, számára minden itt elhangzó név egy-egy harangütést jelent. Kelet-Európában elindult egy folyamat, amelyben ez a szombati nap példaértékűvé válik. Be kell gyógyítani a még sajnó sebeket, s ez csak az igazság kimondásával történhet. A hibát, a bűnt nehéz beismerni. Éppen ezért illesse köszönet a hatalom képviselőit, akik itt, Badalón, ezt megtették. Ilyen értelemben ez az emlékest európai összefüggésben is történelmi jelentőségű. Ez a kicsi magyar falu mától kezdve, fejezte be gondolatait Komlós Attila, szimbólum lesz minden magyar számára.

Ezután Alekszej Korszun a jelenlevők kérdéseire válaszolt.

A késő esti órákban a badalói temetőben Forgon Pálnak, Kárpátalja református püspökének és Komlós Attila tiszteletesnek, a Magyarok Világszövetsége főtítkárának közreműködésével istentiszteletet tartottak az ártatlanul elhurcoltak emlékére.

Bornemissza Eszter: Az első megkövetés. – Kárpáti Igaz Szó. 1990. augusztus 14.

Szám: 390

1990. augusztus közepe – Az Ukrán SZSZK Állami Nemzetbiztonsági Bizottsága Kárpátaljai Területi Igazgatóságának válasza Muranec H. J. volóci (Kárpátalja terület) lakos levelére

Muranec Helén Joszifovna,
Kárpátalja terület, Volóc,
ul. Oktyabrszkaja 25. szám, 19. ajtószám alatti lakos részére
1990. augusztus 19.

Másolat: *Molnár B. A.,*
a Kárpátalja Területi Tanács Végrehajtó Bizottságának
elnökhelyettese, a rehabilitációs bizottság elnöke részére

Tisztelt Helén Joszifovna!

Molnár B. A., a Területi Rehabilitációs Bizottság elnökének megbízásából az 1990. július 4-én kelt kérelmét az Állami Nemzetbiztonsági Bizottság Kárpátaljai Területi Igazgatósága megvizsgálta.

Az Ön, illetve más német nemzetiségű személyek 1946 márciusában történő kitelepítését elrendelő döntés a törvénytelen és önkényuralom megnyilvánulásának példája, tehát, olyan megtorló intézkedés volt, amely alapját csupán az képezte, hogy ön és családja német nemzetiségű volt.

A Szovjetunió elnökének 1990. augusztus 13-ai rendelete értelmében folyó év október 1-jéig a Szovjetunió Minisztertanácsa és a szövetségi köztársaságok kormányai előterjesztést kötelesek tenni a megtorlások áldozatainak jogaikba való visszahelyezésére javasolt intézkedésekről.

A rehabilitációjával kapcsolatban önnek az igazságszolgáltatási hatóságokhoz kell fordulnia, mivel önnel szemben büntetőjogi felelősségre vonás nem történt. A többi kényszerkitelepipített német családhoz hasonlóan sem ön, sem az ön családja nem bűnös.

Jelenleg, sajnos, arra nincs lehetősége, hogy visszakövetelje a megtorlás következtében elvesztett vagyonának értékét. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége az 1955. december 13-án kelt rendeletének 2. pontjában kimondja, hogy a németek kényszerkitelepipítésével járó korlátozások megszüntetése nem vonja maga után a kitelepítésükkor elkobzott vagyonuk visszaszolgáltatását.

Minden reményünk megvan arra, hogy e méltánytalanság orvoslásra kerül.

Ami az ön állampolgári becsületének és méltóságának helyreállítását illeti, tudatjuk, hogy a németek a velük szemben korábban elkövetett alaptalan gyanúsítások alól mentesülnek.

Jó egészséget és minden jót kívánunk.

Tisztelettel:

Korszun A. M.,
Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata
Kárpátaljai Igazgatóságának megbízott vezetője

Korszun A. M. magánarchívuma. Másolat. Gépírás

Szám: 391

1990. augusztus 22. – Keinz J. J. által az Ukrán SZSZK Állami Nemzetbiztonsági Bizottsága Kárpátaljai Területi Igazgatóságához intézet levél

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata
Kárpátaljai Igazgatósága
Másolat: az Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat
Tyumenyi területi Igazgatósága
részére

Feladó: *Keinz Josef Josefovics*,
Kárpátalja terület, Munkács, ul. Bozszenko 22. számalatti lakos

Édesanyámat, Keinz Mária Sztjepanovná³⁴⁷ (leánykori családi neve: Hesemberger, születési ideje: 1937. 08. 15., születési helye: Munkács, Kárpátalja terület) 1946. március 6-án a családjával, édesanyjával, Hesemberger, született Dóri Mária Józsefóvnával (születési éve: 1918), húgával, Bertus, született Hesemberger Magdolna Istvánóvnával (születési ideje: 1943. 06. 18.) és nagynénjével, Dóri, született Jelicsek Josefa Györgyóvnával (születési ideje: 1916. 05. 12.) együtt, az 1954-ig terjedő időszakra megtorló intézkedéskén kitelepítették a Kárpátalja területéről.

1946 áprilisában érkeztek a Tyumenyi területi, Nyizsnyaja Tavda-i járási Bajarik községbe.

Három hónap elteltével Hesemberger Mária Józsefovna elhunyt, így édesanyám, Hesemberger M. Sz. és testvére, Hesemberger Magdolna Istvánovna eltartása és nevelése Dóri Jozefa Georgijevnára³⁴⁸ hárult.

1951-ben fenti személyeket a Tyumenyi területi, Jarkovói járási Kalimka községbe telepítették át, ahol 1954-ig tartózkodtak, ekkor Hesemberger Mária Sztjepanovna és Hesemberger Magdolna Istvánovna hazatértek Kárpátaljára, Dóri Josefa azonban 1958-ig a Tyumenyi területen maradt.

Fenti személyek kényszer-kitelepítésének az volt az oka, hogy mindnyájan német nemzetiségűek voltak.

Édesanyám, Keinz, született Hesemberger Mária Sztjepanovna 1982. 04. 13-án hunyt el Munkácson.

Fentiek lapján határozottan kérem önöket, hogy szíveskedjenek számomra megküldeni a fenti személyekkel szemben fogantatosított megtorló intézkedések megtörténtét igazoló iratokat.

Keinz J. J.
Korszun A. M. magánarchívuma. Másolat. Gépirás

Szám: 392

1990. szeptember 10. – Sóvári I. F. kényszer-kitelepített státusát megállapító határozat hatályon kívül helyezését elrendelő határozat

Titkos

³⁴⁷ Sztjepanovna = Istvánovna, a fordító megjegyzése

³⁴⁸ Georgijevna = Györgyevna, a fordító megjegyzése

HATÁROZAT

kényszer-kitelepítést elrendelő határozat hatályon kívül helyezéséről

Sziktivkar, 1990. szeptember 6.

Jaganov N. Sz., a Komi Autonóm SZSZK vezető nemzetbiztonsági törvényesség-felügyeleti helyettes főügyésze, a Sóvári J. F. kényszer-kitelepített 21677. számú aktájának felülvizsgálata alapján az alábbiakat

ÁLLAPÍTOM MEG:

A Szovjetunió Belügyminisztériuma Uszty-Vimi Internálótábor-parancsnokság operatív osztálya operatív megbízottjának helyettese által 1946. december 26-án hozott, a Belügyminisztérium Uszty-Vimi Internálótábor-parancsnokság operatív osztályának parancsnokhelyettese által jóváhagyott, és a BM Uszty-Vimi Internálótábor ügyészével egyeztetett határozatot, amellyel Sóvári János Fjodorovicsot (születési éve: 1923, születési helye: Tribusani, Rahói járás, Csehszlovákia – jelenleg Gyelovoje – *Terebesfejrpatok* –, Rahói járás, Kárpátalja terület –, nemzetisége szlovák, párttagsága: pártonkívüli, végzettsége: 8 osztály, előélete: büntetlen, családi állapota: nőtlen), az Autonóm SZSZK BM Internálótábor-parancsnoksági osztálya 6 évi időtartamra kényszer-kitelepítetti státusba helyezte, és kötelező munkavégzésre munkásként az Objacsevszki Faipari Gazdaság Prilugi járási Lopju községben található Lopjuj Fakitermelő Államosára vezényelte.

A Komi Autonóm SZSZK Állambiztonsági Minisztériuma Prilugi Járási Osztályának parancsnoka által 1952. december 25-én hozott határozattal Sóvári J. F., mint a kényszer-kitelepítés kiszabott idejét letöltött személy, a Szovjetunió Minisztertanácsának 1951. október 7-én kelt, 3857-1763. számú rendelete alapján, a lakhely-nyilvántartási szabályzat 39. szakasza szerinti kötelező lakhelykijelölés mellett mentesül a kényszer-kitelepítés alól.

A Sóvári J. F. tekintetében hozott kényszer-kitelepítési, illetve a kényszer-kitelepítetti státus feloldása tárgyában hozott határozat törvénytelen és megalapozatlan, ezért indítványozom azok hatályon kívül helyezését az alábbi indokkal.

A felülvizsgálat eredményeképpen megállapítottuk, hogy 1944. augusztus-szeptemberében az 1939-től magyar állampolgár Sóvári J. F.-et behívták sorkatonai szolgálatra a magyar hadseregbe, amely a német csapatokkal együtt részt vett a Szovjetunió és szövetségesei elleni háborúban. A katonai szolgálatot századírnoikként teljesítette. Az esküt 1945. február 5-én tette le.

A század harci cselekményekben nem vett részt, a bombázások következtében megrongálódott utak javítását végezte.

1945. április 12-én a századot a német parancsnokság lefegyverezte, és a német hátszágba vezényelte. Útközben az amerikai szövetséges csapatok alegységüket foglyul ejtették, és a német hadifoglyokat is befogadó hadifogolytáborba zárták.

Hadifogolyként Sóvári különböző németországi, illetve franciaországi hadifogolytáborokban tartózkodott.

1945 novemberében, mint német hadifoglyot, átadták a szovjet parancsnokságnak.

1946. december 26-ig nevezett a BM ellenőrző és szűrőtáborában ellenőrzésen esett át, majd 6 éve kényszer-kitelepítetti státusba került.

Jogállását tekintve Sóvárira nem vonatkoztak az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozatában, a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1945. december 21-én kelt, 3141-950szsz. számú határozatában, a Szovjetunió

Minisztertanácsának 1946. március 29-én kelt, 691-271szsz. számú rendeletében, továbbá a végrehajtásuk tárgyában a Szovjetunió Belügyminisztériuma által 1946. április 20-án kiadott, 97. számú, a német hadseregben szolgál személyekkel, „vlaszovistákkal”, légionáriusokkal és rendőrökkel kapcsolatos vizsgálat és kényszer-kitelepítésük rendjéről szóló irányelvben megállapított szabályok. A felsorolt rendeletek részletesen felsorolják a vizsgálat alá vonandó személyeket.

Sóvári magyar, illetve csehszlovák állampolgár volt, a szovjet hadseregben szolgálatot nem teljesített, következképpen, esküt nem tett, a magyar hadsereg katonájaként esett hadifogságba. A szovjet parancsnokságnak való átadása időpontjában nem volt szovjet állampolgár, minthogy a Szovjetunió és a Csehszlovák Köztársasággal a Kárpát-Ukrajnával kapcsolatos szerződést 1945. június 29-én kötötte meg, a Kárpátontúli terület pedig 1946. január 22-én jött létre.

Nevezettnek a magyar hadseregben teljesített szolgálata nem minősíthető sem hazaárulásnak, a Szovjetunió elárulásának, sem kollaborációnak.

A felülvizsgálat során Sóvári ügyét, mint konkrét náci háborús bűnös ügyét vizsgáltuk. A büntetőügy iratai között nem lelhetők fel olyan anyagok, amelyek bizonyítanak, hogy nevezett háborús bűncselekményt követett volna el, békés szovjet emberek vagy hadifoglyok megsemmisítésének szervezésében vagy végrehajtásában vett volna részt.

Az adott körülmények között Sóvári tekintetében az 1929. évi Genfi Egyezményt, illetve annak 1949. évi, a hadifoglyokkal való bánásmódról szóló kiegészítését kellett volna alkalmazni.

A Szovjetunió Ügyészségéről szóló törvény 29. szakasza alapján, az Állami Védelmi Bizottság 1945. augusztus 18-án kelt, 9871sz. számú határozatnak, illetve a Szovjetunió Belügyminisztériuma által 1946. április 20-án kiadott, 97. számú irányelvnek megfelelően meghozom az alábbi

HATÁROZATOT:

1. A BM Uszty-Vimi Internálótábor-parancsnokság operatív osztálya operatív megbízottja helyettesének 1946. december 26-ai, kényszer-kitelepítést elrendelő határozatát, valamint az Állambiztonsági Minisztérium Prilugi Járási Osztálya parancsnokának 1952. december 25-én kelt, Sóvári János Fjodorovicsot kötelező lakhelykijelölés mellet a kényszer-kitelepítés alól mentesítő határozatát – nevezett cselekedeteiben a kényszer-kitelepítésre okot adó körülmény hiánya folytán – hatályon kívül helyezem.

2. A meghozott határozatról Sóvári J. F. folyamodót értesíteni rendelem.

3. A Sóvári J. F. kényszer-kitelepített 21677. számú lezárt személyi aktáját a Kárpátaljai Területi (Ukrán SZSZK, Ungvár) Tanács Végrehajtó Bizottsága Belügyi Információs Központjának vezetője részére visszaküldeni rendelem.

*Jaganov N. Sz., a Komi Autonóm SZSZK
vezető nemzetbiztonsági törvényesség-felügyeleti
helyettes főügyésze*

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, F. P-2558, op. 1,
ügyiratszám: 117, p. 39-41

Szám: 393

***1990. szeptember 10. – A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
Kőrösmezei Tagozata elnökének az Állambiztonsági Bizottság
Kárpátaljai Igazgatóságához címzett levele***

Korszun A. M.,
Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat
Kárpátaljai Igazgatóságának megbízott vezetője
részére

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Kőrösmezei Tagozatának elnökeként azzal a kéréssel fordulok a rehabilitációs bizottsághoz, hogy szíveskedjen segítséget nyújtani az alábbi ügyekben.

1989 novemberében megküldtem Önöknek az ártatlanul elítélt és 1944. november 26-án elhurcolt magyar nemzetiségű személyek jegyzékét.

Már beszereztük azt a márványtáblát, amelyen kivésőtűk ezeknek az embereknek a nevét. Fontos lenne számunkra, hogy rehabilitálják őket, minthogy e nélkül nem kapunk engedélyt az emlékmű felállítására.

Kérem, hogy a lehető legrövidebb idő alatt küldjék meg számunkra a fenti személyek rehabilitálására vonatkozó iratokat.

A különböző lágerekben elpusztult ártatlan emberek jegyzéke

Lengyel Mihály, Lengyel István, Lengyel Reimund, Franz Ferenc Albin, Skerhák Nándor, Kirchner Reimund, Kirchner István, Ferenczi József, Milesevics Lajos, Leitner Antal, Franz Ferenc János, Kirchner Károly, Kirchner Pál, Reparuk Ferenc, Chamut József, Wisaner Antal, Fridt József, Neimann Antal, Fridt János.

A lágerekből hazatért személyek jegyzéke

Szenek Rudolf, Szadeczki Dénes, Lengyel Sándor, Kirchner Sándor, Franz Nándor, Marcsek József, Keis János

A cseh légióba belépett személyek jegyzéke

Szadeczki Imre, Asburger Lajos, Reparuk István, Zelinszki Dezső, München László, Duverik József, Franz Péter, Keis Antal

A lágerekből hazatért német fiatalok jegyzéke

Tóth Ferenc (19274), Frindt-Derencsik Borbála (1907), Scheibner Rozália (1913), Scheibner Pál (1905), Fridt Emma (1913), Fridt Gizella, Reparuk Antalné (1921), Reparuk Mária, Boklai Lajosné (1925)

Tisztelettel:

Birosz János, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
Kőrösmezei tagozatának elnöke

Korszun A. M. magánarchívuma. Másolat. Gépírás.

Szám: 394

1990. október 11. – Az Állambiztonsági Bizottság Kárpátaljai Területi Igazgatóságának válasza a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Kőrösmezei Tagozata elnökének

1990. október 11.

Birosz János Karlovics, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség
Kőrösmezei Tagozata elnökének,
Kőrösmező, Rahói járás

Másolat: Molnár B. O.,
a Rehabilitáltak Jogainak és Érdekeinek Érvényesítését Elősegítő Bizottság elnökének,
Ungvár, Lenin tér 4.
Fodó S. L., a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnökének,
Ungvár, Malokamennaja u.
Zilgalov V. A., a Területi „Memoriál” Szervezet elnökének
Ungvár, Cseljuszkincev u. 10/24.

Tisztelt János Karlovics!

1990 szeptemberében a Kárpátalja Területi Tanács Végrehajtó Bizottsága megkapta azon magyar és német nemzetiségű személyek jegyzékét, amelyek rehabilitálása érdekében Önök eljárnak.

Az Állambiztonsági Bizottság Kárpátaljai Területi Igazgatósága a jegyzékben szereplő személyekkel kapcsolatban adatokkal, sajnálatos módon, nem rendelkezik.

Ugyanakkor, az Állambiztonsági Bizottság Igazgatósága és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség által felkutatott egyéb anyagok tanúsága szerint 1944 novemberében-decemberében, a szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulását követően a saját gazdaságukban dolgozó, magyar, illetve német nemzetiségű férfiakat bírósági eljárás és nyomozati cselekmények nélkül, alaptalanul lágerekbe zárták, ahol többségük éhhalált halt vagy betegség következtében elpusztult.

Meggyőződésem, János Karlovics, hogy Ön ezekre az áldozatok ügyében jár el.

Ezen személyekkel szemben törvénytelenéget követtek el. Hivatalosan őket nem ítélték el, ezért a hatóságoknak, a helyi lakosságnak fel kell szabadítaniuk őket és családtagjaikat a megalapozatlan gyanú árnyéka alól, és tragikus sorsukat tekintsék az abban az időben uralkodó, sztálini rezsim által gyakorolt terror és önkényuralom következményének. Ezt követeli meg a Szovjetunió elnökének 1990. augusztus 13-án kelt rendelete is.

Tisztelt János Karlovics!

Feltehetőleg ismeretes az Ön számára, hogyan járnak el Kárpátalja más járásaiban – pl. a Beregszászi járásban – az ilyen személyek erkölcsi és politikai rehabilitációjával kapcsolatban: ünnepélyesen, az áldozatok iránti mély kegyelemmel és a túlélőkkel szemben tanúsított őszinte figyelemmel és tisztelettel, obeliszk vagy emléktábla felállításával tisztelegve emlékükhöz.

Szomorúsággal tölt el, hogy az Önök járásában ezt a folyamatot másképpen értelmezik. Feltételezem, hogy ennek csupán félreértés az oka, önök pedig meg tudják győzni a helyi hatóságokat, amelyeknek hatalmában áll megtenni azt a keveset, amit az emberek iránt tanúsított elemi tisztelet megnyilvánulásának tekintünk.

Annak érdekében, hogy felhívjam a társadalom figyelmét az 1990. augusztus 13-án kelt elnöki rendelet végrehajtásával kapcsolatos nehézségekre, jelen leveletem a Területi Rehabilitációs Bizottságon kívül egyidejűleg továbbítom a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségnek, illetve a Területi „Memoriál” Szervezetnek.

Önnek és még életben lévő pártfogoltjainak jó egészséget és a legjobbakat kívánom.
Sok sikert, tisztelettel:

Korszun A. M.,
Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata
Kárpátaljai Igazgatóságának helyettes vezetője

Korszun A. M. magánarchívuma. Másolat. Gépírás.

Szám: 395

1990. november 15. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata Stefánszki S. I. várpalánkai (Munkácsi járás) lakos büntetőügyében

[...]

HATÁROZAT
Szám: 44K-974/90

Ungvár, 1990. november 15.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (a testület tagjai: Lengyel I. V., elnök, az Elnökség tagjai: Ripics I. V., Drobotovics V. V.) Vjazmityinov V. I. ügyész részvételével, törvényességi felügyelet gyakorlása keretében, az ügyész óvása alapján felülvizsgálta a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. június 19-én kelt ítéletét, amellyel

Stefánszki Sándor Ivanovicsra (születési éve: 1909, születési helye: Várpalánka, lakhelye: Pósháza, Munkácsi körzet, nemzetisége: német, végzettsége: elemi iskolai, foglalkozása: kőműves, családi állapota: nős)

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú rendelete 6. szakaszának i), j), d) pontjai alapján a legsúlyosabb büntetést szabta ki – golyó általi halálra ítélte.

Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

[...] Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Az Elnökség meghallgatta az ügy előadó bíró általi ismertetését, az ügyész véleményét, aki óvását fenntartotta, és arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott, mégpedig az alábbiakra tekintettel:

Stefánszki S. I. elítélt a tárgyaláson csupán részben ismerte el bűnösségét, és azt vallotta, hogy kényszer hatására lépett be a Volksbund szervezetbe. ...

1943 novemberében behívták a magyar hadseregbe, és az orosz frontra, Szumi térségébe vezényelték, ahol az utász csapatoknál a raktárban teljesített szolgálatot. Néha az alakulatával együtt részt vett a szovjet partizánok elleni razziákban vagy tolmácsként vették igénybe a német és magyar katonák érintkezése során, mivel beszélt mind a német, mind a magyar nyelvet. 1944 januárjában leszerelték és hazaengedték. 1944 augusztusában mozgósították a német hadsereg SS csapataihoz, és Budapestre vezényelték. Harcokban nem vett részt, talán egy hét elteltével megszökött a hadseregből, polgári ruhát szerzett, és az osztrák határ térségében különböző parasztgazdaságokban dolgozott, majd 1945 áprilisában-májusában hazatért.

[...]

A periratokból kiderül, hogy Stefánszki S. I. akkor volt tagja a német Volksbund szervezetnek, amikor Kárpát-Ukrajna a polgári államként működő Magyarországhoz tartozott. Nem volt szovjet állampolgár, az Ukrán SZSZK 1927. évi Büntető törvénykönyvének 2. szakasza pedig az Ukrán SZSZK területén elkövetett bűncselekményekre vonatkozik, következésképpen, cselekedeteiért e törvényhely alapján nem volt büntetőjogi felelősségre vonható. Stefánszki S. I. a keleti fronton szolgálva kivégzésekben nem vett részt, a Szovjetunió területén gaztettet nem hajtott végre, önmagában az SS csapatoknál teljesített szolgálat ténye pedig nem minősül bűncselekménynek.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. június 19-én kelt, Stefánszki S. I. ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., elnök

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5273, p. 45-46. Eredeti. Gépírás.

Szám: 396

1990. december közepe – Az Ukrán SZSZK Állambiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Területi Igazgatóságának elnöke által a kárpátaljai területi főügyészhez intézett levél Keinz J. J. folyamodványa tárgyában

1990, december

Bondarenko A. Ju., 3. osztályú állami igazságügyi tanácsos,
kárpátaljai területi főügyész részére
Ungvár

Másolat: Keinz József Jozsifovics,
Munkács, Bozszenko u. 22. szám alatti lakos részére

Érdemi elbírálás céljából ezennel továbbítom Keinz József Jozsifovics kérelmét, amelyben nevezett kéri a rokonainak a Tyumenyi területre 1946-ban történt kitelepítésére vonatkozó iratok kiadását.

Az Állambiztonsági Bizottság Kárpátaljai Területi Igazgatósága a fenti személyek kényszer-kitelepítésére vonatkozó iratanyaggal nem rendelkezik. A Szovjetunió Belügyminisztériumán keresztül ugyanakkor megállapítottuk, hogy Dóri Josefina (Jusefa) Georgijevna (született 1916-ban) 1946 áprilisától valóban Tyumenyi területi kényszerlakhelyen tartózkodott, a Tyumenyi Területi Belügyi Osztály viszont Keinz családtagjaira vonatkozó adatokkal nem rendelkezik.

A Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának 1945. október 11-én kelt, 181. számú irányelve értelmében a kitelepítés és a kényszerlakhelyek feletti felügyeletet a Szovjetunió Belügyminisztériumának speciális helyőrség-parancsnokságai látták el, az ott keletkezett iratokat pedig a kényszer-kitelepítés helyén őrizendők.

Az egykori kényszer-kitelepítetteknek a jogaikba való maradéktalan visszahelyezését a Szovjetunió elnökének 1990. augusztus 13-án kelt, a 20-as és 50-es évek közötti politikai megtorlások valamennyi áldozatának jogaiba való visszahelyezéséről szóló rendelete írja elő.

Melléklet: Keinz I. I. kérelme, 1 lap, az 1. címzett részére

Tartoneckij V. L., az Igazgatóság parancsnoka

Korszun A. M. magánarchívuma. Másolat. Gépírás.

Szám: 397

1991. január 25. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata Schnelzer J. I. lezárt büntetőügyében, a Kárpát-Ukrajna Rendkívüli Bírósága ítéletének hatályon kívül helyezése tárgyában

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT
Szám: 44K-91/91

Ungvár, 1990. április 17.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (a testület tagjai: Lengyel I. V., elnök, az Elnökség tagjai: Ripics I. V., Drobeta V. V.) Vjazmityinov V. I. ügyész részvételével, törvényességi felügyelet gyakorlása keretében, az ügyész óvása alapján felülvizsgálta a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. április 20-án kelt ítéletét, amellyel

Schnelzer Josef Ivanovicsra (születési éve: 1926, születési és lakhelye: Szolyva, Kárpát-Ukrajna, nemzetisége: német, végzettsége: 2 osztály, családi állapota: nőtlen, pártállása: pártonkívüli, foglalkozása letartóztatásáig: asztalos)

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú rendelete 6. szakaszának i), j), pontjai alapján a legsúlyosabb büntetést szabta ki – golyó általi halálra és teljes vagyonekobzásra ítélte.

Schnelzer J. I. bűnösségét a bíróság azért állapította meg, illetve ezért ítélte el, mert 1943. május 1-jén Szolyván önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, és annak aktív tagja volt. 1944. szeptember 17-én önként jelentkezett az német SS csapatokhoz, amelyeknél a 22. Lovashadosztályoz (Búzavirág) vezényelték. E hadosztály 1945 januárjában való szétveréséig Budapest környékén részt vett a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg elleni harcokban.

Polgári ruhába öltözve mindaddig pincében bujkált, amíg a front nem vonult tovább. Eltitkolva az SS csapatoknál való szolgálatára vonatkozó információt a Vörös Hadsereg parancsnokság elöl, hazatért. Cselekedeteivel nagy kárt okozott y kárpát-ukrán népnek.

Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Az Elnökség meghallgatta az ügy előadó bíró általi ismertetését, az ügyész véleményét, aki óvását fenntartotta, és arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott.

[...]

A periratokból kitűnik, hogy Schnelzer J. I. a német SS csapatoknál teljesített szolgálat idején kivégzésekben, rablásokban, emberek kínzásában nem vett részt, gaztetteket nem követett el. Tagsága a német Volksbund kulturális és ismeretterjesztő szervezetben nem minősül bűncselekménynek, ezért azon állításra, miszerint Schnelzer J. I. cselekedeteivel nagy kárt okozott a kárpát-ukrán népnek, az ítélet nem szolgált bizonyítékokot.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. április 20-án kelt, Schnelzer Josef Ivanovics ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., elnök

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5343, p. 33-34. Eredeti. Gépírás.

Szám: 398

1991. január 25. – . – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata Tóbisch Á. E. szolyvai lakos büntetőügyében

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT
Szám: 44K-107/91

Ungvár, 1991. január 25.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (a testület tagjai: Lengyel I. V., elnök, az Elnökség tagjai: Ripics I. V., Drobota V. V.) Vjazmityinov V. I. ügyész részvételével, törvényességi felügyelet gyakorlása keretében, az ügyész óvása alapján felülvizsgálta a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. április 20-án kelt ítéletét, amellyel

Tóbisch Ágoston Mihajlovicsra (születési éve: 1884, születési helye: Dombó, Ilosvai járás, lakhelye: Szolyva, nemzetisége: német, végzettsége: 4 osztály, családi állapota: nős, előélete: büntetlen)

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú rendelete alapján a legsúlyosabb büntetést szabta ki – golyó áltati halálra és teljes vagyonának az állam javára történő elkobzására ítélte.

Az ítéletet 1945. május 10-én végrehajtották.

Tóbisch bűnösségét a bíróság azért állapította meg, illetve ezért ítélte el, mert 1940-ben Szolyván megszervezte és belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, abban aktív tevékenységet folytatott, 1942-től a fenti szervezet alelnöke volt, szovjetellenes agitációt folytatott, és az ifjúságot az SS csapatokhoz való belépésre buzdította. Tartva a szovjetellenes tevékenysége miatti felelősségre vonástól, 1944-ben, a Vörös Hadsereg Kárpát-Ukrajnába való bevonulása előtt szökni próbált, de nem sikerült neki.

Az ítélet végleges volt, fellebbezésnek nem volt helye.

Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Az Elnökség meghallgatta az ügy előadó bírói ismertetését, az ügyész véleményét, és arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott.

Tóbisch bűnösségét abban ismerte el, hogy 1940-ben hagyta magát rábeszélni a Volksbund pártba való belépésre, és mintegy 10–12 alkalommal részt vett e szervezet gyűlésein. 1942-ben megválasztották e szervezet alelnökévé. Az ifjúság körében az SS csapatokhoz való jelentkezésük érdekében semmilyen agitációt nem folytatott. A szervezet tagjaként alkalma volt újságot olvasni, rádióadást és zenét hallgatni. A Volksbund szervezetbe olyan személyeket vett fel, akik tudtak németül. Mintegy 4-5 hónapig volt a párt alelnöke.

[...] A periratok elemzése során megállapítható, hogy Tóbisch a Volksbund párt tagjaként semmilyen ellenséges tevékenységet a Szovjetunió, illetve szovjet állampolgárok tekintetében nem folytatott, ezen szervezetek Szolyván kulturális és ismeretterjesztő tevékenységgel foglalkoztak a német lakosság körében.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. április 20-án kelt, Tóbisch Ágoston Mihajlovics ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., elnök

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5334, p. 31-31zv. Eredeti. Gépírás.

Szám: 399

1991. február 4. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének Poloncsák (Poloncsik) I. M. lezárt büntetőügyében a Kárpát-Ukrajnai Területi Népi Tanács Rendkívüli Bírósága által hozott ítélet hatályon kívül helyezésének indítványozásával

[...]

a Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége

Poloncsik I. M. ügyében

TÖRVÉNYESSÉGI ÓVÁS

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság a 1945. április 12-én kelt ítéletével Poloncsik Jánost – Iván Ivanovics – /így az eredetiben, a fordító megjegyzése/ (születési éve: 1926, születési és lakhe-lye: Szolyva, Kárpátalja, nemzetisége: szlovák, végzettsége: 4 osztály, foglalkozása: mezőgazdasági munkás szüleinek gazdaságában, pártonkívüli, büntetlen előéletű).

A Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács rendelete 6. szakaszának c) és i) pontjai alapján golyó általi halálra és teljes vagyonekobzásra ítélték.

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt, azt 1945. április 25-én végrehajtották.

Az ítéletet helytelennek és hatályon kívül helyezendőnek minősítem az alábbiak miatt.

A vádlott mind a nyomozati szakaszban, mind a tárgyaláson tagadta bűnösségét, azt állította, hogy bár tagja volt a Volksbund szervezetnek, gyakorlatilag semmilyen tevékenységet nem folytatótt, nem ismerte annak beállítottóságát.

A német-magyar hadseregbe való besorozását követően az SS csapatokhoz vezényelték, ahonnan két nap elteltével dezertált, és Budapesten jelentkezett a szovjet hatóságfoknál.

A vádlott vallomását semmi nem cáfolja.

A tárgyaláson kihallgatott Taninec és Ruszin tanúk vallomása szerint nem volt ismeretük arról, hogy Poloncsik I. M. részt vett volna helyi lakosság elleni megtorlásban, vagy bármilyen egyéb megtorlási műveletben.

Fenti körülmények között el kell ismerni, hogy Poloncsik I. M. cselekedetei nem alkalmasak bűncselekmény elkövetésének megállapítására, nevezett a bíróság alaptalanul ítélte el, ezért az ítélet hatályon kívül helyezését és a büntetőügy megszüntetését javaslom.

Az Ukrán SZSZK Be. 384. szakasza alapján

indítványozom:

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács Rendkívüli Bírósága által 1945. április 12-én Poloncsik Ivan Mihajlovics ellen hozott ítélet hatályon kívül helyezését és a büntetőügy bűncselekmény hiányában való megszüntetését.

Melléklet: 25. számú büntetőügy.

Vjazmityinov V. I., III, osztályú igazságügyi tanácsos,

kárpátaljai területi megbízott főügyész

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, ügyiratszám: Sz-5416, p. 41-42. Eredeti. Gépírás.

Szám: 400

1991 február-június – Szemelvények a kárpátaljai lakosok által a Rehabilitáltak Jogainak Visszaállítását Intéző Megyei Bizottsághoz és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséghez intézett levelekből

[...]

Apám, Petrus Endre, 1900-ban született Nagyszőlősön. Bádogosként dolgozott, szakmáját mesterszinten gyakorolta. „Háromnapos munkára” vitték el Szolyvára 1944 novemberében. 1945 januárjában engedték haza súlyos betegen. Idegen emberek segítségével sikerült hazajutnia, öt nap múlva azonban a nagyszőlősi kórházban belehalt a tífuszba.

Nevezett leánya, Nyirinyi (Petrus) Margit

Ungvár, Ukrainszkaja utca

1991. február 7.

[...] Édesapám, nagybátyám és keresztaán nevében írok Önöknek. 1944. november 18-án vitték el őket Beregszászról. Gyalog hajtották Szolyváig. Egy napi pihenő után, megállásokkal, vo-nattal Boriszovba szállították.

Nagybátyámat, Mondy József Józsefovicsot, aki 1908-ban született, az u.n. 8. lágérbe vitték, onnan tért haza 1946-ban. 1984-ben hunyt el Beregszászon.

Apámat, Mondy János Józsefovicsot, egy u.n. „zöld lágérbe” vitték Boriszovba. Ő 2010-ben született. Később fakitermelésen dolgozott Boriszovban 1947 végéig. Jelenleg Beregszászon lakik a Vörös Hadsereg utcában.

Keresztaán szintén megjárta Boriszovban a „zöld lágért”. Ő Beregszászba 1946 őszét tért vissza. Neve: Borcsik Lajos Lajosovics, születési éve: 1909. 1990-ben hunyt el Beregszászon.

Himinec E., Beregszász, Vörös Hadsereg utca

1991. február 19.

[...] A Kárpáti Igaz Szóban olvasott közlemény alapján alulírott, özvegy Kincsesi Dánielné, viski lakos, bejelentem, hogy 1944 őszén férjemet „háromnapos munkára” vitték el az Urál hegység-be, Nyevjanszkba. Ott halt meg 1945. január 29-én. Férjem, Kincsesi Dániel, 1896. február 2-án született. Postásként dolgozott Viskén.

Kincsesi Dánielné, Huszti járás,

Visk, ul. Sevcenko

1991. február 20.

[...] Apámat 1944 őszén vitték el „háromnapos munkára”. Apám, Wisinger Ernő, 1923. 10. 20-án született Munkácson, kereskedelmi iskolában tanult. Az iskolából vitték el. Szolyván keresztül Orsába szállították. 1946. január 1-jétől Gomelben a 189. lágérben tartották fogva. 1946. augusztus 16-án engedték szabadon.

Ruszin (Wisinger) Klára, Munkács

1991. március 19.

[...] Kishegyi Gáspár vagyok. 1911. január 3-án születtem a Beregszászi járási Bucsán, Beregszászon éltem és élek. 1944. november 19-én vittek el itthonról. A Vorosilovgrádi járási Krasznyj Lucsban található lágérben tartottak fogva. Bányában dolgoztam. Mint kárpátaljai lakos, 1946. feb-ruár 14-én tértem haza súlyos betegen. Azóta is itt élek a családommal együtt. Kishegyi. 1991. március 20.

[...] A férjemet Munkácsról vitték el Szolyvára „háromnapos munkára”. Neve: Suiotai Gyula Mihajulovics, 1914. szeptember 8-án született Magyaromocsáron, Csehszlovákiában, Munkácson la-kott. Én, mint a felesége, meglátogattam Szolyván, hogy élelmiszert vigyek neki. Az élelmiszert elvették tőlem, de beszélni vele nem engedtek. Később levelet írt a Makejevkból, a lágérből. 1946 tavaszán tért haza betegen, teljesen felpuffadva, egy egész évig volt fekvőbeteg. 1979. október 11-én hunyt el. Három gyerekkel maradtam magamra.

Szitai Emma Bélovna,

születtem 1925. március 25-én,

Munkács, ul. Artema

1991. március 23.

[...] Apám, Papp Imre Józsefovics, 1917. március 29-én született Nyíregyházán, Magyaror-szágon. 1944 novemberében vitték el Szolyvára. Azóta nem tudunk róla semmit, hogy milyen körülmények között mikor és holt halt meg. Még azt sem tudjuk, eljutott-e valamilyen lágérbe, vagy még Szolyván meghalt? 1960-ban fel akartuk kutatni, de senki nem akart ezzel az ügygel foglalkoz-ni.

Csontos Anna, Ungvár, ul. Pobedi

1991. április 1.

[...] Egy 82 éves emberről írok, aki túlélte a háborús éveket és a sztálini lágerok kínjait. Él még, sokat olvas, de a mai napig nem tudja, kiért és miért folyt ennyi vér, miért pusztult el ennyi ártatlan ember? Hihetetlen, hogy csupán nemzetiségük volt a bűnük!

Ez az ember az édesapám, akit először Szolyvára vittek. Miközben hullottak az emberek, el elhangzott az „előre” parancs. De hova „előre”? Azt csak az isten tudta. Megérkezésükkor derült ki, hogy Orsában vannak. Ott a körülmények még rettenetesebbek voltak. Nem volt mit enni. Pusztul-tak a magyarok, románok, csehek, szlovákok. Akiben volt még erő, azt elvitték Minszkbe.

Apám, Újvári László, 1909-ben született. Elmesélte nekem, milyen kegyetlenül bántak velük a lágerben. Aki meghalt, még ki sem hült, mint a farönköket dobálták a földre.

Újvári László, Ungvár, Minaj utca

1991. április 2.

[...] Apám, Kun Balázs Gavrilovics, 1913-ban született Nagyberegen, „Háromnapos munká-ra” vették el a szolyvai gyűjtőtáborba, ahonnan egy vosorilovgrádi lágerbe szállították. Ő túlélte.

Öten voltak fivérek, és mindnyájan harcoltak a II. világháborúban. Négyen tértek vissza.

A nagybátyám, Kun Béla Gavrilovics, 1920-ban született Nagyberegen, eltűntnek nyilvánították.

A másik nagybátyám, Kun Albert Gavrilovics, 1917-ben született Nagyberegen. Ő is a szolyvai gyűjtőtáborban, majd a vorosilovgrádi lágerben volt. Már nem él.

Kun Balázs, Nagyberég, Sevcsenko utca

1991. április 2.

[...] Apám, Homoki József, 1901-ben született Gejőcön. Amikor kihirdették, hogy minden 18 és 50 év közötti férfi jelenjen meg egy bizonyos helyen, ő is megjelent. Magyar nemzetiségű ungvári lakos volt.

KOZMA Zsiga korláthelmeci lakos vele együtt volt a lágerben. Ő mesélte el, hogy mellette halt meg az apám.

Homoki László, Ungvár, Mebelscsikov u.

1991. április 3.

[...] 1944-ben érettségiztem az Ungvári Drugeth Gimnáziumban. Tényleges katonai szolgálat-ra nem hívtak be. A vasutasokkal együtt vittek el Ungvárról 1944. november 18-án. Szolyván ke-resztül Turkába szállítottak, majd Szamborba. Itt vagonokba szálltunk és elindítottak Oroszországba különböző lágerekbe: Minszk, Lesznaja, Baranovicsi, Bobrjanszk, stb. Utakat építettünk, bányában, fakitermelésen dolgoztunk, stb. 1947 júliusában tértem haza. Adataim: Novák Viktor, születtem Ungváron, 1925. április 17-én, nemzetiségem magyar.

Novák Viktor, Beregszász, Ivana Franka u.

1991. április 3.

[...] Férjem, Sebestyén Lajos Lajosovics, 1915. április 16-án született Tiszaszállkán. 3 év és 19 napig volt lágerben. Azon egyszerű oknál fogva nem engedték haza, mert amikor összeházasodtunk, a magyar határ nyitva volt. Férjem a lágerparancsnokon keresztül küldött nekem levelezőlapokat, amelyekben kértre, hogy igazolják családi állapotát, hogy itt, a Szovjetunióban van családja, nem Magyarországon. Én elküldtem neki az igazolást, azt követően engedték haza. A lágerbe kerülése előtt 78 kg volt a súlya, amikor hazajött – 30. Hazatérése után sokat betegeskedett, 3 évig volt mun-kaképtelen, csak könnyű munkát volt képes végezni. 63 évesen hunyt el itthon. A temetőben ke-resztekre vésik az ártatlan áldozatok nevét. A férjek elpusztultak, csak a gyerekek maradtak. Az én lányom mindössze két éves volt. Férjeinket elvitték, de sem ők, se mi nem tudtuk, milyen bűnért vezekelnek.

Sebestyén Mária Ferencovna, született 1923-ban,

Beregszászi járás, Mezőgecse, Tukai u.

[...] Legeza Miklós vagyok, az 5. számú Általános és Középiskolában dolgozom testnevelő tanárként, nővérem, Legeza (Szemrád) Alíz biológiantanárként dolgozik a 6. számú Általános és Középiskolában. Közölni szeretnénk, hogy édesapánkat, Legeza Antalt (született 1909. március 20-án), 1944 novemberében deportálták. Ungvárról a Szolyvai Gyűjtőtáborba vitték, ahol hamarosan meg-betegedett, és 1945. január 24-én elhunyt. Sírhelye ismeretlen.

Legeza M., Szemrád Alíz Antonovna,

Ungvár, ul. Ukrainszkaja

1991. április 4.

[...] Horváth Lajos vagyok 1896-ban születtem, Ungváron az Új utcában laktunk a 24. szám alatt (Radváncon). A (bíróági) tanúk elbeszélése szerint még Szolyván belehalt a tífuszba. Egyike volt az első áldozatoknak.

Szűkebb családomat a sztálini megtorlások elkerülték, mivel apám már 50-nél idősebb volt, én pedig még nem töltöttem be a 18. életévemet.

Szabó Ernő, Ungvár, ul. Mebelscsikov

1991. április 4.

[...] Balogh Józsefet 1944. november 18-án vitték el. 1894. augusztus 12-én született Ungváron. Egy kevelet írt Szolyváról 1945. január 24-én. Soha többé nem kaptunk róla hírt, a hatóságok azóta se értesítettek semmiről.

Szajkó M. I., Ungvár, ul. Sztefanika

1991. április 4.

[...] Engem 1944. november 18-án vittek el. Három hétig gyalogoltunk, amíg Sztarij Szamborba értünk. Ott bevagoníroztak, és igen nehéz körülmények között az Ural vidékére szállítottak. Sokan még a vagonokban pusztultak el. Ott töltöttem fiatal éveimet, de nem tudom, miért. A 25 hónapig végzett rendkívül nehéz munkáért egy jó szóval sem illettek, és egy fillért sem kaptam. Ez az idő a nyugdíjhoz szükséges szolgálati időbe sem számít bele, amit én méltánytalannak tartok.

Adataim: Lator József Józsefovics, születtem 1925. december 27-én.

Lator József, Huszti járás, Visk, ul. Puskina

1991. április 4.

[...] A Magyarországra vezető úton az egyik útitársam, miután tudomást szerzett arról, hogy emléket állítanak a „három napra” elvitt embereknek, arra kért, írassam fel az emlékműre két bátyjám a nevét: Fekete Zoltán, született 1914-ben, és Fekete Sándor, született 1917-ben. Munkácson a Kőrösvég utcában éltek.

Révay V., Beregszász, ul. Sevcsenko

1991. április 4.

[...] 1. Kovács Ferenc, baptista lelkész, 1912. november 24-én született Nagydobronyban. Munkácsról vitték el 1944. november 18-án. 1946. augusztus 18-án tért vissza Munkácsra. Orsán és Vityebszkben töltötte tartották fogságban.

2. Bánkúti Szilveszter, gimnáziumi tanár, Szegeden született. Munkácsról vitték el 1944. november 18-án. 1946. augusztus 18-án tért haza. Szegeden hunyt el.

3. Suara Róbert, született 1911-ben. Ungvárról vitték el 1944. november 18-án. 1948. május 3-án tért haza Budapestre. Orsában és Gomelben volt fogva tartva. 1990. november 18-án hunyt el Budapesten.

(olvashatatlan aláírás)

Munkács, 1991. április 4.

[...] Majoros Adalbert Adalbertovics, született 1925. december 16-án. Szolyva – 1944 november 22. – Permi terület – 1946. november 7.

(olvashatatlan aláírás)

Krasznokamszk, Permi terület, 1991. április 4.

[...] Nagybátyám, Gál Ferenc, 1907-ben született Nagyborzsován. Itt élt 1944 őszéig, amikor a többi magyarral együtt lágerbe deportálták. A lágerekből hazatértek mesélték el, hogy Szolyván halt meg.

Borbély Sándor,

Beregszász, 1991. április 5., pf. 52.

[...] Apánk, Fazekas Ignác, 1912-ben született, 1944 őszén vitték el, 1945 nyarán halt meg Fehéroroszországban, Orsában.

Községünkbe él még egy olyan ember, aki túlélte a lágerek borzalmait. Ő kert meg, hogy említsem meg a nevét. Dajsa Sándornak hívják, a Lenin utcában lakik. Tudatni szeretné, hogyan bántak vele, milyen munkát végeztek velük, milyen körülmények között tartották őket, hogyan éheztek és fáztak.

Szuhomlin Margaréta, Kisdobrony,

Ungvári járás, 1991. április 5.

[...] Apámról írok, akit 1944 őszén vittek el Szolyvára. Anyám a többi asszonnyal együtt né-hány alkalommal vitt neki élelmiszert, amit sikerült neki átadni, utána viszont már nem tudott kap-csolatot létesíteni vele. Később semmilyen hírt nem kaptunk felőle. Egy februári reggelen (1945-ben) hazatért lefogyva, legyengülve, betegen. Meg se tudott gyógyulni. 1950. január 22-én hunyt el. So-ha nem mesélte el, hogyan szabadult a lágerekből, csak annyit mondott, hogy Kovácsrétnél felszállt egy vonatra, és azzal jött haza Salánkra. Szolyván vele együtt volt az öccse is, a nagybátyám. Apám utoljára súlyos betegen látta. Nagybátyám néhány napig súlyos hasmenésre panaszkodott, majd a többiekkel együtt kivitték a temetőbe. Most is ott alussza örök álmát egy szolyvai tömegsírban. Az unokatestvéremet is elvitték, aki akkor 24 éves volt. Azóta se hallottunk róla.

Apámat Bekecs Jánosnak hívták, 1893-ban született, 1950. január 22-én. Az öccse, Bekecs Pál, 1895-ben született, Szolyván halt meg 1945-ben.

Az unokatestvérem, Bekecs János, 1920-ban született, sorsa ismeretlen.

Bekecs János,

Nagyszőlős, Russzkaja utca,

1991. április 9.

[...] Kunszabó Gergely (anyja neve: Fülöp Mária), a magyarországi, Szabolcs megyei Oroson született 1917-ben, Munkácson lakott. 1944. november 18-án vitték el „malenykije rabotira”, ahon-nan három év és három hónap ingyenmunka után szabadult és tért haza a családjához. Én két kicsi gyermekkel maradtam itthon, minden segítség nélkül. A férjem 1983-ban hunyt el. A férjem megjár-ta a szolyvai, szambori és orsai koncentrációs táborokat. Kérem, hogy őt is jegyezzék be az ártatlanul elítéltek jegyzékébe.

Kunszabó Gergelyné született Sepa Mária

Munkács, 1991. április 9.

[...] Férjemet, Szabó István Ferencet, aki a Kassai járási Jase községben született 1909. január 9-én. 1944 januárjában (3 napi élelemmel) vitték el munkatáborba. Ungváron a Gyár u. 47. szám alatt lakott. A lágerek borzalmi túlélő társa, Tomori Péter 1947-ben szabadult. Ő mesélte el, hogy a férjem a jelenlétében hunyt el egy Don-medencei bányában.

Szabó Mária Ja.,

Ungvár, Lermontov u.,

1991. április 10.

[...] Apám, Csengeri Andor, 1914. szeptember 11-én született Kispáloson. 1944. november 29-én vitték el a Szambori Gyűjtőlágerbe. Utána kb. egy évet töltött el a Don-medencei Gorlovkában. Súlyos betegen tért haza 1945 október 22-én. Szeretetlenben élt velünk 1988. február 22-ig, amikor váratlanul elhunyt. A kispálosi temetőben temették el.

A sógora, Tárzi Béla, 1904. október 5-én született Gálocson. Őt 1944 novemberében vitték

el. Bakuból tért haza 1948-ban. Gálocson hunyt el 1961. május 23-án.

Dr. Tárczi Andorné, gyermekorvos, Munkács,

1991. április 10.

[...] Apámat 1944 őszén vitték el Szolyvára. Anyám mesélte, hogy élelmiszert hordtak nekik. Utána Sztalinóba (Don-medence) vitték apámat. 1945 őszén tért haza. Sokat mesélt a lágeri eseményekről, de mi soha nem gondoltuk volna, hogy ezekre a mocskos ügyekre valaha is fény derül és szabadon lehet majd beszélni róluk.

Apám a magyarországi, Szatmár megyei Kölcshén született 1911. március 1-jén. 1980. május 2-án hunyt el.

Lánya, Kun Eleménné, Nagyszőlősi járás,

Salánk, Gagarin utca,

1991. április 11.

[...] Basányi Ferenc 1924. április 5-én született Katergényben, hivatalnokként dolgozott az eróműben. 1944. november 23-án idézték be nemzetiségi okmány kézbesítése céljából. Két hétig volt Szolyván, további sorsa ismeretlen.

(Olvashatatlan aláírás)

1991. április 11.

[...] A férje, Orosz Sándor Józsefovics, 1899. március 9-én született. Háromnapos munkára vitték el az első transzporttal 1944 novemberében. Először Szolyván volt, majd Szamborban látták. ott is halt meg, másokkal együtt. Tömegsírban temették el.

Felesége, Orosz Etelka Mihajlovna,

született 1909. november 30-án,ú

Beregszász, Vörös Hadsereg útja

1991. április 11.

[...] Adler Ferenc Józsefovics, született 1901. 02. 21-én. 1945 januárjában vitték el Ungvárról. Ungváron a Polevaja u. 9. szám alatt lakott. 1947-ben tért haza a lágerből. 1976. március 1-jén hunyt el Ungváron.

Huszár T. F., Ungvár, Polevaja u. 9.

1991. április 11.

[...] Azon társaim nevében fordulok Önhöz, akik túléltek 2 év 8 hónapot a szolyvai, szanoki, ocsamcsiri, tbiliszi légerekben. Elnézést kérek, de három műtét után nem vagyok képes egyedül írni. 1982-1983-ban két prosztata műtéten estem át. Azóta nehezen járok, asztmás vagyok, illetve keringési és szívelégtelenségben szenvedek, továbbá egyensúlyzavarom van, könnyen elesek, nehéz a légzésem, kiváltképp hideg időben.

1944. november 20-án vittek el, 1947. július 15-én tértem haza. 1912-ben születtem.

Farkas József Jozsifovics,

Ungvár, Ankugyinova u.

1991. április 11.

[...] Nagy Gyula vagyok, Kispáloson születtem, „háromnapos munkára” vittek el a Szolyvai Gyűjtőlágerbe. Onnan Szamborba vittek. Csak 1947 tavaszán tértem haza.

Nagy Gyula, Ungvári járás, Gálocs,

1991. április 11.

[...] Apám kérésére írok, akitől már sokat hallottam arról, hogyan bántak azokkal az embe-ekkel, akiket 1944-1945-ben vitt el „háromnapos munkára”, majd légerekbe hurcoltak. Apám, Révész Endre, 1913-ban született Eszenyben, jelenleg Cservonán él. 1947. szeptember végén tért haza.

(aláírás nem szerepel)

Császlóc, 1991. április 11.

[...] Meskó László, ungvári lakos, hivatalnokként dolgozott a Városi Tanács Végrehajtó Bi-zottságánál. 1903. május 12-én született a Máramaros megyei Tiszabogdányban. Otthonról

vitték el Karácsony ünnepén. 1945 és 1948 között a Don-medencében található jenakijevoí lágerben tartották fogva. Elítélve nem volt. 1945. május 4-én hunyt el.
(aláírás nem szerepel)

1991. április 13.

[...] Schiegl Ferenc 1909. december 24-én született Csapon. Csapon a Beregi u. 67. szám alatt lakott, a vasútállomáson a gépészeti részlegben dolgozott műszaki tiszti segédként (gépellénőr-ként). 1944 novemberében vitték el, miközben munkába tartott. Először Szolyván, majd Szamborban volt. Itt bevagonírozták és Szibériába, Nyevjanszkba szállították. 1947 őszén tért haza betegen. 1966-ban amputálták az egyik lábát. 1972. szeptember 17-én hunyt el Csapon, itt is temet-ték el.

E levelet Schiegl Ferenc feleségének unokahúga, Balogh Tiborné írja.

Csap, Új utca,

1991. április 15.

[...] Anyám unokatestvérét, Lőke Sándor fenyvesvölgyi erdészt 1945-ben vitték el a saját házából. Beteg felesége három gyermekkel, Karcsival, Etelkával és Sanyikával maradt magára.

Lőke Sándor elbeszélése szerint több mint egy hétig egy pincehelyiségben tartották Ungváron, mindaddig, amíg nem gyűjtötték össze a kellő számú embert. Ezt követően Szolyván, egy úgy-nevezett gyűjtőlágerben tartották, ahol olyan zabkásával élelmeztek, ami még disznótakarmánynak volt alkalmas. Mindez diftériához vezetett. A megnyomorodottként hozták haza meghalni. Bilkén van eltemetve. Nem sokkal később a felesége is követte, gyermekei pedig árván maradtak.

Fentieket tanúsítani tudja Lőke Sándor lánya, Etelka, aki Nagyberegen a Sevcsenko utcában lakik.

(aláírás nem szerepel)

1991. április 15.

[...] Eszenyben születtem. Nagyapámat és apámat elvitték a lágerbe. Mező Miklós Jánosovics (született 1896-ban), 1946 februárjában hunyt el. Fia, Mező Kálmán Miklósovics, 1921. december 2-án született, 1944. november 24-én vitték el Boriszovba, 1947. április 27-én tért haza. Mai is él, Eszenyben lakik.

Sevcsenkóné Mező Ella, Ungtarnóc

1991. április 15.

[...] A férjemet 1944. november 18-án vitték el. Akkor sok férfit vittek el. 1947. március 28-án tért haza. 1980. március 5-én halt meg. Vele együtt vitték el a barátját, Gören Bélát is, aki útközben meghalt.

Becske Endréné, Munkács

1991. április 15.

[...] A férjemet, Szűcs Elemér Bartalanovicsot, aki 1917. május 2-án született, Ungvárról vitték el „háromnapos munkára”, Szolyvára, onnan Szaborba, majd Sztrijbe. 1946 augusztusában tért haza. 1951-ben Beregszászra költöztünk. A férjem 1972. január 10-én halt meg Beregszászon.

Szűcs Elemérné, Beregszász, Lenin utca

1991. április 15.

[...] Hivatkozással az újságban közzétett felhívásra tudatom, hogy én is átéltem a sztálini megtorlás gyötrelmeit. Leírom ezt a szörnyű, feldolgozhatatlan történetet. 1944 novemberében „három napra” híd helyreállítására irányítottak bennünket. Szolyván kellett megjelennünk. A híd fel volt robbantva. Amikor gyalog odaértünk, láttunk, hogy ott már dolgoznak magyar hadifogolyka-tonák. Bennünket a kaszárnyába vezettek, és ott egy magyar tizedes elmondta, hogy mi is hadifogolyok vagyunk. Ebben az épületben több mint 1000 ember pusztult el.

Különböző nemzetiségűek voltak... 3-4 nappal később gyalog mentünk tovább Felsőverecskén keresztül Szarvasházára, ahol egy éjszakát a község templomában töltöttünk. Onnan – szintén gyalog – Sztarij Szanborba hajtottak. Itt három napot töltöttünk, de naponta csupán egyszer kaptunk enni valami híg ételt. Innen a lemergi kaszárnyába mentünk, de az állomáson két csoportban bevonítottak bennünket. Dobronyból vagy kétszázan voltunk. Mintegy száz vagonot töltöttek meg különböző nemzetiségű emberrel, és mire Boriszovba érkeztünk, már elpusztult 200-300 ember. A halottakat egyszerűen kidobálták útközben. Bennünket lágerbe vittek. Körülbelül -40 fok volt, mi munkaképtelenek voltunk. Alig bírtuk kihordani a halottakat a lágerből, mivel annyira gyengék és betegek voltunk. Este még beszélgettem a szomszédos priccsen fekvő társammal, reggelre már nem mozgott, többé nem kelt fel.

Bennünket, élve maradottakat, gyenge és rossz minőségű étellel tartottak, mezőn dolgoztattak. 1946-ban átszállítottak Minszkbe. Itt építkezéssel dolgoztunk, és szintén gyenge étellel volt részünk, ami napi ½ liter csalánlevesből és 20 dkg kenyérből állt.

1946-ban a Vöröskezeszten keresztül Amerikából konzerveket – vaját és más élelmiszert – kaptunk. Ez könnyítette meg az életünket. 1947 tavaszán tértem haza. 30 hónapot töltöttem haláltáborokban, ahol több ezer ártatlanul elítélt ember pusztult el. Sokat lehetne írni a sztálini lágerekben átéltekről. Aki ezeket a borzalmakat nem tapasztalta meg, el sem hiszi, mit éltünk át, hogyan éltünk, vagy, leginkább csak vegetáltunk.

Fejes Dezső Józsefovics, Nagydobrony, Gorkij u.

1991. április 16.

[...] Kovács András vagyok, Nagyszőlősön lakom a Frunze utcában. Nagybátyáimról szeretnék írni, akiket szintén elvittek 1944 őszén Szolyvára.

– Kovács István 1906-ban született Nagyszőlősön, soha nem tért haza, nem tudjuk, hol pusztult el.

– Kovács Lajos, 1912-ben született. Szintén Nagyszőlősről vitték el 1944-ben. 1946-ban tért haza Szamborból betegen. Két év múlva meg is halt.

Kovács András, Nagyszőlős, Frunze utca, Munkács

1991. április 16.

[...] Ezt a levelet Fornosról írom, Kukri Bertának hívnak. Annak az embernek vagyok a felesége, akit 1944. december 14-én elvittek. Először Munkácsra, onnan a szolyvai gyűjtőtáborba, majd Nagybereznán keresztül Szamborba. 1945 januárban a Vorosilovgrádi területre szállították őket tovább. Ott bányában dolgoztak. Almaznaja volt a neve. Ebbe a lágerbe tizenötön kerültek Fornosról, öten tértek haza. Ketten még ma is élnek.

Kukri János 1919-ben, Darcsi Gyula 1902-ben született. Az én férjem nem tért haza, annak ellenére, hogy egy egészséges délcég férfi volt. Haláláról azoktól az emberektől értesültem, akik hazatértek. A férjem 1945 márciusában halt meg, én pedig négy árva gyermekkel maradtam itt özvegyen.

A férjem adatai: Kukri Vince, született 1905-ben. A fivérem szintén abban a lágerben pusztult el.

A fenti lágerben halt meg: Nagy Ignác, született 1906-ben, DUNYI Béni, született 1900-ban, Bodnár József, született 1903-ban, Pupás Béni, született 1910-ben, Darcsi József, született 1923-ban, Kukri András, született 1906-ban, Darcsi Sándor, született 1925-ben, Ferencz József, született 1921-ben. Mindnyájan 1945 folyamán haltak meg. Haláluk pontos idejére még a hazatértek sem emlékeznek.

Kukri Berta, Fornos, Beregszászi járás

1991. április 16.

[...] Apámat, az 1912-ben született néhai Fábrián Istvánt, 1944. november 18-án vitték el Beregszászról. Egyetlen vétke az volt, hogy magyarnak vallotta magát. Átélt a borzalmakat Szolyván és Turkában, hogy életben maradjon, belépett a Cseh Légizóba, ahová irányították. Betegen tért haza 1945 szeptemberében.

Ugyanazon a napon vitték el a nagybátyámat, Fábían Balázst is, aki 1906-ban született. Ő megjárta a szolyvai, turkai, szamarai (ma Kujbisev) lágereket. 1946 májusában szabadult, mai is él.

Fábían István, Beregszász, Csajkovszkij utca
1991. április 16.

[...] Bitasi József vagyok, Kisdobronyban születtem 1915. május 15-én. 1944. november 7-én behívtak a tanácsházásra. Onnan gyalog mentünk. Először Mezőterebesen álltunk meg pihenőre az ottani iskolában, utána Szolyván, majd Turkán. Amikor már nem bírtunk gyalogolni, vonatra szállítottak. Egy-egy vagonba mintegy száz embert zsúfoltak be. 8 napig utaztunk ilyen körülmények között, amíg Orsába nem értünk, ahol nehezen jutottunk el a lágerig. Favágásra alkalmaztak ben-nünket, a munkánkért azonban nem fizettek. Ott lebénultak a lábaim, és ilyen betegen hoztak haza 1947. június 10-én.

Azóta gyötrődöm. Nem voltan kulák, mindig becsületesen élem abból, amit a két kezemmel kerestem.

Bitasi József, születési helye: Kisdobrony
1991. április 17.

[...] A február 7-én megjelent Kárpáti Igaz Szóban közzétett felhívás kapcsán írok. Böröndi Istvánnak hívnak, Nagyszőlősön lakom. 1945 elején vittek el „háromnapos munkára” a szolyvai lá-gerbe. Onnan elszállítottak más lágerbe. 1948-ban tértem haza. 1912. november 18-án születtem, tavaly töltöttem be a 78. életévemet. A lágerben három és fél évig bányában dolgoztam.

Böröndi István, Nagyszőlős
1991. április 17.

[...] A barátomat, Labat Kálmánt 1944-ben vitték el Szolyvára. Ő 1919-ben született Nagykőrösön. Teljesen árva volt, férfiszabóként dolgozott. Munkácsról vitték el. Ha a nyomára akad, kérem, tudassa velem sorsát.

Simon János, Munkács, Dzerzsinszkij utca
1991. április 17.

[...] Az apámmal kapcsolatban fordulok Önhöz levelemmel. 1949. augusztus 10-én születtem a Beregszászi járási Végardón.

Apám, Gerég János Józsefovics 1913. február 12-én született Tákoson, Magyarországon. Hat gyermeket nevelt fel, jelenleg a legkisebbel él. 1944 novemberében vitték el Végardóról, 1945 április engedték haza. Ungvárról Szolyvára vitték őket, onnan Kagyjevkába (Don-medence), ahol apám 18 hónapot töltött el. Az apám jelenleg 78 éves, de az államtól a mai napig sem kapott semmilyen kár-pótlást. Hazatérése után apám sokat betegeskedett, nyugdíjjogosultság megszerzéséhez a szolgálati ideje nem elegendő. Apám a mai napi él.

Szavko Terézia Ivanovna, Kirovográdi terület, Szvetlovodszki járás, Zaharovka,
1991. április 17.

[...] Beckert János Vítuszovics 1910. február 8-án született a munkácsi járási Zsófiafalván, és 1964-ben halt meg szintén a Munkácsi járás Zsófiafalván. A németek többségéhez hasonlóan 1944 decemberében őt is letartóztatták. Először szolyvai, onnan az ocsamcsiri (Gerúzia), később a tbiliszi lágerbe került. Ott a németekkel nehéz fizikai munkát végeztek. Teljes fizikai kimerültséggel 18 hónap után engedték el 1946 júliusában.

Beckert János Vítuszovicsal együtt internálták és hurcolták a tbiliszi lágerbe Kismann Jo-hann (János) Jozsifovicsot is, aki 1905-ben született, és a mai napig a Munkácsi járási Pósházán, 80. szám alatt lakik.

(aláírás nem szerepel) Továbbította Bronterjuk P. I.

1994. július 26.

Szerkesztette: Korszun O. M., 1991. június 18. – 1991. július 26.

A magyar nyelven megfogalmazott leveleket fordította: Dupka Edit Fedorivna

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézírás.

Szám: 401

1991. február 22. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Weiger M. I., Griedl M. V. és Markó I. L. elleni ítélet büncselekmény hiánya miatti hatályon kívül helyezéséről

UKRAJNA IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUMA

HATÁROZAT

Szám: 44K-211/91

Ungvár, 1991. február 22.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Droboti V. V., Ripics I. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. október 10-én kelt ítéletét, amely-lyel a rendkívüli bíróság

– Weiger Mátyás Ivanovics (születési éve, helye és lakhelye: 1907, Alsógereben, Szolyvai járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: német, családi állapota: nős, végzettsége: elemi iskolai, foglalkozása: asztalos, előélete: büntetlen);

– Griedl Mátyás Vilmosovics (születési éve, helye és lakhelye: 1924, Alsógereben, Szolyvai járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: német, családi állapota: nőtlen, végzettsége: elemi iskolai, előélete: büntetlen); és

– Markó János Ljudvigovics (születési éve, helye és lakhelye: 1907, Alsógereben, Szolyvai járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: német, családi állapota: nős, pártonkívüli, előélete: büntetlen, vég-zettsége: elemi iskolai)

vádlokat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának i) és j) pontjai alapján 20 év szabadságvesztésre, öt év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonel-kobzásra ítélte,

Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

Weiger M. I., Griedl M. V. és Markó I. L. vádlottakat a bíróság abban találta bűnösnek és azért ítélte el, mert nevezettek 1941-ben önként beléptek a Volksbund német fasiszta szervezetbe, amely fasisztabarát szellemben nevelte tagjait és készítette fel őket az SS-csapatokban való szolgálá-latra.

[...]

A törvényességi óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

A tárgyaláson előadó bíró ismertette az ügyet, az ügyész a törvényességi óvást fenntartotta. A bíróság elnöksége arra a következtetésre jutott, hogy a törvényességi óvás megalapozott.

[...]

Az ügyben rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelése során a bíróság megállapította, hogy Weiger M. I., Griedl M. V. és Markó I. L. a kárpát-ukrán nép és a Szovjetunió ellen büncselekményt nem követtek el. Mint német nemzetiségű személyek, egyszerű tagjai voltak a Volksbund német ismeretterjesztő szervezetnek, ami önmagában nem minősül büncselekménynek. A szervezet tagja-ként a Szovjetunió ellen rágalmakat nem terjesztettek, az

SS-csapatokhoz nem önként, hanem mozgósítás keretében léptek be, a Szovjet Hadsereg elleni harcokban nem vettek részt, e csapatokban való szolgálatuk rövid ideig (3-4 hónapig) tartott. Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakaszai alapján az Elnökség meghozta az alábbi határozatot:

A kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság által a Weiger Mátyás Ivanovics, Griedl Mátyás Vilmosovics és Markó János Ljudvigovics elleni büntetőügyben 1945. október 10-én hozott ítéletet hatályon kívül helyezi, az ügyet Ukrajna Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma, F. 7, ügyiratszám: Sz-5413, p. 107-109. Eredeti. Gépírás.

Szám: 402

1991. február 22. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Tóth F. L. és társai elleni ítélet büncselekmény hiánya miatti hatályon kívül helyezéséről

UKRAJNA IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUMA

HATÁROZAT

Szám: 44K-125/91

Ungvár, 1991. február 22.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. november 14-én kelt ítéletét, amellyel a bíróság

– Tóth Ferenc Ivanovics (születési éve, helye és lakhelye: 1894, Szürte, Ungvári járás, Kárpátalja terület, származása: paraszti, nemzetisége: magyar, családi állapota: nő, foglalkozása: kőműves, előélete: büntetlen, végzettsége: 6 osztály);

– Tóth Zoltán Ferencovics (születési éve, helye és lakhelye: 1926, Szürte, Ungvári járás, Kárpátalja terület, származása: munkás, foglalkozása: villanyszerelő, családi állapota: nőtlen, nemzetisége: magyar, előélete: büntetlen, végzettsége: 9 osztály);

– Geszti József Jozsifovics (születési éve és helye: 1920, Gulács, Beregszászi járás, lakhelye: Szürte, Ungvári járás, Kárpátalja terület, Ukrajna, származása: paraszti, nemzetisége: magyar, végzettsége: 6 osztály, családi állapota: nőtlen, előélete: büntetlen);

– Lászlófi Tibor Róbertovics (születési éve és helye: 1927, Csontos, Nagybereznai járás, lakhelye: Szürte, Ungvári járás, Kárpátalja terület, Ukrajna, nemzetisége: ukrán, végzettsége: felsőfokú, foglalkozása: postamester, családi állapota: nőtlen, előélete: büntetlen);

vádlottak közül

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának c), j) és k) pontjai alapján

– Geszti I. I. vádlottat 5 év szabadságvesztésre,

– Tóth F. I. vádlottat 4 év szabadságvesztésre,

– Tóth Z. F. vádlottat 3 év szabadságvesztésre,

– Lászlófi T. R. vádlottat 2 év szabadságvesztésre,

3 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekobzásra ítélte,

Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

A tárgyaláson előadó bíró ismertette az ügyet, az ügyész a törvényességi óvast fenntartotta. A bíróság elnöksége arra a következtetésre jutott, hogy a törvényességi óvás megalapozott.

[...]

Az ügyben rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelése és elemzése eredményeképpen a bíróság megállapította, hogy Tóth F. I., Tóth Z. F. és Geszti I. I. elítéltek Kárpátalja Vörös Hadsereg általi felszabadítása előtt tagjai voltak a magyar Nyilaskeresztes Pártnak, amelynek Szürtén Tóth F. I. volt a vezetője. Valamennyien látogatták a párt gyűléseit, fizették a tagdíjat, olvasták a párt által megjelentetett irodalmat, ez azonban egy legalisan működő párt volt, egyike az akkor működő hasonló pártok sorának. A párttagság ténye önmagában nem utal arra, hogy a párt népellenes szervezet volt. Ami Geszti I. I. elítéltnak a magyar hadsereg soraiban a keleti fronton való szolgálatát illeti, ezzel a hazása előtti állampolgári kötelességét teljesítette. Arra vonatkozó adatot, hogy a keleti fronton teljesített szolgálat során népellenes gaztetteket követett volna el, az ügy aktája nem tartalmaz.

Ami Lászlófi T. R. szovjet partizánok elleni razziákban való részvételét illeti, erre vonatkozó adat a bíróságon nem nyert bizonyítást. Amikor a Nagybereznai járási Csonton lakott, az erdő-szetnél dolgozott. A Vörös Hadsereg Kárpátaljára való bevonulása előtt az erdészet dolgozóit a csendőrség követelésére, a községi előljáróság parancsára összegyűjtötték a község háza elé, fegyvert adtak a kezükbe, és kihirdették a parancsot, hogy részt kötelesek venni a partizánok elleni razziában. de ők estig a község háza előtt maradtak, amikor hazaengedték őket. Így ebben az akcióban ő nem vett részt.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakaszai alapján az Elnökség meghozta az alábbi határozatot:

A kárpátaljai területi főügyész törvényességi óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság által a Tóth Ferenc Ivanovics, Tóth Zoltán Ferencovics, Geszti József Joszifovics és Lászlófi Tibor Róbertovics elleni büntetőügyben 1945. november 14-én hozott ítéletet hatályon kívül helyezi, az ügyet Ukrajna Be. 6. szakaszának (2) be-kezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Záradék: Tóth F. I. elhunyt, ugyanezen ügyben elítélt fia, Tóth Z. F. az Ungvári járási Homokon él. Geszti I. I. meghalt, húga, Geszti Jolán Joszifovna az Ungvári járási Szürtén lakik. Lászlófi T. R. 1984-ben áttelepült Magyarországra.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma, F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-544, p. 240-243. Eredeti. Gépirás.

Szám: 403

1991. február 25. – Előterjesztés a Pfeifer G. M. elleni lezárt büntetőügyben, nevezett rehabilitálásának indítványozásával

„Jóváhagyom”

Bondarenko A. Ju., első osztályú igazságügyi tanácsos,

kárpátaljai területi főügyész

1991. február 25.

ELŐTERJESZTÉS

Rizsankov F. K., vezető igazságügyi tanácsos, helyettes kárpátaljai területi főügyész, az 1988. július 30-án kelt, 42sz-13-40sz. számú rendelet alapján, törvényességi felügyelet keretében a Pfeifer G. M. elleni lezárt büntetőügy tárgyában az alábbiakat

állapítom meg:

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság az 1945. június 11-én kelt ítéletével

– Pfeifer György Mihajlovics (születési éve: 1903, születési és lakhelye: Beregleányfalva, Munkácsi járás, származása: paraszti, nemzetisége: német, családi állapota: nős, 4 gyermek apja) vádlottat a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának j) pontjai alapján 15 év szabadságvesztésre, három év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélte.

Pfeifer G. M. vádlottat a rendkívüli bíróság Abban találta bűnösnek, hogy nevezett 1941 januárjában Beregleányfalván önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, amelyben a helyi szervezet elnökévé választották. Mint a Volksbund helyi elnöke, vasárnaponként, illetve ün-nepnapok alkalmából a saját udvarán tartott gyűléseket, ahol szónokolt, német újságokból olvasott fel, hirdetményeket tett közhírré, agitálta a fiatalokat, hogy lépjenek be a Volksbund szervezetbe, dicsőítette a német intézkedéseket és a német hadsereg harci sikereit. Miután 1945 januárjában haza-tért a magyar hadseregből, Németmokrán, illetve Bárdházán bujkált.

Cselekedeteivel Pfeifer G. M. nagy kárt okozott a kárpát-ukrán népnek.
Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

Az Ukrán SZSZK legbőbb ügyészének törvényességi óvása alapján az Ukrán SZSZK Leg-felsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma Kárpát-Ukrajna Rendkívüli Bíróságának 1945. június 11-én kelt ítéletét 1955. március 30-án felülvizsgálta, és a Pfeifer György Mihajlovics szabadságveszté-sét büntetés-végrehajtási intézményben letöltendő 10 évre mérsékelte, egyebekben az ítéletet hely-ben hagyta.

A Pfeifer G. M. büntetőügyében rendelkezésre álló iratok vizsgálatának eredményeképpen arra a megállapításra jutottam, hogy az ítélet megalapozatlan, ezért azt hatályon kívül kell helyezni.

[...] Az ügyben fellelhető bizonyítékok alapján megállapítható, hogy Pfeifer G. M. a kárpát-ukrán nép, illetve a Szovjetunió ellen büntettet nem követett el. Mint német nemzetiségű személy, bizonyos ideig vezetője volt a Volksbund ismeretterjesztő szervezet helyi szervezetének, ami önma-gában véve nem minősül bűncselekménynek, a magyar hadseregben való szolgálata pedig állampol-gári kötelességét képezte.

Az Ukrán SZSZK Állami Nemzetbiztonsági Bizottsága Kárpátaljai Területi Igazgatóságának vezetősége szerint Pfeifer G. M., mint törvénytelen megtorlás áldozata, rehabilitálásra szorul.

Fentiek alapján
indítványozom,

hogy a Pfeifer György Mihajlovics elleni büntetőügyben a Kárpát-Ukrajna Rendkívüli Bíró-sága által 1945. június 11-én hozott ítélet, illetve az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bírósága Büntető Kollégiuma által 1955. március 30-én hozott végzés ellen az ügyészség emeljen törvényességi óvást és indítványozza azok hatályon kívül helyezését, a büntetőügy bűncselekmény hiányában való meg-szüntetését és nevezett rehabilitálását.

Rizsankov F. K., vezető igazságügyi tanácsos,
helyettes kárpátaljai területi főügyész
„Támogatom”:

Kuruc M. A., igazságügyi tanácsos,
a területi főügyész állambiztonsági vizsgálatok feletti törvényességi
felügyeletet gyakorló megbízott helyettes főügyésze

Záradék: Pfeifer G. M., illetve családtagjainak hollétére utaló adat az iratok között nem lelhető fel.

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, ügyiratszám: 295-sz, p. 60. Eredeti. Gépírás.

Szám: 404

1991. március 31. – Válasz a Vaszkó Olga kanadai lakos által apja, Bencs L. J. halála körülményeinek megállapítása iránt intézett levélre

Tisztelt Olga Ljudvigovna!

Levelét, amelyben apja sorsa iránt érdeklődik, még ez év márciusában megkaptam, válaszolni rá, azonban, csupán a közelmúltban nyílt lehetőségem.

Legnagyobb sajnálatomra, szomorú hírt kell közölnöm, tisztelt Olga Ljudvigovna. Édesapja tragikus sorsát illető feltételezései beigazolódtak. Édesapját, Bencs Lajos Joszifovicsot (a nyomozati anyagok szerint Bencs Lajos Juzefovics), aki 1905-ben született és 1945-ig Huszton élt, a 4. Ukrán Front 1. Gárdahadseregének Haditörvényszéke az 1945. január 18-án hozott ítéletével golyó általi halálra ítélte, és az ítéletet 1945. január 21-én végre is hajtották. Végso nyugvóhelyére vonatkozó adat az iratokban nem lelhető fel, meggyőződésem, hogy arról nemigen tud bárki is információt szolgáltatni Önnek. Az azokban az években alkalmazott gyakorlat szerint a haditörvényszékek áldozatait jeltelen sírokba temették, amelyek nem viseltek semmilyen ismertetőjelet. A temetkezési helyek hollétét csupán az ítéletvégrehajtók ismerték, akik „tudták”, hogyan járjanak el, hogy ne hagyjanak maguk után nyomokat.

A SZMERS Katonai Felderítő Szolgálat Nyomozati Osztálya Bencs Lajos Juzefovicsot az-zal vádolta meg, hogy tagja volt a Nyilas Pártnak, és a huszti alapszervezetét vezette, Magyarország mellett folytatott propagandatevékenységet, amely abban az időben hadban állt a Szovjetunióval.

A Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának munkatársai, miután elemezték az édesapja elleni lezárt büntetőügyet, arra a következtetésre jutottak, hogy a haditörvényszék fenti ítélete törvénytelen és hatályon kívül helyezendő, a Bencs L. Ju. elleni büntetőügyet pedig bűncse-lekmény hiányában meg kell szüntetni

Ezzel kapcsolatban, tisztelt Olga Ljudvigovna, a Nemzetbiztonsági Szolgálat Igazgatósága az édesapja elleni büntetőügy periratait továbbítja az ügyészségnek azzal, hogy indítványozza apja-nak, mint ártatlan áldozatnak a teljes rehabilitálását.

Megértem hogy Önnek ez csekély vigasz, azonban engem és a kollégáimat, akik az ország levéltáraiban keresték az iratokat – és azokat az Oroszországi Vlagyimirben sikerült megtalálniuk – majd döntést hoztak apja rehabilitálásának indítványozásáról, megelégedéssel tölt el, hogy édesap-jának legalább a becsületét sikerült helyreállítani és felmentetni őt a megalapozatlan vádak alól.

Az édesapja elleni büntetőügy periratai között nem találtunk olyan személyes iratokat vagy más személyes tárgyat, amelyet emlékként vissza tudtunk volna Önnek szolgáltatni, a Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségéhez címzett kegyelmi kérelmének fénymásolatát azonban csatolom e levelémhez.

Az Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnökségéhez intézett kegyelmi kérelem, sajnos, a 4. Uk-rán Front Katonai Tanácsának határozatára nem gyakorolt befolyást, hiszen a grémium 1945. január 19-én helyben hagyta a Bencs L. Ju. elleni halálos ítéletet, és annak haladéktalan végrehajtását rendelkezte el, amit harmadnap végre is hajtottak.

Levelémhez mellékelem édesapja születési anyakönyvi kivonatának a másolatát is.

Feltételezem, érdekesek az Ön számára édesapja azon személyi adatai, amelyek a büntető-ügyben fellelhetők. Nevezetesen, születési ideje: 1905. október 29., nemzetisége: magyar, haja színe: barna, testmagassága: átlagos, iskolai végzettsége: 4 gimnáziumi osztály, foglalkozása: fényképező-gép- és rádiószerelő, 1940 és 1945 között a Huszti Kereskedelmi és Iparszövetkezet vezetőjeként dolgozott. 1926-tól 1927-ig a Csehszlovák Hadseregben, 1939-ben – három hónapig – a Magyar Hadseregben teljesített katonai szolgálatot. Felesége – az Ön édesanyja – Mária, 1917-ben, Olga lánya 1932-ben, József fia 1934-ben, második fia, akinek utóneve nincs feltüntetve, pedig 1944-ben született.

Tisztelt Olga Ljudvigovna!

Ez minden, amit megtehettem Önért! Megírtam az igazságot, hiszen Ön ezt kérte.

Levelemet egy közeli barátommal, Dupka Györggyel, a Magyarok Világszövetsége Elnökségének tagjával, az ungvári Kárpáti Kiadó szerkesztőjével továbbíttatom Önnek.

Remélem, hogy hamarosan megkapja e leveletem.

Jó egészséget kívánok. Ha van rá lehetősége, látogasson el Ungvárra, nagy örömmel talál-koznék Önnek, talán még az édesapjával kapcsolatos információkat is sikerül kiegészítenem.

Őszinte tisztelettel és jókívánságokkal:

Ungvár, 1991. 03. 30.

O. M. Korszun

U. I. Kérem, vegye figyelembe, hogy a levelemben közölt adatok Bencs Lajos Juzefovicsra vonatkoznak, nem pedig a Ön által Joszifovicsnak nevezett személyre. Lehetséges, hogy válaszom nem az Ön apjára vonatkozik, hanem egy másik ember sorsát vázolja fel. Az utóbbi esetben elnézé-sét kérem, amihez viszont nem fér semmi kétség, az az, hogy ezeknek a szerencsétlen embereknek a sorsa egyformán tragikusan alakult.

O. Korszun magánlevéltára. Másolat. Gépírás

Szám: 405

1991. április 1. – A kárpátaljai területi főügyésznek a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság által Hennel I. I. büntetőügyében hozott ítélet elleni törvényességi óvása és a büntetőügy bűncselekmény hiányában való meg-szüntetésére tett indítványa

Kárpátaljai Területi Ügyészség

Ügyszám: 13/507sz

Ungvár, 1991. 04. 01.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége részére

Hennel I. I. büntetőügyében

TÖRVÉNYESSÉGI ÓVÁS

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság a 1945. június 30-án kelt ítéletével Hennel János Ivanovicsot (születési éve: 1907, születési helye: Várpalánka, Munkácsi járás, Kárpát-Ukrajna, nemzeti-sége: német, végzettsége: 6 osztály, származása: paraszti, foglalkozása: munkás, pártonkívüli, bűn-tetlen előéletű)

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács dekrétuma 6. szakaszának i) és f) pontjai alapján 3 év szabadságvesztésre és 1 közügyektől való eltiltásra ítélte vagyonelkobzás mellőzésével.

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt.

Hennel I. I. bűnül a bíróság azt róta fel, hogy Kárpátalja magyar megszállása alatt aktív tagja volt a Volksbund német fasiszta szervezetnek, a lakosság körében a Szovjetunió és a Szovjet Hadsereg ellen folytatott propagandát, amivel nagy kárt okozott a kárpát-ukrán népnek.

Az ítéletet helytelennek és hatályon kívül helyezendőnek minősítem az alábbiak miatt.

A bíróság ítéletét arra alapozta, hogy nevezett tagja volt a német Volksbund szervezetnek. A vádlott tárgyaláson tett vallomása szerint csupán azért lépett be ebbe a szervezetbe, mert súlyos be-teg volt, és azt ígérték neki, hogy kezelést biztosítanak számára.

Bármilyen tevékenységre utaló bizonyíték az ügyben nem áll rendelkezésre. A bíróság azon következtetése, hogy Hennel szovjetellenes propagandát folytatott, nélkülöz minden alapot. Önma-gában az a tény, hogy tagja volt egy reakciós pártnak, bármilyen cselekmény hiányában nem tekint-hető a kárpát-ukrán és szovjet nép kárára elkövetett bűncselekménynek.

Fenti körülmények alapján az a következtetés vonható le, hogy Hennel elítélése a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács dekrétuma alapján megalapozatlan volt, minthogy cselekedete nem minősül bűncselekménynek, ezért az ítéletet hatályon kívül kell helyezni az ügyet pedig meg kell szüntetni.

Az Ukrán SZSZK Be. 384. szakasza alapján

INDÍTVÁNYOZOM,

hogy a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. június 30-án Hennel János Ivanovics ellen hozott ítéletét helyezték hatályon kívül, a büntetőügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján bűncselekmény hiányában szüntessék meg.

Vjazmityinov V. I., igazságügyi tanácsos,
megbízott helyettes főügyész

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: SZ-5498, p. 31-32. Eredeti. Gépírás.

Szám: 406

1991. április 11. – A kárpátaljai területi főügyésznek a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság által Seiler M. M. büntetőügyében hozott ítélet elleni törvényességi óvása és a büntetőügy bűncselekmény hiányában való meg-szüntetésére tett indítványa

Kárpátaljai Területi Ügyészség

Ügyszám: 13/5950

Ungvár, 1991. 04. 11.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége részére

Seiler M. M. büntetőügyében

TÖRVÉNYESSÉGI ÓVÁS

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság a 1945. május 22-én kelt ítéletével Seiler Mátyás Matvejevics (születési éve: 1925, születési és lakhelye: Beregleányfalva, Munkácsi járás, Kárpát-Ukrajna, nemzetisége: német, végzettsége: 8 osztály, családi állapota: nőtlen, foglalkozása: magán-gazdálkodó)

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1945. május 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának j) és k) pontjai alapján 10 év szabadságvesztésre, 5 közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonekzárásra ítélte.

Seiler M. M. bűnül a bíróság azt róta fel, hogy Kárpátalja fasiszta megszállása alatt 1943-ban Beregleányfalván önként belépett a Volksbund fasiszta szervezetbe és annak aktív tagja volt. 1944 szeptemberében önként belépett az SS-csapatokhoz, és Budapest bekerítésekor a Vörös Had-sereg fogságba ejtette.

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt. Törvényességi felügyelet keretében az ügyet nem vizsgálták felül.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. május 22-én Seiler M. M. büntetőügyében hozott ítéletét hatályon kívül helyezendőnek minősítem az alábbiak miatt.

Ahogy az a periratokból kitűnik, Seiler a tárgyaláson tagadta bűnösségét, azt vallotta, hogy nem volt a Volksbund szervezet tagja, a német SS-csapatokhoz pedig nem önként vonult be.

[...] 1944 júliusában valamennyi 18 és 60 év közötti beregleányfalvai férfi lakos behívót kapott az SS-csapatokhoz. A gyűjtőhelyről, ahol valamennyi mozgósított gyülekezett, ő megszökött, de Debrecenben a csendőrök elfogták és Budapestre szállították, ahol 1945 februárjáig különböző munkákat teljesített, amikor hazaengedték.

[...] Maga a szervezet egy ismeretterjesztő szervezet volt, a német SS-csapatoknál vádlott nem szolgált, a Szovjet Hadsereg elleni harcokban nem vett részt.

Fentiekre tekintettel, az Ukrán SZSZK Be. 384. szakasza alapján

INDÍTVÁNYOZOM,

hogy a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. május 22-én Seiler Mátyás Matvejevics ellen hozott ítéletét helyezték hatályon kívül, a büntetőügyet pedig bűncselekmény hiányában szüntessék meg.

Vjazmityinov V. I., igazságügyi tanácsos,
megbízott helyettes főügyész

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

Szám: 407

1991. április 15. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Gojs F. F., Paulik M. J., Plousa R. R. és Blaskó A. I. elleni ítélet büncselekmény hiánya miatti hatályon kívül helyezéséről

UKRAJNA IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUMA

HATÁROZAT

Szám: 44K-627/91

Ungvár, 1991. április 15.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. december 27-én kelt ítéletét, amellyel a bíróság

– Gojs Ferdinánd Ferencevics (születési éve, helye és lakhelye: 1882, Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, végzettsége: 6 osztály, foglalkozása: favágó, pártonkívüli, előélete: büntetlen);

– Paulik Mihály Jozsifovics (születési éve, helye és lakhelye: 1901, Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, származása: paraszti, végzettsége: 6 osztály, pártonkívüli, előélete: büntetlen);

– Plous Rudolf Rudolfovics (születési éve, helye és lakhelye: 1901, Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, származása: paraszti, pártonkívüli, előélete: büntetlen);

– Blaskó Antal Ivanovics (születési éve: 1903, származása: paraszti, nemzetisége: német, végzettsége: 6 osztály, előélete: büntetlen)

vádlottakat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának i) pontjai alapján 4 év szabadságvesztésre, 1 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek kobzásra ítélte,

Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

Gojs, Paulik, Plous és Blaskó abban vallotta magát bűnösnek, hogy Kárpátalja magyar megszállása alatt, 1940-ben belépett a német Volksbund szervezetbe, és annak aktív tagja volt. Ezen kívül mindnyájan dicsőítették Németország fasiszta rendszerét, rágalmazták a szovjet valóságot és Szovjet Hadsereget.

Az óvás az ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Miután a tanács elnöke ismertette az ügyet, a bíróság meghallgatta az ügyész álláspontját, és arra akövetkeztetésre jutott, hogy az óvás megalapozott.

Az ítéletet hozó bíróság a vádlottak bűnösségét csupán arra a tényre alapozta, hogy tagjai voltak a Volksbund német szervezetnek. E szervezetben való tagságát nem tagadta sem Gojs, sem Paulik, sem a többiek. Tanúsította ezt a bíróság által tanúként kihallgatott Winar, Blaskó, Kondrat, illetve Paulik is.

Ugyanakkor, sem a nyomozás, sem a bíróság nem állapított meg olyan konkrét cselekedetet a vádlottak részéről, amely alátámaszta volna, hogy ők támogatták a megszálló rezsimet, vagy részt vettek volna megtorló intézkedésekben. Egyéb cselekedetek nélkül önmagában az a tény, hogy tagjai voltak egy reakciós szervezetnek, nem minősül bűncselekménynek.

Ami Gojsnak a német hadsereg védelmében, illetve a Szovjet Hadsereg ellen tett kijelentéseit illeti, amelyre az ítélet hivatkozik, nem tekinthető a Szovjetunió és a kárpát-ukrán nép sérelmére elkövetett bűncselekménynek. Cselekményük, különben is olyan területen valósult meg, amely abban az időben és másik állam, Magyarország része, a vádlottak pedig ennek az államnak az állampolgárai voltak.

Fenti körülmények arran engednek következtetni, hogy Gojs, Paulik, Plous és Blaskó vádlottakat a Népi Tanács dekrétuma alapján alaptalanul ítélték el, minthogy cselekedetük nem minősül bűncselekménynek, ezért az ellenük hozott ítéletet hatályon kívül kell helyezni, a büntetőügyet pedig meg kell szüntetni.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. december 27-én kelt, Gojs Ferdinánd Ferencevics, Paulik Mihály Joszipovics, Plous Rudolf Rudolfovics, Blaskó Antal Ivanovics vádlottak ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,
F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5500, p. 126-127. Eredeti. Gépírás.

Szám: 408

1991. május 2. – Szemelvények Ignác Béla Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséghez intézett leveléből, amelyben leírja az NKVD-lágerben átélteket

[...] Nagy tisztelettel fordulok Önökhöz és nagyon köszönöm, hogy rólunk, volt foglyokról is megemlékeznek. Én, hála istennek, még élek. Annyi bánat ért, annyi fájdalmat voltam kénytelen welviselni, és mégis élek. Nagy élvezettel olvastam azokat az ájságokat,

amelyekben bennünket, volt foglyokat szólítanak meg. Én is válaszoltam a felhívásokra, kedves barátaim.

... Éjszakánként a gáti malomban dolgoztam. November 18-án reggel, amikor hazaértem a munkából, a szüleim szóltak, hogy Beregszászba kell mennek, hogy nyilvántartásba vegyenek. Elmentem Beregszászba, ott őrizetbe is vettek. Beregszászból Szolyvára gyalog hajtottak. Szolyván a táborba kerültem, ahol 6 hétig tartottak. Onnan Turkába küldtek, ahol öt napig voltam. Innen Szamborba vittek tovább. Ott másfél hétig tartottak, majd továbbvittek Oroszországba. Egy-egy vagonban 120 fő utazott. Amikor megérkeztünk, 120 főből kilencvenen maradtunk életben, a többiek meghaltak. Behajtottak bennünket a táborba, amelyben már 12 ezren voltunk. Tavaszra a betegekkel együtt ezerötszázan maradtunk. A többiek meghaltak. Én éjelentehortam a halottakat, azért kaptam egy-egy kanál forróvizet. Úgy próbáltam túlélni, ahogy tudtam.

Ismerek néhány embert, aki túlélte és hazajött. 1944 őszén vittek el, és 1947-ben engedtek haza. 40 kiló voltam. Higgyék el, sokat tudnék írni, könnybe lébad a szemem a túlélte borzalmakra emlékezve. Nem is folytatom, könyvet lehetne írni róluk...

Ignác Béla,

Beregszászi járás, Gát, Lenin u. 124.

Magyarból fordította Julija Kovalcsuk,

az Uzshorodi Nemzeti Tudományegyetem

Humán és Természettudományi Karának 1. évfolyamos hallgatója

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Archívuma

Szám: 409

1991. június 21. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Priboly A. F. elleni ítélet büncselekmény hiánya miatti hatályon kívül helyezéséről és nevezett rehabilitálásáról

UKRAJNA IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUMA

HATÁROZAT

Szám: 44K-734/91

Ungvár, 1991. június 21.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. 05. 16-án kelt ítéletét, amellyel a rendkívüli bíróság

– Priboly András Fjodorovics (születési éve és helye: 1909, Dombóvár, Magyarország, lakhelye: Munkács, végzettsége: középiskolai, nemzetisége: magyar, pártonkívüli, büntetlen előéletű, volt munkahelye: Latorca vállalat)

vádlottat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának d), f) és j) pontjai alapján golyó általi halálra és teljes vagyonekzabzásra ítélte,

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt, azt 1945. 05. 16-án végrehajtották.

Probilyt a rendkívüli bíróság abban találta bűnösnek, hogy ő, miután 1940-ben a magyar megszállókkal Kárpátaljára érkezett, népellenes tevékenységben vett részt, és közreműködött Kárpátalja erdejeinek letarolásában. Kárpátalja Szovjet Hadsereg általi felszabadítását követően Priboly, a németek vajára való kémkedés céljából Munkácson maradt. A német hadsereg győzelméről terjesztett híreket, adatokat gyűjtött a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács tagjairól, a népi hatalom lejáratásával foglalkozott.

Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

A bíróság, miután meghallgatta a területi bíróság elnökének előadását, az óvást előterjesztő ügyész beszédét, arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott.

A vádlott nem ismerte el bűnösségét, kijelentette a bíróságon, hogy 1944-ben érkezett Munkácsra, ahol a Latorca cégnél dolgozott egyszerű hivatalnokként, nem volt hozzáférése anyagi értékekhez. Semmilyen pártnak nem volt tagja, kémkedéssel nem foglalkozott, rádióadásokat nem hallgatott és nem terjesztett a német hadsereg, illetve a fasiszta rezsim javára szolgáló híreket. Kárpátalja Szovjet Hadsereg általi felszabadítása után is Munkácson maradt, mivel azt tekintette állandó lakhelyének. A magyar hatóságoktól kémkedés céljából semmilyen titkos feladatot nem kapott. Ismeretsége a intendánés szolgálatnál szolgáló magyar tiszttel személyes dolgokra korlátozódott, másokkal nem állt kapcsolatban. A Népi Tanács tagjainak családi nevét tartalmazó feljegyzései téjékozódás jellegűek voltak, annak érdekében készültek, hogy szükség esetén tudja, kihez fordulhat.

A vádlott vallomását a periratok nem cáfolják.

[...]

Hogy konkrétan mit követett el a vádlott a kárpátaljai haladó erők és a Szovjetunió kárára, sen a nyomozás, sem a rendkívüli bíróság nem állapította meg.

A rendkívüli bíróság azon következtetése, miszerint a vádlott részt vett az erdők kirablásában és a németek javára kémkedéssel foglalkozott teljességgel megalapozatlan. Az ítélet egyetlen, bűncselekmény megállapítására alkalmas konkrétumot vagy bizonyítékot sem tartalmaz.

Fenti körülményekből az a megalapozott következtetés vonható le, hogy Priboly ellen megalapozatlan ítélet született.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. 05. 16-án kelt, Priboly András Ferencovics vádlott ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5726, p. 44. Eredeti. Gépirás.

Szám: 407

1991. április 15. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Gojs F. F., Paulik M. J., Plousa R. R. és Blaskó A. I. elleni ítélet büncselekmény hiánya miatti hatályon kívül helyezéséről

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT

Szám: 44K-627/91

Ungvár, 1991. április 15.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. december 27-én kelt ítéletét, amellyel a bíróság

– Gojs Ferdinánd Ferencevics (születési éve, helye és lakhelye: 1882, Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, végzettsége: 6 osztály, foglalkozása: favágó, pártonkívüli, előélete: büntetlen);

– Paulik Mihály Jozifovics (születési éve, helye és lakhelye: 1901, Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, származása: paraszti, végzettsége: 6 osztály, pártonkívüli, előélete: büntetlen);

– Plous Rudolf Rudolfovics (születési éve, helye és lakhelye: 1901, Dubi, Ilosvai járás, nemzetisége: német, származása: paraszti, pártonkívüli, előélete: büntetlen);

– Blaskó Antal Ivanovics (születési éve: 1903, származása: paraszti, nemzetisége: német, végzettsége: 6 osztály, előélete: büntetlen)

vádlottakat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának i) pontjai alapján 4 év szabadságvesztésre, 1 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek kobzásra ítélte,

Az ítélet végleges és megfellebbezhetetlen volt.

Gojs, Paulik, Plous és Blaskó abban vallotta magát bűnösnek, hogy Kárpátalja magyar megszállása alatt, 1940-ben belépett a német Volksbund szervezetbe, és annak aktív tagja volt. Ezen kívül mindnyájan dicsőítették Németország fasiszta rendszerét, rágalmazták a szovjet valóságot és Szovjet Hadsereget.

Az óvás az ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Miután a tanács elnöke ismertette az ügyet, a bíróság meghallgatta az ügyész álláspontját, és arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott.

Az ítéletet hozó bíróság a vádlottak bűnösségét csupán arra a tényre alapozta, hogy tagjai voltak a Volksbund német szervezetnek. E szervezetben való tagságát nem tagadta sem Gojs, sem Paulik, sem a többiek. Tanúsította ezt a bíróság által tanúként kihallgatott Winar, Blaskó, Kondrat, illetve Paulik is.

Ugyanakkor, sem a nyomozás, sem a bíróság nem állapított meg olyan konkrét cselekedetet a vádlottak részéről, amely alátámasztotta volna, hogy ők támogatták a megszálló rezsimet, vagy részt vettek volna megtorló intézkedésekben. Egyéb cselekedetek nélkül önmagában az a tény, hogy tagjai voltak egy reakciós szervezetnek, nem minősül bűncselekménynek.

Ami Gojsnak a német hadsereg védelmében, illetve a Szovjet Hadsereg ellen tett kijelentéseit illeti, amelyre az ítélet hivatkozik, nem tekinthető a Szovjetunió és a kárpát-ukrán nép sérelmére elkövetett bűncselekménynek. Cselekményük, különben is olyan területen valósult meg, amely abban az időben és másik állam, Magyarország része, a vádlottak pedig ennek az államnak az állampolgárai voltak.

Fenti körülmények arra engednek következtetni, hogy Gojs, Paulik, Plous és Blaskó vádlottakat a Népi Tanács dekrétuma alapján alaptalanul ítélték el, minthogy cselekedetük nem minősül bűncselekménynek, ezért az ellenük hozott ítéletet hatályon kívül kell helyezni, a büntetőügyet pedig meg kell szüntetni.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. december 27-én kelt, Gojs Ferdinánd Ferencevics, Paulik Mihály Joszipovics, Plous Rudolf Rudolfovics, Blaskó Antal Ivanovics vádlottak ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5500, p. 126-127. Eredeti. Gépírás.

Szám: 408

1991. május 2. – Szemelvények Ignác Béla Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséghez intézett leveléből, amelyben leírja az NKVD-lágerben átélteket

[...] Nagy tisztelettel fordulok Önökhöz és nagyon köszönöm, hogy rólunk, volt foglyokról is megemlékeznek. Én, hála istennek, még élek. Annyi bánat ért, annyi fájdalmat voltam kénytelen átélni, és mégis élek. Nagy élvezettel olvastam azokat az újságokat, amelyekben bennünket, volt foglyokat szólítanak meg. Én is válaszoltam a felhívásokra, kedves barátaim.

... Éjszakánként a gáti malomban dolgoztam. November 18-án reggel, amikor hazaértem a munkából, a szüleim szóltak, hogy Beregszászba kell mennem, hogy nyilvántartásba vegyenek. Elmentem Beregszászba, ott őrizetbe is vettek. Beregszászból Szolyvára gyalog hajtottak. Szolyván a táborba kerültem, ahol 6 hétig tartottak. Onnan Turkába küldtek, ahol öt napig voltam. Innen Szamborba vittek tovább. Ott másfél hétig tartottak, majd továbbvittek Oroszországba. Egy-egy vagonban 120 fő utazott. Amikor megérkeztünk, 120 főből kilencvenen maradtunk életben, a többiek meghaltak. Behajtottak bennünket a táborba, amelyben már 12 ezren voltunk. Tavaszra a betegekkel együtt ezerötszázan maradtunk. A többiek meghaltak. Én éjjelente hordtam a halottakat, azért kaptam egy-egy kanál forró vizet. Úgy próbáltam túlélni, ahogy tudtam.

Ismerek néhány embert, aki túlélte és hazajött. 1944 őszén vittek el, és 1947-ben engedtek haza. 40 kiló voltam. Higgyék el, sokat tudnék írni, könnybe lábad a szemem a túlélte borzalmakra emlékezve. Nem is folytatom, könyvet lehetne írni róluk...

Ignác Béla,

Beregszászi járás, Gát, Lenin u. 124.

Magyarból fordította Julija Kovalcsuk,

az Uzshorodi Nemzeti Tudományegyetem

Humán és Természettudományi Karának 1. évfolyamos hallgatója

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Archívuma

Szám: 409

1991. június 21. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Priboly A. F. elleni ítélet büncselekmény hiánya miatti hatályon kívül helyezéséről és nevezett rehabilitálásáról

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT

Szám: 44K-734/91

Ungvár, 1991. június 21.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. 05. 16-án kelt ítéletét, amellyel a rendkívüli bíróság

– Priboly András Fjodorovics (születési éve és helye: 1909, Dombóvár, Magyarország, lakhelye: Munkács, végzettsége: középiskolai, nemzetisége: magyar, pártonkívüli, büntetlen előéletű, volt munkahelye: Latorca vállalat)

vádlottat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának d), f) és j) pontjai alapján golyó általi halálra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte,

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt, azt 1945. 05. 16-án végrehajtották.

Pribolyt a rendkívüli bíróság abban találta bűnösnek, hogy ő, miután 1940-ben a magyar megszállókkal Kárpátaljára érkezett, népellenes tevékenységben vett részt, és közreműködött Kárpátalja erdőinek letarolásában. Kárpátalja Szovjet Hadsereg általi felszabadítását követően Priboly, a németek vajára való kémkedés céljából Munkácson maradt. A német hadsereg győzelméről terjesztett híreket, adatokat gyűjtött a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács tagjairól, a népi hatalom lejáratásával foglalkozott.

Az óvás a fenti ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

A bíróság, miután meghallgatta a területi bíróság elnökének előadását, az óvást előterjesztő ügyész beszédét, arra a következtetésre jutott, hogy az óvás megalapozott.

A vádlott nem ismerte el bűnösségét, kijelentette a bíróságon, hogy 1944-ben érkezett Munkácsra, ahol a Latorca cégnél dolgozott egyszerű hivatalnokként, nem volt hozzáférése anyagi értékekhez. Semmilyen pártnak nem volt tagja, kémkedéssel nem foglalkozott, rádióadásokat nem hallgatott és nem terjesztett a német hadsereg, illetve a fasiszta rezsim javára szolgáló híreket. Kárpátalja Szovjet Hadsereg általi felszabadítása után is Munkácson maradt, mivel azt tekintette állandó lakhelyének. A magyar hatóságoktól kémkedés céljából semmilyen titkos feladatot nem kapott. Ismeretsége a intendáns szolgálatnál szolgáló magyar tiszttel személyes dolgokra korlátozódott, másokkal nem állt kapcsolatban. A Népi Tanács tagjainak családi nevét tartalmazó feljegyzései tájékozódás jellegűek voltak, annak érdekében készültek, hogy szükség esetén tudja, kihez fordulhat.

A vádlott vallomását a periratok nem cáfolják.

[...]

Hogy konkrétan mit követett el a vádlott a kárpátaljai haladó erők és a Szovjetunió kárára, sem a nyomozás, sem a rendkívüli bíróság nem állapította meg.

A rendkívüli bíróság azon következtetése, miszerint a vádlott részt vett az erdők kirablásában és a németek javára kémkedéssel foglalkozott teljességgel megalapozatlan. Az ítélet egyetlen, bűncselekmény megállapítására alkalmas konkrétumot vagy bizonyítékot sem tartalmaz.

Fenti körülményekből az a megalapozott következtetés vonható le, hogy Priboly ellen a rendkívüli bíróság megalapozatlan ítéletet hozott.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. 05. 16-án kelt, Priboly András Ferencovics vádlott ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése³⁴⁹ alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5726, p. 44. Eredeti. Gépirás.

Szám: 410

1991. június 21. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata Stich J. J. bilkei (Ilosvai eljárás) lakos rehabilitálásáról

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT

Szám: 44K-923/91

Ungvár, 1991. június 21.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1946. 01. 26-án kelt ítéletét, amellyel a rendkívüli bíróság

– Stich Jozef Joszifovics (születési éve és helye: 1899, Lojtan, Csorbai járás, Csehszlovákia, származása: paraszti, nemzetisége: szlovák, családi állapota: nő, végzettsége: középiskolai, lakhelye a letartóztatásáig: Bilke, Ilosvai járás)

vádlottat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának c) pontjai alapján 15 év szabadságvesztésre és teljes vagyonek kobzásra ítélte.

Stich vádlottat a rendkívüli bíróság abban találta bűnösnek, hogy nevezett 1939. március 17-én, a magyar megszállók bevonulás előtt Nagyrákócon önszorgalomból megszervezte a megszálló csapatok fogadását, és amikor azok bevonultak a faluba, köszöntőbeszédet tartott.

---

³⁴⁹ Az Ukrán SZSZK Büntetőeljárás törvénye 6. szakaszának (2) bekezdése megfogalmazza, hogy a vádlott (elítelt) cselekménye nem minősül bűncselekménynek, ezért az ítélet megalapozatlan. Ennek alapján kerül kiállításra az igazolás az elítelt rehabilitálásáról.

Még ugyanezen a napon összeállított egy 11 fős listát a kommunistákról, akiket a magyar csendőrség letartóztatott és lágerbe zárt.

[...] Az ügyben rendelkezésre álló bizonyítékok tanúsága szerint Stich még a 30. évek elején a csehszlovák kormány utasítása alapján került Kárpátaljára. Különböző kárpátaljai községek helyi hatóságainál dolgozott. Nagyrákóc 1939 márciusában bekövetkezett magyar megszállása során, mint magyar szimpatizánst kinevezték a község jegyzőjévé. Mint jegyző, hivatalból volt köteles végrehajtani a hatalom valamennyi utasítását és rendelkezését, azért nyilatkozott kedvezőtlenül a Vörös Hadseregről és a szovjet valóságról. Oktatója volt a Levente Ifjúsági Szervezetnek, amely a 12 és 18 év közötti gyermekeket készítette fel a magyar hadseregben való szolgálatra. Az ifjúság nevelésének ilyen formáját a magyar hatóságok írták elő. Ugyanakkor, sem a nyomozati anyagok, sem a tárgyalási jegyzőkönyvek nem tartalmaznak olyan adatokat, amelyek Stichnek a kárpát-ukrán nép vagy a Szovjetunió ellen irányuló ellenséges tevékenységére, letartóztatásokban való részvételére, vagy emberek meghurcolására utalnának.

Fenti körülményekre tekintettel megállapítható, hogy Stich cselekedetei nem minősülnek bűncselekménynek.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1946. 01. 26-án Stich Jozef Joszifovics vádlott ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, ügyiratszám: Sz-1365, p. 44-75. Eredeti. Gépírás.

Szám: 411

1991. június 21. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság által Neugebauer F. G., Freilich O. A. és társaik ellen hozott ítéletnek a kárpátaljai területi főügyész törvényességi óvása alapján történő felülvizsgálatáról

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT

Szám: 44K-934/91

Ungvár, 1991. június 21.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1946. január 15-én kelt ítéletét, amellyel a rendkívüli bíróság a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának d) pontja alapján

– Neugebauer Ferenc Gusztávovics (születési éve és helye: 1896, Uzsok, lakhelye: Fenyvesvölgy, Nagybereznai járás, Kárpát-Ukrajna, származása: munkás, nemzetisége: német, végzettsége: 3 elemi iskolai osztály, foglalkozása: munkás, családi állapota: nős)

vádlottat 8 év szabadságvesztésre,

– Freilich Elek Andrejevics (születési éve, helye és lakhelye: 1891, Fenyvesvölgy, Nagybereznai járás, származása: paraszti, nemzetisége: német, végzettsége: írástudatlan, családi állapota: nős, foglalkozása: munkás) illetve

– Freilich János Jozifovics (születési éve, helye és lakhelye: 1896, Fenyvesvölgy, Nagybereznai járás, nemzetisége: német, családi állapota: nős, végzettsége: 6 elemi iskolai osztály, foglalkozása: munkás)

vádlottakat 4-4 év szabadságvesztésre,

– Freilich Mihály Jozifovics (születési éve, helye és lakhelye: 1906, Fenyvesvölgy, Nagybereznai járás, származása: munkás, nemzetisége: német, foglalkozása: munkás, családi állapota: nős, végzettsége: 7 elemi iskolai osztály, foglalkozása: munkás)

vádlottat két év szabadságvesztésre

ítélte.

Mellékbüntetésként valamennyi vádlottat 5 év közügyektől való eltiltással és teljes vagyonek kobzással sújtotta.

Sztepa Ju. D. vádlottat az ügyben felmentette. Az ítélet végleges volt, fellebbezésnek helye nem volt. Az ítélet törvényességi felülvizsgálás keretében felülvizsgálásra nem került.

[...] A törvényességi óvás az ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Előadó bíró ismertette az ügyet, a b íráság meghallgatta az ügyész indítványát, aki a törvényességi óvást fenntartotta, és arra a következtetésre jutott, hogy a törvényességi óvás megalapozott az alábbiakra tekintettel:

[...] Az ügyben összegyűjtött bizonyítékok elemzése szerint vádlottak tagjai voltak a Volksbund szervezetnek. E szervezet tagjai leginkább német nemzetiségű személyek voltak, és kulturális és ismeretterjesztő jellegű rendezvényeket szervezett. A meghallgatott tanúk közül senki nem vallotta, hogy a vádlottak a Szovjetunió és a hadserege ellen folytattak propagandát, részt vettek a második világháborúban. Neugebauer F. G. nem volt vezetője a Volksbund szervezetnek.

Elítéltek azt vallották, megígérték a magyar csendőrnek, hogy együttműködnek a magyar csendőrséggel, ez az ígélet, azonban csupán szóban hangzott el. Az elítéltek egyike sem vett részt büntetőjogi felelősségre vonást követelő cselekményekben a kárpátaljai nép ellen. A Vörös Hadsereg által felszabadított területen élve semmilyen terrorista vagy felforgató tevékenységgel nem foglalkoztak.

Fenti körülmények alapján az a következtetés vonható le, hogy Neugebauer F. G., Freilich A. A., Freilich I. I., Freilich M. I. vádlottakat a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakasza alapján megalapozatlanul ítélték el.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész törvényességén óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1946. január 15-én Neugebauer Ferenc Gusztávovics, Freilich Elek Andrejevics, Freilich János Jozsifovics, Freilich Mihály Jozsifovics ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, a büntetőügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Vjazmityinov V. I., igazságügyi tanácsos, megbízott területi főügyész

Záradék:

Neugebauer F. G. elhunyt, fia, Neugebauer Ju. F. a Nagybereznai járási Fenyvesvölgyben, a 310. szám alatt lakik.

Freilich A. A. elhunyt, fia, Freilich A. A. Fenyvesvölgyben a 116. szám alatt lakik

Freilich I. I. elhunyt, lánya, Cikanyin A. I. Fenyvesvölgyben a 91. szám alatt lakik

Freilich M. I. elhunyt, felesége, Freilich E. Ju. Fenyvesvölgyben a 454. szám alatt lakik

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, ügyiratszám: Sz-5891, p. 290-293. Eredeti. Gépírás.

Szám: 412

1991. június 21. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata Strauss L. J. Munkácsváraljai (Munkácsi járás) lakos büntetőügyében hozott határozata

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT

Szám: 44K-653/91

Ungvár, 1991. június 21.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. 05. 27-én kelt ítéletét, amellyel a rendkívüli bíróság

– Strauss Lőrinc Jozsifovics (születési éve, helye és lakhelye: 1894, Munkácsváralja, Munkácsi járás, nemzetisége: német, pártonkívüli, származása: paraszti, végzettsége: 8 osztály, előélete: büntetlen)

vádlottat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának c), d), e) pontjai alapján 25 év szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyonek Kobzásra ítélte.

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt.

Strauss abban ismerte be bűnösségét, hogy Kárpátalja magyar megszállása alatt belépett a Szabadcsapat terrorista szervezetbe és ott aktív tevékenységet folytatott. Részt vett Kárpátalja többi részének megszállásában, tolmácsként működött közre, és a csendőrségen embereket ütlegelt és vallasott.

A törvényességi óvás az ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Miután előadó bíró ismertette az ügyet, a bíróság meghallgatta az ügyészt, és arra a következtetésre jutott, hogy a törvényességi óvás megalapozott.

Vádlott mind a nyomozati szakaszban, mind a tárgyaláson tagadta bűnösségét, azt vallotta, hogy a Szabadcsapat tagjaként semmilyen erőszakos cselekményben nem vett részt, a magyar csendőrségnek senkit nem adott fel. Együttműködése a magyar csendőrséggel mindössze abban merült ki, hogy néha tolmácsolt nekik, mivel tud magyarul. Olyan eset is előfordult, hogy a megtorlás elkerülése érdekében ő intett óvatosságra egyes embereket.

Az elítélt védekezését a periratok nem cáfolják.

A bíróságon tanúként kihallgatott Csepák, Stefánszki, Strauss és Eckmann közül senki sem vallotta azt, hogy az elítélt Kárpátalja magyar megszállása alatt bármilyen bűnös cselekedetet hajlott végre.

Strauss bűnét, miszerint titkos ügynöke volt a megszálló csapatoknak és a demokratikus erők képviselői ellen jelentett, illetve, hogy erőszakot alkalmazott a békés lakosság ellen,

nélkülöz minden alapot. Az ítélet semmilyen konkrét bizonyítékokra való hivatkozást nem tartalmaz.

A periratokból kitűnik, hogy a Szabadcsapat szervezetben való tagságát maga az elítélt sem cáfolta, ez a tény önmagában azonban nem büntetendő cselekmény, nem minősül büntettnek.

Fenti körülmények arra utalnak, hogy Strauss vádlottat a rendkívüli bíróság megalapozatlanul ítélte el.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. 05. 27-én Strauss Lőrinc Jozifovics vádlott ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálata Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, op. 1, ügyiratszám: Sz-5896, p. 82. Eredeti. Gépírás.

Szám: 413

1991. június 21. – A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnökségének határozata a Kék E. A. elleni lezárt büntetőügy bűncselekmény hiánya miatti megszüntetéséről

Az Ukrán SZSZK Igazságügyi Minisztériuma

HATÁROZAT

Szám: 44K-713/91

Ungvár, 1991. június 21.

A Kárpátaljai Területi Bíróság Elnöksége (Lengyel I. V., elnök, Ripics I. V., Droboti V. V., tagok) Bondarenko A. Ju. ügyész részvételével, a kárpátaljai területi ügyész törvényességi óvása alapján felülvizsgálja a Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. október 17-én kelt ítéletét, amellyel a bíróság

– KÉK Eduárd Ferencevics (születési éve, helye és lakhelye: 1921, Várpalánka, Munkácsi járás, származása: paraszti, nemzetisége: német, családi állapota: nőtlen, pártonkívüli, büntetlen előéletű, elemi iskolai végzettségű)

vádlottat

a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. december 18-án kelt, 22. számú dekrétuma 6. szakaszának c) és i) pontjai alapján golyó általi halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte,

Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nem volt, azt 1945. február 16-án végrehajtották.

[...]

A törvényességi óvás az ítélet hatályon kívül helyezését indítványozza.

Miután a tanács elnöke ismertette az ügyet, a bíróság meghallgatta az ügyész álláspontját, és arra a következtetésre jutott, hogy a törvényességi óvás megalapozott.

A tárgyaláson Kék vádlott bűnösnek vallotta magát, elmondta, hogy 1940-ben belépett a Volksbund szervezetbe és 1942-ig volt annak tagja. E szervezetnek az volt a célja, hogy új tagokat toborozzon, német fasiszta szellemben nevelje azokat és készítse fel az ifjúságot az SS-csapatoknál való szolgálatra. Vádlottat a frontra vezényelték és harcvolt a Vörös Hadsereg ellen. 1943-ban egy alkalommal hazajött szabadságra. Úton hazafelé találkozott két zsidóval, akik utána köptek. Ő visszafordult és elverte őket. 1944-ben az alakulatát visszavonták a frontról és a hátszágba vezényelték védműépítésre, ahol megbetegedett, így Csehszlovákia területén kezelték, miután hazatért, és a Vörös Hadsereg bevonulásáig és letartóztatásáig otthonában élt.

[...]Az ügyben rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelése során a bíróság megállapította, hogy Kék a Munkácsi járási Várpalánkán élt és 1940 és 12942 között tagja volt a Volksbund német szervezetnek. 1942-ben belépett a német SS csapatokhoz, volt a szovjet-német fronton, 1944-ben, gyógyulását követően hazatért. 1943-ban szabadságon tartózkodott Várpalánkán, amikor elvet két zsidó nemzetiségű személyt.

A Volksbund szervezet kulturális és ismeretterjesztő szervezet volt, vádlott pedig annak egyszerű tagja. Az ügyben nem lehet fel bizonyíték arra vonatkozóan, hogy Kék az SS-csapatoknál teljesített szolgálat alatt letartóztatásban, rablásban, kivégzésben, a békés lakosság megkínzásában vett volna részt.

Fenti körülmények alapján megállapítható, hogy Kék cselekedetei nem minősíthetők a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 1944. 12. 18-án kelt dekrétumában meghatározott bűncselekménynek.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján az Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a kárpátaljai területi főügyész törvényességi óvásának helyt ad.

A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. október 17-én Kék Eduárd Antonovics³⁵⁰ vádlottak ellen hozott ítéletét hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig az Ukrán SZSZK Be. 6. szakaszának (2) bekezdése alapján megszünteti.

Lengyel I. V., a tanács elnöke

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

---

³⁵⁰ Kék Eduárd Ferencevics 1921-ben született a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Várpalánkán, elemi iskolai végzettségű, német nemzetiségű, pártunkívüli fiatalember volt. Munkácson élt és dolgozott munkásként. A Kárpát-Ukrajnai Rendkívüli Bíróság 1945. október 17-én golyó általi halálra ítélte, az ítéletet 1945. november 16-án végrehajtották. Nevezettet 1991-ben rehabilitálták. (Akiket a történelem rehabilitált. Első kötet, p. 369)

Szám: 414

1991, szeptember – Szemlények Banduszjak M. M.³⁵¹, Kárpát-Ukrajna kiépítése aktív tagjának, a szovjet lágerekben politikai fogolyként hosszú évekig fogva tartott személynek a visszaemlékezéseiből

[...] 1944 decemberében a SZMERS Katonai Kémelhárítás a hátország ottmaradt ellenséges elemektől való megtisztításának ürügyével Kárpátalján sorozatos letartóztatásokat hajtott végre a nem kommunista beállítottságú értelmiségiek körében. Ennek keretében tartóztattak le engem is. A kémelhárító szolgálat vezetői köztudottan nem ismertek ilyen személyeket, őket a helyi kommunisták árulták be. A letartóztatottakat Ungvárra szállították, itt börtönözték be, itt koholtak ellenük „ügyet”, miután járművekkel szállították őket a perecsenyi lágerbe, amelyet a katonai laktanyákban alakítottak ki. Itt gyűjtöttek össze több mint 500 férfit és néhány nőt, mint internáltakat. 1945 januárjában fegyveres kísérettel átszállítottak bennünket Nagymihályba, a következő napon pedig tehervagonokba zsúfoltak, és Sztarij Szamborba vittek. Itt, miután kiszállítottak a vagonokból, egy nagy terembe (színház- vagy moziterem lehetett) gyűjtöttek, itt is töltöttük az éjszakát. A terem zsúfolásig megtöltötték az „internáltakat”, még lefeküdni vagy a csupasz padlóra ülni se mindenki tudott. Olyanok is voltak, akik egész éjszaka állni kényszerülnek. A két hatalmas kübli gyorsan megtelt és a széklet megvizelet a körülöttük fekvő emberek alá folyt. A következő napon ismét vagonba szállítottak bennünket, amelyeken már priccseket alakítottak ki, és volt bennünk vaskályha, az ajtóba pedig vágtak egy rést, illemhely gyanánt. Kétszer cserélődött le az őrség és a vagonunkban kétszer tartottak létszámmellenőrzést.

Nem tudtuk hova visznek bennünket, nagy fagyok voltak, a nap csak nagyritkán bújt elő, a kályha nem tudta átfűteni a vagonot, mert nem volt mivel fűteni. Hol a fa, hol a gyújtós, hol a szén hiányzott. Több mint egy hétig voltunk úton, mert a szerelvény félnapokat várakozott mellékvágányokon. Ahogy az később kiderült, Gorlovkában szállítottak bennünket ki, innen gyalogmenetben hajtottak Jenakijevóba, a lágerbe, amely 6 db szögesdróttal körbekerített kétszintes barakkból állt.

Emlékszem, a vagonban velem együtt utazott a két nagybátyám, Klimpus Vaszil³⁵² és Dmitro³⁵³ is, illetve az ungvári Fucskó család (apa-fia-lánya). Az apa az úton meghalt. Az úton,

---

³⁵¹ Banduszjak Mikola Mihajlovics 1909-ben született a Kárpátalja területi, Rahói járási Kőrösmezőn. Pártonkívüli, ukrán nemzetiségű, egyetemet végzett ungvári ügyvéd, 1939 márciusáig, Kárpát-Ukrajna idején kormányzati tisztviselő volt. A Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának Rendkívüli Értekezlete 1948. május 26-án 25 év szabadságvesztésre ítélte. 1955-ben rehabilitálták. (Kárpát-Ukrajna: dokumentumok és anyagok. 1. kötet... p. 700)

³⁵² Klimpus Vaszil Ivanovics 1891-ben született a Kárpátalja területi, Rahói járási Kőrösmezőn. Elemi iskolai végzettségű, ukrán nemzetiségű pártonkívüli személy volt. A Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának Rendkívüli Értekezlete 8 év szabadságvesztésre ítélte. 1993-ban rehabilitálták (Kárpát-Ukrajna: dokumentumok és anyagok. 1. kötet... p. 706)

³⁵³ Klimpus Dmitro Ivanovics (1897-1959). A Rahói járási Kőrösmezőn született, már az 1. világháborúban is harcolt. Hazatérése után a csehszlovák hadseregben szolgált. 1925 és 1928 között a Szics sportszervezet vezetője. A Podkarpatská Rus autonóm kormányának megalakulását és a Kárpáti Szics Népi Önvédelmi Szervezet létrehozását követően a szervezet főparancsnoka. Kárpátalja Vörös Hadsereg általi felszabadítását követően Klimpus Dmitrot, illetve fivéreit, Vaszilt és Ivant letartóztatták, és a Donecki területi, jenakijevói lágerbe deportálták. Szabadon engedését követően a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának Rendkívüli

természetesen hiányoztak az elemi higiéniai feltételek is, megjelentek a tetvek. A lágerben egy primitív fürdőn estünk át, a ruháinkat pedig u.n. gőzös fertőtlenítésnek vetették alá, ennek azonban hosszú ideig nem mutatkozott eredménye, kiütött a tifuszbajrány. Annyi beteg lett, hogy nem fértek el a gyengélkedőn. Minden reggel új halottak voltak, őket meztelenül szállították el. Hol többen – hol kevesebben voltak. Mindnyájukat árkokba, elhagyott bányák gödreibe temették. Az illemhely a láger egyik sarkában volt a szabad ég alatt. Ez egy deszkával lefedett széles és mély gödör volt, a deszkában lyukakkal. A szögesdrót túloldalán mellette vezetett az út, amelyen a falulakosai közlekedtek.

Emlékszem, a láger internáltjai között volt dr. Bacsinszky Ödön³⁵⁴ (földművelésügyi országgyűlési képviselő, később Kárpát-Ukrajna minisztere), az ungvári Földessy, dr. Szolányi, a Huszti Járásbíróság elnöke, a már említett Klimpusok és Fucskók (utóbbi a Szalasi-párt szervezéséért), Gönczy huszti kereskedő, Purzsás, a tanár (a Szabadcsapat egyenruhájában), egy szakasz szlovák Hlinka-gárdista és sok-sok kárpátaljai és kelet-szlovákiai magyar és szlovák.

Ha nem csal emlékezetem, valamikor 1945 februárjában a gyengélkedőn meghalt, többek közt Bacsinszky doktor, illetve Szolányi doktor. Őket is a bányárokba temették.

Perecsenyben híg levessel és kenyérral etettek, az úton kétszersültet és forró vizet kaptunk, a lágerben szintén „valamit visz a víz” leves volt az élelmünk, amihez hol kenyeret, hol kétszersültet adtak. Tavasszal a Magyar Népköztársaságból kapott segélyekből a levesben néha egy-egy darab húskonzervből származó hős is megjelent, és a teába került cukor. A szakácsok és ételosztók a szlovák katonák voltak, akik, miközben haladtak az étellel a lépcsőkön, hangosan kiabáltak, hogy „Pozor!” (ami az ő nyelvükön azt jelenti, hogy „Figyelem”), de nemsokára a börtönőrök megtiltották nekik, hogy ezt a szót kiejtsék. Annak ellenére, hogy a lágerben értelmiségieket tartottak fogva, az éhség lopásra kényszerítette őket. A lopott holmit a munkában (a civilekkel) kenyérré cserélték.

Márciusban az egészséges rabokat brigádokra osztották, és kísérettel munkába járatták. A bomba sújtotta „Junij Komunar” bányát kellett helyreállítani. A bánya területét szögesdróttal vették körül, a sarkokba őrtornyokat állítottak, azokon a fegyveres kíséret lövészei őrködtek automata gépfegyverrel. A bányán belül a munkát civil jenakijevói lakosok irányították. Ők jól bántak velünk, az volt az érzésem, hogy együttéreznek velünk. Kiosztották ugyan a feladatokat a brigádoknak vagy csoportoknak, a teljesítésüket azonban már nem ellenőrizték, következésképpen, nem sok hasznuk volt belőlünk.

A lágerben naponta létszámellenőrzést tartottak az „internáltak” között, szökésre nem volt példa. Ilyen ellenőrzés után a politikai vezető gyakran mesélt nekünk a fronthelyzetről, arról, hogy közeleg a háború vége, reményt sugallva nekünk a tekintetben, hogy a győzelem után szabadon engednek, és bennünket leginkább ez érdekelt. A lágerben bevetettek néhány

---

Értekezlete 8 év szabadságvesztésre ítélte. Nem sokkal a büntetésének letöltése után meghalt. Rehabilitálták (Kárpát-Ukrajna: dokumentumok és anyagok. 1. kötet... p. 707)

³⁵⁴ Bacsinszky Ödön (apja utóneve István) 1880-ban született a Técsői járási Alsókálfalván, egy sokgyermekes görög katolikus lelkész családjában. Gimnáziumi tanulmányainak befejezését követően elvégezte a Budapesti Jogtudományi Egyetemet. Debrecenben és más magyarországi városokban dolgozott. 1922-ben hazatért Kárpátaljára. Nemsokára kinevezték Ungvár polgármesterévé. (Kárpát-Ukrajna: dokumentumok és anyagok. 1. kötete... p. 706) (Kárpát-Ukrajna: dokumentumok és anyagok. 1. kötete... p. 706)

ügynököt is, akik az internáltakat a múltjukról faggatták, majd jelentettek az operatív munkatársaknak, amiről én csak a legvégén szereztem tudomást.

1945 nyarán kezdetét vette az úgynevezett „szűrés”. Eredményének függvényében engedték az internáltakat haza ára, ahol 1947-ben bennünket ismét letartóztattak és elítéltek. Így fizettünk mi, sok ezren azért, mert nem szöktünk nyugatra, bevártuk a felszabadítókat.

Amikor nekem kihirdették az Állambiztonsági Minisztérium Rendkívüli Értekezletének rendeletét, arra hivatkoztam, hogy az Alkotmány szerint ilyen szerv nem létezik, a nyomozati osztály parancsnoka, Akszjonov alezredes azonban kijelentette nekem, hogy „Az Alkotmány a külföldnek szóló könyv, nekünk itt megvannak a saját törvényink”. Akkor először értettem meg, hogy az akkori Állambiztonsági Minisztérium önkényével van dolgom. Már a lágerben, miközben a büntetésemet töltöttem, győződtem meg arról, milyen sok hozzám hasonló naiv ember van, hogy a „nép ellenségeit” úgy fabrikálták, hogy egy zsarnok totalitárius rendszer rabjaivá tegyék ezeket az embereket. Ezek a rabok meg a hadifoglyok építették újjá a birodalmat, amely rövid időn belül fenyegetést kezdett jelenteni a volt szövetségesei számára! Nos, ezt hívják „felszabadításnak”!

Banduszjak M., politikai fogoly

1991, szeptember

Korszun O. M. magánlevéltára. Másolat. Gépírás

Szám: 415

1991. november 29. – A Kárpátaljai Területi Ügyészség szakvéleménye a Kutlán A. V. elleni büntetőügyről és nevezett rehabilitálására vonatkozó indítvány

„Jóváhagyom”

Himinec V. V., igazságügyi tanácsos, kárpátaljai területi helyettes főügyész

1991. november 29.

SZAKVÉLEMÉNY

a Kutlán A. V. elleni 1831. számú büntetőügyben

Kutlán András – apja utóneve László – (születési éve 1907, születési helye: Fancsika, Nagyszóplósi járás, Kárpátalja terület, nemzetisége: ukrán, letartóztatásáig lakhelye: Ungvár, pártonkívüli, a „Hét” folyóiratnál szerkesztőként dolgozott)

Nevezettet 1944. november 27-én tartóztatta le a 4. Ukrán Front 18. Hadseregének SZMERS Katonai Kémelhárítási Osztálya. Kutlán ellen azért emeltek vádat, mert 1941-től 1942. május 16-ig szerkesztette „A Hét” vidéki folyóiratot, amelynek lapjain magyarbarát propaganda cikkeket jelentettek meg.

Kutlán 1942. július 29-től 1943 májusáig a 10. magyar könnyűgyalogosági hadosztály parancsnokságán szolgált rajzolóként. Kutlánt az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakasza (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésével vádolták meg.

A 4. Ukrán Front SZMERS katonai kémelhárítási osztályvezetőjének 1945. január 23-án kelt utasítása alapján a Kutlán elleni büntetőügyet a Büntető törvénykönyv szakaszára való hivatkozás nélkül megszüntették, és nevezett a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának (NKVD) lágerében internálták.

A lágerből való szabadulására vonatkozó adattal a Szovjetunió Belügyminisztériumának Információs Központja nem rendelkezik. Kutlán A. V. meghalt. Felesége, Kutlán M. A. Ungváron, a Bozsenko u. 16. szám alatt él.

Kutlán András (apja utóneve: László) tekintetében az ukrainai politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló ukrán törvény 1. szakasza értelmében rehabilitációnak van helye.

Pohoriljak A. D., alezredes,

Az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának
vizsgálati osztályvezetője

Kuruc M. A., igazságügyi tanácsosjelölt,

állambiztonsági vizsgálati törvényességi felügyeleti megbízott helyettes területi főügyész

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, ügyiratszám: Sz-1831, p. 42. Eredeti. Gépírás.

Szám: 416

1991. december 18. – Szakvélemény a Siska Sz. V. elleni lezárt büntetőügyről és nevezett rehabilitálására vonatkozó indítvány

„Jóváhagyom”

Himinec V. V., igazságügyi tanácsos, kárpátaljai területi helyettes főügyész

SZAKVÉLEMÉNY

a Siska Sz. V. elleni, SZ-1836. számú büntetőügyben

Siska István – apja utóneve: László – (születési éve: 1900, születési helye: Munkács, Kárpátalja terület, lakhelye letartóztatásáig: Ungvár, foglalkozása: ügyvéd, pártunkívüli). A 4. Ukrán Front SZMERS Katonai Kémelhárítása 1944. november 16-án tartoztatta le.

Siskát azzal vádolták meg, hogy ő volt a „Kárpáti Híradó” kiadója, amely sajtótermékben forradalomellenes, a szovjet emberek életéről valótlan, rágalmazó cikkek jelentek meg.

Siska cselekedeteit az Oroszországi SZSZSZK Btk. 58. szakaszának (4) bekezdésébe ütközőnek minősítették.

A nyomozati szakaszban kihallgatott Siska tagadta bűnösségét, azt vallotta, hogy a fenti lapban megjelent cikkeknek nem é volt a szerzője, személyesen a Szovjetunió ellen nem lépett fel, más bizonyíték pedig az ügyben nem áll rendelkezésre.

A 4. Ukrán Front SZMERS katonai kémelhárításának munkatársa az 1945. január 21-én kelt határozatával az Ukrán SZSZK Be. 204. szakasza alapján, a cselekmény jelentéktelen mivoltára tekintettel a Siska ellen indított ügyet megszüntette, és elrendelte nevezettnek a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságának lágerébe való internálását.

Siska lágerből való szabadulására vonatkozó adattal a Szovjetunió Belügyminisztériumának Információs Központja nem rendelkezik. Nevezett 1944. november 16-tól 1945. január 21-ig, azaz 2 hónap 5 napig volt őrizetben.

Siska István (apja utóneve: László) tekintetében az ukrainai politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló ukrán törvény 1. szakasza értelmében rehabilitációnak van helye.

Pohoriljak A. D., alezredes,

Az Ukrán Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Területi Igazgatóságának
vizsgálati osztályvezetője

Kuruc M. A., igazságügyi tanácsosjelölt,

állambiztonsági vizsgálati törvényességi felügyeleti megbízott helyettes területi főügyész

1991. december 15.

Megjegyzés: Siska Sz. V. rehabilitálásáról szóló igazolás a periratok között található.

Konykova M. A., igazságügyi tanácsos,
kárpátaljai területi helyettes főügyész

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, ügyiratszám: 1836, p. 54. Eredeti. Gépírás.

Szám: 417

1991, december – Vaszkó Olga³⁵⁵ kanadai lakos válasza Korszun Olekszijnek a SZMERS katonai kémelhárítás által kivégzett Bencs L. Ju. sorsára vonatkozó levelére

Kellemes ünnepeket és boldog Újévet kívánok Önnek, tisztelt Olekszij Mihajlovics!

Elnézését kérem, hogy csak ilyen sokára válaszolok kedves levelére, amelyet még tavasszal kaptam. Nagyon-nagyon köszönöm Önnek, különösen apám, Bencs Lajos születési anyakönyvi kivonatát. Szívszorító olvasni a kézírását: „Kérelem a Legfelső Tanács részére”... úgy tűnik, gyötrellemmel és reménytelenül írta. Kételyein nem hagynak nyugodni. Hogy lehet,

---

³⁵⁵ Vaszkó (Bencs) Olgának (apja utóneve Lajos), sajnos, nem sikerült ellátogatnia szülőföldjére, hazájába. Nemsokára betegségben elhunyt.

hogy nem írt nekünk, a családjának, gyermekeinek egy búcsúőszót, egy „Isten veletek, szeretteim”, „Búcsúzom”, vagy valami hasonlót. Lehet, hogy ez nem is az ő kézírása?

A hírre emlékszem, emberek jöttek hozzánk '45 elején azzal, hogy a munkácsi várban férfiak ezreit végezték ki. Ezek szerint igaz volt, amit nem akartunk elhinni.

Talán egy emléktáblát kellene kihelyezni, hogy tudtára adjuk az embereknek – itt vannak eltemetve az ártatlan kárpátaljaiak (lehetséges, hogy más nemzetekhez tartozók is), akiket tévedésből gyilkoltak meg? Lehet, hogy egy ilyen emléktábla elejét veszi a jövőben hasonló bűncselekmények elkövetésének, segít elkerülni a vérontást.

Nem tudom, mikor lesz lehetőségem Ungvárra látogatni, és személyesen megköszönni munkáját, tisztelt Olekszij Mihajlovics. Ha ott járok, szívesen találkoznék Önnek.

Addig is sok sikert kívánok Önnek munkájában és a legjobbakat a jövőben.

Isten áldja!

Őszinte tisztelettel,

Bencs-Vaszkó Olga (apja utóneve: Lajos)

Korszun O. M., magánlevéltára. Másolat. Kézírás

Szám: 418

1992. április 17. – Holzberger A. J., 1924-ben született bruszturai (Técsői járás) lakos rehabilitációs igazolása

Kárpátaljai Területi Főügyészség

Ungvár, 1992. 04. 17.

REHABILITÁCIÓS IGAZOLÁS

Holzberger András (apja utóneve: József), aki 1924-ben született a Técsői járási Bruszturán, u.o. lakos, pártonkívüli, letartóztatásáig favágóként dolgozott a királymezei erőgazdaságnál, az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján 25 év javító-nevelő táborban letöltendő szabadságvesztésre, 5 év közügyektől való eltiltásra és teljes vagyoneklobzásra ítélték.

Holzberger András (apja utóneve József) az ukrainai politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló ukrán törvény 1. szakasza alapján rehabilitálták.

Himinec V. V., igazságügyi tanácsos, kárpátaljai területi helyettes főügyész

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, op. 1, ügyiratszám: 2943-sz, p. 96. Eredeti. Gépírás.

Szám: 419

1992 – Kovács Leonard visszaemlékezései az u.n. 15. számú „erdei táborról” és a Tyumenyi területi, Jarkovói járási Izovkáról, mint azon helyek egyikéről, ahova 1946 márciusában deportálták a kárpátaljai németeket.

...[...] A helyi hatóságok egyáltalán nem készültek fel annyi népre, ahányan 1946-ban a Kárpátokból Jarkovo körzetbe érkeztek. Mindenekelőtt a sokgyerekes családok elszállásolása és ellátása okozott roppant nagy problémát. Végül is munkaerőre, nem pedig gyerekekre és öregekre volt szükség.

A Kárpátokban élő huculokat csak az érdekelte, hogy a számukra csak a nyűgöt jelentő, hazatért menekültek minél előbb eltűnjenek, hogy rendezett birtokaikba beülhessenek. Es ezért az összes németet elűzték, függetlenül attól, hogy öreg volt vagy fiatal. Hogy később mi fog történni az emberekkel és hová viszik őket, maguk sem tudták.

Egyetlen lágerparancsnok sem akart sokgyermekes családokat befogadni. És így lettek kijelölve a 15. sz. erdős vidék és Isovka munkásbarakkjai. De mielőtt ezt a néhány családot szétosztották volna ezekbe a táborokba, a Karbanskij Most erdei lágerbe irányították őket. Az évente megismétlődő árvizek miatt ezt a tábor fel kellett számolni, és az itt élő lakosságot lassanként elköltöztették. A legtöbb család a 15 km távolságra fekvő Sadrichaba került, ahol még volt elegendő barakk, a többiek pedig a 15. számú erdei táborba. A Tap folyó partján feküdt a tábor, és csak németek lakták. Télen-nyáron a fakitermelésen dolgoztak a munkások. A hóolvadás után néhány rátermett fiatal faüsztatásra vitték, amit nagyon élveztek. 1949-ban a 15. számú tábor, ugyanúgy mint a közeli 14. számú is, felosztatásra került és a munkáscsaládokat Izovkába és Maiskiba költöztették. Mindkét barakktábort újonnan hozták létre, és további munkásokat szállítottak oda Novosztrojából és Sadrichából.

Ahogy már Kalimkában és Lebjascheban is, a szorgos németek az új lakóhelyükön is faházakat építettek maguknak, családot alapítottak és alkalmazkodtak az ott élő népekhez. Néhány fiatalember elsajátította az autóvezetést, mások, attól függően, hogy mihez érezték magukat alkalmasnak, traktoros, autószerelő vagy karosszerialakatos képesítést szereztek. A teherautópark és a szerelőműhelyek a 15 km távolságban fekvő Karban-Novosztrojában voltak.

Az újonnan létrejött munkakörülményeknek köszönhetően, amelyek a munkások javára is szolgáltak, javult az életszínvonal is. Felemelték a fizetést, és a szakmunkáséhoz igazították. Hasonló módon, mint Kalimka és Dubrovna között, Izovak és Maranka között is kiépítettek egy fából készült autópályát a 11 km széles mocsaras terület fölött, hogy az értékes faanyag a legrövidebb úton juthasson el a Tobol folyóhoz. A folyónak ezen az oldalán azonban a fakitermelés valamivel kisebb volt, mint a Tobol folyó szemben fekvő másik oldalán.

Miközben Kalimkából a télies körülmények között alkalmanként szállfaszállításra is sor került a 70 km távolságra fekvő Tyumenbe, Izovkából ez nem volt lehetséges, mert a város messze, 130 km távolságra feküdt.

És így a télen a Tobol folyó partján fekvő Marankába szállított szálát a helyben feldolgozták. [...] A kiszabott munkapenzumot a műszaki fejlődés miatt folyamatosan emelték, hogy a szállítóeszközök vásárlására fordított befektetés visszatérüljön. Hogy valóban így volt-e, nagyon is kétséges, mert a teherautók, még a legújabb típusok is, többet álltak a szerelőműhelyben, mint amennyit használták őket. A pótalkatrészek hiánya újból és újból akadályt jelentett.

Még ugyanabban az évben újabb területen kezdték meg a fakitermelést a tatár falu, Varvara közelében. Tamarlunak hívták a települést, 12 km-re északra feküdt Varvarától és bőséges fával rendelkezett. A fakitermelés megindításában az Artamonovo fűrészüzem munkásai is részt vettek. Néhány téli hónapot én is itt dolgoztam. A legtöbb munkást azonban Lemberg környékéről hozták, az egykori lengyel területekről. Nagyrészt fiatal emberek voltak, akik a lengyel területek Szovjetunióhoz csatolásával nem bírtak megbékülni, és tiltakozó

felvonulásokon vettek részt. De még itt a száműzetésben is csekély tiszteletet mutattak a KGB felé, és a Mária ünnepeken megtagadták a munkát. Hozzánk németekhez rögtön barátságosan viszonyultak. Ebben a félreeső munkatáborban a lengyeleken kívül oroszok, tatárok éltek és dolgoztak és csak néhány, 3–4 kárpátaljai német család.

Varvara mellett egy kis munkástelepülés jött létre, ide költöztették át az artamonovoi fűrészüzem német munkásait és a Tobol folyó partján alkalmazták őket a teherautók kipakolásánál.

Az oroszok úgy bántak a munkásokkal, mint a jobbágyokkal. Minden ellenkezés nélkül ide-oda lökdösték őket.

Vegyük a német-kucsovai Kull család példáját: 1946-ban jött a Kull család öt kisgyerekekkel Bugriba. 1947 elején az egész családot Csebakovoba költöztették. 1949 nyarán Artamonovoba, a fűrésztelepre jöttek, Iska faluban laktak, mert sehol sem kaptak szállást. Másfél év múlva a családot Varvarába költöztették. Itt élt az időközben nyolc főre duzzadt család egy tatár család házában, egyetlen szobában. Csodálatra méltó, ahogy az családfő, Anton Kull egyedüli pénzkeresőként az éhen pusztulástól megmentette. Kull asszony 1946-ban favágás alkalmával olyan súlyosan megsérült, hogy négy teljes évet ágyban töltött. A Bugriból a 25 km-re fekvő Tsebakovoba költözést egy kézi evezős csónakkal bonyolították le az Iska folyón keresztül. Az artamonovoi fűrésztelepről Iskába télvíz idején költöztek egy egylovas szánkón. Az út két napig tartott, mivel a távolság 40 km volt. A költözés Iska faluból a Varvara tatár településre felerésztt csónakkal, felerésztt lovaskocsival történt. A nyolcfős német család egy ötfős tatár családdal osztotta meg a házat, ahol mindkét családnak 16 m² jutott.

Amikor 1950. április elején a feleségemmel 8 napra Varvarába irányítottak munkára, a Kull család szállásolt el bennünket 7 éjszakára. Így ismertem meg a sokat szenvedett család szomorú történetét.

L. Kovács „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” c. könyvéből.

p. 212-217

Németről fordította Kosman Tetyana

Beszúrandó lábjegyzetek:

359. Azaz a kárpátaljai németek, akik a szovjet csapatok bevonulása előtt, 1944 őszén Németországba szöktek, a háború befejezése után pedig hazatértek Kárpátaljára.

360. Úgy tűnik, az Nyugat-Ukrajnából korábban kitelepített lengyelekről van szó.

361. A kárpátaljai családok Tyumenyben töltött első évére gondol, amelyről a rendezetlen körülmények, az éhínség és számos honfitársuk halála jut a kitelepítettek eszébe.

Szám: 420

1992 – Szemelvények Kovács Leonard visszaemlékezéseiből a Tyumenyi területen dolgoztatott kárpátaljai németeknek munkafelszereléséről

...[...] A sűrű erdőségek közepén elhelyezkedő barakklagert a német lakosság haláltábornak is nevezte, mert az éhínség első három évében sehol sem halt meg annyi ember, mint ebben a táborban. Amikor a családokat lágerekbe osztották, ide kerültek a sokgyerekes családok. Már

régi hazájukban is a szegényebb rétegekhez tartoztak, és a hozzátartozóktól, barátoktól nem kaptak segélycsomagot, amely mégiscsak egy kis megkönnyebbülést hozott volna.

A schadrichai fűrésztelepen hasonlóak voltak a munkakörülmények, mint Bugriban, Bajarikban vagy Kalimkán (Ld. 13.12 illusztrációt)

[...]

A napi munkaeszköz, mint a 22 kg-os Wakop típusú finn elektromos motorfűrész, amelyet a favágónak egész nap, egyik fától a másikig hurcolnia kellett, hogy kivágja a fát, a legnagyobb hidegben is megizzasztotta hordozóját. A 600 gr kenyér túl kevés volt a munkásnak a túléléshez, ugyanis nagyon magasan állapították meg a napi normát a kenyéradagért cserében.

Két különböző elektromos állomás biztosította a láncfűrész működését. Az egyik csak 12 lóerős volt és négy fűrészelt hajtott, a másik jóval nagyobb volt, egy 60 lóerős dieselmotor hajtotta és hat elektromos fűrészelt és két, árammal működő csörlőt kapcsoltak hozzá. Ezt a kis erőművet csak egy **80 S** bulldózer tudta egyik helyről a másikra hurcolni (Ld. 13.13. ábrát).

Így a Suchowski favágáson három hónapon belül teljesen kiirtották a fenyőfákat egy 500 méteres körzetben. 1950-től a nem praktikus finn elektromos fűrészelt a K5 Druzsba márkájú elektromos fűrész váltotta fel, amely nagy könnyebbséget jelentett a favágók számára. Ettől kezdve már a 100 m hosszú kábelt sem kellett maguk után húzniuk.

[...] A szorgalmas schadrichai munkásokat egész éven át az egyik támaszpontról a másikra vitték, hogy a fakitermelés folyamatos legyen. Az összes, itt említett központ a Tap folyócskánál feküdt, annak a vizéből ittak és főztek. Beli Jar, Karbanszkij Most, és 14. és 15. támaszpont Schadrichától délre, a folyó középső folyásánál helyezkedett el.

A munkások heteken keresztül családjuktól elszakítva éltek az eldugott, poloskáktól hemzsegő barakkokban. Testápolásra nem is gondoltak, szappan úgysem volt. Fáradtan és fásultan feküdtek le priccükre a lesoványodott emberek és alig tudtak elaludni az éhségtől. A gyengék és betegek Schadrichába, a családjukhoz mentek meghalni. A koporsókat az üres barakkokból levágott öreg deszkákból szögelték össze. A halottakat a közeli erdőben temették el. A temető azonban nem volt körülkerítve.

A temetési, mint ahogy később a keresztelési ceremóniákat Lautnerné és Schwarzné intézték. Sok nagyobb gyerek faszánokon a szomszéd településekre jártak koldulni. 3-4 nap múlva tértek vissza mert ezek 30–50 km távolságra feküdtek Schadrichától. Így például Sztara és Novo-Alexandrovka, ahol többségben erzák éltek, és hozzánk, németekhez jóindulatúan viszonyultak, mert elődeik Oroszország európai részéről származtak. Vagy Szergejevka, Nyikolajevka és Csulki, ezeket a településeket csuvasok lakták, és a németekkel szemben semmilyen gyűlöletet nem tápláltak. A utóbbi évszázadokban mindkét népet erőszakkal költöztették az oroszok erre a vidékre.

A Tap folyó menti szorgos favágók minden évben ugyanazokkal a problémákkal találták szembe magukat. Mihelyt a hóolvadást követő árvíz széles területeket elöntött, a szálfákat kenderkötéssel és alkalmanként acélhuzallal össze kellett kötni, különben a szél a környező mezőkre és földekre sodorta volna azokat.

Ahogy azonban visszatért a folyó a medrébe, olyan gyorsan süllyedt a vízszint, hogy éjjel-nappal annyi fát kellett a folyón lefelé leengedni, amennyit csak lehetett, hogy a fát még a tél beállta előtt zökkenőmentesen Karban-Novsztrojkába tudják szállítani.

Hogy ezt a munkát mindig időben elvégezzék, hét zsilipet állítottak fel a folyón, mert az úsztatott fa a folyó lassú folyása miatt gyakran összetorlódott. A víz torlódása majd azt követően a zsilipek megnyitása a farakományt folyamatosan mozgásba tartotta. A tutajosok szerencsétlenségére a folyómederben sokfajta gyorsan fejlődő tavi rózsa és nádas nőtt, ezek körülfonták és megállították az úszó fatörzseket. Ősz végén, alacsony vízálláskor lekaszálták a növényeket és kihúzták a vízből. Ennek ellenére minden évben újra nőttek.

[...] Ahogy a többi erdős területen, Schadriában is megjelent 1949-ben a technika. A KT12 és KT 14 típusú fordulékony láncos járművel, amelyeket zömmel német traktorosok, mint

Kozauer, Winarski, Kellermann és mások vezettek, a tervben előírt mennyiséget lényegesen könnyebben lehetett teljesíteni, mint korábban.

1950-től néhány német fiatalembert sofőrnek képeztek ki, mint például, Gerbert, Seiler, Schuster, Lautnert, hogy csak néhányat említsek. Ahol 1946 és 1949 között még lovaskocsival dolgoztak, átvették a szerepet az autózállítók. A rakományt felrakták a teherautókra és a folyóparthoz szállították.

Mégis az egész munkafolyamat, akár az erdőről akár a folyóról legyen szó, a schadrichai körzetben jóval nehezebb volt, mint más munkatáborokban. Már csak a családotól való folyamatos távollét hónapról hónapra és évről évre nagy megterhelést jelentett az ottani munkásoknak. Ehhez jött még, hogy a fakitermelés egyre nagyobb távolságba tevődött át.

Csak az 1949. év hozott kezdeti javulást e kétségbeesett embereknek. Három évnyi, végtelennek tűnő éhezés után végre beköszöntött a régóta vágyott tavasz. A többi munkatáborhoz hasonlóan ezt is feltöltötték lassan élelmiszerrel és nem kellett többet az kegyetlen éhenhalásra gondolni.

A szenvedéssel teli élet lüktetni kezdett. Az eladósorba kerülő fiatal leányok varrtak maguknak túllból menyasszonyi ruhát és a jövőendő házastársuk számára kicsinosították magukat, hogy a legjobb hangulatban lépjenek a házasság kötelékébe.

A menyasszony és a vőlegény a barátok kíséretében teherautón utazott Oszinovkába, ahol összeházashozhattak. A procedúra mindig nagyon simán lezajlott. Egyik sem vitt a házasságba hozományt. Az, amiben naponta munkába járt, volt a tulajdona, egyéb dologgal nem rendelkezett.

Az addig szokásos módon vagy a munkahelyen lévő barakkban, tehát valamelyik erdei támaszponton, vagy a szülők barakkjában aludtak. Csak a terhesség hatodik hónapjában mentették fel a fiatalasszonyt a nehéz erdei munka alól.

Schadricha volt az az – többségében németek által lakott – erdei lágér, ahol a németek nem építettek maguknak lakóházakat, hanem folyamatosan barakkokban éltek. És egyszerűen azért nem, mert itt nem volt fűrésztelep, és ezzel a tetőszerkezet számára nem állt rendelkezésre építőanyag.

Számos család az utóbbi években a magas gyerekszám miatt teheneket tartott, amelyeket télen földalatti bunkerban helyeztek el, hogy túléljék a nagy hideget. Nagyon nehéz volt a hosszú telekre takarmányt szerezni, mert az erdei tisztásokon vagy a mocsaras területekről természetesen szénától alig adott tejet a tehén. A túlélésre volt éppen elegendő. A gyerekek azonban a nyugati gyerektáplálék nélkül is felnőttek.

Beszúrandó lábjegyzet:

362. Azaz Kárpátalján

56. L. Kovács „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” c. könyvéből.

p. 224-227

Németről fordította Kosman Tetyana

Szám: 421

1992 – Szemelvények Kovács Leonard visszaemlékezéseiből az 1946-ban Szibériába deportált Fischer Maria és családja megpróbáltatásairól

...Ennek a családnak a rendkívül megrázó sorsa késztetett arra, hogy megírjam a történetüket, mert ehhez hasonló sors csak nagyon ritkán fordul elő a normális emberi életben.

Apa: Johann Fischer szül: 1896

Anyja: Maria Fischer, szül: 1901

Fiuk Alois 1920-ban született

Fiuk Róbert 1922-ben

Lányuk Maria 1925-ben

Fiuk Vencel 1929-ben

Fiuk Ludwig (Lajos) 1935-ben

Lányuk Ottília 1937-ben

Fiuk Ferenc 1943-ban

A fiuk Róbert még a Németországba való menekülés előtt belépett a Waffen-SS-be, és mind a mai napig eltűntnek van nyilvánítva. Ennek folytán ő nem osztozott a többi családtag sorsával. A Pusnjak nevű kis faluból származó Fischer család hat gyermekével 1944 októberében az oroszok Kárpátokba való bevonulása előtt Csehszlovákiába, morva Trübauba menekült.

Az apát, Fischer Jánost azonnal besorozták a Volkssturmba. A lányukat Máriát és Vencel fiukat a csehek földmunkára kötelezték a környező vidéken. Aloist egy szénbányába alkalmazták.

Ezek után már csak az anyjuk, Mária maradt a három kisgyerekekkel anélkül hogy tudott volna a családtagok hollétéről. A háború feldúlta a család életét.

Egy helyi rendelkezés miatt az anyának a három kicsivel el kellett hagynia a morvaországi Trübaut. Többhetes, különböző személyvonatokon való kalandos utazás után egy év elteltével visszatért a szeretett szülőfalujába, Pusnjakra. A kilencfős családból azonban csak hárman maradtak. A többiek valahol Csehszlovákiában tartózkodtak, anélkül hogy tudtak volna egymásról. 1946. március 6-án Fischer asszonyt a három kisgyerekekkel tehervonaton a többi kárpáti német lakossal együtt Szibériába, Schadrichába hurcolták. Koldusszegényen, a túlélés legkisebb esélye nélkül a 45 éves határozott asszony a 11, 9 és 3 éves gyerekével ősszel elindult szeretett szülőföldjére Kárpátaljára. Sem ő sem a gyerekek nem tudtak oroszul. Az előttük álló zord szibériai télről fogalma sem volt Fischer asszonynak. A legalkalmatlanabb időben indult neki az útnak, miközben azt sem tudta, hogy a hatalmas ország melyik részén vannak. Abban a nyomorult ruhában, amit viseltek, a túlélési esélyük a nullával voltak egyenlők. De nem Fischer asszony számára!

A hároméves kis Franzot egy kis kézi szánra ültette, amelyet a 11 éves Lajosnak mindig maga mögött kellett húznia. A kilencéves Ottíliát kézen fogta húzta hóban, fagyban, hóesésben és hóviharban húzta magával településről településre koldulva. A nagy hófúvások alatt gyakran ugyanabba a faluba tértek vissza, mert nagyon messze feküdtek egymástól a települések. A cél tyumen városa volt a vasúti összeköttetés miatt.

A Karbanon és Pokrowsken keresztül vezető utat nem merte vállalni az okos asszony, mert ott székelt az illetékes parancsnok, aki őt valószínűleg azonnal elfogott volna. Így az ellenkező irányba, Jurginski Rajon felé indult, onnan Szawodoukowskiba, és végül elérte Jaluturovoski kerületet. A körzet, amely németül Landkreis, legalább ötször olyan nagy volt, mint egy németországi körzet. Amikor a hideg már elviselhetetlen volt, és nem lehetett tovább folytatni az utat, a család egy vagy több hetet ugyanabban a faluban maradt, és abból élt, amit az ember és a szomszédok adtak nekik enni, mivel pénzüik nem volt, hogy vásároljanak valamit.

Mielőtt Schadrichát elhagyták volna, csatlakozott hozzájuk egy 13 éves kislány, Margarete Scheibner. A kislány árva volt, szülei már a nyáron meghaltak. Olyan rossz cipője volt, hogy mindkét lábán elfagyások voltak, és az Omutinski körzetben lévő Wagai-ban egy vasúti ór házában egyedül kellett maradnia. A helyi milícia feljelentette őt, és néhány nap múlva visszavitték Schadrichába.

A Fischer család azonban továbbra is bátran vonult a végtelen hosszú, egyenes vasúti sínek mellett. Egy faluban, amelynek a neve ismeretlen, feltartóztatta őket nyolc napig egy tanárnő, enni adott nekik, ahogy az akkor 11 éves Lajos visszaemlékezik. Miután nem volt pénzüik a vonatjegyre, faluról falura vonultak koldulva, anélkül, hogy tudták volna, hogy jó irányba mennek-e. Nem tudták, hol vannak, és kétszer is megfordultak ugyanabban a faluban. Ily

módon különböző emberekkel találkoztak, akikkel gyakran egy szót sem tudtak váltani. De enni mindenhol kaptam valamit. És senki sem tagadta meg tőlük az éjszakai szállást sem.

Úgy három hónap múlva megérkeztek Tyumenbe. Innen vonattal Moszkvába akartak utazni, de jegy nélkül nem tudtak bejutni a peronokhoz. Az egész család koldult pénzért, hogy tovább tudjanak utazni. Egy hónapon belül megérkeztek Szverdlovszkba, de itt újból el kellett hagyniuk a vonatot, mert a jegy csak idáig volt érvényes. Újból az utcára mentek kenyeret és pénzt koldulni, amiből megéltek és utazni tudtak.

1947 júniusában, tehát 7 hónap múlva végre elérték Moszkvát. Annyira tetszett neki, hogy három hetet maradtak. Lajos mindig a templom előtt és a pályaudvarnál koldult. Itt volt a család találkozóhelye is. Egyszer elkapta Lajost egy rendőr a templom előtt, mivel a koldulás tiltva volt, és kihallgatásra akarta vinni őt. Egy nyilvános WC-ben sikerült megszöknie az ügyes fiúnak, aki sohasem Fischerként mutatkozott be, hanem egyszer Petrovként, máskor Fedorenkóként, és már a moszkvai utcagyerekek közé tartozott. Az aggódó anyjának nagyon rossz lett volna, ha a fiát aki egyre nagyobb mértékben gondoskodott a családról, 3-4 napra fogságba tartják, ami akkor a nagyszámú, gyermekotthonokból és árvaházakból elszökött fiatal miatt gyakori volt.

Amikor összegyűlt a pénz, Kijevbe utaztak és a gyümölcs piacokon, templomok és pályaudvarok előtt koldultak. Végre elegendő pénz gyűlt össze a hazai Svaljavába való elutazáshoz.

Pontosan 1947. augusztus 25-én érkeztek a településre, ahol az asszony nagybácsija segített nekik és elbűjtatta őket. Azonban karácsony előtt az NKVD titkosrendőrsége újból lecsapott és az anyát elfogta szülőfalujában, Pusnyakban. A tartományi fővárosban Ungváron 25 év büntetőtáborra ítélték Vorkutába, és mint bűnözőt, azonnal el is vitték.

A három kiskorú gyerek először Beregszászra, onnan egy munkácsi gyermekotthonba került. Lajos 16 évesen Svaljavában szakmunkástanuló lett, végül Rachovban kapott munkát. 1954 és 1957 között pedig bevonult a Vörös Hadseregbe.

Amikor 1953-ban Hruscsov a politikai foglyoknak amnesztiát hirdetett, Fischer asszonyt is elengedték Vorkutából Schadrichába. Ottíliát és Ferencet a munkácsi gyermekotthonból Jarkovóba kísérték, onnan pedig a parancsnok vitte el őket. Schadrichában a meggyötört asszony öt év múlva mindkét kisgyermekét átölelhetette.

Lajos csak 1957-ben, a leszerelése után mehetett anyjához Schadrichába.

Így fejeződött be szökésük 11 év után ott, ahonnan elmenekültek Szibériából hazájukba.

Csak 1955-ben kapott életjelt az asszony férjéről, és Alois fiáról az NSZK-ból. Vencel fiával és Mária lányával csak 1962-ben a Német Vöröskereszten keresztül sikerült kapcsolatba lépnie. 1963-ban tért vissza Fischer asszony szabad emberként a már házas lányával, Ottíliával és nőtlen fiával, Ferencel Schadrichából Munkácsra. 1967-ben az oroszoktól vízumot kapott és meglátogatta a württembergi Aalenben élő fiát, Aloist. Kihasznlta az alkalmat és végleg Németországban maradt. Férje néhány éve Bajorországban élt egy másik asszonnyal. Miután Alois 1969-ben anyja kezei között elhunyt, a határozott asszony felkereste férjét és szó szerint kiszakította őt az élettársa karjaiból. Ezután boldogan éltek együtt Ingolsadt közelében és mindketten magas kort értek meg.

A férj 1981-ben 85 évesen, a súlyos megrázkódtatásokon átment asszony 1983-ban, 82 évesen hunyt el. Mária 32 évesen Csehszlovákiában hunyt el, a család legfiatalabb tagja, Ferenc pedig 40 évesen balesetben veszítette életét. Csak Ottília és Lajos élnek családjukkal Ingolstadtban.

Beszűrandó lábjegyzetek:

363. A kárpátaljai németek szökésére gondol, akik a szovjet csapatok Kárpátaljára való bevonulása előtt 1944 októberében Németországba menekültek.

364. Volkssturm szervezet – azon lakosokra gondol, akiket a német katonai vezetés az előre nyomuló szovjet csapatok ellen vetett be Németország, illetve más megszállt országok területén.

L. Kovács „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” c. könyvéből.

p. 230-234

Németről fordította Kosman Tetyana

Szám: 422

1992 – Szemelvények Kovács Leonard visszaemlékezéseiből a Szibériába kényszerkitelepített kárpátaljai németek szabadon bocsátásáról

...[...]

1956 elején jött a tragikus írás a KGB-től, hogy a Jarkovoi körzet kárpátaljai német lakosai ezentúl orosz állampolgárok, átvezetik útlevelüket, amellyel a Szovjetunió bármelyik részén letelepedhetnek, de nem a régi hazájukban.

OA lakosság a hírt nem fogadta olyan eufórikus módon, ahogy a KGB elképzelte, mert a hazába való visszatérés lehetőségét kizárták. Senki sem mert feltenni a kérdést, hogy miért nem a hazánkba engednek vissza minket, ahonnan erőszakosan elhurcoltak?

Milyenek azok a törvények, amely lehetővé teszik, hogy aki büntetését kitöltötte, továbbra is büntetve maradjon? Hol van ennek az államnak a törvényes volta, ahogy azt az állami himnusz elején is megéneklük: „Nem ismerek a világon olyan országot, ahol az ember olyan szabadon lélegzik, mint nálunk.” Hol van a szabad lélegzet, a szabad szó, ahol az embernek még arra sincs joga, hogy jogi kérdésekre választ kapjon. Kinek használ az, amikor egész Szovjetunió a hazád, egyedül a szülőfölded nem, ahol születted? Magától értetődően merült fel a kérdés: Hová kell mennünk? Hol találunk egy póthazát a szeretett Kárpátalja helyett? Melyik terület, melyik körzet fog minket felvenni és befogadni? A KGB sem adott tanácsot az embereknek. Ezek után senkinek sem volt sietős elhagyni Jarkovo járást.

Egyes családok, akiknek a hozzátartozóik és rokonaik otthon maradtak, a tiltás ellenére hazaköltöztek. Azonban otthon is idegenként, nemkívánatos személyként tekintették őket, ugyanúgy, mint 10 évvel ezelőtt, a Németországba menekülésük utáni hazatérésük alkalmából. A többéves jogfosztottság és az azt követő rehabilitáció ellenére ezek a visszatérő emberek továbbra is jogfosztottak maradtak. Sem Munkácson, sem szülőfalujukban nem regisztrálták őket a hatóságok. Nem kaptak munkát, nem volt joguk munkát keresni. Hogyan kellett volna itt élni az embereknek, ahol minden kérvényüket elutasították. Ezt az embertelen bánásmódot Szibériában is megtapasztalták.

Elsőként Kreitsch András próbált szerencsét és útnak új hazát keresni. Az artonomovi fűrésztelepen dolgozó emberek a Jarkovohoz való közelség miatt vállalkozóbbak voltak, mint a távolibb vidéken lévők. És elhatároztuk, hogy jövendő hazánkat Odossa közelében keressük. A Rosdeljani és Kucsurgáni körzeteket, ahol a háború előtt németek éltek és a települések német neveket viseltek, mint Strassbourg, Mannheim, Koblenz, Kreitsch András alkalmasnak találta, mint új haza, számunkra kárpáti németek számára. Néhány család még abban az évben odaköltözött, hogy az utánuk jövőknek otthont és munkát szerezzen. Sokat ígérő volt a környék és a Kárpátok helyett alternatívaként szolgált. Egy igazi, végső pótlék azonban mégsem volt.

Az első családokhoz, akik Artamonovo fűrésztelepet elhagyták, tartozott az én nagynéném, Fechtel asszony, akivel három évig egy háztartásban éltemvalamint Josef Wimmert sógorom az egész családjával, akivel mit itt Iska faluban kettős házasságot ünnepeltünk. Ezért esett nehezünkre a búcsúzás. Mindkettőt elkísértem a tyumeni pályaudvarig. Ezeknek és további

családoknak az elmenetelével tovább folytatódott a kárpáti németek vándorútja, amely 1944-ben a Németországba meneküléssel kezdődött, és ma, 48 év után sem fejeződött be.

[...]

Egyes családok 1960-ban és később Moldáviába, Orgeeva körzetbe, Tiraspol környékére költöztek. Mások Kazahsztánba és Kirgiziába. Néhányuk szerencsés volt, és már 1959-ben az NDK-ba távozhatott. Egyes merész családok a tiltás ellenére visszaköltöztek Kroatendorfba, Pauschingba és Swaljawaba, vagy Munkács városához közeli rutén falvakba. Sőt négy vagy öt család Kárpátaljáról és Moldáviából újból visszament Szibéria messzi északi részébe, a Kondinski és Beresowski körzetbe, ahol a fizetés lényegesen jobb, de a hideg még nagyobb, mint Jarkovo körzetben.

Beszúrandó lábjegyzetek:

365. Kárpátaljáról van szó.

366. Rehabilitációról, mint olyanról, szó sem volt, a kényszerkitelepített németeknek csupán azt engedélyezték, hogy elhagyják a kényszerkitelepítésük helyszínét, amelyet tekintetükben az állam végleges lakhelyként állapított meg. A deportált németek politikai rehabilitációjára csak az ukrajnai politikai megtorlások áldozatainak rehabilitálásáról szóló, 1991. április 17-én hatályba lépett törvény 3., illetve 4. szakasza rendelkezett (ld. az 1991. április 17-én kelt iratot).

367. A kötet szerkesztőbizottságának véleménye szerint e mondat még 1992-ben fogalmazódhatott meg, amikor Kovács Leonard szerkesztette „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” című könyvét, amely önálló kötetként 2006-ban jelent meg.

368. Kárpátalja azon településeinek jegyzéke, amelyekben jelentős számú német lakosság élt.

L. Kovács „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” c. könyvéből.

p. 235-236

Németről fordította Kosman Tetyana

Szám: 423

1992 – Szemelvények Kovács Leonard visszaemlékezéseiből a kárpátaljai németek kényszerkitelepítésének helyszínéül szolgáló Tyumenyi térségben végbement változásokról

...[...]

A kárpáti németek túlnyomó többsége elhurcolásának napján a „munkácsi német nyelvi sziget”-ről Szibériába, a tehervagonokban összezsúfolt nagy embertömegből senki sem tudta, hogy a, csecsemőtől a legöregebbel bezárólag hány személy található a vagonokban.

Fáradtságos aprómunkával és néhány szorgalmas munkatárs segítségével köszönhetően e szörnyű exodus után 46 évvel szinte 100%-os pontosságú felvilágosítást tudok nyújtani.

1946. március 13-án a mi tehervagonunkban pontosan 1217 személy volt. A Munkácstól Tyumenig vezető úton senki sem halt meg. Csak a neudorfi Wenk család négyéves fiát találta el vonatban egy berügött kísérő katona fegyverének golyója. A gyerek kórházba került és túlélte a sérülést.

1946-tól 1960-ig az éhség, a kor, baleset vagy eltűnés miatt 206 ember veszítette az életét.

Az éhezést követő 5–6 évben a száműzetésünk helyszínén 167 házasságot kötöttek, illetve regisztráltak.

Ezekből a házasságokból és házasságon kívül 1960-ig 364 gyerek jött a világra Szibériában. A kor 4–5 válása alig nyom valamit a latba. Az ember hűséges maradt, és a legtöbbjük még mindig boldogan él együtt, kivéve, ha a partner korai halála el nem választotta őket egymástól. Akkor is, ha nekünk jövevényeknek a nyugat-szibériai erdőségben az újrakezdés nehéznek és szinte kilátástalannak tűnt, mégis sok küzdelmes év után hozzászoktunk a rideg klímához és az ismeretlen környezethez. Miközben az öregek, gyengék és betegek elsőként haltak meg, az utódok kényszerűségből és sorsukba beletörődve vonakodás nélkül hozzászoktak az új szituációhoz. Az ember és a természet között létrejött a koegzisztencia. Az „ember-ország-kaland” kifejezés nagyon találó lett volna azokra az időkre, mert mindegyikkel szembe kellett néznünk azokban az években.

Hogy ne maradjon semmi emlék az utókor számára, a jarkovói hatóságok az összes iszonyú barakkot, erdei tábort, fűrésztelepet, sőt egyes településeket is, ahol a kárpáti németek éltek és dolgoztak, 1970 és 1985 között felszámolták és felégették. Mintha a föld nyelte volna el, eltűnt Schadricha, Novosztrojka, Bugry, Bajarik, Kalymka, Lebjaschje sőt Travnoe is.

Kisartamonovot nyom nélkül elmosta a Tobol és Artamanovoban ma, 1992-ben csak kb. 8 család él. Itt is az egész települése a körülötte lévő földekkel együtt a Tobol folyó évenkénti kiáradásának áldozata lett.

Az artamonovói fűrésztelepen jó állapotban megmaradt és könnyen szétbontható házakat lebontották és Stetkovoba vitték. Ami megmaradt, káoszhoz hasonlít. Iska falu is alig lett nagyobb. Teljesen másképp néz ki ma Jarkovo és Stetkovo. A kis Jarkovo az utolsó években jelentékeny és kellemes városkává vedlett. És Stetkovo ma háromszor akkora, mint 45 évvel ezelőtt volt.

A klíma is gyökeresen megváltozott. -40 fok körüli hőmérséklet már régen nincsen. -15, -20 foknál nincs hidegebb. Az éves csapadékmennyiség is kevesebb lett.

[...]

Megfigyeltem, hogy a száműzetésből visszatértek közül még akkor sem, ha sok évet töltött ott, senki sem táplál gyűlöletet az ott élő néppel szemben. Alapjában véve nem is érezhetett gyűlöletet az ott élő emberek ellen, mert a legtöbben közülük Oroszország európai részéről származtak és elődeik áttelepítése, elhurcolása vagy internálása után kerültek oda.

L. Kovács „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” c. könyvéből.

p. 258-260

Németről fordította Kosman Tetyana

Szám: 424

1992 – A Szolyvai NKVD-láberge hurcolt kárpátaljai magyarok imája (1944)

...

Magyarról fordította Gorzó Katalin, az Ungvári Nemzeti Tudományegyetem
Bölcsészeti- és Természettudományi Karának I- éves hallgatója
L. Kovács „A kárpátaljai németek megpróbáltatásai” c. könyvéből.

Ezer fogoly küldi imáját az égbe,
Hallgasd meg hát, Uram, kérésünket végre.
Könyörögve kérünk, segíts haza minket,
Bűneiben szenvedő fogoly népeidet.
Mi Atyánk, Úr Isten, ki fenn vagy az égbe,
Hallgasd meg hát sok-sok kérésünket végre.

Uram, jöjj, segíts, ha tudsz segíteni,
Hogy ne kelljen már tovább ily sokat szenvedni.
Lelkünk már összetört a sok bánat alatt,
Könny lett az italunk, kenyerünk a bánat.
Így szállnak a napok el a fejünk felett,
Mi Atyánk, Úr Isten segíts haza minket.

Sok hosszú,, álmatlan, hideg éjszakákon,
Nem feketünk otthon puha fehér ágyon.
Ha leszáll az este, otthon lámpát gyújtanak,
Kedves szüleink csak értünk imádkoznak,
Mert hiányzik közülük kedves két fia,
Mi Atyánk, Úr Isten, segíts minket haza.

Most pedig, bajtársak, ne essünk kétségbe,
Összekulcsolt kézzel tekintsünk az égre,
Küldje el nekünk is a várt szabadulást,
Minden szívből szálljon hű ima az égbe,
Mi Atyánk, Úr Isten, segíts haza végre.

Vedd el, Uram, tőlünk a keserű kelyhet,
a sok bánat helyett küldj egy kis örömet,
Hogy az életünk tovább örömteljes legyen,
És amit akarunk, sikerüljön minden.
Egész családdal hálát adunk neked,
Mi Atyánk, Úr Isten, áldott legyen neved.

Áldd meg otthon hagyott kedves szüleinket,
Apánkat, anyánkat, kedves testvéreinket.
Hallgasd meg őket minden kérésükben,
Hogy boldogok lehessünk az egész életben.
A családban együtt áldjuk neved,
Mi Atyánk, Úr Isten, hála legyen neked, Ámen.
1944. Szolyva

Szerzője ismeretlen. 1944-ben keletkezett a szolyvai gyűjtőtáborban. A kárpátaljai magyarság, különösen a túlélők körében ez a legismertebb lágerima. Többféle változata vált ismertté. A túlélők egybehangzóan állítják, hogy ez volt a napi imádságuk.
Forrás: Dupka György magánarchívuma.

Szám: 425

1993. március 26. – Ukrajna Legfelsőbb Bírósága Teljes Ülésének határozata a Kárpátaljai Területi Bíróság által a Kreitsch A. A. elleni büntetőügyben hozott, nevezett az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében bűnösnek találó ítélet hatályon kívül helyezéséről és rehabilitálásáról

HATÁROZAT

Ukrajna Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége részére

1993. március 26.

Ukrajna Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége a Jakimenko O. M., Ukrajna Legfelsőbb Bírósága elnökének elnökletével, Dacjuk V. V., Ukrajna helyettes legfőbb ügyészének, illetve Maljarenko V. T., Ukrajna Legfelsőbb Bírósága titkárának részvételével tartott ülésen tárgyalta az

Ukrajna helyettes legfőbb ügyésze által a Krajcs A. A. büntetőügyében előterjesztett törvényességi óvást.

Kreitsch András (apja utóneve: András) a Kárpátalja területi, Munkácsi járási Bárházán 1909-ben született, német nemzetiségű, büntetlen előéletű u.o. lakost a Kárpátaljai Területi Bíróság Büntető Kollégiumának tanácsa az 1947. január 23-án kihirdetett ítéletben bűnösnek találta az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében, és 10 év szabadságvesztésre, teljes vagyonekzárásra és 5 év közügyektől való eltiltásra ítélte.

Az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiuma a Kreitsch elleni ítéletet 1947. március 7-én változtatás nélkül helyben hagyta.

Kreitsch A. A. bűnéülazt rótták fel, hogy 1944 júniusában önként belépett a Volksbund német fasiszta szervezetbe, amely az ifjúságot a német SS csapatoknál való szolgálatra készítette fel.

1944 szeptemberében, mint a Volksbund szervezet tagja, belépett az SS csapatokhoz, ahol 1945. május 10-ig teljesített szolgálatot. azaz mindaddig, amíg a Vörös Hadsereg fogságába nem esett.

A fogolytáborokban eltitkolta, hogy az SS csapatoknál szolgált, ezért 1946 októberében szabadon engedték.

Miután hazatért, tartva az SS-katonai múltjáért való felelősségre vonástól, 1946. november 2-án Kreitsch illegálisan átlépte a szovjet-magyar határt, amikor is elfogták.

A törvényességi óvás az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetését megállapító ítélet hatályon kívül helyezését és a büntetőügy bűncselekmény hiányában való megszüntetését indítványozza.

A bíróság meghallgatta az ügyet előadó Szelivanov M. P, legfelsőbb bírósági bírót, az ügyészt, aki a törvényességi óvást fenntartotta, mérlegelte a periratok között fellelhető bizonyítékokat, és arra a következtetésre jutott, hogy a törvényességi óvás megalapozott.

Az iratokból kitűnik, hogy Kreitsch 1944-ben nem volt állampolgára az Ukrán SZSZK-nak, más állam területén lépett be mind a Volksbund szervezetbe, mind az SS csapatokhoz, ezért a Szovjetunió, illetve az Ukrán SZSZK törvényeinek joghatósága rá nem terjedt ki, következésképpen, elítélése az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdése alapján megalapozatlan volt.

Ami Kreitschnak az Ukrán SZSZK Btk. 80. szakaszában ütköző, tiltott határeltlépés büntetéseért való elítélését illeti, bűnösségét mindössze a vádlott saját vallomása támasztja alá, őrizetbevételi jegyzőkönyv, egyéb vallomások az ügyben nem lelhetők fel. E tekintetben Kreitsch cselekményét a bíróság helyesen minősítette.

Az Ukrán SZSZK Be. 393., 394. szakasza alapján a Legfelsőbb Bíróság Elnökség meghozza az alábbi

HATÁROZATOT:

A bíróság a helyettes legfőbb főügyész törvényességi óvásának helyt ad.

A Kárpátaljai Területi Bíróság 1947. január 23-án kelt ítéletét, illetve az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Bíróságának Büntető Kollégiumának 1947. március 7-én Kreitsch András (apja utóneve: András) büntetőügyében hozott végzését az Ukrán SZSZK Btk. 54. szakaszának (4) bekezdésébe ütköző bűncselekmény elkövetésében való bűnösség tekintetében hatályon kívül helyezi, az ügyet pedig lezárja.

Megállapítja, hogy Kreitsch A. A. vádlottat az Ukrán SZSZK Btk. 80. szakaszába ütköző bűncselekmény elkövetéséért 1 év szabadságvesztésre ítélték.

Jakimenko O. N., Ukrajna Legfelsőbb Bíróságának elnöke

Maljarenko V. T., Ukrajna Legfelsőbb Bíróságának titkára

Ukrajna Állami Nemzetbiztonsági Szolgálat Kárpátaljai Igazgatóságának Archívuma,

F. 7, op. 1, ügyiratszám: 887, p. 70-71. Eredeti. Gépirás.

Szám: 426

1993 – Szemelvények Bartos József Munkácsi lakos elbeszéléséből nagybátyja, Bartos Tibor halálának körülményeiről

[...]

Apám öccsének, Bartos Tibor magyar nemzetiségű munkácsi lakosnak a történetét szeretném elmesélni, aki 1921. április 22-én született, és 1944. november 3-án deportálták³⁵⁶. A nagybátyám mindössze egy hónappal az őrizetbe vétele előtt házasodott meg. Soha többé az életben nem láttuk. Sok év telt el, mikor egy ember, akit szintén deportáltak annak idején, elmesélte, hogy kárpátaljaiak egy csoportjával a szolyvai lágerbe kerültek, a Kárpátokban dolgoztak. A nagybátyám ott betegedett meg, nem bírta tovább menni, és ott helyben lelőtték a szovjet örök.

Az apám megpróbálta felkutatni az öccsét, információt szerezni halálának körülményeiről, de nem járt sikerrel. Apám 1944-ig egyéni vállalkozó volt, következésképpen, 1944 után „kuláknak” nyilvánították. Emiatt családjukat kilakoltatták a saját házukból, kitétek az utcára, más lakhatást nem biztosítottak. Apámat állandóan alázták, Szibáriával fenyegették. Ilyen körülmények között semmit nem sikerült megtudnia az öccséről. 1947-ben az apám is meghalt, nem bírta elviselni a rezsim módszereit, felmondta a szolgálatot mind az egészségem mind az idegrendszere. Halálával zárult a család korábbi élete. Bekövetkezett a szovjet korszak...

Magyarról fordította Amort Anzselika, az Ungvári Nemzeti Tudományegyetem

Bölcészlet-és Természettudományi Kara I. éves hallgatója

Dupka György „Élő történelem”.

Válogatás a meghurcolt magyarok visszaemlékezéseiből. 1944-1992,

Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 1993

Szám: 427

1994. április 19. – Szemelvények Varga László (apja utóneve: István, születési éve: 1919) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Varga László (apja utóneve: István, születési ideje: 1919. 06. 04.

Ungvár, pr. Szvobodi 32. szám, 14. ajtószám alatti lakos

[...]

Talán egy nappal 1944. november 18. előtt kihirdették a városban, hogy valamennyi ungvári férfilakos jelenjen meg a Duchnovics utcai iskolában, ahol megkapják az ungvári lakhatást igazoló lakbizonylatokat.

Sokan gyűltünk össze, lehettünk vagy 500-an. Akkor senki nem foglalkozott a létszámunkkal, mindenki igyekezett mielőbb átvenni az igazolást.

Az iskolán keresztül mentünk át, az egyik ajtón be, a szemközti utcára nyíló másik aktón pedig ki, de teljesen kirabolt emberekként. Elvették tőlünk mindenünket: az iratainkat, óráinkat, zsebkésünket, zsebkönyvünkben lévő egyéb apróságokat. Mindenkiel tudatták, hogy

---

³⁵⁶ Arra gondol, hogy a Vörös Hadsereg Kárpátaljára való bevonulásának a végén egyes kárpátaljai lakosokat bizonyos gyanú felmerülése esetén alkalomszerűen vették őrizetbe.

Bartos József elbeszélése Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetségnek 1990. ok 17-én írt leveléből kivonatoltuk (KMKSZ irattára).

szervezetten munkára vagyunk vezényelve Szolyvára. Hogy mennyi időre, azt nem mondták, valakitől azt hallottam, hogy három napra.

Bennünket felsorakoztattak, katonákból őreket állítottak mellénk, az őrizetbe vételünkről családunkat értesíteni nem engedték. Aki útközben ismerőssel találkozott, kikiabált az oszlopból, hogy hallják a járdán közlekedők, miszerint Szolyvára visznek bennünket.

Még ugyanazon a napon Precsenyen keresztül Poroskóra értünk, ott éjszakáztunk egy valamilyen helyiségben. Mindenkinek nem jutott hely, volt, akinek még állóhely sem. Nem volt semmilyen ételmünk, gyakorlatilag senki nem hozott magával ételmet.

Ekkor ismerkedtünk meg közelebről egymással, csoportokat alkottunk. A létszám túlnyomó többségét alkotó magyarokon kívül voltak szlovákok és ruszinok is, de a nemzetiességi összetétel számunkra indifferens volt. Ezzel talán azok foglalkoztak, akik Ungváron a Szolyvára irányított menetoszlopot szervezték.

Szerencséje volt, akinek sikerült valamennyit aludni a döngöltagyag-padlón, vagy állva szunyókálni egy kicsit, többségünknek reményesem volt arra, hogy alhat éjszaka. Az éjszakák pedig ekkor már hidegek voltak.

Másnak kaptunk bablevest és egy-egy kétszersültet. Még ugyanezen napon Szolyvára értünk, ahol egy lóistállóban kialakított lágerben helyeztek el bennünket. Ezekben a lóistállóban éjszakáztunk, és hosszú időre maradtunk itt.

Reggel sorakozóra vezényeltek, ugyanaz a sovány leves és kétszersült. Estefelé a fürdőben és fertőtlenítésre mentünk, utána ismét a lóistállóba, ahol az agyagpadlón alhattunk. Nem volt se priccs, se matrac, se ágynemű. Sokunknak derengeni kezdett, hogy vége a korábbi életünknek, szomorú sors vár ránk. Éhezés és hideg fenyegette egészségünket, bár még élt bennünk a remény, hogy hamarosan kiszabadulunk. A lágerparancsnokság azzal hitegetett, hogy nemsokára hazamehetünk, de telt az idő, közlünk pedig nem haza, hanem a sírba távoztak.

Csoportosan fegyveres kísérettel munkára kezdtünk járni, leginkább fakitermelésre. Leginkább a hideg gyötört. Semmilyen meleg ruhát nem kaptunk, mindenki abban volt, amiben az ungvári gyűjtőállomáson megjelent. Sokan csupán egy könnyű zakóban, fejfedő nélkül. A lábbelink tönkrement. Tömeges megbetegedések kezdődtek.

Már elvesztettük az időérzékünket, de valamikor 1945. január elején hastífuszt kaptam, és márciusig a szolyvai kórházban kezelték. Az élelmezésünk mit sem változott, híg bableves, kétszersült, néha ló- vagy marhaláb-csont. Ilyen élelemmel gyakorlatilag lehetetlen volt túlélni. Sokan az éhségtől vagy betegségtől pusztultak el.

Nekem és néhány sorstársamnak szerencsénk volt. Bennünket néha látogathattak a feleségeink vagy hozzátartozóink. Ételmet küldtek: szalonnát, lisztet, kenyeret. Ezeket megosztottunk egymással, de, természetesen nem jutott mindenkinek. Sokan voltak, akik a lágerkoszton kívül nem kaptak semmit. E körhöz leginkább azok tartoztak, akik családja távolabb lakott Szolyvától – Beregszász, Nagyszőlős Debrecen környékén, vagy akinek a családja nem tudott hollétükről, illetve akit különböző okokból nem tudtak látogatni. Aki közülük megbetegedett, arra a lesóványodás és halál várt.

1945 márciusára meggyógyultam, bár fizikailag igencsak gyengének éreztem magam.

A hozzám hasonló polgári állományból (bennünket senki nem hívott internálnak) menetoszlopot állítottak össze, és Poroskón, Perecsenyen, Nagybereznán, a szlovákiai Takcsányon keresztül Szamborba, az ottani lágerbe hajtottak bennünket, ahol egyaránt voltak polgári személyek és hadifoglyok. Perecsenyben és más falvakban éjszakáztunk, leginkább hodályokban.

Szamborban különböző munkákat végeztettek velünk. Nyáron szerencsém volt. Mint gépkocsivezető, más fogvatartottal együtt fegyveres kísérettel Bresztbe mentünk gépekért. Áthoztuk a gépeket, és egy ideig sofőrként dolgoztam, de utána áthelyeztek rakodómunkásnak egy raktárba.

Erre még a szolyvai lágerben szerzett betegségem, különösen a műtétet következménye miatt került sor. Még Szolyván injekciót kaptam tífusz ellen, de az injekció után a bal mellemen az injekció helyén daganat keletkezett, begennyesedett, majd a bedagadt mellen megfeketedett. Egy magyar hadifogoly szanitéc tizedes mentett meg azzal, hogy megműtött (mutatja a műtési heget).

Egészségem romlása valószínűleg hatást gyakorolt a lágerparancsnokságra is, így 1945 decemberében hazaengedtek.

A szabaduló levelem, sajnos, valahol elveszett, a fogva tartásomat tanúsítani képes emberek már meghaltak vagy elköltöztek. Ezért a magyar törvények szerint engem megillető kárpótlást nem igényelhettem, de most már az idejét is elmulasztottam. Erről az időszakról a társadalombiztosítás számára sem tudok iratokat benyújtani.

Egész életem félelemben telt, mindig szorongtam valamitől, és most is bizonytalanságot érzek, gyakran betegeskedem.

Varga László felesége kiegészíti a férje által elmondottakat: „Mindenünket, amit csak tudtunk, eladtunk elcseréltünk élelmiszerre. Hozzám hasonlóan sokat járták a falvakat, segítséget kérve az emberektől. Mindenkinek elmondtuk, hogy az élelmiszer a lágerbe zárt beteg hozzátartozónknak kell. Nagy nehezen, de sikerült élelmiszert szereznünk. Vittük a szolyvai láger kapujához. Az örök kiabáltak ránk, kergettek onnan, nem engedték, hogy a hozzátartozóin kezébe adjuk, amit hoztunk. A többi fogvatartottól, illetve a kapun áthaladóktól kértünk segítséget. Néha sikerült nagyon röviden néhány szót váltanom a férjemmel, amikor tudta vagy remélte, hogy találkozik velem. Az általam vitt élelmiszercsomagok nem voltak nagyok, de sikerült megmentenem a férjemet.”

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 19-én

Szám: 428

1994. április 19. – Szemelvények Juhász István (apja utóneve: Mihály, születési éve: 1926) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Juhász István (apja utóneve: Mihály, születési ideje: 1926. 10. 09.)

Ungvár, Dzsambul u. 70. szám alatti lakos

[...]

Az 1944. november 18. előtti napokban a Beregszász környéki falvakban (akkor Nagybaktán laktam) kihirdették, hogy valamennyi 18 és 50 év közötti férfinek Beregszászon, az egyik iskolában kell gyülekeznie 3 napos munkára. Figyelmeztettek, hogy vigyünk magunkkal ételt és fehérneműt. Később ez mentett meg minket, az első időszakban volt mit ennünk.

Apámmal együtt Beregszászra mentem. Éppen csak betöltöttem a 18. életévemet, apám kb. 46 éves volt.

Az iskolában gyűjtöttek össze bennünket. Az adatfelvételnél kérdezték, ruszin vagy magyar vagyok. Apám azt mondta, hogy ruszin, és el is engedték. Év fiatal, mozgékony, alacsony-nyúlánk testalkatú fiú voltam. Az adatfelvételnél a szovjet tiszték még sugallták is, hogy menjek haza.

Én kellemetlenül éreztem magam a társaimmal szemben, nem akartam otthagyni őket, ezért magyarnak vallottam magam, és gyakorlatilag önként egyeztem bele a „háromnapos munkába”, aminek másfél éves emberfeletti kényszermunka lett a vége.

Perecsenyen, Nagybereznán, Turkán keresztül gyalog Szamborba hajtottak bennünket. Istállóban, hodályokban éjszakáztunk. Élelmet nem kaptunk, azt ettük, amit otthonról hoztunk.

Turkában az egyik ismerősöm (Tóth) jelentkezett a Csehszlovák Légióba, ami a háború után rendezett életet biztosított a számára.

Szamborban lágerbe kerültem, ahol a polgári fogvatartottak együtt voltak a hadifoglyokkal. Velük együtt dolgoztunk a vasút helyreállításán.

Bizonyos idő elteltével a fogvatartottak egy nagy csoportjával együtt bevagoníroztak és elszállítottak. Mintegy 4 napig voltunk úton. Nem kaptunk semmit, se vizet, se élelmet, csoda, hogy élve megérkeztünk a munkára kijelölt helyünkre. Itt is a vasúti pályát állítottuk helyre. Az éhségtől és hidegtől mindenki felpuffadt. Többen munka közben fagytak meg. Őket helyben beásták a hóba, annyi volt a temetés.

Mintegy három hét múlva félholtan, összefagyva visszatértünk a szambori lágerbe.

A lágerből munkára vezényelt 500 főből 350 tért vissza. A többi ott pusztult el. Azt a helyet, ahol dolgoztunk, és ahol elpusztultak a társaink, mi csak halálvölgyének hívtuk. Nem tudom, valójában hogy hívták azt a helyet, ahol dolgoztunk. A közelben nem voltak falvak, csak körös-körül erdő.

Én kórházba kerültem, nagyon lefagyott a lábam. A mai napig nem érzem a lábujjaimat.

A lágerben és lágerkórházban emeletes priccseken aludtunk. Az ágylécek között 10 cm távolság volt és csupán egy takaró volt rajta. A másik takaróval öten takaróztunk. Szorosan egymás mellett feküdtünk, ha egyvalaki megfordult, a többinek is meg kellett fordulnia. Ezekről a lécektől olyan felfekvéseink voltak, hogy a mai napig megvan a nyomuk.

A gyengélkedőn az emeletes priccsek a négy fal mentén voltak elhelyezve, itt 140 fő volt. Az én soromban az alsó ágyon fekvő 35 főből csupán én maradtam életben. A többiek

mind belehaltak a betegségekbe, haláluknak leginkább hasmenés, vérhas, kóros soványság volt az oka.

1945 tavaszán elbocsátottak a kórházból, és a fogvatartottak egy csoportjával a Lembergi járási Hodorovba vittek, ahol cukorgyárban dolgoztunk. Itt a munkások között voltak szlovákok és mi, mintegy 30 kárpátaljai.

Ebben az időben én már ruténnek vagy ukránnak vallottam magam. Feltételezem, ennek köszönhetem szabadulásomat.

Arról, hogy én Szamborban, illetve Hodorovban tartózkodom, a családomnak nem volt tudomása. Adódott egy lehetőségem, hogy értesítem őket, de nem jártam sikerrel. Ez úgy történt, hogy a falunkból származó Pista bácsi, aki akkor 46 éves volt, betegség miatt szabadult a szambori lágerből. Kértem hogy értesítse a családomat, akik Nagybaktán éltek, arról, hogy én Szamborban vagyok, de Pista bácsi csak Beregszászig jutott el, ott halt meg. Mindössze 5 km választotta el az otthonától. Így az én családomhoz nem jutott el rólam a hír.

1946 márciusában bennünket, kárpátaljaiakat, szabadon engedtek. Egy földim vezetésével, aki eddig a hodorovi láger parancsnoka volt, csoportot hoztak létre, és mindnyájan elindultunk haza Kárpátaljára.

Mindenki kapott igazolást arról hogy szabadult a lágerből. Én a sajátomat hazatérésem után nem őriztem meg. Szüleim az összes tetves ruhámat az igazolással együtt elégették. Az igazolást tévedésből, mivel a sapkámba varrtam bele, és elfelejtettem szólni, hogy ott van eldugva.

1948-ban besoroztak sorkatonai szolgálatra. A Lembergi területen szolgáltam, utána pedig a Távol-Keletre vezényeltek. Nem tudom, hogyan alakult volna a szolgálatom és az életem, de a lágerről senkinek nem meséltem. Lehet, hogy ez mentett meg.

Nem meséltem a lágerekben átélt megpróbáltatásokról később sem. Félttem, hiszen akkor nem volt szólásszabadság, sem remény, hogy valaki megvéd.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 19-én

Szám: 429

1994. április 20. – Részletek Malahova (Várad) Eszter (apja utóneve: Bernát, születési éve: 1937) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Malahova (Várad) Eszter (apja utóneve: Bernát, születési éve: 1937

Ungvár, Mebelscsikov u. 7. szám, 4. ajtószám alatti lakos

[...]

Nagy családuk volt, szüleim 5 gyermeket neveltek. Én a középső voltam. Amikor bevonultak a szovjet csapatok, még nem töltöttem be a 8. életévemet, a legkisebb öcsém mindössze 1 éves volt.

Apám, Várad Bernát, 1900-ban született a beregszászi református templom kántor tanítója volt. A templomból is vitték el 1944 novemberében.

Apám idegen emberekkel tudatta anyámmal, hogy elvitték, kérte, hogy keresse fel és vigye el a házunk kulcsát.

Anyámmal elmentünk ahhoz a házhoz, ahol apámat fogva tartották. Nem engedték, hogy találkozzunk vele. Az ablakon adta ki a kulcsot. Azt mondta, nem aggódjunk miatta, a többiekkel együtt mindössze háromnapos munkára viszik.

Soha többé nem láttuk apámat. Hastífuszban halt meg a Minszki területi Boriszovban. Kiment a mellékhelyiségbe, összeesett és meghalt.

Apámat a lágerben tisztelték a fogvatartottak. Ő tartotta bennük a lelket, imádkozott, győzködte őket, hogy sokan haza fognak térni, látják még a családjukat.

Apám lágerben való életéről, utolsó napjairól é haláláról egyik társa, Nagy Sándor mesélt. Ő 1946-ban hazatért abból a lágerből, ahol együtt volt az anyámmal. Azonnal áttelepült Magyarországra, onnan pedig Münchenbe. Kakasnak becézték. Ezen a néven rendelt a külföldi rádiócsatornákon dalokat, így tudtunk róla.

Nagyapámat, Balla Sándort, aki 1881-ben született, szintén elvitték a lágerbe. Ő akkor 63 éves volt. Három alkalommal vitték el.

Nagymamás házában volt elszállásolva egy KGB-s, nagymamám őt kérte meg, járjon el a nagyapám érdekében, hogy ne vigyék el, hiszen csak az 50 éves korig vitték el a férfiakat, de az nem segített, azt mondta, a nagyapám magyar.

Nagyapámat este vitték el. Gyalog kellett mennie a szolyvai lágerbe, de nem tudott odaérni, útközben meghalt vagy megölték. Nem tudjuk, hol a sírja. Nem ismerjük a nagybátyám, Balla István sorsát sem, aki 1913-ban született. Valamelyik lágerben pusztult el.

Heten maradtunk, anyám, nagymamám és öt gyermek. Igaz, a bátyám, György akkor már 13 éves volt. Mi őt tekintettük a családfőnek, hallgattunk rá. Ő korán kezdett dolgozni.

A helyi hatóságok nagy adókat szabtak ki a családunkra, mondván, kulákok vagyunk. Különösen az utolsó 5 ezret volt nehéz odaadni, de anyukámat megfenyegették, ha nem fizeti ki, elveszik tőle a gyerekeit, és szétszórják Szibériában.

Nehéz volt, de túléltek. A bátyám a geológusokkal dolgozott, segített a családnak.

Anyám férjhez ment a Kakas apjához, Nagy Károlyhoz, aki sokkal idősebb volt nála, apám barátkozott vele, nagyon jó ember volt.

A közelmúltban, 1994 márciusában a beregszászi református templomban emléktáblát avattak az emlékére. Van ott még két emléktábla, amelyek vértanúknak állítanak emléket.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 20-án

Szám: 430

1994. április 20. – Részletek Szócska Natália (apja utóneve: Ernő) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Szócska Natália (apja utóneve: Ernő)

Ungvár, Lehoczky u. 17. szám, 119. ajtószám alatti lakos

[...]

Apán, Szócska Ernő 1905-ben született, pénzügyi szakemberként dolgozott, a hadseregben nem szolgált. Széleskörű műveltséggel rendelkező ember volt, hat idegen nyelvet beszélt, hitt a Szovjetunióban. Még a szovjet csapatok bevonulása előtt rendszeresen hallgatta a moszkvai rádiót. Hogy senki ne tudja lehallgatni, párnákkal takarta el az ablakokat, utána kapcsolta be a rádiót. Ismert néhány kommunistát is, amelyeknek osztotta a nézeteit.

1945-ben, újév után egy „Bobiknak” nevezett személygépkocsival jött érte egy tiszt, hogy elvigye valahova kihallgatásra. Apán elkezdett szedelőzködni, de anyukám kijelentette, hogy a férjét nem engedi egyedül menni, vigyék őt is. Kérte, vegyék figyelembe, hogy a család 3 gyermeket nevel és az idős anyját is eltartja.

Anyukám valóban elment apámmal. Az állambiztonsági szolgálat azon épületébe vitték, ahol jelenleg az ungvári börtön van, és megkezdték a kihallgatást.

Ahogy apám később mesélte, őt bekísérték egy szobába. Ungvári lakos férfiak jegyzékét mutatták neki, és kérdezték, kit ismer közülük, ki mit dolgozott a magyarok alatt.

Apám azt válaszolta, hogy csak a barátait ismeri. Senkivel nem járt társaságba. Azt ajánlották neki, hogy működjön együtt az állambiztonsági szolgálattal, ő azonban ezt megtagadta. Arra hivatkozott, hogy nem szolgált hadseregben, és nincs ilyen szándéka. Ezen az estén elengedték.

Egy hét múlva, Vízkereszt napján ismét megjelent ugyanaz a százados a „Bobikkal”. A lakásban házkutatást tartottak, de nem találtak semmit. Amikor anyám elkezdte védeni apámat, és kijelentette, hogy nem engedi el, a tiszt elővette a pisztolyát, és kijelentette: „Ha nem hallgatsz el, te kutya, és nem mész be a házba, itt helyben lelőlek!”

Apám elkezdte győzködni anyámat, hogy a gyerekek kedvéért maradjon itthon. Azzal nyugtatta, hogy nem történik vele semmi szörnyűség, hiszen nem követett el semmit.

Apámat vallatták. Ordították neki, hogy: „Valljál, te fasiszta!” Apám azt vallotta, hogy semmiben nem bűnös, nem szolgált hadseregben, de letartóztatták.

Lehúzták apám lábáról a bőr csizmát, helyette kapott egy impregnált vászon csizmát. Csizmás lábbal úgy belerúgtak, hogy megrepedt a mellékveséje, Folyamatosan véres volt a vizelete. A lágerben, a Don-medencében mentette meg egy ápolónő, amikor már haldoklott.

Azon a napon apámat Ungvárról Perecsenyen keresztül a szolyvai lágerbe vitték. Ott kb. egy napot töltött, amikor bevagonírozták, és a Don-medencébe, Jenakijevóba, a Junkom bányába szállították.

Anyám írt Sztálinnak. Az Ungvári kommunisták, akik ismerték apámat, szintén aláírták a leveleit.

A válaszlevelekben azt javasolták anyámnak, hogy álljon munkába, nevelje a gyerekeket, ha itt lesz az ideje, apám is hazatér, miközben anyámat, mint „a nép ellenségének feleségét” senki nem akarta alkalmazni (tanárnő volt).

1946-ban, pontosan három év múlva, szintén Vízkeresztkor apám hazatért összezúzott vesével, rokkantként. 1961-ben halt meg.

Apám sokat mesélt arról, milyen nehéz volt nekik, mennyit éheztek. Sokan pusztultak el a szolyvai lágerben és a Don-medencei bányákban. A fiatalok között voltak olyanok is, akik ottmaradtak a Don-medencében, oda nőültek.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 20-án

Szám: 431

1994. április 21. – Részletek az Azarina (Szilágyi) Erzsébettel (apja utóneve: Bálint) folytatott beszélgetésből

Azarina (Szilágyi) Erzsébet (apja utóneve: Bálint)

Ungvár, pr. Szvobodi 22. szám, 22. ajtószám alatti lakos

[...]

Minden azután történt, miután 1944 őszén Ungvárra bevonultak a szovjet csapatok. Apám, Szilágyi Bálint (apja utóneve: Bálint, születési éve: 1903) öt gyermeket nevelt. Rendelkezett valamennyi személyi okmánnyal, és megértéssel viseltetett az új katonai és helyi hatóságok iránt? amelyek az Ungvári Katonai Parancsnokság (Helyőrség-parancsnokság) nevében kihirdették, hogy a személyi okmányokat őjből regisztrálni kell.

Amikor apám megjelent a Duchnovics utcai református iskolában, ahol „újraregisztráltak” az iratokat, őt és a többi, magát magyarnak valló személyt őrizetbe vették és nem engedték haza.

Az őrizetbe vett személyeket, köztük az apámat, felrakták egy teherautóra, és Szolyvára a koncentrációs táborba szállították „háromnapos munkára”. Ez 1944 novemberében történt. A tél végén átszállították a Novij Szambor-i lágerbe. A túlélők látták, amikor átszállították ebbe a lágerbe. A Novij Szambor-i lágertől kezdve a mai napig mi, a gyermekei, semmit nem tudunk az apánk sorsáról. Számos alkalommal fordultunk a Vörös Kereszt és Vörös Félhold szervezetekhez, az Ungvári Rendőrkapitánysághoz, hogy tájékozódjunk apánk sorsáról, de erőfeszítéseink eredménytelenek maradtak.

Amikor a magyarok kezdtek visszajönni a lágerekből (1946-1948), elszállt a reményünk, hogy újra lássuk édesapánkat. A hivatalokban apánk iránti érdeklődésünkre bizonytalan válaszokat kaptunk: lehet, hogy hazatér, talán más családot talált magának vagy elment Amerikába, ami, természetesen, nem volt igaz. Apánk nem hagyhatta el a családját. Azt, hogy esetleg már nem él, senki nem mondta.

A nővérem Szilágyi Jolán (születési éve: 1928) látogatta apánkat Szolyván, bár közel nem engedték hozzá, csupán a drótkerítésen keresztül látta. Élelmet vitt neki, túró, tejet, szalonnát, kenyeret. Az élelmiszert a láger őreinek keresztül adta át. Apámmal beszélgetni nem tudott, csupán néhány mondatot váltottak. Sem ét, sem apánkat nem engedték közel a kerítéshez.

1945 elején Jolán is tífuszt kapott, és ugyanezen év májusában é is meghalt.

Apánk nem volt katona, és a magyar törvények értelmében nem volt mozgósítható, mivel öt gyermeke volt: Jolán, én (születtem 1930-ban), Berti (1934), Margit húgom (1940) és Sándor öcsém (született 1944-ben).

Mindnyájunkat édesanyánk nevelt fel, aki 1988-ban hunyt el.

Nehezen éltünk. Nem csupán az apánk halála bonyolította életünket, nem kevésbé nehezítette az, ahogy az emberek hozzánk viszonyultak, sokukból hiányzott az együttérzés, az Kárpátalján bevezetett új rendszer ellenségeinek tekintettek bennünket. És mindez hosszú évekig tartott, mindaddig, amíg a szolvai törvénytelenésekre nem derült fény.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 21-én

Szám: 432

1994. április 21. – Részletek a Hriczkó István (apja utóneve: Lajos) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Részletek Hriczkó István (apja utóneve: Lajos)

Ungvár, 8. Marta u. 31. szám, 94. ajtószám alatti lakossal folytatott beszélgetésből

[...]

Apám, Hriczkó Lajos (született 1904-ben) villanyszerelőként dolgozott az Ungvári Erőműben. Jó szakember hírében állt. A szovjet csapatok bevonulását követően az erőmű igazgatója, Hrabár úr rendkívüli belépőt állított ki számára.

Azon a napon, 1944 novemberében, apám a munkából tartott haza. Az utcáén egy polgári személyekből álló konvojt vezettek. Az örök odaléptek apámhoz és belökték a konvojba. Még a Hrabár által kiállított belépő sem segített rajta.

Egy ismerős asszony látta, mi történt az apámmal, ő értesítette anyámat. Anyám futott a konvoj után, amely addigra már a vasúti átkelőt is elhagyta Darócon. A katonák nem engedték apámhoz, csak a hátát látta.

Később anyám járt Szolyván, élelmet hordott apámnak, de nem volt meggyőződve arról, hogy ő azt meg is kapta, mivel közvetlenül nem neki adta át, hanem a láger őrszolgálatának.

A lágerről apám nem szeretett beszélni. Néha említett egy félszemű főhadnagyot vagy századost, akik parancsoltak a lágerben. A nevükre nem emlékezett.

1945 januárjában apám megbetegedett. Abban az időben a lágerben vérhas járvány volt. Mindenki le volt gyengülve, aki ágynak esett, már nem tudott talpra állni.

Apámat 1945. január 26-án engedték szabadon. Megőriztük azt az iratot, amelyet Szolyván, 1946. január 26-án állítottak ki neki Jermilov lágerparancsnok aláírásával: Gyűjtőtábor, 23614-D. táboriposta-szám. Pecsét is van rajta.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 21-én

Szám: 433

1994. április 22. – Részletek a Terkánics (Wittlinger) Margit (apja utóneve: József) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Részletek Terkánics (Wittlinger) Margit (apja utóneve: József)

Ungvár, Mengyelejev u. 2. szám, 2. ajtószám alatti lakossal folytatott beszélgetésből

[...]

Apám, Wittlinger József, 1898-ban született, nem volt katona. A Petőfi téren laktunk. Amikor 1939-ben Kárpátaljára bejöttek a magyarok, apámat nem ismerték el magyarnak, azt feltételezték, hogy zsidó. Ezért apámnak egy köteg iratot kellett összegyűjtenie, hogy igazolja nemzetiségét. Ezek az iratok most is megvannak, nagymamámtól és dédnagymamámtól kaptam meg.

Apámat 1944. november 18-án vették őrizetbe. Azon a napon esett az eső. Előtte kihirdették, hogy valamennyi 18 és 50 év közötti férfi a megjelölt időben köteles a személyazonosságát igazoló irataival együtt megjelenni annak igazolása céljából, hogy ungvári lakos. Aki magyarnak vallotta magát, azt már nem engedték haza.

Vagy száz ilyen ember gyűlt össze. Még ugyanazon a napon Szolyvára vitték őket a Duchnovics utcából.

Az ungvári lakosok, többek között az elhurcoltak családtagjai, értesültek arról, hogy hozzátartozóikat nem engedik haza. Ezért sokan a Duchnovics utcára mentek. Én is ott voltam, amikor az őrizetbe vett emberekből összeállított menetoszlopot már a vasútállomás irányába vezették. Megláttam apámat. Élelmet akartan neki átadni, de az örök a puskatussal ellöktek. Odaértünk a vasúti sorompóhoz. Apám nyugtatott, hogy nemsokára hazajön, csak háromnapos munkára viszik. Ekkor az örök elkergettek minden kíséretét. Én akkor 14 éves voltam.

Egy hét múlva vettem három kenyeret, szalonnát, bort, fogtam egy paplant, és a nagynénémmel, apám fivérének, István nagybátyámnak a feleségével (anyám nem tudott jönni) elindultunk Szolyvára. Egy-egy szakaszon felvett bennünket valaki járműre. Sokan tartottak akkor Szolvára, az összes faluból. Munkácson a hídnál szovjet katonák felvettek engem egy autóra és elvittek Szolyvára.

Szolyván hatalmas tömeg volt. Láttam ott magyar hadifoglyokat, akik a híd helyreállításán dolgoztak. Odaadtam nekik az egyik kenyeret, nem tanúsíthattam irántuk érdektelenséget, őket is nagyon sajnáltam, bár tudtam, hogy apám is éhezik. Soha nem felejttem el, hogy osztották szét azt a kenyeret. Ezek a hadifoglyok mondták el, hogyan jutok a lágerhez.

A láger egy magaslaton volt. Odaléptem a drótkerítéshez, de nem láttam az apámat. Emberek ezrei voltak a szögesdrót mögött, de hozzám hasonló látogató is sok volt.

Aznap este egy gazda engedett be a házába, ott éjszakáztam. A következő napon megláttam egy polgári személyekből álló, a lágerből vezetett menetoszlopot, akiket fegyveres örök fakitermelésre kísértek az erdőbe, de apám nem volt közöttük. Ismét a lágerhez mentem.

Ott valami szörnyűséget kellett végignéznem! Egy sötét hajú százados, lovon ülve, a katonákkal együtt a szögesdrótkerítéstől kergette el az embereket, akik hozzám hasonlóan próbáltak a kerítésen belül lévő hozzátartozóiknak átadni valami ennivalót.

Egy befogott szekéren ült egy nő. Amikor a százados azt parancsolta a katonáknak, hogy kergessék el az embereket, azok felborították a szekeret, amelyen az asszony ült, aki terhes volt, és ott megszült. Az emberek kiabálva szétfutottak.

A harmadik napon elindultam a láger kerítése mentén. Beszédbe elegyedtem az egyik őrkatonával. Kis szőke fiú volt, nekem úgy tűnt, aligha idősebb nálam. Megkérdezte, kit keresek. Elmondta, és megkértem, hogy adja át az apámnak, amit hoztam. Ő beleegyezett. És valóban átadta apámnak az élelmet és a paplant. Amikor apám hazatért, elmondta, hogy ez a kiskatona mindent átadott neki, csak a bor hiányzott.

Beköszöntött a tél. Már nem jártunk az apámhoz, mert azt a hírt kaptuk, hogy átvitték egy másik lágerbe.

1945 februárjában apám súlyos betegen hazatért. Nem ismertünk rá. Ekkor valóban úgy nézett ki, mint egy zsidó. Sovány volt, lenőtt a haja és a szakállja. Én azt mondtam az anyukámnak, hogy itt egy öreg zsidó. Az apám akkor mindössze a 47. évében járt. Nem is gyógyult meg, mindig betegeskedett. 1959-ben halt meg.

Apám fivére, Wittlinger István (született 1916-ban) hét évig volt lágerben, Szibériában. Hogy milyen állapotban került haza, arról inkább említést sem teszek. 1974-ben halt meg.

A férjem apja, Terkánics Géza (született 1903-ban) 1945 tavaszán tért haza a szolvyai lágerből súlyos betegen, fel se gyógyult. 1946-ban halt meg Ungváron.

Említést kell tennem arról is, hogy a lágerben azért nem minden függött az oroszoktól. Nem mindegyikük volt rossz ember. Gyakran náluk rosszabbul bántak az emberekkel a helybeliek, a kárpátaljaiak, aki ott szolgáltak.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 22-én

Szám: 434

1994. április 22. – Szemelvények Terkánics József (apja utóneve: Géza) ungvári lakossal folytatott beszélgetésből

Szemelvények Terkánics József (apja utóneve: Géza),

Ungvár, Mengyelejev u. 2.2. szám alatti lakossal folytatott beszélgetésből

[...]

Családunk a szovjetek bevonulása előtt is ugyanabban a lakásban lakott, ahol jelenleg is élünk. Ez egy szolgálati lakás volt. Apám, Terkánics Géza, aki 1903-ban született, mint villanyszerelő, fűtő és vízvezeték-szerelő lakott itt. Ő felelt azért, hogy a házban működjön a

villany és legyen meleg. Jelenleg az épületben az Ungvári Tudományegyetem Orvostudományi Kara működök. Akkor ez volt a csendőrképző.

Felszólításra elment a Duchnovics utcára, hogy legalizáltassa az iratait. Neki valóban lepecsételték az iratait és hazaengedték. Amikor kilépett az épületből, amelyben jelenleg zeneiskola működik, meglátta, hogy az utcát lezárták a szovjet katonák. É odalépett az egyik katonához, és megkérdezte, merre menjen haza. A katona a református iskolába irányította az apámat. Apám bement az épületbe, de ekkor már nem engedték ki. Mind kiderült, ebben az épületen állították össze a Szolyvára irányított menetoszlopot.

Én az anyámmal otthon voltam. Vártuk apámat. Majd megtudtuk, hogy mindazokat, akik megjelentek, hogy legalizálják az irataikat, és magyarnak vallották magukat, fogva tartják és lágerbe viszik.

Én fogtam egy kenyeret, egy futószőnyeget, amelyre apám ráfekhetett, hogy pihenjen, és futottam, hogy utolérje a menetoszlopot. A vasúti sorompónál értem utol. A polgári személyekből álló menetoszlop, tagjai között az apám is, a Munkácsi utcán haladt. Sikerült átadnom a kenyeret és a szőnyeget, de beszélni vele már nem tudtam, mert a menetoszlopot kísérő fegyveres őrkatonák elkergették a hozzám hasonlókat.

Szolyván apánkat a családból senki nem látogatta meg.

Súlyos betegen tért haza 1945-ben, meg se gyógyult, 1946-ban halt meg Ungváron.

A lágeréletről apám keveset mesélt, csupán egy-egy részletet, amelyek örökre az emlékezetembe vésődtek.

Ez egyik dolog, amit elmondott, azon a napon, amikor Szolyvára vezették őket, Ignéc környékén éjszakáztak a malomban, amely a mai napig megvan. Néhányak meg akartak szökni, azért bemásztak a kéménybe. A reggeli létszámenőrzéskor a katonák keresni kezdték a szökevényeket a malomban. Rájöttek, hogy a kéményben lehetnek, ezért berakták a nyílását téglával, fentről pedig elkezdtek benzinnel átitatott rongyokat dobálni bele. Hogy ezután mi történt a szökevényekkel, apám nem tudta.

Munkácson a három szökevény helyett a foglyok közé vetettek egy vasutast.

Emlegetett még apám egy zsidó orvost, akitől nagyon sok függött. A foglyos a beszélgetésekből rájöttek, hogy a betegeket hazaengedik. Apám akkor már súlyos beteg volt, erős hasmenéstől szenvedett, de őt nem engedték el. Ekkor ő önszántából beállt a szabadon bocsátott betegek menetoszlopába.

Esteledett, amikor hazaért. Láttam, hogy ül az anyámmal, de nem ismertem meg.

A magyar hadseregben nem szolgált. A kárpátaljaiak szerencsétlenek. A csehszlovákok nem tisztelték őket, jöttek a magyarok, ők se bíztak bennük, a szovjetek pedig tömegével tartóztatták le.

Korszun O. M. magánlevéltára. Eredeti. Kézirat.

Írásba foglalva 1994. 04. 22-én

Szám: 440

1944 – Mandrik Erzsébet

[...]

Tizenötödik születésnapom előtt két nappal, 1946. február 6-án egy orosz határőrtiszt vetődött a házunkhoz és pálinkát követelt. Édesapám adott neki, iszogattak. Estére állt már az idő, Sanyi öcsém kiment az udvarra a jószágokat ellátni. Voltak teheneink, lovaink, az etetés-ítatás pedig öcsém és apám dolga volt. A tiszt sokáig maradt, nyilván esze ágában sem volt békén hagyni bennünket: nagy hangon magyarázott, már gorombaságokat is beszélt olyannyira, hogy apám jobbnak látta magára hagyni, nehogy összekapjanak. Kiment ő is az udvarra.

A házban ketten maradtunk: én és a tiszt. Ezt használta ki a nyomorult gazember: rám támadt, az ágyra dobott, letépte rólam a ruhát. Nem tudtam, mit művel velem, de sikítottam, kapálództam, hogy kiszabaduljak a kezéből. Nem sikerült: sovány fejletlen gyereklány voltam, ő meg hatalmas termetű, meglett férfi. Elvesztettem az eszméletem, Az öcsém mondta el később, hogy apám meghallotta a sikoltozásomat, beszaladt a házba és dulakodott a tiszttel. Lövés is dördült.

[...] Egy ideig azonban nem tudta, mitévő legyen. „Felakasztanak bennünket, gyermekem!” – mondta s együtt sírt velünk. Aztán összeszedte magát, öcsémmel befogatott a szánba, kivonszolták a tisztet és elvitték. Becsuktam mögöttük az ajtót és a félelemtől remegve vártam, mikor térnek vissza. Hajnalig kellett várnom, akkor hallottam, hogy öcsém a lószerszámokkal csörömpöl odakint.. Beengedtem, egyedül volt. „Hát apánk hol van?” „Elment, el sem köszönt.” „Hová?” „Azt nem mondta.” Kirohantam az udvarra. A kertajtó mellett megpillantottam egy égő cigarettacsikket. Még láttam apám alakját is: súlyos léptekkel távolodott, majd beleveszett a hajnali homályba. Ajkamat kiáltásra formálta az akarat, valami mégis visszatartott, nem tudtam kiáltani. Apámat soha többé nem láttam viszont.

[...] Édesapám meghagyta öcsémnek, hogy vigyázzunk magunkra, ő nekimegy a román határnak. Ha nem sikerül átszöknie, akkor végez magával: ha pedig sikerül, akkor hamarosan hazatérhet, mert az oroszok nem lesznek itt sokáig.

[...] Másnap razziáztak a községben. A tisztet keresték. Mi az udvarra se mertünk kimenni. Az ablakon át néztem nagymamát, amikor megjelent egy kosár kimosott ruhával és kirakta azokat a szárítókötélre. Neki se mertük elmondani, mi történt nálunk az éjjel.

Estefelé egy csapat katona jött hozzánk. Tiszt vezette őket. Megtalálták a híd alá dobott csizmát, és a nyomok hozzánk vezettek. A Tisza ugyan messzire sodorhatta már a hullát, de a kertek alatt ott volt, hozzánk vezetett a szánnyom. Faggattak bennünket, hol az apánk. Nem mondtunk nekik semmit.

[...] Este kihallgatásra kísérték bennünket. Tőlem hiába kérdeztek bármit: a történetek hatása következtében egyetlen szót sem bírtam kinyögni. Talán nem is akartam. Felhagytak hát a faggatásommal, az öcsémet vették elő. Ő mindent elmondott, amire kíváncsiak voltak.

[...] Minket még aznap Husztra szállítottak. Nyitott tehergépkocsin. Kemény fagy volt, nagyon-nagyon fáztunk, a könnyű ruhát átfújta, szinte csontig hatott a szél.

[...] Huszton ismét egy sötét helyiségbe tereltek be, oda, ahol a hatásértőket, csavargókat gyűjtötték össze. Az ablak bedeszkázva, nehogy egy parányi napfény is bejusson a fogvatartottakra. Itt is hideg volt, megdermedve roskadtam le a fal mellé. Öcsém is odafeküdt mellém. Nemigen volt hely a teremben, mindenütt testekbe ütköztünk. Úgy hevertünk egymás mellett, mint heringek a dobozban. Nem tudtam aludni, állandóan vacogtam a hidegtől. Volt egy kályha a helyiségben, persze nem fűtötték, a rabok tömték tele papírral, szeméttel, s valaki meggyújtotta. Ekkor derült ki, hogy a kályhának nincs kéménye: az összes füst a helyiségbe tódult, fojtogatott, nem kaptunk levegőt. Kiabáltunk az örnek, hogy nyissa ki az ajtót, szabaduljunk meg legalább a füsttől. Válaszul a levegőbe lőtt, majd a puskatussal megverte az

ajtót és megfenyegetett: Maradjunk csendben, mert baj lesz. Talán nem is bánták volna, ha mind megfulladunk a füstben. Az ajtóhoz kúsztam és órákon át a kulcslyuknál guggolva próbáltam friss levegőhöz jutni. Így telt fogságom első éjszakája.

[...] Annak az éjszakának az emléke nagyon homályosan él bennem. Arra nem is emlékszem, mit hoztak fel vádként ellenem, s hogy volt-e mellettünk ügyvéd vagy tolmács. A tárgyalás ugyanis orosz nyelven folyt le. Azt tudom, hogy öcsémet fiatal korára való tekintettel felmentették. Az ő szavaira viszont emlékszem, szinte ma is a fülemben csengenek. Azt mondta: engedjenek el engem, mert beteges vagyok, lánygyermekként ne tartsanak börtönben – inkább őt ítéljék. el. Azzal nyugtatták meg, hogy engem is hamarosan elengednek. a „hamarosanból” sok esztendő lett, de akkor én azt még nem tudtam; csak azt, hogy az ítélet kihirdetése után engem visszakísértek a tömlöcbe.

Évek múltán, amikor már értettem és beszéltem oroszul, megtaláltam: az USZSZK Büntető Törvénykönyvének 54. paragrafusa és az SZSZKSZ Büntető Törvénykönyve 58. paragrafusa alapján állam- és népellenes tevékenységért ítélték el öt évi szigorított börtönre, öt évi kényszermunkára és életfogytiglani száműzésre.

Mandrik Erzsébet: A Pokol bugyraiban.

Ungvár-Budapest. Intermix Kiadó. 1994. 14–19. o.

Szám: 442

1995 - Részletek Georg Melika: A Kárpáton túli német deportációja 1944-1946 között.

[...] A rádióban, az illegális sajtóban, a szemtanúk elbeszéléseiben a más nyelvet beszélő szomszédok vádjában egyre gyakrabban lehetett hallani a náci büntettekről. És bár a kárpáti németek nem akartak hinni ezeknek a jelentéseknek, mégis tudat alatt egyre növekedett bennük a büntudat érzése, ami, ahogy a front közeledett, az ellenük forduló bosszúállástól való félelemmé változott”

Ahogy 1944 kora őszén a front már egészen közel volt, a német, illetve magyar katonák a „sváb” falvak lakosait az evakuálásra kényszerítették. Pillanatok alatt szekerekre pakolták a legfontosabb dolgokat, dokumentumokat, ruhát, néhány edényt valamint élelmet, hogy a faluból a legközelebbi állomásra menjenek és ott mindent a vagonokba rakjanak. Menekültek a „durva bosszú”, a „féktelen düh” és a „vörös veszély” elől.

[...]

„Mielőtt az oroszok megérkeztek volna”, emlékezik vissza a színjai Maria Jarosch, a faluba bejöttek az SS emberei. Rábeszéltek minket, hogy utazzunk Németországba, mert az oroszoktól semmi jót nem várhatunk. Hatalmas kapkodás közepette raktuk fel a legszükségesebb dolgokat a lovas vagy ökrös szekérre – és mindent otthagytunk, hogy minél gyorsabban elutazhassunk. Sokan nem akarták elhagyni a falut, mert senkinek sem okoztak bajt.

Az evakuálás az összes német lakosságú falvat érintette. A terézvölgyi (Teresvatales) német elhagyták a falvaikat; Felső-Sziléziába és Thüringiába mentek. Királyfalváról 1356-an, Német Mokrából 1075-en, Orosz Mokrából és a felső terézvölgyi falvakból 824-en hagyták el lakóhelyüket, alapjában véve a Terézvölgy összes németajkú lakossága. A kitelepítéssel néhány falu, mint Birkendorf, Mädchendorf, Sophiendorf, Dubi, Hrabovo, Német és Orosz Mokra Poliste elveszítették német jellegüket.

A menekültek egy része nem jutott el Németországig, mert számos akadály nehezítette útjukat: szétbombázott vasútvonalak, az előre nyomuló orosz hadsereg által elvágott vagy elfoglalt területek. Így mesélte el ezt nekem a kucsovai Richard Vogel: „Sok család emigrált 44-ben.. Az embereknek az egész gazdaságot ott kellett hagyniuk. A szekerekre bódékat állítottak fel, a kisgyerekeket betették... azután Munkácsról elindultak vonattal ... Egész éjszaka utaztak, és reggel újra Munkácson voltak. A vonalat lerombolták, és nem tudtak továbbmenni.” Nem

jutottak célba a később útra kelt szinyakiak sem: „Megerkeztek a németek teherautókkal, és elszállítottak minket, mesélte a 65 éves Margarete Penzenstadler, „felültettek minket az autókra és Ungvárra vittek. Néhány szinyaki ott maradt, mert már nem volt hely az autókra. És azt mondták, hogy újra jönnek. Ungvárról tovább vittek autón Lengyelorszáig, ott vonatra tettek minket. Három hét utazás után megerkezünk a csehországi Olmützbe. Nem tudunk már továbbmenni Németországba, mert már vége volt a háborúnak. És mivel vége van, mondták nekünk, vissza kell térnünk a hazánkba. Ezután a csehek, lovakkal az állomásra vittek. És 28 napig utaztunk vissza Szinyakba.

Az evakuálás 1944 szeptember októberben a Kárpáton túli német lakosság kétharmadát érintette. Az evakuálás következtében 2000 menekült és családja talált új hazát Németországban egy kisebb része Ausztriában és USA-ban. De nem mindenki érte el a Nyugatot. A 65 éves királyfalvai Josef Schweigert mondta nekem: „Megerkezünk Tübingiába. Ott parasztokhoz osztottak el minket. ... először az amerikaiak jöttek Tübingiába. Két hétig voltak ott. Aztán kimentek és bejöttek az oroszok és létrehozták a keleti zónát, majd az NDK-t.”

[...] A háború végén a Kárpáton túli németek többsége, akik a magyar Honvédseregnél és a német Wehrmachtnál (Waffen-SS) szolgáltak, szovjet fogságba estek. A férfiak egy kis részének sikerült Nyugatra, az amerikaiakhoz szökni. A hadifoglyoknak különböző sors jutott: a magyar foglyok többségében 2-3 év után visszajöttek. Így mesélte a pusongi Georg Kismann: „Magyarországon Kecskemétnél estem fogságba október 29-én ... 44 karácsonya előtt érkezünk meg az oroszországi Kurszkba. Másfél évet maradtam itt ...A fegyelmet és a rendet a táborokban a foglyok biztosították, és mivel én a cseheknél az iskolában oroszot is tanultam, rövid idő múlva a táborigyógyintézet tolmácsa, később írnoka lettem. 1946-ban, február 17-én tértem haza a fogságból.”

A kárpáti németek, akik a Wehrmachtban szolgáltak, szinte kizárólag a Waffen-SS-hez tartoztak. Nem önszántukból, hanem azért, mert másként nem tudtak volna a német Wehrmachtnál szolgálni. Tehát a „népi németek”, illetve magyarországi németek – mint magyar állampolgárok – törvényesen csak a magyar hadsereg zászlaja alá tudtak bevonulni – vagy pedig nyíltan vagy csalással mint „önkéntesek”, a Wehrmacht által toborozva az SS alakulatokhoz sorozták be őket. Az orosz hatóságok azonban az „SS”-katonákat megkülönböztetés nélkül bűnösnek mondták ki és egyformán 25 évre ítélték őket. Sokan közülük az első egy-két évben meghaltak; mások életben maradtak és Sztálin halála után amnesztiában részesültek. A 60-as években kiutazhattak Nyugat-Németországba – vagy visszatértek családjukhoz. Néhány „önkéntesnek” sikerült megszökni és kerülőutakon falujába visszatérni, ahol elfogták őket és Szvaljavába, a politikai foglyok lágerjába internálták. Számptalan más áldozat mellett többségükben őket is itt érte a halál.

[...] A németek, akik nem akarták elhagyni a gazdaságukat, és nem voltak hajlandók elmenekülni, mint a plankendorfi, kroatendorfi, pausingi alsó-schönburni, barthausi és kobalewitzi családok, rettegésben várták a Vörös Hadsereg, a partizánok és azoknak a hatalom- és bosszúéhes egyszerű katonáknak a bevonulását, akik szegénységük és rossz sorsuk okát nem a saját szenvedélybetegségükben, tudatlanságukban és ..... keresték, hanem a náluk jobban szituált, ugyanazt vagy éppen más nyelvet beszélő szomszédokban találták meg. Ezek a németek azt gondolták, hogy senki sem fogja támadni őket, mert senkinek sem okoztak bajt. Ellenkezőleg, mindig készek voltak segíteni másoknak és mindenféle politikától távol tartották magukat. De a hatalom új emberei között voltak olyanok, akik a nácik gáztettei miatt megtorlásra vágytak: nemritkán azok, akiknek nem volt tekintélyük a faluban és tele voltak kapzsisággal és irigységgel. Csak azt hajtogatták, hogy „Minden német ellenség és ezért bűnös, amiért bűnhődnie kell!” Szerencsére az új tisztségviselők között olyanok is voltak, akik az előírások szerint jártak el és semmilyen önkényes ítéletet nem hoztak. A kobalewitzi Margarete Schuster így írta le a hatalomátvételt: „Nálunk a partizánok voltak, akik az erdőben húzták meg

magukat. És minekünk kellett etetni őket. Ezek biztosan rutén partizánok voltak, de egyik sem volt falunkbeli. Fegyverrel jöttek és amiye volt az embernek, azt oda kellett adni. Nem sokat kérdezett az ember. Minden, tojás és zsír, és hús, és szalonna és kenyér, és ... sligovica (szolvapálinka). A partizánok vezért aki a férjemmel beszélt, szlovákiai volt. Késmárkról származott, szepességi német volt. Aztán elvitték a férjeinket. Ez 44 karácsonyán volt. Szvaljavába vitték őket. Először Irsavából Beregszászig, onnan Svaljavába és tovább Poroskovon át Percynbe. És mindezt gyalog kellett megtenni. Percynben kihallgatták őket. Azkat, ahogy a férjemet, aki nem volt sehol sem, csak a cseh hadseregben, egyeik oldalra tették. Másokat, akik a magyaroknál szolgáltak, a másik oldalra állították és nem engedték el. Azokat mint a férjem, kiengedték. A férjeink mindannyian hazajöhettek. Csak a férjem testvére, őt ott tartották. És ő maradt, mind a mai napig. Többet nem bántottak minket. Nem vittek el Szibériába. Plosel, a sógorom, azt mondta, maradnunk kell, akkor nem fog velünk semmi sem történni. és a Dubierék elszöktek... Milyen messzire, nem tudom. De rövid idő múlva visszatérték, és azután mindenkit Szibériába hurcoltak. Mindig azt hányták a szemünkre, hogy Amerikára és Németországra várunk. Bűnözők voltunk otthonunkban, mert németek voltunk. Azután a „holova”, a falu bírása azt mondta nekünk, hogy ezentúl csak a rutén ünnepeket fogjuk megünnepelni. Aztán elvették a templomunkat. Aztán mindenünket elvették: a lovakat, a szekeret, az ekét, mindent, mindent. Mindent a termelőségvetkezet udvarába vittek, a ruténekét is. És a rutének megértették, hogy nem mi vagyunk az igazi ellenségeik, hanem mások, akik elvették tőlük a földet, a szerszámokat és a vallásukat.”

[...] Speciális csoportot alkottak az evakuáltak között azok, akik úgy döntöttek, hogy Németországból visszatérnek szülőfalujukba, ahogy azt Josef Scweigert elmesélte: „...nem tudott idegen házban élni. Nagypám nem akart, és mások sem Tübingiában szánalmas életet élni. És ahogy szokott lenni, az öregeknek honvágyuk lett. És mindannyian hazatértek 46-ban Királyházára.” De közben a házaikat kifosztották, kiszerezték az ajtókat és ablakokat, sőt, új hazai „kolonialisták” foglalták el azokat. Így például Birkendorfban, ahonnan 1944 őszén az összes német elmenekült, 1945 tavaszán mintegy 30 rutén család telepedett le egy félreeső hegyi faluból, Rodnykova Hutából.

„Ahogy megérkeztünk” mondta nekem a beköltözött Ivan Stez, „üres lakásokat és istállókat találtunk. Csak papír- és szövetdarabok feküdtek a padlón. Idejöttünk a nyomorúságos dolgainkkal, hogy új életet kezdjünk. Mindannyian kaptunk egy régóta vágyott kis földet és legelőt, amit a korábbi gazda művelt meg és hagyott hátra. Boldogok voltunk, hogy ilyen kegyes volt hozzánk a sors, és imádkoztunk, hogy Isten könyörületes legyen az elhagyott házak korábbi lakóival. 1947-ben jött a kollektivizálás és ezzel minden örömünk és reményünk szertefoszlott.”

A települést egy, a területi bizottságban működő speciális komisszió szervezte meg, amely meghatározta, hogy a Verchovina (a Kárpáton túli hegyvidék) mely falujából melyik német faluba, mennyi, „a szovjet haza előtt érdemeket szerzett” család költözhet át. Az áttelepítés nem egyszerre érintette a Kárpáton túli területek összes körzetét. Így egyes falvakban a hazatérő németek házaikat megrongált és kifosztott házakba tértek vissza, de legalább nem lakott benne senki sem. Annak ellenére azonban, hogy a visszatérőket biztosították arról, hogy nem fogják őket üldözni, csak néhány hónapra maradhattak szülőfalujukba. Sokak számára életük tragikus szakasza kezdődött. De előtt Pausing és a szomszéd falvak lakóinak meg kellett tapasztalniuk a sztálini rezsim civilek elleni kegyetlenkedéseit. 18 és 30 év közötti fiatal embereket, mint üldözött vadat fogtak el Munkácson és a falvakban és a belső területekre hurcolták őket. Egy ilyen akcióról mesélt a pausnigi Margarete Kismann: „Katonák jöttek a faluba, a férfiakat és nőket a reptérre hajtották hogy mint ahogy mondták, a havat eltakarítsák a kifutópályáról. Itt voltak a felső és alsó schönborniak is. Egy kis kései hóesés volt. Márciusban történt. Aztán a katonák körbevették az embereket és egy nagy terembe vezették őket. Az öreg férfiakat és nőket elengedték, és a kocsival hazavitték őket. A fiatal anyák, akiknek egész kicsi gyerekük volt,

szintén hazatérhettek. Nekem kisgyerekem volt, férjem pedig fogságban, úgyhogy hazamehettem. A többieket a katonák konvojba a városba hajtották és ki tudja hol ... a Donbassi bányákba szállították. Ott kellett a háborúban lerombolt gyárakat felépíteniük. 2-5 évig maradtak ott. A palánkai Georg Teips a következő esetet mesélte el: „Egy férfi a 18 éves fiával a malomba indult búzát őrölni. Útközben Latorcánál egy orosz katona elfogta őket. Csak sokkal később derült ki, hogy a fiatalember Donbassba került, apja pedig egy fogolytáborba. A lovakat a szekeret a katonák egyszerűen ellopták.”

A fiatalember elfogása 1948-ig tartott. A cinizmus benne az volt, hogy mindannyian „önkéntesként jelentkeztek, hogy a szovjet gazdaság újjáépítésében becsületesen kivegyék részüket.” Meg kell jegyezni, hogy ennek a hajtóvadászatnak sok magyar és rutén is áldozatul esett.

[...] 1946. március 6-án az NKVD (a KGB elődje) a legtöbb „menekültet” Munkácsra vitték, ott összegyűjtötték és március 13-án vasúton, tehervagonokba bezárva Szibériába, a tyumeni területre szállították. Még sok ártatlan ember emlékezik a tragikus napokra és az azt követő évekre. Visszatekintve azokra a napokra, a következőket mesélte Maria Jaros: „Az emberek, akik visszatértek Németországból, nem mehettek vissza a házaikba. Cynadijevoba vittek minket, ahol marhavagonokba szálltunk a szegényes kézcicsomagjainkkal. Ide hurcolták el az alsó-hrabownitzi, Blaubaid, pusnyiaki németeket és gyömöszölték be a marhavagonokba. Kívülről bedrótozták az ajtókat. Csak azt vihettük magunkkal, ami a két kezünkbe belefért. De nem is volt mit magunkkal vinni. Németországból hazajövet minden eleségünket elfogyasztottunk.” A 80 éves polistei Wenzel Maingast ezt mesélte: „1946 márciusában éjszaka erőszakkal elraboltak minket. Felpakoltak minket egy teherautóra és Munkácsra szállítottak. Ott tehervagonokba tereltek minket, ablakokat, ajtókat beretesztették, és őrizet alatt elszállítottak minket.” A 78 éves mädchendorfi Johann Mauer így emlékezik azokra a napokra: ... az összes német falusi lakost összegyűjtötték és tudatták velük, hogy egy óra múlva Munkácson kell lenniük. Az előkészületekre egy órányi időt sem adtak. Ezt 1946. március 6-án volt. Idős emberek és anyák voltak csecsemőkkel, családok 8 vagy még több gyerekekkel. Én is feleségemmel Terézával és két gyerekkel, a hároméves Károllyal anyja karjaiban halt meg az éhségtől és a hidegtől és az idősebb Frigyessel, ... Április 10-én értünk el egy falut Jarkovo körzetében a tyumeni területen.”

Georg Melika: A Kárpáton túli német deportációja 1944-1946 között. Okok és következmények.

Szám: 446

2000 – Mészáros Sándorné ungvári lakos visszaemlékezése letartóztatásáról és az NKVD táborban való tartózkodásáról

Egy alkalommal, újságot olvasás közben arról értesültem, hogy a szovjet cukorgyárak 200%-kal teljesítették túl az előírt terveket, mire megjegyeztem, hogy hozhatnának belőle Ungvárra is, mert a gyermekek már nagyon kiéheztek az édességre, az üzletekben pedig nem lehetett kapni. Akkor nem is sejtettem, hogy e kijelentésem fordul meg életem további sora. Gyanútlanul azt is megjegyeztem, hogy évezredek történelmünk egész folyamán talán még nem is volt példa arra, hogy ennyi ártatlan embert bebörtönözzenek... Akkor még nem tudtam, hogy bíráló szavaim L. Marija Timofejevna révén azonnal a mindenkit számon tartó KGB tudomására jutottak.

Ez a szomorú esemény éppen 1946. november 1-én, halottak napján történt. Szokás szerint mindnyájan tiszteletünket tettük szeretteink sírjainál. Este, nem sokkal hazaérésünk után fáradtan lefeküdtünk. Éjfél tájt megjelent két KGB-tiszt (Jeremicsev és Grisin nevűek) és felmutatták az András kó Iván (volt osztálytársam) által kiállított letartóztatási parancsot. Ezt

követően felszólítottak, hogy néhány percen belül öltözzek fel és vegyem magamhoz legszükségesebb holmijaimat, mint például fésűt, fogkefét, szappant, fehérneműt és menjek velük, mert le vagyok tartóztatva.

[...] November 2-nak hajnala az ungvári KGB irodahelyiségeinek egyikében ért. Itt legelőször is felvették a részletes személyi adataimat, majd három oldalról lefényképeztek és ujjlenyomatokat vettek tőlem. Ezek után egy KGB-s (zsidó) nő levetkőztetett és alaposan átvizsgálta, hogy nincs-e nálam valami „szovjetellenes” tárgy vagy fegyver. amikor végigtapogatta a testemet, borzasztóan megalázottnak éreztem magam. Ezt követően magánzárkába vezettek, ahol a deszkaprics fölött három többszázás áramerősségű lámpa függött, amelyet sohasem kapcsoltak ki.

[...] A negyedik és egyben ügyem utolsó tárgyalása már nélkülem és ügyvédem (dr. Kalinov Mihály) nélkül történt. [...] Ezután még egy-két hétig várnom kellett, amíg visszakaptam az elutasító választ fellebbezési kérvényemre.

A koncentrációs táborba való „utazásomra” 1948 júliusának egyik forró és fülledt nyári napján került sor. Nyitott teherautókba gyömöszöltek több száz embert, hogy majd Munkács külvárosában vagonokba terejék be a halálosan elgyötört embereket.

[...] A fényképpel ellátott szabadulási okirat 1952. október 10-vel volt keltezve. Nem tudom szóval leírni az azt érzést, amikor hat évi távollét és a GULAG szenvedései után ráléptem kis hazám földjére. [...] A viszontlátás öröme sajnos nem tartott sokáig, mert másnap reggel szigorú utasítás szerint jelentkeznem kellett a rahói KGN felügyelőségén, ahol ugyancsak barátságatlanul fogadtak. Úgy néztek rám, mint egy gyilkosra. Az ügyeletes tiszt, belenézve a szabadulási okiratomba, közölte velem, hogy mivel Kárpátalja tiltott zóna, 24 órán belül el kell hagynom Rahót, mert amúgy is száműzetésre vagyok ítélve. Ha egy napnál tovább maradok, akkor újból letartóztatnak és elítélnék.

[...] Elutazásom előtt mondták meg nekem, hogy férjem (Mészáros Sándor) még 1947. január 17-én halt meg a sztálinói (ma donyeci) rabkórházban, amiről fogolytársa és erdészbarátja, Gajdos András értesítette a testvéremet.

[...] 1955 október végén került sor szabadulásomra. 1961-ben kérésemre az ungvári ügyészség semlegesítette elítélésem tényét, tehát okiratot kaptam arról, hogy engem olyannak kell ezentúl tekinteni, mint aki nem volt elítélve. Ezek szerint az én meghurcolásom, 9 elrabolt évem a GULÁG-on és a „nép ellensége” szégyenfolt semmisnek lett nyilvánítva. Vagyis olyan dolognak, ami sohasem történt meg velem.

Mészáros Sándorné--: Elrabolt éveim a GULÁGon.

Ungvár – Budapest Intermix Kiadó. 2000. 13-14. 19, 71., 75–77, 80, 88 .o.

Szám 453

2004. – Nyeste Béla visszaemlékezései a

[...]

Nyeste Béla 1993-ban mondta magnószalagra visszaemlékezéseit. Arra kért, életében ne hozzam nyilvánosságra a tőle hallottakat: a félelem görcse még akkor is óvatosságra intette.

1999-ben kísértük utolsó útjára...

[...]

– Béla bácsi ma 82 éves. Milyen érzés?

– 1911. március 7-én születtem. Örege, egyedül unalmas. A feleségem, akivel – hála a Jóistennek – sok szép időt megéltem, hat éve meghalt. Van egy lányom, két unokám. A lányommal élek.

[...] – 1944 októberében-novemberében az oroszok elfoglalták Kárpátalját. A férfiakat összeszedték, elhurcolták. Milyen volt akkoriban a közhangulat?

– Hát... Vegyes, de inkább szomorú. Nem nagyon örültünk az oroszoknak! Sokan mondogatták: „Magyar kérdés – vagonkérdés”. Bagu Mihály bátyám pedig azt hajtogatta: „Megersiratjuk mi még azt, hogy idej jöttek.”

– Béla bácsi honnan, hogyan került lágerbe?

– Az oroszok bevonulása után a vasútra mentem dolgozni. Itt felmentés járt, engem sem vittek el 1944. november 18-án. November végén azonban a portánkon katonaság telepedett le. Nagy, széles udvarunk volt, mert a másik ház akkor még nem állt, Minket persze elhajtottak a portáról. Feleséggel és kislánnyal a nagybátyámnál próbáltuk meghúzni magunkat. Hajnalban két katona és két civil zörgetett az ajtón. Vagyis a civilek kint maradtak a kapunál. Összeszedték az utca férfait: Demjén Zoltánt, Nyeste Ferencet, Szabó Józsefet. Köztük voltam én is. Előbb a Beck-kocsmába, majd a Lónyay-kastélyba vittek. Itt három napot töltöttünk, aztán kikísértek az állomásra. Útközben megszökhettünk volna, de nem volt hozzá eszünk... Demjén Józsefnek volt, ő ügyesen meglépett a felesége segítségével, aki az amúgy is sötét estében ráborította a nagykendőt. Útban az állomás felé talákoztunk azokkal, akik a csapi harcok halottait temették el...

– Azért nem szökött meg, mert elhitte, hogy csak háromnapos munkáról van szó?

– Dehogy! Akkor már tudtuk, a háromnapos munka csak mese, hiszen senki sem tért meg haza azok közül, akiket korábban elvittek, pedig ekkor már november 28-ka lehetett. Úgyhogy miutánunk talán már csak egy csoportot vittek el. Biztosan azért maradtunk, mert igazából nem tudhattuk, mi vár ránk, na meg nem is nagyon mertünk volna megszökni... Beregszászig vonatoztunk, ott bezártak bennünket egy épületbe a posta mellett. Szolyvára gyalog mentünk, itt maradtunk két napig. Szolyván nemcsak katonák, hanem civilek is őriztek, botokkal felszerelve. A továbbindulás előtt beteget jelentettem, így elszakadtam a falumbeliektől, akiket elvittek. Később engem is, idegen csoporttal. Szamborban utolértem unokatestvéreimet, Márkus Bélát, Márkus Józsefet és Nyeste Ferencet, találkoztam testvéremmel, Nyeste Kálmánnal is Szamborban marhavagonokban tereltek bennünket: a nagyobbakba száz, a kisebbekbe negyven embert zsúfoltak be. Az utazás rettenetes volt. Napjában egyszer adtak enni, két-három, vödör ételt – valami moslékot – és egy vödör vizet. A katonák mindennap megszámoztak, közben agyba-főbe vertek bennünket, úgyhogy állatok módján egymás hegyére-hátára szorultunk a vagon sarkában. A vonaton zsoldárokat énekeltünk és imádkoztunk: a Jóistent kértük, hogy segítsen haza... Volt egy kántor köztünk, ő prédikált és imádkozott. Talán egy hétig vitt a vonat, mire megérkeztünk...

– Milyen volt a láger?

– Az agyongyötört, jártányi erővel alig bíró embereket az állomáson sorba állították, a betegeket szánra rakták, és irány a láger. Tíz barakk várt ránk, két-három kilométerre a várostól. Az egyik emeletes volt, Azt mondták, előttünk az első világháborús foglyok vagy szovjet elítéltek lehettek itt. A lágert persze szögesdrót-kerítés vette körül. Megérkezés után a fürdőbe hajtottak; órákig vártunk a ruháinkra meztelenül... Ezután kétheti karantén következett. A barakkok hossza 80 méter lehetett, bennük három sorban priccsek, egymás fölött. Később a barakk közepére téglából kályhát raktak. Ez nagyon kellett, mert fél évig se szalmazsákunk, se takarónk nem volt: a pucér deszka véresre törte a derekunkat, a csontjaink is fájtak. Sokan megbetegedtek, legtöbbször a has- vagy flekktífusz vitte el. A foglyokat három csoportba osztották: munkás, gyengélkedő, beteg. Ennek megállapítása így történt: megcsípték a farunkon a bőrt, s ha volt rajta némi hús, kimondták a verdiktet – munkás; ha a szerencsétlen csupa csont és bőr volt – gyengélkedő, aki menni sem bírt – beteg...

- Hogyan telt el egy nap a lágerben?
- Virradat előtt ébresztettek, hajtottak az erdőre fát kitermelni. Csináltak szánt, mint a lovaknak. Hatan húztuk valami hámféle kötéllel, négyen meg tolták. Út nemigen volt, a töretlen hóban küszködtünk. A szán nyomát másnapra befújta a szél hóval. Volt úgy, hogy napjában kétszer fordultunk, pedig egy forduló is sok volt...
- Milyen volt a koszt?
- Reggel halleves, kevés kásával. Télen nem kaptunk ebédet, a vacsora megint valami léféle volt. Nyáron háromszor kaptunk enni, közte – ha jól emlékszem – napjában harminc deka kenyeret és egy kanál cukrot. Igaz, ha a lágertől messze dolgoztunk, utánunk hozták az ennivalót.
- Sokan meghaltak?
- Utazás közben, a mi vagonunkban senki. A boriszovi lágerben tizenöten haltak meg a 39 bátyui közül: Baksa József, Baraté Béla, Dankó János, Demjén Endre, Dudás János, Márkus Béla, Kosztyu József, Márkus József, Oláh János, Orbán Gábor, Sebestyén István, Sütő András, Sütő Ferenc, Tóth Miklós, Tóth Vilmos...
- [...] Arról volt-e tudomásuk, hogy Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolták?
- Ezt csak akkor tudtuk meg, amikor már levelet írhattunk haza, és az itthoniak megírták. Úgy 1945 végén, 1946 elején írhattunk először levelet.
- Sokféle nemzetiségű fogoly volt a lágerben?
- Nagyonbízott magyarok, vagy ötezer. Aztán németek és románok. Voltak szerbek is. A magyarok nem mind kárpátaljaiak voltak. A boriszovi lágert úgy emlegették, mint halállágeret. Itt nem krematóriumokban égették el az embereket: elasztak az éhségtől...
- [...] Mi volt az életbe maradás titka?
- A szerencse nagyon sokat számított. Aki jó munkára került, plusz ennivalóhoz juthatott, jobban tartotta magát. De az is igaz, hogy akiknek sikerült átvészelni az első telet, nagyobb részük is életben maradt. Abból az ötezer magyarból, akik a lágerben voltak, így is csak vagy ezer maradt meg... Mint mondtam, én a szerencsések közé tartoztam.
- Mikor érkezett haza?
- 1946. november 9-én. Tízes csoportokban szabadultunk. Adtak jegyet és ennivalót is az útra, de az utazás nagyon keserves volt. Sokszor át kellett szállni, a vonat zsúfolt volt, még az ütközőre kapaszkodva is utaztunk. Kibírtam, mert nagyon vágytam már haza.
- Mi várta otthon?
- Szomorúság: három és fél éves, elárvult kislányom, mert a feleségem időközben meghalt... A gazdaságunk igen nehéz helyzetbe került. Négy lovunk közül kettőt már korábban bevonultattak a magyar hadseregbe, így kell mondanom, mert behívóval vitték el. A harmadikat az oroszok rekvirálták, egy tehénnel, disznóval és terménnyel együtt. Hazaérkezésem után még két évig gazdálkodhattunk a magunkéban, de azt inkább nyomorúságnak lehet nevezni: ránk sózták a beadásokat, államkölcsönöket. 1948-ban kolhozista lettem...

Nyeste Béla: Húztuk a szánt, mint a lovak..." – Bagu Balázs: Életutak.
Ungvár–Budapest. Intermix Kiadó – 2004. 25–28. o.

Szám: 458

Nagy András, tiszaháti (Beregszászi kerület) lakos visszaemlékezései

[...]

1944. július-augusztusba bejöttek az oroszok Tiszahátra is. Egy szép napon egy orosz tiszt bejött az udvarba lóháton és mutatja, hogy be kell vasalni a ló lábát, én megmutattam, hogy emelje fel a ló lábát, hogy be tudjam vasalni a lovat, a tiszt nem sokat gondolkodott és a fegyvereihez nyúlt. Kiss Albert, a mesterem elkiáltja magát, hogy: "Szaladj te fiú!" Én meg

rögtön elbújtam előle, mert ha nem bújok el, agyon lőtt volna. Ez volt nékem az első szovjet testvérünk bemutatkozása.

Kidobolták a faluban, hogy hát 18-tól 50 évig minden ember azonnal jelentkezzen háromnapos munkára és háromnapos étellel meg takaróval. Hát azt mondom a mesteremnek, hogy hát menjünk mi is, kibírjuk ezt a három napot. Hát abban voltunk hogy hát a háború amit lerombolt, hát aztat kell felépíteni, hogy hát a hadsereg meg a nép tudjon tovább haladni, hogy az élet meginduljon, és elmentünk.

[...] Elmentünk jelentkezni a Bocskai utcába, az hadikórház volt, most jelenleg a 4-es iskola. Ez volt 1944. november 18-án, Erzsébet estéjén.

Ahogy bementünk az iskola területére, hát ott kérem szépen nem vettünk észre semmi különleges dolgot. Egy katona állott az ajtónál, hogy hát aki bemegy, vissza ne jöjjön, csak papírral. Hát akkor engem kitessékelték az udvarra. A mesteremet Kiss Albertet, a másikat meg haza. Annak adtak egy papírt, hogy hát föl van mentve és ő nem volt ebben a lágérben csak én. Mikor én bemegyek abba az udvarba, hát szemem-szám eltátottam, hogy hát az udvaron már rengeteg nép volt, mert én délután mentem. És a katonák gépfegyverrel odaállottak, mint hogyha máris löni kell az embereket lefele. És ez már engem nagyon megrémisztett, hogy sűrűn, körülbelül 10-15 méterenként állott egy-egy katona gépfegyverrel.

Mikor aztán befejezték a beszédet, jobban mondván az embereket, akik jöttek, tovább már nem vettek-fogadtak embert. Akkor kiengedtek bennünket a főutcára.

Felsorakoztattak bennünket, s ötösével összefogózkodva így mi karonfogvást: öt ember-öt ember-öt ember és így kimentünk a fő utcára. A fő utcáról elvittek bennünket a posta mellett lévő 5-ös iskolába. Az abban az időben adóhivatal volt az a nagy épület. Bevittek oda bennünket. Mikor bemegyünk abba az 5-ös iskolába és bámulok hogy kik vannak ott ismerősök. Megtaláltam a péterfalvaiakat, mint én mondtam péterfalvi vagyok, Péterfalván születtem. Látom ott van a testvérem, sógorom, a rokonságom mind, mert onnan is 18-50-ig mindenkit elvittek az egész Kárpátaljáról. Na és akkor azt mondják nekem: "Te is jössz erre a 'munkára'?" Mondom hogy: "eljöttem". De el voltunk mindannyian keseredve.

[...] Másnap felsorakoztattak bennünket az udvaron ötösével. Az a nagy udvar így teli volt nagy kifli alakú sorokkal. Hát ott minimum volt vagy ezer ember. És akkor átszámolták. A sorokat, az embereket "po pjáty- po pjáty".

Akkor megindult kifelé a sor menni. Középen van ott egy kapu, azt kinyitották és akkor mindenkinek a sor végén adtak egy kenyeret. A másik adta a kockacukrot. Egy kenyér két kockacukor. Ez volt az első eledel. Egyebet semmit egész nap nem adtak. Na és akkor még volt a hazaiból mindenkinek, hát a többi például az elsőt megkapta, a többinek adta- öten kapták. Volt olyan, aki ellökte. Hát olyan volt, mint a sár. Nem kívánta az ember enni, vályogkenyér volt.

Ahogy megyünk, Jánosinál az asszonyok sírva jönnek: ki kenyeret, ki tejet, ki mit tudott adni – adta volna a népnek a kezébe felé. Elvettük volna mi, de a katona ütött a puskával minket is és az asszonyokat is.

Volt olyan asszony, hogy hát úgy mellbe ütötték, hogy hát ott buckondáriózott az árokban, és elég az hozzá, hogy nem mertünk elvenni semmit.

Ahogy kimentünk a faluból szembejött velünk egy ökörszekér. Az embert, két katona lehúzta a szekérről és bevágták a sorba. A két nagy szarvú ökröt utána kötötték a lószekér után. Az ökörszekeret meg az árokba nyomták.

Megyünk tovább, és oda értünk, ahol nagy erdő volt, egy emberre rájött a "hasmars" és oldalra kilépett egy lépést és letolta a nadrágját, hogy elvégzi a dolgát, a katona meg „prrrrr”, ráadott egy sorozatot ott maradt – elbukott

Megyünk tovább összefogózkodva ötösével, nem lehetett forgolódni. Egyszer láttam, hogy egy embert visznek befelé az erdőbe a katonák csak a puska lövést hallottuk. Nem láttuk többé, nem

jött ki. Bemenni bement, de nem jött ki. Hogy ki volt, vagy mi volt, azt se tudtuk. Ez volt a bemutatkozás.

[...] Munkácson aztán ahogy beérkezünk, egy olyan helyre szállásoltak el bennünket, ahol két oldalt örökzöld sövény volt. Azt mondja a mesterem testvérinek a fia: "Te én nagyon rossz hírt hallottam a tisztól, aki itt nálunk lakik, azt mondta, hogy ez nem 3 napi munkát fog tartani, ki tudja meddig, de nem három napig" – azt mondja. Mert ez a fiú Pestre való volt és Pestre járt iskolába, gimnáziumba.

És lejött ide Beregszászba a nagybátyjához, és akkor pontosan a front itt ment keresztül oszt itt maradt, visszamenni már nem tudott és neki muszáj volt eljönni velünk. Na jó azt mondja: "Szökjünk meg!". Mondom: "Én nem szökök, látom, hogy hát mi van, hogyha agyonlűnek, ha itt észreveszik hogy én szökök" . "Én megpróbálom" – mondja. Kileste a katonák mikor se előlről, se hátulról, se sehonnan nem vették észre a sorban, mert hosszú volt a sor.

Akkor csak alá lökte magát a bokor alá, és ott maradt. Hát én tovább már nem tudtam róla, mert én bementem az épületbe és ő még ott maradt. És a fiúnak sikerült haza kerülnie.

Majd aztán amikor hazajöttem a lágerből, akkor mondja a Kiss Albert nagybátyja, hogy a fiú éjszaka elment ott egy rokonnál, mert Munkácson is volt egy testvére az anyjának, meg Beregszászba (ott Kiss Albert volt a testvérük). Elment annál éjszaka, felköltötte, bement és az osztán, mikor csöndesebb lett a helyzet .fogadott egy ökrös szekeret, dunnát párnát szerzett. Bepólyálták úgy, hogy csak az orra látszott ki a fiúnak, hogy meg ne füljön, és feltették az ökrös szekérére, és hozták Beregszászba.

Ötször igazolták az úton, hogy kit visznek, hová mennek. Hát azt mondja: "A betegeket viszik Linner doktorhoz ". És kérdezték:" Ki az a Linner?" Magyarázta, hogy kicsoda az a Linner. Na jó, elengedték, így oszt sikerült neki hazajönni Beregszászba. A fiúnak innen osztán, amikor olyan volt a helyzet, hogy hát lehetett átmenni magyarba, akkor hazament.

[...] Engem meg osztán Munkácsról vittek gyalog Szolyvára. Ahogy oda érünk, látjuk, hogy jön kifelé egy teherautó Játjuk hogy tele van halottal: kinek a lába, kinek a feje, keze csüngött. Minket félre állítottak a kapuból, így elment a teherautó. Hát persze oldalra állítottak bennünket, de láttuk, hogy mit visznek előttünk. Megirtóztam tőle nagyon.

Na mindegy, itt már nincs mit tenni, bemegyünk a lágerbe, ott elhelyeztek bennünket. Nagyon eltetvesedtünk, markolni lehetett a tetűt annyi sok tetű volt bennünk.

Kotárszán [Szkotarszka – Kisszolyva, Volóci járás]a juh istálló volt a szállásunk, de ott már nem csak tetű volt bennünk, hanem bolha is bőven akadt. Egy szép napon megérkeztek a péterfalvi asszonyok, mi meg az istálló mellett, ahova a nap odasütött, tetvészkedtünk, szedtük ki magunkból a tetűt. És mi öten, ahogy pucéron rázzuk ki magunkból a tetűt, az egyik asszony elkiáltja, hogy: "Van-e itt köztünk péterfalvi?".

Mi meg mondtuk, hogy mi is azok vagyunk. Ezzel az asszonyokat bevittük az istállóba, és mindenki a saját hozzátartozójának átadta az ennivalót, a csomagot.

[...] Majd puskatus segítségével bevagoníroztak bennünket, ahol már volt több vagon ember a mi fajta embereinkkel. Elindult a vonat és mi nem tudtuk hová visznek. Megyen a vonat éjjelnappal, egyszer megállott, és hová vittek bennünket, Sztarizámborgba. [Sztarij Szambor – Lviv megye, az egyik legnagyobb gyűjtőtábor]

Sztarizámborg itt van valahol Ukrajnában, Lemberg környékén. Sose voltam, se azelőtt, se azután ott. Mikor bemegyünk a lágerbe, hát a hatalmas területen, mint a juhok, tehének, olyan sokan voltak ott az emberek. Amikor bementünk a lágerbe, ott már volt mindenféle ember, többféle nemzetségűek. Annyian voltak, mint a gyufaszál a katujában.

Ott voltunk két hétig és egyszer kaptunk enni, bablevesnek lehetett mondani, de csak melegvíz és két szem paszuly jutott egy embernek, az is juhaggyúval volt ízesítve, bűdös volt, de azért megettük, mert éhesek voltunk. Aki itthon jobb módú volt, az nem tudta megenni az olyan ételt és az mind elpusztult, ott halt meg.

Szamborgba szortérozták az embereket, kit hová vigyenek. Mi péterfalviak egy helyre kerültünk.

Egy hét után újra bevagoníroztak marhaszállítóba bennünket. A vonat elindulva hol ment, hol nem a háború okozta bajok miatt, mert sokszor kellett várni a szembejövőt, meg az átkapcsolást, hogy tudjanak bennünket tovább vinni. Úgyhogy 18 napig utaztunk Sztarizamborgból Janyekirovba [Jenakijevo – Donyec megye egyik nagy iparvárosa]. Ezalatt a 18 nap alatt minden nap kinyitották az ajtót és kilökték közülünk a beteget, halottat, majd 1–2 katona számolt bennünket, puskatussal ütve – verve bennünket.

[...] Amikor "felhíztam", mehettem újra munkába... De most már nem Janekirovba, hanem Horlúvkába [Gorlovka– vegyipari város Donyec megyében]. Itt a Jóisten újra összehozott a testvéremmel és a péterfalvaiakkal.

Egy brigádba kerültünk egy kémiagyárba. Ott meg aztán azt mondja az orosz mester, amikor felnézett az égbe. Ott három nagy csú össze volt hegesztve, és rajta egy csiga volt, amékkal húzták a drótkötelet az építkezésnél. Kellott volna nekik a csiga és le kellett venni azt. Mivel én voltam a legfiatalabb, én másztam fel. Én nem féltem, mert otthon is csókafészket szedtem ki magasan a cigányoknak. Felmásztam és nem találtam a végét. Lekiáltottam, hogy a másik oszlop végénél bontsák ki és én majd áthúzom. És ezek, ahogy kioldják, próbálnám húzni, szólnak hogy szállj le te fiú, mert dül elfelé. Én ezt nem láttam, mert fenn el voltam foglalva. Ahogy jövök lefele az ledült, mert nem volt csak kikötve és a vasak nem voltak bebetonozva! A csiga pedig, amit kibontottam, az ráesett egy olyan csőre, amiben gáz volt, két épületet kötött egybe. Pedig az a cső 3 vider vastag volt és 20-30 méter magasan volt. Amikor ez megtörtént, megszólalt a sziréna és volt szaladgálás, hogy ki csinálta, ki csinálta. Mi megvoltunk ijedvel, oroszul nem tudunk, és rám mutatnak a többiek, mire az orosz bevitt a szobába és jól elverték, én oroszul nem tudtam.

Mikor hoztak egy tolmácsot, egyenként elmondtuk hogy ki parancsolta ezt így, azt az orosz többet nem látta senki. Kivallatták az egész brigádod, engem pedig addig jól elverték. Sokat szenvedtem, és mindig azt mondta a katona, hogy "Kurva magyar." Megtörtént az a dolog és máshova helyeztek bennünket. És oda már a mi brigádunk nem ment.

Ahogy telt az idő, azzal jöttek sokszor, hogy haza mentek, de nem hittünk nekik. Mert csak azt láttuk, hogy a halottakat viszik mindig teherautóval. Engemet is kivittek egyszer, hogy ássam a gödröt. De azt a fagyos földet nem tudtuk mi gyenge emberek vájni, így csak a havat kapartuk és abba tettük a halottakat és láttuk, hogy valamelyik még mozog, azt visszavitették velünk és a pincébe kellett tenni. A gödörben lévőket pedig rendszeren be se tudtuk temetni.

[...] Voltak a munkán olyanok is, akik önként jöttek dolgozni - ez volt írva a vagonra. Ezek nem jöttek hozzánk. Egyszer jött egy öreg bácsi közülük és mondta, hogy ő a nagy háborúban volt Debrecenben és ott vastag szalonna, nagy kenyér, „harasa” és hogy jó voltak az emberek, nem tudta kifejezni, de azt akarta mondani, hogy a magyar emberek jó emberek.

Aztán lopakodva visszamenőmért félt, hogy őt is fogják ütni a katonák miattunk. Ezek az önkéntes orosz emberek haragudtak ránk, mert nem fizették őket és azt gondolták, hogy mi elveszük a munkát tőlük, mert nekik is nem nagyon volt munkájuk, szóval nem fizettek.

Megfigyeltem aztán, hogy ezek az emberek leültek egy csomóba és egész nap csak cigaretáztak, mahorkát szívtak, amit egy papírba töltöttek egy kis tölcserrel.

Horlovkán egy kicsit enyhébb volt a munkahely, mert amikor nehéz volt a munka, az oroszok inkább nekünk adták, hogy csinálják meg a normát. És aki megcsinálta a 100 százalékot, az kapott este procentkását egy kanállal, ezzel szúrták ki a szemünket.

Mi iparkodtunk ahogy tudtunk, mert a magyarok mindég munkás emberek voltak és szeretek dolgozni és inkább a nehezebb munkát miránk nyomták rá, a foglyokra. Mert én magamat fogolynak nevezem, mivel első perctől az összes ruhánkon a bal karunkon egy 8 szor 8 cm lyukat kellett kivágni és rá kellett egy fehér gyolcsra írni, hogy vp.vojna pevin. És azt bele kellett varrni, ami nélkül nem szabad volt járni.

A lágerben volt egy Katona István nevezetű derék magyar, akit az orosz tiszteknek kiválasztották maguknak csicskásnak. Az mindent elrendezett a tiszteknek és ez vásárolt be a tiszteknek, ez pucolt cipőt, egyszóval mindent megcsinált nekik. A lágerből akkor ment ki, amikor akart, mert az örök is ismerték.

Egy szép napon összeszervezkedett egy nővel – amiről senki se tudott – hogy a nő azt mondta, hogy ő hazahozza, csak vegye őt feleségül. Amikor megbeszélték, az átöltöztette és összecsomagoltak és elindultak. Két ellenőrzésen átmentek, de a harmadikon kikérdezték és csak bevallotta, hogy a lágerből jött, a 8-as lágerből. Akkor ezek odacsengettek és kérdezték hiányzik-e azoknak valaki. Mire azok számlálást csináltak és mondták, hogy mindenki megvan. Akkor a rendőrség a többi lágert is felhívták, és ott riadót csináltak, munkára senki embert nem engedtek és mivel sehol se volt hiány újra kérdezték hova való. Amire újra a 8-as láger választ kapták. Mire 3 napi ott-tartás után megunták ott-tartani és egy teherautóval oda szállították a 8-as lágerbe. Mikor elhozták, akkor a lágerparancsnok azt mondja: "Katona te voltál az?..."

[...] Aztán ahogy telt az idő egy szép napon 1948 áprilisában azt mondja az orosz tiszt: "Munka nem lenni, maradjunk a szálláson." Ott maradtunk a testvéremmel, és aztán a raktárba vitt, ahol azt mondta a magyar raktáros, hogy megyünk haza és választjunk onnan valami ruhát, mert parancs van rá, hogy hazamehetünk.

Ekkor már elhittük, hogy mi haza mehetünk. Én választottam egy német tiszt ruháját, mert az erős és csinos jó anyagból volt, a bátyám meg egy magyar katonaruhát nézett ki magának.

Mikor felöltözünk és kijövünk a raktárból, a konyhán adtak útravalóul ennivalót tarisznyában 3 napi ételmet. Mikor a tiszt helybenhagyta, elvittek az állomásra és ott már több magyarok voltak más lágerekből is. Volt ott egy magyar, akinek a papírjában egy betű nem pászolt és vissza kellett menni szegénynek.

Majd kezét fogott velünk a tiszt és felültünk, elindult velünk a vonat. Most már elhittük, de azért figyeltük hogy hová visznek, mert féltünk, hogy megint nem haza.

De mikor Újlakra értünk, nagyon örültünk. Ott a központon megnyírtak-megborotváltak bennünket, a borbély, mert nagy hajjal, nagy szakállal az ember kimegyen a saját formájából. Ott kérdezősködött a borbély, ott elmondtuk a mondókánkat.

Gyalog elindultunk hazafelé Péterfalvára, nekünk nem volt hosszú ez az út, szinte repültünk, pedig 15 kilométer a távolság – olyan vígan jöttünk hazafelé, mintha csak a szomszédba mentünk volna, annyira a jó Isten adott erőt.

Ahogy megyünk hazafelé, jön egy ember megnéz bennünket, szalad visszafelé, jön a másik, az is szalad visszafelé. Már jött a fiatalság is, biciklisek. Mi van ezekkel az emberekkel? – gondoltuk magunkban. Hát ők szaladtak hazafele, szóltak az apámnak, vitték a hírt neki, hogy Andrásbácsi jön a két fia. Az előbb nem hitt nekik, majd mikor többen szóltak, csak elhitte.

Az apám meglelt, 84 év felett volt, az élet nagyon megviselte összeszereskedve...Mikor látta annyi sokan mennek elénkbe, ahogy tudott szaladni elébünk: drága fiam...Mi is aztán összeöleleztünk, megcsókoltuk egymást.

De jött egy asszony, Elek Andrásné, a szomszédból, aki azt mondta: "Drága jó Isten, hol vagy az égben?" Feltartsa a kezét: „Nagy Andrásnak két fia haza jött, nekem pedig egy volt az is odaveszett!”

Mert ő örült nekünk, de sajnálta a fiát, hogy ott maradt. Mert a lágerben ott nagyrészt fiatalok maradtak ott, amit például a felállított emlékmű felsorolása is bizonyít. A legtöbbjük mind 25-26 esztendősek voltak.

Jöttek a sok látogatók, a falunak nagy öröm volt, hogy visszatértünk...a rokonságban úgy örültek, hogy majdnem hogy felemeltek, mert tudták hogy egy haláltáborban voltunk. Kérdezősködtek, egyik a fia után érdeklődött, a másik meg az ura után, hogy nem-e láttuk, hogy életbe van-e? Mert nagyon hiányzik a családból, de a szegény öreg apámat nagyon megviselte ez a tragédia, mert négy apró gyermekkel maradt itthon, annak is a gyerekek apját elvitték.

Itthon csak megbízható embereknek szabad volt elmondani meg a családnak, nem volt szabad nyíltan beszélni, mert mi szenvedtünk a lágerben de az itthon maradt anyák is akik a gyereket nevelték kenyérkereső nélkül.... Például az apám, akire a sógorom 5 pici gyereket hagyott itt... Hála a jó Istennek, hogy én még ezt le tudtam írni.

„... Dobszóra elsöpört a fűvós zivatar” a sztálini munkatáborokba
Beregszász–Ungvár. KMMI-Füzetek 2010 3–14. oldal

Szám: 460

„Malenkij robot” – Magyarország Kiskassa település elhurcolt polgárai lágerhelyeinek felderítése Diszlberger Katalin története révén (eltérések a kötethez képest

Születési név: Diszlberger Katalin,

férjezett név: Kretz Edéné,

később használt név: Kretz Katalin

Születési hely, év: Magyarország, Baranya megye, Kiskassa, 1922. július 22.

Anyja neve: Bóly Mária

Apja neve: Diszlberger Lajos

Lakcím: Kiskassa

A 2. és 3. Ukrán Front által megszállt területekről az 1944. december 22-én kelt 0060-as szovjet ÁVB (Goszudarsztvennij Komitet Oboronü – GKO/GOKO) parancs értelmében kezdődött el a németek, illetve a német nevéek deportálása Szovjetunióbeli kényszermunkára. A parancs szerint „az összes német származású munkaképes személyek” – férfiak 17-45 és nők 18-30 kötelesek voltak jelentkezni „a közvetlen mögöttes területen végzendő közmunkára” a kijelölt helyen és időpontban. „Mindazok, akik kivonják magukat a mozgósítás alól, a háborús törvények szerint felelősségre vonatnak – hadbíróóság fog felettük ítélni. Ugyancsak szigorú megtorlásban részesülnek családtagjaik és bűntársaik.” A férfiak nagy része magyar katonaként a háborúban harcolt. Diszlberger Lajos ebben az időben már a fronton meghalt, Lembergben temették el.

A parancs értelmében karácsony másnapján, december 26-án Kiskassáról kb. 37 főt, közülük 31 nőt (!) gyűjtöttek össze a község kb. 350 főnyi lakosságából. A szomszédos, sokkal népesebb Újpetréről kb. 33 főt vittek el (a visszaemlékezők felsorolása alapján), pontos adat nincs. Tájékoztatásul azt mondták nekik, hogy pár napos munkára viszik őket, vagy ahogy az orosz kísérők mondták „malenkij robot”-ra, pl. pécsi reptérre romeltakarításra, alföldi vagy bácskai kukoricatörésre. Ők úgy hitték, újévre már hazajöhetnek.

Kiskassáról reggel gyalog mentek Újpetrére a jegyzőségre jelentkezni, onnan délután 3-kor indultak tovább Kozármislenybe (kb. 18 km), ott éjszakáztak, majd másnap mentek tovább Pécsre a Lakits laktanyába, ahol a lóistállóba terelték be őket, ahonnan nem sokkal előbb vitték el a lovakat. Itt szovjet partizánok és néhány helyi ember őrizte őket. Kb. két hét után az emlékező szerint január 12-én terelték őket 40-es csoportokban a marhavagonokba. A hosszú várakozás okaként jelölték meg, hogy addigra gyűjtöttek össze elégséges vagon. Addig is gyűjtötték az embereket a falvakból.

A vonat Bajára ment, ahol további transzportokat csatoltak hozzájuk, ott már elterjedt a szóbeszéd, hogy Oroszországba viszik őket, de megszökni nemigen mertek a kilátásba helyezett büntetés miatt. A további útvonal bizonytalan, mert nem közölték velük, és a zárt vagonokból nem láttak ki. Az út kb. 1-1.5 hónapig tartott, ki hogy emlékszik vissza. Az útközben

meghaltakat egy-egy megálláskor az örök kidobálták a vasúti töltés mellé. Róluk valószínűleg nem készült név szerinti feljegyzés. Sokan meghaltak útközben, és az első években. Anyámat, Diszlberger Katalint több lány és nőtársával együtt Groznij közelébe vitték a Kaukázusba. Ott az ottani láger számáról nincs információ, de Stari Promislauként emlékeznek rá, ez volt a főláger. Munkába menet a közelben volt a vasúti sín és a főpályaudvar. Mindenféle munkát végeztek velük.

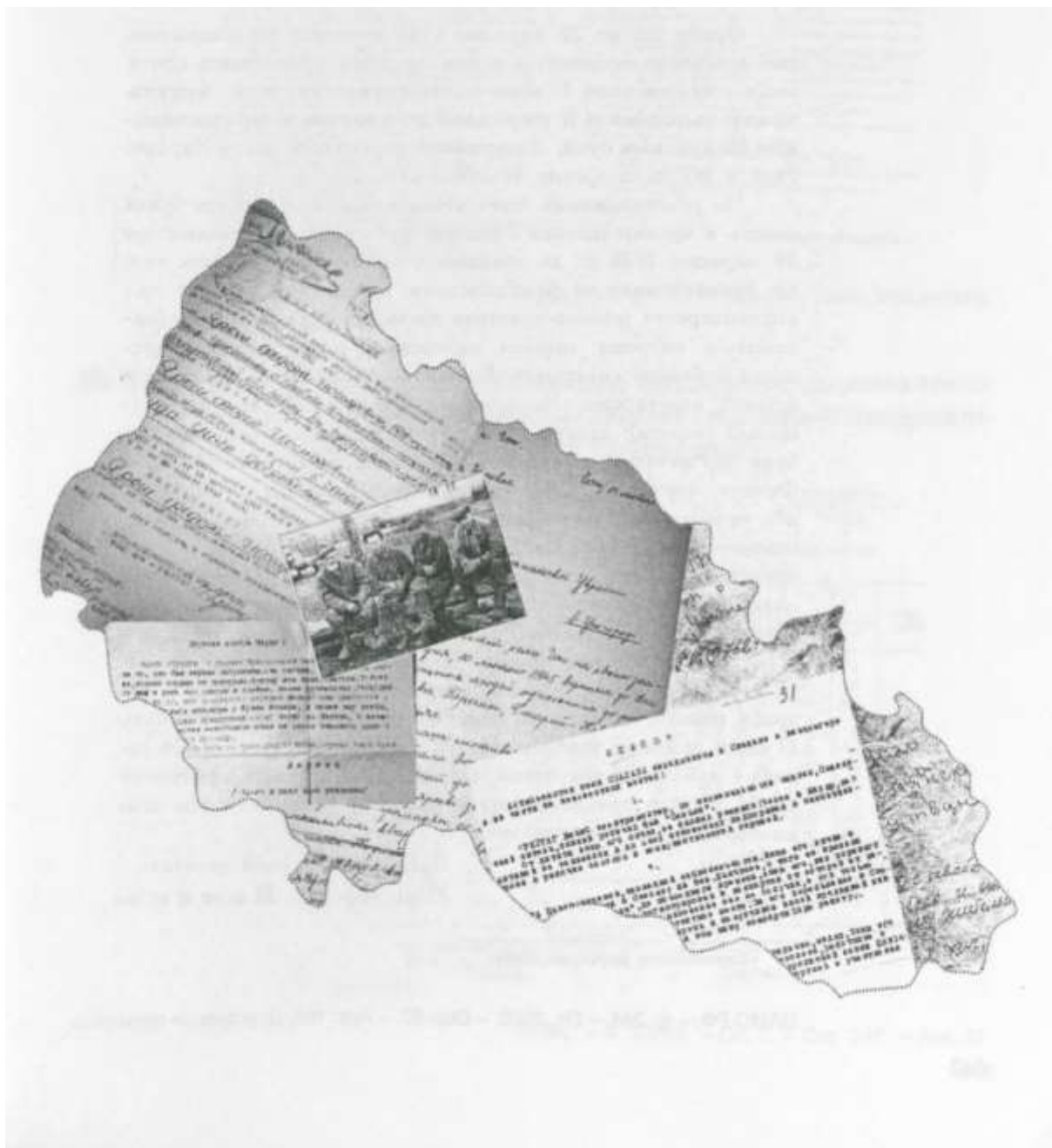
Az orosz lágerparancsnok a fronton fél szemét elvesztette, ezért vezényelték a lágerbe. a neve..... . A beosztottjával együtt kísérték 1946. májusában az Ufa melletti Oktyabszkij-ba a lágert. Ott az 1701-es táborszámot viselték. Először sátrakban laktak, majd október 22-én költöztek az általuk felépített fa barakkokba, kb. 6-7 barakk készült a lágerhelyükön. Anyám több nőtársával együtt leginkább a tábor melletti fűrésztelepen dolgozott. (Jurij Lapsin, észtországi származású német anyjával. Lapsin apja volt a magyar származású Arnold János, akit Baranya megyéből, Szágyról hurcoltak el.) Volt, aki a kőműveseknél volt, volt aki az ácsoknál. Volt, amikor a Barátság Kőolajvezetéknek ásták az árkat kb. 10 kg-os pajszerrel, télen a norma: 5 méter hosszú, 80 cm széles és 2.20 mély, mely szinte teljesíthetetlen volt a fagyott földön. Építettek víztárolót, olajszivattyút telepítettek. Oktyabszkij faluban házat, iskolát. Megvetették Oktyabszkij város alapjait. A temetőbe nem engedték őket, aki meghalt, szerencsére itt már nem túl sokan, azoknak a férfiak vascsövekből készítettek keresztet, hogy az talán tovább megmarad a sírjuk felett. Flugyinnál három műszakban építették az olajfinomítót. Türkménynél vízierőművet.

Van, aki 1948-ban, van, aki 1949-ben mehetett csak haza. Anyám valószínű 1948-ban, de nincs pontos tudomásom róla. Visszafelé útvonal: Moszkva, Lemberg, Máramarossziget (az orosz parancsnok eddig kísérte őket), Debrecen. Debrecenből Pécsre jött, addigra Kiskassán a szülői házat már elvették tőlük, idegeneket telepítettek be. Nagyszüleimet megfosztották minden vagyontól (bútor, jószág, föld). Anyám öccse amerikai fogságban volt, (leventeként kényszer besorozták a német hadseregbe. Anyja, nagyanyja és az idősebb nőrokonság kitelepítve Németország nyugati részére.

Én 1950. szeptember 21-én születtem, Pécsen. 1956 novemberében Anyám az oroszok elől Németországba menekült, ott halt meg 1985-ben.

Az információt kérő Diszlberger Katalin lánya:
Matkovits Kretz Eleonóra
7627 Pécs, Kanyar u. 10/7.
tel: 0036/20/240-92-44

Válogatás levéltári dokumentumokból és büntetőjogi iratokból

1944. november 13. – Az Ungvári városparancsnokság parancsa a német és magyar hadseregből dezertált egykori katonák és tisztek, illetve a magyar és német nemzetiségű, „katonaköteles” korú kárpátaljai lakosok összeírásáról

O. M. Korszun magángyűjteménye. Másolat, gépírt szöveg

1944. december 2. Kimutatás a Kárpátalja területén élő német nemzetiségű O. M. Korszun magángyűjteménye. Másolat, gépírt szöveg

személyek számáról az 1944. december 1-jei állapot alapján

Всего численности населения, проживающего на территории Закарпатской области по состоянию на 1.12.1944 года.

№ Района	Число жителей	Общая численность населения	Мужчины						Женщины		Дети	Старшие
			до 10 лет	от 10 до 20 лет	от 20 до 30 лет	от 30 до 40 лет	от 40 до 50 лет	от 50 лет	до 10 лет	от 10 лет		
1. Берегов	2	25	-	-	-	4	2	1	17	1		
2. Берегово	5	106	8	9	40	14	9	6	40	10		
3. Мукачево	11	916	49	19	18	124	81	60	309	110		
4. Ужгород	2	9	-	1	-	1	2	-	4	1		
5. Берегово	4	12	1	1	-	5	1	1	3	7		
6. Свалява	16	479	35	24	25	96	29	24	146	64		
7. Екпаш	10	264	34	19	19	24	17	23	99	30		
8. Свалява	1	10	-	-	-	2	3	3	-	2		
9. Бодяк	1	9	2	-	-	2	-	-	4	1		
10. Гута	6	336	45	22	17	64	22	18	115	22		
11. Тячів	6	119	6	7	9	8	12	11	41	16		
12. Рахів	5	161	17	17	13	13	19	14	30	29		
Итого:	70	2376	196	116	115	317	100	166	641	415		

2. декабря 1944г.

РГВА. – Ф. 32885. – Оп. 1. – Спр. 246. – Арх. 32.

1945. január 6. A hírszerző-felderítő egységek által végrehajtandó razziák útvonalterve a kárpátaljai németlakta körzetekben, az internálás és mobilizálás elől bújkáló németek felkutatására

"УТВЕРЖАЮ"

КОМАНДИР 88 ПОГРАНИЧНОГО КАРПАТСКОГО ОРДЕНА КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ ПОЛКА БОЙСК НКВД - ПО ПОЛКОВНИК

Сов. секретно
Экс. № 1

132
32885
246
32

И. И. А. Н.

6 января 1945 года.

И. И. А. Н.

ВЫСЫЛКИ РПГ ПО МАРШРУТАМ С ЦЕЛЬЮ ПРОВЕДЕНИЯ ОБЛАВ В НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТАХ ПО ЗАДЕРЖАНИЮ УКРЫВАЮЩИХСЯ ОТ ИНТЕРВИРОВАНИЯ ЛЮДИ НЕМЕЦКОЙ НАЦИОНАЛЬНОСТИ МУЖСКОГО И ЖЕНСКОГО ПОЛКА В ОКРУГАХ НА УЧАСТКЕ 88 ПОГРАНИЧНОГО КАРПАТСКОГО ОРДЕНА КРАСНОЙ ЗВЕЗДЫ ПОЛКА БОЙСК НКВД 4 УКРАИНСКОГО ФРОНТА.

На период с 7. I. 45 г. по 15. I. 45 г.

Кол. л.-дей.	От какой заставы и кто возглавляет.	Маршрут движения и селы в которых необходимо произвести облаву.	Время работы РПГ	
			нач. раб.	Конец работы
1	2	3	4	5
25 ч	I застава возглавляет зам. по п/ч к. 8 ка п/зав МАМО ПОВ и нач. з-ны д-т ЗАТДАНОВ.	Тячево, Белевля /2298/, Терещва /2000/, Бел.Крива /2402/, Мал.Крива /2400/, Нягова /2302/, Терново /3004/, Будиховец /3002/, Нижноводельца /3406/, Ганчи /3410/, Пудилеца /3003/.	7. I 13.00	10. I 9.00
-	-	Угля /3844/, Лунова /3892/, Теребля /3292/, Корекход /3033/, Бушетево /2886/, Бел.Урмезево /2886/, Мал.Урмезево (Гандол, Буштана /2454/, Вышково /2886/.	10. I 15.00	15. I 13.00
15 ч	От 2 з-ны нач. з-ны и 1-й С-на.	Велитин, Сокирица, Солдабаш, Крайниково, Дашилово, Баранка, Золоторево, Момалево, Кричево, Драгово, Долашино, Ниж.Селитце, Донково, Иза, Кошецево, Лышва, Горичово, Монастыр, Березово.	7. I 14.00	11. I 10.00
-	-	Крива, Ново.Сельце, Хужа, Тарна, Черна, Горки, Кирлихова, Ракозов, Густо.	11. I 15.00	14. I 12.00
20 ч	От 5 з-ны нач. штаба С-на и нач. заставы.	Севляк, Фоккобик, Малкопоня, Бел.Копоня, Виж, Черд, Арнаш, Ниж.Шорд, Бел.Роковец, Влахов, Цингава, Заворка, Бел.Комети, Эгреш, Ардовец.	7. I 15.00	10. I 9.00
-	-	Гудья, Сасфалово, Черны Ардов, Чина, Батор, Боргалани, Тиводор, Четрово, Вижина, Шошвор, Санчиково.	10. I 14.00	14. I 16.00
15 ч	От 2 з-ны пом.нач. з-ны.	Вилок, Вухели, Мотфалева, Корачовла, Ласокерестур, Бербовец, Серни Поток, Солонк, Черета, Кидоуз, Квасо-		

1	2	3	4	5	ГРАН:
		во, Вел. Музитново, Геча, Чома, Бодолов, Грабаров, Вери, Боршава, Чертово.	7.1 12.00	10.1 15.0	
15 ч	От мангруппы полка зам. мангруппы, ком. в-дан	Ардов, Янушово, Блоканово, Гат, Гутово, Зиятино, Нижни Коропец, Ларца, Форино, Барбова, Пистрялово, Золсон, Боу, традь Дода.	7.1 12.00	10.1 15.0	М. <i>Handwritten notes</i>
25 ч	II з-ва нач. заставы ПИШ.	Лалово, Зофия, Догорон, Залуца, Ромочевца, Дороботово, Арданово, Матрово, Завидово, Гандеровца, Загате, Делельница, Люкутье-Бабица, Станово, Динок, ч-м. Лучево, Букавинка, Дустанана-вица, Подгорны.	7.1 15.00	14.1 12.0	<i>Handwritten notes</i>
25 ч	II з-ва нач. заставы.	Колчино, Чинадриево, Вулжовца, Ниж. Горобовца, Брестон, Лецовца, Каменчик, Дубровица, Рядид, Мелистово, И. Клиновце, Ниж. Виеница, Липтуровица, Вис. Виеница, Дубина, Чабина, Обва, Косина.	7.1 12.00	14.1 15.0	<i>Handwritten notes</i>
20 ч	II з-ва нач. заставы, зам. ком. в-на п/ч	Стрино, Мартинка, Тибава, Челишино, Самовка, Свалава, Голубана, Солочин, Подлна, Дрочина, Сусково, Лосика.	8.1 10.00	13.1 15.0	<i>Handwritten notes</i>
25 ч	II з-ва нач. з-вы.	Ключаново, Ивановце, Бухово, Логово, Бобовица, Гривовце, Кошиновце, Медвидувце, Кузьмина, ердне, Андрашовце, Камник, Орлива, Бочава, Зияцево, Черленево, Калданово, Бенидиковце, Гакошев, Вел. Лучи, Ключарка, И. Давидково, Полонок.	7.1 10.00	15.1 15.0	<i>Handwritten notes</i>

ПРИМЕЧАНИЕ: - Заставы не включенные в план выселки РПГ составляют резерв командиров батальонов. Одновременно силы которых привлекают для участия в проведении облавы в городах; а также и проведения облав привлечь местные гарнизоны частей Красной Армии, дислоцирующихся в городах, для чего заранее договориться с военными комендантами городов и командирами частей и подразделения.

Варяду с проведением облав по задержанию укрывающихся подлежащих интервированию немцев, задерживать лиц влекущих за собой подозрение, как-то: в дезертерстве, мародерстве, бездокументников, солдат венгерской армии и др. контингент.

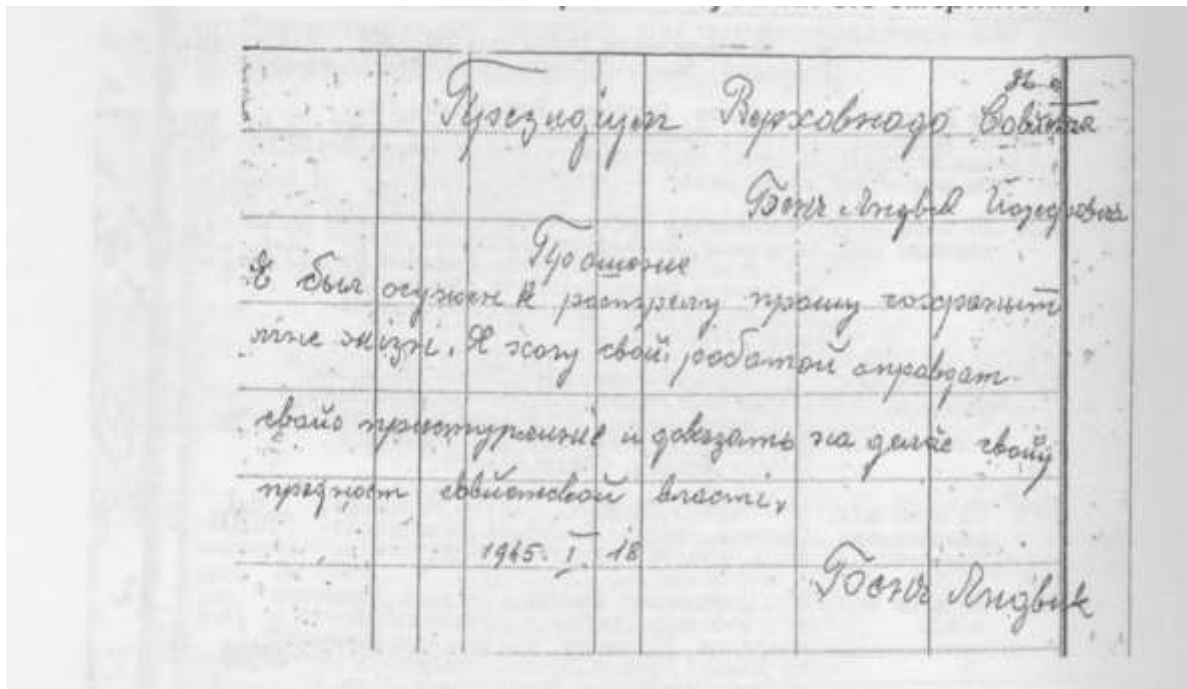
НАЧАЛЬНИК ШТАБА ПОЛКА
КАПИТАН

Handwritten signature /М.М.М.М./

Отпеч. 2 экз
Экз. № 1 в дело
" " № 2 на ч. войск
" " № 3-4 1-3 об
испол. капитан КОЛОВ
АС.

30885
246
3285

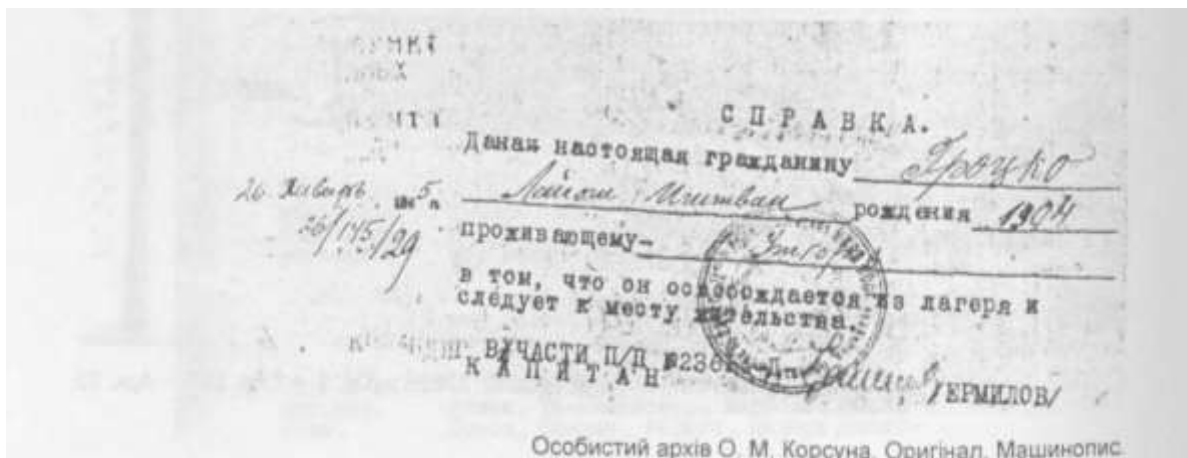
1945. január 18. Bencs Lajos (apja Bencs József) kegyelmi kérvénye a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsához, halálos ítélete enyhítése ügyében

Bencs Lajos kegyelmi kérvényének eredeti példánya a büntetőjogi iratok között az N.o K-110270 alatt található, amelyek 1990-ben átkerültek a Vlagyimiri Nemzetbiztonsági Szolgálat Vlagyimiri Területi Igazgatóságának Archívumába (Vlagyimir, Oroszország).

Bencs Lajos 1905-ben született, magyar nemzetiségű, a kárpátaljai Huszton élt, magyar állampolgár volt, középfokú végzettséggel rendelkezett. Mielőtt a SZMERS letartóztatta volna, Huszt város kereskedelmi-iparos egyesületének a vezetője volt. A 4. Ukrán Front Hadbíróháza a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága 1945. január 11-én kelt 0016. számú parancsa értelmében bűnösnek találta és halálra ítélte. (Lásd a kötet 1990. május 23-i és 1991. március 31-i dokumentumokat.)

1945. január 26. Igazolás Grockó Lajos ungvári lakosnak, hogy felszabadul a szolyvai hadifogolytáborból és lakhelyére távozik.

O. M. Korszun magángyűjteménye. Eredeti, gépírt szöveg

1945. január 31. Tájékoztató a 4. Ukrán Front által fogságba ejtett hadifoglyoknak a fronthálózatban való elhelyezéséről az 1945. január 31-i állapot szerint.

94

СЕКРЕТНО

ЧЛЕНУ ВОЕННОГО СОВЕТА 4 УКР. ФРОНТА
ГЕНЕРАЛ - ПОЛКОВНИКУ

Товарищу МЕХЛИС

О П Р А В К А

о локализации фронтовой сети по адресу военнопленных поступающих от войск 4 Украинского фронта по донесениям на 31 января 1945 г.

ФПШ _22	гор. САМБОР, с 1.2.45 с. ОЛЬХОВИЦ
СЛВ 1	гор. НОВИ СОУЧ *
СЛВ 2	гор. СЗАЛАВА * (Контакт) *
СЛВ 3	с. БРАНОВ, 2 км. с-в. ЧЕМЕЖИНО
ПШВ 48 при 38 А	р-н ЯВОРНИК *
ПШВ 52 -- 1 Гв. А	м. СТАЛИН СОУЧ *
ПШВ 55 -- 18 А	с. РАДЧОВ, 10 км. в-з ПРЯМОВ (далеко)
ПШВ сверхштатн.	гор. ШЕРЕЧИН (Контакт) *

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА НКВД ПО ДЕЛАМ
О ВОЕННОПЛЕННЫХ МАЙОР ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
/ МОЧАЛОВ /

Отпеч. 2 экз.
исп. МОЧАЛОВ
31.1.45 нм

№ 0311

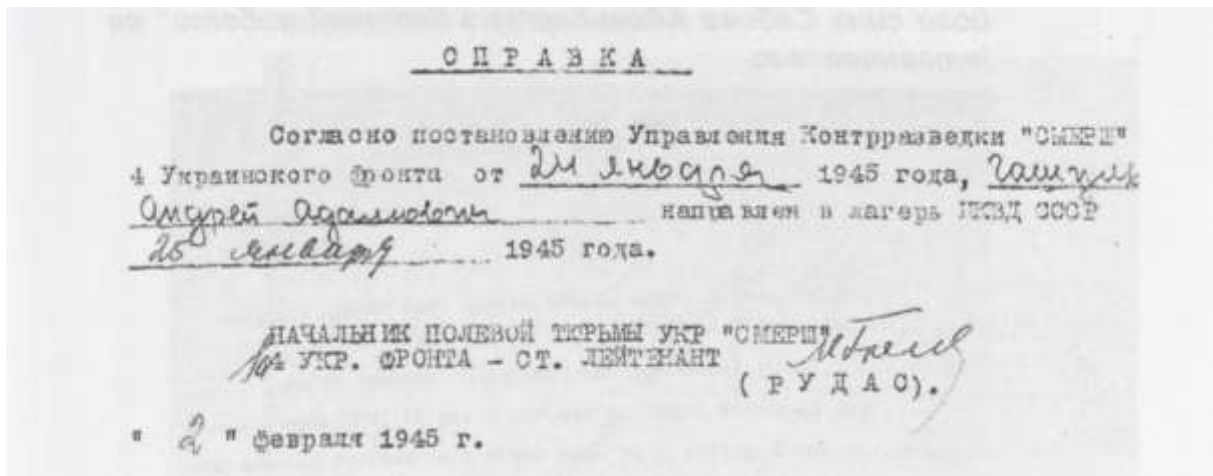
Ведомо: Секретариат отдела
Антон. Владим. Мельникову

ЦХИДК - Ф. 425 п. - Оп. 1. - Спр. 10. - Арх. 94.

Történelmi Gyűjtemények Őrzési Központja – Fond 425 p – Opisz 1. Cpr. 10. Ark. 94

1945. február 2. A SZMERS Frontcsapatok Kémelhárítási Csoportfőnöksége parancsnokának igazolása arról, hogy Gasul Andrást a Szovjetunió Belügyi Népbiztossága táborába irányítják.

O. M. Korszun magángyűjteménye. Eredeti, gépírt szöveg

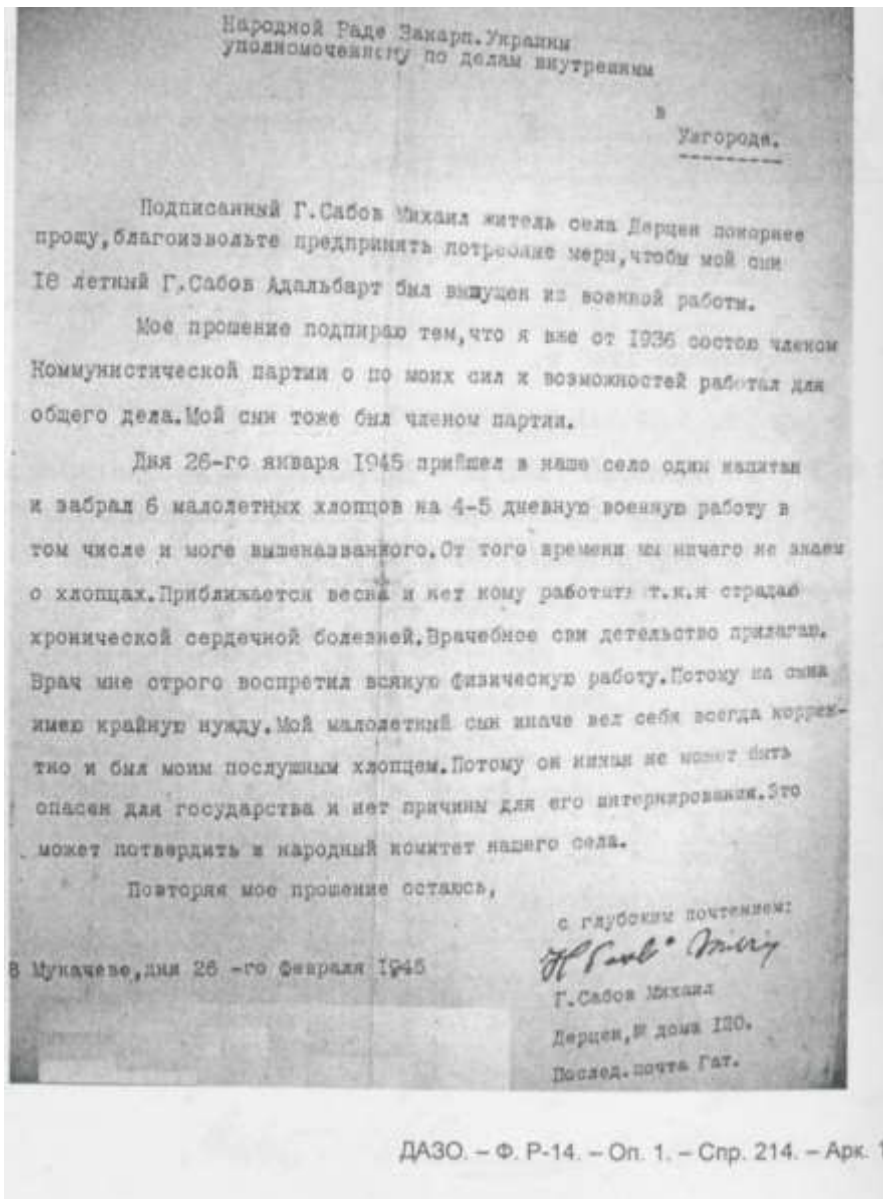
1945. február 23. Igazolás Jancsik Jenő ungvári lakosnak, hogy a táborból felszabadul és lakhelyére távozik.

Особистий архів О.М. Корсуна. Оригінал. Машинопис.

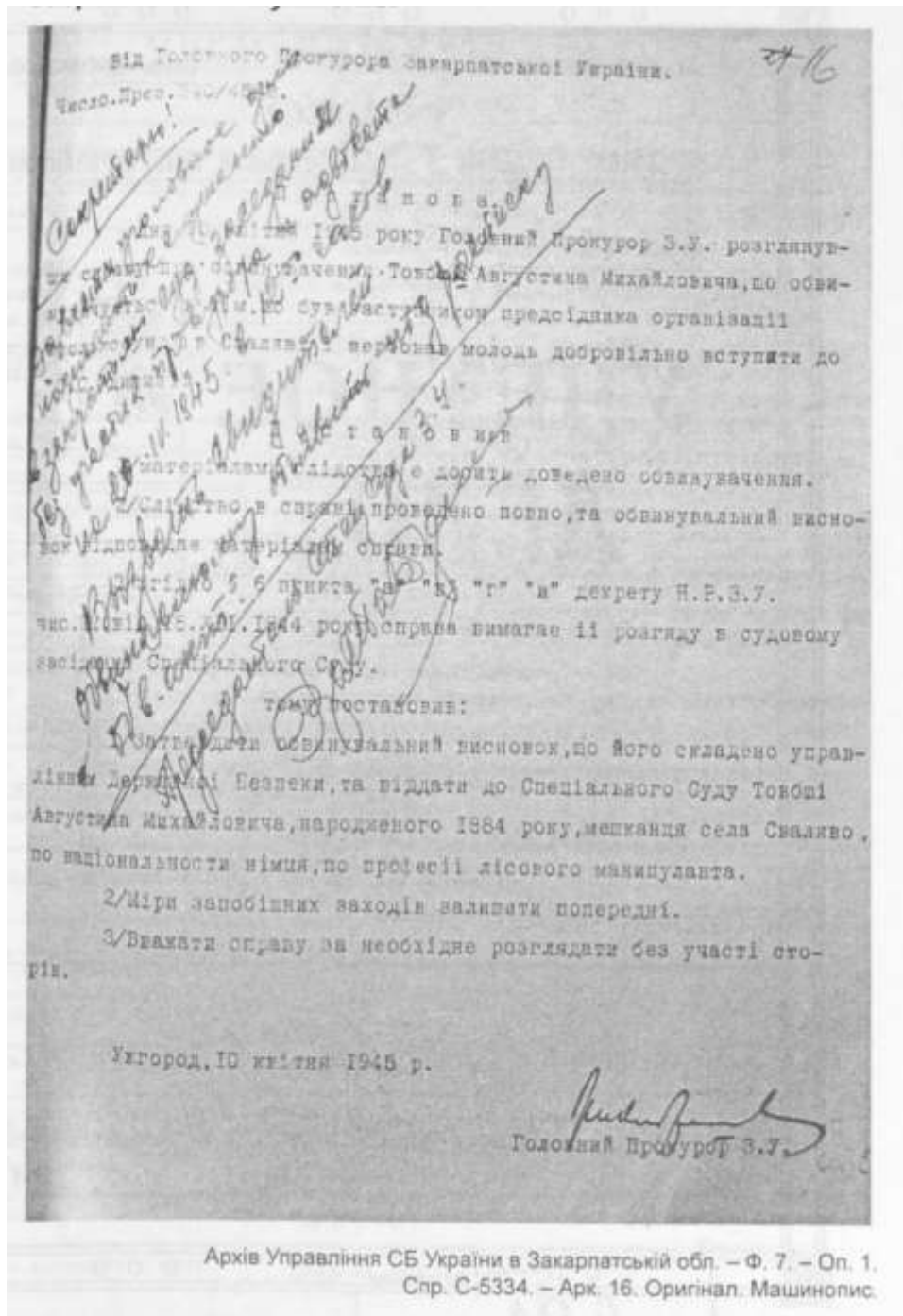
O. M. Korszun magángyűjteménye. Eredeti, gépírt szöveg

1945. február 26. Szabó Miklós a Munkácsi kerülethez tartozó Dercen falu lakosának kérvénye a Kárpátukrajnai Nemzeti Tanácshoz, hogy fiát Szabó Adalbertet mentsék fel a katonai szolgálat alól.

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Fond P-14 – Opisz 1. – Cpr. 214. Ark. 11.

**1945. április 10. Zakarpatszka Ukrajna főügyésze, Andráska I. V. döntése
Tobis A. M. szolvai lakos büntetésének kiszabása tárgyában**

Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára
Fond 7. Opisz 1. Cpr. C-5334 – Ark 16. Eredeti, géppel írott.

A dokumentumon található feljegyzés V. P. Ruszintól, Kárpátalja Népbiztosi Tanácsa Különleges Bíróságának vezetőjétől származik.

1945. október 11. Dubka György hadifogoly nyilvántartási dossziéja

СОВ. СЕКРЕТНО

НКВД СССР
УПРАВЛЕНИЕ ПО ДЕЛАМ О ВОЕННОПЛЕННЫХ И ИНТЕРНИРОВАННЫХ

Арх. № *0/22054*

№№ записей или копий документов	№№ ст. дела
<i>207</i>	<i>3460</i>
<i>216</i>	

УЧЕТНОЕ ДЕЛО

На военнопленного *Дубка*
(француз)
Алекс *Георг*
(или, отчество)

Дело закончено в связи *удачи в Тиске мис-*
сионной 98261 с/п. Селет (Румыния)
" *11* " *X* 194*5* г.

ОА
0.460/2011 / 910215

Главное управление НКВД СССР по делам о военнопленных и интернированных

четное дело № 3460

Лагерь № 207

Дата прибытия в лагерь
30 апреля 1945г.

ОПРОСНЫЙ ЛИСТ

Фамилия	<u>Дубка</u>
Имя	<u>Эмер</u>
Отчество	<u>Георг</u>
Год рождения	<u>1923 года</u>
Место рождения	<u>село Бокон окр. Севлюш пров. Гого (Чехословакия)</u>
Адрес до призыва (последнее место- жительство перед призывом в армию)	<u>гор. Будапешт ул. Радои 90м и 30</u>
Национальность	<u>(Венгд) - 8 мадьяр</u>
Родной язык	<u>Венгерский</u>
Какими еще языками владеет	<u>Не владеет</u>
Подданство или гражданство	<u>Чехословацкое</u>
Партийность	<u>Коммунистическая</u>
Вероисповедание (религия)	<u>Католическая</u>
Образование: а) общее б) специальное в) военное	<u>а) 6 лет. нач. шк. б) 8 лет гимназии, 1,5 года в. техникума в) нет</u>
Профессия и специальность до службы в армии	<u>Студент</u>
Стаж работы по специальности	<u>1,5 года</u>
В какой армии противника состоял	<u>Не состоял</u>
Призван в армию по мобилизации или поступил добровольно	<u>Не призывался</u>
Когда призван (или поступил в армию)	<u>Никогда</u>
Род войск	<u>Нет</u>
В какой (последней перед плече- вым) части служил	<u>Нет</u>
Матрикулярный номер	<u>Нет</u>
Чин или звание	<u>Нет</u>
Занимаемая должность в части	<u>Нет</u>

гал

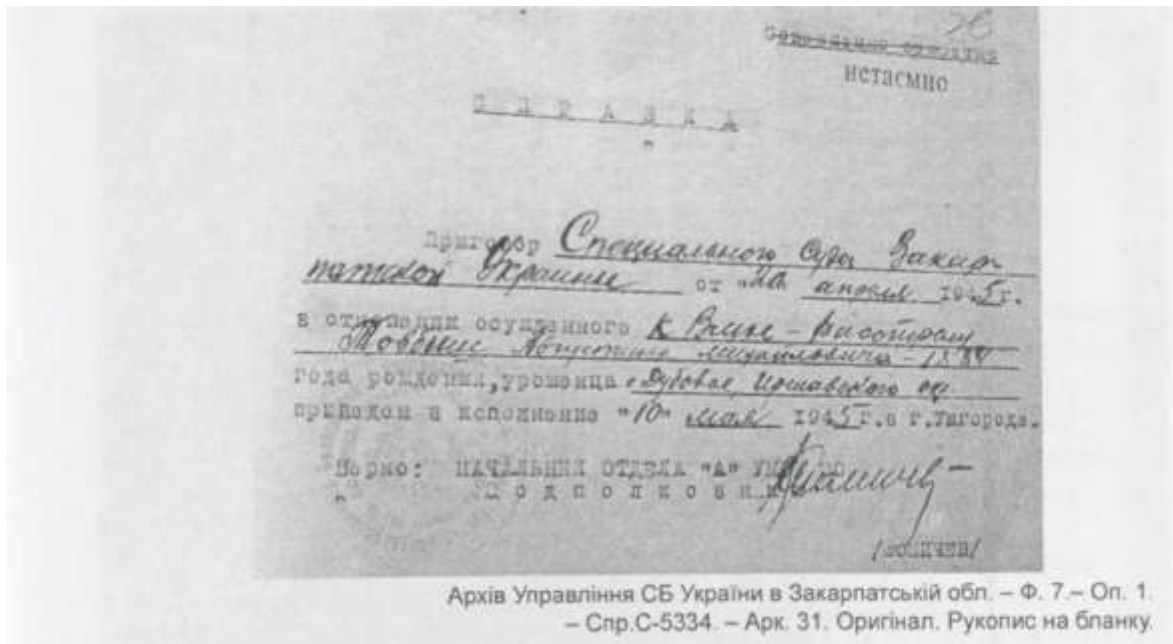
24	Какие имеет награды	Нет
25	Взят в плен или сдался добровольно	Взят с техн
26	Когда взят (или сдался) в плен	18/II-44 года
27	Где взят в плен	Из группы из села Бекен с м.ташикельск
28	Семейное положение (холост или женат)	Холост
29	Фамилия, имя и отчество жены и детей, их возраст, род занятий и точный адрес местожительства	Нет
30	Таже отца и матери	отец Георг Владимирович - крестьянин мать Мария Омгариш 48 лет - домохозяйка село Бекен
31	Таже братьев и сестер	брат Омгариш Георг - 25 лет - крестьянин сестр. Мария - " - 23 - " - домохозяйка " Юлиа - " - 16 - " - учитель село Бекен
32	Сословное положение отца	ИЗ-крестьянин
33	Социальное положение отца	Крестьянин
34	Имущественное положение отца	190м 60га земли. Чолошад 2 быка, 10 ш. поросят, скот мол.хоз. инвентарь

35	Социальное и имущественное положение военнопленного	отсутствует Нет
36	Проживал ли в Советском Союзе (где, когда и чем занимался)	Нет
37	Кто из родственников и знакомых проживает в СССР (их фамилия, имена, отчества, возраст, место работы, род занятий, места жительства)	Нет
38	Был ли под судом или следствием, когда, где, кем и за что осужден, где отбывал наказание	Нет
39	В каких других государствах бывал. С какого и по какое время, чем занимался	Нет
40	Перечислить подробно всю практическую деятельность до призыва в армию	ВТ 9352 контора нар. индустрии с 1935 по 1943 г. ушел в армию Зем. у ч. Ужгород с 1943 по 18/II-44 г. ушел в международные отношения брака в г. Будапешт 18/II-44 г. Забран с места ожидания с женой

41 Подпись военнопленного и дата заполнения опросного листа	28/5-45 Дунба Евек. Кротова
СЛОВЕСНЫЙ ПОРТРЕТ: Рост <u>172</u> телосложение <u>нормальное</u> цвет волос <u>брюнет</u> глаза <u>карие</u> нос <u>прямой</u> лицо <u>овальное</u>	
ОСОБЕННЫЕ ПРИМЕТЫ: <u>Нет</u>	
Должность, звание и фамилия сотрудника, заполнявшего опросный лист <u>Дежурный офицер 1-го батальона 1-й Ротмистра</u> Отметка о движении <u>Убыли в плен "17-45, номером 98284 с/ч. Сергей (Кротова) номер 36</u>	

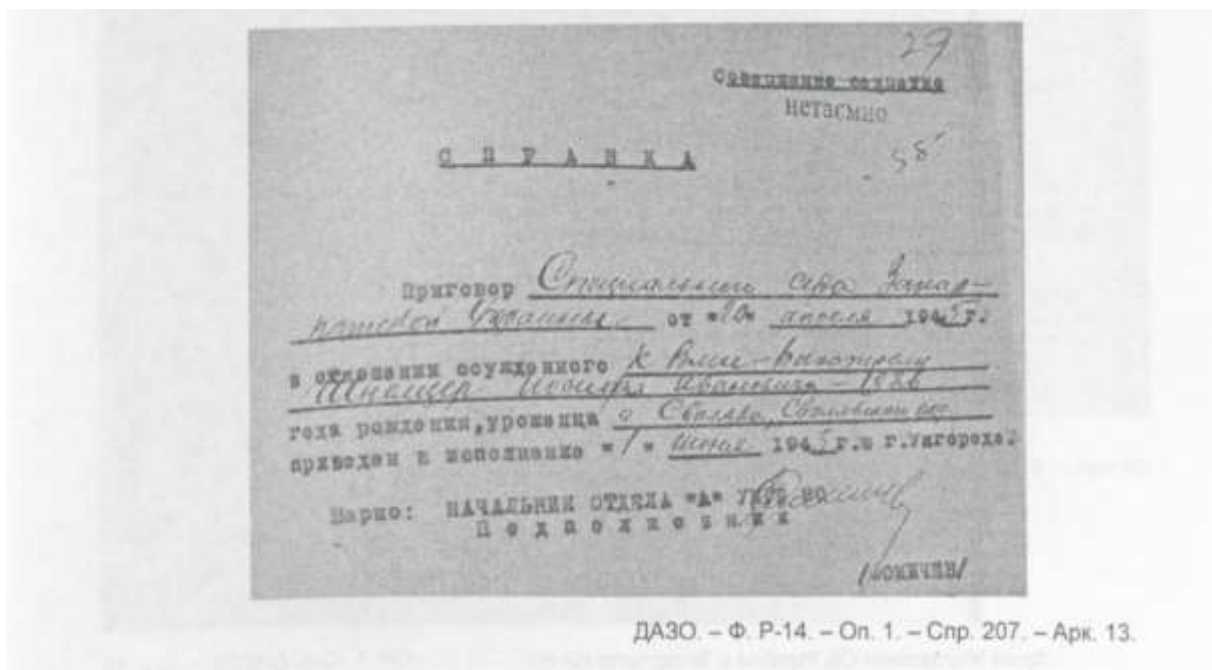
ЦХИДК - Ф. 460 п. - Спр. 22054. - Арк. 1-4. Оригинал.

1945. május 10. Tanúsítvány Tóbis A. szolyvai lakos golyó általi halálos ítéletének végrehajtásáról

Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára –Fond 7 – Opisz 1 –
Cpr. C-5334 –p. 31. Eredeti. Kézírás a lapon

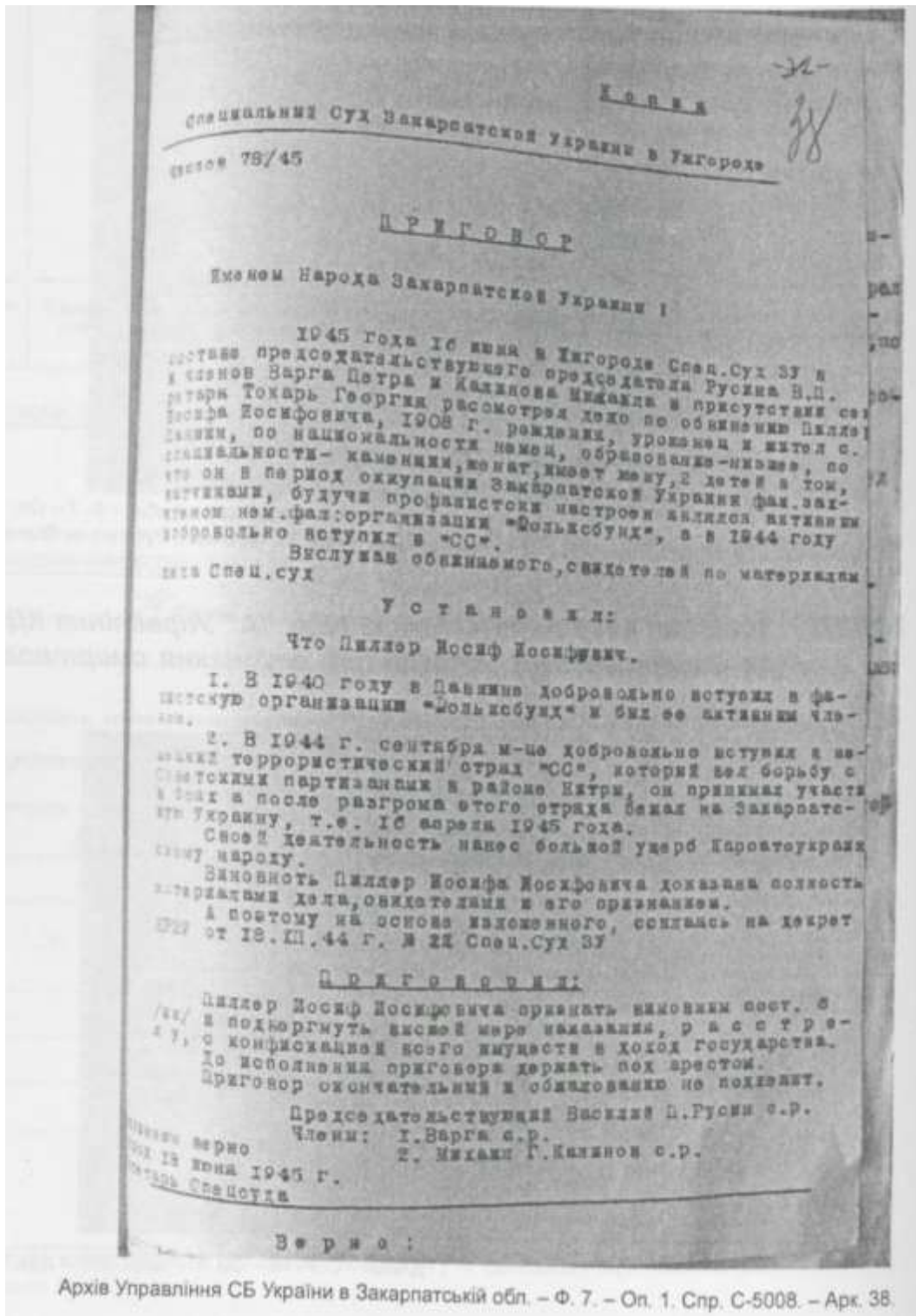
1945. június 10. A KGB Igazgatósága „A” osztályának tanúsítványa Snelzer J. I. halálos ítéletének végrehajtásáról

Kárpátaljai Területi Levéltár – Fond 14 – Opisz 1. – Cpr. 207 – p. 13

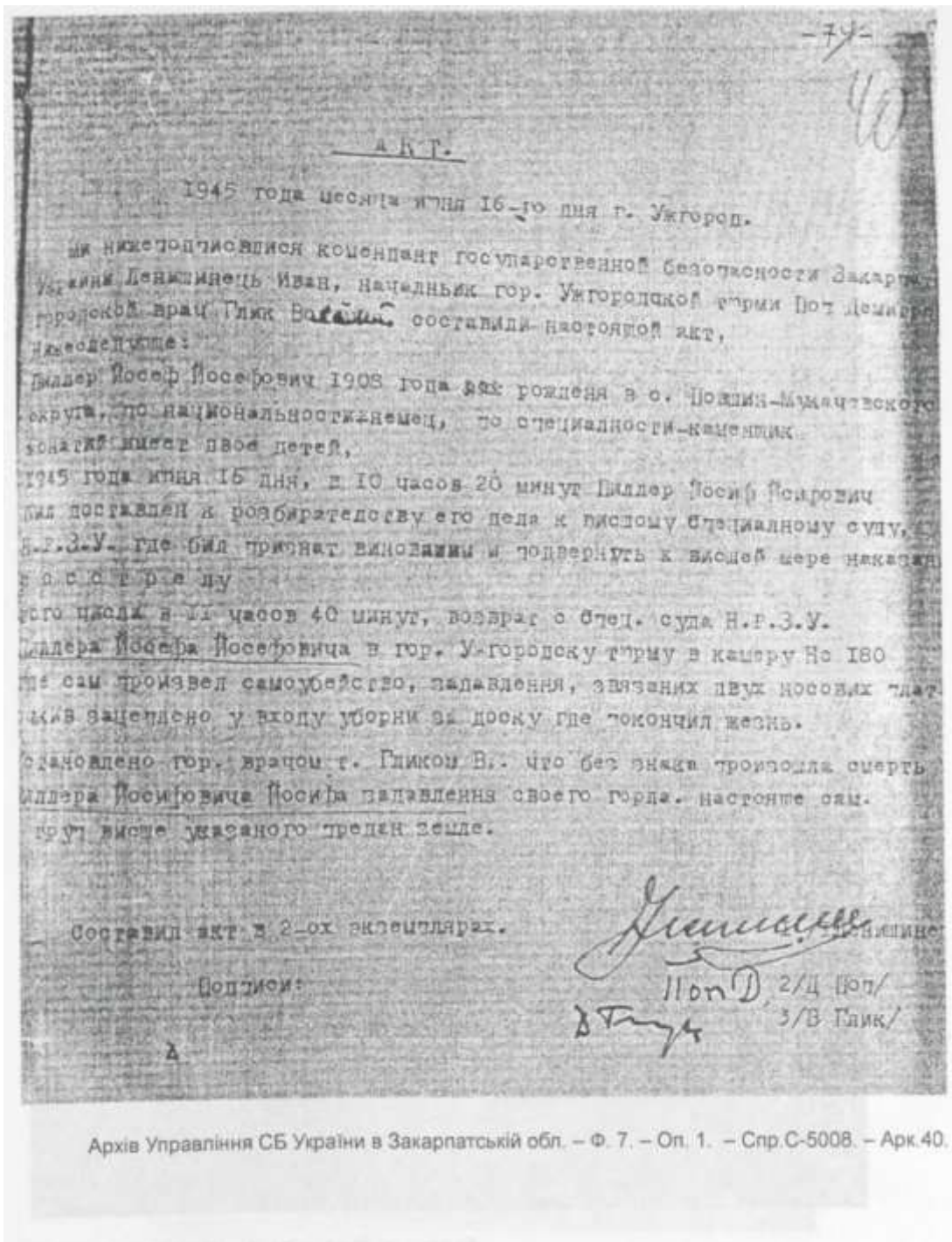

1945. június 16. A Zakarpatzszka Ukrajna Különleges Büntető Bíróságának Piller J. ügyében hozott halálos ítélete

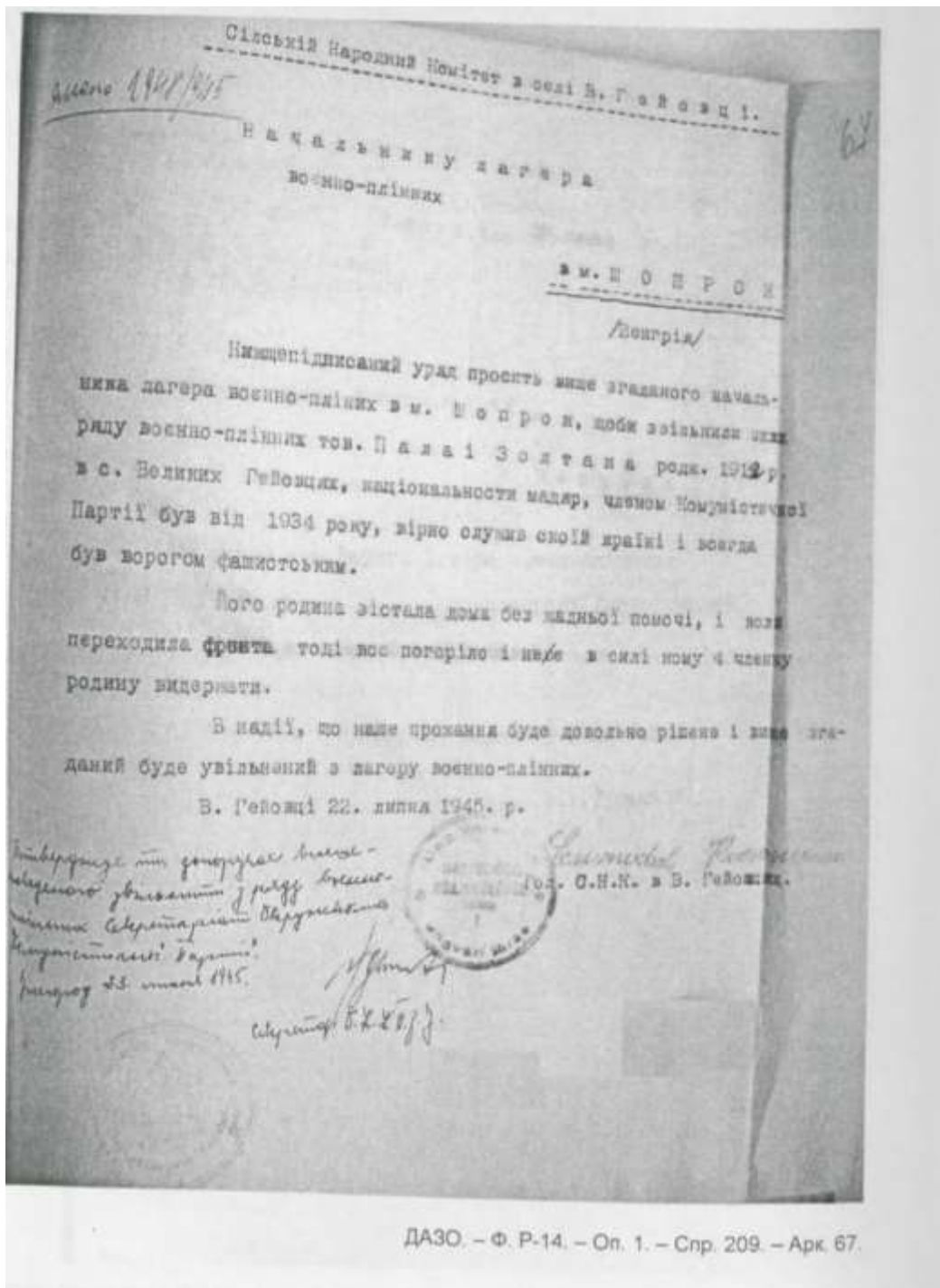
Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára – Fond 7. – Opisz 1. C-5008. sz. ügyirat – p. 38

1945. június 16. – Jelentés a halálra ítélt Piller J. ungvári börtönben elkövetett öngyilkosságáról.

Ukrajna Népbiztonsági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára – Fond 7 –Opisz 1 – C-5008. –p. 40

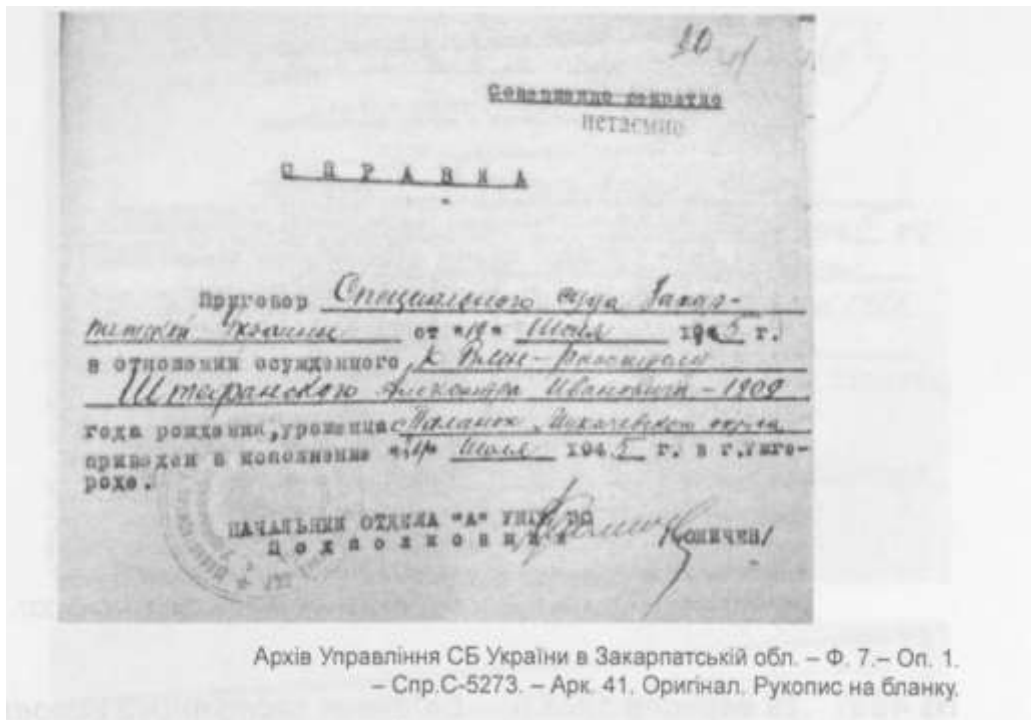
1945. július 22. Az ungvári kerület hejcei Nemzeti Bizottság kérvénye a soproni hadifogoly tábor előljárójához, hogy Palai Zoltánt engedje szabadon a táborból

Kárpátaljai Területi Levéltár Fond P-14 – Opisz 1. – Ügyirat 209 – p. 67

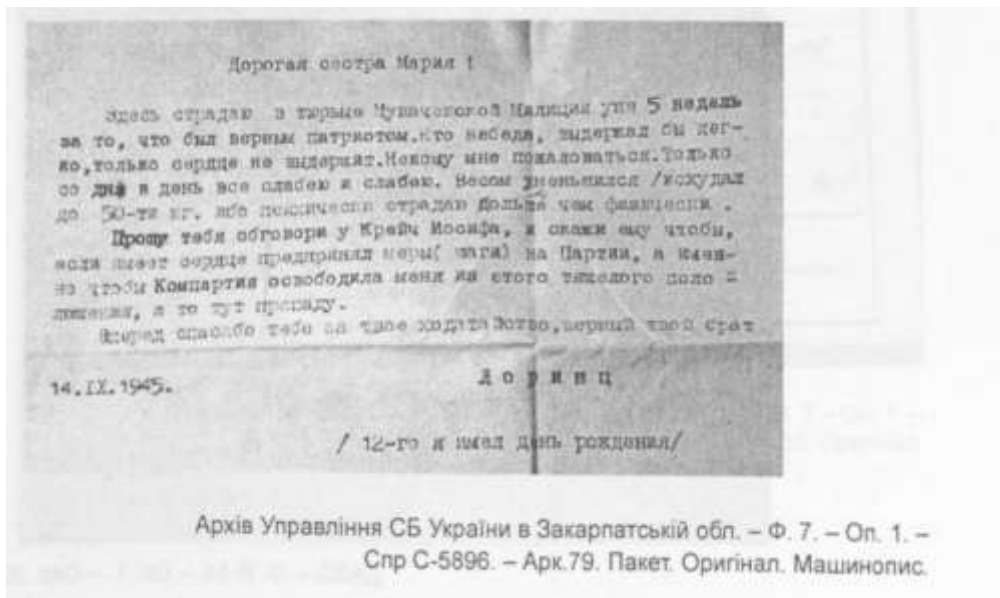

1945. július 24. – Igazolás a munkácsi járás Palánka falujának lakosa, Stefanszkij O. I. halálos ítéletének végrehajtásáról

Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára –Fond 7 – opisz 1-
Ügyirat C-5273- p. 41. Eredeti. Kézírás a lapon

1945. szeptember 14. A letartóztatott Strausz Lőrinc Pidgorod (Munkácsi járás) levele testvérének, Máriának

Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára – Fond 7. – Opisz 1. –
Ügyirat C-5896 – p. 79. Levélt. Eredeti. Géppel írt

1945. szeptember 28. – Zakarpatszka Ukrajna Nemzeti Tanácsa Elnökségének folyamodványa, amelyben Bemerle Alfrédnek a fogolytáborból való szabadon bocsátását kéri.

Kárpátaljai Állami Területi Levéltár – Fond P-14 – Opisz 1 – Cpr. 207. p. 21.

1945. szeptember 29. Zakarpatszka Ukrajna Nemzeti Tanácsa helyettes vezetőjének igazolása Kudrik E. huszti gimnáziumi tanár részére, ami alapján szabadon engedhető a romániai Foksana melletti fogolytáborból.

Kárpátukrajnai Területi Levéltár – Fond P 14 – Opisz 1- Ügyirat 208. – p. 87

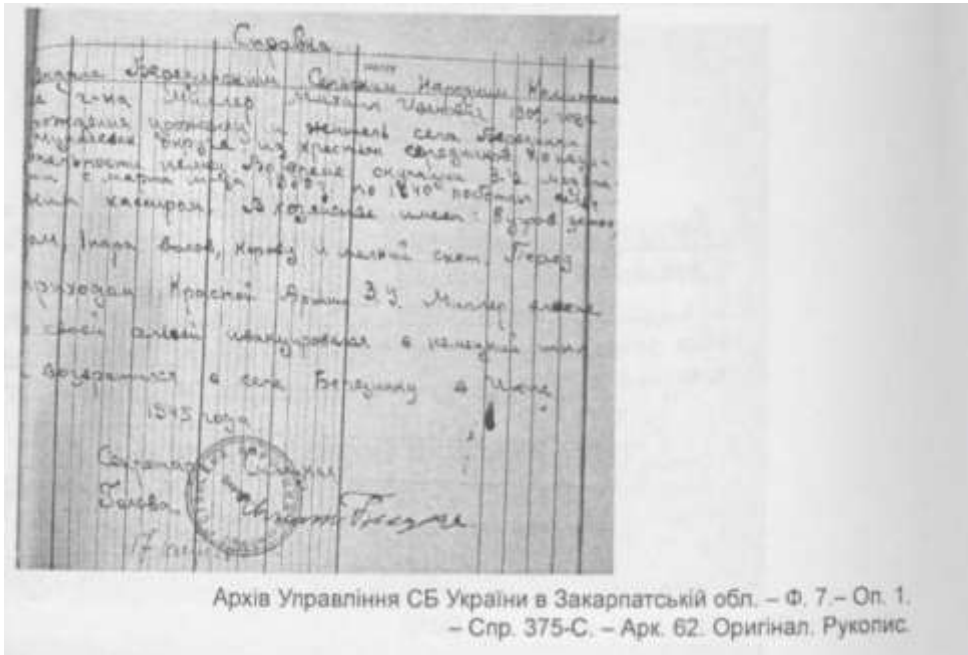
1945. november 16. Tanúsítvány Kék Ede palánkai lakos (Munkácsi járás) kivégzéséről, mellékelve az igazolványa

Архів Управління СБ України в Закарпатській обл. – Ф. 7.– Оп. 1. – Спр. С-5638. – Арк. 63. Оригінал.

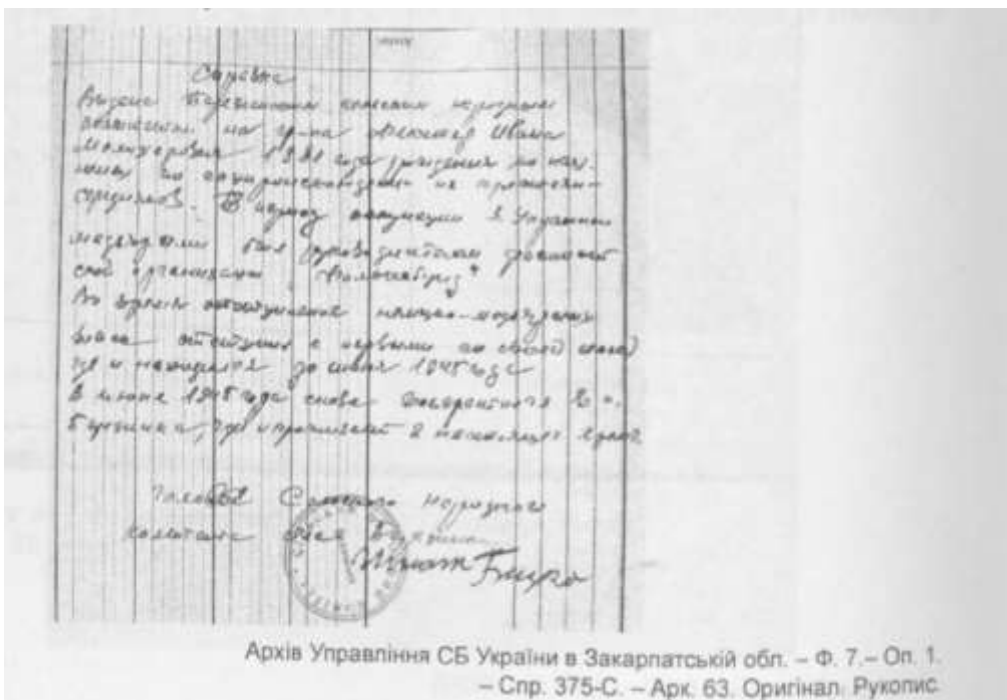
Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára – Fond 7 – Opisz 1 – Szpr. C-5638 – p. 63. Eredeti

1945. november 17. A Munkácsi járás Berezinói Népbiztosságának igazolása Müller Mihály részére a Belügyi Népbiztosság nyomozó szervei számára

Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára – Fond 7 – Opisz 1

1945. november 17. A Munkácsi járás Berezinói Népbiztosságának igazolása Fiszter Iván részére a Belügyi Népbiztosság nyomozó szervei számára

Ukrajna Népbiztossági Tanácsa Kárpátaljai Területi Igazgatóságának Levéltára – Fond 7 – Opisz 1

1946. november 22. Határozat Vári István Józsefnek a SZU Belügyi Népbiztossága 376-os számú fogolytáborából (Szibéria) való kiemeléséről.

4

„Утверждаю”
Зам. Начальника УМВД СО
Майор _____ (КНИЖЕВ) *Книжев*
22. 11. 1946 г.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Я, Оперуполномоченный *Ого Лагер. в М. 376*
Лейтенант Жогин

рассмотрев материалы на в пленного *Вари Иштван Иосиф*
1910 года рождения, уроженца с. с.о.
Вари, округа Береговского, области
Закарпатской, из крестьян, образо-
вания 5 классов, б/и.

НАШЕЛ:

что *Вари Иштван Иосиф* содержится в лагере МВД
М. 376 для военнопленных, как военнопленный *Венгерской*
с *Взят в плен в период немилитаризации*
в Венгерской армии.

Действительно является жителем Закарпатской Украины, воссоединенной к УССР.

На основании вышеизложенного.

Постановил:

Вари Иштван Иосиф согласно указу ГУПВИ
от 20.IX.46 года как постоянного жителя Закарпатской Украины,
воссоединенной к УССР из лагеря в пленных освободить и направит
по месту постоянного жительства.

Оперуполномоченный *А. И. Селев*

СОГЛАСЕН: Зам. начальника ОПВИ УМВД СО *М. Селев*
М. 21 капитан _____ (МАЛЫШЕВ)
1946 года 2453-48

Особистий архів О.М. Корсуна. Оригінал. Рукопис.

Табір НКВС СРСР № 376 для військовополонених знаходився у м. Красноуральськ Свердловської області, Росія. Відділення табору були поблизу інших міст та окремих підприємств цієї області.

O. M. Korszun magángyűjteménye. Eredeti. Kézírtásos

A SZU Belügyi Népbiztosságának 376-os számú fogolytábor a Krasznouralszkbán (Szerdlovi terület) volt. A tábor közel volt a terület ipari üzeméhez.

1946. december 26. A száműzésre ítélt Sóvári Iván terebesfejérpataki lakos,
Rahói járás személyi dossziéja

66 984-2 417 8327-3

СЕКРЕТНО

Власовиц
(национален учител)

ЛИЧНОЕ ДЕЛО № 417 3
СПЕЦПОСЕЛЕНЦА

Фамилия *Шоварий*

Имя *Иван*

Отчество *Федорович*

Начато „ „ 19 г.

Закончено „ „ 19 г.

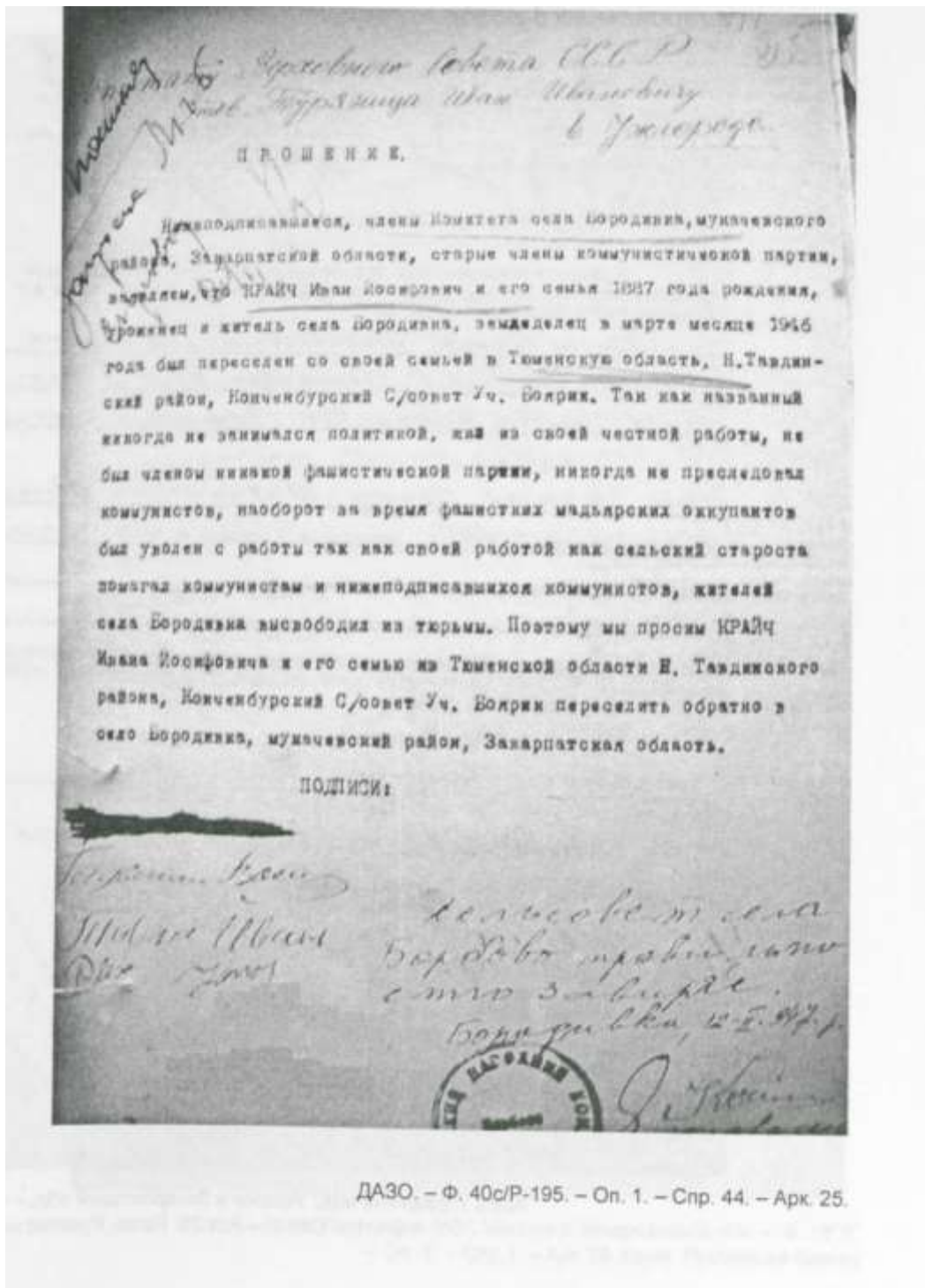
Архив. № *2167* С-4736

Архив УКГБ г. Ужгород.

ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. С-4736. Обкладинка. Оригинал.

Kárpátaljai Állami Területi Levéltár – Fond 2558 – Opisz 1 – Szpr. C-4736. Dosszié fedőlapja. Eredeti

1947. február 12. Boród (Munkácsi körzet) kommunistáinak kegyelmi kérvénye a SZU Legfelső Tanácsához, a Tyumeni területre száműzésre ítélt Krejcs Iván hadifogoly szabadon bocsátási ügyében

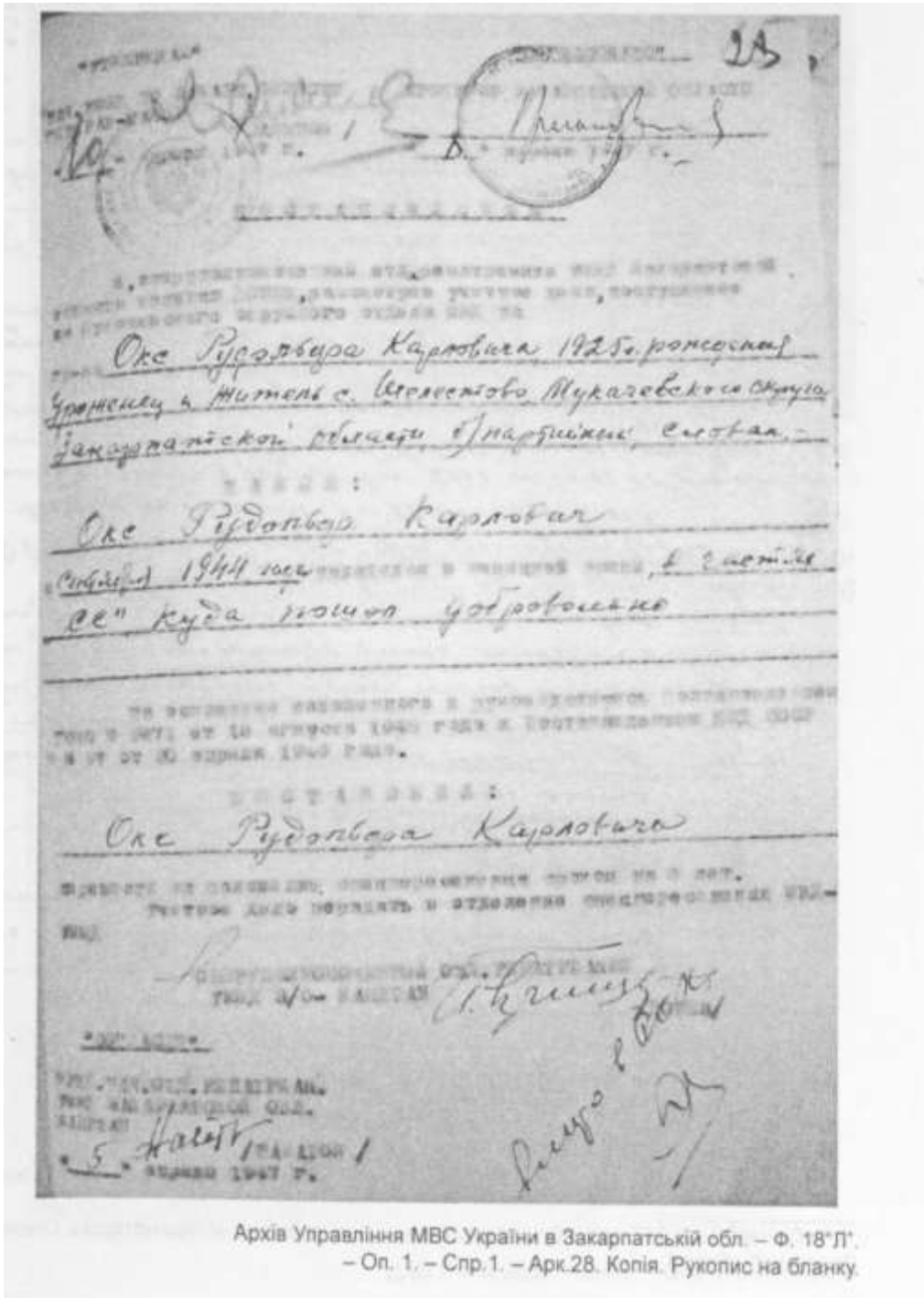

ДАЗО. – Ф. 40с/Р-195. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арх. 25.

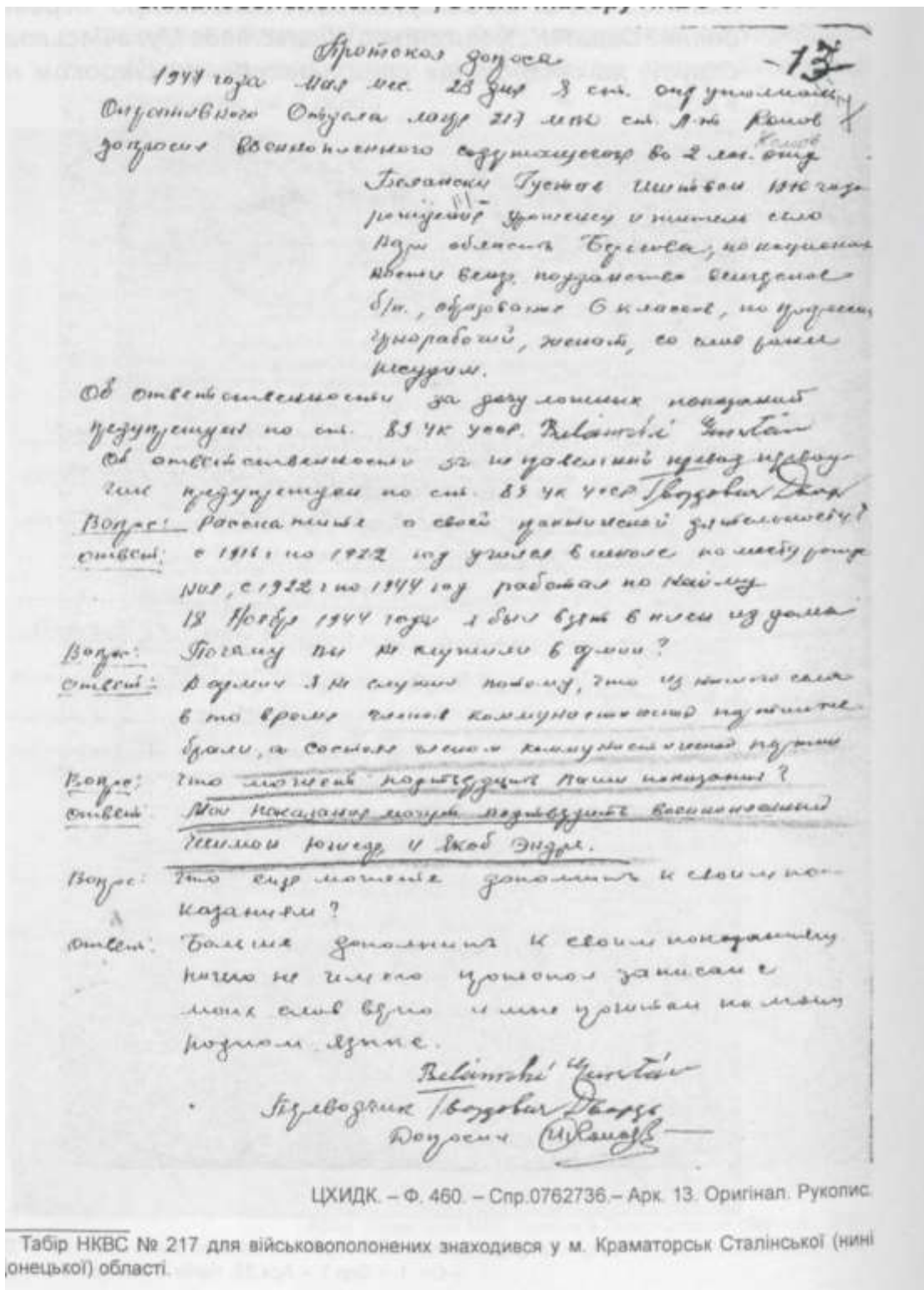
1947. április 10. Az Ukrán SZSZR Kárpátaljai Belügyi Népbiztosságának Repatriálási Osztálya határozata miszerint Oksz Károly selesztói lakost (Munkácsi körzet) 6 év száműzésre ítéli.

Архів Управління МВС України в Закарпатській обл. – Ф. 18 „Л”.
– Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 28. Копія. Рукопис на бланку.

Ukrajna és Kárpátalja Belügyi Népbiztosságának Levéltára – Fond 18 „L”. –Opisz 1. Cpr. 1 – p. 28.
Másolat, kézzel kitöltve

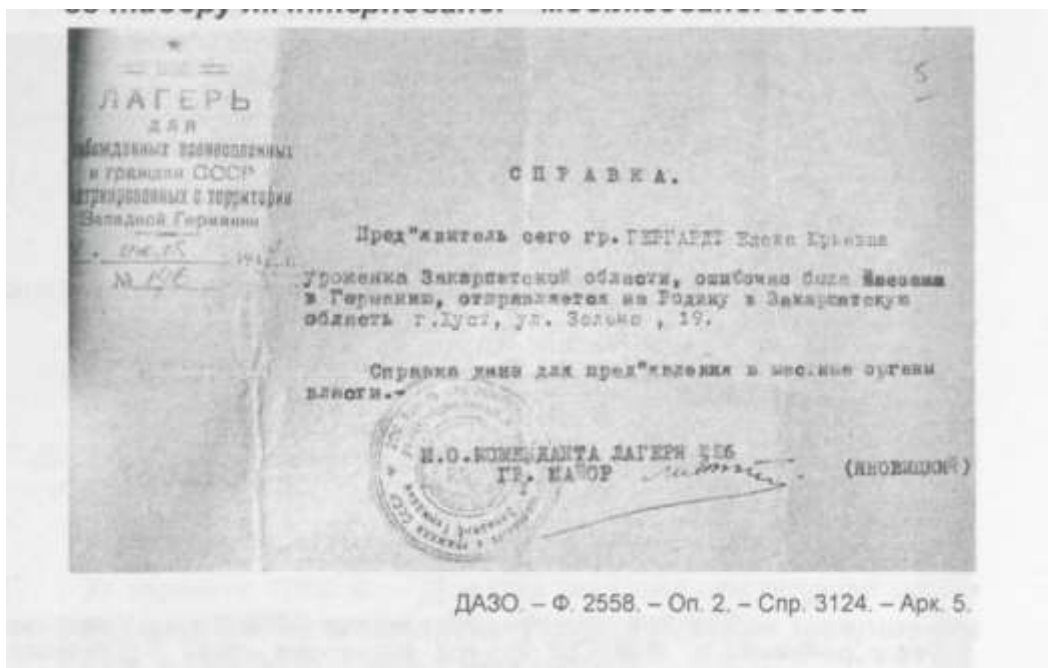
1947. május 23. Belánszki Gusztáv hadifogoly kihallgatási jegyzőkönyve a SZU Belügyi Népbiztosságának 217-es számú rabtáborában.

Oroszország Központi Állami Katonai Levéltára – Fond 460 – Ügyirat 0762636 –p. 13. Eredeti, Kézirat

Az NKVD 217-es számú hadifogoly tábora a Kramatorszki Sztalinszkij területen (ma Donyecki területen) volt.

1947. július 4. Igazolás Gerhard Ilona számára, miszerint tévesen vitték el Németországba, és visszatérhet Kárpátaljára, lakhelyére.

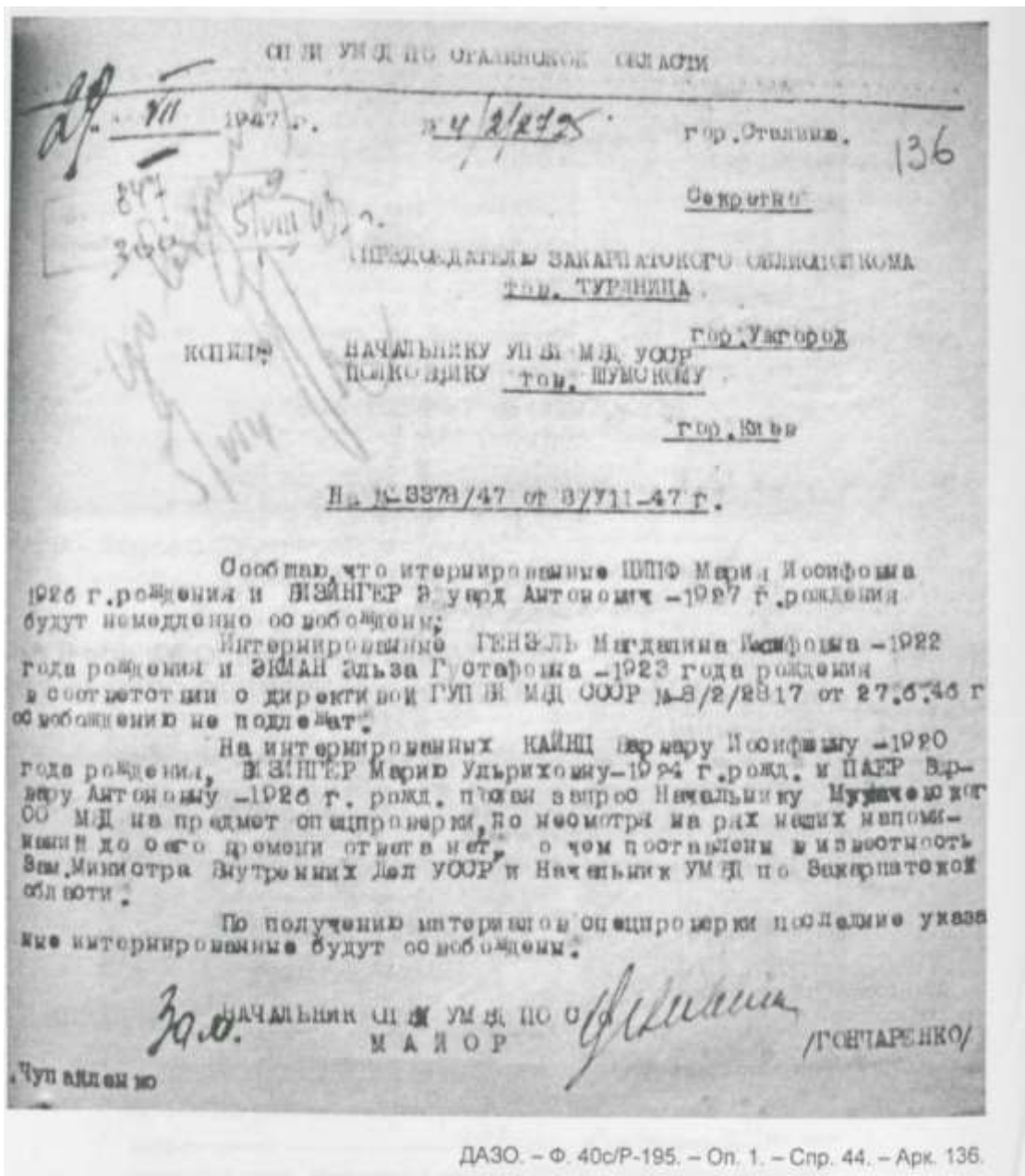
Kárpátaljai Állami Területi Levéltár – Fond 2558 – Opisz 2. – Szpr. 3124 – p. 5.

1947. július 15. Igazolás arról, hogy Gerhard Ilona Németországban a SZU Belügyi Népbiztosságának 226-os számú ellenőrző-szűrőpontján tartózkodott.

Kárpátaljai Állami Területi Levéltár – Fond 2558 – Opisz 2. – Szpr. 3124 – p. 4.

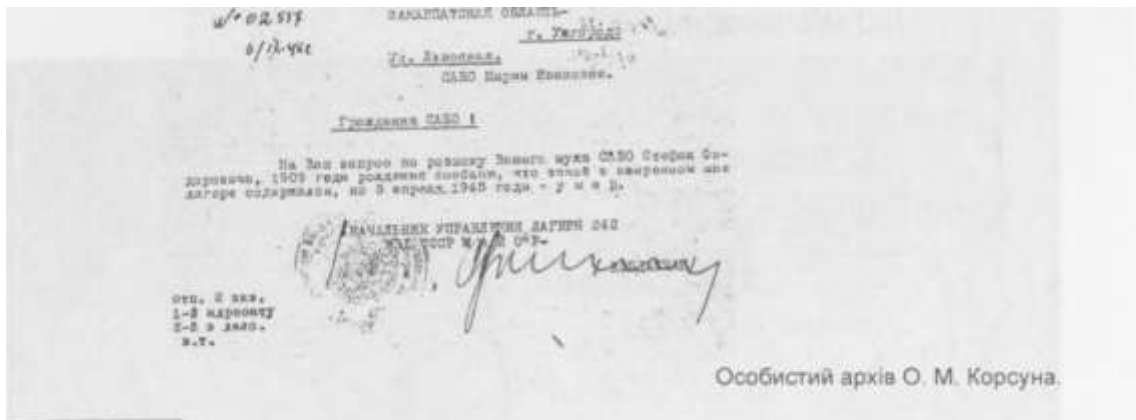
1947. július 29. A Kárpátaljai Sztalinszkij körzeti népi bizottságok helyettes vezetőjének jelentése a kárpátaljai internált lakosokról.

Kárpátaljai Állami Területi Levéltár – Fond 40c/P-195 – Opisz 1. – Szpr. 44 – p. 136.

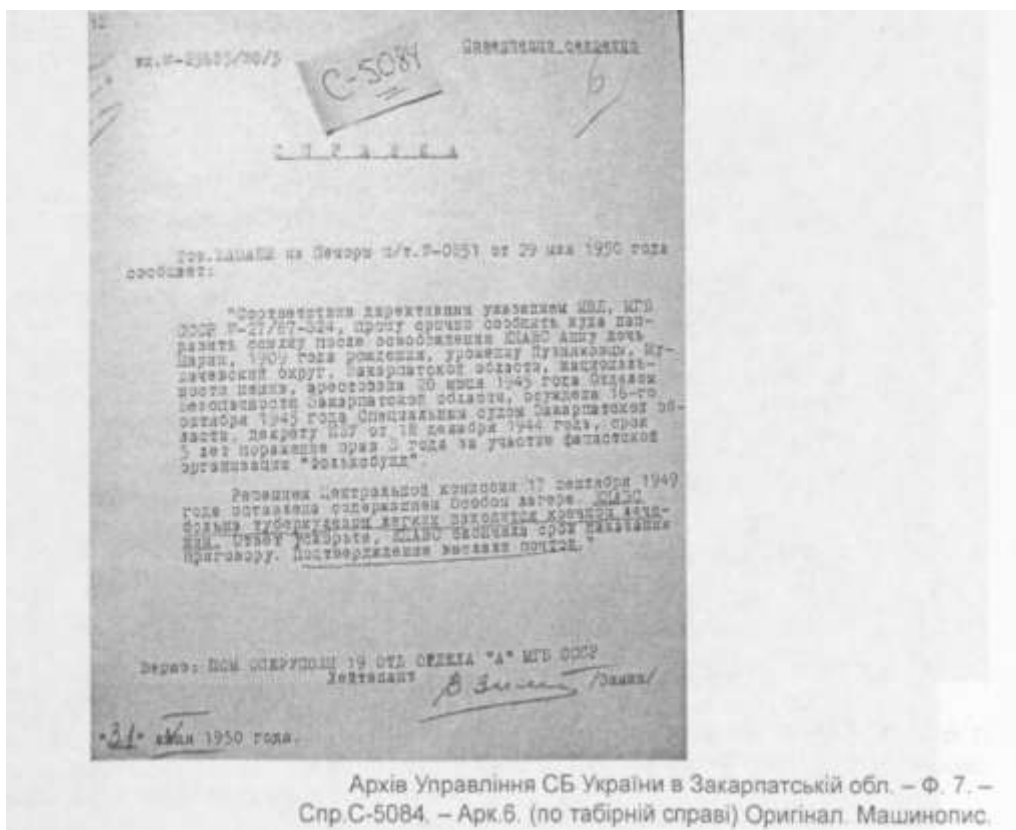
Az iratban azokról a német nemzetiségű kárpátaljaiakról van szó, akiket a Szovjetunió Védelmi Állami Bizottságának 1947. december 16-án kelt, 7161 sz. számú rendelete alapján mozgósítottak és internáltak.

1948. szeptember 5. A SZU Belügyi Népbiztosságának 242. sz. tábora igazgatóságának értesítése Szabó Mária ungvári lakosnak férje, Szabó István haláláról.

O. M. Korszun magángyűjteménye

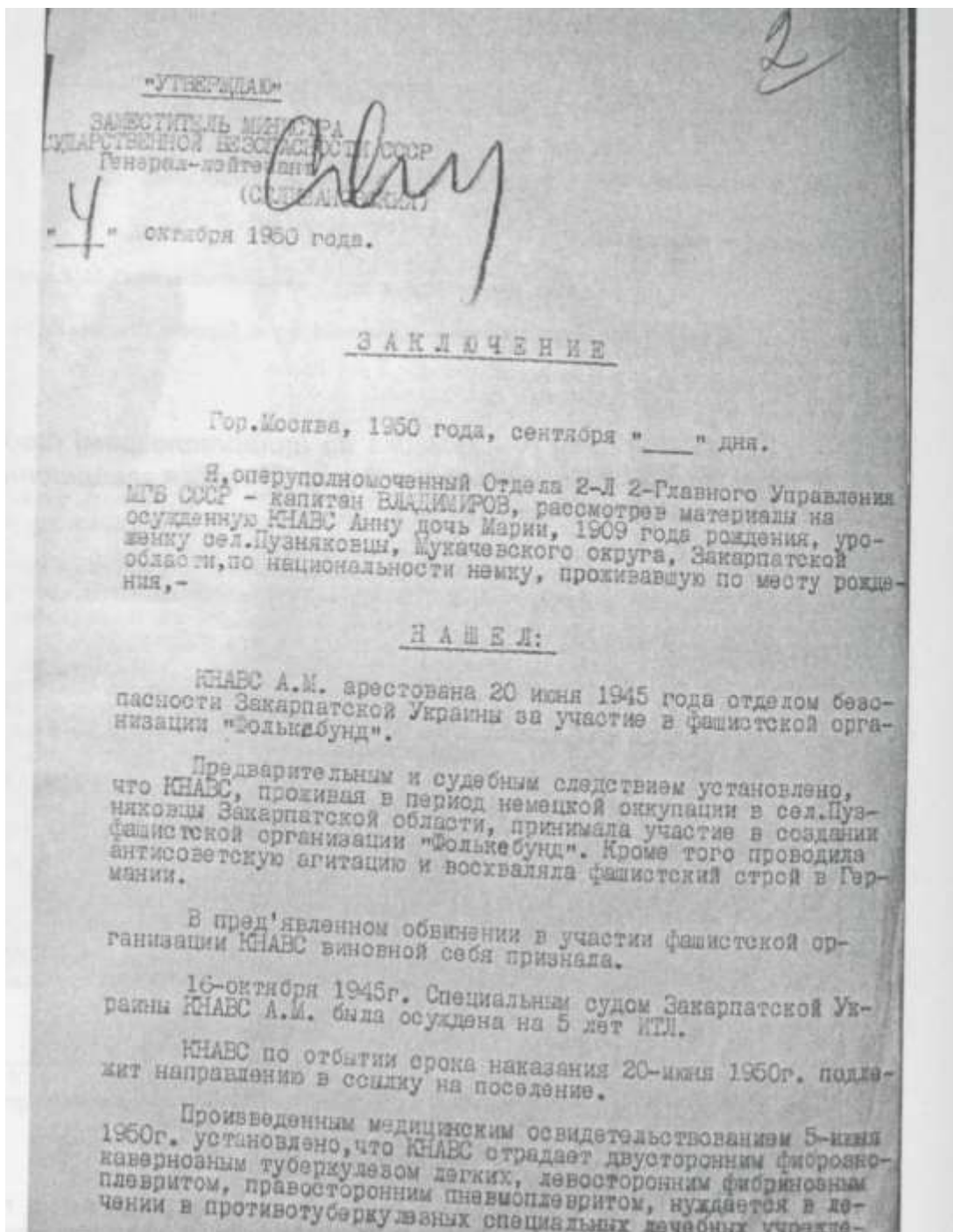
1950. május 31. Felvilágosítás kérése, hogy Knausz Annát büntetése idejének lejártja után hová irányítsák.

Ukrajna és Kárpátalja Gyalogos Zászlóalja Parancsnokságának Levéltára – Fond 7. á Cpr. C-5084 – p. 6. Eredeti. gépirott.

1950. október 4. Knausz Anna (Mária lánya) bírósági anyagának véleményezése és javaslat rokkantak számára fenntartott intézménybe beutalására

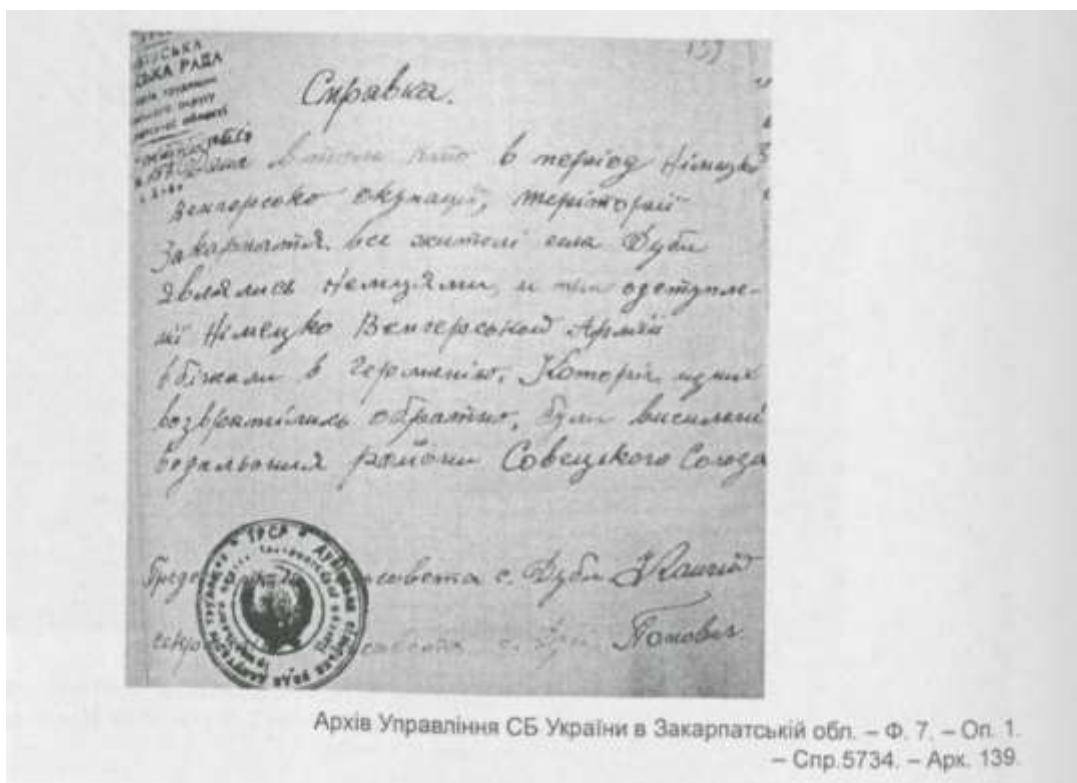

1950. december 27. Knausz Anna halotti bizonyítványa. Tuberkulózisban hunyt el az NKVD tábor kórházában.

Ukrajna és Kárpátalja Gyalogos Zászlóalja Parancsnokságának Levéltára – Fond 7. Cpr. C-5084 – p. 250.

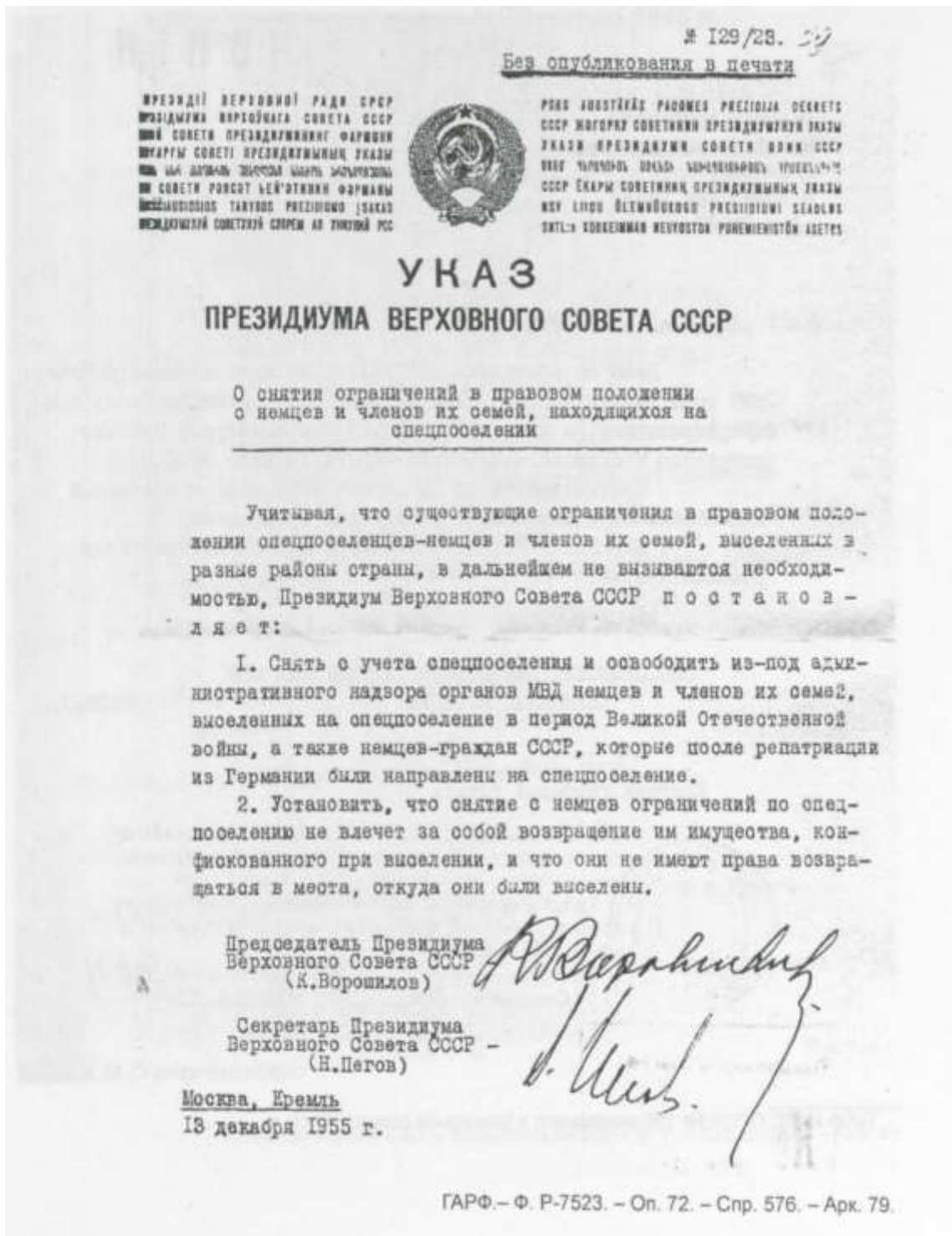
1951. október. Dubi falu tanácsa tájékoztatása, hogy a magyar-német megszállás alatt az egész falu német volt, és a hadsereggel Németországba távoztak. A visszatérteket a Tyumeni területre száműzték.

Ukrajna és Kárpátalja Gyalogos Zászlóalja Parancsnokságának Levéltára – Fond 7. Cpr. C-5084 – p. 139.

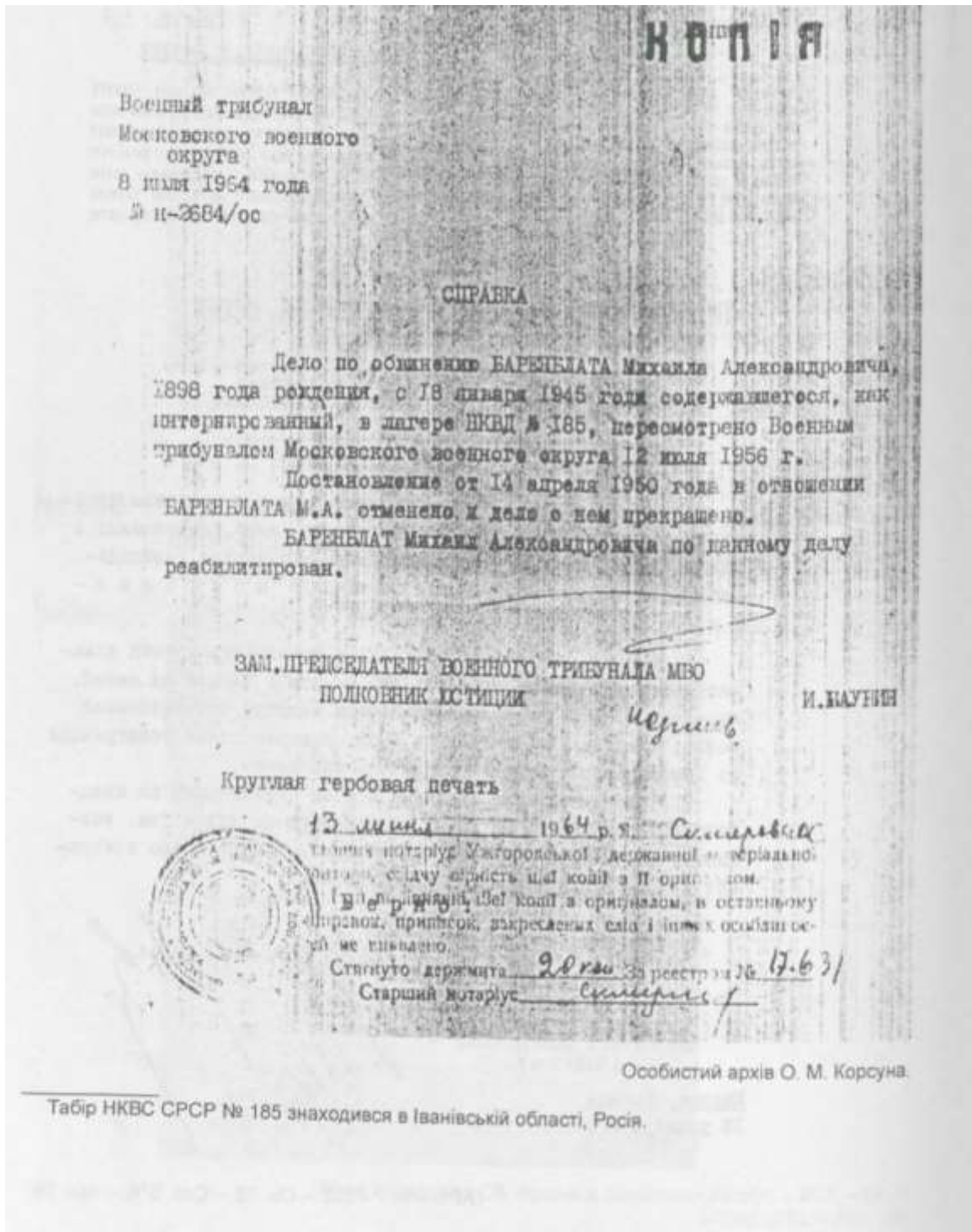

1955. december 13. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnöki rendelete „a száműzött német nemzetiségűek és családtagjaik jogai korlátozásának hatályon kívül helyezéséről”

Az Orosz Föderáció Állami Levéltára – Fond 7523 – Opisz 72. gyelo 576 – p. 79.

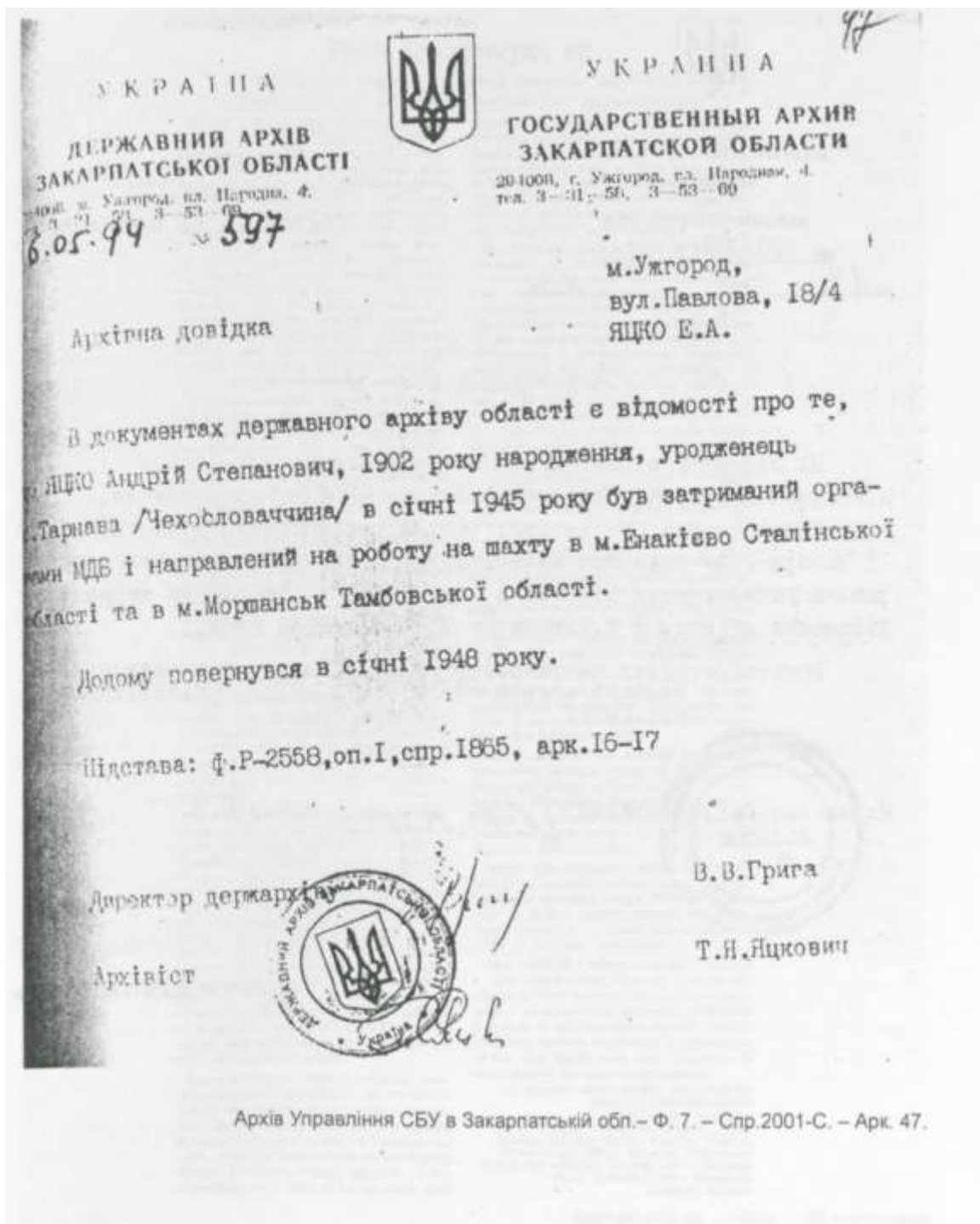
1964. július 8. A Moszkvai Katonai Körzet Katonai Törvényszékének döntése Michael Barenblatt „internált” rehabilitációjáról

O. Korszun magángyűjteménye

Az NKVD 185-ös számú tábora az Ivanovi területen volt.

1994. május 16. A Kárpátaljai Állami Levéltár igazolása arról, hogy Jackó András Jenakijevében (Sztalinszkij, ma Donyeck terület) volt kényszermunkán

Az Ukrán Állambiztonsági Szolgálat Parancsnokságának Levéltára – Fond 7 – gyelo 2001-C – p. 47

1994. július 19. A Kárpátaljai Ukrán Állambiztonsági Szolgálat igazolása arról, hogy Juhász István a Lvovi területen a SZU Belügyi Népbiztosságának táborába volt internálva.

СЛУЖБА
БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ
ПО
ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

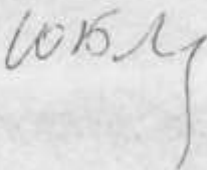
г.Ужгород
ул.Джамбула, 70
Влас Стефан Михайлович

№ 10170-1
19 июля 1994 г.
м. Ужгород

С П Р А В К А

По данным Глашного архивного управления при Совете Министров СССР Влас Стефан Михайлович, 1926 года рождения, уроженец с.Поляна Свалявского района Закарпатской области, 18 ноября 1944 года был интернирован в с.Мужиего Береговского района Закарпатской области и содержался в лагерях на территории Львовской области и г.Львова до 30 марта 1946 года.

Основание: ответ на запрос Центрального государственного особого архива №3/040 от 27.02.91 (д.№23,1991г. стр.197).

Надательный подразделения Боржа В.В.

ДОВІДОК
№ 3

Особистий архів О.М. Корсуна

O. Korszun magángyűjteménye

1944. november 15. Az ungvári város tanács rehabilitáltak jogainak helyreállításával foglalkozó bizottsága felhívása a kárpátaljai magyar és német lakosság ügynevezett letartóztatásának és internálásának 50. évfordulójára alkalmából

Nem feledhetjük el!
A kárpátaljai magyar és német lakosság ügynevezett letartóztatásának és internálásának 50. évfordulójára

50 éve annak, amikor tragikus események kezdődtek a kárpátaljai magyarok és németek esetében. Hamis ürügytel, ügynevezett helyreállításai munkálatok és a háttérben megvalósítás céljából a 4. Ukrajna Front parancsnoksága az NKVD alárendelt csapatjaival és a helyhatalmi szervek közvetlen közreműködésével letartóztatták és légerővel hurcolták a 18 és 50 év közötti magyar és német nemzetiségű férfiakat. Tünyvő tömegként elszáraztatt ezekben a légerőben, illetve általában a hidegben, a betegségekkel és a megfélemlítő munkával. Sokan 1944 decemberében, illetve 1945 februárjában pusztultak el a sztyepyi győzelmekben. Valék egyfajta figyelmeztetés az az más nemzetiségű lakos is, akiket kárpátaljai a magyar államban kiszolgáltatással vagy a vidéken kárpátaljai levő sztyepyi rendszertől szembeni ellenséges magatartással gyanúsítottak.

A háború után hosszú ideig előltek a közvélemény előtt a kárpátaljaiak internálását, ami ideges pszichológiai vezetett. Mindmég több ezer olyan magyar család van, amely nem rendelkezik adatokkal rokonságról és hozzátartozóiról, azokról, akik elhunytak és névtelen sírban nyugtalanok. Az igazság helyett évtizedeken keresztül hazugságokat terjesztettek, ami sérti az életben maradtakat becsületét és méltóságát, befektető az elhunytak emlékére. A háború ártatlan áldozatait a fasizmus megfertőzött, lakóikkal és az ukrán, valamint a sztyepyi nép más egykori ellenségeivel szembeállítják. Tufánosan és tendenciózusan hamis elbeszélést alkottak ki az elpusztultakról. Sokan el nem követett bűnökkel vádolják őket. Gyakran a háború végén megvárta szülőföldjükről magyarként 1944 őszének eseményeit. Így próbálták meg elűzni az igazságot a kárpátaljai magyar és német lakossággal szemben elkövetett bűnökről.

Azonban minden becsülettel kárpátaljai ember, aki az szeretné, hogy vidékükben lakni, majd az egyetértés legyen, tiszteli a sztyepyi ártatlan áldozatoknak emlékeit, tiszteli az életben maradt egykori foglyokat, illetve az elhunytak családjait.

Az utóbbi öt év alatt a felhívás levéltári dokumentumoknak, illetve az életben maradtak visszaemlékezésének köszönhetően ismertté váltak az 1944 novemberének, decemberének eseményei. Kétség sem mer és számtalan cikk a magyar sajtóban, rádió- és tévéadások hangzottak el a témával kapcsolatban, gyűjteményeket tartottak, emlékműveket állítottak az elhunytak tisztására. A megyei közigazgatás vezetői még 1991-ben látják azokról az alapvető dokumentumoknak a másolatát, amelyek a kárpátaljaiak erőszakos internálásáról tanúskodnak. A vidéki tömeges is megvárta a megyei rehabilitációs bizottság. Mint ismeretes, a hatvani parancsnokság és az NKVD ezen akciójával még 1991-ben és később is tájékoztatták Ukrajna állami vezetőit.

Sajnos azonban az 1944-es novemberi internálási akciókkal kapcsolatban még változatlan a megyei közigazgatás, illetve az állam magatartása: a hatvani szervek hivatalosan nem ismerik el a bűncselekmények az ártatlan kárpátaljai lakosok erőszakos letartóztatását és hadifoglyok számukra létrehozott sztyepyi légerőbe történő elhurcolását, nem ismerik el ezt az akciók, mint jogellenes nem tartottak a tragikus eseményekről visszatérőben, nem ismerik el felelősségüket, hogy tehetetlenül tanúskodtak az igazság feltárása során tanúsított hanyagságért, az elhunytak és azok családjai számára iránti közérdeklődésért, nem részvételük szociális védelemben az életben maradtakkal, a sztyepyi és más fogolytáborok egykori foglyait.

Konkrétan nem akarunk senkit sem vétkesnek nyilvánítani. Az az álláspont a vidék, amely a legelőször akarta annak minden következményével, mi csak lassan szertejárni felhívni a megye közvéleményének és vezetőinek figyelmét a tragédiára, akárcsak a többi tragikus eseményre, amelyekből oly sok volt vidékünk történelmének során, és amelyek népcsoportok közötti felháborítást és mai ideig, a gyakorlatilag feladatát merítik. Közéjük sorolható 1938 őszén, 1939 márciusának szomorú korszaka, a kárpátaljaiak szerezése a Szovjetunióba szűkítés az 1939—1941-es években, ahol sokan halálra lettek, a zsidó lakossággal szemben 1944-es deportálás, a német lakosság 1946-os deportálása, az állambiztonsági szervek 1944—1953 közötti megtörtént akciók, az erőszakos kollektivizálás, az egyház, köztük pedig a márkógyűjtésellenes üldözések.

A vidék lakossága hívászellel mindenekelőtt a hajukat és jó emlékeztet róluk. Nem áll szándékunkban, ahogyan azt egyesek megpróbálják szándékuk vetni, befektetőni a sztyepyi feladatuk és hozzátartozóik emlékére, akik háború kitörése a fasizmus előtt és az ukrán állam függetlenségét. Gyakran nem áll szándékunkban ártalmat venni azon akik ártatlanul sorozott fejezeteire.

Ellenszere az azonban a történelmi egyetemes megvilágítás, amely a régi elítelt gyakorlatok követni, és ahhoz vezet, hogy a szemérmes emlékeztetőt kényszerítik műltük.

Mint a vidék magyar lakosságával szemben évtizedeken keresztül elhalasztott letartóztatás 50. évfordulójára kapcsán idézzük fel mindezt, mely lakosság a legelőször szervezetei azonban az években és amely lakosság Kárpátalja más nemzetiségűvel együtt ebben a nehéz időben az új jogállamot építi Ukrajnában.

Mélyen fejt hájának az 1944—1945 folyamán és az ezt követő években sztyepyi légerőben elszáraztatt ártatlan magyar áldozatok emléke előtt, és őszinte együttérzésükkel és részvételmükkel tisztulják az életben maradt foglyokat, illetve az elhunytak családjait.

Ismét felvetjük a kérdést a megye vezetői és a vidék közvéleménye előtt: ne legyenek következtetések 1944 novemberének—decemberének tragikus eseményei iránt, segítsenek rehabilitálni a sztyepyi és más légerőben elhunytak emlékeit, részvételük szociális védelemben a kárpátaljai, azokról, akik éltek azon évek borzalmait és eredményeinek igazságos megítélésében.

Az ungvári városi tanács rehabilitáltak jogainak helyreállításával foglalkozó bizottsága:

Ander György, Valodimir Bizsaha, Anna Bondar, Sztyepan Borisz, Danyil Vaszko, Kóvár Zoje, Mária Kuvács, Ainkszand Korzuny, Omeljan Roszul, Olena Szojosa, Petro Traszuk, Petro Hodanics, Anatolij Jurcsuk

Kárpáti írók co. – 1994. – 15 листопада

Kárpáti szó 1994. november 15.

1996. SZ. G. Nyelipovics tanulmányának rövidített változata az 1914-1918 között végbement, az Orosz Birodalom legfelsőbb katonai parancsnoksága által elrendelt, a Központi hatalmak alattvalóit sújtó deportációról, amelynek során Oroszország belső részébe deportáltak az idegen államok állampolgárait.

**РЕПРЕССИИ ПРОТИВ ПОДДАННЫХ "ЦЕНТРАЛЬНЫХ ДЕРЖАВ"
Депортации в России 1914 – 1918 гг.**

Аресты и высылка во внутренние районы империи подданных Германии и Австро-Венгрии начались еще до объявления войны - в ночь на 18 июля 1914 года (здесь и далее даты приводятся по старому стилю). При этом следует отметить, что в европейской части России проживало значительное количество немцев, чехов, поляков и евреев, лишь формально являвшихся подданными вышеназванных держав. Как правило, они давно осели здесь (часто во втором и третьем поколении), породнились с русскоподданными, имели собственные дома, хозяйство, даже предприятия, добровольцами участвовали под российскими знаменами в войнах 1877 – 1878 и 1904 – 1905 гг. Тем не менее первый удар пришелся именно по ним. 25 июля 1914 года исполняющий должность начальника Главного штаба и Главного управления Генерального штаба (ГУТШ) генерал-лейтенант М. А. Беляев в циркулярной телеграмме потребовал от главных начальников военных округов и от Варшавского генерал-губернатора немедленно задержать, и объявить военнопленными всех германских австро-венгерских подданных призывного возраста, а также подозреваемых в шпионаже. Все «мирно занимающиеся» пока оставались, как разъяснил днем позже министр внутренних дел Н. А. Маклаков, на прежних местах жительства, военнообязанных вместе с се-

Циркуляр Генерального штаба, предписывающий считать военнообязанных германского подданства военнопленными

мьями высылали под надзор полиции в Вятскую, Вологодскую и Оренбургскую губернии, а из Сибири и Приморья - в Якутскую область.

[...]

Арестовывать и высылавать должны были полиция и аппарат главных начальников снабжений армий Северо-Западного и Юго-Западного фронтов, а также главные начальники военных округов, местные бригады и уездные воинские начальники. В полосе 1-й армии (командующий генерал от кавалерии П. К. Ренненкамф) эта акция проводилась губернаторами уже с 22 июля. Столь жесткие меры предпринимались с целью предотвратить

массовый выезд за границу и вступление в ряды враждебных армий подданных Германии и Австро-Венгрии. Однако на деле интернирование приобрело такой размах, что потеряло первоначальный смысл.

27 июля 1914 года Верховный главнокомандующий генерал от кавалерии великий князь Николай Николаевич (младший) приказал выселить за Волгу «иностранных подданных, внушающих подозрение». Он рекомендовал «применять эти меры с необходимой осторожностью» к австрийским славянам. Одновременно в полосе Юго-Западного фронта и на территории Киевского военного округа были определены пункты концентрации выселяемых: для русин (православных галичан), чехов и сербов австро-венгерского подданства из Волыни - Житомир, из Подольи - Винница, а для германцев, венгров и австрийских немцев - Клев. Разместить их надлежало в помещениях штаба округа и губернских жандармских управлений. На основании того же приказа начальник канцелярии главного начальника снабжений армий Юго-Западного фронта генерал-майор Э. М. Лисенко предписывал штабу Киевского военного округа «содержать арестованными» неприятельских подданных, отказавшихся «все сведения или предложения, полученные ими из пределов своей страны, передавать русским властям».

Вопрос о размещении интернированных на территории

Киевского военного округа окончательно был решен приказом от 31 июля главного начальника снабжений армий Юго-Западного фронта генерала от инфантерии А. Ф. Забелина: военнообязанных надлежало сосредоточить в Полтаве, Харькове и Курске (8 августа главный начальник Киевского военного округа генерал от инфантерии В. Е. Бухольц определил кроме уже названных городов – Киев), а подозрительных, не годных к военной службе, немедленно выселить за Волгу.

Многочисленные свидетельства говорят о том, что ни военная, ни гражданская администрация не были готовы к размещению такой массы людей, которая непрерывно росла в результате усердия некоторых чинов. Волынский губернатор Мельников уже 5 августа докладывал по команде о переполненности тюрем и их дворов интернированными семьями в Ковеле и Житомире. В Киеве к сентябрю 1914 года в Алексеевском парке практически под открытым небом находилось до 4000 арестованных немцев.

Из прибывшей 7 августа из Ковеля в Витебск партии интернированных только 61 человек оказался военнообязанным, а остальные 677 – старики, женщины и дети (вплоть до грудного возраста). В связи с этим Витебский губернатор, Арцимович 8 августа просил главного начальника Двинского военного округа инженер-генерала князя Н. Е. Туманова разъяснить подчиненным, что «старики, увечные, женщины, дети высылке не подлежат. Тем не менее подобное повторилось в Белостокском уезде, из которого по указанию Гродненского губернатора генерал-майора И.А. Шебеко было выслано 2053 «германско-подданных», в том числе 609 детей (аресту же подлежало 473 военнообязанных. Только 11 и 12 августа «гражданские пленные» были переданы в ведение Министер-

ства внутренних дел, за военным же ведомством оставались лишь захваченные в бою. Военнообязанные и «подозрительные» подданные Австро-Венгрии и Германии направлялись под надзор полиции в Вологодскую, Вятскую, Оренбургскую губернии, в заволжскую часть Казанской и Костромской губерний, восточные уезды Олонецкой губернии, Шенкурский и Пинежский уезды Архангельской губернии. Из Омского военного округа высылали в Якутию и Тобольскую губернию.

Лишь русинам, сербам и чехам, давшим подписку «не предпринимать ничего вредного» против России, было разрешено жить на прежних местах. Однако местные власти этим нередко пренебрегали.

[...]
9 ноября 1914 года на имя великого князя Николая Николаевича поступило обращение: «Чехи города Риги, выселяемые с прочими австрийцами в Астрахань, умоляют во имя славянства Ваше Императорское Высочество не отказать в милостивом покровительстве, не ставить чехов в одинаковые условия с врагами России...» Это возымело действие: 125 чехам (из них 101 военнообязанному) было позволено остаться.

[...]
Примечательно, что осенью 1914 года изменились мотивы репрессий (высылка такой массы населения не могла пройти бесследно и не вызвать возмущения на местах). Решив сделать упреждающий шаг, великий князь Николай Николаевич 3 октября 1914 года направляет председателю Совета министров И. Л. Горемыкину телеграмму: «Невероятные ужасающие зверства, чинимые германскими и отчасти австрийскими войсками, все более и более подтверждаются. Зверства германцев относятся не только к нашим раненым, но и к мирным жителям. Не щадят стариков, женщин и детей.

Грабеж повальный. Ввиду этого считаю необходимым просить Вас о безотлагательном принятии самых решительных и суровейших мер относительно подданных воюющих с нами государств без различия их общественного положения на всем пространстве России, приравнявая их к военнопленным. Непринятие подобных мер может вызвать справедливое чувство негодования». Таким образом, жившие в России выходцы из Германии и Австро-Венгрии становились, по существу, заложниками, на которых возлагалась ответственность за нарушение «законов войны» противоборствующей стороной.

[...]
Из-за переполненности прежних мест высылки Министерство внутренних дел с 5 января 1915 года установило для размещения депортированных германских и австрийских подданных Саратовскую губернию, а для турецких – Казанскую. В Петрограде к 24 февраля осталось всего 39 лиц «неприятельского подданства, несомненно благонадежных», интернировали же в основном ранее оставленных здесь славян.

[...]
Согласно рапортам этално-пересылочной части Главного штаба и управлений местных бригад в 1914 году было перевезено в отдаленные губернии 68 тыс. интернированных (в том числе до 20 тыс. славян), в 1915-м – 134 тыс. в 1916-м – 41 278 и в 1917-м – 11 511. Таким образом, уже к началу 1916 года в глубине империи, далеко от фронта, находилась масса обездоленных, лишенных всяких прав, имущества и крова людей. Такое положение, безусловно, сказывалось на социальной атмосфере в этих регионах.

[...]
6 июня 1917 года при канцелярии по гражданскому управлению штаба армий Юго-Западного фронта была создана

Особая комиссия по возвращению интернированных. Правда, прежде чем направить свои заявления на ее рассмотрение, пострадавшие должны были получить резолюцию контрразведывательного отделения, подтверждающую их благонадежность. Иначе рассчитывать на положительный результат не приходилось. Далее документы направлялись в Главное управление Генерального штаба, которое принимало окончательное решение (если высылка производилась после 19 марта 1917 г. - воинскому начальнику, который отдавал на нее приказ).

[...]

Их поддерживал в этом и главный начальник снабжений армий Западного фронта генерал-лейтенант В. Н. Минут, предложивший 9 июля 1917 года не менять, «несмотря на перемену государственного строя», отношения к высланным. Такая позиция военных властей фактически привела к саботированию решений Временного правительства от 27 июня и 1 августа о разрешении повсеместного проживания в России поляков, чехов и словаков. Лишь 24 октября

исполняющий должность генерал-квартирмейстера Западного фронта полковник Малявин констатировал, что больше нет препятствий для возвращения высланных германско- и австрийско-подданных названных национальностей, однако опять же с оговоркой: не западнее линии Борковичи-Полоцк-Минск-Мозирь.

Таким образом, вплоть до заключения перемирия высшее руководство армии и местные органы военного управления так и не предприняли сколько-нибудь серьезных шагов в отношении интернированных. Исключение составляли лишь поляки, чехи и словаки германского или австро-венгерского подданства. Но они в большинстве своем уже к 1917 году находились в добровольческих частях, т. е. были ранее взяты в плен в бою, а не проживали в России до войны. Поэтому меры, принятые летом 1917 года Временным правительством, их никак не коснулись. По условиям Брест-Литовского мирного договора 3 марта 1918 года депортированные немцы германского, австро-венгерского и российского подданства должны были вернуться на прежние

места проживания или выехать беспрепятственно в Германию (ст. 18, 21, 22 дополнительного договора). В договорах с Австро-Венгрией, Болгарией и Турцией оговаривались освобождение и репатриация подданных этих государств с полной компенсацией нанесенного им ущерба. Однако, как свидетельствуют изыскания немецких историков, вплоть до осени 1918 года ни одна из сторон (Германия и Россия) не торопилась выполнять достигнутые договоренности. На демаркационной линии, разделявшей воюющие стороны, к этому времени скопилось значительное количество беженцев. Только поволжской комиссией по репатриации до ноября 1918 года было выдано примерно 7000 охранных свидетельств на выезд. После революции в Германии и аннулирования Брест-Литовского мирного договора правовая основа для продолжения этого процесса была утрачена, и он затянулся на долгие годы.

С. Г. НЕЛИПОВИЧ,
кандидат исторических наук,
заведующий отделом Российского государственного военно-исторического архива
г. Москва

1998. január 30. Az Orosz Föderáció Levéltári Szolgálatának igazolása arról, Gerus Károly az NKVD 1047-es számú munkatáborába tartózkodott „internált” minőségben (Donyecki terület).

ФЕДЕРАЛЬНАЯ
АРХИВНАЯ СЛУЖБА РОССИИ
Центр хранения историко-
документальных коллекций
ЦХИДК
125212, Москва, Выборгская ул., д.3
Телефон: 159-73-83, факс: 159-90-05
30.01.98 № 1/Г-118
На № _____ от _____

Архивная справка

В Центре хранения историко-документальных коллекций имеются сведения о том, что Герус /так в тексте/, Кароль, сын Кароля и Елизаветы, 1924 года рождения, уроженец с.Теково, Чехословакия, венгр, гр-н Чехословакии, с 11 января 1945 года по 23 апреля 1946 года находился в СССР в качестве интернированного. Причина интернирования в деле не указана. Содержался в рабочем батальоне № 1047 Донецкой области, где использовался на различных работах.

За период пребывания в СССР к судебной ответственности не привлекался. Несчастных случаев зарегистрировано не было.

Зам. директора В.И.Коротаев

1/Г -118
30.01.98

Особистий архів О.М. Корсуна.

O. Korszun magángyűjteménye

2001. január 25. Az Orosz Föderáció Főügyészségének igazolása az 1891-ben a Técsői járáshoz tartozó Bustyaházán (Bustino) született és 1945-ben kivégzett Raiz Rudolf rehabilitációjáról.

ГЕНЕРАЛЬНАЯ
ПРОКУРАТУРА
Российской Федерации
103703 ГСП, Москва,
ул. Б. Дмитровка, 15 а

25.01.01 № 13/102-01

СПРАВКА О РЕАБИЛИТАЦИИ

Гр. РАИЦ Рудольф Павлович

Год и место рождения: 1891 года рождения, уроженец с. Буштин (Буштино),
Тячевского округа (Закарпатская Русь)

Место жительства до ареста: с. Буштин (Буштино)

Место работы и должность (должность) до ареста: ~~СЛУЖБА ЗАРМОЕ ЗАКОННИК~~
с. Буштин (Буштино)

Когда и каким органом осужден (репрессирован): арестован 1 декабря 1944 года
по приговору военного трибунала 1-й Гвардейской армии от 19 января
1945 года

Квалификация содеянного и мера наказания (основная и дополнительная) по ст. 58-1 УК
РСФСР приговорен к высшей мере наказания расстрелу, который приведен
в исполнение 24 января 1945 года.

На основании ст. ст. 3 и 5 Закона РСФСР «О реабилитации жертв политических репрессий» РАИЦ
реабилитирован + посмертно.

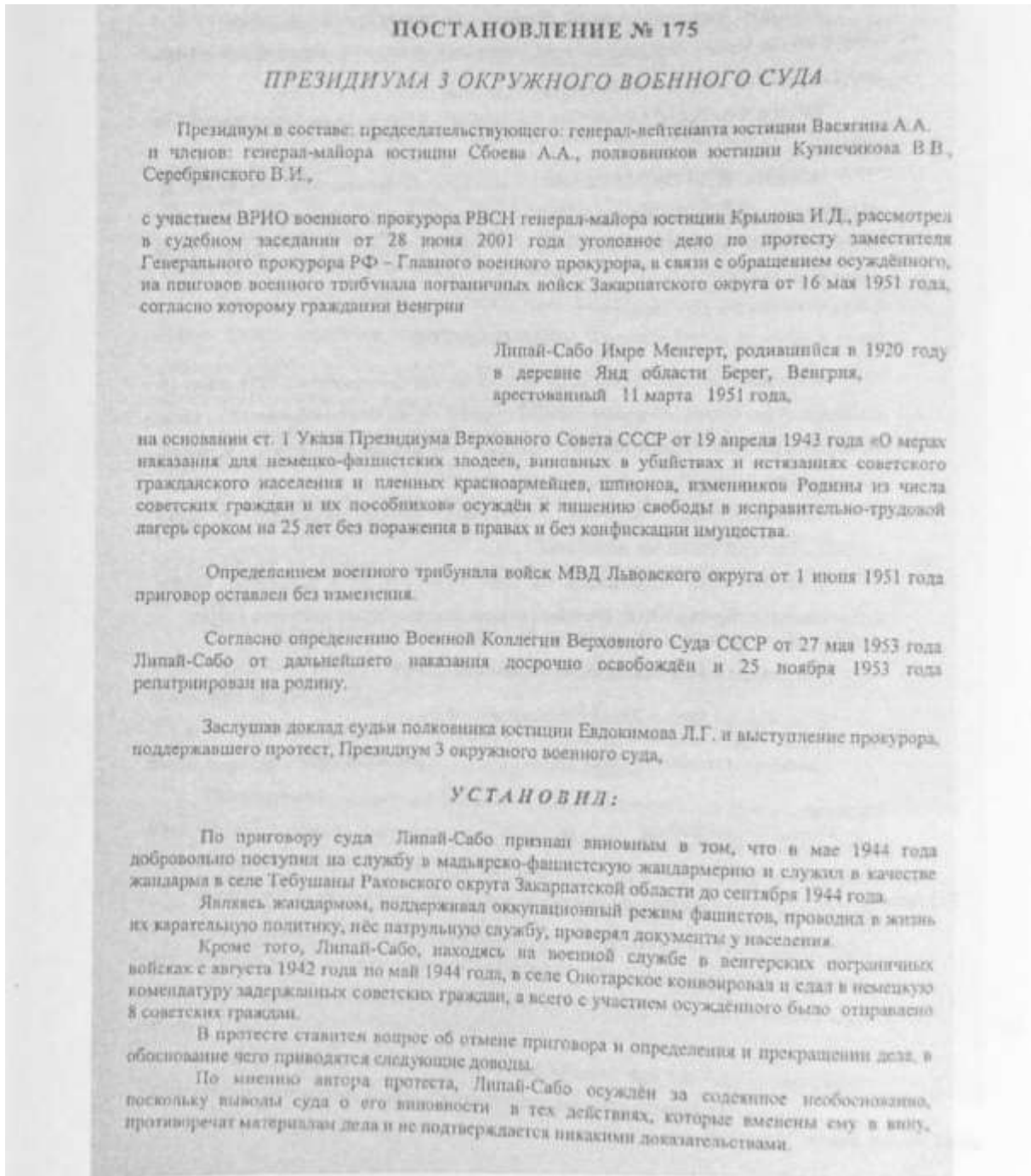
Помощник
Генерального прокурора
Российской Федерации

Н. С. ВЛАСЕНКО

Документ зберігається у Савчука А.І., м. Тячів.

A dokumentum a Técsón élő (Tjacsiv) A. I. Szavcsuk tulajdona.

2001. június 28. A Katonai Körzeti Bíróság Elnökségének határozata az Orosz Föderáció legfőbb ügyésze és a katonai főügyésze által az elítélt kérelmére kezdeményezett óvást illetően Lipay-Szabó Imre Menyhért ukrán állampolgár ügyében

Судом бесспорно установлено только то, что Липай-Сабо служил сначала в пограничных войсках, а затем в жандармерии и конвоировал задержанных полицией граждан.

Свидетель Локотоп, на показания которого сослался суд в приговоре, показал только то, что Липай-Сабо служил в жандармерии (л.д. 116-118).

В своей кассационной жалобе Липай-Сабо пояснил, что поступил на службу в жандармерию, чтобы избежать призыва на военную службу и уклониться от боевых действий против Красной Армии. Эти доводы осужденного не опровергнуты.

Кроме того, материалами дела не установлено каких именно граждан конвоировал осужденный в комендатуру, а также не опровергнуто утверждение Липай-Сабо о том, что он, вопреки приказу командования, пропускал через границу лиц, убогавших от немцев и лично устроил побег четырём евреям, находившимся в казарменной тюрьме.

При таких обстоятельствах автор протеста полагает, что доказательств вины Липай-Сабо в совершении вменённого ему в вину преступления, в деле нет.

Проверив материалы дела и обсудив доводы протеста, Президиум окружного военного суда находит его обоснованным и подлежащим удовлетворению по изложенным в нём основаниям.

Поскольку Липай-Сабо необоснованно осуждён по данному делу, он подлежит реабилитации.

На основании изложенного и руководствуясь ст. ст. 378, 381 УПК РСФСР и ст. ст. 3, 9 Закона РСФСР «О реабилитации жертв политических репрессий» от 18 октября 1991 года, Президиум 3 окружного военного суда

ПОСТАНОВИЛ:

Приговор военного трибунала пограничных войск Закарпатского округа от 16 мая 1951 года и определение военного трибунала войск МВД Львовского округа от 1 июня 1951 года в отношении Липай-Сабо Иуре Менгерта отменить, а уголовное дело в отношении него производством прекратить за отсутствием в действиях осужденного состава преступления.

Признать Липай-Сабо Иуре Менгерта, как не обоснованно осужденного, полностью реабилитированным по данному делу.

Постановление может быть опротестовано в Военную Коллегию Верховного Суда РФ по заявлению заинтересованных лиц и общественных организаций.

Подлинное за подлежащим подписанию. С подлинного верно.
Секретарь Президиума окружного военного суда

полковник юстиции

В. Серебрянский

За книгу Густава Менцера A Gulág rabtelepei. A bolsevizmus népirtásának színtere. – Budapest: Századvég Kiadó. – 2007. – С. 146-147.

Menczer Gusztáv: A Gulág rabtelepei. A bolsevizmus népirtásának színtere – Budapest Századvég Kiadó – 2007 – 146-147.

175. sz. HATÁROZAT

3. sz. KATONAI KÖRZETI BÍRÓSÁG ELNÖKSÉGE

Az alábbi összetételű Elnökség: elnöke: Vaszjagin A. A., igazságügyi altábornagy és tagjai: Szbojev A. A.- igazságügyi vezérőrnagy, Kuznyecsikov V. V., igazságügyi ezredes és Szerebrjanszkij V. I., igazságügyi ezredes,

Krilov I. D., igazságügyi vezérőrnagy, a Stratégiai Rendeltetésű Rakétacsapatok (RVSZN) mb. katonai ügyésze részvételével 2001. június 28-án a bíróságon megtárgyalta az OF főügyész helyettese, katonai főügyésze által az elítélt kérelmére kezdeményezett óvását az alábbi bűnügyben: a Kárpáton túli körzeti határőrségi csapatok katonai törvényszéke 1951. május 16-i keltezésű ítéletében kimondta, hogy a magyar állampolgárságú és

1951. május 11-én letartóztatott

Lipay-Szabó Menyhértet,

(szül. 1920-ban Jand, Bereg megye, Magyarország)

„A szovjet polgári lakosság és a Vörös Hadsereg fogságban lévő katonái meggyilkolásában és kínzásában vétkes német fasiszta bűnözőket, kémeket, szovjet polgárok közül kikerülő hazaárulókat és segítőiket büntető intézkedésekről” az SZSZKSZ Legfelsőbb Tanácsa 1943. április 19-i elnökségi határozata 1. sz. cikkelye alapján javító-nevelő munkatelepen letöltendő 25 éves, jogainak sérelme és vagyonelkobzás nélküli szabadságvesztésre ítélte.

Lvov körzeti belügyminisztériumi csapatok katonai törvényszékének 1951. június 1-i végzésével az ítéletet nem változtatták meg.

Az SZSZKSZ Legfelsőbb Bírósága Katonai Kollégiumának 1953. május 27-i végzése alapján Lipay-Szabót 1953. november 25-én a további büntetés letöltése alól határidő előtt felmentették és hazájába repatriálták.

Jevdokimov L. G. igazságügyi ezredes bíró jelentését, valamint az óvást támogató ügyész meghallgatva a 3. sz. Katonai Körzeti Bíróság Elnöksége

MEGÁLLAPÍTOTTA:

A bírósági ítélet szerint Lipay-Szabót bűnösnek találták abban, hogy 1944 májusában önkéntesként jelentkezett a magyar fasiszta csendőrségnél és csendőrként szolgált a Kárpáton túli megye Rahovszkij körzet Tebusani nevű községben 1944 szeptemberéig.

Csendőrként támogatta a megszállók fasiszta rezsimjét, megvalósította megtorló politikájukat ucai járőrként tevékenykedett, a lakosság személyi okmányait ellenőrizte.

Ezen túl, amikor 1942 augusztusától 1944 májusáig katonai szolgálatot végzett a magyar határőr csapatoknál, Ontarszkoje községben fegyverrel kísérte és átadta a német parancsnokságnak a letartóztatott szovjet állampolgárokat, összesen az elítélt közreműködésével 8 szovjet állampolgárt hurcoltak el.

Az óvásban az ítélet és végzés megsemmisítését, az ügy lezárását kérelemezik, amely megindolására az alábbi érvek szolgálnak:

Az indítványozó szerint alaptalanul ítélték el Lipay-Szabót a neki felrótt cselekményben, mivel a bíróság következtetései azon cselekményekben, amelyekkel vádolták, ellentmondanak az ügyben szereplő anyagokkal és azokat semmilyen bizonyíték nem támasztja alá.

A bíróság által kétségtelenül csak az került megállapításra, hogy Lipay-Szabó eleinte a határőrségnél, utána pedig a csendőrségnél szolgált, és fegyverrel kísérte a csendőrség által letartóztatott állampolgárokat.

A Lakatos nevű tanú, akinek tanúvallomására hivatkozik ítéletében a bíróság, csak annyit közölt, hogy Lipay-Szabó a csendőrségnél szolgált. (116-118. o.)

Fellebbezésében Lipay-Szabó pontosította, hogy azért ment a csendőrségre szolgálni, hogy elkerülje a katonai besorozást és a Vörös Hadsereg elleni hadműveletekben való részvételt. Az elítélt ezen állításait nem cáfolták meg.

Ezen kívül az ügy anyagai alapján nem került megállapításra az, hogy, nevezetesen milyen állampolgárokat kísért a parancsnokságra, illetve nem lettek megcáfolva Lipay-Szabó ama állításai, hogy a parancsnokság utasításaival ellentétben németektől menekülő személyeket engedett át a határon és személyesen szöktetett meg a kaszárnyabörtönből négy zsidót.

A fenti körülményekre való tekintettel az indítványozó úgy véli, hogy az elkövetéssel vádolt személy bűne igazolásához szükséges bizonyítékok az ügy anyagából hiányzanak.

Az üggyel kapcsolatos anyagok ellenőrzése és az óvás érveinek megvitatása után katonai körzeti bíróság Elnöksége az óvást indokoltnak tekinti, és a benne kifejtett indokok alapján teljesítését szükségesnek tartja.

Mivel a jelen üggyel kapcsolatban indokolatlanul ítélték el, Lipay-Szabót rehabilitálni kell.

A fentiek, illetve az OSZSZK bűnügyi eljárásjogi törvénykönyvének 378. és 381. sz. cikkelyi és az OSZSZK 1991. október 8-án elfogadott „Politikai megtorlások áldozatainak rehabilitációjáról” szóló törvényének 3. és 9. sz. cikkelyi alapján a 3. sz. Katonai Körzeti Bíróság Elnöksége

ELHATÁROZTA:

A Kárpáton túli körzeti határőrségi csapatok katonai törvényszékének 1951. május 16-i ítéletét és Lvov körzeti belügyminisztériumi csapatok katonai törvényszékének 1951. június 1-i végzését Lipay-Szabó Imre Menyhért vonatkozásában hatályon kívül helyezik, a vonatkozó büntető eljárást bűncselekmény hiányában megszünteti.

Lipay-Szabó Imre Menyhértet indokolatlanul elítéltnek nyilvánítja, az üggyel kapcsolatosan teljes mértékben rehabilitálja.

A rendelet ellen fellebbezésnek van helye az OF Legfelsőbb Bíróságának Katonai Kollégiumánál az ügyben érintett személyek és társadalmi szervezetek indítványa alapján.

Az eredeti a szükséges módon aláírva. Hiteles példány

3. sz. Katonai Körzeti Bíróság Elnökségének titkára

Igazságügyi ezrdes

Szerebrjanszkij V.

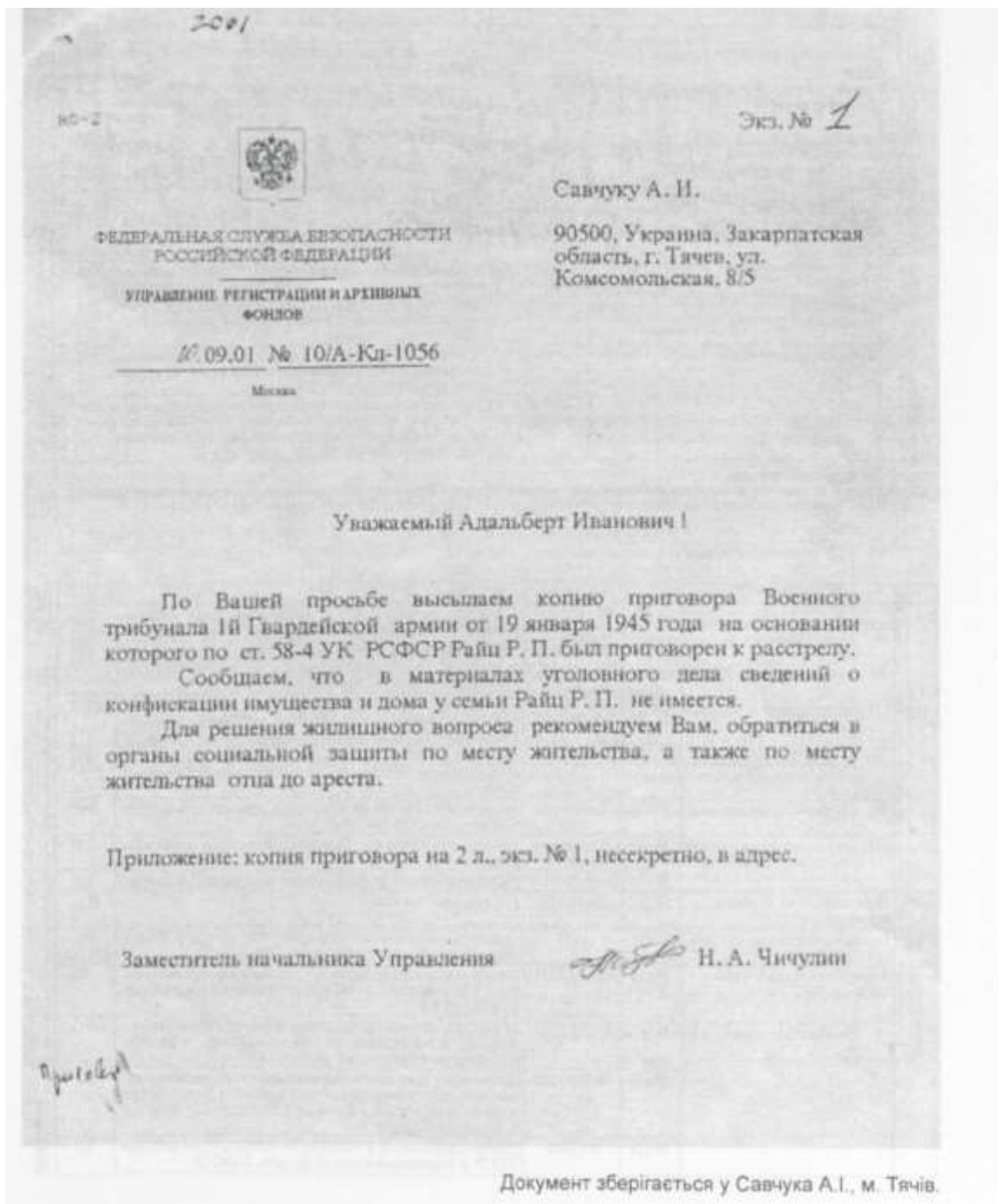
Körpecsét

3. sz. Katonai Körzeti Bíróság

Fordítás átvéve: Menczer Gusztáv: A Gulág rabtelepei. A bolsevizmus népiirtásának színtere – Budapest Századvég Kiadó – 2007 – 146-147.

2001. szeptember 10. Az Orosz Föderáció Levéltári Szolgálatának levele Szavcsuk Adalbert részére, amelynek melléklete tartalmazza a 4. Ukrán Front Katonai Törvényszéke által az apja Raiz R. ügyében hozott ítélet másolatát.

A dokumentum a Técsőn élő (Tjacsiv) A. I. Szavcsuk tulajdona.

2005. Deportációs kampányok és azok végrehajtása a Szovjetunióban (1918–1952)

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. Депортационные кампании и депортационные операции в СССР (1918–1952)¹

ДЕПОРТАЦИОННЫЕ КАМПАНИИ		ДЕПОРТАЦИОННЫЕ ОПЕРАЦИИ			
№ кампании	Название и период	Инициатива ²	Дата	Характеристика	Код-№ (тыс. чел.)
1	2	3	4	5	6
I	Депортация казахов из Прииртышья (1920)	20 (1)	17.04.1920	Депортация терских казаков из 8-станции Терской линии на Украину и север европейской части СССР	Ок. 45
II	Депортация кулаков-казахов из Семиречья (1921)	21 (1)	Весна — лето 1921	Высылка кулаков-казахов из Семиреченской, Сырдарьинской, Ферганской и Самаркандской областей за пределы Туркестанского края, в частности в европейскую часть России	Н.д.
III	Депортация гуманистариев («Философские пароходы», 1922)	22 (1)	09.1922	Высылка философов и др. ученых-гуманистариев из Петрограда, Москва и Казани в Германию (Штеттин)	0,1
IV	Депортация бывших помещиков и землевладельцев (1924–1925)	24–25 (1)	1924–1925	Выселение бывших помещиков и крупных землевладельцев из их имений	Н.д.
V	Зачистка западных границ: финны и поляки (1929–1930)	30 (2)	03(?) 1930	Депортация «социально-опасного элемента» из 22-километровой приграничной полосы УССР и БССР в Западную Сибирь и на Дальний Восток	Ок. 18
		30 (3)	03–04(?) 1930	Выселение населения из пограничной Ленинградской обл.	Н.д.
VI	Зачистка восточных границ: корейцы (1930–1931)	30–31 (1)	1930–1931	Депортация японцев (431) и переселение более лояльных корейцев (2 тыс.) из японизированных районов Дальнего Востока в северные районы	2,5
VII	Кулацкая ссылка (1930–1936)	30 (1)	02–04.1930	Депортация кулаков 1-й и 2-й категорий из районов сплошной коллективизации в Северный край, на Урал и в Западную Сибирь	472
		30 (4а-б)	03–04 и 08–10.1930	Депортация кулаков 3-й категории из Нижегородского, Нижне- и Средне-Волжского, Северо-Кавказского, Дальневосточного края, Центрально-Черноземной области, Западной обл. и др.	250

¹ По материалам авторов.

² Составлен из указания на год проведения депортационной операции и на ее условное порядковое место в хронологии операций этого года (например, обозначение 33 (1) говорит об операции, открывавшей собой «программу» 1933 г. и т.д.).

1	2	3	4	5	6
		30 (5)	05–12.1930	Депортация кулаков 1-й и 2-й категорий из районов сплошной коллективизации в Сибирь и Казахстан	30
		31 (1)	01–02.1931	Депортация кулаков 1-й и 2-й категорий из приморских и лесогорных районов Кубани в Ставропольский и Сальский районы Северо-Кавказского края	45
		31 (2а, 2б)	03–04, 05–09.1931	Депортация кулаков 1-й и 2-й категорий с Украины, Северного Кавказа и др. районов массовой коллективизации на Урал, в Северный край, Сибирь и КазССР	1230
		32 (1)	11–12.1932	Депортация всех крестьян станиц Полтавская (Красноармейская), Миледовская и Урупская в Северный край	45
		33 (2)	В течение года	Депортация кулаков из различных районов в Западную Сибирь, КазССР, на Урал и др.	268
		35 (4)	В течение года	Депортация кулаков с Северного Кавказа в различные районы	23
		36 (2)	Лето (?) 1936	Депортация кулаков из Дагестана и Чечено-Ингушетии	5,3
VIII	Переселение на стройки коммунизма (1932)	32 (2)	Осень 1932	Переселение на Восток	Н.д.
IX	Голодная отправка казахов (1933)	33 (1)	1933	Отправка казахов-кочевников из Казахстана в Китай, Монголию, Иран, Афганистан, Турцию	Ок. 200 тыс.
X	Зачистка западных границ (1935–1936)	35 (1)	02–03.1935	Депортация главным образом поляков и немцев из Киевской и Винницкой обл. УССР (пограничная) в восточные районы УССР	42
		35 (2)	02–03.1935	Высылка контрреволюционного элемента («бывших людей») из Ленинграда и Ленинградской обл. в различные районы европейской части СССР	11
		35 (3)	03–05.1935	Депортация финнов-интернационалистов из Ленинградской обл. (22-километровая пограничная) в Вологодскую и Новгородскую обл., Коми АССР, ТаджССР, КазССР и Западную Сибирь	30
		36 (1)	05.1936	Депортация немцев и поляков из пограничных районов УССР в Карагандинскую и др. обл. КазССР	45

1	2	3	4	5	6
XI	Зачистка южных границ: юрды (1937)	37 (1)	07.1937	Депортации курдов и др. из приграничных районов Грузии, Армении, Азербайджана, Туркмении, Узбекистана и Таджикистана в КазССР и УзССР	2
XII	Зачистка восточных границ: тотальная депортация корейцев и др. (1937)	37 (2)	09-10.1937	Депортация корейцев из районов Спасска, Посыета, Гродзеково, Биробиджана, Владивостока, Бурят-Монгольской АССР, Читинской обл. в города и поселки северных обл. КазССР и в УзССР	172
		37 (3)	09-10.1937	Депортация китайцев, религиантов-«карбинцев» и др. с юга Дальнего Востока в КазССР и УзССР	9
XIII	Зачистка южных границ: евреи и иранцы (1938)	38 (1)	01(7).1938	Депортация евреев-иранцев из Марийской обл. (ТССР) в северные (пустынные) районы ТССР	6
		38 (2)	01.1938	Депортация иранцев из приграничных районов УзССР в КазССР	Н.д.
XIV	Советизация и зачистка южных западных границ: польские и др. иностранные граждане (1940)	40 (1)	10.02.1940	Депортация поляков из западных районов УССР и БССР на север европейской части СССР, на Урал и в Сибирь	0 ж. 140
		40 (2)	09 и 13.04.1940	Депортация поляков из западных районов УССР и БССР в КазССР и УзССР	61
		40 (3)	29.06.1940	Депортация беженцев из Польши, западных районов УССР и БССР на север европейской части, на Урал и в Сибирь	75
XV	Зачистка северных границ: Мурманская область (1940)	40 (4)	5-10.07.1940	Депортация «инонациональностей» из Мурманской обл. в КФАСССР и Алтайский край	Н.д.
XVI	Советизация и зачистка северо-восточных и юго-западных границ: Прибалтика, Западная Украина, Западная Белоруссия, Молдавия (1941)	41 (1)	22.03.1941	Депортация контрреволюционеров и националистов с Западной Украины в Южно-Казахстанскую обл., Красноярский край, Омскую и Новосибирскую обл.	11
		41 (2)	12-13.06.1941	Депортация контрреволюционеров и националистов из МССР, Черновицкой и Измаильской обл. в КазССР, Коми АССР, Красноярский край, Омскую и Новосибирскую обл.	30
		41 (3)	14.06.1941	Депортация контрреволюционеров и националистов из Литвы в Алтайский край, Новосибирскую обл., КазССР и Коми АССР	18

1	2	3	4	5	6
		41 (4)	14.06.1941	Депортация контрреволюционеров и националистов из Латвии в Красноярский край, Новосибирскую обл., КазССР (Карагандинская обл.)	17
		41 (5)	14.06.1941	Депортация контрреволюционеров и националистов из Эстонии в Кировскую и Новосибирскую обл.	10
		41 (6)	19-20.06.1941	Депортация контрреволюционеров и националистов из Западной Белоруссии	21
XVII	Превентивные депортации из областей РСФСР, объявленных на военном положении (1941)	41 (7)	Вторая половина 1941	Административная высылка неблагонадежных элементов из областей РСФСР, объявленных на военном положении	Н.д.
XVIII	Превентивные депортации советских немцев и финнов (1941-1942)	41 (8)	Конец августа 1941	Депортация немцев из Крымской АССР в Орджоникидзевский край и Ростовскую обл.	56
		41 (9)	03-20.09.1941	Депортация немцев из РНИ, Саратовской и Сталинградской обл. в КазССР, Красноярский и Алтайский край, Новосибирскую и Омскую обл.	439
		41 (10)	09.1941	Депортация финнов и немцев из Ленинградской обл. в Красноярский край, Новосибирскую и Омскую обл., КазССР и Алтайский край	91
		41 (11)	15-20.09.1941	Депортация немцев из Москвы, Московской и Ростовской обл. в КазССР	36
		41 (12)	25.09-10.10.1941	Депортация немцев из Краснодарского и Орджоникидзевского краев, Тульской обл., Кабардино-Балкарской и Северо-Осетинской АССР (и фактически и из Крыма: немцы, ранее эвакуированные в Краснодарский край) в Красноярский край, Иркутскую обл. и в КазССР	138
		41 (13)	25.09-10.10.1941	Депортация немцев из Запорожской, Сталинской и Ворошиловградской обл. в КазССР и Астраханскую обл.	110
		41 (14)	15-22.10.1941	Депортация немцев из Воронежской обл. в Новосибирскую и Омскую обл.	5
		41 (15)	15-30.10.1941	Депортация немцев из ГССР, УзССР, АрмССР в КазССР и Новосибирскую обл.	46
41 (16)	25-30.10.1941	Депортация немцев из Дагестанской и Чечено-Ингушской АССР в КазССР	6		

191

191

192

192

1	2	3	4	5	6
		41 (17)	11.1941	Депортация немцев из Калмыцкой АССР в неустановленные районы	Н.д.
		41 (18)	11–12.1941	Переселение немцев внутри Читинской области	Н.д.
		41 (19)	10–12.1941	Переселение немцев из промышленных районов в сельскохозяйственные	Н.д.
		42 (2)	03<017 05–06?>.1942	Депортация немцев из Харьковской, Крымской, Днепропетровской, Одесской и Калининской обл. в неустановленные районы	Н.д.
		42 (3)	03–04.1942	Депортация «социально-опасного элемента», а также финнов и немцев из Ленинграда и Ленинградской обл. в Иркутскую обл., Красноярский край и ЯАССР	9
		42 (8)	07–09.1942	Депортация немцев, финнов-нигерманландцев и др. «социально-опасных» из пограничных районов Ленинградской обл.	Н.д.
		48 (1)	1948	Выявление на учет как спецпоселенцев немцев – местных жителей Дальнего Востока, Сибири, Урала, Казахстана и др. районов	160
XIX	Депортация трудармейцев (1942–1943)	42 (1)	01–02.1942	Депортация немцев, мобилизованных в Трудовую армию	Ок.165
		42 (4)	04.1942	Депортация финнов, мобилизованных в Трудовую армию	Н.д.
		42 (9)	07.1942	Депортация спецпереселенцев из центральных районов Новосибирской обл. в Нарымский округ для работы в рыбной промышленности на Крайнем Севере	15
		42 (10)	10.1942	Депортация немцев, дополнительно мобилизованных в Трудовую армию	123,5
		42 (11)	11.1942	Депортация финнов и др. национальностей, мобилизованных в Трудовую армию	Н.д.
		43 (1)	03.1943 и 08–09.1943	Депортация немцев, дополнительно мобилизованных в Трудовую армию	15
XX	Депортация огузцев: из Крыма и Северного Кавказа (весна – лето 1942)	42 (5)	28–29.01.1942	Депортация итальянцев с Керченского полуострова в Акмолинскую обл. КазССР	Ок. 0,5
		42 (6)	04.1942	Депортация греков, румын и др. из Крыма и с Северного Кавказа в неустановленные районы	Ок. 5

ТРАНСЖЕННИЙ 2

793

1	2	3	4	5	6
		42 (7)	06.1942	Депортация немцев, румын, крымских татар, греческих подданных и др. из Краснодарского края и Ростовской обл. в неустановленные районы	Н.д.
XXI	Тотальная депортация карачаевцев (08–11.1943 – весна 1944)	43 (2)	08.1943	Депортация карачаевцев («бандглаварей» и «активных бандитов») за пределы Карачаево-Черкесской АО	0,5
		43 (3)	02.11.1943	Депортация карачаевцев из Карачаево-Черкесской АО в КазССР (Южно-Казахстанская и Джамбульская обл.) и КиргССР	70
		44 (6)	Весна 1944	Выявление и депортация в КазССР и УзССР представителей народов, подлежащих государственному переселению (чеченцев, ингушей, калмыков, карачаевцев и балкарцев)	4,1
XXII	Тотальная депортация калмыков (12.1943 – 06.1944)	43 (4)	28–31.12.1943	Депортация калмыков из Калмыцкой АССР в Алтайский и Красноярский края, Омскую и Новосибирскую обл.	93
		44 (4)	25.03.1944	Депортация калмыков из Ростовской обл. в Новосибирскую и Омскую обл.	3
		44 (6)	Весна 1944	Выявление и депортация в КазССР и УзССР представителей народов, подлежащих государственному переселению (чеченцев, ингушей, калмыков, карачаевцев и балкарцев)	Н.д.
		44 (12)	04.06.1944	Депортация калмыков из Сталинградской обл. в Свердловскую обл.	1
XXIII	Тотальная депортация чеченцев и ингушей (02–03.1944 – весна 1944)	44 (2)	23–29.02.1944	Депортация чеченцев и ингушей из Чечено-Ингушской и Дагестанской АССР в КазССР и КиргССР	484
		44 (5)	Весна 1944	Выявление и депортация в КазССР и УзССР представителей народов, подлежащих государственному переселению (чеченцев, ингушей, калмыков, карачаевцев и балкарцев)	Н.д.
XXIV	Тотальная депортация балкарцев (03–05.1944 – весна 1944)	44 (3)	08.03.1944	Депортация балкарцев из Кабардино-Балкарской АССР в КазССР и КиргССР	38
		44 (6)	Весна 1944	Выявление и депортация в КазССР и УзССР представителей народов, подлежащих государственному переселению (чеченцев, ингушей, калмыков, карачаевцев и балкарцев)	4,1
		44 (7)	05–10.05.1944	Депортация балкарцев из Клаухорского района ГССР в КазССР и КиргССР	0,1

794

ТРАНСЖЕННИЙ

1	2	3	4	5	6
XXV	Очистка Тбилиси от «гуиндцев» (25.03.1944)	44 (4)	25.03.1944	Внутриреспубликанская депортация курдов и азербайджанцев, самовольно заселившихся в Тбилиси и не занимавшихся общественным трудом, из Тбилиси в Цалкенский, Борчалинский и Каралский районы ГССР	3,2
XXVI	Депортация огуновцев и членов их семей (04.1944 – 10.1948)	44 (5)	04.1944	Депортация членов семей огуновцев (по 1946 включительно)	37
		47 (3)	08–09.1947	Депортация огуновцев и членов семей активистов-огуновцев	78
		48 (5)	10.1948	Депортация огуновцев и членов семей активистов-огуновцев	Н.д.
XXVII	Тотальная депортация крымских татар и др. народов Крыма (05–07.1944)	44 (8)	18.05.1944	Депортация крымских татар из Крымской АССР в УзбССР	182
		44 (9)	05–06.1944	Депортация крымских татар и греков из Краснодарского и Ставропольского краев	Н.д.
		44 (10)	27.06.1944	Депортация народов Крыма (греков, болгар, армян и др.) из Крымской АССР в УзбССР	42
XXVIII	Возвратные депортации в европейскую часть СССР (05–09.1944)	44 (11)	05–07(09?) 1944	Переселение поляков из северных и восточных районов в европейскую часть РСФСР (Саратовская и Воронежская обл., Краснодарский край) и УССР	26
		44 (17)			
		44 (18)	08(?) 1944	Переселение чехов из Казахстана на Украину	Н.д.
XXIX	Депортация населения из прифронтовой полосы (06.1944)	44 (13)	06.1944	Депортация населения из 23-километровой прифронтовой полосы	Н.д.
XXX	Депортация коллаборантов и членов их семей (06.1944–01.1945)	44 (14)	20.06.1944	Депортация членов семей коллаборантов, добровольно ушедших с немцами, из Кабардинской АССР в Южно-Казахстанскую обл. КазССР	2
		44 (21)	12.1944	Депортация членов семей фольксдойче, добровольно ушедших с немцами, из городов Калининград в Новосибирскую обл.	1
		45 (1)	25.01.1945	Депортация «предателей и пособников» из района Калининград в ТаджССР	3
XXXI	«Никакатные конфессии» депортация «истинно-православных Христиан» (07.1944)	44 (16)	07.1944	Депортация «истинно-православных христиан» из Рязанской, Воронежской и Орловской обл. в Томскую и Тюменскую обл. и Красноярский край	1

795

795

1	2	3	4	5	6
XXXII	Тотальные депортации турок-месхетинцев, курдов и хемшинов из южных районов ГССР в УзбССР, КазССР, КиргССР	44 (19)	15–18.11.1944	Депортация турок-месхетинцев, курдов и хемшинов из южных районов ГССР в УзбССР, КазССР, КиргССР	92
		44 (20)	25–26.11.1944	Депортация лезгов и др. жителей приграничных районов Аджарской АССР в УзбССР, КазССР и КиргССР	1
XXXIII	Принудительная репатриация различных контингентов (1944–1953)	44 (22)	11–12.1944	Репатриация из Финляндии финнов-интерманландцев, проживавших до войны в Ленинградской обл.	62
		44 (23)	1944–1945	Репатриация фольксдойче	230
		44 (24)	12.1944–08.1946	Репатриация военных коллаборантов (контингент «назовцы»)	283
		44 (25)	09.1945	Репатриация представителей «оккупированных народов»	10
		44 (26)	1945–1953	Репатриация бывших советских военнопленных	1570
XXXIV	Депортация гражданского немецкого населения из оккупированных стран Европы в СССР (1944–1947)	45 (3)	12.1944–02.1945	Депортация «интернированных-мобилизованных» из Румынии, Венгрии, Югославии, Болгарии и Чехословакии	112
		45 (3)	02–04.1945	Депортация «интернированных-арестованных» из оккупированных частей Восточной Германии	155
		45 (4)	1945–1946	Депортация высококвалифицированных специалистов в научно-производственные центры	Ок. 5
		47 (1)	01–02.1947	Депортация «интернированных-арестованных» из спецлагерей Восточной Германии	5
XXXV	Депортация финнов и репатрированных финнов-интерманландцев из Ленинграда и Ленинградской обл. (05–06.1947)	48 (1)	05–06.1947	Депортация финнов и репатрированных финнов-интерманландцев из Ленинграда и Ленинградской обл.	Н.д.
XXXVI	Депортация немцев из Калининградской обл. (бывшей Восточной Пруссии) в Советскую оккупационную зону Германии и ГДР (1947–1949)	47 (4)	12.1947	Депортация нетрудоспособных немцев	30
		48 (7)	11.1948	Депортация трудоспособных немцев	71
		49 (7)	Осень 1949	Депортация нетрудоспособных арестованных немцев	1,5

796

796

1	2	3	4	5	6
XXXVII	Вторичная депортация контингентов, ранее депортированных в европейскую часть СССР, в Сибирь и Казахстан (03.1948)	48 (1)	03(7)1948	Вторичная депортация контингентов, ранее депортированных из европейской части СССР в Сибирь и Казахстан	Н.д.
XXXVIII	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из Литвы — операция «Весна» (22.05.1948)	48 (2)	22.05.1948	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из ЛитССР в Красноярский край, Иркутскую обл. и Бурят-Монгольскую АССР	49
XXXIX	Депортация «гуляйцев-указников» (1948–1953)	48 (5)	06.1948–1953	Депортация «гуляйцев-указников»	53
XL	Депортация курдов из отряда М. Барзани из Азерб ССР в УзССР (08.1948)	48 (4)	08.1948	Депортация курдов из отряда М. Барзани из АзССР в УзССР	1
XLI	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из Ивановской обл. (10.1948)	48 (6)	10.1948	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из Ивановской обл. в Томскую обл.	1
XLII	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из Прибалтики — операция «Прибой» (29.01.1949)	49 (1)	29.01.1949	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из ЛитССР в Омскую и Амурскую обл.	42
		49 (2)	29.01.1949	Депортация «бандитов и бандпособников» из кулаков из ЭССР в Красноярский край и Иркутскую обл.	20
		49 (3)	29.01.1949	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из ЛитССР в Красноярский край и Иркутскую обл.	32
XLIII	Депортация армян-«дашнаков», турок и греков с турецкой, греческой и советской гражданством или без гражданства, иранцев без гражданства с Черноморского побережья и из Закавказья (1949–1951)	49 (4)	05–06.1949	Депортация греческих подданных, бывших греческих подданных, не имеющих гражданства, а также бывших греческих подданных, принятых в советское гражданство, с Черноморского побережья РСФСР и Украины, а также из ГССР и АзССР в КазССР (Южно-Казахстанская и Джамбульская обл.)	58
		49 (5)		Депортация армян-«дашнаков», турецких и греческих граждан, а также турок и греков без гражданства и бывших турецких и греческих граждан, принятых в советское гражданство с территории ГССР, АрмССР и АзССР, а также с украинского и российского (северо-кавказского) побережья Черного моря в УзССР, КазССР и КиргССР	Н.д.

1	2	3	4	5	6
		50 (2)		Депортация иранцев без гражданства СССР из Грузии в КазССР (Алма-Атинскую и Джамбульскую обл.) и УзССР	Н.д.
		51 (3)	08–09.1951	Довыселение не выселенных ранее иранцев, греков, турок и дашнаков из Грузии	0,07
XLIV	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из Молдавии (07.1949)	49 (6)	06–07.07.1949	Депортация «бандитов и бандпособников из кулаков» из МССР в Курганскую, Тюменскую, Иркутскую и Кемеровскую обл., Алтайский и Хабаровский край и Бурят-Монгольскую АССР	36
XLV	Депортация кулаков и обвиненных в бандитизме из Псковской области (01.1950)	50 (1)	01.1950	Депортация кулаков и обвиненных в бандитизме и членов их семей из Пыталовского, Печорского и Кемановского районов Псковской обл. и Хабаровский край	1,4
XLVI	Депортация бывших басмачей из Таджикистана (08.1950)	50 (3)	08.1950	Депортация бывших басмачей из ТаджССР в КазССР (Кокчетавская обл.)	3
XLVII	Депортация «андерсовцев» и членов их семей (02.1951)	51 (1)	02.02.1951	Депортация «андерсовцев» и членов их семей из ЛитССР в Иркутскую обл.	4,5
XLVIII	«Наказанные конфессии»: депортация последователей секты «Свидетели Иеговы» из Молдавии (04.1951)	51 (2)	01–02.04.1951	Депортация «иготовцев» из МССР в Томскую обл. — операция «Север»	3
XLIX	Депортация кулаков из районов, аннексированных в 1939–1940 гг. (10–12.1951)	51 (4)	10.1951	Депортация кулаков из Прибалтики, Молдавии, Западной Украины и Западной Белоруссии в Красноярский край, Якутскую АССР, Тюменскую обл. и КазССР	35
		51 (5)	12.1951	Депортация кулаков из Литвы, уклонившихся от выселения в 10.1951	Н.д.
L	Депортация «антисоветских элементов» (греков) из Грузии (12.1951)	51 (6)	12.1951	Депортация «антисоветских элементов» (греков) из Грузии	Н.д.
LI	«Наказанные конфессии»: депортация «иннокентьевцев» и адвентистов-реформаторов (03.1952)	52 (1)	03.1952	Депортация «иннокентьевцев» и адвентистов-реформаторов	Н.д.
LII	Депортация кулаков из Западной Белоруссии (03–05.1952)	52 (2)	03–05.1952	Депортация кулаков из Западной Белоруссии в Иркутскую обл. и КазССР	6

За збірником документів "Сталинские депортации. 1928 – 1953". – Москва. – Материк. – 2005. – С. 789-798.

„Sztálin deportálások 1928-1953” forráskiadványból. Moszkva 2005 789-798.

2005 – Georg Melika könyvéből: „A németek deportálása Kárpátaljáról 1944-1946-ban: okok és következmények”

A németek evakuálása Szolyvából (1944 szeptember) Rajz: Georg Melika

Orosz lakóház Dubrovnoban, ahol a Pendi család lakott 1955-től

2006. Illusztráció Kovács Loránd: A kárpátaljai németek szenvedései című könyvéből

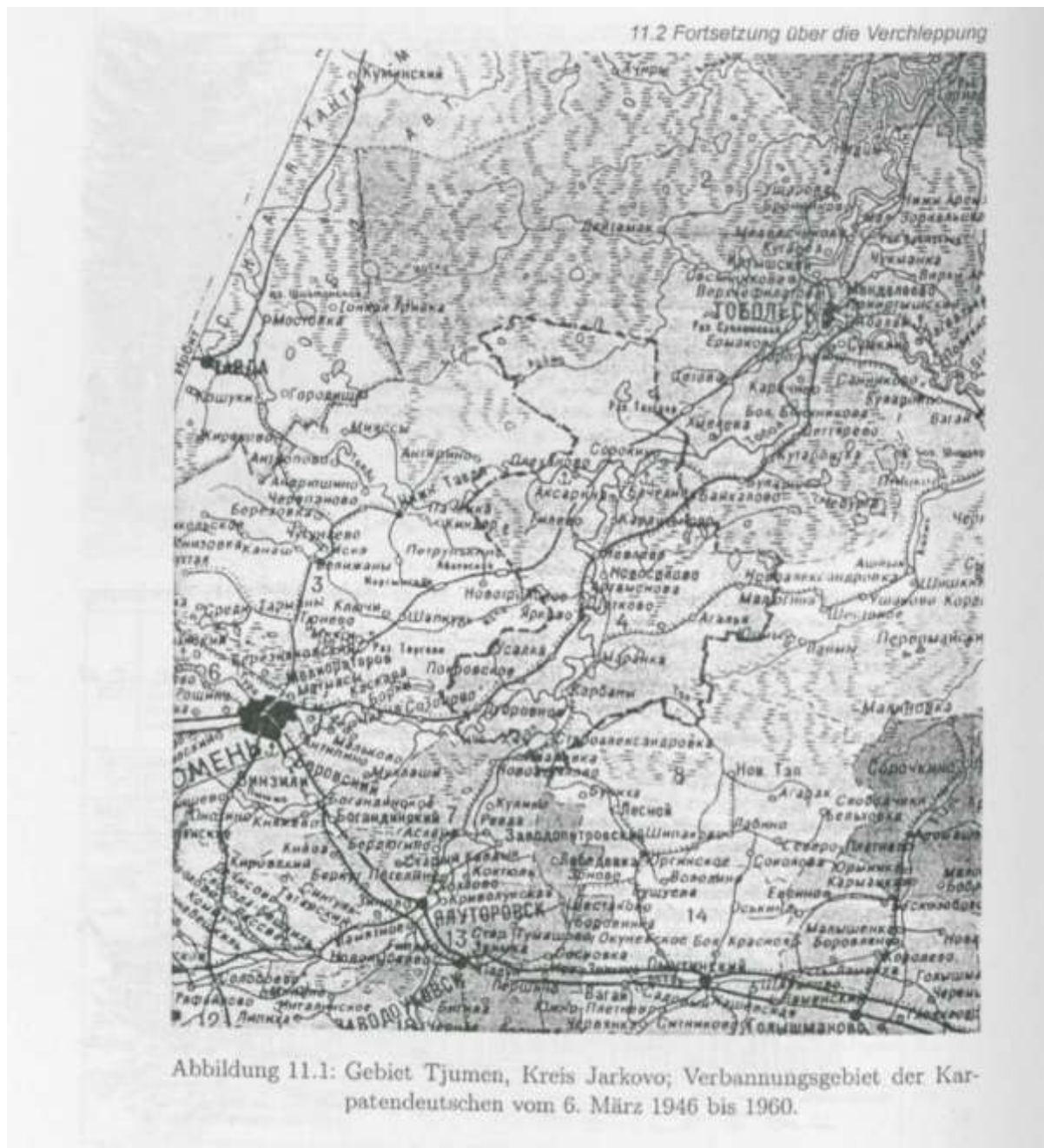
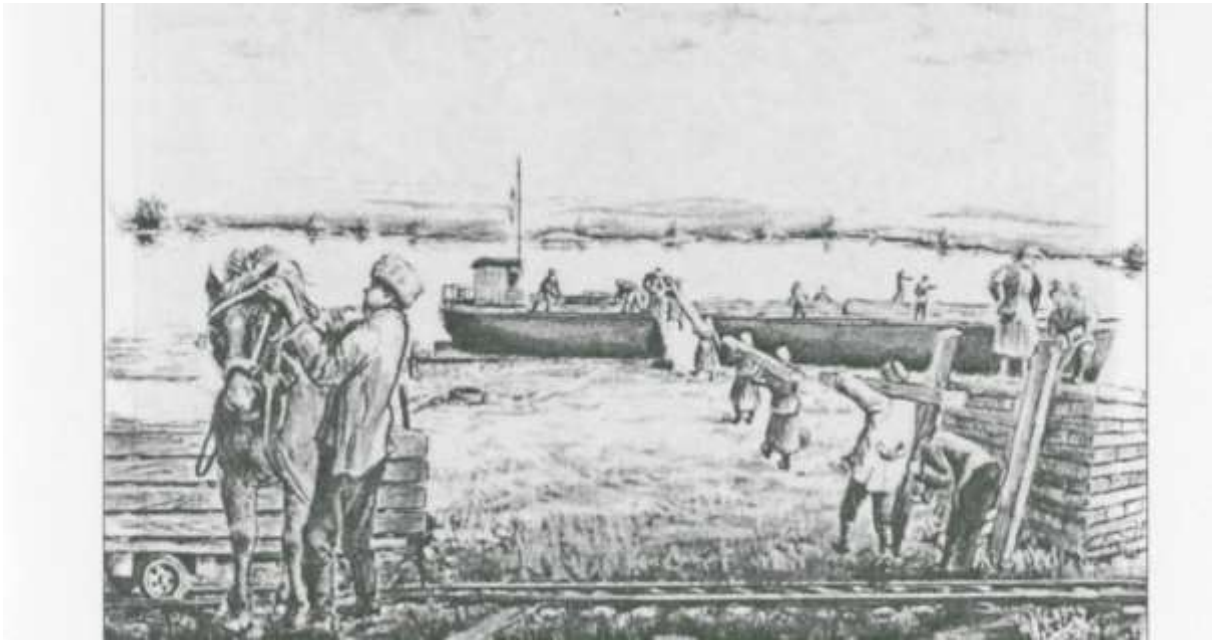
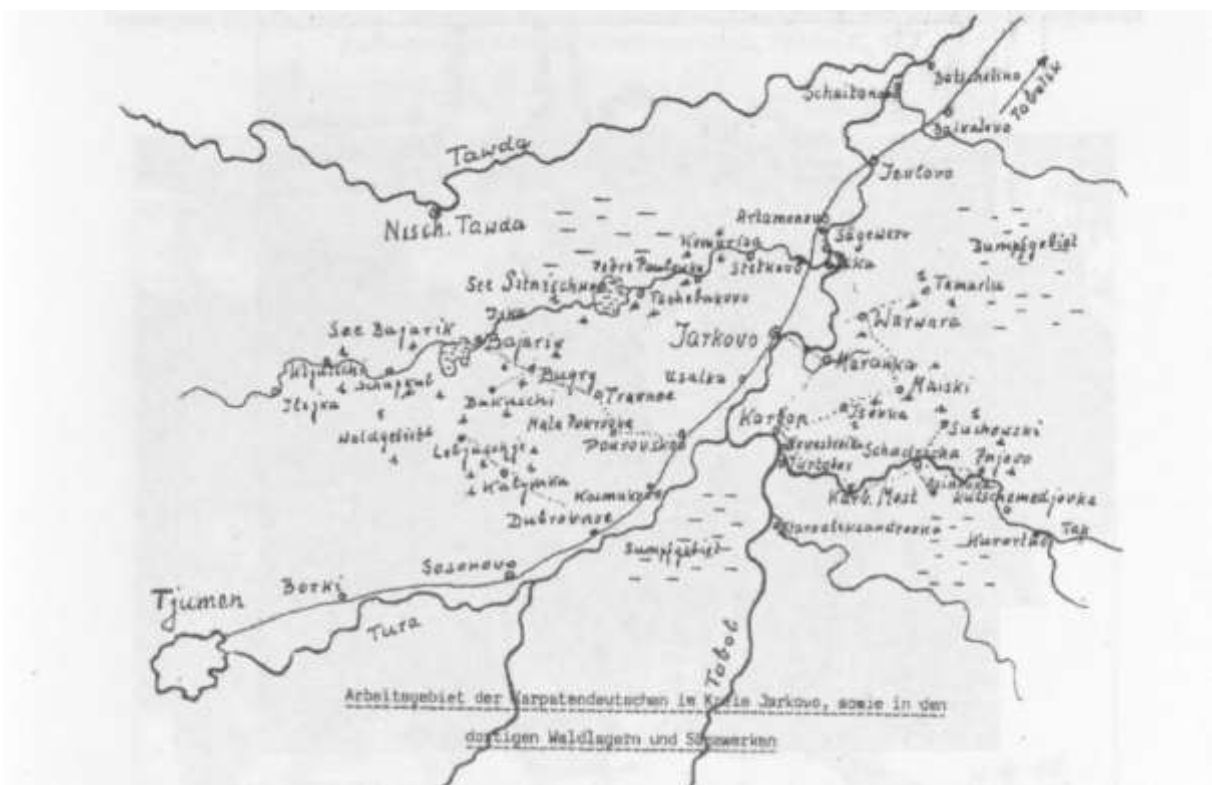

Abbildung 11.1: Gebiet Tjumen, Kreis Jarkovo; Verbannungsgebiet der Karpätendeutschen vom 6. März 1946 bis 1960.

Tyumen, Jarkovo kerület: a kitelepített kárpátaljai németek lakóhelye, 1946. március 6-tól 1960-ig.

A vasúti talpfák felrakása a bárkára Artamanovo és Karbani (Tyumeni terület) települések közelében.

A kényszermunkára ítélt kárpátaljai németek Jarkovo kerületben az ottani erdők és fűrésztelepek feltüntetésével

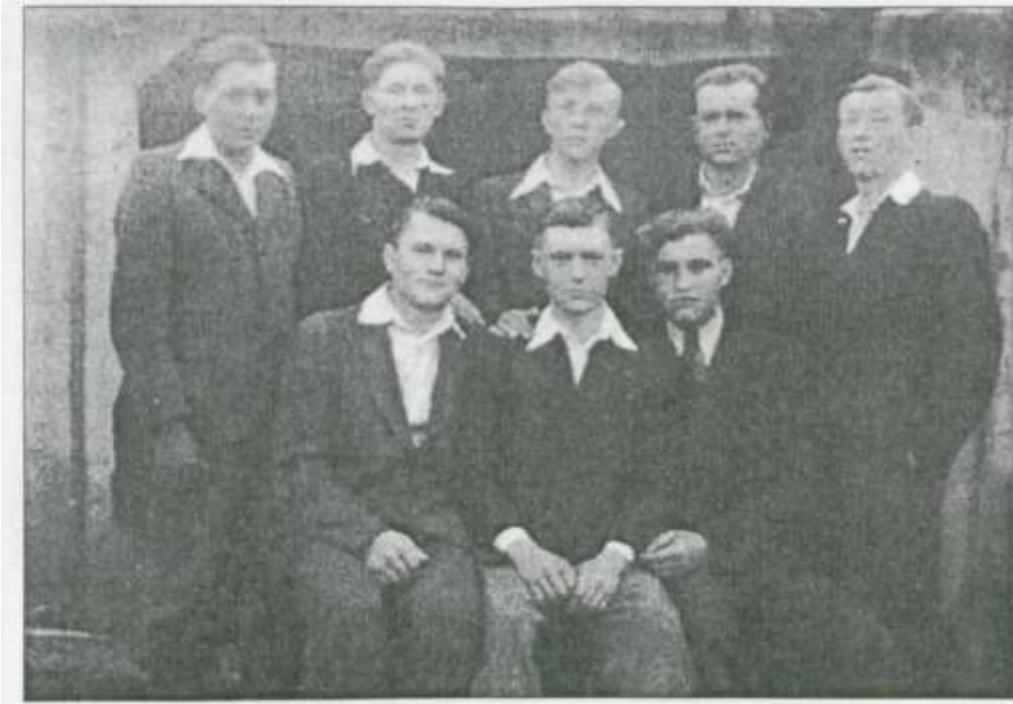

Kovács Loránd és Wimmert Mária esküvője, 1949. május 20. A hátsó sorban balról jobbra: Sreck József (1929, Németkucsova – Kucsavi), Maurer Matild (1932, Shenborn), Sin Anna (1932, Zsófiafalva) Maurer Menyhért (1929, Mädhendorf) – 167.

Fiatál német munkások szabadidőben a Tobol partján, 1950. Balról jobbra: Kotzauer Mária, Venk Rudolf, Strauer Ernő. Aichler Oszwald, Sepentál Ágnes, Reisenauer Gyula, Kovács Mária (szül. Wimmert) – 174.

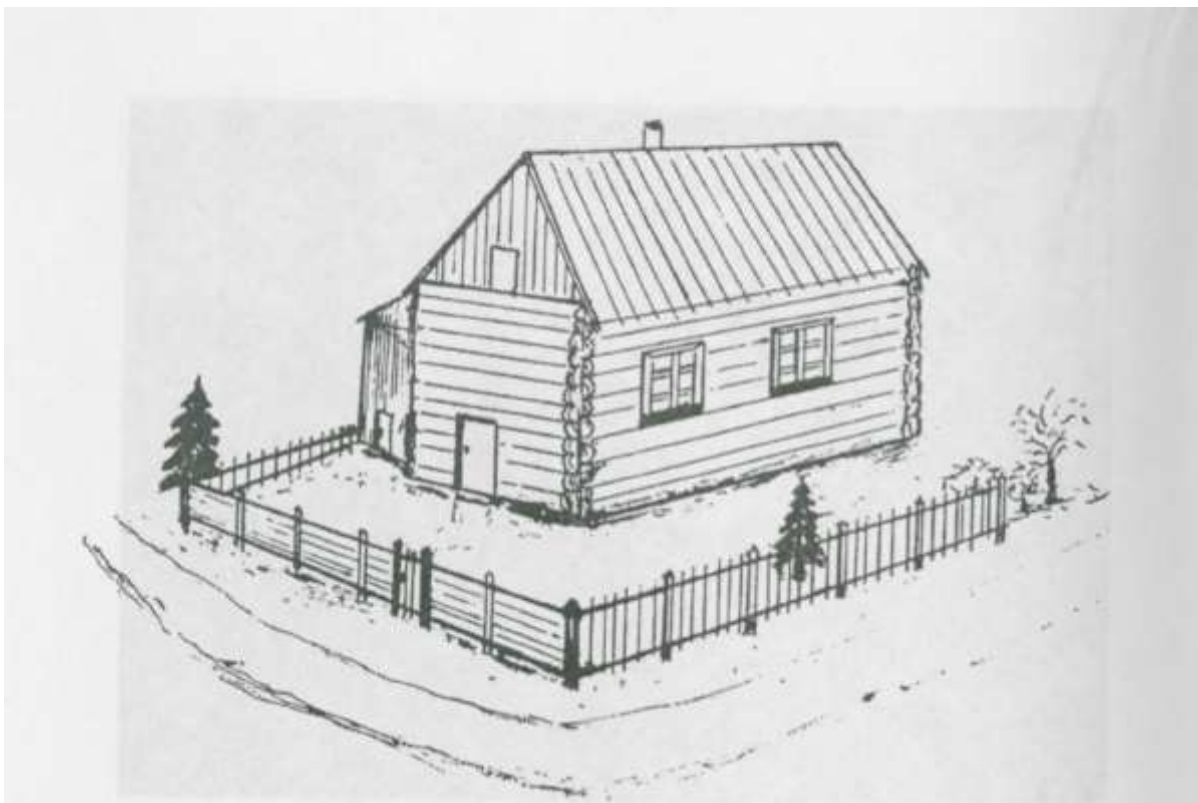

Német nemzetiségű focisták, a német-orszós futballegyesület alapítói (Korban-Novosztrojka), 1949. 189.

Német munkások a Sadrih lágér melletti erdőirtáson, 1948. 268.

A Sailer család orosz faháza Kalimciban – 197.

Sailer József temetése után, 1955-ben. Travnyeve, Tyumeni terület. Balról jobbra: Michael Sailer, Helene Sailer, Johann Sailer, Elisabeth Sailer az unokával, Józseffel és Kovács Loránd a barátok közül – 211.

Német fakitermelők Sadrih melletti lágertől – 223.

Faúsztatás a Jurtabor folyón – 228.

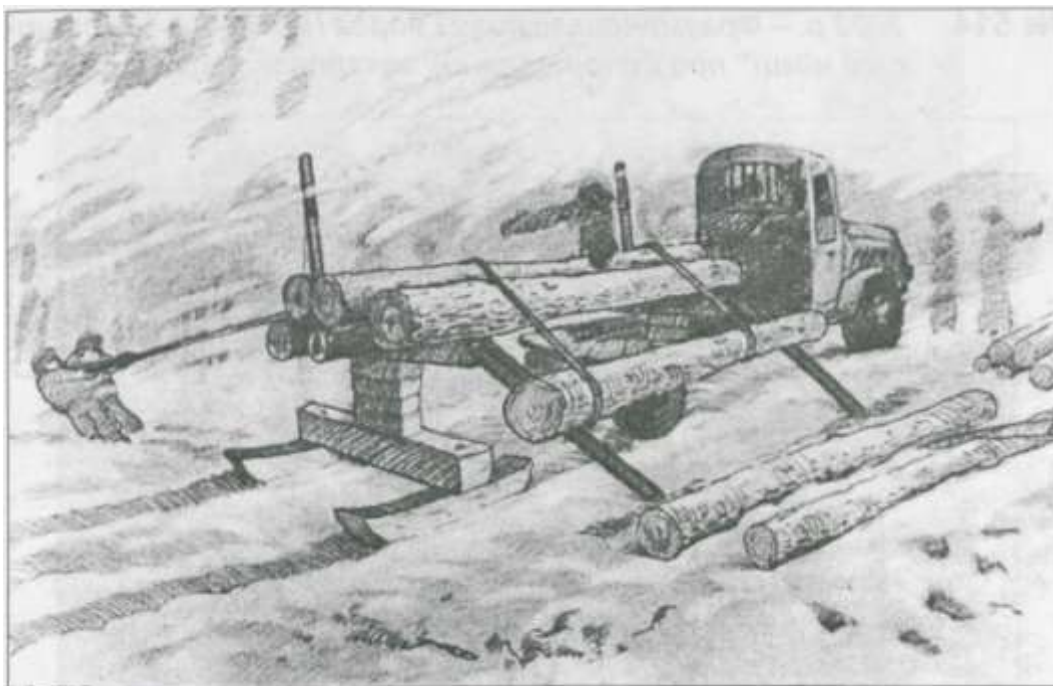

A sadrihi börtönből menekült Fischerék és gyerekeik a kárpátaljai szülőfalujuknál, Szarvasrétnél Puznyakivcinnél (Munkácsi járás). – 231.

Németek esküvője Artamanovo faluban – 238.

Német munkások húzzák fel a kitermelt fát a faszánra Kolumci közelében – 267.

Német fakitermelő munkások Bजारik település közelében – 266.

2002 – Illusztrációk Georg Pfisternek a deportált kárpátaljai németekről írt „Kárpátaljai németek” című munkájából

Fiatlásszonyok és fiatalemberek Szibériában (Tyumeni terület), 1951

Fakitermelők Isovkánál (Tyumeni terület) – 254.

Temetés az erdei temetőben – 255.

Temetés Szibériában (Tyumeni terület) – 257.

Kárpátaljai német temetés Sadrihban (Tyumeni terület) - 257

Az elhunyt sírjánál Isovkában (Tyumeni terület) Szibériában – 258.

Elhunyt sírjánál a szibériai Maranka Lzovka lágerben – 258.

Faszállításához felkészített úttest (az út mocsaras területen halad át) a Sadrihi lágernél, 1956 – 260.

Fakitermelés Sadrihban (Szibéria). A képen Georg Kotzauer, Anastasia és Hedvig Kotzauer, 1951

2005. Illusztrációk Fjodor Kuli „A kárpátaljai németek „Újjászületés” egyesülete” című könyvéből

Palánkai „tyumeniek”, 1950-es évek

Gászó Elza a Dombaszba távozása előtt, 1945

Palánkai deportáltak. Balról jobbra: J. Csaba, E. Strausz, Enezi, Gászó G. Fazekas K. Keik P. 1950-es évek.

Kárpataljai németek esküvője Karban-Novosztrojkán – 264.

Kárpátaljai német család Sadrihban – 264.

Kárpátaljai német asszonyok Kucsáviban (Szibéria): Kovács Teréz, Pfeifer Anna, Pfiszter Mária lányával, Máriszjával – 261.

Fiatalok Pavsínoban (Szibéria), 1949 – 263.

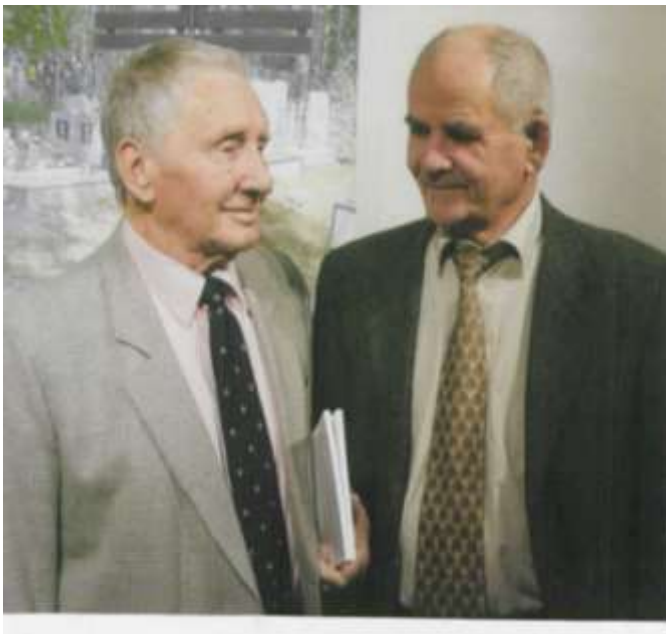
Heisenberget család. Tyumen, 1951

Heisenberger család Tyumenből való elutazásuk előtt, 1956.

A 2011. november 18-án, Beregszászon tartott, „Ukrán-magyar közös múlt és jelen: elválasztó és összekötő fehér foltok.” című nemzetközi tudományos konferencián, amelyen magyar, szlovák és ukrán szakemberek vettek részt.

„A Szovjetunióba elhurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapja” alkalmából rendezett konferencián. Balra Berghoffer Róbert, GULAG-tábor túlélő, akit 1945 januárjában rákoscsabai otthonából internáltak német nemzetiségi hovatartozása miatt. A „Tabu. Élet a fehér pokolban” szerzője Korszunnal, a Kárpátaljai német és magyarok internálása és deportálása forráskiadvány szerkesztőjével Pécsen, 2012. november 22-23-án.

A Kárpátaljai németek „Újjászületés” egyesületének vezetője, Kizmán Zoltán (balról) Olekszij Korszunnal, a kötet szerkesztőjével.

Pocsai Vince, azon szerencsések egyike, akik visszatértek a GULAG-ból, és feljegyezte nemzedéke emlékeit. A képen O. Korszunnal látható.

A Szovjetunióba elhurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapja alkalmából A Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre által Pécsen szervezett 2012. november 23-25-i konferencia. Beszédet mond Matkovits Kretz Eleonóra.

Pécs – Magyarország, 2012. november 23-24.

A kárpátaljai magyarok és németek egy csoportja 1944 november - decemberében az NKVD frontalakulatai a hadifoglyok szolyvai gyűjtőpontjánál (gyűjtőláger) különítették el őket.

Szolyvai Emlékpark

Mártírok kápolnája

A jelen kötet elülső borítóján két fényképet kapcsolnak össze – az egyik kárpátaljai, magyar és német nemzetiségű állampolgárok, katonai szolgálatot teljesítők és civil személyek láthatók, akiket 1944. november-decemberben az NKVD frontcsapatainak kíséretében oszlopokban irányítottak a hadifoglyok szolyvai gyűjtőpontjára (tábor); a másik a szolyvai Emlékparkot mutatja be, ahol a márványtáblákon több ezer személy neve áll, akik az NKVD táboraiban betegségben, éhezésben vagy az elviselhetetlen munkakörülmények miatt pusztultak el.

A Szolyvai Emlékpark építése 1990-ben kezdődött és 1994 novemberében került sor megnyitására. A park területén álló Mártírok kápolnáját 2008-ban nyitották meg, ahol minden év novemberében, a tragikus eseménysorozat kezdetének évfordulóján, az Emlékparkbizottság a kárpátaljai németek és magyarok képviselőivel, és az egyházakkal közösen gyászszeretartást tartanak.

Asa, Cseljabinszki terület

Jekatyerinburg, a Sirokorecsenszkij temető

Kungur, Permszki körzet

Asa, Cseljabinszki terület

Sírkő (Cseljabnszki terület)

Az emlékezés pillanata a civil német lakosságra, akiket 1944 végén, 1945 elején internáltak a NKVD frontalakulatai Magyarországról és Európa más részeiről. A valamikor tábor Oktjabrszkij szomszédságában (Orosz Föderáció, Baskíria). A fotón Dubkó György, a Kárpátaljai Magyar Értelmiségi Egyesület feje (balról) és Lapsin György, költő, művész, feltaláló, magyar hadifogoly fia, anyja észtországi német, Oktjabrszkijban lakik. Lipeny, 2012

BIBLIOGRÁFIA

1944

Kárpátaljai Néptanács Értesítője – 1944. december 30. – 1–2. o. / Вісник Народної Ради Закарпатської України. – 30 грудня 1944. – Арк. 1–2.

1960

Szovjet-csehszlovák kapcsolatok a Nagy Honvédő Háború idején. 1941–1945. Dokumentumok és egyéb anyagok. Moszkva, 1960. / Советско-чехословацкие отношения во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Документы и материалы. – Москва, 1960.

1962

Magyarország és a második világháború. (Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez.) Magyarról fordította: B. J Gejger – N. N. Szikacseva. Előszó: G. A Deborina. MTA Történettudományi Intézete, Külföldi irodalom kiadója, 1962 – 367. o. / Венгрия и вторая мировая война. Секретные дипломатические документы из истории кануна и периода войны. Перевод с венгерского Б. Я. Гейгера и Н. Н. Сикачева. Предисловие Г. А. Деборина; Венгерская академия наук, Институт истории. - М.: Издательство иностранной литературы, 1962. – 367 с. [Magyarul 1962-ben jelent meg Ádám Magda – Juhász Gyula – Kerekes Lajos szerkesztésében]

1964

Az októberi úton. Dokumentumkötet. – 4–6. köt. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1964–1967. / Шляхом Жовтня: Збірник документів. -Т. 4-6 - Ужгород: “Карпати”, 1964 - 1967.

1967

A testvériség eredményei. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1964–1967. / Здобутки братерства. - Ужгород. "Карпати". – 1967.

1968

A gazdasági életet érintő párt-és állami határozatok. Öt kötetben. 3. kötet, 1941–1952. Moszkva, 1968. / Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. В пяти томах. Т. 3, 1941-1952 годы. М., 1968, С. 35–37.

1972

Grecko, A. A.: A Kárpátokon keresztül. SZU Védelmi Minisztériumának Katonai Könyvkiadója, Moszkva, 1972. / Гречко А.А. Через Карпаты. – Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР. – 1972.

1973

Alkekszejenko, P. – Babidorics M.: Tűz a szurdoknál. Kijev, Ukrán politikai irodalom kiadó, 1973. / Алексєєнко П, Бабидорич М. Вогні у міжгір'ях. - Київ: Видавництво політичної літератури України. – 1973.

1974

Felszabadították Kárpátalját. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1974 / Они освобождали Закарпатье. - Ужгород: Видавництво "Карпати". - 1974.

Mentek a frontra a szerelvények. Visszaemlékezések. Katonai Könyvkiadó, a Szovjetunió Védelmi Minisztériuma, Moszkva, 1974 / Уходили на фронт зшелоны. Сборник воспоминаний. - Москва: Воениздат МО СССР.– 1974.

A szovjet fegyveres erők felszabadító missziója a második világháborúban. Moszkva, 1974. / Освободительная миссия Советских Вооруженных Сил во Второй мировой войне. – Москва. – 1974.

1977

Bilak Sz. M.: Egyes házigazdák hazugsága. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1977. / Білак С.М. Слуга кількох господарів. - Ужгород: Видавництво "Карпати". - 1977.

1979

Az elkerülhetetlen megtorlás. A hazaárulók, a fasiszta hóhérok és az imperialista hírszerzés ügynökei elleni perek anyaga. Második, bővített kiadás. SZU Védelmi Minisztériumának a Vörös Csillag Érdemrenddel kitüntetett Katonai Könyvkiadója, Moszkva, 1979. 293 oldal. / Неотвратимое возмездие. По материалам судебных процессов над изменниками Родины, фашистскими палачами и агентами империалистических разведок. Издание второе, дополненное. Ордена Трудового Красного Знамени Военное издательство Министерства обороны СССР. – Москва. – 1979. – 293 с.

1981

Bilak Sz. M.: A nép nem követte őket. Kárpáti Kiadó, 1981. / Білак С.М. Народ за ними не пішов. – Ужгород: Видавництво "Карпати". – 1981.

1982

A megőrzött és megerősített egység. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1982. / Єдність збережена і примножена. Ужгород: Видавництво "Карпати". - 1982.

A tizennyolcadik a haza védelmében. A 18. sereg hadiútja. SZU Védelmi Minisztériumának Katonai Kiadója, Moszkva, 1982. / Восемнадцатая в сражениях за Родину. Боевой путь 18-й армии. - Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР. - 1982.

A pártszervezetek munkája a Nagy Honvédő Háború idején, 1941-1945. Dokumentumok és egyéb anyagok két kötetben. 1. kötet. Moszkva, „Pravda” Kiadó, 1982. 59-62. / Работа партийных организаций в период Великой Отечественной войны 1941-1945 годов. Документы и материалы в двух томах. -Том 1. - Москва: Издательство «Правда», 1982. - С. 59-62.

1984

Diplomáciai szótár. „Наука /Tudomány” Kiadó, Moszkva, 1984. / Дипломатический словарь. - Изд. “Наука”. - Москва. - 1984

1985

Tkanko O. V.: A harmadik deszant. (A partizánharc naplójából). Kijev, Ukrán politikai irodalom kiadója, 1985. / Тканко О.В. Третій десант. (З щоденника партизанської боротьби). - Київ:Видавництво політичної літератури України. - 1985.

Kárpátalja fejlődése a Szovjetunió baráti családja és népei között. Lvov, a Lvovi állami egyetem „Visa Skola” kiadói vállalata, 1985. / Розквіт Закарпаття в братній сім’ї народів СРСР. - Львів Видавництво при Львівському державному університеті видавничого об’єднання "Вища школа". - 1985.

Mentek az ezredek a Kárpátokon át. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1985. / Шли полки Карпатами. - Ужгород: Видавництво “Карпати”. - 1985.

1987

Ruszin V. P.: Meredek hágókon át. A végzet felé. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1987. / Русин В.П. На крутих перевалах. Долі назустріч. - Ужгород: Видавництво “Карпати”1987.

Vasutasok a Nagy Honvédő háborúban. Moszkva, „Transzport”, 1987. / Железнодорожники в Великой Отечественной войне. - Москва: "Транспорт". – 1987.

1989

Csanádi György: Történelmünk fekete foltjai. Vörös Zászló, 1989. november 25. No. 140./ Чанаді Ю. Чорна пляма нашої історії. - Червоний прапор - 1989. - № 140. - 25. листопада.

1990

Bornemissza Eszter: Az első megkövetés (перше покаяння). – Kárpáti Igaz Szó, 1990. augusztus 16. No. 186.

Drjucszenko Szergej: Rekviem a sztálinizmus áldozataiért. Zakarpatszka Pravda, 1990. június 14. No. 186. / Дрюченко Сергій- Реквієм жертвам сталінщини. - Закарпатська правда - 1990. - №186.-14 серпня.

Alekszej Korszun: Mindent a titok leple borított. (Усе було таємним...). – Kárpáti Igaz Szó, 1990. augusztus 16.

Móritz Kálmán: Ítélet nem volt csak büntetés: a bizottság döntése szeptemberben várható... Kárpátalja, 1990. november 18. No. 5. / Мориц Калман. Приговора не было, было лишь наказание: Решение комиссии ожидается в сентябре... (переклад К. Ковачич). - Kárpátalja. - 1990. - № 5. - 18 ноября.

Dupkó György: Kárpátalja magyar nemzetiségű lakosságának életéből a sztálini-brezsnyevi nacionalista politika utáni időszak után. Mology Zakarpatja, 1990. december 12. / Dupkó György: Дупко Юрій. Из життя угорського населення Закарпаття з часу визволення краю, або ж Кривди, які спіткали угорців області через сталінсько-брежнєвську національну політику. - Молодь Закарпаття. - 1990. - 22 грудня.

Szabó Béla: „Hogy a szívekben ne legyen bosszúvágó”. Kárpáti Igaz Szó, 1990. november 27. / Сабо Бейло. “Щоб в серцях не було почуття помсти”). – Kárpáti Igaz Szó - 1990. - 27 листопада.

„A Szovjetunió Védelmi Minisztériuma elrendeli...”. Dokumentumok. Visszaemlékezések. Kommentárok. Moszkva, Katonai Kiadó, 1990. / Государственный Комитет обороны постановляет... Документы. Воспоминания. Комментарии. - Москва: “Воениздат”. - 1990.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének rendelete az 1920-1950-es években politikai elnyomás áldozatául esett személyek jogainak visszaállításáról. Izvesztyija, 1990. március 15. No. 227. / Указ Президента Союза Советских Социалистических Республик О восстановлении прав всех жертв политических репрессий 20 – 50-х годов. - Известия. - 1990. - № 227. — 15 березня.

1991

Bornemissza Eszter: A KGB ezredese Kárpátaljáról. Ötlet. Budapest. 1991. február 21. / Борнемиссо Естер. Полковник КДБ про Закарпаття. - Ötlet. Budapest. - 1991. - № 8. - 21 лютого.

Docsinyes Miroszláv: „Mit akarunk mi németek” Novinyi Zakarpatja, 1991. február 21. / „Дочинець Мирослав. “Що ми, німці, хочемо...”. - Новини Закарпаття. - 1991. -21 лютого.

Móricz Kálmán: Kárpátalja. A kitelepítés nem volt végrehajtva. Kárpátalja, 1991. május, No. 9. / Калман Мориц. Закарпаття. Виселення не відбулось. ... Нехай дадуть про себе знати ті, хто повернувся з таборів! - Kárpátalja. - 1991. - № 9. - травень.

Dupko György – Korszun Olekszij. Kárpátalja szigete a GULAG szigetvilágában. Novinyi Zakarpatja, 1991. augusztus 3. No 146-147. / Дупко Юрій, Корсун Олексій. Закарпатський острів архіпелагу ГУЛАГ. – Новини Закарпаття. - №№ 146-147. - 1991. - 3 серпня.

Dupko György – Korszun Olekszij: Szolyva tragikus emlékezete. Egység, 1991. augusztus 3. No. 32. / **Дупко Юрій, Корсун Алексей.** Скорбная пам'ять Свалявы. - Единство. - № 32.-1991.-3 августа.

Dupko György – Korszun Olekszij: A magyarok deportációja Sztálin alatt. Novinyi Zakarpatja, 1991. augusztus 9. / **Дупко Юрій, Корсун Олексій.** Сталінські депортації угорців. - Новини Закарпаття.- 1991. -9 серпня.

Korszun Alekszij: „Mindent a titok leple borított... (Korszun 1990. december 13-án Miskolcon tartott előadása) Kárpáti Igaz Szó, 1991. augusztus 16./ (виклад доповіді О.М. Корсуна 13 грудня 1990 р. у м. Мішкольц, Угорщина).

Korszun Alekszij: A rehabilitáltak jogainak megújítása – tennivaló a közösség érdekében. Karatszkij Kraj. 1991. szeptember 17. No. 36. / **Корсун Олексій.** Поновлення прав реабілітованих - справа загально громадська. Карпатський край. - № 36. - 1991. - 17 вересня.

Korszun Alekszij: Ők megjárták a GULAG-ot. Zakarpatszka Pravda, 1991. szeptember 7-8. No. 214-215. / **Корсун Олексій.** Вони пройшли ГУЛАГ... - Закарпатська правда. - №№214-215. -1991.- 7 та 8 вересня.

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának közlönye. 1991. No. 22. 262. o. / Відомості Верховної Ради (ВВР) України. - 1991. - № 22. - С. 262.

A Szovjetunió történelme. Moszkva, 1991. március-április. 177. o. / История СССР. - Москва. - № 2. - 1991. - март - апрель. - С. 177.

1993

Dupka György: Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól (1944-1946). Ungvár–Budapest, Patent Intermix, 1993.

Dupka György. A koncepciók perek magyar elíteltjei. A sztálinizmus áldozatainak emlékkönyve 1944–1957. Budapest–Ungvár Intermix Kiadó, 1993.

Korszun Olekszij: A szovjet igazságszolgáltatás logikája és gyakorlata. In: A koncepciók perek magyar elíteltjei. A sztálinizmus áldozatainak emlékkönyve 1944–1957. / Логіка і практика радянського судочинства

Dupka György: Élő történelem. Válogatás a meghurcolt magyarok visszaemlékezéseiből. 1944–1962. Ungvár–Budapest Intermix Kiadó, 1993.

1994

Mandrik Erzsébet: A pokol bugyaiban. Ungvár–Budapest Intermix Kiadó, 1994

A Kárpátaljai németek és magyarok internálásának és fogva tartásának 50. évfordulója alkalmából. (Az Ungvári Helyi Tanács Rehabilitáltak jogainak megújítására alakult Bizottság nyilatkozata). Novinyi Zakarpatja. 1994. november 15. / З нагоди 50-річчя з дня проведення акції по т. зв. затриманню та інтернуванню угорського і німецького населення Закарпаття (Заява комісії Ужгородської міської ради з питань поновлення прав реабілітованих). - Новини Закарпаття. -1994. -15 листопада.

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának közlönye. 1994. No. 15. / Відомості Верховної Ради (ВВР) України. - 1994. - № 15.

1995

Georg Melika: A németek deportálása Kárpátaljáról, 1944–1946 között: okok és következmények. Kelet-európai és német néprajzi évkönyv, 38. kötet. Elwert Verlag Marburg, 1995. **Георг Меліка.** Депортація німців із Закарпаття у 1944 - 1946 роках: причини та наслідки. Щорічник німецького та східноєвропейського народознавства. - Видавництво НГ Елwert ферлаг Марбург. - Том. 38. - 1995.

Bilak Olesz: „Pokol a szovjet paradicsomban” Zakarpatja újság. 1995. május 30. / **Білак Олесь.** Пекло в радянськiм “раю”. - Новини Закарпаття. - 1995. - 30 травня.

Makara M. – Oficinszkij R.: Németek Kárpátalján (X-XX. sz.). Szagrajca-Karpatyika. 4. sz. (Ungvári Nemzeti Egyetem. Kárpátalja kutatás Tudományos-kutató Intézete. Ungvár, „Patent” 1995. 5-21. / **Макара М.,** Офіцинський Р. Німці на Закарпатті (X - XX ст.). Саграїіса-Карпатика. Випуск 4 (Ужгородський національний університет. Науково-дослідний інститут карпатознавства). - 1995. - Ужгород: “Патент”. - С.5 - 21;

Makara M. P. : Kárpát-Ukrajna: az újraegyesítés felé, tapasztalatok. (1944. október – 1946. január). Ungvár, Ungvári Egyetem, 1995. / **Макара М.П.** Закарпатська Україна: шлях до возз’єднання, досвід розвитку (жовтень 1944 - січень 1946 рр.). - Ужгород: Ужгородський університет. - 1995.

Mazurok Oleg – Pavlenko Grigorij – Olekszandr Szitnyik: A Kárpátaljai Területi Levéltárban őrzött, a kárpátaljai németek történelmére vonatkozó levéltári források (1939–1959). – In: Németek Kárpátalján (X–XX.) (Ungvári Nemzeti Egyetem. Kárpátalja kutatás Tudományos-kutató Intézete. Ungvár, „Patent” 1995. 64–73. / **Мазурок Олег, Павленко Григорій, Олександр Ситник.** Документи ДАЗО як джерело до вивчення історії німців Закарпаття (1939 - 1959). - Німці на Закарпатті (X - XX ст.). Саграїіса-Карпатика. Випуск 4 (Ужгородський національний університет. Науково-дослідний інститут карпатознавства). - 1995. -Ужгород: “Патент”. - С. 64 - 73.

Pavlenko G. V.: Németek Kárpátalján. Ungvár, „Patent” 1995. / Павленко Г.В. Німці на Закарпатті,- 1995. - Ужгород: “Патент”.

Kárpátalja történelme (1918–1945). II. kötet. Ungvár, Zakarpatja, 1995. / Нариси історії Закарпаття. (1918 -1945). - Том II. - Ужгород: “Закарпаття”. -1995

1996

Dupkó György: A barát, ahogy én őt ismerem. (Olekszij Korszun 60. születésnapja alkalmából. Szribna Zemlja 1996. június 8. No. 21. / **Дупко Юрій.** Про мого товариша, яким я його знаю. (З нагоди 60-річчя з дня народження Корсуна О.М.). - Срібна Земля. - 1996. - № 21. - 8 червня.

Korszun, Olekszij: Ártatlan emberek eltaposott becsületéért. –Zakarpatja újság, 1996. december 10. No, 183-184. / **Корсун Олексій.** Захистимо потоптану честь безвинних людей. - Новини Закарпаття. 1996. - №№182-183, № 184. -7 та 10 грудня

Nyelipovics Sz. G.: A központi hatalmak polgárai elleni repressziók. Deportáció Oroszországban 1914-1918 között. Hadtörténeti Napló. Moszkva 1996. N. 6. / **Нелипович С.Г.** Репрессии против подданных “центральных держав” Депортации в России 1914-1918 гг. Военно-исторический журнал. - Москва - 1996. - № 6.

Boldizsár M. Kárpátalja két világháború között. Ungvár, Ungvári egyetem, 1996. / **Болдизар М.** Закарпаття між двома світовими війнами. - Ужгород: Ужгородський університет. - 1996.

1997

Kelet-Európa az orosz levéltárak dokumentumaiban. 1944-1953. 1. kötet. 1944-1948. Moszkva-Novoszibirszk, 1997 / Восточная Европа в документах российских архивов. 1944 - 1953 гг. Т. 1 1944 1948. М. - Новосибирск, 1997.

Ukrajna emlékezete. Kárpátaljai terület Книга Пам'яті України. Закарпатська область. (Gvardyionov) 1. kötet. Ungvár, Kárpáti Kiadó 1997. / (Упорядник Б О Гвардіонов). 1 том -Ужгород: Видавництво “Карпати”, 1997. - 648 с.

Korszun Olekszij: Ismeretlen humanisták vagy ismert bűnözők? Zakarpatja újság, 1997. október 11. No. 151-152. / **Корсун О.** Невідомі гуманісти чи відомі злочинці? - Новини Закарпаття. - 1997. -№№.151-152.-11 жовтня.

Korszun Olekszij: Történelmünk ismeretlen fejezetei – Szambirszki viszti, 1997.. október 21. No. 85. / **Корсун Олексій.** Невідома сторінка нашої історії. - Самбірські вісті. - 1997. -№ 85. - 21 жовтня.

Dupka György – Korszun Olekszij: A „malenkij robot” dokumentumokban. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1997.

Bronterjuk P. I.: És fáj a szív... -Ungvár, Zakarpatja Kiadó, 1997 / **Бронтерюк П.І.** І серце болить... - Ужгород: Видавництво “Закарпаття”. - 1997.

1998

Zseliczky Béla: Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekerében 1920–1945. Budapest, Napvilág Kiadó, 1998.

A SZU Népi Küldöttei Kongresszusának Közleményei 1989 No. 9. / Ведомости Съезда народных депутатов (СНД) ВС СССР - 1989. - № 9. - С. 02.

Ukrajna fekete könyve. Dokumentumok, levéltári források, levelek, jelentések, cikkek etc. Kijev Proszvita kiadó, 1998. / Чорна Книга України. Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе. Київ: Видавничий центр “Просвіта”. - 1998.

1999

Korszun, Olekszij: 1944 ősze –tragikus fejezetek. Zakarpatja újság 1999. november 12. No. 167-168. / **Корсун Олексій.** Осінь 1944 року: трагічні сторінки. - Новини Закарпаття. - 1999 – №№ 167-168.- 12 листопада.

A szovjet tényező Kelet-Európában. 1944–1953. 1. kötet: 1944–1948. Moszkva, 1999. / Советский фактор в Восточной Европе. 1944-1953. Т 1 1944 - 1948 М, 1999

2000

Korszun Olekszij: A No 0036 határozat áldozatai 1944. november 13-ától kárpátaljaiak ezrei kerültek az NKVD táboraiba. Zakarpatja újság, 2000. május 27. / Корсун Олексій. Жертви постанови № 0036 від 13 листопада 1944-го: тисячами закарпатців поповнювалися табори НКВС. - Новини Закарпаття. - 2000. - 27 травня.

Kulja Fedir: Német kulturális egyesület: történelmi utak. Zakarpatja újság 1999 szeptember 18. / Куля Федір. Товариство німецької культури: штрихи до історії. - Новини Закарпаття. - 1999. - 18 вересня.

Kizman Zoltán: Újjászületés. Zakarpatja újság 1999. szeptember. 18. / Кізман Золтан. Відродження. - Новини Закарпаття. - 1999. - 18 вересня.

Mészáros Sándorné: Elrabolt éveim a GULAGon. Ungvár–Budapest, 2000.

Az erdélyi kérdés. A magyar-román területi vita és a Szovjetunió. 1940–1946. Dokumentumok. Moszkva, Orosz Politikai Enciklopédia, 2000. / Трансильванський вопрос. Венгеро-румунський територіальний спор и СССР. 1940-1946. Документи. - Москва: РОСПЗН. - 2000.

2001

Oficinszkij Roman: A német tényező a kárpát-ukrajnai „Nova Szvoboda (1938-1939) újságban. Szociáldemokrát, 2001. március 17. / Офіцинський Роман. Німецький фактор на сторінках карпатоукраїнської газети “Нова свобода” (1938-1939). - Соціал-демократ. - 2001. - 17 березня.

Komarnickij Vaszil: Kárpátaljai németek: voltak sötét fejezetek. Ungvár, 2001. május 12. / Комарницький Василь. Німці Закарпаття: білі й чорні сторінки. - Ужгород. - 2001. - 12 травня.

Хаятова Алла. Німці дискутували із закарпатцями про права нацменшин (Міжнародний семінар зібрав репатріантів та автентиків).- Ужгород. - 2001. - 3 листопада.

Мотревич В.П., Суржикова Н.В. Захоронения интернированных иностранных граждан и военнопленных Второй мировой войны на Урале. - Проблемы создания единого электронного банка данных жертв политических репрессий в СССР / Сборник докладов участников международной научно-практической конференции, Н.Тагил, 18-21 мая 2000/. - Нижний Тагил, - 2001. — С. 121.

2002

Georg Pfister: Die Karpaten-deutschen. Ein geschichtlicher Werdegang. 2002. /**Georg Pfister:** A kárpáti németek. Történelmi életrajz. 2002.

Довганич О.Д. У тенетах “Смершу”. Репресовані діячі Карпатської України. -

Ужгород: Закарпатське крайове культурно-освітнє товариство “Просвіта”. - 2002.

2003

Корсун Олексій. Духовна спадщина великих попередників. - Карпатська

Україна. - 2003. - 6 лютого.

Чолос Іван. Літопис історії німців Закарпаття. - Новини Закарпаття. - 2003. -

11 березня.

Ворошилов Олександр. Як звільняли Закарпаття... Полковник Петро Григоренко:

спогади без цензури. - Старий Замок. - 2003. - 30 жовтня-5 листопада.

Корсун Олексій. “Виключити усяку можливість залишення на цій території хоча б

одного німця...”. - Новини Закарпаття. - 2003. - №№ 183 - 184, №№ 187 - 188. - 6 та

13 грудня.

Малець Олександр. Етнічні процеси угорців Закарпаття в 40 - 80-х рр. ХХ ст. -

Актуальні проблеми історії та етнографії. Вип. 23. - Ужгород: Карпатика. - 2003.

Реабілітовані історією: Закарпатська область, (упорядник О. Д. Довганич,

О.В. Хланта, О.М. Корсун) - Книга перша. - Ужгород: “Закарпаття”, 2003, -786. с.

2004

Корсун Олексій. “Залікувати незаживаючі душевні рани можна лише сказавши

правду”. - Новини Закарпаття. - 2004. - №№177 - 178. - 27 листопада.

Малець Олександр. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40 - 80-х рр., ХХ ст. - Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО. - 2004.

Самойлович О.Г. Брати нас чекали в Карпатах. - Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації. - 2004.

Bagu Balázs: Életutak. Beszélgetések meghurcolt magyarokkal, az áldozatok hozzátartozóival. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2004.

Horváth László: Élet a halál árnyékában. Horváth Simon. sötét ég alatt. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2004.

A sztálini GULAG története. Az 1920-as évek vége, 1950-es évek első fele. Dokumentumgyűjtemény hét kötetben. Moszkva, Orosz Politikai Enciklopédia, 2004. 485–487. / История сталинского ГУЛАГа. Конец 1920-первая половина 1950-х годов. Собрание документов в семи томах. - Москва: РОССПЗН. - 2004. - С. 485 - 487.

Тумшис М. ВЧК. Война кланов. Лубянка без ретуши. — Москва: “Яуза”, “Зк-СМО”. - 2004. - 540 с.

Реабілітовані історією. Закарпатська область (упорядник М. І. Бабидорич,

М.М. Вегеш, О.Д. Довганич. В.М. Керечанин, В.О. Піпаш-Косівський. С.Ю. Пруниця. О.В. Хланта. В.І. Худанич. П.П. Попович). Книга друга. - Ужгород: ВАТ "Видавництво "Закарпаття", 2004. - 800 с.

Малець Олександр. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40 - 80-х рр. ХХ ст. — Ужгород: Інформаційно-видавничий центр. — 2004.

Nyeste Béla: „... Húztuk a szánt, mint a lovak ...” – Bagu Balázs. Életutak. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2004.

2005

Sztálini deportálások, 1928–1953. Dokumentumok. „Demokrácia” Nemzetközi Alapítvány, Moszkva „Matyerik”, 2005. / Сталинские депортации. 1928 - 1953. Документи. — Международный Фонд “Демократия”. - Москва: "Материк". - 2005.

Kulja Fedir: A németek kárpátjai területi baráti társasága, az „Újjászületés”. Ungvár, „Misztyeszka linija, 2005. / Куля Федір. Закарпатське обласне товариство німців “Відродження”. Ужгород: "Мистецька лінія”. - 2005.

Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban: dokumentumok, 1941–1953. Moszkva, Orosz Politikai Enciklopédia, 2005. / Венгерские военнопленные в СССР: документы 1941 - 1953 годов. — Москва: РОССПЗН. -2005.

2006

Fechtel Valentin: Mária Terézia – napjainkig. Novinxi Zakarpatja, 2006. обтшгы б **Фехтел Валентина.** Від Марії Терезії - до наших днів - Новини Закарпаття. - 2006. - 6 червня.

Корсун Олексій. Закарпаття: вікно чи ворота в Європу? “Ставка Верховного Головного Командування в останній раз попереджає генерала армії Петрова... Й. Сталін,

А. Антонов...”. - Новини Закарпаття. - 2006. - №№72-73, №№ 75-76, №№ 78-79. 10, 17 та 24 червня.

Довганич Омелян. За власною ініціативою відновлював правду про репресованих закарпатців. (До 70-річчя від дня народження О.М. Корсуна). - Трибуна. - 2006. - 10 червня.

Феденко Євгеній. Депортация невинних победенных. - Киевский телеграф № 24. - 2006. - 16 - 22 червня.

Корсун Олексій. Возз'єднавчий рух на Закарпатті у 1944 - 1945 рр. у світлі нових архівних документів. - Возз'єднання Закарпаття з Україною, (матеріали наукової конференції, присвяченої 60-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною. 29 червня 2005 р.). - Ужгородський національний університет. - 2006.

Leonhard Kowatsch: A kárpáti németek vándorlásai. Leonhard Kowatsch, 2006. / Leonhard Kowatsch: Wanderwege der Karpatendeutschen. Leonhard Kowatsch, 2006.

Puskas A[ndrej].: Civilizáció vagy barbárság. Zakarpatszka, 1918–1945. Moszkva, 2006. 371–372. / „Европа” **Пушкаш А.** Цивілізація или варварство. Закарпаття 1918 - 1945. - М. “Европа”, 2006. - С. 371 - 372.

2007

Tüskés út Ukrajnáig. Levéltári dokumentumok és anyagok. Kárpátalja az európai politikában, 1918-1919, 1938-1939, 1944-1946. (Dovganics és Korszun szerkesztésében). Ungvár, Zakarpatja kiadó, 2007. 751. o. / Тернистий шлях до України. Збірник архівних документів і матеріалів. Закарпаття в європейській політиці 1918 - 1919, 1938 - 1939, 1944 - 1946 рр. (Упорядник О.Д. Довганич, О.М. Корсун). - Ужгород: ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. - 751с.

Rubcov Jurij: Mechlisz. A vezér árnyéka. Kercs-Moszkva, „Jauza” , 2007. / **Рубцов Юрий.** Мехлис. Тень вождя. Керчь. - Москва: “Яуза” “ЗКСМО”. - 2007.

Menczer Gusztáv: A Gulág rabtelepei. A bolsevizmus népiirtásának színtere. Budapest, Századvég Kiadó, 2007.

2008

Nyitka Vaszil: Amikor a levéltárak beszélni kezdenek ... (Interjú O. M: Korszunnal) – Sztarij Zamok, 2008. május 22-28. No. 19. / **Нитка Василь.** Коли заговорять архіви... (Інтерв'ю з О.М. Корсуном). – Старий замок. - 2008. - № 19. - 22 - 28 травня.

Nyitka Vaszil: Olekszij Korszun: történelmi emlékezetünk helyreállítója (interjú). Ukrajna, 2008. No. 10. / **Нитка Василь.** Офіцер Олексій Корсун - відновлювач нашої історичної пам'яті (інтерв'ю). - Україна. - 2008. - № 10.

Pop Iván: Podkarpatszkaja Rusz – Karpatszka Ukraina - Kárpátaljai terület- Zakarpatszka Ukraina (1938-1945). Ungvár, 2008. Поп Йван. Подкарпатская Русь - Карпатська Україна. – Kárpátaljai terület. - Закарпатська Україна. (1938 - 1945 гг.). - Ужгород: ПП “Повч Р.М.”. - 2008.

Kárpátaljai szökevények a Szovjetunióban 1939-1942. Levéltári dokumentumok és anyagok. (Dovganics és Korszun szerkesztésében). Ungvár, Zakarpatja Kiadó. 2008. 416 oldal. / Закарпатські втікачі в СРСР 1939 - 1941 рр. Збірник архівних документів і матеріалів. (Упорядники О.Д. Довганич, О.М. Корсун). - Ужгород: ВАТ "Видавництво “Закарпаття”, 2008. - 416 с.

Dupka György: Szolyvai emlékpark mártírok kápolnája emlékkiállítás anyagai. Park Szolyva, 2008.

2009

Nyitka Vaszil–Olekszij Korszun: Brezsnyev szerepe Kárpátalja szovjetizálásában. (interjú) Zakarpatszkaja Pravda 2009. január 24. / Нитка Василь. Олексій Корсун: про архіви репресованих, "справу Волошина" та роль Брежнєва у радянзації Закарпаття (інтерв'ю). - Закарпатська правда. - 2009. - № 2. - 24 січня.

Georg Pfister: Kárpáti németek. Történelmi út. Erdenfelden, 2002, 2009. / **Георг Пфістер.** Карпатські німці. Історичний шлях. - Ерденфельден. - 2002. - С. 2009.

Kárpát-Ukrajna: dokumentumok és levéltári anyagok. Szerk. O. D. Dovganics, O. M. Korszun, O. M. Pagirja. 1. kötet. Ungvár VÁТ Kárpáti Kiadó, 2009. 755 oldal / **Карпатська Україна:** документи і матеріали. (Упорядники О.Д. Довганич, О.М Корсун, О.М. Пагіря). Том 1. - Ужгород: ВАТ "Видавництво "Закарпаття", 2009. - 755 с.

2010

Ruszin Sznizsana: Az utolsó svábok. Zakarpatja újság, 2010. április 17. / Русин Сніжана. Останній зі швабів... - Новини Закарпаття. -2010. - 17 квітня.

Карпатська Україна: хроніка подій та персонали. (Упорядник С.Д. Федака).Том 2. - Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. - 780 с.

Nagy András: „... Dobszóra elsöpört a fűvös zivatar” a sztálini munkatáborokba. Beregszász–Ungvár КММІ-Füzetek, 2010. / **Надь Андраш.** “... Під барабанний бій віднесло буревієм” в сталінські робочі табори). - Beregszász - Ungvár: КММІ-Füzetek. - 2010.

Kárpátalja 1919-2009.: történelem, politika, kultúra. Az ukrán-magyar kiadás ukránosított változata. Ungvár, „Lipa” 2010. / Закарпаття 1919 - 2009 років: історія, політика, культура /українськомовний варіант українсько-угорського видання/. - Ужгород: “Ліпа”. -2010.

Berghoffer Róbert: Tabu – Élet a fehér pokolban. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2010. / **Бергоффер Роберт.** Табу життя в білому Аду” - 2010.

2011

Kurmai-Ráti Szilvia: A „malenkij robot” a túlélők visszaemlékezéseinek tükrében. Interjú Pócsi Vincével és Nagy Andrással. Ungvár, 2011. / **Курмаї-Раті Сільвія.** Спогади тих, які повернулися з "маленьких робіт". Інтерв'ю з Вінце Почаї та Антрашем Надь. – Ungvár, 2011.

Korszun, Olekszij: Bródy András és Volosin Ágoston politikai rehabilitálásának folyamatáról. In: A Magyar-ukrán közös múlt és jelen: összekötő és elválasztó „fehér foltok” Budapest–Ungvár, 2011. **Корсун Олексій.** Щодо процесу реабілітації Андрія Бродія та Августина Волошина як колишніх політичних в'язнів радянського режиму. Спільне українсько-угорське минуле і сьогодення: “білі плями”, що віддаляють та об'єднують”.

Zóna. A politikai foglyok és elnyomottak összükán egyesületének nyilvános irodalmi folyóirata. Kijev, No.26/2011. / **Зона.** Громадський та літературний часопис Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих. - Київ - № 26/2011.

Terza Iván: Fordulópontok. Kárpátaljai Ügyészség: múlt és jelen. Ungvár, ТІМРАМ Kiadó, 2011. / **Тегза Іван.** На переломах. Прокуратура Закарпаття: історія і сьогодення. - Ужгород: Видавництво “ТІМРАМ”. - 2011.

2012

Korszun, Olekszij: Dupka Györgynek köszönhetően történelmünkben kevesebb lett a fehér folt”. Novinyi Zakarpatja, 2012. március 24. No.44-45. / **Корсун Олексій.** Завдяки Юрієві Дупку в нашій історії стало менше “білих плям”. - Новини Закарпаття. - 2012. - №№ 44-45. - 21 квітня.

Dupka György: A mi golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. A 4. Ukrán Front (A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946). Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2012. / **Дупко Юрій.** Наша Голгофа. Застосування принципу колективної провини щодо угорців та німців Закарпаття, /виконання рішень Військової Ради 4-го Українського фронту на фоні звітів НКВС, 1944 -1946 рр). - Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2012

Dupka György: „Hova tűnt a sok virág ...” Időutazás az Urálba magyar és német rabok (1941–1955) nyomában. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2012.

Korszun Olekszij. A szovjet biztonsági szolgálat levéltári dokumentumai hozzáférhetőségének kezdeményezése. az 1944-ben és az azt követő években a kárpátaljai magyarok és németek ellen alkalmazott megtorló akciókkal kapcsolatban. **Корсун Олексій.** Щодо ініціативного оприлюднення архівних документів радянських служб безпеки стосовно репресивних акцій до місцевих угорців і німців Закарпаття в 1944-му та в наступних роках (на угорській мові). Dupka György: A mi golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2012.